

KARNAPARVAN
Ed P L VAIDYA

FASCICULE 20
KARNAPARVÂN, pl r

THE MAHĀBHĀRATA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED BY

VISHNU S SUKTHANKAR†

(Aug 1925—Jan 1943)

*S K BELVALKAR

(since April 1943)

WITH THE CO OPERATION OF

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI, R N DANDEKAR, S K DE, F EDGERTON,

A. B. GAJENDRAGADKAR†, P V KANE, R D KARMARKAR, V G PARANJPE,

V K RAJAVADE†, N B UTGIKAR†, P L VAIDYA, V F VAIDYA†,

RAGHU VIRA, M WINTERNITZ†, R ZIMMERMANN†,

AND OTHER SCHOLARS

AND ILLUSTRATED FROM ANCIENT MODELS BY

SHRIMANT BALASAHEB PANT PRATINIDHI

RAJA OF AUNDH

*Under the Patronage of the Raja of Aundh, the British Academy, London, the Union
Government of the Republic of India, Governments of the States of Bombay,
West Bengal, Madras, Bihar, Uttar Pradesh, Hyderabad and Mysore,
the Universities of Bombay, Calcutta, Travancore and Poona, the
Governments of Burma and Nepal, Several Commercial Firms
and Charitable Trusts, and other Distinguished Donors*

POONA

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE

1950

Reviews and Opinions

His Excellency Sir LESLIE WILSON, Late Governor of Bombay "I heartily congratulate you and all those who have been working with you on this production. The first critical examination of the Mahabharata is undoubtedly a national work and I sincerely trust that you will receive wholehearted support in this publication."

The late Professor HERMANN JACOBI "Your edition furnishes us with just what we want. I consider your text as reliable as can be expected under the circumstances. Your plan of editing the Great Epic is the best that could be devised."

The late Professor HEINRICH LÜDERS "I was greatly impressed by the arrangements that have been made at the Institute for the collation of the Mahabharata MSS. The arrangements are such as will ensure great accuracy and perfect clearness in the registration of the various readings. Your work seems to me to merit the highest possible praise both as regards the constituting of the text, and the clarity and succinctness with which the MSS evidence has been recorded."

The late Professor E. WASHBURN HOPKINS "Every library or individual possessed of Sanskrit texts will find this new edition of the great Sanskrit epic indispensable."

Indian Culture, Calcutta "It is appropriate that it should have fallen to Indian scholarship to produce the first critical edition of the *Mahābhārata*. Indians, who have assimilated Western scholarship and adapted it to the special conditions of the task, are fully capable of carrying even so formidable an undertaking to its destined close. In the present edition, one cardinal merit is the richness of the apparatus criticus. The new edition would be invaluable for this merit alone. The methods of constituting the text adopted by the editor are unquestionably sound."

—The late Professor A. BERRIEDALE KEITH

Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute "The *Ādiparvan* in Dr Sukthankar's Critical Edition of the Mahābhārata, is now complete, and I have no hesitation in saying that this is the most important event in the history of Sanskrit philology since the publication of Max Müller's edition of the *Rgveda*. His collaborators will be greatly helped not only by the example set by the first editor in the edition itself, but also by the scholarly way in which he has treated, in the *Prolegomena*, the complicated manuscript tradition, and mastered the whole

problem of Mahābhārata text criticism"—The late Professor M. WINTERNITZ

CARL G. LOHMANN, Secretary, Yale University, New Haven "The University wishes to take this opportunity of tendering its cordial felicitations to your Institute on its remarkably useful career of scholarship. The great critical edition of the Mahabharata alone, though only one of your worthy undertakings, is enough to establish your permanent reputation in the world of learning."

The Times of India, Bombay "The publication of this volume is a literary event of the first magnitude, for it marks the successful accomplishment of the first and most difficult stage of what is probably the greatest undertaking in the field of Oriental Research. There is no doubt that, when completed, this first critical edition of the great epic will be an achievement of international importance reflecting no little credit on the Sanskrit scholarship of India. We have no hesitation in appealing to the Indian public and all lovers of learning to extend their generous help to a work of such monumental importance."

Journal Asiatique, Paris "Quoi qu'il en soit de cette controverse et quelle que doive être la solution du problème posé, il reste que nous possédons désormais, grâce au zèle, à la science, à la conscience de M. Sukthankar, une édition modèle de l'*Ādiparvan*, que les recherches ultérieures ne pourront ni modifier, ni enrichir sensiblement. Une édition telle que des générations d'indianistes n'auraient souhaitée sans oser l'espérer"—The late Professor SYLVAIN LÉVI

Acta Orientalia "It would therefore seem to be proper that the first critical edition [of the Mahabharata] should be made in India, where so much important material is to be found. And the new edition shows that Indian scholars, who have always been our teachers in Indian traditional lore, now have become our equals in critical acumen and methods. The critical edition of the Mahabharata may be said to inaugurate a new epoch in the history of Indian lore and Indian philology. The beautiful illustrations are highly interesting as specimens of modern Indian art, and are a very welcome feature of this great national undertaking."

—Professor Dr STEN KONOW (Oslo)

Journal of the American Oriental Society, New Haven (Conn.) "Dr Sukthankar deserves to be heartily congratulated on the brilliant success of his work. More than that, he deserves the active

PRELIMINARY NOTE
(KARNAPARVAN)

PRELIMINARY NOTE

WHEN Dr S K Belvalkar took charge as General Editor of the Mahabhārata after the sad and untimely demise of Dr V S Sukthankar, he invited me to undertake a parvan of the Critical Edition of the Great Epic. I agreed most willingly and selected the Karnaparvan. I already had some idea of the difficulties that I might have to face in editing this parvan, but I thought that the work might give me opportunities to have an insight into the intricacies of problems of textual criticism which very few remaining parvans would afford. The Karnaparvan was then formally entrusted to me by the authorities of the Bhandarkar Oriental Research Institute.

I started my work on the 11th of October 1943. After a preliminary examination of the MSS material, I selected 32 MSS (out of some 56 MSS that were collated) on which to base my edition. The first draft of the constituted text was ready in about a year's time. During the next few months, I finished the revision of the constituted text and handed it over to the Office. The staff of the Apparatus writers began the task of preparing the Apparatus, which being very complicated in nature, took nearly five years in completion. I thereafter revised the entire apparatus with the help of the expert staff in the Mahabhārata Department. In the meanwhile the Institute entrusted the printing of the parvan to the Nirmaya Sāgar Press, Bombay. The Press has so far printed off some 40 forms, and the Institute thought it fit to issue them as Fascicule No 20.

I may indicate here briefly the intricate nature of the Karnaparvan MSS. There are several MSS of this parvan, in the Northern as well as in the Southern Recensions, which are not consistent in their values, as they appeared to be in earlier stages. Some of them improved and others deteriorated without much reason. The Southern Recension transposes a few chapters from the first day's events of Karna's Generalship to the second day's events. This is responsible for a number of changes in the body of the text in that Recension. Some MSS which, in earlier stages, represented the Northern Recension developed a tendency to go over to the Southern Recension. There are unusually large number of variations in the readings of the two recensions as also of conflations as the numerous star passages and Appendix passages indicate. A fuller study of all these features will naturally be included in the final Introduction to be issued along with the second and the last fascicule of this parvan.

The constituted text of the Karnaparvan is based upon the following 32 MSS fully utilised —

THE CRITICAL APPARATUS

I N(othern) Recension (22 MSS)

(a) *North-western Group* (ν)

Śāradā Version [Ś]

Ś₁ = London, India Office Library, No 3307 (6483b) Dated A D 1709

Ś₂ = Calcutta, Library of the Asiatic Society of Bengal, No 3312 (4065) Dated

Śaka 1630 (ca A D 1708)

•
Kāśmīrī Version [K], being Devanāgarī transcripts from [Ś]

K₁=Poona, Bombay Govt Collection (deposited at the BORI), No 190 of 1891-95
Undated

K₂=Poona, Mirikai Collection of the Bhārat Itihās Sanshodhaka Mandal Undated

K₃=Lahore, D A V College Library No 4585 Dated Samvat 1850 (ca
A D 1794)

K₄=Poona, BORI (Mbh) Collection, No 245 Dated Sam 1828 (ca A D 1772)

(b) Central Group (γ)

Maithilī Version [V]

V₁=Patna, Library of the Bihar and Orissa Research Society Dated Lakṣmana
Sam 327 (ca A D 1444)

Bengalī Version [B]

B₁=Dacca University Library, No 4801 Undated

B₂=Dacca University Library, No 288c Dated Śaka 1740 (?) (ca A D 1818)

B₃=Santiniketan, Visvabhāratī Library, No 11 Dated Śaka 1734 (ca A D 1812)

B₄=Dacca University Library, No 581 Dated Śaka 1667 (ca A D 1745)

B₅=Santiniketan, Viśvabhāratī Library, No 5 Dated Śaka 1641 (ca A D 1719)

Devanāgarī Version [D], subdivided into

(i) Devanāgarī Version of Arjunamīśa [Da]

Da₁=Baroda, Oriental Institute Library, No 7742 Undated

(ii) Devanāgarī Version of Nīlakantha (Dn) "The Vulgate"

Dn₁=Bhoj State Library Unnumbered, Dated Samvat 1786 (ca A D 1730)

(iii) Devanāgarī Composite Version

D₁=Poona, Parakhī Collection of the BORI Unnumbered Dated Samvat 1792
(ca A D 1736)

D₂=Lahore, D A V College Library, No 61 Dated Sam 1726 (ca A D 1670)

D₃=Madras, Adyar Library, No 31461 Undated

D₄=Poona, Bombay Govt Collection (deposited at the BORI), No 191 of 1891-95
Undated

D₅=Poona, Bombay Govt Collection (deposited at the BORI), No 485 of Vīś I,
Dated Samvat 1670 (ca A D 1614)

D₆=Tanjore, Sarasvathī Mahal Library, No 1336 Undated

D₇=Tanjore, Sarasvathī Mahal Library, No 1108 Dated Sam 1669
(ca A D 1613)

D₈=Poona, Bombay Govt Collection (deposited at the BORI), No 62 of 1882-83.
Dated Samvat 1514 (ca A D 1458)

II S(outhern) Recension (10 MSS)

Telugu Version [T]

- T₁ = Lahore, D A V College Library, No 3945 Undated
T₂ = Melkote, Yadugiri Yatraj Math Library Undated
T₃ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No 11816 Undated

Grantha Version [G]

- G₁ = Puddukkottai State Library, No 3348 Undated
G₂ = Poona, BORI Mbh Collection, No 256 Undated
G₃ = Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No 11828 Undated

Malayalam Version [M]

- M₁ = Poona, BORI Mbh Collection, No 248 Undated
M₂ = Poomulli Mana Library, No 304 Dated Kollam 917 (ca A D 1742)
M₃ = Baroda, Oriental Institute Library, No 6919 Undated
M₄ = Cochín, State Library, No 31 Dated A D 1833

TESTIMONIA

(i) *Commentaries*

- Ca = The Commentary of Arjunamīśra, as given in Da₁ and in MS No 12927 of the Oriental Institute, Baroda, Dated Śaka 1605 (ca A D 1683)
Cc = The Commentary of Catubhujamīśra, as given in MS No 12983 of the Oriental Institute, Baroda, Dated Śaka 1688 (ca A D 1766)
Cn = The Commentary of Nīlakantha, as printed in "Vulgate" editions
Cv = The Commentary of Vādirāja, on the evidence of a transcript procured from Madras

(ii) *Eptomes*

- The Bhāratamañjari of Ksemendra (Kāvyamālā No 64)
The Pāṇḍavacārīta of Maladhāni Devapiabha—Jaina Version of the Mahābhārata (Kāvyamālā No 93)
The Bālabhārīta of Amācandrasūri (Kāvyamālā No 45)

(iii) *Translations*

- The Āndhīa Bhāratamu, by Tikkana

B O R Institute, Poona, }
Rṣipāñcamī 16, Sept, 1950 }

P L. Vaidya

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add = adding
 addl = additional
 adhy = adhyāya(s)
 App = Appendix
 A1j = Arjunamīśra
 B, Bom or Bomb = Bombay edition of the Mbh (Śaka 1799)
 BG = Bhagavadgītā
 C, Cal or Calc = Calcutta ed of the Mbh
 chap = chapter(s)
 comm = commentary(aries)
 cont = continue(s)
 cor = corrected, correction
 Crit App = Critical Apparatus
 Dev = Devabodha
 ed = edition
 fig = figure(s)
 fol = folio(s)
 foll = following
 fragm = fragment(ary)
 hapl = haplographic(ally)
 illeg = illegible
 inf ln = *infra lineam* (below the line)
 int ln = *inter lineas* (between the lines)
 interp = interpolate(s)
 introd = introduction, introductory
 K, Kumbh = Kumbhakonam ed of the Mbh
 L = Line
 M = Madras edition of the Mbh (of P P S Sastri, 1931-1936)
 m or marg = marginal(ly)
 Mañj = Bhāratamañjari (Kāvyamālā 64)
 Manu = Manusmṛti (ed N S P)
 Mbh = Mahābhārata
 Nil = Nilakantha
 om = omit(s), omitting
 orig = original(ly)

post = posterior
 pr m = *propria manu* (by own hand)
 prob = probably
 r = repeat(s), repeated
 Rām = Rāmāyaṇa (ed N S P)
 ref = refer(ence)
 resp = respective(ly)
 sec m = *secunda manu* (by another hand)
 st = stanza(s)
 supp = supplementary
 sup ln = *supra lineam* (above the line)
 transp = transpose(s), transposition
 v = verse
 (var) = (with variation)
 v l = varia(e) lectio(nes)

※※ (in the critical footnotes) enclose citations from commentators
 [] besides their normal uses, enclose additions to MS readings
 () besides their normal uses, enclose superfluous letters, which should be omitted from MS readings
 * (superior star) in the text indicates an emendation
 ** (in the MS readings) indicate syllables lost through injury to MS
 ~~~~~ printed below (or along the side margin of) any part of the constituted text indicates that the reading of it is less than certain
 C denotes a "Commentary", prefixed to the abbreviation of the name of a commentator, thus, Cd = Comm of Devabodha, Ca c n v = Comm of Arjunamīśra, Catubhuja, Nilakantha and Vāṇīśa. A "p" is added on to denote a "pāṭha" or variant, thus, Cnp = a pāṭha mentioned in the Comm of Nilakantha

वैशंपायन उवाच ।
ततो द्रोणे हते राजन्दुर्योधनमुखा नृपाः ।
भृशमुद्विग्नमनसो द्रोणपुत्रमुपागमन् ॥ १
ते द्रोणमुपशोचन्तः कश्मलाभिहतौजसः ।
पर्युपासन्त शोकार्तास्ततः शारद्वतीसुतम् ॥ २

मुहूर्तं ते समाश्वास्य हेतुभिः शास्त्रसंमितैः ।
रात्र्यागमे महीपालाः खानि वेष्मानि भेजिरे ॥ ३
विशेषतः स्रुतपुत्रो राजा चैव सुयोधनः ।
दुःशासनोऽथ शकुनिर्न निद्रासुपलेभिरे ॥ ४
ते वेष्मस्वपि कौरव्य पृथ्वीशा नामुवन्मुखम् ।

C 8.4
B 8.1.4
K 8. subst.

The introductory mantra

1* नारायण नमस्कृत्य नर चैव नरोत्तमम् ।
देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ।

is found only in N (except D₂ s) T₁ s G₁ s Ś K₁ s
D₂ read व्यासं, D₃ वार्चं, D₇ चैव (for चैव) in the
second line

Before the introductory mantra, Ś₁ ins ॐ नमः
श्रीविघ्नहर्त्रे । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमः श्रीत्रिपुर-
सुदयै, Ś₂ ॐ नमः सरस्वत्यै । ॐ नमो विघ्नहर्त्रे, K₁ ॐ नमो
गणाधिपतये, K₂ ॐ श्रीगणेशाय नमः । ॐ नमो भगवते
वासुदेवाय, K₃ 4 D₃-5 १ श्रीगणेशाय नमः, V₁ *****^a,
B₁ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो वेदव्यासाय, B₂
ॐ नमः कृष्णाय, B₃ 5 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय, B₄
ॐ नमो गणेशाय, D₂ 1 ॐ नमः श्रीगुरुगोपालगौरीगणपतिभ्यः,
D₂ 1 ॐ नमो विघ्नहर्त्रे, D₁ श्रीगणाधिपतये, D₃ श्रीगणाधिपतये
नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः, T₁ G₁ श्रीकृष्णाय नमः, T₈ शुभमस्तु ।
श्रीरामचद्राय नमः । श्रीवेदव्यासाय नमः, G₃ शुभमस्तु ।
श्रीवेदव्यासाय नमः

T₃ G₁ s cont after 1*

2* शुक्राम्बरधर विष्णु शशिवर्ण चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदन ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ।

[For this stanza, found in the opening portion of
a few S MSS, cf. Ādi 9*, Āranyaka 2*]

Of the MSS which om the introductory mantra,
D₂ begins with श्रीगणेशाय नमः, D₃ ॐ नमः श्रीगुरुषो-
त्तमाय, G₂ शुभमस्तु हरि ॐ, M₁ श्रीमहागणपतये नमः ।
अविघ्नमस्तु, M₂ हरि श्रीगणपतये नमः । अविघ्नमस्तु ।
श्रीगुरुभ्यो नमः, M₄ हरि श्रीगणपतये नमः । अविघ्नमस्तु

It should be understood that the words उवाच,

ऊचु of references like जनमेजय उवाच, पाण्डवा ऊचु,
are generally omitted in S and in S Others have
these promiscuously Similarly speakers' names
are often abridged, for instance, वैशं for वैशंपायन
These vagaries of MSS are ignored in the Critical
Apparatus

The S recension of adhy 1 and 2 differs conside-
rably from the N recension as given above The S
recension is given after the footnotes to 8 2 20

1 ^b) B₁(marg) 2-5 D₂ 1 D₁ 4 5 १ दुर्योधनपुरोगमा
— ^a) B₂ उपागता, D₁ १ गमत्

2 ^a) K₄ V₁ B D (except D₃) अनुशोचन्त — ^b)
D₃ कामला, D₅ कमला, C₀ कश्मला (as in text) — ^c)
D₃ पर्यवर्तत (for पर्युपासन्त) — ^d) V₁ D₂ ततः शारद्वती,
B₂ ततश्च सात्वती

3 ^a) V₁ B₁ D₂ 1 तं मुहूर्तं, B₂-5 D₂ 1 D₁ 4-१ ते मुहूर्तं
(by transp), D₂ मुहूर्तं तु, D₃ उच्छ्वसत (for मुहूर्तं ते)
B₁ १ 4 5 D₂ 1 D₁ 4 5 १ समाश्वास्य, C₀ आस्य (as in text)
— ^b) Ś₂ V₁ B₁ D₃ s (before corr) शास्त्रसमितैः, B₂-5
D₂ 1 D₁ 4 5 १ निश्चितैः — ^c) K₁ महीपाल

4 K₄ om (hapl) 4 V₁ B D (except D₂ s)
transp 4 and 5 — ^b) D₃ राजा दुर्योधनस्तथा — ^c)
B₁ १-5 D₂ 1 D₁ 4 5 १ सनो वै, B₂ D₂ 1 D₃ सनश्च (for
सनोऽथ) — ^d) B₂ D₂ 1 सौबलश्च महाबल

5 V₁ B D (except D₂ s) Cal and Bom ed
transp 4 and 5 — ^a) B D₂ 1 D₁ 4 5 १ तेषु वेष्मसु (for
ते वेष्मस्वपि) B₁ कौरव्य, D₂ १ कौरव्या — ^b) D₂
(sup lin as in text) नामवत् K₁ नामवं दुःखं, K₃ नापुर
मुखं (sic) (for नामुवन्मुखम्) — ^c) D₂ 1 D₃ चित्तयत्,

C 8 4
B 8 1 4
K 8 subst.

चिन्तयन्तः क्षयं तीव्रं निद्रां नैवोपलेभिरे ॥ ५
सहितास्ते निशायां तु दुर्योधननिवेशने ।
अतिप्रचण्डाद्विद्रेषात्पाण्डवानां महात्मनाम् ॥ ६
यत्तद्व्यूतपरिक्लिष्टां कृष्णामानिन्यिरे सभाम् ।
तत्स्मरन्तोऽन्वतप्यन्त भृशमुद्विग्नचेतसः ॥ ७
चिन्तयन्तश्च पार्थानां तान्क्लेशान्व्यूतकारितान् ।
कृच्छ्रेण क्षणदा राजबिन्दुरब्दशतोपमाम् ॥ ८
ततः प्रभाते विमले स्थिता दिष्टस्य शासने ।
चक्रुरावश्यक सर्वे विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ ९
ते कृत्वावश्यकार्याणि समाश्वस्य च भारत ।

योगमाज्ञापयामासुर्बुद्धाय च विनिर्ययुः ॥ १०
कर्णं सेनापतिं कृत्वा कृतकौतुकमङ्गलाः ।
वाचयित्वा द्विजश्रेष्ठान्दधिपात्रघृताक्षतैः ॥ ११
निष्कैर्गोभिर्हिरण्येन वासोभिश्च महाधनैः ।
वर्धमाना जयाशीर्भिः स्रुतमागधबन्दिभिः ॥ १२
तथैव पाण्डवा राजन्कृतसर्वाङ्गिकक्रियाः ।
शिविरान्निर्ययु राजन्युद्धाय कृतनिश्चयाः ॥ १३
ततः प्रवृत्ते युद्धं तुमुल रोमहर्षणम् ।
कुरुणा पाण्डवानां च परस्परवधैषिणाम् ॥ १४
तयोर्द्वे दिवसे युद्धं कुरुपाण्डवसेनयोः ।

Co as in text B८ परिक्लिष्ट, D८ जय तीव्र (for क्षय तीव्र) — ^a) K१ B८ ४ न निद्रा चोपलेभिरे, K८ B८ Da१ D१ ४ ५ ७ न निद्रामुपलेभिरे, V१ B१ २ Dn१ D२ ३ ४ ४ दुःखशोकसमन्विता (D२ ३ ४ परायणा)

6 ^a) V१ B१ २ Dn१ D८ उषितास्ते (B२ स्ता), B८-५ D४ ७ सहितास्ता, Da१ D१ ५ उषित्वा ता, D२ गमयित्वा (for सहितास्ते) K८ निशातेषु, K४ V१ B२ Dn१ D२ ६ निशा ता तु, B८-५ Da१ D१ ४ ५ ७ निशाते तु (for निशाया तु) Co omes ता निशा Da ते द्रोणमनुशोचतो, D८ सहिता भन्वशोचत — ^b) B४ (marg) दुर्योधनपुरोगमा — ^c) K८ V१ B D चिन्तयत परिक्लेशान् (B१ D८ रिक्लेश, D८ रान्क्लेशान्) — ^d) K१ पाण्डवाणां

7 ^a) K१ अतु व्यूत, K८ ४ B१ ४ ५ D४-३ यत्ते व्यूते (D८ तं), V१ Dn१ D अतु व्यूते, B२ यत्तैर्व्यूते, Da१ D१ यत्तद्व्यूतं, D८ तत्ते व्यूते (for यत्तद्व्यूत) K८ B१ २ ४ D४ ७ ३ परिक्लिष्टा, V१ B८ Dn१ D२ ३ ६ परिक्लिष्टा (for परिक्लिष्टा) B८ तत्तद्व्यूते परिक्रम्य — ^b) K१ D८ आनयिता, K४ आनिनिरे, D४ चानयिता (for आनिन्यिरे) Dn१ सती (for सभाम्) K८ V१ B Da१ D१ ५-७ कृष्णा चानायिता सभा, D२ कृष्णा सनीयतां सभा, D८ कृष्णा चानायिता सभा — ^c) V१ [s]न्वशोचतो, B२-५ D७ [s]नुतप्यत, Dn१ [s]नुशोचतो, D२ [s]भितप्यत — ^d) D८ मानसा (for चेतस)

8 ^a) K१ याताना (sic) (for पार्थाना) K८ D८ तथा तु सा चिन्तयती (D८ ता), V१ B१ Dn१ D२ ६ तथा तु सचिन्तयता (D८ यत), B२-५ Da१ D१ ३-५ ७ तथा चित्त (D४ कथ)यता तेषां — ^b) K८ क्लेशस्तान् (by transp) B८ दुःखकारितान् — ^c) V१ B१ २ ३ ६ Da१ Dn१ D१ ३-३ दुःखेन (for कृच्छ्रेण) K१ ३ V१ B D Ca ८ क्षणदा — ^d) K१ V१ B D जगामाब्दशतोपमा, K८ जगाम शतशोपमा

9 ^a) B२-५ Da१ D१ ४ ५ ७ ततः प्रभातसमये — ^b)

D८ क्षत्रिया पुरुषर्षभा, D८ व्यूहस्थाले नरर्षभा — ^c) Da१ D१ २ ३ ६ कर्म (for सर्वे)

10 ^a) B२ दृष्ट्वा (for कृत्वा) B४ Da१ D१ ५ ६ कर्माणि (for कार्याणि) — ^b) K१ ४ V१ B१ Dn१ D८ ३ समाश्वस्य, Ca श्वस्य (as in text) D८ ३ परस्पर, D८ च तारवान् (sic) (for च भारत) — ^c) D८ वीरान्, Ca ८ योगम् (as in text) S K१ २ ४ भेरीमाध्यापयामासुर्, K८ योस्त्रा ज्ञापयामासुर् (sic) — ^d) D८ पुनर्ययु (for विनिर्ययु)

11 ^b) K१ D८ कौतुकमङ्गल (D८ ल), K८ मङ्गलमङ्गला — ^c) K८ V१ B२ Dn१ पूज (Dn१ जि)यित्वा, D८ अर्च (for वाच) K८ यथान्याय, D८ द्विजाब्धेष्टान् (for द्विज) — ^d) V१ B१ दधिपात्रघृतैस्तथा, B८ पत्रपुष्पफलाक्षतैः, Dn१ D२ दधिपात्रकृता (D२ नवा)क्षतैः, D८ वह्निं हुत्वा घृताक्षतैः

12 ^a) K४ B२ ५ D४ ७ ३ हिरण्यैश्च, D८ हिरण्यैश्चैर्, Ca ण्येन (as in text) K८ V१ B१ Dn१ गोभिर्यैश्च निष्कैश्च (K८ सुबहून्, Dn१ बहुभिः) — ^b) Dn१ सह ध्वजैः, Ca ८ न महाधनैः (as in text) D२ वासोभिश्चदनैर्वै — ^c) S K१ ४ V१ B१ २ ५ Dn१ D२ ३ ६ ३ Co वधमाना (Dn१ नो), B४ D४ ७ वर्धमाना, Ca वर्धय (as in text) K८ वाञ्छितार्थं फलैः प्रीत्या

13 ^b) K८ ४ V१ B Da१ Dn१ D१ ३ ४ ५ ७ कृतपू (V१ पौ)र्वाङ्गिक (B१ की)क्रिया, D८ ६ कृत्वा पूर्वाङ्गिका (D८ की) क्रिया — B८ om (hapl) 13^{ad} — ^c) D२ damaged, K८ D८ ६ ३ सर्वैः, V१-damaged, Dn१ तूर्ण (for राजन्)

14 ^a) B८ राजस् (for युद्ध) — ^b) B८ तुमुलोः, D१ ३ तुमुल, D८ विपुल S२ K८ ४ B D लोमहर्षण (B८ र्षण, Da१ र्षणा, D८ र्षीणी) V१ om रोमहर्षण — ^c) V१ om. कुरुणां — ^d) K८ ४ V१ B D (except D८) परस्परजयैषिणा

कर्णे सेनापतौ राजन्भूदद्भुतदर्शनम् ॥ १५
 ततः शत्रुक्षयं कृत्वा सुमहान्त रणे वृषः ।
 पश्यता धार्तराष्ट्राणा फल्गुनेन निपातितः ॥ १६
 ततस्तत्सजयः सर्वं गत्वा नागाह्वय पुरम् ।
 आचख्यौ धृतराष्ट्राय यद्वृत्तं कुरुजाङ्गले ॥ १७
 जनमेजय उवाच ।
 आपगेयं हतं श्रुत्वा द्रोणं च समरे परैः ।
 यो जगाम परामार्तिं वृद्धो राजाम्बिकासुतः ॥ १८
 स श्रुत्वा निहत कर्णं दुर्योधनहितैषिणम् ।
 कथं द्विजवर प्राणानधारयत दुःखितः ॥ १९
 यस्मिञ्जयाशां पुत्राणाममन्यत स पार्थिवः ।
 तस्मिन्हते स कौरव्यः कथं प्राणानधारयत् ॥ २०

दुर्मरं वत मन्येऽहं नृणां कृच्छ्रेऽपि वर्तताम् ।
 यत्र कर्णं हतं श्रुत्वा नात्यजजीवित नृपः ॥ २१
 तथा शातनवं वृद्धं ब्रह्मन्बाह्लिकमेव च ।
 द्रोणं च सोमदत्तं च भूरिश्रवसमेव च ॥ २२
 तथैव चान्यान्सुहृदः पुत्रपौत्राश्च पातितान् ।
 श्रुत्वा यन्नाजहात्प्राणास्तन्मन्ये दुष्करं द्विज ॥ २३
 एतन्मे सर्वमाचक्षुः विस्तरेण तपोधन ।
 न हि तृप्यामि पूर्वेषां शृण्वानश्चरितं महत् ॥ २४
 वैशंपायन उवाच ।
 हते कर्णे महाराज निशि गावल्गणिस्तदा ।
 दीनो ययौ नागपुरमश्वैर्वीतसमैर्जवे ॥ २५
 स हास्तिनपुरं गत्वा भृशमुद्विग्नमानसः ।

C 8 26
 B 8 22
 K 8 subst

15 D₂ damaged Da₁ D₁ s om 15^{ab} — ^a) K₁ s B₂-5 D₄ s 7 द्विदिवस (K₁ से), V₁ B₁ D₁ D₈ s द्वौ दिवसौ (V₁ स) K₈ राजन् (for युद्ध) — ^a) K₈ V₁ B (B₁ damaged) D (except D₈, D₂ damaged) बभूव (for अभूद्) B D₁ 4 s 7 अतीव दारुण (for अद्भुतदर्शनम्)

16 ^a) D₈ शत्रुक्षय D₈ (before corr, marg as in text) कुर्यात् (for कृत्वा) — ^b) D₈ वृषध्वज (for रणे वृष) K₁ वृष, B₈ 4 भृश, Ca c वृष (as in text) — ^a) S₂ K₂ फ (K₂ फा) ल्गुनेन D₂ निपातितः

17 ^a) K₈ (before corr) ते, B₁ D₁ तु (for तत्) D₁ सजय K₈ सर्वे, D₈ तस्मै (for सर्व) — ^b) K₈ V₁ B D (except D₂) गत्वा नागपुरं द्रुत (D₈ प्रति) — Ca cites नागपुर — ^c) K₁ आचक्ष्व, K₈ V₁ B D आचष्ट (D₁ हे) — D₂ धर्मराजाय, D₈ (before corr) धार्तराष्ट्राय (for धृतराष्ट्र) — ^a) K₁ s V₁ B₄ D₁ D₄ कुरुजाङ्गले, Ca as in text

18 ^b) K₈ V₁ B D (except D₂ s s) द्रोणं चापि महारथं — ^c) D₁ आजगाम (for योज) K₁ पराशार्ति (for मार्ति) B₂-5 Da₁ D₁ s-5 7 जगाम परामार्ति, D₂ किमकुर्वत भो ब्रह्मन् — ^a) D₈ कुद्धो, D₈ युद्धे (for वृद्धो) D₂ दुःखार्तश्चाबिकासुत

19 ^a) D₈ (before corr) निहित — ^b) D₈ s सुयोधनजयै (D₈ हितै) षिण — ^a) K₈ योधारयत (for अधारय) V₁ अधारयत्सुदु खित, Da₁ D₁ s धारयन्वै सु

20 ^a) K₁ D₁ D₈ जयाशा D₈ पुत्रस्य (for पुत्राणाम्) — ^b) B₂-5 Da₁ D₁ 4 s 7 महीपति (for स पार्थिव) B₁ D₂ s सममन्यत पार्थिव — Da₁ D₁ s om 20^{ad} — ^a) K₈ कः प्राणानपि धारयत्

21 ^a) S₁ K₂ दुर्गर, K₄ दुष्कर, B₅ D₇ दुर्धर, Ca c दुर्मर (as in text) K₁ दुरं दशं वत मन्ये (sic), K₈ V₁ B₂ Da₁ D₁ D₁ s 6 Cv दुर्मरस्त्वमहं मन्ये, B₁ D₂ दुर्मरं तदहं मन्ये — ^b) S₁ नृणां D₈ वर्तिना, Cc वर्तताम् (as in text) D₂ नृणां नृषु विवर्तित, Cv as in text — ^c) Da₁ D₁ यत्तु, D₅ य तु (for यत्र) — ^a) B₈ पुन (for नृप)

22 ^{ab}) D₂ राजा (for वृद्ध) B₂ s 5 Da₁ D₁ 4 s 7 transp वृद्ध and ब्रह्मन् K₈ D₈ द्रोण, D₈ वृद्ध (for ब्रह्मन्) Some MSS बाह्लिक — K₈ om (hapl) 22^{ad} — ^c) D₈ सेंधव (for द्रोणं च) B₂ सोमपुत्र (for दत्त)

23 ^b) K₈ V₁ B D (except D₈ s) पुत्रान्पौत्राश्च — ^c) K₈ V₁ Da₁ D₁ D₁ s 6 नाजहत्, D₈ नात्यजत् (for नाजहात्) — ^a) D₈ transp तत् and मन्ये D₈ s दुर्मर (for दुष्कर) B₁ नृप (for द्विज) D₂ ततो मन्ये च दुर्कर

24 ^a) K₁ ते (for मे) B₄ s D₄ 7 एतानि सर्वाः प्याचक्ष्व — ^b) K₈ V₁ B₁ D₈ महामते, Da₁ D₁ 4 s 7 यथातथ, D₁ D₂ s s महामते (for तपोधन) — ^c) D₈ तृप्याम V₁ सर्वेषां (for पूर्वेषां) — ^a) D₈ शृण्वतश्च (for शृण्वानश्च) — After 24, K₈ 4 V₁ B D (except D₂) Cal and Bom ed ins an addl colophon [Adhy no B₁ Da₁ D₁ D₁ 4-s 1]

25 ^b) D₂ युद्धाद् (for निशि) S₁ K₂ D₂ गावल्गणिस, K₄ गावल्गणिस, V₁ गावल्गणिस, D₈ गाल्गणिस — ^c) D₈ (before corr) ययुर् (for ययौ) Lacuna in D₈ from ययौ up to श्वै in 20^a — ^a) K₄ हयैर् (for अश्वैर्) K₄ जवै (for जवे)

C. 8 26
B. 8 2 2
H. 8. Subst

जगाम धृतराष्ट्रस्य क्षयं प्रक्षीणवान्धवम् ॥ २६
स समुद्रीक्ष्य राजानं कश्मलाभिहतौजसम् ।
वचन्दे प्राञ्जलिर्भूत्वा मूर्ध्ना पादौ नृपस्य ह ॥ २७
संपूज्य च यथान्यायं धृतराष्ट्रं महीपतिम् ।
हा कष्टमिति चोक्त्वा स ततो वचनमाददे ॥ २८
संजयोऽह क्षितिपते कचिदास्ते सुख भवान् ।
स्वदोषेणापदं प्राप्य कच्चिन्नाद्य विमुह्यसि ॥ २९
हितान्युक्तानि विदुरद्रोणगाङ्गेयकेशवैः ।
अगृहीतान्यनुस्मृत्य कच्चिन्न कुरुषे व्यथाम् ॥ ३०
रामनारदकण्वैश्च हितमुक्तं सभातले ।

नगृहीतमनुस्मृत्य कच्चिन्न कुरुषे व्यथाम् ॥ ३१
सुहृदस्त्वद्धिते युक्तान्भीष्मद्रोणबुखान्परैः ।
निहतान्युधि संस्मृत्य कच्चिन्न कुरुषे व्यथाम् ॥ ३२
तमेववादिनं राजा सूतपुत्रं कृताञ्जलिम् ।
सुदीर्घमभिनिःश्वस्य दुःखार्त इदमब्रवीत् ॥ ३३
गाङ्गेये निहते शूरे दिव्यास्त्रवति सजय ।
द्रोणे च परमेष्वासे भृशं मे व्यथितं मनः ॥ ३४
यो रथानां सहस्राणि दशिताना दशैव हि ।
अहन्यहनि तेजस्वी निजघ्ने वसुसंभव. ॥ ३५
स हतो यज्ञसेनस्य पुत्रेणेह सिखण्डिना ।

26 ^a) V1 हस्तिनपुर B3-5 Da1 D1 4 5 7 प्राप्ते (for गत्वा) — ^b) V1 B1 3 5 Da1 Dn1 D1 4 5 7 चेतन, B2 D6 चेतस (for मानस) — ^d) K1 क्षये, Dn1 D6 गृह, Ca. 0 क्षय (as in text) D2 प्रक्षीवास्तदा (sic), D4 7 सक्षीणबाधव

27 ^a) K4 B5 Dn1 D8 7 स तमुद्रीक्ष्य D6 भृशसु (for स समु) — ^b) K1 कश्मला (for कश्मला) — ^d) K4 भूतो (for मूर्ध्ना) K1 हि, D8 तु, D8 च (for ह)

28 ^a) B3-5 Da1 D4 5 7 स संपूज्य, D8 पूजयित्वा (for संपूज्य च) S1 K1 2 D6 यथान्याय्यं — ^b) D4 धृतराष्ट्र- (for धृतराष्ट्र) — ^c) D2 तिष्ठ तिष्ठेति, Cc हा कष्टमिति (as in text) D8 कर्णम् (for कष्टम्) B8 चैवोक्त्वा, Da1 D1 5 चोक्कोशस् (for चोक्त्वा स) D8 महाकष्टमिति चोक्त्वा च (hypermetric) — ^d) S1 K2 4 आददे, S2 D2 damaged, D8 अब्रवीत् Ca 0 वचनमाददे (as in text)

29 ^a) Dn1 हि, D1 [s]थ (for श्व) K1 क्षितिपतौ. — ^b) K1 D1 कचिदास्ते V1 D6 विभो (for भवान्) — ^c) K1 सुदोषेनापद, K3 V1 B D स्वदोषैरापद — ^d) K1 D1 कच्चिन्नाद्य, K3 V1 D6 कच्चिन्नान्य (for कच्चिन्नाद्य) K3 V1 B1 D8 6 विगर्हसे, K4 D8 विमुह्यसे, B2 Da1 D1 5 विमुह्यति

30 For the events, of 5 123 18-27, 5 123 9-27, 5 123 1-8, 5 93, 5 126 — ^a) B5 हितादि (for हितानि) D8 विदुरेण भवानुक्तो — ^c) K1 3 अगृहीत्वा तु (K3 हि), B2 3 Da1 D4 5 7 नगृहीतानि (for अगृहीतानि) V1 असस्मृत्य — ^d) K1 कच्चिन्न (for कच्चिन्न) — Ks om from कुरुषे up to दुःखार्त in 33^d

31 For the events, of 5 94-121 Ks om 31 (of v l. 30) D8 writes 31-32 on marg — ^a) K1

काण्वैश्च, V1 B2 4 5 Da1 D1 2 4 5 7 कण्वाद्यैर्, B8 व्यासनारदकण्वाद्यैर्, Dn1 रामनारदकर्णवैर्, D8 कण्वैर्हि — ^b) D2 च भारत (for सभातले) — ^c) D8 3 अगृहीतम् (for न) — ^d) B5 कुरुते (for कुरुषे)

32 Ks om 32 (of v l. 30), K4 D2 om (hapl) 32 D8 writes 32 on marg — ^a) K1 B2 D7 तद् (for त्वद्) K1 2 युक्ता (for युक्तान्) — ^c) K1 न हितान्, D1 निहितान् (for निहतान्) — ^d) K1 कच्चिन्न (for कच्चिन्न) Ds om कुरुषे व्यथाम्

33 Ks om up to दुःखार्त in 33^d (of v l. 30) — ^c) B2 Da1 D1 5 दीर्घमुष्ण च निश्चस्य, B3-5 D8 4 7 सुदीर्घमुष्ण नि, Dn1 D8 3 सुदीर्घमथ (D8 पि)नि, D2 सुदु खमुष्ण नि

34 Before 34, all N MSS except Ds ins धृतराष्ट्र उवाच — ^a) K3 V1 B D आपगेये हते शूरे (D8 वीर) — ^b) S1 K1 कृतास्त्रवति; V1 B1 D8 दिव्यास्त्रविदि (for स्त्रवति) — ^d) K1 च (for मे) B2 व्यथते (for व्यथित) — After 34, B8 reads (with var) 37^{ab}, repeating it in its proper place

35 ^a) K1 यरोषाणा (sic) (for यो रथाना) — ^b) K4 दशितानं, V1 B2 4 5 Da1 D1 4 5 7 Ca दशितानि, D8 दतिना तु V1 शतैव, D2 तथैव, D8 (before corr) यथैव (for दशैव) B1 शतैरिह (for दशैव हि) B2 3 5 Da1 D8 7 ह, B4 Dn1 D2 तु, D8 च (for हि) — ^c) K1 अहन्यवनि (sic) — ^d) K1 निजघ्नी (for निजघ्ने) Da1 D1 5 वसुसमत

36 ^a) K3 V1 Dn1 D6 तं हत, K4 सहितो (for स हतो) K3 जयमानस्य (for यज्ञसेनस्य) — ^b) K4 शिखण्डिना, Dn1 सिखण्डिना, D8 शिखण्डिना — ^c) V1 B2 पाण्डेयातिगुप्तेन, B8 वेनेह गुप्तेन — ^d) K3 V1 B1 Da1 Dn1 D1 6 श्रुत्वा (for भृश)

पाण्डवेयाभिगुप्तेन भृशं मे व्यथितं मनः ॥ ३६
 भार्गवः प्रददौ यस्यै परमास्त्रं महात्मने ।
 साक्षाद्रामेण यो बाल्ये धनुर्वेद उपाकृतः ॥ ३७
 यस्य प्रसादात्कौन्तेया राजपुत्रा महाबलाः ।
 महारथत्वं सप्राप्तास्तथान्ये वसुधाधिपाः ॥ ३८
 तं द्रोण निहतं श्रुत्वा धृष्टद्युम्नेन संयुगे ।
 सत्यसंधं महेष्वासं भृशं मे व्यथितं मनः ॥ ३९
 त्रैलोक्ये यस्य शास्त्रेषु न पुमान्विद्यते समः ।
 तं द्रोण निहतं श्रुत्वा किमकुर्वत मामकाः ॥ ४०
 संशप्तकानां च बले पाण्डवेन महात्मना ।

धनंजयेन विक्रम्य गमिते यमसादनम् ॥ ४१
 नारायणास्त्रे निहते द्रोणपुत्रस्य धीमतः ।
 हतशेषेष्वनीकेषु किमकुर्वत मामकाः ॥ ४२
 विप्रद्रुतानहं मन्ये निमग्नः शोकसागरे ।
 प्लवमानान्हते द्रोणे सन्ननौकानिवाणवे ॥ ४३
 दुर्योधनस्य कर्णस्य भोजस्य कृतवर्मणः ।
 मद्राजस्य शल्यस्य द्रौणेश्वैव कृपस्य च ॥ ४४
 मत्पुत्रशेषस्य तथा तथान्येषां च संजय ।
 विप्रकीर्णेष्वनीकेषु मुखवर्णोऽभवत्कथम् ॥ ४५
 एतत्सर्वं यथा वृत्तं तत्त्वं गावल्गणे रणे ।

C 8 47
 B 8 2 22
 K 8 subst

37 B₈ reads 37^{ab} after 34, repeating it here — ^a) K₈ सन्यक्त, B₈ (first time) यस्मिन्, C₀ यस्यै (as in text) — ^b) K₈ द्रोणास्त्रं च, K₄ परमास्त्रे, B (B₈ both times) D₁ D_{1.4} 5 7 दिव्यमस्त्रं B₈ (first time) महासुनि, D₁ महाहवे (for महात्मने) — ^c) Ś₂ ये (for यो) — ^d) D₁ D₁ 5 धनुर्वेदम् (for वेद) Ś₂ उपाकृत, K₂ उपाकृता, B₂ 8 D₈ 5 7 C₀ उपा(B₈ दा)दत्त, C₀ कृत (as in text)

38 ^a) K₈ तस्या वै (for कौन्तेया) — ^b) K₈ पाण्डवेया (for राजपुत्रा) K₈ V₁ B D महारथा (for बला) — ^c) K₁ तवात्रे (sio), D₈ ये चान्ये (for तथान्ये) K₁ वसुधाधिप

39 D₁ om (hapl) 39^b-40^c — ^a) K₈ सन्यस्त च, B₈ सवसर्त, D₈ सन्यस्तं च, D₈ सत्यसन्ध, C₀ सत्यसंध (as in text) D₈ महेष्वासं — ^d) B₂ व्यथते — After 39, K₈ 4 V₁ B D (except D₂, D₁ om) ins

3* यथोलोके पुमानस्त्रे न समोऽस्ति चतुर्विधे ।

तौ द्रोणभीष्मौ श्रुत्वा तु हतौ मे व्यथितं मनः ।

[(L 1) K₄ transp लोके and अस्त्रे K₈ D₈ समो नास्त्रे, D₁ D₈ पुमानस्त्रे K₈ विद्यते न, D₈ न विद्यते (for न समोऽस्ति) D₁ D₈ चतुर्विधे, C₀ चतुर्विधे (as above) K₁ नमसश्च भविष्यति (sio) (for the post half) — (L 2) D₁ D₈ भीष्म (corrupt) D₈ (m as above) श्रुत्वा K₄ D₈ 8 8 मे, V₁ च (for तु) K₈ D₈ 8 8 प्रव्यथित]

40 D₁ om 40^{ab} (cf v 1 39) D₈ writes 40 on marg — ^a) K₁ 4 B₂-5 D₂ 4 8 चास्त्रेषु, K₈ D₈ नास्त्रेषु, V₁ शास्त्रे च, D₁ D₁ D₈ वास्त्रेषु (for शास्त्रेषु) — ^b) K₈ D₈ पुमान्वै विद्यते समः, D₈ न समो विद्यते पुमान् — ^c) D₄ 7 इद्धा, C₀ श्रुत्वा (as in text) — ^d) K₄ V₁ B₂ D₁ D_{1.8} 8 अकुर्वत

41 B₈ D₈ om (hapl) 41-42 — ^a) K₈ 4 V₁ B₂ ससप्तकानां (for सप्त) K₈ V₁ B₁ 4 5 D₁ D₁ D₁ 2 4 5 7 8 बल — ^c) K₈ धनजयेनातिक्रम्य — ^d) K₈ V₁ B₂ 4 5 D₁ D₁ D₂ 4 5 7 C₀ गमित (for ते) K₁ यमसाधन, V₁ सादने, B₂ मम सादन

42 B₈ D₈ om 42 (cf v 1 41) D₈ writes 42^a-44^b on marg — ^a) K₁ निहिते, V₁ D₁ D₁ D₁-3 5 8 च हते, B₂ 4 5 D₁ 7 विह (B₂ हि) ते (for निहिते) B₁ नारायणास्त्रेण ** — ^b) D₈ धर्मेत (for धीमत) — ^c) K₈ 4 V₁ B (B₈ om) D (except D₂, D₈ om) विप्रद्रुतेषु (for हतशेषेषु) — ^d) Ś K₁ 2 V₁ B₈-5 D₁ 2 4 5 7 अकुर्वत, D₈ अकुर्वति

43 D₈ reads 43 on marg — ^b) K₈ V^{*} B D निमग्नाश्च — ^c) K₁ D₁ प्लवमाना, D₂ अल्लवानि, C₀ as in text D₈ शेषे (for द्रोणे) — ^d) K₁ सर्वनौहान्, K₈ भग्ननौकान्, K₄ B₁ 5 D₈ C₀ भिन्न (for सन्न) B₂-4 D₁ 7 भिन्ननौ (B₈ नृभिन्नौ) कामिवाभसि, D₁ D₁ 5 भग्ननौकानिवाभसि, D₈ स (sup l m भि)न्ना नौकेव चार्णवे, D₈ सूत (m सन्न) नौकामि (m नि)वाणवे

44 D₈ reads 44^{ab} on marg — ^b) D₈ द्वौ *श्च (for भोजस्य) — ^c) K₈ द्वौणेश्वस्य, K₄ द्रौणेश्वैव, D₁ द्वौणिश्चैव, D₈ द्रोणस्यैव, D₈ तथा चैव (for द्वौणेश्वैव)

45 ^a) K₁ शरणक (sio) (for मत्पुत्र) B₂ 8 D₁ D₂ मत्पुत्रस्य च (D₁ वि) शेषस्य, D₈ मत्पुत्रेण विशेषेण — ^b) B₂ 5 D₁ D_{1.4} 5 7 अन्येषां चै (D₈ चै) व संजय — ^c) K₈ V₁ B D C₀ विप्रद्रुतेषु (for कीर्णेषु) Ś₂ अनेकेषु — ^d) K₁ मुख कर्णो, B₈ अथ कर्णो (for मुखवर्णो) K₈ मुखवर्णश्च कीदृश

46 ^a) K₈ D₈ वृत्त, D₁ कृत (for सर्व) K₈ D₈ यथा सर्वं, B₂ 5 D₁ 7 यथातत्त्वं, B₈ यथान्याय, D₈ समा * ह्व.

C 8 47
B 8 2 23
K 8 subst

आचक्ष्व पाण्डवेयानां मामकानां च सर्वशः ॥ ४६
संजय उवाच ।

पाण्डवेयैर्हि यद्वृत्तं कौरवेयेषु मारिष ।
तच्छ्रुत्वा मा व्यथां कार्षीदिष्टे न व्यथते मनः ॥ ४७
यस्मादभावी भावी वा भवेदर्थो नर प्रति ।

अप्राप्तौ तस्य वा प्राप्तौ न कश्चिद्व्यथते बुधः ॥ ४८
धृतराष्ट्र उवाच ।

न व्यथा शृण्वतः काचिद्व्यथते मम संजय ।
दिष्टमेतत्पुरा मन्ये कथयस्व यथेच्छकम् ॥ ४९

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

२

संजय उवाच ।

हते द्रोणे महेष्वासे तव पुत्रा महारथाः ।
बभूवुराश्वस्तमुखा विषण्णा गतचेतसः ॥ १

अवाङ्मुखाः शस्त्रभृतः सर्व एव विशां पते ।
अप्रेक्षमाणाः शोकार्ता नाभ्यभाषन्परस्परम् ॥ २
तान्दृष्ट्वा व्यथिताकारान्सैन्यानि तव भारत ।

— ^b) K₄ B₁ D_{n1} D₂ ३ ३ तथा, B₂ ३ ५ Da₁ D₁ ४ ५ ७ ब्रूहि
(for तत्त्व) S₁ K (except K₈) D₂ गावत्गने D_{n1} मम
(for रणे) — ^c) D₆ एतच्च, D₈ यद्वृत्तं (for आचक्ष्व)
— ^d) K₁ B₈ संजय, K₈ D₈ निफल, V₁ D₂ निकल,
B₁ निस्कल, B₂ ४ ५ Da₁ D₁ ४ ५ ७ तत्त्वतः, D₈ निष्कला,
D₈ सैनिके (for सर्वश)

47 K₁ om the ref — ^a) K₈ V₁ B D तवापराधाद्
(for पाण्डवेयैर्हि) — ^c) K₈ मा व्यथा, D₂ नान्यथा (for
मा व्यथा) D₆ किञ्चिद् (for कार्षीद्) — ^d) D₆ दृष्टे,
Ca ० दिष्टे (as in text) B₈ व्यथित (for व्यथते)
V₁ B (except B₈) D बुध (for मन) K₈ दृष्टव्ये
व्यथते मन

48 Lacuna in § for 48^{ab}, K₁ om 48^{ab}, lacuna in
K₂ for 48^{ab} filled sec m — ^a) K₈ V₁ B₂ D₄ तस्माद्,
D₁ यस्याद्, D₈ य स्याद् (for यस्माद्) Da_{ap} (marg)
यस्मान्भावी K₈ Da₁ D₁ भावो (for भावी) D₈ ६ च
(for वा) — ^b) K₂ B₈—5 Da₁ D₁ ४ ५ ७ Ca द्वर्थो राजन्,
K₈ न चेदर्थो (for भवेदर्थो) K₂ रथ, K₈ रण (for नर)
— ^c) § K₁ २ च (for वा) K₄ प्राप्तौ च D₈ ६ चाप्राप्तौ (for
वा प्राप्तौ) — ^d) K₈ ४ V₁ B₂ ५ कचिद् (for कश्चिद्)
S₁ K १ मन (for बुध) K₁ न कश्चिद्व्यथिते वन (sic),
B₂—5 Da₁ D₁ ४ ५ ७ न बुध कुरुते व्यथा, Ca नरो न कुरुते
व्यथा

49 D₂ om 49 — ^a) § lacuna, K₁ [अ]त्यधिका,
K₂ ब्रूहती, V₁ B₁ D_{n1} D₈ ३ [अ]भ्यधिका, B₂—5 Da₁
D₁ ४ ५ ७ विद्यते (for शृण्वत) — ^b) B (except B₁)

Da₁ D₁ ४ ५ ७ मम संजय शृण्वत — ^c) K₁ शिष्टम्, Da₁
D₁ ५ दृष्टम्, Ca दिष्टम् (as in text) B₄ om पुरा — ^d)
K₈ यथेष्टक, B (except B₁) Da₁ D₁ ४ ५ ७ यदि (B₂—4 D₄
दी)च्छसि (for यथेच्छकम्)

Colophon — Day of Karṇa's Generalship K₄
प्रथमे युद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or both)
B₁ ५ D_{n1} D₁ ४ ५ ७ २

2

1 D_{n1} om the ref — ^c) K₈ D₈ अश्वस्थमुखा,
K₄ आशुष्क, V₁ अस्वस्त, B₁ D_{n1} D₂ ३ ३ अस्वस्थमुखा
(D₂ वा) B₂—5 Da₁ D₁ ४ ५ ७ अस्व (B₂ ३ सु)स्थमनसः
सर्वे — ^d) K₁ विशण्णा, B₁ विवर्णा, B₂—5 Da₁ D₁ ४ ५ ७
बभूवुर (for विषण्णा) K₄ कृतचेतस

2 ^a) D₂ अवाङ्मुख D₁ शस्त्रभृता — ^c) K₁ V₁ B₈
Da₁ D₁ ४ ५ अप्रेक्ष्यमाणा, K₈ व्यमाणा, K₄ क्षमाना, B₈
D_{n1} अवक्ष (D_{n1} इय)माणा, D₂ ६ सप्रेक्ष्य (for अप्रेक्ष)

3 ^a) K₁ ता दृष्टो व्यथिताकारां (sic) — ^b) B
(except B₁) Da₁ D₁ ४ ५ ७ transp सैन्यानि and तव
— ^c) K₈ ऊर्ध्वमेव K₁ अभ्यवीक्ष्यत, K₈ V₁ D₈ ३ ३
निरीक्षत, K₄ अभिवेक्ष्यतो, B₁ Da₁ D_{n1} D₁ ५
निरीक्षत, B₂ ४ ५ अभ्यतिष्ठत, B₈ अवतिष्ठत, B₄ (marg)
णिरिक्षत, D₂ अन्ववीक्षत, D₄ ७ अभ्युदैक्षत (for अभ्यवे
क्षन्त) D₈ (marg) ऊर्ध्वमेवानिरीक्षत, Ca ऊर्ध्वमेव

[8]

ऊर्ध्वमेवाभ्यवेक्षन्त दुःखत्रस्तान्यनेकशः ॥ ३
 शस्त्राण्येषा च राजेन्द्र शोणिताक्तान्यशेषतः ।
 प्राभ्रश्यन्त कराग्रेभ्यो दृष्ट्वा द्रोणं निपातितम् ॥ ४
 तानि बद्धान्यनिष्ठानि* लम्बमानानि भारत ।
 अदृश्यन्त महाराज नक्षत्राणि यथा दिवि ॥ ५
 तथार्तं स्तिमित दृष्ट्वा गतसत्प्रमिव स्थितम् ।
 स्वं बलं तन्महाराज राजा दुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ६
 भवता बाहुवीर्यं हि समाश्रित्य मया युधि ।
 पौण्ड्रवेयाः समाहूता युद्धं चेदं प्रवर्तितम् ॥ ७
 तदिदं निहते द्रोणे विषण्णमिव लक्ष्यते ।
 युध्यमानाश्च समरे योधा बध्यन्ति सर्वतः ॥ ८
 जयो वापि बधो वापि युध्यमानस्य संयुगे ।

भवेत्किमत्र चित्रं वै युध्यध्वं सर्वतोमुखाः ॥ ९
 पश्यध्वं च महात्मान कर्णं वैकर्तनं युधि ।
 प्रचरन्तं महेष्वासं दिव्यैरस्त्रैर्महाबलम् ॥ १०
 यस्य वै युधि संत्रासात्कुन्तीपुत्रो धनंजयः ।
 निवर्तते सदामर्षात्सिंहात्क्षुद्रमृगो यथा ॥ ११
 येन नागायुतप्राणो भीमसेनो महाबलः ।
 मानुषेणैव युद्धेन तामवस्थां प्रवेशितः ॥ १२
 येन दिव्यास्त्रविच्छूरो मायावी स घटोत्कचः ।
 अमोघया रणे शक्यता निहतो भैरवं नदन् ॥ १३
 तस्य दुष्पारवीर्यस्य सत्यसंधस्य धीमतः ।
 बाह्वोर्द्रविणमक्षय्यमद्य द्रक्ष्यथ संयुगे ॥ १४
 द्रोणपुत्रस्य विक्रान्तं राधेयस्यैव चोभयोः ।

C 8 65
B 8 3 15
K 8 subet

निरक्षत — ^a) V₁ B Da₁ D₁ 4 5 7 दुःखत्रस्तानि, D₂
 'अस्ता हि, D₃ 8 अस्तानि, D₆ त्रास्तानि C₀ नैकश

4 ^a) K₈ B Dn₁ D₂-4 6-8 तु (for च) Da₁ D₁ 5
 तेषा चैव तु शस्त्राणि — ^b) Da₁ D₁ 5 रुधिराक्तानि (for
 शोणिता) K₁ सर्वत, K₈ D₁ 3 5 6 सर्वश, B (except
 B₁) D₄ 7 [अ]नैकश (for [अ]शेषत) — ^c) K₈ Dn₁
 प्राभ्रशं (Dn₁ इय)त, K₄ V₁ D₄ प्राभ्रस्यत, B₂ प्रादृश्यात,
 B₈ अभ्रश्यत, D₂ प्रभास्यति, D₈ प्राभ्राश्यत K₈ कराश्रयो
 (sic), Da₁ D₅ कराग्रेभ्यो D₁ भृशभ्रश्यत कराग्रेभ्यो
 (sic) — ^d) K₈ हत्वा (for दृष्ट्वा) K₈ V₁ B D
 (except D₂) हत युधि (for निपातितम्)

5 ^a) V₁ B₁ वृद्धानि, Dn₁ वृद्धानि, D₆ विद्धानि, D₈
 द्वारानि, Ca 0 बद्धानि (as in text) S K₁ 2 [अ]निष्ठानि,
 K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-5 7 8 Ca [अ]निष्ठानि, K₄ निष्ठानि,
 D₆ विष्ठानि (for [अ]निष्ठानि*) — ^c) K₈ D₆ व्यदृश्यत,
 C₀ अदृश्यन्त (as in text) D₃ 8 महाभाग (for राज)
 — ^d) K₁ दिवा, D₁ विधि, C₀ दिवि (as in text)

6 ^a) K₈ V₁ B₂-5 Da₁ D₂ 7 तत्, Dn₁ D₈ 5 6 8 तु,
 D₄ तान् (for [आ]र्त) K₈ विस्मित, D₂ समित, Ca 0
 स्तिमित (as in text) K₁ D₁ 5 तथा तस्तिमित दृष्ट्वा,
 B₁ तथा निमित्तं त दृष्ट्वा — ^b) K₈ 4 V₁ B (except B₅)
 D (except Da₁ D₁ 5 6) अवस्थित (for इव स्थितम्)
 — ^c) K₈ D₆ चरं (D₆ ल)त च, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-5 7 8
 बल तव (for स्व बल तन्) Da₁ D₁ 5 महामाज्ञ (for राज)

7 ^a) K₄ बाहुवीर्येण, D₂ वीर्यं च — ^c) B₂
 समाभूता (for हूता) — ^d) D₈ चैव (for चेद)

8 ^a) K₈ तदह, C₀ तदिद (as in text) K₁ निहत
 — ^b) K₈ Da₁ D₁ विषणम्, B₈ निषणम्, Dn₁ विषणम्

(for विषणम्) K₁ लभ्यते (for लक्ष्यते) — ^c) B₈
 वध्य (for युध्य) K₈ च ये योधा, D₈ रणे योधा (for
 च समरे) — ^d) K₄ D₄ वध्यत, V₁ युध्यत, B₈ युध्यति
 (for वध्यन्ति) K₈ वध्यति भुवि, D₈ हन्यते चैव (for योधा
 वध्यन्ति) K₁ 8 V₁ B D सर्वश (for सर्वत)

9 ^a) B₈ 5 Da₁ D₁ 5 वेति (for the second वापि)
 D₆ जयो वा विजयो वापि — ^c) Da₁ D₁ 5 हि (for वै)
 — ^d) D₈ सर्वतो नृपा, D₆ तोमुख

10 ^a) B₁ पश्यतैन (for पश्यध्व च) D₃ 8 सु
 (for च) — ^c) V₁ प्रवर्तत, Dn₁ प्रवर त (for प्रच)
 K₁ महेष्वास — ^d) B₈ महाबलै, Da₁ D₁ 5 बल, D₈
 बला

11 ^a) K₈ पश्यन्वै, K₄ यस्यैव, D₆ पश्य वै (for
 यस्य वै) K₈ सत्रास, D₈ सत्रासा — ^b) K₄ धनजय
 — ^c) K₁ सदासदा (sic), K₈ V₁ B D सदा मद (for
 सदामर्षात्) — ^d) S₂ K₁ मोहात् (for सिंहात्) D₆ कुद्धान्
 (for क्षुद्र)

12 ^a) K₈ D₈ मानुषेणैव, V₁ खेणैव, B₄ वेण तु (for
 वेणैव) — ^d) D₈ अवापित (for प्रवेशित)

13 ^b) K₄ घटोत्कच — ^d) K₈ नदत्, B₂ 5 Da₁
 D₁ 4 5 रुवन् (D₁ त्), B₈ रुवन्, B₄ D₇ रवन्, Dn₁ वदन्
 (for नदन्)

14 ^a) K₈ V₁ B₁ 8 दुर्वारवीरस्य — ^c) D₅ द्रविमम्,
 C₀ द्रविणम् (as in text) — ^d) K₈ D₈ अद्य द्रक्ष्यथ, B₁
 अद्य द्रक्ष्यत, B₈ अभ्यद्रवत, D₈ अवद्रक्ष्यथ (for अद्य द्र°)
 B₈ द्रक्ष्यथास्य परस्पर

15 ^a) K₄ विक्राते, Ca विक्रान्त (as in text) — ^b)

C 8 65
B 8 3 15
K 8 subst

पाण्डुपाञ्चालसैन्येषु द्रक्ष्यथापि महात्मनोः ॥ १५
सर्व एव भवन्तश्च शूराः प्राज्ञाः कुलोद्भूताः ।
शीलवन्तः कृतास्त्राश्च द्रक्ष्यथापि परस्परम् ॥ १६
एवमुक्ते महाराज कर्णो वैकर्तनो नृपः ।
सिंहनादं विनद्योच्चैः प्रायुध्यत महाबलः ॥ १७
स सृञ्जयानां सर्वेषां पाञ्चालानां च पश्यताम् ।

कैकयानां विदेहानामकरोत्कदनं महत् ॥ १८
तस्मिन्पुङ्खधाराः शतशः प्रादुरासञ्जरासनात् ।
अग्रे पुङ्खे च संसक्ता यथा भ्रमरपङ्क्तयः ॥ १९
स पीडयित्वा पाञ्चालान्पाण्डवांश्च तरस्विनः ।
हत्वा सहस्रशो योधानर्जुनेन निपातितः ॥ २०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

K4 रावेयस्य हि चोभयो — B1 D8 7 om 15^{ad} — °) D8
सैन्येभ्यः (for सैन्येषु) — °) K1 द्रक्ष्यथापि, V1 B8 5
Dn1 D8 8 द्रक्ष्यथापि (for थापि) — For 15^{ad}, Dn1
subst

4* पश्यन्तु पाण्डुपुत्रास्ते विष्णुवासवयोरिव ।

16 °) K1 सर्वदात्र (for सर्व एव) — °) K1 4 प्राज्ञा,
B (except B1) Da1 D1 4 5 7 राज्ञा (for प्राज्ञा) K8
कुलोत्तमा, B2 (sup in) 4 D2 8 8 ज्ञवा, Ca द्रता
(as in text) Dn1 शक्ता प्रत्येकशोपि वा — After 16^{ab},
B2 Dn1 ins

5* पाण्डुपुत्राग्रे हन्तु सैन्यान्किमु सहता ।

— °) K8 V1 B D वीर्यवत् (for शील) K1 Dn1
कृतार्थाश्च — °) D2 द्रक्ष्यथ K8 B8 D8 8 पराक्रम (for
परस्परम्)

17 Before 17, B2 Dn1 ins संजय उवाच — °) B2
उत्त्वा, B8 Da1 D8 उक्ते (for उक्ते) K8 Dn1 D8 4 7 8
पुत्रमुक्त्वा (K8 क्ता) ततः कर्ण — K8 Dn1 D8 4 7 8 ins
after 17^a, K4 after 17^b (repeating 17^b, after the
inserted passage)

6* चक्रे सेनापतिं तदा ।

तव पुत्रो महावीर्यो भ्रातृभि सहितोऽनघ ।

सेनापत्यमथासाद्य

[K4 om line 1 — (L 3) Dn1 अवाप्याद्य (for
अथासाद्य)]

— °) K4 कर्णे B1 4 कर्ण, Ca कर्णो (as in text) K8
V1 B1 Da1 D1-8 5 6 8 Ca ८ वृष (B1 वृ), K4 नृप, B2-5
D4 7 भृश (for नृप) Dn1 कर्णो राजन्महारथ — °) K1
विनद्योश्च (sic), K4 विनाद्योच्चै, D8 निनद्योच्चै — °) Dn1
रणोत्कट, D8 महाबल (for बल) K1 प्रयुद्धप्यत महाबला
(sic)

18 °) K1 सजयाना, Dn1 सृजयाणा — °) B2 Dn1
मारिष (for पश्यताम्) — °) K8 V1 Da1 D1 2 5 कैकयाना,
B1 4 Dnf D8 4 5 7 कैकयाना (Dn1 णा) — °) K1
स करोल्लदन महत् (sic), B1 2 Dn1 चकार कदन महत्

19 °) K4 V1 B2 4 5 Da1 Dn1 D1 8- 7 Ca ८ अग्रे पुङ्खेषु
B1 पुङ्खपुङ्खेषु, B8 D2 8 अग्रपुङ्खे (D2 वे)षु, D8 अयोमुखे च
(for अग्रे पुङ्खे च) B8 सशक्ता, Ca ८ ससक्ता (as in text)
— °) K1 यथा भ्रमरपङ्क्तय (sic)

20 °) D1 पाण्डवाश्च D8 परस्विन (for तर) — °)
K1 सहस्रो (for सहस्रशो) D8 यौधान्

Colophon — Adhy name Dn1 सजयवाक्य — Adhy
no (figures, words or both) B1 2 5 D1 4 6 3
— Sloka no Dn1 21

For adhy 8 1 and 8 2, S subst the foll passage.

7* शिबिराद्धस्तिनपुरं प्राप्य भारतं सजय ।
प्रविवेश महाप्राज्ञो धृतराष्ट्रनिवेशनम् ।
शोकेनोपहतः सूतो विह्वलो भृशदुःखितः ।
चिन्तयन्निधनं धीरः सूतपुत्रस्य पाण्डवै ।
अन्तःपुरं प्रविश्यैव सजयो राजसत्तमः । [5]
अश्रुकण्ठो भृशं क्रुद्धो राजानमुपजग्मिवान् ।
उपस्थाय च राजानं विनिश्चयं च सूतज ।
नातिहृष्टमना राजभिदं वचनमब्रवीत् ।
सजय ।

सजयोऽहं महाराज नमस्ते भरतर्षभ ।
हतो वैकर्तनं कर्णं कृत्वा कर्म सुदुष्करम् । [10]
चेदिकाशिकरुशाना मत्स्याना सोमकै सह ।
कृत्वासौ कदनं शेते वातनुज्ञ इव द्रुमः ।
गोष्ठमध्ये ऋषभ इव गोब्रजैः परिवारितः ।
व्यालेन निहतो यद्वत्तथासौ निहतः परैः ।
निराशान्पाण्डवान्कृत्वा जये राजन्ससालकान् । [15]
पाञ्चालानां रथाश्चैव विनिहत्य सहस्रशः ।
हत्वा शूरान्महेष्वासान्विद्राव्य च दिशो दश ।
हतो वैकर्तनं कर्णं पाण्डवेन किरीटिना ।
वैरस्य गतमानुष्य दुर्गमस्य दुरात्मभिः ।
हत्वा कर्णं महाराज विशल्य पाण्डवोऽभवत् । [20]
शोषणं सागराणां वा पातनं शशिसूर्ययोः ।

३

वैशंपायन उवाच ।

एतच्छ्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ।
शोकस्यान्तमपश्यन्वै हतं मत्वा सुयोधनम् ।
विह्वलः पतितो भूमौ नष्टचेता इव द्विपः ॥ १

तस्मिन्निपतिते भूमौ विह्वले राजसत्तमे ।
आर्तनादो महानासीत्स्त्रीणां भरतसत्तम ॥ २
स शब्दः पृथिवीं सर्वां पूरयामास सर्वशः ।
शोकार्णवे महाघोरे निमग्ना भरतस्त्रियः ॥ ३

C 8 76
B 8 4 4
K 8 1 24

पृथिव्या दारण यादवतादृक्कर्णस्य पातनम् ।
योधाश्च बहवो राजन्हतास्तत्र जयैषिण ।
राजानो राजपुत्राश्च शूरा परिघबाहव । [25]
स्थौघाश्च नरौघाश्च हता राजन्सहस्रशः ।
वारणा निहतास्तत्र वाजिनश्च महाहवे ।
क्षत्रियाश्च महाराज सेनयोरुभयोर्हता ।
परस्परमवेक्ष्यात्र परस्परकृतागस ।
किञ्चिच्छेषान्परान्कृत्वा तीर्त्वा पाण्डववाहिनीम् ।
पार्थवेला समासाद्य हतो वैकर्तनो वृषा । [30]
जयाशा धार्तराष्ट्राणा वैरस्य च मुख नृप ।
तीर्णं तत्पाण्डवै राजन्यत्पुरा नावबुध्यसे ।
प्रोच्यमान महाराज बन्धुभिर्हितबुद्धिभि ।
तदिदं समनुप्राप्त व्यसन त्वा महाभयम् ।
पुत्राणां राज्यकामेन त्वया राजन्हितैषिणा । [35]
चरितान्यहितान्येव तेषां ते फलमागतम् ।
हतो दुःशासनो राजन्ययोक्त पाण्डवेन तु ।
प्रतिज्ञा भीमसेनेन निस्त्रीणां सा चमूमुखे ।
पीत च क्षतज तस्य धार्तराष्ट्रस्य सयुगे ।
पाण्डवेन महाराज कृत्वा कर्म सुदुष्करम् । [40]

[(L 1) T₃ द्वास्तिन — (L 2) T₂ महाबाहुर् T₂
missing for the rest of the passage — (L 3) T₃ G
विलपन् M₁ विह्वल (for विह्वलो) — (L 4) G₂ दृष्ट्वा तु
निधन कूर, Madras ed दृष्ट्वा तु निधन घोर (for the prior
half) G₃ सयुगे (for पाण्डवै) — (L 5) G₁ २ राजसत्तम
(G₂ स) — (L 6) T₃ G₃ अष्टपूर्णां G₁ २ कर्णो T₁
राजानमुपजज्ञिवान् — (L 8) M₁ अब्रुवन् — After line
10, G₂ reads line 16, repeating it in its proper place
— (L 11) T₁ चेदिकाश — (L 13) Prior half
hypermetric T₁ गोष्ठमध्य इव वृषो, G₂ मध्ये वृष इव, M
सुतानां वृषमस्तत्र (for the prior half) M गोवृषै (for
गोत्रजै) — (L 14) G₂ व्याघ्रेण (for व्यालेन) M₁ निहित
— (L 15) T₃ पृथग्, G₂ कर्णो, G₃ दृष्ट (for जये) T₁
ससाल्यकीन्, G₁ ३ M₁ ससल्यकान् — (L 16) T₁ गजवाहय
त्रैव (for the prior half) — (L 17) G₁ २ जित्वा (for
हत्वा) G₂ धृतान् (for शूरान्) M₁ स (for च) — (L 19)
G₁ २ गत (for गतम्) T₁ अन्यैर् (for अस्य) — (L 21)

T₃ G₁ ३ M पतन (for पातन) T₃ G वा विह्वल (for
शशिसूर्यो) — (L 22) M₃ दरण T₃ G₁ विशीर्णत्व
(G₁ ता) यथा मेरोर्, G₂ पातन हि यथा मेरोर् G₃ पतन हि यथा
मेरोर् (for the prior half) T₃ G यथा (for तादृश)
— (L 23) M तथैवा (M₁ पार्थिवा) येपि बहवो (for the prior
half) — (L 27) T₃ G M महाराजा G₂ अपि (for हता)
— (L 28) T₁ परस्परमवेक्ष्याथ T₃ G₃ २ वै वीक्ष्यात्र, G₁ २
रमवेक्षत — (L 29) G₂ पीत्वा (for तीर्त्वा) — (L 30)
G₁ पार्थवेलानि (hypermetric, for पार्थवेला) T₁ नृप (for
वृषा) — (L 31) G₁ २ मुखे (for मुख) G₁ नृप
— (L 32) G₂ निस्त्रीर्ण (for तीर्णं तत्) — (L 33)
M₁ उच्यमान (for प्रोच्य) G₁ M₃ महाराजा T₁ M₂ ३
हितवधुभि, G₃ काक्षिभि (for बुद्धिभि) — (L 34) T₁
सु M₁ ४ त्वा (for त्वा) — (L 35) M₃ राज्यकामेन (for
राज्य) G₂ हितैषिण — (L 36) G₃ चरितायपि तान्येव
T₁ तु (for ते) G₂ [5] पीदमागत (for फलमा) — (L
37) G₂ अतो (for हतो) G₂ यथोक्त (for क्त) — (L
39) G₂ धृतराष्ट्रस्य — (L 40) M महाभाग (for राज)
T₃ G transp कृत्वा and कर्म]

3

1 In T₃, st 1-4 are lost on a missing folio G₂
om the ref, D₃ reads the ref on marg — " B₂ स
तच्छ्रुत्वा — " K₂ ४ शोकस्यार्तम्, G₂ रसत्यतम् (for
शोकस्यान्तम्) K₄ अपश्यद्, M₃ नपश्यन् (for अपश्यन्)
— " B₂ ४ ५ D₁ ६ ७ मेने (for मत्वा) — " D₁ D₁ ५
विकल, C₀ विह्वल (as in text) K₂ पतित्ता, T₁ न्यपतद्
(for पतितो) — " K₃ D₁ नष्टचित्त, B₃ नष्टचेष्ट (for
चेता)

2 T₂ missing (cf v l 1) — " D₂ राजसत्तम — ")
K₄ आर्तनादो, G₂ आर्तशब्दो

3 T₂ missing (cf v l 1) — " K₁ शब्दप्रथवी
(sic), D₁ ५ शब्द पृथिवी K (except K₄) V₁ B D
M₂ ४ कृत्वा (for सर्वा) — " S₂ B₃-5 D₁ D₁ ५ ७
T₁ ३ G₁ ३ M सर्वत, K₃ कृच्छ्रश (for सर्वश) — " K₃
शोकार्णवे K₃ V₁ D₁ D₁ ५ ६ तदा (D₃ तत्र) घोरे (for

C 8 77
B 8 4 5
K 8 1 25

राजानं च समासाद्य गान्धारी भरतर्षभ ।
 निःसंज्ञा पतिता भूमौ सर्वाण्यन्तःपुराणि च ॥ ४
 ततस्ताः संजयो राजन्समाश्वासयदातुराः ।
 मुह्यमानाः सुबहुशो मुञ्चन्त्यो वारि नेत्रजम् ॥ ५
 समाश्वस्ताः स्त्रियस्तास्तु वेपमाना मुहुर्मुहुः ।
 कदल्य इव वातेन धूयमानाः समन्ततः ॥ ६
 राजानं विदुरश्चापि प्रज्ञाचक्षुषमीश्वरम् ।
 आश्वासयामास तदा सिञ्चन्तोयेन कौरवम् ॥ ७

महाबोरे) — ^a) Ds निमग्न (for निमग्ना) S (T₂ missing) तदा पुत्रविरे (M₁ डुवीरे) स्त्रिय — After 3, Ks 4 V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 4-8 ins

8* रुद्धुर्दुःखशोकार्ता भृशमुद्विग्नचेतसः ।

[Ds शोकदुःखार्ता (for दुःखशोकार्ता) V₁ B Da₁ D₁ 4-7 भृशसंतप्ता (D₈ जस्ता) अतीवोद्विग्नमानसा]
 On the other hand, S (except G₂, T₂ missing) ins after 3

9* नेत्राणि वारिणापूर्य सरित सागर यथा ।

4 T₂ missing (cf v 1 1) G₂ om 4 — ^b) D₁ 5 गांधारो, M भर्तार (for गान्धारी) T₁ 8 G₁ 8 भरतर्षभ — ^c) S K₁ 2 4 नि शब्दा, K₂ निसंज्ञा, Da₁ D₁ 5 नि संज्ञा D₁ 5 पतितां, T₁ G₁ M न्यपतद् (for पतिता) — ^d) Dn₁ सर्वाश्चात पुरे स्त्रिय Cc cites अत पुराणि (as in text)

5 ^a) K₂ ततस्तान्, V₁ D₂ ततस्ता, T₁ 8 G₂ 8 M ततस्तु, G₁ तत स — ^b) K₂ B₂ समाश्वास्य पदा (B₂ तदा) तुरा, Dn₁ D₁ समाश्वासयदातुर, D₈ समाश्वास्य च दुःखित, S आश्वासयत (T₈ G₈ ति) योषित — ^c) K₄ सुबहुशो, Dn₁ स बहुशो — ^d) K₄ मुचतो, V₁ B D₈ 4 7 T₁ 8 M₁ 8 मुचतीर, Dn₁ D₁ 8 8 T₂ G M₂ 4 मुचतीर

6 ^a) K₄ समाश्वस्ता, V₁ श्वास्य, B₄ श्वस्ता, Da₁ तमाश्वस्ता, S आश्वासिता (T₁ 8 G₈ ता, G₂ त) K₁ स्त्रियास्तास्तु, K₂ Dn₁ स्त्रियस्ता तु Cc cites स्त्रिय (as in text) — ^b) T₁ G₁ 2 M₁ प्रदश्य ता, T₈ G₈ प्रदश्य ता, M₂ प्रदश्यत, M₂ (before cor₁) 8 4 प्रदश्य तु (for मुहुर्मुहुः) — ^c) D₈ कदपैद्ववातेन, S कदलीरिव वा — ^d) G₂ दूयमाना

7 ^a) K₁ विदुरश्चापि, Dn₁ विदुरश्चैव, T₂ विदुरो दृष्ट्वा, G₂ विदुर चापि B₂ राजाना विह्वल चापि — ^b) T₁ प्रज्ञादृष्टिं नराधिप, T₂ सज्ञाचक्षुषमीश्वर, T₈ G प्रज्ञाचक्षुं (G₁ क्षु) नराधिप, M₁ 2 प्रज्ञाचक्षु (M₁ क्षु) नरेश्वर, M₂ 4 प्रज्ञाचक्षुर्नरेश्वर — ^c) K₁ अन्वासयामास, Cc आश्वास (as in text) T₁ 8 G M आश्वासयस्तु (T₈ G₂ 8 न्यु-

स लब्ध्वा शनकैः संज्ञां ताश्च दृष्ट्वा स्त्रियो नृप ।
 उन्मत्त इव राजा स स्थितस्तूष्णीं विशां पते ॥ ८
 ततो ध्यात्वा चिर कालं निःश्वसंश्च पुनः पुनः ।
 स्वान्पुत्रान्गर्हयामास बहु मेने च पाण्डवान् ॥ ९
 गर्हयित्वात्मनो बुद्धिं शकुनेः सौबलस्य च ।
 ध्यात्वा च सुचिर कालं वेपमानो मुहुर्मुहुः ॥ १०
 संस्तभ्य च मनो भूयो राजा धैर्यसमन्वितः ।
 पुनर्गावल्गणिं स्रुतं पर्यपृच्छत् संजयम् ॥ ११

M₁ स्तु)शीतेन — ^a) K₂ शिवस्तोयेन, K₄ सिंचस्तो, D₂ शिवतो, T₁ सिंचन्मूयसि (for सिञ्चस्तोयेन)

8 ^a) K₂ स लब्ध, B₂ 8 5 Da₁ D₁ 2 4 5 7 लब्ध्वा च, B₄ लब्ध्वा स (for स लब्ध्वा) — ^b) T₂ ताश्च (for ताश्च). K (except K₂) V₁ B₁ Dn₁ D₈ 8 T₂ 8 G M₁ नृप (for नृप) B₂- Da₁ D₁ 2 4 5 7 ताश्च विज्ञाप्य योषित — ^c) B₁ 8-5 D₂ 4 7 राजा तु, B₂ Dn₁ D₈ 8 राजेंद्र, D₈ राजासौ, S (except T₂) राजा वै (for राजा स) Da₁ D₁ 8 जगमतुश्चैव राजा तु — ^d) D₂ T₁ 8 G₂ M तूष्णीमासीद्, G₂ तूष्णीमास्ते (for स्थितस्तूष्णीं)

9 ^a) T₁ 8 G M सप्र (T₁ स आ, T₈ G₈ स प्र) ध्याय चिर राजा — ^b) K₁ विश्वसश्च, Dn₁ D₄ निश्चसंश्च, D₁ निश्चस च, D₂ निश्चस्य च, T₁ 8 G M विनिश्च (T₈ G₈ निश्च)स्य (for निश्चसश्च) B₁ वेपमानो मुहुर्मुहुः (=10^d) — After 9^b B₁ reads 11^{ab} (for the first time) repeating it in its proper place — ^c) K₁ स्वापूतान्, D₁ सूतपुत्रान् (hypermetric), T₁ 8 G₁ 8 M दैव च (for स्वान्पुत्रान्) G₂ गर्हयामास दैव च — ^d) K₂ V₁ D₈ T₂ बहुशो राजसत्तम (V₁ म)

10 ^a) K₂ गतयित्वात्मनो, K₂ V₁ Dn₁ D₂ 8 गर्हयश्चा, B₂ 4 अगर्हयश्चा, T₁ 8 G M निनिद (M₁ दे) च (for गर्हयित्वा) K₁ गर्हयित्वात्मनोर्बुद्धिं (s₁₀), B₁ अगर्हयश्च स बुद्धिं, B₂ अगर्हयश्चात्मबुद्धिं च, B₅ Da₁ D₁ 8 5 7 अगर्हयश्चा- (D₈ स्वा)त्मबुद्धिं, D₄ स्वगर्हयन्वात्मबुद्धिं — ^b) K₂ शक्तनो (s₁₀) (for शकुने) — ^c) Dn₁ D₂ 4 T₂ ध्यात्वा तु, D₈ स ध्यात्वा (for ध्यात्वा च) M (except M₁) राजा (for काल)

11 ^a) S₂ D₈ G₂ M₁ 8 संस्तभ्य, K₁ सेस्तभ्य (s₁₀) D₄ पुनर् (for मनो) — ^b) D₈ राजा धैर्यं समन्विता, M₁ राजा धैर्यसमन्युत (s₁₀) — ^c) S K₂ 4 गावल्गणिं, K₁ लिनिं, T₁ 2 G₁ 2 M₁ गावद्गणिं (T₂ निं, G₂ निं) — ^d) D₂ संजय S K (except K₂) पर्यपृच्छदसश (K₂ ज)य, S पृच्छत्स (G₂ च, M₁ न्य) संजय (T₂ क्षय, G₈ जय)

यत्त्वया कथितं वाक्यं श्रुतं संजय तन्मया ।
कच्चिदुर्योधनः सूत न गतो वै यमक्षयम् ।
ब्रूहि संजय तत्त्वेन पुनरुक्तां कथामिमाम् ॥ १२
एवमुक्तोऽब्रवीत्सूतो राजानं जनमेजय ।

हतो वैकर्तनो राजन्सह पुत्रैर्महारथैः ।
आतृभिश्च महेष्वासैः सूतपुत्रैस्तनुत्यजैः ॥ १३
दुःशासनश्च निहतः पाण्डवेन यशस्विना ।
पीतं च रुधिर कोपाद्भीमसेनेन सयुगे ॥ १४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

४

वैशंपायन उवाच ।

एतच्छ्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ।

अब्रवीत्संजयं सूतं शोकव्याकुलचेतनः ॥ १

दुष्प्रणीतेन मे तात मनसाभिप्लुतात्मनः ।

C 8 91
B 8 5 2
K 8 2 4

12 Before 12, B₃ ins धृतराष्ट्र उवाच, T₃ G₁ & M₂ & धृतराष्ट्र, G₂ राजा — ^a) D₂ यत्त्वया S (except T₁ &) न त्वया (for यत्त्वया) B₃ सर्व, G₂ सूत (for वाक्य) — ^b) G₂ यन्मया, M (except M₁) तत्त्वत् (for तन्मया) — ^c) K₁ D₁ कश्चिद्, K₃ कचिद्, D₂ & M₁ कच्चि (for कचिद्) G₂ दुर्योधनं K₁ G₁ सूतो (for सूत) — D₃ om (hapl) 12^a-13^a — ^d) D₃ न गतो यमसादन T₁ & G गतो वैवस्वतक्षय — After 12^{ad}, N (except D₁ D₂ & 6) T₂ ins

10* जये निराश पुत्रो मे सततं जयकामुकः ।

[K₃ निराशा, B₁ निरास K₄ जयकामुक B₃ काक्षक]
On the other hand, M₁ ins after 12^{ad}

11* ब्रूया निराश सतत पुत्राणां शिवकामुकः ।

— ^e) K₁ ब्रूहि, T₃ ब्रूया, G₁ ब्रूयात्, G₃ ब्रूया, C₃ ब्रूहि (as in text) B₃ om सजय — ^f) B₁ पुनर्व्याक, B₂ G₃ पुनरुक्त (B₂ क्त) T₁ & G₁ & M इमा कथा (by transp), G₃ इमा कथ C₃, construing, eates इमासुक्ता कथा (as in text)

13 D₃ om 13^a (of v 1 12) — Before 13, K₃ V₁ B (except B₁ 4) D₂ & 7 S (except T₂) ins वैशंपायन उवाच — ^b) B₁ राजाना, T₂ शृणुष्व (for राजान) K₄ G₁ जनमेजय, B₂ समरेजय — Before 13^{ad}, B₁ D₁ D₂ & T₃ G₃ ins सजय उवाच — ^c) V₁ ततो (for हतो) K₁ वैकु (sup lin क)तुनो (sic) — ^d) B K₁ & B₁ & 4 D₁ D₂ & महारथ, K₃ महात्मभि — ^e) V₁ आत्रिभिश्च, D₃ T₂ आतृभिस्स, T₁ G M सोदयैश्च (for आतृभिश्च) K₃ आतृभि परमेष्वासै — ^f) K₁ शतपुत्रैस्, K₃ सूतपुत्रैस्, T₁ सह मित्रैस् (for सूतपुत्रैस्) B₃ D₁ D₂ T₁ महारथै, D₂ तनुस्त्यजै, D₃ तथातुजै

14 ^b) B₃ D₂ & S महात्मना (for यशस्विना) — ^c)

G₁ शीत (for पीत) V₁ B₁ S कोधाद्, D₂ कायाद् (for कोपाद्) — After 14, S ins

12* एतच्छ्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ।

दह्यमानोऽब्रवीत्सूत मुहूर्तं तिष्ठ सजय ।

व्याकुल मे मनस्तात मा तावत्किंचिदुच्यताम् ।

राजापि नाब्रवीत्किंचित्सजयो विदुरस्तथा ।

तूष्णीं भूतस्तथा सोऽथ बभूव जगतीपति । [5]

[Before line 1, T₃ G₃ ins वैशंपायन — (L 1)= 8 3 1^{ab}, 4 1^{ab} T₃ G₃ महाराजो T₂ तच्छ्रुत्वा स महातेजा (for the prior half) — (L 2)=(var) 8 4 106^{ab} T₁ मुह्यमानो (for दह्य) — (L 3) G₂ सूत (for तात) — (L 4) G₁ & राजान (for राजापि) M (except M₃) तदा (for तथा) — (L 5) T₂ तूष्णीं भूयस् (for तूष्णीं भूतस्) T₁ तूष्णीं बभूवुस्ते सर्वे मुहूर्तं जगतीपते]

Colophon — Adhy name D₁ धृतराष्ट्रशोक, M₁ कर्णवधश्रवण — Adhy no (figures, words, or both) K₂ & B₁ D₁ & 6 4, B₃ 8, T₁ & G₂ & M 1, T₂ 2

4

1 Before the ref, S (except T₃ G₃) ins

13* जनमेजय ।

श्रुत्वा कर्णं हत युद्धे पुत्राश्चैव पलायिनः ।

धृतराष्ट्रो नृपश्रेष्ठो द्विजश्रेष्ठ किमब्रवीत् ।

प्राप्तवान्परम दुःखं पुत्रव्यसनज महत् ।

काले यदुक्तवास्तसिस्तन्ममाचक्ष्व तत्त्वत् ।

[(L 1) T₂ तच्छ्रुत्वा कर्णहनन (for the prior half) M₂ & चैनापला (for चैव पला) — (L 3) M₃ damaged T₁ G₁ & प्राप्तवा व्यसना घोर (for the prior half)]
D₂ om the ref — 1^{ab}=8 3 1^{ab} — ^a) In S₂ the portion from एतच्छ्रुत्वा up to काञ्चला (in 47^b, is illegible S₁ K₁ & V₁ D₁ D₂ & 3 इति,

हतं वैकर्तनं श्रुत्वा शोको मर्माणि कुन्तति ॥ २

कृतास्त्रपरमाः शल्ये दुःखपार तितीर्षवः ।

कुरुणा सृज्याना च के नु जीवन्ति के मृताः ॥ ३

संजय उवाच ।

हतः शातनवो राजन्दुराधर्षः प्रतापवान् ।

हत्वा पाण्डवयोधानामर्बुदं दशभिर्दिनैः ॥ ४

ततो द्रोणो महेष्वासः पाञ्चालानां रथव्रजान् ।

निहत्य युधि दुर्धर्षः पश्चादुक्मरथो हतः ॥ ५

हतशिष्टस्य भीष्मेण द्रोणेन च महात्मना ।

अर्धं निहत्य सैन्यस्य कर्णो वैकर्तनो हतः ॥ ६

विविंशतिर्महाराज राजपुत्रो महाबलः ।

आनर्तयोधान्शतशो निहत्य निहतो रणे ॥ ७

अथ पुत्रो विकर्णस्ते क्षत्रव्रतमनुस्मरन् ।

क्षीणवाहायुधः शूरः स्थितोऽभिमुखतः परान् ॥ ८

घोररूपान्परिक्षेपान्दुर्योधनकृतान्बहून् ।

प्रतिज्ञां स्मरता चैव भीमसेनेन पातितः ॥ ९

विन्दानुविन्दावावन्त्यौ राजपुत्रौ महाबलौ ।

कृत्वा नसुकरं कर्म गतौ वैवस्वतक्षयम् ॥ १०

Ca एतत् (as in text) — ^a) Ks सशय (for संजय)
T1 वाक्य (for सूत) — ^a) Ks Ds शोकव्याकुललोचन,
Dn1 T2 सविभ्रमानस, T1 व्याकुलिताशय, T3 G M
शोकेनाकुलचेतन (G2 M1 2 लोचन)

2 S2 illegible — ^a) Ks V1 D2-4 8 Ca ० दुःप्रणीतेन
Bs महता (for मे तात) — ^b) Ks V1 B1 D2 Ca ० तमसा
(for मनसा) B2-5 Da1 Dn1 D1 8-5 7 8 S सुत (B4 5 Dn1
पुत्र)स्यादीर्घदर्शिन (D3 जीवन), D6 तमसाभिहतात्मन
— ^c) K1 वैकर्तन — ^d) Ks V1 B2 4 5 D4 6 तन्मे (for
शोको). Ca ० cte_ तत् S1 K1 2 4 घोर सुमहदप्रियम्

3 S2 illegible — ^a) K2 कृतास्त्रे, K4 कृत्वास्त्र- (for
कृतास्त्र) K1 कृतेन पेरमशल्यो (sic), Ks V1 B Da1 Dn1
D1 8-8 S तस्य (Ks V1 D6 अत्र, B2-5 Da1 D1 तत्र) मे सशय
(T2 शसय) छिन्धि (D6 विद्धि), D2 अत्र मे सशयो राजन्
— ^b) Dn1 दुष्पार च, T2 8 G1 8 शोकपार (for दुःखपार)
Ks V1 B Da1 Dn1 D2-4 7 8 T G1 8 M तितीर्षत D6
दुष्पारमतितीर्षत, G2 दुःखसार निरीक्षित — ^c) K2
सज्याना, B1 2 4 5 D4 7 T3 G8 पाडवाना, G2 सश्रयाणा
(for सृज्याना) — ^d) K2 के न, Ks Bs D4 6 केत्र, B1 2
Dn1 D2 4 (marg) 8 T3 G3 के च, D3 T2 के तु (for के नु)
Co cites नु (as in text) Da1 D1 जीवति G1 2 M हता
(for मृता) T1 को नु जीवति को हत — After 3, D8
ins

14* एतन्मे सर्वमाचक्ष्व कुशलो ह्यसि संजय ।

4 S2 illegible — ^a) Ks Ds भीष्मो, V1 D2 राजा
(for राजन्) — ^b) K1 सुराधर्ष (for दुरा) — S1 K1 2
om (hapl) 4^a-5^b — ^c) M1 2 4 योधानां

5 S2 illegible S1 K1 2 om 5^{ab} (cf v1 4)
— ^a) B1 8 4 Dn1 D7 तथा (for ततो) B4 महाराज (for
महेष्वास) — ^b) B5 पाडवानाम् (for पाञ्चालानां) B
(except B1) D (except Dn1 D3 6) अनीकिनी, Ca

रथव्रजान् (as in text) — ^a) Ks दुर्मर्ष (for दुर्धर्ष)
— ^d) Ds उक्मरथो, M1 रुम

6 S2 illegible V1 om (hapl) 6 — ^a) Dn1
हतशेषस्य (for शिष्टस्य) — ^b) D4 महात्मना — ^c) K1
अम (for अर्ध) — For 6^d, K1 wrongly substitutes
6^b

7 The event? S2 illegible — ^a) K1 विविंशतिं,
K3 विविंशतीर्, T2 स विंशतिर्, M3 विंशा पतिर् — ^b)
Dn1 तव पुत्रो, Co राजपुत्रान्, Cop राजपुत्रो (as in text)
S (T2 damaged) महारथ (for बल) — ^c) S1 आवर्त्य
योधान्, K1 आवर्त्ययोधा, K2-4 आवन्त्ययोधान्, D6 अनत
(for आनर्त) T2 आनर्तदेशान्शतशो, D2 आनर्तयोधा
न्निर्जित्य, M आनर्तयौधान्शतशो — ^d) Ks D6 शतशो
(for निहतो) B (except B1) Da1 D1 8-5 7 T G
M2-4 युधि (for रणे) D2 निहत सकटे रणे, M1 निहत्या
निहतो भुवि

8 For the event, cf B 7 137 30 S2 illegible
— ^a) Ks Dn1 S तथा (for अथ) V1 अथापुत्रो (for
अथ पुत्रो) — ^b) B Da1 D1 4 5 S क्षत्रधर्मम् (for व्रतम्)
— ^c) K1 क्षीणवाहायुध**, D6 क्षीणवाहायुध शूर, D8
क्षीणवापायुध शूर, S क्षीणबाणो हत शूर — K1 om 8^d
— ^d) S1 lacuna for 8^d, K2 reads 8^d (see m) B
(except B1) Da1 D1 4 5 7 T2 8 G ह्यभिमुख (Da1 D1 5
ख) (for ऽभिमुखत) D1 परात्, T3 G परै (for परान्)
K4 न न्यवर्तत वै युधि

9 S2 illegible — ^a) S1 तथाविधान्, K1 **रूपा
(for घोररूपान्) V1 om, T1 G1 अपि क्लेशान्, T2 G2 M
अतिक्ले (for परिक्षे) — ^c) Ks Ds S तेन (for चैव)
— ^d) K1 भीमकोपेन (for सेनेन)

10 For the events of B 7 99 25 and 7 99 29
S2 illegible — ^a) K1 [आ]वत्या, K4 [आ]वत्यो, Dn1

सिन्धुराष्ट्रमुखानीह दश राष्ट्राणि यस्य वै ।
 वशे तिष्ठन्ति वीरस्य*यः स्थितस्तव शासने ॥ ११
 अक्षौहिणीर्दशैकां च निर्जित्य निशितैः शरैः ।
 अर्जुनेन हतो राजन्महावीर्यो जयद्रथः ॥ १२
 तथा दुर्योधनसुतस्तरस्त्री युद्धदुर्मदः ।
 वर्तमानः पितुः शास्त्रे सौभद्रेण निपातितः ॥ १३
 तथा दौःशासनिर्वीरो बाहुशाली रणोत्कटः ।
 द्रौपदेयेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ १४
 किरोतानामधिपतिः सागरानूपवासिनाम् ।

देवराजस्य धर्मात्मा प्रियो बहुमतः सखा ॥ १५
 भगदत्तो महीपालः क्षत्रधर्मरतः सदा ।
 धनंजयेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ १६
 तथा कौरवदायादः सौमदत्तिर्महायशाः ।
 हतो भूरिश्रवा राजञ्छूरः सात्यकिना युधि ॥ १७
 श्रुतायुरपि चाम्बष्ठः क्षत्रियाणां धनुर्धरः ।
 चरन्नभीतवत्संख्ये निहतः सव्यसाचिना ॥ १८
 तव पुत्रः सदा संख्ये कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः ।
 दुःशासनो महाराज भीमसेनेन पातितः ॥ १९

C 8 108
B 8 5 19
K 8 2 21

[आ]वत्यौ Da1 बिंदातुबिंदावत्यौ — ^b) Dn1 राजपुत्रो
 K1 s B4 Dn1 D2 s s M2-4 महारथौ (for बलौ) — ^c)
 Ś1 K2 4 Dn1 S सु (T8 G1 हि) दुष्कर (for नमुकरं) K1
 कृत्वा तु सुकरौ कर्म — ^d) K4 Dn1 M1 गतो B (except
 B1) Da1 D1 4 s 7 गमितौ यमसादन

11 For the event, of B 7 146 Ś2 illegible
 — ^a) Ś1 K2 सिंधुराज, K1 सिंधुराष्ट्र K4 सिंधुराजो
 महावीर, D8 राष्ट्रमुखाद्रीम — K4 om 11⁶⁰ — ^b) Ś1
 has lacuna from दश to तिष्ठन्ति (in 11⁶⁰) K1 om from
 राष्ट्राणि to तिष्ठति (in 11⁶⁰) K2 राष्ट्रानि V1 B1 Dn1 D2 s s
 यानि ह (D8 च), S भारत (for यस्य वै) K3 D8 यानि
 राष्ट्राणि वै दश — ^c) K2 om वशे तिष्ठ B1 रणे (for
 वशे) Da1 D1 s तिष्ठति, D8 तीष्ठति K3 वैरस्य, D2
 यस्येव (for वीरस्य) S यस्य तिष्ठति वचने — ^d) K1 T1
 G1 s M1 s यस्थितस्य, K3 स्थितस्य, V1 Dn1 D2 सस्थितस्य,
 D8 सस्थिता (for य स्थितस्य) K4 साशने T2 स्थितस्तव
 च शासने

12 Ś2 illegible — ^a) K1 s अक्षौहिणी, K4 हिणैर,
 D8 हणीर, D8 हणीं, D8 T1 G1 s M3 4 अक्षौहिणीर,
 T8 G8 अक्षौहिणीं K3 Da1 D1 s दशैका च, B2 दशैकाश्च,
 T2 दशैकाश्च — ^b) B2 निपात्य, G2 निर्भिद्य (for निर्जित्य)
 K1 s 4 V1 B1 s Dn1 D2 s 6 T G1 s M विनिर्जित्य
 क्षि (K3 क्ष) तै शरै (K1 र, B1 तै) — ^c) T1 s G1 s M
 सोर्जुनेन (for अर्जु) G2 महाराज (for हतो राजन्)
 K3 V1 B1 M2-4 राजा (for राजन्) — ^d) K2 जयद्रथ

13 For the event (Death of Laksmāna) of B
 7 46 11-16 Ś2 illegible — ^a) D3 s ततो, M3 तदा
 (for तथा) — ^b) B3 प्रभु, Ca पितु (as in text) G1
 शास्त्रे, G2 शास्त्रे (for शास्त्रे) K4 पितु शास्त्रेस्य धर्माण
 — ^d) D8 हतो युधि (for निपातित)

14 The event⁹ Ś2 illegible — ^a) D3 s (m
 as in text) तदा (for तथा) K3 दौ शासनिर K1 s

B2 D2 T2 शूरो, B4 s तीव्रो, Dn1 स्रो (for वीरो)
 — ^b) K3 बहुलाशी, G1 M बाहुषाली (for शाली)
 — ^c) M (except M1) सौभद्रेणैव B2 Dn1 T2 सगम्य
 (for विक्रम्य) — ^d) K1 यमशासनम् (for सादनम्)

15 For the event, of B 7 29 48-49 Ś2
 illegible M1 om (hapl) 15-16 — ^a) B3
 अधिपतिश्च (hypermetric) — ^b) Ś1 सागरा*प्रभा(marg
 वा)सिना, K1 सागरावप्रभासिना, K3 द्रुपवासिना — ^c)
 G2 देवराजस्तु (for देवराजस्य) — ^d) G2 सुत (for सखा)

16 Ś2 illegible M1 om 16 (cf v1 15)
 — ^a) K1 भगदत्तो K3 4 D3 महीपाल — ^b) K1
 क्षत्रधर्म, D4 क्षत्रधर्मा — ^{cd}) D8 transp विक्रम्य and
 गमितो — After 16, G1 reads 19-20 (for the first
 time), repeating them (with v1) at their proper place

17 For the event, of B 7 143 56 Ś2 illegible
 T2 repeats 17-18 after 21 in marg — ^a) K1
 कुरवदायाद, T1 कौरवदायादा — ^b) K1 सौमदत्तिर, Dn1
 D3 s न्यस्तशस्त्रो, T2 सोमदत्तो, G3 सोमदत्तिर B (except
 B1) Da1 D1 4 s 7 महारथ (for यशा) — ^c) K1 हतो
 भूरिश्रवा राज

18 For the event, of B 7 93 24 Ś2 illegible
 T2 repeats 18 after 21 in marg (of v1 17) — ^a)
 G3 चापि (for अपि) K1 चामिष्ट, K2 शाम्यष्ट, K3 Da1
 D1 7 चाबष्ट, B1 राजेंद्र, M1 चाबष्ट — ^b) K1 धनुर्धर,
 K2-4 V1 B (except B1) D (except D3) S Ca धुरधर
 (for धनुर्धर) — ^c) Da1 वरन् (for चरन्) T1 सखे,
 G2 M सखे (for सरये) — ^d) B3-5 D4 7 (before
 corr, *mf* *lm* as in text) नकुलेन हतो (B3 4 त) युधि

19 For the event, of B 8 61 Ś2 illegible
 K3 om (hapl) 19-20 G1 reads 19-20 (for the
 first time) after 16, repeating them here* Before
 19, M1 ins कोसलानामधिपति in brackets (=21^a)

C 8 109
B 8 5 20
K 8 2 22

यस्य राजन्गजानीकं बहुसाहस्रमद्भुतम् ।
सुदक्षिणः स सग्रामे निहतः सव्यसाचिना ॥ २०
कोसलानामधिपतिर्हत्वा बहुशतान्परान् ।
सौभद्रेण हि विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ २१
बहुशो योधयित्वा च भीमसेनं महारथः ।
वित्रसेनस्तव सुतो भीमसेनेन पातितः ॥ २२
मद्राजात्मजः शूरः परेषा भयवर्धनः ।
असिचर्मधरः श्रीमान्सौभद्रेण निपातितः ॥ २३
समः कर्णस्य समरे यः स कर्णस्य पश्यतः ।

— ^a) B (except B₁) D₄ 7 8 S सदामर्षी (T₂ G₂ चै),
D₂ तदा युधे, D₃ तदा सख्ये (for सदा सख्ये) — ^b) T₂
कृतज्ञो (for ताक्षो) G₂ युधि दुर्मद — B₂ om 19^c-21^b
— ^a) D₂ पातित (for पातित)

20 For the event, of B 7 92 72-73 S₂ illegible K₈ B₂ om 20 (cf v 1 19) — ^a) D₆ राज,
D₇ राज्ञो, G₁ राजा (for राजन्) V₁ गदाजानीक (sic)
— ^b) K₁ बहुसाधुत्तम् (sic) D₄ D₁ 5 T₁ 8 G₂ 8 M
उत्तम, G₁ उच्यते (for अद्भुतम्) — ^c) K₄ सु, T₈
G₈ च, M₁ तु (for स) T₁ दुर्धर्षो दक्षिणो युधे — ^a)
K₁ सव्यसादिना

21 For the event, of B 7 47 22 S₂ illegible
B₂ om 21^{ab} (cf v 1 19) — ^a) K₃ कौशलानाम्, K₄
V₁ B₈ D₄ D₁ D₁ 3-5 8 कोश, B₁ कोष, G₁ 2 कौस
D₂ M₁ अधिपति — ^b) K₁ बाहुशता, D₂ बहुमतान्, T₈
शरान्, G₁ वरान्, M₁ बाहुशतान्, M₂₋₄ बहुशत, C₀
शतान् (as in text) — ^c) K₃ D₆ T₁ M₂₋₄ स, V₁ B
D₄ D₁ D₁ 5 7 8 T₈ G₁ 8 M₁ [इ]ह (for हि)
— After 21, T₂ repeats in marg 17-18

22 For the event, of B 7 137 30 S₂ illegible
— ^a) M₃ योधयित्वा K₈ lacuna, V₁ B (except B₄ 5)
D₄ D₁ D₁ 3 5 S तु (for च) — ^b) S₁ K₁ 2 4 B₂ 5
D₁ D₈ M₃ महारथ, K₈ D₆ G₂ बल (for रथ) — ^a)
K₈ भीमसेननिपातित

23 For the event, of B 7 45 23 S₂ illegible
— ^a) B₂ ततो राजात्मज, B₈ m मद्राजानुज — ^b) K₁
परेश (for परेषा) M₄ भयवर्तन — ^c) K₁ असिचर्मधर
(sic), K₂ M₁ असिधर्म, D₂ अशिचर्म, D₄ 6 असिचर्म,
G₁ 8 असिचर्मध (G₈ च) M₁ श्रीमन् V₁ अपि चर्मधरो
भीमान् — ^a) D₂ सौभद्रेणेह पातित

24 For the event, of B 8 62 S₂ illegible

वृषसेनो महातेजाः शीघ्रास्त्रः कृतनिश्रयः ॥ २४
अभिमन्योर्वधं स्मृत्वा प्रतिज्ञामपि चात्मनः ।
धनजयेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ २५
नित्यप्रसक्तवैरो यः पाण्डवैः पृथिवीपतिः ।
विश्राव्य वैर पार्थेन श्रुतायुः स निपातितः ॥ २६
शल्यपुत्रस्तु विक्रान्तः सहदेवेन मारिष ।
हतो रुक्मरथो राजन्भ्राता मातुलजो युधि ॥ २७
राजा भगीरथो वृद्धो बृहत्क्षत्रश्च केकयः ।
पराक्रमन्तौ विक्रान्तौ निहतौ वीर्यवत्तरौ ॥ २८

S₁ K₁ 2 om (hapl) 24-26 — ^a) S कर्णेन (for
कर्णस्य) — ^b) D₂ पश्यता K₈ D₆ 8 य कर्णस्य प्रपश्यत,
K₄ यस्य कर्णस्य पास्थित (sic), B₁ T₁ G₁ 2 स कर्णस्यैव
पश्यत, T₂ M कर्णस्यैव च (T₂ तु) प — ^c) D₆ वृषासनो
K₄ महातेजा, G₈ महाराज — ^a) D₆ शीघ्रास्त्रो, M₁
शीघ्रस्त्र K₃ V₁ B₁ D₁ D₁ 6 दृढविक्रम, B₂₋₅ D₁ 4 5 7 T₁
G₂ कृतनिश्रय, D₈ T₂ 8 M निश्रम (for निश्रय) K₄
D₈ शीघ्रास्त्रकृतविक्र (D₈ अ)म, D₂ G₈ स्त्रकृतनिश्रम

25 S₂ illegible S₁ K₁ 2 om 25 (cf v 1 24)
T₂ om 25^{ab} — ^a) K₃ B D (except D₈ 8) T₁ G₁
(sup lin as in text) M₁ श्रुत्वा (for स्मृत्वा) — ^b)
K₈ अति (for अपि)

26 For the event, of B 7 93 24 S₂ illegible
S₁ K₁ 2 om 26 (cf v 1 24) — ^a) K₃ 4 B₁₋₃ D₁
D₂ 8 8 8 नित्य (for नित्य) B₄ 6 D₄ 7 नित्य ससक्तवैरो य,
S नित्यप्रयुक्तवैरो य (T₁ G₁ रोथ) — ^a) T₁ श्रुतायश्च (for
यु स) C₀ cites श्रुतायु (as in text) D₁ G₁ 2 स-
(for स)

27 The event? S₂ illegible — ^a) K₈ स,
B₈ T₁ च (for तु) D₆ विकीत (for विक्रान्त) — ^b)
G₁ M₃ मारिष — ^c) D₈ रुक्महयो, M₁ रुक्मरथो K₈
नाम, V₁ B₁ राजा, D₆ भ्राता (for राजन्) — ^a) K₈
भ्रातृ, T₁ G₁ 8 M स्यालो (for भ्राता) V₁ भ्रातासौ
मातुलात्मज, D₆ मातुलो युधि विक्रम, G₂ कृतप्रज्ञो महाबल

28 The event? For Brhatksatra, of B 7 32 65
S₂ illegible — ^a) M (except M₃) भागीरथो
— ^b) K₈ बृहक्षेत्रश्च, D₆ बृहक्षेत्रश्च, D₈ बृहक्षेत्रश्च, T₂
बृहक्षेत्रश्च, G₁ बृहक्षेत्रश्च K₃ 4 B₂ D₁ D₁ 3 4 6-8 कैकय,
M₄ केकया — ^c) V₁ पराक्रम च, D₆ क्रमेतो (for 'क्रमन्तौ')
K₁ विश्रातौ (for विक्रान्तौ), D₄ om विक्रान्तौ B₄ 5
D₄ 7 पराक्रातौ सुविका (D₄ ष्का)तौ, S पराक्रातौ च मित्रार्थे.
— ^a) T₁ महातौ वीर्यवत्तरौ

भगदत्तसुतो राजन्कृतप्रज्ञो महाबलः ।
 श्येनवच्चरता सख्ये भकुलेन निपातितः ॥ २९
 पितामहस्तव तथा बाह्लिकः सह बाह्लिकैः ।
 भीमसेनेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ३०
 जयत्सेनस्तथा राजञ्जारासधिर्महाबलः ।
 मागधो निहतः सख्ये सौभद्रेण महात्मना ॥ ३१
 पुत्रस्ते दुर्मुखो राजन्दुःसहश्च महारथः ।
 गदया भीमसेनेन निहतौ शूरमानिनौ ॥ ३२

दुर्मर्षणो दुर्विषहो दुर्जयश्च महारथः ।
 कृत्वा नसुकर कर्म गता वैवस्वतक्षयम् ॥ ३३
 सचिवो वृषवर्मा ते सूतः परमवीर्यवान् ।
 भीमसेनेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ३४
 नागायुतबलो राजा नागायुतबलो महान् ।
 सगणः पाण्डुपुत्रेण निहतः सव्यसाचिना ॥ ३५
 वसातयो महाराज द्विसाहस्राः प्रहारिणः ।
 शूरसेनाश्च विक्रान्ताः सर्वे युधि निपातिताः ॥ ३६

C 8 126
B 8 5 37
K 8 2 39

29 The event? §2 illegible — " V1 भगवदत्त सुतो (hypermetrie), G1 भगदत्तसुतो T1 चापि (for राजन्) B8 सोमदत्तो महाराज — " K8 D8 कृतयज्ञो (for प्रज्ञो) D8 महाबल — " K8 B1 8 Dn1 D1 (before corr) G1 8 चरता, K4 विचरन्, Da1 D8 चरवा (sic), D8 चरत (for चरता) T1 सवे, G2-M सखे (for सख्ये)

30 For the event, of B 7 157 16 §2 illegible — " D8 चैव (for तव) B1 तदा, G2 पिता, M1 सखा (for तथा) — " K8 4 B D (except Dn1 D8 8) S (except T1 2 G1) बाह्लिक (for बाह्लिक) T8 G8 स च (for सह) D8 T8 बाधवै, T8 बाह्लिक (for बाह्लिकै) — " K1 भीमसे*न K8 V1 B D S निहतो भीमसेनेन महाबलपराक्रम —

31 The event? §2 illegible — " D2 जयत्सेनस, D8 जयत्सधिस (for जयत्सेनस) D4 महा (for तथा) B5 M (except M8) राजा (for राजन्) — " K1 8 4 Dn1 D4 8 T G जरासधिर् — " T1 सवे, G2 M सखे — " D8 निपातित (for महात्मना) — K8 4 D8 ins. after 31 T2 G1 M, after 33

15* असिचर्मधर शूर परेषा भयवर्धन ।

असिचक्रवदाधूर्णन्सोमदत्तो निपातित ।

[(L 1) K8 4 D8 वीर (for शूर) — (L 2) T2 धूर्णन्, G1 M धूर्ण (for धूर्णन्) K8 सोमदत्ति, K4 सोमदत्ते, D8 सोमदत्तिर् (for सोमदत्तो)]

32 For the events, of B 7 135 36 §2 illegible — " §1 K1 2 दुर्मदो, K8 दुर्मखो, D8 निहतो (for दुर्मुखो) — " K8 कृतयज्ञो, T1 G2 8 M दुष्पहश्च (for दुसहश्च) — K8 V1 B (except B1) Da1 D1 2 4 5 7 महाबल (for रथ) D8 दुर्मुखो दुसहस्तथा — " D8 विहतौ (for निहतौ) G2 वीरमानिनौ, K8 शूरमानिना

33 For the events, of B 7 135 36 §2 illegible — " K1 दुर्मर्षणो, D2 4 दुर्मर्षणो (for दुर्मर्षणो) D4 7

दुर्विषहो, M1 षहो (for षहो) — " V1 B (except B1) Da1 D1 2 4 5 7 विकर्णश्च, S दुर्मनाश्च (for दुर्जयश्च) B Da1 D1 2 4 5 7 महाबल, G2 रथा (for रथ) — G2 om 33^{ad} — " K1 नसुकरो, K2 B1 Dn1 D2 त्वसुकरं, K4 नु सुकर, T1 चासु, T2 8 G1 8 सुदुष्कर (for नसुकर) — " B8 D8 8 T8 G1 गतो, D8 G8 गतौ (for गता) — K8 4 V1 B D G2 ins after 33 (G2 after 33^{ad}) T2 G1 M, ins after 33, 15* and cont

16* उभौ कलिङ्गवृषभौ आतरौ युद्धदुर्मदौ ।

कृत्वा नसुकर कर्म गतौ वैवस्वतक्षयम् ।

[(L 1) B8 Dn1 M1 वृषभौ (for वृषभौ) G1 2 युधि (for युद्ध) — (L 2) Om in D1 K8 T2 G1 2 सुदुष्कर K4 तु सुकर, Dn1 वासुकर, D2 चासु K8 G2 गता, M8 गतो (for गतौ) B2 गमितौ यमसादन (for the posterior half)]

34 The event? §2 illegible — " K8 B2 D8 वृषकर्मा, K4 नामा, B8 4 D1 T G पर्वा (for वर्मा) — " K1 4 सुत, K8 गीन (sic), V1 B1 2 Dn1 Cop शूर, D8 गीत, D8 तत, S तथा, Co सुत (as in text) — " D8 वाक्रम्य, D8 चाक्रम्य (for विक्रम्य)

35 The event? §2 illegible — " D8 राजन् (for राजा) V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 S तथैव पौरवो राजा (D2 M2-4 राजन्, T2 8 G घोरो) — " K8 नागायुतजवो महान्, K4 महो बलान् B2 ins. सहायुत between नागायुत and बलो §1 K1 2 D8 repeat 35^{ad} after 36 — " §1 K2 प्रगण, K8 D8 सुखेण, Dn1 समरे, D8 सुखेण (for सगण) B8 प्राणहारेण (for पाण्डुपुत्रेण) — After 35, G2 reads 38^{ad}, repeating it in its proper place

36 §2 illegible — " V1 T1 पा(T1 प)दातयो, B2 8 D4 7 G8 वशातयो D8 वसानयो, D8 वसातीया, T2 तत्सखायो (for वसातयो) — " K8 द्विसाहस्री, B1 सहस्रा, Dn1 साहस्रा, D8 सहस्र, T1 गाहास्र (sic),

C 8 127
B 8 5 38
K 8 2 40

अभीषाहाः कवचिनः प्रहरन्तो मदोत्कटाः ।
शिवयश्च रथोदाराः कलिङ्गसहिता हताः ॥ ३७
गोकुले नित्यसंबुद्धा युद्धे परमकोविदाः ।
श्रेणयो बहुसाहस्राः संशसकगणाश्च ये ।
ते सर्वे पार्थमासाद्य गता वैवस्वतक्षयम् ॥ ३८
स्यालौ तव महाराज राजानौ वृषकाचलौ ।
त्वदर्थे संपराक्रान्तौ निहतौ सव्यसाचिना ॥ ३९
उग्रकर्मा महेष्वासो नामतः कर्मतस्तथा ।

शाल्वराजो महाराज भीमसेनेन पातितः ॥ ४०
ओघवांश्च महाराज बृहन्तः सहितो रणे ।
पराक्रमन्तौ मित्रार्थे गतौ वैवस्वतक्षयम् ॥ ४१
तथैव रथिनां श्रेष्ठः क्षेमधूर्तिर्विंशां पते ।
निहतो गदया राजन्भीमसेनेन संयुगे ॥ ४२
तथा राजा महेष्वासो जलसंधो महाबलः ।
सुमहत्कदनं कृत्वा हतः सात्यकिना रणे ॥ ४३
अलायुधो राक्षसेन्द्रः खरबन्धुरयानगः ।

T₂ सहस्र, G₁ साहस्रा B₃ प्रतापिन (for प्रहारिण)
— °) D₈ सूरसेनाश्च K₃ शूरसेनोश्च विक्रात — °) T₁
युद्धे, M₁ युद्ध (for युधि) — After 36, S₁ K₁ 2 D₈
repeat 35^{ad}

37 S₂ illegible — °) K₃ D₈ अभीषाहा, B₁-3 D₄
अभीषाहा, D₅ T₁ G₁ 2 M अ(G₁ M₂ 4 आ)भीषाहा, T₂
महेष्वासो (for अभीषाहा) G₂ प्रहारिण (for कवचिन)
T₃ G₂ अभीषण(G₂ षाहा)प्रहारिण — °) D₈ प्रहसतो
(for रन्तो) K₁ मदोत्कट, B (except B₁) D (except
Dn₁) D₈ 3 S (except T₁) रणोत्कटा — °) K₃
शिवयोश्च, Da₁ M₁ शिवयश्च (for शिव) S₁ K₂ 4
महेष्वासा, M₁ यथोदारा (for रथो) — °) B₃ कलिङ्ग-
सहिता, G₁ कलिङ्गा स K₁ हिता (for हता)

38 S₂ illegible — °) G₂ नित्यसंबुद्धो — °) S₁ K
(except K₃) V₁ B (except B₁) D (except D₈) T₂
परमकोपना — After 38^{ad}, K₃ 4 V₁ B D S ins

17* तेषावृत्तकवीराश्च निहता सव्यसाचिना ।

[K₃ 4 V₁ D₁ 3 5 अपावृत्त(K₄ तै, V₁ ल)कवीराश्च,
B₁ 4 5 ओषवृत्तकवीराश्च (B₁ रा वै), B₂ Da₁ D₈ उपावृत्त
(D₈ ति)कवीराश्च, B₃ M औपावृत्तकवीरास्ते (B₃ श्च), D₂ कोप
वृत्तिकवीराश्च D₄ ओषवृत्तकवीराश्च (sio), D₆ अपवृत्ता कुलिंदाश्च,
TG गोपाला कृतवीर्याश्च (T₁ 2 स्ते) Ca cutes ओषवृत्तिका]
After 17*, T₁ reads 40^{ad}

— B₃ om 38^{ad}-39^{ad} G₂ reads 38^{ad} (for the first
time) after 35 — °) T₁ सेनयोद् (for श्रेणयो) D₅
बहुसाहस्री — °) K₁ 3 4 V₁ B₁ 2 D (except D₂) T₃
संससक T₁ हता (for च ये) — T₂ om 38^{ad}-39^{ad}

39 For the event, of B 7 30 12 S₂ illegible
— B₃ T₂ om 39 (cf v 1 38) G₂ om (hapl) 39-41
— °) S₁ K₂ B (B₃ om) Da₁ Dn₁ D₁-4 7 T₃ श्यालौ, K₁
सानौ, K₃ D₈ शालौ, D₅ शापौ (for श्यालौ) — °) K₃ Dn₁
वृषकावलौ D₈ गजानौ वृषकावलौ — °) K₁ संपराक्रान्तो,
K₃ D₈ 6 विक्रातौ V₁ B (except B₄, B₃ om) Da₁ Dn₁

D₁ 2 4 5 त्वदर्थमति(Da₁ D₁ 5 मि)विक्रातौ, S (T₂ G₂
om) त्वदर्थं तौ पराक्रातौ

40 The event? S₂ illegible G₂ om 40 (cf v 1
39) T₁ reads 40^{ad} after 17* (cf v 1 38) — °) T₁
उग्रवीर्या, T₂ G₁ M घन्वा (for कर्मा) — °) G₂ च स
(for तथा) — °) B₁ D₈ T₁ G₁ 2 M (except M₃)
शाल्वराजो, T₂ युवराजो (for शाल्व) M₄ om महाराज
S₁ K₂ 4 B₁ Dn₁ D₈ 5 T₂ 5 M₁ महाबाहुर्, D₈ तथा राजन्
(for महाराज) K₁ शाल्वराजो महाबाहु — °) G₁ भीमसेनो
निपातित

41 The events? S₂ illegible G₂ om 41 (cf
v 1 39) — °) K₁ ओघवाश्च, Dn₁ औघवाश्च, D₁ 5
ओघवाश्च (sio), D₈ उघवाश्च, D₈ आवलौ च; S (G₂
om) अशुमाश्च (for ओघवाश्च) — °) S₁ K₂ 4
बृहन्तमपिता रणे K₁ बृहन्तमपितो रणे, K₃ Dn₁
बृहन्तौ सहितो र, V₁ T₃ बृहन्तसहितो र, B₁ 2 4 5 Da₁
D₁ 2 4 5 7 8 बृहन्त सहितौ र, B₃ बृहन्तश्च महाबल, D₈
बृहन्तसहितो रणे, D₅ निहतौ सहितौ र, T₂ बार्हतै सहितो
र — °) S (except T₃, G₂ om) पराक्रमी च (for
क्रमन्तौ) B₃ विक्रातौ (for मित्रार्थे) — °) K₃ Dn₁ D₄
T₁ 2 G₁ 2 M₃ गतो (for गतौ)

42 For the event, of 8 8 43 S₂ illegible
— °) Da₁ D₈ श्रेष्ठ — °) K₁ क्षेमयति, K₃ D₇ मूर्तिर्, Dn₁ D₂
मूर्ति (for धूर्तिर्) K₃ D₂ महारथ (for विंशां पते) — °) T₁ सोपि (for राजन्)

43 For the event of B 7 115 30-54 S₂ illegible
— °) M₄ ततो (for तथा) B₁ D₂ 3 S राजन् (for राजा)
— °) B₁ जरासधो (for जल) — °) Dn₁ सुमहा-
(for सुमहत्) T₁ सुमहत्कर्म कृत्वासौ — °) K₄ सात्यि
केना (for सात्यकिना) S₁ B₃ 4 Da₁ D₁-5 7 S युधि
(for रणे)

44 For the event, of B 7 178 S₂ illegible.
— °) K₃ B₁ 3 Dn₁ D₈ अलबुसो (B₁ 3 चो), V₁

घटोत्कचेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ४४
 राधेयाः स्रुतपुत्राश्च आतरश्च महारथाः ।
 कैकयाः सर्वशश्चापि निहताः सव्यसाचिना ॥ ४५
 मालवा मद्रकाश्चैव द्रविडाश्चोग्रविक्रमाः ।
 यौधेयाश्च ललित्याश्च क्षुद्रकाश्चाप्युशीनराः ॥ ४६
 मावेष्टकास्तुण्डिकेराः सावित्रीपुत्रकाश्चलाः ।
 प्राच्योदीच्याः प्रतीच्याश्च दाक्षिणात्याश्च मारिष ४७

पत्नीनां निहताः संघा हयानामयुतानि च ।
 रथव्रजाश्च निहता हताश्च वरवारणाः ॥ ४८
 सध्वजाः सान्युधाः शूराः सर्वमाम्बरभूषणाः ।
 कालेन महता यत्ताः कुले ये च विवर्धिताः ॥ ४९
 ते हताः समरे राजन्पार्थेनाक्लिष्टकर्मणा ।
 अन्ये तथामितबलाः परस्परवधैषिणः ॥ ५०
 एते चान्ये च बहवो राजानः सगणा रणे ।

C 8 142
B 8 5 53
K 8 2 55

अनायुधो, T₁ G₂ हलायुधो, M₁ हयायुधो, M₄ हला**
 (for अलायुधो) — ^b) T₂ s G बकबधुर (for खर)
 V₁ B₁ खरबधु सुयतवान्, B₂-s D T₂ s G M C₃ खरबधुर
 यान(D₈ यत्त)वान् T₁ नागायुतबलो महान्, C₆ dissolves
 comp as ॐ खरैर्बधुर यानमध्यास्त इति । ॐ — After 44,
 S ins

18* विक्रान्ता बलवन्तश्च आतर सह भारत ।

45 S₂ illegible S (except M₂) transp 45^{ab} and
 45^{cd} — ^a) B₂ D₄ 7 T₁ राधेय, Dn₁ D₂ राधेया — ^b) K₁
 D₂ महाबला (for रथा) S कर्णस्य आतरस्तथा — M₂ om.
 45^{cd} — ^c) K₁ 4 कैकय, K₂ B₂ 4 Dn₁ D₄ 8-3 कैकैया,
 V₁ D₈ कैकया K₁ D₄ D₁ 5 G₂ सर्वत(K₁ घ)श्चापि, D₈
 आतर सर्वे, D₈ शर्वशश्चापि (for सर्वशश्चापि) — ^d) D₁
 निहता, D₈ पातित्ता — After 45, S (M₂ after 45^{ab}) ins

19* रिपूणा कदन कृत्वा गता वैवस्वतक्षयम् ।

[M₁ सुमहत् (for रिपूणा) and गतो (for गता)]

46 S₂ illegible — ^a) S₁ K₂ मालका, K₄ सालका
 (for मालवा) K₁ V₁ D₄ 4 माद्रकाश्चैव (D₈ श्चापि), B
 (except B₁) D₇ माद्रकाश्चैव S मद्रका मालकाश्चैव (M₁
 om च) — ^b) K₁ B₁ 8 D₄ D₁ 2 5 6 द्राविडाश्च, V₁
 द्राविलाश्च, T₂ s G M द्रमि(M₄ मी)लाश्च S₁ K₁ 2 4
 V₁ B₁ 2 Dn₁ D₈ 6 8 [ड]प्र(K₁ ग)कर्मि(D₈ मे)ण
 (for विक्रमा) K₃ द्रविडाश्चोगकर्मिका (sio), T₁ सौवी-
 राश्चैव विक्रमा — ^c) K₃ T₁ यौधेयाश्च, D₈ यौधेयाश्च
 K₁ ललिदाश्च, V₁ लपित्याश्च, B₂ (marg) नहुषाश्च, B₃
 कुलिदाश्च, D₂ ललित्याश्च, D₈ नलिन्याश्च, T₁ शिविजाश्च,
 G₁ लिलिजाश्च, G₂ विविदाश्च, M लिलिदाश्च (for ललित्याश्च)
 T₂ यौधेया बलवतश्च, T₃ G₈ यौधेयाश्चिलिबिदाश्च — ^d)
 K₃ [ड]शीनर

47 S₂ illegible — ^a) S₁ K₂ मावेष्ट, K₁
 पादेय, K₄ सावेष्ट, B₃ आवेष्टि, B₄ मावेद, D₂ मावेष्टि,
 D₈ मावेष्टि, D₈ सावेष्ट, D₈ मावेष्ट, T₁ M मचिष्टि, T₂
 मचिष्टि, T₃ G₃ मचिष्टि, G₁ मचिल, G₂ मचिष्टि (for

मावेष्ट) Cf 1 57 29^e 2 31 13^d B 7 17 20, 19
 20, 91 39 Dn₁ तुडिकेरा, D₂ तुडिकारा, D₈ मुडिकेरा,
 D₈ तुडिकेरा, D₈ M₁ केरा, G₁ तुडिकेरा K₃ मावेष्टिका सुंष्टि
 केरा — ^b) V₁ B D₄ Dn₁ D₁-5 7 8 सावित्रीपुत्र(V₁ त्रि)
 काश्च ये, D₈ त्रा पुडकाश्च ये, S सावित्री(T₁ सवित्रे)पुत्रि
 (T₂ G₁ 2 त्र)कास्तथा — ^c) G₂ प्रागुदीच्य, M₁ प्राच्यो-
 दीच्या Dn₁ पवीत्राश्च (for प्रतीच्याश्च) — ^d) K₃ Dn₁
 दक्षिणात्या, D₂ दाक्षि*त्या S भारत (for मारिष)

48 S₂ illegible — ^a) G₂ निहता K₁ T₁ सख्या, D₈
 संघा, T₂ शंखा (for संघा) — ^b) K₁ 2 B D प्र(B₄ नि)
 युतानि, S अर्जुदानि (for अयुतानि) — ^c) B₁ रथा व्रजाश्च,
 D₈ T₂ s G₂ s रथव्रताश्च Dn₁ D₈ om (hapl) हता in
 निहता — ^d) T₂ s G तथा वै (for हताश्च) K₃ वरवारणा
 T₁ तथा च गजयूथपा, M तथाश्चनरवारणा

49 ^a) M₃ सध्वजा (for सध्वजा) S₂ वीरा (for
 शूरा) — ^b) K₁ सधर्माभरभूषणा, K₄ D₈ s G₈ स(K₄
 सु)चर्माभर, B₃ D₄ D₁ 5 सव(D₁ च)मार्गुध, M₁
 सधर्माभरभूषणा — ^c) S₂ T₂ महता युक्ता, B₄ 4 D₄
 तापन्ना, Dn₁ D₂ तायस्ता, D₈ ता यत्ता, T₁ ता याता
 (for महता यत्ता) C₆ antes यत्ता B₄ कालेनिमहतारत्ता
 (sio) — ^d) K₁ नकुलैश्च ये च वर्धिता (hypermetric),
 K₂ s S कुशलैर्ये(T₁ M₂-4 र)मिवर्धिता, V₁ B D₄
 D₁ 4 5 7 कुलशीलविवर्धि(B₃ 4 जि)ता, Dn₁ D₂ s s s
 कुशलैर्ये च (D₂ 6 वि)वर्धिता

50 ^a) B₃-5 D₄ D₁ 4 5 7 सर्वे (for राजन्) — ^b)
 K₄ M₁ तथामितबला, Dn₁ मितिबला — ^c) B₁ परस्पर
 जयैषिण, S ममर्षिण — After 50, V₁ B (except
 B₃) D₄ D₁ 8-5 7 ins

20* निहता समरे शूरा परस्परसमागमे ।

51 ^a) B₂ 4 5 D₄ D₁ 4 5 7 T₁ s G₁ s M transp
 बहवो and राजान T₂ G₂ निहता (for राजान) K₁
 सागरा, M₁ सगणो (for सगणा) B (except B₁) D₄
 D₁ 4 7 युधि (for रणे) — ^b) K₂ हता S₂ हता सहवसरद्गा

C ४. 142
B ४. 5 53
K ४. 2 55

हताः सहस्रशो राजन्यन्मां त्वं परिपृच्छसि ।
एवमेष क्षयो वृत्तः कर्णार्जुनसमागमे ॥ ५१
महेन्द्रेण यथा वृत्रो यथा रामेण रावणः ।
यथा कृष्णेन निहतो मुरो रणनिपातितः ।
कार्तवीर्यश्च रामेण भार्गवेण हतो यथा ॥ ५२
सज्ञातिबान्धवः शूरः समरे युद्धदुर्मदः ।
रणे कृत्वा महायुद्धं घोर त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ ५३
तथार्जुनेन निहतो द्वैरथे युद्धदुर्मदः ।
सामात्यबान्धवो राजनर्कर्णः प्रहरतां वरः ॥ ५४

जयाशा धार्तराष्ट्राणां वैरस्य च मुखं यतः ।
तीर्णं तत्पाण्डवै राजन्यत्पुरा नावबुध्यसे ॥ ५५
उच्यमानो महाराज बन्धुभिर्हितकाङ्क्षिभिः ।
तदिदं समनुप्राप्तं व्यसन त्वां महात्ययम् ॥ ५६
पुत्राणां राज्यकामानां त्वया राजन्हितैषिणा ।
अहितानीव चीर्णानि तेषां ते फलमागतम् ॥ ५७
धृतराष्ट्र उवाच ।

आख्याता मामकास्तात निहता युधि पाण्डवैः ।
निहतान्पाण्डवेयानां मामकैर्ब्रूहि संजय ॥ ५८

(sic) — ^a) Ś₂ तन् (for यन्) M₂ 4 मा (for मा)
— ^e) T₂ एव (for एष) G₁ वृत्तो, M₃ वृद्ध (for वृत्त)
— ^f) Ś₂ कर्णः*****

52 ^a) K₁ महाद्रैण महावृद्धा (sic) — ^e) K₄ तथा
K₃ V₁ B D S नरको (G₂ नमुचि) (for निहतो) — ^d) Ś₁
K₁ [S]सुरो (for मुरो) K₂ सुसुर, K₄ युधि (for रण)
K₃ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁-7 T₁ 3 G₁ 3 M मुर (K₃ B₂ सुर,
B₄ D₂-4 7 मुर)श्च निहतो रणे, B₃ मुरश्च नरकारिणा, D₃
मुरश्च नरकारिणा (hypermetric), T₂ G₂ मुरश्चैव (G₂
नरकश्च) यथा रणे — ^e) K₄ कार्तवीर्यश्च, D₂ कार्तवीर्यश्च
— ^f) Ś₂ K₁ M₂ भार्गवेन K₃ V₁ B₁ Dn₁ D₂ S यथा
हत (G₂ तत) (by transp), B₃-5 Da₁ D₁ 4-7 बलीयसा

53 ^a) B₃ सज्ञातिबाहना (sic) D₃ बाधवै, D₃ सजाति
बाधव, M₁ यज्ञाति (for सज्ञाति) K₁ 3 B₂ M₁ शूरा,
Dn₁ शूर — ^b) K₁ 3 B₃ M₁ युद्धदुर्मदा, D₂ दुर्मदा, G₂
[S]सहाधिक्रम — Ś K₁ 2 4 D₃ G₁ om (hapl)
53^a-54^b — ^e) V₁ B D₁-4 7 S (except T₁, G₁ om)
महयुद्ध — ^d) D₁ घोर (for घोर) K₃ V₁ B₁ 2 Dn₁
D₂ 3 3 त्रैलोक्यमोहनं — After 53, K₃ V₁ B D (D₃
om) S (G₁ om) ins

21* यथा स्कन्देन महिषो यथा रुद्रेण चान्धक ।

[K₃ B (except B₁) D₂ 3 हत (for यथा) D₄ स्कन्धेन
T₂ चन्ध्या तु (for स्कन्देन) D₃ बाधवक (hypermetric),
G₂ M₁ 3 4 चातक (for चान्धक)]

54 Ś K₁ 2 4 D₃ G₁ om 54^a (cf v 1 53)
— ^a) V₁ B₁ D₂ स हतो, Dn₁ सहतौ (for निहतो)
— ^b) K₃ T₁ द्वैरथो — ^e) D₃ सामान्य (for सामात्य)
S शूर (for राजन्) — ^d) K₃ कर्ण, T₂ om कर्ण D₁ 5
प्रह (D₃ हा)ता वर (submetric) (for प्रहरता वर)

55 ^a) K₄ कर्णाशा, Dn₁ जयाशी (for जयाशा) — ^b)
M₁ om च K₄ सुख, G₂ मुख (as in text) K₃ गत,

D₃ च य, S नृष, G₂ यत (as in text) — ^e) K₄ D₃
तीर्णा, Dn₁ D₃ तीर्णस्, D₂ तूर्ण, D₄ तीर्णै, T₂ कर्ण K₃ B₁
पाण्डवो B (except B₁) Da₁ D₁ 5 7 अद्य (for राजन्)

— ^d) Ś₂ न विबुध्यसे, K₃ नावबुध्यते, B₂ *म बुध्यसे

56 ^a) Ś₂ damaged K₁ उच्यमानो, S प्रोच्यमानं
(for उच्यमानो) — ^b) B₃-5 Da₁ D₁ 4-8 द्वि (D₃ 3
ह)तवादिभि — After 56^a S ins

22* न कृतं च त्वया पूर्वं दैवेन विधिना बलात् ।

[G₂ देवेन]

— ^e) D₃ सुमहत्प्राप्त — ^d) Ś₂ K₁ M₁ 4 त्वा, K₃ D₃
तु, Dn₁ D₂ 3 3 M₂ सु, T₁ च (for त्वा) K₃ महाव्यय,
D₃ भय, T₂ महत्तर (for महात्ययम्)

57 ^a) Ś₁ has lacuna for 57^a Ś₂ lacuna from राज्य
to न्हि (in 57^b), K₁ lacuna up to का, K₂ (see m)
पुत्राणां राज्यकामानां Ś₂ सुताना (for पुत्राणां) M₂-4
राज्यकामेन (for कामानां) — ^d) K₃ V₁ B₃ D₃ 3 G₂
राज्य (for राजन्) Dn₁ हितैषिष (sic), D₂ हितैषिणा
— ^e) K₃ V₁ B₁ 3-5 D (D₄ marg) S अहितान्येव (D₄
प्रहितान्येव), B₂ मोहितान्येव Ś₂ K₂ शीर्णानि, V₁ (inf
len) D₃ तीर्णानि D₃ कीर्णानि, T₂ चीर्णानि — ^d) K₁ न,
K₃ B₁ 2 4 Da₁ Dn₁ D₁-3 5 T₂ M₁ तत्, V₁ तु (for ते)
K₃ फलमाप्नुयात् — After 57, K₂-4 V₁ B D S
ins an addl colophon [Adhy name Dn₁ सजयवाक्य,
T₁ कुरुबलहतजनकथन, M₁ कुरुबलकथन — Adhy no
K₂ 3 B₁ 2 5 D₂ 3 5, D₁ 6, T₁ 3 G M 2, T₂ 3]

58 Before the ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नम — ^a)
Ś₁ K₁ 2 4 आहता, M₂-4 व्याख्याता (for आख्याता) K₁
चात्र (for तात) — ^e) K₁ 4 निहता, K₃ D₂ 3 हताश्च, V₁
B₁ Dn₁ हताश्च (for निहतात्) S मामकैर्निहतान्ब्रूहि-
— ^d) K₁ मामके, K₂ Dn₁ D₁ 5 मामकै K₄ सजय-
S पाण्डवेयास्तु (T₁ M₂ याश्च) सजय (G₁ M₁ य)

संजय उवाच ।

कुन्तयो युधि विक्रांता महासत्त्वा महाबलाः ।
सानुबन्धाः सहामात्या भीष्मेण युधि पातिताः ॥ ५९
समः किरीटिना संख्ये वीर्येण च बलेन च ।
सत्यजित्सत्यसंधेन द्रोणेन निहतो रणे ॥ ६०
तथा विराटद्रुपदौ वृद्धौ सहसुतौ नृपौ ।
पराक्रमन्तौ मित्रार्थे द्रोणेन निहतौ रणे ॥ ६१

यो बाल एव समरे संमितः सव्यसाचिना ।
केशवेन च दुर्धर्षो बलदेवेन चाभिभूः ॥ ६२
स एष कदनं कृत्वा महद्रणविशारदः ।
परिवार्य महामात्रैः षड्भिः परमकै रथैः ।
अशकुवद्विर्बीभत्सुमभिमन्युर्निपातितः ॥ ६३
त कृत विरथं वीर क्षत्रधर्मे व्यवस्थितम् ।
दौःशासनिर्महाराज सौभद्रं हतवाज्रणे ॥ ६४

C 8 160
B 8 6 10
K 8 3 3

59 D₂ M₂ om the ref — ^a) B₁ क्षत्रिया S कृतिनो (M₂-4 ना) (for कुन्तयो) D₈ भुवि (for युधि) T₁ विक्रातान् — ^b) K₈ महावीर्या (for सत्त्वा) — ^c) K₄ सानुबन्धा, C₀ बन्धा (as in text) — ^d) K₁ पातित B₈ भीष्मेण विनिपातित, D_{n1} गारुयेन निपातित — After 59, T₁ ins

23* नरश्चाश्वा सनागाश्च रथाश्च शतशो नरा ।
T₁ cont, K₈ V₁ B D T₂ s G M ins after 59

24* नारायणा बल्लवाश्च रामाश्च शतशोऽपरे ।
अनुरक्ताश्च विजये भीष्मेण निहता रणे ।
[The event? — (L 1) T₁ M₂-4 नारायणो D_{n1} बालमद्रा D₈ व्रतवाश्च, T₁ M₁ पल्लवा (M₁ व)श्च, T₂ च गोपाल (for बल्लवाश्च) K₈ V₁ B₁ s D₂ s s हताश्च, D_{n1} शूराश्च (for रामाश्च) D₈ om रामाश्च V₁ B (except B₂) D_{a1} D₁ 4 s 7 शतशो रणे, D₈ T₂ श परे M₈ शोवरे — (L 2) G₂ अनुयुक्ताश्च C_a otes अनुरक्ता B₂ वीर्येण, B₈-s D₁ 4 s 7 वीरेण (for विजये) K₈ V₁ B D युधि पातित (for निहता रणे)]

60 For the event, of B 7 21 21 — ^a) D₈ युद्धे, T₁ सखे, M सखे K₄ सम किरीटित सख्ये — ^d) K₁ सहतौ (for निहतौ) K₈ V₁ B (except B₁) D_{n1} D₁-7 S युधि (for रणे) D₈ द्रोणेन विनिपातित — After 60, S₁ K₈ D_{n1} D₈ 4 7 s S ins

25* पाञ्चालाश्च महेष्वासा प्रायो राजशर्मिता ।
द्रोणेन सह सगम्य गता वैवस्वतक्षयम् ।
[(L 1) S₁ K₈ D_{n1} D₈ 4 7 s M₈ पाञ्चालानां, G₁ पाञ्चालश्च T₁ G₁ महर्षिणा (G₁ ण) T₂ s G₈ अमर्षिण, G₂ हितैविण, M अमर्षिणा (for अमर्षिता) S₁ D_{n1} सर्वे युद्धविशारदा (for the post half) — (L 2) D₈ 4 सगम्य (for सगम्य) K₈ द्रोणेन संख्ये निहता, D₇ s द्रोणेन सगम्य हता (for the prior half)]

61 For the event, of B 7 186 42 — ^a) D₄ 7 ततो (for तथा). — ^b) D_{a1} D₁ s सहस्रदौ, T₂ s G सह

सुतैर (for सुतौ) D₄ 7 T₁ 2 G₁ 2 नृप (for नृपौ) — ^a) D₄ 7 S पराक्रातौ (M₈ ते) च (for क्रमन्तौ) S₁ K₂ 4 मित्रार्थ — ^d) K₄ D₁ M₈ निहतो K₄ B₈ s D₂ s s T₂ G युधि (for रणे) K₈ द्रोणेन युधि पातितौ

62 For the event, of B 7 33-71 — ^b) K₄ B₁ समत, D_{a1} समित, D₈ सस्मित (for संमित) — ^c) D₈ दुर्धर्षे (for दुर्धर्षो) — ^d) M₁ बलमत्तेन (for देवेन) S₁ K₁ 2 चाभित, K₈ V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁ 2 4-7 M₂ वा विभो, K₄ चाभवत्, D₈ वा विभु, D₈ वाभिभु, T₂ मारिष (for चाभिभू)

63 ^a) K₈ B D S परेषां, V₁ स तेषा (for स एष) — ^b) K₈ महेंद्रेण विशारद, B₂ महाव्रणवि, D_{n1} महा रथवि — ^c) D_{n1} महावीरै, T₂ महामात्रै (for मात्रै) — ^d) D₂ T₁ परमके D₂ रथे, T₁ s G M रणे (for रथै) D₈ स षड्भिः परमै रथै, T₂ षड्भिः परमकोपनै — ^e) T₁ बीभत्सोर (for त्सुम्) — ^f) K₁ D₈ T₂ अभिमन्युम् (for न्युर) K₈ अभिभुत, D_{a1} D₁ s s T₂ अभिद्रुत (D₈ ता, T₂ तै) (for निपातित)

64 S₂ damaged — ^a) K₁ त कृते, V₁ D_{n1} D₂ s कृत त (by transp), T₁ त कृत्वा, G₂ तं कृद्ध K₁ विरथे, K₈ वीरथ, T₂ विजुर (for विरथ) — M₁ om 64^{bad} — ^b) T₁ M₈ क्षत्रधर्म, G₂ धर्म — ^c) D_{n1} सौभद्र — N (S₂ damaged) T G ins after 64 M₁, after 64^a

26* पटञ्चरनिहन्ता च महत्या सेनया वृत ।
अम्बष्टसहित श्रीमान्मित्रहेतो पराक्रमी ।
आसाद्य लक्ष्मण वीर दुर्योधनसुत रणे ।
सुमहत्कदन कृत्वा गतो वैवस्वतक्षयम् ।

[For the event of B 7 25 34 — (L 1) D₄ om lines 1-3, M₁ om from line 1 up to the prior half of line 3 K₈ पटञ्चरो, V₁ D_{n1} सपत्नानां, C_a पटञ्चर (as above) T₂ तु (for च) K₁ पराञ्चरनिहता च (sic), K₂ 4 पटञ्चर निहता (K₂ तौ) च, T₁ परस्परनिहता तु, T₂ s G पटञ्चर निहता तु (T₂ हतार) (for the prior half) D₁ वृता

C 8 162
B 8 6 12
K 8 3 12

बृहन्तस्तु महेष्वासः कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः ।

दुःशासनेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ६५

मणिमान्दण्डधारश्च राजानौ युद्धदुर्मदौ ।

पराक्रमन्तौ मित्रार्थे द्रोणेन विनिपातितौ ॥ ६६

अंशुमान्भोजराजस्तु सहसैन्यो महारथः ।

भारद्वाजेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ६७

चित्रायुधश्चित्रयोधी कृत्वा तौ कदनं महत् ।

चित्रमार्गेण विक्रम्य कर्णेन निहतौ युधि ॥ ६८

वृकोदरसमो युद्धे दृढः कैकयजो युधि ।

कैकयेनैव विक्रम्य भ्रात्रा भ्राता निपातितः ॥ ६९

जनमेजयो गदायोधी पार्वतीयः प्रतापवान् ।

दुर्मुखेन महाराज तव पुत्रेण पातितः ॥ ७०

— (L 2) K₃ V₁ B₂ 5 अवष्ट (B₂ 5 ह), B₁ 3 4 Da₁ D₆ 7 T₁ 8 अवष्ट (for अवष्ट) Dn₁ D₂ अवष्ट (D₂ ह) स्य सुत श्रीमान् T₂ अवष्टससुरश्री, G अवष्टसह (G₁ हि) तश्री (for the prior half) V B Da₁ Dn₁ D₂ 5 पराक्रमन्, T₂ क्रमा — (L 3) D₁ लक्षण B₁ त्वेक (for वीर) K₁ सुते, T₂ M₁ सुतो B₁ तदा (for रणे) B₂ क्षत्रधर्मे व्यवस्थित (for the posterior half) — (L 4) K₄ T₂ स महत् K₃ B₂ D₂ 6 गमितो यमसादन (for the posterior half), B₁ om. the posterior half]

65 The event? S₂ damaged, V₁ om. 65 — ^a) S K D₁ 5 बृहत्स K₁ Dn₁ D₂ 4 8 सु (for तु) S महाराज (G₁ 2 जा) (for महेष्वास) — ^b) G₂ कृताब्दो (for स्त्रो) K₁ युधि (for युद्ध) — After 65, T (T₁ lines 1-2 only) G ins 27*

66 For the events, of B 7 25 and 7 23 respectively B₂ om (hapl.) 66-67 — ^a) Dn₁ दडधरौ चा, D₁ धारौ च, D₂ धाराश्च, D₇ कुडधारश्च — ^c) K₃ D₆ S पराक्रातौ तु (K₃ D₆ T₁ M₁ च) (for क्रमन्तौ) — ^d) K₃ Dn₁ D₂ 6 S युधि पातितौ

67 The event? B₂ om 67 (of v 1 66) — ^a) S K₁ 2 4 D₂ 8 राजपुत्रस्तु, K₃ D₂ 6 राजराजस्तु, B₂ Da₁ D₁ 5 S भोजराजश्च (for भोजराजस्तु) — ^b) K₃ D₂ 6 महासैन्यो, D₅ T G M₂ 4 सह सैन्यैर् (D₅ न्ये, M₂ 4 न्यौ) T₁ महारथै, G₁ M महारथौ — ^d) G₁ M₁ 3 4 गमितौ — K₄ V₁ B D M ins after 67 T₁ ins lines 1-2 after 65 and lines 3-4 after 70 T₂ 8 G ins after 65

27* सासुद्रश्चित्रसेनश्च सह पुत्रेण भारत ।

समुद्रसेनेन बलाद्धमितो यमसादनम् ।

अनूपवासी नीलश्च व्याघ्रदत्तश्च वीर्यवान् ।

अश्वत्थाम्ना महाराज गमितो यमसादनम् ।

[(L 1) K₄ B₂ D₂ समुद्र B₂ 4 तु (for च) T₁ चित्र सेनेन K₄ हतपुत्रेण (for सह पु) G₁ धीमता (for भारत) — (L 2) Dn₁ बलान् D₁ सह (for बलाद्) K₄ V₁ D₆ T₂ G₁ 8 स (T₂ G₂ सा) समुद्रसेनो (K₄ न)

बलवान्, B₂ 8 बलात्समुद्रसेनेन (by transp), G₂ ससुद्रियेन बलवान् (for the prior half) Da₁ D₁ 3 5 M₁ गमितौ — (L 3) D₁ अनुपवासी, T₁ 2 अनूपवासी (T₁ स), M₂ 4 आनूपवासी B₂ अनूपवासी नीलस्तु (for the prior half) T₂ G₂ व्याघ्रदत्त — (L 4) T₁ अश्वत्थामा Dn₁ विकर्णेन (for महाराज) K₃ B₂ 5 D (except D₂ 6 7) T₂ G₁ 2 M₁ 3 4 गमितौ]

— After 67, T₁ reads 70

68 For the event, of 8 40 50 T₁ reads 68 after line 4 of 27* (of v 1 70) — ^a) V₁ चित्रायुध (for युधश्च) T₂ 8 G M₁ 2 4 चित्रवर्मा (for योधी) T₁ चित्रायुधश्चित्रकर्म, Ca as in text — ^b) B₂ कृत्वा तु, Dn₁ त्वा च, D₁ त्वा तत्, T₁ 2 त्वासौ, G₁ त्वाजौ Co cites तौ (as in text) K₃ बले, D₆ बली (for महत्) B₂ पार्वतीयः प्रतापवान् (=70^b) — B₂ reads 68^a-70^b after 73^{ab} — ^c) K₃ चित्रधर्मेण, Co मार्गेण (as in text) — ^d) K₃ D₆ निहतौ V₁ B₁ विकर्णेन निपातितौ, B₂ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 2 4 5 7 विकर्णेन हतौ (B₂ 8 D₂ तो) युधि (Dn₁ D₂ मृधे), D₆ कर्णेन विनिपातितौ, T₂ 8 G M गमितौ (T₂ G₂ तो) यमसादन — After 68, T₁ reads 71

69 The event? — ^a) D₆ वृकोदरक्षमो युद्धे — ^b) K₁ दृत्, K₄ V₁ B₂ D₆ 8 T M वृत्, B₁ 2 4 Dn₁ D₁ 3 4 7 G वृत्, Da₁ D₅ वृत्क (hypermetric) (for दृढ) K₃ V₁ B₂ D₆ 8 M₁ कैक (V₁ B₂ M₁ के) यजो युधि, B₁ 4 5 Da₁ D₁ 4 5 7 G₂ कैके (D₁ 4 G₂ क) ययोधिभि, Dn₁ कैकेयजो मृधे, D₆ M₂ 4 कैकयवंशज (for कैकयजो युधि) D₂ हत कैकेयसंसज (sio) — ^c) K₁ V₁ B₁ D₂ 6 कैकेयेनैव, K₃ कैकेयेन, B₂ T₂ 8 G कैक (B₂ के) येन च, B₄ 5 Da₁ D₁ 4 5 7 कैकेयेन स, Dn₁ कैकेयेच, D₆ 8 कैकेयेनैव (for कैकेयेनैव) T₁ विक्रम्य कैकेयेनैव (by transp) — ^d) K₁ 4 D₂ M₁ भ्राता भ्राता, B₂ Dn₁ D₄ 8 G₂ भ्राता भ्राता (by transp) T₁ गमितो यमसादन

70 The event? T₁ reads 70 after 67 — ^a) Hypermetric K₃ D₂ 4 7 8 जन्मेजयो K₃ चित्रयोधा, D₆ गदायोद्धा, S [S] पि (T₂ G₂ 8 हि, G₁ [S] मि) विक्रात (for

रोचमानौ नरव्याघ्रौ रोचमानौ ग्रहाविव ।
 द्रोणेन युगपद्राजन्दिवं संप्रेषितौ शरैः ॥ ७१
 नृपाश्च प्रतियुध्यन्तः पराक्रान्ता विशां पते ।
 कृत्वा नसुकर कर्म गता वैवस्वतक्षयम् ॥ ७२
 पुरुजित्कुन्तिभोजश्च मातुलः सव्यसाचिनः ।
 संग्रामनिर्जिताल्लोकान्गमितो द्रोणसायकैः ॥ ७३
 अभिभूः काशिराजश्च काशिकैर्बहुभिर्वृतः ।

वसुदानस्य पुत्रेण न्यासितो देहमाहवे ॥ ७४
 अमितौजा युधामन्युरुत्तमौजाश्च वीर्यवान् ।
 निहत्य शतशः शूरान्परैर्विनिहतौ रणे ॥ ७५
 क्षत्रधर्मा च पाञ्चाल्यः क्षत्रवर्मा च मारिष ।
 द्रोणेन परमेष्वासौ गमितौ यमसादनम् ॥ ७६
 शिखण्डितनयो युद्धे क्षत्रदेवो युधा पतिः ।
 लक्ष्मणेन हतो राजस्तव पौत्रेण भारत ॥ ७७

C 8 177
B 8 6 27
K 8 3 26

गदायोधी) — ^b) B₈ मातुल[ ] सव्यसाचिन — ^c) K₁ दुन्मुखेन, D₈ दुर्मुखेण, M₂₋₄ दुर्मदेन D₈ तव पुत्रेण भूपाल — ^d) K₈ *व पुत्रेण निपातित (hypermetric), D₈ दुर्मुखेण निपातित — After 70 T₁ reads lines 3-4 of 27*

71 For the event, of B 7 23 (†) T₁ reads 71 after 68 — ^a) K₁ रोचमानौ, C₈ रोचमानौ (as in text) B₈ s Da₁ D₁ s नरव्याघ्रौ, S नृपव्याघ्रौ (T₁ G₂ वृ) (for नरव्याघ्रौ) — D₈ om 71^b-72^b — ^b) K₈ रोचमाना, V₁ B₁ राजमानौ, B₈ रोचमान (for *मानौ) — ^c) D₄ १ सुमहद् — ^d) Ś₂ दिवे, K₁ s दिव V₁ B D (D₈ om) S सम्प्रापितौ (for संप्रेषितौ) Ś₂ रणे, K₈ शिर, M₄ शनै (for शरै)

72 D₈ om 72^{ab} (cf v 1 71) — ^a) D₈ प्रतियुध्यते B₈-s Da₁ D₁ s s १ नृपाश्चान्ये प्रयुध्यन्त, T₁ नृपाश्च युधि विक्ताता — ^b) B₂ पराक्रांत, Dn₁ G₂ क्रात T₂ s G महीपते (for विशा पते) — ^c) D₈ तु दुष्कर, T₁ हसुकर, G₂ सुदुष्कर (for नसुकर) — ^d) K₈ वैवस्वत क्षये

73 For the event, of B 7 28 — ^a) K₈ T₁ पुरजित्, M₂ पुरजित् K₈ कुतीभोजश्च — ^b) K₂ Dn₁ D₈ मातुलौ, C₈ मातुल (as in text) K₁ सव्यसाचिना B₈ कृत्वा तौ कर्तुं महद् — After 73^{ab}, B₈ reads 68^c-70^b (cf v 1 68) — ^c) K₁ G₂ s संग्रामे निर्जितान्, Da₁ D₁ s G₁ संग्राम(G₁ मे)निर्जिता — ^d) Ś₂ V₁ Da₁ Dn₁ D₁ s s G₁ M₈ गमितौ T₂ (before corr) यमसादन

74 For the event, of B 7 95 — ^a) K₁ अभितु, V₁ अभिर, B₁ अभिर, Da₁ D₁ Cap अभिसु, D₈ अभित, D₈ अनि(or 'ति)भू, T₂ अभिभू, C₈ अभिभू (as in text) B₁ काशी — ^b) K₈ V₁ B₁ D₈ s G₂ काशिभिर (for काशिकैर्) B₈-s Da₁ D₁ s s १ बहुभि काशिमिर्वृत, — ^c) K₈ वसुदानश्च — ^d) B₁ s D₂ s S स्वाजितो, Dn₁ D₈ नाशितो (for न्यासितो)

75 The event! — ^{ab}) K₁ उत्तमौजाश्च C₈ cites

युधामन्युत्तमोजसौ — For 75^{ab}, V₁ S subst

28* अमितौजा जयत्सेनो जयानीकश्च वीर्यवान्!, while B₂ subst

29* अमितौजा बृहत्क्षेत्र क्षत्रदेवश्च पार्थिव ।

— After 75^{ab}, K₈ 4 V₁ (after 28*) B₈ D₁ s-s १ s (K₈ D₈ om line 1, D₁ s om line 2) ins

30* लक्ष्मणेन हतौ राजस्तव पौत्रेण मारिष ।

बृहत्क्षेत्रो महेष्वास क्षत्रदेवश्च पार्थिव ।

[(L 1) D₁ हता, D₈ हता (for हतौ) K₄ पुत्रेण]

— B₈ om 75^c-76^b — ^c) K₈ निहत्य K₈ B₁ s D₂ शत्रव (for शतश) K₈ V₁ D₂ शूरा (for शूरान्) — ^d) K₈ विनिहतौ, V₁ D₈ s हता K₁ रणे (for रणे) Dn₁ S अस्मदीयैर्निपातित (T₂ s G₁ M₈ त), Da₁ D₁ s शरैर्विनिहतौ रणे, D₂ s द्रोणेन निह (D₂ निहि)तो रणे — After 75, Da₁ reads 77^{ab}, repeating it in its proper place

76 For the events, of B 7 125 B₈ om 76^{ab} (of v 1 75) — ^a) Ś₂ K₈ D₈ G₁ क्षत्रधर्मश्च, K₄ *वर्मश्च, B₁ 4 Dn₁ मित्रवर्मा च, Da₁ D₁ s M क्षत्रवर्मा च K₁ G₈ पञ्चाल्य, D₂ G₂ पाञ्चाल — ^b) K₁ क्षत्रधर्मश्च, K₈ D₂ s धर्मा च, V₁ मित्रधर्मा च D₈ T₂ s G₈ भारत (for मारिष) B₁ 2 4 s D₄ १ मित्रधर्मा च भारत, Dn₁ D₈ G₂ M क्षत्रधर्मा च भारत, Da₁ D₁ s T₁ मित्र(T₁ कृत)वर्मा च भारत — ^{cd}) K₈ T₁ परमेष्वासो, D₈ s युधि विक्रम्य K₈ गमितो B₂-s Da₁ D₁ s s १ द्रोणेन निहतौ (D₈ 'तो) युद्धे (B₈ राजन्) पराक्रातौ (D₈ तो) महारणे

77 For the event, of B 7 14 — ^a) B₁ शिखण्डितनयो, D₁ शिखण्डितनयौ B (except B₁) Da₁ D₁ s s १ वीर (for युद्धे) — ^b) B₁ क्षत्रदेवो S चर (for पति), — Da₁ reads (for the first time) 77^{ab} after 75 — ^c) M₂₋₄ लक्ष्मणेन (for लक्ष्मणेन) — ^d) Ś₁ K₁ s M₁ पुत्रेण (for पौत्रेण) K₈ B₈-s Da₁ (both times) D₁ 4-१ मारिष (K₈ व) (for भारत)

C 8 177
B 8 6 27
K 8 3 27

सुचित्रश्चित्रधर्मा च पितापुत्रौ महारथौ ।
प्रचरन्तौ महावीर्यौ द्रोणेन निहतौ रणे ॥ ७८
वार्धक्षेमिर्महाराज कृत्वा कदनमाहवे ।
बाह्मिकेन महाराज कौरवेण निपातितः ॥ ७९
धृष्टकेतुर्महाराज चेदीना प्रवरो रथः ।
कृत्वा नसुकर कर्म गतो वैवस्वतक्षयम् ॥ ८०

तथा सत्यधृतिस्तात कृत्वा कदनमाहवे ।
पाण्डवार्थे पराक्रान्तो गमितो थमसादनम् ॥ ८१
पुत्रस्तु शिशुपालस्य सुकेतुः पृथिवीपते ।
निहत्य शात्रवान्सख्ये द्रोणेन निहतो युधि ॥ ८२
तथा सत्यधृतिर्वीरो मदिराश्च वीर्यवान् ।
सूर्यदत्तश्च विक्रान्तो निहतो द्रोणसायकैः ॥ ८३

78 For the events, cf B 7 122 — ^a) Ś1 K1 2 सुमित्रश्च, D1 सुचित्राश्च, D5 सुचिनश्च, D6 सपुत्रश्च (for सुचित्रश्च) K8 V1 B (except B2) D T2 G M चित्रधर्मा च, K4 चित्रधन्वा च, T2 चित्रधर्माणौ (for धर्मा च) — ^b) D8 पितृपुत्रौ B3-5 D1 8-5 7 महाबलौ (for रथौ) — B8 om 78^a-79^b — ^c) T1 प्रचलतौ, T2 G प्रहरतौ (for प्रचरन्तौ) K4 V1 Dn1 D3 8 महावीरौ (K4 यौ), B4 5 Da1 D1 4 5 7 S रणे वीरौ (D5 रो) (for महावीर्यौ) — ^d) S नृप (for रणे) B4 5 Da1 D1 4 5 7 8 द्रोणेन विनिपातितौ

79 The event? B8 om 79^{ab} (cf v 1 78) — ^a) K1 D1 वार्धक्षेमी, K3 V1 B1 4 5 D2 4 5 7 वार्धक्षेत्रो, T1 क्षेमी — After 79^a, G1 reads 80^b-81^b — G1 om 79^b, M8 om (hapl) 79^{ba} — ^b) K8 4 V1 B (B8 om) D S (G1 M8 om) समुद्र इव पर्वणि — After 79^{ab}, K8 4 V1 B (B8 after 78^{ab}) D S (except M8) ins

31* आयुधक्षयमासाद्य प्रशान्तिं परमा गत ।

[D2 आयुधक्षयम्, D3 आयुध क्षयम् T1 आयुधभूमिम् Da1 T1 प्रशान्ति (Da1 ति-) G2 परम्]
— K8 4 V1 D2 8 8 8 cont

32* पुरुजित्परमो राजा कृत्वा कदनमाहवे ।

[D8 8 पुरजित् D6 राजन् K8 पुरजित् रतो राजा]
— K4 cont V1 B1 ins after 80 B2-5 Da1 Dn1 D1 4 5 7 S (except M8) ins after 31*

33* सेनाबिन्दुर्नृपश्रेष्ठ शात्रवान्प्रतपन्युधि ।

[T1 सेनाबधुर् K4 B Da1 D1 4 5 7 कुरुश्रेष्ठ (B4 Da1 D5 दृ) T G1 2 नृपश्रेष्ठ Dn1 सेनाबिन्दुस्त श्रेष्ठ (for the prior half) Dn1 T2 M1 2 4 शत्रवान्, G1 शत्रवान् (for शात्र) B1 8-5 Da1 प्रदहन्, B2 प्रहरन्, Dn1 प्रवरो, D1 प्रदहद् D4 7 प्राहरद्, M2 4 प्रपतन् (for प्रतपन्) T1 रणे (for युधि) K4 शास्त्र बाध्यादहङ्गवि]

— ^a) K8 B1-4 Dn1 D1 4 5 7 G1 2 M (M8 om) बाह्मिकेन — ^d) Ś2 K4 कौरवेण, Dn1 D1 5 वेन (for वेण) K1 Dn1 D2 8 8 S कौरवेण पातित

80 For the event, cf B 7 125 39 G1 reads 80^b-81^b after 79^a (cf v 1 79) — ^b) Da1 वेदीना (for चेदीना) B8 युधि, D6 M रथी, T G रणे (for रथ) — ^c) K8 V1 D2 8 8 हसुकर, K4 तु सुकर, T1 चासु (for नसु) — ^d) K1 गता — After 80, V1 B1 ins 33*

81 The event? D8 om 81, V1 B1 om (hapl) 81^{ab} — ^a) G2 यथा (for तथा) B8-5 Da1 Dn1 D4 7 S वीर (T2 G र) (for तात) K8 D8 सेनाबिन्दु कुरुश्रेष्ठ (D8 दृ), B2 पुरुजित्कौरवो राजन्, D1 5 तथा सत्यधृतिर्वीर — ^b) G1 कृत्वा कदनपर्वणि — V1 B1 read 81^{ab} after 34* — ^c) K8 पराक्राता K1 पाण्डवाते पराक्रातौ — ^d) K1 गमितौ B8 D8 गतो वैवस्वतक्षयम् — Dn1 ins after 81, V1 B1 ins after 81^{ab}

34* सेनाबिन्दु कुरुश्रेष्ठ कृत्वा कदनमाहवे ।

82 The event? — ^a) D8 S (except T2 G2) च (for तु) — ^b) Dn1 सुकेतु, D1 सकेतु B8-5 D (except D2 8 8) S (T2 also as in text) पृथिवीपति — ^c) K8 V1 G2 शात्रव, D6 शत्रवत्, G1 शास्त्रवान् T1 सखे, G2 M सखे — ^d) K1 निहतौ S रणे (for युधि) B4 द्रोणेन विनिपातित — B8 S ins after 82 B4 Dn1 after 85

35* विराट्पुत्र शङ्खश्च उत्तरश्च महारथ ।

कुर्वन्तौ सुमहत्कर्म गतौ वैवस्वतक्षयम् ।

[For the event, cf 6 78 22 and 6 45 39 — (L 1) B8 4 Dn1 शखस्तु B4 महाबल (for रथ) — (L 2) B8 वै महत्, B4 दुष्कर (for सुमहत्)]

83 The events? G1 om (hapl) 83-84 — ^a) K1 8 सद्य (K8 त्य) धृति, D2 सत्यधृतिर् B8-5 Da1 D1 4 5 7 T2 8 G8 M म (M1 4 मा) ल्यो (for वीरो) T1 तथैव युधि विक्रातो, G2 तथास्य भूतिर्मल्येन — ^b) K8 D8 T2 G2 मद्राजश्च, D2 मातरिश्च (for मदिराश्च) T1 बलवान्बहुवीर्यवान् — ^c) D8 विक्रातौ, T1 विकर्म्य — ^d) D8 निहतौ, T2 M1 2 4 निहता Dn1 द्रोणपुत्रस्य सायकै — S ins after 83 (G1, after 35*)

श्रेणिमाश्च महाराज युध्यमानः पराक्रमी ।
 कृत्वा नसुकर कर्म गतो वैवस्वतक्षयम् ॥ ८४
 तथैव युधि विक्रान्तो मागधः परवीरहा ।
 भीष्मेण निहतो राजन्युध्यमानः पराक्रमी ॥ ८५
 वसुदानश्च कदनं कुर्वाणोऽस्तीव संयुगे ।
 भारद्वाजेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ८६

एते चान्ये च बहवः पाण्डवानां महारथाः ।
 हता द्रोणेन विक्रम्य यन्मा त्वं परिपृच्छसि ॥ ८७
 धृतराष्ट्र उवाच ।
 हतप्रवीरे सैन्येऽस्मिन्मामके वदतां वर ।
 अहताञ्शस मे सूत येऽत्र जीवन्ति केचन ॥ ८८
 एतेषु निहतेष्वद्य ये त्वया परिकीर्तिताः ।

C 8 184
B 8 7 5
K 8 4 5

36* मत्स्याद्वरज श्रीमाञ्शतानीको निपातित ।

[For the event (Śatanika killed by Bhisma), cf 6 113 24, (Śatanika killed by Śalya), cf B 7 167 30 T₈ G₂ s मात्स्या]

84 The event? G₁ om 84 (cf v 1 83) — ^a) K₁ द्रोणिस्त (sup lin मा)श्च, D₈ श्रेणिमाश्च, C₀ श्रेणि मास्तु V₁ B (except B₅) D₁ D₁ 2 4 5 7 S (G₁ om) तु (for च) — ^c) K₄ तु सुकर, D₁ असु, T₁ चासु (for नसु)

85 The event? B₄ reads 85, after 35* — ^a) D₂ विक्रातौ — ^b) C₀ मागध (as in text) K₃ V₁ B D परमास्त्रवित् (for परवीरहा) S बलवानति (T₁ वान्बहु, T₈ G₁ s वान्युधि, M₁ 2 4 चाश्चैव)वीर्यवान् — After 85^{ab}, S ins

37* मागध परमास्त्रो गमितो यमसादनम् ।

[Of v 1 85^b for the prior half T₁ परमास्त्रेण, T₂ मास्त्रश्च]

— D₁ om 85^{ab} — ^c) S द्रोणेन (for भीष्मेण) M₂ 4 राजा (for राजन्) — ^a) B D₁ D₁ D₁ 3-5 7 श्रेतेद्य (B₄ ते स्त) परवीरहा, D₈ गतो वैवस्वतक्षय, S सहदेव (M₁ "व) प्रतापवान् — After 85, B₄ D₁ ins 35* (cf v 1 82)

86 For the event, cf B 7 190 28-29 — ^a) B₈ वसुदान In Ś₂ कदन कु and in V₁ दन to भार (in 86^c) are lost on a damaged folio — ^b) B₈ दारुण (for संयुगे) D₈ कुर्वाणस्तीवसंयुगे, T₂ s G कुर्वाणो दिवसरणे — ^c) M₃ भारद्वाजेन D₁ विक्रम्य — ^a) T₂ गतो वैवस्वतक्षय, T₈ G गमितो वै यमक्षय — After 86, S ins

38* पाण्डवराजश्च विक्रान्तो बलवान्बाहुशालिना ।

अश्वत्थामा हतस्तत्र गमितो वै यमक्षयम् ।

[The event? — (L 1) M₂-4 बाहुवीर्यवान् — (L 2) T₁ G₂ गतो वैवस्वतक्षय, M₂-4 गमितो यमसादन (for the posterior half)]

87 ^a) G₂ चास्त्रेण (for चान्ये च) K₃ D₁ बहवो — ^b) In Ś₂ महारथा and in V₁ portion from महारथा to द्रोणेन (in 87^c) are lost on a damaged folio B₈ महाबला, D₁ D₁ 4-7 महारणे (for रथा) — ^c) S भूयिष्ठ (G₂ द्वा) (for विक्रम्य) — ^d) M₂ 4 यन्मा — After 87, K₂ B₁ s D₁ D₁ 4 6 s S ins an addl colophon [Adhy name D₁ सजयवाक्य, T₁ M₁ हतपाण्डवेयकथन — Adhy no K₂ m B₁ s D₁ 4 6 s 6, T₁ s G M 3, T₂ 4]

88 Before the ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः D₈ om the ref — After the ref, K₄ V₁ B D (except D₂ s s) S read 8 5 106-108 for the first time, repeating them in their proper place (K₄ alone reads 88^a-89^b after 8 5 106, repeating the same in the proper place) — ^a) K₁ हतप्रवीर, K₂ प्रवीरे, B₈ s D₁ हते प्रवीरे (for हतप्रवीरे) D₁ सैन्यो D₁ S हतप्रवीर (D₁ M₂ प्रवर, M₃ प्रवीरा) सैन्य मे, D₂ हतप्रवीरसैन्योस्मि — ^b) K₁ वच (sup lin द and श)ता D₂ वर Ś₂ मामकै****, D₁ S यथा (T₁ दा) शससि सजय — ^c) Ś₂ आहतान् D₈ शसे (for शस) K₁ यत्नेन, D₈ मे तात (for मे सूत) D₁ S अहतानपि मे शस (T₁ हतानपि च मे शसे) — ^d) K₁ D₁ M₂ केत्र, K₃ V₁ B₁ D₂ s यदि, B₂ D₁ D₁ 5 ये नु, T यत्र (for येऽत्र) D₂ जीवति Ś₂ के न च (for केचन)

89 ^a) K₁ D₂ निहितेषु, D₁ हि मृते, T₂ s G₁ 2 च हते, M₁ भिहते, M₂-4 हि हते (for निहते) T₁ तेषु तेषु हतेष्वद्य — V₁ D₂ read (with v 1) 89^{ab} twice — ^c) In Ś₂ the portion from अह to यस्मि (in 90^a) is lost on a damaged folio K₃ V₁ (second time) B₂ यास्तु, D₂ (second time) यास्तु (for यास्त्व) V₁ (first time) B₁ s-5 D₁ D₁ D₁ 2 (first time) 4-7 S येपि (T₁ ये तु) जीवति ते (D₁ मे, T₂ के) सर्वे — ^d) S₁ K₂ स्वर्गतिनो, C₀ जितो (as in text) C₀ cites स्वर्ग V₁ (second time) B₁ 4 5 D₁ D₁ 2 (first time) 4-7 मृता एवेति मे मति, B₈ D₁ S हता (B₈ D₁ मृता) इति

C 8 194
B 8 7 5
K 8 4 5

अहतात्मन्यसे यास्त्वं तेऽपि स्वर्गजितो मताः ॥ ८९

संजय उवाच ।

यस्मिन्महास्त्राणि समर्पितानि
चित्राणि शुभ्राणि चतुर्विधानि ।दिव्यानि राजनिहितानि चैव
द्रोणेन वीरद्विजसत्तमेन ॥ ९०महारथः कृतिमान्क्षिप्रहस्तो
दृढायुधो दृढमुष्टिर्दृढेषु ।स वीर्यवान्द्रोणपुत्रस्तरस्त्री
व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ९१

आनर्तवासी हृदिकात्मजोऽसौ

महारथः सात्वतानां वरिष्ठः ।

स्वयं भोजः कृतवर्मा कृतास्त्रो

व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ९२

शारद्वतो गौतमश्चापि राज-

न्महाबलो बहुचित्रास्त्रयोधी ।

धनुश्चित्रं सुमहद्भारसाहं

व्यवस्थितो योत्स्यमानः प्रगृह्य ॥ ९३

आर्तायनिः समरे दुष्प्रक्रम्यः

सेनाग्रणीः प्रथमस्तावकानाम् ।

मतिर्मम, D₂ (secondtime) s तेपि स्वर्गमितो गता90 D₆ om 90^{at} — ^a) D₈ सहस्त्राणि (for महास्त्राणि)
B₃-s Da₁ D₁ 4 s 7 समाहितानि (for समर्पितानि) — ^b) S₁
(sup lin as in text) K₂ D₈ मित्राणि (for चित्राणि)
G₂ transp चित्राणि and शुभ्राणि In S₂, portion from
चतु to वी (in 90^d) is lost on a damaged folio B₃-s Da₁
D₁ 4 s 7 S स (B₄ T₈ सु, T₂ M₁ [before corr] च) सप्रह्वाणि,
C₀ चतुर्विधानि (as in text) — T₁ s G om 90^{at}
— ^c) S K D₂ निहतानि, V₁ B₂ 4 s C₀ विहितानि (for
निहि) M अविस्मृते द्विजमुख्ये विशेषा — ^d) K₁ वीरो,
K₃ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-s 7 T₂ M वीरे, D₂ वीरेण (for वीर)
D₆ द्रोणेन वीरेण द्विजोत्तमेन91 ^a) B₈ महायुध (for रथ) B₈ Da₁ D₁ 5
कीर्तिमान्, T₁ G₂ क्षितिमान् (for कृतिमान्) In S₂, the
portion from हस्तो to पुत्र (in 91^a) is lost on a damaged
folio — ^b) K₁ मुद्गेषु, K₃ D₈ 6 T₈ दृढेषु, B₅ मद्गेषु
— ^c) Dn₁ om स K₁ वीरवा, K₂ विष्टवान् (for
वीर्यवान्) K₃ V₁ B (except B₂) D₁ 2 4-7
स दूरपाती द्रोणपुत्रो महात्मा, S आचार्यवद् (T₈ वान्)
द्रोणसुतस्तरस्त्री — ^d) T₁ व्यवर्धितो, C₀ स्थितो (as in
text) S₂ योद्धुकामास् — After 91, D₂ reads 9492 S K₁ 2 D₂ T₂ om (hapl) 92 — ^a) T₁
आनर्तवासी, G₂ स आर्तराजा G₂ cites आनर्तवासी
(as in text) — ^b) B₈ सात्वता, D₈ S (T₂ om) स (D₈
सा)त्ववर्ता (for सात्वताना) — ^c) G₂ अयं (for स्वयं)
B₃-s Da₁ D₁ 3-s 7 त्वदर्थे (for कृतास्त्रो) — ^d) T₁
योद्धुकामास् B₈ s Da₁ D₁ 3-s 7 कृतास्त्र, B₄ तरस्त्री (for
त्वदर्थे)93 B₈ G₂ om 93 T₁ reads 93 followed by 40*
after 95^{ab} — ^a) In S₂, the portion from शारद्वतो योधी(in 93^b) is lost on a damaged folio V₁ सारद्वतो K₁
गौतमाश्च B₂ यश्च (for चापि) — ^b) V₁ (before
corr) महाभारो, D₂ महाबलौ K₁ बहुमित्रास्त्रयोधी, Da₁
D₁ 5 लघुचित्रास्त्र, T₁ बहुशस्त्रास्त्र K₃ महाबाहुविविधा
न्योधि (s₁₀), D₆ महाबाहुर्बहुवीरास्त्रयोधि — ^c) S₂
सुमहद्भारसाह, V₁ महद्भारसाह, D₂ सुमहाभारसाह, D₆
सुमहद्भारसोढो, T₁ s G₃ सवहन्भारसाह, T₂ भारसाह
प्रगृह्य, G₁ सप्रवहन्भारसाह (for सुमहद्भार) M धनु
सुचित्रं सुमहत्प्रगृह्य — ^d) D₅ ध्यायस्थि* (for व्यव
स्थितो) K₃ योद्धुकाम, V₁ B (B₈ om) D (except
D₈) S (G₂ om) योद्धु (Dn₁ युद्धु) काम (for योत्स्यमान)
S₂ damaged, B₈ (m as in text) D₈ S (G₂ om)
त्वदर्थे (for प्रगृह्य) — K₃ 4 V₁ B (B₈ om) D T₂
G₁ M ins after 93, T₁ s ins after 40*

39* महाबल कैकयराजपुत्र

सदश्वयुक्त च पताकिन च ।

रथाग्र्यमारुह्य कुरुप्रवीर

व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ।

[(L 1) K₄ D₁ 2-s 8 महाधनु, Dn₁ T₁ 2 G₁ M रथ,
D₂ चक्र (s₁₀) (for बल) K₃ 4 Dn₁ D₈ 4 कैकय, D₆ 8
कैकयो — (L 2) M₁ सदश्वयुक्त K₃ D₂ सुपताकिन (D₂
क), D₆ सपदातिक, M सपताकिन (for च पता) T₈
त्वदर्थयुक्त च पतानकिचन (s₁₀) — (L 3) K₃ 4 D₂ 6 रथाग्र-
(K₄ इय D₂ ग्रा)मास्त्राय, B₂ D₈ 8 रथाग्र्य (B₂ ग्र)मादाय,
Dn₁ रथ समारुह्य, T₈ रथाग्रमारुह्य V₁ B₁ D₂ M₁ 2 4 कुरुप्रवीरो
(M₁ रा), B₄ 5 D₇ नरप्रवीरो, Da₁ D₁ 4 5 नरप्रवीर, T₁
महाप्रवीरो (for कुरुप्रवीर)]94 T₂ om (hapl) 94-95 D₂ reads 94 after
91 — ^a) S₁ K₁ 2 आप्यायन (K₁ नि), S₂
damaged, K₃ आजानेयै, K₄ अप्यायन, D₆ आर्तस्त्रन

स्वसेयास्तान्पाण्डवेयान्विसृज्य

सत्यां वाधं ता चिकीर्षुस्तरस्त्री ॥ ९४

तेजोवधं सूतपुत्रस्य सख्ये

प्रतिश्रुत्वाजातशत्रोः पुरस्तात् ।

दुराधर्षः शक्रसमानवीर्यः

शल्यः स्थितो योद्धुकामस्त्वदर्धे ॥ ९५

आजानेयैः सैन्धवैः पार्वतीयै-

र्नदीजकाम्बोजवनायुबाह्विकैः ।

गान्धारराजः स्वबलेन युक्तो

व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्धे ॥ ९६

तथा सुतस्ते ज्वलनार्कवर्ण

रथ समास्थाय कुरुप्रवीर ।

व्यवस्थितः कुरुमित्रो नरेन्द्र

व्यभ्रे सूर्यो भ्राजमानो यथा वै ॥ ९७

दुर्योधनो नागकुलस्य मध्ये

महावीर्यः सह सैन्यप्रवीरैः ।

रथेन जाम्बूनदभूषणेन

व्यवस्थितः समरे योद्धुकामः ॥ ९८

स राजमध्ये पुरुषप्रवीरो

रराज जाम्बूनदचित्रवर्मा ।

६ ६ २०५
B ० ७ १०
K ८ ४ १६

(for आर्तायनि) K₁ सशरो (for समरे) K₈ Dn₁ D₂ ३ दुःप्रकप, V₁ Da₁ D₁ ३ दुःप्रकप्य, B₂ ३ D₈ १ दुःप्रकप, B₃ दुष्प्रेस, D₅ दुःप्रकप्य, T₁ दुष्प्रसह्य, G₈ निष्प्रकप्य (for दुष्प्रकप्य) — ^b) K₈ D₈ सेनाग्रणी, D₁ स्वेनाग्रणी, T₁ सेनाग्रणि, G₂ यनि B₈ प्रथम (for प्रथमस्) K₁ तार्यकानां (sio) (for ताव) — ^{ad}) K₁ स्वस्त्रेयास्तान्, K₈ स्वस्त्रेयास्तान्, K₄ य स्वस्त्रेयास्तान्, V₁ D₈ स्वस्त्रेयास्तान्, B₁ २ ४ ५ Da₁ D₇ य स्वस्त्रेयास्तान्, T₁ वसानन् (catalectic), T₈ G स्वान्स्त्रेयास्तान् (G₂ श्री)यान्, M स्वस्त्रेयान्वै (for स्वस्त्रेयास्तान्) Ga c ote स्वस्त्रेयास्तान् T₁ सत्या (for सत्या) Da₁ सत्या वाचस्ता, D₇ सत्या वाचस्ता (for सत्या वाच ता) K₂ V₁ B₂ T₃ G₈ M स्वा (for ता) K₃ वितीर्षुस्, B₁ ४ D₈ वितीर्षुस्, T₃ G₈ M चिकीर्षुस् (for चिकीर्षुस्) B₈ यश्च स्त्रीयान्विसृज्य सत्या गिर ता चिकीर्षुस्त्वस्त्रस्तरस्त्रीतरस्त्री (sio)

95 For the event, of ५ ८ २८-२९ T₂ om ९५ (cf v 1 ९४) — ^a) K₁ तेजोवध G₂ M₁ २ ४ सखे (for सख्ये) — ^b) K₈ ४ V₁ B D (except Dn₁ D₈) T₃ G₁ २ M₈ प्रतिश्रुत्य (for श्रुत्वा) — After ९५^{ab} T₁ reads ९३ followed by ४०*, and om ९५^{ad} — ^c) B₁ दुर्धर्ष, D₈ दुरासद (for दुराधर्ष) Dn₁ शक्रसमानवीर्य — ^d) K₈ वाल्य, M₄ शल्य (for शल्य) K₁ योद्धुकामास् M₁ तदर्धे

96 § K₁ २ D₁ ३ T₃ G₈ om (hapl) ९६ — ^a) K₄ D₈ आजानेयै, D₅ आजानेयौ K₄ सधवै, B₂ सैधवैश्च (for सैन्धवै) — ^b) K₄ V₁ Dn₁ D₈ ३ नदीजकाबोजवनायुजैश्च, B₃ वनास्त्रबाह्विकै, D₅ T₂ काबा(T₂ भो)ज — T₂ om ९६^{ad} — ^c) K₈ शकुनिर्बलेन, Da₁ D₂ ५ सु(D₂ स)बलेन युक्तो D₈ गान्धारराजोऽश्वबलेन युक्तो — T₁ G₁ २

M subst for ९६ T₂ ins after ९६^{ab} T₁ ३ G₈ ins after ९३

४०* गान्धारराज ससुतश्च राज

न्दुर्धूतदेवी कलहप्रियश्च ।

गान्धारमुख्यैर्यवनैश्च राज

न्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्धे ।

[(L 1) T₂ गान्धारराज स्वबलेन युक्तो (= ९६^c)]

After the above, T₈ reads ३९*

97 ^a) B₂ ४ ५ D₇ नार्कतुल्य, B₃ Da₁ D₁ ४ ५ नार्कतुल्यो — ^b) K₈ ४ V₁ B D (except D₈) S कुरुप्रवीर (M₁ रा) — ^c) K₈ B D (except D₈) पुरु(D₈ र)मित्रो, V₁ पुरुमित्रा, S कुरुराजो (G₈ धो) (for कुरुमित्रो) T₁ नरेंद्र, T₂ (before corr) M₂-४ नरेंद्र — ^d) K₁ व्यन्ने, M₄ अन्ने (for व्यन्ने) V₁ सूर्ये Da₁ D₁ ३-५ भासमानो, D₈ ३ T₂ राजमानो, M₄ भ्राजमाणो K₂ B Da₁ D₂ ३ १ sm S यथा स्त्रे, D₁ यथायै, D₄ यथावरे (for यथा वै)

98 ^a) D₈ (m as in text) नामकुलस्य, S (except T₁ २) नागबलस्य (for कुलस्य) D₂ तथा सुतस्ते ज्वलराजपुत्र (in parenthesis) — ^b) Dn₁ S व्यवस्थित, D₈ महावीर्यै (for वीर्यै) K₈ ४ T₁ २ G₁ २ M₁ सह सैन्यै (K₈ ४ न्यै) प्रवीरै (T₂ र), V₁ D₂ सैन्य प्रवीर, B₁ सैन्यप्रवीरै, Dn₂ सिंह इवावभासे — ^c) D₁ जाम्बूनदभूषणे S बिभ्रद्राजन् (T बिभ्रद्राजा, G₃ बिभ्राजन् M₂ व्यभ्रद्राजन्) कवच सूर्य भास (G₈ सन्) — ^d) K₁ ३ ४ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ ३ ४ १ ३ यो(Dn₁ वो)त्समान (for योद्धुकाम) S जाम्बूनद चित्रक क्ष्यावनद्व (T₁ क्ष्यावनद्व, G₂ क्ष्याभिन्नद्व, M₁ क्ष्यापनल)

99 ^a) B₄ ३ राज्ञा मध्ये य (for स राजमध्ये) D₅ पुरुषप्रवीरो, G₂ पुरुष प्रवीरो — ^b) B₂ बभ्राज (for रराज) S व्य(M₁ ह्य)वस्थित समरे योत्समान — ^c) K₈ य

C 8 205
B 8 7 16
K 8 4 16

पद्मप्रभो वहिरिवाल्पधूमो

मेघान्तरे सूर्य इव प्रकाशः ॥ ९९

तथा सुषेणोऽप्यसिचर्मपाणि-

स्तवात्मजः सत्यसेनश्च वीरः ।

व्यवस्थितौ चित्रसेनेन सार्धं

हृष्टात्मानौ समरे योद्धुकामौ ॥ १००

हीनिषेधा भरता राजपुत्रा-

चित्रायुधः श्रुतकर्मा जयश्च ।

शलश्च सत्यव्रतदुःशलौ च

व्यवस्थिता बलिनो योद्धुकामाः ॥ १०१

सुप्रभो, D₂ जग्मु प्रभो, D₆ यस्तु प्रभो (for पद्मप्रभो) S₂ [अ]ल्पधूमो S पद्मातराभोहिरिवाल्प (T₁ प)धूमो — ^a) Da₁ D₁ 5 घनातरे (for मेघान्तरे) K₁ B₁ 4 5 D₆ 7 इवाप्रकाश (D₆ शात्), B₂ T₁ इव प्रकाशन्
100 ^a) B₈ सुसेनो, G₂ सुषेणे M₃ प्यधिचर्मपाणि — ^b) B सत्यसधश्च, D₂ सेनस्य D₃ सेनस्तु K₁ तवात्मजा सत्यमनेश्च वीर (sic) — ^c) D₃ 8 T₁ 8 G₁ M₁ व्यवस्थितश्च, G₂ 8 M₂₋₄ स्थिताश्च — ^d) S₂ हृष्टात्मने, V₁ B₁ त्मानौ, Da₁ D₁ 5 कृतात्मानौ D₄ महात्मानौ, D₈ हृष्टात्मानो, T₁ 8 G₁ 8 हृष्टात्मना, G₂ M हृ (G₂ धृ, M₂ सृ) द्वात्मान D₈ T₃ G₁ 8 योद्धुकाम, G₂ M योद्धुकामा

101 ^a) V₁ ही* * *, B₁ 8-5 Da₁ D₁ 4 5 हीनिषे (B₈ शे)वा, B₂ ते निषेवो, Dn₁ D₈ 7 हीनिषेवो, D₂ वहे निर्भा, D₆ T₃ G हीनिषेवो, T₁ हीनिषेवो यो, T₂ जयेषिणो (for हीनिषेधा) S₂ K₁ 8 4 V₁ B Da₁ D₁ 2 4 5 T₂ M भारतराजपुत्रा Dn₁ D₈ 8-3 T₁ 8 G भारतराजपुत्र — After 101^a, Dn₁ D₈ 7 8 ins

41* उमायुध क्षणभोजी सुदर्श ।

जारासधि प्रथमश्चादृष्टश्च

[(L 1) D₃ उमायुधा क्षणभोजी — (L 2) D₃ 8 प्रथमश्च दृष्टश्च]

— ^b) K₈ D₂ श्रुतायुध, B₁ D₄ T₂ M₃ चित्रायुध (for चित्रायुध) K₈ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D₁ 2 6 7 T G₁ 8 M₁ 2 4 श्रुतवर्मा, D₄ 5 धर्मा (for श्रुतकर्मा) G₂ चित्रवर्मादयश्च (for श्रुतकर्मा जयश्च) — ^c) K₈ B₁ 4 5 Da₁ D₁ 4 5 7 शाल्वश्च, K₄ V₁ B₈ D₈ 8 T₂ श (D₆ शा)ल्यश्च T₃ G तथैव (for शलश्च) B₁ सत्यव्रतदुःशलौ, D₅ सत्यजतदुःशलौ (sic), D₈ सत्यव्रतदुःशलौ, G₂ सत्यव्रतदुःशलौ (for दुःशलौ) K₁ सत्यव्रतज शल्यलौ च (corrupt) — D₈ om (hapl) 101^a-102^a — ^d) D₂ व्यवस्थितौ V₁ मालिनो (for बलिनो) Dn₁ व्यवस्थिता सहसैन्या नराग्र्या,

कैतव्यानामधिपः शूरमानी

रणे रणे शत्रुहा राजपुत्रः ।

पत्नी हयी नागरथप्रयायी

व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ १०२

वीरः श्रुतायुश्च श्रुतायुधश्च

चित्राङ्गदश्चित्रवर्मा स वीरः ।

व्यवस्थिता ये तु सैन्ये नराग्र्याः

प्रहारिणो मानिनः सत्यसंधाः ॥ १०३

कर्णात्मजः सत्यसेनो महात्मा

व्यवस्थितः समरे योद्धुकामः ।

T₂ 8 G व्यवस्थितौ बलिनौ (T₂ नो) योद्धुकामौ, M₂₋₄ व्यवस्थिता (M₄ तो) योद्धुकाम (M₃ मा)स्त्वदर्थे

102 D₈ om 102^{ab} (cf v 1 101) — ^a) K₄ D₈ कौरव्यानाम्, V₁ damaged, B₈ D₁ 5 6 T₃ G₈ कैतव्या, D₂ कैकेया, T₁ शैव्यानाम् (for कैतव्यानाम्) G₈ अधिपति (for अधिप) T₃ G₁ शूरघाती, G₂ शत्रुघाती (for शूरमानी) — ^b) V₁ रणे* *, B₁ रणेष्ट्य, B₈ युवा रणे, B₆ रणे ऋज्य, Da₁ D₅ रणे दृष्ट, D₁ रणे दत्त, D₈ 4 7 रणे चरञ्च (for रणे रणे) G₈ om शत्रुहा राजपुत्र — ^c) K₁ 8 4 V₁ B Da₁ D₁ 4-7 T₃ G₂ M C₀ पत्नी, T₂ चक्री, G₈ पथी (for पत्नी) K₈ D₈ T₃ G₂ 8 M रथी, T₂ हया (for हयी) K₈ T₂ नागहयप्रमाथी, D₈ रथ प्रमाथी, G₂ हयप्रयागी, G₈ हयप्रयाभि, M₂₋₄ हयप्रयायी, C₀ रथप्रयायी (as in text) Dn₁ D₈ रथी हयी नागपति (D₈ ति) प्रयायी, D₂ हयै रथै नागपतिपति प्रजा (sic), T₁ पत्नी रथनागहयप्रमाथी — ^d) D₈ व्यवस्थिता योद्धुकामास्त्वदर्थे

103 ^a) T₁ G₁ वीर, G₂ स च (for वीर) K₈ V₁ B₁ Da₁ D₁ 2 5 6 शतायुश्च (for श्रुतायुश्च) K₈ B₈ Da₁ (marg) D₁ 8 5-7 शतायुधश्च, K₄ ध्रुतायुधश्च, B₈ शतायुश्च (catalectio), Dn₁ वृतायुधश्च (for श्रुतायुधश्च) B₄ वीर श्रुतायु श्रुतायुधश्च — ^b) V₁ चित्रकर्मा, Dn₁ चित्रसेन (for वर्मा) K₈ V₁ B₁ 2 Dn₁ D₂ 8 6 8 T₁ 8 G M च (for स) S₂ सुवीर, B₈₋₅ D₁ 4 5 7 तथैव; T₂ च योधे (for स वीर) — ^c) D₁ व्यवस्थितो K₂ योन्तसैन्ये, K₈ V₁ D₂ 6 सहसैन्या, B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 8 T₂ योद्धुकामा, T₁ ह्यात्मसैन्या, G₁ यत्तसैन्या, M₁ तव सैन्या, M₂₋₄ तव सैन्ये (for ये तु सैन्ये) T₃ व्यवस्थिता यत्तसैन्याग्रनराग्र्या, G₂ 8 व्यवस्थितं (G₈ ता) ये तव सैन्यमध्ये — ^d) Da₁ मानित, D₁ मतिन, M₃ दानिन (for मानिन)

104 ^a) G₁ कर्मात्मजो V₁ B₁ 2 Dn₁ सत्यसधो (for

अथापरौ कर्णसुतौ वराहौ
 व्यवस्थितौ लघुहस्तौ नरेन्द्र ।
 बलं महदुर्मिदमल्पधैर्यैः
 समाश्रितौ योत्स्यमानौ त्वदर्शे ॥ १०४
 एतैश्च मुर्यैरपरैश्च राज-
 न्योधप्रवीरैरमितप्रभावैः ।
 व्यवस्थितौ नागकुलस्य मध्ये
 यथा महेन्द्रः कुरुराजो जयाय ॥ १०५
 धृतराष्ट्र उवाच ।

आख्याता जीवमाना ये परेभ्योऽन्ये यथातथम् ।

इतीदमभिगच्छामि व्यक्तमर्थाभिपत्तितः ॥ १०६

वैशंपायन उवाच ।

एव ब्रुवन्नेव तदा धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ।
 हतप्रवीर विध्वस्तं किञ्चिच्छेष स्वकं बलम् ।
 श्रुत्वा व्यामोहमगमच्छोकव्याकुलितेन्द्रियः ॥ १०७
 मुह्यमानोऽब्रवीच्चापि मुहूर्तं तिष्ठ संजय ।
 व्याकुलं मे मनस्तात श्रुत्वा सुमहदप्रियम् ।
 नष्टचित्तस्ततः सोऽथ बभूव जगतीपतिः ॥ १०८

C 8 217
B 8 7 28
K 8 4 27

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

सेनो) D₂ तथाजौ (for महात्मा) — D₂ is damaged for the portion from 8 4 104^a up to 8 5 59^a — ^a) G₁ 2 तथापरौ K₈ D₈ वराहौ, B₁ 2 D₁ वराहौ, B₂₋₅ D₁ D₁ 8-5 7 8 महाहौ (D₈ 8 खौ), G₈ वराहौ, C₆ वराहौ (as in text) — ^a) S महाबलौ (T₁ वरायुधौ) (for व्यवस्थितौ) — ^a) V₁ D₁ महद्वल, B₈ बल महा (for बलं महद्) S₂ अल्पयोधै, K₁ अल्पधोर्यै, K₈ V₁ B₁ D₁ D₈ अल्पवीर्यै (for धैर्यै) D₈ बल महदुर्मिदमल्प वीर्यै, T₁ 2 G₁ 2 M₂₋₄ बले महद्युल्लवणसत्त्ववीर्यौ, T₈ G₈ बले महद्युल्लवणसत्त्ववीर्यौ, M₁ महाबलल्लवणसत्त्ववीर्यौ — ^f) K₁ समाश्रितौ, B₂ T₁ M₁ 2 4 समास्थितौ, D₁ समन्वितौ, T₂ 3 G₁ M₈ व्यवस्थितौ (G₁ तो) (for समाश्रितौ) K₁ योत्स्यमानौ, K₄ B₂ D₁ D₁ 4 S योद्धुकामौ (D₁ मैस, T₂ G₈ मास) (for योत्स्यमानौ)

105 D₂ missing D₈ (erroneously) repeats 105^{ab} — ^a) D₈ परमैश्च (for अपरैश्च) K₈ D₈ एतैश्च मुर्यैश्च परैश्च राजन् — ^b) K₁ योध प्रवीरैर्, G₈ M₁ 2 4 योधप्र S₂ K₁ 4 B₈ D₂ 8 T₁ 2 G₂ अमरप्रभावै, D₈ अमृतप्रभावै (before corr प्रधानै) (for अमित प्रभावै) — ^c) K₁ नाचकुलस्य (for नाग) T₁ M₁ 2 4 वृत्तो रणप्रेप्सुरमित्रसखे (T₁ सख्ये, M₁ सखे, M₂ सखे), T₂ पुत्रो रणप्रेप्सुरमित्रसख्ये, T₈ G₈ वृत्तो रणे प्रेप्सुरमित्रसखैर् — ^d) K₈ यथा महेन्द्र, B₂ D₈ यथा नरेन्द्र, S व्यवस्थित (for यथा महेन्द्र) K₈ B₂ D₈ कुरुराट् (for कुरुराजो)

106 D₂ missing T₂ om the ref — ^a) S आख्याता वै (T₂ G₂ 3 ये, G₁ यो) जीवमाना (T₁ G₂ न, M₄ ना) C₆ as in text — ^b) V₁ B₁ 8 4 D₁ परेभ्योपि, B₂ परे

सैन्या, B₈ C₆ त्वया सैन्ये, D₈ 8 त्वया सैन्या, G₂ परेभ्योन्यो (for भ्योऽन्ये) B₁ 5 C₆ यथायथ, T₁ 3 G₂ 8 M₁ यथा ध्रुव (for यथातथम्) — ^a) S₂ तदीदम्, D₂ इतिदम्, G₁ M₈ 4 तान्हतान्, G₂ इति माम् (for इतीदम्) K₂ B D₁ D₁ D₁ 4 5 7 S अवगच्छामि, D₈ अपि न (for अभिग) — ^a) K₂ D₇ व्यर्थम् (for व्यक्तम्) K₁ D₄ अर्थाभिपत्तिन (D₄ त) C₆ cites अर्थापितानि K₈ शेषानर्थाय वर्तिन, V₁ व्यक्तमन्वाभिपत्तिन, D₁ व्यक्त सर्वे निपातिता, D₈ व्यक्तमर्थाति*त्तिन, D₈ व्यक्तमर्थो भवेदिद T G₂ M₂₋₄ मर्थो व्यवस्थित G₁ मर्थोपवनिभि G₈ व्यक्तमस्तो व्यवस्थित (s₁₀), M₁ मर्थोपवर्तिन

107 D₂ missing G₂ M₂₋₄ om the ref — ^a) D₂ एव K₄ ब्रुवन्नेव — ^a) K₂ 8 D₈ 8 हतप्रवीर (D₈ र) प्रध्वस्त, B₂₋₅ D₁ D₁ 5 7 S हतप्रवीर (B₂ T₂ G₂ र) भूयिष्ठ, D₁ प्रविष्टभूयिष्ठ — ^a) V₁ किञ्चिच्छिष्ट, D₈ च्छेष्ट (for च्छेष) K₈ V₁ B₁ 8 5 D₁ D₁ 5-7 transp स्वक and बल — ^a) K₁ व्यासोचम्, B₈ तु शोकम्, B D₄ 7 तु मोहम्, C₆ व्यामोहम् (as in text) D₁ D₇ आगच्छत् (for अगमत्) — ^f) K₄ शोकव्याकुलतेन्द्रिय, B₈ D₄ 7 S व्याकुल (G₈ लि)लोचन, B₄ 5 D₁ D₁ व्याकुलचेतन, D₈ छेकयकुलचेतन (s₁₀), D₈ शोक व्याकुलमानस

108 D₂ missing — ^a) D₈ वाक्य, S चैव (T₂ चैन) (for चापि) — Before 108^{ab}, B₂₋₅ D₁ D₁ 4 5 7 ins धृतराष्ट्र उवाच — ^a) = 12*, line 3, prior half T₈ G सूत (for तात) — ^a) B₈ D₁ D₁ 5 T₁ श्रुत्वै (T₁ त्वे) तन्महदप्रिय, T₂ 3 G M श्रुत्वै (T₂ त्वा) तन्महदुर्त — After

५

C 8 218
B 8 8 1
K 8 5 1

जनमेजय उवाच ।

श्रुत्वा कर्णं हतं युद्धे पुत्रांश्चैवापलायिनः ।
नरेन्द्रः किञ्चिदाश्वस्तो द्विजश्रेष्ठ किमब्रवीत् ॥ १
प्राप्तवान्परम दुःखं पुत्रव्यसनज महत् ।
तस्मिन्यदुक्तवान्काले तन्ममाचक्ष्व पृच्छतः ॥ २

वैशपायन उवाच ।

श्रुत्वा कर्णस्य निधनमश्रुद्वेयमिवाद्भुतम् ।
भूतसंमोहन भीम मेरोः पर्यसनं यथा ॥ ३

चित्तमोहमिवायुक्त भार्गवस्य महामतेः ।

पराजयमिवेन्द्रस्य द्विषद्भयो भीमकर्मणः ॥ ४
दिवः प्रपतनं भानोरुर्व्यामिव महाद्युतेः ।
संशोषणमिवाचिन्त्यं समुद्रस्याक्षयाम्भसः ॥ ५
महीवियद्दिगीशाना सर्वनाशमिवाद्भुतम् ।
कर्मणोरिव वैफल्यमुभयोः पुण्यपापयोः ॥ ६
संचिन्त्य निपुणं बुद्ध्या धृतराष्ट्रो जनेश्वरः ।
नेदमस्तीति संचिन्त्य कर्णस्य निधनं प्रति ॥ ७

108^{ad}, K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 ms

42* मनो मुह्यति चाङ्गानि न च शक्नोमि धारितुम् ।

इत्येवमुक्त्वा वचन धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुत ।

— °) D₈ नष्टचेतास B₃ 5 Da₁ D₁ 4 5 7 तथा, B₄ तदा
(for तत) — °) B₃-5 Da₁ D₁ 4 5 7 पपात (for बभूव)
B₂ जगता पति, B₄ धरणीतले (for जगतीपति)

Colophon — *Adhy name* K₈ कौरवकीर्तन, Dn₁
सजयवाक्य — *Adhy no* (figures, words or both)
K₂ B₁ 5 Da₁ D₁ 4 5 7, V₁ 3, T₁ 3 G M 4 (as in
text), T₂ 5

5

The portion of the text from st 8 5 1 up to
कश्चिन्नैक in 8 5 59^a is lost in D₂ (of v 1
8 4 104), the MS is ignored in the sequel
up to 59^a

1 Before the ref, G₂ ms श्रीकृष्णाय नम — °) T₂
श्रुत्वा कर्णस्य निधन — °) K₁ 3 4 T₁ पुत्रा (K₈ त्र)श्चैव
K₂ Dn₁ D₈ 8 T₁ 2 G₂ M₃ पलायिन, B₃ पलायितान्,
B₄ 5 Da₁ D₁ 4 7 निपातितान् (for [अ]पलायिन) — °)
V₁ आश्वस्तो Dn₁ आश्वस्तो, D₈ अश्वस्तो (for आश्वस्तो)
Ca c cite किञ्चिदाश्वस्त (as in text) — °) G₂ 3 श्रेष्ठ
(for 'श्रेष्ठ)

2 S₂ damaged — °) D₁ महान् (for महत्) B₂
सुतव्यसनिन महत् — °) B₅ तत्त्वमाचक्ष्व K₂ सजय,
B₃ वै द्विज, G₂ तत्त्वत (for पृच्छत)

3 S₂ damaged — °) S₁ K₁ 2 4 भीत, D₈ सूत, T₂
भीम, G₂ 3 भूय (for भूत) Dn₁ भीम (for भीम)

— °) D₃ मेरो K₂ पर्ययन, V₁ B₁ 2 D₈ 3 प्रपतन,
B₅ D₈ 4 7 पर्यटन, Dn₁ ससर्पण, Co पर्यसनं (as in text)
Dn₁ तथा (for यथा) Da₁ (in marg) ° पर्यसन क्षेपण
इति देवबोध ।

4 S₂ damaged — °) K₈ चित्र, V₁ B₂ चिंता (for
चित्त) K₁ इव युक्त, V₁ इवासक्त, D₈ इवायुयुक्त
(for इवायुक्त) Co cites चिंता and मोह — °) K₈ 4
D₈ 8 महामते, V₁ B₁ महीपते (B₁ ते), S महात्मन (for
मते) — °) G₂ भीमकर्मणा

5 S₂ damaged — °) K₈ G₁ 2 प्रपतन — °) K₁
G₂ महाद्युति, K₄ D₈ 4 8 G₈ M महाद्युते, B₂ Da₁ D₅ महा
(Da₁ हौ)मते, B₃ महीपते (also महद्युते), D₁ महात्मने,
(for महाद्युते) V₁ B₁ उर्व्या इव विसर्पण, D₈ उर्व्यामिव
विसर्पण — °) K₄ संशोषणम्, Dn₁ संशोषणम् B₃ [अ]
चित, Co [अ]चिन्त्यं (as in text) — °) K₈ M₃
क्षयाम्भस

6 S₂ damaged — °) K₁ महीवियद्दिगीशाना, B₂
महीवियद्दिगीशाना, K₃ यदिवस्तूना, V₁ B₁ 2 4 5 D₈ 4 6 7
G₈ यद्दि (D₈ 4 दि)गबूना, B₃ यद्दिगादीना, Da₁ D₅ यद्दि
शधूना, Dn₁ यद्दिवाधूना, D₁ यद्दिशधूना, D₈ T G₁ M
यद्दिवा (D₈ वो)बूना — °) B₃ इवाभवत् — °) T₁
कर्मणोरेव K₁ वैहल्यम्, D₈ Co वैहल्यम् — °) B₃ D₄ 7
पापपुण्ययो

7 S₂ damaged — °) D₈ स चिन्त्य Da₁ D₁ 5 निधन
(for निपुण) M₂ बुध्य (for बुद्ध्या) — °) K₂ Da₁
D₁ 5 नरेश्वर (D₈ रा), B₃ 5 [S]म्बिकासुत (for जनेश्वर)
— °) Dn₁ नेहम्, T₁ नैवम्, G₁ नैतद् (for नेदम्) V₁
Dn₁ निश्चित्य (for संचिन्त्य) — °) V₁ B D (D₂
missing) S समरे वध (for निधन प्रति)

प्राणिनामेतदात्मत्वात्स्यादपीति विनाशनम् ।
शोकाग्निना दह्यमानो धम्यमान इवाशयः ॥ ८
विध्वस्तात्मा श्वसन्दीनो हा हेत्युक्त्वा सुदुःखितः ।
विललाप महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ॥ ९

धृतराष्ट्र उवाच ।

संजयाधिरथो वीरः सिंहद्विरदविक्रमः ।
वृषभप्रतिमस्कन्धो वृषभाक्षगतिस्वनः ॥ १०
वृषभो वृषभस्येव यो युद्धे न निवर्तते ।
शत्रोरपि महेन्द्रस्य वज्रसंहननो युवा ॥ ११

यस्य ज्यातलशब्देन शरवृष्टिरवेण च ।
रथाश्वनरमातङ्गा नावतिष्ठन्ति संयुगे ॥ १२
यमाश्रित्य महाबाहु द्विषत्सघन्नमच्युतम् ।
दुर्योधनोऽकरोद्वैर पाण्डुपुत्रैर्महाबलैः ॥ १३
स कथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णः पार्थेन संयुगे ।
निहतः पुरुषन्याग्रः प्रसह्यासह्यविक्रमः ॥ १४
यो नामन्यत वै नित्यमच्युतं न धनजयम् ।
न वृष्णीनपि तानन्यान्स्वबाहुबलमाश्रितः ॥ १५
शार्ङ्गगाण्डीवधन्वानौ सहितावपराजितौ ।

C 8 233
B 8 8 16
K 8 8 16

8 §2 damaged — ^a) K1 Da1 D1 5 T2 8 G M
एवमात्मत्वात्, K8 4 D8 8 एव मदत्वात्, V1 B1 Dn1 D8
एव त मत्वा, B2 एवमात्मज, B8 इव चान्येषा, B4 5
D1 7 एवमन्येषा, T1 अपि सर्वेषा (for एतदात्मत्वात्)
— ^b) K8 स्यादेवाति, B4 स्यादस्तीद्वि (sic), D8 स्यादपीति,
T1 स्यादेवेति (for स्यादपीति) V1 B1 D8 S विचार्य च,
B8 Da1 D1 5 विचार्य स (for विनाशनम्) — ^c) B8
सुह्यमानो, B4 5 धम्यमानो, D4 7 दह्यमानो (for दह्यमानो)
K8 शोकाग्निदह्यमानोथ — ^d) K1 धम्यमान, K8 तप्य
मान, B8 D8 T8 दह्यमान (D8 नम्, T8 ण), B8-5
Da1 D1 4 5 T1 G1 दह्यमान (T1 नम्), D8 धम्यमाना, T2
यक्ष्यमाण, G2 युक्ष्यमाण, G8 धक्ष्यमानम्, M1 धाम्यमानम्,
M2 8 धाम्यमान (for धम्यमान) K4 इवाशयै, V1 B1
इवायस, B2-5 D4 7 इवोरग, D8 इवाशये, D8 इवाशय,
T1 इवाचल (for इवाशय) Cc cites आयस

9 ^a) K1 विध्वस्तात्मा, K8 D1 विश्रस्ताग, V1 B1 Da1
Dn1 D8 5 8 विश्रस्ताग, B2 4 5 D4 6 7 T G M1-3 Cc
विश्रस्ताग (for विध्वस्तात्मा) B8 D7 सुसन् (for श्वसन्)
D8 सुदीनात्मा, T1 8 G1 2 M8 च सदीनो (for श्वसन्दीनो)
D8 हीनो (for दीनो) — ^b) Da1 D1 5 समुत्थित, D4
स दुःखित (for सुदुःखित) — ^c) K1 महाराजो — After
9, T1 ins

43* उवाच च पुनर्वाक्य सशय शृशविह्वल ।,
while B8 ins an addl colophon

10 ^a) §2 V1 B Da1 Dn1 D8 4 7 8 T8 G8 M धिर
थिर्, K8 T2 G1 तिरथिर्, D1 5 धिरथि, T1 तिरथो,
G2 तिरथी (for धिरथो) K8 T1 वीर (for वीर)
— ^b) K8 ससिद्धि (for सिंहद्वि) — ^c) K8 वृषभ,
B8 5 ऋषभ (for वृषभ) K1 वृषभप्रतिमस्कन्दो — ^d)
K8 वृषभाक्षगतीश्वर, B2 Da1 D1 5 8 वृषभाक्षगति (D8 8
गति, G1 गत)स्वर, B8 5 ऋषभाक्ष (B8 क्षि)गतिस्वन,

Dn1 वृषभाक्षगतिश्वरन्, D7 8 वृषभाक्षि (D8 रय)गतिस्वन
Cc cites वृषभाक्षगति Cc as in text

11 ^a) B8 Da1 ऋषभो (for वृषभो) K4 T1 G1 2 वृषभ
स्यैव, B8 ऋषभस्येव (for वृषभस्येव) — ^b) K4 युद्ध
(for युद्धे) B2 न यो युद्धे — ^c) S (except T8 G8)
सिंह, Cc वज्र (as in text)

12 ^a) K1 corrupt, B8 ज्याघात (for ज्यातल)
— ^b) T8 G1 2 रयेण (for रवेण) D8 शरवृष्टिभिरस्यत
— ^c) K4 रथाश्च (for रथाश्च) V1 B1 8 4 Da1 D1 8-8
नराश्च (D8 श्व)रथमातगा, B2 रथाश्वयवमातगा (for ^c)
B8 Da1 D1 5 नाधितिष्ठ (D8 छे)ति (for नावतिष्ठन्ति)
G2 8 रथाश्च (G8 यथाश्च)नरमातगरथा नावति संयुगे

13 ^a) G2 महाबाहुर् (for महाबाहु) — ^b) K1 D8 8
T2 8 G2 द्विषत्सग (D8 छल, D8 त्सवि, T2 त्सर्प,
T8 G2 द्वर्प)न्नम् (for द्विषत्सघन्नम्) K1 अच्युत, K8
अच्यता, G2 उच्यता (for अच्युतम्) B8 Dn1 विद्विषा
जयकाक्षया — ^c) B8-5 Da1 Dn1 D1 8-5 7 8 S महारथै
(for महाबलै)

14 V1 om 14^{ab} — ^a) K1 श्रेष्ठ — ^b) K8 कर्ण,
M2 कर्ण (for कर्ण) Da1 D1 5 पार्थस्य (for पार्थेन) D8
सयुते (for सयुगे) — ^c) G8 निहता D8 न्याग्र — ^d)
B2 युधि, T2 8 G [अ]मित (for [अ]सह)

15 ^a) §2 ये (for यो) B2 T2 योवमन्यत, T1 योवम
न्येत, G2 योवामन्यत, M2-4 योवामन्यत D8 यो नाव
मन्यते नित्यम् Cc cites नामन्यत (as in text) — ^b) K4
अच्युतेन (for अच्युत न) V1 B1 Da1 Dn1 D1 8 8 च,
B2 4 S स (for न) — ^c) K8 V1 B2 5 Da1 D1 8-5 7
नापि तान्, B1 T2 G नाहितान्, B2 वाहितान्, D8 सोहितान्,
M2-4 न हि तान् (for अपि तान्) Dn1 T8 न वृष्णीन्स
हितानन्यान्, T1 स इष्टेन हि तानन्यान्, M1 नववृष्णीन्स
हितानन्यान् — ^d) Dn1 बलदर्पित, G2 8 बलशालिन

C 8 233
B 8 8 16
K 8 5 16

अहं दिव्याद्रथादेकः पातयिष्यामि संयुगे ॥ १६
इति यः सततं मन्दमवोच्छोभमोहितम् ।
दुर्योधनमपादीनं राज्यकामुकमातुरम् ॥ १७
यश्चाजैषीदतिबलानमित्रानपि दुर्जयान् ।

गान्धारान्मद्रकान्मत्स्यास्त्रिगतांस्तङ्गणाञ्चकान् ॥ १८
पाञ्चालाश्च विदेहांश्च कुणिन्दान्काशिकोसलान् ।
सुहानङ्गांश्च पुण्ड्रांश्च निषादान्वङ्गकीचकान् ॥ १९
वत्सान्कलिङ्गांस्तरलानश्मकानृषिकास्तथा ।

16 ^a) D₆ मार्ग (for शार्ङ्ग) K₁ शार्ङ्गाण्डीवधन्वनौ,
D₅ धन्वनो, D₈ शार्ङ्गाजीव — ^b) G₂ सहितावरवाजितौ
— ^c) G₁ अहं दिव्याद्रथादेकः G₂ अहं दिव्यात्रथानेकः

17 ^a) Da₁ D₁ सतत, T₁ सतत (for सतत) K₁ Dn₁
मदम् (for मन्दम्) — ^b) Ś₂ अवचेत् (sic) K₁ लोक
मोहित, V₁ B₅ Da₁ D₁ 4 G₂ लोभमोहित (for मोहितम्)
— ^c) K₁ अपादीन, K₃ उवाचेद, K₄ Dn₁ महादीन,
V₁ B₂ 4 5 D₈ 4 7 S C_a अवाचीन, B₁ अपारीन, B₃ अमु
वीर, B₄ (marg) Da₁ D₁ 5 उपाचीन, D₈ महावीर, D₈
अपाचीन, C_{ap} अवचीन, C_c अर्वा (for अपादीन) — ^d)
S₁ K₁ 2 उत्तर (for आतुरम्)

18 For the event, of Āranyakaparvan, App I
(No 24), lines 28-74 — ^a) K₄ यच्च (for यश्च)
Ś₂ इतिबलान्, B₃ अतिबलाद् (for अतिबलान्) Dn₁ S
योजय (Dn₁ ये)त्सर्वकाबो (T₁ 2 भो)जान् — ^b) K₃
V₁ B D₈ 4 6 7 अमित्रानति, Da₁ D₁ 5 अमित्रावति, S
अवष्टान्कै (T₂ 3 G₂ 3 M न्कै)क्यै सह — ^c) K₁ गांधार्यान्
(for गान्धारान्) Da₁ मत्स्यास्, D₈ कात्या, G₁ मात्स्यास्
(for मत्स्यास्) — ^d) D₆ त्रिकर्तान् (for त्रिगर्तास्)
B₂ ढकलान्, B तुगणान्, Da₁ तिगणान्, D₁ 5 M₁ तगणा,
D₈ सगणान्, T₁ तोकणान्, T₂ 3 G₁ M₂-4 तकणान्, G₂
तकणा, G₃ ककणान् (for तङ्गणान्) B₄ खशान्, D₁ 5
T₁ 2 G₁ 2 M₁ छकान् (for शकान्)

19 K₃ om (hapl) 19 — ^a) B₂ 4 Da₁ D₅ पचा
लाश्च B₃ कुलिदाश्च, G₂ सदेहाश्च, M₁ विदर्भाश्च (for
विदेहाश्च) — ^b) K₄ निषादान्, B₁ 4 G₃ कुलि (G₃
णि)दान्, B₃ विदेहान्, B₅ Da₁ D₄ 5 7 कुतलान्, D₁
कुतत् (sic) D₆ पुलिदान् (for कुणिन्दान्) Ś K₂ दाश
कोसलान्, K₄ B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 8 T₃ काशिको (T₃
कौ)शलान्, T₂ काशिकोशलान्, G₃ कौसलानपि (for
काशिकोसलान्) — B₁ om 19^{ad} — ^c) Ś₂ सुहानङ्गाश्च,
K₁ सुह्या वगाश्च, B₃ शुम्भानगाश्च, Dn₁ शुभानगाश्च, D₈
सुखानगाश्च, T₂ सिहानगाश्च, G₂ सुखनगाश्च (for सुह्या
नङ्गाश्च) K₄ V₁ B (B₁ om) Da₁ Dn₁ D₁ 3-8 S वगा
(K₄ गा)श्च, G₂ वकाश्च (for पुण्ड्राश्च) — ^d) M
निषधान् (for निषादान्) Ś₂ वगकेचकान्, K₄ V₁ B₂
Da₁ D₈ 3 पुण्ड्र (Da₁ पुड, D₈ पुड्)कीचकान्, B₄ 5 पुड्काश्च

कान्, Dn₁ पुड्चीनकान्, D₁ पुड्चीचकान्, T₁ 2 G₃ पुड्की
कटान्, T₃ G₁ 2 M पुड्कीटकान्, Bombay ed पुड्चीरकान्
(for वङ्गकीचकान्)

20 ^a) V₁ वत्सान्, B₁ 4 5 मत्स्यान् (for वत्सान्)
B₃ पुलिदान्, D₁ 5 कुलिदास्, D₈ कलिङ्गास् (for
कलिङ्गास्) B₁ 4 5 तरदान्, B₂ तरदान्, B₃ शरदान्,
S दरदान् (for तरलान्) Da₁ कुलिदास्तरलान्वत्सान् — ^b)
K₁ नदकान्, K₃ D₄ अश्मका, K₄ B₃ अस्स (B₄ श्व)कान्,
D₈ अश्मलान् (for अश्मकान्) K₃ मृषिकान्, T₁ रुक्मकान्
(for ऋषिकान्) Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 8 S अपि (for तथा)
— For 20^{ad}, S subst

44* शबरान्परहूणाश्च प्राङ्मुखान्सरलानपि ।

स्लेच्छराष्ट्राधिपाश्चैव दुर्गानाटविकास्तथा ।

जित्वैतान्समरे वीर सुतीक्ष्णै कङ्कपत्रिभि ।

करमाहारयामास जित्वा सर्वानरींस्तथा ।

[(L 1) M₂ 3 शबरान् T₁ हारहूणाश्च T₂ G₃ वरहूणाश्च
T₁ प्रहूणा, T₃ G प्र (G₃ प्रा)हूणा (for प्राङ्मुखा) T₁
केरलानपि (for सरलानपि) — (L 2) G₂ स्लेच्छान् (for
स्लेच्छ) G₁ आरट्टकास् (for आटविकास्) T₁ प्रदुष्टानधि
कास्तथा G₂ दुर्गानाटविकास्तथा — (L 3) T₁ वीरान् (for
वीर) — (L 4) G₂ अरींस्तितान् (for अरास्तथा)]

After the above, M₂ reads 1 6 of 46* — ^c) K₃
योजयित्वा (hypermetric), B₁ Dn₁ D₈ जित्वैतान् (for
यो जित्वा) D₁ वीर, D₈ वीराश्च (for वीरश्च) — ^d) D₈
चलिन्धत (sic) (for बलिभृत) — N ins after 20,
T₂ (om line 1) after 44*

45* शरवातै सुनिशितै सुतीक्ष्णै कङ्कपत्रिभि ।

दुर्योधनस्य वृक्षार्थं वर्तते यो जयाय च ।

सेनागोपश्च स कथं शत्रुभि परमास्त्रवित् ।

घातित पाण्डवै शूरै समर्थैर्वीर्यशालिभि ।

वृषो महेन्द्रो देवेषु वृष कर्णो नरेष्वपि ।

तृतीयमन्य लोकेषु वृष नैवानुशुभम् ।

[(L 1) K₃ सुनिशितै C_c शितै (as above) Ś K₂ 4
सुपुलै, D₈ सुतीक्ष्णै (for सुतीक्ष्णै) V₁ काकपत्रिभि B₃
om (hapl) lines 2-5 and prior half of line 6
— (L 2) D₈ वृक्षार्थं (for वृक्षार्थं) Da₁ व D₈ नु
(for च) K₃ वतयन्त पराक्रमे Dn₁ राधेयो रथिना वर
— After line 2, Dn₁ T₁ ins

यो जित्वा समरे वीरश्चक्रे बलिभृतः पुरा ॥ २०
उच्चैःश्रवा वरोऽश्वानां राज्ञां वैश्रवणो वरः ।
वरो महेन्द्रो देवानां कर्णः प्रहरता वरः ॥ २१
य लब्ध्वा मागधो राजा सान्त्वमानार्थगौरवैः ।
अरौत्सीत्पार्थिव क्षत्रमृते कौरवयादवान् ॥ २२
तं श्रुत्वा निहतं कर्णं द्वैरथे सव्यसाचिना ।

शोकार्णवे निमग्नोऽहमप्लवः सागरे यथा ॥ २३
ईदृशैर्यद्यहं दुःखैर्न विनश्यामि संजय ।
वज्राद्बृढतर मन्ये हृदयं मम दुर्मिदम् ॥ २४
ज्ञातिसचन्धिभिन्नाणामिमं श्रुत्वा पराजयम् ।
को मदन्यः पुमाल्लोके न जह्यात्सूत जीवितम् ॥ २५
विषमग्निं प्रपातं वा पर्वताग्रादहं वृणे ।

C 8-248
B 8-8 31
K 8-5 32

46* दिव्यास्त्रविन्महातेजा कर्णो वैकर्तनो वृष ।

[T2 वृषा, Ca c as above]

— (L 3) B2 सेनाधिपश्च (for सेनागोपश्च) Ks om स
B4 सतत (for स कथ) B4 शत्रुभिश्च (hypermetric)
— (L 4) S2 Ks पातित (for घातित) S1 K1 2 शूर (for
शूरै) S1 K1 2 4 समर्थो, B1 2 4 Dn1 T2 समरे (for समर्थै)
Ks कार्यशालिभि, V1 B4 Da1 D1 5 7 बलशालिभि — (L 5)
Da1 D1 5 देवानां (for देवेषु) T2 वृषा (for वृष) K1 कालो
(for कर्णो) B2-5 Da1 D1 4 5 7 महीक्षिता, T2 नृपेष्वपि (for
नरेष्वपि) — (L 6) Ks मद, B5 अयो (for अय) T2
तृतीय्य मत्स्य B2-5 Da1 D1 4 5 7 लोकेसिन् (for लोकेषु)
B2 नैवानु, Ds अन्य न (for नैवानु) S1 B2 Da1 Ds
अनुशुश्रुम, K1 शुश्रुमा, B2 4 * शुश्रुम, Ds -शुश्रुम M1
वृषाणान्नुशुश्रुम]

21 ^a) Some MSS उच्चैःश्रवा B1 नरो (for वरो)
— B1 om (hapl) 21^{ab} — ^a) Ks D1 कर्ण (for
कर्ण) — After 21, V1 B Da1 Dn1 D1 3-7 ins

47* योजित पार्थिवै शूरै समर्थैर्वीर्यशालिभि ।

दुर्योधनस्य वृद्धर्थं कृत्स्नामुर्वीमथाजयत् ।

[(L 1) B2 वीरै (for शूरै) D1 5 बल(D1 वर्य) शा
लिभि (for वीर्यशालिभि) — (L 2) B2 वृषाजयत्, Ds
अवाजयत् (for अथा)]

22 The event? — ^a) T1 यो (for य) — ^b) K4
सात्वमानार्थकौरवै, B3 सात्वमानात्मगौरवै, B4 शाब्दमानार्थ,
Dn1 T1 3 G2 3 M2-4 सात्वमानार्थ (Dn1 T1 G2 3 मानोथ)
सौहृदै, Ds सत्यमानार्थगौरवै, T2 G1 सात्वमानश्च (G1
मानोथ) सौहृदै, M1 सात्वमानोदयसौहृदै (hypermetric)
— ^c) K1 अरौत्सीत्, Ks अरौत्सीत्, Gs अरमत्सीत् (sio)
(for अरौत्सीत्) Ds पार्थिव (for पार्थिव) T2 3 G
क्षत्रमतुल (for पार्थिव क्षत्र) B2 कर्णम्, Ds क्षत्रम् (for क्षत्रम्)
— ^a) B2-5 Da1 Dn1 Ds 4 7 8 T1 M यादवकौरवान् (for
कौरवयादवान्)

23 ^a) G1 हत्वा (for श्रुत्वा) T1 द्वैरथे (for निहत)
— ^b) K1 द्वैरथे, T1 निहत (for द्वैरथे) Gs सव्यसाचिना
(for साचिना) — After 23^{ab}, N (D2 missing) ins

5

48* शोकार्णवे निमग्नोऽस्मि समुद्रे भिन्ननौरिव ।

नृवृष निहतं श्रुत्वा द्वैरथे रथिना वरम् ।

[(L 1) Dn1 [S]ह (for ससि) Co भिन्ननौरि (as above)
K1 समुद्रेभिर्नदौरिव Dn1 भिन्ना नौरिव सागरे — (L 2) K1
वृषम, K4 B4 Dn1 त वृष, Ds नृवृष, Co नृवृष (as above)
K1 निनिहत (for निहत)]

— ^a) B2 अल्लवे, T1 दुषवे (for अल्लव) K1 V1 सागरो
(for सागरे)

24 ^a) Ds T1 G1 यदह, T2 यो महद् (for यद्यह)
— ^b) Ks प्रविनश्यामि, Ds नाश नेष्यामि, T1 न विनश्यामि
(for न विनश्यामि) D1 सजय (for सजय) — ^c) K1
पुत्राद् (for वज्राद्) Ds वज्रसारमथ (for वज्राद्बृढतर)
B2-4 Da1 D1 4 5 7 नून, T1 मेने (for मन्ये) — ^d) K1
ससुदुर्भित्, V1 B1 दुर्मिद महत् (for मम दुर्मिदम्) G2 दुर्मिद
(for दुर्मिदम्)

25 ^a) Dn T1 सबध (for सबन्धि) — ^b) B D
(D2 missing) S पराभव (for पराजयम्) — ^c) Dn1
om न D1 5 नाजह्यात्, G1 न दह्यात् (for न जह्यात्)

26 ^a) S1 Ks वृषम् (for विषम्) K1 3 D1 3-5 अग्नि-
(for अग्नि) B1 प्रभाव, G2 प्रताप (for प्रपात) K4 Dn1
Ds 3 T1 च (for वा) — ^b) T1 अपा (for अह) — After
26^{ab}, S ins

49* महाप्रस्थानगमनं जलं प्रायोपवेशनम् ।

[T3 G3 जल (for जल)]

— ^a) K1 3 B2 Da1 D1 शक्यामि, V1 B1 D4 6 7 दुःखानि,
B3 शक्नोमि (for शक्यामि) V1 शक्यानि, B1 D4 6 7
शक्यामि (for दुःखानि) — ^a) K4 सोह (for सोढु) Ks
सोहशक्यानि (for सोढु कष्टानि) Co कष्टानि (as in text)
— After 26, S K1 2 4 ins

50* चिन्तयन्नेव सीदामि मनो मेऽतीव मुह्यति ।

[K1 चि मयनेव सीदामि (for the prior half) K4 वेतीव
(for मेऽतीव)]

On the other hand, V1 B D (D2 missing) S ins
after 26, an addl. colophon [Adhy name Dn1
घृतराष्ट्रवाक्ये, T1 G1 3 घृतराष्ट्रविलाप — Adhy no

C २. ४९
B २. ३१
K २. ३२

न हि शक्यामि दुःखानि सोढु कष्टानि संजय ॥ २६
संजय उवाच ।

श्रिया कुलेन यशसा तपसा च श्रुतेन च ।
त्वामद्य सन्तो मन्यन्ते ययातिमिव नाहुषम् ॥ २७
श्रुते महर्षिप्रतिमः कृतकृत्योऽसि पार्थिव ।
पर्यवस्थापयात्मानं मा विषादे मनः कृथाः ॥ २८

धृतराष्ट्र उवाच ।

दैवमेव पर मन्ये धिक्पौरुषमनर्थकम् ।
यत्र रामप्रतीकाशः कर्णोऽहन्यत संयुगे ॥ २९
हत्वा युधिष्ठिरानीकं पाञ्चालानां रथव्रजान् ।
प्रताप्य शरवर्षेण दिशः सर्वा महारथः ॥ ३०

मोहयित्वा रणे पार्थान्वज्रहस्त इवासुरान् ।
स कथं निहतः शेते वातरुण इव द्रुमः ॥ ३१
शोकस्यान्त न पश्यामि समुद्रस्येव विप्लुकाः ।
चिन्ता मे वर्धते तीव्रा मुमूर्षा चापि जायते ॥ ३२
कर्णस्य निधनं श्रुत्वा विजय फल्गुनस्य च ।
अश्रद्धेयमह मन्ये वध कर्णस्य संजय ॥ ३३
वज्रसारमयं नूनं हृदयं सुहृदं मम ।
यच्छ्रुत्वा पुरुषव्याघ्रं हतं कर्णं न दीर्यते ॥ ३४
आयुर्नूनं सुदीर्घं मे विहितं दैवतैः पुरा ।
यत्र कर्णं हतं श्रुत्वा जीवामीह सुदुःखितः ॥ ३५
धिग्जीवितमिदं मेऽद्य सुहृद्दीनस्य संजय ।

B1 ३ ५ Da1 D1 ४ ३ ३ ८, B4 ९, T1 ३ G M ५, T2 ६]

27 Before the ref, G2 ins श्रीकृष्णाय नमः T1 om the ref Lacuna in S2 from संजय उवाच to यशसा (in a) — b) B4 वयसा (for तपसा) T2 [अ]पि (for the first च) B1 वा (for the second च) — c) K3 त्वामेव, T1 त्वमाद्य (for त्वामद्य) — d) M4 इह (for इव) K1 नाहुषा, V1 D8 नाहुष, M1 नाहुष (for नाहुषम्)

28 a) D8 श्रुतेर, G8 श्रुते (for श्रुते) G2 प्रथम (for प्रतिम) — b) K1 [स]पि, G2 हि (for ऽसि) D1 पार्थिव, G2 पाडव (for पार्थिव) — c) D8 परिस्थापय चात्मानं — d) D8 कृथा (for कृथा)

29 a) K1 देवदेव, D8 देवमेव (for दैवमेव) — b) B8-5 Da1 D1 ४ ५ १ T1 ३ G पौरुष तु निरर्थक — c) K1 मान, K3 ४ V1 B Da1 D1 ३-५ १ ३ शाल, Dn1 T G1 २ M साल (for राम) D8 प्रतीकाश D8 यत्रेशानप्रतीकाश, G8 अत्र ** प्रती — d) B8 हन्येत, B8 बध्येत, B8 [स] बध्यत, Da1 D1 ४ ५ १ T G M1 ३ ४ [स]वध्यत, M2 वध्येत (for ऽहन्यत)

30 a) K3 युधिष्ठिरो राजा, D8 युधिष्ठिरानीक (s10), T1 ३ G1 ३ M यौधिष्ठिरानीक, T2 यौधिष्ठिर सैन्य (for युधिष्ठिरानीक) — b) K8 Dn1 D1 पञ्चालानां (for पाञ्चालानां) K1 यथाव्रजान्, K8 D8 रथव्रज, D1 रथाव्रजान् S पाञ्चालाश्च महारथान् — c) T3 G8 प्रताप्य (for प्रताप्य) — d) K1 D1 G2 महारथा, T1 महारथान्, G8 महा ** (for महारथ)

31 a) K1 D1 रथे (for रणे) D8 M1 पार्था, D8 पार्थ (for पार्थान्) — b) K3 वज्रहस्तवसुधरान्, D8 श्वहस्त इवासुरान् (catalectic) — c) B2 5 Da1 D1 ४ ५ १ T G1 ३ M1

कथं स (by transp), G2 कथं हि — d) K8 वायुरुज, V1 B2 वातभग्न, B1 D8 ३ वायुभग्न, Da1 D4 वातरुज, D1 वातद्रुम, S नुज (for रुण)

32 b) D8 सन्मुद्रस्येव (s10) S2 K4 पिप्लुका, K1 पिप्लुका, K8 विप्लुता, B4 ५ विप्लुत, Da1 D1 ३ विंदुकान्, D8 ३ विप्लव, D4 विप्लव, D4 (sup ltn) १ विप्लुति (for विप्लुका) V1 B1-3 Dn1 D8 T G2 ३ M1-3 पार जलनि धेरिव, G1 राजजलनिधेरिव, M4 पौर जवनिधेरिव — c) S K1 २ च (for मे) B4 D8 ३ M2-4 वर्तते (for वर्धते) K8 तावान्, Dn1 [स]तीव, D8 वीर (for तीव्रा) — d) S K2 ४ [अ]पि च (by transp), K8 Dn1 D8 वापि, D8 [अ]त्रापि, S चोप (for चापि)

33 a) T2 कर्णस्थापय — b) K8 निधन (for विजय) S2 फल्गुनस्य, B2 विजयस्य M2-4 इ (for च) — c) T2 इम (for अहं) — d) D8 कथ (for वध)

34 a) V1 B1 वज्रसारमह मन्ये, T1 २ G8 मिदं नून, G2 मिदं नाम — b) Da1 सुहृदय (hypermetric) (for हृदय) K4 Dn1 दुर्मिद, V1 इदतर (hypermetric) (for सुहृद) S मम दुर्मिद (for सुहृद मम) — c) K8 य श्रुत्वा (for यच्छ्रुत्वा) Ca cites यत् (as in text) B8-5 Da1 D1 ४ ५ १ निहत कर्ण (D8 णं), Dn1 पुरुषव्याघ्र, T1 पुरुष व्याघ्र (for पुरुषव्याघ्र) — d) S2 कर्णे (for कर्ण) K1 प्रतीर्यते (for न दीर्यते) B8-5 Da1 D1 ४ ५ १ न दीर्यति सहस्रधा

35 a) M1 अयन् (s10) (for आयुर्) G8 दीर्ण (for नून) T1 अजय्य, G1 स्वदीर्घ, G2 वितीर्ण, G3 विदीर्ण (for सुदीर्घ) — b) B2 निहत, D8 विहत, D8 दैवतैर, M8 निहित (for विहितं) S2 K1 Dn1 देवतै, D8 विहितं (for

अद्य चाहं दशमेता गतः संजय गर्हिताम् ।
 कृपणं वर्तयिष्यामि शोच्यः सर्वस्य मन्दधीः ॥ ३६
 अहमेव पुरा भूत्वा सर्वलोकस्य सत्कृतः ।
 परिभूतः कथं स्रुत पुनः शक्यामि जीवितुम् ।
 दुःखात्सुदुःखं व्यसनं प्राप्तवानसि संजय ॥ ३७
 तस्माद्भीष्मवधे चैव द्रोणस्य च महात्मनः ।
 नात्र शेषं प्रपश्यामि स्रुतपुत्रे हते युधि ॥ ३८
 स हि पार महानासीत्पुत्राणा मम संजय ।

युद्धे विनिहतः शूरो विसृजन्सायकान्वहून् ॥ ३९
 को हि मे जीवितेनार्थस्तमृते पुरुषर्षभम् ।
 रथादतिरथो नूनमपतत्सायकादितः ॥ ४०
 पर्वतस्येव शिखर वज्रपातविदारितम् ।
 शयीत पृथिवी नूनं शोभयन्रुधिरोक्षितः ।
 मातङ्ग इव मत्तेन मातङ्गेन निपातितः ॥ ४१
 यद्बलं धार्तराष्ट्राणा पाण्डवानां यतो भयम् ।
 सोऽर्जुनेन हतः कर्णः प्रतिमानं धनुष्मताम् ॥ ४२

G 8 267
B 8 9 18
K 8 6 17

दैवतै) — °) B₂ यत्तु (for यत्र) Dn₁ कर्णे (for कर्ण)
 V₁ B₁ यत्कर्णं निहतं श्रुत्वा, D₈ कर्णस्य निधनं श्रुत्वा — °)
 V₁ B_{1.8-5} Da₁ D₈₋₅ 7 [अ]द्य, D₁ [अ]ध (for [इ]ह)
 K₁ स दु खित (for सुदु खित)

36 °) B₁ जीवितं मद (for जीवितमिदं) K₁ वीरै,
 K₂ चेद्य, K₃ V₁ B D (D₂ missing) S चैव (for मेऽद्य)
 — °) T₂ सुहृद्दीनस्य, T₃ G₂ 8 सुहृद्भ्यसनि (for सुहृद्दी
 नस्य) Dn₁ सजय, D₈ दु खिन (for सजय) D₈ सुहृद्दीन
 सुदु खित — °) Dn₁ आद्य (for अद्य) Dn₁ वाह, T₃
 G₁ त्वह (for चाह) D₁ 8 कुगाम्, D₅ (maig) C₀ दशाम्
 (as in text) T₂ M एनां (for एता) — °) D₈ गत
 (for गत) K₃ गर्हिता, D₁ गर्हित, T₁ यत्कृतां, T₂ 8 G₁
 M कुत्सिता, G₂ वेत्सि मा, G₃ वेत्सि ता (for गर्हिताम्)
 — °) K₁ कृपण, K₂ कृपणो, C₀ 0 कृपण (as in text)
 C₀ बत जीवामि (for वर्ते) — °) G₂ om शोच्य T₁
 चोच्य (for शोच्य) K₁ सस्यसंदधी (sic) (for सर्वस्य
 मन्दधी)

37 °) K₃ सर्वैर (for भूत्वा) — °) D₈ सर्वलौकस्य
 D₈ यत्कृत (for सत्कृत) K₃ लोकै सम्यक्वत्कृत
 (sic) — °) T₁ पर, T₂ 8 G₁ 8 M पुन (for कथ)
 K₄ Dn₁ D₈ M₁ सूत, G₂ सोथ (for सूत) — °) Dn₁
 D₄ 8 8 परै, T G₁ 8 M कथ (for पुन) K₃ V₁ B₁
 शक्यामि, D₈ शिष्यामि (for शक्यामि) G₂ जीवित
 (for जीवितुम्) — °) K₃ B₂ सुदु खन्यसन D₈ 8
 दुःखात्तु (D₈ त्रु) दुःखं व्यसन, S दुःखाद्दुःखतर मन्ये — °)
 Dn₁ सजय (for सजय)

38 B₂ D₈ om (hapl) 38^a-39^b — °) S₁ K
 भीष्मद्रोणवधे (K₄ ध) चैव, B (B₂ om) Da₁ Dn₁
 D_{1.8-5} 7 8 भीष्मद्रोणवधेनैव — °) All MSS (except
 S₂, B₂ D₈ om, D₂ missing) कर्णस्य (for द्रोणस्य)
 — °) K₄ Dn₁ नाव (for नात्र) V₁ Da₁ D₁ 8 हि
 पश्यामि, T₁ प्रपश्यामि (for प्रपश्यामि) — °) B₁ मृते

(for हते) V₁ B₃₋₅ Da₁ D₁ 4 5 7 T₂ सति, G₂ त्वपि
 (for युधि)

39 B₂ D₈ om 39^{ab} (cf v 1 38) — °) S₁
 K₂ 4 Da₁ (Dap as in text) D₁ 5 7 पारो, K₃ पादो,
 B₅ पार्थ (for पार) S₂ महद् (for महान्) — °)
 K₁ M₂ विनिहित, V₁ B₁ विनिस्त, B₂ Dn₁ हि निहत
 (for विनिहत) — °) D₂ विसृजत् (for विसृजन्) B₂
 शायकान्, D₈ (as in text) बालकान् (for सायकान्)

40 °) K₁ 8 V₁ Dn₁ D₂ 8 त्रु, B₁ वा, D₈
 [S]त्र (for हि) K₃ जीवित नाथस्य, T₂ जीवितेनाथ,
 M₁ जीवितस्यार्थस्य (for जीवितेनार्थस्य) — °) K₁ तमेने, B₁
 सुमृते (for तमृते) B₁ Dn₁ पुरुषर्षभे, T₁ पुरुषर्षभ (for
 पुरुषर्षभम्) — °) S₂ K₄ B₂ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 4 5 7
 M₂-4 रथादा (M₂ द)धिरधिर, B₁ सरथातिरथो, B₃ रथादसौ
 हतो, T₂ 8 G रथाद् (G₁ दा)तिरधिर, M₁ रथान्निपतितो
 (for रथादतिरथो) K₃ कर्ण (for नून) — °) K₃
 पतित, V₁ B D (D₂ missing) S (except T₂) न्यपतत्
 (for अपतत्)

41 °) K₁ वज्रपाते विदारित, B₁ 8-5 Da₁ Dn₁
 D₁ 8 5 7 वज्रपाता (D₈ त)द्विदारित, B₂ D₈ 8 T G₁
 M वज्रपाता (T₁ त)वदारित, G₂ वज्रपातेवतारित, G₃
 वज्रपातादवारित — °) S₁ K₄ शयेत, K₁ शमते, K₃
 V₁ B D (except D₈, D₂ missing) S स श्येते, D₈
 सश्येते (for शयीत) — °) S₂ शोचयन् (for शोभयन्)
 K₃ रुधिरोक्षित, D₈ क्षिता (for क्षित) — T₁ om
 41^{ef} — °) B₂-5 Da₁ Dn₁ D_{1.8-5} 7 8 द्विपेदेण
 (for मातङ्गेन)

42 °) K₁ यद्बला, K₃ यद्भयं, V₁ B₁ 2 4 5 Da₁
 D₁ 8-5 7 S यो बल, D₈ यतो भय (hypermetric) (for
 यद्बल) — °) T₁ यथा (for यतो) — °) M₁ बृहत
 (sic) (for हत) — °) B₃ प्रतिमानो, T₂ प्रतिमान, C₀
 प्रतिज्ञान, C₀ प्रतिमान (as in text)

C 8 267
B 8 9 18
K 8 6 18

स हि वीरो महेष्वासः पुत्राणामभयंकरः ।
 शेते विनिहतो वीरः शक्रेणैव यथा बलः ॥ ४३
 पद्मोरिवाध्वगमनं दरिद्रस्येव कामितम् ।
 दुर्योधनस्य चाकूतं तृषितस्येव पिप्पुकाः ॥ ४४
 अन्यथा चिन्तित कार्यमन्यथा तत्तु जायते ।
 अहो नु बलवद्देवं कालश्च दुरतिक्रमः ॥ ४५
 पलायमानः कृपणं दीनात्मा दीनपौरुषः ।
 कश्चिन्न निहतः सूत पुत्रो दुःशासनो मम ॥ ४६

43 ^a) Ds द्वीपो (for वीरो) — ^b) B1 8 D4 7 मित्राणाम् Ks Bs-s Da1 D1 5 मे भयंकर, Ds S अभय मम (for अभयंकर) — ^c) V1 Ds स निहतो, B1 [S] सिद्धि हतो (for विनिहतो) Ks वीर, V1 B1 2 Ds भूमौ, T1 शूर, T2 8 G M शूर (for वीर) — ^d) S2 शक्रेणैव, Bs-s Ds 4 7 देवेन्द्रेण, Ca शक्रेणैव (as in text) Ks Co यथा बल, V1 B1 [अ]सुरो बल, Bs 4 Ds 4 7 इवाचल (with hiatus), S पुरा व (G1 8 ब)ल Ca यथा बल (as in text) B2 वज्रेणैव महाबल

44 ^a) T1 G1 8 पकोर (for पद्मोर) B2 पगोवी राध्वगमन, B4 पगोरिवार्थगमन — ^b) Ks अध्वगस्येव, D1 दारिद्रस्येव (for दरिद्रस्येव) K1 कामिता, Bs (also as in text) काक्षित, T1 2 G M कामिता (for कामितम्) — ^c) B1 चाभूत, Bs चाकूत, Dn1 चाकूत (s10), S लोभश्च (for चाकूत) Ca cote आकूत — ^d) K2 तृषितस्येव (for तृषितस्येव) and repeats कामित and दुर्योधनस्य चाकूत K4 Bs Da1 Ds 4 7 Co विष्णुष, V1 B1-4 Dn1 Ds विष्णुष, Ds धृष्णुता (for पिप्पुका) K3 निषितस्येव पौरुष, D1 दषितस्य पिप्पुष, Ds दक्षितस्य धिष्णुष, S स (Gs क्षा)मान्येतानि सजय

45 ^b) S2 तत्तु (s10), Bs तत्र, Dn1 Ds तद्धि, T2 तच्च (for तत्तु) Da1 D1 8 T1 8 G तत्त्वजायत (for तत्तु जायते) — ^c) B1 सु, Bs D4 7 [S]त्र, T2 [S]ति (for नु) S2 बलवद्देव (s10), T2 G1 2 बलवान्देव (for बलवद्देव) — ^d) K1 दुरतिक्रम, K4 बलवत्तर, Ds दुरतिक्रम (s10) (for दुरतिक्रम)

46 ^a) K1 पलायन (s10), Bs प्रदीयमाणः, Ds लीला यमान (for पलायमान) Ks सग्रामे, K4 V1 B1-4 Dn1 Ds 4 6-8 S कृपणो, Bs दीनात्मा, Ds कृपाण (for कृपण) — ^b) Ks महात्मा, Bs कृपणो (for दीनात्मा) V1 B1 8 D4 हीनपौरुष, Da1 D1 5 दीनपूरुष (for दीनपौरुष) M1 दीनायदीनपौरुष (s10) — ^c) K1 कश्चिन्न, B1 2 4, 5 Ds 4 7

कश्चिन्न नीचाचरित कृतवांस्तात संयुगे ।
 कश्चिन्न निहतः शूरो यथा न क्षत्रिया हताः ॥ ४७
 युधिष्ठिरस्य वचनं मा युद्धमिति सर्वदा ।
 दुर्योधनो नाभ्यगृह्णान्मूढः पथ्यमिवौषधम् ॥ ४८
 शरतल्पे शयानेन भीष्मेण सुमहात्मना ।
 पानीयं याचितः पार्थः सोऽविध्यन्मेदिनीतलम् ४९
 जलस्य धारां विहितां दृष्ट्वा तां पाण्डवेन ह ।
 अब्रवीत्स महाबाहुस्तात संशाम्य पाण्डवैः ॥ ५०

कश्चिद्धि, G2 कश्चिन्नु (for कश्चिन्न) Ks तत्र, Bs T2 शूर, Dn1 G2 सूत (for सूत) — ^a) Bs T1 दुर्योधनो (for दुःशासनो)

47 ^a) K1 कश्चिन्न, Ks कश्चिन्न, G2 कश्चिन्नु (for कश्चिन्न) V1 नीचाचरित, B Da1 D1 8-5 7 दीनाचरित (for नीचाचरित) — ^b) Ds तत्र (for तात) B2 4 Da1 D1 5 सजय (for संयुगे) — After 47^{ab}, S ins

51* पुत्रो दुर्योधन सख्ये निहतो मम सजय ।

[T1 सखे, G2 8 M सखे (for सख्ये) T1 G1 8 M न हतो (for निहतो)]

— ^c) K1 कश्चिन्न Ks हि हत, K4 निहता (for निहत) B1 सूरु, Ds सख्ये (for शूरो) S (except T2) कश्चित्ते निहता (G2 न हिता) शूरा — ^d) K2 8 V1 B D (D2 missing) T2 M2-4 यथान्ये, T1 यथात्व, T3 G यथा ते (for यथा न) Co cotes यथा (as in text) Ds क्षत्रियर्षभ, D4 7 क्षत्रियर्षभा, T1 8 G M क्षत्रियास्तथा, (for क्षत्रिया हता)

48 ^a) Ks वपुद्विष्यस्य (s10) (for युधिष्ठिरस्य) — ^b) Ks धिन्मूढमिति, V1 B D1 8-7 मा युध्यस्वेति, Ds अबुद्ध मिति (for मा युद्धमिति) Bs सर्वथा (for सर्वदा) — ^c) S2 K1 2 B1 Ds 7 नाभ्यगृह्णात्, V1 न चागृह्णात्, B2 [अ]प्य गृह्णाणो, Bs नाप्यगृह्णात्, B4 नान्वगृह्णात्, T2 नास्यगृह्णात्, (for नाभ्यगृह्णात्) — ^d) Gs अध (for मूढ)

49 For the event, of 6 116 — ^b) D4 भीष्मेन Bs च महायशा, B4 Da1 D1 5 सुमहायशा, Dn1 च महात्मना (for सुमहात्मना) — ^c) D1 याचित (for याचित) T1 पार्थ (for पार्थ) Ks पानाया याचितो पार्थ (s10) — ^d) Ks सोविधान्, V1 सोर्भिद्यन् (for सोऽविध्यन्) Ks मेदिनाजल (s10) (for मेदिनीतलम्)

50 ^a) Ds जलधारा च (for जलस्य धारा) V1 B1 8-5 Da1 D1 8-5 7 S जनि (G1 लि)ता, B2 विपुलां (for विहितां)

प्रशमाद्भि भवेच्छान्तिर्मदन्तं युद्धमस्तु च ।
 भ्रातृभावेन पृथिवीं हृद्ध पाण्डुसुतैः सह ॥ ५१
 अकुर्वन्वचनं तस्य नूनं शोचति मे सुतः ।
 तदिदं समनुप्राप्तं वचनं दीर्घदर्शिनः ॥ ५२
 अहं तु निहतामात्यो हतपुत्रश्च संजय ।
 द्यूततः कृच्छ्रमापन्नो लूनपक्ष इव द्विजः ॥ ५३

यथा हि शकुनिं गृह्य छित्वा पक्षौ च संजय ।
 विसर्जयन्ति संहृष्टाः क्रीडमानाः कुमारकाः ॥ ५४
 छिन्नपक्षतया तस्य गमनं नोपपद्यते ।
 तथाहमपि संप्राप्तो लूनपक्ष इव द्विजः ॥ ५५
 क्षीणः सर्वार्थहीनश्च निर्बन्धुर्ज्ञातिवर्जितः ।
 कां दिश प्रतिपत्स्यामि दीनः शत्रुवशं गतः ॥ ५६

C 8 281
B 8 9 31
K 8 6 31

— ^b) K₈ दृश्यता (for दृष्टा ता) K₁ Dn₁ D₈ हि, S च (for ह) B₂ पाण्डवीमिह (for पाण्डवेन ह) V₁ B₈₋₅ Da₁ D₁ 8-5 7 दृष्टा पाण्डुसुतेन च — ^c) D₁ 8 सुमहाबाहुस्, S स (T₂ G₁ 2 सु) महाबुद्धिस् (for समहाबाहुस्) — ^d) K₁ शशास्त्र, Dn₁ सशास्त्र (for सशास्त्र)

51 ^a) D₈ प्रशमात्तु (for प्रशमाद्भि) T G₁ M श्रेयो, G₂ योय (sio) (for शान्तिर) G₈ प्रशमाद्वयभवेद्योर्धं (corrupt) — ^b) K₈ महात, D₈ यद्वत्, C₈ मदन्त (as in text) K₁ अस्त, K₈ B₈ D₈ T₈ G M एव (for अस्तु) K₄ ते, V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 च, D₈ स, T₂ वा (for च) T₁ मा कथा युद्धकल्पन — ^c) K₈ भ्रातृभावेन, V₁ भ्रात्रि (for भ्रातृ) — ^d) D₄ मुक्च (for मुह)

52 ^a) M₂₋₄ मे त्वं (for तस्य) — T₂ reads 52^{ba} twice — ^b) K₁ मात, Ca नून (as in text) Dn₁ M₁ शोचति, D₈ शोचत, G₂ M₂₋₄ शोचसि (for शोचति) K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 8 T₁ 8 G₁ 8 Ca पुत्रक, D₈ पुत्रका, G₂ M पुत्रक (for मे सुत) — ^d) B₈ यद्वत् (sio) (for वचन) K₈ दर्शिमि, Ca ० दर्शिन (as in text)

53 ^a) D₈ च (for तु) K₁ निहिता, G₈ न्यहता (for निहता) — ^b) K₁ हता (for हत) V₁ B₁ तु (for च) — ^c) K₁ 2 4 om (hapl) 53^a-54^b — ^c) K₈ T G₈ M द्यूतेन, D₈ द्यूतत, G₂ स तेन (for द्यूतत) B₈ क्लेशम्, C₈ कृच्छ्रम् (as in text) — ^d) D₄ कृत्तपक्ष, Ca लूनपक्ष (for लूनपक्ष)

54 ^a) K₁ 2 4 om 54^{ab} (cf v l 53) B₂ T₁ om (hapl) 54-55 — ^a) D₈ यथावत् (for यथा हि) V₁ B₁ च (for हि) D₈ (marg sec m) पक्षिण (for शकुनिं) S (T₁ om) यथा गृहीत्वा शकुनिं (G₁ नी, G₂ नि) — ^b) K₈ छिन्नपक्षौ; Da₁ D₁ 8 छित्वा पक्षे S (T₁ om) पक्षौ लुप्तवाय (G₂ लुप्तैव, G₈ लुप्तात्) सजय — ^c) T₈ न्यसर्जयस्ते, G₁ 8 M₂₋₄ विसर्जयते, G₂ विसर्जयस्ते (for विसर्जयन्ति) K₈ संहृष्ट (for संहृष्टा) — ^d) K₈ क्रीडमान, D₁ क्रीडमाना K₁ कुमारक, G₁ कुमारकरा (sio) (for कुमारका)

55 B₂ T₁ om 55 (cf v l 54) In ^c2, st 55-59 are lost on a damaged folio — ^a) B₈₋₅ D₈ 4 7 T₈ G M लूनपक्षतया, Da₁ D₁ 8 लूनपक्षभयात् (for छिन्न पक्षतया) — ^b) Da₁ D₁ 8 नोपलभ्यते (for नोपपद्यते) Dn₁ D₈ गतिर्नैवोपपद्यते — ^c) D₈ संपन्नो (for संप्राप्तो) D₈ तथाह समनुप्राप्तो — ^d) G₂ क्षीणपक्ष (for लूनपक्ष) T₂ द्विप (for द्विज)

56 ^c2 missing (cf v l 55) — ^a) K₁ क्षीण (for क्षीण) K₄ G₂ हीनस्त्र (for हीनश्च) — ^b) K₁ B₂ निर्बन्धुर्ज्ञातिवर्जित, K₈ बंधुर्ज्ञातिविव, V₁ B₁ T₂ ज्ञातिव (B₁ बंधुवि, B₈₋₅ D (D₂ missing) निर्ज्ञातिर्बन्धुव, T₁ G₈ M निर्बन्धुर्ज्ञातिसक्षये, T₈ बंधुभिर्ज्ञातिसं — ^c) D₈ दशा (orig दिशा) Ca cites का दिश (as in text) K₈ प्रतिपत्स्यामि, V₁ प्रतियास्यामि, D₈ को नु पत्स्यामि, C₈ प्रतिपत्स्यामि (as in text) — ^d) B₁ हीन (for दीन) T₁ शोकवशस्तदा, T₂ 8 G M शोकवश गत — After 56, K₁ (marg sec m) 4 Dn₁ D₇ T₂ ins an addl colophon [Adhy name Dn₁ T₂ धृतराष्ट्रवाक्यं — Adhy no K₁ 9, T₂ 7] — K₄ Dn₁ D₇ T₂ ins after the addl colophon D₄ (marg) 8 T₁ 8 G M ins after 56

52*

वैशपायन उवाच ।

इत्येव धृतराष्ट्रोऽथ विलप्य बहु दुःखित ।

प्रोवाच सजय भूय शोकन्याकुललोचन ।

[D₈ om the ref — (L 2) Dn₁ मानस, D₄ T₁ G₂ चेतन G₈ चेतस (for लोचन)]

K₄ Dn₁ D₄ 7 8 T₂ cont ^c K₁-8 V₁ B Da₁ D₁ 8 5 6 ins after 56

53* योऽजयत्सर्वकाम्बोजानम्बष्टान्केकयै सह ।

गान्धाराश्च विदेहाश्च जित्वा कार्यार्थमाहवे ।

[Before line 1, Dn₁ D₄ 5 7 T₂ read धृतराष्ट्र उवाच — (L 1) K₈ योजयन् D₈ शक (for सर्व) ^c2 K₄ T₂ कामोजान् K₈ Dn₁ D₁ 8 5-8 के (D₈ को)कयै ^c1 K₁ 2 अपृष्टान्केकयै सह (for the posterior half) — (L 2) K₁ गंधाराश्च]

C 8 284
B 8 9 34
K 8 6 34

दुर्योधनस्य वृद्ध्यर्थं पृथिवीं योऽजयत्प्रभुः ।
स जितः पाण्डवैः शूरैः समर्थैर्वीर्यशालिभिः ॥ ५७
तस्मिन्हते महेष्वासो कर्णे युधि किरीटिना ।
के वीराः पर्यवर्तन्त तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ ५८
कच्चिन्नैकः परित्यक्तः पाण्डवैर्निहतो रणे ।
उक्तं त्वया पुरा वीर यथा वीरा निपातिताः ॥ ५९
भीष्ममप्रतियुध्यन्तं शिखण्डी सायकोत्तमैः ।
पातयामास समरे सर्वशस्त्रभृतां वरम् ॥ ६०
तथा द्रौपदिना द्रोणो न्यस्तसर्वायुधो युधि ।

युक्तयोगो महेष्वासः शूरैर्बहुभिराचितः ।
निहतः खड्गमुद्यम्य धृष्टद्युम्नेन संजय ॥ ६१
अन्तरेण हतावेतौ छलेन च विशेषतः ।
अश्रौषमहमेतद्वै भीष्मद्रोणौ निपातितौ ॥ ६२
भीष्मद्रोणौ हि समरे न हन्यादजभृत्सयम् ।
न्यायेन युध्यमानौ हि तद्वै सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ६३
कर्णं त्वस्यन्तमस्त्राणि दिव्यानि च बहूनि च ।
कथमिन्द्रोपम वीर मृत्युर्युद्धे समस्पृशत् ॥ ६४
यस्य विद्युत्प्रभां शक्तिं दिव्यां कनकभूषणाम् ।

57 S₂ missing (cf v 1 55) — ^a) G₂ दुर्योधन
समुध्यर्थ — ^b) S₁ K₂ lacuna, K₄ D₅ पृथिवी (for
पृथिवी) Dn₁ योजयात्, M₃ योजयेत् (for योऽजयत्)
K₁ हल सयोजयत्प्रभु, B₃ D₃ 4 7 योजयत्पृथिवीं प्रभु
— ^c) B₂ स हत, T₁ न जित (for स जित) — ^d) B₁
D₃ 4 7 समरे (for समर्थैर्) B₂-5 Da₁ Dn₁ D₁ 3 4 7 8
बाहु, D₅ बहु (for वीर्य) Co cites वीर्य

58 S₂ missing (cf v 1 55) — ^b) D₃ T₂
युद्धे (for युधि) — ^c) T₂ ते (for के) K₁ पर्यवर्तभ्य
(sic), V₁ B (except B₂) Da₁ D₁ 3-5 7 8 S पर्यतिष्ठत्,
Dn₁ पर्यतिष्ठति (for पर्यवर्तन्त) K₃ D₃ पर्यतिष्ठति ये तत्र
— ^d) T₁ तान्माचक्ष्व (for तन्ममा) K₃ [आ]चक्ष्वत्
(for [आ]चक्ष्व)

59 S₂ missing (cf v 1 55) — ^a) K₁ कच्चिन्नैक,
G₂ कच्चिन्नेक (for कच्चिन्नैक) K₃ परित्यक्त (for
परित्यक्त) D₂ resumes — ^b) D₅ पाण्डवे (for वैर्)
D₃ न हतो (for निहतो) T₂ पाण्डवेन हतो रणे — ^c)
B₁ उक्तस् (for उक्त) B₃ 5 D₃ transp त्वया and पुरा
K₃ D₃ S सूत, B₁ 4 5 Da₁ D₁ 3-5 7 तात (for वीर)
— ^d) K G₂ तथा, G₃ महा (for यथा) T₃ शूरा
(for वीरा) B₁ D₃ 7 यथा वीरो निपातित, G₁ यथा
शूरौ निपातितौ

60 ^a) K₃ D₃ 6 अप्रतिम युद्धे, B₁ अप्रतिमद्वद्ध, D₃
युधि दुराधर्ष (for अप्रतियुध्यन्त) — ^b) V₁ D₄ 3 शिखण्डी
(for शिखण्डी) B₂ D₂ 4 सायको (for सायको) — ^d)
Da₁ D₁ 5 सर्वमस्त्र (for सर्वशस्त्र) D₂ G₂ वर

61 ^a) G₁ 2 द्रौपदिना, G₃ तद्रूपदिना (sic), Ca c
द्रौपदिना (as in text) Da₁ D₅ द्रौणो (for द्रोणो) Dn₁
पार्षतेन तथा द्रोणो — ^b) B₃ 4 D₄ T₂ न्यस्तशस्त्रायुधो (for
न्यस्तसर्वा) B₂ यदि, Dn₁ रणे (for युधि) — After
61^{ab}, S (except T₂) ins

54* धर्मराजवच श्रुत्वा अश्वत्थामा हतस्त्विति ।

— ^a) K₁ युक्तो योगो, K₃ उक्तयोगो, Ca c युक्तयोगो
(as in text) — ^d) D₃ बाणैर् (for शूरैर्) K₁ आचिता,
B₃ अर्दित, D₁ आयित (for आचित) T₁ शूरैर्बहुभिराचित
— ^e) K₁ निहित (for निहत) — ^f) K₁ दृष्ट्यु, D₃
दृष्ट्यु (for दृष्ट्यु) B₂ Dn₁ D₃ सयुगे (for संजय)

62 Before 62, K₃ writes, and erases with
yellow pigment सजय उवाच — ^a) S K₂ 4 हतौ वीरौ
(for हतावेतौ) T₂ युधिष्ठिरेण, क्षुद्धेण — ^b) T₃ G₃
बलेन च, G₂ सबलेन, M₂-4 छलेन तु (for छलेन च) D₃
(before corr) विशा पते — ^c) K₁ अशो (corr to शो) वरम्,
D₃ अश्रैशम् (for अश्रौषम्) M₂-4 एव (for एतद्) K₃
V₁ B₁ Dn₁ D₃ अश्रदेयमह मन्ये — ^d) V₁ निपातन (for
निपातितौ) K₃ B₁ Dn₁ T₁ भीष्मद्रोणनिपातन (K₃
तित)

63 ^a) K₄ D₃ भीष्मद्रौणौ K₃ B₂ च (for हि) B₃
समामे (for समरे) — ^c) K₁ D₃ T₂ युध्यमानो हि,
K₃ V₁ D₂ 5 युध्यत सूत (K₃ सूत), T₁ 3 G₁ 3
M₂-4 युध्यन्समरे, G₂ युद्ध समरे, M₁ युध्यत्समरे (for
युध्यमानौ हि) — ^d) Dn₁ T₂ सत्यमेतद् (for तद्वै सत्य)
K₁ सत्ये (for सत्य)

64 ^a) G₂ कर्णस् (for कर्ण) Dn₁ अस्यतम्, K₃
त्वस्यत्, Da₁ D₁ 5 त्वस्यतु (for त्वस्यन्तम्) K₃ Da₁ D₁ 5
शस्त्राणि (for अस्त्राणि) B₂ शस्त्राणि कर्णं त्वस्यत् — ^b) D₃
वृष्ट्याणि (for दिव्यानि) B₄ सु (for च) S लघूनि
(for बहूनि) — ^c) Dn₁ T₁ 3 G M सत्ये, T₂ युद्धे (for
वीर) — ^d) Dn₁ T₂ 3 G M वीर, T₁ वैर (for युद्धे)
D₂ 3 समस्पृशेत्, D₃ समस्पृशत् (for समस्पृशत्)

65 For the event, of 3 294 23 — ^a) D₃
विद्युत्सभा Dn₁ M₂-4 दिव्या (for शक्ति) — ^b) Dn₁
M₂-4 शक्ति (for दिव्या) K₁ 3 V₁ D₃ S कनकभूषितां, B₁

प्रायच्छद्विषतां हन्त्री कुण्डलाभ्यां पुरदरः ॥ ६५
 यस्य सर्पमुखो दिव्यः शरः कनकभूषणः ।
 अशेत निहतः पत्नी चन्दनेष्वरिसूदनः ॥ ६६
 भीष्मद्रोणमुखान्वीरान्योऽवमन्य महारथान् ।
 जामदग्न्यान्महाघोर ब्राह्ममस्त्रमशिक्षत ॥ ६७
 यश्च द्रोणमुखान्दृष्ट्वा विमुखानर्दिताञ्शरैः ।
 सौमद्रस्य महाबाहुर्व्यधमत्कार्मुकं शरैः ॥ ६८

यश्च नागायुतप्राणं वातरहसमच्युतम् ।
 विरथ आतर कृत्वा भीमसेनमुपाहसत् ॥ ६९
 सहदेवं च निर्जित्य शरैः संनतपर्वभिः ।
 कृपया विरथं कृत्वा नाहनद्धर्मवित्तया ॥ ७०
 यश्च मायासहस्राणि ध्वसयित्वा रणोत्कटम् ।
 घटोत्कचं राक्षसेन्द्रं शक्रशक्त्याभिजन्निवान् ॥ ७१
 एतानि दिवसान्यस्य युद्धे भीतो धनंजयः ।

C 8 299
B 8 9 49
K 8 6 50

ककणभूषिता, B₂ काचनभूषणाम्, D₈ काचनसप्रभा (for कनकभूषणाम्) — °) K₄ द्विषिता (for द्विषता) K₄ हन्त्री, D₁ D₁ हन्त्री (for हन्त्री)

66 For the event, of 8 66 — °) G₂ सर्वमुखो (for सर्पमुखो) V₁ B₂ 4 Da₁ D₁ D₁ 3-5 7 S काचनभूषण, B₂ काचनभूषित, D₈ कनकभूषित, D₈ काचनसप्रभा (for कनकभूषण) — B₂ om 66^{ad} — °) K₁ अशेते, K₈ D₁ D₇ 8 T₂ स शेते, B₈ अस्यतो, D₈ अशते, D₈ सस्तेने (for अशेत) B₈ M₂ 4 निहित K₈ D₁ D₇ 8 T₂ सख्ये, G₁ पुत्री, C₀ पत्नी (as in text) — °) B₈ स्यदनेषु, T₁ 8 G₁ 8 समरेषु (for चन्दनेषु) D₈ T₈ G₈ अरिसूदन, M₁ सूदन K₈ D₁ D₇ 8 T₂ कर्णस्त्वरिनिषूदन, D₂ चतुर्भिरपरै सह, D₈ चन्दनेष्वरिसूदन

67 For the event of 3 293 17, also of B 12 2-3 — °) M₁ यौधान् (for वीरान्) — °) K₈ B₁ अवमन्य, V₁ वमन्य, B₈ D₁ D₈ योवमन्यन्, D₂ योवमन्ये, T₁ 2 योवमन्य, G₁ योवमन्ये, G₂ योवगम्य, M योतिमन्य (for योऽवमन्य) B₈ महात्मन् (for महारथान्) D₁ घोरमन्यमहारथान् — °) K₄ महाघोर, B₂ महाबाहो, B₈ महावीर्ये, B₄ 5 महाराज, Da₁ D₁ 5 महातेजा (for महाघोर) — °) V₁ lacuna for 67^{ad} D₈ ब्राह्मयम् (for ब्राह्मम्) K₈ अशिक्ष्यत, B₂ T₈ अशिक्ष्यन्, D₁ अशिक्षत, D₈ T₁ 2 G M अशिक्ष्यत् (for अशिक्षत)

68 For the event, of B 7 48 32 T₂ om (hapl) 68 — °) B₈ Da₁ D₁ 5 यस्य (for यश्च) K₁ द्रोणमुखाद् (for द्रोणमुखान्) D₈ हत्वा (for दृष्ट्वा) — °) G₁ M₁ अदितान्, M₈ आर्दितान् (for अर्दितान्) — °) K₁ सौबद्धस्य (sio) (for सौमद्रस्य) — °) G₂ व्याघ्रसात् (for व्यधमत्) B (except B₁) D₈ 4 7 शितै (for शरैः)

69 For the event, of B 7 167 — °) Da₁ D₁ 8 (m as in text) यस्य (for यश्च) S K₁ ° 4 नागशतप्राण, T₁ नागायुतं प्राण (for नागायुतप्राण) — °) K₁ वातरतसम् (sio), B₈ D₈ 4 7 वज्ररहसम्, G₂ वन (for वात) T₂

वायुसुप्तमहेषुभि — °) K₁ D₈ (m as in text) भारत, K₈ V₁ D₂ 6 T₂ तरसा, B (except B₁) Da₁ D₁ 3-5 7 T₁ 8 G M सहसा (for आतर) — D₂ om (hapl) 69^{ad}-70° — °) S₂ K₄ उपाहरत्, K₈ V₁ B₁ Da₁ D₁ 5 8 Ca अवाहसत्, B₂-5 D₈ 4 7 अथाहसत्, T G₁ 8 M₈ 4 अपाहसत्, G₂ M₂ अपाहरत्, M₁ अपाहसन् (for उपाहसत्) K₁ भीमसेमपाहसत् (sio)

70 B₂ om 70-71 D₂ om 70^{ad} (cf. v 1 69) — °) D₁ D₈ वि (for च) — °) K₁ पर्वणि (for पर्वभि) — °) K₁ नाहरद्ध*वित्तया, K₈ V₁ B₁ D₁ D₂ 8 S नावधीद्धर्मवित्तम, K₄ B₄ 5 Da₁ D₁ 3-5 7 8 नाहनद्धर्म (Da₁ न धर्म, D₁ 5 नत्कर्म) वित्तया, B₈ नाहनद्धर्मवित्तया

71 For the event, of B 7 179 B₂ om 71 (cf. v 1 70) — °) K₈ V₁ B₁ यस्य, B₈ स च (for यश्च) — °) V₁ D₁ T₈ M Ca 0 व्यसयित्वा, B₁ दिव्य जित्वा, D₂ व्यचयित्वा, D₈ व्यजयित्वा, G₂ 8 व्युत्सयित्वा (for ध्वसयित्वा) D₈ (marg) मदोत्कट, T₂ 8 G घटोत्कच (for रणोत्कटम्) B₂-5 Da₁ D₁ 3-5 7 विकुर्वाणं जयैषिण — °) T₁ 8 G रणोत्कट (for घटोत्कचं) K₄ शक्त्या कर्णो, Da₁ *शक्त्या, T₁ 8 G₂ 8 इद्रशक्त्या, G₁ इद्रजित्या (for शक्रशक्त्या) K₈ V₁ B (B₂ om) D (except D₈) T₁ 8 G M निजन्निवान् (for [अ]भिजन्निवान्) T₂ राक्षसेन्द्र शक्रशक्त्या मोघया तु निजन्निवान्

72 °) K₄ एतान्ये (for एतानि) B₈ T₁ G₂ दिवसान्यस्य (sio) K₈ V₁ B₁ 2 4 5 D T₈ G₁ 8 M एताश्च दिवसान्यस्य, C₀ एतानतीतान्दिवसान् — °) S K₁ 2 G₂ युद्धभीतो, B₄ भीतयुद्धे, Da₁ D₈ युद्धे (D₈ द्व-) भूभीतो (sio) (for युद्धे भीतो) K₁ धनजय (for धनजय) — °) K₁ नागमग्नैरथ (sio), K₂ (by corr) D₁ D₂ 4 8 G₁ M₁ मद्गैरथ, D₈ नानमद्गैरथ, T₁ 2 G₈ नागमद्गै (T₂ द्वै) रथे, G₂ द्वैरथो (for नागमद्गैरथ) T₁ G₂ 8 वीर (for वीर) — °) G₂ 8 कथं तु (G₈ तु) (for स कथं) K₈ निहत शरै (for निहतो रणे) — After 72, D₁ D₈ T₂ ins

C 8 300
B 8 9 50
K 8 6 50

नागमद्वैरथ वीरः स कथं निहतो रणे ॥ ७२
रथसङ्गो न चेत्तस्य धनुर्वा न व्यशीर्यत ।
न चेदस्त्राणि निर्णेशुः स कथं निहतः परैः ॥ ७३
को हि शक्तो रणे कर्णं विधुन्वानं महद्भुजः ।
विमुञ्चन्तं शरान्घोरान्दिव्यान्स्र्णाणि चाहवे ।
जेतु पुरुषशार्दूलं शार्दूलमिव वेगितम् ॥ ७४
ध्रुवं तस्य धनुश्छिन्नं रथो वापि गतो महीम् ।
अस्त्राणि वा प्रनष्टानि यथा शंससि मे हतम् ।

55* सशसकाना योधा ये आह्वयन्त सदान्यत ।
[Dn1 सससकानां T2 माह्वयते मदोद्धता (for the post
error half)]
Dn1 T2 cont

56* एतान्दत्त्वा हनिष्यामि पश्चाद्वैकर्तनं रणे ।
इति व्यपदिशन्पार्थो वर्जयन्सूतज रणे ।
स कथं निहतो वीर पार्थेन परमाहवे ।
[(L 3) Bom ed परवीरहा]

73 Ks om (hapl) 73 — ^a) S2 Ds रथसङ्गे, K4 V1
B Dn1 Da1 D1-7 T1 G1 M1 रथसङ्गे, T8 G2 8 अहकारो
(for रथसङ्गे) D6 चित्तस्य, G1 चैतस्य (for चैतस्य)
K1 कस्य (for तस्य) — ^b) D8 धनुर्ज्या, M4 रथ वा (for
धनुर्वा) Dn1 व्यशीर्यत, D8 विशीर्यत (for व्यशीर्यत)
— ^c) Da1 Dn1 D1 निर्णेशु, D2 5 निर्णेशु, D8 Co निर्णेशु,
T1 8 G M1 नष्टानि, T2 निर्णेशु, M2-4 सर्वानि (for निर्णेशु)
D8 सोदादस्त्राणि शकाय — ^d) D8 कथं स्यान्, T1 8 G
M1 8 4 कथं स (by transp), M2 कथं सन् G8 M2 निहित
(for निहत) V1 B1 रणे, B2 8 शरैः, Da1 D8 परैः
(for परैः)

74 ^a) K1 शक्तो (s10) T8 G1 8 M2 रथे (for रणे)
B1 हंतु (for कर्ण) — ^b) K1 V1 B1 T1 G1 2 M1 2 4
विधुन्वान (for विधुन्वान) — ^c) K8 विमुचतु (for
विमुञ्चत) D8 (marg) T2 दिव्यान् (for घोरांन्) M4
om घोरांन् — ^d) D8 दिव्यान्स्र्णाणि, T2 शस्त्राण्य
(for दिव्याण्य) — ^e) D8 योद्धु (for जेतु) M1 पुर्व
(for पुरुष) K1 G8 शार्दूल (for शार्दूल) — ^f) S1
K2 B8 5 Da1 D1 8-5 1 वेगित, B2 विक्रम, T1 रोषित, G2
वेगित (for वेगितम्) K8 V1 B1 Dn1 T2 शार्दूलसम-
विक्रम, D2 6 गतिविक्रम

75 ^a) S (except T2) अस्य (for तस्य) K8 धनु (for
धनुश्छि) V1 छिच्छि (s10), M2 भिन्न (for छिन्न) — ^b)
T1 G1 M वापि (for वापि) B8-5 Da1 D1 8 4 1 महीं गत
(by transp), D5 महीगत — ^c) G2 च (for वा)

न ह्यन्यदनुपश्यामि कारणं तस्य नाशने ॥ ७५
न हन्यामर्जुन यावत्तावत्पादौ न धावये ।
इति यस्य महाघोरं व्रतमासीन्महात्मनः ॥ ७६
यस्य भीतो वने नित्यं धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
त्रयोदश समा निद्रा न लेभे पुरुषर्षभः ॥ ७७
यस्य वीर्यवतो वीर्यं समाश्रित्य महात्मनः ।
मम पुत्रः सभां भार्या पाण्डूनां नीतवान्बलात् ॥ ७८
तत्र चापि सभामध्ये पाण्डवानां च पश्यताम् ।

S1 K1 2 न नष्टानि, D2 प्रशस्तानि, some MSS प्रणष्टानि
(for प्रनष्टानि) — ^a) Dn1 य त्व, T1 यदा (for यथा)
K4 सससि, B1 सशसि (for शससि) K4 स (for मे)
K1 4 महत् (for हतम्) — ^e) D8 न ह्यन्यम् (for न ह्यन्यद्)
B (except B1) Da1 D1 8-5 1 अपि (for अनु) S K1 8
न ह्यन्यधनु पश्यामि, K8 D2 न ह्येतदन्यत् (D2 न्य)
पश्यामि (s10), G1 अन्वयन्यधनुपश्यामि (s10) — ^f)
S2 कारक (for कारण) K1 नाशने, K8 नाशने, S (except
T2) पातने (for नाशने)

76 The event? — ^a) D8 T1 हन्याद्, T2 M2 4
हन्याम् (for हन्याम्) B8-5 Da1 D1 8-5 1 हन्मि
फाल्गुनं (for हन्यामर्जुन) — ^b) G2 पादा (for
पादौ) K1 4 Co धारये B2 धावय, D2 धारयत्, D8
धापये, G2 धावये (s10), Ca धावये (as in text) — ^c)
K8 D8 S (except G8) तस्य (for यस्य) K8 Da1 D1 8
महद् (for महा) — ^d) T1 आशीन् (for आसीन्) G1
महात्मना (for महात्मन)

77 D8 G2 om (hapl) 77^a-78^b — ^a) K1 तस्य,
K8 तस्माद्, B4 D8 यस्माद् (for यस्य) K4 V1 B Dn1
D8 4 1 रणे (for वने) V1 B8-5 Da1 D1 8-5 1 निद्रा
(for नित्य) — ^c) D2 सहा, T1 समा (for समा) V1 B
(except B1) Da1 D1 8-5 1 नित्य (for निद्रा) — ^d) V1
B1 8 Da1 D1 8 M2 नालभत्, B2 नालभत (hypermetric),
B4 5 D8 4 1 नाभजत्, M1 नालभे, M8 4 आलभन् (M4
भत्) (for न लेभे) K1 2 M1 2 4 पुरुषर्षभ, B8 भरतर्षभ

78 For the event, of 2 60 D8 G2 om 78^{ab} (of
v 1 77) — ^a) V1 (marg) यस्य वीर्यमपाश्रित्य — ^b)
B8 5 उपाश्रित्य, B4 Da1 D1 8-5 1 अपाश्रित्य (for
समाश्रित्य) V1 कर्णस्य * * * * * — ^c) K2 पुत्रा
(for पुत्र) K1 Da1 D1 8 स त्रां (for सभा) — ^d) D1
पाडवं, G1 पाडुवा (s10) (for पाण्डूना) K8 पाडवानासु
पानयत् V1 B1 Dn1 T2 पाडवानामथानयत्, D8 पाडवाना
मुख नयत्

दासभार्येति पाञ्चालीमन्त्रवीत्कुरुसंसदि ॥ ७९
 यश्च गाण्डीवमुक्तानां स्पर्शमुग्रमचिन्तयन् ।
 अपतिर्हसि कृष्णेति ब्रुवन्पार्थानवैक्षत ॥ ८०
 यस्य नासीद्भयं पार्थैः सपुत्रैः सजनार्दनैः ।
 स्वबाहुबलमाश्रित्य मुहूर्तमपि संजय ॥ ८१
 तस्य नाहं वध मन्ये देवैरपि सवासवैः ।

प्रतीपमुपधावद्भिः किं पुनस्तात पाण्डवैः ॥ ८२
 न हि ज्यां स्पृशमानस्य तलत्रे चापि गृह्णतः ।
 पुमानाधिरथैः कश्चित्प्रमुखे स्थातुमर्हति ॥ ८३
 अपि स्यान्मेदिनी हीना सोमसूर्यप्रभांशुभिः ।
 न वधः पुरुषेन्द्रस्य समरेष्पलायिनः ॥ ८४
 यदि मन्दः सहायेन भ्रात्रा दुःशामनेन च ।

C 8 318
B 8 2 70
K 8 6 63

79 For the event, of 2 63 1 — ^a) K₂ B₂₋₅ Da₁ D₁₋₅ 7 तत्रापि च, V₁ B₁ D₂ 6 तत्र चैव, Dn₁ तत्र चापि (for तत्र चापि) — ^b) T₁ 8 G₁ M स, G₂ 8 व्य (for च) D₈ पाह्ना च प्रपश्यता — ^c) S K₁ 2 4 सम (for दास) K₁ पञ्चालीम्, D₈ पाचालान् (for पाञ्चालीम्) — ^d) B (except B₁) Da₁ D₁ 8-5 7 S (except T₂) कुरुसन्धिः (for संसदि) — After 79, K₂ (first line only) & Dn₁ D₄ (marg sec m) 7 T₂ ins

57* न सन्ति पतय कृष्णे सर्वे षण्डतिलै समा ।

उपतिष्ठस्व भर्तारमन्य वा वरवर्णिनि ।

इत्येव य पुरा वाचो रूक्षा सश्रावयन्रूषा ।

सभाया सूतजं कृष्णा स कथ निहत परै ।

यदि भीष्मो रणश्चावी द्रोणो वा युधि दुर्मद । [5]

न हनिष्यति कौन्तेयान्पक्षपातात्सुयोधन ।

सर्वानेव हनिष्यामि व्येतु ते मानसो ज्वर ।

किं करिष्यति गाण्डीवमक्षय्यौ च महेषुधी ।

स्त्रिधचन्दनदिग्धस्य मच्छरस्याभिधावत ।

स नूनमृषभस्कन्धो अर्जुनेन कथ हत । [10]

[(L 1) For the event, of 2 68 13-14 T₂ षण्डतिलै Dn₁ समा — (L 2) For the event, of 2 63 2-3 Dn₁ वरवर्णिनि — (L 3) K₄ D₄ सश्रावयद् T₂ रूक्षाश्चावयद्वा — (L 4) K₄ कृष्ण (for कृष्णा) — (L 5) For the event, of 5 165 20-27 6 93 8-13 B 7 2 40 K₄ D₄ 7 रणदुजय, Dn₁ T₂ रणदुर्मद (for युधि दुर्मद) — (L 6) K₄ हनिष्यति — (L 7) K₄ सर्वानेव, T₂ सर्वानेतान् — (L 9) K₄ Dn₁ मत्सरस्य (for मच्छरस्य) — (L 10) T₂ स मानी (for स नूनम्) Dn₁ वृषभास्कन्धो, D₄ वृषभस्कन्धो Dn₁ अर्जुनेन]

80 For the event, of 2 63 4 In S₂, the portion from 80 to 88° is, for the most part, lost on a damaged folio — ^a) V₁ पश्य (for यश्च) B₁ गाडीयु (sic), D₈ गाजीव, C₀ गाण्डीव (as in text) — ^b) D₈ स्पर्शयुग्मम्, G₁ स्पर्शमध्यम् (for स्पर्शमुग्रम्) K₄ V₁ D₈ 4 T₁ अर्चितयत्, C₀ 0 अचिन्तयन् (as in text) — ^c) D₈ अपनिष्यासि, T₂ G₁ अपतिर्हसि, G₂ पतिस्त्वमसि (for

अपतिर्हसि) — ^d) S K₂ 4 D₁₋₅ 8 ब्रुवत् (for ब्रुवन्) K₁ पार्थ नावैक्षत (sic) Dn₁ G₂ अवैक्षत (for अवैक्षत)

81 ^a) Dn₁ D₈ T₂ 8 G M पार्थात् (for पार्थैः) — ^b) Da₁ (marg) पुत्रै स, Dn₁ D₈ S सपुत्रात् (for सपुत्रैः) Dn₁ D₈ S सजनार्दनात् (for सजनार्दनैः) — ^c) G₁ स्वबाहुमूलम् (for बलम्)

82 ^a) Dn₁ D₈ यस्य (for तस्य) T₂ नाशमह (for नाह वध) — ^b) G₂ देवैर् (for देवैर) — T₁ 2 om (hapl) 82^{ad} — ^c) K₂ B Dn₁ D₂₋₄ 6 7 T₂ G M अभिधावद्भि, V₁ D₈ अपि धा Da₁ उनुधा (sic), D₁ 5 अनुधा (for उपधा) — ^d) S₁ K₁ 2 4 तस्य, G₈ तानि (for तात)

83 ^a) K₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₁₋₅ 7 8 T G₁ 2 M सस्पृशा (K₁ श्या) नस्य, K₂ 4 B₈ स्पृशमानस्य K₈ V₁ B₁ स्पृश (K₈ इय) तश्चास्य, B₄ 5 च स्पृशानस्य, D₈ स्पृशतश्चास्या (for स्पृशमानस्य) G₈ न हि ज्यावो पसस्पर्श — ^b) V₁ तनुत्र, B₁ तलत्र (for तलत्रे) B₄ Dn₁ D₂ 4 वापि, D₈ वामि (for चापि) K₄ तले चाप च गृह्णत, D₈ बाणांश्चैव विसृज्यत, T₂ शर मुक्त्वा विगृह्णत — ^c) S K₁ 2 पुमानाधिरथ, K₈ 4 D₁ G₂ M₂₋₄ पुमानाधिरथे, D₄ 8 आधिरथे, D₈ नधिरथे, T₁ नधिरथ, T₂ 8 नाधिरथे, G₁ नाधिरथे (for नाधिरथे) C₀ cites अधिरथे K₁ 8 V₁ B D S स्थातु (for कश्चित्) — ^d) K₁ V₁ B D T G M₁ 8 4 कश्चित्प्रमुखतोर्हति, K₈ कश्चिन्न मुखतोर्हति M₂ कश्चित्प्रतिमुखोर्हति

84 ^a) G₂ हीना — ^b) B₁ D₈ T₂ सूर्यसोम (for सोमसूर्य) — ^c) M₁ वध — ^d) B₂ 4 Da₁ D₁ 8-5 7 सयुगेषु, B₈ सग्रामेषु (for समरेषु) S (except T₂) सत्वयुक्तस्य सयुगे

85 For the event, of 5 126 — ^a) K₈ V₁ B D S येन (for यदि) K₁ सधि, B₁ Dn₁ D₈ 8 T₂ मद् (for मन्द) — ^b) Da₁ D₁ 5 भ्राता (for भ्रात्रा) — ^c) K₈ Dn₁ दुर्बुद्धि, K₄ दुर्बुद्धे (for दुर्बुद्धि) G₁ ब्रुवतो ब्रासुदेवस्य — ^d) B₁ 2 Da₁ D₁₋₄ 6 7 अरोचत, B₄ अवोचयत् (for अरोचयत्)

C 8 319
B 8 9 71
K 8 6 69

वासुदेवस्य दुर्बुद्धिः प्रत्याख्यानमरोचयत् ॥ ८५
स नूनमृषभस्कन्धं दृष्ट्वा कर्णं निपातितम् ।
दुःशासनं च निहत मन्ये शोचति पुत्रकः ॥ ८६
हत वैकर्तनं श्रुत्वा द्वैरथे सव्यसाचिना ।
जयतः पाण्डवान्दृष्ट्वा किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ८७
दुर्मर्षणं हतं श्रुत्वा वृषसेन च संयुगे ।
प्रभग्ने च बल दृष्ट्वा वध्यमानं महारथैः ॥ ८८
पराञ्छुखास्तथा राज्ञः पलायनपरायणान् ।

विद्वुतात्रथिनो दृष्ट्वा मन्ये शोचति पुत्रकः ॥ ८९
अनेयश्चाभिमानेन बालबुद्धिरर्मर्षणः ।
हतोत्साहं बल दृष्ट्वा किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ९०
भ्रातर निहत दृष्ट्वा भीमसेनेन संयुगे ।
रुधिर पीयमानेन किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ९१
सह गान्धारराजेन सभाया यदभाषत ।
कर्णोऽर्जुनं रणे हन्ता हते तस्मिन्किमब्रवीत् ॥ ९२
धृत कृत्वा पुरा हृष्टो वञ्चयित्वा च पाण्डवान् ।

86 ^a) K₃ तन्न, V₁ B₁ s Dn₁ T₂ त नून, D₈ त कर्ण, G₂ सभूषम् (sic), M₃ न नूनम् (for त नूनम्) K₃ B D (except Dn₁ D₈) T₂ G₃ वृषभ (for ऋषभ) — ^b) B (except B₁) Da₁ D₁ s-s 7 कर्ण दृष्ट्वा (by transp), D₈ दृष्ट्वा नून D₄ निपातिता (for निपातितम्) — ^c) D₈ दुःशासनश्च (for दुःशासन च) — ^d) K₁ (sup l_{in}) Dn₁ G₃ पुत्रक Da₁ D₁ s s मन्ये शोचति पुत्रका

87 K₁ om (hapl) 87-89 — ^a) D₈ वैकर्तन B₂ S (except G₃) दृष्ट्वा (for श्रुत्वा) — ^b) T₁ द्वैरथे, M₁ त्वैरथे (for द्वैरथे) — ^c) Dn₁ जयत, D₈ जायत, D₈ जयिन (for जयत) K₃ V₁ B₁ s D₂ s S चापि (for दृष्ट्वा) — ^d) B₂ किं वा, D₈ किं तु, D₈ (mas in text) कश्चिद् (for किंस्त्रिद्) Co cites स्त्रि only

88 For the event in 88^a, cf B 7 135 For the rest, cf 8 62 K₁ om 88 (cf v 1 87) K₃ om (hapl) 88-90 — ^a) S K₂ दुर्धर्षण (for दुर्मर्षण) V₁ B (except B₄) Da₁ D₁-s 7 दृष्ट्वा (for श्रुत्वा) S दुर्मर्षण च निहत — ^b) S (except T₂) जयत्सेन (for वृषसेन) — ^c) K₄ वध्यमाना, V₁ D₈ T₂ हन्यमान, T₁ s G M युध्यमान (for वध्यमान)

89 G₁ repeats 89-105 in parenthesis after 8 6 15^{ab} K₁ s om 89 (cf v 1 87, 88) — ^a) V₁ B₁ Dn₁ D₂ s S च नृपतीन्, B₂-s Da₁ D₁ s-s 7 s च (B₄ D₈ तु राजस्तु (for तथा राज) — ^c) T₂ विहृतान्, G₂ निभृतान् (for विद्वुतान्) V₁ विरथान् (for रथिनो) — After 89^c, D₈ ins

58*

किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ।

विषमे शोकदुःखाभ्यां

— ^a) Da₁ Dn₁ D₁ s s शोचति (for शोचति) Dn₁ D₈ पुत्रका (for पुत्रक)

90 K₃ om, 90 (cf v 1 88) — ^a) S K₁ अनयोश्चा-

भिमानेन, V₁ B₈ D₂ s T G₁ s M अन (V₁ B₈ D₂ ने) यश्चातिमानी च (B₈ नश्च) B₁ s 4 s Da₁ Dn₁ D₁ s-s 7 s G₂ अने (B₂ 4 न, Dn₁ न्ये, G₂ र) यश्चाभिमानेन च Co cites अनेय — ^b) K₁ बलबुद्धि (for बाल) B₂-s Da₁ D₁ D₈-s 7 दुर्बुद्धिरजितेन्द्रिय — T₁ om 90^c-91^d — ^c) D₈ वीक्ष्य (for दृष्ट्वा) D₈ हतोत्साहबल दृष्ट्वा — K₄ om (hapl) 90^d-91^a — ^d) D₄ s M₁ किंस्त्रि, D₈ किं तु, D₈ किंस्त्रिद् (for किंस्त्रिद्) — K₁ V₁ B D (except D₄) S (except M₂, T₁ om) ins after 90 K₃ after 91

59* स्वयं वैरं महत्कृत्वा वार्यमाणं सुहृद्गणैः ।

प्रधानहतभूयिष्ठे किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ।

[(L 1) B₄ D₈ वैरम् (for वैरम्) D₈ **** धृत कृत्वा K₁ s V₁ B₁ Dn₁ D₂ s s T₂ तदा मया (for सुहृद्गणैः) — (L 2) V₁ B₁ s Da₁ D₁ s s प्रधाने B₂ प्रधाने, B₄ s D₇ प्रधानैर्, G₁ प्रधान (for प्रधान) K₁ V₁ B₁ s Da₁ D₁ s T₂ G₃ हतभूयिष्ठे B₂ 4 s D₈ 7 G₂ भूयिष्ठे, Dn₁ भूयिष्ठ, D₂ s s भूयिष्ठ T₂ भूयिष्ठ K₃ प्रधानाहवभूयिष्ठ D₈ किं च; D₈ कश्चिद् (for किंस्त्रिद्) T₂ G₁ s M₁ s 4 बले किंचाब्रवीदसौ, G₂ बलै किंचिद्ब्रवीदसौ]

91 For the event, cf 8 61 K₄ om 91^a, T₁ om 91 (cf v 1 90), K₁ M₂ om (hapl) 91 — ^a) D₈ निहत रनिहत दृष्ट्वा (sic) — After 91^a, K₂ ins 59* line 2, post half. — ^b) D₈ भीमसेनस्य (for भीमसेनेन) — ^c) K₃ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s 4-s T₂ G M (M₂ om) रुधिर पीयमाने च (D₂ नेन), T₂ रुधिरै सिच्यमान च — ^d) Dn₁ किंचि, D₄ किंस्त्रि, D₈ किं च, D₈ किंचिद् (for किंस्त्रिद्)

92 ^a) M₃ गधार (for गान्धार) — ^c) D₁ कर्णोर्जुनं K₁ s 4 हर्ता (for हन्ता)

93 K₄ om (hapl) 93, D₄ reads it on marg (see, m) D₈ transp 93 and 94 — ^a) T₁ s G₁ s M रणे, G₂ रणो (for पुरा) D₈ दुष्टो, T₁ G₂ दृष्टो, T₂ हृष्ट, G₃ दृष्ट्वा (for हृष्टो) — ^b) G₂ तु (for च) B₂ s s D₈ 4 पाण्डव

शकुनिः सौबलस्तात हते कर्णे किमब्रवीत् ॥ ९३
 कृतवर्मा महेष्वासः सौत्वताना महारथः ।
 कर्णं विनिहतं दृष्ट्वा हार्दिक्यः किमभाषत ॥ ९४
 ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या यस्य शिक्षामुपासते ।
 धनुर्वेदं चिकीर्षन्तो द्रोणपुत्रस्य धीमतः ॥ ९५
 युवा रूपेण संपन्नो दर्शनीयो महायशः ।
 अश्वत्थामा हते कर्णे किमभाषत संजय ॥ ९६
 आचार्यत्वं धनुर्वेदे गतः परमतत्त्ववित् ।
 कृपः शारद्वतस्तात हते कर्णे किमब्रवीत् ॥ ९७

मद्राजो महेष्वासः शल्यः समितिशोभनः ।
 *दिष्ट तेन हि तत्सर्वं यथा कर्णो निपातितः ॥ ९८
 ये च केचन राजानः पृथिव्या योद्धुमागताः ।
 वैकर्तनं हतं दृष्ट्वा किमभाषन्त संजय ॥ ९९
 कर्णे तु निहते वीरे रथव्याघ्रे नरर्षभे ।
 किं वो मुखमनीकानामासीत्संजय भागशः ॥ १००
 मद्राजः कथं शल्यो नियुक्तो रथिना वरः ।
 वैकर्तनस्य सारथ्ये तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १०१
 केऽरक्षन्दक्षिणं चक्रं सूतपुत्रस्य संयुगे ।

C 8 335
B. 8 9 89
K 8 6 87

(for पाण्डवान्) — ^a) Ś₂ G₁ तस्मिन्, K₁ वर्णे
 (for कर्णे)

94 D₆ transp 93 and 94 — ^a) K₁ महेष्वास
 — ^b) D₂ महाबल (for रथ) — ^c) B₁ विकर्णं निहत,
 B₂₋₅ Da₁ D₁ 3-5 7 S (except T₂) हतं वैकर्तनं (for
 कर्णं विनिहतं) — ^d) D₈ हार्दिक्य, G₈ हार्दिक्यात् (for
 हार्दिक्य) V₁ B₈ हार्दिक्य किमभाषत, B₁ हार्दिक्यश्च
 किमब्रवीत्

95 ^a) K₁ ब्राह्मणा, K₄ G₂ ब्राह्मण, D₁ ब्राह्मण, T₂ M₁
 ब्राह्मणा G₂ क्षत्रियो (for क्षत्रिया) D₈ वैश्या (for वैश्या)
 — ^b) K₈ D₂ 8 शिक्षाम्, M₈ शिक्षाम् C₀ शिक्षाम् (as in
 text) — ^c) K₁ धनुर्वेद (for द) K₄ चिकीर्षते

96 ^a) K₁ वायु, T₁ 8 G₂ 8 दिव्य, G₁ दिया (for
 युवा) B₈ स युवा रूपसंपन्नो — ^c) K₁ सौम्ये (for कर्णे)
 — ^d) Ś₂ किमभाषित (for भाषत) V₁ B₁ संयुगे, D₁
 संजय (for संजय)

97 ^a) K₈ D₂ 6 C₀ आ(D₂ अ)चार्यक, B (except
 B₁) Da₁ D₁ 3-5 7 S आचार्यो यो (for आचार्यत्वं) K₁
 धनुर्वेदो — ^b) K₁ गत परमतत्त्ववित् B₂₋₅ Da₁ D₁ 3-5 7
 S गौतमो रथसत्तम (D₅ म) — ^c) D₂ 8 भूय (for कृप)
 V₁ D₂ शारद्वतस्, D₅ शारद्वमस् (for शारद्वतस्) D_{n1}
 सूत (for तात) K₁ कृपश्चारद्वतश्चात्र, S स कृपस्तात तेजस्वी
 — ^d) D_{n1} कर्ण (for कर्णे)

98 ^a) G₂ मद्राजा G₂ महातेजा (for महेष्वास) — ^b)
 D_{n1} सल्य, D₅ शल्य, D₈ सल्य (for शल्य) V₁ B₁
 शोभित (for शोभन) S (except T₂) शल्यश्चात्र
 किमब्रवीत् — K₈ repeats (with v 1) 98^{ad} after 60*,
 V₁ B₁ after 61* — ^c) Ś K₁ 2 4 दिष्टा, K₃ (second
 time) D_{n1} D₈ 8 दृष्ट, D₂ दृष्ट्वा (for दिष्ट) K₈ V₁ B
 Da₁ D₁ 3-5 7 दृष्ट्वा विनिहत कर्णं, D₈ दृष्ट्वा तं निहितं कर्णं

— ^a) K₄ G₂ 8 यथा कर्णे निपातिते K₈ V₁ B Da₁
 D₁ 3-5 7 सारथ्ये (D₁ ये) रथिना वर (K₈ र) D₈ मत्पुत्र
 किमभाषत — After 98 K₈ 4 V₁ B Da₁ D₁ 3-5 7 ins

60* किमभाषत सौवीरो मद्राणामधिपो बली ।
 [K₄ V₁ D₁ 4 5 7 सौवीर, B₁ बीरोसौ]

K₄ V₁ B Da₁ D₁ 3-5 7 cont

61* दृष्ट्वा विनिहत सर्वे योधा वारणदुर्जया ।

99 ^a) K₈ G₂ येन (for ये च) K₈ G₂ M₁ केन च, D₈
 किंचन (for केचन) — ^c) B₈ D_{n1} विकर्तन (for वैकर्तन)
 D₄ 8 श्रुत्वा (for दृष्ट्वा) T₁ 8 G transp वैकर्तन and हत
 — ^d) K₁ 8 T₂ G₂ M₁ कान्यभाषत, K₄ B₂₋₅ D (except
 D_{n1} D₈) T₁ 8 G₁ 8 M₂₋₄ कान्यभाषत (for किमभाषन्त)
 D₅ संजय

100 G₁ om (hapl) 100-101 — ^a) V₁ (sup
 ltn) B₈₋₅ Da₁ D₁ 8 द्रोणे, B₂ द्रौणिस् (for कर्णे) B₈₋₅
 D₈ च, G₈ [S]पि (for तु) V₁ T G₂ विनिहते (for तु
 निहते) — ^b) D_{n1} D₈ T₁ 8 G₂ 8 नरव्याघ्रे, D₁ रथव्याघ्रो
 (for रथव्याघ्रे) B₈ नरोत्तमे, D_{n1} महारथे, D₈ रथर्षभे
 (for नरर्षभे) — ^c) K₁ किं वा, K₈ V₁ B₁ D_{n1} D₈ को वै,
 B₂₋₅ Da₁ D₁₋₅ 7 के वा D₈ T G₂ M को वा, G₈ को हि
 (for किं वो) D₈ मुख्यम्, C₀ 0 मुख्यम् (as in text)
 — ^d) B (except B₁) Da₁ D₈₋₅ 7 आसन् (for
 आसीत्) D₈ सक्षय (for संजय) K₈ भाषथ, D_{n1} भागत
 (for भागशः)

101 G₁ om 101 (cf v 1 100) — ^a) K₁ शल्य,
 B₈ तुल्यो (for शल्यो) — ^b) D₅ वर (for वर)
 — ^c) K₁ 4 सारथ्य (for सारथ्ये) — ^d) K₁ तत्समाचक्ष्व
 संजय

102 ^a) K₁ चक्रे (for चक्र) — Ś K₁ 2 4 om 102^b
 — ^b) B (except B₁) Da₁ D₁ 3-5 7 युध्यत, D₈ धीमतः

C 8 335
B 8 89
K 8 87

वामं चक्रं ररक्षुर्वा के वा वीरस्य पृष्ठतः ॥ १०२
के कर्ण वाजहुः शूराः के क्षुद्राः प्राद्रवन्भयात् ।
कथ च वः समेतानां हतः कर्णो महारथः ॥ १०३
पाण्डवाश्च कथ शूराः प्रत्युदीयुर्महारथम् ।
सृजन्त शरवर्षाणि वारिधारा इवाम्बुदम् ॥ १०४
स च सर्पमुखो दिव्यो महेषुप्रवरस्तदा ।

व्यर्थः कथं समभवत्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १०५
मामकस्यास्य सैन्यस्य हतोत्सेधस्य सजय ।
अवशेषं न पश्यामि ककुदे मृदिते सति ॥ १०६
तौ हि वीरौ महेष्पासौ मदर्थे कुरुसत्तमौ ।
भीष्मद्रौणौ हतौ श्रुत्वा को न्वर्थो जीवितेन मे ॥ १०७
न मृष्यामि च राधेयं हतमाहवशोभिनम् ।

(101 सयुगे) — °) B₂ Dn₁ D₄ वामचक्र — °) Ś₂ वीर्यस्य
(for वीरस्य) B₄ धीमत (for पृष्ठतः) K₁ ररक्षुस्तस्य
पृष्ठतः, D₈ सूतपुत्रस्य धीमतः, S के चा (T₃ वा) सन्नस्य पृष्ठतः
103 °) K₃ V₁ Dn₁ नाजहुः, B Da₁ D₁₋₅ 7 8
T₁ 8 G₁ 2 M न जहुः, T₂ विजहुः, G₃ निजहुः K₄ Da₁
D₁ 5 6 T₂ वीरा (for शूरा) — B₂ om (hapl)
103^b-104^a K₃ reads 103^b-104^a twice — °) K₂
को (for के) K₃ D₄ M₁ क्षुद्रा K₁ प्राद्रुर्भव (sio), V₁ D₆
प्राजहुर्, B₁ राजभू, D₁ प्राद्रवस्, D₇ प्राद्रवस्, M₁ प्राद्रवद्
(for प्राद्रवन्) B₃ तथा, B₄ 5 Da₁ D₁ 3-5 7 ततः, D₆
भयान् (for भयात्) — °) D₆ वतः, T₂ चन (for
च व) B₁ कथ व समेताना (sio) — °) K₁
हतश्चेतो (for हत कर्णो)

104 B₂ om 104^a (cf v 1 103) K₃ repeats
104^a (cf v 1 103) — °) T₃ G₁ 3 पाण्डवाश्च (for
पाण्डवाश्च) V₁ G₁ हतः, G₃ महा, B_{om} ed स्वय
(for कथ) D₈ वीरा (for शूरा) — °) B₃ प्रत्युपयुर्,
T₁ प्रात्युदीयन् (for प्रत्युदीयुर्) B₁₋₃ 5 D₂₋₄ 6 7 S
महारथा (for महारथम्) — °) K₁ सृजन्तः, K₃ V₁ B₂ 3 5
Da₁ D₁₋₇ S सृजन्तः (D₈ तः) (for सृजन्तः) B₃ शरजालानि
— °) K₃ V₁ B₁₋₃ 5 Da₁ D₁₋₇ S इवाम्बुदा, Dn₁ इवाम्बुद
(for इवाम्बुदम्)

105 °) K₃ शरः, D₂ 6 शरः, D₈ (marg) ते च (for
स च) D₃ सर्पमुखो, D₈ सर्पमुखा, G₂ सर्वमुखो, G₃
सर्पवरो (for सर्पमुखो) Da₁ D₁ 5 वीरः, D₈ दिव्या
(for दिव्यो) — T₁ om 105^{bcd} — °) Dn₁ मयेषु,
M₂₋₄ महेषु D₈ प्रवरास् (for प्रवरस्) K₃ V₁ B₂ D₂ 6
तथा (for तदा) — °) B₃ T₃ G₁ 2 व्यर्थः, D₈ व्यर्थो (for
व्यर्थः) D₈ समभवन् (for समभवत्) — °) T₂ सयुगे
(for सजय)

106 Ś₂ om 106-109 K₄ V₁ B D (except
D₂ 6 8) S read 106-108 (for the first time) after
the ref in 8 4 88 T₁ om (second time) 106^a
-107^b, T₂ G₁ (both first time) om 106 — °) D₅
(second time) सामकस्य (for मामः) — °) Ś₁ K₂ 4 V₁

B₁ Dn₁ D₂ 6 (all second time) T₁ 8 G₂ 8 M₁ (all
first time) 2 (second time) 3 (both times) 4 (second
time) हतोत्सेधः (G₂ first time *sup* *in* न)स्य, K₄ B₅
(both first time) कृतोत्सेकस्य, V₁ (first time) ***कस्य,
B₁₋₄ D₈ 4 7 (all first time) कृतोत्सेधस्य, B₅ Da₁
D₁ 5 (all second time) कृतोत्साहस्य, Dn₁ (first time)
हतशेषस्य, D₈ (second time) हतोत्सेधस्य, T₂ G₁ (both
second time) हतोत्साहस्य, T₃ (second time) हतो-
त्साहस्य, Ca 0 कृतोत्सवस्य (for हतोत्सेधस्य) G₁
(second time) सजय — °) Ś₁ K₁ 2 4 (second
time) अविनिष्टः, K₃ Dn₁ D₂ 4 6 8 (all second time)
अवशिष्टः, V₁ (second time) हताशस्तन्, B₁ (second
time) हतशिष्टः, G₂ (second time) अविशेष (for अवशेष)
— °) K₁ (second time) ककुदो, Ca (both times) 0
(second time) ककुदे (as in text) D₈ (second time)
transp ककुदे and मृदिते B₂ (first time) समुदि, Da₂
(both times) D₁ 5 (both second time) मृदिते, D₁ 5
(both first time) निहते, G₁ (second time) मृदितो
(for मृदिते) T₃ G M (all second time) युधि (for
सति) T₂ (first time) कर्णे विनिहते सति — For the
sequence and repetition of 8 4 88^a-89^b after 8 5.
106 (first time) in K₄, cf v 1 8 4 88

107 Ś₂ om 107, T₁ om 107^{ab} (cf v 1 106).
— °) K₄ (first time) तौ वीरौ च, T₁ (first time)
तौ वीरौ, M₂₋₄ (all first time) तौ नृवीरौ (for
तौ हि वीरौ) — °) K₄ V₁ B D₄ 7 (all first time) मदर्थः
D₈ (first time) मदर्थः, G₃ (first time) मदस (corrupt)
Ś₁ K₂-4 V₁ B D S (all second time) त्यक्तजीवि (Dn₁
व)तौ, T₁ (first time) वीरसत्तमौ (for कुरु) K₁
(second time) मदर्थेभ्यक्तजीवितौ — °) K₁ (second
time) भीष्मद्रौणो, D₅ (second time) द्रौणौ — °) K₁
(first time) Da₁ (second time) को न्वर्थः, Dn₁ (first
time) नाथो वै, G₂ (second time) को न्वर्थो (for को न्वर्थो).
K₃ B₁ D₂ (all second time) जीवितस्य मे, V₁ B (B₅
m as in text) Da₁ D₁ 2-5 7 (all first time)

यस्य बाहोर्बलं तुल्यं कुञ्जराणां शतं शतम् ॥ १०८
द्रोणे हते च यद्वृत्तं कौरवाणां परैः सह ।
सग्रामे नरवीराणां तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १०९

यथा च कर्णः कौन्तेयैः सह युद्धमयोजयत् ।
यथा च द्विषतां हन्ता रणे शान्तस्तदुच्यताम् ॥ ११०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

६

संजय उवाच ।
हते द्रोणे महेष्वासे तस्मिन्नहनि भारत ।

कृते च मोघसंकल्पे द्रोणपुत्रे महारथे ॥ १
द्रवमाणे महाराज कौरवाणां बले तथा ।

C 8 345
B 8 10 2
K 8 7 2

जीविते संति, T₁ (first time) जीविते मम, M₁ (second time) जीवितो न मे, M₄ (second time) विजितेन मे (for जीवितेन मे)

108 Ś₂ om 108 (of v l 106) — ^a) B₄ (first time) न मृष्यामिव, Dn₁ (first time) न च शोचामि, T₂ (first time) न च मृष्यामि (for न मृष्यामि च) All MSS (Ś₂ om, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s-s 7 S second time) पुन पुनर्न मृष्यामि (K₁ नर्न दृष्टासि, K₃ नस्तृष्यामि, B₁ Dn₁ नर्नमिष्यामि, D₆ नर्न हृष्यामि), K₄ (first time) न मृष्यामि न राध्येय — ^b) All MSS (Ś₂ om, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s-s 7 S second time) हत (S वध) कर्णं च (V₁ B₁ Dn₁ D₆ s णं स्म, D₂ S णं स्य) पाण्डवै (G₁ पार्थिवै) — ^c) G₂ (first time) अस्य (for यस्य) Ś₁ K₂ (both second time) बाहुबल, V₁ (second time) B₁ (both times) बाहोर्बल Ś₁ K₃ s D₂ s (all second time) पूर्ण, D₆ (second time) पूर्वं (for तुल्य) — ^d) Ś₁ K₂ (both second time) सम शतै, K₁ s V₁ B₂-4 Da₁ D₁ 2 4 7 s (all second time) T₂ G₂ M₁ 2 (all both times) s (first time) 4 (both times) शत शतै, K₄ (second time) शम शतै, B₂ (first time) T₁ s G₁ (all both times) s (first time) शतै शतै, Dn₁ (first time) शत शत, Dn₁ D₆ (second time) शत शतै, D₂ (second time) शतै शत, D₆ T₁ s G₁ (second time) M₃ (second time) शत शतै, Ca c शत शतम् (as in text)

109 Ś₂ om 109 (of v l 106) — ^a) V₁ B₁ transp द्रोणे and हते

110 ^a) K₁ तथा (for यथा) V₁ ह (for च) K₁

B₁ च कर्ण, B₂ D₆ 4 7 कर्णश्च, B₂-5 Da₁ D₁ s कर्णेन, D₂ M₁ च कर्ण (for च कर्ण) K₃ कौन्तेयो, K₄ Da₁ Dn₁ D₁ 2 s कौन्तेय, V₁ D₆ कौन्तेय, B₂-5 कौन्तेया (for कौन्तेयै) — ^b) B₁ s T₁ अयोधयत्, B₂ अयोजयत्, B₄ D₆ अयोधयत् (for अयोजयत्) — In Ś₂, 110^{ad} is lost on a damaged fol — ^c) K₄ B₄ D₂ T₂ M₂ तथा (for यथा) K₃ T₆ G वा, B₃ स, (for च) B₂ विद्विषता (for च द्वि) K₁ हता (for हन्ता) — ^d) T₁ हते युद्धे, T₃ G M हतो युद्धे (for रणे शान्तस्)

Colophon — Adhy name Dn₁ धृतराष्ट्रवाक्य, T₁ 2 M₁ धृतराष्ट्रप्रश्न, G₁ धृतराष्ट्रस्य जल्पन, G₃ धृतराष्ट्रजल्पन — Adhy no (figures, words or both) Ś₂ B₁ 2 s Da₁ D₁ 6 s 9, D₄ 10, T₁ s G M 6, T₂ 8

6

In Ś₂, st 1-6 are lost on a damaged fol
The variants are noted wherever legible

1 Before the ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नम — ^a) T₃ G₂ s तस्मिन्, Ca द्रोणे (as in text) — ^c) M₄ कृपे च (for कृते च) B₄ कृपे चामोघसंकल्पे

2 ^a) Ś₁ K₂ द्रवमाने, B₁ M₁ माण, Dn₁ D₆ s T₁ 2 G₂ s M₂-4 माणा, D₆ द्रावमाणे, T₃ विद्रावयन्, G₁ त्रासयित्वा (for द्रवमाणे) G₁ महाराजा, G₂ तदा दृष्ट्वा (for महाराज) — ^b) T₃ पौरवाणा (for कौरवाणा) V₁ B₁ Dn₁ D₂ s s S अनीकिनी, B₂-5 Da₁ D₁ s-s 7 बलार्णवं (for बले तथा) K₃ तदा (for तथा) — ^c) K₁ T₁ G₁ व्यूह (for व्यूह) B₃ पार्थी, D₆ T₁ G₁ पार्थ (for पार्थी)

C 8 45
B 6 10 2
K 8 7 2

व्यूह पार्थः स्वकं सैन्यमतिष्ठद्भ्रातृभिः सह ॥ २
तमवस्थितमाज्ञाय पुत्रस्ते भरतर्षभ ।
द्रवच्च स्वबलं दृष्ट्वा पौरुषेण न्यवारयत् ॥ ३
स्वमनीकमवस्थाप्य बाहुवीर्ये व्यवस्थितः ।
युद्धा च सुचिर कालं पाण्डवैः सह भारत ॥ ४
लब्धलक्षैः परैर्हृष्टैर्व्यायच्छद्भिश्चिर तदा ।
संध्याकाल समासाद्य प्रत्याहारमकारयत् ॥ ५
कृत्वावहार सैन्यानां प्रविश्य शिविर स्वकम् ।

कुरवोऽऽत्महितं मन्त्रं मन्त्रयांचक्रिरे तदा ॥ ६
पर्यङ्केषु परार्थेषु स्पर्ध्यास्तरणवत्सु च ।
वरासनेषूपविष्टाः सुखशय्यास्त्रिवामराः ॥ ७
ततो दुर्योधनो राजा साम्ना परमवल्गुना ।
तानाभाष्य महेष्वासान्प्राप्तकालमभाषत ॥ ८
मतिं मतिमतां श्रेष्ठाः सर्वे प्रब्रूत माचिरम् ।
एव गते तु यत्कार्यं भवेत्कार्यकर नृपाः ॥ ९
एवमुक्ते नरेन्द्रेण नरसिंहा युयुत्सवः ।

Ds स्वय Gs सुख (for स्वक) — ^a) Bs अतिष्ठन् (for अतिष्ठद्) Da1 Ds 4 7 वृत् (for सह)
3 ^b) Dn1 भरतर्षभ — After 3^{ab}, Gs reads (for the first time) 5, repeating it in its proper place — ^c) B2-4 Da1 D1 3-5 7 विदुत, Bs प्रदुत (for द्रवच्च) S1 Ks स्व बलं, Ds तद्वल (for स्वबल) Dn1 S द्रवमाण बल दृष्ट्वा — ^d) Ks व्यवधारयत्, K4 निवारयत् (for न्यवारयत्)

4 ^b) Ks बाहुवीर्यव्यवस्थित, V1 B1 2 Da1 Ds T G1 2 M वीर्यमुपाश्रित, Bs वीर्यसमाश्रित, B4 5 D1 3-5 7 Ga वीर्यमपाश्रित, Dn1 D2 8 वीर्यमवस्थित — ^c) Dn1 Ds युद्धाय, D1 युधा च, S सयुध्य (for युद्धा च) Ks स चिर (for सुचिर) — ^d) Bs भारत (for भारत)

5 Gs reads 5 (for the first time) after 3^{ab} — ^a) Ks 4 लब्धलक्षैः, (for लब्धलक्षैः) Ks हृष्टैः, B2 हृष्टैः (for हृष्टैः) — ^b) Ks व्यायच्छद्भिश्च, Ds व्ययच्छ, Gs (both times) दारयद्भिश्च M1 (sup in as in text) व्यायच्छती, Cc व्यायच्छद्भिश्च (as in text) Bs शरासु (for चिर) Bs T Gs (both times) M तथा (for तदा) — ^c) M2-4 समासाद्य (for समासाद्य) — ^d) B1 प्रत्याहारम् (for प्रत्याहारम्) — After 5, S ins

62* निवेश्य च बलं घोरं क्षुत्पिपासाभयैर्युतम् ।

श्रमेण महता युक्तं तथा द्रोणवधेन च ।

दीनरूपा रणे कृत्वा कर्म घोरा च शर्वरीम् ।

निवेशं प्राप्य सा सेना विश्रम्य मुदिताभवत् ।

[(L 1) M2-4 न्यवेश्यद्वलं घोरं, Mad ed निवेश्य बलवद्धोर T1 पिपासाबलैर् — G1 om lines 3-4 — (L 3) T2 दीनरूप, T3 दीनरूपाद् Gs घोर (for घोरा) — (L 4) M1 विश्रम्य]

6 G1 om 6^{ab} — ^a) K4 कृत्वावहार, T Gs कृत्वापहार, G2 कृत्वोपहार (for कृत्वावहार) — ^b) T1 प्रवेश्य (for प्रविश्य) G2 8 स्वय (for स्वकम्) — After 6^{ab}, G2 3

repeat lines 1-2 of 62* — ^a) K1 कुरवत्सहिता, K2 B1 4 D1 व सहित, Ks वश्च हित, V1 Bs Dn1 व सुहित, B2 3 D4 व सहित, Ds वोत्सहित, Ds वो महित, G2 वस्यहिता (for वोऽऽत्महित) — ^d) Ds सभाया (for मन्त्रया) S K2 4 तदा, K1 मिष, Da1 मिष, Ds मिया (s10), G1 मिथा (for तदा)

7 Ks om 7 — ^a) Ds पर्यङ्केषु (for पर्यङ्केषु) K1 2 पराव्येषु, V1 M4 परार्थेषु, Ds G2 परार्थेषु, Ts Gs परार्थेषु, G1 [अ]परार्थेषु, Ca परार्थेषु (as in text) — ^b) K1 स्पर्शास्त, Dn1 D4 स्पर्धास्त, D2 सर्वास्त, Ds पर्यास्त, S वरास्त, Ca c स्पर्ध्यास्त (as in text) — ^c) V1 वराहनेषूपविष्टा, Dn1 वरासनेष्वप, Ds वरासने सु — ^d) K1 सुखशय्या विवाशना (s10), K4 श्यासु वामरा, Dn1 सुख शय्यास्त्रिवा, Ds सुखशय्यासु भारत, Ds श्यास्थिता नरा — For 7^{ad} S subst

63* उपविष्टेषु तेष्वेव राजपुत्रेषु भारत ।

[Ts G1 3 M तेष्वेव]

8 ^a) Ks V1 B1 Dn1 D2 6 8 S तत्र (for ततो) — ^b) M1 परमवल्गुना, Ca वल्गुना (as in text) Cc cites वल्गुना — ^c) Ks ततो भाष्य, Ds ताननाथ (for तानाभाष्य) G2 महेष्वास — ^d) B4 असम्यत (for अभाषत)

9 Before 9, V1 B1 5 Da1 D1 2 5 6 ins दुर्योधन उवाच — ^a) S1 (before corr as in text) 2 K2 4 V1 B Da1 D1-7 मत (for मतिं) B2 ममिमता, Dn1 मतिमता (for मतिमतां) Gs मतिमन्नमता श्रेष्ठा, Gs इति मतिमन्नश्रेष्ठा — ^b) Dn1 सर्व (for सर्वे) — ^c) Da1 D1 5 गते च, D2 6 8 गतेषु, Ts G1 3 Ms 4 गतेन (for गते तु) B (except B1) Da1 D1 3-5 7 किं कार्य (for यत्कार्य) — ^d) B1 2 4 5 Da1 D1 3-5 7 किं च, B4 कि वा (for भवेत्) K4 B Da1 Dn1 D1 3-8 T G M1 2 4 कार्यतर, V1 कार्यपर, D2 कार्यगति, Ms कार्यतर, Cc कार्यकर (as in text) Ks नृपा (for नृपा)

चक्रुर्नानाविधाश्रेष्ठाः सिंहासनगतास्तदा ॥ १०
 तेषां निशम्येद्भित्तानि युद्धे प्राणाञ्जुहूषताम् ।
 समुद्रीक्ष्य मुखं राज्ञो बालार्कसमवर्चसः ।
 आचार्यपुत्रो मेधावी वाक्यज्ञो वाक्यमाददे ॥ ११
 रागो योगस्तथा दाक्ष्यं नयश्चेत्यर्थसाधकाः ।
 उपायाः पण्डितैः प्रोक्ताः सर्वे दैवसमाश्रिताः ॥ १२

लोकप्रवीरा येऽस्माकं देवकल्पा महारथाः ।
 नीतिमन्तस्तथा युक्ता दक्षा रक्ताश्च ते हताः ॥ १३
 न त्वेव कार्यं नैराश्यमस्माभिर्विजयं प्रति ।
 सुनीतैरिह सर्वार्थैर्दैवमप्यनुलोम्यते ॥ १४
 ते वयं प्रवर नृणां सर्वैर्गुणगणैर्युतम् ।
 कर्णं सेनापतिं कृत्वा प्रमथिष्यामहे रिपून् ॥ १५

C 8 359
B 8 10 16
K 8 7 18

10 Before 10, K4 V1 B D (except D8) M1 ins
 सजय उवाच — ^a) K1 एवमुक्त, K3 T G M3 4 मुक्ता,
 M1 2 मुक्त्वा (for एवमुक्ते) — ^b) K1 ययुस्त्व — ^c)
 D8 वक्तुर् (for चक्रुर्) T1 G1 2 M1 नानाविधा (for
 विधाश्च) K3 चेष्टा, B2 श्रेष्ठा, T1 G1 2 श्रेष्ठा, T3 G3 M1
 चेष्टा, Ca 0 चेष्टा (as in text) — ^d) S2 सिंहासनगतास,
 K3 स्वनगतास, B2 D5 सिं(D5 सि)हावनगता, Da1
 सिंहावनगतास, D1 सिंहोवनगता, G2 सिंहादगतास (for
 सिंहासनगतास) K4 कथ, B2 D1 5 यथा, B4 T3 G1 5
 तथा (for तदा)

11 ^a) K3 तेषां निशम्येद्भित्तानि, B1 तेषां निशम्ये
 गितानि, T1 8 G M1 2 4 इगितानि निशम्येषा (G1 2
 म्येन), T2 M3 इगितज्ञो निशम्यै(M3 शम्ये)षा — ^b)
 S transp युद्धे and प्राणान् S1 K2 जुहूषत, T1 जिहीर्षतां,
 T2 G2 जिहीर्षता, M1 जुहूषता (s10) (for जुहूषताम्) — ^c)
 K3 D1 5 समुद्रीक्ष्य (for समुद्रीक्ष्य) Dn1 G1 राज्ञा (for
 राज्ञो) — ^d) S2 K4 B2 5 D3 T2 M1 8 4 वर्चस, V1
 B1 T3 G2 5 तेजस, Dn1 वर्चसा, D2-4.6 7 G1 तेजस
 — ^e) D3 om वाक्यज्ञो S1 K2 आदधे, S2 B1 D2
 अत्रवीत्, K4 अदधे (s10) (for आददे) T G1 2 M
 वाक्यमर्थव(T2 वि)दाददे (G1 धे), G3 वाक्यमर्थं समाददे

12 ^a) S2 राग, D4 प्रीति, G1 त्यागो, G2 नागो, Ca
 रागो (as in text) K4 G3 तदा (for तथा) G1
 दाक्ष्यो, G2 दक्षेर्, Ca दाक्ष्यं (as in text) — ^b) K3
 नयश्चेत्यर्थसाधका, K4 नयश्चेत्युक्तसाधका, Da1 नयश्चेत्यर्थ
 साधक, D1 5 नयश्चेत्यर्थसाधका, T1 8 G3 यशश्चेत्य, G2
 ज्ञायश्चेत्य Ca cites नय (as in text) — ^c) K1 उपाय
 (for उपाया) D5 पाण्डितै, T1 G3 पाण्डवै (for पण्डितै)
 — ^d) S2 सर्व, K1 3 B1 5 D5 ते च, V1 B2-4 Da1 Dn1
 D1-5 7 S ते तु, D5 तेषि (for सर्वे) S1 K2 4 देवसमा
 श्रिता, K3 B2 4 5 D दैवमुपाश्रिता, B3 दैवमपा, S दैव
 समाश्रिता (for दैवसमाश्रिता)

13 ^a) K3 B3 लोके प्रवीरा, Da1 D1 5 लोकेषु वीरा
 (for लोकप्रवीरा) — ^b) V1 नीतिवन्तस् (for नीतिमन्तस्)
 Co cites युक्ता — ^c) B1 दाक्षा (for दक्षा) B3 T2

रक्षाश्च, M2-4 भक्ताश्च (for रक्ताश्च) T3 G2 8 रक्ता
 दक्षाश्च, G1 रक्तदक्षाश्च (for दक्षा रक्ताश्च) K4 हता (for
 हता)

14 ^a) S2 G1 न त्वेव, K3 न न्वेव, D8 न चैव, G3 न न्वेत्य
 (for न त्वेव) T2 कार्यं (for कार्यं) K1 नैवाच्यम्, D6
 नैराश्यम् (for नैराश्यम्) D5 न त्वेव कार्यनैराश्यं — ^b) D1
 सुनीतैरिह, D5 सुनीतेरिह D5 सुनीतैरिव (for सुनीतैरिह)
 D5 सर्वार्थो, D6 सर्वार्थो (for सर्वार्थैर्) — ^c) K1 दैवमप्यन
 लोम्यते (s10), K3 दैवमप्यनुलोम्यते (s10), D1 T3 G3
 दैवमप्यनुलोम्यते, T1 दैवमप्यनुलोमति, T2 प्यत्र लोम्यते

15 ^a) K4 Da1 D1 4 5 नृणां (for नृणां) — ^b) T3
 योधगुणैर्, G3 योधगुणैर्, M योधगुणैर् (for गुणगणैर्)
 Da1 D5 युता, G3 द्यत (for युतम्) — After 15^{ab}, K4
 V1 B D (except D8) ins

64* कर्णमेवाभिषेक्ष्याम सेनापत्येन भारत ।

[K4 B1 षेक्ष्याम K4 V1 Dn1 D2 6 सेनापत्येन]

On the other hand, after 15^{ab}, G1 repeats 8 5
 89-105 in parenthesis (cf v 1 8 5 89) — ^c) D5
 कर्ण (for कर्ण) G3 सोमपति (for सेनापति) — ^d) D2
 प्रमथिष्यामहे, T3 G2 प्रमथिष्याम ते (for प्रमथिष्यामहे)
 — After 15, K3 4 V1 B D S in^c

65* एष ह्यतिबल शूर कृतास्त्रो युद्धदुर्मद ।

वैवस्वत इवासह्य शक्तो जेतु रणे रिपून् ।

[(L 1) V1 D4 6 एषो D2 एषोप्रति, G1 एषो व्यति^c
 G3 स पश्यति बल (for एष ह्यतिबल) K4 दुर्मद, D5 दुर्मदा
 — (L 2) D5 वैवस्वत Da1 D1 5 G2 शक्तो (D1 क्ये)
 K3 4 V1 D5 8 सोढ, (for जेतु)]

K4 V1 B D (except D2 6) S cont

66* एतदाचार्यतनयाच्छ्रुत्वा राजसत्वात्मज ।

[B3 पुत्रस्तु (for तनयात्) Dn1 T2 वाक्य, T1 8 राजा
 (for राजस्)]

Dn1 cont S subst for 16^{ab}

67* दुर्योधनो महाराज प्रिय प्रीतमनास्तदा ।

[G3 महाराज Dn1 प्रिय, T1 G1 2 M भृश (for प्रिय)
 T3 G3 तथा (for तदा)]

C 8 363
B 8 10 20
K 8 7 22

ततो दुर्योधनः प्रीतः प्रियं श्रुत्वा वचस्तदा ।
प्रीतिसंस्कारसयुक्तं तथ्यमात्महितं शुभम् ॥ १६
स्वं मनः समवस्थाप्य बाहुवीर्यमुपाश्रितः ।
दुर्योधनो महाराज राधेयमिदमब्रवीत् ॥ १७
कर्ण जानामि ते वीर्यं सौहृदं च परमयि ।
तथापि त्वां महाबाहो प्रवक्ष्यामि हितं वचः ॥ १८
श्रुत्वा यथेष्टं च कुरु वीर यत्तव रोचते ।
भवान्प्राज्ञतमो नित्यं मम चैव परा गतिः ॥ १९

भीष्मद्रोणावतिरथौ हतौ सेनापती मम ।
सेनापतिर्भवानस्तु ताभ्यां द्रविणवत्तरः ॥ २०
वृद्धौ च तौ महेश्वासौ सापेक्षौ च धनंजये ।
मानितौ च मया वीरौ राधेय वचनात्तव ॥ २१
पितामहत्वं संप्रेक्ष्य पाण्डुपुत्रा महारणे ।
रक्षितास्तात भीष्मेण दिवसानि दशैव ह ॥ २२
न्यस्तशस्त्रे च भवति हतो भीष्मः पितामहः ।
शिखण्डिनं पुरस्कृत्य फल्गुनेन महाहवे ॥ २३

Dn1 S cont K4 V1 B Da1 D1 3-5 7 ins after 66*

68* आशा बहुमतीं चक्रे कर्णं प्रति स वै तदा ।
हते भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पाण्डवान् ।
तामाशा हृदये कृत्वा समाश्रय्य च भारत ।

[(L 1) B1 सुमतीं, B2 बहुमतीं, B3 वसुमतीं, Da1 Dn1
D1 T G1 2 M2-4 बलवतीं D7 च महतीं, C0 बहुमतीं (as above)
Dn1 कृत्वा (for चक्रे) M1 आशा बलवताश्चक्रे T G1 2 M
महाबल (for स वै तदा) Dn1 जय प्रति महारथ (for the
post half) G8 आशा प्रतिबला तीव्रां चक्रे कर्णं प्रति बल
— (L 2) V1 हते तु भीष्मे, B1 हते भीष्मे*, B3 हते च भीष्मे
S हते भीष्मे मृते द्रोणे (for the prior half) T1 जेत्येति (for
जेष्यति) — B2 om line 3 — (L 3) Dn1 तामाशां (for
तामाशां) S तामेवमाशा हृदये (for the prior half)
K4 D8 समाश्रय्य, S कृत्वाश्वास्य (T2 M श्रय्य, G1 2 न्वास्य,
G8 वास्य) (for समाश्रय्य) B2 भारत]

16' D8 om 16^a, S subst 67* for 16^{ab} — ^a) D1
दुर्योधनोप्रीत K3 प्रात (for प्रीत) — ^b) B1 2 4 5 Da1
Dn1 D1 3-5 7 श्रुत्वास्य (B5 त्वा च) तद्वच, B8 श्रुत्वास्य तत्त्वत
(for श्रुत्वा वचस्तदा) — S transp 16^{ad} and 17^{ab}
— ^a) K3 V1 B D प्रीतिसंस्कारसयुक्त (D7 क), T
G1 3 M प्रिय (G8 य) संस्कारसयुक्त, G2 प्रियसंस्कारसंस्कार
— ^a) K3 तथा चात्महित, Dn1 तथामात्म, D8 तथ्य चात्म
(for तथ्यमात्महित)

17 S transp 16^{ad} and 17^{ab} — ^a) K4 स्वमन,
B2 स्वबलं, D4 स्व मन, G3 स्वजन, M1 समृत, M2 4 स्वमत,
M3 समत (for स्वं मन) D6 समवस्थाप्य, M चाप्यव
स्थाप्य, Ca समवस्थाप्य (as in text) T1 वमत चाप्यव
स्थाप्य, T2 स्वमनश्च व्यवस्थाप्य, T3 G1 2 स्वजन च
व्यवस्थाप्य — ^b) S2 B3 बाहुवीर्यं, K3 बाहुवीर्यं K2 B2 4
Da1 D1 3 5 अपाश्रित, V1 lacuna, B1 समन्वित, G2
उपाश्रिता (for उपाश्रित) D8 कर्णवीर्यं समाश्रित — ^a)
K1 दुर्योधन (for दुर्योधनो) K1 महाराजो, S युधा श्रेष्ठो
(for महाराज)

18 ^a) Da1 वीर्य (for वीर्य) — ^b) V1 B1 2 Da1
D2-4 6 7 T1 G3 परम (for च पर) Da1 त्वयि (for
मयि) — ^c) G8 om अपि K1 T1 M1 3 4 त्वा (for
त्वा) — ^d) D8 प्रवक्ष्यामि

19 ^a) D8 क्रतु (sio) (for कुरु) S कुरु वै (for
च कुरु) — ^b) S1 तच्च (च marg), D8 तेव (for तव)
— ^c) D8 प्राप्य (marg थ्यै) तमो, T1 प्राब्रूत मा (for
प्राज्ञतमो) — ^d) D5 चैव (for चैव)

20 ^a) S K2 4 ह्यतिरथौ, K1 3 B1 Dn1 D2 3 5 S
(except T1) त्वतिरथौ (for अतिरथौ) — ^b) G1 सेनापतिर
— ^a) D8 द्वाभ्यां (for ताभ्यां) S K1 4 द्रविणमत्तर,
K2 मंतर, V1 वित्तर, Ca वत्तर (as in text) C0 cites
द्रविण

21 ^a) T1 M हि (for च) B3 5 D3 4 हतौ (for च
तौ) K1 ते (for तौ) — ^b) T2 सापेक्षे, G2 साक्षेपौ, M1
सावक्ष्यौ (for सापेक्षौ) K3 द्वौ (for च) — ^c) K1 T2
मानिनौ, B3 नामितौ, G1 मानीतौ, G2 मारितौ, G3 माननौ
(for मानितौ) K3 B3 D8 T1 महा (for मया) K4
V1 D8 M2-4 वीर (for वीरौ) — ^d) K1 (before corr)
राधेये D2 वचनादपि (for वचनात्तव)

22 ^a) D8 पितामहेन सरक्ष्य — ^b) K3 पाण्डुपुत्रान्
(for पाण्डुपुत्रा) B8 Da1 D1 5 M1 महारथौ (for रणे)
— ^c) D8 तानि (for तात) — ^d) B2 दिवसास्तु, D8
दिवसास्तु (for दिवसानि) S2 K4 V1 B1 Dn1 D2 6
हि, K2 B2-5 Da1 D1 3-5 7 8 S तु (for ह)

23 For the event of Śastryanya by Karna, of
5 165 27 — ^a) V1 (m as in text) T2 3 G
तु (for च) D8 भगवति (for च भवति) Ca cite
भवति (as in text) Dn1 न्यस्तशस्त्रश्च समरे — ^b) B3
प्रतापवान् (for पितामह) — ^c) K1 शिखण्डिना, D8
शिखजिन (for शिखण्डिन) Dn1 पुराकृत्य (for पुरस्कृत्य)
— ^d) K3 4 V1 B D फाल्गुनेन (for फल्गुनेन) T G
M1 महारणे (for महाहवे)

इते तस्मिन्महाभागे शरतल्पगते तदा ।
 त्वयोक्ते पुरुषव्याघ्र द्रोणो ह्यासीत्पुरःसरः ॥ २४
 तेनापि रक्षिताः पार्थाः शिष्यत्वादिह संयुगे ।
 स चापि निहतो वृद्धो दृष्टद्युम्नेन सत्वरम् ॥ २५
 निहताभ्यां प्रधानाभ्या ताम्भ्याममितविक्रम ।
 त्वत्समं समरे योधं नान्यं पश्यामि चिन्तयन् ॥ २६
 भवानेव तु नः शक्तो विजयाय न संशयः ।
 पूर्वं मध्ये च पश्चाच्च तवैव विदितं हि तत् ॥ २७
 स भवान्धुर्यवत्सख्ये धुरमुद्रोदुमर्हसि ।

अभिषेचय सेनान्ये स्वयमात्मानमात्मना ॥ २८
 देवताना यथा स्कन्दः सेनानीः प्रभुरव्ययः ।
 तथा भवानिमां सेनां धार्तराष्ट्रीं बिभर्तु मे ।
 जहि शत्रुगणान्सर्वान्महेन्द्र इव दानवान् ॥ २९
 अवस्थित रणे ज्ञात्वा पाण्डवास्त्वा महारथम् ।
 द्रविष्यन्ति सपाञ्चाला विष्णुं दृष्ट्वैव दानवाः ।
 तस्मात्त्वं पुरुषव्याघ्र प्रकर्षेथा महाचमूम् ॥ ३०
 भवत्यवस्थिते यत्ते पाण्डवा गतचेतसः ।
 भविष्यन्ति सहामात्याः पाञ्चालैः सुहृद्वैः सह ॥ ३१

C 8- 379
B 8 10 35
K 8- 7 39

24 " V1 B (except B1) Da1 D1 8-5 7 S महेष्वासे
 (Da1 स) — " S1 V1 B D तथा, S पुन (for तदा)
 — " For the event, of B 7 5 17 V1 B1 त्वयोक्त,
 S त्वयोक्त (for त्वयोक्ते) B4 पुरुषव्याघ्रे, Dn1 पुरुष-
 व्याघ्र, T2 8 G M1 पुरुषव्याघ्रो — " D1 द्रोण (for द्रोणो)
 In S2, the portion from ह्या up to सर is lost on
 a damaged fol V1 D2 8 [S]न्यासीत्, Co [S]स्यासीत्
 (for ह्यासीत्) D5 द्रोणे ह्योद्यासीत्पुरस्सर (s10), G2
 ह्यासीद्रोणपुरस्सर

25 " D8 रक्षित पार्थ (for रक्षिता पार्था) — " S2
 इव संयुगे, B (except B1) Da1 D1 8-5 7 इति मे
 मति — " G2 8 तथापि (for स चापि) K4 D2 8 7
 T2 G2 8 युद्धे (for वृद्धो) — " B1 8 M2-4 संयुगे, D2
 T1 8 M1 सत्वर, G2 सत्वर (for सत्वरम्)

26 In S2, the portion from st 26 up to 30
 is mostly lost on a damaged fol The variants
 are noted wherever legible — " V1 B1 D2 8
 प्रवीराभ्या (for प्रधानाभ्या) — " K1 4 B4 D8 (before
 corr) अमितविक्रम, K8 B1 D8 विक्रम, T1 G2 8 M1
 अतुलविक्रम, T2 8 G1 अतुलविक्रम, M2-4 अतुलविक्रम
 (for अमितविक्रम) — " B1 तत्सम (for त्वत्सम) T2
 योद्धु, M8 4 योध (for योध) — " S2 चिन्तयत्, D4
 चिन्तय (for चिन्तयन्)

27 " B8 8 Da1 D1 8 भवानेवाद्य (for भवानेव
 दु) T8 G च (for तु) — " K1 पूर्वं मध्य च,
 K8 4 पूर्वमध्ये च, D2 युद्धमध्ये च, T2 8 G M1 पूर्व
 मध्ये तु D2 8 पाञ्चाली (for पञ्चान्व) — " S2
 तव वै, K2 V1 B D (except Dn1) T1 8 M तथैव
 (T1 'व) (for तवैव) K2 8 V1 B (except B8) D
 (except Dn1) T1 M विहित (for विदित) K3 V1
 B8-5 Dn1 D2-8 T1 8 M हित, B1 हित, Da1 D1 हि ते
 (for हि तत्) T8 G विहित च स्वक हित

28 " K4 धुर्यवत्, Dn1 D2 सूर्यवत् (for धुर्यवत्)
 G2 M सखे — " D2 धुराम् K1 B D (except Dn1)
 S (except T2) अहंति (for अहंसि) — " S1 K2
 D1 2 4 5 सेनान्ये, D8 Cop राधेय, Ca 0 सेनाये (as
 in text)

29 " S2 V1 Dn1 D2 8 8 G1 2 M1 सेनानी, T1
 सेनानि, T2 सेनानि — " K4 इमा सेना (for इमा सेना)
 — " K1 धातुराष्ट्री, K8 D4 धार्तराष्ट्रा, D5 धार्तराष्ट्रा G2
 बिभर्तु, G8 बिभर्ति, Ca बिभर्तु (as in text) B
 (except B1) Da1 D1 8 4 7 8 S वै (for मे) — " D8
 शत्रुगणान् (for शत्रुगणान्) K4 सरये (for सर्वान्)
 — " B (except B1) Da1 Dn1 D1 8-5 7 8 S transp
 इव and दानवान्

30 " K4 अवस्थिर, Dn1 अवस्थित (for अवस्थित)
 S1 K2 V1 B D (except D8) T2 दृष्ट्वा (for ज्ञात्वा)
 — " K1 त्वा (for त्वा) S1 K4 V1 B D S महारथा
 (K4 था) (for महारथम्) — D1 T1 om 30-31^b
 — " K8 D4 7 च (for स) K1 आवयिष्यति पाञ्चाला,
 B8 भविष्यति निरुत्साहा, T8 G विद्रविष्यति पाञ्चाला
 — " K1 T2 8 दृष्ट्वैव K4 दानवा — " T2 अस्माक
 (for तस्मात्) — " K1 प्रकर्षेत्स्व, K8 B1 2 4 5 Da1
 D2-7 प्रकर्षेता, V1 प्रकर्षेता, B8 प्रहृष्येतां, D8 प्रकर्षेमा,
 G1 2 प्रहृषेथा, M1 प्रकर्षेथा, Co प्रकर्षेथा (as in text)
 M4 महाचमू

31 D1 T1 om 31^{ab} (of v l 30) — " K4
 भवति वस्थिते, B8 भवनवस्थिते (s10) (for भवत्यवस्थिते)
 T2 ह्येते (for यत्ते) — " K1 8 V1 B Da1 Dn1 D2-7
 T2 8 G1 2 M मदचेतस, G8 मदतेजस (for गतचेतस)
 D8 पाण्डवानामचेतस — " V1 B Da1 Dn1 D2-7 T1
 द्रविष्यति, D1 द्रविष्यति (for भविष्यन्ति) K1 महामत्या,
 Dn1 G2 महामात्या (for सहामात्या) — " S1 K1 8
 B8 Da1 Dn1 D1 8 8 पाञ्चाला (for पाञ्चालै)

C 8 380
B 8 10 37
K 8 7 40

यथा ह्यभ्युदितः सूर्यः प्रतपन्स्वेन तेजसा ।

व्यपोहति तमस्तीव्रं तथा शत्रून्व्यपोह नः ॥ ३२

कर्ण उवाच ।

उक्तमेतन्मया पूर्वं गान्धारे तव संनिधौ ।

जेष्मामि पाण्डवान्राजन्सपुत्रान्सजनार्दनान् ॥ ३३

सेनापतिर्भविष्यामि तवाहं नात्र संशयः ।

स्थिरो भव महाराज जितान्विद्धि च पाण्डवान् ॥ ३४

V1 D2 पाचालाश्च ससृजया (D2 या) B1 D6 सपाचाला
ससृजया, B2 4 5 D3 4 7 पाचाला सृजयाश्च ह (B5 हि),
S पाचालाश्च सकेकया

32 ^a) K4 सूर्य (for सूर्य) — ^b) K1 प्रतापा, K4
V1 प्रपत्न, D4 6 प्रतपत् (for प्रतपन्) — ^c) G2 व्यपो
हत्तिमिर तीव्र Ca cites व्यपोहयति, Co व्यपोहति (as in
text) — ^d) V1 D6 शत्रु (for शत्रून्) K8 व्यपोहति,
V1 B1 D2 6 8 T G1 8 M2-4 व्यपोहय, B3-5 Da1
D1 8-5 7 प्रतापय, Dn1 व्यपोह मे, G2 व्यपेतय (s10), M1
विनाशय (for व्यपोह न) — After 32, § K V1 B Da1
D1-8 (D2 om line 3) ins

69*

सजय उवाच ।

आशा बलवती राजन्पुत्रस्य तव योभवत् ।

हते भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पाण्डवान् ।

तामाशा हृदये कृत्वा कर्णमेव तदाब्रवीत् ।

सूतपुत्र न ते पार्थ स्थित्वाग्रे सयुयुत्सति ।

[K4 कर्ण उवाच — (L 1) D3 4 7 सामवत् (for
यामवत्) § K V1 B1 D2 6 8 पुत्राणां तेभवत्तदा, B2
पुत्राणामभवत्तदा B3 तव पुत्रस्य यामवत् (for the post
half) — (L 2) § K B1 5 हते भीष्मे तथा (B1 5
हते) द्रोणे, V1 D2 6 8 हते द्रोणे तथा (V1 हते) भीष्मे, B3
हते च भीष्मे द्रोणे च (for the prior half) D5 कर्णे (for
कर्णो) K1 जष्येति, K8 जयति (for जेष्यति) — (L 3)
Om in D2 K3 एव (for एव) — (L 4) K3 गते
(for न ते) D2 सूतपुत्रे हते पार्थे, D6 सूतपुत्रो हि ते पुत्र (for
the prior half) D1 स्थिताग्रे, D4 (m as above)
कृत्वाग्रे V1 D3 4 8 स (for स) § K1 2 स्थित्वाग्रे न
(§1 K2 ग्रेण) युयुत्सति, K8 D2 6 Ca प (D6 पु)राश्वस्य
युयुत्स (K8 त्य)ति (for the posterior half)]

On the other hand, Dn1 S ins after 32

70*

सजय उवाच ।

एवमुक्तुस्तु राधेयो राजा दुर्योधनेन ह ।

राजा मध्ये महाबाहुः प्रीतात्मा स महाबलः ।

हर्षयज्ञब्रवीत्कर्णो दुर्योधनमिदं वच ।

संजय उवाच ।

एवमुक्तो महातेजास्ततो दुर्योधनी नृपः ।

उत्तस्थौ राजभिः सार्धं देवैरिव शतक्रतुः ।

सेनापत्येन सत्कर्तुं कर्णं स्कन्दमिवामराः ॥ ३५

ततोऽभिषिषिचुस्तूर्णं विधिदृष्टेन कर्मणा ।

दुर्योधनमुखा राजत्राजानो विजयैषिणः ।

शातकौम्भमयैः कुम्भैर्माहेयैश्चाभिमन्त्रितैः ॥ ३६

[G2 om the ref — (L 1) Dn1 हि T1 2 G2 3 M च
(for ह) — (L 2) Dn1 महारथा (for महाबल)]

33 Dn1 S om the ref — ^a) K8 उक्तमेव च मया
(s10), G2 उक्तमेव त्वया (for उक्तमेतन्मया) — ^c) D2
जेष्मामि (for जेष्यामि) B Da1 Dn1 D1-5 7 G2 सर्वान्
(for राजन्) — ^d) D2 सगणान् (for सपुत्रान्) D2
सहपाडवान् (for सजनार्दनान्)

34 ^b) K1 तथाह (for तवाह) — ^d) K1 जित्वान्
(for जितान्) D1 om च D8 T2 विजितान्विद्धि पाडवान्
— After 34, K4 ins

71* सम ज्वरद्रो[जरद्रो]णमह महाहवे

ब्रवीमि सर्वे कुरवो निबोधत ।

न वा मदन्त्य प्रसहेद्रोणेऽर्जुन

क्रमागत मृत्युमिबोत्तमासृतात् ।

35 § K1-3 T1 2 M om the ref — ^a) §
K4 B (except B1) Da1 D1-7 महाराज, K1 महाराजसः
K2 मधूराज (for महातेजास) — ^b) T3 तदा, G2
तथा (for ततो) T3 नृप B5 राजा दुर्योधनस्ततः
— ^d) Dn1 दैवैरिव — ^e) B (except B1) Da1 D3-5 7
सैनपत्येन, D2 सेनापत्येन (for सेनापत्येन) K3 साकर्तुः
T3 G1 2 त कर्तुं (for सत्कर्तुं) — ^f) K3 कर्णे (for कर्णो).
K1 स्कंधम् (for स्कन्दम्)

36 ^a) Dn1 [S]भिषिच, T2 [S]भिसिषिचु (for
ऽभिषिषिचुस्) K1 3 V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 S कर्णं
(for तूर्णं) D6 ततोभिषिचु कर्णं ते — ^c) B3 सुयोधनं
(for दुर्योधन) §2 दुर्योधन महाराजन् — ^d) D5 विणाः
D8 (m as in text) विषयैषिण, G2 विजिगीषव, G3
विजिगीषिण (for विजयैषिण) — ^e) K3 शतैकौम्भमयै, V1
B D (except Dn1) S (except M3) Ca शातकुम्भ (for
शातकौम्भ) — ^f) V1 B3-5 D3 5 7 मन्त्रैश्चैवाभि (V1 नु)-
मन्त्रितै, B1 माहेयैरभि, B2 महोजैश्चाभि, Da1 महैयैश्चाभिः
Dn1 राजतैश्चाभि, D1 महायैश्चाभि, D6 महाहैश्चाभि, D8
मृन्मयैश्चाभि, T1 3 G2 3 ब्राह्मणैश्चाभि, T2 ब्राह्मणैश्चाभि, G1
ब्राह्मणैरभि, M1 (sup in as in text) माहेयैश्चापि मन्त्रितैः
Co cites मन्त्रै

तोयपूर्णविषाणैश्च द्वीपिखङ्गमहर्षभैः ।
मणिमुक्तामयैश्चान्यैः पुण्यगन्धैस्तथौषधैः ॥ ३७
औदुम्बरे समासीनमासने क्षौमसंवृतम् ।
शास्त्रदृष्टेन विधिना संभारैश्च सुसंभृतैः ॥ ३८
जय पार्थान्सगोविन्दान्सानुगास्त्वं महाहवे ।

इति तं बन्दिनः प्राहुर्द्विजाश्च भरतर्षभ ॥ ३९
जहि पार्थान्सपाञ्चालान्नाथेय विजयाय नः ।
उद्यन्निव सदा भानुस्तमांस्त्युग्रैर्गभस्तिभिः ॥ ४०
न ह्यलं त्वद्विसृष्टानां शराणां ते सकेशवाः ।
कृतघ्नाः सूर्यरश्मीनां ज्वलतामिव दर्शने ॥ ४१

C 8 394
B 8 10 51
K 8 7 56

37 *) K₃ B₁ 3 4 D₁ D₅ 4 7 तोयपूर्णविषाणैश्च
— *) S₁ K₂ द्वीपिखङ्गमहर्षभैः K₁ 4 द्वेषखङ्ग (K₄
द्वीपखङ्ग) महर्षिभिः, K₃ M₃ द्वेषखङ्गमहाप्रभैः (M₃ र्षभैः),
V₁ द्विपषङ्गिमहर्षभैः, B₁ द्वेषखङ्गौण्डहर्षिभिः (sio), B₃-5
D₁ D₂-4 6-8 G₂ 3 C₀ द्विपखङ्गमहर्षभैः, D₁ D₁ 5
द्वैपथाङ्ग (D₁ इ), T₂ **खङ्ग, T₃ M₂ 4 द्वैपखा
(T₃ ख)ङ्ग G₁ द्वेषखङ्ग, M₁ द्वीपखाङ्ग Ca cites द्वैप,
खङ्ग and महर्षभ — *) K₃ वन्यै, V₁ B₂ M₂-4 धान्यै
(for चान्यै) B₁ 3-5 D₁ D₁ 3-5 7 G₂ मणिमुक्तयु
तैश्चान्यै, D₁ मुक्ताफलैर्धान्यै, D₂ मुक्ताधैर्धान्यै, D₃
मुक्तासनैर्धान्यै, D₃ G₁ 3 M₁ मुक्तायुतैर्धान्यै (D₃ र्षभैः),
T₁ 3 मुक्तायुतैर्धान्यै, T₂ मुक्ताधनैर्धान्यै — *) V₁
पुण्यैर्गन्धैः D₃ पुण्यगन्धैः (for पुण्यगन्धैः) D₁ D₁
तथौषधैः, T₁ G₂ महौषधैः (for तथौषधैः)

38 *) K₃ अहवर- (sio), B₄ औदुम्बरे, D₁ 5 औदुम्बरे,
D₄ औदुम्बरे, D₃ औदुम्बरे (for औदुम्बरे) Ca cites
औदुम्बर, C₀ र S₁ K₂ 3 V₁ B D (except D₁)
सुखासीनम्, T₂ (also as in text) तदासीनम् (for
समासीनम्) K₁ औदुम्बरेण समासीनम् (hypermetrio)
— *) D₃ आतते (for आसने) K₁ क्षौमसंवृत (sio),
K₃ 4 B D₅ क्षौमसंवृते, V₁ damaged (for क्षौम-
संवृतम्) — *) K₃ ससञ्जतैः, B₁ D₁ सुसंभृतैः (for
सुसंभृतैः) D₂ 3 संभारैश्चापि संभृतैः — After 38, N
T G ins

72* ब्राह्मणा क्षत्रिया वैश्यास्तथा शूद्राश्च समता ।

तुष्टुवुस्त महात्मानमभिषिक्त वरासने ।

ततोऽभिषिक्तो राजेन्द्र निष्कैर्गोभिर्धनेन च ।

वाचयामास विप्राभ्याम्राधेय परवीरहा ।

[(L 1) K₁ ब्राह्मणा, K₄ D₁ T₂ G₂ ब्राह्मणा (T₂ ण)
K₃ D₅ समता (D₅ त), V₁ B₂ D₂ 6 सगता D₃ वैष्णवा
(for समता) — (L 2) D₅ अभिषिक्त (for अभिषिक्त)
S₁ K₂ 4 महासने (for वरासने) — (L 3) V₁ [s]भिषिक्ते,
D₁ भिक्तौ, T₃ G₂ 3 भिक्त (for भिक्तौ) S₁ K₁ 2 4 D₃
T₂ transp निष्कै and गोभि B₁ निष्कैर् D₁ निष्कैर्
Ca o cite निष्कै and C₀ धनेन (as above) — After
line 3, T₁ ins

73* पूजयामास वल्लैश्च विप्रान्देविदस्तत ।

— (L 4) G₂ 3 यो (G₃ या) जयामास Ca वाचयामास (as above)
T G₂ 3 विप्रैश्च, G₁ विप्रांश्च (for विप्रान्थान्) D₅ रागाधेय
(sio) K₁ पुनवीरहा (for परवीरहा) T G₁ 3 ऋग्भि
(T₁ वान्भि, T₂ ऋत्विक्) स्तोत्रै समतत, G₂ ऋत्विग्भिस्तो
मरैस्तथा (for the post half)]

T (T₂ om line 2) G cont M ins after 38

74* स व्यरोचत राधेय सूतमागधबन्दिभिः ।

स्तूयमानो यथा भानुरुदये ब्रह्मवादिभिः ।

तत पुण्याहवोषेण वादिन्ननिनदेन च ।

जयशब्देन शूराणा तुसुल सवतोऽभवत् ।

जयेत्युचुर्नृपा सर्वे राधेय तत्र सगता ।

[(L 1) T₁ त्वरोचत T₁ 3 G₁ 2 वदिभि — (L 2)
T₁ स्तूयमानोदयो भानोर् — (L 4) T₁ तुसुल]

39 *) B D₁ D₁ 3-5 7 8 सानुगास्तान्, D₁ 5 सानुगास्त्व,
S सानुबधान् (for सानुगास्त्व) S₁ K₂ 4 महारणे, V₁ D₂ 6
विशा पते, B₃ D₃ 4 7 महामृष्टे (for महाहवे) — *) B₃ 5
D₁ D₁ 5 इति ते, M₁ इतीद् (for इति त) T₁ G₁ 2 वदिन,
T₃ मन्त्रिण, M₁ वदिन (for बन्दिन) — *) T₁ द्विजाश्च
(for द्विजाश्च) K₁ D₅ G₃ पुरुषर्षभ, K₃ B₁ पुरुषर्षभा,
V₁ B₂-5 D₁ D₁ D₁ 4 6 7 पुरुषर्षभ, M₃ भरतर्षभ
(for भरतर्षभ)

40 *) T G₁ 2 M₂-4 जय, M₁ जयत् (for जहि) D₃
सपाञ्चालान् (for सपाञ्चालान्) — G₂ om (hapl)
40^b-42^a — *) K₁ राधेये, D₄ राधेय K₃ D₃ च, Ca न
(as in text) — *) K₁ उद्यन्निव, T₁ उद्यन्नेव K₃ B₃
महा, T₁ M यथा (for सदा) T₂ 3 G₁ 3 यथादित्यस्
(for सदा भानुस्) T₁ M सूर्यस् (for भानुस्) — *)
K₁ तमाब्रग्रैर्गभस्तिभिः (sio)

41 G₂ om 41 (cf v l 40) — *) B₂ 4 5 D₃ 4 7
वै (for ते) K₃ D₄ M₁ सकेशव, K₄ सकेशवा
(for सकेशवा) — In G₁, the portion from 41^a
of this adhy up to st 30 of the next adhy is lost on
a missing fol — *) K₃ कृतघ्न, D₁ ऊलूका, D₁ 3
उलूका, Ca कृतघ्ना (as in text) — *) D₁ ज्वलतामिव,
G₃ चलतामिव (for ज्वलतामिव) D₃ वशनि (for दर्शने)

C 8 395
B 6 10 52
K 6 7 57

न हि पार्थाः सपाञ्चालाः स्थातुं शक्तास्तवाग्रतः ।
आत्तशस्त्रस्य समरे महेन्द्रस्येव दानवाः ॥ ४२
अभिषिक्तस्तु राधेयः प्रभया सोऽमितप्रभः ।
व्यत्यरिच्यत रूपेण दिवाकर इवापरः ॥ ४३
सेनापत्येन राधेयमभिषिच्य सुतस्तव ।

अमन्यत तदात्मानं कृतार्थं कालचोदितः ॥ ४४
कर्णोऽपि राजन्संग्राप्य सेनापत्यमरिंदमः ।
योगमाज्ञापयामास सूर्यस्योदयनं प्रति ॥ ४५
तव पुत्रैर्वृतः कर्णः शुशुमे तत्र भारत ।
देवैरिव यथा स्कन्दः संग्रामे तारकामये ॥ ४६

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

42 G1 missing (of v l 41) G2 om 42^a (of v l 40) — ^a) B (except B1) Da1 D2-s 7 T G2 M1-s च (for हि) T1 शक्ता (for पार्थाः) — ^b) T1 s G2 s M transp स्थातु and शक्ता — ^c) S (G1 missing) आत्तव ज्ञस्य (for आत्तशस्त्रस्य) — ^d) T1 महेन्द्रस्यैव (for महेन्द्रस्येव) — After 42, S (G1 missing) ins

75*

सजय उवाच ।

स सत्कृत स्तूयमानः सुहृद्गणवृत्तो वृषा ।
कर्णो दुर्योधन वाक्यमब्रवीत्प्रहसन्प्रियम्
दुर्योधनाद्य सगण पाण्डूना प्रवरै सह ।
फल्युन सूदयिष्यामि त्वत्प्रियार्थं सबान्धवम् ।
सपर्वतार्णवद्वीपा शाधि गा गतपाण्डवाम् । [5]
पुत्रपौत्रप्रपौत्रेषु प्रतिष्ठा गमयिष्यसि ।
नासह्य विद्यते मद्य त्वत्प्रियार्थमरिंदम ।
सत्यधर्मानुरक्तस्य सिद्धिरात्मवतो यथा ।

[(L 1) T1 नृप G2 रूपा (for वृषा) — (L 4) G2 योषयिष्यामि G2 सर्वाध्व — (L 5) T1 द्वीपा शाधि मा हतपाण्डवा, G2 द्वीपानां शाधि तान्गणपाण्डवा (s10) — (L 6) G2 प्रतिष्ठा च गमयिष्यसि (for the post half) — (L 7) T1 s M2 s परतप (for अरिंदम)]

43 G1 missing (of v l 41) D2 om 43 Before 43, T M ins सजय उवाच — ^a) D4 reads from राधेय up to इवापर (in ^a) on marg (sec m) Dn1 तदा कर्ण, D2 स राधेय — ^b) T2 तदानीं नितरा बभौ — ^c) S2 K4 D2 T2 व्यतिरिच्यत, K1 व्यत्यरिच्य (s10), V1 B Da1 Dn1 D1 s s 7 व्यत्यरिच्यत, D4 व्यत्यशोभत, T1 व्यत्यरुच्यत, T2 G2 प्रत्यरिच्यत (for व्यत्यरिच्यत) — ^d) S2 इवापरा (for इवापर)

44 G1 missing (of v l 41) — ^a) M2 om. (hapl) the portion from न up to पत्य (in 45^b) K1 सैनापत्य (s10), K2 V1 D1 2 6 8 T G2 सेनापत्ये तु, B Da1 D2 s 7 सैनापत्ये तु, D4 (marg) सैन्यपत्ये तु, G2 सेनापत्ये तु (for सेनापत्येन) — ^b) K1 अभिषिच्य, D4 अभिषिच्य, D2 अभिषिच्य (for अभिषिच्य) — ^c) G2 अमन्यत (for अमन्यत) K2 स चात्मान, T1 तथात्मान, T2 महात्मान, G2 इवात्मान (for तदात्मान) — ^d) K1 s Dn1 D2 कालमोहित, Da1 बोदित, D2 नोदित (for चोदित)

45 G1 missing (of v l 41) M2 om up to पत्य (in 45^b) (of v l 44) — ^a) T1 राज्ञा, T2 G2 s M (M2 om) राज्ञ (for राजन्) K2 संग्राह्य (for संग्राह्य) — ^b) K1 सैनापत्यम्, K2 सेनापत्तिम्, B1 2 4 5 Da1 D1-s 7 सैनापत्यम् (for सेनापत्यम्) D2 M1 अरिंदम (for अरिंदम) — ^c) B1 सूर्यस्योदयनावधि, B2 दयनादधि, D2 देयन प्रति, D2 रूपस्योदयनादधि, D2 सूर्यस्योदयानादिति Ca cites उदयनं (as in text)

46 G1 missing (of v l 41) — ^a) Dn1 तत्र (for तव) — ^b) G2 स तव, M2-4 [5] तीव (for तत्र) — ^c) S2 स्कध (for स्कन्द) — ^d) K1 संग्रामे, D1 संग्राम (for संग्रामे) B1 तारकक्षये, G2 तारकामयो, Ca as in text

Colophon missing in G1 — Adhy name K2 B1-s Da1 Dn1 D1 s-s 7 T1 2 कर्णाभिषेक, V1 कर्णप्रधानकं चाभिषेक, M1 कर्णाभिषेचन — Adhy no (figures, words or both) S2 6 (as in text), B1 2 5 Da1 D2 a.s 10, Dn1 D4 11, T1 s G2 s M 7, T2 9. — Śloka no Dn1 59

७

धृतराष्ट्र उवाच ।

सेनापत्यं तु संप्राप्य कर्णो वैकर्तनस्तदा ।

तथोक्तश्च स्वयं राज्ञा स्निग्धं भ्रातृसम वचः ॥ १

योगमाज्ञाप्य सेनाया आदित्येऽभ्युदिते तदा ।

अकरोत्किं महाप्राज्ञस्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ २

सजय उवाच ।

कर्णस्य मतमाज्ञाय पुत्रस्ते भरतर्षभ ।

योगमाज्ञापयामास नान्दीतूर्यपुरःसरम् ॥ ३

महत्परावत्रे तु तव पुत्रस्य मारिष ।

योगो योगेति सहसा प्रादुरासीन्महास्वनः ॥ ४

नागानां कल्पमानानां स्थानां च वरूथिनाम् ।

संनद्धतां पदातीनां वाजिनां च विशा पते ॥ ५

क्रोशतां चापि योधानां त्वरितानां परस्परम् ।

बभूव तुमुलः शब्दो दिवस्पृक्सुमहास्तदा ॥ ६

ततः श्वेतपताकेन बालार्काकारवाजिना ।

हेमपृष्ठेन धनुषा हस्त्रिकक्ष्येण केतुना ॥ ७

C 8 406
B 8 117
K 8 87

7

1 In G₁, st 1-30 are missing (of v 1 8 6 41^{ab}) Before the ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः — ^a) V₁ B Da₁ D₃₋₅ Ca सैन्यपत्य D₆ समरे, D₈ संप्राप्त, Ca संप्राप्य (as in text) K₁ सैन्यामन्यत्र संप्राप्य (sio) — K₂ om (hapl) 1^a-2^b — ^c) K₄ तथोक्तश्च, V₁ तदुक्तस्तु, B₁ D₈ T₂ s G₂ s तथोक्तस्तु, B₄ यथोक्तश्च — ^a) K₄ स्निग्ध, D₈ स्नेह्य (sio) (for स्निग्ध) K₁ स्निग्धभातुम मवच (sio), S (G₁ missing) स्निग्धो भ्रातृसमो (T₁ मा) हि स (T₁ G₂ हित)

2 K₂ om 2^{ab} (of v 1 1) — ^a) V₁ B₁ s Dn₁ D₆ s सैन्यानाम्, B₈ Da₁ D₁₋₅ सेनानाम् (for सेनाया) — ^b) K₁ आदिते (for आदित्ये) Da₁ D₈ तथा (for तदा) V₁ B₁ D₆ आदित्या (B₁ त्ये)भ्युदय प्रति, D₁ आदित्यो भ्युदिते तथा — For 2^{ab}, S (G₁ missing) subst

76* हितश्च प्रियकामश्च मम पुत्रस्य नित्यम् ।

— ^c) S (G₁ missing) किमकार्षीन् (T₂ अकरोद्यन्) (for अकरोत्किं) K₁ महाप्राज्ञस्, D₈ M₁ महाप्राज्ञ — ^a) M₁ सजय

3 D₆ om the ref — ^a) D₈ कर्णस्तु K₂ आस्थाय (for आज्ञाय) — ^b) S K₁ s B₁ s-5 Da₁ D₁ s-5, 7 पुत्रास्ते D₈ तव पुत्रस्य मारिष — ^c) B D₂₋₄ 7 आज्ञापयामासुर, Da₁ D₁ s M₄ आज्ञापयामासुर (Da₁ सु, M₄ स) — ^d) K₁ कदीभूर्यपुरसर (sio), V₁ B₁ s 4 s D₃₋₅ 7 T₁ s Cap नंदितूर्यपुर सर (T₁ रा), B₈ वंदितूर्य, Da₁ नेरीतूर्य, Dn₁ तदा तूर्य, D₁ दनोदीतूर्य (sio), D₂ नदिरूप पुर सर, D₆ वंदितूर्य, D₈ नादीकूर्य, T₁ तूर्यनाद, T₂ नादितूर्य, G₂ नानातूर्य, M₁ नांदीतूर्यपुर सर, Ca बदिभृत्यपुर सरा Co cotes नंदितूर्यम्

4 ^a) D₃ om तु B Da₁ D₁ s 7 s T₂ G₂ च (for तु) K₄ महत्पदनादे तु (sio), Dn₁ D₈ सहत्यापररात्रे तु, D₂ महत्यापररात्रेषु, D₆ G₂ महत्परागे च (G₂ रात्रेण) Co cotes अपररात्रे वा — ^b) V₁ B D (except D₈) S (G₁ missing) सैन्यस्य (D₈ सैन्य च) (for पुत्रस्य) K₄ मारिष, Dn₁ T₂ भारत (for मारिष) — ^c) S₂ साहसा, Ca सहसा (as in text) K₁ योगयोगेति सहा*, K₃ योगो योग इति क्षिप्र, S (G₁ missing) योगो (G₂ योग, M₄ योगे) योग इति छात्रु Ca c o te योगो योग — ^d) S₂ महान्स्वर, D₂ महात्मन (for स्वन)

5 ^a) V₁ B₁ Da₁ T₁ M कल्प्यता, B₂ s Dn₁ D₂ s 4 s-5 T₂ G₂ Co कल्पता, B₈ D₆ कल्पात्, D₁ s T₂ G₂ कल्प (D₈ T₂ ल्प्य)ता (for नागानां) S₁ K₂ कल्पमानानां, S₂ illegible, K₁ 4 कप, V₁ B D S (G₁ missing) नाग (B₈ T₂ G₂ s राज)सुख्यानां, Co-कल्पमानानां (as in text) Ca cotes कल्पमानं — ^b) K₃ चराणां (for स्थानां) Dn₁ च वरूथिनीं, D₈ सविरूथिना — ^c) K₃ सनद्धता, G₂ सनद्धता B₁ च पत्तीना, D₂ पदा*ना, Bom ed नराणा च (for पदातीना) — ^d) D₈ वाजिनाश्च, D₈ (before corr) वाजीना च

6 ^a) B₂ s D₂ 4, 7 चैव (for चापि) M योधाना — ^b) B₈ स्वरतां च (for त्वरितानां) — ^c) S₂ K₂ D₈ तुमुल, K₄ तुमुल — ^d) T₁ s G₂ M₂₋₄ दिविस्पृक् K₁ T₁ स महास (for सुम) B₁-s Da₁ D₁ s-5 7 तत्, T₂ तथा (for तदा) Dn₁ उद्धेरिव गर्जत, D₈ दिवस्पृगिव सर्वत

7 ^a) T₁ G₂ तत् K₁ श्वेते पताकेन — ^b) K₁ 4 बलाकारवाजिना, K₃ V₁ B D T G₂ M बलाकारवाजिना (B₈ वल्लु)वाजिना (D₁ नां, D₈ ना), G₂ बलाकारवाजिनौ

C 3. 407
B 3 11 3
K. 3 3 3

तूणेन शरपूर्णेन साङ्गदेन वरूथिना ।
शतघ्नीकिङ्किणीशक्तिशूलतोमरधारिणा ॥ ८
कार्मुकेणोपपन्नेन विमलादित्यवर्चसा ।
रथेनातिपताकेन सूतपुत्रो व्यदृश्यत ॥ ९
धमन्तं वारिजं तात हेमजालविभूषितम् ।
विधुन्वान महच्चापं कार्तस्वरविभूषितम् ॥ १०
दृष्ट्वा कर्णं महेश्वासं रथस्थं रथिनां वरम् ।
भानुमन्तमिवोद्यन्तं तमो घ्नन्तं सहस्रशः ॥ ११

न भीष्मव्यसनं केचिन्नापि द्रोणस्य मारिष ।
नान्येषां पुरुषव्याघ्र मेनिरे तत्र कौरवाः ॥ १२
ततस्तु त्वरयन्योधाञ्छब्दशब्देन मारिष ।
कर्णो निष्कासयामास कौरवाणां वरूथिनीम् ॥ १३
व्यूह व्यूह महेश्वासो माकर शत्रुतापनः ।
प्रत्युद्ययौ तदा कर्णः पाण्डवान्विजिगीषया ॥ १४
मकरस्य तु तुण्डे वै कर्णो राजन्व्यवस्थितः ।
नेत्राभ्यां शकुनिः शूर उलूकश्च महारथः ॥ १५

— °) Ks हैमपृष्ठेन, Dn1 हैमपृष्ठेन — °) Ks V1 B1 Ds 8
Ts हस्तिकक्षेण (Ds न), B2-5 Da1 D1 3-5 7 नागकक्षे (Ds
क्ष्ये)ण, D2 हस्तिकक्षिण K1 (before corr) केतुना,
B2 हेतुना (for केतुना)

8 °) S1 भूपेण (by corr नरेण), K4 तूणेन, T1
तूणिना (for तूणेन) K1 भूयोगशरपूर्णेन, K2 नृपेण
शतपूर्णेन, V1 B D (except Dn1) Ts Gs M2 तूणीरश
तपूर्णेन, G2 तूणीशयस्सपूर्णेन, M1 3 4 तूणीरशरपूर्णेन — °)
B4 Ds 7 (sup len) सगदेन, Dn1 सखल्लेन, D1 सागदेन,
D2 शागदेन, D7 सगनेन, D8 (by corr) सनादेन T2 3
G2 3 तोमरेण (T2 गा) (for साङ्गदेन) M2 4 वरूथिना
— T2 om 8^{ad} — °) Ks T1 शतघ्नीकिङ्किणीशक्तिशूलतो-
मरवारिणी (T1 धारिणा), Da1 D1 5 G2 शतघ्नीकिङ्किणीशक्तिः
शूलतोमरधारिणा (G2 पाणिना), Dn1 M2 4 शतघ्नीक (Dn1
कि) कणीशक्ति, M1 शतघ्नीककिणीशक्ति शूल

9 °) S K1 2 4 Ds कार्मुकेणोपपन्नेन, B Da1 Dn1
D1-5 7 8 S (G1 missing) कार्मुकैरु (D4 रु)प — °)
S K2 4 तुमुलादित्यवर्चसा — °) K1 रथेनातिपताकेन,
T2 G2 3 नापतता तेन — °) Ks व्यदृश्यते, B2 [S]भ्यरो
चत, B4 5 Da1 D1 3-5 7 [S]भ्यदृश्यत, T2 [S]त्यदृश्यत,
M2 [S]प्यदृश्यत (for व्यदृश्यत)

10 °) Ks V1 B1 3-5 D (except Dn1 Ds) T G2 3
M2-4 ध्माप (G2 म)यन्, B2 धूमत (for धमन्त) B2-5
D (except D2 3 3) T1 2 G2 3 M2-4 राजन्, Ts शख
(for तात) M1 ध्मापययारिज राजन् (sic) — °) S1
K1 3 केनजालविभूषित, Ds हेममालावि — S2 om
(hapl) 10^{ad} — °) K4 विधुन्वानं (sic), B (except
B1) Da1 D1 3-5 7 विधुन्वानो, T1 2 G2 M विधुन्वान B3
महेश्वास (for महच्चाप) — °) Dn1 S (G1 missing)
हेमपृष्ठ नव दृढ (T2 3 G2 3 दृढ नृप)

11 °) Ds महात्मानं, M1 महेश्वास — °) G2 सारथिं
(for रथस्थ) B2 रथम (for रथिना) — °) Ks इव प्रेत,

K4 इवोध्यत, Ds इवोधन्व (for इवोद्यन्त) — °) Ks
V1 B1 4 5 D2-4 6 7 निघ्नन्, B3 विघ्न, Da1 D1 5 निघ्न
(for घ्नन्त) V1 B1 2 Dn1 D2 6 8 समतत, B2-5 Da1
D1 3-5 7 S (G1 missing) दुरासद् (for सहस्रश)

12 T1 om 12^{ad} — °) Ks त पार्थव्यसन केचिन्
— °) B2-5 भारत (for मारिष) — °) B2 पुरुषव्याघ्रा,
Dn1 व्याड (for व्याघ्र) — °) K1 नेसिने (sic) (for
मेनिरे) B1 मानवा, G2 3 गौरवात् (for कौरवा)

13 °) Dn1 वीर, M यौधाव् (for योधाव्). Ks
ततस्तु त्वरयोधानां — °) Dn1 मारिष B2 शखशब्दे-
नापि मारिष (hypermetric), T2 शृश शखेन मारिष
— °) K2 कर्णो K1 निष्कपयामास, Ks निष्काश, K4
निष्काम, V1 निकाल, B1 3-5 Da1 D1 3-5 7 निष्कर्ष,
B2 T1 3 G2 3 M निष्काम, Dn1 निष्काम, D2 निकाम,
D3 निष्काल, T2 निष्कास (for निष्कास) — °) S2 K1 4
Dn1 कारवाना K1 3 महाचर्म, V1 B D S (G1 missing)
महद्वलं (for वरूथिनीम्)

14 °) B2 Ds om व्यूह B2 Dn1 व्यूह व्यूह (by
transp), D2 व्यूढ व्यूह K1 Dn1 महेश्वास (for सो)
— °) S2 माकार, Ks 4 V1 B D (except D4) T1 2 M
मकर V1 B1 2 Ds T2 शत्रुतापन (for न) — For
14^{ad}, T2 G2 3 subst

77* मकरव्यूहमास्थाय दक्षितो रविनन्दन ।
— °) D1 प्रत्युद्ययो (sic), Ds (before corr) प्रत्युद्ययुस्
(for द्ययौ) B2 D7 T1 तथा कर्ण, G2 महाराज (for
तदा-कर्ण) — °) Ds 3 विजा (Ds ज) गीषया, Ds
विजिगीषवान्, T1 प्रति भारत (for विजिगीषया) G2
कर्ण पार्थजिगीषया

15 °) B2 3 तुडेन, B2 तुडे च, Da1 D1 5 तुडे तु (for
तुण्डे वै) K1 मकारस्य च तुडे वै, Dn1 Ds T2 मकरस्य
स्वयं तुडे, T1 3 G2 3 M मकरस्थाय तुडे तु — °) Ds
व्यवस्थिते Ks कर्ण राजन्व्यवस्थित — °) V1 B1 Dn1

द्रोणपुत्रस्तु शिरसि ग्रीवायां सर्वसोदराः ।
 मध्ये दुर्योधनो राजा बलिन महता वृतः ॥ १६
 वामे पादे तु राजेन्द्र कृतवर्मा व्यवस्थितः ।
 नारायणबलैर्युक्तो गोपालैर्युद्धदुर्मदः ॥ १७
 पादे तु दक्षिणे राजन्गौतमः सत्यविक्रमः ।
 त्रिगतैश्च महेष्वासैर्दक्षिणात्यैश्च संवृतः ॥ १८
 अनुपादस्तु यो वामस्तत्र शूल्यो व्यवस्थितः ।
 महत्या सेनया सार्धं मद्रदेशसमुत्थया ॥ १९
 दक्षिणे तु महाराज सुषेणः सत्यसंगरः ।

वृतो रथसहस्रैश्च दन्तिनां च शतैस्तथा ॥ २०
 पुच्छे आस्ता महावीरौ आतरौ पार्थिवौ तदा ।
 चित्रसेनश्च चित्रश्च महत्या सेनया वृतौ ॥ २१
 ततः प्रयाते राजेन्द्र कर्णे नरवरोत्तमे ।
 धनजयमभिप्रेक्ष्य धर्मराजोऽब्रवीदिदम् ॥ २२
 पश्य पार्थ महासेनां धार्तराष्ट्रस्य संयुगे ।
 कर्णेन निर्मितां वीर गुप्तां वीरैर्महारथैः ॥ २३
 हतवीरतमा हेषा धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
 फल्गुशेषा महाबाहो वृणैस्तुल्या मता मम ॥ २४

C 8 248
B 8 11 24
K 8 6 24

T1 3 G2 3 M नेत्रयो (for नेत्राभ्यां) K1 शूरा,
 T1 चैव (for शूर) — ^a) D4 (by corr) 3 उलकश्च
 K3 महाबल, D1 महारथा (for रथ) K4 नलकश्च
 महारथ, D5 उलकय महारथ (corrupt)

16 ^a) B1 द्रोणपुत्रस्य, B3 पुत्रश्च — ^b) Da1 D1, 5
 सर्वयादवा, T1 सर्वतो नृपा (for सोदरा) — ^c) Dn1
 राजन् (for राजा)

17 ^a) K3 B Da1 Dn1 D1 2 5 7 8 T G3 M वामपादे,
 V1 वामे भागे, D5 वामभागे (for वामे पादे) G2 वामपदेन
 राजेन्द्र — ^c) Da1 Dn1 D1 5 S (G1 missing) गुप्तो
 (for युक्तो) — ^d) D1 लोकपालैर् (hypermetric) (for
 गोपालैर्) S1 K3 V1 B (except B3) D S (G1
 missing) युद्धदुर्मदे

18 ^a) K1 पदे, D3 (before corr) पादो, G2 पादा
 (for पादे) Dn1 दक्षणे — ^b) D1 गौतम — ^c) K2
 त्रिगतैश्च, B3 D1 त्रैगतैश्च, Dn1 त्रिगतैश्च, D5 त्रैगतैश्च K4
 B1 5 D3 7 सु, T1 तु (for च) D5 महेष्वासे — ^d) K1
 दक्षिणाभ्यैश्च, K3 4 दक्षिणात्यैश्च D4 संवृता

19 ^a) S1 K2 अनुपादस्तु, B3 M2 4 अनुपाद तु, D2
 अन्वपादस्तु, T2 तस्य पादस्तु (for अनुपादस्तु) Ca otes
 अनुपादस्य (as in text), Co अनुवाद K3 राजन्, G2
 श्वस्तस्य, G3 वीरस्य, Ca वामस्य (as in text) K1
 अनुपादास्तु यो वासास्य, D1 पादस्तु वामपार्थे (hyper
 metric) — D3 om 19^a-20^b — ^d) Dn1 मद्रदेश
 समुच्छया, S (G1 missing) नानादेशसमुत्थया (T1
 समुच्छया)

20 D3 om 20^{ab} (of v 1 19) — ^a) K1 (before
 corr) दक्षिणेस्तु, B3 4 Da1 D1 दक्षिणेन Co otes दक्षिणे
 (as in text) T3 महाराज — ^b) K4 V1 सुषेण
 K3 सत्यमत्पर, B2 सत्यविक्रम, Ca सत्यसंगर (as in
 text) — ^c) B Da1 D1-5 7 रथसहस्रेण, D5 सहस्रैस्तु
 — ^d) D3 तु (for च) V1 B Da1 D1 2-5 7 त्रिभि

शतै (for शतैस्तथा) Dn1 D2 6 तदा (for तथा) K3
 दतिना त्रिशतैस्तथा

21 ^a) S K1 2 4 V1 B1 D2 6 T1 3 G3 M पुच्छे आस्ता,
 B3 3 D1 3 4 7 पुच्छेप्यास्ता, B4 5 पुच्छेस्यास्ता, Da1 D5
 पुच्छेयास्ता, Dn1 पुच्छेस्यास्ता, D3 पुच्छे स्वास्ता, T2 पुच्छे चास्ता
 V1 B D (except D3 3) T G3 M महावीर्यौ G2
 प्रपुच्छे***** — ^b) V1 B1 Dn1 D2 6 पार्थि (Dn1
 र्थे)वर्षभौ, D3 T1 M पार्थिवोत्तमौ, T2 3 G2 3 वात्मजौ
 (for पार्थिवौ तदा) K1 B3 तथा — ^c) B2 3 5 Da1
 D1-5 7 8 चित्रश्च चित्रसेनश्च, Dn1 चित्रसेनो विचित्रश्च, S
 (G1 missing) विचित्रश्चित्रसेनश्च — ^d) Dn1 वृतै,
 D5 वृतौ

22 ^a) B (except B1) Da1 D3-5 7 तथा (for ततः)
 K1 प्रघाते, D2 प्रजाते, D3 प्रयते (for प्रयाते) — ^b) K4
 नरवरोत्तमै, D1 रोत्तमौ, T3 G2 3 रथवरोत्तमे — ^c) K1
 अभिप्रेक्ष, D3 प्रतिप्रेक्ष्य (for अभिप्रेक्ष्य) — ^d) D2
 धर्मराजा

23 Before 23, D3 ins युधिष्ठिर उवाच — ^a) K4
 D2 T1 3 G2 3 M यथा सेना, V1 B D3 4 6 7 यथा सेना
 (for महासेना) — ^b) V1 B1 3-5 Da1 D1-7 धार्तराष्ट्री-
 (Da1 र्ष्ट्री)ह, B2 राष्ट्री च, T2 राष्ट्रं तु, T3 राष्ट्रा तु, G2 3
 M राष्ट्री तु (for राष्ट्रस्य) Dn1 D3 धार्तराष्ट्रीं महारणा
 (D3 चमूम्) — ^c) V1 B1 D2 निर्मिता, B2-5 D3-5
 विहिता, Da1 D1 विहिता, D1 निहिता (for निर्मिता)
 B4 वीरैर् — ^d) V1 B1 युक्ता, B2-5 D2-4 7 गुप्ता V1
 T1 2 M1-3 शूरैर्, G2 श्वेतैर् (for वीरैर्) D3 धार्तराष्ट्रै
 र्महायुधै

24 ^a) S1 (sup in as in text) K1 3 D3
 हतवीर्यतमा, K4 वीरथमा (sic), Co तमा (as in text)
 — ^b) S2 धार्तराष्ट्रै, T2 धार्तराष्ट्र (for राष्ट्री) K3 धार्तराष्ट्र-
 महाचमू, T1 राष्ट्रमहचमू — ^c) S1 K2 फल्गुनैषा, S2
 K4 फान्गुनैषा, K1 फल्गुनैषा, V1 B1 3 D3 कर्णशो (B1 से)षा;

C 8. om
B 8. 11 25
K 8. 8 25

एको ह्यत्र महेष्वासः सूतपुत्रो व्यग्रस्थितः ।
सदेवासुरगन्धर्वैः सर्किनरमहोरगैः ।
चराचरैस्त्रिभिर्लोकैर्योऽज्यो रथिना वरः ॥ २५
त हत्वाद्य महाबाहो विजयस्तव फल्गुन ।
उद्धृतश्च भवेच्छल्यो मम द्वादशवार्षिकः ।
एवं ज्ञात्वा महाबाहो व्यूह व्यूह यथेच्छसि ॥ २६
आतुस्तद्वचनं श्रुत्वा पाण्डवः श्वेतवाहनः ।
अर्धचन्द्रेण व्यूहेन प्रत्यव्यूहतं तां चमूम् ॥ २७
वामपार्श्वेऽभवद्राजन्भीमसेनो व्यवस्थितः ।

दक्षिणे च महेष्वासो धृष्टद्युम्नो महाबलः ॥ २८
मध्ये व्यूहस्य साक्षात् पाण्डवः कृष्णसारथिः ।
नकुलः सहदेवश्च धर्मराजश्च पृष्ठतः ॥ २९
चक्ररक्षौ तु पाञ्चाल्यौ युधामन्युत्तमौजसौ ।
नार्जुनं जहतुर्युद्धे पाल्यमानौ किरीटिना ॥ ३०
शेषा नृपतयो वीराः स्थिता व्यूहस्य दंशिताः ।
यथाभावं यथोत्साहं यथासत्त्वं च भारत ॥ ३१
एवमेतन्महाव्यूहं व्यूह्य भारत पाण्डवाः ।
तावकाश्च महेष्वासा युद्धायैव मनो दधुः ॥ ३२

C ० फल्गुशेषा (as in text) Ca cites फल्गु T1 महाबाहु
— T1 om (hapl) 24^a-26^a — ^a) S2 K4 तृणस्तुल्या
म(K4 ग)ता मम, V1 T2 s G2 s तृणैस्तुल्यतमा मम (T2 s
G2 मता)

25 T1 om 25 (cf v l 24) — ^a) B1 एषो (for
एको) B2 महाबाहो (for महेष्वास) — ^b) V1 B1 D2
M2-4 विरोचते, B2-5 Da1 Dn1 D1 s-7 s (by corr)
विराजते, T2 s G2 s M1 व्यरोचत (for व्यवस्थित) D3
(before corr) सूतपुत्रेव राजते — ^c) Dn1 लोकै (for
लोकैर) — ^f) K4 D6 योजयो, Dn1 योजयो (for
योऽज्यो) T2 s G2 s M अज्यो (T2 G2 ज्यो, G2
मेयो) यो महारथ Ca ० cite अज्यो (as in text)

26 T1 om 26^a (of v l 24) — ^b) M1 विजयं
K (except K1) V1 B D फल्गुन — ^c) K3 उद्धृतश्च
T G2 s M1 उद्धृत च भवे(T2 व)च्छल्य — ^d) K1
सम, M2-4 महान् (for मम) K2 T G2 s M मम
द्वा(K2 T1 M1 महद्वा)दशवार्षिकं — ^e) B1 एव गत्वा,
S (G1 missing) एतज्ज्ञात्वा (for एव ज्ञात्वा) M2-4
महेष्वास (for महाबाहो) — ^f) B1 Dn1 M1 व्यूह व्यूह
(by transp), Da1 D1 s s व्यूह व्यूह K1 तथेच्छसि,
Dn1 D3 यथेच्छक (for च्छसि) T2 व्यूह व्यूहितुमर्हसि,
T2 G2 s व्यूह व्यूहितुमिच्छसि

27 Before 27, T2 s G2 M ins संजय — ^a) B
(except B1) Da1 D1 s-5 एतद्वच (for तद्वचन) D2
आतुस्तव वचनं श्रुत्वा (hypermetric), T1 s G2 s M
श्रुत्वा तद् (G2 तु) वचनं आतु — ^b) D1 पाण्डव, S (G1
missing) कौतेय (G2 M1 s य) (for पाण्डव) — ^c)
K1 अर्धचन्द्रे, Da1 D1 s 'चन्द्रेन — ^d) D3 व्यत्यव्यूहत,
T1 प्रति, G2 M2-4 प्रत्यव्यूहत K1 (sup in)

च (for तां)

28 ^a) K1 भवेद् (for ऽभवद्) V1 वामे पार्श्वे
महाबाहो, B D वामपार्श्वे तु तस्याथ (Dn1 महाराज, D2 ०
महाबाहुर्), S (G1 missing) वामशूरे तु राजेन्द्र — ^b) T2
(before corr) व्यरोचत (for व्यवस्थित) D5 भीमसेनो
प्यवस्थित — ^c) S2 K4 T1 दक्षिणेन, Da1 D1 s 7 T2 s
G2 s M ने तु (for ने च) K1 महेष्वासौ, S (G1
missing) महाबाहुर् (T1 बाहो) (for महेष्वासो) — ^d)
V1 T2 M1 महारथ, B Da1 D1 s-5 7 s T2 G2 s M2-4
व्यवस्थित (for महाबल)

29 B2 om 29 — ^a) K3 V1 B (B2 om) D
राजा तु (Dn1 D3 राजासीत्), S (G1 missing) राजेन्द्र
(for साक्षात्) — ^b) K3 V1 B (B2 om) D S (G1
missing) पाण्डवश्च धनजय — ^c) D1 नकुल — ^d) V1
B (B2 om) D T2 धर्मराज(D2 जा)स्य

30 ^a) V1 D6 T1 च (for तु) T1 पांचालौ — ^b)
K1 D1 T2 युधामन्युत्त(K1 तु)मौजसौ, T1 न्युत्तमौजसौ
— ^c) S (G1 missing) पार्थ न (for नार्जुन) Da1 D1 s
मध्ये (for युद्धे) — ^d) K3 पापात्मानौ (for पाल्यमानौ)

31 G1 resumes — ^a) Da1 Dn1 D1 s वीरा — ^b)
K1 4 T2 G M दक्षिता, T2 रक्षिण (for दक्षिता) — ^c)
S2 K3 V1 B D S यथाभाग (for यथाभाव) — ^d) K3
यथा सत्र, B1 यथातत्त्व, B2 4 D3 4 7 यथायत्न, D2
यथासत्य, S (except T2 G1) यथासन्न

32 ^a) D3 एवमेन, T1 G1 एवमेत, G3 एवमेते D3
यथा व्यूह (for महा) — ^b) K1 व्यूह, K2 व्यूह, D5
व्यूह K1 पाण्डव — ^d) D5 मनै (for मनो) V1
(before corr) दधु S युद्धायैवावतस्थिरे (G1 'वैव
व्यवस्थिता)

दृष्ट्वा व्यूढां तव चमू सूतपुत्रेण संयुगे ।
 निहतान्पाण्डवान्मेने तव पुत्रः सहान्वयः ॥ ३३
 तथैव पाण्डवी सेनां व्यूढा दृष्ट्वा युधिष्ठिरः ।
 धार्तराष्ट्रान्हतान्मेने सकर्णान्वै जनाधिप ॥ ३४
 ततः शङ्खाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः ।
 सहसैवाभ्यहन्यन्त सशब्दाश्च समन्ततः ॥ ३५
 सेनयोरुभयो राजन्प्रावाद्यन्त महास्रनाः ।
 सिंहनादश्च सज्जे शूराणां जयगृद्धिनाम् ॥ ३६

हयहेषितशब्दाश्च वारणानां च वृंहितम् ।
 रथनेमिस्त्रिनाश्वोग्राः संबभूवुर्जनाधिप ॥ ३७
 न द्रोणव्यसनं कश्चिज्जानीते भरतर्षभ ।
 दृष्ट्वा कर्णं महेश्वासं मुखे व्यूहस्य दशितम् ॥ ३८
 उभे सेने महासत्त्वे प्रहृष्टनरकुञ्जरे ।
 योद्धुकामे स्थिते राजन्हन्तुमन्योन्यमञ्जसा ॥ ३९
 तत्र यत्तौ सुसंरब्धौ दृष्ट्वान्योन्य व्यवस्थितौ ।
 अनीकमध्ये राजेन्द्र रेजतुः कर्णपाण्डवौ ॥ ४०

C 8 438
B 8 11 41
K 8 8 41

33 ^a) K₈ व्यूह, V₁ व्यूहा, D₅ व्यूढा (for व्यूढा)
 G₁ om तव — ^o) D₅ निहतात् K₈ Da₁ D₁ 5 मन्ये
 (for मेने) — K₄ om (hapl) 33^d-34^e — ^a) K₁
 सूतपुत्र (for तव पुत्र) K₈ धार्तराष्ट्रसहान्वयान्, V₁
 D₂ 8 8 धार्तराष्ट्र सहान्वयान्, B₁ धार्तराष्ट्रसहायवान्, B₂-5
 Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 धार्तराष्ट्र (B₂ इ) सबाधव (Da₁ D₁ 5
 वान्), S सकृष्णान्वै जनाधिप (G₈ प)

34 K₄ om 34^{ab} (of v 1 33) — ^a) B₈ तथैव
 D₅ पाण्डवी D₁ सेना — ^b) K₈ व्यूहा दृष्ट्वा, D₇ व्यूढा राजा,
 S दृष्ट्वा व्यूढां (by transp) — ^c) G₂ दृतराष्ट्रान्, M₁ (by
 corr) धार्तराष्ट्रा K₈ मन्ये (for मेने) — ^d) K₂ V₁ B D
 (except D₆) जनाधिप (D₈ समन्तत) K₈ सकलैव
 जनाधिप (sic), S सकर्णान्सुयोधनान्

35 Cf 6 23 13 — ^a) Da₁ D₁ 5 शखा (D₁ ख)श्च
 — ^b) K₁ B₂ 4 पणवानकदुदुभी (B₈ भी), K₈ D₈ 4 7
 दुदुभि, D₈ डिडिमा — ^c) K₁ 8 V₁ B₁ 2 4 5 Da₁
 D₁-7 डिडिमाश्चाभ्य (K₁ भि, B₂ 4 D₂-4 7 प्य)हन्यत,
 B₈ डिडिमाश्च न्यहन्यत, Dn₁ D₈ दुदुभ्यश्चाभ्यहन्यत, S
 पटहाश्चाभ्य (T₁ श्र व्य; T₂ G₂ श्राप्य, G₂ श्राप्य)हन्यत
 — ^d) Ś₁ (marg) शब्दयश्च, K₁ दर्शयश्च, K₂ lacuna, K₈
 D₁ नगर्यश्च, V₁ B D₂-4 6 7 G₁ झझैराश्च, Da₁ D₅ T
 G₂ 8 M झ (T₅ ज)झैर्यश्च, Dn₁ पणवाश्च, D₈ झल्लर्यश्च
 (for सशब्दाश्च) V₁ B₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 T₂ सहस्रश,
 D₈ जनाधिप (for समन्तत)

36 ^b) K₈ B₂ 8 D₈ 8 प्रवाद्यत, K₄ प्रच्छाद्यत, S
 डिडिमाश्च (G₂ पाण्डवाश्च) (for प्रावाद्यन्त) — ^c) K₁
 (before corr as in text) D₄ 8 (before corr) T₁ 8
 G₁ 2 M₁ सिंहनादाश्च, K₂ नामश्च T₁ G₁ 8 M₁ सज्जु,
 T₂ श्मु, G₂ हु — ^d) Ś₁ K₂ जयगृद्धिनाम्, Ś₂ गृद्धिनाम्,
 K₁ गृद्धिनाम्, D₈ G₁ गर्धिनाम्, D₈ T₂ गृद्धिनाम्,
 T₁ मिच्छताम्

37 ^a) S₁ K₂ जयहेषितशब्दाश्च Ś₂ K₄ वाजिहे (K₄ हे)
 षित, K₁ हायहैषित, V₁ जहे हेषितशब्दाश्च, B₈ Da₁ D₁ 5 6
 हय (Da₁ ष)हेषितशब्देन, D₄ हयहेषितशब्दाश्च, M₁ 8
 हयहेषितशब्दश्च — ^b) Ś₁ K₂ D₄ बृहिता, V₁ damaged,
 B₁ 4 5 Da₁ D₁ 6 T₂ बृहितै, B₂ D₈ 7 बृहता, B₈ T₂
 G₂ 8 बृहिता, Dn₁ D₅ बृहिते, D₂ वाहनै, T₁ बृहित; G₁
 ब्रहित, M₁ बृहित K₈ वारणाना बृहति च — ^c) K₁
 रथे नेमिस्त्रिनाश्वोग्रा, T₁ रथनेमिस्त्रिनाश्वोग्रा, M₂-4 मिस्त्र
 नश्वोग्रा — ^d) K₄ जनाधिप Dn₁ M₁ नराधिप

38 ^a) T₁ किञ्चित्, T₂ G M केचित् (for कश्चित्)
 — ^b) T₁ विजज्ञस्, T₂ G₁ विजग्मुस्, G₂ विजहुस्,
 G₃ M विजज्जुस् (for जानीते) B (except B₁) Da₁
 D₁ 8-5 7 S (except T₂) तत्र भारत (for भरतर्षभ)
 — ^c) K₄ मुरये, D₂ मृवे (for मुखे) K₁ 2 4 S (except
 T₁ 2) दसित

39 ^a) V₁ *ने, B₁-8 Da₁ D₁ 4 5 8 सैन्ये, B₄ सेन्ये;
 D₈ सेन्यो (for सेने) B D (except D₈ 8) S महाराज
 (for सत्त्वे) — ^b) D₈ प्रहृष्ट, T₁ प्रणष्ट (for प्रहृष्ट)
 K₄ नरकुजर, B₈-5 D₈ 4 7 नरसकुले, D₅ नरकुजरी
 Ś K₁ 2 प्रहृष्टे नरकुजर (K₁ रे), B₂ प्रहृष्टे जनसकुले
 — ^c) Ś K B₁ Dn₁ युद्धकामे, D₈ युद्धकाम, D₈ युद्धकाले,
 G₁ योद्धुकामो (for कामे) G₁ स्थितो Da₁ D₅ राज,
 S यत्ते (for राजन्) — ^d) Ś K₁ 2 4 B₁ 4 m Dn₁
 D₂-4 6 7 G₈ भोजसा (for अञ्जसा)

40 ^a) K₁ तत्र यत्तौ, K₄ यत्तवतौ, B₂ तत्र योधान्,
 Dn₁ त्रयायतौ, D₆ तत्र पात्तौ B₂ सुसंरब्धान्, B₅ महेश्वासौ
 (for सुसंरब्धौ) S (except T₂) विजये जातसंरभे
 — ^b) K₈ 4 दृष्ट्वान्योन्य B₂ व्यवस्थितान्, D₂ स्थित,
 T₁ 8 G M₂-4 अवस्थिते (T₂ G₈ तौ), M₁ उपस्थित — ^c)
 K₁ 2 अनेकमध्ये — ^d) B₈-5 Da₁ D₁ 8 4 7 चेरतु, D₂
 रेजते, D₆ राजेते (for रेजतु) Da₁ D₁ 5 कर्णफाल्गुनौ

C 8 439
B 8 11 42
K. 8 8 42

नृत्यमाने तु ते सेने समेयातां परस्परम् ।

तयोः पक्षैः प्रपक्षैश्च निर्जग्मुर्वै युयुत्सवः ॥ ४१

ततः प्रवृत्ते युद्धं नरवारणवाजिनाम् ।

रथिना च महाराज अन्योन्यं निघ्नतां दृढम् ॥ ४२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

C

संजय उवाच ।

ते सेनेऽन्योन्यमासाद्य प्रहृष्टाश्चनरद्विपे ।

बृहत्यौ सप्रजहाते देवासुरचमूपमे ॥ १

ततो गजा रथाश्चाश्वाः पत्तयश्च महाहवे ।

सप्रहारं परं चक्रुर्देहपाप्मप्रणाशनम् ॥ २

पूर्णचन्द्रार्कपद्मानां कान्तिस्त्रिङ्गन्धतः समैः ।

41 ^a) B₄ s Da₁ D₁ Cc नृत्यमानेव, D₅ नृत्यमाने च, T₁ s G₁ s M नृत्यताविव, G₂ नृत्यत इव (for नृत्यमाने तु) V₁ B₁ s D₂-4 7 च (for तु) K₈ उभे, B₈ च तत् (for तु ते) B₈ सैन्ये — ^b) K₁ सेनेयेता परस्पर, S (except T₂) प्रजग्मतुरभीतवत् — ^c) K₈ V₁ B (except B₂) D (except Dn₁ D₈) तेषां (for तयोः) B₁ 4 पक्षा प्रपक्षाश्च, B₂ s D₈ पक्षप्रपक्षैश्च Dn₁ D₈ S पक्षप्रपक्षेभ्यो, D₅ पक्षा प्रपक्षौ च (for पक्षैः प्रपक्षैश्च) Cc cites पक्षैः प्रपक्षैः (as in text) — ^d) K₈ 4 B₁ 4 s Da₁ D₁ 5 निर्ज (K₄ D₁ 5 ज)हु V₁ निजगुर, S निर्ययु (for निर्जग्मुर) B₂ s s Da₁ D₁ s-5 7 ते, S (except T₂) च (for त्वे) K₁ च युत्सव (s₁₀), B₄ परस्पर, D₁ युयुत्सव (s₁₀)

42 ^a) K₁ रथान, K₂ s V₁ B D (except D₅) रथानां (for रथिना) S₂ om च K₈ D₈ तदा (D₈ था) राजन्, T₁ महाराजन् (for महाराज) — ^d) S₂ K₂ 4 त्वन्योन्य, K₁ न्यन्योन्य, Dn₁ अन्योन्य S भृश (for दृढम्) B (except B₁) Da₁ D₁ s-5 7 Ca (marg sec m) अन्योन्यमभिनिघ्नता, Ca (orig) as in text

Colophon — *Adhy name* K₈ व्यूहरचना, Dn₁ सेनाव्यूह, T₁ M₁ व्यूहकरण, T₂ व्यूहविधान — *Adhy no* (figures, words or both) S₂ 7 (as in text), B₁ 4 s Da₁ D₁ s s 11, D₄ 12, T₁ s G M 8, T₂ 10

8

1 D₈ G₁ M₁ om the ref. G₂ ins, after the ref श्रीकृष्णाय नमः — ^a) T₁ M सेने ते (by transp) — ^b) V₁ D₈ (before corr) प्रहृष्टाश्चनराधिपे, Dn₁ रथद्विपे, D₁

नरद्विजे, T₂ G₁ s M₂ s प्रहृष्टाश्च नरद्विपे (G₂ नदीमुखे) (s₁₀) — ^c) K₈ बृहती, Dn₁ T₈ G₈ बृहत्यौ (for बृहत्यौ) K₁ सप्रजहाते, V₁ जघ्नाते, Dn₁ D₈ सप्रकाशते, M₂ सप्रहारे ते, M₄ ससप्रहाते (for सप्रजहाते) B₈ वर्धमाने प्रजहाते, G₂ बृहत्यसौ रुजआश (s₁₀) — ^d) S₂ K B₂ s s Da₁ D₁ s-5 7 8 देवासुरसमप्रभे, V₁ B₄ D₂ 6 चमू (D₂ मू) प्रभे, B₁ T₈ G चमूसमे, T₂ चमूनिभे

2 ^a) K₂ तथा (for ततो) S₁ K₁ गजरथाश्चाश्वाः, K₈ B₂-5 D₂-4 7 8 T₈ G₁ s M₁-4 न (D₈ M₂-4 व)ररथाश्वेभा (B₄ D₈ 4 7 भै, D₂ M₁ भा, G₁ भ्य), B₁ नररथा**, Da₁ D₁ s नररथाश्चौघा, Dn₁ वररथाश्चैश्च, D₈ नरा रथा श्वेता, T₁ नररथाश्चिभ्या, T₂ रथवराश्वेभा, G₂ नरवराश्वेभा (for गजा रथाश्चाश्वाः) — ^b) K₁ प्रभुयश्च (s₁₀) (for पत्तयश्च) B₁ [उ]ग्रमाहवे, B₂-5 Da₁ D₁ s-5 7 [उ]ग्रवि-क्रमा — ^c) B₂ s Da₁ D₁ s-5 7 सप्रहारान्, D₂ सप्रहार- (for सप्रहार) B₂ s Da₁ D₁ s-5 7 भृश, B₄ तत, S महच्च (for पर) K₈ सप्रहारं च कुर्वत, V₁ B₁ प्रहारं परम चक्रुर्, D₈ सप्रहारं प्रचक्रुर्वै — ^d) S₂ K₂-4 B₄ s Ca c देहपाप्मा (S₂ K₄ प्म)सुनाशन, K₁ पाप्मसुनाशन (s₁₀), V₁ D₂ पाप्माप्रणाशन, B₁ पाप्मप्रणाशनान्, B₂ s Da₁ D₈ 4 7 पाप्मासु (D₄ झु)नाशनान्, Dn₁ T₂ देहे (T₂ ह) प्राणविनाशन, D₁ देहपाप्मासुनारकान्, D₅ पाप्मासुनाशनान्, D₆ पापप्रणाशन, T₁ सर्वदेहविनाशन, T₈ G M देहपाप्म (G प)विनाशन, Ccp पाप्माप्रणाशन

3 ^a) D₈ om (hapl) the portion from चन्द्रा up to अर्ध (in 4^a) — ^c) K₈ पूर्णा (for पूर्ण) — ^b) S₁ K₂ कातिस्त्रिगन्धत, K₁ कातिस्त्रिगन्धत, K₈ कातिस्त्रिगन्धत, V₁ B₁ s-5 D₂-4 6 7 भिर्गन्धत, B₂ भिर्गन्धत, Da₁ D₁ s कातिभिर्दन्धत (s₁₀), T₁ कातिस्त्रिगन्धत, G₈ कांतिं च

उत्तमाङ्गैर्नृसिंहाना नृसिंहास्तस्मिन्महीम् ॥ ३
अर्धचन्द्रैस्तथा भल्लैः क्षुरप्रैरसिपट्टिशैः ।
परश्वधैश्चाप्यकृन्तन्नुत्तमाङ्गानि युध्यताम् ॥ ४
व्यायतायतबाहुना व्यायतायतबाहुभिः ।
व्यायता बाहवः पेतुश्छिन्नमुष्ट्यायुधाङ्गदाः ॥ ५
तैः स्फुरद्भिर्मही भाति रक्ताङ्गुलितलैस्तदा ।

गरुडप्रहृतरैः पञ्चास्यैरिप पन्नगैः ॥ ६
हयस्यन्दननागेभ्यः पेतुर्वीरा द्विषद्धताः ।
विमानेभ्यो यथा क्षीणे पुण्ये स्वर्गसदस्तथा ॥ ७
गदाभिरन्यैर्गुर्वीभिः परिधैर्मुसलैरपि ।
पोथिताः शतशः पेतुर्वीरा वीरतरै रणे ॥ ८
रथा रथैर्निहिता मत्ता मत्तैर्द्विपैर्द्विपाः ।

C 8 449
B 8 12 9
K 8 9 9

गद्यत (s10) (for कान्तिविविधत) Dn1 कान्ति विभ्राति
सायकौ — ^a) B3 तत्तर, Da1 D3 तत्तर, D4 (before
corr as in text) सत्तर, Ca o तत्तर (as in text)
K4 T1 मही (for महीम्) K3 नृसिंहानासुर्मही (s10),
D1 नृसिंहास्तस्मिन्मही (s10) T1 नृसिंहैवततामही (s10),
T3 G3 आवृता प्रतता मही, G1 2 आवृता पतितैर्मही, M
नृसिंहै प्रतता मही

4 ^a) D3 om अर्ध (of v l 3) T2 तदा (for
तथा) K1 बल्लै (for भल्लै) — ^b) G2 अपि (for
असि) K1 V1 B1 T2 असिपट्टिशै, D5 पट्टिशै,
D6 T1 3 G M पट्टिशै (for पट्टिशै) — ^c) Da1
Dn1 D1 5 8 परश्वधैश्च, D6 G2 परश्वधैश्च (for परश्वधैश्च)
K2 चाप्यकृतान्, D4 8 चाप्यकृतान्, T1 चापकृतान्, G1
चापि कृतान्, G2 चापकृतान्, G3 चालकृतान्, M
चान्व (M1 व) कृतान् (for चाप्यकृतान्) K1 परश्वधैश्चापि
कृतान् (s10), B3 परश्वधैश्चकृतान्, T3 परश्वधैश्चापकृतानि
G1 आत्तमागानि (for उत्तमाङ्गानि) B5 देहिना (for
युध्यताम्) G2 उत्तमाङ्गानियुध्यता — After 4, S (except
T2) reads 8^{ab}

5 ^a) S2 व्यायतायतबाहुना, K3 D2 व्यायता युत, Da1
D1 5 व्यायता यत्र बाहुना — ^b) S2 व्यायतायतबाहुभिः,
K4 व्यायतायत, Da1 D1 5 व्यायता यत्र बाहुभिः Ca o
cite व्यायता and आयता — ^c) K4 व्यायता, D3 व्याहता,
Ca o व्यायता (as in text) K4 बहव (for बाहव)
V1 B1-3 Da1 Dn1 D1 3-7 T G3 M बाहव पातिता रेजु,
B4 5 D2 G1 बा (D2 ब) हय पतिता रेजु, G2 बाहव पाति
तान्नुज (s10) Ca o cite पतिता — ^d) S1 K1 2 4
छिन्नमुष्ट्यायुधाङ्गदा (K4 दा), V1 B1-3 5 Da1 D1-7
घरण्या सायुधा (D2 धा) गदा (B2 3 D3 4 दै), B4 घरण्या
सागदायुधा, Dn1 दूरणा रुधिरक्षिता, S सागदा रुधिरक्षिता
(G1 ता, G2 त)

6 ^a) Da1 D1 5 क्षुरद्भिर् (for स्फुरद्भिर्) K3 गृही
ताभि (for मही भाति) — ^b) T1 रक्ताङ्गुलि V1 B D
(except D6 8) S तथा (for तदा) — ^c) K3 गरुड-
प्रहृतिभिर् (hypermetric), K4 B5 Dn1 D2 7 प्रहृतिरै,

B2 प्रहृतरै, B4 प्रहृतरै D1 प्रपतरै, D5 प्रहृतरै (for गरुड
प्रहृतरै) D3 गरुडप्रहृतिरै तुष्टै, T1 गुरुप्रहारतो रुणै, T2
गुरुप्रहारणोपेतै, G1 2 गरुडप्रहाररुणै (G2 णै), M गरुड
प्रहारतो रुणै (hypermetric) — ^d) V1 पाचास्यैर्
(for पञ्चास्यैर्) B2 (except B1) Da1 D1 3-5 7 पचा
(D3 आ) स्यैर् (D3 तु) रगैरिव

7 ^a) K1 हयस्यन्दननागेभ्यः (s10), V1 B2-5 Da1 D1-7
T1 3 G M द्विरद (B2 दा, B5 Da1 T3 द) स्यन्दनाश्वै (T1
श्वि)भ्यः, B1 विरदस्यन्दनाश्वै — ^b) K3 द्विषद्धता, G2
मिषग्विता (for द्विषद्धता) — ^c) K1 विमानेभ्यो Dn1
S पुण्ये (for क्षीणे) K3 क्षीणे पुण्ये विमानेभ्यो — ^d)
Dn1 T2 3 क्षीणे (for पुण्ये) K3 यथा स्वर्गसदस्तथा, D6
पुण्ये स्वर्गसदो यथा, T1 क्षीणे स्वर्गफला यथा, G1 3 क्षीणे
स्वर्गपदास्तथा, G2 क्षीणे पुण्यपदास्तथा, M क्षीणे स्वर्गफले
तथा (M2 यथा)

8 T1 3 G M read 8^{ab} after 4 — ^a) S2 K4 गदा
भिरतिगुर्वीभिः, K3 V1 B Da1 D1 3 4 7 T2 3 G M3 गदा
भिरन्ये गु, D2 6 गदाभि (D6 भी) रत्न — ^b) T1 3 G1 3
मुष्टिभिर्, G2 यष्टिभिर्, M1 उष्टिभिर्, M2 4 ऋष्टिभिर्, M3
दृष्टिभिर् (for परिधैर्) S2 K1 मुसलैर्, K3 Dn1 D1 2 4 8
मुसलैर्, B2 3 मुषलैर् — ^c) K1 पोथिता, K3 योथिता,
T1 3 G1 2 M1 प्रेषिता, T2 पातिता, G3 प्रेषिता, M2-4
प्रोक्ता (for पोथिता) S2 शतशः, S (except T2)
शतथा (for शतशः) — ^d) S K1 2 4 B2 Da1 D1 5 वीरतरै
(for वीरतरै) T1 3 G1 वीरा वी (G1 धी) रै शितै शिरै,
G2 वीरवीररै शितै, G3 M वीरा वीरशतै (M2-4 रै) शितै

9 ^a) S K1 4 D2 तथा (for रथा) B Da1 D1 3-5 7
विमथिता, D2 विनिहिता, M3 विनिहिता (for विनिहिता)
— ^b) D5 मत्ता मत्तौ, T1 3 G M प (M2 पा) तिताश्च (for
मत्ता मत्तैर्) K3 B1 2 4 5 Da1 D1-4 7 8 S (except
T2) द्विपा द्विपै (by transp), V1 D6 महाद्विपै, D5 द्विपै
द्विपा द्विपै (for द्विपैर्द्विपा) Ca o cites मत्तैर्द्विपैर् (as in
text) — ^c) K1 सादिना, K3 G2 सादिता (for सादिन)
V1 सादिनश्चापि, B1 D2 6 सादिभिश्चापि D3 T3 G1 3
सादिभि सादिनश्चैव — ^d) V1 परमसयुगे (for सकुले).

C 8 449
B 8 12 9
K 8 9 9

सादिनः सादिभिश्चैव तस्मिन्परमसंकुले ॥ ९
 रथा वररथैर्नागैरश्वारोहाश्च पत्तिभिः ।
 अश्वारोहैः पदाताश्च निहता युधि शेरते ॥ १०
 रथाश्चपत्तयो नागै रथैर्नागाश्च पत्तयः ।
 रथपत्तिद्विपाश्चाश्चैर्नृभिश्चाश्चरथद्विपाः ॥ ११
 रथाश्चेभनराणा च नराश्चेभरथैः कृतम् ।
 पाणिपादैश्च शस्त्रैश्च रथैश्च कदनं महत् ॥ १२
 तथा तस्मिन्बले शूरैर्वध्यमाने हतेऽपि च ।

अस्मानभ्यागमनपार्था वृकोदरपुरोगमाः ॥ १३
 धृष्टद्युम्नः शिखण्डी च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ।
 सात्यकिश्चेकितानश्च द्रविडैः सैनिकैः सह ॥ १४
 भृता विचेन महता पाण्ड्याश्चौड्राः सकेरलाः ।
 व्यूढोरस्का दीर्घभुजाः प्राशवः प्रियदर्शनाः ॥ १५
 आपीडिनो रक्तदन्ता मत्तमातङ्गविक्रमाः ।
 नानाविरागवसना गन्धचूर्णावचूर्णिताः ॥ १६
 बद्धासयः पाशहस्ता वारणप्रतिवारणाः ।

10 ^a) V1 B1 2 4 5 D 8 रथैर्, B8 रथे (for रथा)
 §2 K4 रथवरैर्, V1 B5 Da1 D1 5 T2 8 G1 8 M2-4 नागा
 रथा, B1 नागा रथैर्, B2-4 Dn1 D2-4 7 8 T1 M1 नरा रथा,
 D8 नरा रथो, G2 नागा रथो (for वररथैर्) K8 रथैर्नररथा
 नागा — ^b) B4 अश्वारोहस्तु, Dn1 अश्वारोहाश्च, D8 अश्वारो-
 हाश्च, T2 अश्वारोहाश्च (for अश्वारोहाश्च) § K2 4 सादिभि-
 (for पत्तिभि) — D1 8 om (hapl) 10^a-11^b — ^c)
 Dn1 अश्वारोहा पदातैश्च

11 K1 om 11 D1 8 om 11^{ab} (cf v 1 10) — ^a)
 D8 रथाश्च, T2 तथाश्च, G2 नागाश्च (for रथाश्च) — ^b) K8
 V1 B1 5 D2 रथनागैश्च, B8 रथाश्चे **, D8 रथा नागैश्च, T1
 M1 रथैर्नागैश्च, T2 रथैर्नागाश्च, G1 2 अश्वैर्नागैश्च (for रथै
 नागाश्च) B1 5 D8 पत्तिय, B8 पत्तिभि (for पत्तय)
 §2 K4 नागाश्च पत्तिभिस्तथा, B2 4 Da1 D8-5 7 T3 G8
 रथाश्चेभान् पत्तिभि — ^c) V1 द्विपाश्चैश्च, B4 द्विपाश्चान्यैर्,
 D8 T1 2 (before corr) द्विपाश्चैश्च, G1 द्विपाश्चाश्चैर्,
 G2 द्विजाश्चाश्चैर्, M1 द्विपाश्चाश्च (for द्विपाश्चाश्चैर्)
 — ^d) V1 B1-8 Da1 D1-8 5 7 रथैश्चापि नर(Da1 D1 8 रथ)
 द्विपा, B4 अश्वैश्चापि नरद्विपा, D4 रथैश्चापि वरद्विपा,
 D8 रथैश्चाश्चनरद्विपा

12 ^a) B2-4 Da1 Dn1 D1-5 7 8 T G2 8 तु (for च)
 K8 रथाश्चेयुनरारीणा (s10), G1 रथाश्चेभनराणा तु — ^b) B1
 नराश्चेभनरै, D8 (by corr) T2 8 G2 8 रथाश्चेभनरै
 (T3 G2 रा, G8 रा), G1 रथाश्चेभनरा (for नराश्चेभरथै)
 D2 वृता, D8 वृत्, D8 कृत, T8 G कृता (for कृतम्) K8
 केचन सैन्य रथैर्वृत्तम् (hypermetrio) — After 12^{ab} Dn1
 T2 ins

78* तथाश्चनरनागानामन्योन्य सकुल बभौ ।

[Dn1 रथाश्च]

— ^a) K1 शस्त्रैश्च (for शस्त्रैश्च) D8 पाणिपादै रथैश्चैव — ^d)
 D8 शस्त्रैश्च, T1 खड्गैश्च, G1 शरैश्च (for रथैश्च) T1 कृत
 (for महत्)

13 ^a) K1 बलै, B8 रणे, D2 हते (for बले) — ^b) V
 B1 D8 हन्यमाने, T3 G2 8 युध्यमाने (for वध्यमाने) K4
 हितेपि च, Dn1 हतेपि व (for हतेऽपि च) — ^c) §1
 D2 8 अभ्यागमत्, K1 अभ्यगमन्, K8 अभ्यगमत्, B
 (except B1) Da1 Dn1 D1 8-5 7 T3 G2 8 M
 अभ्याययु T1 अभ्यययु, G1 नभ्यययु (for अभ्यागमन्)
 T2 पार्थो (for पार्था)

14 ^a) D7 reads the portion from कि (in 14^a)
 up to मात (in 16^b) in marg K2 चेकितानाश्च (for
 चेकितानश्च) — ^d) § K2 T1 G द्रमिडै, K8 प्रमिडै,
 V1 द्राविलै B1-8 5 Da1 D1-5 7 द्राविडै, D8 द्राविलै,
 D8 द्रमिडै, T2 M2-4 द्रामिलै, T3 M1 द्रमिलै (for द्रविडै)
 K4 शैनिकै, G1 सरिकैस् (for सैनिकै)

15 D7 reads 15 on marg — ^a) K8 नृवा (s10),
 V1 B Da1 D1-8 8 T1 वृता, D7 T2 (sup lin) 3
 G8 धृता, G2 भ्राता (for भृता) K8 चित्तेन, V1
 Da1 D1 2 5 6 वृदेन, B D8 4 7 व्यूदेन, T1 सैन्येन (for
 विचेन) D2 सहसा (for महता) — ^b) §2 K2 4 चौडा,
 K1 चोड्यास्, K8 चोडा, V1 B2-5 Da1 D1 8-7 T3 G8
 चोला, Dn1 चोद्रा, D8 चौडाश्च, T1 2 G1 M1 चोला (for
 चौडा) K1 (by corr) सकेवला, K4 सकेरला, T1 2 G1
 M1 सकेरला (for सकेरला) B1 पाण्ड्याश्चाडालकेरला,
 D2 पाण्ड्या रथैर्द्राकेरला, G2 M2-4 पाण्ड्याश्चोळाश्च केरला
 — ^c) K8 दीर्घभुज, K4 D1 दीर्घभुजा (for दीर्घभुजा)
 — ^d) K1 प्रशव, K8 प्राशव, B1 प्रासव, T1 पाशव (for
 प्राशव) K1 प्रियदर्शना, V1 B D S पृथुलोचना (for
 प्रियदर्शना)

16 D7 reads up to मत्तमात on marg — ^a)
 K1 अपीडिन, K8 आपीडिनो, D1 8 8 (before corr)
 आपीडितो, D8 अखडिता (for आपीडिनो) G2 नक्तदता
 (for रक्तदन्ता) — ^b) K1 मभुमातगविक्रम (s10) — ^c)
 Dn1 नानावीरांगवसना, D8 नानाविधांगवसना, C8 नाना

समानमृत्यवो राजन्नीकस्थाः परस्परम् ॥ १७

कलापिनश्चापहस्ता दीर्घकेशाः प्रियाहवाः ।

पत्तयः सात्यकेरन्ध्रा घोररूपपराक्रमाः ॥ १८

अथापरे पुनः शूराश्चेदिपाञ्चालकेऋयाः ।

करुषाः कोसलाः काश्या मागधाश्चापि दुद्रुवुः ॥ १९

तेषा रथाश्च नागाश्च प्रवराश्चापि पत्तयः ।

नानाविधरवैर्हृष्टा नृत्यन्ति च हसन्ति च ॥ २०

तस्य सैन्यस्य महतो महामात्रवैरैर्वृतः ।

मध्यं वृकोदरोऽभ्यागाच्चदीयं नागधूर्गतः ॥ २१

स नागप्रवरोऽस्त्युग्रो विधिवत्कल्पितो बभौ ।

उदयाग्र्यभवनं यथाभ्युदितभास्करम् ॥ २२

तस्यायसं वर्मवरं वररत्नविभूषितम् ।

C 8 483
B 8 12 23
K 8 9 23

विरागवसना (as in text) — ^a) Ś2 K1 4 गधचूर्णादिचू (K1 चिचू K4 दिपू)गिता, K8 पूर्णवधूर्णिता, Dn1 चूर्णावचूर्णिता, D5 चूर्णवचूर्णिता, D6 चूर्णावचर्चिता

17 ^a) K1 4 B2 बद्धाशय, K8 वद्धामय, Dn1 बद्धायस (for बद्धासय) K8 D2 प्राशहस्ता, B8 Da1 Dn1 D1 8 T1 2 G1 2 M प्रासहस्ता, D6 प्रसारस्ता (for पाशहस्ता) — K8 om (hapl) from 17^b-18^a — ^b) Dn1 वरण, D4 वारणा, D5 चारण (for वारण) — ^c) K4 समानमृत्यवो (sic), D6 सागायमृत्यवो, Ca 0 समानमृत्यवो (as in text). — ^d) V1 B1 2 4 5 D2-5 7 नात्यजत (D2 ति) B8 नाशसत, Da1 D1 8 Ca आसनस्थ, Dn1 D6 T2 न त्यजत (D6 ति), T1 व्यासकाश्च T3 G प्रसक्ताश्च (G1 श्वा), M व्यासक्ताश्च (for अनीकस्था)

18 K8 om 18^a (cf v l 17) — ^a) K1 कामापिनश्च, D1 कालापिनश्च, Ca कलापिनश्च (as in text) T1 खड्ग हस्ता, G1 शापहस्ता, G2 पाशहस्ता (for चापहस्ता) — ^b) K1 केश, K8 M1 केशा, B8 केश (for केशा) V1 (before corr) 8 T2 प्रियावहा, B8-5 Da1 D1 8-5 7 प्रियावहा (D4 दा), D2 पयावहा, T1 8 G M प्रहारिण (for प्रियाहवा) D6 दीर्घकेशाक्षिबाहव — ^c) Dn1 पत्तय, D6 दत्तयस् (for पत्तय) S2 K4 सात्यकेरन्ध्रा, K1 साम्यके रन्ध्रा, K8 सन्नकारन्ध्रा, V1 सत्यकेरन्ध्रा, B8 सात्यकेरन्ध्रा, D1 सत्यकेरन्ध्रा, D4 सात्यकेरन्ध्रा, D6 सत्यकेरन्ध्रा, D7 सादिन श्रान्ये, D8 साक * रन्ध्रा, S सायकैर्विद्धा (for सात्यकेरन्ध्रा) Ca c cite सात्यके (as in text) Cc also cites अन्ध्रा — ^d) K8 घोररूपा पराक्रमा, V1 B1 4 Dn1 D2 6 T2 घोररूपा भयावहा (B4 नका), T1 घोररूपा महाबला

19 ^a) D8 वीरा (for शूरा) — ^b) K8 Dn1 D8 4 6-8 कैकया (for केकया) — ^c) Ś1 K2 3 कारुष, Ś2 K4 B Da1 Dn1 D1-5 8 कारुषा, K1 कातूषे, V1 कारुषा, D6 सासूरा, T1 G8 M2-4 करुषा, T2 8 G2 M1 करुषा, G1 कारुषा (for करुषा) Ś2 K8 4 B8 4 Da D2-5 7 8 कोशला, K1 D6 कोसला, B1 Dn1 कोशला, B2 6 कोषला, D1 केशला, T8 G कौसला (for कोसला) Śa K2 कचा, Ś2 K1 काशा, K8 काचा, BD7 काच्या, B4 (marg.)

काश्वा, Da1 D1 5 काचा, D2 काया, D8 कच्या, D4 काव्या, D6 कारा, D8 कावा T1 2 M वगा, T3 G वका (for काश्या) — ^a) G2 मगधाश्च (for मागधाश्च) B4 Da1 D1 4 5 चाभि (for चापि) D1 दुद्रुवु, M8 दुद्रुमा (for दुद्रुवु)

20 ^a) V1 B Da1 D1 2 6 T G1 8 M2-4 रथाश्चनागा (D1 ना)श्च — ^b) B2 4 5 Da1 D1 8-5 7 चोप्रपत्तय, G2 चापि शक्तय (for चापि पत्तय) D2 6 प्रवीराश्च परतपा — ^c) K8 नानाविधरतिर, V1 B8 D5 वाद्यरवैर्, B1 5 वाद्यवैर्, B8 वाद्यवैर्, B4 Da1 D8 4 7 वाद्यधरैर्, D2 बाणवैर्, D6 वारणवैर्, S बाणरवैर् (for नानाविधरवैर्) G1 हृष्टान् Dn1 नानावरणसहृष्टा

21 ^a) K8 महत, T8 G शतशो (for महतो) — ^b) Ś2 महारात्रवैर्, K4 रवैर्, V1 Dn1 D2 C0 रथैर्, D6 सहामात्यै रथैर्, S महामात्रश्च (T1 च श)तैर् (for महामात्रवैर्) K1 रता (for वृत) — ^c) K2 V1 B1 2 4 5 Da1 Dn1 S मध्ये (for मध्य) V1 B1 2 4 5 Da1 D1-8 S [अ]भ्यायात्, B8 Dn1 प्रायात् (for [अ]भ्यागात्) — ^d) K4 त्वदीया, V1 B1 त्वदीया, B1 2 4 5 Da1 D1-8 त्वदीयान्, B8 तदोवान् (sic), T1 M त्वरया (for त्वदीय) K8 नावधू, B8 नानधूर D8 गजधूर (for नागधूर) K1 (before corr) गता (for गत) Ca cites नागधूर्गता (as in text) Dn1 T2 आरूढो नागमुत्तम, T8 G नागप्रवरधूर्गत

22 ^a) Ś2 नागप्रवरो, K8 नागप्रवरा, V1 प्रवरे (for प्रवरो) K1 [S]त्यग्रो B8 [S]नुग्रो, G1 2 शुग्रो (for स्त्युग्रो) Da1 D1 5 स नागप्रवरोऽस्त्युग्रो (sic) — ^b) Ś1 K1 2 कपितो, K4 कल्पितौ (for कल्पितो) B8 विधिवत्कल्पमावभौ — ^c) Ś2 K1 4 उदयाग्र्य (K4 ग्र)भवन, K2 उदयाग्र्यश्च, K8 Da1 (marg with the remark टीकाया) T2 M1 उदयाग्राशु, V1 उदयाग्रादि, B1 2 4 5 D8 4 T Ca op उदयाग्रादि, B8 उदयाग्रावि, Da1 D5 उदयाग्रेषु Dn1 D1 उदयाग्रेषु (D1 शु), D2 उदयाग्रादिभवन, D3 उदयाग्रादिभवनो (D8 भुवन), T1 8 G2 8 उदयाग्र स्व (G2 ग्रस)भवन, G1 M2-4 उदयाग्र शु, M1 उदयाग्राशु ❀ C0 उदयादिबलेन नाज्ञा प्रख्या इति । तथोक्तमुदयादि-वनशृगमित्यन्वय ❀

C 8 463
B 8 12 23
K 8 8 23

तारोद्भासस्य नभसः शारदस्य समत्विषम् ॥ २३
स तोमरप्रासकरश्चारुमौलिः खलकृतः ।
चरन्मध्यदिनार्काभस्तेजसा व्यदहद्रिपून् ॥ २४
तं दृष्ट्वा द्विरदं दूरात्क्षेमधूर्तिर्द्विपस्थितः ।
आह्वयानोऽभिदुद्राव प्रमनाः प्रमनस्तरम् ॥ २५
तयोः समभवद्युद्धं द्विपयोरुग्ररूपयोः ।
यदृच्छया द्रुमवतोर्महापर्वतयोरिव ॥ २६

23 ^a) Dn1 तस्य भेद्य (for तस्यायस) Dn1 चर्मवर, D2 चर्मरथ, M1 चर्मपर (for चर्मवर) D8 तस्यायसद्वर्मवर — ^b) T1 सर्व (for वर) — ^c) K8 तारोक्तस्य, B8 4 (m as in text) 5 Dn1 D2-4 7 Ca ताराव्यासस्य, G2 तारोद्भासस्य, C0 ताराभासस्य, Ca तारोद्भासस्य (as in text) — ^d) K8 सादरस्य, C0 शारदस्य (as in text) V1 B1 G सम (G8 म) त्विषा, B4 समतषा, Dn1 समस्त्वष, D8 समद्विष, D8 T1 समप्रभ, M1 समत्विष (for सम त्विषम्) C0 cites त्विषा

24 ^a) K8 स तोमरप्राशकरश्, V1 B Da1 D1-4 7 व्यग्र करश्, Dn1 प्राशकरश् D6 प्रासकर, T1 M2-4 प्राग्रकरश्, M1 स तोरणप्राग्रकरश् — ^b) K8 चारुमौलि, D8 मौलि, D8 T1 मौलि (T1 लि), Ca आत्तमौलि (for चारुमौलि) K1 सुलकृत, Dn1 त्वलकृत, D8 खलकृत (for खलकृत) — ^c) S1 (before corr) शरन्मध्यदिनार्काभ (sup in as in text), K1 शरमध्य दिनार्काभस्, 4 2 V1 B Da1 D1-8 5-7 T2 8 G M1 2 शरन्मध्य, K8 शरमध्य दिवाद्यु भिस् (s10), Dn1 शरन्मध्यदिनार्काभिस्, D4 शरन्मध्य दिनार्काभस् — ^d) K1 8 T2 व्यदहन्, V1 B1 8 D8 व्यधमद् B2 व्यादन्, Dn1 [अ]भ्यद्ववद्, T1 8 G1 8 M2 4 प्रादहद्, G2 M8 प्रदहद्, M1 प्राहरद् (for व्यदहद्) D8 दिश (for रिपून्)

25 ^a) V1 T1 M1 द्विरदी (for द्विरद) K4 दूरा, D8 दूरात् (for दूरात्) G2 त दृष्ट्वा द्विरदाकार — ^b) K8 क्षेमधूर्ति (for क्षेमधूर्तिर्) K1 द्विपस्थित, V1 B1 T1 M2-4 द्विपे स्थित, Da1 D1 2 5 8 द्विपे स्थित, T3 G8 स्थितो द्विपे, G1 स्थिरो द्विपे, M1 द्विपस्थित, C0 द्विपस्थित (as in text) G2 क्षेमधूर्तस्थिते द्विपे (s10) — ^c) K4 आह्वयानो, B2-5 Da1 D1 8 5 7 आह्वयन्, D4 प्रायात्तस् (for आह्वयानो) V1 B1 आह्वयमानो दुद्राव — ^d) K8 D1 प्रमना, Ca 0 प्रमना (as in text) K1 प्रमनस्तनु, Da1 D1 5 प्रमनतर, D8 प्रमदस्त्वरन्, C0 प्रमनस्तरम् (as in text) B1 प्रबल प्रमनास्त्वरन्, V1 प्रमन प्रमनास्त्वर, Dn1 बलिनो बलवत्तरम्, S प्रहसन्पुतना मुखे (T1 M2 8 ना त्वरन्, G2 8 ना चरन्, M1 प्रतनास्त्वरन्)

संसक्तनागौ तौ वीरौ तोमरैरितरेतरम् ।
बलवत्सूर्यरश्म्याभैर्भिन्वा भिन्वा विनेदतुः ॥ २७
व्यपसृत्य तु नागाभ्या मण्डलानि विचेरतुः ।
प्रगृह्य चैव धनुषी जघ्नतुर्वै परस्परम् ॥ २८
क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्बाणशब्दैश्च सर्वशः ।
तौ जनान्दर्शयित्वा च सिंहनादान्प्रचक्रतुः ॥ २९
समुद्यतकराभ्या तौ द्विपाभ्या कृतिनावुभौ ।

26 ^a) G2 तत (for तयो) — ^b) S K2 4 उग्रकर्णयो, K1 भूपयो, V1 B1 वेगयो, D8 कोपयो (for रूपयो) — ^c) D4 (before corr) यादृच्छया, Ca 0 यदृच्छया (as in text) K1 क्रमवतोर्, K8 द्विमवतो, Da1 D1 रूपवतो, D5 रूमवतोर्, G1 2 द्रुतवतोर् (for द्रुमवतोर्) — ^d) B1 द्वयो (for महा)

27 ^a) G2 ससत्करातकौ वीरौ — ^b) K8 तोमरे (for तोमरैर्) K1 मरैरितरेतरी (s10), G1 तोमरैरिव तोमर — ^c) K8 D1 T2 M1 सूर्य (K8 र) रश्म्याभैर् (for रश्म्या भैर्) — ^d) K8 बाणैर्भिन्वा, B2 4 5 D8 4 7 8 भिन्वान्योन्य (for भिन्वा भिन्वा) D8 बिभेदतु, T1 [अ]भिचेरतु, G2 विनेदतु (for विनेदतु)

28 T2 om 28^{ab} — ^a) K8 व्यपसृत्य, K4 व्यपसत्य, B8 अपाकृत्य, Dn1 व्यवसृत्य, Da1 D1 अपसृत्य, D8 व्यवस्य*, T1 G1 2 M व्यतिसृज्य (G1 M त्य) (for व्यपसृत्य) T1 8 G2 8 M च, G1 व (for तु) K1 व्यपसृत्यत, K2 सृत्यत (for सृत्यतु) G2 मानाभ्या (for नागाभ्या) — ^b) G2 निचेरतु, C0 विचेरतु (as in text) — ^c) D4 विगृह्य (for प्रगृह्य) V1 B D (except D8) S चोभौ (for चैव) B1 5 धनुषि (for धनुषी)

29 ^a) K1 क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्, K4 क्ष्वेडितोस्फोटितरवैर्, D2 क्षोणिता, T1 2 G1 2 M क्ष्वेलिता — In B8, 29^b is lost on a damaged folio — ^b) V1 B2 5 D8-5 7 बाणशब्दैस्तु, D8 वरशब्दैश्च (for बाणशब्दैश्च) S K B2 4 5 Da1 D1 8-5 7 T1 सर्वत (for सर्वश) — ^c) K4 तान् (for तौ) K1 जना, B2 4 5 Da1 D1 8-5 7 जन *Dn1 तर्जना (s10) (for तौ जनान्) K8 कर्षयित्वा, B2 4 5 Da1 D1 8-5 S हर्षयतौ (for हर्षयित्वा) K8 V1 B1 Dn1 D2 8 8 तु (for च) B8 तौ जन च प्रहर्षयतौ (hypermetric) — ^d) V1 B D (except Dn1 D8) T8 G सिंहनाद

30 ^a) K1 द्वौ (for तौ) T1 समुद्यतकरौ भूत्वा — ^b) M1 (before corr) द्विभाभ्या (for द्विपाभ्या) K1 वतिनावुभौ (s10), M4 कृतिनावुभौ (for कृतिनावुभौ)

वातोद्धूतपताकाभ्यां युयुधाते महाबलौ ॥ ३०
तावन्योन्यस्य धनुषी छित्त्वान्योन्यं विनेदतुः ।
शक्तितोमरवर्षेण प्रावृण्मेधाविवाम्बुभिः ॥ ३१
क्षेमधूर्तिस्तदा भीमं तोमरेण स्तनान्तरे ।
निर्भिमेद तु वेगेन षड्भिश्चाप्यपरैर्नदन् ॥ ३२
स भीमसेनः शुशुमे तोमरैरङ्गमाश्रितैः ।
क्रोधदीप्तवपुर्मैधैः सप्तसप्तिरिवाशुमान् ॥ ३३
ततो भास्करवर्णाभमञ्जोगतिमयस्सयम् ।

ससर्ज तोमर भीमः प्रत्यमित्राय यत्नवान् ॥ ३४
ततः कुल्लाधिपतिश्चापमायम्य सायकैः ।
दशभिस्तोमर छित्त्वा शक्त्या विव्याध पाण्डवम् ॥ ३५
अथ कार्मुकमादाय महाजलदनिस्वनम् ।
रिपोरभ्यर्दयन्नागमुन्मदः पाण्डवः शरैः ॥ ३६
स शरौघादितो नागो भीमसेनेन संयुगे ।
निगृह्यमाणो नातिष्ठद्रातध्वस्त इवाम्बुदः ॥ ३७
तमभ्यधावद्विरद भीमसेनस्य नागराट् ।

C 8 478
B 8 12 38
K 8 9 38

— °) S₂ वातोद्धूत, K₈ ततोद्धूत, V₁ वातैर्द्धूत, G₂ वातोद्धूत (for वातोद्धूत) — °) B₈ (sup ln) D₈ परस्पर (for महाबलौ)

31 B₈ partly damaged — °) K₄ तावन्योन्य च (for तावन्योन्यस्य) — °) T₁ पुनर्भिक्त्वा T₈ G M पुनर्भिक्त्वा (for छित्त्वान्योन्य) S₁ K₁ 2 4 Dn₁ विरेजतु, K₈ D₂ 8 8 विचरेतु, T₂ बिभेदतु, G₂ निषेधतु, M₂ विरेदतु (for विनेदतु) B₅ छित्त्वान्योन्यस्य नेदतु — °) S₁ (m as in text) K₁ 2 प्रावृद् (K₁ 2) घोषाव् S₂ Da₁ Dn₁ D₁ 5 प्रावृन्मे (S₂ 2) मेधाव् B₅ G₂ M₁ 2 प्रावृण्मेधा (B₈ 3), D₈ प्रावृद्मेधो (for प्रावृण्मेधाव्)

32 °) D₂ क्षेमधूर्तिस् (for क्षेमधूर्तिस्) S₁ K₂ 4 V₁ T₂ G₂ तथा (for तदा) T₁ वीरस् (for भीम) — °) K₁ निर्भिमेद V₁ B D (except Dn₁) [अ]ति, T₁ 2 M [अ]थ, T₈ G [आ]शु (for तु) — °) G₂ चास्यापरैर् (for चाप्यपरैर्) D₁ नदम् D₈ नुदत्, T₂ हृदि, G₂ नुदान् (for नदन्)

33 °) G₂ अकमास्थिते (for अङ्गमाश्रितैः) — °) D₈ क्रोधप्राप्तवपुर्, G₂ कोय दीप्त (for क्रोधदीप्त) D₈ मेधे, T₂ घोर्, G M₁ घर्मे (for मेधैः) — °) Cc cites सप्तसप्ति (as in text)

34 B₈ partly damaged — °) Dn₁ भास्कर रश्म्याभ्या, T₁ 3 G M रश्म्याभम् T₂ रश्माभम् — °) K₂ has lacuna for अजोगति S₁ अप्रदीप्तमयस्सयम्, K₈ अजोग तिमयोमयम्, K₄ सुप्रदीप्तमयस्सयम्, Dn₁ मनोगतियमसय (sio), D₈ अयोगतियमसय, T₁ अधोगतिम्, T₂ नभोगतिम्, G₂ अजोगतिमयस्स्वयम् (sio) Ca c cite अजोगति Ca also cites अयस्सयम् (as in text) — °) T₁ सधाय (for ससर्ज) D₈ तोमरे (for तोमर) — °) K₈ प्रमित्राय च, D₈ प्रत्यामित्राय (sio), Cc प्रत्यमित्राय (as in text) K₁ मित्रवान्, T₁ दत्तवान्, T₂ G₁ यत्तवान् (for यत्नवान्) G₂ प्रत्यमित्रो ययौ तदा

35 B₈ partly damaged — °) K₁ कुरलाधिपतिश्, K₈ कुल्लाधि, D₂ स कुल्लाधिपतिश् (hypermetric), D₈ स कुल्लाधिपतिश्, S कुरुलाधिपतिश् (for कुल्लाधिपतिश्) B₂ ततश्चकुनृपाधिपतिश् (hypermetric) — °) S₁ K₁ आयाम्य K₈ उद्यम्य, B₁ 3 5 D₈ 4 7 आनम्य, D₂ आसज्य D₈ व्ययम्य, D₈ T₂ आदाय, Ca c आयम्य (as in text) B₁ 2 शायकै, Da₁ D₁ 5 मार्गणै (for सायकै) — °) T₂ शतशस् (for दशभिस्) K₁ M₁ तोमरैश् (for तोमर) B₁ 2 4 D₈ 4 6 7 T₂ भित्त्वा (for छित्त्वा) — °) K₈ V₁ B Da₁ D₁ 3-8 S षष्ठ्या Dn₁ D₂ षड्भिर् (for शक्त्या) S₂ पाडवान् (for पाण्डवम्)

36 °) B₁ तथा (for अथ) G₂ चक्रकम् (for कार्मुकम्) — °) B (except B₁) D₁ 3-5 7 भीमो (for महा) K₁ (sup ln as in text) महाजलध S K₂ 4 B₁ 3-5 D₈ 6 7 T₈ G₈ निस्वन, K₈ निस्वन (for निस्वनम्) — °) K₁ रिपुरभ्यर्दयन्नागम्, K₈ अपरैर्भ्यर्दयन्नागम् (sio) — °) K₁ स्यद (sio), K₂ उर्मदन्, K₈ V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁-3 5 7 8 T₈ G₈ M उन्नदन्, B₈ त नदन्, D₄ उन्नदत् D₈ उन्नयन् T₁ विनदन्, T₂ उन्मद G₁ उन्नद, G₂ उन्नत (for उन्मद) V₁ पाडवै, M₁ पाडव (for पाण्डव)

37 B₈ partly damaged — °) B₅ G₁ शरैर्दितो, T₁ शशाखा (for शरौघा) — °) S K₂ 4 B₂ 4 5 Da₁ D₁ 3-5 7 8 गृह्यमाणोपि, K₁ विगृह्यमाणो, K₈ पीड्यमानोपि, B₁ Dn₁ Co निगृह्यमानो, Ca माणो (as in text) — °) B₂-5 Da₁ D₁-5 7 वातोद्धूत, Dn₁ वातध्वजस्त (sio), G₂ वाताहत, M वाताभ्यस्त (for वातध्वस्त) B₁ इवार्षव, T₂ G₂ इव हुम् (for इवाम्बुद)

38 S K₂ D₂ om (hapl) 38 B₈ partly damaged — °) Dn₁ T₁ 3 G M अन्वधावद्, T₂ अन्वियाय (for अन्वधावद्) K₈ द्विरदो (for द्विरद) K₁ तमभ्य धावति सति — °) K₁ भीमगोषैः, K₂ भीम भीम स,

C 8 478
B 8 12 38
K 8 9 38

महावातेरितं मेघं वातोद्धूत इवाम्बुदः ॥ ३८
संनिवर्त्यात्मनो नागं क्षेमधूर्तिः प्रयत्नतः ।
विव्याधाभिद्रुत बाणैर्भीमसेन सकुञ्जरम् ॥ ३९
ततः साधुविसृष्टेन क्षुरेण पुरुषर्षभः ।
छित्त्वा शरासनं शत्रोर्नागमामित्रमार्दयत् ॥ ४०
ततः खजाकया भीमं क्षेमधूर्तिः पराभिनत् ।

जघान चास्य द्विरद नाराचैः सर्वमर्मसु ॥ ४१
पुरा नागस्य पतनादवपुत्य स्थितो महीम् ।
भीमसेनो रिपोर्नागं गदया समपोथयत् ॥ ४२
तस्मात्प्रमथितान्नागात्क्षेमधूर्तिमवद्रुतम् ।
उद्यतासिमुपायान्त गदयाहन्वृकोदरः ॥ ४३
स पपात हतः सासिर्व्यसुः स्वमभितो द्विपम् ।

Bs-5 Da1 D1 3-5 7 8 T2 M1 भीमो भीमस्य (for भीमसेनस्य) K1 om नागराट् — ^a) K1 D4 वातोद्धूत (D4 दूत) (for दूत) Dn1 तस्मिन्काले व्यदृश्यत

39 Ds om 39 — ^a) S K2 B1 T1 स निव (B1 वा) र्या K3 Ms सनिपत्या, K4 सन्यवर्त्या (sic), V1 स निवार्या, B2 5 D2-4 7 T3 G3 सनिवार्या (for सनिवर्त्या) — ^b) B (except B1) Da1 Ds-5 7 प्रतापवान् (for प्रयत्नत) — ^c) K4 [अ]भिद्रुतैर्, Dn1 [अ]भिमुख, T2 [अ]तिद्रुत, Co [अ]भिद्रुत (as in text) G2 विव्याध विद्रुत बाणैर् — ^d) V1 B Ds 4 7 भीमसेनस्य कुजर

40 Bs partly damaged — ^a) Dn1 ततश्च साधु सृष्टेन, G1 2 तत साधुनिसृष्टेन — ^b) S2 K2 B1 D2 T1 M (except M1) पुरुषर्षभ, Ds भरतर्षभ V1 B2 4 5 Da1 D1 3-5 7 क्षुरेणानतपर्वणा, T2 8 G क्षुरप्रेण सकासुक Co cites क्षुरेण (as in text) — ^c) T1 8 Gs Ms भित्त्वा, M1 क्षित्त्वा (for छित्त्वा) K4 शराशन, T2 8 G नरर्षभ (for शरासन) K1 शत्रु, T2 शीघ्र (for शत्रोर्) — ^d) S K2 4 नागमप्या (S2 म्या, K4 म्य) र्दयच्छरै, K1 नौगमत्यत्रमित्रयत् (sic), K3 नागमित्र समादयत्, V1 D4 8 T1 M नागचामित्रमर्दयत् (D4 न्) B1 D6 नागमिन्द्र (D6 त्र)ममर्दयत्, D2 नागमर्मश्च ताडयत्, T2 8 G नाग चापि प्रमर्दयत् Co cite चामित्रम् (as in text)

41 ^a) K1 शटाकया, Dn1 Ds S शलाकया, K3 खजाकया, V1 Bs-5 Da1 D1-7 कुड्डो रणे, B1 स गदया, B2 खगै कचैर्, Ca खजिकया (for खजाकया) — T1 om (hapl) 41^b-43^a — ^b) D2 क्षेमधूर्ति (for धूर्ति) K1 पुराभिनत्, Dn1 शरासनी, Ds पराभिन, D4 पराभवन्, T2 परामृशन्, G2 पराक्रमी (for पराभिनत्) — ^c) G2 तस्य (for चास्य) B2 transp चास्य and द्विरद B4 जघानागस्य द्विरद — ^d) K1 नारदै (for नाराचै) K4 सर्वमर्मसु (for मर्मसु) — After 41, V1 B D (except Dn1 Ds) S (T1 om) ins

79* स पपात महानागो भीमसेनस्य भारत ।

[V1 स पपात महाबाहो, S (T1 om) तत पपात नागैर्दो

(for the prior half) S (T1 om) मारिष (for भारत) V1 नागो भीमसेनस्य भारत (hypermetric?) (for the post half)]

42 T1 om 42 (cf v 1 41) — ^a) M1 गजस्य (for नागस्य) — ^b) S1 K2 अवप्रत्य, K1 अर्धप्रत्य, T2 G1 2 M सोचपुत्य (for अवपुत्य) D1 स्थिते (for स्थितो) S1 K2 अवप्रत्यास्थितो मही, K4 अवपुत्यास्थितो मही — ^c) B2 4 5 Ds 4 7 तस्य भीमोपि द्विरद, Da1 D1 5 तस्य भीमो द्विपवर, Dn1 S (T1 om) भीमसेनोपि (G1 मि) त नाग, D2 भीमसेनोपिरोर्नाग (sic) — ^d) D1 गदया मासमपो थयत् (hypermetric)

43 T1 om 43^a (of v 1 41) — ^a) T2 प्रमा थिहन् (sic), G1 प्रमाथितान् (for प्रम) — ^b) K3 V1 B2-5 D अवद्रुत (for द्रुतम्) B1 क्षेमधूर्तिनमाद्रुत, S क्षेमधूर्तिर (T1 M1 रि) वद्रुत — After 42^a, S (except M4) ins

80* उद्धृत्य खड्गं निशितमभ्यधावत्स पाण्डवम् ।

[T1 transp खड्ग and निशित]

— ^c) B (except B1) Da1 D1 3-5 7 उद्यतायुधमायान्त, G2 उद्यतासिरुपायान्त — ^d) V1 गदयाहनत् (sic), B2 T G1 8 M गदयाहन्त् (Bs Ts Gs न्), G2 सन् (for हन्) Co cites [अ]हन् K1 गदया च वृकोदर

44 ^a) K3 व्यथोत (sic) (for पपात) — ^b) K3 व्यथु, G (except Gs) M व्य (G1 व्या) सु (for व्यसु) S1 K1-3 D4 समभितो, S2 V1 B Da1 D1-3 3-8 Ts तम (for स्वम) B1 द्विष (for द्विपम्) K4 व्यसु स च महाद्विप, Dn1 T2 व्यसु (T2 सु) शुश्राव शोणित Co cites व्यसु (as in text) and Ca तमभितो द्विप — ^c) B1 वज्रप्ररुग्मम्, B2 D2-4 7 8 प्रभग्मम्, Bs-5 प्रतप्तम्, Da1 D5 प्ररुग्मम् (for प्ररुग्मम्) B2 अतुल (for अचल) K3 वज्रप्रसुद्यमवत् (sic), Dn1 वज्रप्ररुग्ममचलात् (sic), T2 वज्रप्ररुग्मादचलात्, G2 वज्र च रुग्ममचल — ^d) K1 सिंहौ, Dn1 शृग, D1 सिंह (for सिंहो) Bs Da1 D1 5 वज्राहतो (for वज्र*)

वज्रप्ररुणमचलं सिंहो वज्रहतो यथा ॥ ४४
निहतं नृपतिं दृष्ट्वा कुल्लितानां यशस्करम् ।

प्राद्रवद्वाधिता सेना त्वदीया भरतर्षभ ॥ ४५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

९

सजय उवाच ।

ततः कर्णो महेष्वासः पाण्डवानामनीकिनीम् ।
जघान समरे शूरः शूरैः संनतपर्वभिः ॥ १
तथैव पाण्डवा राजंस्तव पुत्रस्य वाहिनीम् ।
कर्णस्य प्रमुखे कुद्धा विनिजघ्नुर्महारथाः ॥ २
कर्णो राजन्महाबाहुन्यवधीत्पाण्डवी चमूम् ।
नाराचैर्करिष्याभैः कर्मारपरिमार्जितैः ॥ ३

तत्र भारत कर्णेन नाराचैस्ताडिता गजाः ।
नेदुः सेदुश्च मम्बुश्च बभ्रुश्च दिशो दश ॥ ४
वध्यमाने बले तस्मिन्सूतपुत्रेण मारिष ।
नकुलोऽभ्यद्रवत्तूर्णं सूतपुत्र महारणे ॥ ५
भीमसेनस्तथा द्रौणिं कुर्वाणं कर्म दुष्करम् ।
विन्दानुविन्दौ कैकेयौ सात्यकिः समवारयत् ॥ ६
श्रुतकर्माणमायान्त चित्रसेनो महीपतिः ।

C 8 493
B 8 13 7
K 8 10 7

45 ^a) B (except B1) Da1 Dn1 D1 8-5 7 S त हत
(for निहत) — ^b) D8 कुल्लिताना, S करुशाना (for
कुल्लिताना) — ^c) D1 व्याधिता, D8 ध्वसिता, T1 वधिता, G2
त्वरिता (for व्याधिता) — ^d) K2 द्वितीया (for त्वदीया)

Colophon — *Adhy name* K8 B2 4 5 Da1 Dn1
D1 8-5 7 T1 2 M2-4 क्षेमधृतिवध, B8 क्षेमवृत्तिवध
— *Day of Karṇa's Generalship* §2 K4 प्रथमे युद्धदिवसे
— *Adhy no* (figures, words or both) §2 8 (as in
text), B1 2 4 5 Da1 D5 6 8 (marg sec m) 12, D4
(sec m) 13, T1 8 G M 9, T2 11

9

1 Before the ref, G2 ins श्रीकृष्णाय नमः G8 om
the ref. — ^c) D8 वीर (for शूर)

2 ^b) K8 D8 सूतपुत्रस्य (for तव पुत्रस्य) — ^c) K1
कर्णस्य प्रमुखे कृत्वा, D8 कर्णस्याभिमुखे कुद्धा, S (except
T2 8) कर्णस्य पश्यतो राजन् — ^d) K8 V1 B1 Dn1 विनिजघ्नुर्, B2-5
Da1 D1-5 7 S (except T2) निजघ्नुस्ते (for जघ्नुर्)

3 ^a) B (except B1) Da1 D1-5 7 कर्णोऽपि राजन्समरे,
Dn1 S कर्णोऽपि सुमहाबाहुर् — ^b) B2 4 5 D1-5 7 व्यहनत्,
B8 न्यहनत्, Da1 व्यहन् (submetric), Dn1 T1 2 M
व्यधमत्, D8 अवधीत्, T8 G अविध्यत् (for न्यवधीत्)

9

K1 पार्थिवी, D1 पाण्डवी (for पाण्डवी) — ^c) V1
घक्ररिष्याभै (sic), B1 वज्र (for अङ्ग) — ^d) K1
कटारपरिमार्जितै, K कर्मारपरि (sic), B2 कर्मारपरि
मार्जित, D8 किर्मारपरिमार्जितै Cc cites कर्मार

4 ^a) K1 तत्रा — ^c) K1 नेदु (for नेदु) K8 सेदुश्च
(sic), T2 सेदुश्च (for सेदुश्च) §2 मम्बुश्च K8 मम्बुश्च, D8
खेदुश्च, T2 मुसुहुर, G1 M (except M1) मम्बुश्च, G2 मम्बुश्च
(for मम्बुश्च) Cc cites सेदु and मम्बु — ^d) D5 दिशा
(for दिशो)

5 ^a) V1 B1 D2 हन्यमाने, T2 मध्य (for वध्य)
— ^b) T1 G2 भारत (for मारिष) — ^c) Dn1 D5 तूर्णे
(for तूर्ण) — ^d) B4 8 (m as in text) T2 8 G महारथं,
T1 M हवे (for रणे)

6 ^a) B8 भीमसेन (for सेन) Dn1 ततो, T8 G1 8
तदा (for तथा) K1 Dn1 T1 द्रौणि — ^b) K8 कुर्वाणौ
(for कुर्वाण) D8 दारुण (for दुष्करम्) — ^c) K4
विन्दानुविदौ, D1 5 8 विद्वानुविदौ K4 कैकेयो, D8
कौरवौ (for कैकेयो) K1 विर्मा + विदौ कौकेयौ (sic)
— ^d) K1 सात्यकि D1 समचारयत् (for समवारयत्)

7 ^a) K8 B8 4 Da1 Dn1 D1 2 G1 श्रुतवर्माणम्, D5
वर्माणम्, D8 धर्माणम् (for कर्माणम्) Dn1 आयत्, D8
*यात् — ^b) V1 B1 महारथ (for महीपति) — ^c) K1
प्रतिवध्य, V1 B1 8 5 Da1 D2-5 7 G1 M विध्यस्,

[65]

C 8 493
B 8 12 7
K 8 10 7

प्रतिविन्ध्यं तथा चित्रश्चित्रकेतनकार्मुकः ॥ ७
दुर्योधनस्तु राजान धर्मपुत्र युधिष्ठिरम् ।
सशसकगणान्क्रुद्धो अभ्यधावद्धनजयः ॥ ८
धृष्टद्युम्नः कृप चाथ तस्मिन्वीरवरक्षये ।
शिखण्डी कृतवर्माणं समासादयदच्युतम् ॥ ९
श्रुतकीर्तिस्तथा शल्य माद्रीपुत्रः सुत तव ।
दुःशासन महाराज सहदेवः प्रतापवान् ॥ १०
कैकयौ सात्यकि युद्धे शरवर्षेण भास्वता ।
सात्यकिः कैकयौ चैव छादयामास भारत ॥ ११

तावेन आतरौ वीर जघनतुर्हृदये भृशम् ।
विषाणाभ्या यथा नागौ प्रतिनाग महाहवे ॥ १२
शरसंभिन्नवर्माणौ तावुभौ आतरौ रणे ।
सात्यकि सत्यकर्माण राजन्विष्यधतुः शरैः ॥ १३
तौ सात्यकिर्महाराज प्रहसन्सर्वतोदिशम् ।
छादयञ्शरवर्षेण वारयामास भारत ॥ १४
वार्यमाणौ ततस्तौ तु शैनेयशरवृष्टिभिः ।
शैनेयस्य रथ तूर्णं छादयामासतुः शरैः ॥ १५
तयोस्तु धनुषी चित्रे छित्त्वा शौरिर्महाहवे ।

B₂ वेध्यस् B₄ विधास्, Dn₁ विध्य, D₁ T₁ विध्येस्,
D₈ T₈ G₈ विध्यत् T₁ तदा (for तथा) V₁ B D
(except Dn₁ D₈) S (except T₂) चित्र — ^a) B₅ D₂ 8
T₁ 8 G₈ M चित्रके (D₂ चे) तनकार्मुक

8 ^a) Ś₂ K₄ च (for तु) — ^a) Some MSS
सससकगणान् K₁ गणात्, T₁ G₁ 2 M सशसकगणा (for
गणान्) V₁ B₅ D₈ T₂ क्रुद्धान्, T₁ 8 G हृष्टा, M
हृष्टाश् (for क्रुद्धो) — ^a) Ś K₂ 4 [अ] थाभ्यधावद् K₈
यथाधावद्, B₁ 2 4 Dn₁ D₂-4 7 8 ह्यभ्य, B₈ M चाभ्य
धावन् (B₄ द्) T₁ 8 G₁ अभ्यधावन् (for धावद्) T₁ 8
G M धनजय

9 ^a) K₈ B₈ 4 Da₁ D₁-7 T₈ G₈ कृपेणाथ V₁
B₂ 5 कृप प्रायात् B₁ कृपा प्रायास्, Dn₁ D₈ T₂ कृप
राजस्, T₁ G₁ 2 M कृप चापि (for कृप चाथ) — ^b)
D₈ तस्मिन्वीरसमागमे — ^a) K₄ B₄ 5 Da₁ D₁ 5 अच्युत
D₈ समासादयताच्युत, S (except T₂) आससाद महाबल
(T₁ ल)

10 ^a) B₁ तत कीर्तिस् (for श्रुत) — ^b) Ś₂ सुर, V₁
सुत (for सुत) K₁ माद्रीपुत्रस्य सुतस्तव (sic), T₁ मद्रपुत्र
सुतप्रभु, G₂ M माद्रीपुत्रसुत प्रभु

11 ^a) K₁ कैकेया, K₈ कैकेय, V₁ कैकयौ, B D कैकेयौ
(D₁ कै, D₈ यो) (for कैकयौ) K₄ सात्यकि, D₈ M₈
सात्यकि (for सात्याकि) K₁ युद्ध D₈ चैव (for युद्धे)
— ^b) Ś K (except K₈) भास्वत (for भास्वता) M₂-4
छादयामास वै शरै — ^c) B₁ D₈ M₈ सात्यकि (for
सात्यकि) K₁ 8 B₂-5 D 6 कैकेयौ (K₈ य), V₁ B₁ Da₁
D₁ 2 4 7 8 कैकयौ, Dn₁ कैकयो (for कैकयौ) V₁ Da₁ Dn₁
D₁-3 5 7 T₂ M₂ 8 चापि, D₄ वापि (for चैव) — ^a)
T₁ 8 G₂ M₁ वै शरै, T₃ G₁ 8 सायकै (for भारत) D₈
M₂-4 छादयामासतु रणे

12 ^a) D₂ तावेव, D₆ तावेत, T₈ G₈ तानेव (for तावेन)
K₁ आतरौ K₁ वीर, K₈ B Da₁ Dn₁ D₁-7 S वीरौ,
V₁ युद्धे, D₈ राजन् (for वीर) — ^b) B₅ दृढ, Da₁ भृशी
(for भृशम्) T₁ M हृदि विष्य (M₄ व्या) धतुर्भृश, T₂ 8
G युधि विष्यथ (T₂ धु, G₁ ध) धतुर्भृश — T₈ G₂ 8 M₂
om (hapl) 12^a-13^a — ^c) K₁ विषाणाभ्या (for णाभ्या)
D₈ तथा (for यथा) — ^a) D₂ प्रतिमित्रौ, D₆ Cc मित्रौ
(for नाग) K₈ V₁ B₁-8 5 Da₁ D₁ 8-5 7 T₂ महावने,
B₄ Dn₁ D₈ (before corr) यथा वने, D₂ 6 महारणे, T₁ G₁
M₁ 8 4 तथा वने (for महाहवे)

13 T₃ G₂ 8 M₂ om 13 (of v 1 12) — ^a) Ś₁ K₂
G₁ शरसञ्छिन्नवर्माणौ, Ś₂ K₄ समिन्नवर्माण, K₁ सञ्छिन्न
वर्माण, V₁ D₈ निर्भिन्नवर्माणौ, B₂ Da₁ D₁ 4 5 T₁ समिन्न
वर्माणौ — ^b) D₈ (marg) कैकयौ (for तावुभौ) — ^c)
M₁ सत्यक (for सात्यकि) K₈ T₁ G₁ सत्यवर्माण, B₈
वर्माणौ, B₄ D₈ कर्माणौ, Da₁ सात्य, M₈ 4 क्रूरकर्माण (for
सत्य) — ^a) K₁ विष्याधतु, B₅ विभिदतु, D₁ विष्यधतु
(for धतु) B₂ राजानविधतु शरै, T₁ शरैर्विष्यधतुर्भृश,
T₂ G₁ M₁ 8 4 रणे विष्य (M₄ व्या) धतुर्भृश

14 ^a) K₁ सात्यकिन्, M₁ सात्यकि (for सात्यकिर्)
— ^b) G₁ स हसन्, M₈ प्रहसद् (for सन्) V₁ B₁ 4 D₁
T₂ सर्वतोदिश, T₁ 8 G M युद्धदुर्मद (for सर्वतोदिशम्)
— ^c) V₁ B₁ D₂ 6 शरवर्षैस्तु — ^a) D₂ छादयामास (for
वार) B₄ सयुगे, D₂ पाडव, S (except T₂) सर्वत (for
भारत)

15 ^a) Ś K₂ 4 च, B₂ 3 Da₁ D₁ 8-5 7 हि (for तु)
— ^b) K₁ शैनेयसरवृष्टिभि, V₁ B₁ शैनेयशर, B₂ 8 Da₁
D₁ 2 5 6 शैनेय शर — ^c) K₁ शैनेयस्य, K₄ सैन्ये यस्य, V₁
सैने (for शैने) G₂ रथात् (for रथ) — ^a) T₂ भृश
(for शरै)

16 ^a) B₈ तयोश्च, T₁ G₁ M ततस्तद्, T₃ G₂ 8 ततस्तु

अथ तौ सायकैस्तीक्ष्णैश्छादयामास दुःसहैः ॥ १६
अथान्ये धनुषी मृष्टे प्रंगृह्य च महाशरान् ।
सात्यकिं पूरयन्तौ तौ चेरतुल्लेषु सुष्ठु च ॥ १७
ताभ्यां मुक्ता महाबाणाः कङ्कबर्हिणवाससः ।
द्योतयन्तो दिशः सर्वाः संपेतुः स्वर्णभूषणाः ॥ १८
बाणान्धकारमभवत्तयो राजन्महाहवे ।
अन्योन्यस्य धनुश्चैव चिच्छिदुस्ते महारथाः ॥ १९
ततः क्रुद्धो महाराज सात्वतो युद्धदुर्मदः ।

धनुरन्यत्समादाय सज्य कृत्वा च संयुगे ।
क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन अनुविन्दशिरोऽहरत् ॥ २०
तच्छिरो न्यपतद्भूमौ कुण्डलोत्पीडितं महत् ।
शम्बरस्य शिरो यद्वन्निहतस्य महारणे ।
शोषयन्केकयान्सर्वाञ्जगामाशु वसुधराम् ॥ २१
तं दृष्ट्वा निहत शूर आता तस्य महारथः ।
सज्यमन्यद्वनुः कृत्वा शैनेयं प्रत्यवारयत् ॥ २२
स शक्त्या सात्यकिं विद्ध्वा स्वर्णपुङ्खैः शिलाशितैः ।

C 8- 510
B 8 13 24
K 8 10 24

(for तयोस्तु) K1 छिन्ने (for चित्रे) — ^b) T1 M1
भित्त्वा (for छित्त्वा) V1 B1 सौरिद्, Ms 4 शूरो, Co
शौरिद् (as in text) K2 B Da1 D1 3-5 7 महायशा
(for हवे) — ^c) K3 तै (for तौ) B2 शायकैस् (for
साय) Da1 D1 चित्रैद् (for तीक्ष्णैश्) — ^d) K2 V1 B
Da1 D1-5 7 8 T3 G8 वारयामास, Dn1 पीड, T1 2 G1 2 M
पूर (for छाद) B1 दुःसहे, B2-5 Da1 D1 3 4 7 संयुगे, T
G1 3 M सा (M1 स) त्वत्, G2 सत्वर (for दुःसहै) D6
पीडयामासतु शरै

17 ^a) Dn1 अथाय (for अथान्ये) S K1 2 4 T3
पृष्टे, V1 B Da1 D1 3-5 7 चित्रे, Dn1 D8 T2 M2-4
श्रेष्ठे, D2 श्रेष्ठये, T1 मुष्टिं (for मृष्टे) — ^b) V1 [अ]थ,
S (except T2) [आ]शु (for च) T1 महाशरै (for
शरान्) — ^c) S2 K4 पूजयतौ, B (except B1) Da1
D1 3-5 7 छाद (for पूर) S K2 4 च, B3 तु (for तौ)
G2 सात्यकिं पूरतो यातौ (sio) — ^d) K3 तु (for च) D8
T1 चेरतुल्लेषु विक्रमौ Co otes लघु and सुष्ठु (as in text)

18 ^a) D8 युक्ता (for मुक्ता) K3 महाबाहो (for
बाणा) D6 ताभ्या विप्रद्रुता बाणा — ^b) S2 ककबर्हिण,
D5 ककबर्हिण, D8 ककबर्हिण — ^c) K3 पूर (for द्योत)
— ^d) G2 पेतुर् (for संपेतु) K1 स्वर्णभूषण, Da1 D1 5
भूषिता, D7 सर्वभूषणा, D8 मृशदारुणा, T1 सर्वत सिता,
T3 G हेमभूषणा (G2 जै)

19 ^a) D2 6 बाणाधकारे (D6 र) सुमहत् — ^b) B3
तमो राजन्, Dn1 S ततो राजन्, D2 6 घोरमासीन् (for तयो
राजन्) B Da1 Dn1 D1 3-5 7 T M महामृष्टे (for हवे)
— ^c) K3 अन्योन्याश्च (for न्यस्य) T1 3 G M तु (T1 च)
चापानि, T2 धनूष्येव (for धनुश्चैव) D1 अन्योन्यधनुषश्चैव
— ^d) K4 चिच्छेदुस्ते, B2 विचिण्वति, D6 चिच्छिदतुर् (for
दुस्ते) D6 महारथौ (for रथा) — After 19, Dn1
ins

81* सात्वतस्य धनुस्तत्र उभौ चिच्छिदत् रणे ।

20 ^b) S (except T2) सात्यकिर् (for सात्वतो) T1

युद्धकोविद (for दुर्मद) — ^d) K3 V1 B1 3 D8 8 तु
(for च) T1 M महाहवे, T3 G महाबल (for च संयुगे)
— After 20^{ad}, S (except T2) ins

82* अनुमृज्य च राजेन्द्र तद्वनुर्भारसाधनम् ।

[T1 तु (for च)]

— ^c) S2 सुतीक्ष्णेण — ^f) S1 K2 T1 G M ह्यनुविन्दशिरो
हरत्, S2 K4 ह्यनुविन्दशिरोवि (S2 sup in ह) नत्, K1
धूनविध्यशरोहरत् (sio), Da1 D1 5 अनुविन्दुशिरोहरत्,
Dn1 D8 सोनुविन्द (D8 बिन्दु), D2 4 अनुविदशिरोहनत्
(D4 रन्), T2 सोनुविदशिरो महत्, T3 अनुविदशिरोदहत्

21 ^a) K1 [अ]त्यपद् (sio), D8 [अ]प्यपतद्, T3 G
[अ]न्य (for न्यप) V1 B D (except Dn1 D8)
अपतत्तच्छिरो भूमौ (B2-5 Da1 D1 3-5 7 राजन्) — ^b) K3
B D कुण्डलो (B4 ला) पचित, K4 त्पीडितो, V1 पतित, S
पहि (G2 ह) त (for त्पीडित) Co otes उपचित S
(except T2) शुभ (for महत्) — ^c) G1 यद्वा (for
यद्वत्) — ^d) T1 महाहवे, M मृष्टे (for रणे) T3 G
निहत सु (T3 तु) महामृष्टे (G1 हवे) — ^e) K3 B
D 8 शोचयन्, V1 शोच** (for शोषयन्) B1-3 5 D
कैकयान् (for केक) — ^f) K3 4 [आ]सु T1 स, T3
G [अ]थ (for [आ]शु) S2 K2 G वसुधरा (for धराम्)
Dn1 D8 T2 ये तस्यासन्पदानुगा

22 ^a) K1 निहित (for निहत) B3 भूव (sio) (for
शूर) — ^b) D8 आता चास्य, T1 आतर स (for आता तस्य)
— ^c) K3 Da1 Dn1 सज्य (for सज्यम्) K1 [अ]न्यद्वत्,
K4 G1 [अ]न्यधनु, Da1 D1 [अ]न्यधनु (D1 तु) (for
[अ]न्यद्वनु) — ^d) K1 V1 B1 3 D2 सैनेय S K
(except K3) B (except B1) D T2 3 G2 3 पर्यवारय (K1
येत् (for प्रत्य)

23 ^a) K3 V1 B D T2 स षष्ठ्या, M2-4 सहसा (for
स शक्त्या) D6 भित्त्वा (for विद्ध्वा) T1 3 G M1 सहसा
सात्यकिर्विद्ध — ^b) K4 Dn1 D7 8 शिलासि (K4 चि) तै,
D2 6 T2 शिलीमुखै (for शिलाशितै) — K1 repeats

C 8 510
B 8 13 24
K 8 10 24

ननाद बलवन्नादं तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥ २३
स सात्यकिं पुनः क्रुद्धः केकयाना महारथः ।
शरैरग्निशिखाकारैर्बाह्वोरसि चार्दयत् ॥ २४
स शरैः क्षतसर्वाङ्गः सात्वतः सत्पुत्रकोविदः ।
रराज समरे राजन्सपत्र इव किंशुकः ॥ २५
सात्यकिः समरे विद्धः केकयेन महात्मना ।
केकयं पञ्चविंशत्या विव्याध प्रहसन्निव ॥ २६

23°-24° after 24 — °) K₁ (both times) निनाद (for ननाद) K₂ V₁ B₁ Dn₁ D₂ 3 3 T₂ 3 G M₂₋₄ बलवन्नाद, T₁ बलवान्युद्धे

24 G₂ om 8 9 24-8 10 9 — °) S₂ K₂ 4 महाक्रुद्ध (K₄ क्रुद्ध) (for पुन क्रुद्ध) K₁ (both times) 3 D₆ सात्यकिं च (K₃ किस्तु) तत क्रुद्ध, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₅ 1 T M₂ सात्यकि च पुन (B Da₁ D₁ 3 5 1 T₂ तत) स्तूर्ण, D₈ पुनश्च सात्यकि क्रुद्ध, G₁ 3 M₁ 4 सात्यकेस्तु (M₁ 4 सत्यक च) पुनस्तूर्ण, M₃ सत्यक च पुन शूर — °) K₁ (both times) 3 V₁ B₁ 2 Dn₁ D₁ 3 4 6-3 कैके (D₈ क) याना (for केक) D₆ महारथा — °) B₂ 4 5 Da₁ D₁ 3-5 1 शरैरनेकसाहस्रैर् D₈ (m as in text) रग्निशिखाकारैर् — °) K₁ (first time before corr) चार्दयत्, (by corr चार्दयत्) B (except B₁) D (except D₈) S (except T₁, G₂ om) चार्पयत् (for चाद) — After 24, K₁ repeats 23°-24°

25 G₂ om 25 (of v 1 24) — °) Dn₁ सरै (for शरै) D₂ 3 चितसर्वाङ्ग, D₆ क्षतसर्वाङ्ग T₂ कृतसर्वाङ्ग (for क्षत) T₁ M स श (M₁ च) राचितसर्वाङ्ग, T₃ G₁ 3 स (G₁ सा) शराहतस — °) K₂ (marg) V₁ B Da₁ D₁ 3-7 3 sm T G₁ 3 M₂₋₄ सात्यकि (Da₁ T₁ कि), M₁ सत्यक (for सात्वत) K₃ (marg) V₁ B D T₂ 3 G₁ 3 M₂₋₄ सत्यविक्रम, K₄ T₁ M₁ सात्व (T₁ युद्ध, M₁ सत्य) कोविद (for सत्पुत्रकोविद) — °) D₈ राजन्समरे (by transp) V₁ राजा (for राजन्) — °) K₁ सपुत्र, K₂₋₄ V₁ B D S (G om) स (T₂ सु) पुष्प (for सपत्र)

26 G₂ om 26 (of v 1 24) — °) K₁ 3 V₁ B D M₁ कैकेये (K₁ यै) न (for केक) — °) K₁ 3 4 B D M₁ कैकेय (Dn₁ य) (for केकय — °) D₆ T₃ G₃ विव्याध (for विव्याध) V₁ प्रहरन्निव (for प्रहस) — After 26, K₂ 4 V₁ B D S (G₂ om) ins

83* तावदन्योन्यस्य समरे धनुष्ठित्वा महारथौ ।
हत्वा च सारथी तूर्णं हराश्च रथिना वरौ ।
विरथावसिद्यद्वाय समाजग्नतुराहवे ।

शतचन्द्रचिते गृह्य चर्मणी सुभुजौ तु तौ ।
व्यरोचेतां महारङ्गे निस्त्रिंशवधारिणौ ।
यथा देवासुरे युद्धे जम्भशक्रौ महाबलौ ॥ २७
मण्डलानि ततस्तौ च विचरन्तौ महारणे ।
अन्योन्यमसिभिस्तूर्णं समाजग्नतुराहवे ॥ २८
केकयस्य ततश्चर्म द्विधा चिच्छेद सात्वतः ।
सात्यकेश्च तथैवासौ चर्म चिच्छेद पार्थिवः ॥ २९

[(L 1) T₁ 3 G₁ 3 M धनुषी (for समरे) K₂ B₂₋₄ Da₁ D₁ 3-5 1 सच्छिष धनुषी शुभे T₁ 3 G₁ 3 M सच्छि T₁ मि) व समरे शुभे (for the post half) — (L 2) K₄ Dn₁ D₄ T₁ 2 M₁ सारथि (for सारथी) V₁ B₁ बलिना (for रथिना) — (L 3) M₂ अधियुद्धाय (for असि) M₁ समाजग्नतुर (for जग्नतुर) T₁ उल्लुको (for आहवे)]

27 G₂ om 27 (of v 1 24) — °) V₁ B₁ Dn₁ D₂ 3 T₂ शतचद्रे (D₂ द्र) ततो, D₄ (by corr) चन्द्रचिते (before corr चद्रचिते), D₈ चद्राचिते, T₁ 3 G₃ चद्राचि (T चि) ते, G₁ M चद्रार्पिते (for चन्द्रचिते) D₈ ग्रह्य (for गृह्य) — °) D₆ 3 वर्मणी (for चर्मणी) D₄ स्वभुजौ, T₁ सुदृढे (for सुभुजौ) K₂ B₂₋₅ D₆ 1 तथा, V₁ B₁ D₂ 3 T₂ च तौ, Da₁ D₁ तदा, D₈ तत, T₁ उभे, T₃ G₃ कृतौ (for तु तौ) K₁ चर्मणी सुदुर्दोर्बभौ, K₄ चर्मणि सुप्रभे तत — G₁ om 27°-28° — °) S₂ K₂ 3 T₂ M₂₋₄ व्यरोचता, D₂ 3 विरोचेता (for व्यरो) K₁ महारग, D₂ रगौ, T₁ मात्रौ (for रङ्गे) — °) K₃ D₈ निस्तृश — °) Dn₁ देवासुरो (for सुरे) K₁ युद्धौ (for युद्धे) — °) K₄ जम्भशक्रौ, T₁ 3 G₃ M₃ 4 बलशक्रौ, T₂ M₁ बलशक्रौ (for जम्भ)

28 G₁ 2 om 28 (of v 1 24 27) — °) M₄ हतस्य (for ततस्य) K₁ 3 V₁ B D S (G₁ 2 om) तु (for च) — °) M₁ विचेरतौ (for विच) — °) B₂ 4 5 D₂₋₄ 3 1 M₃ अभितस्य, T₂ असिना (for असिभिस्) — °) S₂ B₂ 5 Da₁ D₁₋₇ T₂ समा (D₁ म) जग्नतुर, K₁ समाजग्नतुर, Dn₁ समाजग्नतुर (for जग्नतुर) — After 28 K₄ V₁ B Da₁ D₁ 3-5 1 ins

84* अन्योन्यस्य वधे चैव चक्रतुर्यत्नमुत्तमम् ।

29 G₂ om 29 (of v 1 24) — °) S₂ K₁ 3 4 V₁ B D M₁ 3 कैके (M₁ क) यस्य, M₄ कैकेयश्च (for केकयस्य) S₂ K₁ 3 V₁ B D T₂ द्विधा (for ततश्च) K₁ चक्र, D₆ वर्म (for चर्म) — °) S₂ K₁ 3 B D T₂ तत (for द्विधा) S₁ K₂ पाडव, B₄ D₈ T G₁ M सात्यकि (for सात्वत) V₁ तच्छिच्छेदाथ सात्वत — S₁ K₂ om (hapl) 29^{ad}

चर्म च्छित्त्वा तु कैकेयस्तारागणशतैर्वृतम् ।
चचार मण्डलान्येव गतंप्रत्यागतानि च ॥ ३०
तं चरन्तं महारङ्गे निस्त्रिंशवरधारिणम् ।
अपहस्तेन चिच्छेद शैनेयस्त्वरयान्वितः ॥ ३१
सर्वमा कैकयो राजन्दिधा छिन्नो महाहवे ।
निपपात महेष्वासो वज्रनुन्न इवाचलः ॥ ३२

त निहत्य रणे शूरः शैनेयो रथसत्तमः ।
युधामन्यो रथं तूर्णमारुरोह परतपः ॥ ३३
ततोऽन्यं रथमास्थाय विधिवत्कल्पितं पुनः ।
कैकयाना महत्सैन्य व्यधमत्सात्यकिः शरैः ॥ ३४
सा बध्यमाना समरे कैकयस्य महाचमूः ।
तमुत्सृज्य रथं शत्रु प्रदुद्राव दिशो दश ॥ ३५

C 8 525
B 8 13 38
K 8 10 38

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

— ^a) K₄ सात्यकिस् (for कैशू) K₄ B (except B₁)
D₈ 4 6 7 तु (for च) — ^a) D₂ 6 वर्म, (G₂ om) द्विधा
(for चर्म) K₄ पाथिव, B₂ सात्वत (for पार्थिव)

30 G₂ om 30 (cf v 1 24) — ^a) D₆ वर्म (for
चर्म) S₂ T₂ भित्त्वा (for च्छित्त्वा) D₄₁ D₁ च (for तु)
K₈ कैकेय, B₈ शैनेयस् (for कैकेयस्) T₁ 8 G₁ 8 M
शैनेयश्चर्म भित्त्वा (M₂₋₄ हित्वा) तु — ^b) V₁ D₂ T₂
ताराचद्रशतैर्वृत, T₁ G₁ तारागणशतैश्चित्त

31 G₂ om 31 (cf v 1 24) — ^a) D₈ om त
B₂ T₁ M₁ चरत त (by transp), T₃ G₁ 8 कैकय तु B₈
महाबाहुर् (for रङ्गे) — ^b) K₈ D₄₁ D₈ निस्तृ (D₄₁
स्त्र) D₁ 5 धारिणी (D₅ णी) — ^c) K₈ अपहस्तेन,
B₈ पृष्ठ हस्तेन, T₂ सोसिहस्तेन, C₀ अप (as in text) — ^d)
V₁ B₁ सैन्यस्, S (except T₂, G₂ om) सात्यकिस् (for
शैनेयस्) T₂ त्वरय हत (for यान्वित)

32 G₂ om 32 (cf v 1 24) — ^a) K₁ सर्वामां
(sic), V₁ सर्वम्, B₂ D₈ सचर्मा, D₄₁ T₂ सुवर्मा (for
सवर्मा) K₁ 8 V₁ B D (except D₂) M₁ कैक (V₁
के)यो (for कैकयो) D₄₁ T₁ राजा (for राजन्) M₂₋₄
सछिन्नवर्मा कैकेयो — ^b) B₂ छित्त्वा (for छिन्नो) S₂
महार्णवे, K₁ 8 V₁ B D₄₁ D₁₋₇ M रणे, D₄₁ T₂ सिना,
D₈ त्मना (for हवे) — ^c) D₈ निपपात, T₂ स पपात
(for निप) B₈ महाराज (for महेष्वासो) — ^d) V₁
D₂ 6 वज्रभिन्न, B D₄₁ D₁ 8-5 7 वज्राहत (for वज्रनुन्न)

33 G om 33 (cf v 1 24) — ^a) T₁ वीर, M
वीर (for शूर) — ^b) K₈ V₁ B₁ सैन्यो (for शैनेयो)
D₈ रथसत्तम, D₈ T₁ रथिसत्तम (for रथ) — ^c) B

(except B₁) D₄₁ D₁₋₅ 7 T₁ M₃ 4 युधामन्यु (for
मन्यो) — ^d) K₄ V₁ परतप, D₄₁ D₁ 5 महाबल (D₈
ल) (for परतप)

34 G₂ om 34 (cf v 1 24) — ^a) S₁ (sup in
as in text) ततोऽन्यद् (for ततोऽन्य) S (G₂ om)
आरुह्य (for आस्थाय) — ^b) K₈ कथित (for कल्पित)
— ^c) K₁ 3 4 V₁ B (except B₈) D कैके (K₄ क)
याना (for कैकयाना) V₁ B₄ T₂ महासैन्य — ^d)
D₈ T₃ G₈ व्यधमत् (for व्यध) V₁ B₁ D₂ 8
सात्यकै, M₁ सात्यकि V₁ B₁ D₂ 6 शितै, B₈ तत D₈
शनै (for शरै)

35 G₂ om 35 (cf v 1 24) — ^b) K₁ 8 V₁ B₁
D₂ 8 कैकेयस्य, B₂ 5 D₄₁ D₁ 6 7 कैकेयाना, B₈ 4 D₄ 4
S (G₂ om) के (B₄ कै)कयाना (for कैकयस्य) K₈
महाचमू — ^c) V₁ S (G₂ om) समुत्सृज्य, B₈ तमुत्सृष्ट-
(for तमुत्सृज्य) K₈ तत, V₁ B D S (G₂ om) रणे
(for रथ) T₁ शीघ्र, T₂ 8 G₈ M शस्त्र (M₁ स्त्र), G₁
शस्त्रान् (for शत्रु) — ^d) D₂ प्राद्वस्त (sic), D₈ दुद्राव च
(for प्रदुद्राव)

Colophon om in G₂ (cf v 1 24) — *Adhy*
name K₈ कैकेयवध, B₂ 4 D₄₁ D₄₁ D₈ 4 7 T₁ 2 M₂₋₄
विदालुविदवध, D₁ 5 विदालुविदवध — *Day of Karna's*
Generalship S₂ K₁ प्रथमे युद्धदिवसे — *Adhy no*
(figures, words or both) S₂ 9 (as in text), B₁ 4 5
D₈ 8 (sic m) 13, D₄ (sic m) 14, T₁ 8 G₁ 8 M
10, T₂ 12

C 8 526
B 8 14 1
K 8 11 1

संजय उवाच ।

श्रुतकर्मा महाराज चित्रसेनं महीपतिम् ।
आजम्ने समरे क्रुद्धः पञ्चाशद्भिः शिलीमुखैः ॥ १
अभिसारस्तु तं राजा नवभिर्निशितैः शरैः ।
श्रुतकर्माणमाहत्य स्रुत विव्याध पञ्चभिः ॥ २
श्रुतकर्मा ततः क्रुद्धश्चित्रसेन चमूमुखे ।
नाराचेन सुतीक्ष्णेन मर्मदेशे समर्दयत् ॥ ३

एतस्मिन्नन्तरे चैनं श्रुतकीर्तिर्महायशाः ।
नवत्या जगतीपाल छादयामास पत्रिभिः ॥ ४
प्रतिलभ्य ततः संज्ञा चित्रसेनो महारथः ।
धनुश्चिच्छेद भस्त्रेण तं च विव्याध सप्तभिः ॥ ५
सोऽन्यत्कार्मुकमादाय वेगघ्न रुक्मभूषणम् ।
चित्ररूपतर चक्रे चित्रसेनं शरोर्मिभिः ॥ ६
स शरैश्चित्रितो राजश्चित्रमाल्यधरो युवा ।

10

1 G₂ om 1-8 (cf v 1 8 9 24) G₁ om the
ref — ^a) Ś₁ K₁ s B₁-s s D₂-4 T₂ G₂ श्रुतवर्मा, K₂
वन्मा, Da₁ D₁ s धर्मा, Cc श्रुतिवर्मा V₁ B (except
B₁) Da₁ D₁ s-5 7 ततो राजन् (for महाराज) — ^b) T₂
om (hapl) from महीपतिम् up to चित्रसेन (in 3^b) V₁
B₁ D₂ s चमूमुखे (for महीपतिम्) — ^c) B₁ आजम्ने K₁
आजम्नेसमरे क्रुद्ध (s₁₀), K₂ पञ्चाशता रणे क्रुद्ध S (T₂ G₂
om) आजघान रणे क्रुद्ध — ^d) K₂ समाजम्ने, V₁ B₁ D₂ M
पञ्चाशी (M₁ श) त्या (for पञ्चाशद्भिः)

2 T₂ G₂ om 2 (cf v 1 1) — ^a) K₂ s B₂ s s
Da₁ D₁ s-7 त राजन्, T₂ G₂ राजेद्र (for त राजा) B₁ T₁
G₁ M चित्रसेनस्तु राजेद्र (B₁ त राजन्), D₂ अभि शारद्वत
राजन् — ^b) B₁ बहुभिर् (for नवभिर्) B (except B₁)
Da₁ D₁ s-5 7 नतपर्वभि (for निशितैः शरैः) — ^c) K₂
have a lacuna for 2^a — ^e) Some MSS श्रुतवर्माणम्
K₁ चित्रसेमहास्त्रान (s₁₀) — ^d) Ś₂ K₁ सुत K₁
पचपचभि (for पञ्चभिः)

3 G om 3, T₂ om up to चित्रसेन in 3^b (cf v 1 1)
— ^a) Some MSS श्रुतवर्मा K₁ तत क्रुद्धा, B₁ ततो
राजन्, B₄ [अ]पि सक्रुद्ध, B₅ [अ]पि त क्रुद्ध (for तत
क्रुद्ध) — ^b) K₄ चमूमुखे, D₂ महारथ, T₂ च सयुगे (for
चमूमुखे) — ^c) D₄ नाराचेण — ^d) K₁ मर्मभेदो, D₂ S
(G₂ om) शखदेशे (for मर्म) S₁ B (except B₁)
D₂-5 7 समर्पयत्, K₁ Da₁ D₁ s T₂ G₁ s M समर्पयत्, K₂
D₂ (before corr) समर्दयत्, D₂ T₂ व्यताडयत् (for
समर्द) — After 3, K₂ s V₁ B D S (G₂ om) ins

85* सोऽतिविद्धो महाराज नाराचेन महात्मना ।
सूर्ध्वमभिययौ वीर कश्मल चाविवेश ह ।

[(L 1) D₂ महातेन (for महाराज) V₁ तदानेन, D₂
D₂ s T G₂ M तदा (T₁ s था) तेन (for नाराचेन)
— (L 2) D₂ अवययौ, T₂ G₂ अपि ययौ (for अभियया)
K₂ V₁ B₅ D₂ s f₁ s G₁ M मूर्ध्वामभि (D₂ धि T₂
था G₁ पि) जगामाशु (T₁ M थ) Cc cites मूर्ध्वान् and
कश्मल as above K₂ V₁ B₅ D₂ s s S (G₂ om)
च समाविशत् (for चाविवेश ह)]

4 G₂ om 4 (cf v 1 1) D₂ transp 4 and 5
— ^a) K₁ स तस्मिन् (for एतस्मिन्) K₂ D₂ T₂ G₁ s M
चैव, T₁ राजन् (for चैन) — ^b) D₂ T₂ श्रुतवर्मा, T₁ s
G₁ s M कर्मा (for कीर्तिर्) K₄ महायशा, B₂ महारथा,
T₁ रथ — ^c) T₁ त्वरया (for नवत्या) f₂ जगतीपाल
— ^d) M₂ वै शरैः M₃ त शरैः, M₄ तान्छरै (for पत्रिभिः)
D₂ T₂ G₁ s M₁ छादयन्नत (T₂ यानत) पर्वभि

5 G₂ om 5 (cf v 1 1) D₂ transp 4 and 5
— ^b) Da₁ D₁ s S (except T₂, G₂ om) महाबल (for
रथ) — ^c) K₁ बल्लेन, G₁ फल्लेन (for भस्त्रेण) — ^d)
D₂ T₂ G₂ विव्याध T₂ पचभि (for सप्तभिः)

6 G₂ om 6 (cf v 1 1) — ^b) K₂ वेगावां, B₂
वेगवद्, D₂ वैरिघ्न, T₁ सारवद् (for वेगघ्न) B (except
B₁) Da₁ D₂ D₁ s-5 7 s T G₁ s रुक्म (Da₁ D₁ s वसु)
भूषित, M₁ रुक्मभूषण — ^c) K₁ चित्रभूपतत (s₁₀),
K₂ s V₁ B D (except D₂ D₂) T₂ चित्ररूपधर (for
तर) T₁ s G₁ s M चित्रसेन शरैश्चित्रै (G₁ रसैस्तीक्ष्णै)
— ^d) D₂ चित्रसेन, S (G₂ om) चित्ररूप Ś₂ K₁
शरोर्मिभि, V₁ B₁ Da₁ D₁ s शरैस्त्रिभि, B₂ त्रिभि शरै,
T₁ s G₁ s M अथाकरोत् (for शरोर्मिभिः)

7 G₂ om 7 (cf v 1 1) — ^a) B₂ शङ्खैश्च (for
शरैश्च) K₁ राजाशू, B Da₁ D₁ s-5 7 T₁ s G₁ s M राजा
(for राजशू) D₂ समरैश्चित्रितो कूर (s₁₀) — ^b) K₁

युवेव समशोभत्स गोष्ठीमध्ये खलकृतः ॥ ७
 श्रुतकर्माणमथ वै नाराचेन स्तनान्तरे ।
 विभेद समरे कुद्वस्तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥ ८
 श्रुतकर्मापि समरे नाराचेन समर्दितः ।
 सुस्त्राव रुधिर भूरि गैरिकाभ इवाचलः ॥ ९
 ततः स रुधिराक्ताङ्गो रुधिरेण कृतच्छविः ।
 रराज समरे राजन्सपुष्प इव किशुकः ॥ १०
 श्रुतकर्मा ततो राजञ्जन्वृणा समभिद्रुतः ।

शत्रुसंवरणं कृत्वा द्विधा चिच्छेद कार्मुकम् ॥ ११
 अथैन छिन्नधन्वान नाराचानां त्रिभिः शतैः ।
 विव्याध भरतश्रेष्ठ श्रुतकर्मा महायशाः ॥ १२
 ततोऽपरेण भल्लेन भृशं तीक्ष्णेन सत्वरः ।
 जहार सशिरस्त्राण शिरस्तस्य महात्मनः ॥ १३
 तच्छिरो न्यपतद्भूमौ सुमहच्चित्रवर्मणः ।
 यदृच्छया यथा चन्द्रश्च्युतः स्वर्गान्महीतले ॥ १४
 राजानं निहत दृष्ट्वा अभिसार च मारिष ।

U 8 541
B 8 14 16
K 8 11 16

चित्रामाल्याधरो, Ds चित्ररूपधरो, G1 माल्यरथो Bs यथा, T1 २ युधि (for युवा) Ds m श्वाविच्छललतो यथा (of v 1 7^a) — °) Bs Ds युद्धे च (for युवेव) B2 ३ ५ Da1 D1 ३-५ १ समरेशोभत् (for समशोभत्स) V1 B1 ४ Dn1 D2 ३ T2 अशोभत् महाराज, T1 ३ G1 ३ M अशोभत् महारणे (T1 युवारण्ये) — °) Ks Ds गोष्ठ (Ks छ)मध्ये, Bs धोर्म्या मध्ये V1 B1 ४ Dn1 D2 ६ T G1 ३ M1 श्वाविच्छललतो (V1 त्सलिलतो Dn1 छललितो, T1 दृललितो, T2 च्छलचितो, M1 दृशललितो) यथा M2-4 नग पुष्पचितो यथा

8 G2 om 8 (of v 1 1) Ds writes 8 on marg — °) Some MSS श्रुतवर्माणम् Bs अपि (for अथ) Dn1 S (G2 om) राजा तु श्रुतकर्माण (Dn1 वर्मा तु, T2 वर्माण, G1 कर्माणा) — °) Ds स्तनातरै, Ms स्तनातर — °) Bs वीरस्, Bs शूरस्, D2 कुद्व, T2 क्रूरस् (for कुद्व) B2 ४ Da1 D1 ३-५ १ विभेद तरसा शूर

9 °) Some MSS श्रुतवर्मा V1 D2 ६ च, Dn1 S (except T Gs) तु (for [अ]पि) Ds राजा तु श्रुतकर्मापि — °) V1 B2-5 Da1 Dn1 D1-7 S (except T1) सम (Ds १ मा)पित, B1 Ds (before corr) समर्दित — °) Ks Da1 D1 ४ ५ सुश्राव, Ks सस्त्राव B1 शश्राव Dn1 Ds शुश्राव, Ds शुश्राव G2 रुधिर (for रुधिर) Ks भूमि, V1 B D S तत्र (for भूरि) — °) Ks D2 गैरिकाभ, V1 Ds कास्त, Bs कार्द्र Ds काभ, S काबु (M1 काबुम्) T2 G M2-4 यथाचल, Ts यदाचल (for इवाचल) Ks गैरिकाभद्रचाचल (sic), Bs गैरिकानि यथाचल

10 °) Ks रुधिराक्ताङ्गो, Bs रक्ता (sic) (for काङ्गो) T3 G2 ३ ततो रुधिरसिक्ताङ्गो — °) K1 कृतच्छवि, B1 परिश्रुत, Bs परिश्रुत T1 ३ Gs M1 रुधिरार्द्रो (T1 M1 द्र, T3 Gs द्री)कृतच्छवि Co cites कृतच्छवि (as in text) — °) V1 Dn1 Ds ३ T2 शूर, B Da1 D1-५ १ T1 M वीर

(for राजन्) T1 सफुल्ल, T2 M1 सफुल्ल, T3 G2 ३ M2-4 सुफुल्ल G1 स्वफुल्ल (for सपुष्प)

11 °) Some MSS श्रुतवर्मा K1 ३ B2 ३ ५ Ds तदा (for ततो) Dn1 ततो राजा, S (except T2) महाराज (for ततो राजन्) — °) Ks V1 B (except B2) Da1 Dn1 D1 ३-५ १ S (except G1) शत्रुणा, K4 शत्रुणा K4 शमभिद्रुत, Ds समभिद्रुत, G1 समचित्रित — °) Ks V1 B (except B5) Dn1 Ds ४ १ G1 M1 शत्रुसवारण, T1 सगाद्रणे, T2 सदारणे, M2 ३ सवारण, M4 सवारण S K B1 २ ४ ५ Ds ४ १ ३ S कुद्वो (Ds m त्वा) Bs शत्रो (for कृत्वा) Ca शत्रुसवरण कुद्व (marg see m कृत्वा) — °) Ds (by corr) चिच्छेद (for चिच्छेद)

12 °) Ds तथैन — °) K1 ३ B2 ३ ५ Da1 D1 ३-५ १ S शतै (M1 रै)स्त्रिभि (by transp) S2 K4 शितै, B1 Ds शरै, D2 शत (for शतै) Ds शरवर्षेण सर्वत — S K om 12^{ad} — °) T3 Gs विव्याध V1 B D छादयन्समरे राजन् — °) Some MSS श्रुतवर्मा V1 B Da1 D1 ३-५ १ विव्याध च सुपत्रिभि (V1 शतैस्त्रिभि B2 सपत्रिभि), Dn1 D2 ६ विव्याध (D6 थ) निशितैस्त्रिभि, Ds विव्याध स शितै शरै — After 12, T3 G ins

86* नवत्या जगतीपाल छादयन्नतपर्वनि ।

13 °) T3 G पीतेन (for उपरेण) G1 फलेन (for भल्लेन) — °) S2 B4 m M2-4 भृशतीक्ष्णेन Ds विव्याध (for तीक्ष्णेन) K4 Ds T1 सत्वर B1 Da1 D1 ३ सुतीक्ष्णेन शितेन च B2- Ds ४ १ तीक्ष्णेन (Bs सुतीक्ष्ण) निशितेन च — °) K1 सशिरस्त्राण

14 °) B2 ३ सुसमचू (for सुमहच) V1 B5 D S चित्रसेनस्य दीक्षिमत् — °) T2 चद्रान् (for स्वर्गान्) B2 ४ ५ D (except Ds ३) महीतल

15 °) S2 निहित — °) K4 V1 B Da1 D1-५ १ तेभिसार, Dn1 Ds G2 अभिसार, Ds ह्यभिसार, T1 तस्य

C 8 541
B 8 14 16
K 8 11 16

अभ्यद्रवन्त वेगेन चित्रसेनस्य सैनिकाः ॥ १५
ततः क्रुद्धो महेष्वासस्तसैन्यं प्राद्रवच्छरैः ।
अन्तकाले यथा क्रुद्धः सर्वभूतानि प्रेतराट् ।
द्रावयन्निषुभिस्तूर्णं श्रुतकर्मा व्यरोचत ॥ १६
प्रतिविन्ध्यस्ततश्चित्रं भित्त्वा पञ्चभिराशुगैः ।
सारथिं त्रिभिरानर्च्छद्भुजमेकेषुणा ततः ॥ १७
तं चित्रो नवभिर्मल्लैर्बाह्वोरुसि चार्दयत् ।
स्वर्णपुङ्खैः शिलाधौतैः कङ्कबर्हिणवाजितैः ॥ १८

प्रतिविन्ध्यो धनुस्तस्य छित्त्वा भारत सायकैः ।
पञ्चभिर्निशितैर्बाणैरथैनं संप्रजघ्निवान् ॥ १९
ततः शक्तिं महाराज हेमदण्डं दुरासदाम् ।
प्राहिणोत्तव पुत्राय घोरामग्निशिखामिव ॥ २०
तामापतन्ती सहसा शक्तिमुल्कामिवाम्बरात् ।
द्विधा चिच्छेद समरे प्रतिविन्ध्यो हसन्निव ॥ २१
सा पपात तदा छिन्ना प्रतिविन्ध्यशरैः शितैः ।
युगान्ते सर्वभूतानि त्रासयन्ती यथाशनिः ॥ २२

सेनास्, T2 s G1 s M अभिसारा, Ca अभिसार (as in text)
V1 B D (except Ds s) S तु (for च) Ks मारिष
D1 मारिषि — °) Ds G2 अभ्यद्रवत — °) K4 सैनिका
(for सैनिका) Dn1 Ds S श्रुतक (Dn1 Ds T2 व) मर्माणमाहवे
16 °) S2 प्राहरच्छरैः, D1 प्रावदछरैः (sic), S समभिद्रवत्
(T2 द्रावयच्छरैः) — °) S चातन् (M4 क), Co प्रेतराट्
(as in text) — After 16^{ad}, G2 ins an addl
colophon K4 V1 B D S ins after 16^{ad} (G2 after
the addl colophon)

87* ते वध्यमाना समरे तव पौत्रेण धन्विना ।

व्यद्रवन्त दिशस्तूर्णं दावदग्धा इव द्विपा ।

तास्तु विद्रवतो दृष्ट्वा निरुत्साहान्द्रिषजये ।

[Before line 1, G2 ins श्रीकृष्णाय नम — (L 1)
Da1 D1 वध्यमाना B4 G2 पुत्रेण (for पौ) — (L 2) K4
विद्रवत, V1 व्यद्रवति M2-4 सवा (for तूर्ण) S मृगा व्याघ्रादिता
(T1 व्याघ्रहता) इव (for the post half) Co cites दाव
— (L 3) D1 तास्तु T1 तश्च (for तास्तु) K4 विद्रवतो
Dn1 तस्त्वरीद्रवतो दृष्ट्वा (for the prior half) T2 निरुत्साहा,
G1 त्साहम् (for त्साहान्)]

— °) V1 दारयन् (for द्रावयन्) B Da1 D1 s 4 7 तीक्ष्णै
(for तूर्ण) — °) Some MSS श्रुतवर्मा B1 व्यरोचयत्
V1 D2 s श्रुतकीर्तिरशोभत

17 °) Ks तु त, Ds तत्र (for ततश्च) — °) Ks Bs
छित्त्वा, T1 G1 s M विच्छा (for भित्त्वा) Da1 D1 s
[आ]शुभि, G1 s M [आ]यसै (for [आ]शुगै) — °)
K1 [आ]नर्चद्, K4 Dn1 D2 G1 s M1 s [आ]नर्छ (for
[आ]नर्छद्) V1 सारथि (marg तु) त्रिभिरानर्च्छ,
B Da1 D1 s-5 7 सारथि च त्रिभिर्विच्छा (B1 भित्त्वा)
— °) Ks B Da1 D1 s-5 7 [अ]पि च, Ks V1
पुन, Dn1 D2 s [अ]हनत् (for तत) Ds T2 भुजमेके
षुणापि च (T2 णा पुन), T1 s G M ध्वजमेकेन पत्रिणा

18 °) G2 ता (for त) S2 B1 s Ds T2 G बाणैर्, B2

भिन्नैर् (for भल्लैर्) — °) K1 B Da1 D1-s -7 S
चार्पयत् Dn1 वार्प (for चार्द) — °) D2 स्वर्णपुङ्खैः, Ds
पुङ्खै (for पुङ्खै) B1-s s Da1 D1 s-5 7 प्रसन्नाग्रैः, T1
शिलाधौतैः, G2 यत्तै (for धौतै) B4 सुवर्णपुङ्खै सन्नाग्रै
— °) S K2 s T2 कङ्कबर्हिणवाजितैः, K1 V1 बर्हिणवाजितैः,
B1 बर्हिणवाससैः, D2 बर्हिणवाजितैः, T1 बर्हिभिराजितैः

19 °) Ks प्रतिविन्ध्य, Dn1 T1 विन्ध्यो S2 B Da1
D1 s-5 7 छित्त्वा, Ds तत्र, T1 M1 चित्र (for तस्य)
— °) K4 Ds T2 भित्त्वा, B Da1 D1 s-5 7 तस्य (for
छित्त्वा) M2 भरत B1-s शायकै S2 सायकैस्तस्य भारत
— °) Ks B1 रथिन, G1 [अ]थेन K1 संप्रजघ्निवान्, V1
B1 s 4 Da1 Dn1 D1 s-5 7 सम (B2 s Ds 7 स हि, D2 स ह)
जघ्निवान्, B2 s स (Bs स) निजघ्नि, Ds निजमग्नि (sic),
Ds S अभिजघ्नि

20 °) K1 हेमदण्ड, Ks महादण्डा, V1 Dn1 Ds T2
स्वर्णदण्डा, B Da1 D1 s-5 7 स्वर्णदण्डा, Ds हेमदण्डा — °) S2
K4 पुत्रार्थे, Ks V1 B1 s 4 s Da1 Dn1 D1-s 6-8 T2
पौत्राय, Bs पुत्रोय Ds प्राहिणोत्तव पौत्राय (sic), T1 s G
M प्राहिणोत्प्रतिविन्धाय — °) S (except T2) विचिन्वती
मसूनिव

21 °) S K1 s शक्तिं मुक्ताम्, K4 शक्तमुक्ताम्, Dn1
D2 M1 श (Dn1 स) क्तिमुक्ताम् (for शक्तिमुक्ताम्) Ds
[अ]परा (for [अ]म्बरात्) B Da1 D1 s-5 7 महोल्काप्रतिमा
तदा (B1 था) T1 मुक्तामथाबरात् (submetric) — °)
V1 B (except B2) D (except Ds 4 7) S त्रिधा (for
द्विधा)

22 °) K1 स (for सा) Ks B2 D7 द्विधा, V1
B1 s-5 Da1 D1 -5 त्रिधा, T1 s तथा (for तदा) — °)
T1 प्रतिविन्ध्य (for विन्ध्य) K1 शतैः, V1 Dn1 D2 s sm
S त्रिभिः (for शितैः) B1 D4 प्रतिविन्ध्यशितैः शरैः — Ks
om 22^{ad} — °) K1 युगातैः — °) Ds प्राग्रसच्च, G2
ग्रासयती (for त्रास) Dn1 यथाशनैः, Ds यथाशनि, T2

शक्तिं तां प्रहता दृष्ट्वा चित्रो गृह्य महागदाम् ।
प्रतिविन्ध्याय चिक्षेप रुक्मजालविभूषिताम् ॥ २३
सा जघान हयांस्तस्य सारथिं च महारणे ।
रथ प्रमृद्य वेगेन धरणीमन्वपद्यत ॥ २४
एतस्मिन्नेव काले तु रथादापुत्य भारत ।
शक्तिं चिक्षेप चित्राय स्वर्णघण्टामलकृताम् ॥ २५
तामापतन्ती जग्राह चित्रो राजन्महामनाः ।
ततस्तामेव चिक्षेप प्रतिविन्ध्याय भारत ॥ २६
समासाद्य रणे शूर प्रतिविन्ध्यं महाप्रभा ।
निर्भिद्य दक्षिण बाहुं निपपात महीतले ।

पतिताभासयच्चैव तं देशमशनिर्यथा ॥ २७
प्रतिविन्ध्यस्ततो राजस्तोमर हेमभूषितम् ।
प्रेषयामास संकुद्रश्चित्रस्य वधकाम्यया ॥ २८
स तस्य देहावरण भिन्ना हृदयमेव च ।
जगाम धरणीं तूर्णं महोरग इवाशयम् ॥ २९
स पपात तदा राजस्तोमरेण समाहतः ।
प्रसार्य विपुलौ बाहू पीनौ परिघसनिभौ ॥ ३०
चित्रं सप्रेक्ष्य निहत तावका रणशोभिनः ।
अभ्यद्रवन्त वेगेन प्रतिविन्ध्य समन्ततः ॥ ३१
सृजन्तो विविधान्बाणाञ्छतघ्नीश्च सकिङ्किणीः ।

C 8 560
B 8 14 35
K 8 11 35

(before corr) तथाशनि (sup in as in text), M₄ यथाशनी

23 ^a) B₁ transp शक्ति and ता V₁ D₂ ता प्रहिता, B₃ ता निहता, T₁ 3 G M विनिहतां (G₁ हतन् M₁ हंता), T₂ ता पतिता (for ता प्रहता) K₃ शक्ति चिक्षेप चित्रास (sic) — ^b) Ś₁ K₁ 2 D₃ T₂ चित्रा K₃ प्रगृह्य महतीं गदा — ^c) Da₁ प्रतिविन्ध्याय चिक्षेप, D₁ विन्ध्याय चिक्षेद, D₄ चिक्षेप समरे शूर — ^d) K₃ M₂₋₄ रुक्मपृष्ठ (M₂₋₄ वज्र) विभूषिता, V₁ Dn₁ D₂ 6 T₁ 2 M₁ रुक्म (M₁ र्गम) पट्ट, D₄ प्रतिविन्ध्याय भारत, T₃ G रुक्मपट्टैर्विभूषिता

24 ^a) Ś₁ K₁ 2 D₃ स, K₄ सा (for सा) V₁ अस्य, Da₁ D₁ 5 तत्र (for तस्य) T₁ 3 G M सा हत्वा सहसा सूत, T₂ आजघान हयानस्य — ^b) V₁ Dn₁ D₂ 6 T₂ महाहवे (for रणे) T₁ 3 G M गदा तस्य महात्मन — ^c) K₃ T₁ 2 प्रमृद्य, K₄ Dn₁ B₁ 3 D₂ 6 Co प्रगृह्य, D₁ प्रमृद्य, D₄ (by corr) 3 प्रमृज्य (for प्रमृद्य) — ^d) D₃ धरिणीं Ś K₁ 2 4 समपद्यत (for अन्व)

25 ^a) V₁ Dn₁ D₂ 6 8 S प्रतिविन्ध्यस्ततः कुद्धो, B₃ प्रतिविन्ध्यतथालेतु (sic) — ^b) K₁ रथादापुत्य — ^c) Dn₁ विक्षेप (for चिक्षेप) G₂ transp चिक्षेप and चित्राय K₁ चित्रा च (for चित्राय) — ^d) V₁ B₁ D (except D₃ 4) S स्वर्णवद्धाम्, Co घटाम् (as in text)

26 ^a) K₁ 4 Dn₁ D₁ 4 5 तामापतती (D₄ ता) — ^b) B₂ 5 Da₁ D₁ 3 5 राजा (for राजन्) D 3 महामना, G₁ मन, G₂ त्मन — ^c) Da₁ प्रतिविन्ध्याय V₁ Dn₁ D₂ 6 S (except T₂) पार्थिव (D₂ व) (for भारत)

27 ^a) K₁ D₂ शूर, B₁ सूर (for शूर) S सास (T₃ G₃ त) भासयत्य त शूर — ^b) D₁ प्रतिविन्ध्य K₁ D₃ (before corr) महाप्रभो, V₁ सृज, D₁ प्रभा, D₂

प्रभा, T₂ G₂ प्रभ — ^c) Ś G₂ पतिता (for पतिता) K₁ भासयच्चैव, B₁ भासयत्सैव, D₄ भीषयच्चैव, T₁ M₂₋₄ भासयामास, G₂ सादहच्चैव (for [अ]भासयच्चैव) T₂ चैन (for चैव) — ^f) T₂ भूदेशम् (for त देशम्)

28 ^a) V₁ तथा (for ततो) D₁ 3 राज (for राजन्) — ^b) V₁ D₂ 6 स्वर्णभूषण, Dn₁ D₃ S स्वर्णभूषित (for हेम) — ^c) K₃ चित्रस्य च प्रकाम्यया, V₁ B Dn₁ D₂ 3 4 (by corr) 3 7 S स्व वधकाक्षया

29 ^a) K₃ तत्, D₅ (before corr) सा (for स) K₃ B₁ 3 Da₁ D₁ 3-5 7 Ga op वर्मावरण, V₁ B₂ 4 Dn₁ D₂ 6 T₂ Co गात्रा (for देहा) — ^b) G₂ भित्त्वावरणमेव च — ^c) K₁ धरणीन्, B₁ धरणि K₁ कर्ण (for तूर्ण) — ^d) T₃ G₁ 3 महानाग (for महोरग) Ś K₁ 2 4 B₅ इवालय, B₁ 3 इवापर, D₂ इव श्वसन् (for इवाशयम्) महोरगमिवाचल

30 ^a) Ś K₁ 2 तदादाय, K₃ 4 V₁ B₂₋₄ Da₁ D₁ 3-5 7 तदा राजा, B₁ महाराजा, B₅ M ततो राजा, Dn₁ D₃ महाराजस, T₁ हतो राजा, T₂ 3 G महाराज (for तदा राजस) — ^b) Ś₂ समाहता — ^c) B₁ विसार्य D₁ प्रासार्य (sic) (for प्रसार्य) — ^d) K₃ पादौ, S महा (for पीनौ)

31 ^a) T₂ समीक्ष्य (for सप्रेक्ष्य) — ^b) K₁ भावका (for तावका) V₁ Dn₁ T₂ 3 G₃ M₁ (before corr) रणशोभित, B₅ T₁ G₁ 2 M₁ (by cori) — 4 शोभिन, D₃ शोभना — ^c) K₁ अभ्यद्रवन्त, D₂ अमिद्रवन्त, S (except T₂) अभ्यधाव (G₂ M₂ 4 व) त

32 ^a) D₅ सृजते, D₃ सृजतो (for सृजन्तो) Ś₂ बाणा — ^b) K₄ सकिङ्किणी, Dn₁ सकिङ्कणी, M₁ सकिङ्किणी K₃ शतघ्नीश्चासकिङ्किणी — ^c) K₁ 4 तपन, K₃ पृषत, V₁ B₁ Da₁ D₁ 5 8 S तमेक, B₄ तमेव, D₂ पतन (for त पन) B₂ 5 D₃ 4 7 तमवच्छादयामासु — ^d) T₁ 2 यथा (for इव)

C 8 561
B 8 14 35
K 8 11 35

त एन छादयामासुः सूर्यमभ्रगणा इव ॥ ३२
तानपास्य महाबाहुः शरजालेन संयुगे ।
व्यद्रावयत्तव चर्मं वज्रहस्त इवासुरीम् ॥ ३३
ते वध्यमानाः समरे तावकाः पाण्डवैर्नृप ।
विप्रकीर्यन्त सहसा वातनुन्ना घना इव ॥ ३४

विप्रद्रुते बले तस्मिन्वध्यमाने समन्ततः ।
द्रौणिरेकोऽभ्ययात्तूर्ण भीमसेनं महाबलम् ॥ ३५
ततः समागमो घोरो बभूव सहसा तयोः ।
यथा देवासुरे युद्धे वृत्रवासवयोरभूत् ॥ ३६

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

११

संजय उवाच ।

भीमसेनं ततो द्रौणी राजन्विध्याध पत्रिणा ।
त्वरया परया युक्तो दर्शयन्नस्त्रलाघवम् ॥ १

अथैनं पुनराजन्ने नवत्या निशितैः शरैः ।
सर्वमर्माणि संप्रेक्ष्य मर्मज्ञो लघुहस्तवत् ॥ २
भीमसेनः समाकीर्णो द्रौणिना निशितैः शरैः ।

K1 सूर्यमभ्रगण इव, Ks सूर्य चद्रगणा इव, K4 सूर्य मन्नगणा इव, G1 मन्नगदा इव

33 ^a) K1 तान्विध्यास्य, Ks तान्विध्यास्य, V1 B Dn1 D2-4 s M1 तान्विध्यास्य (B4 स्य), Da1 D1 s त(D1 ता) क्षिप्रम्य, Ds तान्विध्यास्य, Dr तान्विध्यास्य, T1 G1 तान्प्रमध्य, T2 s G2 s तान्विध्यास्य (T2 ध), M2-4 तद्विध्यास्य (for तानपास्य) — ^b) V1 Dn1 D2 s वीर्यवान् (for संयुगे) S शरजालैर् (M2-4 शस्त्रजाल) महाहवे — ^c) V1 व्यदा रयत्, Ds स व्यद्रवत्, Ds (before corr) G1 विद्रावयन् (G1 यत्), T1 व्यद्रावय — ^d) Bs शक्रवज्र, Ts G वज्रपाणिर् (for हस्त) K1 इवाश्वरी, V1 S (except T2) इवासुरान्, D1 इवासुरी

34 ^b) K2 तावक K1 Ds पांडवे (for पाण्डवैर्) — G2 M1 om 34^a-36^b — ^c) S2 K4 T1 विप्रकीर्यत, K1 विप्रकीर्यत, Gc कीर्यत (as in text) — ^d) S2 तावतुन्ना, B2 वातच्छन्ना, T2 हततुन्ना (for वाततुन्ना)

35 G2 M1 om 35 (of v l 34) Bs partly damaged — ^a) Dn1 Ds विद्रुते च, S (G2 M1 om) विद्रुते तु, Ds विप्रद्रुत- (for द्रुते) — ^b) Ds मध्यमाने, T1 मध्य (for वध्य) — ^c) Ks [ए]वाभ्ययात्, V1 [ए]कोभ्ययात्, Ts G1 s कोद्रवत् K1 द्रौणिरेकोऽभ्ययात्पूर्ण (sic) — ^d) Da1 D1 s भीमसेन(D1 न)महाबल

36 G2 M1 om 36 (of v l 34) — ^a) T1 s G1 s M2-4 तयो (for तत) K1 घोरे, Ds भूयो (for घोरो)

— ^b) Dn1 Ds (m as in text) बलवत्, G1 समरे (for सहसा) Ks V1 D2 s S (G2 M1 om) नृप (for तयो) — ^c) T2 पुरा (for यथा) — ^d) V1 B1 s s Ds 4 s T2 s G [इ]व, T1 M पुरा (for [अ]भूत्)

Colophon om in Ks — *Adhy name* Da1 Dn1 D1 s चित्रवध, T1 चित्रसेनचित्रवधो, T2 चित्रसेनविचित्रवध, M2-4 चित्रसेनवध — *Day of Karṇa's Generalship* S2 प्रथमे युद्धदिवसे — *Adhy no* (figures, words or both) S2 10 (as in text), B1 4 s Ds s (sec m) 14, D4 (sec m) 15, T1 s G M 11, T2 13

11

1 M2 s om the ref S K1-s om 1^a-2^b — ^a) D4 तथा (for ततो) K4 T2 द्रौणि T1 s G M राजन्द्रौ णिर् (by transp) Dn1 पत्रिभि (for पत्रिणा) — ^c) K4 V1 B Da1 D1 s-7 transp त्वरया and परया — ^d) Da1 D1 s s पाणिलाघवं (for अस्त्र)

2 S K1-s om 2^{ab} (of v l 1) — ^a) Bs तथैव, Ds तथैन — Ds s T1 om (hapl) 2^a-3^b — ^c) Ks D2 सर्वकर्माणि Ks संप्रेक्ष्य — ^d) B1 Dn1 D2 T2 हस्तवान्

3 Ds s T1 om 3^{ab} (of v l 2) — ^a) Bs भीमसेन — ^d) B1-s s Ds T2 s G2 s M1 s 4 रश्मिमान् S2 इह (for इव)

रराज समरे राजत्रश्मिवानिव भास्करः ॥ ३
 ततः शरसहस्रेण सुप्रयुक्तेन पाण्डवः ।
 द्रोणपुत्रमवच्छाद्य सिंहनादमुञ्चत ॥ ४
 शरैः शरास्ततो द्रौणिः संवार्य युधि पाण्डवम् ।
 ललाटेऽभ्यहनद्राजन्नाराचेन स्मयन्निव ॥ ५
 ललाटस्थं ततो बाणं धारयामास पाण्डवः ।
 यथा शृङ्ग वने दृप्तः खड्गो धारयते नृप ॥ ६
 ततो द्रौणिं रणे भीमो यतमानं पराक्रमी ।
 त्रिभिर्विव्याध नाराचैर्ललाटे विस्मयन्निव ॥ ७
 ललाटस्थैस्ततो बाणैर्ब्राह्मणः स व्यरोचत ।

प्रावृषीव यथा सिक्तस्त्रिशृङ्गः पर्वतोत्तमः ॥ ८
 ततः शरशतैर्द्रौणिमर्दयामास पाण्डवः ।
 न चैनं कम्पयामास मातरिश्वेव पर्वतम् ॥ ९
 तथैव पाण्डवं युद्धे द्रौणिः शरशतैः शितैः ।
 नाकम्पयत सहृष्टो वार्योष इव पर्वतम् ॥ १०
 तावन्योन्यं शरैर्घोरैश्छादयानौ महारथौ ।
 रथचर्यागतौ शूरो शुशुभाते रणोत्कटौ ॥ ११
 आदित्याविव संदीप्तौ लोकक्षयकराबुभौ ।
 खरश्मिभिरिवान्योन्यं तापयन्तौ शरोत्तमैः ॥ १२
 कृतप्रतिकृते यत्नं कुर्वाणौ च महारणे ।

C 8 578
B 8 15 13
K 8 12 13

4. ^a) B₂ s D₈ s शतसहस्रेण (D₈ स्त्राणि) — ^b) D₃ सप्रयुक्ते च, T₃ G₂ s सप्रयुक्तेन (for सुप्र) — After 4^{ab}, M₄ reads (hapl) 5^a-6^b, repeating it in its proper place — ^c) K₁ अनाच्छाद्य, Dn₁ समाच्छाद्य, D₈ अवेक्ष्याद्य — ^d) V₁ B₁ Dn₁ D₂ s S (except M₄) अथानदत्, D₈ ननाद ह, C₀ अनानदत् (for असुञ्चत) K₄ सिंहना * मुमुञ्चत (s₁₀)

5. ^a) K₁ शनै (for शरै) Dn₁ स सवृत्ते (for शरास्ततो) D₈ T₃ s G तथा (for ततो) — ^b) T₁ सछाद्य (for संवार्य) D₄ पाडव — D₄ reads (see m) 5^{ad} in marg — ^c) B₁ ललाटेऽभ्यहनद्, B₂ s Da₁ D₁ 3-5 टेभ्योहनद्, G₂ टे ह्यहनद्, M₁ टे न्यहनद् — ^d) S K₂ s शिक्षा सदृशयन्निव, K₁ जन्मदर्शनयन्निव (s₁₀), G₂ नाराचैर्विस्मयन्निव

6. D₈ om (hapl) 6-7 — ^b) B₂ कारयामास — G₂ om 6^a-7^b — ^c) B₂ स्ने (for वने) M₁ (sup lin as in text) सुप्त (for दृप्त) — ^d) K₄ खड्ग, V₁ Dn₁ T₃ खड्गी, Ca. o खड्गो (as in text)

7. D₈ om 7, G₂ om 7^{ab} (of v 1 6) — ^b) D₈ G₁ यतमान V₁ B₂ s पराक्रम, S (except G₁, G₂ om) पराक्रमे — G₂ reads 7^{ad} after 9 — ^{ad}) Dn₁ T₃ वै स्मयन्, T₁ s G₁ s M प्रस्मयन् (for विस्म) G₂ ललाटे ह्यहनद्राजन्नाराचैर्विस्मयन्निव (of 5^{ad})

8. G₂ om 8^a-9^b — ^a) Da₁ Dn₁ D₁ s S (G₂ om) त्रिभिर् (for ततो) — ^b) V₁ Dn₁ D₂ s s S (G₂ om) अभ्यत्यामा, B Da₁ D₁ 3-5 १ ब्राह्मणोसौ (for ब्राह्मण स) V₁ B₁ D₂ s व्यराजत, B₂-3 Da₁ D₁ 3-5 १ T₃ G₁ s M₁ न्यशोभत, Dn₁ विदीपत — ^c) K₄ शक्तिस् (for सिक्तस्) S (G₂ om) प्रावृष्यं दुपरिक्षिप्तस् (T₂ प्रावृष्यां पयसा सिक्तस्)

— ^d) K₄ त्रिशृङ्गै, Dn₁ सशृङ्ग, T₃ G₂ त्रिशृङ्ग (s₁₀) (for त्रिशृङ्ग) V₁ B₁ D₂ s S (G₂ om) इव पर्वत (for पर्वतोत्तम)

9. G₂ om 9^{ab} (of v 1 8) — ^a) T₁ शतशरैर् (for शरशतैर्) V₁ B (except B₂) Dn₁ D₂-4 6-8 T₃ M₂ द्रौणिर् — ^b) K₄ D₈ T₁ s G₂ M₂ 4 मर्दयामास (for अर्द) S₂ V₁ B D (except D₁ 2) T₃ M₂ 4 पाडव — ^c) D₃ चैन (for चैन) D₂ वारयामास, C₀ कम्प (as in text) — ^d) S (except T₂) महावात इवाचल (T₁ 'ल') — After 9, G₂ reads 7^{ad}

10. S K₁ s Dn₁ om (hapl) 10 — ^a) K₈ 4 V₁ B (except B₂) D₂-4 १ s T₂ M₂-4 पाडवो — ^b) K₄ V₁ B (except B₂) D₂-4 १ s T₂ M द्रौणिं G₂ शरशितै (for शतै) D₈ om (hapl) शितै K₄ G₂ शतै, M₁ शितै (for शितै) — ^c) T₂ न कपयत V₁ D₂ s सकृद्धो, T₁ सहृष्ट — ^d) K₈ V₁ B₂ 4 Da₁ D₁ 3-7 T₃ s G₂ s M वार्योष (Da₁ घा), T₁ जलौघा (for वार्योष) G₁ पर्वत

11. ^a) V₁ शरौवैस्तु, M₁ शरैर्घोरैश्च (for शरैर्वैरैश्च) — ^b) K₁ छादयानो, K₈ Dn₁ S छादयतौ, K₄ V₁ B₁ छाद (V₁ छ)मानौ T₁ M₁ s 4 महारणे (for रथौ) D₂ छादयामास तौ रथौ (s₁₀) — ^c) N (except Dn₁ D₈) T₃ G₂ रथवर्य (D₈ रथोपरि)गतौ V₁ B D S वीरौ (V₁ र) (for शूरो) — ^d) K₁ s V₁ B Da₁ D₁ 3-5 बलोत्कटौ, K₂ रणोत्कटे, Dn₁ नरोत्तमौ, D₂ कलोत्कटौ, S नरषभौ (for रणोत्कटौ)

12. ^b) K₁ लोके कृयकराबुभौ (s₁₀) — ^d) Dn₁ D₈ भासयतौ, T₁ छाद (for ताप) Dn₁ चरोत्तमौ, D₂ 6 शरोर्मिभि

13. ^a) S K B₁ s 6 D₂-4 6 १ तत् प्रतिकृ (S₁ K₂ क्ष) ते, Dn₁ कृते प्रति — V₁ om (hapl) 13^{ad} — ^b)

C 8 578
B 8 15 13
K 8 12 13

कृतप्रतिकृते यत्नं चक्राते तावभीतवत् ॥ १३

व्याघ्राविच च सग्रामे चेतुस्तौ महारथौ ।

शरदंष्ट्रौ दुराधर्षौ चापव्यात्तौ भयानकौ ॥ १४

अभूतां तावदृश्यौ च शरजालैः समन्ततः ।

मेघजालैरिव च्छन्नौ गगने चन्द्रभास्करो ॥ १५

प्रकाशौ च मुहूर्तेन तत्रैवास्तामरिंदमौ ।

विमुक्तौ मेघजालेन शशिद्वयौ यथा दिवि ॥ १६

अपसव्य ततश्चक्रे द्रौणिस्तत्र वृकोदरम् ।

किरञ्शरशतैरुग्रैर्धाराभिरिव पर्वतम् ॥ १७

न तु तन्मृषे भीमः शत्रोर्विजयलक्षणम् ।

प्रतिचक्रे च तं राजन्पाण्डवोऽप्यपसव्यतः ॥ १८

मण्डलानां विभागेषु गतप्रत्यागतेषु च ।

बभूव तुमुलं युद्धं तयोस्तत्र महामृधे ॥ १९

चरित्वा विविधान्मार्गान्मण्डलं स्थानमेव च ।

शरैः पूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ २०

अन्योन्यस्य वधे यत्नं चक्रतुस्तौ महारथौ ।

ईषतुर्विरथं चैव कर्तुमन्योन्यमाहवे ॥ २१

ततो द्रौणिर्महास्त्राणि प्रादुश्चक्रे महारथः ।

तान्यस्त्रैरेव समरे प्रतिजघ्नेऽस्य पाण्डवः ॥ २२

ततो घोर महाराज अस्त्रयुद्धमवर्तत ।

§ K₂ 4 B (B₃ damaged) Da₁ D₁ 8-5 7 T₃ G तौ (for च) B₃ 5 Dn₁ D₈ T₂ 3 G M₃ महारथौ (for महारणे) D₆ कुर्वणौ वनहारणे (sio) — B₁ T₁ om (hapl) 13^{ad} — °) K₄ कृतप्रति*, B₁ कृत प्रतिकृते, T₃ G₁ 3 कृतप्रतिकृतौ K₁ B₂ 3 5 Da₁ D₁ 5 7 यत्नौ, T₃ G M₂-4 चैव, C₀ यत्न (as in text) Dn₁ D₈ T₂ कृतान् (D₈ कृत, T₂ कृते) कृत प्रचक्राते, M₁ कृतप्रतिकृत चक्रु — °) B₂ 3 5 Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 3 S शरसचैरभीतवत्, D₂ चक्राते भावतीतवत्

14 °) S (except T₂) सरञ्चौ (for सग्रामे) — °) K₁ नरर्षभौ, K₃ V₁ B₂ 3 5 D S (except M₂) नरोत्तमौ, B₄ महारणौ (for रथौ) — °) T₁ शरदुष्टौ (sio), G₁ दृष्टौ — °) § K₂-4 D₈ (m as in text) चापव्यात्तौ, K₁ वृत्तौ, V₁ B₁ 4 5 Da₁ D₁ 8 4 6 7 वक्रौ, B₂ 3 5 हस्तौ, Dn₁ वत्तौ, D₆ वक्रै (for व्यात्तौ) V₁ B D S भयकरो (B₄ सुदारणौ) (for भयानकौ) C₀ cites चापव्यात्तानौ

15 °) T₁ M अदृश्यौ तु (T₁ M₁ च) मुहूर्तेन, T₃ G तावदृश्यौ मुहूर्तेन — °) S (except T₂) शरजालैर्बभूवतु — °) T₁ परिच्छन्नौ G₁ 2 M प्रतिच्छन्नौ (for इव च्छन्नौ) — °) S (except T₂) सूर्या (T₁ M₂ 4 र्यं) चद्रमसावि

16 °) B₂ 3 D₈ 4 7 चक्राशते (for प्रकाशौ च) — °) M₁ तत्रेव G₂ [आ]स्थाम् B₂-5 Da₁ D₁ 8-5 7 ततस्तावप्य रिंदमौ — °) D₈ M₁ विमुक्तौ B₂-5 Da₁ D₁ 8-5 7 अभ्रजालेन, D₂ शर (for मेघ) — °) Dn₁ D₈ चद्रसूर्यौ (for शशि) B₃-5 Da₁ D₁ 8-5 7 अगारकबुधा विव — After 16, K₄ V₁ Da₁ D₁-7 ins

88* अथ तत्रैव सग्रामे वर्तमाने सुदारणे ।

17 K₃ om 17^{ad} — °) B₃ किरञ्शरसहस्रेन

18 °) M₂-4 च (for तु) — °) B₁ विजयकाक्षित

(for लक्षणम्) — °) K₂ स त, B₁-3 5 Da₁ D₁-5 7 S ततो (for च त)

19 °) S (except T₂) विभागेन — °) T₁ 3 G₁ 3 M गतप्रत्यागतेन च, G₂ सूर्य प्रत्यागतानि च — °) D₁ 3 तुमुल G₁ शब्द (for युद्ध) — °) V₁ B₁ T₁ 3 G महाहवे, D₈ विशां पते (for महामृधे) B₂-5 Da₁ D₁ 8-5 7 तयो पुरुषसिंहयो

20 °) § K₂ 4 त्रिविधान् (for विविधान्) B₃ चरन्बहुविधान्मार्गान् — °) N (except Da₁ D₁ 5) S (except T₃ G₃) मण्डल, C₀ cites मण्डल — °) M₃ (inf ln as in text) अभिजग्मतु

21 °) K₂ B₂ 4 5 Da₁ D₁ 8-5 7 S (except T₂) चैव (for यत्न) — °) B₂ 4 5 Da₁ D₁ 8-5 7 चक्रतुर्यत्नमुत्तम, B₃ damaged, S (except T₂) तुर्यत्नमाहवे — °) K₁ ईषितुः, K₃ ईषतु, C₀ ईषतुः (as in text) — T₁ transp विरथ and चैव § K₂ 4 विजय, B₃ द्वैरथ, D₈ विरथौ (for विरथ) D₂ ऐषतुर्विविध चैव, T₂ 3 G M इये (M₄ ए) षतुश्च विरथ

22 °) K₃ महारथं, V₁ B₁ D₂ T₂ महास्त्रवित् (for रथ) — °) § K₂ D₈ 3 तान्यस्त्रैरेव — °) B₃ अभिजघ्ने K₃ T₂ 3 G स, B₁ 2 5 D₈ 4 7 [S]श्च (for [S]स्व)

23 °) § K₂ V₁ T₃ G महाराजन्, B₄ महद्राजन्, Dn₁ D₈ T₂ तयो राजन्, M तदा राजन् (for महाराज) T₁ ततो घोरतर राजन् — B₂ om 23^b-25^a — °) § K₁ 2 त्वस्त्रयुद्ध (for अस्त्र) M₃ (inf ln) अवर्धत — °) K₃ T₁ महाघोर, B₃ तथा घोर, Dn₁ महाराज (for यथा घोर) — °) § K₂ प्रजामेहरणे (sio), K₁ संहारणे, D₄ संहरण, G₂ सग्रहणे § K₁ 2 4 V₁ B (B₂ om) Da₁ D₁-8 M ह्यभूत्,

ग्रहयुद्धं यथा घोर प्रजासंहरणे *अभूत् ॥ २३
 ते बाणाः समसज्जन्त क्षिप्तास्ताभ्यां तु भारत ।
 द्योतयन्तो दिशः सर्वास्तच्च सैन्यं समन्ततः ॥ २४
 बाणसंघावृत घोरमाकाशं समपद्यत ।
 उल्कापातकृतं यद्वत्प्रजानां संक्षये नृप ॥ २५
 बाणाभिघातात्सज्जे तत्र भारत पावकः ।
 सविस्फुलिङ्गो दीप्ताग्निः सोऽदहद्वाहिनीद्वयम् ॥ २६
 तत्र सिद्धा महाराज सपतन्तोऽब्रुवन्वचः ।
 अति युद्धानि सर्वाणि युद्धमेतत्ततोऽधिकम् ॥ २७

सर्वयुद्धानि चैतस्य कला नार्हन्ति षोडशीम् ।
 नैतादृशं पुनर्युद्धं न भूतं न भविष्यति ॥ २८
 अहो ज्ञानेन संयुक्ताबुधौ चोग्रपराक्रमौ ।
 अहो भीमे बलं भीममेतयोश्च कृतास्त्रता ॥ २९
 अहो वीर्यस्य सारत्वमहो सौष्ठवमेतयोः ।
 स्थितावेतौ हि समरे कालान्तकयमोपमौ ॥ ३०
 रुद्रौ द्वाविव संभूतौ यथा द्वाविव भास्करौ ।
 यमौ वा पुरुषव्याघ्रौ घोररूपाविमौ रणे ॥ ३१
 श्रूयन्ते स्म तदा वाचः सिद्धानां वै मुहुर्मुहुः ।

C ६. 596
B ६. 15 23
K ६. 12 33

Ks [S]स्वभूत् (sic), Dn1 स्वभूत्, Ds (marg) भवेत्, T1
 यथा G [S]प्यभूत् (for *अभूत्) T2 ३ प्रजासहरणेप्यभूत्
 24 B2 om 24 (cf v 1 23) — ^a) Ds समसज्जन्त,
 T1 G2 सज्जन्त — ^b) B2-5 Da1 D1 ३-५ १ मुक्तास् (for
 क्षिप्तास्) V1 B1 D2 ६ T2 महाद्वे, Dn1 Ds महारणे (for
 तु भारत) Ks क्षिप्तास्तावतु भारत, T1 ताभ्या क्षिप्ता समन्ततः,
 T3 G M ताभ्या क्षिप्ता इ (M1 य) यस्ततः — ^c) T1 द्योतयन्तौ
 — ^d) Ks B1 ३-५ Dn1 Ds ४ ६ १ तव (for तच्च) Da1
 D1 ५ transp च and सैन्य

25 B2 om 25^a (cf v 1 23) — ^a) S Ks Ds
 बाणसघावृत, B1 सहावृत, B2-5 Da1 D1 ३ ४ (marg) ५-१
 T3 सघावृत, D4 सहैवृत S (except T2 Gs) सर्वम् (for
 घोरम्) — ^c) Ks B2-5 D T G1 ३ M2-4 उल्कापातावृत, V1
 पातान्वित, B1 पातादिक, G2 महोत्पातावृत, M1 उक्तापा
 तावृत Co cites उल्काघात B2 ३ D2 ३ ६ १ युद्ध, B5
 घोर, D4 युद्ध, G2 सर्व (for यद्वत्) — ^d) D4 सज्जे (for
 संक्षये) T3 G प्रजासहरणे नृप

26 ^a) V1 B1 बाणपाताच्च, B2 बाणाभिपातात्, Dn1 Ds
 T2 बाणाघाताच्च — ^c) G2 M सविस्फुलिङ्गो K1 दीप्ताग्नि
 (for दीप्ताग्नि) — ^d) V1 B D S यो (for सो) K1
 [S]दहद्, T2 [S]वहद्, G1 दहद्, Co [S]दहद् (as in text)

27 ^a) B2 विद्धा (for सिद्धा) — ^b) S K1 ३ ४
 सपश्यतो, Ds ह्यततो हि, Co सपतन्तो (as in text) T2
 सुप्रतीता वचोब्रुवन् — V1 B1 read 27^{ad} (with v 1)
 twice — ^{ad}) Ks (sup lin as in text) कृतोधिक, S
 अवर्तत (for ततोऽधिक) V1 B (V1 B1 second time)
 Da1 D1 ३-५ १ युद्धानामति सर्वेषा युद्धमेतदिति प्रभो Co
 cites अति

28 ^a) Ks वित्तस्य, K4 Ds वै तस्य (for चैतस्य) — ^b)
 T1 G1 कला S K1 ३ ४ ना (K1 न) र्वति, T2 G1 २ M1
 नार्हन्ति D1 षोडशी — ^c) B2-5 Da1 D1 ३-५ १ ने (D1

नि)दृश च (for नैतादृश) — ^a) Ks V1 B D S
 भविष्यति कदाचन

29 ^a) V1 B (except B1) Da1 D1 ३-५ १ S (except
 T2) सपन्नौ (for सयुक्तौ) — ^b) K4 [उ]भौ चोग्रपराक्रमौ,
 B1 Dn1 D2 ६ T2 [उ]भाबुध, B2-5 Da1 D1 ३-५ १ ३
 [उ]भौ ब्राह्मणक्षत्रियौ (Ds पाडवौ) — After 29^{ab}, N
 (except Ds) ins

89* अहो शौर्येण सपन्नाबुधौ ब्राह्मणपाण्डवौ ।

[Ks T2 शौर्येण (for शौर्येण) S K Da1 Dn1 D1 ३ T2
 सयुक्तौ (for सपन्नौ) K1 युतौ (for [उ]भा) Ds-६ Da1
 D1 ३-१ चोग्रपराक्रमौ (for ब्राह्मणपाण्डवौ)]

— B2 om 29^a-31^b — ^c) K1 ३ भीमबल, K4 भीमबलो,
 Dn1 Ds युद्धे बल (Ds ली) (for भीमे बल) V1 B1
 D2 ६ S अहो (T1 ३ अहो त) योर्बल युद्धे, B2-5 Da1
 D1 ३-५ १ अहो भीमबलो भीम (B2 भीम) — ^d) B2 कृत
 गच (sic); B4 ५ Da1 D1 ३-५ १ एतस्य च (for एतयोश्च)
 Ks अमत्स्य कृतास्त्रता (sic), V1 B1 D2 ६ T1 ३ G M
 अहो चाति (T1 M1 वापि, T3 G M2-4 चापि) कृतास्त्रता
 T3 अहो अपि कृतास्त्रता (sic)

30 B2 om 30 (cf v 1 29) — ^a) Ks वीर्यत्वं,
 B2 वीरस्य (for वीर्यस्य) V1 B1 Dn1 D2 ६ T2 Co
 सामर्थ्यम् (for सारत्वम्) T1 ३ G M अहो ज्ञानस्य सपन्न
 — ^b) Ks सौम्यत्वं, Co सौष्ठवम् (as in text) S (except
 T2) एव च (for एतयो) — ^c) S2 यमोपम (for
 *यमोपमौ)

31 B2 om 31^{ab} (cf v 1 29) — ^a) Ks सशतौ
 (sic), B सप्राप्तौ (for सभूतौ) G2 रुद्रैर्द्वाविव भूतौ तौ
 — ^b) Da1 D1 S (except T2) तथा (for यथा) — ^c) Ks
 च (for वा) S (except T2) यमा (G2 माया) विव
 नरव्याघ्रौ — ^d) K4 V1 B Da1 D1 ३-५ १ [उ]भौ (for
 [इ]भौ) D2 घोररूपाविमौ इमे (sic)

G 8 398
B 8 15 33
K 8 12 33

सिंहनादश्च संजज्ञे समेतानां दिवौकसाम् ।
अद्भुतं चाप्यचिन्त्यं च दृष्ट्वा कर्म तयोर्भुधे ॥ ३२
तौ शूरौ समरे राजन्परस्परकृतागसौ ।
परस्परमुदैक्षेतां क्रोधादुद्धृत्य चक्षुषी ॥ ३३
क्रोधरक्तेक्षणौ तौ तु क्रोधात्प्रस्फुरिताधरौ ।
क्रोधात्सदृशदशनौ सदृशदशनच्छदौ ॥ ३४
अन्योन्यं छादयन्तौ स शरवृष्ट्या महारथौ ।
शराम्बुधारौ समरे शस्त्रविद्युत्प्रकाशिनौ ॥ ३५

32 ^a) $\S$ K1 2 4 V1 B1 च, K3 स (for स) B2-5 Da1 D1 3-5 7 इति वाच' स श्रूयते, T1 8 G M इति स वाच' (G1 2 च) श्रूयते, T1 श्रूयतेति तथा वाच — ^b) K4 चिन्तयाना वै, T1 8 G M2-4 सपतत्यो (G2 द्यो), M1 सन्नमतौ (for सिद्धाना वै) K3 तैर्, D8 च (for वै) — ^c) D8 (*sup lin* as in text) सिंहनादस्य D8 सजज्ञिरे सिंहनादा, S (except T2 3) सिंहनादाश्च सजज्ञु — ^d) B4 महात्मनां (for दिवौकसाम्) — D8 om 32^{ef} — ^e) V1 तु, D8 वा (for second च) — ^f) B2 4 5 Da1 D1 3-5 7 रणे (for भुधे) S (except T2) दृष्ट्वा युद्ध महारणे — After 32, K4 V1 B Da1 Dn1 D1 3-5 7 ins

90* सिद्धचारणसधाना विस्मय' समपद्यत ।
प्रशसन्ति तदा देवा सिद्धाश्च परमर्षय ।
साधु द्वौणे महाबाहो साधु भीमेति चाब्रुवन् ।

[(L 1) D1 विस्मय — (L 2) K4 प्रशसति, B4 प्रशसतस्य D5 देवी B2 रंभा — (L 3) Da1 D1 5 द्वौणि K4 महाबाहु D8 बाहुवन्]

33 ^b) K3 कृतागमौ, D2 कृतागतौ — ^c) K3 V1 B D T2 M उदीक्षे (Da1 D1 5 क्ष्ये)ता, T1 अवेक्षेता — ^d) K1 8 V1 B Da1 Dn1 D3 4 7 T2 8 G8 M2 उद्धृत्य (for उद्धृत्य) K3 चक्षुषा, Da1 चक्षुषौ D1 क्रोधादुद्धृत्यचक्षुषौ, D3 8 क्रोधदीधि (D8 पि)तचक्षुषी, T1 क्रोधाद्यावृत्तचक्षुषी

34 ^a) K4 तौ (for तु) — ^b) T1 क्रोध — ^{cd}) D8 has lacuna $\S$ सुतौ च महत् क्रोधात्, K4 अन्योन्य तु तदा क्रोधात्, B4 क्रोधात्सदृशदशनैस्, Dn1 क्रोधात्सदृशमानौ तु, T1 8 G M क्रोधात्सदृश्य (M1 दश्य) दशनैस्, T2 क्रोधसदृशदशनौ (for ^e) K4 सदृश, V1 B Da1 Dn1 D1 7 S तथैव (for सदृश) D2 दशनच्छदै $\S$ 1 क्रोधात्सदृश*****दशनच्छदौ, K1 2 *****क्रोधात्स च (K1 *sup lin* द)दृशदशनच्छदौ (for ^{ed}) Gc cites सदृशदशनौ and दशनच्छदौ (as in text)

35 ^a) B8 च (for स) S (except T2) छादयामासतु रभौ (T8 G तु कुदौ) — ^b) S (except T2) तावन्योन्य

तावन्योन्यं ध्वजौ विद्धा सारथी च महारथौ ।
अन्योन्यस्य हयान्विद्धा विभिदाते परस्परम् ॥ ३६
ततः कुद्वौ महाराज बाणौ गृह्य महाहवे ।
उभौ चिक्षिपतुस्तूर्णमन्योन्यस्य वधैषिणौ ॥ ३७
तौ सायकौ महाराज द्योतमानौ चमूमुखे ।
आजघ्नाते समासाद्य वज्रवेगौ दुरासदौ ॥ ३८
तौ परस्परवेगाच्च शराभ्या च भृशाहतौ ।
निपेततुर्महावीरौ स्वरथोपस्थयोस्तदा ॥ ३९

रणे शरै — $\S$ 1 K1 2 4 D8 T2 om 35^e-36^b — ^e) B1 शरायुधारौ (s10), G1 शराबुधरौ, G8 धारा — ^d) K4 अस्त्र, D1 शास्त्र (for शस्त्र) K3 V1 B1 Dn1 G2 विद्युत्प्रकाशितौ

36 $\S$ 1 K1 2 4 D8 T2 om 36^{ab} (cf v 1 35) — ^a) M2-4 अन्योन्यस्य (for तावन्योन्य) V1 B Da1 D2-7 M8 ध्वज, G2 ध्वजे B1 Dn1 छित्वा, T1 भित्त्वा (for विद्धा) — ^b) K3 B2-5 Da1 D2 4 6 7 सारथि, D8 सारथीश्च K3 B2-5 Da1 D1 3-5 7 महारणे, M1 रथी B1 विविधाते परस्पर — B1 om 36^{ed} — ^c) T1 8 G M हया (G2 ता)श्चापि (for हयान्विद्धा) D8 अन्योन्य स हय विद्धा, T2 अन्योन्य च हयाश्चापि — ^d) Da1 D1 5 विविधाते, D2 विचिराते, D4 विभिदाते, D8 अभीक्षेते, T2 बबाधाते (s10) (for विभिदाते) T1 8 G M सायकैर्निर्वि (G2 नि)भेदतु

37 D8 om (hapl) 37^b-38^a — ^b) $\S$ K2 4 महाभुधे (for हवे) K3 बाणौ सगृह्य सयुगे — ^c) K3 चिक्षिपतस्, T1 8 G2 8 चिक्षेपतुस् (for चिक्षि) — ^d) Dn1 अन्योन्य च (for न्यस्य)

38 D8 om 38^a (cf v 1 37) — ^a) K3 V1 B4 5 Da1 D1 3-7 सायकैर्, B1 2 शायकैर् D2 तौ शायकौ महावीरौ — ^b) T8 G द्योतमानौ (for मानौ) D8 चमूमुख — ^c) V1 B1 2 D2-4 6 7 S (except T2) आजघ्नतु, B5 प्रजघ्नाते — ^d) G2 वज्रवेगदुरासदौ

39 ^a) K1 4 परस्परवेगाश्च, S (except T2) वेगेन — ^b) K4 Dn1 भृश हतौ (for भृशाहतौ) S (except T2) शराभ्यामाहतौ भृश — ^c) K1 8 V1 B D T2 G2 M महावीर्यौ (D1 वीर्यौ, D8 राज्ञा), T8 G1 8 समासाद्य (for महावीरौ) — ^d) Dn1 तयो, T1 8 G2 तथा (for तदा) K1 सुरथस्थौपयोस्तदा (s10), V1 M2 स्वरथोपस्थयोस्तदा, B Da1 D1-5 7 रथोपस्थे तयोस्तदा, D8 स्वरथोपस्थका (marg के)त्तदा

ततस्तु सारथिर्ज्ञात्वा द्रोणपुत्रमचेतनम् ।
अपोवाह रणाद्राजन्सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ॥ ४०

तथैव पाण्डव राजन्विह्वलन्तं मुहुर्मुहुः ।
अपोवाह रथेनाजौ सारथिः शत्रुतापनम् ॥ ४१

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

१२

धृतराष्ट्र उवाच ।

यथा संशप्तकैः सार्धमर्जुनस्याभवद्रणः ।
अन्येषां च मदीयानां पाण्डवैस्तद्वीहि मे ॥ १

सजय उवाच ।

शृणु राजन्यथावृत्तं सग्रामं ब्रुवतो मम ।

वीराणां शत्रुभिः सार्धं देहपाप्मप्रणाशनम् ॥ २

पार्थः संशप्तकगणं प्रविश्याण्वर्त्तनिभम् ।

व्यक्षोभयदमित्रघ्नो महाबात इवार्णवम् ॥ ३

शिरांस्युन्मथ्य वीराणां शितैर्भल्लैर्धनंजयः ।

पूर्णचन्द्राभवक्राणि स्वक्षिभ्रूदशनानि च ।

C १ 614
B १ 16 5
K १ 32 5

40 °) D₂ १ क्रुद्धो (for ज्ञात्वा) — °) K₃ अपोवाहद्
K₁ Dn₁ रणे, D₂ रथाद् (for रणाद्) — K₁ om 40^d-41^e
— °) Ś₁ (sup lin as in text) स ह क्षत्रस्य, B Da₁
D₁ ३-५ १ सर्वसैन्यस्य

41 K₁ om 41^{ab} (cf v 1 40) — °) B₃ तन्नैव,
D₄ तथैव (for तथैव) — °) M (except M₁) अचेतनं
(for मुहुर्मुहुः) — D₂ om 40^{ad} — °) V₁ B₁ Dn₁ D₈
T₁ ३ G रणाद्राजन् (for रथेनाजौ) — °) K₃ सारथी, S
(except T₂) विशोक (for सारथि) V₁ T₁ G
शत्रुतापन

Colophon — Adhy name K₃ भीमाश्वत्थामयोर्बुद्ध
B₂ अश्वत्थामभीमसेनयोर्बुद्ध, B₁ ४ भीमाश्वत्थामयुद्ध, Dn₁
द्रोणभीमसेनयोर्बुद्धे, Da₁ D₁ ५ T₁ अश्वत्थामभीमसग्रामे (T₁
युद्धं), D₈ ४ १ अश्वत्थामभीमयोर्द्वैरथ — Adhy no
(figures, words or both) Ś₁ T₁ G M 12, Ś₂ 11 (as
in text), B₁ २ ४ ५ Da₁ D₅ ६ ८ 15, D₄ 16, T₂ 14

☞ T₁ G₁ २ M₂-4 ins after the colophon,
while T₂ ३ G₃ M₁ ins after 8 17 29 an addl
adhy given in App I (No 1)

12

☞ S reads 8 12 1-32 after the addl
colophon following 8 40 111

1 After the ref, Ś₂ ins ॐ — °) T₁ ३ G₂ ३ कथं
(for यथा) K₁ २ ४ B₁ २ D संसप्तकैः — °) D₂ भवेद्
(for [अ]भवद्) D₈ ४ T₃ G₂ ३ M₁ रण (for रण)

— After 1^{ab}, S ins

91* सूतपुत्रस्य पाञ्चालैः कथं युद्धं प्रवर्तितम् ।

[T₃ पांचाल्यै M₁ ल]

S cont V₁ B₃-५ Da₁ Dn₁ D₁ ३-५ १ ins after 1
B₁ after 1^{ab}

92* अश्वत्थामस्तु यद्युद्धमर्जुनस्य च सजय ।

[V₁ B₁ ४ ५ Da₁ D₁ ५ G₂ अश्वत्थामा S च (for तु),
B₁ [अ]भवद् (for तु यद्) G₃ M₂-४ तद् (for यद्) B₃
तु पाण्डव (for च सजय)]

— V₁ B₁ ३ ४ Da₁ Dn₁ D₁ ३-५ १ repeat (with v 1) 1^{ad},
after 92* — °) Ś₂ मदीयानां, K₃ V₁ B D (except
Dn₁ D₈) मदीयानां, T₂ मदीयानां — °) K₃ वदस्व (for
ब्रवीहि) B₂ Da₁ D₁ ३ (all second time) S सह
पार्थैर्ब्रवीहि तत् (B₂ Da₁ D₁ ३ मे), D₈ पाण्डवैस्त्व ब्रवीत तत्

2 °) B₃ D₈ सग्रामे K₁ भवतो (for ब्रुवतो) D₂
संसप्तकैः भवेद्गणं (sic) — °) V₁ B₁ D₂ १ वीरैः संसप्तकैः
सार्धं — °) K₄ V₁ B₁ D₈ देहपापप्रणाश (K₄ स) नं,
B₂-५ Da₁ D₁-५ १ Ca पाप्मासु (B₃ सु, D₂ प्र) नाशनं,
Dn₁ देहप्राणविनाश (submetric), S देहपाप्म (T₁ सर्वं,
T₂ प्राण) विनाशन

3 °) Some MSS संसप्तक V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-१ S
(except T₂) बल (for गण) D₈ संसप्तकगणं वीर
— B₃ om 3^{ad} — °) K₁ व्यक्ष्यतो यद् (sic), V₁
अक्षोभयद्, M₁ व्याक्षोभ — °) M₁ इवार्णव

4 S transp 4^{ab} and 4^{ad} — °) K₄ [उ]त्तम (for
[उ]न्मथ्य) — °) Dn₁ D₁ ३ सितैर्, D₄ शीतैर् (for
शितैर्) K₁ बलैर्, Dn₁ बाणैर् (for भल्लैर्) — °) Ś₂

C 8 615
B 8 16 6
K 8 52 5

संतस्तार क्षिति क्षिप्र विनालैर्नलिनैरिव ॥ ४
 सुवृत्तानायतान्पुष्टाश्चन्दनागुरुभूषितान् ।
 सायुधानसतनुत्राणान्पञ्चास्योरगसंनिभान् ।
 बाहून्क्षुरैरमित्राणां विचकर्तार्जुनो रणे ॥ ५
 धुर्यान्धुर्यतरान्स्वतान्ध्वजाश्चापानि सायकान् ।
 पाणीनरत्नीनसकृद्भलैश्चिच्छेद पाण्डवः ॥ ६
 द्विपान्द्वयात्रथांश्चैव सारोहानर्जुनो रणे ।
 शरैरनेकसाहसै राजन्निन्ये यमक्षयम् ॥ ७

Da1 D5 M2-4 स्वक्षिभुदशनानि, K3 स्वक्षभू, K4 स्वक्षिभू
 — °) S1 (sup lra) सतस्तार, K4 सस्तस्तार, M1 सत्रस्तार
 Dn1 क्षति क्षिप्रे (s10) (for क्षिति क्षिप्र) K3 सितर तारय
 क्षिप्र (s10), D6 सस्तरन्क्षितिगन्क्षिप्र (s10) — °) K1
 विरालैर्, K3 D8 विमलैर्, D6 मृणालैर् (for विनालैर्)
 K1 नयनैर्, K3 निर्मलैर्, B1-3 Da1 नलिनीर्, Dn1 नलनैर्,
 T3 G8 नालिनीम् (for नलिनैर्)

5 °) K4 सुवृत्तान् Ca सुवृत्तान् (as in text) D6
 पृष्ठान् (for पुष्टान्) — D6 om (? hapl) 5^b-6^a — °)
 K1 V1 B2 5 D3 M8 चदनागुरुभूषितान्, Da1 D1 5 7
 T G गरुभूषितान्, Dn1 D2 M1 2 4 गरुभूषितान् — °)
 K3 B Da1 Dn1 D1 2 5 8 S (except G2) सतलत्राणान्,
 D3 4 7 सतलत्राश्च (for सतनुत्राणान्) B2 कटकागदशो
 भाष्यान् — °) S (except T3 G3) पञ्चास्यानि पञ्चगान्
 — °) K2 बाहू (for बाहून्) T1 क्षीरैर् (for क्षुरैर्) K3
 बाहून्क्षुरमित्राणाम् (s10) — °) K2 विशकर्तार्जुनो, K3
 Dn1 D8 निचकर्तार्जुनो, S (except T2) उच्चकर्तार्जुनो V1
 B Da1 D1-5 7 चिच्छेद समरेर्जुन

6 D6 om 6^a (cf v 1 5) — °) B1 धुन्वान्, Cc
 धुर्यान् (as in text) S2 धुहतरान्, K3 धुर्यवरान्, B1-3 5
 D3 7 8 T G1 8 M2 4 धुर्यतरान्, M1 धुर्येतुरान्, Cc धुर्यगतान्
 (for धुर्यतरान्) K3 क्लृप्तान्, B2 क्षुरान्, G1 2 सूत (for
 सूतान्) V1 D2 धुन्वन्नथगतान्सूतान्, G2 युद्धान्युध्येतरान्सू
 (s10) — °) V1 ध्वजाश्चापान्ससायकान्, D6 सचापाश्च
 ससा, D8 ध्वजाश्चान्योन्यसा, T1 ध्वजाश्च कवचायुधान्,
 M2 4 ध्वजाश्चापान्ससायकान् — °) K2 पाणीनरत्नीनसकृत्,
 V1 B D2 4 6 7 पाणीन्स (B2 क्ष) रत्ना (D4 ली) नसकृत्,
 D8 पाणी सेरत्नीनसकृत्, T1 पाणीनरत्नीनिक्षितै, T2 M पाणी
 नरत्नीश्च क्षि (M2 सि) तै, T3 G पाणीक्षितातनिक्षितै Cc
 cotes पाणीन् and अरत्नीन् (both as in text), Ca cotes
 अरत्नि — °) B2 भलैश्चिच्छेद पाण्डुनदन (hypermetric),
 Dn1 भलैश्चिच्छेद युधि पाण्डव (hypermetric)

7 °) K3 V1 B1 Dn1 D2 T2 द्विपान्द्वयान्द्वयांश्चैव, B2 5

तं प्रवीर प्रतीयाता नर्दमाना इवर्षभाः ।

वाशितार्थमभिकुद्धा हुक्त्वा चाभिदुद्बुधः ।

निघ्नन्तमभिजघ्नुस्ते शरैः शृङ्गैरिवर्षभाः ॥ ८ ॥

तस्य तेषां च तद्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ।

त्रैलोक्यविजये यादृग्दैत्यानां सह वज्रिणा ॥ ९

अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विषतां सर्वतोऽर्जुनः ।

इषुभिर्बहुभिस्तूर्ण विद्धा प्राणात्ररास सः ॥ १०

छिन्नत्रिवेणुचक्राक्षान्हतयोधाश्चसारथीन् ।

D3 4 7 रथान्द्विपान्द्वयांश्चैव, B3 रथान्द्वयान्द्विपांश्चैव, B4
 Da1 D1 5 रथान्द्विपाश्चारांश्चैव — °) B2-5 D (except
 D2 6) S युधि (for रणे) — °) B D (except D2 6 8) S
 transp राजन् and निन्ये M1 जनक्षय (for यम)

8 °) B3 4 प्रवीरा K3 प्रजानश्च (for प्रतीयाता)
 V1 त प्रवीरा सुसन्द्धा B1 2 5 Dn1 D2 3 6 7 S त (S ते)
 प्रवीरा सुसरन्द्धा (M1 कुद्धा), Da1 D1 5 त प्रवीरा
 प्रतीयाता, D2 ते च वीरा सुसरन्द्धा, D5 प्रतिप्रयातास्ते वीर
 — M1 om (hapl) 8^{ab} — °) D6 मर्दमाना (for नर्द)
 K3 V1 B1 Dn1 नरषभा (for इवर्षभा) — S K1 2 Dn1
 T1 om 8^{abf} — °) K4 V1 B D (Dn1 om, D1 both
 times) Cc वाशितार्थम् (B3 र्थ) K4 D2-4 7 इव कुद्धम्,
 V1 अभिकुद्धम्, B1 इति कुद्धम्, B3-5 Da1 D1 (both
 times) 5 इव कुद्धा, D6 अपि कुद्धा, M3 अभिकुद्ध (for
 अभिकुद्धा) — °) K4 V1 B1 D2-4 6 7 S (T1 om)
 अभिदुद्बुध मदोक्तया (B1 ट) — °) K3 अभिनिघ्नत, Da1
 D1 इति निघ्नत, D5 अतिनिघ्नत, D8 प्रतिजघ्नुस् B3
 अर्जुन ते विनिघ्नत — After 8, D1 repeats 8^{ab}

9 °) D1 युद्धस्तम् (for तद्युद्धम्) — °) S (except T3
 G3) रोमहर्षण — °) B Da1 Dn1 D1 3-5 7 T3 G यद्वद्
 (for यादृग्) — °) D8 वज्रिण

10 °) S2 शरैर्, K4 शस्त्रैर् (for अस्त्रैर्) B2 8 अग्रत
 पृष्ठतश्चैव — °) K3 वसुभिस् (for बहुभिस्) — °) D8
 निघ्नन् (for विद्धा) K3 D8 T1 M2-4 निरास, V1 B1 Dn1
 D2 T2 निनाय, B2-5 Da1 D1 3-5 7 T3 G8 जहार (for
 ररास) G1 2 निरासदत्, M1 निरासव (for ररास स)
 D6 विद्युत्प्राणौ निराकृता

11 °) S2 छिन्नत्रिवेणु Da1 छिन्नत्रिवेणु (for त्रिवेणु)
 K1 चक्राक्षा, K3 चक्राक्षा, K4 चक्रांश्च, V1 चक्राख्यान्
 — °) K1 हतयोधश्च, K3 4 V1 B1 2 4 Da1 Dn1
 D1 3-5 7 8 T3 G M8 योधांश्च, B3 सुतयोधाश्च, B5 D3 6
 T1 2 हतयोधान्स, M1 यौधाश्च, M2 4 यौधांश्च (for

विध्वस्तायुधतूणीरान्समुन्मथितकेतनान् ॥ ११
संछिन्नयोः रश्मीकान्वित्रिवेणून्विकूबरान् ।
विध्वस्तबन्धुरयुगान्विशस्तायुधमण्डलान् ।
रथान्विशकलीकुर्वन्महाभ्राणीव मारुतः ॥ १२
विस्मापयन्प्रेक्षणीयं द्विषता भयवर्धनम् ।
महारथसहस्रस्य सम कर्माजुनोऽकरोत् ॥ १३
सिद्धदेवर्षिसघाश्च चारणाश्चैव तुष्टुवुः ।
देवदुन्दुभयो नेदुः पुष्पवर्षाणि चापतन् ।

केशवार्जुनयोर्मूर्ध्नि ग्राह वाक्काशरीरिणी ॥ १४
चन्द्रार्कानिलवह्नीना कान्तिदीप्तिबलद्युतीः ।
यौ सदा विभ्रतुर्वीरौ ताविमौ केशवार्जुनौ ॥ १५
ब्रह्मेशानाविवाजयौ वीरावेकरथे स्थितौ ।
सर्वभूतवरौ वीरौ नरनारायणाबुभौ ॥ १६
इत्येतन्महदाश्चर्यं दृष्ट्वा श्रुत्वा च भारत ।
अश्वत्थामा सुसयत्तः कृष्णावभ्यद्रवद्रणे ॥ १७
अथ पाण्डवमस्यन्तं यमकालान्तकाञ्छरान् ।

C 8 630
B 8 16 21
K 8 52 21

योधाश्च) — ^a) M₁ तूणीरा B₂ विस्त्रस्तयुध, G₁ 2
विध्वस्तायत — ^a) G₂ सोमरान्, M₄ तोरणान् (for
केतनान्)

12 ^a) K₈ संछिन्नयोः रश्मींश्च, B₁ 8 4 रश्मीशान्,
B₅ Da₁ D₁ 5 T G₁ 8 M रश्मीषान्, G₂ रश्मीवान्
Co cites योः रश्मींश्च and रश्मींश्च — ^b) K₈ वित्रिवेणु,
K₄ चित्ररूथान् (sio), V₁ B₂ 5 Da₁ D₁ 8 5 7 वि (V₁
om वि)वरूथान्, T₂ छिन्नवेणून्, G₁ चित्रवेणून् (for
वित्रि) B₁ विवरूथानरिक्कबरान् (hypermetric), D₂ विवरू
थामपि कुजरान् (hypermetric), D₈ छिन्नवेणून्कुजरान्,
D₈ त्रिवेणून्विकूबरान्, T₂ G₂ छिन्नवेणून्द्विक्, G₂ चित्र
वेणीद्विक् Co cites त्रिवेणु and Ca कूबर — ^c) S K₂ 4
विध्वस्तबन्धुरयुगलान्, K₁ विशस्तबन्धुरयुगलान्, K₃ विशस्तबन्धुर
युगान्, B Da₁ Dn₁ D₁ 5 7 विस्त्रस्त, D₈ विशस्त, S
विशस्त्या (T₂ शस्त्य, M₃ शस्त्या) Co cites बन्धुर
— ^d) K₄ विस्त्रस्तयुधमण्डलान्, V₁ B₄m विश्र (B₄m
स्त्र)स्ताक्षोर, B₁ 8 विध्वस्ताक्षप्र (sio), B₂ विश्रस्ताक्षेप,
B₄ 5 D₂ 4 7 विस्त्रस्ताक्षप्र, Da₁ D₁ 5 विध्वस्तत्सर, Dn₁
विस्त्रस्ताक्षिस, D₈ विस्त्रस्तान्क्षिप्र, D₈ विशस्त्याक्षिस, T₁ 8
विजंवाञ्छातु, T₂ G M विजंवाञ्छातु — K₁ om 12^a-13^b
— ^e) K₈ रथान्विशकलान्कुर्वन्, D₈ T₂ रथांश्च शकली-
कुर्वन् Ca cite विशकली (as in text) — ^f) K₈
भारत (for मारुत)

13 K₁ om 13^a (of v l 12) — ^a) K₈ विस्मापयत
(hypermetric), Dn₁ D₈ G₁ M₂-4 विस्मापन, T₂
विस्मापक (for विस्मापयन्) B₂ 8 क्षेपणीय Da₁ D₁ 5
G₂ M₁ प्रेक्षणीयान्, T₁ 2 M₂-4 प्रेक्षकाणा, G₁ प्रेक्षमाणा
— ^b) M₁ भयवर्धन Da₁ D₁ 5 द्विषतस्तापयद्वलं — ^c)
B₂ T₂ सम- (for सम) G₁ 8 कर्माजुनो (sio) (for
कर्माजुनो) Da₁ D₁ 8 5 7 [अ]करोज (D₅ ज)य (for
[अ]जुनोऽकरोत्)

14 ^a) B₂-4 D₄ सिद्धा, G₁ विद्ध (for सिद्ध) G₁ 2
तु, M तच्छ (for च) Dn₁ सिद्धदेवर्षिसघाश्च, T₁ देवर्षिसिद्ध-

सघास्तु — ^b) D₈ G₂ चारणा K₁ 8 B₁ 2 4 5 T₁ 8 G₂
चापि, B₂ T₂ G₁ M चाभि, G₂ अपि (for चैव) — T₂
reads 14th twice — ^d) T₂ (both times) चासवान्,
G₂ चापतत्, M₁ चापदत् (for चापतन्) — ^f) K₄
वाग्वाश, B₂ Da₁ Dn₁ D₁ 5 वाग्वाश, B₄ 5 D₈ 8 T₂ 8 G
वाग्वाश, M₁ वाक्याश

15 ^a) V₁ B₁ D₂ 8 चद्रार्कानलवायूना, B₂-5 Da₁
D₁ 4 5 7 चद्रा (B₄m चद्रा)इयनिलसूर्याणा, G₁ चद्रार्क
कालवह्नीना, G₂ चद्रार्कविच वह्नीव (sio) — ^b) S₂ कांति
(for कान्ति) K₁ कांतिदीप्तिबलद्युती, K₈ D₈ T₁ 2
G₁ 2 M₁ बलद्युति (K₃ ति), K₄ M₄ कांतिदीप्त-
बलद्युती, B₂ दीप्तिबलद्युती, Da₁ कांतिदीप्त, D₂ M₃
बलद्युती, D₈ चलद्युति, T₂ चलद्युती Co चद्रादीना
कात्यादि यथासख्य Co — S₂ om 15^a-16^a — ^c) B₂ T₂
विभ्रतौ, Dn₁ G₂ M₂-4 विभ्रतो, T₁ विभ्रतो, G₁ विभ्रतो,
M₁ विभ्रतौ B₂ देवौ, D₈ शूरौ, M₁ वीरा (for वीरौ)
K₁ यौ सदीर्घभ्रतुर्वीरौ (sio) — ^e) K₈ V₁ B (except
B₂) D (except D₁ 8) T G M₂-4 transp तौ and
इमौ, M₁ त्विमौ तौ (for ताविमौ)

16 S₂ om 16 (of v l 15) K₁ om 16-17
— ^a) T₂ ब्रह्मेशानाम् K₂ [अ]जह्यौ V₂ Dn₁ D₈
T₂ 8 [अ]जेयौ, T₁ G₁ 2 M पुरा (for [अ]जह्यौ) — ^b)
S₁ K₂ 4 V₁ [ए]करथस्थितौ, — ^c) M₁ सर्वभूतवरौ,
M₃ तौ सद्भूतवरौ, D₈ om वीरौ — ^d) D₁ नरनारायतौ
(sio), M₁ नारायणनराव् B₂-5 Da₁ D₁ 8 5 7 S [इ]मौ
(for [इ]मौ)

17 K₁ om 17 (of v l 16) D₂ om 17^a — ^e)
B₂ स्वयं यत्त, Dn₁ D₈ सुसरब्ध, S सुसं (M₁ om सं)
क्रुद्ध (for सयत्त) — ^d) G₁ 2 कृष्णस् (for कृष्णाव्)
S K₂ 4 [अ]भ्याद्रवद् (for [अ]भ्य)

18 ^a) D₄ अत्यन्त (for अत्यन्त) — ^b) V₁ B₁ 2 Da₁
Dn₁ D₁ 2 5 8 8 S अमित्रात (B₂ त)कराञ्छरान्, B₂-5
D₈ 4 7 अमित्रात (B₂ 'व)रान्छरान् — ^c) T₁ सेवुना;

C 8 631
B 8 16 22
K 8 52 21

सेषुणा पाणिनाहूय हसन्द्रौणिस्थाब्रवीत् ॥ १८
यदि मां मन्यसे वीर प्राप्तमर्हमिवातिथिम् ।
ततः सर्वात्मनाद्य त्व युद्धातिथ्यं प्रयच्छ मे ॥ १९
एवमाचार्यपुत्रेण समाहूतो युयुत्सया ।
बहु मेनेऽर्जुनोऽऽत्मानमिदं चाह जनार्दनम् ॥ २०
संशप्तकाश्च मे वध्या द्रौणिराह्वयते च माम् ।
यदत्रानन्तरं प्राप्तं प्रशाधि त्वं महाशुज ॥ २१
एवमुक्तोऽवहत्पार्थ कृष्णो द्रोणात्मजान्तिकम् ।
जैत्रेण विधिनाहूत वायुरिन्द्रमिवाध्वरे ॥ २२
तमामन्त्रैकमनसा केशवो द्रौणिमब्रवीत् ।

G1 सेष्मणा (for सेषुणा) V1 पाणिनाचार्य, Da1 D1 5
याह्वयन्, T1 2 G2 M1 ना भूय — ^a) V1 B D S
प्रहसन्द्रौणिस्थाब्रवीत्

19 ^a) M1 मा (for मा) — ^b) Da1 D1 5 [अ]तिथि
V1 B8 4 D8 प्राप्तमर्हसि वातिथि, B1 Dn1 D2 प्राप्त (B1 सु)
मर्हसि चातिथि B5 D8 4 7 मर्हमिहातिथि, T8 माधमिवा
तिथि, G M1 मार्य (M1 [see m] ह) मिवातिथि
— Ca c cite प्राप्तम् (as in text) Co cites अर्हम्
(as in text) — ^c) S K B2-4 Da1 D1 4 5 7 त्वद्य, B5
[अ]त्यर्थ, D2 युद्ध, D8 यत्नाद् (for [अ]द्य त्व) — ^d) K8
युद्धो नित्य (sic)

20 ^b) K8 धनजय, V1 युयुत्सया, D2 त्वय, D8 त्वुना
(for युयुत्सया) — ^c) K1 [S]र्जुन मान, K8 स्वमात्मान
(for ऽर्जुनोऽऽत्मानम्) — ^d) B2 Da1 D1 3-5 7 इति, M2
इम (for इह) D8 आह (for चाह)

21 ^a) Some MSS ससप्तकाश्च — ^b) D8 आह्वयत, D8
आह्वयते T2 हि (for च) — ^c) V1 Da1 Dn1 D1 2
कार्य (for प्राप्त) — ^d) K1 प्रशाधितु, V1 Dn1 D2 6 S
तत्प्रशा (D2 सा) धि (for प्रशाधि त्व) K8 महाशुज B
Da1 D1 3-5 7 शस मे (B8 स मा, D8 श मे) तद्धि माधव
— After 21, V1 B (except B8) Da1 Dn1 D1 3-5 7 ins

93* आतिथ्यकर्माभ्युत्थाय दीयता यदि मन्यसे ।

[B1 आतिथ्यकर्माभ्युत्थयतिमये (hypermetric), Da1 D1 5
कर्माभ्युत्थाय (for the prior half) Co cites अभ्युत्थाय (as
above) Dn1 रोचते (for मन्यसे)]

22 ^a) S K2 4 [S]नयत्, K1 महत् G1 बहून्, G2 M2
[S]वहन् (for अवहत्) — ^b) B2 4 D8 4 7 द्रोणात्मजातिके
— ^c) K2 जैत्रेण, K8 सन्नेण, K4 यन्नेण, B8 हयाद्य, D2
क्षेत्रेण, T भैक्षेण, G M भैक्षे (M1 ह्ये) ण (for जैत्रेण)
S K2 विधिना ह्वय, B8 नाभूतो, Dn1 नाहूय, D8

अश्वत्थामन्स्थिरो भूत्वा प्रहराशु सहस्र च ॥ २३
निर्वेष्टु भर्तृपिण्डं हि कालोऽयमुपजीविनाम् ।
सूक्ष्मो विवादो विप्राणा स्थूलौ क्षात्रौ जयाजयौ ॥ २४
यां न संक्षमसे मोहादिव्या पार्थस्य सत्क्रियाम् ।
तामाप्तुमिच्छन्युध्यस्व स्थिरो भूत्वाद्य पाण्डवम् ॥ २५
इत्युक्तो वासुदेवेन तथेत्युक्त्वा द्विजोत्तमः ।
विन्वाध केशव षष्ठ्या नाराचैरर्जुन त्रिभिः ॥ २६
तस्यार्जुनः सुसंकुद्रस्त्रिभिर्भलैः शरासनम् ।
चिच्छेदाथान्यदादत्त द्रौणिघोरतर धनुः ॥ २७
सज्य कृत्वा निमेषात्तद्विव्याधार्जुनकेशवौ ।

नाहूता — ^a) S K2 4 हुत (K2 तो) वायुर, V1 D8 4
G2 वायुर्मिन्द्रम् (for वायुरिन्द्रम्) D8 इवाध्वर, D8
इवाध्वरे

23 ^a) V1 B Da1 Dn1 D1 3-5 7 S तमा (B8 दा)
मन्त्रै (G2 त्रै) कमनस, D2 तमामन्त्रैकविधिना — ^b) V1 B1
Dn1 D2 6 कृष्णो द्रौणिमथाब्रवीत् — ^c) M1 अश्वत्थाङ्ग — ^d)
B2 5 D8 प्रहरस्व B2 महत्सु च, T8 G सहस्रश (for
सहस्र च)

24 ^a) K8 Dn1 निर्वेष्टु, K4 निर्विष्टु, D8 निर्वर्त्य, T1
सर्वेष्टु, Co निर्वेष्टु (as in text) D8 भर्तु (for भर्तृ)
— ^b) K8 उपजातिमा (for उपजीविनाम्) — ^c) G1 2
सूक्ष्मो विवादो Co cites सूक्ष्मो (as in text) — ^d) S
सूक्ष्मो (for स्थूलौ) K8 V1 B2 क्षात्रौ (for क्षात्रौ) Dn1
स्थूलौ जयपराजयौ, D8 स्फुट क्षात्रो जयोजय

25 ^a) T1 G2 येन, T8 न च, G8 न हि, M यो न (for
या न) V1 D8 T2 यदि (D8 या त्व) न क्षमसे मोहाद्,
B Da1 D1-7 या (D8 त्व) मन्त्रैर्ययसे मो, G1 नेहि सूक्ष्मयसे
मो (sic) — ^b) B8 हते दिव्या **** Co cites
दिव्या (as in text) — ^c) K8 T2 तमाप्तुम्, G1 3 M2-4
समाप्तुम्, D8 ता हर्तुम्, T1 G2 M1 समाप्तुम् Co cites
आप्तुम् (as in text) D4 इच्छत् (for इच्छन्) — ^d)
D8 स्थिरी, G1 वीरो (for स्थिरो) K1 पाण्डवान्

26 ^a) S इत्युक्ते — ^b) B8 प्रति (for त्रिभि)

27 Dn1 om 27^a — ^a) S K1 2 4 तु (for सु)
— ^b) B Da1 D1 3-5 7 बाणै (for भलै) — ^c) V1 B
D (except Dn1 D8) च (for [अ]थ) G1 चिच्छेदाथा-
न्यथादत्त — ^d) Dn1 दीर्घतर, D8 घोरतम, D8 दिव्य ततो
(for घोरतर)

28 ^a) D2 6-8 सज्य D8 सज्य (for सज्य) B
निषेधाच्च, Dn1 T2 [अ]थ समरे, D2 8 निमेषार्ध; M1

त्रिभिः शरैर्वासुदेवं सहस्रेण च पाण्डवम् ॥ २८
ततः शरसहस्राणि प्रयुतान्यर्जुनानि च ।
ससृजे द्रौणिरायस्तः संस्तभ्य च रणेऽर्जुनम् ॥ २९
इषुधेर्धनुषो ज्याया अङ्गुलीभ्यश्च मारिष ।
बाह्वोः कराभ्यामुरसो वदनघ्राणनेत्रतः ॥ ३०
कर्णाभ्यां शिरसोऽङ्गेभ्यो लोमवर्त्मभ्य एव च ।
रथध्वजेभ्यश्च शरा निष्पेतुर्ब्रह्मवादिनः ॥ ३१
शरजालेन महता विद्धा केशवपाण्डवौ ।

ननाद मुदितो द्रौणिर्महामेघौघनिस्त्रिनः ॥ ३२
तस्य नानदतः श्रुत्वा पाण्डवोऽच्युतमब्रवीत् ।
पश्य माधव दौरात्म्य द्रोणपुत्रस्य मां प्रति ॥ ३३
वधप्राप्तौ मन्यते नौ प्रवेक्ष्य शरवेष्टमनि ।
एषोऽस्य हन्मि संकल्पं शिक्षया च बलेन च ॥ ३४
अश्वत्थाम्नः शरानस्तांश्छिच्छ्वैकैक त्रिधा त्रिधा ।
व्यधमद्भरतश्रेष्ठो नीहारमिव मारुतः ॥ ३५
ततः संशप्तकान्भूयः साश्वत्तरथद्विपान् ।

C 8 649
B 8 16 40
K 8 52 56

निमेषादौ (for घातद्) V1 D8 स, B1 2 4 Da1 D1 3-5 7
च, T8 G1 3 तौ (for तद्) — ^b) D2 [अ]र्जुनमाहवे (for
केशवौ) — ^{ad}) S2 K1 V1 B D8 4 7 शतैर्, K8 शितैर्
(for शरैर्) V1 D8 T2 फा(T2 फ)लुगुन (for पाण्डवम्)
D2 वासुदेव सहस्रेण फालुगुन च तत पर

29 ^a) K8 B2 Da1 D1 G2 M2-4 शतसहस्राणि — ^b)
S2 K1 4 प्रयतानि, V1 अयुतानि S K1 2 [अ]र्जुनानि (for
[अ]र्जुनानि) — ^c) S K2 4 व्यसृजद् (for ससृजे) V1
D2 6 पाण्डवे राजन्, T G द्रौणिरायस्त (for रायस्त) Cc
cites आवस्त (as in text) K1 ससृज द्रौणिरायस्त
(sio) — ^d) S K2 4 D4 संस्तभ्य, K1 संस्तभ्य, Cc संस्तभ्य
(as in text) V1 D2 व्यसापयत चार्जुन (D2 पाण्डव),
Dn1 D8 S स्तभ्यामास चार्जुन, D8 सापयन्निव चा

30 ^a) D8 3 T2 इषुधोर् Cc इषुधौ, Cp इषुधेर (as
in text) T8 G8 धनुष K8 ज्येया, V1 B2 D2-4 7
जैव (for ज्याया) — ^b) V1 B2 D2-4 6 7 ज्या(D8 घा)-
याश्चैवाथ (D2 6 वतु), B1 3-5 Da1 D1 5 8 T2 अङ्गुलिभ्यश्च,
T1 3 G M त्वङ्गुली(T8 G1 3 लि)भ्यश्च — ^d) D2 वदने,
M वदनाद् (for वदन) Dn1 D8 T1 3 G8 वदनाद्वा
(Dn1 नद्या)णनेत्रयो, D8 G1 2 वदनाघ्राणनेत्रत

31 ^a) G2 शिरसानेभ्यो — ^b) S K2-4 B2 T1 G1 M1
लोमच(K8 म)र्मभ्य, K1 V1 B1 3-5 Dn1 D2-4 6 7 T2 3
G2 3 M2-4 Cc लोमवर्मभ्य — ^c) Da1 D1 5 रथात् (for
रथ) D8 S (except T8 G8) ध्वजाभ्या च M1 शरान्
— ^d) K8 Da1 Dn1 D1 2 5 6 8 निपेतुर्, V1 निपेतुर्

32 ^b) K1 3 D8 S (except T2) बद्धा (for विद्धा)
B1 5 Da1 D1 5 पाण्डवमाधवौ, B2-4 D8 4 7 माधवपाण्डवौ
(for केशव) — G2 om (? hapl) 32^a-33^b — ^c)
K2 ननादासुदितो — ^d) B1 5 Dn1 D1-4 1 3 नि
(D8 3 नि)स्त्रिन, D8 ^eनिस्त्रिनी, M1 नस्त्रिन V1 महामेघो
घनस्त्रिन — After 32, T G2 3 M ins 8 40 112-124

33 T G2 3 M L 3 4 om 33^{ab} (for G2, of v 1 32)
G1 om 33-54 — ^a) D8 om तस्य B Da1 D1-5 1

M2 त निनद, D8 3 चानदत (for नानदत) K8 तस्य
नीनदत शुभ (sio) — ^b) S1 (before corr) केशवोर्जुन-
मब्रवीत् — Before 33^{ad} T1 G2 M1 3 4 ins अर्जुन
— ^d) B (except B2) Da1 D1 3-5 7 T1 M गुरुपुत्रस्य
(for द्रोण) K8 मानिन, B8 सप्रति (for मा प्रति)

34 G1 om 34 (of v 1 33) — ^a) K1 B D
(except D2-4) T G2 3 M3 वध (for वध) K8 मन्यते
— ^b) V1 प्राविश्य, B1 D2 प्रविश्य, B2 4 5 Da1 D8 4 6 7
T8 G8 प्रावेक्ष्य, B8 Dn1 D8 T1 G2 M प्रावृत्त्य K8
श्व*वेष्टमनि, G2 M1 शरवेष्टमना, M2-4 शरवर्त्मना — ^c)
S1 V1 B2 3 D2-4 6 7 एषोऽस्य (for एषोऽस्य) G2 पार्थ
(for हन्मि) K8 सवर्च्य (sio), T1 सकल्प्य, G2 M1
सकल्प — ^d) K8 शिक्षया, D2 शिक्षयाया — After 34,
S (G1 om) ins

94* एवमुक्त्वास्व चिच्छेद भल्लैः सनतपर्वभिः ।

धनुश्चित्र पताका च रथ शक्तिं गदा शुभाम् ।

[(L 1) T1 2 स (for [अ]स्य) T8 G8 भल्लैः कर्मारमा
जितै, G2 भल्लेन नतपर्वणा (for the post half) — (L 2)
= var 8 40 125^{af} T2 तनुच्छेद, M धनुच्छत्र T2
M1 पताका T G2 3 M2-4 रथशक्ति T2 3 G8 वरा (for
शुभाम्)]

35 G1 om 35 (of v 1 33) — ^a) M अश्वत्थाम्ना
K1 अस्त्र, K8 आस्त्राश्च, K4 अस्त्राश्च, V1 तास्तु, Dn1
उप्राश्च, D2 तीक्ष्णाश्च, D8 ताश्च, T2 G2 अस्त्राश्च, T8 G8
अस्त्राश्च, Cc अस्त्राश्च (as in text) — ^b) D2 छिच्छ्वैकैक
B1 4 5 Da1 D1 5 T1 3 G2 3 त्रिभिस्त्रिभि, B2 M1
द्विधा त्रिधा, B8 पत्रिभिस्त्रिभि (hypermetric), D2 त्रिभि
स्त्रिधा — ^c) D8 T8 व्यथमद् T1 3 भारतश्रेष्ठ G8
व्यथमद्भारत श्रेष्ठ — ^d) V1 B Da1 D1 2 5 8 T2 M2-4
भारुत (for मारुत)

36 G1 om 36 (of v 1 33) — ^a) Some MSS
ससप्तकान् — ^b) D8 हयद्विपान् (for रथद्विपान्) — ^c)
Dn1 ध्वज, D1 ध्वजान् (for ध्वज) K8 ध्वजयन्निगणान्

C 8 649
B 8 16 40
K 8 52 56

ध्वजपत्तिगणानुग्रैर्बाणैर्विव्याध पाण्डवः ॥ ३६
ये ये ददृशिरं तत्र यद्यद्रूपं यथा यथा ।
ते ते तत्तच्छरैर्व्याप्तं मेनिरेऽऽत्मानमेव च ॥ ३७
ते गाण्डीवप्रणुदिता नानारूपाः पतत्रिणः ।
क्रोशे साग्रे स्थितान्मन्ति द्विपाश्च पुरुषात्रणे ॥ ३८
भल्लैश्छिन्नाः कराः पेतुः करिणां मदकर्षिणाम् ।
छिन्ना यथा परशुभिः प्रवृद्धाः शरदि हुमाः ॥ ३९
पश्चात्तु शैलवत्पेतुस्ते गजाः सह सादिभिः ।

वज्रिवज्रप्रमथिता यथैवाद्विचयास्तथा ॥ ४०
गन्धर्वनगराकारान्विधिवत्कल्पितान्नथान् ।
विनीतजवनान्युक्तानास्थितान्युद्धुर्मदान् ॥ ४१
शरैर्विशकलीकुर्वन्मित्रानभ्यवीवृषत् ।
अलंकृतानश्चसादीन्पत्तीश्चाहन्धनजयः ॥ ४२
धनंजययुगान्तार्कः संशप्तकमहार्णवम् ।
व्यशोषयत् दुःशोषं तीव्रैः शरगभस्तिभिः ॥ ४३
पुनर्द्रौणिमहाशैलं नाराचैः सूर्यसंनिभैः ।

V1 °यष्टिगणान्, B1 8 D7 पत्तिगुणान्, B5 पत्तिरथान्,
Da1 ध्वजान्पत्तिगुणान् D5 ध्वजान्पत्तिगणान् S (except
T2, G1 om) सपदातिगणान्

37 G1 om 37 (cf v 1 33) — °) B1 8 5
Da1 D1 8-5 7 यद्यद्रूपा, Dn1 यद्यद्रूप (for यद्यद्रूप)
V1 B Da1 Dn1 D1-7 S (G1 om) तदा (Da1 D1 5
T1 था) जना (for यथा यथा) D8m यादग्रूप यदा यदा
— °) B1 8-5 Da1 Dn1 D1-5 7 तत्र, B2 तत्तु, D8
वैतचू (for तत्तचू) — °) B Da1 D1 8-5 7 [SS]
त्मानमात्मना, D8 ह्यात्मानमेव च (hypermetric) (for
ऽऽत्मानमेव च)

38 G1 om 38 (cf v 1 33) — °) K8 गाडीव
प्रमुदिता, V1 Dn1 D1 °प्रयुक्तास्तु, B Da1 D8-7 T2
प्रयुक्तास्तु, D2 प्रयुक्ताश्च, T8 G8 प्रच्युता वै, M प्रमुदिता
T1 G2 गाडीवेन प्रमुदिता — °) T2 क्रोधेनाग्रे (for
क्रोशे साग्रे) S2 K1 2 4 चाग्रे, T1 साग्रे, Cc साग्रे (as in
text) G2 तथा, M1 स्थिता (for स्थितान्) B8
हृति, D8 S (G1 om) जघ्नु (for मन्ति) — °) K1
Da1 (by corr) D1 5 G2 M1 द्विपाश्च, B2 4 5 Da1
(before corr) D7 T8 G8 द्विपाश्च (for द्विपाश्च) V1
B2 D2 8 T2 रथान् (for रणे)

39 G1 om 39 (cf v 1 33) T2 om (hapl)
39^a-41^b — °) K8 करे (for करा) — °) T1 G2
द्विपाना (for करिणां) K1 V1 B1 8-5 Da1 Dn1
D1 2 4-8 S (T2 G1 om) मदवर्षिणा (K1 ण), B2 दर्षिणा,
D8 कर्षिणी — °) V1 D2 8 वने, B2 द्वित्वा (810)
S (T2 G1 om) तथा (for छिन्ना) B1 8 5 Da1 D1 8-5 7
यथा वने (for छिन्ना यथा) — °) Dn1 D8 सवृद्धा,
M प्रकृता (for प्रवृद्धा) B2 शवतहुमा K8 प्रकृतार
विद्धुम (810), V1 निकृता सवन, B1 4 5 Da1 D1-7
निकृता सुमहा (D8 सरल), B8 निकृताश्च महा, T1
प्रकृताश्च गितौ हुमा, T8 G8 प्रकृता शलमलि, G2
प्रकृता शलमलि

40 T2 G1 om 40 (cf v 1 39, 33) B8 om
40^a — °) B2 पश्चात् (submetric), B5 D8 पश्चाच्च
(for पश्चात्तु) S K1 2 शरवत्, B2 श्येनवत् (for शैल)
K4 पश्चात्ते सरवा पेतु, V1 ये चात्र बलत पेतु, D2 भल्लै
छिन्नकरा पेतु — K1 om 40^a-42^b — °) B2 वज्रिवज्र-
प्रमुदिता, D2 वज्र वज्रे प्रमथिता, D5 वज्रिवज्रा, G2
वज्री — °) K2 [अ]द्विचयास् (for [अ]द्विचयास्)

41 K1 G1 om 41 (cf v 1 40, 33) T2 om
41^a (cf v 1 39) — °) B (except B2) Da1
D1 8-5 7 रथांश्चापि (D8 4 7 श्रैव) सुकल्पितान् — °) B
Da1 Dn1 D2-8 S (G1 om) विनीतैर्जै (B5 तैर्य, D8
ताञ्ज) वनैर्युक्तान्, V1 विनीतान्वयसयुक्तान्, D1 निनी
तैर्जुनवोर्युक्तान् (810) — °) B D S (except T1, G1
om) युद्धुर्मदै

42 G1 om 42 (cf v 1 33) K1 om 42^a
(cf v 1 40) — °) Da1 D1 5 विशकलान् (for
विशकली) — °) S K2 4 अमितान् (for अमित्रान्)
K8 अभ्यवावृषत् K4 अभिवीवृषत्, Dn1 अवधीस्तदा, D8
अभ्यवीवृषत्, T2 अवधीस्तदा — After 42^a, M2-4 ins

95* ते शरा सूर्यसकाशा पतन्तः सर्वतोदिशम् ।
— °) K2 अलगतान्, K8 B D S (G1 om) स्व
(Dn1 सा)लकृतान् — °) K8 Da1 D1 5 पत्तीश्च (for
पत्तीश्च) K1-8 चाह (K2 ह), V1 B2 D8 चाग्रन्, D8
T2 8 G8 निग्रन्, M जघ्नु (for चाहन्) Cc cotes अहन्
D8 M महारणे, T G8 रणाजिरे (for धनजय) Dn1
पदातीश्च महारणे

43 G1 om 43 (cf v 1 33) — °) S2 युगाताकां
— °) Some MSS ससप्तक B8 महारथ, Da1 D1 5
महार्णव — °) K8 दुशाम्य, V1 सुशोष, D8 दुशोष,
D8 T2 निशोष, T1 G2 दुशोष्य, M दुशाम्य (for दुशोष)
S1 K2 व्यशोषय*दु*स्तस्, S2 यदुरैशस्तस्, K1 विशोषय
स्पुदुष्पारं (810), K4 यदुप्रतरैस् — °) K1 8 4 V1 B D T2
तीक्ष्णै (Dn1 °क्ष्णै), T1 सितै, T8 G2 8 M तिरगै (for

निर्विभेद महावेगैस्त्वरन्वजीव पर्वतम् ॥ ४४
 तमाचार्यसुतः क्रुद्धः साश्वयन्तारमाशुगैः ।
 युयुत्सुर्नाशकघोडु पार्थस्तान्तराच्छिनत् ॥ ४५
 ततः परमसक्रुद्धः काण्डकोशानवासृजत् ।
 अश्वत्थामाभिरूपाय गृहानतिथये यथा ॥ ४६
 अथ संशप्तकांस्त्यक्त्वा पाण्डवो द्रौणिमभ्ययात् ।
 अपाङ्केयमिव त्यक्त्वा दाता पाङ्केयमर्थिनम् ॥ ४७

ततः समभवद्युद्धं शुक्राङ्गिरसवर्चसोः ।
 नक्षत्रमभितो व्योम्नि शुक्राङ्गिरसयोरिव ॥ ४८
 सतापयन्तावन्योन्य दीप्तैः शरगभस्तिभिः ।
 लोकत्रासकरावास्तां विमार्गस्थौ ब्रह्माविव ॥ ४९
 ततोऽविध्यद्भुवोर्मध्ये नाराचेनार्जुनो भृशम् ।
 स तेन विबभौ द्रौणिरूर्ध्वरश्मिर्यथा रविः ॥ ५०
 अथ कृष्णौ शरशतैरश्वत्थामादितौ भृशम् ।

C 8 664
B 8 17 4
K 8 52 4

तीत्रे) §2 शरगमाशुचि (sic)

44 G1 om 44 (of v 1 33) — ^a) T1 s G2 s
 M त च (for पुनर्) V1 B D (except D1 s) T2
 द्रौणि (for द्रौणि) B8 महासेन, D8 समासाद्य, D8 महाराज
 (for महाशैल) Cc cites द्रौणिमहाशैलम् (as in text)
 — ^b) §2 V1 B1 4 D2-4 s 7 T2 वज्रसनिभै, B2 शूल,
 B8 रवि (for सूर्य)

45 G1 om 45 (of v 1 33) D8 om (hapl)
 45^b-46^a — ^c) K1 युयुत्सो, V1 युयुत्सोर्, D8 T2
 युयुत्सु, T1 s G8 M3 4 बीभत्सु, G2 विशिखैर्, M1 विध्यत,
 M2 विव्याध V1 B1 2 s D41 D1 s-5 7 Cc आगमत्,
 B8 आगतो, D2 नाशकन् (for नाशकत्) Ca cites अशकत्
 (as in text) K1 M4 वोढु, K8 D8 वेढु, B1 युद्ध,
 D41 D1 s क्रुद्ध, B4 T8 G2 वेढु Dn1 D2 द्रष्टु, T2 वेग,
 G8 सोढु (for योढु) — ^d) K1 B1 s s D41 D1-5 7
 पार्थस्तानच्छिनच्छरान् Ca cites पार्थस्तान् and अच्छिनत्
 (as in text)

46 G1 om 46 (of v 1 33) D8 om 46^a (of
 v 1 45) Dn1 om 46^a-47^a — ^b) V1 शराञ्जगीघ्रान्,
 B1 Ca काडपृष्ठान्, B2-4 D3 4 7 कोषान् (B8 द्), D41
 D1 s कोष्ठान्, D2 शरकोषान्, D8 सनकोपाद्, D8 शर
 कोदम् (sic), T1 s G2 s M काडकोशम्, Cc कातकोषान्
 (for काण्डकोशान्) K8 काड कोशा*घावजत् (sic),
 B8 पाडवेष्ठाण्यवासृजत्, T2 श***निवासृजत् — ^c)
 §2 K2 अश्वत्थामाविरूपाय, T1 माधिरूपाय, M2-4 भेभिरू
 पाय Ca c cite अभिरूपाय (as in text) — ^d) §1 G2
 गृहानतिथयो, K1 हानभि यथा, K2 हानतिथयो, V1
 D8 हावतिथये, D8 पूजामतिथये, T2 गृहानातिथये, M1
 हादतिथये Ca cites गृहान् (as in text)

47 G1 om 47 (of v 1 33) Dn1 om. 47^a
 (of v 1 46) — ^a) Some MSS ससप्तकास् — ^b)
 V1 अभ्यगात् — M1 om 47^a — ^c) K1 अपातेयम्,
 K8 अपास्तेयम्, K4 V1 B1 2 4 5 D41 Dn1 D1-5 7 s
 अपाक्तेयान्, B8 T2 अपा(T2 प)त्रेयान्, Cc अपक्तेयान्

(for अपाङ्केयम्) D8 अपाक्तेयानि संत्यक्त्वा — ^a) K4
 दत्त्वा, D8 दीना, T1 तथा, G2 M2-4 तदा (for दाता)
 B8 पात्रेयम् (for पाङ्केयम्) K8 अर्थित, D41 D1 s
 अर्थिन, D4 अर्थित — After 47, T G2 s ins

96* स्थिता सप्तसका राजन्दृष्ट्वा युद्ध महात्मनो ।

[T1 s G8 महात्मन]

— K4 V1 B D M ins an addl colophon after 47
 T2 G2 s ins it after 96* [Adhy name Dn1
 सप्तसकगणायुद्ध, T1 M1 अर्जुनाश्वत्थामयुद्धे (M1 द्)
 Adhy no (figures, words or both) B1 2 4 5 D41
 D2 16, D1 14, T1 s G2 s 57, T2 M 56]

48 G1 om 48 (of v 1 33) K4 V1 B D S (G1
 om) ins सजय उवाच before 48 Before the ref,
 G2 adds श्रीकृष्णाय नमः B2 om 48^b-49^a — ^b) K1
 शक्रागिरस, K8 V1 D2 शुक्रागिरसवर्चस (K8 सा), Dn1
 रिसवर्चसो Cc cites आगिरस — ^d) Dn1 शुक्रागिरि-
 सयोर Ca cites आगिरस

49 G1 om 49 (of v 1 33) B2 om 49^a (of
 v 1 48) — ^b) T8 तौ दीप्तै (hypermetric) (for
 दीप्तै) T1 G2 s M तौ दीप्तै (G2 सौ, M1 स) शररश्मिभि
 — ^c) Dn1 लोकताप (for लोकत्रास) — ^d) B2
 विमानस्थौ, B8 विमर्दतौ, Ca c विमार्गस्थौ (as in text)
 S (except T2, G1 om) transp ग्रहौ and इव

50 G1 om 50 (of v 1 33) — ^a) V1 D2 s
 T2 तमविध्यद् (for ततोऽवि) K4 ध्रुवोर् (for भ्रुवोर्)
 — ^b) K1 T8 नाराचैर्जुनो (for नाराचेनार्जुनो) D2 द्विजं
 (for भृशम्) — ^c) §1 K2 विश्वतो, T1 G2 [अ] पि बभौ
 (for विबभौ)

51 G1 om 51 (of v 1 33) — ^a) K8 Dn1 कृष्णो
 K8 शरप्रतैर्, Dn1 प्रतैर् (for शतैर्) — ^b) §2 K8 4
 B8 M1 अश्वत्थामा, D8 त्याग्नो K1 [अ]र्दितो, B8 [अ]-
 पितैर्, T1 G2 s M [अ]र्पित (T1 M1 पि)तौ (for [अ]
 र्दितौ) D8 रणे (for भृशम्) — ^c) K1 s V1 B D S
 स्वरश्मिजालविकचौ (K8 B8 Dn1 निकरै, D8 विकरौ)

C 8 664
B 8 17 4
K 8 53 4

सरश्मिजालनिकरौ युगान्तार्काविवासतुः ॥ ५१

ततोऽर्जुनः सर्वतोधारमस्त्र-

मवासृजद्रासुदेवाभिगुप्तः ।

द्रौणायनिं चाभ्यहनत्पृषत्कै-

र्वज्राग्निवैवस्वतदण्डकल्पैः ॥ ५२

स केशव चार्जुनं चातितेजा

विच्याध मर्मस्वतिरौद्रकर्मा ।

बाणैः सुमुक्तैरतितीव्रवेगै-

रैराहतो मृत्युरपि व्यथेत ॥ ५३

द्रौणेरिषूनर्जुनः सनिवार्य

व्यायच्छतस्तद्विगुणैः सुपुङ्खैः ।

तं साश्वसूतध्वजमेकवीर-

मावृत्य संशप्तकसैन्यमार्हत् ॥ ५४

धनूंषि बाणानिषुधीर्धनुज्याः

पाणीन्भुजान्पाणिगत च शस्त्रम् ।

छत्राणि केतूस्तुरगानथैषां

वस्त्राणि माल्यान्वथ भूषणानि ॥ ५५

चर्माणि वर्माणि मनोरथाश्च

प्रियाणि सर्वाणि शिरांसि चैव ।

चिच्छेद पार्थो द्विषतां प्रमुक्तै-

र्बाणैः स्थितानामपराङ्मुखानाम् ॥ ५६

सुकल्पिताः स्यन्दनवाजिनागाः

— ^a) K1 [इ]वाश (*sup ln* क)तु, K4 [इ]वासुत, G2 [इ]वासुत (for [इ]वासुत) D1 युतार्काविवासतु (s10)52 G1 om 52 (cf v 1 33) — ^a) S2 K4 सर्वतो
धारमस्त्रम्, K8 सचातीवारमस्त्रम्, Dn1 सर्वतोसह्यमस्त्रम्,
D4 6 सर्वतोवा (D6 वि)रमस्त्रम्, D8 (*sup ln* as in
text) सर्वतश्चारमस्त्रम्, T1 सर्वत शस्त्रवृष्टिम्, T2 सर्वतो
दारमस्त्रम्, M4 सर्वभूतोधारमस्त्रम् G2 cites सर्वतोवारम्
— ^b) S1 वासुदेवाभितप्त, K1 देवातितूर्ण, K8 V1 B
D 8 (G1 om) वासुदेवे (Dn1 वो, D2 वा)भिभूते
(for देवाभिगुप्त) — ^c) D6 T2 द्रौणायनिश्च, G2
द्रौणायन, M द्रौणायनिं Dn1 T1 2 M चाप्यहनत्, G2 चाप्य
सृजत् S2 पृषक्कै, K8 D1 4 5 8 पृषक्कै — ^d) K8 धनूंषि
वैवस्वत, B8 वज्राग्निवैवस्वतवज्र, G2 विषाग्निवैवस्वत,
M4 वज्राग्निवैवस्वतदण्डकल्पो G2 cites [वै]वस्वतदण्डकल्पै53 G1 om 53 (cf v 1 33) — ^a) K8 पाण्डव,
D4 वार्जुन K8 चार्जवेन, B5 Da1 D1 5 चाभितेजा, D4
चातितेजा, T2 चामितौजा, G2 चातितेजसा, M4 चातितेजो
(for चातितेजा) — ^b) V1 Dn1 D6 मर्मस्वपि रौद्रकर्मा,
D1 धर्मस्वति, D8 मर्मस्वति, S (except T2, G1 om)
मर्मस्वतितीव्र — ^c) S K सुमुक्तै, V1 Dn1 D2 सुधोरै, D2
B1-4 D8 4 6 7 T8 सुमुक्तै, T1 M8 स्वमुक्तै (for सुमुक्तै)
K1 अभितीव्रवेगै, V1 अतिरौद्र, D2 अपि तीव्र — ^d)
D6 वराहतो (for रैराहतो) S2 मृत्युर (for मृत्युर)
B2 अति (अपि)54 G1 om 54 (cf v 1 33) — ^a) K8 D1 द्रौणे
रिपून्, D8 द्रौणि रिपून् (for गेरिपून्) K8 om, T1 8
G2 8 इषुभि (for अर्जुन) — ^b) B2 8 स्वर्णपुङ्खै, Dn1
सपुङ्खै, M2-4 पृषत्कै (for सुपुङ्खै) K8 व्यचच्छतशुद्धिगुणै सपुङ्खै (s10) — ^a) M1 साश्वसूत — ^a) V1 B8
आवृत्य (for आवृत्य) Some MSS ससप्तक B8 आर्जत्,
D8 (*sup ln* as in text) आस्थत् (for आर्हत्) T2
आवृत्य सशप्तकसात्वमुख्यान् (*sup ln* सैन्यान्), G2
आवृत्तसवर्त्तकसैन्यमार्हत् G2 cites आर्हत् (as in text)55 ^a) S2 K2 4 Dn1 D1 5 6 G1 2 M1 इषुधी, K8
इषुधान् (for इषुधीर) T8 धनुज्या, G1 8 धनुज्या — ^b)
K2 पाणीभुजान्, D4 रुजन्भुजान्, D8 G T1 8 पाणींस्तथा, T2
पाणीन्ध्वजान् (for पाणीन्भुजान्) K8 पाणिगता, B2
पाणिगत, D8 पाणिगत, D8 सर्वगत (for पाणि) — D8
om (hapl) from गत in 55^b up to सर्वाणि in 56^b
— ^c) D4 T1 G1 2 केतु (for केतूस्) D8 7 तु रथान् (for
तुरगान्) K1 D2 4 T1 G1 M2-4 रथेषा, K2 4 B1 4
तथै (B4 थै)षां, V1 Da1 D1 5 M1 रथेषा, B8 रथेषा, B8
तथैव, Dn1 D8 7 T8 G2 8 रथेषा, D8 रथैव, T2 अशेषान्
(for अथैषा) — ^d) M2-4 अस्त्राणि (for वस्त्राणि) B8-5
Da1 Dn1 D1 5 माल्यानि च, D6 माल्यानथ56 D8 om up to सर्वाणि in 56^b (cf v 1 55)
— ^a) V1 B1 4 5 Da1 D1 5 T2 M2-4 transp चर्माणि
and वर्माणि D4 7 मर्माणि (for चर्माणि) D4 चर्माणि,
G1 मर्माणि (for वर्माणि) S2 K4 महारथाश्च, V1 B1 2
T1 8 G M1 2 4 मनोहराणि, B8 5 D (D8 om) T2 M8
रमाणि (for रथाश्च) — ^b) V1 सर्वाणि तेषा स, S
(except T2) प्रसह्य तेषा स (for प्रियाणि सर्वाणि)
— ^c) S1 प्रसक्कै, K8 B2 5 D8 8 T2 M8 सुमुक्तै, B1 8 4
Dn1 D8 4 7 सुमुक्तै, D1 प्रमुक्तै, D2 M1 2 4 समुक्तै,
T1 8 G विमुक्तै (for प्रमुक्तै) — ^d) K8 चितानाम् (for
स्थितानाम्) D8 नपराङ्मुखानाम्

समास्थिताः कृतयत्नैर्नृवीरैः ।
 पार्थेरितैर्बाणगणैर्निरस्ता-
 स्तैरेव सार्धं नृवरैर्निपेतुः ॥ ५७
 पद्मार्कपूर्णेन्दुसमाननानि
 किरीटमालामुकुटोत्कटानि ।
 भल्लार्धचन्द्रक्षुरहिंसितानि
 प्रपेतुरुर्व्यां नृशिरांस्यजस्रम् ॥ ५८
 अथ द्विपदैवपतिद्विपामै-
 देवारिदपोल्वणमन्युदपैः ।
 कलिङ्गवज्राङ्गनिषादवीरा
 जिघासवः पाण्डवमभ्यधावन् ॥ ५९
 तेषां द्विपानां विचकर्त पार्थो

वर्माणि मर्माणि कराभियन्तृन् ।
 ध्वजाः पताकाश्च ततः प्रपेतु-
 र्वज्राहतानीव गिरेः शिरांसि ॥ ६०
 तेषु प्ररुग्णेषु गुरोस्तनूजं
 बाणैः किरीटी नवसूर्यगणैः ।
 प्रच्छादयामास महाभ्रजालै-
 र्वायुः समुद्युक्तमिवांशुमन्तम् ॥ ६१
 ततोऽर्जुनेषूनिषुभिर्निरस्य
 द्रौणिः शरैर्जुनवासुदेवौ ।
 प्रच्छादयित्वा दिवि चन्द्रसूर्यौ
 ननाद सोऽम्भोद इवातपान्ते ॥ ६२
 तमर्जुनस्ताश्च पुनस्त्वदीया-
 नभ्यर्दितस्तैरविकृत्तशस्त्रैः ।

C. ६. 675
 B. ६. 17 16
 K. ६. 52 16

57 ^a) K₁ स्वकल्पिता, K₈ सक, B₁ ३ ५ सुकल्पित, G₁ ३ सुकल्पिता, Ca ता (as in text) — ^b) Ś₂ क्षतयत्नैर्, K₁ कृतशस्त्रैर्, B (except B₂) D₃ ४ १ यत्नकृतैर्, D₂ कृतशिरैर्, D₈ कृत्यपैर् (for कृतयत्नैर्) D₂ नृधीरौ (for 'वीरैः') — ^c) V₁ B D (except D₈) बाणशतैर् (for गणैर्) — ^d) Da₁ D₁ ५ तेनैव (for तैरेव) B₁ ३ D₃ ४ १ नृवरा निपेतु, D₈ S नृवरैर्विनेष्टु (G₁ चरै जिरेष्टु [s₁₀], G₂ वरैर्विरेष्टु)

58 ^a) V₁ B (except B₂) D (except D₂ D₃) T₈ G₈ M निभाननानि, T₂ 'समानकानि — ^b) K₃ किरीट-मालामुकुटोत्कटानि, V₁ D₂-१ माल्याभरणो (V₁ गे) ज्वलानि, D₂ किरीटमालीमुकुटोत्कटानि, Da₁ D₁ किरीट-मालामुकुटोज्वलानि, S माली (T₂ ला) मुकुटोत्कटानि — ^c) K₃ D₂ भल्लार्ध (D₂ र्थ) चन्द्रक्षुराहिंसितानि, K₄ भल्लार्ध-चद्रा, V₁ D₂ ६ भल्लार्ध (D₈ फालार्ध) चन्द्रक्षुरकल्पितानि, D₃ ४ १ क्षुरकर्त्तितानि, T₁ ३ G₁ M क्षुरसन्निकृत्तानि (T₈ G₈ 'कर्त्तानि) S (except T₂) [अ] पातयच्छुशिरास्यजस्र

59 ^a) G₂ रथद्विपैर् V₁ B₂-4 Da₁ D₁ ५ ६ ३ m S Co दैत्यरिपुद्भिः (G₂ पुद्भिः) पा, B₁ ५ D₂-4 १ देवरिपु, D₂ दैत्यरिपुद्वयामैर् (s₁₀), D₈ देवद्विपानिवोग्रैर् — ^b) K₄ देवारिदपोल्वणमन्युदपै, V₁ B Da₁ D₁-५ १ दर्पाप (V₁ 'द) हस्त्युदम (D₂ ५ 'त्रै), D₂ D₈ T₂ दर्पापहस्त्युदमै (D₂ १ 'कै) D₈ दैन्योर्बलमन्युदपै, D₈ m वयोर्बलमन्युदपै, T₁ G₂ कल्पबलमन्युदपै, T₈ G₁ ३ M₂-4 कल्पा बलमन्युदपै (T₈ G₈ पा) M₁ (before corr) मन्युकल्पै — ^c) K₃ 'निखादवारा, G कलिङ्गवकाकनिषाद — ^d) D₂ ३ फाल्गुनम्

(for पाण्डवम्) Da₁ अभ्यधावन् M₁ अभ्यधावन्

60 ^a) K₃ V₁ B Da₁ D₂ D₁ ३-५ १ S निचकर्त्त D₈ तेषां द्विपानामिव कर्णपार्थो — ^b) D₂ D₁ ३ T G M₁ चर्माणि, D₁ वराणि (for वर्माणि) K₁ D₈ T G वर्माणि, K₃ B₂ D₂ ३ चर्माणि, B₁ कर्माणि (for मर्माणि) D₄ कराभियन्तृन् (s₁₀), D₈ करान्नियन्तृन् T₁ करानकृतत्, T₂ कराश्च जत्रून्, Ca करान्नियन्तृन् (as in text) — ^c) B₁ 4 Da₁ D₂ ३ ६ १ T₁ ३ M ध्वजान् M₁ ४ पताकाश्च — ^d) K₃ वज्राहताना च, D₃ ४ १ हतान्येव S तटानि (for शिरांसि)

61 ^a) K₃ प्रभिन्नेषु, V₁ प्रणूनेषु, B₁ २ ४ D₂ D₁ २ ४ ६-३ S (except T₁) प्रभन्नेषु, B₄ प्ररुद्धेषु, D₈ भन्नेषु (sub-metric) (for प्ररुग्णेषु) T₁ गुरोस्तमात्मज (for गुरोस्तनूज) — ^b) G₂ किरीटीन् (for किरीटी) K₃ नवसूर्य बाणै, M वर्ण — ^c) D₄ प्राच्छादयामास M₃ महा खजालैर् — ^d) K₃ V₁ B D S समुद्यतम् (for युक्तम्)

62 D₈ om 62^a-70^b — ^a) K₄ नियस्य, Da₁ नीरस्य (for निरस्य) — ^b) V₁ द्रौणे B₁ शतैर्, D₂-५ T₂ शितैर् (for शरैर्) — ^c) K₄ प्राच्छादयित्वा K₁ प्रच्छद-मित्वा दिवचद्र (s₁₀) G₂ प्रच्छादय ***श्चद्र — ^d) K₁ नानाश (s₁₀), K₃ ननाश (for ननाद) K₃ खेभोद, B₂ D₂ M₃ साभोद (for सोऽम्भोद)

63 D₈ om 63 (cf v 1 62) — ^a) D₈ (sup in as in text) G₁ ३ ततोर्जुनस्ताश्च, M₄ तमर्जुनस्ताश्च K₃ तमर्जुनश्च पुनस्तदा रथीन् — ^b) K₂ अभ्यर्चितस्, D₈ अभ्यर्दयत्, G₂ अभ्युच्छित्तैस् (for अभ्यर्दितस्) Ś₁ K₁-३ B Da₁ D₁ ३-५ १ ३ T₁ ३ G₁ M अभ्यस्यत्, Ś₂ K₄ अभिमृद्य,

C 8 675
B 8 17 16
K 8 53 16

बाणान्धकार सहसैव कृत्वा
विव्याध सर्वानिषुभिः सुपुङ्खैः ॥ ६३
नाप्याददत्संदधन्नैव मुञ्च-
न्बाणान्नणेऽदृश्यत सव्यसाची ।
हताश्च नागास्तुरगान्पदाती-
न्सस्यूतदेहान्ददृशू रथाश्च ॥ ६४
संधाय नाराचवरान्दशाशु
द्रौणिस्त्वरन्नेकमिवोत्ससर्ज ।
तेषां च पञ्चार्जुनमभ्यविध्य-
न्पञ्चाच्युतं निर्बिम्बिदुः सुमुक्ताः ॥ ६५

तैराहतौ सर्वमनुष्यमुख्या-
वसुक्शरन्तौ धनदेन्द्रकल्पौ ।
समाप्तविधेन यथाभिभूतौ
हतौ खिदेतौ किमु मेनिरेऽन्ये ॥ ६६
अथार्जुनं प्राह दशार्हनाथः
प्रमाद्यसे किं जहि योधमेतम् ।
कुर्याद्वि दोषं समुपेक्षितोऽसौ
कष्टो भवेद्वाधिरिवाक्रियावान् ॥ ६७
तथेति चोक्त्वाच्युतमप्रमादी
द्रौणिं प्रयत्नादिषुभिस्ततश्च ।

Dn1 अविहृत, D2 कृत, T2 अभिपत्य (for अविहृत) — °) K3 तन्वन् (for कृत्वा) — °) D2 सर्वाण्येषुभि (for सर्वानिषुभि) D1 सपुङ्खै T1 8 G विव्याध पार्थो वरहेमपुङ्खै — —

64 Ds om 64 (cf v 1 62) — °) K3 तदाददत्, V1 T1 8 G1 8 M2 न ह्याददत्, B3 D7 नाप्याददत्, D1 5 नाप्याददत्, D8 तथाददत्, G2 M3 4 न ह्याददत्, M1 न ह्याददत् (for नाप्याददत्) K3 4 T1 सदधन्ने (K4 नैव), B2 सधनुषैव, G2 सदधन्नेव (for सदधन्नैव) — °) B3 4 D4 7 T1 रथे, Dn1 न वा (for रणे) B1 Da1 D1 5 M2-4 दृश्यते (for दृश्यत) — °) V1 B4 D2 4 7 T1 रथाश्च, B2 हतास्तु, Dn1 D8 T2 8 G8 M रथान्स, G1 2 रथास्तु (for हताश्च) T2 पदाती, G1 पदातान् (for पदातीन्) — °) B3 सहस्य देहान्, D2 संस्यूतदेहा, T3 G8 ससक्तदेहान्, G2 सस्यूतदेहा (sic) Ds om from ददृशू in 64^d up to 65° 8 K1 2 4 G1 2 हयाश्च, V1 B3 4 Dn1 D4 7 8 T G8 M हताश्च (for रथाश्च)

65 Ds om 65 (cf v 1 62), D2 om 65^{ab} (cf v 1 64) — °) K3 सताप (for संधाय) K3 पृषक्तान्, M1 तदाशु (for दशाशु) — °) 8 K1 2 4 त्वरन्नेक ए (K1 इ)व, Dn1 T3 G2 8 स्स (Dn1 च) रन्नेकमिव, G1 M1 त्वरन्नेकमिव G1 ससर्जे — °) D1 ते पच (for तेषां च) B1 4 5 Dn1 T G M तु (for च) 8 K1 2 4 अन्वविध्यन्, K3 D4 अभ्यविध्यत्, B2 धावन् (for विध्यन्) — °) K1 पचाच्युते, D2 पचासुत, T1 G2 पचार्जुन (for च्युत) K1 निष्टिम्बिदुः, Da1 D1 2 5 निर्बिम्बिषु B2 Dn1 D8 4 7 8 T3 G8 M सु (B2 D7 स)पुखा, D2 समुक्ता

66 Ds om 66 (cf v 1 62) — °) D2 तैराहतौ, T2 M2 8 तावाहतौ, G2 तैराहता, M1 तान्हतौ (sub

metric), M4 तवाहतौ (for तैराहतौ) D1 5 मुख्यो, T1 8 G1 8 वीराव् (for मुरयाव्) — °) B1 2 D8 4 7 स्रवतौ, Dn1 किरतौ K4 धनुर्देन्द्रकल्पौ, D1 धनदृढकल्पौ D8 S (except T2) असुक्शरौ वैश्रवणेंद्र — °) V1 B D (Ds om) S तथा (for यथा) G2 विभूतान् (for [अ] भिभूतौ) Co otes यथाभिभूतौ (as in text) — °) K1 om, G1 हितौ, G2 हता (for हतौ) K3 V1 Dn1 D8 T G M2-4 स्वि (G2 स्व) देताविति, B Da1 D1-5 7 रणे ताविति, M1 स्वदेहताविति (sic) (for खिदेतौ किमु) D8 जना (for अन्ये)

67 Ds om 67 (cf v 1 62) — °) D2 तथा, T1 8 G ततो (for अथ) B4 दशार्हमुख्य — °) G1 प्रमाथसेमे (for प्रमाद्यसे) K4 योधमेतत्, Dn1 D8 T3 G3 मेन, T2 शत्रुमेन, G1 M योधमेन, G2 योधनाथ — °) K4 M1 विदोष (for हि दोष) B (except B2) Da1 D1-5 7 [S]य, Dn1 [S]रि (for Sलौ) — °) T1 G1 2 महान्, T3 G8 महा (for भवेद्) Da1 Dn1 D1 5 [अ]क्रियाणा, T2 क्रियावान्, Co अक्रियावान् (as in text)

68 Ds om 68 (cf v 1 62) — °) K3 B2 Dn1 तथैव (for तथेति) T2 द्रुतम् (for [अ]च्युतम्) K3 D8 अप्रमादाद्, T2 अप्रमेय D8 तथा स उक्तो हरिणा प्रमादी — °) K3 [अ]कृत (for ततश्च) Dn1 S द्रौणे (Dn1 T2 णि, M4 णो) प्रसह्या (M हस्या) शु किरिटीमाली — After 68^{ab}, K4 V1 B D (Ds om) S ins

97* भुजौ वरौ चन्दनसारदिग्धौ
वक्ष शिरोऽथाप्रतिमौ तथोरु ।

गाण्डीवमुक्तैः कुपितो विकर्णैः
द्रौणिं शरैः सयति निर्बिम्बे ॥

[(L 1) K4 दग्धौ — (L 2) B2 वक्ष शिरश्च, T2 वक्षसलं

छित्त्वाश्चरश्मीस्तुरगानविध्य-

ते त रणादहुरतीव दूरम् ॥ ६८

आवृत्य नेष पुनस्तु युद्धं

पार्थेन सार्धं मतिमान्विमृश्य ।

जानञ्जयं नियतं वृष्णिवीरे

धनजये चाङ्गिरसा वरिष्ठः ॥ ६९

प्रतीपकाये तु रणादश्वत्थामि हृते हयैः ।

मन्त्रौषधिक्रियादानैर्व्याधौ देहादिवाहते ॥ ७०

संशप्तकानभिमुखौ प्रयातौ केशवार्जुनौ ।

वातोद्धूतपताकेन स्यन्दनेनौघनादिना ॥ ७१

C 8 686
B 8 17 26
K 8 53 26

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

च B₈ T₂ 8 G₃ [अ]प्रतिम, Dn₁ T₁ G₁ 2 प्रतिम
B₈ तथेको, T₂ 8 G₃ महात्मा, G₂ ततोरु (for तथोरु)
— (L 3) Dn₁ T₂ M कुपिताहिकल्पैर्, T₁ 8 G₁ कुपितोन्निरूपैर्
(for कुपितो विकर्णैर्) Ca विकर्णै (as above) — (L 4)
K₄ B₅ G₁ 2 M द्रौणे, Dn₁ T₂ मृश (for द्रौणि)]
— °) Ś₂ भित्त्वाश्च, K₁ छित्त्वाश्म, K₈ V₁ B₂ छित्त्वाश्च,
K₄ छित्त्वाश्च, B₁ 8-5 Da₁ D₁-5 7 G₁ M₃ छित्त्वा तु, Dn₁
T₁ 8 M₁ 2 4 छित्त्वा च, T₂ छित्त्वा स (for छित्त्वाश्च)
Da₁ D₁ 8 रष्मीस् D₃ छित्त्वा रश्मीस्तुरगानविध्य-
— °) K₃ क्षेत रणादहुरवे च दूरात् (slo), B₄ तत सार्धं
तूर्णमतीव दूर (slo), D₃ ते त रणादहुरमुद्धुस्तदानीं — After
68, Dn₁ D₄ 7 8 S ins

98* स तैर्हृतो वातजवैस्तुरगै

द्रौणिर्हृद पार्थशराभिभूत ।

[(L 1) D₃ T₂ वातरयैस् (for जवैस्) — (L 2) D₃
मृश (for दृढ)]

69 D₃ om 69 (cf v 1 62) — °) Ś आवृत्य
चैनान्, K₄ ल्य चैनान्, V₁ B₁ 2 D₃ इयेष चावृत्य, B₈ इयेव
चावृत्य, B₄ 5 नेषेष् व्या (B₅ चा)वृत्य, Da₁ Dn₁ D₁ 4 5 7 8
इयेष नावृत्य, D₂ आवृत्य नेषेष्, T₁ G₁ 2 M₃ ल्य येनै
(G₁ ने)ष, M₁ आप्लुत्य नेषेष्, M₂ आवृत्य नेषेष्, M₄
आवर्तनेषेष् (for आवृत्य नेषेष्) Co cites नेषेष् (as in
text) Ś K₄ एव, Dn₁ स्स, D₃ S स (for तु)
K₁ 2 वृद्धि, K₈ V₁ B (except B₅) D (except D₂,
D₃ om) T₁ 2 G₁ 2 M Co योद्धु, Cop योक्तु (for युद्ध)
T₂ G₃ आवृत्य नैव व्यषहत्स योद्धु — °) Ś₂ K₄ B₂ 5 Da₁
D₁ 5 8 S विमृश्य — °) Ś₂ K₃ धनजय (K₈ ये)
(for जानञ्जय) Dn₁ निहत, Ca 0 नियत (as in text)
K₁ वृष्णिवीर — °) K₃ धनजय, Dn₁ जये जय K₁
चागिरस, K₄ वागिरसा, G₁ 2 सौगिरसा Co cites
आगिरसा — After 69, Dn₁ D₃ T₂ 8 G₃ M ins

99* विवेश कर्णस्य बल तरस्वी

भक्षोत्साह क्षीणबाणास्त्रयोग ।

12

[(L 2) T₂ क्षीणोत्साह (for भक्षो)]

Dn₁ T₂ G₃ cont Ś K V₁ B Da₁ D₁-5 7 T₁ G₁ 2
ins after 69

100* नियम्य तु हयान्द्रौणि समाश्वस्य च मारिष ।

रथाश्वनरसबाध कर्णस्य प्राविशद्वलम् ।

[(L 1) B₁ D₃ स, T₁ च (for तु) Ś₂ K₄ V₁ B₃
D₁ 8-5 T₁ 2 G₁ समाश्वस्य B₂ G₂ तु (for च) — (L 2)
K₃ रथ (for नर)]

70 D₃ om 70^{ab} (cf v 1 62), T₁ G₁ 2 om 70 — °)
K₁ प्रतीपकार्ये तु, K₄ B₁ 8-5 Da₁ Dn₁ D₁ 5 8 T₂ G₃
कामे तु, V₁ B₄ om D₃ 4 7 T₂ Ca का (T₂ चा)रिणि,
D₂ कामैस्तु, M प्रतीतकामे तु B₂ प्रासावकाशे तु रणाद्
— °) K₃ 4 B₁ Dn₁ D₃ T₂ हृते, D₄ हृते, D₃ क्षते,
M₄ सुते (for हृते) K₃ ययु, D₃ परै, M₄ हये (for
हयै) — D₂ om 70^{ab} — °) V₁ B Dn₁ D₃-7 S
(T₁ G₁ 2 om) मन्त्रौषधि (M₂-4 ध)क्रियायोगैर्, Da₁
D₁ क्रियायोगाद् — °) K₃ Dn₁ इवाहते, T₂ 8 G₃ M
इवोद्धृते (M₁ त)

71 °) Some MSS ससप्तकान्, K₃ ससप्तक — °)
T₁ G₁ 2 ययतु (for प्रयातौ) — °) G₁ 2 वातोद्धत
— °) K₁ G₃ M₁ स्यन्दनेनौघनादिना, V₁ नेनोपयायिना,
Da₁ D₃ 7 नेनोपयायिना, Dn₁ T₂ नेनाश्रुगामिना, D₂ ने
चोपयायिना, D₃ 4 T₂ G₂ नेनोपना (T₂ वा)दिना, D₃
नेनोपवाहिना, T₁ नेनौघवातिना Co cites ओघनादिना
(as in text)

Colophon — Adhy name B₅ अश्वत्थामयुद्ध, Da₁
D₁ 5 अश्वत्थामार्जुनयुद्ध, Dn₁ ससप्तकाना युद्धे, T₁ M₁
अश्वत्थामपराजय — Day of Karna's Generalship Ś₂
K₄ प्रथमे युद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or
both) Ś₁ 13, Ś₂ 12 (as in text), B₁ 2 5 Da₁
D₃ 8 17, D₄ 18, T₁ 8 G₁ 58, T₂ M 57 — Śloka
no Dn₁ 28, D₁ 15

१३

C 8 688
B 8 13 1
K 8 54 1

संजय उवाच ।

अथोत्तरेण पाण्डूना सेनायां ध्वनिरुत्थितः ।
 रथनागाश्वपत्तीनां दण्डधारेण बध्यताम् ॥ १
 निवर्तयित्वा तु रथ केशवोऽर्जुनमब्रवीत् ।
 बाहयन्नेव तुरगान्गरुडानिलरहसः ॥ २
 मागधोऽथाप्यतिक्रान्तो द्विरदेन प्रमाथिना ।
 भगदत्तादनवरः शिक्षया च बलेन च ॥ ३
 एनं हत्वा निहन्तासि पुनः संशप्तकानिति ।
 वाक्यान्ते प्रापयत्पार्थ दण्डधारान्तिकं प्रति ॥ ४

स मागधाना प्रवरोऽङ्कुशग्रहो

ग्रहेष्वसह्यो विकचो यथा ग्रहः ।

सपत्नसेनां प्रममाथ दारुणो

मही समग्रां विकचो यथा ग्रहः ॥ ५

सुकल्पितं दानवनागसनिभं

महाभ्रसंह्लादमभिन्नमर्दनम् ।

रथाश्वमातङ्गगणान्सहस्रशः

समास्थितो हन्ति शरैर्द्विपानपि ॥ ६

रथानधिष्ठाय सवाजिसारथी-

13

1 After the ref, S₂ ins ॐ — “) B₁ 4 अथात्तरे
 च (B₄ तु), B₈ 5 Da₁ D₁ 5 अथात्तरेण (for अथोत्तरेण)
 Co oites अत्तरेण V₁ अथोत्तरे पाडवाना — “) K₁
 D₈ T₂ सेनाया, K₈ D₈ सेनयोर्, B₂ T₁ सेनया G₁ .
 सेनाना (for सेनाया) — “) S₂ K₂ 4 M₁ रथानागाश्व
 (K₄ स्व)पत्तीना, D₁ श्वपत्तिना — “) G₂ दण्डसारेण
 (for धारेण)

2 “) K₁ निवृत्तयित्वा (‘or निवर्त) K₈ om तु
 T₁ [अ]थ — “) D₈ बाहयते च (for यन्नेव) Ca oites
 बाहयन् (as in text) — “) V₁ गरुडानिलरहस, B₈
 निव रहस, D₂ गरुडानिलरहस

3 “) D₈ m मागध (for मागधो) V₁ B₄ समति,
 B₁ 8 D₂-4 1 [S]प्यतिवि, B₂ D₈ m समभि, B₈ Da₁
 D₁ 5 Co [S]प्रतिवि, D₈ [S]यसति, T₁ 8 G M
 [S]सावति (for [S]थाप्यति) D₁ D₈ T₂ मागध
 प्रति (D₈ वि)विक्रातो Ca oites अतिविक्रातो — “) D₈
 अवरज, S अनवम, Ca c वर (as in text) — “) K₂
 शिक्षया (for शिक्षया)

4 “) S₂ T₁ एव, B₈ इम, B₈ एत (for एन) K₁
 निहर्तासि (for निहन्तासि) — “) Some MSS ससप्तकान्
 B₂ पुन सप्तसकानि च, B₈ सप्तसगणा*ति — “) S₂ K₁ 2
 वाक्यार्थे (for वाक्यान्ते) K₁ 2 4 प्रापयन्, G₂ ग्राह यत्
 (for प्रापयत्) G₁ क्षिप्र (for पार्थ) M₁ वाक्यात्ते
 प्रापयित्वाश्वान् — “) S₁ (m as in text) K₂ दण्डधारपुर,
 S₂ धारपथ, K₄ G₂ धाररथ, D₁ D₈ T₂ धारद्विप, T₃ G₈

M धारगज (for धारान्तिक)

5 “) B₁ D₁ 2 5 प्रवरोऽङ्कुशग्रहे, B₂ रोकुशाग्रे, D₁
 T₂ रो धनुर्धरो, T₁ रोकुशग्रहो, T₃ रो यशश्च (for
 रोऽङ्कुशग्रहो) Ca oites अङ्कुशग्रह, Co ग्रहे — “) S₂
 प्रसेहसह्यो (S₁₀), K₄ ग्रहे प्रसह्यो, V₁ ग्रहेष्वसह्यो, B₂
 D₄ 7 ग्रहेषु सह्यो, Da₁ D₁ 5 ग्रहेषु सज्यो (for ग्रहेष्वसह्यो)
 Co oites अप्रसह्यो K₂ विकरो, D₈ विकचौ, Ca विकचो
 (as in text) K₈ ग्रह D₁ T₂ गजाधिरूढो बल (T₂
 गज)वीर्यशाली, D₈ T₁ 8 G M महाबल शौर्यगुणै (D₈
 शूरगणै, T₁**गुणै M₁ योधगुणै, M₂-4 यौधगणै)
 समन्वित — V₁ reads 5^{ex} on marg — “) D₈ सपक्षसेना
 (for सपत्न) B₂ प्रममथ्य (for माथ) — “) B₈
 विकटो, T₂ 8 G₈ M बलवान्, G₁ 2 भगवान् (for विकचो)
 T₂ 8 G₈ हव, Co यथा (as in text) T₁ ग्रह, Co ग्रह
 (as in text)

6 “) Da₁ स्व, G₈ स (for सु) Co oites सुकल्पित
 (as in text) D₂ 6 दानकराजकल्पितं (for नागसनिभ)
 Ca as in text — “) S₂ K₂ महाभ्रसनादम्, K₄ महा
 प्रसन्नादम्, B Da₁ D₁ D₁ 8-5 7 8 T₂ महाभ्र (T₂ श)
 निर्हादम् (for भ्रसन्नादम्) Da₁ D₁ 5 6 दर्शन (for
 मर्दनम्) T₁ 8 G M महाभ्रनिर्हादसमस्वन रणे — B₄
 repeats 6^{ex} — “) K₈ गणा (for गणान्) S
 (except T₂) समास्थितो (M₂ 4 त) नागवर नरेश्वरो
 — “) K₂ द्विपानसि, K₈ निति, V₁ द्विपेवच (S₁₀);
 B (B₄ both times) Da₁ D₁-7 नरानपि (for द्विपा)
 S (except T₂) नराश्वमातगरथ (T₃ रथे, M₁ 2 4 नर)
 प्रमाथिन

[90]

त्रथांश्च पद्भिस्त्वरितो व्यपोथयत् ।

द्विपांश्च पद्भ्यां चरणैः करेण च

द्विपास्थितो हन्ति स कालचक्रवत् ॥ ७

नरांश्च कार्णायसवर्मभूषणा-

न्निपात्य साश्वानपि पत्तिभिः सह ।

व्यपोथयदन्ति वरेण शुष्मिणा

सशब्दवत्स्थूलनडान्यथा तथा ॥ ८

अथार्जुनो ज्यातलनेमिनिस्त्रने

मृदङ्गभेरीबहुशङ्खनादिते ।

नराश्वमातङ्गसहस्रनादितै

रथोत्तमेनाभ्यपतद्विपोत्तमम् ॥ ९

ततोऽर्जुनं द्वादशभिः शरोत्तमै-

र्जनार्दन षोडशभिः समार्दयत् ।

स दण्डधारस्तुरगास्त्रिभिस्त्रिभि-

स्ततो ननाद प्रजहास चासकृत् ॥ १०

ततोऽस्य पार्थ सगुणेषुकार्मुकं

चकर्त भलैर्ध्वजमप्यलकृतम् ।

पुनर्नियन्तृन्सह पादगोप्तृभि-

C 8 696
B 8 15 11
K 8 54 11

7 T₂ om 7^{ab} — ^a) B₂ च (for स) K₁ D₁ सवाजिसारथी (for सारथीन्) — ^b) D₈ नराश्च (for रथाश्च) K₈ रथाश्चपत्तीस्त्वरितो, V₁ नराश्च पत्तीन्दिदरदो, B₁ 4 5 Da₁ D₁-5 7 नराश्च पादैर्द्वि (Da₁ धि)रदो, B₂ वराश्च पत्तीस्त्वरितो, D₈ नुदश्च पादैर्द्विदो (sio) (for रथाश्च पद्भिस्त्वरितो) K₂ व्यपोथयत्, D₆ थयन् (for थयत्) B₈ नराश्च बाणैर्दिदानोपथयत् (sio) — ^c) B₂ द्विपान्पद्भ्या, Da₁ D₁ 8 द्विपात्रथाभ्या, D₅ द्विपात्रारथाभ्या (sio) (for द्विपांश्च पद्भ्या) K₂ शरणै, K₈ चरणौ (for चरणै) V₁ स रणे करेण, B₁ 8-5 Da₁ D₁ D₁-7 ममृदे करेण, B₂ च तथा करेण (for चरणै करेण च) K₄ हि (for च) D₈ द्विपात्रथान्वाजिगणान्करेण T₂ द्विपात्रथाश्च शरणै करेण — ^d) K₁ 8 4 D₈ द्विपस्थि (K₄ स्त)तो हति च, V₁ B Da₁ D₁ D₁-7 द्विपोत्तमो हति च (for द्विपास्थितो हन्ति स) T₂ च (for स) — For 7, T₁ 8 G M subst

101* स नागयन्तृन्समरे महारथा

न्सपत्तिसधास्तुरगान्ससादिन ।

द्विपाश्च बाणैर्निजघान वीर्यवा

न्समन्ततो घ्नन्निव कालचक्रवत् ।

[(L 1) M₄ वाजि (for नाग) G₁ 2 महारथ — (L ०) M₈ हि जघान (for निज)]

8 ^a) Ś₁ B₅ D₂ 4 7 नरास्तु, M₁ नागाश्च (for नराश्च) Ś₁ K₂ B₈ D₂ कार्णायसवर्म (B₈ मर्म, D₂ चित्र)भूषणान्, K₈ कार्णायसवर्मसूक्वणान् (sio), B₂ समर्मभूषणान्, D₁ T₁ 8 G M कास्यायस (D₁ कृष्णोयिस) वर्म (for कार्णायसवर्म) — ^b) K₈ चाश्वानपि, K₄ शाश्वानपि, D₂ 8 सादीनपि (for साश्व) K₈ पत्तयस्तथा, D₈ निपात्य तेनैव रथाश्च पार्थिव, T₁ G₁ निपात्य तेनैव च पार्थिवो न (G₁ वोन्म)दन्, T₂ रथाश्च साश्वानिभपत्तिभि सह, T₃ G₈ M निपात्य पत्तीनपि (M₂ 8 नरथि, M₄ 8 रथि)

वाजिभि सह, G₂ निपात्य तेनैव स पार्थिवो नदत् — ^c) Ś₁ K₂ व्यपोथयत्, D₈ 8 G₁ व्यपोथयत्, G₂ न्यपो (for व्यपो) Ś₂ रभिवरेण (sio) (for दन्ति) — ^d) K₁ स्थूलनान् (sio), K₂ कुलनडान् K₈ स्थूलमृदून् K₄ स्थूलतन, V₁ नम, B₁ 4 5 D₈ 4 7 नल, B₈ सुरेतरून् (sio), Da₁ D₁ 5 ज्वलनभ (sio), D₁ T₁ 8 G M स्थूलनलान् D₂ तरान्, D₆ जटान्, D₈ शूरगणान् T₂ स्थूलतटान् (for नडान्) K₄ यथातथ, V₁ D₂ T₂ यथा गज (V₁ जा), D₈ यथा गजान् (for यथा तथा) B₂ सशब्दवत्स्तुमुलोभवत्तदा (sio)

9 ^a) Ś₂ K₁ 4 निस्त्रनैर्, D₁ निस्त्रनो (for निस्त्रने) — ^b) Ś K₁ 2 4 D₂ T₂ शस्त्रनादिते (T₂ नि), K₈ B₂ Da₁ D₁ 5 शब्दनादिते (D₁ त) (for शङ्खनादिते) — ^c) V₁ B D (except D₁ D₈) T₃ G₈ M₂-4 रथा (V₁ D₈ वरा)श्च (for नराश्च) K₁ 8 D₈ T₁ 8 G M नादिते V₁ B₁ 8-5 Da₁ D₁ D₁-7 T₂ सकुले, B₂ चातिना (for नादितै) — ^d) D₈ रणे रथेन (for रथोत्तमेन) Ś₂ [अ]भ्यपतेद् (for पतद्) Ś₁ K₁ 2 D₄ द्विजोत्तम (D₄ म), Ś₁ M द्विपोत्तम, D₈ द्विद्वित्तम (sio) (for द्विपोत्तमम्) G₁ 2 नरोत्तमो ह्यभ्यपतद्विपोत्तमात् (G₂ म)

10 ^b) K₈ V₁ समर्दयत्, B Da₁ D₁-5 7 8 M₈ समर्पयत्, D₁ T G₂ 8 M₁ 2 4 समर्पयत्, D₈ समर्पयन्, G₁ समर्पयत् (for समार्दयत्) — ^c) Ś₁ K₂ दण्डधारास, K₁ धारास (for धारस) Ś K₂ तुरथास (for तुरगास) — ^d) B₈ सहस्रकृत् (sio) (for चासकृत्)

11 ^a) D₈ तथोथ (for ततोऽस्य) — ^b) K₂ बलैर् (for भलैर्) Da₁ ऋजुम्, D₁ 8 सजुम् (sio) (for ध्वजम्) D₈ ध्वजसरयलकृत (sio) — ^c) B₂ नियच्छेन् (for नियन्तृन्) B₂ वह, B₈ अथ (for सह) T₁ 8 G₈ सहसाथ (T₁ मि) गोप्तृभिस् (for सह पाद) K₈ सादिभिर्नृभि, K₄ पादगोप्तृभि (sio), V₁ B (except B₂) Da₁

C 8 696
B 8 18 11
K 8 54 11

स्ततस्तु चुक्रोध गिरिव्रजेश्वरः ॥ ११
ततोऽर्जुन भिन्नकटेन दन्तिना
घनाघनेनानिलतुल्यरहसा ।
अतीव चुक्षोभयिषुर्जनार्दन
धनंजयं चाभिजघान तोमरैः ॥ १२
अथास्य बाहू द्विपहस्तसंनिभौ
शिरश्च पूर्णेन्दुनिभानन त्रिभिः ।
क्षुरैः प्रचिच्छेद सहैव पाण्डव-
स्ततो द्विपं बाणशतैः समार्दयत् ॥ १३
स पार्थबाणैस्तपनीयभूषणैः
समारुचत्काञ्चनवर्मभृद्विषः ।

तथा चकाशे निशि पर्वतो यथा
दवाग्निना प्रज्वलितौषधिद्रुमः ॥ १४
स वेदनातौऽम्बुदनिखनो नदं-
श्चलन्भ्रमन्प्रस्खलितोऽस्तुरो द्रवन् ।
पपात रुग्णः सनियन्तृकस्तथा
यथा गिरिर्वज्रनिपातचूर्णितः ॥ १५
हिमावदातेन सुवर्णमालिना
हिमाद्रिकूटप्रतिमेन दन्तिना ।
हते रणे आतरि दण्ड आव्रज-
जिघांसुरिन्द्रावरजं धनंजयम् ॥ १६
स तोमरैर्ककरप्रभैस्त्रिभि-

D1 4 5 7 गोसुन्, D3 गोदश (s10) (for गोसृमिस्)
— ^a) V1 B (except B2) Da1 Dn1 D1 3-5 7 T2
तत स (for ततस्तु) D2 प्रहृष्टो च, D6 प्रचुक्रोध (for
तु चुक्रोध) B3 कस्त्रिजेश्वर, M1 गिरिप्रजेश्वर

12 ^a) S1 K2 भिन्नघटेन K1 तटेन B3 भग्नकटेन, D2
भिन्नकरेण (for कटेन) — ^b) B1 4 5 D7 घनोपमेन, B2
विनष्ट तेन (s10), B3 घनाबुना च, D6 जघान तेन, G1
घटो घटान्, G2 घनाजघेन, C0 घनाघनेन (as in
text) D3 4 7 अनिलतुल्यवर्चसा, D6 रूपरहसा (for
तुल्यरहसा) V1 हनन्वनेनेव च वातरहसा — ^c) T1 G1 2
M अतीव (M3 त) (for अतीव) V1 विशोभयितु, Dn1
D4 8 C0 विशोभयिषुर्, D6 चिक्षोभयितु, T2 धी क्षोभयितु,
M1 चुक्षोभयितु, M2-4 चुक्रोधयिषुर्, Ca चुक्षोभ (as in
text) — ^d) K3 जनादन (for धनजय) B3 चापि
विभेद, Dn1 S (except T2) चापि जघान (for चाभि)

13 ^a) T2 हस्तौ (for बाहू) K1 2 द्विपहस्तसंनिभौ,
G1 हस्तसंनिधौ — ^b) T1 G1 2 M पूर्णेन्दुसमानन (for
निभानन) — ^c) S2 क्षुर, G1 om (for क्षुरै) D3 प्रतिच्छेद,
M स चिच्छेद (for प्रचि) V1 Dn1 T2 शितै स, D6 शितैश्च
(for सहैव) — ^d) D2 बाणवरै (for शतै) K2 8 V1
D3 समर्दयत्, B (except B) Da1 D1 3-5 7 समर्पयत्,
Dn1 D2 8 S समर्पयत् (for समार्दयत्)

14 ^b) S1 समानचत् (s10), K1 चिपत् (s10), K3 B4
Da1 D3 4 7 8 T2 समाचित, V1 हित, B1-3 5 Dn1
D1 5 T1 8 G3 M वृत्, D2 G1 2 हतं, D6 हत (for
रुचत्) — ^c) S1 K2 रथश्च Dn1 D3 S भृश (for तथा)
K3 तपातिकाशे (for तथा चकाशे) V1 पर्वतोत्तमो, M2
पर्वतो** — ^d) S2 K1 4 B Da1 Dn1 D1-5 7 दवा
ग्निना, V1 D6 यथाग्निना (for दवा) D4 प्रज्वलि-

तौषधिद्रुम

15 ^a) G2 वेदनातौषुद D1 T3 G1 नदत् (for नदश्च)
— ^b) D5 om चलन् B1 5 D2 3 7 चरन्, D4 त्वरन्,
C0 चलन् (as in text) Dn1 D3 T3 G2 3 M1 2 4
भ्रमश्चलन् (by transp), T1 G1 M3 भ्रमश्चरन्, T2
भृशश्चलन् (s10) C0 cites भ्रमन् (as in text) S1 K1 4
B1 2 4 D2 प्रस्खलितातरो, S2 Dn1 D4 8 T1 G3 M1
प्रस्खलितातुरो, K2 तातुनो, K3 प्रस्ख*तो हरौ (s10),
V1 प्रस्फुरितातरो, B3 नभाक्षिभातरो, B5 Da1 D1 5
प्रस्खलितोत्तरो, D3 (orig) प्रस्खलिक् (sup lrp लिन्त-
तरो (s10), D6 लिप्तानतो, D7 लितोक्षरो, T2 लितो यथा,
T3 लितातुरे, G1 2 लितोतिरौ (s10) (for लितोऽस्तुरो)
C0 cites [आ]तुरो (as in text) S K (except K1)
V1 B1 Dn1 D2-5 7 8 S [S]द्रवत्, D6 [S]द्रवत् (for
द्रवन्) — ^c) K3 D1 रुग्, Da1 रुग्, D3 भुग्, D6 8
(sup lrp as in text) भग्न (for रुग्ण) B3 प्रपतन्तृ-
कस्, C0 सनियन्तृकस् (as in text) K3 B (except B2)
D6 तदा (for तथा) — ^d) G1 8 गिरिरिथ्या (by transp)
B1 3-5 Da1 D1 3-5 7 वज्रविदारितस्तथा (B5 दा), T1 8
G M वज्रवि(T3 नि)घूर्णित पुरा

16 ^a) D3 T1 हेमावदातेन, M1 हिमाव*तन D5 सुवर्ण
मानिना (for मालिना) — ^b) K4 Da1 हिमाद्रिकूटे (Da1
र) प्रतिमेन, G2 महाद्रिकूट (for हिमाद्रिकूट) K2
(orig) चूर्णित (sup lrp) दन्तिन, B1 नदिना, T3 दन्तिना
(for दन्तिना) — ^c) Dn1 हिते (for हते) K2 4 चड
(for दण्ड) V1 T2 आपतद्, D2 आहवे, D3 आव्रजन्
(for आव्रजज्) — ^d) D3 T1 8 G M सहार्जुन (for
धनजयम्) V1 B2 Dn1 D3 T2 जिघांसुरिन्द्रावरजार्जुनौ
त्वरन् (Dn1 रणे), D2 वरजाजनार्दनौ

र्जनार्दनं पञ्चभिरेव चार्जुनम् ।
 समर्पयित्वा विननाद चार्दय-
 स्ततोऽस्य बाहू विचकर्त पाण्डवः ॥ १७
 क्षुरप्रकृतौ सुभृश सतोमरौ
 च्युताङ्गदौ चन्दनरूपितौ भुजौ ।
 गजात्पतन्तौ युगपद्विरेजतु-
 र्यथाद्रिशृङ्गात्पतितौ महोरगौ ॥ १८
 अथार्धचन्द्रेण हत किरीटिना
 पपात दण्डस्य शिरः क्षितिं द्विपात् ।
 तच्छोणिताभं निपतद्विरेजे

दिवाकरोऽस्तादिव पश्चिमां दिशम् ॥ १९
 अथ द्विप श्वेतनगाग्रसंनिभ
 दिवाकरांशुप्रतिमैः शरोत्तमैः ।
 विभेद पार्थः स पपात नानद-
 न्दिमाद्रिकूटः कुलिशाहतो यथा ॥ २०
 ततोऽपरे तत्प्रतिमा गजोत्तमा
 जिगीषवः संयति सव्यसाचिनम् ।
 तथा कृतास्तेन यथैव तौ द्विपौ
 ततः प्रभग्नं सुमहद्विपोर्बलम् ॥ २१
 गजा रथाश्वाः पुरुषाश्च संघशः

C 8 707
 B 8 18 22
 K 8 54 22

17 ^a) V1 D8 T2 अर्कसमप्रभैस् (for करप्रभैस्)
 — ^b) B1 8 5 D8 4 7 अर्जुन शितै B4 Da1 D1 5
 अर्जुन शितै, D8 अर्जुन च (for एव चार्जुनम्) — ^c)
 S2 K8 4 D8 समर्पयित्वा, B2 विदार्य वीरो (for
 समर्पयित्वा) D8 च ननाद (for विन) K1 कातृपन्,
 B1 8-5 Dn1 D8 4 7 नर्दयन् B2 विस्मयन्, Da1 D1 5
 गर्हयन्, D2 चाजौ, T1 वार्दयन् T2 चार्पयन् (for चार्द)
 — ^d) K1 om बाहू K8 4 V1 B (except B8) D T1 8
 G8 M निचकर्त (for विचकर्त)

18 ^a) K1-8 T2 क्षुरप्रकृतौ, K4 B2 D2 7 प्रकृतौ, B8
 प्रकृतौ, M8 प्रकृतौ (for प्रकृतौ) B8 सुदशौ, Dn1
 सुभुजौ, D8 T8 G1 2 तु भृश, T1 तु भुजौ, T2 विपुलौ, M
 पृथुलौ (for सुभृश) K4 सुतोमरौ, B8 समग्र, D2
 सुमाश्लौ D8 सुमगलौ, T1 ह तोमरौ, T8 स तोमरे (for
 सतोमरौ) — ^b) K1 8 V1 B D S शुभांगदौ (for च्युता)
 K1 8 Dn1 D2 6 8 चदनभूषितौ, K2 शङ्खनरूपितौ (sic),
 M4 चदनरूपितौ (for रूपितौ) Dn1 भुभौ, T1 उभौ, G1
 भृश (for भुजौ) — ^c) D4 समापततौ (for गजात्प) T2
 युगपच्च रेजतुर् (for युगपद्भि) — ^d) S2 यथा त्रिशूगात्, K2
 यथा श्रि (for यथाद्रि) K8 प्रपतन्, B Da1 D1 8-5 7
 रुचिरौ (for पतितौ) K2 महारथौ, B8 सुजगमौ (for
 महोरगौ) D8 S (except T2) यथोरगौ पर्वतशृङ्गतो महीं

19 ^a) V1 B1 8-8 Da1 D1-7 T2-8 तथा, B2 Dn1
 यथा (for अथ) K8 Dn1 हते, V1 B Da1 D1-8 T2
 G2 हत (for हत) — ^b) K4 चद्रस्य (for दण्डस्य)
 K8 धर, Da1 D1 शिरा (for शिर) B8 D8 T1 2 G1 2
 क्षितौ (for क्षिति) — ^c) B8 4 Da1 D1 5 स (B4 स्व)
 शोणितार्द्रं (for तच्छोणिताभं) K8 D8 सशोणितार्द्रं (D8
 'र्द्र') व्युपशाततेजसो, V1 सशोणितार्द्रं न्यपतद्विरेजे, B1 8

स (B8 स्व) शोणितार्द्रं निपतद्विराजते, B2 D8 4 7 स (B2
 तत्) शोणितार्द्रं निपतन्विरेजे, Dn1 D8 स (D8 तत्
 by corr) शोणितार्द्रं व्युपशाततेजा (hypermetric) T1 सशोणितार्द्रं
 न्यपतद्विराजते, T2 स्वशोणितार्द्रं व्युपशाततेजो, T8 G8 स
 (G8 स्व) शोणितार्द्रं व्युपशाततेजसा, G1 स्वशोणितार्द्रं निपत
 द्विराज तत् G2 सशोणितार्द्रं निपतद्विराज M1 स्वशोणितार्द्रं
 व्युपशाततेजसा, M2-4 स्वशोणितार्द्रं व्युपशाततेजसा — ^d)
 K8 D8 दिवाकरोऽस्तादिव, B2 Da1 D1 5 करास्तादिव (for
 करोऽस्तादिव) Co cites अस्ताद् (as in text)

20 ^a) K4 B4 5 D8 4 7 श्वेतवराभ, B1 नगाभ, B8
 नगाभ, B8 हयोपमन्निभ (sic), D8 नगागसन्निभ, T1
 नगाद्रि, M2 4 नगाभ — ^c) T8 चिच्छेद (for विभेद)
 K1 2 पार्थ S1 नानदन्, K1 नानद, V1 T2 नागो,
 B Da1 D1-5 7 8 नादयन् (D4 यत्) (for नानदन्)
 — ^d) K1 हिमाद्रिकूटं (sup in T) (for द्रिकूट)
 K8 B (except B2) D S हिमाद्रिकूट कुलिशाहत यथा
 Co cites कूट

21 ^a) T1 8 G8 M2-4 तथापरे, G1 2 तथेतरे (for
 ततोऽपरे) — ^b) D8 सप्रति, Ca सयति (as in text)-
 K8 B8 5 Da1 Dn1 D1 8 4 7 सव्यसाचिना (for साचिनम्)
 — ^c) K8 द्विपा, B8 damaged, D2 हतास्, D8 T8
 G8 हतास्, G1 2 जितास् (for कृतास्) V1 कृतास्तेन
 (for कृतास्तेन) B2 5 D8-5 7 ते च, B8 ते तु, S तेपि (for
 तेन) B8 यथा कृतौ, B4 यथा च तौ (for यथैव तौ)
 G2 तद्विपौ (for तौ द्विपौ) Co तथैव कृता यथा तौ
 द्विपा इत्यर्थः । Co — ^d) K1 D1 5 प्रभग्नं (for प्रभग्न) T1
 समभूद् (for सुमहद्) K8 द्वयोर्, B8 प्रभोर् (for
 रिपोर्)

C 8 707
B 8 18 22
K 8 54 22

परस्परघ्नाः परिपेतुराहवे ।
परस्परप्रस्खलिताः समाहता
भृशं च तत्तत्कुलभाषिणो हताः ॥ २२
अथार्जुन स्वे परिवार्य सैनिकाः
पुरदर देवगणा इवाब्रुवन् ।
अभैष्म यस्मान्मरणादिव प्रजाः
स वीर दिष्ट्या निहतस्त्वया रिपुः ॥ २३
न चेत्परित्रास्य इमाञ्जनान्भया-

द्विषद्भिरेवं बलिभिः प्रपीडितान् ।
तथाभविष्यद्विषता प्रमोदनं
यथा हतेष्वेव्हिह नोऽरिषु त्वया ॥ २४
इतीव भूयश्च सुहृद्भिरीरिता
निश्म्य वाचः सुमनास्ततोऽर्जुनः ।
यथानुरूप प्रतिपूज्य त जनं
जगाम संशप्तकसधवा पुनः ॥ २५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

22 " T₈ G₈ रथा गजाश्वा, G₂ रथो गजाश्वा (for गजा रथाश्वा) K₂ रथाश्वा (for रथाश्वा) B₈ रहस, D₂ सहस (for सधस) — ^b) D₂ ६ परस्य भग्ना (D₆ आ) (for स्परघ्ना) — ^c) K₁₋₈ V₁ B D T₂ ३ G₁ ३ M₈ ४ परस्पर (K₂ रा) प्रस्खलिता, G₂ परस्परप्रस्खलिता (for परस्परप्र) B₂₋₄ (m as in text) ३ Da₁ D₁ ३-५-७ T₈ समाहिता, D₈ गता, M₂₋₄ त्रणातुरा (for समाहता) — ^d) V₁ भृश निपेतत्तद्बहुभाषिणो रणे (s₁₀), B₁ ३-५ Da₁ Dn₁ D₁ ३-५ ७ भृश निपेतुर्बहुभाषिणो ह (Dn₁ जोदि)ता, B₂ D₂ T₂ तथैव तत्तद्बहुभाषिणो हता (B₂ रणे), B₄m D₆ तथैव तद्बहुभाषिणोपरे (D₆ जो हता), D₈ भृश च तत्तत्कुलभाषिणो हता, T₁ भृश च तत्तद्बहुभाषिणो नरा, T₈ भृश च तत्तद्बहुभाषितो हता, G M भृश च तत्तद्बहु (M₄ परि)भाषिणो हता Co cites बहुभाषिण

23 " B₁ ३ Dn₁ D₆ T₂ सपरि (for स्वे परि) — ^a) K₈ भैष्मा, K₄ अभैष्म, V₁ B₅m M₁ अभैष्ट, G₂ अभैष्म (as in text) — ^d) K₈ विद्या Dn₁ दृष्टा (for दिष्ट्या) T₂ रणे (for रिपु)

24 B₂ om 24 25 B₈ partly damaged — ^a) K₁ परित्राम्य (for परित्रास्य) K₈ न चेक्ष्वमत्रास्य इमा क्षताज्जयात् (s₁₀), V₁ न चेत्परित्रास्यदिम जन भवान्, B₁ ४ ५ Da₁ D₁ ३-५ ७ न चेदरक्षिष्य इम जन (B₁ ४ इमाञ्जनान्) भयात्, Dn₁ D₈ न चेत्परि (D₈ र)त्रास्यदितो भयाञ्जवान्, D₂ न चेत्परित्रासि इम जन भयात्, D₆ तत् परित्रासि इम जन भयात्, T₁ न चेत्परित्रास्यति ते

जनान्भवान्, T₂ ३ G M₁ न चेत्परित्रास्यदिमाञ्जनान् (T₂ म जन) भवान्, M₂₋₄ न चेत्परित्रास्यदिमा जनाञ्जवान् (M₈ यात्) — ^b) V₁ Da₁ D₁-७ T₂ प्रपीडित, G₁ डनात् (for डितान्) — ^c) T₂ ततो (for तथा) B₄m प्रसाधन, D₂ ६ प्रमाथि (D₆ थ)न, T₂ प्रयोजन (for प्रमोदन) — ^d) S₁ K₂ B₂ इष्टिह (s₁₀), S₂ [अ]स्ति ह, K₄ [ए]व हि, Dn₁ [ह]विव (for [ए]विवह) K₄ [S]रिमर्दन, B₁ ३-५ Da₁ D₁ ३-५ ७ [S]रिस्दन, Dn₁ रिपुस्त्वया (for नोऽरिषु त्वया) K₈ यथा हतेष्वेव्हितोदिषु त्वया (s₁₀), V₁ D₂ ६ यथा हतानेक महारथा (D₆ थ)स्त्वया, B₄m यथा हतरैकमहारथास्तया, T₁ यथा हतास्माकमिहेरितस्त्वया, T₂ ३ G M यथा हतास्माक मिहा (G₂ हे)रयस्त्वया

25 B₂ om 25 (of v 1 24) — ^a) D₂ वाच * (for भूयश्च) K₄ B₈ ईडितो, D₇ ईडिता, M₁ ईरितान् (for ईरिता) — ^b) Dn₁ D₈ S तदा (T₁ ३ था) (for ततो) — ^c) Dn₁ तथानुरूप, G₂ यथात्मरूप, G₀ नुरूप (as in text) V₁ B₈ Da₁ D₁ ३ ६ प्रतिगृह्य त, B₄ पूजित (for पूज्य त) M₈ तज्जन (for त जन) — ^d) Some MSS ससप्तक

Colophon — Adhy name K₈ V₁ B₄ T₂ M₁ दडधारवध, Da₁ Dn₁ D₁ ३ T₁ दडधा (D₆ थ)रदडध — Day of Karna's Generalship S₂ K₄ प्रथमे युद्ध-दिवसे — Adhy no (figures, words or both) S₂ 13 (as in text), B₁ ५ Da₁ D₈ 18, B₂ D₄ 19, D₁ 16, T₁ ३ G 59, T₂ M 58

१४

संजय उवाच ।

प्रत्यागत्य पुनर्जिष्णुरहन्संशप्तकान् बहून् ।

वक्रानुवक्रगमनादङ्गारक इव ग्रहः ॥ १

पार्थबाणहता राजन्नराश्वरथकुञ्जराः ।

विचेलुर्वभ्रमुर्नेदुः पेतुर्मल्लुश्च मारिष ॥ २

धुर्य धुर्यतरान्मृतात्रथाश्च परिसंक्षिपन् ।

पाणीन्पाणिगत शस्त्र बाहून्पि शिरांसि च ॥ ३

भल्लैः क्षुरैरर्धचन्द्रैर्वत्सदन्तैश्च पाण्डवः ।

चिच्छेदामित्रवीराणां समरे प्रतियुध्यताम् ॥ ४

वाशितार्थे युयुत्सन्तो वृषभा वृषभं यथा ।

आपतन्त्यर्जुनं शूराः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ५

तेषां तस्य च तद्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ।

त्रैलोक्यविजये यादृग्दैत्याना सह वज्रिणा ॥ ६

तमविध्यन्निर्भिर्बाणैर्दन्दशूकैरिवाहिभिः ।

C 8 717
B 8 19 7
K 8 55 7

14

In T₂, the portion from संजय उवाच (in 1) up to शुभ (in 39^b) is lost on missing folios. The MS is mostly ignored up to 39.

1 After the ref, S₂ reads ॐ — ^a) V₁ D₁ 5 प्रत्यागत्य, B₂ D₈ गत, S (T₂ missing) प्रत्येत्याथ (for प्रत्यागत्य) K₄ जिष्णुम् — ^b) V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁-8 5 7 8 T₁ जने, B₈ M हत्वा, D₄ युद्धे, D₈ जयेत्, T₈ G जित्वा (for अहन्) Some MSS सप्तसकान् T₁ 3 G₈ M₂-4 बभौ (for बहून्) — ^c) K₄ वक्रानुवक्रगमनाद्, V₁ वक्राभिवक्र, B₈ D₈ 4 6 7 वक्रातिवक्रगमनाद् (D₄ न्), G₂ चक्रानुवक्र, M₁ वक्रानुवक्रगमनान्

2 ^a) K₈ पार्थिवाश्च (for पार्थबाण) K₁ हतान् (for हता) T₁ G₁ 2 ते ये, T₈ G₈ M तेथ (for राजन्) — ^b) B₈ T₁ G₁ 2 रथाश्वनरकुञ्जरा — ^c) V₁ Dn₁ D₂ 8 8 M₁ विचेरुद्, Da₁ D₁ 5 विचेसुद् (for विचेलुद्) M₁ विभ्रमुद् (for बभ्रमुद्) V₁ B (except B₂) D (except D₈) नेष्टु (for नेदु) — ^d) V₁ D₈ T₁ G₂ M₁ मन्त्रुश्च, G₁ मृत्युश्च, M₄ वन्त्रुश्च (for मल्लुश्च) V₁ B₂ 4 5 D₂-4 6 7 भारत (for मारिष) K₈ सप्रपेतुश्च मारिष

3 B₈ partly damaged — ^a) S₂ धुर्य, K₈ T₁ धुर्या, K₄ आर्य, B₁ 5 D T₈ G M Co धुर्यान् (for धुर्य) K₁ Dn₁ D₈ S (T₂ missing) धुर्यै (T₈ G₈ ये) तरान्, K₈ धुर्यवतान्, Da₁ D₁-7 गतान् (for तरान्) B₁ 4 5 शूरान् (for सूतान्) V₁ B₂ 4 m रथधुर्यगतान्मृता (B₂ न्शूरा)न् (for ^a) K₈ ध्वजाश्चापि निसक्षिपन्, V₁ ध्वजाश्चै वास्ति (marg आपाणि) सायकान्, B₂ 4 m 5 Da₁ D₁-5 7 G₈ ध्वजाश्चापाणि सा (B₂ शा)यकान्, B₁ 4 Dn₁ D₈ ध्व (B₁ भु)जाश्चापाणि सक्षिपन् (D₈ पत्), D₈ T₁ 8 ध्वजाश्चापाणि

(T₁ पाश्च, T₈ पार्थ) सायकान् G₁ 2 M ध्वजाश्चापासि सायकान् (for ^b) Co cites रथान् (as in text) — ^c) Dn₁ पाणीन्पाणिगताश्चान् — ^d) K₁ 8 बहून्पि, V₁ B₂ महाबाहून् (for बाहून्पि) B₁ Da₁ D₁ 5 शिरास्यपि, B₄ शिरास्यथ (for सि च)

4 ^a) D₈ क्षुरैर् D₄ कुतैर्, D₈ क्षुरप्रैर् (hypermetric) (for क्षुरैर्) — ^b) S₂ मारिष, K₈ पाण्डव, B₈ भारत, Dn₁ पाण्डव, M₂-4 पार्थिव — ^c) K₈ चिच्छेद गात्र वीराणा, B₈ दामितवीर्याणा — After 4 S (T₂ missing) ins

101* त प्रवीरास्त्वदीयाना नर्दमानाभिदुदुवु ।

[T₁ ते M₂-4 स (for त) T₁ नर्दमानाश्च दुदुवु M विनदतोभि (for the posterior half)]

5 ^a) K₈ V₁ B D T₁ वासितार्थे (V₁ D₈ थै) T₈ G M वाशितार्थे (for तार्थे) T₁ प्रयुक्ताना, T₈ G₁ 8 M₁ प्रयुक्ताना, M₂-4 प्रयुध्यन्त (for युयुत्सन्तो) — ^b) V₁ Dn₁ वृषभान्वृषभा (Dn₁ भो), D₂ वृषभा वृषभो T₈ G₈ वृषाणा वृषभ, M₁ वृषभाणा वृषा, M₂-4 वृषभं वृषभा (by transp) — S K₁ 2 Dn₁ D₈ om 5^{ad} — ^c) K₄ B₁ 8 D₈ 4 7 निपतत्यर्जुन, Da₁ D₈ अपतत्यर्जुन, D₁ अपतत्यर्जुन, D₂ 8 आपतत्यर्जुन K₄ B₂ 4 वीरा (for शूरा)

6 ^a) Da₁ D₁ 5 महद् (for च तद्) — ^b) Dn₁ S (T₂ missing) रोमहर्षण (for लोम) — ^c) D₈ यद्गद् (for यादृग्) G त्रैलोक्यविजयादुरधै (sic) — ^d) T₈ G इव (for सह) S₁ K₁ 2 वज्रिणा (for वज्रिणा)

7 ^a) Dn₁ S (T₂ missing) अथावि (M₁ निव)ध्यत् (for तमवि) Co cites अविध्यत् (as in text) — ^b) G₁ 2 दतशूकैर्, Co दन्द (as in text) — ^c) B₁ 4 5 Da₁ D₂-4 7 Co उग्रायुधसु (D₂ श)तस, B₈ उग्रसुतस,

[95]

C 8 717
B 8 19 7
K 8 55 7

उग्रायुधस्ततस्तस्य शिरः कायादपाहरत् ॥ ७
तेऽर्जुनं सर्वतः क्रुद्धा नानाशस्त्रैर्वीवृषन् ।
मरुद्भिः प्रेषिता मेघा हिमवन्तमिवोष्णगे ॥ ८
अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विषता सर्वतोऽर्जुनः ।
सम्यगस्त्रैः शरैः सर्वान्सहितानहनद्बहून् ॥ ९
छिन्नत्रिवेणुजङ्घेयान्निहतपार्श्विणिसारथीन् ।
संछिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्व्यनुकर्षयुगात्रथान् ।
विध्वस्तसर्वसंनाहान्बाणैश्चक्रेऽर्जुनस्त्वरन् ॥ १०

Ts उग्रायुधस्तस्य (s10) (for युधस्तस्य) G2 तेषा (for तस्य) M उग्रायुधस्य तज्जिष्णु

8 Bs partly damaged — °) D2 तेऽर्जुन (for तेऽर्जुन) S (T2 missing) ततस्ते सर्वतः पार्थ — °) Ks अवावृषन्, V1 इवाद्वयन्, Ds अवीविषन् (for अवीवृ) D7 नाराचैरभ्यवीवृषन् — °) K1 B1 2 4 5 D (except Dn1 Ds) M2-4 प्रेषिता, V1 प्रहिता, G2 प्रेषिता (for प्रेषिता) — °) S2 K4 इवोष्णगौ, Ds इवाप्लवे (sup lsn इवोऽप्लवे) (for इवोष्णगे)

9 °) Ks निशितान् (for द्विषता) — °) K1 V1 Ds G1 2 M1 सम्यगस्त्रै, Ks सम्यगास्त्रै (s10) (for गस्त्रै) Co cites अस्त्रै (as in text) — °) V1 B D (except Ds) T1 Gs M अहितान् (for सहि) S1 K1 अहरद्, Ks अवधीद् (for अहनद्) Ts Gs बलात् (for बहून्)

10 °) S2 K4 T1 3 Gs भिन्नत्रिवेणुजङ्घेया(T1 षू)न्, K1 छिन्नत्रिवेणुजङ्घेया, Ks Ds छिन्नत्रिवेणुसघोषान्, V1 त्रिवेणुसघोषान्, B Da1 D1 3-5 7 त्रिवेणुसघातान्, Dn1 हतत्रिवेणुजङ्घेया, G1 2 भिन्नत्रिवेणुजङ्घेया(G1 षा)न्, M1 2 4 छिन्नत्रिवेणुजङ्घेया(M1 वै)षान् Ca cites इषा — °) S1 विहतपार्श्विसारथीन्, S2 निहत पार्श्वि, K2 विहता न्पार्श्वि, V1 Ds हतपार्श्विन्ससारथीन्, B1 3 4 Da1 Ds-5 7 8 हताश्च(D4 श्र)पार्श्वि, B2 ह्यपाष्णान्ससारथीन्, Bs Dn1 हताश्चान्पार्श्वि, D1 हताश्चपार्श्विसारथी, T1 3 Gs हताश्चान्हत, G1 2 M हताश्चपार्श्वि(M2-4 छि)सारथीन् — After 10^{ab}, N (except D2) ins

102* विध्वस्तायुधतूणीरान्विचक्रथकेतनान् ।

[Ks विध्वस्तायुधतूणीरान्, Ds 4 7 विस्रस्तहस्त (for the prior half) K1 विचक्रु रथकेतनान्, B2 4 विचक्रथकूवरान् (for the posterior half)]

— °) S2 K4 सभिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्, Bs सल्लिन्नरश्मियोक्त्रा, B4 सल्लिन्नरश्मियोक्त्रेशान् (s10), Dn1 रश्मियोक्त्राक्षान् — °) Bs आचकर्षयुगान्, Dn1 Ds सालुकर्ष, D2 वासुकर्ष, T1 G अनुकर्षयुधा(T1 गा)न्,

ते रथास्तत्र विध्वस्ताः परार्ध्या भान्त्यनेकशः ।
धनिनामिव वेदमानि हतान्यभ्यनिलाम्बुभिः ॥ ११
द्विपाः सभिन्नमर्माणो वज्राशनिसमैः शरैः ।
पेतुर्गिर्यग्रवेश्मानि वज्रवाताग्निभिर्यथा ॥ १२
सारोहास्तुरगाः पेतुर्वहवोऽर्जुनताडिताः ।
निर्जिह्वात्राः क्षितौ क्षीणा रुधिरार्द्राः सुदुर्दशाः ॥ १३
नराश्चनागा नाराचैः संस्यूताः सव्यसाचिना ।
बभ्रमुश्चस्वलुः पेतुर्नेदुर्मम्लुश्च मारिष ॥ १४

Ms व्यनुकर्षयुधान् (for षयुगान्) D7 व्यनुकर्षयुधात्रथीन्, M1 2 व्यनुकर्षयुधानपि, M4 षयुधानपि — °) Ds विध्वस्तान्, G1 स विध्व, M4 विध्वस्थ — °) D2 चक्रेर्जुनोस् B1 3 4 Da1 D1 3-5 7 तदा, Bs तथा (for स्त्वरन्)

11 °) B2 तव (for तत्र) M4 विध्वस्था — °) D1 पतर्ध्या (for परार्ध्या) — °) B2 धन्विनाम् (for धनिनाम्) — Ds om (hapl) 11^a-12^a — °) S K1 2 हतान्यभ्यनिलोऽम्बभि, Ks हताग्रान्यभ्यनिलादिभि (corr upt), K4 हतान्यभ्यनिलाडुभि, B2 निहताभ्यनिला, D2 हतान्यभ्यनिला, Ds हतान्यश्मानिलाडुभि, G2 निहतान्यनिलाडुभि

12 Ds om 12^{ab} (cf v 1 11) — °) S2 Ks Dn1 Ds G M1 सभि(G2 छि)न्नमर्माणो, K4 वर्मणो, M2-4 वर्मणो (for मर्मणो) — °) S (T2 missing) वज्राशनिसमै (T1 भि), Co शनिसमै (as in text) — K1 om 12^a-13^a — °) Ks पेतुर्गिर्यग्रवेश्मानि (corrupt), B2 पेतुर्विग्र्यग्रवेश्मानि, B4 पेतुर्गिर्यग्र, D2 पेतुर्गिर्यग्रशूगानि — °) B (except B2) Da1 Dn1 D1 3-5 7 T1 G1 2 M1 4 वज्रपा(Dn1 चा)ताग्नि(Ds दि)भिर्यथा — After 12, Ts Gs read 15

13 K1 om 13 (cf v 1 12) — °) Bs पातिता, T1 3 G पीडिता (for ताडिता) — °) K2 निर्जिह्वात्रा, Ks निजिह्वात्रा, V1 निर्जिह्वाक्षा, B2 निर्जित्वाख्या, Da1 D1 निर्जित्वात्रा, D2 विजिह्वात्रा, Ds विजिह्वाक्षा, Ts G निर्गतात्रा, Ca c निर्जिह्वात्रा (as in text) Bs निजिह्वाक्षण तौ क्षीणा (corrupt) — °) B2 सुदुर्दशा, Ds सुदुर्दशा, T1 सुधारुणा, G1 सुदर्शना, G2 3 M2 सुदुर्दशा (for ईश) Ks रुधिरार्द्रा, D1 रुधिराद्राश्च (hyper metric)

14 °) V1 B2 3 Da1 D1 5 6 कुजराश्चैव (for नराश्चनागा) — °) Bs स्यूता, G1 सहता, G2 सुहता (for संस्यूता) Ds सव्यसाचिन — Ks om 14^{ab} — °) Ds चरणे,

अणकैश्च शिलाद्यौतैर्वज्राशनिविषोपमैः ।
 शरैर्निजम्विवान्पार्थो महेन्द्र इव दानवान् ॥ १५
 महार्हवर्माभरणा नानारूपाम्बरायुधाः ।
 सरथाः सध्वजा वीरा हताः पार्थेन शेरते ॥ १६
 विजिताः पुण्यकर्माणो विशिष्टाभिजनश्रुताः ।
 गताः शरीरैर्वसुधामूर्जितैः कर्मभिर्दिवम् ॥ १७
 अथार्जुनरथ वीरास्त्वदीयाः समुपाद्रवन् ।
 नानाजनपदाध्यक्षाः सगणा जातमन्यवः ॥ १८
 उद्यमाना रथाश्चैस्ते पत्तयश्च जिघांसवः ।

समभ्यधावन्नस्यन्तो विविधं क्षिप्रमायुधम् ॥ १९
 तदायुधमहावर्षं क्षिप्तं योधमहाम्बुदैः ।
 व्यधमन्निशितैर्बाणैः क्षिप्रमर्जुनमारुतः ॥ २०
 साश्वपत्तिद्विपरथं महाशस्त्रौघमप्लवम् ।
 सहसा सतितीर्षन्त पार्थं शस्त्रास्त्रसेतुना ॥ २१
 अथाब्रवीद्वासुदेवः पार्थ किं क्रीडसेऽनघ ।
 संशप्तकान्प्रमथ्यैतांस्ततः कर्णवधे त्वर ॥ २२
 तथेत्युक्त्वार्जुनः क्षिप्रं शिष्टान्सशप्तकास्तदा ।
 आक्षिप्य शस्त्रेण बलादैत्यानिन्द्र इवावधीत् ॥ २३

C 8 734
B 8 19 24
K 8 55 24

G₁ चस्खली (for चस्खलु) S (T₂ missing) नेदुर
 (for नेतुर) — ^a) T₃ G₈ पेतुर्मन्त्रश्च, G₁ पेतुर्मन्त्रश्च (sic),
 G₂ M पेतुर्मन्त्रश्च (for नेदुर्मन्त्रश्च) K₄ मारिष, B₂ 8 भारत

15 T₃ G₈ read 15 after 12 V₁ reads 15^{ab} on
 marg — ^a) Ś₁ (marg) अरकैश्च, Ś₂ K₄ रणकैश्च, K₈
 V₁ B D T₁ 8 G₁ 8 M अनेकैश्च, G₂ ताननेकै (for अणकैश्च)
 — ^b) B₁ वज्रासनिविषोपमै, Dn₁ T₁ 8 G₁ 8 M वज्रान
 (T₁ G₁ 8 नि)लविषो, D₈ वज्राशनिशिखो, G₂ वज्रा
 ननविषो — ^c) K₄ निजिघ्रिवान्, D₈ विजिघ्रि (for
 निजिघ्रि) — ^d) B₅ transp इव and दानवान्

16 ^a) T₃ G₈ अनेकवर्मा, G₁ 2 महार्हवर्णा — ^b)
 K₈ V₁ B₁ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 8 8 नानारूपा (D₈ प)
 वरायुधा, M नानारूपधरा युधि — ^c) Dn₁ D₈ सरथा
 श्रगजा, D₂ 8 सगजाश्वा रथा, S (T₂ missing) सरथाश्च
 (G₂ 8 M₁ 2 4 श्र)द्विपा D₁ सुध्वजा (for सध्वजा)

17 ^a) V₁ निर्भिन्ना, B₂ निर्जिता, D₂ 8 S (T
 missing) निर्भया (for विजिता) — ^b) Dn₁ विशिष्टा
 भिजनप्रिया, G₁ विनिशिष्टाभिजनता (corrupt) — ^c) K₁
 G₁ वसुधा, Dn₁ D₄ बहुधाम् (for वसुधाम्) D₈ गता
 शरैर्हताश्चैवम्, T₁ गता शरेस्ते वसुधाम्, M शरीरैर्वसुधा
 जग्मुर् — ^d) Ś₂ K₁ 2 4 T₂ पूजितै, Da₁ D₁ 5 ऊर्जित,
 T₁ ऊर्जितै, M₂-4 आर्जितै, C₈ ऊर्जितै (as in text)
 G₁ जग्मूपाजितै कर्मभिर्दिव (hypermetric)

18 ^a) K₁ D₂ 8 अथार्जुन रथ वीरा, B₁ 5 Da₁ D₁ 8-8 7
 अथार्जुन (D₁ 5 न) रथवर, B₄ अर्जुनस्य रथवर — ^b) Ś₂
 समुपाद्रवत्, V₁ B₁ 2 4 5 D S (T₂ missing) समभिद्रवन्,
 B₈ समभिद्रुता (for समुपाद्रवन्)

19 ^a) K₈ उद्यमाना, Da₁ D₈ भुह्य, Dn₁ D₂ 8 G₁ 8
 M (except M₈) ऊह्य, D₁ गुह्य (for उह्य) K₈ V₁
 B₁-4 Dn₁ D₈ 4 7 8 T₃ G₂ 8 M रथाश्चैभै (K₈ भा),
 B₅ रथश्चैभै, Da₁ D₁ 8 रथाश्चैतै, D₂ श्वैश्च, D₈ श्वैते,
 T₁ श्वैस्ते (for श्वैस्ते) — ^c) Da₁ D₅ समभ्यधावन्नस्यन्तो

20 ^a) K₈ तदायुधमहा, D₄ तदायुधमहावर्षं, G₁
 तदायुधमहावर्षं (sic) — ^b) V₁ B₈ D₄ मुक्त, B₁ 2 4 5
 Da₁ D₁ 8 8 7 T₃ युक्त, D₈ क्षिप्र, M₁ om (for क्षिप्त)
 K₄ योधमहाबुध, B₂ महाबुधे, G₈ M योधमहाबुधे K₈
 क्षिप्रयोधमहाबुधे — ^c) M₄ दिशि तैर् (for निशितैर्)
 — ^d) D₈ क्षिप्रमर्जुनमारुता

21 ^b) V₁ महदश्वौघसप्लव, B₁-8 4 m 5 D (except
 D₈) T₁ महाशस्त्रौघस (B₈ T₁ वि)प्लव, T₃ G₈ समहाश्वौ
 घविप्लव, G₁ 8 महाश्वौघासि (G₂ घ स)विप्लव C₈ oites
 अप्लवम् (as in text) — ^c) Ś₁ K₁ 2 4 B₅ सतितीर्षत
 (K₁ ता), B₈ 4 Da₁ D₁ 4 5 तत्र विशिप्त, G₂ सनिकर्षत,
 G₈ तत्तितीर्षत (for सतितीर्षन्त) D₂ प्रसरतमवेक्षते, D₈
 महाशामतितीर्षत — ^d) Ś₁ K₁ 2 4 B₈ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 4
 M₁ पार्थ (for पार्थ) K₈ पार्थ शस्त्रास्त्रसकुल, D₂M₈ पार्थ
 शस्त्रार्थ (M₈, णि)सेतुना, D₈ पार्थ सहास्त्रसे, G₁ पार्थ
 शस्त्रास्त्रतेजसा

22 ^a) Ś₂ G₁ तथा (for अथ) — ^b) K₁ B₂-8
 D (except D₈) T₁ M पार्थ (for पार्थ) D₂ किं क्रीडसे,
 T₃ G₈ क्रीडयसे (for किं क्रीडसे) D₈ [S]नया (for [S]
 नघ) — After 22^{ab}, G₁ 2 ins

104* एते बलाधिका प्राप्ता पार्थ किं क्रीडसेऽनघ ।

[G₂ हते (for एते) G₁ व्याप्ता (for प्राप्ता) G₂ पार्थ किं
 क्रियतेनघ (for the posterior half)]

— ^c) Some MSS ससप्तकान् K₁ प्रसुरयैतास्, K₈
 B₁ 4 Da₁ Dn₁ D₁ 2 4 5 T₁ G₁ 8 M प्रमथ्यैनास्, B₈
 प्रमाथ्यैव, D₈ 7 प्रमथ्येनास्, T₃ G₂ ध्यैना (for ध्यैतास्)
 — ^d) K₄ तुर, B₂ त्वरन् (for त्वर)

23 ^a) K₈ V₁ B D S (except M₁, T₂ missing)
 कृष्ण (M₄ ण्यन्) (for क्षिप्र) — ^b) Some MSS
 ससप्तकान् K₁ Dn₁ तथा, V₁ D₈ S (T₂ missing)
 अथ, B₂ हि (submetric) (for तदा) — ^c) D₈ शस्त्रौघ

C 8 735
B 8 19 25
K 8 55 25

आदधत्संदधन्नेषून् दृष्टः कैश्चिद्रणेऽर्जुनः ।

विमुञ्चन्वा शराञ्छीघ्रं दृश्यते स्म हि कैरपि ॥ २४

आश्चर्यमिति गोविन्दो ब्रुवन्नश्चानचोदयत् ।

हंसासगौरास्ते सेना हंसाः सर इवाविशन् ॥ २५

ततः संग्रामभूमिं तां वर्तमाने जनक्षये ।

अवेक्षमाणो गोविन्दः सच्यसाचिनमब्रवीत् ॥ २६

एष पार्थ महारौद्रो वर्तते भरतक्षयः ।

पृथिव्या पार्थिवानां वै दुर्योधनकृते महान् ॥ २७

पश्य भारत चापानि रुक्मपृष्ठानि धन्विनाम् ।

महतामपविद्धानि कलापानिषुधीस्तथा ॥ २८

(for शस्त्रेण) Ks आक्षिप्तशस्त्रेण जलाद्, T1 M क्षपयिष्यन्न
थास्त्रेण, Ts G क्षपयिष्यस्तदा (G1 2 था) बाणै — ^a) Ds 8
इवाव्रवीत् (for इवावधीत्)

24 For 24, cf 8 12 64 — ^a) Ks नानध (inf lin
दत्, V1 B1 4 Da1 Dn1 D2 4 7 आददन्, B2 अधत्स्व,
B3 5 आददत् (for आदधत्) B5 सदधद्वेषून्, Ds सदध
क्षिपून् (for धन्नेषून्) D6 आदद सदधन्नेषून्, T1 M
नानदत्सदधच्चै (M1 धश्चै)व, Ts Gs नादधत्सदध (Gs धा)
श्चैव, G1 8 नादय (G2 द)त्सदधश्चैव — ^b) K1 सृष्ट
(for दृष्ट) M1 कश्चिद् (for कैश्चिद्) G2 जनेर्जुनौ (for
रणेऽर्जुन) V1 न दृष्ट कैश्चिदर्जुन — ^c) Dn1 विमुञ्चन्वा,
D2 विमुञ्चन्वै (for विमुञ्चन्वा) S (T2 missing) घोरान्
(for शीघ्र) — ^d) Ks 4 D1 वा, D वै (for स्म) K1
V1 Dn1 Ds 4 6 7 दृश्यतेव हि तैरपि, B1 दृश्यते वाहितैरहि
(corrupt), B2 दृश्योन्यैर्वाहितैरपि B3 दृश्यते वापि तैरपि,
B4 Da1 Ds 8 दृश्यते वाहितैरपि, B5 दृश्यते चाहितैरपि,
T1 G1 2 दृश्य (G2 दृश्य)ते वै हता नरा, Ts Gs दृश्य (Gs
दृश्य)ते वै नरा हता, M दृश्यते चाहिता हता

25 ^a) K1 अपि (for इति) — K1 om (hapl)
25^b-26^c — ^b) D2 अयोजयत्, D6 अनोदयत् (for
अचोद) S K2-4 B3 4 (m as in text) Da1 D1 3-5 7 8
सम (Ds by corr तदा)मन्यत भारत (Ds ती) — ^c)
S2 हसा स्म गौगस् (sic) K4 B1 3 4 Ds हसाशु,
V1 Ds 4 7 Ts Ms-4 हसांग, B2 हसा सगौ, Dn1
हसाभ, D2 हसांश्च गौरास् (sic) D6 घर्माशु, G6 हसास
(as in text) B4 सेन्य M1 सेना Ks हसासगोणसूसेना
(corrupt), B5 हसांश्च (marg शु)गौरास्तस्सेन्य, T1 G1 2
हसागवर्ण (T1 गाँ)गौरास्ते Gs हसागगौरवर्णास्ते — ^d)
Ks इवावसन्, V1 D1 M1 इवावगत् (for इवाविशन्)
— For 25^{ad} Ds subst

105* ततस्ते हससदृशास्तुरगा वातरहस ।

तां सेनां विविशुर्दृष्ट्वा हसा इव महत्सरः ।

26 In N 8 14 26-50 is repeated in continua-
tion of App I, No 16, after adhy 40 — ^a)
Gs संग्रामभूम्या K4 B1 3 5 Da1 D1 3-5 7 (all first
time) च, G1 2 तु (for ता) D2 (second time)
आससाद च तां भूमिं — ^b) B2 (first time) यमक्षये, Ds

(first time) घनजये (for जनक्षये) — ^c) S1 K2 (both
first time) अवेक्षमानो, Ks (first time) आचक्ष्यमाणो,
Ks (second time) 4 (first time) B2 Dn1 (both first
time) D2-4 (all second time) 5 (both times) 7 (first
time) 8 (both times) अवेक्ष Da1 D1 5 (all second
time) आवेक्ष (Da1 दृश्य), Ts विप्रेक्ष, Gs विप्रेक्ष्य
(for अवेक्ष)

27 ^a) N (second time, but Ks both times) पश्य
(for पृष) D2 (first time) G2 पार्थो S K Ds 8 (all
second time) यथा रौद्रो, B2 (first time) महाघोरो, T1
महानरौद्रो — ^b) Ks (first time) जनसक्षय, Ks (second
time) B2 Ds (both first time) Ts G1 2 भारत
— ^c) S K2 4 (all first time) पृथिव्या N (second
time) क्षत्रियाणा (for पार्थिवाना) S K1-3 (all second
time) V1 (first time) B5 (second time) Dn1 D2 6
(all both times) 8 (second time) S (T2 missing) च,
K4 (second time) हि, B2 (first time) तु (for वै)
Da1 D1 5 (all first time) पार्थिवेन्द्राणा (for वाना वै)
— ^d) K4 V1 B1 Da1 D1 2 3 5 (all first time, but
K4 B1 D2 6 second time) दुर्योधनकृते

28 After 28^{ab}, D4 (marg) 7 (both first time)
read 30^{ab} repeating it in its proper place T1
G2 om 28^{ad} — ^c) S K1 2 4 Ds (all second time)
पृ (Ds मृ)तनाम्, Ks V1 B Da1 Dn1 D1-7 (all second
time) मृ (B2 सु)तानाम्, Dn1 Ds (both first time)
T G1 3 M हतानाम् (for महताम्) S2 (second time)
उप, K1 D2 (both first time) 6 7 (both second time)
अपि, K4 (first time) अप्य, B3 5 Da1 Ds-5 7 (all
first time) चाप (for अप) V1 B1 2 4 D2 6 (all
first time) आह (Ds हू)तान्यपविद्धानि — ^d) S1
(first time, sup lin as in text) कलापानिषुधीन्,
S2 V1 B1 2 4 Ds 4 7 (all first time) Ts G1 3 Ms
कलापानि (B2 नी)षुधीन्, Ks (first time) कलापानि
ब्रुवास् Ca c ote कलापान् (as in text) M1 (before
corr) तदा (for तथा) S K V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 8
(all second time) कलापाश्च महाघनान्, Ds (second
time) कलापाश्च महाहवे

जातरूपमयैः पुद्गैः शरांश्च नतपर्वणः ।

तैलाधौताश्च नाराचाभिर्मुक्तानिव पन्नगान् ॥ २९

हस्तिदन्तत्सरुन्खङ्गाञ्जातरूपपरिष्कृतान् ।

आकीर्णास्तोमरांश्चापांश्चित्रान्हेमविभूषितान् ॥ ३०

वर्माणि चापविद्वानि रुक्मपृष्ठानि भारत ।

सुवर्णविकृतान्प्रासाञ्शक्तीः कनकभूषिताः ॥ ३१

जाम्बूनदमयैः पट्टैर्बद्धाश्च विपुला गदाः ।

जातरूपमयीश्चर्छीः पट्टिशान्हेमभूषितान् ॥ ३२

C 8 743
B 8 19 33
K 8 55 23

29 D₂ (second time) om 29-30 — ^a) B₂ (second time) शरै (for पुद्गै) — ^b) S₂ (first time) शराश्च, K₁ D₅ (both first time) G₂ शराश्च K₃ V₁ (both both times) B D (all second time D₂ second time missing but D₄ both times and D₆ first time) चानतपर्वण B₁ (first time) च नतपर्वण (sio), D₁ D₂ (both first time) च नतपर्वणि, D₁ s (both first time) चानतपर्वणि (for च नतपर्वण) — ^c) K₄ (first time) तैलाधौताश्च D₆ (second time) तैलाधौतान्वि निमुक्तान् — ^d) V₁ (first time) विषक्तान्, B₁-s D₂-4 6-8 (all first time, but B₂ second time) T₃ विमुक्तान्, D₆ (second time) पतितान् (for निमुक्तान्) C_a cites विमुक्तान् S₁ K₂ (both second time) पतगान्वि, S₂ K₁ s 4 V₁ B D (all second time, D₂ om) पन्नगान्वि (by transp)

30 D₂ (second time) om 30 (cf v 1 29) — ^a) S₁ K₂ (all second time) हस्तिदन्तान् (K₂ त्) त्सरुन्, K₃ (second time) हति दडत्सरुन् K₄ B₂ (both second time) हस्तिदन्तान्सरुन्, V₁ B₃ (both second time) हस्तिदन्तत्सरुन्, D₁ D₈ (both second time) दन्तिदन्तत्सरुन् V₁ (second time) खङ्गा, B₃ (second time) द्विष्य, D₁ D₁ s (all second time) खङ्गा — ^b) S₁ K₂ 4 (all second time) परिच्छदन् K₃ D₁ D₁ D₁ s s s (all second time) परिष्कृतान्, V₁ B₃ (both second time) परिष्कृत — N (second time but S₂ K₄ both first time) om 30^{ad} — ^c) K₃ (first time) चासीश्च, V₁ B D (all first time) चापि (for चापान्) T₁ M₂-4 आकीर्णास्तोमरावापान्, T₃ G₃ M₁ आकीर्णतोमरान्वाहान् C_c cites आकीर्णान् (as in text) — ^d) V₁ (first time) चित्रान्हेमविभूषणान् B₁-4 D₁ D₁ s-7 (all first time) विचित्रान्हेमभूषितान्, D₁ (first time) चित्राटुक्म, D₈ (first time) चित्रहेम — After 30, S₁ K₁ (both first time) read 33^{ad}, repeating it in its proper place While, T₃ G₃ M₁ after 30 G₁ after 28

106* दण्डान्कनकचित्राश्च सवृत्ता रणभूमयः ।

[Posterior half = 38^d T₃ G₁ s रणभूमि च सवृत्तान् (for the posterior half)]

31 S₁ (second time) s K₂ 4 B₂ (all both times) s 4 (both first time) D₁ D₁ (both second time) D₁ (both times) s 4 (both first time) s (second time) 7 (first time) T₂ s M चर्माणि, K₁ (second time) चर्माणि, B₁ (second time) धर्माणि (for वर्माणि) K₁ (first time) चापविद्वानि D₂ (second time) पट्टय वर्माणि चापानि — ^b) N (all except B D₂ s second time) रुक्मगर्माणि (K₄ नि), T₁ G₁ 2 हेमपृष्ठानि (for रुक्म) S₁ K₁ (both first time) निमुक्तान्वि पन्नगान्, B₂ (first time) कलापानिषुधीस्तथा, T₁ G₃ M तोमराश्च बहुत्रणे — K₂ (first time) om 31^a-32^b — ^c) V₁ K₁ (second time) 4 (first time) स्ववर्णविकृ (K₄ क्र) तान् V₁ (first time) B₂ s (both second time) D₁ (first time) प्राशान्, D₁ (first time) पाशान्, M₃ वासान् (for प्रासान्) D₈ (first time) सुवर्णचित्रितप्रासान् — ^d) T₃ शक्ति N (second time) M₂-4 कनकभूषणा (M₃ ण), K₄ (first time) भूषितान् B₁ (first time) भूषिणा, M₁ भूषणान् (for भूषिता)

32 S₁ K₁ (all first time) s (both times) 4 (first time) om 32^{ad} — ^b) D₁ D₁ s (all second time) नद्धाश्च (for बद्धाश्च) B₁ 4 (both first time) तु, B₂ (first time) D₆ (second time) सु- (for च) D₂ (second time) M₃ विपुला, T₃ G₃ विविधा D₁ (second time) गदा, (D₂ second time) गदा — ^c) S₁ (both second time) D₁ D₁ D₁ s (all first time) जातरूपमयाश्चर्छी (D₁ s छी), K₁ (second time) मयाश्चाक्षी K₂ (second time) मयाश्चर्छी K₃ (first time) मयाश्चर्छि, K₄ (second time) मयाश्चाक्षी, V₁ (first time) मयैर्छी, V₁ (second time) मयारिछी, B₁ (first time) s (second time) s (first time) मयैर्छी, B₂ (second time) सवीयसमयैर्छी, D₁ (second time) सधाय * समारिछि, D₂ (first time) मयै पृष्ठान्, D₆ (first time) मयैर्छी, D₈ (second time) मयैर्छी, D₈ (first time) मया यछी, D₈ (second time) मयारुछी, T₁ s G₃ मयाश्चाक्ष्या (G₃ ग्रा) न् (for मयैर्छी) — ^d) K₁ 2 (both second time) V₁ (both times) पट्टिसान्, T₁ G₃ M पट्टिसान् D₂ (second time) om from हेमभूषितान् up to विद्वानि in 34^c B₂ D₁ D₁ s 7 (all

C 8 743
B 8 19 33
K 8 55 33

दण्डैः कनकचित्रैश्च विप्रविद्वान्परश्वधान् ।
अयस्कुशान्तान्पतितान्मुसलानि गुरुणि च ॥ ३३
शतघ्नीः पश्य चित्राश्च विपुलान्परिधास्तथा ।
चक्राणि चापविद्वानि मुद्राश्च बहूत्रणे ॥ ३४

नानाविधानि शस्त्राणि प्रगृह्य जयगृद्धिनः ।
जीवन्त इव लक्ष्यन्ते गतसत्त्वास्तरस्विनः ॥ ३५
गदाविमथितैर्गात्रैर्मुसलैर्भिन्नमस्तकान् ।
गजवाजिरथक्षुण्णान्पश्य योधान्सहस्रशः ॥ ३६

second time) Ts Gs हेमभूषणान् (for भूषितान्) G1 2
पट्टान्हेमविभूषणान्

33 D2 om 33 (cf v 1 32), T1 G2 om 33^{ab}
— ^a) M2-4 तत कनकचित्राश्च — ^b) K1 (first time)
विप्रविद्वान्, K1 (second time) विप्रविद्वान्, B2 (second
time) हेमविद्वान्, Ds (first time) प्रति (for विप्र)
Dn1 (first time) om परश्वधान् K3 (second time) 4
B1 (both first time) D1 (both times) 3 (first time) 5
(second time) 3 (first time) परश्वधान्, Ds (second
time) परश्वधान् — After 33^{ab}, S V1 B D (all first
time) T1 3 G ins

107* परिधान्मिण्डिपालाश्च मुशुण्डी कुणपानपि ।

[V1 B1 3 4 Da1 D1-3 3 मिदिपालाश्च, Ds 3 मिदिमा
Ts Gs मिदिपालाश्च खड्गाश्च (for the prior half) K2
मुसुडी, Ks D1 मुसुडी Bs मुषडी Da1 मुशुडी, Ds मुषडी
T1 Gs मुसुडी G1 सुवर्ण (for मुशुण्डी) S K2 B5 Ds
कनया (Ds पा) नपि K1 B4 D7 कणपा, Ks कृपणा V1
कणपानि च, B2 कलयन्त्यपि Da1 Ds 3 कणपानपि, D1 कणयोरपि
D2 करणानि च, D4 कणपानपि, Ds कनकाचिना, T1 G1 2 कवचा
नपि (for कुणपानपि) Ts Gs मुसुडी कवचानि च (for the
posterior half)]

— S2 K1 (both second time) om 33^c-34^d — ^e) S1
K2-4 (all second time) V1 (both times) B1 (second
time) 2 (both times) 3 4 (both second time) 5 (both
times) Da1 (second time) Dn1 (both times) D1 (second
time) 2 (first time) 3 4 (both both times) 5 6 (both
second time) 7 8 (both both times) अय कुताश्च, S2
(first time) अयोस्कुशातान्, K1 (first time) अयस्थतानि,
K2 (first time) अयस्थशातान् K3 (first time) अयस्तु
ताश्च, B1 4 Da1 D1 5 6 (all first time) स्तुडाश्च, Bs
(first time) अयपूणाश्च, T1 अयस्कुभाश्च, Ts G1 3 M
स्कधा (Ts धा)श्च G2 रथस्कधाश्च, M2-4 हयस्कधाश्च (for
अयस्कुशान्तान्) — ^a) S K1 2 (all first time, but S1
K2 both times) मुसुलानि, Ks (first time) 4 Da1
Dn1 D1 4 5 3, all second time, but Dn1 D4 3 both
times) मुशलानि, B1 (second time) 2 3 (both first
time) मुषलानि (for मुसलानि) D2 (second time) वा
(for च) 51 K1 2 (all first time) गुरुणि च

34 S2 K1 (both second time) om 34 (cf v 1
33) D2 (second time) om 34^{ab} (cf v 1 32)
— ^a) Ds (second time) Ts G2 3 चित्राश्च — ^b) K2
(second time) Ts विपुला, T1 G विपुला T1 G1 2 परि
चास् Ds (second time) अथ, M अपि (for तथा)
— T1 3 G om 34^c — ^d) N (S2 K1 om second time)
M1 तोमराश्च (for मुद्राश्च) S1 Ks V1 B D (except
Dn1) (all second time) महारणे, K2 4 (both second
time) परश्वधान् (for बहूत्रणे)

35 ^a) S2 K1 2 4 (all first time) नानायुधानि (for
विधानि) D2 3 (both second time) दिव्यानि, D4
(first time) शस्त्रानि — ^b) S1 K3 (both first time, K3
sup lin as in text) जयगृद्धिण S K2 4 (all both times,
but S1 second time) गृद्धिण, Ds (first time) कृद्धिन,
Ds (first time) शरगृद्धिन (for जयगृद्धिन) — After
35^{ab}, G1 2 read 42^a-45^b G1 2 om 35^c-37^b — ^c)
Dn1 (first time) द्रवत (for जीवन्त) N (second
time, but B1 3-5 Da1 D1 3-5 7 all both times) T1 3 Gs
M दृश्यते, V1 D2 3 (all first time) लक्षते — ^d) Ks
(first time) गतसारास् (for सत्त्वास्) D1 (first time)
तरस्विन, Ds (first time) स्वन, G3 स्विनी (for स्विन)

36 G1 2 om 36 (cf v 1 35) K4 (fir t time)
om 36 — ^a) B2 (first time) गदानिमथितैर् and
(second time) विमर्दिभिर D2 (first time) विमथिता,
Ds (second time) प्रमथितैर्, M1 गजावमथितैर् (for
गदावि) — ^b) S (both both times) K1 (first time) 2
(both times) 4 (first time) मुसुलै, Ks (first time)
Da1 (second time) Dn1 (both times) D1 (second
time) 2 (first time) 4 (first time, second time
before corr) 3 (both times) मुशलैर्, B1-4 (all both
times but Bs second time) Ds (second time) मुषलै
S2 (first time) Gs छिन्नमस्तकान्, V1 Bs (both second
time) Ms भिन्नमस्तका, B4 (first time) भग्नमस्तकान् (for
भिन्न) — ^c) V1 (first time) गजवाजिनरक्षुण्णान्, B
(except B2) Da1 D1 3-5 7 (all first time) रथै क्षुण्णान्,
D2 (first time) रथक्षुद्रान्, Ds (first time) रथ
छिन्नान्, T1 रथाकीर्णान् — ^d) M1 3 यौधान् Dn1
(second time) योजान्सहस्रशः

मनुष्यगजवाजीना शरशक्त्यृष्टितोमरैः ।
निस्त्रिशैः पट्टिशैः प्रासैर्नखरैर्लङ्गुडैरपि ॥ ३७
शरीरैर्बहुधा भिन्नैः शोणितौघपरिप्लुतैः ।
गतासुभिरभिन्नं सवृता रणभूमयः ॥ ३८
बाहुभिश्चन्दनादिग्धैः साङ्गदैः शुभभूषणैः ।
सतलत्रैः सकेयूरैर्भाति भारत मेदिनी ॥ ३९

साङ्गुलित्रैर्भुजाग्रैश्च विप्रविद्धैरलङ्कृतैः ।
हस्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरुरुभिश्च तरस्विनाम् ॥ ४०
बद्धचूडामणिवरैः शिरोभिश्च सकुण्डलैः ।
निकृत्तैर्बृषभाक्षाणा विराजति वसुंधरा ॥ ४१
कबन्धैः शोणितादिग्धैश्छिन्नगात्रशिरोधरैः ।
भूर्भाति भरतश्रेष्ठ शान्तार्चिर्भिरिवाग्निभिः ॥ ४२

C 8 2881
B 8 58 25
K 8 55 42

37 G₁ 2 om 37^{ab} (cf v l 35) K₁ om 37^{ab}
T₈ G₈ repeat 37^{ab} after 41 — ^a) N (second time,
K₁ om) T₈ G₈ M मनुष्यहयनागाना, K₁ (first time)
गणराजीना, V₁ B₂ D₁ D₁ 2 5 8 (all first time)
T₁ गजवाजिमनुष्याणा (B₂ ना) — ^b) K₃ B₄ (both
first time) शक्त्यृष्टि (B₄ शर) तोमरै K₄ (first
time) शरशक्तिष्टितोमरै V₁ B₁₋₄ D₃₋₇ (all second
time) शरशक्त्यृष्टिपट्टिशै (V₁ सै), D₁ (first time)
सक्त्यृष्टितोमरै, D₈ (first time) T₁ 8 शरशक्त (T₁ का,
T₈ कृत्य) छि — After 37^{ab}, T₁ reads 42 — ^c) K₃
(second time) निस्त्रिशै K₁ 2 V₁ (all first time)
पट्टिशै, V₁ B₂ 8 D₃₋₄ (all second time) परिप्लुतै (for
पट्टिशै) V₁ D₂₋₄ (all first time, but D₂ second
time) प्राशैर्, B₂ 8 (both second time) D₈ (both
times) पाशैर्, D₁ (second time) प्राशैर् (for प्रासैर्)
D₈ 7 (both second time) परिप्लुतैर्यसैर्धोरै — ^a) B₂
(first time) मुखैर्, B₃ (first time) मुषलैर्, T₁ मुसलैर्,
G₈ नखरैर् (as in text) V₁ (first time) लङ्गुडैरपि,
M₂₋₄ लङ्गुडै (for लङ्गुडै) § K₁ 2 V₁ B D 8 8 8 (all
second time) अयस्कृतै परश्वधै, K₃ 4 D₁ D₁ D₁ 4 5
(all second time) अयस्कृतै (K₃ त) परश्वधै D₁
(first time) मुद्गरैर्लङ्गुडैरपि, D₂ (first time) नाराचैर्
रुडैरपि, D₇ (second time) अग्रवृत्तै परश्वधै, T₈ G₈
रथस्कधै परश्वधै M₁ अयस्कधै परश्वधै

38 ^a) § K V₁ B₁₋₄ D₂₋₄ 6-8 (all second time)
बहुभि (for बहुधा) 8 K₁ 2 (all second time) 8
(both times) 4 (second time) V₁ B D (all both
times, but D₄ second time) S (except T₁, T₂ missing)
छिन्नै (for भिन्नै) — D₂ (second time) om 38^b-39^c
— ^b) § K₂ 4 (all second time) परिप्लुतै, D₄ (second
time) परिप्लुतै — ^c) S₁ K₂ (both second time)
सुतासुभिर, K₁ (first time) B₂ (second time) गदा
(for गता) G₁ अभिन्नं — ^a) D₈ (second time)
सवृता (for सवृता) § K₁ 2 (all first time) रथभूमय
(for रण)

39 D₂ om 39^{ab} (cf v l 38) T₂ missing
up to शुभ in 39^b — ^a) B₂ (second time) M₁
बहुभिस् D₈ (second time) चन्दनाल्लि — ^b) § K
D₁ D₂₋₄ 8 7 (all second time) हेमभूषणै, §₂ (sup
lin as in text) K₁ B₃ D₃ (all first time) शुभलक्षणै,
V₁ B₁ 2 4 D₃ (all second time) हेमभूषितै, B₃ D₁
D₁ 8 (all second time) भूषणोज्ज्वलै, D₁ D₁ 8 (all
first time) शुभभूषणै, D₈ (first time) गुरु, T₁ 8 G M
लव (for शुभ) B₃ (second time) चित्रगात्रशिरोधरै
— ^c) § K₂ (all first time) V₁ (both times) सतनुत्रै,
K₁ (first time) सूतपुत्रै, K₃ D₁ D₁ 8 (all first time)
सकलत्रै (for सतलत्रै)

40 ^a) B₃ (first time) साङ्गुल्युद्ध (sic), D₁
(second time) लिभिर्, T₁ अङ्गुलित्रैर् (for साङ्गु) D₇
(second time) भुजाग्रैश्च K₃ (first time) साङ्गुलित्रै
जि*ग्रैश्च — ^b) D₁ (first time) अलङ्कृता — ^c) D₁
(first time) हस्तिहस्तोपमौ, D₈ (first time) हस्तहस्तोपमैस्
(for हस्तिहस्तो) G₁ छत्रैर् K₃ (second time) हस्ति
हस्तोपरि छत्रै — ^a) K₃ (second time) रुद्रभिश्च, D₈
(second time) बाहुभिश्च (for ऊरु) B₃ (first time)
D₁ D₁ 8 (all second time) तरस्विना, B₃ (second
time) तरस्विना, D₁ (first time) T₂ यशस्विना B₄
(second time) शोणितौघपरिप्लुतै

41 ^a) K₁ (first time) D₃ (second time) M बद्ध
चूडा (M₂ 4 ला) मणिवरै, B₂ (first time) वरचूडा
मणिवरै — ^b) M चारुकुण्डलै (for च सकुण्डलै) — N
(first time) om 41^c-42^d — ^c) § K वर्जितैर्, V₁ B
(except B₅) D₂₋₄ 7 पतितैर्, D₈ निकृत्तैर्, D₈ जर्जितैर्
(for निकृत्तैर्) K₃ वृषभेन्द्राणा, V₁ वृषभाक्षाणा, G₁ 2 वृत्त
(G₂ क्ष) पाषाणैर् (for वृषभाक्षाणा) D₈ नक्षत्रैर्धौरिवा
भाति — ^a) D₈ मेदिनी भरतर्षभ — After 41, T₈ G₈
repeat (with var) 37^{ab}

42 N T₈ om 42 (For N, of v l 41) Fo-
sequence in G₁ 2, of v l 35 T₁ reads 42 after 37^{ab}
— ^a) T₁ कवचैश्च (for कबन्धैश्च) K₃ शोणितोदन्धैश्च,

C 8 781
B 8 19 41
K 8 55 43

रथान्वहुविधान्भस्महेमकिङ्किणिनः शुभान् ।
अश्वाश्च बहुधा पश्य शोणितेन परिपुतान् ॥ ४३
योधाना च महाशङ्खान्पाण्डुराश्च प्रकीर्णकान् ।

निरस्तजिह्वान्मातङ्गाञ्शयानान्पर्वतोपमान् ॥ ४४
वैजयन्तीविचित्राश्च हतांश्च गजयोधिनः ।
वारणाना परिस्तोमान्सुयुक्ताम्बरकम्बलान् ॥ ४५

K₄ शोणितादिग्यौ — ⁵) K₃ Dn₁ M₁ छिन्नगात्रै, M₂₋₄ भिन्नगात्रै (for छिन्नगात्र) — ⁶) T₁ G₁ २ आभाति (for भूर्भाति) V₁ D₇ G₁ २ भारतश्रेष्ठ S K Dn₁ D₂ ३ भूर्विभा(D₂ मिना, D₆ नै भा)ति नरश्रेष्ठ — ⁷) S₂ K₁ B₁ D₃ ४ ६-३ शतार्चिभिर्, T₁ G₃ श(G शा)तामिभिर्, G₂ शतार्चिभिर्, M₁ सहार्चिभिर् (for शान्ता) D₂ ६ इवानले (D₃ ल), T₁ चिभि, G₁ निभि (for मिभि)

43 For sequence in G₁ 2, of v 1. 35 — ^a) N (second time but V₁ B Da₁ D₁₋₅ १ ३ first time) T₁ २ G₁ २ M रथाश्च बहुधा भस्मा(G₁ २ छिन्ना)न्, S K₁ (all first time) रथान्वहुधा भस्मान् (submetric), K₂ (first time) T₃ G₃ रथान्वहुविधान्पद्मा(T₃ G₃ छिन्ना)न्, Dn₁ (first time) रथान्वहुधा भस्मान् — ^b) K₃ (first time) हेमकिङ्किणि, K₄ (first time) हेमकिङ्किणने, Da₁ D₁ ३ (all first time) किङ्किणकान् (for किङ्किणि) K₂ (first time) शुभा T₁ G₁ M₂₋₄ हेमकिङ्किणिभूषितान्, T किङ्किणिसयुतान्, T₃ G₂ ३ कक्कणभूषितान् — B₂ (first time) om 43° 44^d T₂ reads 43^{ad} after 44 — ^c) T₂ विविधान् (for बहुधा) S K V₁ B₁₋₄ D₂₋₃ (all second time) T₁ ३ G M वाजिनश्च हतान्पश्य, V₁ D₃ (both first time) अश्वान्वहुविधान्पश्य, B₃ Da₁ Dn₁ D₁ (all second time) वाजिन पतितान्पश्य — ^d) B₁ (first time) शोणिते च, D₆ (first time) शोणितौघ (for तेन) S K₂₋₄ (all second time) निष्कीर्णाञ्जशराहतान्, K₁ ३ Da₁ D₂₋₃ (all second time) निष्कीर्णाञ्जशराहतान्, V₁ B (all second time) विनिष्कीर्णाञ्जशराहतान्, Dn₁ D₁ ३ (all second time) नि(D₃ वि)कीर्णाञ्जशराहतान्, T₁ विकीर्णाञ्जशरो रणे, T₃ निष्कीर्णाञ्जशराहतान् (hyper metric), G₁ ३ निष्कीर्णाञ्जशरो हतान्, G₃ निष्कीर्णाञ्जशराहतान्, M निष्कीर्णाञ्ज(M₁ स्ता)ञ्जशराहतान् — After 43, N (both times, but B₃ second time) T G ins

108 * अनुकर्षानुपासङ्गान्पताना विविधान्वजान् ।

[K₄ (first time) अनुषगान् V₁ (first time) अर्थ-गान् (for अनु) S₂ (first time) उपासगा S₃ K₄ (both second time) सवान् D₆ (first time) रथासगान् Cc उपा (as above) S₂ (second time) पातिका, K₃ (first time) Dn₁ (both times) T₃ G₃ पताकान् (for पताका) K₃ (second time) विविधाद्रिजान् B₁ २ ४ D₂₋₄ ६ १ (all second time) विविधवजान्, Da₁ D₁ ३ (all first time)

T₁ C विविधा (T₁ G₃ ५) ध्वजान्]

44 B₂ (first time) om 44 (of v 1 43) D₂ ३ (both second time) om 44^{ad} For sequence in G₁ २, of v 1 35 — ^b) S K₁ २ ४ (all second time) रथिनश्च, K₃ V₁ B D (D₂ ६ om all second time) S रथि(B₂ था)ना (for योधाना) K₁ (second time) महाशङ्ख, Dn₁ (first time) D₃ (second time) सखान्, D₃ (first time) शङ्खान्, D₃ (second time) शङ्खान्, G₂ सखान् (for शङ्खान्) — ^c) S₂ (second time) पाण्डुरश्च V₁ (second time) T₃ G M पाण्डुराश्च, D₃ (first time) पाण्डुराश्च — K₂ (second time) om 44^{ad} — ^d) Da₁ D₁ ३ (all second time) मातगा S₂ (first time) निरस्तजिह्वामातगान्, K₁ (first time) दातगान्, D₁ (first time) कठाना, G₁ २ जिह्वान्मातगान् — ^e) K₁ (first time) शयन्, D₁ (first time) पतमानान् G₁ २ रथाना (for शयानान्) D₃ (first time) शयनानिव पर्वतान्

45 T₂ om 45 For sequence of 45^{ad} in G₁ २, of v 1 35 — ^a) S₁ (both times) २ (second time) K₂ (both times) ३ (second time) V₁ B₁ (both times) २ ३ (both second time) ४ ५ (both both times) Da₁ D₁ (both second time) २ (both times) ३ (second time) ४ (both times) ५ (second time) ६-३ (all both times) T₁ ३ G₃ M₁ ३ वैजयन्तीविचित्राश्च, S₂ K₁ D₃ (all first time) वैजयन्ती विचित्राश्च, K₄ (second time) B₂ ३ Da₁ Dn₁ (all first time) G₁ M₂ ४ वैजयन्ती विचित्राश्च Cc cites वैजयन्ती — ^b) S₂ (second time) हताश्चान्, K₁ V₁ D₂ ६ (all first time) ३ (second time) M₁ हताश्च (for हताश्च) V₁ B₂ (both first time) गजयोधिना, V₁ B D₃ ४ १ (all second time) वाजिन (for योधिन) K₁ ४ (both second time) हताश्चा गजयोधिन (K₄ ना) Da₁ D₁ ३ (all second time) हताश्चगजयोधिना, T₃ G हताश्च गजयोधिना — ^c) K₄ (second time) वारिणाना V₁ (second time) परिष्टोमान् D₆ (first time) वारणान्परितस्तोमान्, C₃ वारणपरितस्तोमान् (submetric) Cc cites परिस्तोमान् (as in text) — ^d) N (second time) तथैवाजिनकम्बलान्, S₁ K₂ (both first time) सुयुक्ताम्बरकम्बलान्, K₁ (first time) सुयुक्तायुधमुकम्बलान्, K₃ (first time) युक्तानगक, K₄ (first time) सुयुक्ताम्बरक, V₁ (first time) सुयुक्ताने-

विपाटिता विचित्राश्च रूपचित्राः कुथास्तथा ।

भिन्नाश्च बहुधा घण्टाः पतद्भिन्नशूर्णिता गजैः ॥ ४६

कक, B1 2 4 D2-4 7 (all first time) स(Ds 4 सु) युक्तानेकक, B8 (first time) प्रयुक्तानेक, B5 (first time) सयुक्तानेककुलान्, Da1 D5 (both first time) सुयुक्तानेककवलान्, Dn1 (first time) सुयुक्तानेक, D1 (first time) सुयुक्तानेक, D6 (first time) स्वयुक्तानेक D8 (first time) सयुक्तानेककोमलान्, T1 G1 2 सुरक्ता ब्रह्म(G1 क्त)कवलान् Ts G8 M त(Ts स)थैवाजिनकवलान् 46^a) Ks (first time) विचित्राश्च, B1 4 (both first time) विचित्रा वै (for त्राश्च) S K (all second time) B2 (first time) Da1 Dn1 D1 (all second time) 2-4 (all first time) 5 (second time) 7 (first time) 8 (second time) T1 8 G1 विपा(B2 घा)टितविचित्राश्च, V1 B (all second time, but B8 both times) Dn1 (first time) D2-4 6 7 (all second time) 8 (first time) G2 8 M1 विपाटितविचित्राश्च, V1 (first time) Ts M2-4 विपाटितान्विचित्राश्च, D6 (first time) विघटितान्विचित्राश्च — ^b) S K2 4 (all first time) चित्ररूपा, B8 Dn1 (both first time) T1 2 G M रूप(Ts M प्य)चित्रान्, B5 (first time) रूक्मचित्रा, D7 (first time) रूपचित्रा, G6 चित्रा (as in text) B8 (first time) T2 G2 कुथास्तथा, T1 कुथास्तथा, G1 8 कुशास्तथा M रथान्शुभान् (for कुथास्तथा) S K1 2 4 (all second time) चित्ररूपा कुथा (K1 काथ) शुभा, K8 Da1 Dn1 D1 5 8 (all second time) रूप(K8 प्य)चित्रा कुथा शुभा, V1 (second time) जातरूपान्कुथान्शुभान् B1 8 (both second time) रूप्यचित्रा कुथान्शुभान्, B2 (second time) रूप्यचित्रान्कुथा शुभा, B4 (second time) रूप्यचित्रान्कुथान्शुभान्, B5 D4 7 (all second time) रूप्यचित्रान्कुथाकुशान्, D2 (second time) रूपचित्रा कथास्तथा, D8 (second time) जातरूपपरिष्कृतान्, D6 (first time) रूपचित्रकूर्तस्तथा, and (second time) रूप्यचित्रान्कुथास्तथा — D (second time) om 46^a-48^b — ^c) B2 (first time) 5 (second time) M1 छिन्नाश्च, T2 भिन्नाश्च T1 कर्णान् (for घण्टा) G1 2 भिन्नाश्च बहुधाकीर्णान् — ^d) N (second time) महद्भिन्न पतितै (for पतद्भिन्नशूर्णिता) Dn1 (first time) चूर्णिता, D1 (first time) चूर्णितै, Ts G1 8 M1 ताडिता, G2 ताडितान् (for चूर्णिता) K1 (first time) गजै (for गजै) D6 (first time) पतद्भिन्नशूर्णिता गजै (sic), T1 पत्तिभिस्ताडितागजान्, M2-4 पतद्भिन्नस्तु महागजै

47 Ds om 47 (cf v 1 46). — ^a) N (second

वैदूर्यमणिदण्डाश्च पतितानकुशान्शुवि ।

बद्धाः सादिध्वजाग्रेषु सुवर्णविकृताः कशाः ॥ ४७

C 8. 757
B 8. 19 47
K 8. 55 48

time, Ds om) वैदूर्य (V1 B D2 6 7 दू)र्यदण्डाश्च शुभान्, V1 B D4-7 (all first time) Ts G8 वैदूर्यमणिदण्डा(D4 डा)श्च — ^b) B (except B2) Da1 D1-5 7 (all first time) चाकुशान्, Da1 D1 5 (all second time) अकुरान्, G2 अकुशैर् V1 B8 Dn1 D2 6 (all first time) T G2 8 अपि (for शुवि) Ts पतितानकुशानपि G1 पतिताना कुशैरपि, M8 पतितानकुशान्शुवि — After 47^{ab}, N (first time) T G ins

109* अश्वाना च युगापीडाब्रह्मचित्रानुरच्छदान् ।

[D1 चायुगापीडान् K1 युगाकारान्, K8 युगाया*न्, D6 युगापीड, T1 G8 युगानीषान् Ts निष्कान्, G1 2 नीषा, G6 पीडानि Ca पीडान् (as above) S K2 4 रक्तचित्रानुरच्छदान् K1 रक्ताश्चित्रान्, B8 रक्तचित्रावरच्छदान्, Da1 D1 5 रक्तचित्रावरच्छदान् Dn1 चित्रानुरच्छदान्, D8 रक्तचित्रानुरच्छदान्, T1 रक्तचित्रपरिच्छदान् T2 नानाचित्रानुरच्छदान् Ts G1 2 रक्तचित्रपरिच्छदान् G8 रक्तचित्रपरिच्छदान् (for the posterior half)] — ^c) S2 (first time) V1 (second time) D2-4 (all first time) 6 (both times) 7 (first time) विद्धा, B8 (first time) Dn1 D8 (both second time) बद्धान् S K1 2 (all second time) सादिसुजाग्रेषु, K8 4 V1 (all second time) B1 2 (both both times) 3 (second time) 4 (both times) 5 Da1 D1 (all second time) 2 (both times) 3 (first time) 4 (both second time) 6 (both times) 7 8 (both second time) सादिसुजाग्रेषु, B8 (first time) गदाग्रेषु, B8 (first time) ध्वजाग्रेषु, Dn1 (second time) कुशाग्रेषु (for ध्वजाग्रेषु) S (except T2) पश्य सादिसुजाग्रेषु G6 cites सादिध्वजाग्रेषु (as in text) — ^d) K8 Dn1 D8 (all second time) सुवर्णविकृतान् B1 K1-3 (all first time) 4 (second time) B4 D (all first time) कुथा, S K2 (all second time) कचा, K8 Dn1 D8 (all second time) तथा, B2 (second time) 3 (both times) Da1 D1 5 (all second time) कषा, D2 (second time) ध्वजा, D7 (second time) कृशा, T1 G1 (sup in कृशा) कृता (for कशा) S2 (first time) सुवर्णविकृत कथं Ca cites सुवर्ण (as in text)

48 Ds om 48^{ab} (cf v 1 46), D2 6 (both second time) om 48 — ^a) N (D2 8 8 om, second time) विचित्रमणिचित्राश्च, S1 K2 8 (all first time) विचित्रान्विचित्राश्च, S2 (first time) विचित्रानि विचित्राश्च, K1 4 (both first time) विचित्रनवचित्राश्च, D8 (first time)

C 8 757
B 8 19 47
K 8 35 48

विचित्रान्मणिचित्रांश्च जातरूपपरिष्कृतान् ।
अश्वास्तरपरिस्तोमात्राङ्गवान्पतितान्भुवि ॥ ४८
चूडामणीन्नेन्द्राणां विचित्राः काञ्चनस्रजः ।
छत्राणि चापविद्वानि चामरव्यजनानि च ॥ ४९
चन्द्रनक्षत्रभासैश्च वदनैश्चारुकुण्डलैः ।
हस्तश्मश्रुभिरत्यर्थं वीराणां समलंकृतैः ।

वदनैः पश्य संछन्नां महीं शोणितकर्दमाम् ॥ ५०
सजीवांश्च नरान्पश्य कूजमानान्समन्ततः ।
उपास्यमानान्बहुभिर्न्यस्तशस्त्रैर्विंशां पते ॥ ५१
ज्ञातिभिः सहितैस्तत्र रोदमानैर्मुहुर्मुहुः ।
व्युत्क्रान्तानपरान्योधाश्छादयित्वा तरस्त्रिनः ।
पुनर्युद्धाय गच्छन्ति जयगृद्धाः प्रमन्यवः ॥ ५२

विचित्रान्मणिमात्राश्च, Ds (first time) विचित्रानर्धचन्द्राश्च, G1 2 M1 विचित्रा (G2 त्रा, M1 त्र) मणिचित्राश्च — ^b) S2 (first time) जातरूपपरिष्कृत Ks (both times) Da1 (second time) Dn1 D1 (both both times) 4 (first time) 5 s (both both times) परिष्कृतान् — ^c) Ks (first time) अश्वास्तरपरिस्तोमान्, V1 (first time) अश्वास्तरपरि (hypermetrio), Dn1 (first time) अश्वास्तरपरि, Ds (first time) रथाश्वाभुपरि, M कुथास्तर (Ms रि) परि, Ca c as in text — ^d) K1 (first time) राकवान्, Ks (first time) शकवान्, B2 (second time) वन्हिवान्, Dn1 (first time) नाराचान्, Ds (first time) राद्धवान् T1 द्रावकान्, T2 बहुधा, Ts Gs सौवर्णान्, M1 राकवान् (for राक्कवान्) Ts G1 2 अपि (for भुवि)

49 ^a) Ks Ds (both first time) चूडामणि, V1 (second time) T1 M1 मणिर्, B1 (first time) मणीर्, D1 2 7 (all second time) मणी, D4 (second time) मणिं, M2 चूडामणीन्, Ms 4 चूडा (for चूडा) — ^b) Ks (first time) B4 (second time) Dn1 (first time) Ts Gs कनकस्रज, T2 काचनस्रजा G1 2 चित्रा वनकस्रज्य (G2 या) — ^c) K2 (first time) वृत्राणि, D2 s (both second time) T1 Ms चित्राणि, D4 (first time) छत्राणि (for छत्राणि) — ^d) Da1 Ds (both second time) चमर, Ds (first time) चामरैर् (for चामर)

50 ^a) Dn1 (first time) चन्द्रभासैश्च वदनैश्च, T1 चित्रनक्षत्रभासैश्च, T2 वक्षोनक्षत्रहारैश्च — ^b) Dn1 (first time) चारुकणैः सकुण्डलैः — ^c) T1 कृत्त (for कृत) Da1 D1 (second time) हस्तश्मश्रुभिर्, Ds (first time) क्षिप्त, Ds (first time) कृष्णश्म and (second time) कृतश्म N (first time) T2 आकीर्णा (D1 T2 र्णा) (for अत्यर्थ) Ts कृतश्मश्रुभिरमित्यर्थ (sic), G2 कृतश्मश्रुभिरत्यर्थ — ^d) N (first time) T2 पूर्णचन्द्रनिर्भैर्महीम् — Ts om 50st — ^e) K4 (second time) सच्छन्ना — ^f) S2 B1 (both second time) शोणितकर्दमान् (B1 मै) — After 50, N T2 ins

110* कुमुदोत्पलपत्राणां षण्डैः फुल्लैर्यथा सर ।
तथा महीभृता वक्त्रैः कुमुदोत्पलसनिभैः ।
तारागणविचित्रस्य निर्मलेन्दुद्युतिविविध ।
पश्य गा नभसस्तुल्या ग्रहनक्षत्रमालिन ।

[(L 1) K1 s V1 B Da1 Dn1 D1-s s-s T2 कुमुदोत्पल पत्रा (Ds त्रा) ना, Ds कुमुदोत्पलपत्राणा (for the prior half) Ks खड्गैः, V1 B1 4 s Dn1 D2 s s 7 Cc खड्गैः (for षण्डै) K2 फलैर् B1 4 s Da1 D1-s s 7 फल, Bs पूर्ण (for फलैर्) S2 यथामरैः (for यथा सर) — S K1-s Bs Ds om lines 2-3 — (L 2) B1 यथा T2 तदा (for तथा) V1 B4 s Da1 D1 4 s 7 महीभृता, B1 Dn1 सता T2 विमिश्रिता (for महीभृता) K4 चक्रैः (for वक्त्रै) — (L 3) K4 निर्मलेन्दुद्युतिविविध, Ds 4 (sup lsn) 7 द्युतिविविध Ds निर्मलेन्दुद्युतिविविध, Ds निर्मलेन्दुद्युतिविविधैः (for the posterior half) — (L 4) K4 Ds पश्यता V1 पश्येतां B (except B2) Da1 D1-s 7 पश्येतां Dn1 T2 पश्येतां (for पश्य गा) Cc cites इमा Ds नभसस्तुल्या (for सस्तुल्या) K1 Bs शरन् (Bs त्र) क्षत्रमालिन, Ks B1 2 4 s Dn1 D2 s 7 8 शरन् (Ks न) क्षत्रमालिनी V1 Da1 D1 s 6 शिरोनक्षत्रमालिनी (D1 5 नी) D4 शरन्क्षत्रमालिन, T2 शिवा नक्षत्रमालिनी (for the posterior half)]

N reads st 51-57 after the second occurrence of st 26-50, 1 e after App I, No 16

51 ^a) Ks B (except B2) D2-4 s 7 [अ] परान् (for नरान्) — ^b) B2 क्रममानान्, M1 रुद (for कूज) — ^c) K2 तपास्यमानान्, Ds उपास्य Ks V1 B D बहुशो, S (except T2) च बहून् (for बहुभिर्) — ^d) D2 s स्वबाधवै, Ds च बहुभिः (for विशा पते) Ts Gs न्यस्तशस्त्राश्च भूपते
52 M4 om 52^a-53^b — ^a) Ks सहसा, V1 B D (except Dn1) सहितान् (V1 तास) (for सहितैस्) S K1 2 4 चैव, D2 पश्य (for तत्र) T1 s G ज्ञातिभिश्च जलङ्घितान् — ^b) K2 रोधमानैर्, Ks Bs Ds रोदमानान्, D2 प्रपतद्भिर्, Ds प्ररुद्भिर् Bs पुन पुन (for मुहुर्मुहु) — ^c) Bs व्यूहक्रातान्परान्, Bs व्युत्क्रातनयान्, Dn1 व्युत्क्रोशतो परान्, D2 व्युत्क्रोशतान्पश्य, Ds विक्रातान्परान् (for व्युत्क्रा ता) G2 क्रोधान्, M1 यौधान्, M2 s अन्ये

अपरे तत्र तत्रैव परिधावन्ति मानिनः ।
 ज्ञातिभिः पतितैः शूरैर्याच्यमानास्तथोदकम् ॥ ५३
 जलार्थं च गताः केचिन्निष्प्राणा बहवोऽर्जुन ।
 संनिवृत्ताश्च ते शूरास्तान्दृष्ट्वैव विचेतसः ॥ ५४
 जलं दृष्ट्वा प्रधावन्ति क्रोशमानाः परस्परम् ।
 जलं पीत्वा मृतान्पश्य पितृतोऽन्यांश्च भारत ॥ ५५
 परित्यज्य प्रियानन्ये बान्धवान्बान्धवप्रिय ।
 व्युत्क्रान्ताः समदृश्यन्त तत्र तत्र महारणे ॥ ५६

पश्यापरान्नरश्रेष्ठ संदष्टौष्ठपुटान्पुनः ।
 भ्रुकुटीकुटिलैर्वक्रैः प्रेक्षमाणान्समन्ततः ॥ ५७
 एतत्तवैवानुरूप कर्माजुन महाहवे ।
 दिवि वा देवराजस्य त्वया यत्कृतमाहवे ॥ ५८
 एवं तां दर्शयन्कृष्णो युद्धभूमिं किरीटिने ।
 गच्छन्नेवाशृणोच्छब्दं दुर्योधनबले महत् ॥ ५९
 शङ्खदुन्दुभिनिर्घोषान्मेरीपणवमिश्रितान् ।
 रथाश्वगजनादाश्च शस्त्रशब्दांश्च दारुणान् ॥ ६०

C. 8. 76
B. 8. 19
K. 8. 55

(for योधान्) — १) S K₂ जयगुह्या, T₁ M₁₋₃ जये (M₁ ३ यो) लुब्धा, T₈ G₈ जये लब्धा, G₁ २ जये यत् B₈ प्रहारिण, Dn₁ संमन्यव (for प्रमं)

53 M₄ om 53^{ab} (of v 1 52) — १) K₈ B₈ Dn₁ D₂₋₄ ६ १ S (except T₂, M₄ om) मानवा, V₁ B₁ २ ४ पंडिता, B₈ D₁ ५ पिंडिता, D₈ पीडिता (for मानिन) — २) B₂ पंडितै, B₈ पतितौ — ३) S₂ K₁ ४ याच्यमानांस्, B₁ D₈ ४ १ याच्यमानैस्, T₁ याच्य मानांस्, G या (G₈ वा)चमानां (for याच्य) B₈ तथोरण, D₂ T₂ तदोदकं, T₁ ३ G₈ जल तथा, G₁ बल तदा, G₂ M जलं तदा (for तथोदकम्)

54 २) D₂ जलार्थं K₈ [अ]गता, B₁ D₈ १ T₁ G₂ M गतौ (for गता) D₂ ६ तत्र, T₁ G₂ M कैश्चिन् B₈ केचिजलार्थं त्वरित, G₁ अजार्थं च गता केचिन् — ३) B₂ निष्प्राणा, B₄ निष्प्राणै, B₈ गताश्च, D₁ D₁ ५ निष्प्राणान् B₂ [S]र्जुन, Dn₁ D₂ ३ जना S (except T₂) मृता वै बहुवै जना (T₈ G₂ ३ नरा) — ४) Dn₁ संनिवृत्ताश्च B₈ Dn₁ तत् (for च ते) D₈ वीरा (for शूरा) — ५) N (except Dn₁) तान्वै दृष्ट्वा, M₁ दुष्टवत्, M₂₋₄ दृष्टवत् (for तान्दृष्ट्वैव) T₁ G₂ दृष्ट्वा वै तानचेतस, T₈ G₈ दृष्ट्वा चैतानि चेतस, G₁ दृष्ट्वा शूरानचेतस

55 V₁ om 55^{ab} — २) K₈ B D S (except T₂) त्यक्त्वा (for दृष्ट्वा) D₈ [अ]भिधावति (for प्रधा) — ३) S (except T₂) क्रोशमाना (for क्रोश) — ४) D₈ पीत्वा गतान्, T₁ पीतावमृतान् (hypermetric) (for पीत्वा मृतान्) S₁ Dn₁ D₁ ३ यस्य (for पश्य) — ५) V₁ B₂ ५ D₂ ३ १ पिबतोऽन्यांश्च, T₁ पश्यत्यन्ये च, T₈ G M पिबत्यन्ये च V₁ B (except B₈) D₈ ४ १ मारिष (for भारत)

56 २) S (except T₂) परित्यज्य (for त्यज्य) — ३) S₁ K₂ D₁ ५ बाधवा K₁ ३ ४ B D M बाधवप्रिया (K₄ य), T₁ ३ G बहुवत्सला — ४) K₄ व्युत्क्रान्त D₈ समदृश्यतै (for समदृश्यन्त) S (except T₂) विसंज्ञा समरे यो (T₁ G₂ M₁ ३ यौ)धा — ५) M तत्रै (for

the first तत्र) T₁ G₂ महाहवे (for रणे)

57 B₈ om 57 — २) B₁ ४ D₈ ४ १ तथा (for पश्य) T₁ नरश्रेष्ठान् — ३) V₁ मुहु (for पुन) D₈ T₈ G₈ सदष्टौष्ठपुटान्पुन, T₁ G₁ ३ M सदष्टौष्ठान्पुन पुन — ४) D₁ D₂₋₅ भ्रुकुटीकुटिलैर् — ५) S₂ D₈ ४ ३ ३ G₂ M प्रेक्षमाणान्, K₈ प्रेक्ष्य, T₁ ३ G₁ प्रेक्षमाणा (T₈ ना) Dn₁ परस्परं, T₁ G₂ ३ महारण, T₂ ३ महारणे, G₁ M महारथान् (for समन्तत) — After 57, N (except V₁ B₈) ins

111* एवं भुवंस्तदा कृष्णो ययौ येन युधिष्ठिरं ।

अर्जुनश्चापि नृपतेर्दर्शनार्थं महारणे ।

[Before line 1, S K₁ २ ४ ins सजय उवाच — (L 1) D₈ कृष्णौ B₂ ५ Dn₁ D₂₋₄ ६-३ यत्र (for येन) — (L 2) K₁ ४ V₁ नृपते, Dn₁ नृपतिर्]

K₄ V₁ B₁ २ ४ ५ D₁ Dn₁ D₁₋₇ cont B₈ ins after 57

112* याहि याहीति गोविन्द मुहुर्मुहुरचोदयत् ।

[D₈ अचितयत् (for अचोदयत्)]

K₄ V₁ B D₁ Dn₁ D₁₋₇ cont S K₁₋₃ D₈ cont after 111*

113* तां युद्धभूमिं पार्थस्य दर्शयित्वा च माधव ।

[K₈ Dn₁ D₈ ३ स (for च)]

58 २) D₈ एतत्तत्रानुरूपं च — ३) S K₁ २ D₁ D₁ ३ ३ T₁ G₁ कर्माजुन (for कर्मा) — ४) D₈ देव-रूपस्य (for राजस्य) — ५) D₈ T₁ ३ G M अथ वै (for आहवे)

59 २) K₈ B D₈ ४ १ T₂ ३ G₁ ३ M₁ तान् (for तां) S दर्शयत् (for यन्) — ३) S (except T₂ ३) रणभूमिं (for युद्धं) D₈ श्रेष्ठ (for शब्द) — ४) M₂ दुर्योधनबलं (for बले) Dn₁ G₂ महान् (for महत्)

60 २) V₁ D₁ Dn₁ D₁₋₅ १ ३ S निर्घोष, D₈ निर्घोषै (for निर्घोषान्) — ३) S₂ मेरीपणवमिश्रितान्, K₁ पणवमिश्रितान्, V₁ B₂ Dn₁ D₂ ३ ३ S पणव (T₂ पटह) मिश्रित, B₁ ३-५ D₁ D₈ ५ १ पणवनि (B₈-५ D₁ D₇ नि)

G 8 763
B 8 19 55
K 8 38 60

प्रविश्य तद्वलं कृष्णस्तुरगैर्वीरवेगिभिः ।
पाण्ड्वेनाभ्यर्दितां सेनां त्वदीयां वीक्ष्य धिष्टितः॥६१
स हि नानाविधैर्बाणैरिष्वासप्रवरो युधि ।
न्यहनद्विषतां व्रातान्गतासूनन्तको यथा ॥ ६२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

गजवाजिमनुष्याणां शरीराणि शितैः शरैः ।
भित्त्वा प्रहरतां श्रेष्ठो विदेहास्रश्चकार सः ॥ ६३
शत्रुप्रवीरैस्तानि नानाशस्त्राणि सायकैः ।
भित्त्वा तानहनत्पाण्ड्यः शत्रून्शक्र इवासुरान् ॥ ६४

१५

धृतराष्ट्र उवाच ।

प्रोक्तस्त्वया पूर्वमेव प्रवीरो लोकविश्रुतः ।

न त्वस्य कर्म संग्रामे त्वया संजय कीर्तितम् ॥ १
तस्य विस्तरतो ब्रूहि प्रवीरस्याद्य विक्रमम् ।

स्वन[न] — °) D₂ गजाश्वरथनादाश्च, T₁ रथाश्वनरनागानां,
T₂ G नराश्वरथनागानां, M₂ रथाश्वगणनादाश्च — °) K₈
पत्तिशब्दाश्च, D₈ शस्त्रसवाश्च, T₁ 8 G₂ 8 पद, G₁ पाद,
M₄ शब्द (for शस्त्र) B₂ शस्त्रशब्दान्यदारुणान् (s10)

61 °) T₂ प्रविशत् (for प्रविश्य) — °) K₈ B D
S वातवेगितै (for वेगिभिः) — °) K₄ पाडेन (for
पाण्ड्वेन) K₁ [अ]भ्यर्दिता सेनां, B (except B₂) D₂
D₂ D₁ 8-5 7 [अ]भ्यर्दित (D₂ त-) सैन्य, M₁ [अ]भ्यर्दिता
सेना (for [अ]भ्यर्दिता सेना) D₈ पार्थेनाभ्यर्दितामेता
— °) B₂ T₁ 8 G₁ M₂-4 विष्टित, D₈ दृष्टित, G₂ विस्मितं,
M₁ विष्टिता (for धिष्टित) B₁ 4 5 त्वदीय वीक्ष्य विष्टित,
B₈ D₂ D₁ 5 त्वदीय इश्य (B₈ इ) विष्टित, D₂ त्वदीयं
वीक्ष्य विस्मिता, D₂ त्वदीया वीक्ष्य वेष्टिता, D₈ 4 7 त्वदीयं
वीक्ष्य विस्मित, T₂ त्वदीया वीक्ष्य विस्मि (before corr
ष्टि) तै, G₂ त्वदीयान्वीक्ष्य विष्टित

62 M₁ om 51^a-52^a — °) D₂ om स D₂
नानायुद्धैर्, D₁ 5 युद्धैर् (for विधैर्) T₁ 8 G शस्त्रैर्
(for बाणैर्) — °) V₁ B₁ 2 5 D₂ D₂-4 7 T₂ 8 G₂ 8
M₂-4 इष्वस्त्रप्रवरो, B₈ विध्वा स प्रवरो, D₂ D₁ 5 विश्वासं
प्रवरो, D₈ इध्वा स प्रवरो, T₁ G₁ 2 इष्वस्त्रप्रवेरान् (for
इष्वासप्रवरो) — °) K₈ न्यवधीद् (for न्यहनद्) B₂ 4 5
D₂ D₁ 8-5 7 पूगान्, B₄ पूतान् (for व्रातान्) D₂
निघ्नतो द्विषतो व्रातान्, D₈ निघ्नतो द्विषता हता — °)
K₁ गतासू वर्तको यथा, D₈ सुसक्रुद्धोत् Co cites गतासून्
(as in text)

63 M₁ om 52^{ab} (of v 1 51) — °) B₂ शरीरा
निश्चितै शरै (s10) — °) D₈ 7 जित्वा, T₂ G₂ 8 हत्वा,
G₁ इध्वा (for भित्त्वा) — °) V₁ B₂ 5 D₂ D₂ T G
M₁ अथाकरोत्, B₁ 8 4 D₂ D₁ 8-5 7 अपातयत्, D₂
तथाकरोत् (for चकार स) K₁ विदेहास्रश्चाचयत्, K₈
विदेहस्तानथाकरोत्, D₈ M₂-4 विगता (D₈ before corr

देहा)सूनथाकरोत् Co cites विदेहास्र
64 G₂ om 64^{ab} — °) K₁ D₁ अस्त्रानि, K₈
अस्त्रानि, V₁ B D₂-4 8 G₁ अस्त्राणि, M₁ युक्तानि (for
अस्त्रानि) — °) S₂ नानाशस्त्राणि, K₁ तात शस्त्राणि, G₁
महाशस्त्राणि (for नाना) B₁-8 शायकै (for सायकै)
K₄ नानाशस्त्राणि शायकै — °) V₁ जित्वा (for भित्त्वा)
S₁ तानहरत्, T₁ तान्यहनत्, T₂ तानवधीत् (for तानहनत्)
K₂ पाण्डु (for पाण्ड्य) K₁ भित्त्वा तानहरत्पाण्ड्यान्,
K₈ D₈ T₂ G₈ M जित्वा तानवधीत्पाण्ड्य, B₁ 4 5 D₂
D₁ 8-5 7 जित्वा तान (D₂ D₁ 5 न्य)वधीच्छत्रान्; B₈
जित्वा तानप्रवीरकृद्, D₂ जित्वा तानवधीत्पार्थ, D₂
जित्वा तान्यहनत्पाण्ड्य; D₈ जित्वा तान्पातयन्पार्थ; G₁
जित्वा तान्यहनत्पाण्ड्य, G₂ हित्वा न्योन्यहनत्पाण्ड्य — °)
B₁ (except B₂) D₂ D₁ 8-5 7 पाण्ड्य (for शत्रून्) G₁
[अ]सुरा (for [अ]सुरान्) T₁ G₂ शत्रून्शक्र इवापर

Colophon — Adhy name K₈ ससप्तकवध, D₂
T₂ युद्धभूमिवर्णन, M₁ रणभूमिवर्णन — Day of Karna's
Generalship S₂ प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no (figures,
words or both) S₂ 14 (as in text), B₁ 8 5 D₈ 19,
D₁ 17, T₂ M 59, T₂ G 60

15

1 °) T₂ M₁ 2 त्वय (for त्वया) K₈ च मे विप्र
(for पूर्वमेव) — °) K₈ वीरो लोकैकविश्रुत Co cites
प्रवीरो (as in text) — °) T₁ M₁ तस्य (for त्वस्य)
T₂ शर्म, G₂ पूर्व (for कर्म) — °) S₂ K₂ 4 सूचित, K₈
कीर्तित (for कीर्तितम्)

2 °) S₁ B₁ 8 5 D₂ D₁ 8 5 विस्तरतो (B₁ सो)
(for रतो) — °) B₂ 4 D₂ D₁ 5 प्रवीरस्याद्य, S
(except T₂ G₈) प्रवरस्याद्य (for प्रवीरस्याद्य) — °) S₂

शिक्षां प्रभावं वीर्यं च प्रमाणं दर्पमेव च ॥ २

संजय उवाच ।

द्रोणभीष्मकृपद्रौणिकर्णार्जुनजनार्दनान् ।

समाप्तविद्यान्धनुषि श्रेष्ठान्यान्मन्यसे युधि ॥ ३

तुल्यता कर्णभीष्माभ्यामात्मनो येन दृश्यते ।

वासुदेवार्जुनाभ्यां च न्यूनतां नात्मनीच्छति ॥ ४

स पाण्ड्यो नृपतिश्रेष्ठः सर्वशस्त्रभृतां वरः ।

कर्णस्यानीकमवधीत्परिभूत इवान्तकः ॥ ५

तदुदीर्णरथाश्वं च पत्तिप्रवरकुञ्जरम् ।

कुलालचक्रवद्भ्रान्तं पाण्ड्येनाधिष्ठितं बलम् ॥ ६

व्यश्वस्रुतध्वजस्थान्विप्रविद्यायुधानिपून् ।

सम्यगस्त्रैः शरैः पाण्ड्यो वायुर्मेघानिवाक्षिपत् ॥ ७

द्विरदान्प्रहतप्रोथान्विपताकध्वजायुधान् ।

सपादरक्षानवधीद्रेणारीनिवारिहा ॥ ८

C 8 778
B 8 30 9
K 8. 56 9

K₁ T₂ शिक्षा (for शिक्षा) B₂ वीर्यस्य (for वीर्यं च)
K₂ D₂ शिक्षा प्रभाववीर्यं च, T₁ : G शिक्षा वीर्यं च मान च
Co cites प्रभाव — ^a) T₁ : G प्रभावं, M₂-4 प्रतापं
(for प्रमाण) D₂ वीर्यम् (for दर्पम्)

3 ^a) K₂ : B D₂ D₂-5 : भीष्मद्रोण (for द्रोणभीष्म-
D₂ कृत (for -कृप) — ^b) K₁ : कर्णार्जुनजनार्दनं
(K₂ नां), K₄ M₁ कर्णार्जुनजनार्दना, D₂ कर्ण-
जुजजनार्दनान् — ^c) D₂ समानविद्यान् (for समाप्त)
G₁ धनुषी — ^d) Ś₂ श्रेष्ठान्यान्मनुसे, K₁ न्यापयसे, D₂
श्रेष्ठा आ^(sup l m) या)न्मन्यसे, T₂ श्रेष्ठान्यान्मन्यसे (for
श्रेष्ठान्यान्म) B (except B₂) D₂ D₁ 4 : 5 : T₂ G
रथान् (for युधि) T₁ श्रेष्ठान्विद्धि महारथ, M श्रेष्ठान्यान्मस
मन्यसे Co cites यन्मन्यसे — After 3, D₂ D₂
(marg) : 5 : T₂ ins

114* यो ह्याक्षिपति वीर्येण सर्वानेतान्महारथान् ।

न मेने चात्मना तुल्यं कचिदेव नरेश्वरम् ।

[(L 1) T₂ स ह्याक्षिपति (for यो ह्याक्षि) — (L 2)
D₂ T₂ चात्मना (for चात्मना)]

4 ^a) K₂ B₂ : D₂ D₁ : M तुल्यता (for तुल्यता)
V₁ B₁ D₂ D₂ 4 : 6 : T G द्रोणभीष्माभ्या, B₂ कर्णभीष्माभ्या,
B₄ D₂ भीष्मकर्णाभ्यां — ^b) K₂ V₁ B D S आत्मनो यो न
मृष्यते (V₁ ति) — ^c) K₂ (marg) नात्मनार्हति,
B₁ D₂ D₁ : नैच्छतात्मनि, B₂-4 T₂ : नैच्छदात्मनि, B₂
D₁ M₂ नैच्छतेत्मनि, D₂ नैच्छते सदा, D₂ 4 M₁-3 नैच्छतेत्मनि,
D₂ नैच्छतात्मनि, D₂ G₂ नैच्छदात्मनि, T₁ नैच्छ नैच्छति,
G₁ चापि नैच्छति, G₂ चात्मनीच्छति (for नात्मनी)

5 ^a) K₁ पाण्डो (for पाण्ड्यो) K₄ V₁ G₁ : नृपति
श्रेष्ठ, D₂ D₁ नृपति श्रेष्ठ T₂ स पाण्ड्यो नरवरश्रेष्ठ
(hypermetric), M₁ स पाण्ड्योर्यपतिश्रेष्ठ — ^b) D₂ शर्व
शस्त्रभृता (for सर्वशस्त्र) — ^c) V₁ B D S अहनत्
(D₂ नन्) (for अवधीत्) — ^d) B D (except D₂ :)
पराभूत, T₁ पराहत, T₂ परिभूत, T₂ G पाशहस्त, M
पराभूतम् (for परिभूत) Co cites पराभूत

6 ^a) B₂ त्वदीयं तु, B₂ मल्लदीर्णं, D₂ ते तु दीर्णं (for

तदुदीर्णं) D₂ रथाश्वैव, D₂ रथाश्वौव, S रथा(M₁-नरा)-
श्वेभ (for रथाश्व च) — ^b) D₂ पत्त्यश्वरथ (for पत्ति-
प्रवर) K₂ कुञ्जल, B (except B₂) D₂ D₂ D₂-5
T₁ : G₁ : M सकुल (for कुञ्जरम्) — ^c) B₁ पाण्ड्यो न
(for पाण्ड्येन) K₂ [अ]भ्यहत, V₁ B₁ D₂ T₂ : G₂ M
[अ]भ्यर्दित, B₁ [अ]भ्याहनत्, B₂ : 5 : D₂ D₁ : 3-7
[अ]भ्याहत, D₂ [आ]भर्दितं, D₂ [अ]भिहत, T₁ प्रहत,
G₁ : प्रहत (for [अ]धिष्ठित) B₂ D₂ : 7 बलात्

7 ^a) Ś₂ व्यश, B₂ व्यग्र (for व्यश्व) V₁ B₂ D₂
D₁ : 5 : 6 T₂ रथ, G₁ नरान्, M₁ चक्रान्, M₂-4 रथीन्
(for रथान्) — ^b) Ś₁ K₂ विप्रयुद्धायुधारि(K₂ त्रि)पून्,
K₁ विप्रविद्धाध्वजाध्वजान्, K₂ B₂ D₂ 4 विद्यायुधद्विपान्,
K₄ विद्यानिपून्बहून्, V₁ D₂ : 6 प्रतिवि(D₂ यु)द्धायुध-
द्विप, B₁ D₁ विप्रयुद्धायुधद्विपान्, B₂ युक्तायुधद्विपान्, B₄
विद्यायुधध्वजान्, B₂ D₂ D₂ D₁ : 5 T₂ वि(D₂
यु)द्धायुधद्विप, D₂ विप्रविद्धशरासनान्, T₁ G₁ : युक्ता-
युधान्, T₂ G₂ M विप्रयु(T₂ G₂ मु)क्तयुगाग्रथान्
— K₂ om (hapl) 7^a-8^b — ^c) B₂ सोस्मानुगै, B₂ D₂
T₂ G₂ सम्यगस्त्रै (for 'गस्त्रै) D₂ पाण्डो (for पाण्ड्यो)
— ^d) K₁ B₂ M₁ [आ]क्षिपत् (for पत्) T₂ वायुर्मेघा-
निव क्षिपत्, T₂ G₂ बल तश्चिरवाक्षिपत्

8 K₂ om 8^{ab} (of v 1 7) — ^a) Ś₂ प्रहतप्रोथान्,
V₁ तु हतारोहान्, B₂ D₂ : 5 : T₂ M₁ प्रहतारोहान्, B₁ : 5
D₂ D₂ D₁ D₁ : 5 : 7 T₁ द्विरदारोहान् (B₁ हा), T₂ G
प्रवरारोहान्, M₂-4 च हतारोहान् (for प्रहतप्रोथान्) — ^b)
Ś₁ विपताकान्ध्वजायुधान्, K₁ विपराकाध्वजा, K₂ विपता-
काध्वजा, K₄ विपताकध्वजाग्रथान्, B₁ : 5 : D₂ D₁ : 4-7
T₁ G M विपताकायुध(G₂ त)ध्वजान्, B₂ विपताकध्वजा-
वरान्, D₂ द्विपताकध्वजायुधान्, D₂ हयन्विपताकायुधध्व-
जान् (sic), T₂ सपताकायुधध्वजान् — ^c) Ś₁ K₁ : सपाद-
रक्षान् (for सपाद) Ś₂ K₁ : अवधीन्, V₁ B D₂
D₂ D₂-5 : 7 : 8 T₂ अहनत्, D₁ हत्वैव, D₂ अह*त (for
अवधीत्) T₁ : G M सपादरक्षा(T₁ G₁ क्ष्या)न्यहनत्
— ^d) K₂ V₁ B₂ D₂ D₂ [अ]दीन् (for [अ]रीन्)

C. 8 779
B. 8 20 10
K. 8 26 10

सशक्तिप्रासतूणीरानश्चरोहान्द्वयानपि ।
पुलिन्दखशबाह्नीकाभिषादान्ध्रकतङ्गणान् ॥ ९
दाक्षिणात्यांश्च भोजांश्च कूरान्संग्रामकर्कशान् ।
विशस्त्रकवचान्बाणैः कृत्वा पाण्ड्योऽकरोद्वसून् ॥ १०
चतुरङ्गं बलं बाणैर्निघ्नन्तं पाण्ड्यमाहवे ।
दृष्ट्वा द्रौणिरसंभ्रान्तमसंभ्रान्ततरोऽभ्ययात् ॥ ११

Ś1 K2 इह (for इव) K1 वज्रेणारीनिहारिहा (s10),
B1 4 5 Da1 D1-8 5-8 वज्रेणाद्रीनिवारिहा, T1 वज्री ह्यद्री
निवारिहा, T2 8 G8 M1 2 4 वज्रेणैद्रो नगानिव, G1 2 वज्रीवा
द्रींसदा रणे, M8 वज्रेणैद्रेणगानिव (s10)

9 T1 8 G1 2 om 9^{ab} — ^a) V1 D2 8 सशक्तिप्रा(D8
पा)शतूणीरान्, Dn1 ससक्तिप्रास, G8 सशक्तिप्रासयष्टिं च,
M प्रासचापयष्टिन् — ^b) G8 ह्यारोहान् (for अश्वा) B8
सरोहान्स्तुरगानपि — ^c) Ś1 K2 B5 D8 M2 8 पुलिन्दख-
स(M2 8 ष)बाह्नीकान् K8 पुलिन्दानेव बाह्नीक, V1 पुलि-
दाश्च सबाह्नीक, B1 2 D2-4 7 8 पुलिन्दखस(B2 श)बाह्नीक,
B8 प्रसबाह्नीक, B4 खसबाह्नीका, Dn1 सार्णबाह्नीक,
D8 पुलिदाश्च सबाह्नीकान्, T1 पुलिन्दकर्षबाह्नीक, T2 पुलिन्द
सिबाह्नीकान् (submetric), T8 G1 8 पुलिन्दकष (G1 ष),
G2 पुलिन्दखर्ज, M1 पुलिन्दकष, M4 पुलिन्दखङ्ग — ^d)
Ś2 K4 निषादा(K4 दा)धकतगणान्, V1 निषादाधकट
गणान्, B1 D7 निषादाधककुतलान्, B2 निषादान्वगढक
लान्, B8 निषादाधकतगणान्, Da1 D1 निषादान्वकको-
कणान्, Dn1 निषादान्ध्रककुणान् D2 निषादावकटांगणान्,
D8 निषाद व्रकतकुणान्, D8 निषादान्वककोकणान्, D8
शकटाश्चैव तगणान्, D8 निषादानथ वगकान्, T1 निषादान्ध्रक
कणान्, T2 G2 8 निषादान्ध्रकत(T2 क)कणान्, T8 M
निषादाधकत(M2 क)कणान्, G1 निषादाधसतकणान्

10 ^a) K1 2 दाक्षिणाभ्याश्च, K4 दाक्षिण्यात्याश्च, G2
दाक्षिणान्वै च(for दाक्षिणात्यांश्च) D1 भोजांश्च (for भोजांश्च)
G1 दाक्षिणालैश्च भोज्याश्च — ^b) Ś2 कूरा, B1 सुरान्,
B2 4 5 Da1 Dn1 D1-5 7 M शूरान् (for कूरान्) D2 8
सग्रामकर्षितान् (for कर्कशान्) B8 शूरान्समरकर्कशान्
— ^c) Dn1 विश्वस्तकवचान्, D8 T2 8 G8 M विश्वस्त, G2
विशस्त (for विशस्त्र) B2 विशस्त्रकवचान्प्राचै — ^d)
D8 कृती (for कृत्वा) B2 4-8 Da1 D1 8-5 7 चैव
(for पाण्ड्यो)

11 ^a) M2 चतुरग (for चतु) K1 बलैर् (for बल)
K2 4 B2 4 5 Da1 D1 8-7 T G8 M1 चतुरग, M2 चतुरग
(for चतु) K1 बलैर् (for बल) T1 G1 2 राजन् (for
बाणैर्) — ^b) K8 निघ्नन्तं (for निघ्नन्त) Ś K2 आदधे, K1

आभाष्य चैनं मधुरमभि नृत्यन्भीतवत् ।
प्राह प्रहरतां श्रेष्ठः स्मितपूर्वं समाह्वयन् ॥ १२
राजन्कमलपत्राक्ष प्रधानायुधवाहन ।
वज्रसहननप्रख्य प्रधानबलपौरुष ॥ १३
मुष्टिश्छिष्टायुधाभ्यां च व्यायताभ्यां महद्बलुः ।
दोभ्यां विस्फारयन्भासि महाजलदवद्भुशम् ॥ १४

एव च — ^a) Ś K2-4 असंभ्रान्त (for भ्रान्तम्) — ^d)
Ś1 स सभ्रातस्ततो, K1 अशभ्रातस्ततो, K2 सशस्त्रातस्ततो, K8
महावेगतस्ततो, K4 स सभ्रातस्ततो, B Dn1 D1-5 7 G1 असंभ्रात
स्ततो, Dn1 असंभ्रातबलो (for असंभ्रान्ततस्ततो) B8 [S]भ-
गात्, T1 8 G1 8 ययौ (for अभ्ययात्)

12 ^a) V1 D2 8 चैव (for चैन) — ^b) K4 V1 D2-4 7
अभि(D2 भी)तस्तम्, B2 आनृत्यतम्, B4 अनित्यतम्, B5
अभीत तम्, Da1 D1 5 अभिनदन्, Dn1 अभिसृत्य, D8 रणे
नृत्यन् (for अभि नृत्यन्) K1 अभिनृत्यमभीतरत् (s10), B2
अभिनदत्वभीतवत्, D8 अभीतस्तव भीतवत् (s10), T2
अभिसृत्य ह्यभीतवत्, T8 G2 8 अनुसृत्य (G8 ज्य) ह्यभीतवत्,
G1 अभिनृत्यन्तभीतवत्, M1 2 4 अभिसृत्य व्यभीतवत्, M8
अभिसृत्य व्यभीभवत् Cc cites अभिवृत्तम् — ^c) G1 M8
प्राहरता (for ग्रह) K1 श्रेष्ठा, Da1 श्रेष्ठ — ^d) D8
स्मितपूर्वं Ś2 K1 8 B8 D1-7 T1 8 G M समाह्वयत्, T2
समह्वयन् (for समा)

13 ^b) Ś1 Dn1 D8 प्रधानायुधवाहन (D8 न), B1 8-5
Da1 D1 8-5 7 विशिष्टाभिजनश्रुत (B1 त), Cc विशिष्टे
[अ]भिचनश्रुते (s10) — ^c) K1 वज्रसहननप्रख्य, K8
सहननप्रक्ष, D1 8 सहननप्रख्या (D8 ख्य), T1 सहनना
चित्र, T2 M सहननाचित्य, T8 G सहननस्त्व (G8 स्त्वा)
हि — ^d) Ś1 K1 2 प्रधानबलपौरुष, B1 T8 G प्रख्यातबल-
पौरुष (G8 ष), B8-5 Da1 D8-5 7 T1 प्रख्यातबलपौरुष,
D1 तव लाघवपौरुष, D8 यथा न बलपौरुष

14 ^a) K1 8 B2 5 D2 8 मुष्टि(D8 युधि)छिष्टायताभ्या
च, V1 पुष्टिछिष्टायताभ्यां च, B1 8 4 Da1 Dn1 D1 4 5
मुष्टि(Da D1 5 पुष्ट)छिष्टायतज्य च, D8 मुष्टिछिष्टायतङ्गं
च, D8 मुष्टिस्तुष्टायताभ्यां च, D7 मुष्टिछिष्टायतज्यश्च, T G
मुष्टिविल(T2 स्प, T8 G1 8 छि, G2 शि)ष्टांगुलीभ्यां
च, M1 मुष्टिं छिष्टाह्वयता च, M2-4 मुष्टिछिष्टायुताभ्या च
Ca cites मुष्टिछिष्टायतज्य — ^b) Ś2 व्यायताभ्यां, B1
सहताभ्या, Dn1 व्ययताभ्या, T1 व्यायताभ्या, Ca o व्याय
(as in text), B4 दधद्भु, D8 महाधनु (for महद्भु)
— ^c) K1 विस्फारयन्, K4 विस्फार्यन्, V1 विस्तारयन्,
T2 G1 2 M विस्फारयन् (for विस्फा) B8 चापि, D8

शरवर्षैर्महावैरमित्रानभिवर्षतः ।
 मदन्थं नानुपश्यामि प्रतिवीर तवाहवे ॥ १५
 रथद्विरदपत्त्यश्वानेकः प्रमथसे बहून् ।
 मृगसंधानिवारण्ये विभीभीमबलो हरिः ॥ १६
 महता रथघोषेण दिवं भूमिं च नादयन् ।
 वर्षान्ते सस्यहा *पीथो भाभिरापूरयन्निव ॥ १७
 संस्पृशानः शरांस्तीक्ष्णांस्तूणादाशीविषोपमान् ।
 मयैवैकेन युध्यस्व त्र्यम्बकेणान्धको यथा ॥ १८

एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा ग्रहरेति च ताडितः ।
 कर्णिना द्रोणतनय विव्याध मलयध्वजः ॥ १९
 मर्मभेदिभिरत्युग्रैर्बाणैरग्निशिखोपमैः ।
 खयन्नभ्यहनद्रौणिः पाण्ड्यमाचार्यमत्तमः ॥ २०
 ततो नवापरास्तीक्ष्णान्नाराचान्कङ्कवाससः ।
 गत्या दशम्या सयुक्तानश्चत्थामा व्यवासृजत् ॥ २१
 तेषा पञ्चाच्छिनत्पाण्ड्यः पञ्चभिर्निशितैः शरैः ।
 चत्वारोऽभ्याहनन्वाहानाशु ते व्यसवोऽभवन् ॥ २२

C 8. 792
B 8 20 22
K 8 26 22

तत्र (for भासि) Ks दोभ्यां विस्फारयनसि, Ds दोभ्यां विस्फारयत च — ^a) T1 महाज्वलदवद्भृश

15 ^a) Ds शरवर्ष, Ts G शरवर्षैर् (for वर्षैर्) — ^b) Da1 D1 नमित्रान् (for अमि) Ks अभ्यवर्षत, V1 T1 s G अभिवर्षसि, Ds अभ्यवर्षत (for अभिवर्षत) — ^c) K1 मदन्थ, Da1 D1 यदन्य, Ds यदर्थ, Ds त्वदन्य (for मदन्थ) B4 नात्र पश्यामि (for नानु) B2 यदन्यद्वान्व पश्यामि — ^a) § K1 s 4 प्रतिवीर्य, B5 वीर (for वीर) Bs Dn1 Ds T2 महाहवे, Gs तमा (for तवा)

16 ^a) K1 रथद्विर*पत्त्याश्वन् (s10) — ^b) §2 K4 प्रथमसे, V1 प्रथयसे, Dn1 प्रथमयद्, T2 प्रमथयेद् (for *थसे) Ks corrupt — ^c) V1 मृगसिंहानिवारण्यन् — ^a) Ks विना, T1 s G नखैर् (for विभीर्) Ds om हरिः Ca c cite हरिः (as in text)

17 In T2, the portion from st 17 up to the end of the adhy is lost on a missing folio Bs om 17^{ab} — ^a) G1 s महारथौघघोषेण — ^b) Dn1 भूम च, Ds भूमिश्च (for भूमि च) — ^c) M1 वर्षात (for वर्षान्ते) §2 सस्यगासिभ्यो (s10), K4 सस्यगादित्यो, Ds शस्यहा मेघो, Ts G2 s सस्यगा सूर्यो, Ms 4 सस्वनो मेघो (for सस्यहा *पीथो) §1 K2 पीथो, K1 पीठो, Ks मेघद् (s10), V1 घर्षो, B Da1 Dn1 D1 s-5 7 G1 M1 s मेघो, Ds घर्षे, Ds T1 सूर्यो (for *पीथो) — ^a) K3 असोमि पूरयन्निव, K4 भारती पूरयन्निव, V1 Dn1 Ds T1 s G M1 भाभिरा (M1 भिह्रा)दीपयन्निव (G2 यज्ञगत्), B (except B2) Da1 D1-5 7 भासि ह्यादीव पार्थिव, Ds प्रभाभिर्दीपयन्निव, M2-4 नभसि ह्यादयन्निव

18 T2 missing — ^a) §1 K1 s सस्पृशत, §2 सस्पृशत, K4 सस्पृशस्त्वं, V1 सस्पृशाण, G2 निस्पृशान (for सस्पृशान) T1 शरै पूर्ण, Ts G शरै पूर्णो, M शरै पूर्णो (M1 जै)स् (for शरास्तीक्ष्णास्) — ^b) Ks 4 तूणादासी विषोपमान्, V1 तूणादासीविषानिव, Bs तूणानाशीविषोपमान्, D4 तूणादासीविषो, Ds तूणादासीविषो, T1 s M1 4 तूणी

(T1 णीं) चाशीविषोपमै, G1 s तूणी चाश्री (G2 शि)विषोपमै, Gs तूणी चाशीविषोपमान्, M2 तूणीवाशीविषोपमै, Ms तूणीदाशीविषोपमै — ^c) Ds M मयैकेनैव — ^a) Some MSS त्र्यम्बकेन, K2 तृम्बकेन Ts G M2-4 [अ] तको (for [अ]न्धको)

19 T2 missing — ^b) Dn1 S (T2 missing) प्रमथ्यै (Dn1 हस्यै)न स पार्थिव, D2 6 ग्रहसन्निव ताडित (Ds ता) Co cites ताडित (as in text) — ^c) K1 द्रोणतनयो (for तनय) Bs कर्णिनास्त्रविशेषेण — ^a) D2 मलयेश्वर, Ca c मलयध्वज (as in text)

20 T2 missing — ^a) K3 मसीतादिभिर् (s10) (for मर्मभेदिभिर्) M2 s अजोगैर्, M4 अजोगैर् (for अत्युग्रैर्) Da1 तं मर्मभेदिभिस्तीक्ष्णैर् — ^b) D2 अग्निविषोपमै — ^c) K4 खयन्नभ्यहनद्, B1 समन्नभ्यहसद् (s10), Da1 D1 खय न व्यहनद् D2 s खय चाभ्य (Ds प्य)हनद्, S (T2 missing) मर्म (G1 मम)स्त्रभ्य (G2 शि)हनद् (for खयन्नभ्य) Ks खयन्नवधीद्रौणि (submetric) — ^a) Ts G आचार्यनन्दन, M1 सत्तम (for सत्तम)

21 T2 missing — ^a) V1 [S]पराज्जरात्, B2 नवा-ज्जरात्, Ds [S]पराज्जवात्, Ds नव परात् (for नवापरात्) M तूर्ण (for तीक्ष्णान्) B1 s-5 Da1 D1 s-5 7 ततो परान्सुती (Da1 वी)क्ष्णाग्रान्, Dn1 ततो न्यानपरान्पच, T1 तत क्रुद्धोपरास्तूर्ण, Ts Gs ततो पराज्जवास्तूर्ण, G1 s ततो नवनवास्तूर्ण — ^b) B1 4 s Ds 4 7 मर्मभेदिन, Da1 D1 s मर्मभेदिभिः, Dn1 गार्धवासस, Ds गार्ध (for कङ्क) — ^c) Ks मत्या, D1 तत्या (s10), Ds शरान्, T1 गत्या, Co गत्या (as in text) K1 दशस्य, T1 दशम्या, Ca दशम्या (as in text) B2 तमादिश्य च ससक्तान्, Bs दश सस्य सयुक्तान् — ^a) B1 s Da1 D1 s-5 7 G1 s M1 [अ] प्यवास्सृजत्, Ds [अ]भ्यवा, T1 [अ]प्यपा, Ts न्यवा (for व्यवा)

22 T2 missing — ^a) Ks तेषा यताछिनत्पाण्ड्य, B (except B2) Da1 D1-7 ताण्ड्य (D1 ताण्ड्य)रानच्छिन

G 6 793
B 8 20 24
K 8 56, 24

अथ द्रोणसुतस्येषूस्ताश्चिच्छित्वा निशितैः शरैः ।
धनुज्यां वितता पाण्ड्यश्चिच्छेदादित्यवर्चसः ॥ २३
विज्यं धनुरथाधिज्यं कृत्वा द्रौणिरभिन्नहा ।
ततः शरसहस्राणि प्रेषयामास पाण्ड्यतः ।
इषुसंवाधमाकाशमकरोदिश एव च ॥ २४

ततस्तानस्यतः सर्वान्द्रौणेर्बाणान्महात्मनः ।
जानानोऽप्यक्षयान्पाण्ड्योऽज्ञातयत्पुरुषर्षभः ॥ २५
प्रहितास्तान्प्रयत्नेन छित्वा द्रौणेरिषूनरिः ।
चक्ररक्षौ ततस्तस्य प्राणुदभिधितैः शरैः ॥ २६
अथारेर्लाघव दृष्ट्वा मण्डलीकृतकार्मुकः ।

त्याड्य, T₈ G₁ s तानच्छिनत्तथा (G₁ दा) पाड्य — G₂ om (hapl) 22^b-23^a — ^b) B (except B₂) D₁ D₁ s-5 7 नवभिर् (for पञ्चभिर्) T₈ G₁ s चतुर्भिः (G₁ भि) रपैरै शरैः — ^c) K₁ 2 4 om (hapl) 22^a-23^b D₈ reads 22^a-23^b on marg — ^d) K₈ चतुरोऽस्यावधीदशान्, V₁ D₈ चतुरोऽस्याहनन (V₁ द) शान्, B₁ 4 5 D₈-5 7 8 चतुर्भिर्देयञ्चा (D₈ यित्वा) शान्, B₂ चतुरोऽस्यान्ये तु हयान्, B₈ D₁ D₁ चतुर्भिर्देयञ्चा (D₁ न्वा) शान्, D₂ 6 चतुरो (D₂ रा) स्याहननश्चान् T₁ चत्वारोऽश्वानवधिषुर्, T₈ G₁ s M₁ चतुरोऽभ्यहननश्चा (G₈ पा) न्, M₂-4 चत्वारोऽभ्यहननश्चाश्चान् Ca cites चतुरोऽश्वानघ्न — ^e) B₈ ततोस्ते, M₂-4 न च ते (for आशु ते) B₈ D₁ D₁ D₁ s 8 न्यसवोपतन् (D₁ त्) (for न्यसवोऽभवन्) B₂ विभिदुश्च शरोत्करा
23 T₂ missing ^c) K₁ 2 4 om 23^{ab}, G₂ om 23^{ab}, D₈ reads 23^{ab} on marg (cf v 1 22) — ^a) K₈ द्रोणसुतस्येषून्, B₂ सुत श्रेष्ठास्, D₁ द्रौणसुतस्येषून्, D₈ द्रोणसुतस्याश्चान् (for सुतस्येषून्) — ^b) K₈ अश्वाश्चिच्छित्वा शितैः शरैः, D₈ छित्वा सुनिशितैः शरैः, T₁ s G₁ s ह (T₁ छि) त्वा छित्वा शितैः शरैः, M अस्तां (M₁ 'त्वा) च्छित्वा शितैः शरैः — ^c) G₁ तु ततां (for वितता) K₄ om पाड्यश्च, D₁ D₁ पाड्योश्च — ^d) V₁ B₁ 4 5 D₂-4 7 8 T₁ s G₁ s M₂ 4 [आ] दित्यते जस, M₂ (before corr) सनिभ and (by corr) तेजस (for 'वर्चस') D₈ चिच्छेदादित्यतेजस, G₂ धनुश्चा दित्यतेजस

24 T₂ missing — ^a) K₈ B₁ s D₁ D₈ 4 6 7 दिव्य, D₂ सज्यं, Ca o विज्य (as in text) S (T₂ missing) अथाधिज्य महत्कृत्वा Ca cites अधिज्य — ^b) D₈ छत्वा (sio), S (T₂ missing) धनुर् (for कृत्वा) B₈ द्रौणिरभिन्नहा, D₈ G₁ द्रौणिर (G₁ म) मिन्नह — After 24^{ab}, N ins

115* प्रेक्ष्य चाशु रथे युक्तान्नरैरन्यान्हयोत्तमान् ।

[D₁ क्षिप्र (for प्रेक्ष्य) ^c) K रणे (for रथे) V₁ प्रेक्षा-विध्यद्वये मुक्तान् (sio), D₂ 6 प्रेक्ष्य (D₂ क्ष) निन्नरथैर्मुक्तान् (for the prior half) ^c) K₁ 2 4 V₁ शरैर्, K₈ शरान् (for नरैर्) D₁ D₁ 5 अश्वान् (for अन्यान्) K₄

रथोत्तमान् (for हयो) B₂ हतान्यान्यैर्हयोत्तमान् (for the posterior half)]

— ^a) B₂ ज्ञातसहस्राणि (for शर) — ^d) K₈ पाड्य, V₁ ब्राह्मण, B₁ s 4 (m as in text) s D₁ D₁ s-5 7 8 वै द्विज, D₂ त द्विज, S (T₂ missing) स द्विज (for पाण्ड्यत) — ^e) M प्रकुर्वन् (for अकरोद्) K₄ दिस, B₁ दशम्, D₈ मृशम् (for दिश)

25 T₂ missing — ^a) K₈ अश्वत, K₄ अश्वत, B₈ अश्वत (for अश्वत) K₈ बाणान्, T₁ चैव, G₂ तांस्तु (for सर्वान्) — ^b) D₁ D₁ s 8 द्रौणिर् B₂ समात्मन (for महा) K₁ द्रौणिरिषूणेन्महात्मन (sio); D₁ द्रौणिर्बाणानमिन्नहा, G₁ द्रोणबाण महात्मन — ^c) K₈ जानान, K₄ जानान्यो, V₁ D₁ D₁ s 8 जानतो (for जानानो) B₂ [S] नक्षयान् (for अप्यक्ष) D₁ जानक्ष-प्यक्षया पाड्यो, D₈ s T₁ s G₈ M जानन (M₁ न्यप्यक्ष यान्पाड्य, G₁ 2 राजन्विन्याध तान्पाड्य — ^d) D₂ [S] सतायत्, D₄ T₁ G₈ शातयन् (for [S] शातयत्) K₄ D₁ D₁ 5 पुरुषर्षभ B₁ s 4 M न संज्ञ (M₁ 'आ) मति [त?] शातयन्, G₁ 2 शरान्सत्यपुरुषर्षभ (G₂ भा) Co cites नासञ्जमत

26 T₂ missing — ^a) K₁ प्रयातांस्, K₈ प्रपक्षांस्, V₁ B₁ s 5 D₁ D₂-4 6 7 T₁ G₈ Ca op प्रयुक्तांस्, D₈ प्रयक्तात्, T₈ G₁ 2 प्रसक्तास् (for प्रहितास्) B₄ D₁ D₁ s M Co प्रयक्तास्तान् (for प्रहितास्तान्) B₂ प्रयुक्तांस्तेन प्रयत्नेन (hypermetric) — ^b) K₁ D₁ D₈ द्रौणिर् (for द्रौणेर्) B₂ द्रौणेरसूनरि, B₈ G₂ रिषूनरे, D₂ रिषूजने, D₈ द्रौणिरिषूजने, G₁ द्रौणेरिषून्शरैः (for रिषूनरि) D₈ (before corr as in text) शरैः (for अरि) K₈ छित्वा द्रौणिरिषूनरीन् — ^c) ^c) K₁ 2 चक्ररक्षौ, D₁ 'रक्षो, T₁ रक्षास् (for रक्षौ) ^c) K₄ तथा, K₈ V₁ B₁ s-5 D₁ D₁-7 रणे (for ततस्) — ^d) K₁ 4 D₈ प्रणुदन्, V₁ प्राहरन्, D₁ G प्राणदन् (for प्राणुदन्)

27 T₂ missing — ^a) D₁ तथारेर्, D₂ अथ वै; D₈ अथ वा, T₁ s G₈ अथ तत्त (for अथारेर्) — ^b) K₈ मण्डल नतकार्मुक, B₁ M₁ मण्डलीकृतकार्मुक. — T₁ s om 27^{ab} — ^c) D₁ प्रास्य (for प्रास्यद्) K₁ बाणा

प्रास्यद्रोणसुतो बाणान्वृष्टिं पूषानुजो यथा ॥ २७
 अष्टावष्टगवान्यूहुः शकटानि यदायुधम् ।
 अहस्तदष्टभागेन द्रौणिश्चिक्षेप मारिष ॥ २८
 तमन्तकमिव क्रुद्धमन्तकालान्तकोपमम् ।
 ये ये ददृशिरं तत्र विसंज्ञाः प्रायशोऽभवन् ॥ २९
 पर्जन्य इव धर्मान्ते वृष्ट्या साद्रिद्रुमां महीम् ।
 आचार्यपुत्रस्तां सेनां बाणवृष्ट्याभ्यवीवृषत् ॥ ३०

द्रौणिपर्जन्यमुक्तां तां बाणवृष्टिं सुदुःसहाम् ।
 वायव्यास्त्रेण स क्षिप्रं रुद्धा पाण्ड्यानिलोऽनदत् ॥ ३१
 तस्य नानदतः केतुं चन्दनागुरुभूषितम् ।
 मलयप्रतिमं द्रौणिश्छित्वाश्वांश्चतुरोऽहनत् ॥ ३२
 सूतमेकेषुणा हत्वा महाजलदनिखनम् ।
 धनुश्छित्त्वा चन्द्रेण व्यधमत्तिलशो रथम् ॥ ३३
 अस्त्रैस्त्राणि संवार्य छित्वा सर्वायुधानि च ।

C 8 808
B 8 20. 36
K 8 56 36

(for बाणान्) Ks Ds प्राप्य (Ds तस्य) द्रोणसुतो बाण ,
 Dn1 D2 प्रास्य (D2 तस्य) द्रोणात्मजो बाणान् — ^a) B2
 वृष्टी , D1 : सुष्टि, M1 इष्टि (for वृष्टि) Ks पूषान्वजो
 (s10), K4 पूषानुजो, B2 : D4 : पूषात्मजो, G1 पूषानुगो,
 G2 पूषागरेर, Ca ० नुजो (as in text)

28 T2 missing Ca cites the whole st as
 in text — ^a) K1 : अष्टाव(K4 व)ष्टगवान्यूहु, Ks
 अष्टावष्टौ गवा न्यूहु, V1 B2 Dn1 D2 G1 : M2-4
 अष्टावष्ट(V1 D2 ष्टौ)शतान्यूहु, B1 D1 गवान्याहु, Ds
 अष्टावष्टौ बहुन्बाणान्, T1 : M1 वष्टशतान्याहु Co cites
 अष्टगवानि (as in text) — ^b) K4 शकटानि (for शकटानि)
 K1 : युधायुध, V1 Dn1 महा, D2 प्रहा, D4 पदा,
 Ds G2 यथा (for यदा) — ^c) Ds युक्तस् (for अहस्त)
 B1 G1 : तदष्टमे भागे, Ds तदष्ट भागेन, Gs तदर्थभागेन
 (for तदष्ट) B2 अर्कृतदष्टभागेन Co cites अह् and
 अष्टभागेन (as in text) — ^d) Ds : T1 चिच्छेद (for
 चिक्षेप) Ks मारिष

29 T2 missing — ^b) Ks V1 B Da1 Dn1 D2-3
 अतकस्या(Da1 Ds श्रां)तकोपम, D1 अतक चातकोपम,
 T1 कालातकयमोपम, M1 अतकालैतकोपम — ^c) Ds एत
 (sup in हत) (for ये ये) Ds तेज, Ds Ts G M
 ते ते (for तत्र) T1 ये ये ददृशु राजान — ^d) D4 :
 प्रायसो (for प्रायशो) Ks विसंज्ञा प्राप्तल*वन्, T1 ते
 विसंज्ञा प्रपेदिरे

30 T2 missing Ts G M transp 30^{ab} and 30^{cd}
 — ^a) B2 पर्जन्यमिव मेघाते — ^b) Ds साद्रिमिमां, T1 साद्रि
 द्रुमां (for साद्रिद्रुमां) Ds हृष्टा साद्रिद्रुमादत् — Ds om
 (hapl) 30^e-31^d — ^c) B2 आचार्यस्तां तथा सेना — ^d) Ks
 [अ]भ्यवावृषत्, V1 B (except B4) Ds : T1 व्यवीवृषत्,
 Dn1 (with hiatus) अवीवृषत्, D4 [अ]प्यवीवृषत्, Ts G
 M1 अवीवृषत् (M1 वन्), Ca अलवीवृषत् (for [अ]भ्यवी)

31 T2 missing, Ds om 31 (cf v 1 30) — ^a)
 S2 Dn1 द्रौणिपर्जन्यमुक्ता, K1 द्रौणिपर्जन्यमुक्तास्, B1 पर्जन्य
 न्यमुक्ता, B2 "द्रौणिपर्जन्य", B4 : D1 : T1 : G M1 :

द्रौणिपर्जन्यसृष्टा (D1 द्वा), M3 द्रौणिपर्जन्यदृष्टा (for
 पर्जन्यमुक्तां) K4 T1 : G2 : तु (for तां) Da1 द्रौणि-
 पर्जन्यसृष्टाना — ^b) S2 सुदुःसहात्, K4 सह, T1 : G
 M1 : 4 दुरासदा (for सुदुःसहाम्) — ^c) S1 K1 T1
 सक्षिप्र, K4 स क्षिप्त, V1 सा क्षिप्र, B D (Ds om)
 M2 Co सक्षिप्य, M3 : सुक्षिप्र (for स क्षिप्र) — ^d)
 K4 रुध्य, B (except B2) Da1 D1-5 : M2 मुदा, Dn1
 Ds तदा, T1 : G विध्वा, M1 : 4 हत्वा (for रुद्धा) Ks
 पाण्ड्यानिलो, D2 पाण्ड्यानिलो (for निलो) K1 [S]नदत्,
 B2 : M2 [S]नुदत्, B4 [S]दहत्, D1 M1 नदन्, Ds
 [S]क्षिपत् (for नदत्)

32 T2 missing — ^a) B2 वै नदत्, D1 तान्नदत्
 Ds चानदत्, M1 नानदत्, Co दत् (as in text)
 Dn1 G2 केतु, D1 केतु (for केतु) — ^b) K4 V1 B
 Da1 D1 : 5 : चन्दनागुरुभूषित, S (T2 missing) गरु-
 रु(M भू)षित — ^c) B2 D1 मलयप्रतिमा, Co प्रतिमं
 (as in text) K4 द्रौणि K1 मलय प्रति प्रतिमां द्रौणि
 (s10) — ^d) Dn1 D1 [अ]श्वाश् (for [अ]श्वाश्) S
 K1 : [S]हरत्, Ts हयान् (for सहनत्) Ks क्षिप्र्याश्वाश्चतुरो
 वधीत् (s10), T1 G छित्वा बाणैस्तथा हयान्

33 T2 missing — ^a) Ks केतुम् (marg रथम्)
 (for सूतम्) — ^b) Some MSS निखन, Dn1 निखन
 — ^c) Ds व्यथमत्, T1 व्यधमत् (for मत्) B
 (except B2) D1-4 : transp व्यधमत् and तिलशो

34 T2 missing — ^b) K1 छित्वा (for छित्वा)
 — ^c) V1 B (except B4) Da1 D1 : 5 : Ts Gs M1
 प्राप्यम् (for प्राप्तम्) K1 प्राप्तमप्याहित, K प्राप्यमर्यादता
 (s10), K4 प्राप्तमप्यहिते, T1 प्राप्यमप्यहन (for प्राप्तमप्यहित)
 K4 Ds द्रौणि, G1 द्रोणिर् — ^d) Ks जघान न (by
 transp), V1 नाजघान B1 : 4 रणेच्छया, Ds रणे त्यजन्
 (for रणेप्सया) T1 : G नाहनक्षुब्धत्पण्या — After
 34, K4 V1 B D (except Dn1 Ds) ins

116* एतस्मिन्नन्तरे कर्णो गजानीकमुपादृचत् ।

द्रावयामास स तदा पाण्डवानां महद्वलम् ।

C 8 803
B 8 20 36
L 8 56 36

प्राप्तमप्यहितं द्रौणिर्न जघान रणेऽप्यथा ॥ ३४

हृत्तेश्वरो दन्तिवरः सुकल्पित-

स्त्वरामिसृष्टः प्रतिशर्मगो बली ।

तमध्यतिष्ठन्मलयेश्वरो महा-

न्यथाद्रिशृङ्गं हरिरुन्नदस्तथा ॥ ३५

स तोमरं भास्कररश्मिसंनिभं

बलास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिः ।

ससर्ज शीघ्रं प्रतिपीडयन्गजं

गुरोः सुतायाद्रिपतीश्वरो नदन् ॥ ३६

मणिप्रतानोत्तमवज्रहाटकै-

रलंकृत चांशुकमाल्यमौक्तिकैः ।

हतोऽस्यसावित्यसकृन्मुदा नद-

विरथाप्रथिनश्चक्रे गजानश्चाश्च भारत ।

गजान्वद्भुमिरानर्हच्छरैः सनतपर्वभिः ।

अथ द्रौणिर्महोष्वासं पाण्डव्यं क्षत्रुनिबर्हणम् । [5]

विरथ रथिनां श्रेष्ठ नाहनद्युद्धकाङ्क्षया ।

[Before line 1, K₄ reads line 6 — (L 1) V₁ उपाद्रवन् (for द्रवत्) — (L 2) V₁ B₁₋₈ च (for स) B₈ D₈ महाबल (for महद्बलम्) — (L 3) K₄ रथिनांश्च (for रथिनश्च) — (L 4) Da₁ D₁ 5 योषान्, D₈ महान् (for गजान्) B₈ Da₁ D₁ 5 बहुविधाना (B₈ न) छेच्छ K₄ सनतपर्वणि (for पर्वभिः) — (L 5) K₄ द्रोणिर्, D₁ द्रौणि (for द्रोणिर्) — (L 6) B₄ Da₁ D₁ 5 6 श्रेष्ठो]

35 T₂ missing D₈ reads 35^{ab} on marg — ^a) K₄ तथेश्वरो (for हृत्तेश्वर) K₁ स्वक, V₁ प्रक (for सुक) D₁ तत् समासश्च गज सुकल्पित, D₈ हृत्तेश्वरो हृत्ति वरः प्रकल्पित (sic) S (T₂ missing) हृत्तेश्वर (T₈ G₈ 'री, G_{1,2} M₁ र) द्विरद्वर सुकल्पित — ^b) K₁ 4 B₂ त्वरामिसृष्ट, K₈ त्वरातिष्ठ, D₈ त्वरानिसृष्ट, D₈ त्वर्णामिसृष्ट (sic), T₁ M₁ शरामिसृष्ट, T₈ G₈ परामिसृष्ट, G₁ 2 शरामिसृष्ट, M₂₋₄ शरामिसृष्ट (for त्वरामिसृष्ट) K₈ V₁ B D T₁ 8 G M प्रतिशब्दगो (K₈ गौ, T₁ को, M₂ 4 ग, M₃ क) B₄ वशी, G₂ बली (for बली) — After 35^{ab}, N ans

117* तमाद्रवद्द्रौणिशराहतस्त्वर

ज्वेन कृत्वा प्रतिहस्तिगर्जितम् ।

त वारण वारणयुद्धकोविदो

द्विपोत्तम पर्वतसानुसन्निभम् ।

[(L 1) D₈ reads line 1 on marg K₈ नेमा इव (for तमाद्रवद्) S K D₈ द्रौ (K₄ द्रो) णिशरासनस्वन, D₁ 5 द्रौणिशराहतस्वर (D₈ र), D₂ शराहतस्वन (for शराहतास्वरम्) Co cites द्रौणिशराहत — (L 2) V₁ Da₁ D₁ गत्वा, B₂ हत्वा, B₈ तद्ध, D₈ मत्वा (for कृत्वा) V₁ प्रतिशब्दगर्जित, B₈ D₁ प्रतिहृति (for प्रतिहस्ति) — (L 3) S K₁₋₈ V₁ B₁ 2 4 D₁ D₂ 8 8 तमागत K₄ तमागत, B₈ D₁ D₁ 5 समागत (for त वारण) S₁ K₁ 2 V₁ B₁ 8 Da₁ D₁ 5 युद्धकोविद]

— ^a) S K₄ समभ्यतिष्ठन् (for तमभ्य) K₁ समत्यतिष्ठन्-
धेश्वरत्पथ (sic), K₂ 8 D₁ D₈ 8 समभ्य (D₈ समेत्य) तिष्ठ-
न्मलयेश्वरस्त्वरन्, B₁₋₈ Da₁ D₁ T₈ G₈ तमभ्य (B₂
भ्य, B₈ व्य) तिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन्, B₄ 5 D₂₋₄ 7 समभ्य
तिष्ठन्मलयध्वज (D₈ ज) स्त्वरन्, D₈ तमभ्यनिष्ठान्मलयध्वज-
स्त्वरन् (sic), T₁ M तदा (T₁ था) ध्यतिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन्,
G₁ 2 तदाध्य (G₂ तमद्य) तिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन् Co cites
अभ्यतिष्ठत् — ^a) V₁ अथाद्रिशृङ्ग (for यथा) B₂
हरिरुन्नद, D₁ च हरिर्नदस्, T₁ 8 G₁ 2 हरिरुन्नत (for
रुन्नदस्) V₁ तदा (for तथा)

36 T₂ missing — ^a) D₁ तोमरे (for तोमरं) V₁ B Da₁ D₁ 8 5-7 T₈ G M भास्कररश्मिर्वर्चस, D₁
D₈ T₁ तुल्यवर्चस (for रश्मिसन्निभ) — ^b) K₈ बलास्त्रमो-
चयत्नमन्युभिः (sic), V₁ Da₁ D₁ 5 बलास्त्रसर्गोत्तमयत्न (V₁
रत्न) मन्युभिः, D₁ बलास्त्रसर्गोत्तमयत्न, D₂ 8 8 (sup
lin) बलामिसर्गोत्तमयत्न, D₈ बलासुसर्गोत्तमयत्न, T₁ बला-
स्त्रसक्तमयत्न, G₁ 2 बलास्त्रसक्तोत्तमयत्न (G₂ कस्तमयत्न)
मन्युभिः (sic) Co cites अस्त्रोत्सर्ग, उत्तमयत्न and
मन्यु — ^c) S₁ K₂ B (except B₂) Da₁ D₁ 5 7 Co
परिपीडयन्, V₁ प्रतिगर्जयन्, D₈ प्रतिगर्जित (पीडयन्)
B₈ द्विज (for गज) K₈ ससर्ज शीघ्रं प्रतिपीडनार्ज (sic)
— ^d) S K₂ [S] नदन्, D₈ नुदन् (for नदन्) K₈
सुरो सुतायाद्रिपतिश्वरो नदन् (sic), K₄ गुरो सुतायाद्रिप-
तेश्वरो नदन्, V₁ गुरो सुता यत्र विजेश्वरो नदन् (sic), D₈
गुरो सुतायाद्रिविजेश्वरो नदन्, T₁ 8 G₁ M गुरो सुताय
द्रमिडे (T₁ ते, M के) श्वरो नदन् (M₂ 4 त्)

37 T₂ missing — ^a) K₈ V₁ B D S (T₂ missing)
मणिप्रवेकोत्तमवज्र (T₈ G कोज्वलरत्न) हाटकैर् Ca c ote
मणिप्रवेक — ^b) M₁ अलंकृत Da₁ 'मौक्तिकौ — ^c)
S₂ नदन् (for नदन्) K₈ D₁ D₈ m T₁ 8 G हतो मयासी-
त्यसकृन्मुदा न (K₈ D₁ D₈ m त्समुन्न) दन्, V₁ हतो
हतोसीत्यसकृत्तदा नदन्, B₁ 4 5 D₂₋₄ 5 7 M हतो हतोसी-
त्यसकृन्मुदा वदन् (B₁ 4 5 D₂ 7 नदन्, D₄ नदन्) B₂
Da₁ D₁ 5 हतो ह्यसावित्यसकृन्मुदा न (B₂ व) दन्, B₈ ततो
हतोसीत्यसकृद्बद्धदन्, D₈ हतोमयासीत्यसकृत्समुन्नदन् Ca

नृपराभिनद्रौणिवराङ्गभूषणम् ॥ ३७
तदर्कचन्द्रग्रहपावकत्विष
भृशाभिघातात्पतितं विचूर्णितम् ।
महेन्द्रवज्राभिहतं महावनं
यथाद्रिश्च धरणीतले तथा ॥ ३८
ततः प्रजज्वाल परेण मन्युना
पदाहतो नागपतिर्यथा तथा ।
समादधे चान्तकदण्डसंनिभा-
निष्पन्नमित्रान्तकराश्वतुर्दश ॥ ३९
पश्य पादाग्रकरान्स पञ्चभि-

नृपस्य बाहू च शिरोऽथ च त्रिभिः ।
जघान षड्भिः षड्रुत्तमत्विषः
स पाण्ड्यराजानुचरान्महारथान् ॥ ४०
सुदीर्घवृत्तौ वरचन्दनोक्षितौ
सुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषितौ ।
भुजौ धराया पतितौ नृपस्य तौ
विवेष्टुस्तार्क्ष्यहताविवोरगौ ॥ ४१
शिरश्च तत्पूर्णशशिप्रभाननं
सरोषताम्रायतनेत्रमुन्नसम् ।
क्षितौ विवभ्राज पतत्सकुण्डल

C ६ ८१७
B ६ २० ४८
K ६ ५६ ४८

cites असौ हतोसीति — ^a) Ś K1 २ ४ पराभवद् B1 Ds ४
T३ पराहनद्, B३ पराभिदद् (for भिनद्) T1 रौद्रवराग
भूषण (for द्रौणिवराङ्ग) Ca o cite वराङ्ग (as in text)
38 T२ missing — ^a) K1 Da1 D1 ५ उदर्क (for
तदर्क) V1 B३ ग्रहपावकद्विष, D२ ६ ग्रहपावकार्षिष,
T1 ३ G ग्रहवैद्युतत्विष (T३ G३ ग्रभ) Co cites ग्रहा
and विपम् — ^b) V1 B1 २ ५ Ds ४ ७ भृशातिपातात्,
Dn1 शराभिघातात्, T1 भृशाभिभूतात् (for घातात्) T३
त्वरितो, G1 २ परितो, G३ पतितो (for पतित) K३ V1
D1 T1 ३ G विचूर्णित (G३ त) (for विचू) D३
भृशाभिपा (sup lvn घा)तोत्पतित विचूर्णित — ^c) V1
महाचल, B1 ३-५ D (except D६) S (T२ missing) स्वन,
B२ बल (for वन) K३ महेन्द्रवज्राभिहित महास्वन — ^d)
B२ तथा (for यथा) K1 २ धरणीतल (for तले) B२
M1 यथा, T1 पुरा, T३ यदा (for तथा)
39 T२ missing G1 om 39^{ab} — ^a) V1 तथा
(for तत्) K३ पजालेप (sio) (for प्रजज्वाल) K1
मृत्युना (for मन्युना) — ^b) Ś K२ पराहतो, B1 ५ D३
पादाहतो (for पदा) T३ तदा (for तथा) — ^c)
K1 ३ V1 B D S (T३ missing) समादधे (for दधे) K1
शातकदण्डसंनिभान्, T३ G चातकदूत (G1 २ सूर्य)संनिभान्
— ^d) K1 इष्टान् (for इष्टान्) B D३-५ ७ क्षमित्रात्तिकराश्व
(for न्तकराश्व)

40 T२ missing — ^a) M३ द्विपद (for द्विपस्य)
D६ पादाग्रकराश्व; T३ G1 ३ M1 कर स, G२ सर स
(for करान्स) Co cites पादाग्रकरान् (as in text)
— ^b) K२ द्विपस्य (for नृपस्य) V1 B२ शिरोस्य,
D२ शिरासि (for शिरोऽथ) K३ T३ G1 ३ M२-४
पत्रिभि, D२ पत्रिभि (for च त्रिभि) B३ नृपस्य
बाहू शिरसा स ह त्रिभि, D३ नृपस्य बाहूश्शिरोऽथ

पत्रिभि, D६ नृपस्य बाहूश्शिरोऽथ च त्रिभि, T1
नृपस्य बाहू च शिरोधरा त्रिभि — ^c) Ś K1 षड्रुत्तम
द्विष, K३ षड्रुत्तमत्विष, K४ स ऋत्तम, V1 B1 ३ ५
Dn1 D२-४ ६-८ m षड्रुत्तमत्वि (V1 द्वि)ष, B३ च
षड्रुत्तम, B४ D1 ३ T३ G1 २ M२ ३ षड्रुत्तमत्वि (D1 ३
द्वि)ष, Da1 षड्रुत्तम T1 त्वथ चोपलत्विष, G३
षड्रुत्तम, M1 षड्रुत्तम (sio), M४ षड्रुत्तम त्विष (for
त्तमत्विष) — ^d) D६ सा (for स) D३ सपीड्य (for
स पाण्ड्य) K२ पाण्ड्यराजानुचरान् K३ राजानिचरान्
D३ राजा तु वरान् (for राजानुचरान्)

41 T२ missing — ^a) Ś K1 ४ स दीर्घवृत्तौ (K1
त्तौ), B1 वरचन्द्रमोक्षितौ, Da1 D1 चन्दनक्षितौ, M1 चन्दनौ
क्षितौ (for चन्दनौ) — ^b) B1 ४ ५ Da1 Ds ४ ७ मणि
वज्र (Da1 चद्र)भूषणौ, D1 ५ वर (D६ च)चद्रभूषणौ,
T1 ३ G मणिवज्र (T1 रत्न)चित्रितौ — ^c) S K1 २ ४
धराया (for धराया) K३ D३ om तौ — ^d) K1 ४
V1 B D S (except M1 ३, T२ missing) विवेष्टुस्, K
विवेष्टुस् (for विवेष्टुस्) D३ तार्क्ष्यहताविव (for तार्क्ष्य)

42 T२ missing — ^a) K३ शिरोस्य (for शिरश्च)
G२ तत्पूर्णशशिप्रभानन, M1 तद्दर्शशशि (for तत्पूर्णशशि)
K1 शिरन्यस्तत्पूर्णशशिप्रभानन (sio) — ^b) K३ उन्नश
K४ Dn1 D1 ४ ६ उत्तम, B1 उत्तम (sio), G1 उन्नत (for
उन्नसम्) — ^c) D६ पत (for पतत्) K सुकुण्डल
(for सकुण्डल) B (except B४) Da1 D1-५ ७ क्षि
(B४ क्ष)तावपि आजति तत्सकुण्डल, T1 G M क्षितावपि
(G२ व) आजति (T G ३ त) दीप्त — ^d) K1
शची, K२ शशीर् (for शशी) Ś३ तथा (for यथा)
— After 42, K४ V1 B D (except D३) ins

118* स तु द्विप पञ्चभिरुत्तमेभुभि
कृत षडशश्चतुरो नृपत्रिभि ।

C 8 817
S 8 20 48
K 8 56 45

विशाखयोर्मध्यगतः शशी यथा ॥ ४२
समाप्तविद्यं तु गुरोः सुत नृप.
समाप्तकर्मणमुपेत्य ते सुतः ।

सुहृद्भूतोऽत्यर्थमपूजयन्मुदा
जिते बलौ विष्णुमिवामरेश्वरः ॥ ४३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

१६

धृतराष्ट्र उवाच ।
पाण्ड्ये हते किमकरोदर्जुनो युधि संजय ।
एकवीरेण कर्णेन द्रावितेषु परेषु च ॥ १

समाप्तविद्यो बलवान्युक्तो वीरश्च पाण्डवः ।
सर्वभूतेष्वनुज्ञातः शंकरेण महात्मना ॥ २
तस्मान्महद्भयं तीव्रमभिन्नमिदं न जयात् ।

कृतो दशांश कुशलेन युध्यता
यथा हविस्तद्विशदैवत तथा ।
स पादशो राक्षसभोजनान्बहू-
न्प्रदाय पाण्ड्योऽश्वमनुष्यकुञ्जरान् ।
स्वधामिवाप्य ज्वलन पितृप्रिय-
स्ततः प्रशान्त सलिलप्रवाहत ।

[5]

[D₂ transp lines 1-4 and 5-8 — (L 1) K₄ मत्तद्विप, D₄ स तु द्विपान् (for स तु द्विप) B₈ [आ]यतेषुभि — (L 2) D₄ कृत (for कृत) K₄ खडगश्चतुरा, V₁ षडगश्चतुरो, B₈ श्वपग (sic), B₈ दशांश D₈ षडशश्च तथा (for श्वतुरो) B₂ कृत षडगश्च नृपस्तथा विभि — (L 3) K₄ दशांशो, B₂ दशांश, Da₁ D₁ 5 दशांशौ (for दशांश) K₄ युध्यत (for युध्यता) — (L 4) V₁ B₂ Dn₁ हविर्यथा (by transp) B₈ दिशस्, D₁ 5 हरिस् (for हविस्) D₁ तावद्विशदैवत, D₄ त दश (for तद्विश) — (L 5) D₈ सा (for स) Dn₁ पार्थिवो, D₈ पादपान् (for पादशो) K₄ राक्षसभोजन (for भोजनान्) — (L 6) B₈ प्रहार्य, D₄ प्रदह्य (for प्रदाय) K₄ Da₁ D₁ 4-5 पाण्ड्या (K₄ ङ्य, D₈ ङ्यान्) अश्वमनुष्यकुञ्जरान्, B₈ पाण्ड्योऽश्वमनुष्य (for पाण्ड्योऽश्वमनुष्य) — (L 7) V₁ B₁ स्वधामिवाप्य, B₂ ममप्य (sic), Da₁ D₁ 5 स्वधामिवेच्छन् (for मिवाप्य) B₈ सुधामिव प्राप्य निलप्रिया प्रिया (sic), Dn₁ स्वधामिव प्रज्वलन पितृप्रिय — (L 8) V₁ B₈ 4 Dn₁ स शात (for प्रशान्त) B Da₁ D₁ 5 सलिलप्रवाहित (for प्रवाहत)]

43 T₂ missing — ^a) S₂ स्मृत (for सुत) K₈ नृप — ^o) D₈ तद्वद्भूतो (sic) (for सुहृद्भूतो) V₁ [S]त्यतम् (for अत्यर्थम्) K₄ Da₁ D₁ 5 मुदा (for मुदा)

— ^a) K₄ बले (for बलौ) K₈ B₁ [अ]मरेश्वरा (for श्वर) S₁ K₁ 2 जिते बले विष्णुमिवाचलेश्वर, T₈ G₈ हते बलौ (G₈ ले) विष्णुरिवामरेश्वर

Colophon — Adhy name S K₂-4 B₂ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 5 T₁ M₁ पाण्ड्यवध, D₈ 4 7 प्रवीरवध — Day of Karnas Generalship S₂ K₄ प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or both) S₂ 15 (as in text), B₁ 5 Da₁ 20, T₁ G 61, T₈ 59, M 60

16

1 ^a) K₈ B₁ Dn₁ M₂-4 transp पाण्ड्ये and हते — ^b) K₄ Dn₁ संजय — S₂ om 1^a-3^b — ^a) V₁ जनेषु (for परेषु) B₂ Dn₁ D₂ 5 S (except T₂) द्राविते च युधिष्ठिरे (D₈ र)

2 S₂ om 2 (cf v 1 1) — ^b) B₈ Da₁ (m as in text) मुक्तो Dn₁ युक्त (for युक्तो) K₈ वीरस्, K₄ B₁ 8-5 Da₁ D₁-5 7 T₂ वीर (K₄ र) स, V₁ B₂ D₈ वीरैश्च, G₁ वीर्यैश्च (for वीरैश्च) — ^a) Dn₁ D₈ महारथ, S (except T₂) च धीमता (for महात्मना)

3 S₂ om 3^{ab} (cf v 1 1) — ^a) G₈ अस्मान् (for तस्मान्) K₈ V₁ B₂ 4 D (except D₈ 4 7) S (except T₁ 2) मम (for महद्) B₂ जातम् (for तीव्रम्) — ^b) B₂ अर्जुनेन महात्मना, D₈ अभिन्नघनजय — B₂ repeats 3 after 3^{ab} B₈ om 3^{ad} — ^o) M₁ यत् (for यत्) V₁ किंस्विदप्यागतो पार्थस्, B₂ स्वय यदकरोत्पार्थस्, D₈ किंस्विदप्याक

स यत्तत्राकरोत्पार्थस्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ ३

सजय उवाच ।

हते पाण्ड्येऽर्जुनं कृष्णस्त्वरन्नाह वचो हितम् ।

पश्यातिमान्यं राजानमपयाताश्च पाण्डवान् ॥ ४

अश्वत्थाम्नश्च संकल्पपादताः कर्णेन सृञ्जयाः ।

तथाश्वनरनागानां कृतं च कदनं महत् ।

इत्याचष्ट सुदुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ॥ ५

एतच्छ्रुत्वा च दृष्ट्वा च भ्रातुर्घोरं महद्भयम् ।

वाहयाश्वान्दृषीकेश क्षिप्रमित्याह पाण्डवः ॥ ६

ततः प्रायादृषीकेशो रथेनाप्रतियोधिना ।

दारुणश्च पुनस्तत्र प्रादुरासीत्समागमः ॥ ७

ततः प्रववृत्ते भूयः संग्रामो राजसत्तम ।

कर्णस्य पाण्डवानां च यमराष्ट्रविवर्धनः ॥ ८

धनूषि बाणान्परिधानसितोमरपट्टिषान् ।

C 8 3 31
B 8 21 11
K 8 59 2

4 K1 om the ref — ^a) Ś2 transp हते and पाण्ड्ये K1 [5]र्जुन — ^b) V1 त्वरन्प्राह Ks V1 Dn1 D2 s T2 शुभ वच, T1 s G वचस्तदा, M वच शुभ (for वचो हितम्) — ^c) Ś2 पश्यातिमान्या राजानम् K1 पश्यति मान्य रा, Ks पश्यत्वाम्रा (submetric), K4 पश्यान्नि (before corr न्नाह रा (s10), V1 Da1 Dn1 D1 2 s 6 हत पश्य रणे पाण्डवम्, B1 s-5 Ds 4 7 पश्यामि नाह (B3 न्य) रा, B2 पश्यामि पतित पाण्डवम्, Ds T2 पश्यावमानित (T2 न) ज्येष्ठम् T1 s G M हत पश्यस्व राजानम् — ^d) Ks अपयाताश्च — After 4, N reads 8 41 3^{ef}, repeating it in its proper place On the other hand, T G1 s M read 8 41 2-5 and G2 reads 8 41 2-7 after 4

5 T2 reads 5^{ab} after 8 41 4^{ab} and G1 2 M1 read it after 8 41 5 — ^a) K4 B8 सकल्पा V1 Da1 D1 s 6 अश्वत्थाम्ना च (V1 तु) पाचाला (D6 ल्य) T1 Gs त्याम्ना हता सख्ये, T2 त्यामेन पाचाला G1 त्यामहत सख्ये — ^b) K1 हतात्, K4 घृता, B8 कृता (for हता) K1 सजय, Ks M1 सजया, Ks सजयात्, B2 D1 सजया, B3 om (for सृञ्जया) T1 s G1 सर्वे कौतेय सृञ्जया — ^c) Ś2 तथाश्वनरनागानां, Ks B1 s-5 D तथाश्वरथनागानां, V1 B2 S (G2 om) रथाश्वनर — G2 om 5^c-8^d Before 5^c, T2 ins वैशपायन — ^e) B5 D2-4 6 7 T2 सर्वमारयात् वान्वीरो, T1 s G1 s इत्येतत्सर्वमाचष्ट — ^f) Ś2 K2 किरीटिनी (s10)

6 G om 6 (cf v 1 5) T1 s G1 s M read 6^a-7^b followed by 119* and T2 reads 6-7 followed by 119* after 8 41 6 — ^a) Da1 D1 2 s transp श्रुत्वा and दृष्ट्वा Ds एतच्छ्रुत्वा तु वचन — ^b) V1 तत्र घोर, D2 भ्रातुर्वैर, M भ्रातृणां च (for भ्रातुर्घोर) Ds कृष्णस्यामिततेजस, T G1 s भ्रातृणा व्यसन महत् — ^c) K1 दृषीकेश, B3 केशो — B8 om (hapl) 6^d-7^a

7 G2 om 7 (cf v 1 5), B8 om 7^a (cf v 1

6) — ^a) K4 तत प्रयाद्, Ca अनुप्रायाद्, Cc अभिप्रा — ^b) Ks Dn1 Ds रथेनाप्रतिमौजसा, K4 रथेन प्रतियोधिना, B3 रथिना प्रति, T1 रथेन प्रथिमान्युधि (s10), T8 G1 s M रथेनाप्रतिमो युधि — T1 s G1 s M ins after 7^{ab} T2 ins after 7

119* तदा रेणु समभवत्पुनस्तत्र महारणे ।

which is followed by 8 41 6^a-7^d, in T G1 s M — S (except T2) om 7^{ad} — ^c) B3 च ततस् Ds चाहवस् (for च पुनस्) — ^d) T2 पुनरासीत् Ś2 समागत, Ks समतत, Ds समागमे — N ins after 7 M2 4 after 8

120* तत पुन समाजगमुरभीतां कुरुपाण्डवा ।

भीमसेनमुखा पार्थ सूतपुत्रमुखा वयम् ।

[= 8 32 82 — (L 1) B2 अतीता D1 अभीता, T2 अनित S (except T2) कुरुसजया (for पाण्डवा) — (L 2) K4 भीमसेन, T1 युधिष्ठिर (for भीमसेन) T1 G1 2 वैकर्तन (for सूतपुत्र) K4 मुख वय, D2 मुषा वय]

8 Before 8, S (except M4) ins सजय — ^a) Ś2 प्रववृत्ते T1 M2-4 युद्ध (for भूय) — ^b) K4 राजसत्तम, B1-4 Da1 D1 s लोमहर्षण, Ds G2 राजसत्तम T1 M2-4 घोररूप विशा पते — ^c) Ds कर्णश्च T2 पाण्डवै राजन् Ds पाण्डवाना परेषा च — ^d) K2 यमराष्ट्रविवर्धना, D1 परराष्ट्रविवर्धन, T1 M यमराष्ट्रविवर्धन — After 8, T G M1 s read adhy 42, while M2 4 read 120*, followed by adhy 42

9 ^b) K1 2 T1 s G M असितोमरपट्ट (K1 2 ट्टि) सान्, V1 B2 D2-4 6 7 असि (Ds खड्ग) पट्टिषा (V1 स) तोमरान्, T2 असीन्पट्टिसितोमरान् — ^c) Ś K1 2 मुसुलानि, Ks V1 Dn1 D1-4 s मुसुलानि, B1 सूष, B2 मुष, Da1 मुसनानि, Ds मुसजानि (for मुसलानि) Ś2 मुशींढी च, K1 2 B4 Gs मुसु (B4 व) ढीश्च, Ks मुषढीश्च, Da1 मुसुढीश्च, Ds मुषढीश्च, T1 G1 2 मुसुढीश्च T2 मुसुढीनि, T3 Ms मुसुढीश्च, M1 मुसुढीश्च, M2 4 मुसुढीश्च (for मुसुढीश्च) — ^d) Ś1 K1 2 शक्तिवृष्टिपरश्वान्, Ks V1 B1 2 4 5 Da1 D1-5 7 8 T2 M सशक्त्यवृष्टिपरश्व (some

C. 8 831
B. 8 21 11
K. 8 59 2

मुसलानि भुशुण्डीश्च शक्तिरष्टिपरश्वधान् ॥ ९
गदाः प्रासानसीन्कुन्तान्भिण्डिपालान्महाकुशान् ।
प्रगृह्य क्षिप्रमापेतुः परस्परजिगीषया ॥ १०
बाणज्यातलशब्देन द्या दिशः प्रदिशो वियत् ।
पृथिवीं नेमिघोषेण नादयन्तोऽभ्ययुः परान् ॥ ११
तेन शब्देन महता संहृष्टाश्चक्रुराहवम् ।
वीरा वीरैर्महाघोर कलहान्त तितीर्षवः ॥ १२

MSS स्व)धान् K4 शक्तिरष्टिपरश्वधान्, B8 T8 G शक्तिय(G1 2 यै)ष्टि, Dn1 सशक्त्याष्टिपरिश्वधान्, T1 शक्तिश्चापि परश्व

10 ^{a)} K8 Dn1 M1 गदा K1 4 प्रसान् V1 D2 प्राशान्, D4 प्रशान् (for प्रासान्) D8 प्राससितान्, M1 प्रासान्वितान् (for प्रासानसीन्) K8 Dn1 D8 सितान् B1 5 D2-4 7 S शितान्, B8 रणे (for असीन्) K1 क्राता, B4 कुता, Dn1 कुभान् (for कुन्तान्) — ^{b)} K1 दिंडिपालान्, V1 B Da1 D1 8 5-7 T8 G8 भिदिपालान्, D8 भिडिमालान् (for पालान्) K8 B1 8 4 Da1 Dn1 D1 8 8 T2 तथाकुशान् B5 सहाकुशान्, D8 सितकुशान् — ^{c)} B5 आपेदु, M4 आनेतु (for आपेतु) — ^{d)} K8 V1 B D T2 M परस्परजिघासया; T1 8 G परवीरजिघासया (T1 व)

11 ^{a)} K1 4 (sup lne) बाणज्यातलशब्देन T1 8 G धनुर्ज्यातल — ^{b)} Dn1 गा, T1 8 G M ते, T2 ज्या, Ca o द्या (as in text) G1 दिशा K1 वय, Ca वियत् (as in text) B2 द्या दिश पत्तिगौरिय (sic) — ^{c)} K4 D8 पृथिवी K2 नौमिघोषेण — ^{d)} M4 पुरात् (for परान्) K8 नादयन्वै ययु परान्, B1 8 4 Da1 D1 8 यत परस्पर (Da1 रे), T1 परिपूर्वाभ्ययु परान्, T2 नादयत्यो त्विनु प (sic)

12 G2 om 12 — ^{a)} S (except T2, G2 om) बहव (for महता) — ^{b)} T8 G8 सुहृष्टाश्च V1 च महाहवे, Da1 D1 चक्रुराहवे — ^{c)} K1 धीरैर् (for वीरैर्) K2 घोरा, K8 घोरै, D8 घोरै — ^{d)} K1 कलह त, K2 कलहा तु (sic) Da1 D1 5 जिहीर्षव, T1 8 G (G2 om) M अभीप्सव (for तितीर्षव) T2 कलह सतितीर्षव

13 ^{a)} S K1 तनुत्र (for तलत्र) S2 V1 Dn1 D2 8 T2 धनु शब्द, K2-4 B1 8 4 Da1 D1 8 8 T1 8 G M धनु शब्दान् (K8 M1 ष्द) — ^{b)} S2 B4 5 Dn1 D8 4 7 ब्रुहता, K8 ब्रुहिता, B8 Da1 D1 8 8 ब्रुहितान् T1 8 G M शस्त्राणा (T1 शत्रूणा, G1 M2 8 शास्त्राणा, M1 4 छत्राणा) च निपात्यता — ^{c)} V1 T2 पदाताना, B2 8 8 D2-4 7 पादाताना, G1 तडिताना (for ताडि)

ज्यातलत्रधनुःशब्दाः कुञ्जराणा च बृहितम् ।
ताडिताना च पतता निनादः सुमहानभूत् ॥ १३
बाणशब्दाश्च विविधाञ्जराणामभिगर्जताम् ।
श्रुत्वा शब्दं भृशं त्रेसुर्जम्भुर्मग्लुश्च भारत ॥ १४
तेषां नानद्यतां चैव शस्त्रवृष्टिं च मुञ्चताम् ।
बहूनाधिरथिः कर्णः प्रममाथ रणेषुभिः ॥ १५
पञ्च पाञ्चालवीराणा रथान्दश च पञ्च च ।

K8 Dn1 D8 समरे, M4 पत्तिता (for पतता) K4 नादिताना च पत्तीना, D8 पदातीना च पतन — ^{a)} K8 Dn1 D8 नृणा शब्दो महानभूत्, V1 B8 D2-4 8 7 T2 नृणा नादो महा, T1 8 G M2-4 निनादा (T8 निनाद्, G2 M2 4 निनदा)श्चैव दत्तिना, M1 निनादाश्चैव पत्तिना

14 ^{a)} B8-5 D8 7 तालशब्दाश्च, D8 बालशब्दाश्च (for बाणशब्दाश्च) K8 बाणशब्दाश्च विविधा, D1 बाणाश्च विविधान्मार्गाञ् G1 2 बाणशब्द च विविध — ^{b)} S2 K8 B2 अपि गर्जता (B2 र्जितान्), V1 चातिगर्जित, B1 8-5 Da1 D1-7 G1 2 चाभिगर्जता (B4 र्जितं, D8 र्जितान्), Dn1 D8 T2 M1 2 4 चापि गर्जता, T1 M8 चापि गर्जित, T8 G8 चैव गर्जता (for अभिगर्जताम्) — ^{c)} K8 B1 2 4 Da1 Dn1 D1 8 8 T1 G1 2 शब्दान्, V1 B8 5 D2-4 8 7 T2 तत्र, T8 G8 M2-4 गजा (for शब्द) Da1 D1 8 T1 8 G8 M2-4 नेदु, D8 प्रेतु, T2 मन्नु, G2 त्रसैर् (for त्रेसुर) M1 श्रुत्वा भृश गजा नेदु — ^{d)} K8 V1 B8 5 Da1 Dn1 D1-7 T G8 M पेतुर, D8 जग्मुर् (for जग्मुर्) K8 Dn1 T2 नेदुश्च, B8 मदाश्च, M मन्नुश्च (for मन्नुश्च) K8 Dn1 D8 M2 (before corr as in text) 8 4 मारिष, V1 B2 4 5 D2-4 8 7 T2 सैनिका, T1 भीरव (for भारत) K1 जग्मु*मुश्च भारत, G1 2 जग्मुश्च भृशभीरव

15 ^{a)} K8 Dn1 D8 प्रणदता, V1 D2 8 आनर्दता, B1-4 Da1 D1 8-5 7 निनद् (D4 7 र्द)ता, B8 च नर्दता, T1 8 G आपतता, T2 M नानदता (for नानद्यता) — ^{b)} K1 8 V1 B Da1 Dn1 D1-7 S शस्त्रवर्ष, D8 शरवृष्टिं (for शस्त्र) T1 वर्षिणा, T8 G M वर्षता (for मुञ्चताम्) — ^{c)} D2 आधिरथ, T2 G1 अतिरथ, T3 G2 8 अ (G2 आ)तिरथि (for आधिरथि) B8 D8 4 7 वीर (for कर्ण) — ^{d)} V1 (marg) B2 D8 T1 8 G M रणेषुभि, B1 8-5 Da1 D1-5 7 [इ]षुभि परान्, D8 तथेषुभि, T2 रणे रिपून् (for रणेषुभि)

16 ^{a)} Some MSS पञ्चालवीराणा, T2 पञ्चप्रवीराणा — ^{b)} B8 4m 5 Da1 D1 8 गजान् (for रथान्) K4 च दश (by transp), D8 दश स V1 B D8 M सप्त

साश्वस्रुतध्वजान्कर्णः शरैर्निन्ये यमक्षयम् ॥ १६
 योधमुख्या महावीर्याः पाण्डूना कर्णमाहवे ।
 शीघ्रास्त्रा दिवमावृत्य परिवत्रः समन्ततः ॥ १७
 ततः कर्णो द्विषत्सेना शरवर्षैर्विलोडयन् ।
 विजगाहेऽण्डजापूर्णा पञ्चिनीमिव यूथपः ॥ १८
 द्विषन्मध्यमवस्कन्ध राधेयो धनुरुत्तमम् ।
 विधुन्वानः शितैर्बाणैः शिरास्युन्मथ्य पातयत् ॥ १९

चर्मवर्माणि संचिन्ध निर्वापमिव देहिनाम् ।
 विषेदुर्नास्य संपर्कं द्वितीयस्य पतत्रिणः ॥ २०
 वर्मदेहासुमथनैर्धनुषः प्रच्युतैः शरैः ।
 मौर्व्या तलत्रैर्न्यवधीत्कश्या वाजिनो यथा ॥ २१
 पाण्डुसृञ्जयपाञ्चालाञ्शरगोचरमानयत् ।
 ममर्द कर्णस्तरसा सिंहो मृगगणानिव ॥ २२
 ततः पाञ्चालपुत्राश्च द्रौपदेयाश्च मारिष ।

C 8 845
B 8 21 23
K 8 59 17

(for पञ्च) Ks Dn1 T G रथाना दश सप्त च — °)
 V1 गणान्, S (except T2) रथान् (for ध्वजान्)

17 °) S (except T1 2) योधमुख्या T1 3 G महा-
 वेगा — °) T1 3 G अभ्ययु (for आहवे) — °)
 B1 2 D7 शीघ्रास्त्राद् Ks V1 Dn1 D2 3 3 तूर्णम् (for
 दिवम्) K1 आन्यत् (sic), D8 आगत्य (for आवृत्य)
 T1 3 G दीर्घमवरमावृत्य, M शिक्षितास्तद(M1 म)भिद्रुत्य
 — °) K1 परिवभ्रु, Ks चक्रु K2 समन्वत (for न्तत)
 T1 3 G वाता पूर्वापरा इव

18 °) Da1 om तत Ms सेना — °) Dn1 Ds 3
 T2 M बाणवर्षैर्, T1 3 G बाणवृष्ट्या (for शरवर्षैर्) K1
 (sup lvn as in text) विलोकयन्, Ks Dn1 Ds T1
 व्यलोडयन् (Ks त्), T2 व्यलोभयन्, T8 G M वि(G1 2
 व्य)लोडयन् (G2 यत्) — Ds om (hapl) 18°-19°
 — °) Ks V1 B1 2 4 5 Dn1 D2-4 7 8 T2 3 Gs विजगाह
 (for गाहे) Ks V1 B1 2 4 5 Dn1 D1-5 7 8 T1 3 G
 [अ]डजाकीर्णा, T2 [अ]डजाकीर्णा, M गजापूर्णा (for
 ऽण्डजा) K4 निजगाहाडजापूर्णा, B8 विजगाह भुजाकीर्णा
 — °) B8 इव कुजर, G1 गजयूथप (for इव यू)

19 Ds om 19 (cf v 1 18) — °) Ś1 K1 2
 न्मत्स्यम्, T8 G1 2 त्सैन्यम्, Gs त्सेनाम्, M1 न्मथ्याद्
 (for न्मथ्यम्) Da1 D4 अवस्कध Dn1 स्कध, D1
 स्कद, Cc स्कन्ध (as in text) — °) Ś2 धनुमुत्तम,
 K3 धनुषोत्तम, B1-4 Da1 D1 5 8 रथसत्तम (Ds मान्)
 — °) Ś K1 2 4 B1-4 Da1 D1 5 7 8 विदुद्राव, T2
 विधुन्वान (for विधुन्वान) Ś2 शितैर् K1 3 [अ]सितैर्,
 Ds सितैर् (for शितैर्) Dn1 विधुन्वन्नशितैर्बाणै, D2
 विधुन्वानोत्तमैर्बाणै, T1 3 G M विदु(T1 द)धावामितैर्बाणै
 — °) M1 शरासि S K1 2 4 B1 3 4 Da1 D7 8 G1
 M2 पातयन् — After 19, T1 3 G M1 3 4 ins

121* हस्तिन सुमहामात्रान्साधारोहान्ह्यानपि।

रथिनोऽप्येकबाणेन भ्रमतश्चावपातयत्।

[(L 2) T1 M1 3 4 हि (for स्फि)]

20 °) K1 चर्मवर्माणि संचिन्ध निर्वापमिव देहिनां, Ks

Dn1 वर्मणा वर्मणास्य योधास्त्र न लिङ्गिरे (Dn1 निलिङ्गिरे),
 K4 चर्मवर्माणि संचिन्ध निपतन्भुवि देहिना, V1 B Ds 7
 चर्मवर्माणि (B2 3 वर्मचर्माणि) संचि (V1 छ)न्नान्यपतन्भुवि
 दे, Da1 D1 2 5 चर्मवर्षा (D2 5 मां)णि संचिन्नान्यपतत्सर्वदे,
 D4 चर्मवर्मणि संचित्वान्यपतद्भुवि दे, D6 वर्मचर्माणि संचिन्ध
 निर्व्याधमिव दे, D8 चर्मवर्माणि संचिन्नान्यावापमपि दे, T1
 चर्म वा वर्म वाश्रित्य निपातमपि देहिना, T8 चर्मणी वर्मणी
 वृत्य योधास्त्र निलिङ्गिरे, T8 G1 3 M वर्म वा चर्म वा
 (G1 चा)श्रित्य निवा(Gs पा)तमपि देहिना — °) K1
 विषहन्नास्य, Ks Gs विषेदुर्नास्य, M1 विषेहेन्नास्य, M2-4
 विषह ते न Ks V1 B Dn1 D2-4 6-8 S Gs सस्पर्श (Gs
 श्नां), Da1 D1 5 सपन्न (for सपर्क) — °) K4 द्विपस्वेव,
 B2 अग्नेरिव (for द्वितीयस्य) Da1 D1 5 पतत्रिण (for
 पतत्रिण)

21 °) Ks वर्मदेहासुमथनैर्, V1 वर्मदेहाप्र, B2 देहाश्च,
 Dn1 देहास्त, D4 देहासुमथनाद्, D8 (marg sec m)
 च(sup lvn व)र्मदेहेसुमथाने, T1 3 G M2-4 वर्मयुक्तेषु
 देहेषु, M1 युक्तश्च राधयो — °) Dn1 धनुषा प्रच्युतै
 शरै, T1 पाञ्चालपुत्रान्, T8 G1 M2 4 व्यास्य (G1 व्यस्यन्,
 M2 4 वास्य) शिताञ्शरान् G2 वास्याच्छिन्नच्छरान् Gs
 पाञ्चालिताञ्शरान्, M1 धनुषोस्य शिताञ्शरान् M3 व्यासन्-
 दिछिताश्छरान् — °) Ks V1 B Da1 D1 2 5 6 8 T1
 M2 3 तलत्रैर्न्य (V1 B1 M2 3 त्रेय, B3 D2 T1 त्रेन्य)
 हनत्, D 4 7 त्रेषु (D4 7 त्रेव) हनत्, T8 Gs M1 4
 न्न व्यहनत्, G1 2 त्रान्यहनत् (for त्रैर्न्यवधीत्)
 T2 सुतेजितैश्च न्यहनत् — °) Some MSS कषया, D1
 कषाया, Ds कसया T1 ताडितो यथा, T8 वाजिन यथा,
 M वाजिनामिव

22 °) Ks 4 V1 B D T G1 3 M आगतान् (for
 आनयत्) G2 शूरगोचरमागधान् — °) K1 समर्द, K2
 ममर्द (for ममर्द) V1 B1 5 Ds 4 6 7 S तरसा कर्ण (by
 transp), B2 कर्णस्वरसा, B3 कर्ण सहसा — °) Ś2
 इह (for इव)

23 °) Some MSS पचाल V1 B6 D2-4 6 7 M1

C 8 845
B 8 21 25
K 8 59 17

यमौ च युयुधानश्च सहिताः कर्णमभ्ययुः ॥ २३

व्यायच्छमानाः सुभृश कुरुपाण्डवसृज्याः ।

प्रियानसृजणे त्यक्त्वा योधा जग्मुः परस्परम् ॥ २४

सुसंनद्धाः कवचिनः सशिरस्त्राणभूषणाः ।

गदाभिर्मुसलैश्चान्ये परिधैश्च महारथाः ॥ २५

समभ्यधावन्त भृशं देवा दण्डैरिवोद्यतैः ।

नदन्तश्चाह्वयन्तश्च प्रवल्गन्तश्च मारिष ॥ २६

ततो निजमुरन्योन्यं पेतुश्चाहवताडिताः ।

वमन्तो रुधिर गात्रैर्विमस्तिष्केक्षणा युधि ॥ २७

दन्तपूर्णेः सरुधिरैर्वक्त्रैर्दाडिमसंनिभैः ।

जीवन्त इव चाप्येते तस्थुः शस्त्रोपबृंहिताः ॥ २८

परस्पर चाप्यपरे पट्टिशैरसिभिस्तथा ।

शक्तिभिर्मण्डिपालैश्च नखरप्रासतोमरैः ॥ २९

ततश्चुश्चिच्छिदुश्चान्ये विभिदुश्चिक्षिपुस्तथा ।

संचकर्तुश्च जघ्नुश्च क्रुद्धा निर्विभिदुश्च ह ॥ ३०

पेतुरन्योन्यनिहता व्यसवो रुधिरोक्षिताः ।

पाचालराजश्च, B₂ T₂ पचालपुत्रश्च — °) K₈ योगो, B₂ ययौ (for यमौ) — °) S (except T₂) त्वरिता (for सहिता)

24 °) V₁ B₁ 8 D₈ 4 6 7 S तेषु व्यायच्छमानेषु — °) K₈ B₂ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 8 8 T₁ 8 G M कुरुपा (B₄ D₁ प) चालपाडवा, V₁ B₁ 8 D₂ 4 6 7 T₂ पा (D₄ प) चाल पाडव — °) B₅ प्राणान् (for अस्त्रं) D₈ ततस्त्यक्त्वा, T₈ G₈ M₂ 4 परित्यज्य (for रणे त्यक्त्वा) — °) K₁ योधौ, M₂ यौधा, M₄ यौधान् S₂ (sup in) K₈ V₁ B₁ 8 4 D (except D₈) T₂ 8 G₈ M₃ जघ्नु B₂ जघ्नुयौधा परस्पर, T₁ G₁ 2 M₁ यौ (T₁ यो) धा घ्नतीतरेतर

25 T₁ G₂ om 25^{ab} — °) D₈ समुन्नद्धा — °) Dn₁ सशिरस्त्रा सुभूषणा, T₈ G₁ 8 M शिरस्त्राण विभूषिता — K₄ om 25^{ad} — °) S K₁ 2 सुसुलैश्च, K₈ Dn₁ D₁ 8 4 8 सुसुलैश्च B₁ 8 5 सुसुलैश्च K₈ B₂ 8 Dn₁ T₁ 2 चान्यै (for चान्ये) — °) K₁ 8 V₁ B D T₂ M₂ 4 महाबला (for रथा)

26 °) K₈ T₂ स (T₂ त) मभ्यधावन्सुभृश, T₁ समभ्य धावन्नन्योन्य, T₈ G M₁ धावस्त्वन्योन्य, M₂ 4 धावश्चान्योन्य — °) S₂ S (except T₂) देव, B Da₁ D₁ 8 7 काल- (for देवा) Ca cites देवदडा D₈ कुरुपांचालपाडवा — °) K₈ 4 B Da₁ D₁ 8 5 8 T₈ G₈ नर्दतश्च, D₄ नर्दतश्च (for नदन्तश्च) V₁ [आ] क्षिपतश्च (for आह्वयन्तश्च) T₁ G₁ 2 नर्दमानाह्वयानाश्च, M₁ नर्दमानाश्च याताश्च — °) K₂ प्रवर्गतश्च, K₄ Dn₁ D₄ प्रचलतश्च, B₁ प्रचरतश्च, B₂ परासत B₈ प्रविशतश्च, D₈ ड्रवत्यतश्च (for प्रवल्गन्तश्च)

27 °) K₈ Dn₁ D₈ रणे (for ततो) K₁ निजमुर (for निजघ्नुर) — °) K₁ 8 V₁ Da₁ D₈ 5 7 8 T₂ M चान्योन्य (Da₁ न्य) ताडिता K₄ चाहतताडिता, D₁ 8 6 चान्योन्यपी (D₁ प) ङिता, T₁ 8 G अन्योन्यपातिता K₈ पत्तेश्चाहवताडिता (s₁₀) — T₁ G₂ om 27^{ad} — °) K₄ नमतो (for वमन्तो) D₄ om रुधिर गात्रैर् G₁ M₁

वक्त्रैर् (for गात्रैर्) — °) B₈ विमस्तिष्कायुता, D₁ स्तिष्केक्षणा, D₂ corrupt K₈ V₁ विमस्तिष्के (K₈ सत्सकौ) - क्षणायुधै, K₄ B₁ D₈ 4 7 T₈ G₁ 8 M विमस्तिष्के (G₁ स्मिन्न) क्षणायुधा, M₁ भीमतीक्ष्णेक्षणायुधा

28 °) K₁ क्षसपूर्णे (s₁₀), K₄ दड, B₂ सुदतिसै (s₁₀), T₁ 8 G M पूर्णदतै, T₂ तथा पूर्णे (for दन्त) S₂ B₂ D₇ सरुधिरै, K₄ च सुचिरै, B₅ Da₁ D₁ 8 8 सुहचिरै (for सरुधिरै) — °) K₄ चक्रुर, S (except T₁ 2) आलैर् (for वक्त्रैर्) — °) K₈ V₁ B D T₂ चाप्येके, K₄ T₁ 8 G M चाप्यन्ये (for चाप्येते) — °) V₁ शस्त्रोप, T₁ शस्त्रोपबृंहिता, T₈ G₈ M₂ 4 शस्त्रोपबृंहिता, G₁ 2 शस्त्रो विभूषिता (s₁₀), M₁ शस्त्रोपभूषिता Ca cites उपबृंहिता

29 °) K₁ परस्परै, K₈ V₁ B D S परश्चै (T₈ G₈ थै) (for स्पर) T₈ G तोमरैश्च (for चाप्यपरे) — °) S पट्टसैर् (for पट्टिशैर्) — K₁ om (hapl) 29^c-30^b — °) V₁ B Da₁ D₁ 8 5 M₂ भिदि, D₈ भिदिमालैश्च — °) K₈ Dn₁ T₂ मुद्गरप्रासतोमरै, K₄ D₂ नखरप्राश Ca cites नखर, Co रै

30 K₁ om 30^{ab} (of v 1 29) — °) D₈ T₂ ततश्च (for ततश्चुश्च) Ca c cite ततश्च B₈ चिक्षिपुश्च, D₄ (marg sec m) चिक्षिदुश्च (for चिच्छिदुश्च) Co cites चिच्छिदु T₂ चान्या (for चान्ये) T₁ 8 G M₁ ततश्चुर्विभिदुश्चैव — °) T₁ G₂ चिच्छिदुश्च, G₈ चिक्षिदुश्च, Co विभिदुश्च (as in text) K₄ चाक्षिपुस्, B₈ D₄ चिच्छि- (D₄ छि) दुस् (for चिक्षिपुस्) M₁ चिच्छेदु प्राप्य पादयुक् — After 30^{ab}, D₈ repeats 26^{ad} — °) K₈ सचकर्तुश्च, B₁ 8 5 D₈ 8 7 सचस्वलुश्च, T₂ निचकर्तुश्च, Co सच (as in text) — °) B₁ 4 सह, B₂ Dn₁ तथा (for च ह) K₈ क्रुद्धा विभिभिदुस्तथा (s₁₀), V₁ B₅ D₄ 6 7 T₂ द्वा रणमहाण्वे, T₈ G₈ M₂ 4 राजन्यौ (T₈ G₈ न्यो) धा महारणे Co cites निर्विभिदुश्च (as in text)

क्षरन्तः स्वरसं रक्तं प्रकृताश्चन्दना इव ॥ ३१
 रथै रथा विनिहता हस्तिनश्चापि हस्तिभिः ।
 नरा नरवरैः पेतुरश्वाश्चाश्वैः सहस्रशः ॥ ३२
 ध्वजाः शिरांसि च्छत्राणि द्विपहस्ता नृणां भुजाः ।
 क्षुरैर्मह्यार्धचन्द्रैश्च छिन्नाः शस्त्राणि तत्पुत्र ॥ ३३
 नरांश्च नागाश्च रथान्हयान्ममृदुराहवे ।

अश्वारोहैर्हताः शूराश्छिन्नहस्ताश्च दन्तिनः ॥ ३४
 सपताका ध्वजाः पेतुर्विशीर्णा इव पर्वताः ।
 पत्तिभिश्च समाप्नुत्य द्विरदाः स्यन्दनास्तथा ॥ ३५
 प्रहता हन्यमानाश्च पतिताश्चैव सर्वशः ।
 अश्वारोहाः समासाद्य त्वरिताः पत्तिभिर्हताः ।
 सादिभिः पत्तिसंघाश्च निहता युधि शेरते ॥ ३६

C 8 859
 B 8 21 29
 K 8 59 32

31 B₂ partly damaged — ^a) K₃ अन्योन्यविहता, Dn₁ D₈ (marg as in text) G₂ विहता, D₆ महता, T₂ माहृत्य (for निहता) — K₄ om (hapl) 31^b-32^a — ^b) T₁ G₁ s M₁ रत्नवा — ^c) K₃ रक्षत, M₁ स्फुरति (for क्षरन्त) S K₂ B₂ C₆ सरस, K₁ सरसा, V₁ B₁ s-s D₈ 4 7 T₁ सुरस, D₈ T₂ च रस (for स्वरस) D₈ युक्तान् G₂ सक, G₈ युक्त, M₁ युक्ता (for रक्त) — ^d) K₃ प्रकृताश्च, D₂ प्रकृता, M₁ प्रहिता (for प्रकृताश्च) T₁ च रत्ना, M₁ स्यदना, Ca c चन्दना (as in text)

32 K₄ om 32^a (cf v 1 31) — ^a) V₁ D₂ रथा रथैर् (by transp) — ^b) B₁ s-s Da₁ D₁ s s 7 हस्तिभिश्चापि हस्तिन, B₂ दतिनश्चापि दतिभि — ^c) T₁ s M₂-4 नरैर्हता (for नरवरै) M₁ अश्वा (for पेतुर) B₁ s-s Da₁ D₁ s-s 7 नरैर्नरा हता पेतु — ^d) K₃ V₁ Da₁ Dn₁ D₁ s s 8 T₂ s G M₂-4 अश्वैरश्वा (for अश्वाश्चाश्वै) M₁ द्विपा पत्तिरथैरपि

33 ^a) G₁ s शस्त्राणि (for च्छत्राणि) — ^b) Dn₁ ध्वजा, T₂ प्रजा, G₈ भुजान् (for भुजा) K₃ द्विपहस्ता द्विपा भुजा — M₁ om 33^{ad} — ^c) B₂ क्षुरैर्मह्यार्धचन्द्रैश्च, M₂-4 क्षुरैर्मह्यार्धचन्द्रैश्च — ^d) S₂ भिन्ना (for छिन्ना) T₁ चोभाश्च, T₂ G₂ s शोभां न, G₁ शोभा च (for शस्त्राणि) K₃ V₁ B (except B₁, 4) Dn₁ D₂-4 s 7 T₂ चिन्ना पेतुर्मह्यार्धचन्द्रैश्च, D₈ छिन्ना शोभा च तत्पुत्र — After 33, T G M₁ ins

122* वध्यता दारुण शब्द पतता स्तनतामपि ।

नराश्वेभरथानां हि नराश्वेभरथैस्तदा ।

[(L 2) T₁ G₁ s नराश्वेभरथानां हि T₂ अनरैस्तथा, M₁ भरथानागान् (for the prior half) M₁ विषाणैर्जहुरजसा (for the posterior half)]

34 ^a) S₂ K₄ च हयान्, K₁ च रथा, K₃ Dn₁ D₈ सहयान् V₁ च नरान्, B₈ D₇ सरथान्, D₂ च नरा (for च रथान्) B₁ 4 s Da₁ D₁ s-s नरा (B₁ 4 s रा)श्च नागा सरथाश्च, B₂ नराश्वनागान्सरथान्, D₆ रथा नागाश्च सहिता,

T G₈ M₁ नराश्वनागां (T₁ s गा)श्च रथा G₁ नराश्च नागाश्च रथा, M₂-4 रथा नागा हन्यमाना — ^b) S₂ K₃ 4 Dn₁ D₈ रथान्, V₁ D₈ हतान्, D₂ om, T₁ s G₈ पत्तिर्, T₂ पत्तीन् G₁ s पत्तीर्, M₂-4 नरान् (for हयान्) K₁ (sup lms as in text) ममृथुर (for ममृदुर) — After 34^{ab}, T₁ s G₁ ins

123* तथा हता रथा पेतुरश्वारोहै सहस्रश ।

[T₁ G₁ transp हता and रथा]

— T₁ G₂ om 34^{ad} — ^c) B₂ अश्वारोहैर् (for अश्वारोहैर्) V₁ D₈ T₈ G₁ s M हता (M₁ या)रोहा, Dn₁ हता सख्ये, D₂ हतारोधा, T₂ रथारोहै (for हता शूरा) — ^d) K₂ छिन्नहस्ताश्च, D₂ s s T₂ दताश्च, T₂ G₁ s M₁ गात्राश्च (for हस्ताश्च) B₄ सादिन, D₆ वाधिन (sic), T₂ G₁ s M हस्तिन (for दन्तिन)

35 ^a) B₂ Dn₁ D₈ T G M₁ सपताक, D₁ सपताका — ^b) K₃ Dn₁ विकीर्णा B₃ transp इव and पर्वता T₁ s G M₁ निकृता इव शाखिन (T₁ वाजिन) — After 35^{ab}, T₁ s G M₁ read 36^{ef} — ^c) K₃ पत्तिभिश्च, M₁ पक्ष वक्ति (for पत्तिभिश्च) G₁ s तु (for च) B₄ समाहृत्य, D₈ पेतुर, T₂ हृत्य, M₁ हृत्य — ^d) T₁ द्विरद- G₂ स्यंदनाश्च B₂ स्यदनानि च (for नास्तथा) D₈ (marg sec m as in text) इव, M स्थिता (for तथा)

36 B₂ partly damaged D₂ s om 36^{abed} — ^a) K₃ V₁ B (B₂ damaged) D (D₂ s om) हताश्च, T₂ हयाश्च (for प्रहता) T₁ s G M₁ s 4 हस्त्यारोहा (G₂ हां)श्च रथिनो (M₁ भि), M₂ हस्त्यारोहा रथिनश्च — ^b) T₁ s G M₂-4 हता प्रासासितोमरै (M₂-4 पट्टसै), M₁ हता हि प्रासतोमरै — ^c) D₈ अश्वारोह — ^d) T₁ s G M₁ सहसा, M₂-4 त्वरित (for त्वरिता) — T₁ s G M₁ read 36^{ef} after 35^{ab} — ^e) V₁ B₂ s Da₁ D₁ s s सादिन (for सादिभि) K₄ पत्तिसंघाश्च, B₂ पत्तिसंघैश्च, D₈ संघश्च, M₁ हस्तिसंघाश्च B₄ तु (for च) — ^f) T₁ G₁ s M₁ प्रहता (for निहता)

C 8 859
B 8 21 39
K 8 59 33

सृदितानीव पद्मानि प्रम्लाना इव च स्रजः ।
हतानां वदनान्यासन्गात्राणि च महामते ॥ ३७

रूपाण्यत्यर्थकाम्यानि द्विरदाश्चनृणां नृप ।
समुन्नानीव वस्त्राणि प्रापुर्दुर्दशता परम् ॥ ३८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षोडशोऽध्याय ॥ १६ ॥

१७

संजय उवाच ।

हस्तिभिस्तु महामात्रास्तव पुत्रेण चोदिताः ।
वृष्टद्युम्न जिघांसन्तः क्रुद्धाः पार्षतमभ्ययुः ॥ १

प्राच्याश्च दाक्षिणात्याश्च प्रवीरा गजयोधिनः ।
अङ्गा वज्राश्च पुण्ड्राश्च मागधास्ताम्रलिप्तकाः ॥ २
मेकलाः कोशला मद्रा दशार्णा निषधास्तथा ।

37 ^a) Ś₂ सृदितानेव, K₈ M₈ निव, Da₁ D₁ 5
सृदितानी(D₁ नि)व K₈ पद्माना, M₂₋₄ पद्मानि (for
पद्मानि) — ^b) K₂ प्रम्लान, Dn₁ विम्लाना, T₂ पद्मानाम्
D₈ सु- (for च) K₁ T₂ स्रजा, K₄ प्रजा, D₂ स्रजा
(for स्रज) — ^c) D₁ च हतानि (for वदनानि) — ^d)
K₈ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 8 महाहवे, V₁ D₂ 6 T₁ 8
G₈ M₂₋₄ नृणां रणे, T₂ नृणात्(Sup in क)रे, G₁ 2
नृणां वर, M₁ नृणां रथै (for महामते)

38 D₈ om (hapl) 38 and 8 17 1-4 Ś₂ B₈
partly damaged — ^a) Ś₁ K₁ 2 [अ]त्यर्थका(K₁
क)मानि, V₁ B D (D₈ om) T₂ M कातानि, T₈
G कातीनि K₄ रुसानित्यर्थकामानि (s₁₀), T₁ रूपाण्यन
र्थकारीणि — ^b) K₈ द्विरदाश्च, K₄ D₂ M₄ दाश्च (for
दाश्च) K₄ तथा, M पुरा (for नृप) Ś₁ K₂ द्विरदाश्च
*** च, Ś₂ च नृपाण्य, K₈ च नृणां नृप, T₁ 8 G
द्विरदानां रणे नृप — ^c) K₂ 4 वस्त्राणि K₁ सुन्नैर्नारीव
वस्त्राणि (s₁₀), K₈ समुन्नानी च वस्त्राणि, D₂ सपन्नानीव
वासासि, D₈ समुन्नानी वासासि, T₁ विकीर्णानि विरोधानि,
T₂ समुद्राणीव चारुणि, T₈ G₁ 8 M वि(G₁ व)शीर्णानीव
रोधासि (M₁ सी), G₂ विशीर्णानि स रो*सि Ca o ote
समुन्नानी (as in text) — ^d) B D₁ 8 5 7 ययुर (for
प्रापुर) Ś₁ दुर्दशता, D₁ 5 दुर्लभता, T₂ दुर्दशना K₈
परान्, V₁ B (except B₈) Dn₁ D₂-7 T₂ परा, K₄
प्रायर्दुर्दशता पर, Da₁ ययुर्दशभता परा (s₁₀), T₁ 8 G
M नदीना भरतर्षभ — After 38, Ś K₁ 4 ins

124* तथैव सुखवर्णश्च केषाचित्तत्र दृश्यते ।

मदादिव प्रसुप्तानां विक्षिप्ताभरणस्रजाम् ।

[(L 1) Ś₂ सुखवर्णश्च, K₁ वर्णास्तु — (L 2) Ś₂
*भरणप्रजाम्, K₁ भरणस्रजम्]

Colophon om in D₈ — Adhy name T₂
सैन्ययुद्ध, M₁ कर्णपाडवयुद्ध — Day of Karṇa's
Generalship Ś₂ प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no
(figures, words or both) Ś₂ 16 (as in text),
B₁ 2 4 5 Da₁ D₅ 6 21, D₁ 18, D₄ 22, T₁ 8 G M₁
64, T₂ M₂₋₄ 63 — Śloka no Dn₁ 41

17

1 D₈ om 1-4 (cf v 1 8 16 38) Before the
ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः — ^a) T₂ 8 G₈ हस्तिनस्तु,
G₁ 2 हस्तिस्थिता, M₂₋₄ हस्तिभिश्च T₁ सहामात्रास् (for
महा) — ^b) D₂ नोदिता, D₆ नोदिन, Ca चोदितान्
— ^c) T₁ 8 G₈ M₂₋₄ हतेत्याद्यु, G₁ 2 M₁ हतेत्याद्यु
(for जिघांसन्त) — ^d) T₁ G₁ 2 कूरा K₁ अत्ययु (for
अभ्ययु)

2 D₈ om 2 (cf v 1 1) B₈ partly damaged
— ^a) K₈ दक्षिणात्याश्च — ^b) K₈ V₁ B (B₈ damaged)
D (D₈ om) S प्रवरा D₆ गजयोधित — ^c) G₁ 2
अकवका(G₂ का)श्च G₈ अगा वकाश्च, M₁ अगवगाश्च Ś₂
G₈ पा(G₈ पौ)डाश्च, Da₁ D₁ 5 पौद्रा(D₁ 5 द्वा)श्च,
M₈ पुद्राश्च — ^d) B₄ M ताम्रलिप्तका, Dn₁ चाग्रसप्तका
(for ताम्रलिप्तका)

3 D₈ om 3 (cf v 1 1) — ^a) K₁ सकेला, V₁
मेकला, Dn₁ मेकला, I₁ G कौसला T₂ केकया, T₈ M
कोसला (for मेकला) Ś₁ K₂ D₆ T₂ कोसला, K₁ कोमला,
B₁ कोषला, T₁ G₂ M₁ मेकला, T₈ M₂₋₄ मेखला, G₁ 8
मेवला (for कोशला) Dn₁ मौद्रा, T₁ G₁ 2 सिंहा, T₈ G₈
M सुद्धा (for मद्रा). — ^b) K₄ T₈ दाशार्णा, T₂ M₂
दशार्णा Ś₁ K₁ 2 निषदा(K₁ द)स् V₁ D₂ 6 T₂ च ये

गजयुद्धेषु कुशलाः कलिङ्गैः सह भारत ॥ ३
 शरतोमरनाराचैर्वृष्टिमन्त इवाम्बुदाः ।
 सिषिचुस्ते ततः सर्वे पाञ्चालाचलमाहवे ॥ ४
 तान्संमिमर्दिषुर्नागान्पाण्यङ्गुष्ठाङ्कुशैर्मृगम् ।
 पोथितान्पार्षतो वाणैर्नाराचैश्चाभ्यवीवृषत् ॥ ५
 एकैकं दशभिः पङ्क्तिरष्टाभिरपि भारत ।
 द्विरदानभिविव्याध क्षिप्रैर्गिरिनिभाञ्शरैः ।
 प्रच्छाद्यमानो द्विरदैर्मेघैरिव दिवाकरः ॥ ६

पर्यासुः पाण्डुपाञ्चाला नदन्तो निशितायुधाः ।
 तान्नागानभिवर्षन्तो ज्यातत्रीशरनादितैः ॥ ७
 नकुलः सहदेवश्च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ।
 सात्यकिश्च शिखण्डी च चैकितानश्च वीर्यवान् ॥ ८
 ते म्लेच्छैः प्रेषिता नागा नरानश्चात्रथानपि ।
 हस्तैराक्षिप्य ममृदुः पद्भिश्चाप्यतिमन्यतः ॥ ९
 विभिदुश्च विषाणाग्रैः समाक्षिप्य च चिक्षिपुः ।
 विषाणलग्नैश्चाप्यन्ये परिपेतुर्विभीषणाः ॥ १०

C 8 873
B 8 22 11
K 8 60 11

(for तथा) — °) T₂ गजयुद्धेन, T₃ G युद्धे च, M गजयुद्धेषु (for गज) Da₁ D₁ s T₂ कुशलै — °) T₁ s G M₁ कलिङ्गा

4 D₈ om 4 (cf v 1 1) — °) K₈ वृष्टिमन्तम् K₁ D₁ इवांबुद — B₈ om 4^{ed} — °) K₈ सिषिचुस्ते V₁ तदा (for तत) — °) K₈ T₂ पाचाल्या (T₂ ला) द्वि महाहवे, V₁ D₂ s पाचाला (D₈ ला)श्च महा, B Da₁ D₈ s 7 पा (B₁ प) चालबलमाहवे, Dn₁ पाचाल्या हि महाहवे, M₂-4 पाचालान्युद्धदुर्मदान्

5 B₈ partly damaged — °) S₁ V₁ B D₂-4 7 समिमर्दि (S₁ विं) षून्, K₈ समिमर्दिषुर्, Da₁ Dn₁ D₁ s मिमर्दिषुर्, D₈ ममर्द इषून् (sio), T₁ s G M अभिद्रवतो, T₂ विमर्दिषुर् (for समिमर्दिषुर्) M₂-4 वेगान् (for नागान्) K₈ तान्संमर्दयन्नाश्रुगणान्, D₈ तान्संमर्दयिषून्नागा — °) K₈ Da₁ D₈ s 6 पाण्यङ्गा (Da₁ ण्य, D₈ ष्या, D₈ ष्यै) गुष्ठाङ्कुशैर्मृग, K₈ यष्ट्या मुष्ट्याङ्कुशैर्मृग, T₁ G M सपञ्चानिव पर्वतान्, T₂ मदवेगसमुद्भवान् Co cites पार्ष्णि and अङ्कुष्ट — °) S₂ K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-s 7 s T₂ चोदितान्, K₁ पोथितान्, D₄ नोदितान्, D₈ नोदितान् (for पोथितान्) T₁ s G विपाटै (T₈ तै) श्रैव नाराचैर्, M विपाटश्चुरनाराचैर् — °) S₂ B Da₁ D₁-s 7 अभ्यवीवृषत्, K₈ V₁ Dn₁ D₈ s T₂ चाप्यवी (for चाभ्य) T₁ s G₁ s M धृष्टद्युम्नो ह्य (T₈ M₁ भ्य) वीवृषत्, G₂ धृष्टद्युम्नोऽब्रवीद्वली

6 °) Da₁ एकैक — °) K₈ V₁ Dn₁ D₂ T₁ s G M₁ अष्टाभिरपि (K₈ T₁ रथ, D₂ G₂ रभि) पार्षत, D₈ अष्टाभिरभिवर्षत, T₂ रपि पार्थिव — °) K₈ Dn₁ T₂ G₂ अपि (for अभि) G₈ द्विरदाना हि विव्याध — °) V₁ D₈ T₂ तीक्ष्णैर्, D₈ क्षिप्रैर्, T₁ s G M क्षिप्र (for क्षिप्रैर्) — °) K₈ V₁ B D S प्रच्छाद्यमान — °) D₈ घनैर् (for मेघैर्) K₁ s V₁ B D S (except M₁) दिवाकर, K₈ ऋरा

7 °) S₁ K₈ B₂ पर्या (S₁ m यै) पु, K₁ पर्यासा, K₈ B₈ D₈ T G₈ M₈ s पर्यायु, V₁ परीयु, B₁ s 5 Da₁

Dn₁ D₁-s 7 M₂ प्रययु, D₈ पर्यायु, G₁ s निर्धयु, M₁ पययु (sio) (for पर्यायु) — °) K₁ निदतो, K₈ Dn₁ T₂ s G₈ M₂ s नदतो M₁ नदत्यो (for नदन्तो) S₂ K₁ निशितायुध, S (except T₂) ह्यात्तकार्मुका — °) G₂ अपि (for अभि) — °) K₈ V₁ Dn₁ D₂ s ज्यातत्रीतलनादिन (V₁ D₁ त), B₁ s 4 s D₈ s 7 ज्यातत्री (B₁ द्वि) तलनादितै (B₂ दत्त), D₈ ज्यातत्री शत, T₁ s G ज्यातलत्रविनादिन (T₁ ता), T₂ ज्यातत्री तलवादिन, M₁ रवनादिन, M₂-4 महाजलदनादिन (M₃ तै) Co as in text — After 7, K₈ s V₁ B₂ s 5 Da₁ Dn₁ D₁ s ins

125* वीरनृत्य प्रनृत्यन्त शूरतालप्रचोदितैः ।

[Dn₁ वीरनृत्य K₄ प्रनृत्यत K₈ तत्र तालप्रनादितै, K₄ नल तालप्रनोदितै (sio), V₁ B₂ s तलतालप्रणादितै, B₂ तलताल निना, Da₁ D₁ s तलतालप्रचो, Dn₁ शूलतालप्रणादितै (for the posterior half) Co cites तलतालै]

8 After 8, N T₂ ins

126* समन्तात्सिषिचुर्वीरा मेवास्तोयैरिवाचलान् ।

[K₈ Dn₁ D₁ s 5 s समस्तान् K₈ Dn₁ वीरान्, D₈ वीरा (for वीरा) T₂ समन्तात्सिषुसौवीरान् (for the prior half) T₂ मेवाञ्च K₁ तोयान् (for तोयैर्) B₁ s 4 Da₁ D₁ s इवाचल]

9 °) B₂ त, Da₁ तैर् (for ते) B₁ म्लेच्छै (for म्लेच्छै) D₂ तेच्छत (sio) (for ते म्लेच्छै) K₈ प्रेषिता, T₂ प्रेषितान् S₂ नारीर्, K₄ T₂ नागान् — °) T₂ रथान् (for नरान्) D₈ रथयूथपान् (hypermetrio) (for रथानपि) — °) T₁ G₂ मृद्वति, G₁ द्रक्ष्यति (for ममृदु) — °) K₈ V₁ Dn₁ D₈ चाप्यु (V₁ ल्यु) प्रमन्यव T₁ s G M₁ पद्भि (T₁ पद्भि) स्तूर्ण मदो (M₁ हो) क्कटा, T₂ परथन्वानुग्रह-न्विन, M₂ s पद्भिश्चाप्युपमथ्य च, M₃ पद्भिश्चाप्यवमथ्य च

10 °) V₁ B₂ T₂ समाकृत्य, T₁ G M₂-4 समुत्क्षिप्य, T₂ M₁ समुत्क्षिप्य, Co समा (as in text) T₁ विविक्षिपु, G₂ च विक्षिपु (for च चिक्षिपु) — °) K₈ विषाणमार्गैश्च,

८ ८ ८७३
८ ८ २२ १२
८ ८ ६० १२

प्रमुखे वर्तमानं तु द्विपं वज्रस्य सात्यकिः ।
नाराचेनोग्रवेगेन भित्त्वा मर्मण्यपातयत् ॥ ११
तस्यावर्जितनागस्य द्विरदादुत्पतिष्यतः ।
नाराचेनाभिनद्वक्षः सोऽपतद्भुवि सात्यकेः ॥ १२
पुण्ड्रस्यापततो नाग चलन्तमिव पर्वतम् ।
सहदेवः प्रयत्नात्तैर्नाराचैर्व्यहनत्रिभिः ॥ १३
विपताकं वियन्तार विवर्मध्वजजीवितम् ।
तं कृत्वा द्विरद भूयः सहदेवोऽङ्गमभ्यगात् ॥ १४
सहदेवं तु नकुलो वारयित्वाङ्गमार्दयत् ।

नाराचैर्यमदण्डामैस्त्रिभिर्नागं शतेन च ॥ १५
दिवाकरकरप्रख्यानङ्गश्चिक्षेप तोमरान् ।
नकुलाय शतान्यष्टौ त्रिधैकैक तु सोऽच्छिनत् ॥ १६
तथार्धचन्द्रेण शिरस्तस्य चिच्छेद पाण्डवः ।
स पपात हतो म्लेच्छस्तेनैव सह दन्तिना ॥ १७
आचार्यपुत्रे निहते हस्तिशिक्षाविशारदे ।
अङ्गाः क्रुद्धा महामात्रा नागैर्नकुलमभ्ययुः ॥ १८
चलत्पताकैः प्रमुखैर्हेमकक्षयातनुच्छदैः ।
मिमर्दिषन्तस्त्वरिताः प्रदीप्तैरिव पर्वतैः ॥ १९

V1 B1 4 5 D (except D8) T2 लघ्नाश्च B8 भग्नाश्च,
T1 3 G M1 भित्त्वाश्च (for लघ्नाश्च) S2 K4 D8 M2 3
चाप्यन्यै, K1 चाप्यते, V1 D6 चान्योन्य (for चाप्यन्ये)
— ^a) D6 तदा (for परि) M1 विभीषण

11 ^a) B2 T3 G8 M1 वर्तमानस्य (M1 नस्तु) (for मान
तु) Da1 D1 2 5 च (for तु) — ^b) V1 B1 3 4 D2-4 7
अगस्य, B2 D8 चागस्य, T3 G1 3 वकस्य (for वज्रस्य)
S2 सात्विकि — ^c) V1 D2 6 T2 नाराचेनोग्रवीर्येण,
B2 चेनैव वेगेन G2 चैरुग्रवेगेन — ^d) S K1 3 B3 5
Dn1 D2 4 8-8 T G M1 मर्माणि T3 G M1 (sup luv)
[अ]ताडयत् (for [अ]पातयत्)

12 ^a) T1 अस्य (for तस्य) K3 4 V1 B (except B2)
T2 M कायस्य (for नागस्य) T3 G तस्य वर्जितनागस्य
— ^b) S1 (in as in text) V1 T2 प्रपतिष्यत, D2 6
प्रतियास्यत (for उत्पतिष्यत) — ^c) K4 B1 2 4 5 Da1
D1 3-5 7 T3 G8 [अ]हनत्, B3 T2 M [अ]च्छिनत् (for
[अ]भि) — ^d) K3 4 V1 B D T G1 3 M सात्यकि
सोपतद्भुवि (D6 T1 G1 तद्धत), G2 सात्यकेनापतत्यध

13 ^a) K2 (by corr) 3 V1 Dn1 D2 6 S पौण्डस्य,
D1 5 पुण्डस्य, D8 पुण्डस्य B2 पततो (for [आ]पततो)
— ^c) K3 B1 3-5 Dn1 D2 3 7 8 T2 M2-4 प्रयत्नात्तैर्
(K3 स्ते), V1 D1 4 प्रपन्नात्तैर् (D1 ज्ञात, D4 ज्ञात्तैर्),
T1 3 G प्रसन्नात्तैर् (for प्रयत्नात्तैर्) B2 सहदेवप्रयत्नात्
— ^d) K1 न्यहनत् K2 व्यहरत्, K3 V1 B1 3 5 Da1
D1-5 7 8 T G1 3 अहनत्, B4 Dn1 D6 [आ]हनत्, M
न्यवधीत् (for व्यहनत्)

14 ^a) D2 निपताक, D6 निष्पताक (for विपताक)
V1 D2 6 नियन्तार (for वियन्तार) — ^b) K1 विधर्मध्वज,
K2 विनर्मध्वज, D2 विधर्मे गत, D6 निचर्मध्वज, T3
विचर्मध्वज — ^c) K1 ते, K3 तत् (for त) D2

त्यक्त्वा, D6 हत्वा (for कृत्वा) — ^a) S K2 4 ईयिवान्
K1 3 V1 B1 3-5 Da1 Dn1 D1-7 T M अभ्य (Dn1
स्य)यात्, B2 अभ्ययु, D8 अर्दयत् (for अभ्यगात्)

15 ^b) S2 K3 V1 B5 Dn1 D2 4 6 8 अर्दयत् (D2
यन्), K4 अर्दयन्, B1 4 आद्रवत् — ^d) K3 त्रिभिर्नाग-
B3 त्रिभिर्बाण, G विभिन्नाग (G1 ग) (for त्रिभिर्नाग)
B2 त, T1 ह (for च)

16 ^a) K3 प्रक्षान् (for प्रख्यान्) — ^c) S (except
T2) नकुलस्तु ततो हृष्टस् (T1 G1 हृष्टस्, G2 हृष्टा) — ^d)
K3 Dn1 D2 6 8 T2 च सोच्छिनत्, V1 स चा, T1 3 G M
अथा (for तु सो)

17 ^a) D2 T1 3 G अथ (for तथा) V1 D6 अर्धचन्द्रेण
च शिर, M अथान्येनार्धचन्द्रेण — ^b) M शिरश्च (for
तस्य) B4 चिच्छेदास्य च पाण्डव — ^c) T1 ततो (for
हतो) B1 म्लेच्छस् — ^d) D1 तानेव सह, D2 T2 M1 सह
तेनैव, D6 सहितश्चैव (for तेनैव सह)

18 ^a) B Da1 D1 3-5 7 अ (B2 त)थागपुत्रे, D3
(marg) म्लेच्छराजेथ Co आचार्यपुत्रे (as in text) S2
निहिते, V1 S सर्वेषा (for निहते) * Ca हस्तिशिक्षाया
आचार्यस्य कस्यचिदगराजस्य । * — ^b) K3 गजशिक्षा
विशारदे, V1 T2 3 G2 3 M हस्तिशिक्षाविदा (G2 दा) हते,
T1 हस्तिशिक्षाविगाहते, G1 शिक्षाविदा वरे — ^c) S
(except T2) अन्ये (for अङ्गा) K4 अग क्रुद्धो महामात्रैर्
— After 18, K1 repeats 17^{ad}

19 ^a) D5 चलत्पताके V1 B1 3 5 Dn1 D2 3 5-7 T2
सु (Dn1 स)मुखै, G1 प्रमुखे, Co खै (as in text) B2
चलत्पताकोप्रमुखैर् — ^b) K1 3 V1 B D T3 G8 M1
हेमकक्षा (K1 M1 इय, D6 क्ष)तनुच्छदै, T2 कक्षयातनु
च्छदै — ^c) K3 मिमर्दयत्, V1 ममर्दिषत्, B2 Dn1
D1 2 4 S विमर्दिष (D4 दिष्य, T2 र्दय)तत्, Da1 D5

मेकलोत्कलकालिङ्गा निषादास्ताम्रलिसकाः ।
 शरतोमरवर्षाणि विमुञ्चन्तो जिघांसवः ॥ २०
 तैश्छाद्यमानं नकुल दिवाकरमिवाम्बुदैः ।
 परि पेतुः सुसंरब्धाः पाण्डुपाञ्चालसोमकाः ॥ २१
 ततस्तदभवद्युद्धं रथिनां हस्तिभिः सह ।
 सृजतां शरवर्षाणि तोमरांश्च सहस्रशः ॥ २२
 नागानां प्रस्फुटुः कुम्भा मर्माणि विविधानि च ।
 दन्ताश्चैवातिविद्वाना नाराचैर्भूषणानि च ॥ २३
 तेषामष्टौ महानागांश्चतुःषष्ट्या सुतेजनैः ।

सहदेवो जघानाशु ते पेतुः सह सादिभिः ॥ २४
 अङ्गो गतिभिरायम्य प्रयत्नाद्गुरुत्तमम् ।
 नाराचैरहनन्नागान्नकुलः कुरुनन्दन ॥ २५
 ततः शैनेयपाञ्चाल्यौ द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ।
 शिखण्डी च महानागान्सिषिचुः शरवृष्टिभिः ॥ २६
 ते पाण्डुयोधाम्बुधरैः शत्रुद्विरदपर्वताः ।
 बाणवर्षैर्हताः पेतुर्वज्रवर्षैरिवाचलाः ॥ २७
 एव हत्वा तव गजांस्ते पाण्डुनरकुञ्जराः ।
 द्रुत सेनामवैक्षन्त भिन्नकूलाभिवापगाम् ॥ २८

C 8 891
B 8 22 28
K 8 60 28

मिमर्दिषतु (D₅ सु) K₃ D₈ तरसा (for त्वरिता) — ^a) B₂ प्रपातैर् T₁ सुतीक्ष्णैर्, T₈ G₂ ३ सुदीप्तैर् (for प्रदीप्तैर्) D₅ पर्वत

20 ^a) K₁ मेकलोत्कल, K₄ मेकलोत्कलि, V₁ तेल कोत्कल, B₂ मेहतोत्कल (sio), T G₂ ३ M₂-4 मेखलोत्कल, G₁ मागधोत्कलि — ^b) Ś₂ विषादास्, K₃ V₁ B D T₁ निषधास्, T₈ G M नैषधास् B₁ 4 M ताम D₈ तम, T₂ तत्र (for तत्र) — ^c) M₁ शततोमर — ^d) S (except T₂) प्रसुचतो (for विमुञ्चन्तो)

21 ^a) Da₁ D₁ ३ ६ ते (for तैश्च) V₁ छाद्यमान, B₂ ताड्य (for छाद्य) — ^b) V₁ D₂ S (except G₂) निषाकरम् (for दिवा) — ^c) B₂ सुसंरब्धा (for सुसंरब्धा) V₁ D₈ T₁ २ G₁ २ पर्य (V₁ प्रय) युस्त्वरिता वीरा — ^d) K₂ पाड्या पाचाल, K₃ पाचाला सैनिकास्त, V₁ D₁ D₂ ६ T₂ पाण्डुपाचालसात्वता, D₈ सैनिका, T₁ ३ G M सा (G₂ M₁ २ स) त्यका Cc outes सैनिका

22 ^a) K₂ तदाभवद्, Da₁ D₁ ३ तत्राभवद्, D₈ T G₂ समभवद् (for तदभवद्) — ^b) K₃ V₁ D₁ D₂ ३ ३ S रथिना हस्ति (K₃ D₈ रथ, T₁ रथि) योधिभिः, B₂ कुरुणा कुतिभि सह, Da₁ D₁ ३ रथिना रथिभि सह — ^d) T₁ ३ G M₂ क्षिपता तोमराणि च, M₁ २ ३ क्षिप (M₁ सृज) क्षिप्तो मराणि च

23 ^a) K₃ सस्यदु (sio), V₁ B₁ ३-३ Da₁ D₁ ३-३ १ T₂ प्रा (V₁ T₂ प्र) स्फुटन्, B₂ M₂ प्रा (M₂ प्र) स्फुट, D₁ ३ प्रास्फुट, D₂ प्रस्फुरन् D₈ अस्फुटन्, T₁ G₁ प्र (G₂ प्रा) स्फुरत्, M₁ पुस्फुरत्, M₂ ३ पुस्फुट D₂ G₂ ३ कुभान् M₁ कुभो — ^b) D₁ ३ मर्माणि (for मर्माणि) S (except T₂) मर्माणि च नखानि च — Ś₂ B₂ om (hapl) 23^{ad} — ^c) D₈ पत्नीना चातिविद्वाना, T₁ विषाणान्यपविद्वानि, T₂ दन्ताश्चैवातिविद्वानि, T₃ G₂ विषाणै (G₂ णा) श्रापविद्वान्, G₁ २ विषाणां श्रापि (G₂ प)

विद्वाना, M विषाणानि च विद्वाना — ^a) V₁ D₁ D₂ ३ S हेमभूषितै (T₃ G₂ भूषणै) (for भूषणानि च)

24 ^a) Ś₁ K₁ २ ४ B₁ २ D₁ D₁ ३ G₂ महानागाश्च — ^b) K₁ ततो जनै (sio), D₈ G₁ स (G₁ तु) तेजनै (for सुतेजनै) — K₄ om 24^{ad} — ^c) S (except T₂) नाराचै सहदेवस्तान् — ^d) B₁ ३-३ D₈ १ तेपतन्, D₈ निपेतु (for ते पेतु) S (except T₂) पातयामास सादिभि

25 T₁ om (hapl) 25-26 — ^a) D₂ अतो (for अङ्गो) K₃ आयच्छत् (for आयम्य) D₈ अयोगतिभि रुचम्य, Ca as in text — ^b) K₃ उत्तमा — ^c) K₁ ३ अहरन्, S (except T₂, T₁ om) अवधीन् (for अहनन्) D₁ ३ सुनाराचैरहन्नागान् — ^d) Ś₂ K₄ D₂ G₂ कुरुनन्दन, K₁ कुरचदन (sio), K₃ V₁ B Da₁ D₁ D₁ ३-३ T₂ ३ G₁ ३ M कुलनन्दन

26 T₁ om, 26 (cf v 1 25) — ^a) V₁ पाचाल सैनेय, B₂ पाचाल्यशैनेयौ, D₂-4 १ T₂ पाचालशै (D₂ ३ सै) नेयौ, D₈ पाचालसैन्येन, T₃ G शैनेयपाचाला — ^c) Ś₁ महानाग, K₃ om, K₄ महाभाग, D₈ महानाशि (sio), M₁ महानासीत् (for नागान्) — ^d) K₃ ४ D₈ शिषिचु, V₁ शिषिचु, G₁ विषिचु (for सिषिचु)

27 ^a) B₂ पृथ्व (sio) (for पाण्डु) K₃ ते पाण्डुयोधा (before corr धां) तुरगै, M₁ ते पाण्डुयाधाबुधरै — ^b) K₃ शरद्विरदपर्वता, V₁ शत्रुद्विरददर्पिता, D₈ पर्वत, G₁ २ भूधरा — ^c) K₄ वज्रधर्षैर्, D₁ ३ T₂ वेगैर् (for वधैर्) D₁ ४ इवाचल, T₁ G₁ २ इवाद्रय

28 ^a) Ś₂ हता (for हत्वा) Ś₂ K₂ B₁ तव गजास्; K₃ D₈ नवगजास्, T₁ गजास्ते वै, T₃ G तु वेगेन (for तव गजास्) — ^b) K₃ B (except B₂) D₈ ४ १ ते पाण्डुरथ (K₃ नृप) कुजरा, D₈ ते पाण्डुतनयद्विपा, T₁ पाण्डवा रथि कुजरा, T₃ G गजास्ते पाण्डुनन्दना — ^c) Ś₁ श्रुतां, K₁ ३ V₁ B D₁ D₂-4 १ ३ T₁ ३ G₁ ३ M₁ द्रुतां, D₈ T₂ हताः

C 8 891
B 8 22 30
K 8 60 30

ते तां सेनामवालोक्य पाण्डुपुत्रस्य सैनिकाः ।
विश्वोभयित्वा च पुनः कर्णमेवाभिदुदुबुः ॥ २९
सहदेव ततः क्रुद्धं दहन्तं तव वाहिनीम् ।
दुःशासनो महाराज आता आतरमभ्ययात् ॥ ३०
तौ समेतौ महायुद्धे दृष्ट्वा तत्र नराधिपाः ।
सिंहनादरवांश्चकुर्वासांस्यादुधुबुश्च ह ॥ ३१
ततो भारत क्रुद्धेन तव पुत्रेण धन्विना ।
पाण्डुपुत्रस्त्रिभिर्बाणैर्वक्षस्यभिहतो बली ॥ ३२

M₂₋₄ द्रुता (for द्रुत) K₈ अवेक्षत, T₁ : G च वर्षतो, M
अवेक्षतो (for अवैक्षन्त) — ^a) T₁ : G भिन्नरोधाम् (for
‘कूलाम्’) D₂ इवापगा K₁ भिन्नकूलमिवापव

29 ^a) K₈ D₁ D₁ : ततो, B₁ : D₁ D₂ : १ :
M तां ते (by transp) K₁ M₁ इवालोक्य
(M₁ ल्य), K₈ : D₈ समालोक्य, V₁ B₁ D₂₋₄ : १ :
T₂ M₂₋₄ समालोक्ष्य (M₄ ल्य), D₁ D₁ D₁ :
समासाद्य (for अवालोक्य) T₁ : G₂ : तास्ते सलोड(T₂
सलोळ, G₂ सुलोळ)यति स्म, G₁ तां सेना लोळयति स्म
— ^b) T₁ द्विरदाना बलानि च, T₈ G₈ द्विरदा नडूलानिव
(G₈ नि च), G₁ M द्विरदा नळिनीमिव, G₂ द्विरदा बुडूल-
निव — ^c) M विश्वोभ्य च (M₁ विपक्षोभ्य [sio]) पुनर्वीरा
— ^d) K₁ : B D S कर्णं समभिदुदुबु — After 29, K₈
V₁ B D S ins an addl colophon [Adhy name
K₈ अगवगवध, T₂ जनयुद्ध, M₁ हस्तियुद्ध — Adhy no
(figures, words or both) B₁ : १ : D₈ : 22, D₁ 19,
D₄ 23, T₁ : G M₁ 65, T₂ M₂₋₄ 64] — After the
addl colophon, T₂ : G₈ M₁ ins an addl adhy
given in App I (No 1), for the same passage in
T₁ G₁ : M₂₋₄, cf v l 8 ll 40

30 Before 30, K₈ V₁ B D S (G₁ om) ins
सजय उवाच (preceded by श्रीकृष्णाय नमः in G₂) G₁
om 30^a-31^a — ^a) K₈ V₁ B D₁ D₁-3 T G₂ :
M₁ तथा, D₁ M₂₋₄ तदा (for तत) — ^b) S (G₁
om) विघ्नत (for दहन्त) V₁ D₈ इव वाहिनीं, B₈ वाहिनीं
तव (by transp), T₁ अरिवाहिनीं — ^d) K₈ अन्वयात्,
G₂ अभ्यगात् (for यात्)

31 G₁ om 31^a (cf v l 30) — ^a) T₁ : G₈
M महारणे, T₂ राज (for युद्धे) — ^b) K₈ B₁ :
D₂₋₄ : T₁ : G₈ M महारथा, D₈ नरा नृपा, G₁ : समागतौ
(for नराधिपा) — ^c) T₂ G₂ सिंहनाद ततश्चक्रु — ^d)
S₂ K₄ आदुदुबुश्च, K₈ : T₁ आदुदु, G₈ c आदुधु (as

सहदेवस्ततो राजन्माराचेन तवात्मजम् ।
विद्ध्वा विव्याध सप्तत्या सारथिं च त्रिभिस्त्रिभिः ॥ ३३
दुःशासनस्तदा राजंश्छित्त्वा चापं महाहवे ।
सहदेवं त्रिसप्तत्या बाहोरुरसि चार्दयत् ॥ ३४
सहदेवस्ततः क्रुद्धः खड्गं गृह्य महाहवे ।
व्याविध्यत युधां श्रेष्ठः श्रीमांस्तव सुतं प्रति ॥ ३५
समार्गणगणं चाप छित्त्वा तस्य महानसिः ।
निपपात ततो भूमौ च्युतः सर्प इवाम्बरात् ॥ ३६

in text) B₈ लह, T₈ G च वै (for च ह) K₈ B₈
वासासि (D₈ श्र) दुदुबुश्च ह

32 ^a) V₁ D₈ रणेति (for भारत) B₂ युद्धेन
(for क्रुद्धेन) S तत्र (G₁ तस्य) भारत रुद्धेन — ^b) D₈
धन्विना, T₈ धन्विना — ^c) K₄ पाण्डुपुत्रैश्च, V₁ पुत्राश्च,
D₁ D₁ : M₈ ‘पुत्रं’ M₂₋₄ ततो (for त्रिभिर्) — ^d)
S₂ वक्षसिभिहितो (sio), K₈ वक्षसि नि, D₂ T₁ वक्षस्याभि
B₈ S भृश (for बली)

33 ^b) D₁ : नाराचेनस् (sio), S नाराचैस्तु K₁
तवात्मजान्, M₁ तवात्मज — ^c) T₁ : G M विव्याधो-
रसि सप्तत्या, T₂ विव्याधाथ त्रिसप्तत्या — K₈ om (hapl)
33^a-34^a — ^d) V₁ D₂ शरैस्त्रिभि, B₁ : D₁ D₁ :
D₁ : T₂ त्रिभि शरै, T₁ : G M [इ]षुभिस्त्रिभि (for
त्रिभिस्त्रिभि)

34 K₈ om 34^{ab} (cf v l 33) — ^a) V₁ B
D T₁ : G₂ M ततश्चा(D₈ तस्य चा)प, T₈ तथा राजंश्च
(for तदा राजंश्च) — ^b) K₁ transp छित्त्वा and चापं
K₂ om V₁ B D (D₈ marg) G₂ M राजन्, D₈ (before
corr) T₂ तस्य, T₁ चाप्यु (for चाप) — D₈ writes
34^a in marg — ^c) B₂ सहदेवस् G₁ त्रिभि (hyper
metric) (for त्रि) — ^d) K₈ चोदरे, B D S चार्पयत्
(for चार्द)

35 ^a) T₂ सहदेव K₈ V₁ B D T₂ तु (B₂ T₂
सु) संक्रुद्ध (for तत क्रुद्ध) — ^b) T₁ : G M₁ खड्ग
मुद्यम्य (M₁ सुद्ध) मारिष — ^c) B₂ आविध्यत (for
व्याविध्यत) V₁ B₁ : १ : (m as in text) D (except
D₈) S आविध्य प्रा(T₁ सो, T₂ : G₂ : M₂ : ४ ल्य, G₂
M₁ वि, M₈ प्र)सृजत्तूर्ण — ^d) K₈ V₁ B (B₄ om as
in text) D S तव पुत्रेण प्रति

36 ^a) V₁ B D S (except T₁) समार्गणगुण (B₂
गणश्च) — ^b) S द्विधा कृत्वा (for छित्त्वा तस्य) K₈
महानसि, D₂ हसश्चिच — ^c) V₁ निपपात K₈ D₁
D₄ : T₂ तदा, T₁ इतो (for ततो)

अथान्यदुनुरादाय सहदेवः प्रतापवान् ।
 दुःशासनाय चिक्षेप बाणमन्तकरं ततः ॥ ३७
 तमापतन्तं विशिखं यमदण्डोपमत्विषम् ।
 खड्गेन शितधारेण द्विधा चिच्छेद कौरवः ॥ ३८
 तमापतन्तं सहसा निखिंशं निशितैः शरैः ।
 पातयामास समरे सहदेवो हसन्निव ॥ ३९
 ततो बाणाश्चतुर्षष्टिं तव पुत्रो महारणे ।
 सहदेवरथे तूर्णं पातयामास भारत ॥ ४०
 ताञ्जशरान्समरे राजन्वेगेनापततो बहून् ।

एकैकं पञ्चभिर्बाणैः सहदेवो न्यकृन्तत ॥ ४१
 स निवार्य महाबाणांस्तव पुत्रेण प्रेषितान् ।
 अथास्मै सुबहून्बाणान्माद्रीपुत्रः समाचिनोत् ॥ ४२
 ततः क्रुद्धो महाराज सहदेवः प्रतापवान् ।
 समाधत्त शरं धीरं मृत्युकालान्तकोपमम् ।
 विकृष्य बलवच्चापं तव पुत्राय सोऽसृजत् ॥ ४३
 स तं निर्भिद्य वेगेन भित्त्वा च कवचं महत् ।
 प्राविशद्वरणीं राजन्वलमीकमिव पद्मगः ।
 ततः स मुमुहे राजस्तव पुत्रो महारथः ॥ ४४

C 8 911
B 8 23 19
K. 8 14 19

37 ^b) S माद्रेय कोधमूर्छित — Ds writes 37^a-38^b in marg (sec m) — ^a) T₃ चिक्षेपे — ^a) T₃ बाणमन्तकर (sic) D₂ पुन, S (except T₂) परं (for ततः)

38 § K₁ 2 4 om (hapl) 38 Ds reads 38 on marg — ^a) S (except T₂) वेगेन (for विशिखं) — ^b) V₁ D₂ 6 यमदण्डोपमं महत्, B₂ D₁ D₁ 5 डोपमद्वि (B₂ °म वि, D₁ म द्वि)ष, S (except T₂) डमिवापर — ^a) T₂ G₁ खड्गेन D₃ शितधारेण — After 38, K₃ V₁ B D S ins

127* ततस्त निशितं खड्गमाविध्य युधि सत्वर ।

धनुश्चान्यत्समादाय शरं जग्राह वीर्यवान् ।

[(L 1) T₂ सु (for त) K₃ V₁ B₂ D₁ D₁ D₁ 5 प्राविध्य, B₂ D₁ T₁ G₁ 8 M₁ प्राविध्यत्, D₂ व्याविध्य, D₃ विभिदे, G₂ प्राविध्यत्, M₂-4 प्राहिणोत् (for आविध्य) T₁ 8 G M तस्य (for युधि) D₃ (marg sec m) व्याक्षिपत्त्वरन् (for युधि सत्वर) K₃ D₁ D₁ D₁ 5 (before corr) T₂ 8 G M सत्वरं (M₁ रन्) — (L 2) D₁ D₁ D₁ 5 8 धनुरन्यत् (for श्रान्यत्)]

39 ^a) S (except T₂) वेगेन (for सहसा) — ^a) V₁ D₂ 6 T₂ न्य (T₂ व्य)पातयद्गणे हृष्ट, T₁ समरे हितयद्गु (sic), T₃ G M समरे पातयद्गुष्ट — ^a) K₄ तव पुत्रो (for सहदेवो)

40 ^a) K₃ चतुषष्टि, K₄ षष्ट्या, D₁ D₁ 5 षष्टिस् — ^b) S (except T₂) महारथ (for रणे) — ^a) K₃ सहदेवरथो, K₃ V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D₁ 5 8 T₁ M रथः K₄ रणे — ^a) K₁ 8 V₁ B D S (except G₂) प्रेषयामास (for पात°) B₂ भारत

41 ^a) D₄ बाणान् (for शरान्) B₄ शतशो (for समरे) K₄ वेगेन पततो, D₃ नापतितान् B₃ रणे, B₄ भुवि (for बहून्) T₁ 8 G M शरानापाततस्तस्य (T₁ M

स्तूर्णं) समरे तान्सुवेगिन (T₁ त, M₁ तै) — ^a) D₂ 8 च त्रिभिर् (for पञ्चभिर्) — ^a) D₂ व्यकृन्तत, S (except T₂) समाच्छिन्त

42 ^a) K₃ B₂-5 D₁ D₁ 2 5-8 T₂ (sup lzn) संनिवार्य, B₂ T₂ तं निवार्य B₁ ततो बाणास् (for महाबाणास्) T₁ 8 G M तान्निवार्य ततो बाणैस् — ^b) T₂ चोदितान् T₁ 8 G M सहदेवः प्रतापवान् (G₂ वेत्) — ^a) T₁ 8 G M शतसख्यांस्ततो बाणान्, T₂ अथ तस्यै बहून्बाणान् — After 42^a, K₃ V₁ B D S ins

128*

प्रेषयामास संयुगे ।

तान्बाणांस्तव पुत्रोऽपि छित्त्वैकैकं त्रिभिः शरैः ।

ननाद सुमहानाद दारयाणो वसुधराम् ।

ततो दुःशासनो राजन्विष्णु पाण्डुसुत रणे ।

सारथिं नवभिर्बाणैर्

[5]

[(L 2) B₂-4 D₁ D₁ D₁ 5 8 तु (for [अ]पि) B₃ भित्त्वैकैक, D₃ छित्त्वैक च (for छित्त्वैकैक) B₃ S त्रिभिः (for शरैः) — (L 3) K₃ D₃ नादयच्चै, V₁ D₁ D₁ 5 8 दारयानो, B₂ दारयन्त, B₃ D₁ D₁ 4 5 S नादयानो, D₂ पूरयानो, D₃ धारयानो (for धारयाणो) — (L 4) T₁ अथ (for ततो) D₃ दुःशामन B₃ भित्त्वा (for विष्णु) S दान्बा पाण्डुसुत तु (G₂ सुतस्य) वै]

— ^a) K₁ 8 V₁ B D S माद्रेयस्य (for माद्रीपुत्र°) B₁ 4 5 D₁ D₁ D₁ 4 5 7 समारपयत्, T₁ समर्पयत्, G₂ समाच्छिन्त (for चिनोत्)

43 ^a) §₂ K₁ V₁ B₂ 4 D₃ समाधत्त (for धत्त) — ^a) B₃ बलवा चाप

44 ^a) G₂ तस्मिन् (for स त) — ^a) S (except T₂) तूर्णं (for राजन्) — ^a) K₃ वाल्मीकम् D₃ पद्मगा — D₂ om 44^a — ^a) K₄ स (for स) D₃ समुत्सहे (for स मुमुहे) D₁ (also as in text) D₁ 5 (m as in text) मुमुचे (for मुमुहे) S (except) T₂

C 8 912
B 8 23 20
K 8 14 20

मूढं चैनं समालक्ष्य सारथिस्त्वरितो रथम् ।
अपोवाह भृशं त्रस्तो बध्यमानं शितैः शरैः ॥ ४५
पराजित्य रणे त तु पाण्डवः पाण्डुपूर्वज ।
दुर्योधनबलं हृष्टः ग्रामथद्वै समन्ततः ॥ ४६
पिपीलिकापुट राजन्यथामृद्धान्नरो रुषा ।
तथा सा कौरवी सेना मृदिता तेन भारत ॥ ४७
नकुलं रभस युद्धे दारयन्तं वरुथिनीम् ।
कर्णो वैकर्तनो राजन्वारयामास वै तदा ॥ ४८
नकुलश्च तदा कर्णं प्रहसन्निदमब्रवीत् ।

स सुमोह तत पुत्र — ^f) S (except T₂) राजन् (for पुत्रो) K₃ V₁ B Dn₁ D₆ S महाबल (for रथ)

45 ^a) D₁ मूढचेत K₃ D₈ परिज्ञाय, V₁ B D₂₋₄ S 7 समालोक्य (for लक्ष्य) — ^b) K₃ V₁ B Dn₁ D₆ S रणात् (for रथम्) — ^c) T₃ G₁ S स सत्रस्तो, G₂ सुत त्रस्तो (for भृश त्रस्तो) K₃ तस्थौ (for त्रस्तो) — ^d) K₁ बध्यमान, K₃ B Da₁ D₁₋₅ 7 S M₂₋₄ वध्यमान, V₁ Dn₁ D₆ T₂ हन्यमान, T₁ मध्यमान K₃ (before corr as in text) शतै (for शितै) — After 45, D₈ ins

129* नादस्तु सुमहानासीन्नादयन्वै वसुधराम् ।

46 ^a) T₂ विजित्य समरे त तु — ^b) V₁ B Da₁ D₁ S 4 7 कौरव्य (for पाण्डव) S K₁ S B₂ D₂ S G₁ S M₁ पाण्डुपूर्वज, K₃ पूर्वज, V₁ B₁ S-5 Da₁ Dn₁ D₁ S-5 7 पाण्डुनदन (for पूर्वज) — ^c) S K₂ 4 दुर्योधन तु त (sio) (for बल) S K₁ S 4 B D₂₋₄ 7 दृष्ट्वा, K₃ हृष्ट, S (except T₂) बाणै (for हृष्ट) — ^d) B D (except Dn₁ D₈) प्रमाथ, T₁ व्यधमद्वै, G₁ S प्राथमद्वै, G₂ प्रमाथद्वै (for ग्रामथद्वै)

47 ^a) S₁ K₂ पिपीलिकपुटो, S₂ K₁ लकपटो (K₁ रो), K₄ B D T₂ M₁ लिक्पुट, V₁ डिकापुट, T₁ लिका पुटा Co cites पिपीलिका[ना] पुट — ^b) S₁ K₂ अथामृद्धान्, S₂ B₁ S-5 Da₁ D₁₋₅ 7 T₁ S G₂ यथा मृद्धान्, K₁ तु प्रामृदुन् (sio), K₄ अथामृद्धान्, D₈ (marg sec m) यथा मृद्यान्, M₁ यथामृद्धान् (for यथामृद्धान्) K₃ D₈ सुख, T₁ वृषा, G₂ यथा (for रुषा) B₂ यथामृत्स्थानुषो रुषा (sio), D₆ यथामृत्तरेषु च (sio) — ^c) K₃ का, B₂ हि, D₂ स, T₂ M₂₋₄ [अ]सौ (for सा) — ^d) B₄ मृदता (sio), Da₁ D₁ मृदिता (for मृदिता) M₂₋₄ मृदिता ते नरर्षभ — After 47, K₃ V₁ B D S ins an addl colophon [Adhy name T₁ S दुशासनपराजय — Adhy no (figures, words or both) B₁ S 4 S D₆ 23, D₄ 24,

चिरस्य बत दृष्टोऽहं दैवतैः सौम्यचक्षुषा ॥ ४९
यस्य मे त्व रणे पाप चक्षुर्विषयमागतः ।
त्वं हि मूलमनर्थानां वैरस्य कलहस्य च ॥ ५०
त्वद्दोषात्कुरवः क्षीणाः समासाद्य परस्परम् ।
त्वामद्य समरे हत्वा कृतकृत्योऽसि विज्वरः ॥ ५१
एवमुक्तः प्रत्युवाच नकुलं सूतनन्दनः ।
सदृशं राजपुत्रस्य धन्विनश्च विशेषतः ॥ ५२
प्रहरस्व रणे बाल पश्यामस्तव पौरुषम् ।
कर्म कृत्वा रणे शूर ततः कथितुमर्हसि ॥ ५३

T₁ S G M 14, T₂ 16]

48 Before 48, K₃ V₁ B D S ins सजय उ^a (preceded by श्रीकृष्णाय नम in G₂) — ^a) D₂ S च भृश, T₁ रभसा, G₂ रभस (as in text) D₂ कुब्, M₁ युद्ध (for युद्धे) — B₃ om 48^b-50^c — ^b) V₁ B₁ S 4 S D₁₋₅ 7 S T₂ द्रावयत, D₆ प्राद्वत (for दारयन्त), T₁ S G M तपत तव वाहिनी — ^c) K₃ विकर्तनो — ^d) B (B₃ om) Da₁ D₁₋₅ 7 S रुषा (for तदा)

49 B₃ om 49 (cf v l 48) — ^a) K₃ V₁ B D S नकुलस्तु तत (D₆ दा) कर्ण — ^c) B₂ चिराय (for चिरस्य) V₁ भव, B₂ S 4 D₂ S 6 तव, G₂ मम (for बत) T G M₁ दृष्टोसि, M₂₋₄ दृष्टोसि — ^d) D₅ देवतै, D₆ कौरवै K₂ M₂ सौम्य T₁ मम (for सौम्य)

50 B₃ om 50^{ab} (cf v l 48) — ^a) B₁ D₆ पश्य मे, D₃ S 4 7 पश्य मा (for यस्य मे) S K₁ S पार्थ, K₄ कर्णः, D₄ पार्थ, D₅ T₂ G₂ पाप (for पाप) — ^b) D₃ S 4 7 आगत

51 ^a) M₁ त्वद्दोषा D₅ कुरव, S (except T₂) कौरवा (for कुरव) G₂ क्षीबा — ^b) K₄ समापाद्य (for साद्य) — ^c) D₆ कृत्वा (for हत्वा) — ^d) T₁ S G M₁ सत्वर (for विज्वर)

52 Before 52^c, G₂ ins कर्ण — ^c) B₄ सदृशो, T₂ नकुल (for सदृश) — ^d) S (except T₂) विशेषेण धनुष्मत

53 ^a) B₅ D₃ S 4 7 च मे (for रणे) V₁ Dn₁ D₂ S 6 पार्थ B Da₁ D₁ S-5 7 T G₁ S M वीर, G₂ शूर (for बाल) — T₂ reads 53^b twice — ^b) T₁ पश्यामि K₃ B₁-S Da₁ D₁ S 8 पौरुष तव (by transp), S (except T) पुरुषो भव — ^c) K₄ रण (for रणे) B₂ D₂ S T₂ G₁ वीर, D₈ शूर (for शूर) G₂ तत कृत्वा च शौर्यं त्वं — ^d) B₃ रणे (for तत) K₄ B₂ Dn₁ D₂ S T₂ S G M₄ कथितुम्, M₁ कल्पितुम् K₁ अर्हति (for अर्हसि)

अनुक्त्वा समरे तात शूरा युध्यन्ति शक्तितः ।
 स युध्यस्व मया शक्त्या विनेष्ये दर्पमद्य ते ॥ ५४
 इत्युत्त्वा प्राहरत्तूर्णं पाण्डुपुत्राय सूतजः ।
 विव्याध चैनं समरे त्रिसप्तत्या शिलीमुखैः ॥ ५५
 नकुलस्तु ततो विद्धः सूतपुत्रेण भारत ।
 अशीत्याशीविषप्रख्यैः सूतपुत्रमविध्यत ॥ ५६
 तस्य कर्णो धनुश्छित्त्वा स्वर्णपुङ्खैः शिलाशितैः ।
 त्रिंशता परमेष्वासः शरैः पाण्डवमार्दयत् ॥ ५७
 ते तस्य कवचं भित्त्वा पपुः शोणितमाहवे ।
 आशीविषा यथा नागा भित्त्वा गां सलिलं पपुः ॥ ५८
 अथान्यद्वनुरादाय हेमपृष्ठं दुरासदम् ।

कर्णं विव्याध विंशत्या सारथिं च त्रिभिः शरैः ॥ ५९
 ततः क्रुद्धो महाराज नकुलः परवीरहा ।
 क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन कर्णस्य धनुश्छिनत् ॥ ६०
 अथैनं छिन्नधन्वानं सायकानां शतैस्त्रिभिः ।
 आजघ्ने प्रहसन्वीरः सर्वलोकमहारथम् ॥ ६१
 कर्णमभ्यर्दितं दृष्ट्वा पाण्डुपुत्रेण मारिष ।
 विस्मयं परमं जग्मू रथिनः सह दैवतैः ॥ ६२
 अथान्यद्वनुरादाय कर्णो वैकर्तनस्तदा ।
 नकुल पञ्चभिर्बाणैर्जनुदेशे समार्दयत् ॥ ६३
 उरःस्थैरथ तैर्बाणैर्माद्रीपुत्रो व्यरोचत ।
 स्वरश्मिभिरिवादित्यो भुवने विसृजन्प्रभाम् ॥ ६४

C 8 830
B 8 24 17
K 8 15 17

54 " K4 अनुक्त्वा, B8 अन्वयु (for अनुक्त्वा) Dn1 समर G2 तत्र (for तात) — " S2 M1 शूर, D1 सुरा (for शूरा) — " S1 K D8 सयुध्यस्व, S2 V1 B D8 4 7 प्रयुध्यस्व, D8 युध्यस्व त्व (for स युध्यस्व) V1 D8 महा, D2 रणे (for मया) S (except T2) युध्यस्व समरे शक्त्या — " B1 3-5 D8 4 7 हनिष्ये (for विनेष्ये) K8 B D (except D2) पृव (for अद्य) D8 च (for ते) S K1.2 4 विनश्येहपमेव तु, S (except T2) प्रतियोत्स्यामि ते (G2 म्यतो) रणे

55 " D8 प्रहसन्, T1 प्रहरत् T2 स रणे, G2 प्राह त (for प्राहरत्) K1 कर्ण (for तूर्ण) — " V1 D2 8 T2 नकुल सूतनन्दन, Dn1 पाण्डुपुत्र स सूतज — " Dn1 समरे तूर्ण, G2 8 समरे चैनं (by transp) — " Da1 D1 5 द्विसप्तत्या

56 " D8 M2-4 क्रुद्ध (for विद्ध) — " K8 D8 सायकैः, D2 सयुगे G2 मारिष (for भारत) — " S2 [आ]शीविषमुखैः, B8 विशिखप्रख्यैः (for [आ]शीविष प्रख्यैः) — " K8 Dn1 अवध्यत

57 " D1 5 रुक्मपुत्रैः (for स्वर्ण) S2 शिलाशितैः, K4 Da1 Dn1 D1 5 7 8 सितैः, T2 शिलीमुखैः T1 8 G M स्वर्णपुङ्खान्शिलाशितान् — " S2 K1 त्रिंशत, K8 D8 त्रिंशत्या, B2 विंशता, Da1 D1 5 त्रिंशता (D1 ता), D8 त्रिंशतैः (for त्रिंशता) T1 8 G M त्रि (G1 M2-4 त्रि) शत प्रेषयामास — " K1 अर्दयान् (s10), K8 B1 D2-4 8 T2 अर्दयत्, V1 Dn1 D8 अर्पयत् T1 8 G M शरानाशीविषोप मान्

58 " V1 D2 8 तस्य ते (by transp), G2 [M] ते चास्य K1 छित्त्वा (for भित्त्वा) — " S (except T2)

राजन् (for नागा) — " S2 K4 वपु, K8 D8 पुन, D8 7 ययु, T8 G1 8 भृश (for पपु) G2 गा भित्त्वा सदशो भृश Co cites गा

59 " K4 अथान्य — " S (except T2 G2) दुरानम — " V1 B1 5 Dn1 D2-4 6 7 S सप्तत्या (for विंशत्या) — " K1 त्रिभि (for शरैः)

60 K1 om (hapl) 60^a-61^b — " Da1 D1 5 पाण्डव, M1 नकुल (for नकुल) — " K4 क्षुरप्रेण — D8 om (hapl) 60^a-61^a — " K8 4 B Da1 Dn1 D1 2 5-8 G1 M1 4 आच्छिनत्

61 K1 om 61^{ab}, D8 om 61 (cf v 1 60) — " T1 सायकैश्च (for सायकानां) B2 त्रिभिः शितैः, D8 T1 8 G M1 8 त्रिभिः शतैः (by transp), M2 4 त्रिभिः शरैः — " K4 स हसन्, V1 प्रहरन् (for प्रहसन्) K8 G1 वीर — " B4 T1 महारथ

62 " Da1 D1 5 M1 अत्यर्दित (for अभ्य) — " B2 आत्मन, S ऋषय (for रथिन) D1 2 5 T2 8 G8 सह देवतैः, G2 सर्वदेवता

63 " K4 D1 अन्य (for अन्यद्) — " K8 B4 (marg) D1 तथा (for तदा) — " D2 जनु, T1 जनु, Co जनु (as in text) S2 K4 T1 समर्दयत् (K4 न्), K8 B1 3-5 Da1 Dn1 D1 3-8 समापयत्, V1 B2 D2 T2 8 G M समर्पयत्

64 " K8 Dn1 D8 जनुस्थैर्, V1 B1 2 4 5 (marg as in text) Da1 D1 3-5 7 तत्रस्थैर्, B8 भिन्नस्थैर् (for उरस्थैर्) K8 B2 4 5 Da1 D1 5 8 S (except T2) बाणैश्च (by transp), B8 बाणैश्च D8 तत्रस्थैस्तेस्तदा बाणैर्, — " S2 D8 7 व्यरोचयत्, K8 [S] प्यशोभत, K4

C. 8 881
B 8 881
K 8 15 18

नकुलस्तु ततः कर्णं विद्धा सप्तभिरायसैः ।

अथास्य धनुषः कोटिं पुनश्चिच्छेद मारिष ॥ ६५

सोऽन्यत्कार्मुकमादाय समरे वेगवत्तरम् ।

नकुलस्य ततो बाणैः सर्वतोऽवारयदिशः ॥ ६६

सञ्छाद्यमानः सहसा कर्णचापच्युतैः शरैः ।

चिच्छेद स शरांस्तूर्णं शरैरेव महारथः ॥ ६७

ततो बाणमय जालं विततं व्योम्यदृश्यत ।

खद्योतानां गणैरेव संपतद्भिर्यथा नभः ॥ ६८

तैर्विमुक्तैः शरशतैश्छादित गगनं तदा ।

शूलभानां यथा व्रातैस्तद्वदासीत्समाकुलम् ॥ ६९

ते शरा हेमविकृताः संपतन्तो मुहुर्मुहुः ।

श्रेणीकृता अभासन्त हंसाः श्रेणीगता इव ॥ ७०

बाणजालावृते व्योम्नि छादिते च दिवाकरे ।

समसर्पत्ततो भूतं किञ्चिदेव विशां पते ॥ ७१

निरुद्धे तत्र मार्गे तु शरसंघैः समन्ततः ।

व्यरोचतां महाभागौ बालसूर्याविवोदितौ ॥ ७२

कर्णचापच्युतैर्बाणैर्वध्यमानास्तु सोमकाः ।

अवालीयन्त राजेन्द्र वेदनार्ताः शरादिताः ॥ ७३

व्यरोचते, B₁ 2 4 5 D₈ व्यशोभत, B₃ T₂ व्यराजत (for व्यरोचत) — °) T₃ G₁ 8 यथा भानुर, G₂ यथा सूर्यो (for इवादिलो) — °) Ś₁ K₂ भुवन T₁ transp भुवने and विसृजन् D₂ M₁ 8 विसृज (M₃ जे)त् (for विसृजन्) T₃ G प्रभा

65 °) K₈ Dn₁ D₈ नकुलोपि B₁ 8 4 D₁ 5 तदा (for तत) K₁ तूर्ण (for कर्ण) — °) K₈ V₁ भित्त्वा (for विद्धा) K₈ Dn₁ D₈ पचभिर् (for सप्तभिर्) K₈ V₁ B D S आद्युगै (for आयसै) — °) Da₁ D₁ 5 तथास्य, M₃ अथान्यद् (for अथास्य) G₂ धनुषा — °) K₈ 4 मारिष

66 G₂ om 66^a-67^b — °) V₁ M₂ नकुलस्तु — °) K₈ सविता (for सर्वतो) V₁ B₁ Dn₁ D₈ 4 7 समसाच्छाद यद्दि (V₁ Dn₁ न्दि)श, B₂-5 Da₁ D₁ 5 S समसाक्षरयद्दि (M₁ न्दि)श, D₂ 8 समरे छाद्यन्दिश

67 G₂ om 67^{ab} (cf v l 66) — °) K₈ D₈ प्रच्छाद्यमान, Dn₁ D₂ 8 सञ्छाद्य S (except T₂, G₂ om) समरे (for सहसा) — °) T₁ कर्णचापच्युतः — °) S ताव (for स) — °) G₁ एव S महायशा (for रथ)

68 °) T₂ वितस्य (for वितत) Ś₂ K₄ G₂ व्योम्नि दृश्यत, B D₂-4 8 7 व्योम्नि दृश्यते — °) K₈ B₈ Da₁ D₁ 8 8 शरैरेव, V₁ B₁ 2 4 5 Dn₁ D₂-4 8 7 S इव व्रातै (for गणैरेव) — °) K₈ प्रपतद्भिर् (for सप)

69 °) B₅ प्रमुक्तै (for विमुक्तै) D₂ शरघातैश्च (for शतैश्च) — °) Dn₁ गगने K₈ B₁ 4 D₈ तथा, S (except T₂) महत् (for तदा) — °) K₁ B₂ तथा, V₁ S (except T₂) इव (for यथा) — °) T₁ तद्यथा सीत्, T₃ G₁ 2 तद्दि ह्या (for तद्वदासीत्) K₈ V₁ B D S विशां पते (for समाकुलम्)

70 °) B₂ 4 Dn₁ D₈ श्रेणीभूता, C₀ कृता (as in text) K₈ Dn₁ प्रकाशत, V₁ B₂-5 Da₁ D₁ 8-7 व्यकाशत, B₁ व्यकाषत, B₂ व्यमुचत, D₂ 8 प्रकाशते, S व्यरोचत (for अभासन्त) — °) K₁ 8 V₁ B D S कौचा (for हसा) Ś₂ K₄ V₁ B D S श्रेणी (B₁ णि)कृता (for गता)

71 °) Ś K₁ 2 4 B₁ 5 D₂-4 7 8 T₁ बाणजालावृते, K₈ जालावृते, B₈ जालीकृते, D₈ जालाचिते — °) D₂ om, M₂-4 तु (for च) — °) Ś₁ K₂ सम*ततो, K₈ तस्य सपतते, K₄ ससर्ज च ततो, V₁ B Da₁ Dn₁ D₂-8 T G₁ 8 M न स्य संपतते, D₁ तस्मासपतते (s₁₀), G₂ तस्मिन् पतिते (for समसर्पत्ततो) V₁ B₁ 3-5 D₂-4 7 भूम्या, B₂ दूत, Dn₁ भूति, D₈ भूमि (for भूत) — °) V₂ B D (except D₈) S किञ्चिदप्यतरि (V₁ B₁-4 री)क्षग (B₈ ग)

72 °) K₄ मार्ग K₁ B₁ 5 D₁-4 8 7 च (for तु) — °) K₁ शरसगै, B₂ शरसहै (for सवै) — °) K₈ V₁ B D (except D₈) T₁ 8 G₈ M व्य (T₃ वि)रोचेता, G₂ व्यरोचेता (for चता) K₁ 8 V₁ B D S महात्मानौ (for भागौ) — °) K₈ V₁ B D T₁ 2 M कालसूर्यौ (for बाल) V₁ D₂ इवोद्यतौ Ca otes काल ✽ C₀ कालसूर्य प्रलयकालिकार्को सूर्याविव वैकल्पिको वलोप । ✽

73 K₁ om (hapl) 73^b-74^a — °) Ś₂ वध्यमानास्तु, T₁ बाध्यमानाश्च (for वध्यमानास्तु) V₁ सायकैः B₁ सैनिका (for सोमका) — °) K₈ D₂ अवालीयतः S (except T₁) अवलीयत, Ca 0 अवा (as in text) — °) Ś₂ शिरादिता, K₈ V₁ B₈ D (except Da₁ D₁ 5) S शिरादिता, B₂ परादिता (for शरा)

नकुलस्य तथा बाणैर्वध्यमाना चमूस्तव ।
 व्यशीर्यत दिशो राजन्वातनुन्ना इवाम्बुदाः ॥ ७४
 ते सेने वध्यमाने तु ताम्या दिव्यैर्महाशरैः ।
 शरपातमपक्रम्य ततः प्रेक्षकवत्स्थिते ॥ ७५
 प्रोत्सारिते जने तस्मिन्कर्णपाण्डवयोः शरैः ।
 विव्याधाते महात्मानावन्योन्यं शरवृष्टिभिः ॥ ७६
 निदर्शयन्तौ तस्त्राणि दिव्यानि रणमूर्धनि ।
 छादयन्तौ च सहसा परस्परपक्षिणौ ॥ ७७

नकुलेन शरा मुक्ताः कङ्कबर्हिणवाससः ।
 ते तु कर्णमवच्छाद्य व्यतिष्ठन्त यथा परे ॥ ७८
 शरवेश्मप्रविष्टौ तौ ददृशते न कैश्चन ।
 चन्द्रसूर्यौ यथा राजंश्छाद्यमानौ जलागमे ॥ ७९
 ततः क्रुद्धो रणे कर्णः कृत्वा घोरतर वपुः ।
 पाण्डवं छादयामास समन्ताच्छरवृष्टिभिः ॥ ८०
 स छाद्यमानः समरे सूतपुत्रेण पाण्डवः ।
 न चकार व्यथा राजन्भास्करो जलदैर्यथा ॥ ८१

C 8 94g
B 8 24 35
K 8 15 35

74 K1 om 74^a (of v l 73) — ^a) D2 नकुलस्तु
 K3 B2-4 D8 तदा, D2 ६ ततो (for तथा) — ^b) S1 B4 ६
 D2-7 T2 हन्यमाना, B2 वध्यमानश्च Da1 D1 M1 चमू
 — ^c) S1 (before corr) विशीर्यत, B1 Da1 D1 ६ S
 (except T2) व्यदी(T1 की, T2 धी)र्यत, B2 व्यतीर्यत,
 D6 व्यशीर्यत S (except T2) ततो (for दिशो) — ^d)
 T1 ६ G1 ६ वातनुन्ना इवाम्बुद

75 ^a) V1 B6 D2-7 हन्यमाने (for वध्य) — ^b)
 K1 महाशरैः, T1 शरोत्तमैः (for महाशरैः) — ^c) K3
 D8 शरवर्षम्, T1 पातैर्, T2 पातान् (for पातम्) K3
 अवाक्रम्य, K4 अयक्रम्य (s10), V1 B8 ६ D7 अपाक्रम्य,
 D4 अभिक्रम्य, D8 G2 अवक्रम्य, S अतिक्रम्य, C6 अपक्रम्य
 (as in text) B1 शरपत्रेण पत्रस्य — ^d) K3 B2 D8
 तस्थतु प्रे(K3 प्र)क्षके इव, V1 तस्थतु प्रेक्ष(before corr
 क्षि)तेस्तदा, V1m Da1 D1 ६ T3 G3 तस्थतु प्रेक्षकाविव,
 B1 ६ 4 Dn1 D2-4 7 तस्थतु प्रेक्षिके (B1 क्षके, Dn1
 क्षके, D2 क्षकस्) तदा, B5 D6 तस्थतु प्रेक्ष(D6 क्ष)ते
 तदा, T1 २ G1 २ M तस्थतु प्रेक्षका इव (M जना)

76 ^a) K3 प्रोच्छादिते, B1 प्रोषारित, B2 आच्छादिते,
 B3 ६ Da1 D1 ६ 7 प्रोत्सारित, B4 प्रोत्सादित, D8 प्रोत्सा
 द्वि(marg see m रि)त (for प्रोत्सारिते) V1 बले
 (for जने) — ^c) K1 विव्यध्वस्तो (s10), K2 विव्यधाते,
 K3 D8 अवध्येता B1 ३-६ Da1 Dn1 D1 ३-६ 7 अ(D1 ६
 आ)विध्येता, T1 ३ G M जघ्नतुस्तौ, T2 निजघ्नतुर् (for
 विव्याधाते) V1 B2 D2 ६ तावन्योन्यं विद(V1 व्य)धतुर्
 — ^d) K1 D1 ६ M1 अन्योन्य, V1 B3 D2 ६ अत्युग्र-
 (D2 ६ प्र), B4 अन्योन्ये (for अन्योन्य)

77 ^a) K3 ३ निदर्श (K4 om. शै)यतौ, K3 V1 B D
 S विदर्शयतौ (for निदर्श) K3 B Da1 Dn1 D1 ३-६ 7 ३
 दिव्यानि, V1 D2 ६ T G M1 शस्त्राणि, M2-4 चास्त्राणि (for
 त्वस्त्राणि) — ^b) K3 B Da1 Dn1 D1 ३-६ 7 ३ शस्त्राणि (for
 दिव्यानि) V1 B1 D3 7 बलमूर्धनि (for रण) — ^c) Dn1

D8 तु (for च) — ^a) M4 परस्परजयैषिणौ

78 ^a) K1 परासूक्ता (s10) (for शरा मुक्ता) — ^b) K1
 ककबर्हिणवायस, K3 Da1 D1 ६ ३ बर्हिणवासस — ^c) K1
 सुताकृतिम् (s10), K3 V1 B D S सूतपुत्रम् (for ते तु
 कर्णम्) B3 समासाद्य (for अवच्छाद्य) — ^d) B2
 खेतिष्ठत, D4 व्यतिष्ठन्, G2 व्यतिष्ठतम् K3 B D8 ६ 7 ३
 T2 यथाबरे, V1 Da1 D1 २ ६ T3 G M इवाबरे, Dn1
 D6 तदाबरे, T1 तथाबरे — After 79, K3 V1m B D
 S ins

130* तथैव सूतपुत्रेण प्रेषिता परमाहवे ।

पाण्डुपुत्रमवच्छाद्य व्यतिष्ठन्ताम्बरे शरा ।

[(L 1) D5 प्रेषिता T1 परमेव — (L 2) K3
 D8 व्यतिष्ठन्तरे शरा, B1 Da1 D1 ६ T1 ३ G M1 व्यतिष्ठत
 इवाबरे (T1 तथाबरे G1 इवाबर) B2 खे तिष्ठति तथापरे, B3
 व्यतितिच इवाबरे (s10) (for the posterior half)]

79 ^a) K4 परिवेश्मप्रविष्टौ, G2 शरवेष्ट K3 T2 तु
 (for तौ) D8 शरवेश्मप्रतिच्छन्नौ — ^b) S2 ददृशेत,
 M1 ददृशति (for ददृशते) K4 Dn1 D2 ६ कश्चन K3
 D8 ददृशे नैव कश्चन, T G M2-4 न दृश्येते कथंचन — K4
 om 79^{ad} — ^c) K3 G1 तथा (for यथा) V1 B
 (except B2) Da1 D1 ३-7 T2 सूर्यो(T2 र्यै)चद्रमसौ
 राजन्, D सूर्यचद्रमसौ रा — G1 om (hapl) 79^d-81^e
 — ^d) B3 ६ Da1 D1 ६ प्रतिच्छन्नौ (for छाद्यमानौ) V1
 B Da1 Dn1 D1-7 T3 घनैरिव (for जलागमे)

80 G1 om 80 (of v l 79) — ^a) B3 तत कर्णेन
 रणे क्रुद्ध (hypermetrio) — ^b) T2 घोरतर G2 वजेत्
 (for वपु) — ^c) K1 पाडना (s10) K4 छादयामासु

81 G1 om 81^{ab} (of v l 79) — ^a) K1 ३
 B1-4 Da1 D1 ६ ३ प्र, K4 V1 D2 S (except T2) स (for
 स) B5 D8 ६ 7 सोति(B5 भि)च्छन्नो महाराज — ^c)
 T1 न चकाशे तदा राजन् — ^d) G2 जलधेर् (for जलदैर्)
 B1-4 Da1 D1 ६ परम धैर्य(B4 धर्म)मास्थित

C 8 849
B 8 24 36
K 8 15 36

ततः प्रहस्याधिरथिः शरजालानि मारिष ।
प्रेषयामास समरे शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ८२
एकच्छायमभूत्सर्वं तस्य बाणैर्महात्मनः ।
अभ्रच्छायेव सजज्ञे सपतद्भिः शरोत्तमैः ॥ ८३
ततः कर्णो महाराज धनुश्छित्त्वा महात्मनः ।
सारथिं पातयामास रथनीडाद्भस्त्रिव ॥ ८४
तथाश्वाश्चतुरश्वास्य चतुर्भिर्निशितैः शरैः ।
यमस्य सदनं तूर्णं प्रेषयामास भारत ॥ ८५
अथास्य त रथं तूर्णं तिलशो व्यधमच्छरैः ।
पताका चक्ररक्षौ च ध्वज खड्गं च मारिष ।
शतचन्द्रं ततश्चर्म सर्वोपकरणानि च ॥ ८६

हताश्वो विरथश्चैव विवर्मा च विशां पते ।
अवतीर्य रथात्तूर्णं परिधं गृह्य विष्टितः ॥ ८७
तमुद्यत महाघोर परिध तस्य सूतजः ।
व्यहनत्सायकै राजञ्जितशोऽथ सहस्रशः ॥ ८८
व्यायुध चैनमालक्ष्य शरैः सनतपर्वभिः ।
आर्दयद्बहुशः कर्णो न चैनं समपीडयत् ॥ ८९
स बध्यमानः समरे कृतास्त्रेण बलीयसा ।
प्राद्रवत्सहसा राजन्नकुलो व्याकुलेन्द्रियः ॥ ९०
तमभिद्रुत्य राधेयः प्रहसन्वै पुनः पुनः ।
सज्यमस्य धनुः कण्ठे सोऽवासृजत भारत ॥ ९१
ततः स शुशुभे राजन्कण्ठासक्तमहाधनुः ।

82 ^a) D₂ [अ]धिपति, G₁ 2 [अ]ति(G₁ स्ति)रथि
— ^b) B₂ शरवर्षाणि (for जालानि) K₂ मारिष
— ^c) K₁ स शरै (for समरे)

83 ^a) K₂ D₂ S (except T₂ G₂) एकबाणम्, Dn₁
एकार्णवम्, C₀ एकच्छायम् (as in text) — ^c) K₁
अभ्रच्छायेव, G₂ M₂ अभ्रच्छायेव (for अभ्रच्छायेव) K₂
सजज्ञे, V₁ D₂ सयज्ञे

84 ^a) D₂ 6 तत्र (for तत) — ^c) T₁ प्रेषयामास
(for पातया) — ^d) V₁ रथानीडाद्, T₁ 8 G₁ M रथ
नीळाद् (for नीडाद्) G₂ रथनीळाद्भानिव (sio)

85 ^a) V₁ B₁ 4 5 D₂-4 6 7 ततो, B₂ Da₁ D₁ 5
अथा (for तथा) K₁ चतुरोचास्य (sio), S चतुरस्तस्य
(T₂ रोष्यस्य) — ^c) V₁ B₂ D₂-4 6 7 T₁ M भवन, B₁
दशन (for सदन)

86 ^a) Dn₁ तथास्य B₂ Da₁ D₁ 5 तु रथ, B₂ 4 तुरग
(for त रथ) S₂ K₁ 8 V₁ B (except B₄) D T G M₁
दिव्य (for तूर्ण) — ^b) K₂ शतशो (for तिलशो) — ^c)
D₀ पदाताश् (for पताका) V₁ B₁ 5 D₂-4 6 7 चक्ररक्षाश्
B₂ Dn₁ M₁ तु (for च) — ^d) V₁ B₁ 5 T G₂ M₂-4
गदा, G₁ 2 M₁ गदा (for ध्वज) T₂ चक्र (for खड्ग)
K₂ मारिष — ^e) K₁ तत शङ्ख, K₂ च तद्वर्म V₁ B D S
च तद्वर्म (D₁ म) (for ततश्चर्म) — After 86, S ins

131* सुवर्णविकृत तच्च धनु सशरमाहवे।

87 ^b) K₂ V₁ T₂ G₁ 2 M₁ विच(G₂ श)र्मा च, B₂
छिन्नचर्मा, T₁ छिन्नकेतुर् (for विवर्मा च) — ^c) B₂
अवतुर्य (sio) V₁ Dn₁ D₂ 6 T₂ भूमौ (for तूर्ण) — ^d)
B₁ परिसं (for परिध) S₂ K₂-4 B₂ Dn₁ D₂-4 6-8
विष्टित, B₂ रिष्टित, M₁ तिष्ठत (for विष्टित)

88 ^a) K₁ B₁ तमुद्यत, K₂ Da₁ Dn₁ D₁ 5 8
तमुद्यत, D₂ T₁ 8 G M₁ समुद्य(T₁ अ)त, M₂ 4 तमुद्यतं
T₁ यथा (for महा) — ^c) B₁ Dn₁ S व्यधमत्, B₂
व्यहरत् (for व्यहनत्) S तूर्ण (for राजन्) — ^d) V₁
B D (except D₂) सुतीक्ष्णैर्भारसाधनै, S तदद्भुतमिवाभवत्

89 ^a) K₁ व्यायुन (sio), M₂ व्यायुद्ध B₁ 2 4
Da₁ D₁ 5 चैन(D₁ व)मालोक्य, B₂ च समालोक्य, B₂
चैनमालक्ष्य, S च स(T₁ M₁ त)मालक्ष्य (for चैनमा)
— ^c) K₁ आर्दयद्, V₁ B₁ 2 5 Dn₁ T₂ G₂ 8 अर्दयद्, B₂
Da₁ D₁ 5 T₁ G₁ M अर्दयन्, B₂ अर्धयन्, D₂ 3 6 अर्पयत्,
D₇ अपयन्, T₂ आर्दयन्, Bomb Ed आर्पयत् K₂ 4 V₁
B₂ Dn₁ D₂-4 6-8 बहुभि (for बहुश)

90 ^a) V₁ B₂ Dn₁ D₂-4 6 7 T₂ हन्यमान (for
बध्य) — ^b) S₂ बलीयमी, T₂ व्यसा (sio) — ^c)
M₁ प्राद्रवन् — M₁ om (hapl) 90^d-92^e

91 M₁ om 91 (of v 1 90) — ^a) K₂ तमनिहत्य,
T₁ 8 G M₂-4 अभिद्रुत्य च, T₂ तमनुद्रुत्य (for तमभि)
— ^b) D₂ हसस्त्रेव (for प्रहसन्वै) — D₂ T₂ om (hapl)
91^e-93^d — ^c) K₁ Dn₁ सज्यमस्य (sio), G₁ 3 स सज्य
च, G₂ सहस्य च (sio) (for सज्यमस्य) G₁ 2 कर्णो, G₂
कठो (for कण्ठे) — ^d) V₁ B₁ 5 D₂-6 7 T₁ 2 व्यवासृजत,
Da₁ सोवासृजत D₂ [S]सावासृजत, G विससर्ज च (for
सोऽवासृजत) V₁ सूतज, D₁ भारत (for भारत) C₀
otes अवासृजत

92 D₂ T₂ om 92 (of v 1 91) M₁ om 92^e
(of v 1 90) — ^a) Dn₁ तत्तस्य (for तत स) — ^b) S₂
K₁ 4 V₁ B₁ 4 D₂-5 7 कठासक्तमहधनु, S₂ D₂ कठासक्त
महधनु, B₂ Dn₁ कठासक्तो (Dn₁ क) महाधनु, T₁ 2

परिवेषमनुप्राप्तो यथा स्याद्ध्योऽग्निं चन्द्रमाः ।
 यथैव च सितो मेघः शक्रचापेन शोभितः ॥ ९२
 तमब्रवीत्तदा कर्णो व्यर्थं व्याहृतवानसि ।
 वदेदानीं पुनर्हृष्टो वध्य मां त्वं पुनः पुनः ॥ ९३
 मा योत्सीर्गुरुभिः सार्धं बलवद्भिश्च पाण्डव ।
 सदृशैस्तात युध्यस्व व्रीडां मा कुरु पाण्डव ।
 गृहं वा गच्छ माद्रेय यत्र वा कृष्णफल्गुनौ ॥ ९४
 एवमुक्त्वा महाराज व्यसर्जयत त ततः ।
 वधप्राप्त तु त राजन्नामधीतसूतनन्दनः ।

स्मृत्वा कुन्त्या वचो राजस्तत एनं व्यसर्जयत् ॥ ९५
 विसृष्टः पाण्डवो राजन्सूतपुत्रेण धन्विना ।
 व्रीडन्निव जगामाथ युधिष्ठिररथं प्रति ॥ ९६
 आरुरोह रथं चापि सूतपुत्रप्रतापितः ।
 निःश्वसन्दुःखसतप्तः कुम्भे क्षिप्त इवोरगः ॥ ९७
 त विसृज्य रणे कर्णः पाश्चालांस्त्वरितो ययौ ।
 रथेनातिपताकेन चन्द्रपर्णहयेन च ॥ ९८
 तत्राक्रन्दो महानासीत्पाण्डवानां विशा पते ।
 दृष्ट्वा सेनापतिं यान्त पाश्चालानां रथव्रजान् ॥ ९९

C 8 958
B 8 24 55
K 8 15 56

M कठसकमहाधनुः, G1 ३ कर्णसक्त (G2 कर्ण सक्त) महाधनु
 — °) S K1 २ ४ V1 B1 ४ D8 परिवेशम्, Cc वेषम् (as
 in text) B1 अनुप्राप्य, B8 D7 प्राप्ते — K4 om
 92^a-93^a — °) S (except T2 T3 om) नभसीव
 तमोनुद् — °) B4 यथा वा (for यथैव) K1 B Da1
 D1-8 ५ १ चासितो, K8 भासते, V1 D4 चासितो, Dn1 D8
 भासितो (for च सितो) K8 मेघ (for मेघ) S (T8
 om) यथा चैवासि (T1 वाशि, G2 व सि) तो मेघ
 — °) T2 G शोभते — After 92, T1 ३ G M1 ३ ins

132* अशोभत महाराज पाण्डुपुत्रस्था रणे ।

93 D8 T8 om 93 (cf v l 91), K4 om 93^a (cf
 v l 92) — °) V1 B1 ५ D2-4 १ S (T8 om) तत्
 (for तदा) K1 कर्ण, K8 कर्ण, G2 क्रुद्धो (for कर्णो)
 — °) S2 K2 व्यक्त (for व्यर्थ) K4 यथास्याहृतवानसि
 (s10) — °) G2 पुर (for पुन) B8 जुष्टो, T1 इष्टो;
 G1 ३ वृष्टो (for हृष्टो) — °) S2 K1 ४ वध्य मा त्व, K8
 वध मा त्व, V1 वाच्य मा त्व, B Da1 D1-३ १ वध्यमान,
 Dn1 वध्य मा त्व, S (T8 om) वध्यो मे त्व (for वध्य मा
 त्व)

94 °) B8 योत्सी, Da1 D1 ५ युध्य, G2 योत्सि (for
 योत्सी) K4 पुरुषै, V1 B1 ५ Dn1 D2-4 ५ १ T1 कुरुभि
 (for गुरुभि) — °) V1 D8 पाडव, D8 पाडवे, G8
 पाडव, M2-4 मारिष (for पाण्डव) — S K1 ३ om
 (hapl) 94^{ad} — °) B2 मा व्रीडा (by transp), T2 ३
 G1 ३ व्रीडा मा, M व्रीडा (M8 ल) वा T1 M
 कौरव (M1 व), G2 कैतव (for पाण्डव) — °) M2-4
 कौतेय (for माद्रेय) — °) B2 (marg) यत्रास्त् (for
 यत्र वा) S2 K8 (marg) ४ V1 B D T2 कृष्णफल्गुनौ,
 K8 पाडवौ, T1 ३ G M केशवार्जुनौ

95 °) K4 एवमुक्त्वा S K8 तदा (S2 तो) राजन्,
 Dn1 च राजेन्द्र (for महाराज) — °) S (except T2)

विसर्जय स (T1 च) (for व्यसर्जयत) D4 तत् (for तं)
 K1 ३ V1 B D T8 G M तदा, T1 तथा (for तत) — °)
 G1 वध, G2 वध (for वध) K8 Dn1 D8 च त, B8 तत्
 (for तु त) K8 Dn1 D8 शूर, V1 B1 ५ D2-4 १ शूरो, D8
 सूतो, S शत्रु (for राजन्) — °) S2 K2 ४ V1 B8
 D8 ४ ५ १ नाहन (S2 K4 ना)त्, B2 वाहनत्, D8 नुवधीत्
 (s10) (for नावधीत्) V1 B8 D8 ४ ५ १ धर्मवि (D8 व)
 तदा, B8 नृपनन्दन (for सूतनन्दन) — D8 reads 95^{af}
 twice — °) G2 श्रुत्वा (for स्मृत्वा) Dn1 कुली, S
 मातुर (for कुन्त्या) — °) K8 सूत (for तत) M1
 विसर्जय, M8 व्यसर्जयन्

96 °) B2 विसृष्ट — °) G M2-4 व्रीडन्निव Dn1
 जगामाथ, T1 महाराज (for जगामाथ)

97 °) K8 वापि (for चापि) — °) K1 सूतपुत्रप्रता
 पित, K8 पुत्रेण तापित, B8 पुत्रप्रतापवान्, S धर्मराजस्य
 पाण्डव — °) Some MSS निश्वासन्, S2 निश्वासन् K1
 सुखसतप्त, D8 दुःखसकल्प (for सतप्त) T1 दुःख
 निश्वाससतप्त — °) B1-4 S कुम्भ- (for कुम्भे) K8
 क्षिप्तम्, D8 क्षिप्ता S1 K8 कुम्भे क्षि *****, V1 B8
 D2-4 ५ १ कुम्भस्थ इव पन्नग

98 °) M1 तद् (for त) K8 V1 B D S विजित्य
 (D8 त्वा) (for विसृज्य) V1 B8 D2 ४ ५ १ [अ]य कर्णोपि
 (for रणे कर्ण) — °) S2 पाचाल, K1 Da1 D1 ४ ५
 पचालास्, K8 पचालास् K1 यथा (for ययौ) — °) K1
 चद्रकर्णहयेन च, Dn1 वर्णेह्योत्तमै

99 °) K1 D8 तत्राक्रतो, K2 तत्राक्रदो, K8 ४ तत्र
 क्रदो B1 तत्राक्रता (s10) (for तत्राक्रन्दो) Ca c oite
 आक्रद् (as in text) — °) D1 यांति (for यान्त)
 — °) Some MSS पचालानां K2 रथव्रजान्, K4
 व्रजान्, D2 ५ रथ प्रति (for रथव्रजान्) — After 99, T2
 reads 102, repeating it in its proper place

C 8 968
B 8 24 56
K 8 15 57

तत्राकरोन्महाराज कदनं स्रुतनन्दनः ।
मध्यं गते दिनकरे चक्रवत्प्रचरन्प्रभुः ॥ १००
भग्नचक्रै रथैः केचिच्छिन्नध्वजपताकिभिः ।
सस्रुतैर्हतस्रुतैश्च भग्नाक्षैश्चैव मारिष ।
हियमाणानपश्याम पाञ्चालानां रथव्रजान् ॥ १०१
तत्र तत्र च सभ्रान्ता विचेरुर्मत्तकुञ्जराः ।
द्वाग्निना परीताङ्गा यथैव स्युर्महावने ॥ १०२

भिन्नकुम्भा विरुधिराश्छिन्नहस्ताश्च वारणाः ।
भिन्नगात्रवराश्चैव छिन्नवालाश्च मारिष ।
छिन्नाभ्राणीव संपेतुर्वध्यमाना महात्मना ॥ १०३
अपरे त्रासिता नागा नाराचशततोमरैः ।
तमेवाभिमुखा यान्ति शलभा इव पावकम् ॥ १०४
अपरे निष्टनन्तः स व्यदृश्यन्त महाद्विपाः ।
क्षरन्तः शोणितं गात्रैर्नगा इव जलप्लवम् ॥ १०५

100 G₂ om (hapl) 100-101 — ^a) Ś₁ K₂ 4
तथा (for तत्र) — ^c) K₂ मध्यकरे, K₄ मध्ये गते, V₁ B
D (except D₈) १ मध्य प्राप्ते (for मध्यं गते) — ^d) K₂
क्रुद्ध, K₈ V₁ Dn₁ D₈ २ शक्र, B₈ वज्र (for चक्र)
V₁ Da₁ T₂ विचरन् (Da₁ रत्), B₁ २ ४ ५ D₁ ३-७ हि
चरन्, B₈ विकिरन् Dn₁ T₈ G₁ M₂-४ व्यचरत्, D₂ G₈ M₁
व्यचरन् (for प्रच) K₄ महु (sio) (for प्रभु)

101 G₂ om 101 (cf v l 100) T₁ om 101^{abod}
— ^a) K भग्नचक्र V₁ भिन्नचक्रै V₁ B D (except
D₂ २) कैश्चित्, G₁ M₂-४ काश्चित् (for केचित्) — ^b)
B₈ जस्त, B₄ नष्ट, Da₁ D₁ ५ भिन्न (for छिन्न) D₂ ६
पताकिन (D₆ ना) — ^c) B₂ ५ D₈ ४ ७ हताक्षैर्, B₈
सवृत्तैर् (for सस्रुतैर्) K₂ हयस्रुतैश्च, D₂ क्षतस्रुतैश्च,
T₂ चाथ भग्नाक्षैर् — ^d) T₈ G₁ ३ M₂-४ चापि (for
चैव) K₈ भग्नाक्षैश्च हि मारिष V₁ भग्नाक्षैश्चैर्महारथै (sio),
B₈ D₈ ७ ७ प्रभग्नाक्षैश्च मारिष, D₂ प्रभग्नाक्षैश्च भारत,
D₄ भग्नाक्षैश्च मारिष (submetric), T₂ हतस्रुतैश्च मा, M₁
भग्नाक्षैश्चापि भारत — ^e) Ś₂ K₂ ४ हियमाणम्, B₁ क्रियमा
णान्, G₁ हिय (for हिय) V₁ G₈ M₁ २ अपश्याम, D₈
हि पश्याम (for अपश्याम) K₁ हियमाणा स पश्याम
(sio), K₈ रूपमाणाञ्च पश्याम (sio), Dn₁ हियमाणा
न पश्याम, D₈ हियमाणा न (marg न्च) पश्यामि, T₁
प्रीत्यमाणाञ्च पश्याम, M₄ प्रियमाणो न पश्याम — ^f)
Some MSS पञ्चालाना Ś K ४ रथव्रजम्, K₁ ध्वजम्,
M₁ रथ व्रजान्

102 T₂ reads (for the first time) 102 after 99
— ^a) M₂ तु (for च) G₂ तत्र प्रहारसभ्राता — ^b)
K₂ विचेतुर्, V₁ Da₁ D₈ विचेरुर् V₁ B₁ २ ४ ५ Da₁
D₁-४ ६ ७ अथ, B₈ ८ (except T₂) तत्र (for भक्त) — ^c)
K₁ ४ द्वाग्निना, K₈ B₈ ८ Da₁ D₁ ५ द्वाग्निभिः, B₁
चाराग्निभिः (sio) V₁ B₄ ५ Dn₁ D₈-४ ६ ७ T₁ २ द्वाग्निप
रिदग्धा (Dn₁ दिग्धा; T₁ पीता) गा, D₈ T₈ G M दा (G₂

M₂ द) वाङ्मयभिपरीतागा — ^d) K₄ Dn₁ महाहवे, D₄
बले (for वने) K₁ B₁ यथै (B₁ स्यै) व स्युर्महावनै

103 ^a) M₁ भिन्नकठा (for कुम्भा) S सरुधिराश्
(T₁ राक्ष) (for विरुधिराश्) V₁ B Da₁ D₁-५ ७ भिन्नकु-
माद्भिः (D₂ भि) रुधिरा — ^b) M₂ ४ भारत (for वारणा)
— ^c) K₂ छिन्नगात्रविराश् (sio), K₈ D₈ T₁ गात्रा परे,
K₄ भिन्नगात्रवराश् V₁ B Da₁ D₁ ३ ५ ७ T₂ M₂-४
छि (M₂ ४ भि) न्नगात्रावराश्, Dn₁ गात्रधराश्, D₂ मात्रोव
राश् (sio), D₄ गात्रा वराश् (sio), D₆ गात्रा रथाश्, T₈
G₁ ३ M₁ भिन्नगात्रापराश् G₂ भिन्नगात्रा परैश्चापि ☿ Ca
आवर आवारणम् । यद्वा अपर पूर्वभाग अवर पश्चाद्भाग । ☿
Co cites गात्र and अपरम् — ^d) K₈ Dn₁ D₂ ६
छिन्नबाणाश्च, V₁ पुच्छाश्च, B₂ चालश्च T₁ मारिष
D₈ ४ ७ छिन्नवालधयोऽपरे Co cites वाला — ^e) D₄
छिन्नाभ्राणा च, D₆ T₁ आ इव, T₈ M भिन्नाभ्राणीव,
G₂ छिन्नाभ्राणि च — ^f) K₄ V₁ B (except B₂ २) D₂-७
T₂ हन्यमाना (for वध्य)

104 ^a) V₁ T₂ त्रासिता, M₂-४ पीडिता (for त्रासिता)
— ^b) V₁ Dn₁ D₂-४ ६ ७ ८ (sup *lan* as in text) T₈
G₁ ३ M नाराच (D₄ चै) शरतोमरै, B Da₁ D₁ ५ राधेयशर
— ^c) V₁ B₈ D₂-४ ६ ७ T₂ [अ] भिमुख V₁ B₈ D₂ ४ ६ ७
S जग्मु (for यान्ति) — ^d) B₁ पावका

105 ^a) V₁ निस्वनन्त स, B₂ T₁ निश्चसत स,
Da₁ Dn₁ D₁ ५ निश्चसतश्च, D₆ ८ निस्वनन्तश्च (for निष्ट
नन्त स) B₁ ३-५ D₂-४ ७ च, T₈ G तु (for स)
— ^b) D₈ व्यादृश्यन्त D₂ इव द्विपा, T₈ G₂ ३ महात्मना,
M₁ महाद्विपत् (sio) (for द्विपा) — ^c) Ś₂ रक्षत,
Da₁ D₁ ५ क्षरै (D₁ र) ता K₄ त्रगैर् (sio), G₂ गात्रान्
(for गात्रैर्) — ^d) Ś₁ K₂ B₁ D₁ ५ T G₁ ३ नागा (for
नगा) K₈ Dn₁ D₄ ३ G₈ जलश्चवा, V₁ Da₁ D₁ ५
सव, B D₈ ७ T₂ ३ G₁ २ M स्रवा, D₂ जलेश्वरा (for
जलप्लवम्)

उरश्छदैर्विमुक्ताश्च बालवधैश्च वाजिनः ।
 राजतैश्च तथा कांस्यैः सौवर्णैश्च भूषणैः ॥ १०६
 हीना *आस्तरणैश्च खलीनैश्च विवर्जिताः ।
 चामरैश्च कुथाभिश्च तूणीरैः पतितैरपि ॥ १०७
 निहतैः सादिभिश्चैव शूरैराहवशोभिभिः ।
 अपश्याम रणे तत्र भ्राम्यमाणान्हयोत्तमान् ॥ १०८

प्रासैः खड्गैश्च सस्यूतानृष्टिभिश्च नराधिप ।
 हययोधानपश्याम कञ्चुकोष्णीषधारिणः ॥ १०९
 रथान्हेमपरिष्कारान्सुयुक्ताञ्चमर्हयैः ।
 भ्रममाणानपश्याम हतेषु रथिषु द्रुतम् ॥ ११०
 भग्नाक्षकूबरान्काञ्चिच्छिन्नचक्राश्च मारिष ।
 विपताकाध्वजाश्चान्याञ्छिन्नेषाद्युगबन्धुरान् ॥ १११

C 8 922
B 8 24 69
K 8 15 69

106 * K₄ Da₁ D₁ 4-8 T₁ 2 G₁ 2 M₁ उर(D₆ रु)च्छदैर् (for उरश्छदैर्) B₁ 8-5 Da₁ D₁ 4 5 8 विमुक्ताश्च, D₂ 8 युक्ताश्च D₇ युक्ताश्च — ^b) K₈ बालवधैश्च, D₅ बाल वधैश्च T₁ बालवालैश्च, G₁ बालवधैश्च, G₂ बालवधाश्च, M₁ पालवधैश्च Ca 0 बाल (as in text) — ^d) D₂ च विभूषिता, T₂ चैव भूषितै (for चैव भूषणै) K₈ V₁ D₆ T₁ 8 G M सौवर्णैश्च विभूषणै

107 * S K₁ 2 S हीना ह्या(T₁ स्वा)स्तरणैश्च K₈ 8 B D₂-4 7 8 हीना(D₈ ना)श्चाभर K₄ हीनायास्तरणीश्च, V₁ Dn₁ D₆ हीना ह्याभरणैश्च, B₁ 4 हीनान्द्याभर, B₂ D₆ हीना(D₆ ना)श्चास्तर, Da₁ D₁ हीनान्स्वास्तर B₈ हीना ज्वातलशब्दैश्च — K₈ om (hapl) 107^b-108^a — ^b) V₁ विवर्जिता, B₁ -5 Da₁ D₁-5 7 विवर्जितान्, G₁ विवर्जितै K₁ Dn₁ D₈ खलीनैश्चैव वर्जितान् (K₁ ता), B₂ सलिलैश्चैव वर्जितान् Ca 0 cite खलीनै (as in text) — ^c) B₈ कुठारैश्च, D₈ T₁ कुथैश्चैव (for कुथाभिश्च) — ^d) K₁ भूणीरै (sic) (for तूणीरै) D₈ पातितैरपि

108 K₈ om 108^a (cf v 1 107) — ^a) D₂ निहतै B₄ Da₁ D₁ 5 M₁ चापि (for चैव) — M₁ om 108^b-109^d — ^b) B₁ 4 Da₁ D₁ 8-7 आहवशो भित्तै G₈ शोभित — After 108^{ab} T₁ 8 G₂ 8 ins G₁ subst for 108^{ad}

133* कतायमानान्सहसा प्रपश्याम हयोत्तमान् ।
 — ^d) K₁ भ्राम्यमानान् (sic), K₄ भ्राममाणान्, B₁ प्रत्यमानान् (sic), D₁ 5 भ्राम्यमानान् B₁ 4 हयोत्तमै, Da₁ D₁ 5 नृपोत्तमान् (for हयो)

109 M₁ om 109 (cf v 1 108) — ^a) D₂ 8 प्रासै (for प्रासै) D₂ खड्गैश्च (for खड्गैश्च) B₁ D₈ 7 रहितान्, D₁ 8 सस्यूताम्, D T₈ G₈ सस्यूता, D₂ निहतान् (for सस्यूतान्) — ^b) K₁ हृष्टिभिश्च K₂ T₂ ऋषि, Dn₁ T₁ 8 G₁ यष्टि, D₂ वृष्टि (for ऋष्टि) K₁ 8 V₁ B D S (M₁ om) चापि (V₁ Dn₁ D₂ 6 T₈ G चैव) भारत (for च नराधिप) — After 109^{ab}, K₈ ins 135* — ^c) K₁ हयगोधान्, V₁ B₁ Dn₁ D₂-4 6 7 सादीन्, B₈ हये योधान् T₈ G₈ M₂-4 हययोधान् K₈ T₈ G₈

अपश्याम, D₁ 5 आपश्याम, D₈m प्रपश्याम T₁ हययो धाश्च पश्याम — K₁ om (hapl) 109^d-114^e — ^d) V₁ D₂ 6 S (M₁ om) कञ्चुकोष्णीषवेष्टि(D₂ भूषि)तान् Da₁ D₁ 5 कुजरोष्णीषधारिण, Dn₁ कञ्चुकौष्णी, D₈ कञ्चुकोष्णी Co cites कञ्चुक and उ-णीष — S K₂-4 V₁ B D T₂ 8 G₁ 2 M₁ ins after 109 G₈ after 111^{ab}

134* निहतान्वध्यमानाश्च वेपमानाश्च भारत ।
 [M₁ om the prior half B₈ 4 निहता, D₂ निहिनान्, D₈ T₈ निहता S₁ द्रवमाणान् S₂ K₂ 4 रवमाणान् K₈ B₁ 4 Da₁ D₁ 5 8 T₈ G धावमानाश्च V₁ वार्यमाणान् B₈ om (for वध्यमानाश्च) S K₂ V₁ Da₁ T₂ G M₁ वेष्टमानाश्च K₈ [आ]वष्टयाना च (sic), K₄ B₂ D₈ 8 चेष्टमानाश्च, D₁om T₈ चेष्टमान च (for वेपमानाश्च) V₁ D₂ 6 T₂ मारिष (for भारत)] V₁ B D T₂ M₁ cont K₈ ins after 109^{ab} T₁ ins after 114 T₈ G ins after 114^{ab}

135* नानाङ्गावयवैर्हीनास्तत्र तत्रैव भारत ।
 [D₂ भिन्नागा, D₈ नागागा T₁ G₁ 2 M₁ नागान Co cites अगावयवै B₈ हीनाश्च, M₁ हीना D₈ च भारत, T₁ विविधत G₁ 2 विविधिनान् M₁ स विविध (for [प]न भारत)]

On the other hand, T₁ ins after 109

136* विहयान्सहयाश्चापि वेष्टमानास्ततस्तत ।
 110 K₁ om 110 (cf v 1 109) — ^a) K₈ Dn₁ D₁ 4 5 8 हेमपरिष्कारान् B₂ परिष्कारा, Da₁ परिष्कारान् — ^b) K₂ सयुक्ता, K₄ Dn₁ सयुक्तान् Da₁ D₂-4 6 7 T₂ 8 G₂ 8 M₁ सयुक्तान्, T₁ सुव्यक्तान् V₁ D₂ यवनैर् — ^c) K₈ 4 B₄ 5 D₈ 4 7 8 G₁ भ्राम्यमाणान्, B₁ **मानान्, Dn₁ भ्राम्यमाणाम्, D₈ द्रवमाणान्, T₁ रम (for भ्रम) Dn₁ D₈ T G₂ 8 अपश्यामो — ^d) B₈ हताना, G₂ हयेषु (for हतेषु) S₁ (sup len as in text) श्रुत K₈ द्रुता, V₁ Dn₁ D₂ 8 T G M₁ द्रुतान् (for द्रुतम्)

111 K₁ om 111 (cf v 1 109) — ^a) B₂ (marg as in text) भग्नाक्षकूबरान्, D₈ भग्नाक्षकूबरान् तान्, D₈ भग्नाक्षकूबरान्, T₈ G हताक्ष T₂ चापि (for काश्चिन्) — ^b) V₁ B D S भग्नाक्षका(D₈ चक्रा, G₂ द्रुता)श्च

G. 8 983
S. 8 24 70
K. 8 15 70

विहीनात्रयिनस्तत्र धावमानान्समन्ततः ।

सूर्यपुत्रशरैस्त्रस्तानपश्याम विशां पते ॥ ११२

विशस्त्राश्च तथैवान्यान्सशस्त्राश्च बहून्हतान् ।

तावकाञ्जालसञ्चनानुरोधेण्टाविभूषितान् ॥ ११३

(for छिन्नचक्राश्च) Ks V1 Bs Dn1 D2-4 6-8 S भारत (T2 कूबरान्) (for मारिष) — After 111^{ab}, Gs ins 135* — ^a) Ks 4 V1 B1 4 5 T1 8 G2 8 M1 विपताक ध्वजान्, B2 ताक ध्वजाश्च, D4 8 T2 ताकध्वजाश्च, M2 ताका ध्वजाश्च Ks 4 Da1 D1 5 चान्या, V1 Ds काश्चित्, G1 2 चापि (for चान्यान्) — ^d) Ks छिन्नैष*डबधनान्, K4 छिन्नैषायुगबधुरान्, V1 B1 2 4 5 Da1 D1 3-7 क्षेपा (D1 षा, Ds शा)दड Bs शादडकूबरान् Dn1 Ds षादड बधनान् D2 षादडवद्धरान्, T1 षान्दडवधुरान्

112 K1 om 112 (cf v l 109) Before 112, Ds reads ॐ नमो भगवते रुद्राय — ^a) Ks विहतान्, B1 विहीना, Dn1 विहितान्, T1 रहितान् (for विहीनान्) B2 रश्मिभिस्, S रश्मिभिस् (for रथिनस्) — ^b) V1 D2-4 6 7 S ततस्तत् (for समन्तत) D1 धावमानावितस्तत्, Ds (also as in text) मानावितस्तते (sic) — T1 8 G ins after 112^{ab} M ins after 114^{ab}

137* रथास्तु तत्र विच्छिन्नास्तिलश कर्णविक्रमै ।

[T1 सभिन्नास् M सछिन्नास् (for विच्छिन्नास्) T1 कर्णविक्रमान् G2 M1 विक्रमात् M2-4 सायवै]

— After the above, T1 reads 114^{ab} (repeating it in its proper place) followed by 135* (cf v l 109)

— ^c) V1 B Da1 D1-7 S सूतपुत्रशरैः (G2 तै)स् (for सूर्य) B1 4 Da1 D1 5 S तप्तान् Bs Ds 4 7 तीक्ष्णै (for त्रस्तान्) Ks Dn1 Ds सूतपुत्रशरत्रस्तान्, K4 सूर्यपुत्राशरौ श्रस्तान् (sic) — ^d) Ks न पश्यामि B1 4 पश्यमानान्, Bs Ds 4 7 हन्यमानान्, Dn1 अपश्यामो D2 पश्यामश्च, Ds प्रपश्याम, Ds आपश्याम — Ds om (hapl) from विशा पते up to घण्टा (in 115^d) S (except T2) जगस्पते (for विशा पते)

113 K1 om 113 (cf v l 109) Ds om up to घण्टा (cf v l 112) T2 G read 113^{ab} after 114 — ^a) Ks विशास्त्राश्च, G2 विशास्त्रा स, M4 विशास्त्राश्च — ^b) Bs सशस्त्रैश्च, T2 प्रशस्त्राश्च (for सशस्त्राश्च) Ks Bs 6 Da1 Dn1 D1 4 5 7 8 हतान्वहून् (by transp), V1 Bs D2 [अ]परान्वहून्, B1 4 तथा बहून्, Ds परान्वहून् — ^c) S1 Ks तावका*लस (Ks स)ञ्चनान्, S2 Ks V1 B

नानावर्णविचित्राभिः पताकाभिरलंकृतान् ।

पदातीनन्वपश्याम धावमानान्समन्ततः ॥ ११४

शिरासि बाहूनूरुंश्च छिन्नानन्यास्तथा युधि ।

कर्णचापच्युतैर्बाणैरपश्याम विनाकृतान् ॥ ११५

D S तारकाञ्जालसञ्च (Ks T1 8 जलसञ्च, G1 जालसप)ज्ञान् K4 तावकान्जालसञ्चज्ञान् (sic) Ca cotes तारकाञ्जालम् — ^a) S2 हेमघटा, K2 न*घटा, Ks 4 उरुघटा, Bs वरघटा, Dn1 उरोघट (for उरोघण्टा) V1 B4 Dr वरघटावि (Dr न्वि)शोभितान्, B1 उरुघटान्वि शोभितान्, B2 वरघटोपशोभि, Bs Da1 D1 2 4 5 उरु (Bs चारु, D2 उरो, D4 अनु)घटाविशोभितान्, Ds उरोघटाभिःशोभि T1 उरुकर्णाभिःशोभि T2 8 G1 8 उरुघटोपशोभि, G2 उरुबध्मोप शोभि, M उरुघटाभिःशोभि (M1 तान्) Ca cotes उरुघटा ॐ Ca वरघटान् महतीघटायुक्तान् । ॐ

114 K1 om 114^{ab} (cf v l 109) T1 om (hapl) 114^{ab} — ^b) S (T1 om) कदलीभिर् (for पताकाभिर्), — After 114^{ab}, T2 G ins 135* (cf v l 109), and M ins 137* (cf v l 112) — ^c) Ks V1 B1 3-5 D वारणान् (for पदातीन्) B1 अनुपश्यामि, Bs-5 Da1 D1-8 T2 अनुपश्याम, Dn1 T2 अन्वपश्याम T1 अपि पश्यामि, G1 M अप्यपश्याम, G2 8 अपि पश्याम (for अन्वपश्याम) B2 वारणास्तानपश्याम — ^d) B1 M1 धावमाना — After 114, D2 8 ins 138*, T1 ins 135* while T2 G read 113^{ab}

115 B1 om 115^a-116^b — ^a) Ks Dn1 Ds T2 8 G शिरोभिर्बाहुभिर्वीरा (T2 हीना, T2 G हीनान्) — ^b) Bs Ds 4 7 तथैव च (for तथा युधि) Ks पचालाना रथ-त्रजा, Dn1 Ds पाचालाना महारथा, T1 M निकृत्तान्वसुधा तले, T2 8 G मि (T2 छि)न्नैरुभिरेव च — V1 ins after 115^{ab} D2 8 ins after 114

138* छिन्नाशरैस्तथा बाहूनूरुश्चापाज्जनाधिप ।

[V1 छिन्नशिरसस् (hypermetric), D2 छिन्नशिरस् (for छिन्नाशरैस्) V1 चान्ये, D2 चा थां (for चापान्)]

On the other hand, Bs ins after 115^{ab}

139* शिरोभिर्बाहुभिश्छिन्नैश्चिन्नैरुभिरेव च ।

— ^a) Ks V1 Dn1 Ds अ (B1 आ)युध्यत, K4 Bs अविध्यत, D2 नायुध्य*, Ds न युध्यति, T2 8 G M नाट (T2 व्यट, M1 नाप)श्यत (for अपश्याम) V1 वित्ता-डित्, Bs-5 Da1 D1 3-5 7 समतत, Dn1 विदारिता, D2 8 विभीषिता, Ds T2 8 G M विनाकृता, T1 तथा कृतान् (for विनाकृतान्)

महान्वयतिकरो रौद्रो योधानामन्वदश्यत ।
 कर्णसायकनुन्नाना हताना निशितैः शरैः ॥ ११६
 ते वध्यमानाः समरे सूतपुत्रेण सृज्जयाः ।
 तमेवाभिमुखं यान्ति पतंगा इव पावकम् ॥ ११७
 तं दहन्तमनीकानि तत्र तत्र महारथम् ।
 क्षत्रिया वर्जयामासुर्युगान्ताग्निमिवोल्बणम् ॥ ११८

हतशेषास्तु ये वीराः पाञ्चालानां महारथाः ।
 तान्प्रभग्नान्द्रुतान्कर्णः पृष्ठतो विकिरञ्छरैः ।
 अभ्यधावत तेजस्वी विशीर्णकवचध्वजान् ॥ ११९
 तापयामास तान्बाणैः सूतपुत्रो महारथः ।
 मध्यदिनमनुप्राप्तो भूतानीय तमोनुदः ॥ १२०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

१८

संजय उवाच ।

युयुत्सु तव पुत्र तु प्राद्रवन्त महद्बलम् ।

उल्लूकोऽभ्यपतत्तूर्णं तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥ १

युयुत्सुस्तु ततो राजञ्जितधारेण पत्रिणा ।

C 8 994
B 8 25 2
K 8 16 2

116 B₁ om 116^{ab} (cf v 1 115) — ^a) Ś₂ Da₁ D₁ 5 महा (for महान्) — ^b) M योधानाम् K₈ B₄ 5 Dn₁ D₂-4 7 8 अन्वपद्यत, V₁ समपद्यत, B₈ तत्र भारत, Da₁ D₁ 5 अनुदश्यते, D₈ अनुपद्यत (for अन्वदश्यत) — ^c) B₂ कर्णसायकन्वन्याना (sio) — ^d) K₈ V₁ B₁-8 Dn₁ D₁ 5 8 8 T₂ 8 G M वध्यता, B₄ 5 Da₁ D₂-4 7 T₁ युध्यता (for हताना) V₁ B (except B₂) Da₁ D₁-5 7 च शितै (for निशितै)

117 ^b) K₁ D₁ G₁ सज्जया — ^c) K₈ B D₈ 4 6-8 [अ]भिमुख — ^d) B₂ पतगम्

118 ^b) K₈ B₂ Dn₁ महारथान् D₈ रथा — ^c) K₈ Dn₁ D₈ 8 अपरे, B₁ क्षितिमा (for क्षत्रिया) Da₁ तर्जयामासुर — ^d) K₈ D₂ T₂ युगाताग्निर् D₂ इवो-ज्वलन्, D₈ इवोज्वल Ca cutes उल्बणम् (as in text)

119 ^a) B₁ तत शेषास्तु, D₈ हतशेषास्तु (sio) (for 'शेषास्तु) G₂ च (for तु) V₁ ते (for ये) — ^b) A few MSS पञ्चालाना B₁ महारथ, D₈ रथ, S रथव्रजा (M₁ रथ व्रजान्) (for महारथा) — ^c) K₁ तु तान्, V₁ Dn₁ D₂ 6 द्रुत, Da₁ D₁ 5 हयान् (for द्रुतान्) Ś K₂ 4 वीरान्, K₁ वीरा, B₁ 2 4 5 Da₁ D₁ 8-7 वीर (for कर्ण) B₈ तान्प्रभग्नान्वीरान् — ^d) Ś K₂ V₁ Dn₁ व्यकिरत्, K₄ व्यकिरन् (sio), D₁ 8 विकिरत्, T₁ विकिर (for व्यकिरत्) S शरान् (for शरै) — ^e) V₁ S अभ्यद्रवत (T₂ पद्यत), D₈ द्रवत — ^f) K₈ B₃ S (except G₈) विकीर्णकवचध्वजान्

120 ^a) V₁ Dn₁ D₈ पातयामास, B₂ अर्पयामास (for

ताप) K₈ बाणान् S (except T₂) तापयन्स (M₁-8 त्स)मरे बाणै — ^b) V₁ B₈ D₂-4, 6 7 महाबल (for रथ) — ^c) K₄ मध्यमदिनमनुप्राप्तो (hypermetric) — ^d) Ś₂ K₂ 4 भीतानिव, M₈ भूतानिव K₈ ग्रीष्मकाले यथा रवि

Colophon — Adhy name T₁ 2 नकुलपराजय — Day of Karna's Generalship Ś₂ K₄ प्रथम (K₄ मे)युद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or both) Ś₁ (marg) 18, Ś₂ T₂ 17 (as in text), B₁ 2 4 5 Da₁ D₈ 5 6 24, D₄ (see m) 25, T₁ 8 G M 15

18

1 Before the ref G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः — ^a) B₂ D₄ 8 युयुत्सु (for युयुत्सु) B₁ 2 4 Da₁ D₁ 8-5, 7 G₂ पुत्रस्य, D₈ पुत्र च (for पुत्र तु) — ^b) K₃ 4 V₁ B D T₂ G₈ M द्रावयत, T₁ वारयत, T₈ G₁ तापयत, G₂ धावयत (for प्राद्रवन्त) K₈ Da₁ Dn₁ D₁ 5 8 T₂ महाबल, B₈ D₈ 4 6 7 बल महत् (by transp), T₁ 8 G M वरूथिनी — ^c) Ś K₄ V₁ B₁ 5 D₂-4 6 7 न्यपतत्, K₁ [S]भ्यमृतत् (sio), K₈ व्यपतत्, B₈ [S]प्यपतत् (for ऽभ्यपतत्) T₁ उल्लूको वारयामास — ^d) D₈ om the first तिष्ठ

2 Ś K₁ 2 4 om (! hapl) 2 — ^a) V₁ B₂ 5 D₂-4 7 च (for तु) Dn₁ स्वरितो (for तु ततो) T₂ M₂-4 तदा, M₁ तथा (for ततो) V₁ राजा — ^b) V₁ G₂ शतधारेण,

C 2 994
B 6 25 2
K 9 16 2

उलूक ताडयामास वज्रेणेन्द्र इवाचलम् ॥ २
 उलूकस्तु ततः क्रुद्धस्तव पुत्रस्य सयुगे ।
 क्षुरमेण धनुश्छित्त्वा ताडयामास कर्णिना ॥ ३
 तदपास्य धनुश्छिन्न युयुत्सुर्वेगवत्तरम् ।
 अन्यदादत्त सुमहच्चापं सरक्तलोचनः ॥ ४
 शकुनिं च ततः षष्ठ्या विव्याध भरतर्षभ ।
 सारथिं त्रिभिरानर्छत्तं च भूयो व्यविध्यत ॥ ५
 उलूकस्तु तु विंशत्या विद्ध्वा हेमविभूषितैः ।
 अथास्य समरे क्रुद्धो ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ६

स च्छिन्नयष्टिः सुमहाञ्शीर्यमाणो महाध्वजः ।
 पपात प्रमुखे राजन्युयुत्सोः काञ्चनोऽज्वलः ॥ ७
 ध्वजमुन्मथितं दृष्ट्वा युयुत्सुः क्रोधमूर्छितः ।
 उलूक पञ्चभिर्बाणैराजघान स्तनान्तरे ॥ ८
 उलूकस्तस्य भस्त्रेण तैलधौतेन मारिष ।
 शिरश्चिच्छेद सहसा यन्तुर्भरतसत्तम ॥ ९
 जघान चतुरोऽश्वाश्च तं च विव्याध पञ्चभिः ।
 सोऽतिविद्धो बलवता प्रत्यपायाद्रथान्तरम् ॥ १०
 तं निर्जित्य रणे राजन्नुलूकस्त्वरितो ययौ ।

Ds सित (for शित) — °) Ts G तापयामास (for ताड) — °) Da1 D1 इवाचल Ks Ds वज्रेणेव शतक्रतु, V1 B1 3 Dn1 Ds 6 जे(Ds जै)व महाबल, B1 5 D2 4 7 S जेव महाबल (Ts बल)

3 °) Ts G मारिष (for सयुगे) — °) S (except T2) सुतीक्ष्णेन (for धनुश्छित्त्वा) — °) T1 3 G M धनुश्छिन्देद सयुगे (T1 M मारिष)

4 K1 om 4^a-5^a — °) Ms तदापास्य — °) Bs बलवत्तर, T1 वेगवत्तर — °) Da1 D1 अन्यदादाय, G2 थादत्त (for दादत्त) Ds सुमहा (for सुमहच) — °) Bs कोप (for चाप)

5 K1 om 5^a (cf v 1 4) — °) V1 उलूकस्, B1 5 D2 6 उलूक, T1 शकुनीं, G2 शकुनि V1 B (except B2) D S तु (for च) B2 Ts G चतु षष्ठ्या (for तत षष्ठ्या) — °) Ks Dn1 Ds पुरुषर्षभ, B1 G1 भरतर्षभ — °) Ts G1 3 तु (for च) S2 [S]व्यविध्यत, S2 (sup lin) K4 Ds 4 7 न्यवि, Ks व्यविध्यत, V1 B2 4 5 Da1 Dn1 D1 2 5 6 Ts Gs M1 [S]प्यवि, B2 [S]व्यधावत T1 M2-4 ह्यविध्यत, T2 [S]प्यतिष्ठत, G2 [S]प्ययुध्यत (for व्यविध्यत) B1 त भूयोप्यविविध्यत (s10)

6 °) Ks स तु, Bs तेक (s10), Ts G पच, M1 तत्तु (for त तु) — °) S2 हेम*भूषितै, K1 हेम**षितै, V1 स्वर्णविभूषणै, B1 5 D2-4 6 7 S स्वर्ण(T1 3 G M स्वम)विभूषितैः — °) T2 राजन् (for क्रुद्धो) G2 तथा युयुत्सो समरे — °) D1 ध्वजश्च (for ध्वज)

7 °) T G स(G1 वि)च्छिन्नयष्टि Da1 D1 5 सुमहत्त (for सुमहान्) — °) T1 छिद्यमाणो (for शीर्यमाणो) — °) K1 समरे, Ts G1 2 प्राङ्मुखो (for प्रमुखे) — °) Dn1 युयुत्सो (s10), T1 युत्सु K4 काचनो ज्वलन्, B2 3-5 Da2 4 7 T2 नध्वज, B2 D2 5 नप्रभ, T1 3 G

M विश्रुतो रथात् (for काञ्चनोऽज्वल)

8 °) T2 निजघान (for आज) S2 स्तनान्तरे, Ks स्तनान्तरे (s10)

9 For the repetition of 9 in D2, see below — °) S K1 2 4 B Da1 D1 3-5 7 समरे, Ds फलेन (for भस्त्रेण) — °) V1 तिलधौतेन Ks मारिष, T1 भारत — V1m Ts repeat 9^{ad}, after 140* — °) Da1 D1 5 धनुश्च (for शिरश्च) K4 B5 Ds 4 7 भस्त्रेण, B2 D2 (both times) S (Ts second time) समरे (for सहसा) Ks V1 (first time) Dn1 Ds 3 धनुश्छिन्देद समरे — °) V1 (second time) जतुर, B1 3 यातुर (for यन्तुर) K1 Ts Gs Ms भारतसत्तम Ks Ds शरैः क्रोधसमन्वित, V1 (first time) Da1 Dn1 D1 2 (both times) 5 6 T2 (first time) स्वर्णपुष्पेन राजता — After 9, V1 B (except B2) D (except Ds) T2 ins

140* तच्छिन्नमपतद्भूमौ युयुत्सो सारथेस्तदा ।

तारारूप यथा चित्र निपपात महीतले ।

[(L 1) V1 Da1 Dn1 D1 2 5 6 धनुरुत्तम (for सारथेस्तदा). — After line 1, D repeats stanza 9 — (L 2) V1 तथा (for यथा)]

Dn1 cont

141* यन्तुश्छिन्देद समरे शिर क्रोधसमन्वित ।

10 °) T1 चतुरश्वाश्चास, G2 चतुरोऽश्वाश्चास — °) B1 तथा (for त च) Ks Ds पन्निभि, B2 D1 सप्तभि (for पञ्चभि) — °) Ds सोपि विद्धो — °) Da1 D1 5 प्रत्युपायाद् S1 K2 रथतर

11 °) S (except T2) transp त and निजित्य — °) S2 K1 2 4 Ts Gs त्वरित — °) A few MSS. पचालान् — °) T1 विसृजन्, Ts G M विकिरन् (for विनिर्गन्) K1 विनिर्गति क्षितै शरै

पाश्चालान्मृज्जयांश्चैव विनिघ्नन्निशितैः शरैः ॥ ११
 शतानीकं महाराज श्रुतकर्मा सुतस्तव ।
 व्यश्नसूतरथं चक्रे निमेषार्धादसंभ्रमम् ॥ १२
 हताश्वे तु रथे तिष्ठन्शतानीको महाबलः ।
 गदा चिक्षेप संकुद्धस्तव पुत्रस्य मारिष ॥ १३
 सा कृत्वा स्यन्दन भस्म हयांश्चैव ससारथीन् ।
 पपात धरणी तूर्णं दारयन्तीव भारत ॥ १४
 तावुमौ विरथौ वीरौ कुरूणां कीर्तिवर्धनौ ।
 अपाक्रमेतां युद्धातौ प्रेक्षमाणौ परस्परम् ॥ १५
 पुत्रस्तु तव संभ्रान्तो विविक्तो रथमाविशत् ।
 शतानीकोऽपि त्वरितः प्रतिविन्ध्यरथ गतः ॥ १६

सुतसोमस्तु शकुनिं विव्याध निशितैः शरैः ।
 नाकम्पयत सरब्धो वार्यौघ इव पर्वतम् ॥ १७
 सुतसोमस्तु तं दृष्ट्वा पितुरत्यन्तवैरिणम् ।
 शरैरनेकसाहसैश्छादयामास भारत ॥ १८
 ताञ्जशराञ्जकुनिस्तूर्णं चिच्छेदान्यैः पतत्रिभिः ।
 लघ्वस्त्रश्चित्रयोधी च जितकाशी च संयुगे ॥ १९
 निवार्य समरे चापि शरास्तान्निशितैः शरैः ।
 आजघान सुसंकुद्धः सुतसोमं त्रिभिः शरैः ॥ २०
 तस्याश्चान्केतन सूत तिलशो व्यधमच्छरैः ।
 स्यालस्तव महावीर्यस्ततस्ते चुक्रुर्जुनाः ॥ २१
 हताश्वो विरथश्चैव छिन्नधन्वा च मारिष ।

C 8 1015
B 8 23 23
K 8 16 23

12 ^b) B₈ श्रुतवर्म, D₁ D₆ T₁ M वर्मा, T₂ शितवर्मा
 K₄ ततस्, M₁ श्रुतस् (for सुतस्) — ^c) T₁ व्यश्नसूतं
 (for सूत) — ^d) V₁ D₂ 6 असंभ्रमात् B D₁ D₁
 D₁ 8-5 7 S अम

13 ^a) D₂ हताश्वेति (for अश्वे तु) G₁ रथो D₆
 [S] निच्छन् (sio), T₂ (before corr) तस्मिन् (for
 तिष्ठन्) — ^b) S₂ शतानीको, K₁ नीक V₁ B₅ D₂-4 6 7
 S महारथ (for बल) — ^d) B₃ D₆ T₂ पुत्राय, D₁
 पुत्रश्च (for पुत्रस्य) B₃ भारत (for मारिष)

14 ^a) B₂ G₁ M₁ स, T₂ सो (for सा) V₁ B₂ 8 sm
 D₆ हत्वा (for कृत्वा), and तस्य (for भस्म)
 — ^b) S (except T₂) हयान्सारथिमेव च — ^{cd}) S₂
 K₁ 2 D₆ दारयती च (for यन्तीव) S (except T₂)
 ध्वज चैव पताकां च (G₂ कश्च) मेदिनीमन्वपद्यत

15 ^a) V₁ शरौ (for वीरौ) D₆ तावुमौ भरतौलौ
 लौ (sio) — ^c) S₂ K₃ V₁ B D₁ D₁ D₁-7 T₂
 व्यपाक्रमे (D₁ म) ता, K₁ अपक्रमेता, T₁ 8 G M व्यपक्रमेता
 S₂ K₁ 2 4 D₁ D₂ 6 युद्धाय, K₃ V₁ B₁ 2 4 D₈ 4 7 8
 S द्वात्, B₈ द्वास्तु, B₅ m द्वात्तौ — ^d) S₂ प्रेक्षमानौ,
 D₁ D₁ D₁ 5 6 प्रेक्षमाणौ, T₂ वीक्ष

16 D₁ D₁ 5 om 16^{ab} — ^b) S₂ K₃ 4 V₁ B₂
 G₁ 8 विवत्सो, K₁ विविक्तः, B₁ 3-5 D₁ D₂-4 6 7
 विविक्तो, T₁ विविक्तो, T₂ विरथो, G₂ M₂-4 युयुत्सो
 V₁ D₁ D₈ 4 6 7 T₂ आरुहत्, D₂ आरुहे T₁ 8 G M
 आरुजत् (for आविशत्) — ^c) D₈ त्वरित, S (except
 T₂) राजेंद्र (for त्वरित) — ^d) D₈ प्रतिविन्ध्य, G₂ प्रत्य
 विन्ध्य (for प्रतिविन्ध्य)

17 ^a) K₈ D₂ 6 T₁ G₂ श्रुतसोम तु (D₆ मश्च),
 K₄ सुतसोमस्तु, V₁ B D₁ D₁ D₁ 8-5 7 8 T₂ 8 G₁ 8
 M सु(B₁ सू)तसोम तु (V₁ च) K₈ V₁ B (except B₈)
 D S शकुनिर् (for शकुनिं) — ^b) V₁ T₃ G₃ विद्धा
 तु, B₆ D₁ D₃ 4 7 T₁ 2 G₁ 2 M विद्धा सु, D₂ 6 विद्धा
 त (for विव्याध) — T₈ G₁ 8 repeat 17^{cd} after 20
 — ^c) D₆ नाकपत सु, G₂ नाकपयच्च (for यत) S₂
 K₄ B₁ 5 D₈-5 7 T₁ 8 G M₂-4 सकुद्धो, D₁ D₁ संरब्धौ,
 M₁ सहृष्टो (for सरब्धो) — ^d) S₂ K₃ V₁ B₁ 5 8 D₁
 D₁-6 T₂ G₂ 8 M वार्यौघ, B₂ वार्यौघैर्, T₁ वार्योव (for
 वार्यौघ) K₈ पर्वतान्

18 ^a) K₈ सुत, D₆ 8 T₁ G₂ श्रुत (for सुत)

19 ^a) S तस्य (for तूर्ण) — ^b) D₈ चिच्छेदान्य
 S (M₁ partly damaged) तूर्णं चिच्छेद (T₃ G विव्याध)
 पत्रिभिः — ^c) K₈ लघ्वस्त्र D₁ D₁ 5 T₁ 8 G लघुदस्त
 श्चि (D₁ चि)त्रयोधी

20 ^a) D₈ वापि (for चापि) — ^b) D₁ शराद्यान्,
 D₆ शरास्तन्, T₁ शराश्च (for शरास्तान्) — D₈ T₁ om
 (hapl) 20^{cd} — ^c) D₂ व्याजघान (for आज) S (T₁
 om) तत क्रुद्ध (for सुसंकुद्ध) — ^d) K₈ D₁ D₈
 श्रुतसोम — After 20, T₃ G₁ 8 repeat 17^{cd}

21 ^a) S स्यन्दन केतु (for केतन सूत) — ^c) K₈
 D₈ शालस् V₁ B₁-4 D₁ D₁ 8 7 श्यालस्, G₂ तस्यास् (for
 स्यालस्) K₁ तत्र (for तव) S₂ K₁ 2 B₁ 5 D₈ 4 6 7
 महाराज, T₂ वीरस् (for वीर्यस्) — ^d) B₂ (marg)
 तव (for ततस्) K₁ 3 V₁ B D S उक्चु (M₁ च) कुक्षुर
 (for ते चुक्रुर्जुनाः)

C 8 1015
B. 8 25 23
K. 8 18 23

धन्वी धनुर्वरं गृह्य रथाद्भूमावतिष्ठत ।
व्यसृजत्सायकाश्चैव स्वर्णपुङ्खाञ्शिलाशितान् ॥ २२
छादयामासुरथ ते तत्र स्यालस्य त रथम् ।
पतंगानामिव व्राताः शरव्राता महारथम् ॥ २३
रथोपस्थान्समीक्ष्यापि विव्यथे नैव सौबलः ।
प्रमृदंश्च शरास्तास्ताञ्शरव्रातैर्महायशाः ॥ २४
तत्रातुष्यन्त योधाश्च सिद्धाश्चापि दिवि स्थिताः ।

सुतसोमस्य तत्कर्म दृष्ट्वाश्रद्धेयमद्भुतम् ।
रथस्य नृपतिं त तु पदातिः सन्नयोधयत् ॥ २५
तस्य तीक्ष्णैर्महावेगैर्भल्लैः संनतपर्वभिः ।
व्यहनत्कार्मुकं राजा तूणीरं चैव सर्वशः ॥ २६
स च्छिन्नधन्वा समरे खड्गमुद्यम्य नानदन् ।
वैदूर्योत्पलवर्णाभं हस्तिदन्तमयत्सरम् ॥ २७
आम्यमाणं ततस्तं तु विमलाम्बरवर्चसम् ।

22 D1 om (? hapl) 22^b-24^a — ^b) V1 B5 (m as in text) D2-7 S छिन्नकेतुश्च (for धन्वा) K3 मरिष — ^c) Ś2 धन्ववर Da1 D5 धनुर्वर (for वर) Ś1 ग्राह्य (for गृह्य) — ^d) K3 B1-4 Dn1 D5 ततो (for रथाद्) D4 S व्यतिष्ठत (for अतिष्ठत) D5 8 सरथाद(D6 दि) वतिष्ठत — ^e) K3 B1 T1 2 व्यसृजन् Da1 D5 विसृजत् Ś2 सायकश्च, B1 शायकाश्च, M1 सायकाश्च M2-4 चापि (for चैव) — ^f) Ś2 D5 शिलाशितान्

23 D1 om 23 (of v 1 22) — ^a) V1 B Da1 Dn1 D2-7 छादयामास समरे (V1 च रथ, B3 4 Da1 D5 स रथ) — ^b) Some MSS इया(or शा)लस्य K1 ते रथ, V1 B1 3 Da1 D5 चाहवे, B4 सयुगे (for त रथम्) — T3 om 23^c-24^d — ^c) V1 B5 Dn1 D2-4 6 7 T2 शल भानाम् (for पतंगानाम्) K3 V1 B D (except D6, D1 om) व्रातान्, G2 M4 व्रात (for व्राता) — ^d) K3 D2 शरव्रातान् D महारथ, T2 महात्मनः, M3 महारथा K3 V1 B Da1 Dn1 D5 4 7 8 श(B2 शू)रव्रातान्महारथ

24 T3 om 24 (of v 1 23) D1 om 24^a (of v 1 22) — ^a) Ś2 K4 हस्तोपस्थान् K1 3 V1 B D (Da om) रथोपगान् (for रथोपस्थान्) K3 समीक्ष्याथ, B1 क्ष्येव, B3 5 D5 4 7 क्ष्येव, B4 Da1 D5 क्ष्येव, D2 समा साद्य, D3 समीक्ष्यारिश्च (for क्ष्यापि) S (T3 om) सल्लायमानोपि दृढ — ^b) Da1 D1 5 T2 विव्यथे V1 विव्याधैन च सौबल — ^c) K1 प्रमुद्यश्च, K3 B Da1 Dn1 D1 3-6 7 8 T2 प्रममाथ (B4 मथे), K4 प्रमक्षश्च, D6 प्रमृद्यतु, T1 M प्रामर्दत (M1 प्रमर्दत), G1 प्राञ्जमर्द, G2 3 प्रममर्द (for दृश्च) G1 3 नरास्त्र, G2 नरास्त्राञ्च (for शरास्तास्ताञ्च) K3 ता तु, V1 B1 2 3 D3 4 6 7 तस्य, B3 4 Da1 Dn1 D1 5 8 T2 तास्तु, T1 सर्वाश्च, M1 अस्ताञ्च (for तास्ताञ्च) D2 प्रमृज्याबुशरास्तस्य — ^d) S (except T2, T3 om.) शरजालमैहारथ

25 ^a) V1 ततस्त्रास्यत, B3 तत्र तस्यात्, D5 G2 तत्र तुष्य (G2 ०ध्य)त T3 G2 3 M योधाश्च — ^b) T3 G चैव (for

चापि) — ^c) Ś1 (sup ln as in text) K3 B2 D2 6 8 T1 श्रुत(B2 सूत)सोमस्य G2 यत् (for तत्) — ^d) G1 दृष्ट्वाश्रयमद्भुतम् (submetric) — ^e) B5 D2-4 7 शकुनिं, D6 शकुनिर, T1 तु नृप, G2 नृपतिश्च (for नृपतिं) K3 D3 यत् नृपतिं (for नृपतिं त तु) V1 Dn1 D2 6 7 T1 2 यस्तु, B1 4 यात, B2 3 5 यत् Da1 D1 5 सत, D3 4 G1 3 M यत्तु- (for त तु) — ^f) K1 B1 पदातिं, D2 पदात K1 सन्न योधयत् (s10), K3 B5 Dn1 D5 4 6-8 T1 G समयोधयत् (D6 यन्), K4 M2-4 स न्ययोधयत्, B1 सयुयोधयत्, D2 समयोधयत् (for सन्नयोधयत्)

26 ^a) D6 नृप (for तस्य) B3 भल्लैर, T1 तीवैर (for तीक्ष्णैर) — ^b) B3 तीक्ष्णै (for भल्लै) — ^c) K1 3 व्यहरत्, V1 D2 व्याहन(D2 र)त्, S (except G3) व्यधमत् (for व्यहनत्) K3 चैव, V1 B D T2 3 G1 2 M2 राजन्, M4 राज (for राजा) — ^d) K3 V1 B D S तूणी राश्च (for तूणीर) B2 चापि (for चैव) G1 तूणीराश्च सर्वश (submetric)

27 ^a) T1 3 G1 2 M1 3 स (for स) B1 5 D3 4 7 विरथ (for समरे) — ^b) K3 खड्गप्रलस्य (s10), M2-4 मुद्गह्य (for मुद्यम्य) K1 नानदम्, K3 4 नानदत्, V1 B1 2 4 5 Da1 Dn1 D1-7 T2 चानदत्, B3 नादयन्, D3 G2 नादयत् (for नानदन्) — ^c) Ś1 B D3 4 6 7 वैदूर्यो-त्पलवर्णाभ, V1 D1 2 T1 3 G M वैदूर्योत्पलपत्राभ (D2 वर्णाभ, T1 M2 4 पत्राभ, G3 पत्राग), Da1 वैदूर्योत्पाल पत्राभ — ^d) Ś2 Dn1 हस्तिदन्तमयत्सर (Ś2 द), K3 दडमय सर, V1 B1 5 D2-4 7 S दत्तिदन्तमय(D3 य)त्सर (D2 शुभ), Da1 D1 5 हस्तिदन्तमयत्सर (Da1 D5 र), D3 हस्तिदन्तमयत्सर

28 ^a) Ś K2 4 आम्यमानस्, K1 त्रास्यमाण, B1 आम्य मान, Da1 D1 5 M3 माणस्, Dn1 मान (for माण) B3 Da1 D1 5 तूणी (for त तु) — ^b) Ś2 विमलादित्य वर्चस, K1 विलरस्वर (s10), Da1 विमलाबरवर्चसा, S (except T2) बर(G2 बुद)दर्शन — ^c) S तदा (for

कालोपम ततो मेने सुतसोमस्य धीमतः ॥ २८
 सोऽचरत्सहसा खड्गी मण्डलानि सहस्रशः ।
 चतुर्विंशन्महाराज शिक्षाबलसमन्वितः ॥ २९
 सौबलस्तु ततस्तस्य शरांश्चिक्षेप वीर्यवान् ।
 तानापतत एवाशु चिच्छेद परमासिना ॥ ३०
 ततः क्रुद्धो महाराज सौबलः परवीरहा ।
 ग्राहिणोत्सुतसोमस्य शरानाशीविषोपमान् ॥ ३१
 चिच्छेद ताश्च खड्गेन शिक्षया च बलेन च ।
 दर्शयल्लाघव युद्धे ताक्ष्यवीर्यसमद्युतिः ॥ ३२

तस्य संचरतो राजन्मण्डलावर्तने तदा ।
 क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन खड्गं चिच्छेद सुप्रभम् ॥ ३३
 स चिच्छिन्नः सहसा भूमौ निपपात महानसिः ।
 अग्नस्य स्थित हस्ते त खड्गं सत्सरु तदा ॥ ३४
 छिन्नमाज्ञाय निस्त्रिंशमवपुल्य पदानि षट् ।
 प्राविध्यत ततः शेष सुतसोमो महारथः ॥ ३५
 स चिच्छिन्वा सगुणं चाप रणे तस्य महात्मनः ।
 पपात धरणी तूर्णं स्वर्णवज्रविभूषितः ।
 सुतसोमस्ततोऽगच्छच्छ्रुतकीर्तर्महारथम् ॥ ३६

C 8. 1032
B 8 25 40
K 8 16 39

ततो) Ks V1 B D (except Ds) कालदोपम मेने
 — ^a) Ks Dn1 Ds T1 श्रुतसोमस्य, D1 सूत (for सुत)
 29 ^a) Ks Ds सोचरन् T1 खड्गी (for खड्गी) — ^b)
 Ks B1-4 Da1 Dn1 D1 5 8 8 समतत (for सहस्रशः)
 — ^c) V1 B1 8-8 Da1 D1-5 7 G1 2 चतुर्दश, B2 विंश
 Dn1 Ds T Gs M दिश (for विंशन्) Ds समुद्दिश्य (for
 महाराज) — After 29, V1 B D (except Ds 8) ins

142* आन्तमुद्धान्तमाविद्धमाहुत विभुत सुतम् ।

सपात समुदीर्य च दर्शयामास सयुगे ।

[Cf 6 50 45 — (L 1) B1 आदृतम् (for उद्धृतम्) V1
 आधृतम् (sio), Bs Da1 D1 2 5 आधृतम्, Bs आदृतम्, Dn1
 आभृतम् (for आविद्धम्) B2 आधृत (for आहुत) V1 B4
 Dn1 D2 पुतनि (Dn1 D2 नि)सृत Da1 D1 5 हुतनि सुत
 (for विभुत सुतम्) B1 स्थृत, B2 सुत, Bs तथा (for सुतम्)
 ☞ Cc आतादय परिमाणिना । ☞ — (L 2) B1m समुदीर्य,
 Ccp दीक्ष्य (for दीय) D2 सपातसमुदीर्य च (for the
 prior half)]

30 ^a) V1 D2 सौबलस्य — Ds om 30^{ad}

31 Ds erroneously, reads 31^a-53^b after अशीत्या
 (in 67^a) — ^b) V1 D2-4 7 पुनरेव च (D2 हि) (for
 परवीरहा) — ^c) Ks Ds T1 श्रुतसोमास्य, V1 B1 5 D2-4 7
 M2-4 सुतसोमाय, Dn1 श्रुतसेनाय (for सुतसोमस्य) — ^d)
 S1 (sup lin as in text) 2 K1 2 4 राजन्नाशीविषोपमान्

32 For sequence in Ds, of v 1 31 — ^a) Dn1
 विच्छेद (for चिच्छेद) V1 B (except B2 8) Dn1
 D2 4 8 7 S तास्तु (for ताश्च) S1 भल्लेन, K2 बल्लेन (for
 खड्गेन) — ^b) D1 युद्ध — ^c) K1 ताक्ष्यवीर्यसमद्युति, Ks
 Ds 8 ताक्ष्य (Ds क्ष्य)वीर्यपराक्रम, V1 B2 4 Dn1 D2-4 7 S
 ताक्ष्य (M1 क्ष)तुल्यपराक्रम

33 For sequence in Ds, of v 1 31 — ^a) T2
 Gs राजा (for राजन्) — ^b) S K2 4 मण्डले वर्तने,

Ks D1 5 मण्ड (Ks ग)लावर्तने (for मण्डलावर्तने) S
 K1 2 4 T1 तथा (for तदा) T2 मण्डलानि ततस्तत — ^c)
 V1 क्षुरप्रेण (for क्षुरप्रेण) — ^d) M1 चिक्षेप (for
 चिच्छेद) T2 सप्रभ

34 For sequence in Ds, of v 1 31 — ^a) Ks
 G1 2 M सच्छिन्न (for स चिच्छिन्न) — ^b) B2 महाद्युति
 — ^c) Ks Bs D1 5 8 अर्धमन्यत्, V1 B1 4 5 D2-4 7 S
 अर्धमस्य, B2 Da1 Ds अर्धमन्य, Dn1 अर्द्ध तस्य (for
 अवशस्य) K2 अवसपस्थिते हस्ते (sio) — ^d) K2 सत्सरु
 K1 सत्सरु त च भारत, Ks B2-5 Dn1 Ds 4 7 8 सु (Ks
 B2 Ds स)त्सरोस्तस्य (B2 5 D1 7 त्र) भारत, V1 D2 8 स
 (D2 त)त्सरु तस्य भारत, B1 युयुत्सोस्तस्य भारत, Da1
 D1 T2 सत्सरुस्तस्य (Da1 त्र) भारत Ds सुशरस्तस्य भारत,
 T1 G1 यत्तु सत्सरु भारत, T2 M स (M2 त)त्सरु यत्तु
 भारत, G2 सत्सरु यत्तु भारत, G3 सुत्सरु यत्तु भारत

35 For sequence in Ds, of v 1 31 — ^a) S2
 K1 2 4 Bs आदाय (for आज्ञाय) — After 35^{ad}, D2
 ins

143* सोऽयत्कार्मुकमादाय सुदृढ वेगवत्तरम् ।

— ^a) Ks प्राविध्यच्च Cc ध्यत (as in text) D2 तूर्ण
 (for शेष) Ds प्राविध्य कृतमशेष (sio), T1 2 G1 2
 M प्राविध्यतासेस्त (T2 G1 2 तासै त)च्छेद — ^b) S2
 सुतसोम, Ks Dn1 Ds श्रुतसोमो V1 D2 S (except T2)
 महाबल (for रथ) B1 सुतसोम तथा रथ

36 For sequence in Ds, of v 1 31 — ^a) D4
 सच्छिन्वा, T2 G1 M2-4 तच्छिन्वा, T3 G2 8 स चिच्छिन्न
 (for स चिच्छिन्वा) — S (except T2) transp 36^b
 and 36^d — ^c) D4 तत्र (for तूर्ण) — ^d) K2 4
 स्वर्णवर्णविभूषित, Ks सुवर्णवज्रभू, V1 B D S स्वर्णवज्र
 विभूषित — ^e) Ks B2 Dn1 Ds T1 श्रुत (for सुत)
 T1 तथा (for ततो) Ks गत्वा, Dn1 [5]गच्छन्, S

C 8 1032
B 8 25 40
K 8 18 40

सौबलोऽपि धनुर्गृह्य घोरमन्यत्सुदुःसहम् ।
अभ्ययात्पाण्डवानीक निम्नञ्चक्रुगणान्वहून् ॥ ३७
तत्र नादो महानासीत्पाण्डवानां विशा पते ।
सौबल समरे दृष्ट्वा विचरन्तमभीतवत् ॥ ३८
तान्यनीकानि दृष्ट्वा शस्त्रवन्ति महान्ति च ।
द्राव्यमाणान्यदृश्यन्त सौबलेन महात्मना ॥ ३९
यथा दैत्यचमू राजन्देवराजो ममर्द ह ।
तथैव पाण्डवी सेना सौबलेयो व्यनाशयत् ॥ ४०
धृष्टद्युम्नं कृपो राजन्नारयामाम संयुगे ।
यथा हसन्ने नागं शरभो वारयेद्युधि ॥ ४१

(except T₂) राजन् (for [S]गच्छत्) — ^f) K₁ om from कीर्ते up to शस्त्र (in 39^b) D_{n1} D₁ कीर्तिर (for कीर्तेर) S (except T₂) श्रुतकीर्तिरथ गत

37 For sequence in D₈, of v 1 31 K₁ om 37 (of v 1 36) — ^b) T₃ G₈ अन्य (for अन्यत्) V₁ B₈ D₂₋₄ १ सुदुर्जय, B₁ सुदुष्कर, D_{n1} स दुसह, T₁ s G M महाबल T सुदर्शन (for सुदुसहम्) — ^c) B₈ 4 D₂₁ D₁ 5 पाण्डवी सेना (for पाण्डवानीक)

38 For sequence in D₈, of v 1 31 K₁ om 38 (of v 1 36) — ^a) B₁ ततो (for तत्र) — ^c) K₈ सौबलस्य रथ दृष्ट्वा — ^d) B₁ विचरन् **भीतवत्

39 For sequence in D₈, of v 1 31 K₁ om up to शस्त्र (in ^b) (cf v 1 36) — ^a) S₂ तान्यनेकानि D₂₁ D₁ 5 दृष्ट्वा, D_{n1} दृष्ट्वा, T₂ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) — ^b) S₂ K₂ 4 शत्रुवन्ति, D₁ शस्त्रवन्ति (for वन्ति) B₈ महात्मापि — ^c) B₁ G₁ द्रव्यमाणानि, D₁ 6 द्राव्यमाणानि, G₂ द्रवमाणानि K₄ द्राव्यमाणानि दृश्यन्त

40 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^a) D₂₁ D₁ 5 अथ (for यथा) B₈ दैत्यबल, D₈ चमू — ^c) T₃ G₁ पाण्डवानीक (for पाण्डवी सेना) — ^d) B₈ सौबलोपि, D₁ सौबलेन D₂ व्यदत् (sic), T₃ G₁ 2 व्यनीनशत्, M₁ [s]प्यनाशयत् (for व्यनाश) — V₁ repeats 40^{ad} — K₃ 4 V₁ B D S ins after 40 (K₄ after 42) an addl colophon [Adhy name T₁ 2 शकुनिश्चत (T₂ सुत)मोमयुद्ध — Adhy no (figures, words or loth) B₁ 4 5 D₈ 25, D₄ 26, T₁ s G M 16, T₂ 18] — After the colophon, G₃ ins श्रीकृष्णाय नमः

41 For sequence in D₈, of v 1 31 Before 41, K₈ 4 V₁ B D S (except C₈) ins सजय उवाच — ^a) D_{n1} T₂ G₈ ततो (for कृपो) — ^c) D₈-5 १ दृष्ट्वा

निरुद्धः पार्षतस्तेन गौतमेन बलीयसा ।
पदात्पदं विचलितु नाशक्रोचत्र भारत ॥ ४२
गौतमस्य वपुर्दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नरथं प्रति ।
वित्रेसुः सर्वभूतानि क्षय प्राप्तं च मेनिरे ॥ ४३
तत्रावोचन्विमनसो रथिनः सादिनस्तथा
द्रोणस्य निधने नूनं संक्रुद्धो द्विपदां वरः ॥ ४४
शारद्वतो महातेजा दिव्यास्त्रविदुदारधीः ।
अपि स्वस्ति भवेदद्य धृष्टद्युम्नस्य गौतमात् ॥ ४५
अपीयं वाहिनीं कृत्स्नां मुच्येत महतो भयात् ।
अप्यय ब्राह्मणः सर्वान्न नो हन्यात्समागतात् ॥ ४६

(for हस) K₈ D₈ महा, D₁ च ते (for वने) B₂ 5 D₂₋₄ १ T₂ सिंह (for नाग) — ^a) V₁ D₄ शरभो, D₂ शलभो (for शरभो) S₁ [S]वारयद्, S₂ K₄ [S]धारयद्, K₁ 2 D₂ T₂ [S]वारयद् (for वारयेद्)

42 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^a) B₈ विरुद्ध G₂ पार्षदस्य K₁ विरुद्धा पर्वतस्तेन (sic) — ^b) B₁ 4 D₂₁ D₁ 5 महात्मना (for बलीयसा) — ^c) V₁ प्रचलितु (for विच) — ^d) K₈ B₈ D_{n1} D₂₋₄ १-३ T₁ 2 G₁ M नाशकत् (for नाशक्रोचत्) G₁ पार्षत (for भारत) T₃ G₁ 3 न शक्नोत्यत्र भारत — After 42, K₄ ins an addl colophon (cf v 1 40)

43 For sequence in D₈, of v 1 31 Before 43, K₄ ins सजय उवाच — ^a) V₁ B D₂₋₄ १ T₂ 3 G₂ 3 रथ, D₂₁ D₁ 5 धनुर (for वपुर्) D₈ च दुर्दृष्टो (for वपुर्दृष्ट्वा) — ^b) S₂ धृष्टद्युम्न, D₈ गौतमस्य (for धृष्टद्युम्न) — ^c) B₁ 4 वित्रेसु, D_{n1} विनेसु (for वित्रेसु) — ^d) T₂ भय, C₈ क्षय (as in text)

44 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^a) K₁ D₂₁ D₁ 5 तत्रावोचन्, B₁ 4 5 त (B₄ अ)थावोचन् (for तत्रावोचन्) S (except T₂) तत्र जल्पति पाण्डवां — ^b) T₂ तदा (for तथा) — ^c) S₂ K₄ T₁ G₂ निधन, V₁ B₁ 4 5 D T₂ 3 G₁ 3 M निधनात् (for निधने) S₂ K₄ श्रुत्वा, V₁ B₈ D₂₁ तूर्ण (for नून) — ^d) K₁ संक्रुद्ध S₁ K₂ वर

45 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^a) K₁ शारद्वतो, K₂ नार, M₁ शारद्वतो D_{n1} महाराज (for महातेजा) — ^b) G₂ दिव्यास्त्रविदुषो युधि — ^c) K₄ अप-स्वस्ति C₈ outes अपि (as in text) D₁ भव (for भवेद्) K₁ 2 4 B₈ D₁ T₂ G₁ 2 अस्त्र, D₁ एव (for अद्य)

46 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^b) S₂ K₁ 3

यादृशं दृश्यते रूपमन्तकप्रतिमं भृशम् ।
 गमिष्यत्यद्य पदवीं भारद्वाजस्य संयुगे ॥ ४७
 आचार्यः क्षिप्रहस्तश्च विजयी च सदा युधि ।
 अस्त्रवान्वीर्यसंपन्नः क्रोधेन च समन्वितः ॥ ४८
 पार्षतश्च भृश युद्धे विमुखोऽद्यापि लक्ष्यते ।
 हत्येव विविधा वाचस्तावकानां परैः सह ॥ ४९
 विनिःश्वस्य ततः क्रुद्धः कृपः शारद्वतो नृप ।
 पार्षतं छादयामास निश्चेष्ट सर्वमर्मसु ॥ ५०

स बध्यमानः समरे गौतमेन महात्मना ।
 कर्तव्यं न प्रजानाति मोहितः परमाहवे ॥ ५१
 तमब्रवीत्ततो यन्ता कचित्क्षेमं नु पार्षत ।
 ईदृशं व्यसनं युद्धे न ते दृष्ट कदाचन ॥ ५२
 दैवयोगात्तु ते बाणा नातरन्मर्मभेदिनः ।
 प्रेषिता द्विजमुख्येन मर्माण्युद्दिश्य सर्वशः ॥ ५३
 व्यावर्तये तत्र रथ नदीवेगमिवार्णमातु ।
 अवध्यं ब्राह्मण मन्ये येन ते विक्रमो हतः ॥ ५४

C 8 105f
B 8 26 18
K 8 17 14

मुच्यते (for मुच्येत) D1 भवान् (for भयात्) — M1
 om (hapl) 46^{ad} — °) S2 अपीय, D4 अद्याय, M2-4
 अय तु (for अप्यय) M2 ब्राह्मणान् (for ब्राह्मण) — °)
 S K1 2 4 नून, G2 नागान् (for न नो)

47 For sequence in Ds, cf v 1 31 — °) G2
 नूनम् (for रूपम्) — °) S रणे (for भृशम्) — °)
 B2 पृथिवीं, Da1 पदवी, Ca ० वीं (as in text) — °)
 T1 भरद्वाजस्य, Ca भार (as in text) Ks V1 B5 D
 (except Da1 D1 5) S गौतम (for सयुगे)

48 For sequence in Ds, cf v 1 31 — °) K1
 विजयीव Ms 4 युध (for युधि) — °) T1 3 G M
 शस्त्र (G1 श्रुत) सपन्न

49 For sequence in Ds, cf v 1 31 — °) K1
 पादतश्च, Ks पार्षतस्य, B1 2 S तस्तु (for तश्च) B5
 D2-4 7 T1 3 G2 3 M महा, G1 समो (for भृश) — °)
 M हि (for [अ]पि) Da1 D1 5 M2-4 दृश्यते (for
 लक्ष्यते) B1-3 Dn1 Ds 4 7 T1 विमुखोऽद्या (Dn स्या)
 भिल, Ds विमुख्य सोभिल — °) G1 विहिता (for
 विविधा) G2 तस्य (for वाचस्) — °) K1 तथकाना
 (for तावकाना) S व्यश्रूयत (G2 न श्रूयते) महारणे (T1
 हवे) — After 49, K4 V1 B Da1 D1 3-7 ins

144* व्यश्रूयन्त महाराज तयोस्तत्र समागमे ।

[K4 ययोस् (for तयोस्) D1 समागम]

On the other hand, Dn1 D2 ins after 49

145* विचेरुस्तत्र समरे गौतमाद्भयशसका ।

[D2 गौतमा भावसमता (for the posterior half)]

50 For sequence in Ds, cf v 1 31 — °)
 Some MSS विनिश्चस्य, B1 3 4 D1 5 विनिश्चित्य Ks
 (before corr) V1 B D2-4 6 7 S क्रोधात् (G2 कोपात्)
 (for क्रुद्ध) — °) D4 तथा, G2 नृप, M2-4 युधि (for
 नृप) — °) G1 2 पार्षद Ks Ds ताडयामास, V1 B5
 Dn1 D2-4 6 7 चार्द (for छाद) — °) B1 Dn1

सर्वकर्मसु, S शरद्वष्टिभि (for सर्वमर्मसु)

51 For sequence in Ds, cf v 1 31 — °) V1
 B2 5 Dn1 D2-4 6 7 T2 हन्यमान (for बध्य) — °) Ks
 B1 4 Dn1 Ds नाभिजानाति, V1 B2 8 5 D2-4 6 7 न
 स जानाति, S नाभि (Ms धि) जज्ञे वै (for न प्रजानाति)
 — °) Ks V1 B2 5 D (except Da1 D1 5) S मोहेन
 महता (Ks तमसा) वृत

52 For sequence in Ds, cf v 1 31 — °) Da1
 Ms कचित्, Ds कथ (for कश्चित्) S K1 2 4 V1 B
 (except B4) D2-4 6 T2 G1 2 M तु, Co तु (as in text)
 Ks Dn1 Ds तवारिहन् (for तु पार्षत) K2 पार्षत, D2 3
 S मारिष (for पार्षत) — °) B2 सदृश (for ईदृश)
 — °) S2 ते न (by transp) Ks B3 Dn1 Ds S (except
 M2-4) मे दृष्ट, K4 दृष्ट ते (by transp) D2-4 7 मया
 कचित् (for कदाचन)

53 For sequence of 53^{ab} in Ds, cf v 1 31
 — °) S K1 2 4 देवयुद्धात्, G1 देवयोगात् (for दैव)
 Ks Ds च ते, D4 हि ते, T1 ततो, T2 3 G इमे (for तु ते)
 G2 M1 बाणान् (for बाणा) — °) Ks Dn1 Ds व्यपतन्,
 V1 Ds T2 नाभवन्, B Da1 D1-5 7 नापतन् (for नातरन्)
 K2 (before corr) ममभेदिनि T1 3 G M न जघ्नु (G2
 निजघ्नु, M1 जघ्नु) मर्म (T1 मर्म) चाहवे — °) K1 3
 B1 3-5 D (except D2 6 8) सर्वत, M2-4 वै शरा (for
 सर्वश)

54 °) K4 व्यावर्तये, B3 Ds 3 व्यावर्तय, Ds व्यवर्त्त-
 ये, Co व्यावर्तये (as in text) Ks V1 Dn1 D2 3 T2 3
 G M तव रथ, B1 3-5 Da1 D1 3-7 रथ तूर्ण, T1 रथसिम
 (for तत्र रथ) B2 व्यावर्तयेत रथ च — °) Ks Ds
 इवाणव, T1 2 G1 3 M इवाहवात्, T2 G2 3 इवाभसा
 — °) B3 असाध्य (for अवध्य) Ks D4 3 (marg sec m
 as in text) मेने (for मन्ये) — °) K1 विक्रमे T1 3
 G2 3 M1 (sup lin) 2-4 हत (for हत)

C. 8 1051
B 8 26 15
K 8 17 15

धृष्टद्युम्नस्ततो राजञ्जनकैरब्रवीद्वचः ।
मुह्यते मे मनस्तात गात्रे खेदश्च जायते ॥ ५५
वेपथुं च शरीरे मे रोमहर्षं च पश्य वै ।
वर्जयन्ब्राह्मण युद्धे शनैर्याहि यतोऽच्युतः ॥ ५६
अर्जुन भीमसेनं वा समरे प्राप्य सारथे ।
क्षेममद्य भवेद्यन्तरिति मे नैष्ठिकी मतिः ॥ ५७
ततः प्रायान्महाराज सारथिस्त्वरयन्हयान् ।
यतो भीमो महेष्वासो युयुधे तव सैनिकैः ॥ ५८
प्रहृतु तु रथ दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नस्य मारिष ।
किरञ्जरशतान्येव गौतमोऽनुययौ तदा ॥ ५९
शङ्खं च पूरयामास मुहुर्मुहुरिदमः ।

पार्षतं प्राद्रवद्यन्तं महेन्द्र इव शम्बरम् ॥ ६०
शिखण्डिनं तु समरे भीष्ममृत्युं दुरासदम् ।
हार्दिक्यो वारयामास सयन्निव मुहुर्मुहुः ॥ ६१
शिखण्डी च समासाद्य हृदिकानां महारथम् ।
पञ्चभिर्निशितैर्मल्लैर्जनुदेशे समार्दयत् ॥ ६२
कृतवर्मा तु संकुद्धो भित्त्वा षष्टिभिराशुगैः ।
धनुरेकेन चिच्छेद हसन्नाजन्महारथः ॥ ६३
अथान्यद्वनुरादाय द्रुपदस्यात्मजो बली ।
तिष्ठ तिष्ठेति संकुद्धो हार्दिक्यं प्रत्यभाषत ॥ ६४
ततोऽस्य नवतिं बाणान् रुक्मपुङ्गवान्सुतेजनान् ।
प्रेषयामास राजेन्द्र तेऽस्याभ्रश्यन्त वर्मणः ॥ ६५

55 ^b) K₃ अवोचच्छनकैर्वच — ^a) K₁ 8 V₁ B D
(except Da₁ D₁ 5) T₂ 8 G₁ 8 M गात्रं, T₁ गात्रात् (for
गात्रे) K₃ खेदश्च, K₄ खेदश्च

56 G₂ om (hapl) 56^{ab} — ^a) K₃ V₁ B D S
वेपथु T₁ 8 G₁ 8 M क्लमथुश्चैव (for च शरीरे मे) — ^b)
K₃ Dn₁ D₈ रोमहर्षस्तथा ह्यभूत्, V₁ B₁-8 D₁ 2 5 8 S (G₂
om) वैश्च जायते, B₄ 5 Da₁ D₈ 4 7 वैश्च सारथे — ^c)
T₁ अजेयो ब्राह्मणो युद्धे, G₂ ब्राह्मण वजयन् युद्धे — ^d) K₁
याति (for याहि) K₄ S (except T₂) [S]च्युतौ, B₃ 5
D₈ 4 6 7 [S]र्जुन (for च्युत)

57 ^a) B₁ 8 4 Da₁ D₁ 5 8 च (for वा) — ^b) K₁
समर — ^c) B₁ 8 4 एव (B₃ व) (for अद्य) M₃ भये
(for भवेद्) Da₁ D₁ 5 भवेद्यु (D₁ यु)स्तर (sio) (for
भवेद्यन्तर) V₁ B₂ Dn₁ S मद्यम्, B₅ D₈ 4 7 एवम्, D₂
एकम् (for यन्तर) D₈ क्षेममद्यतरिति मे (sio) — ^d)
B₅ D₂-4.7 एषा (for इति) B₆ वै (for मे) K₃ नैष्ठिका,
K₄ नैष्ठिकी, D₂ नैष्ठिकी, C₃ नैष्ठिका

58 ^b) D₂ 5 G₂ त्वरया (for त्वरयन्) Da₁ om
हयान् — ^c) S K₁ 2 4 Dn₁ ततो, B₁ 8 4 Da₁ D₁ 5 6
यत्र (for यतो) S₂ भीम Dn₁ G₁ 2 महाराज (for
महेष्वासो) — ^d) K₁ D₈ युयुधे (for युयुधे)

59 ^a) K₁ प्राहुत V₁ B₂ 2.5 D₂ 4 6 7 च (for तु)
— ^b) K₃ 4 मारिष — ^c) B₁ शत (for शर) — ^d)
V₁ I₂ रणे, D₂ रणात्, M₁ तदौ, M₂-4 द्रुतं (for तदा)

60 K₁ reads 60^{bc} in marg sec m — ^b) K₁
अविदमम्, D₁ 8 M₂ अरिदम — ^c) S₁ प्रद्रवत्यतो, S₂
K₂ 4 प्रद्रवत्यतो (K₄ तो), K₃ D₈ द्रावयन्त्यात्, V₁ B₂ 5
Dn₁ D₂ 8 T₂ द्रावयामास, B₁ 8.4 Da₁ D₁ 5 T₁ G₂ M

द्रावयन्म (T₁ G₂ M न्य)त्तो, D₃ 4 7 त्रासयामास, T₃ G₁ 3
द्रावयन्त्यतो (for प्राद्रवद्यन्त) — ^d) V₁ B₂ 5 D₂-4 7
महेन्द्रो नमुचि यथा

61 G₂ om 61^a-62^b — ^a) K₁ शिखण्डिना — ^b)
K₁ दुरासन (for दुरासदम्)

62 G₂ om 62^{ab} (cf v l 61) — ^a) S₁ K₃ 4 V₁
B (except B₂) Da₁ D₂-8 शिख (D₃ ष)डी तु, D₁
शिखण्डिन (for डी च) S₁ (before corr) समारुह्य, S₂
K₄ समाश्रास्य (for साद्य) — ^b) T₁ हार्दिक्यानां, G₁
हृदिकाना — ^c) K₃ Dn₁ D₈ 8 T₂ G₂ बाणैर् (for
भल्लैर्) — ^d) K₁ शत्रुदेशे, K₃ जतु (for जनु) K₁
समासदत्, K₃ Dn₁ S समर्पयत्, V₁ B₅ D₈ 4 6 7 समाह-
नत्, B₁-4 Da₁ D₁ 2 5 8 समापयत् (for दयत्)

63 ^a) V₁ हार्दिक्यो, B₂ हार्दिक्य, G₅ सरब्धो (for
संकुद्धो) — D₁ repeats 63^{bc} after 68^a — ^b) B₂ हत्वा, S
विच्छा (for भित्त्वा) K₃ Dn₁ D₃ 7 8 षष्ठ्या पतन्निभिः,
K₄ षष्टिभिराहतैः, V₁ B₂ D₈ द्वात्रिंशता शरैः, B₁ 8 4
पञ्चभिराशुगैः, B₅ षष्ठ्याभिराशुगैः (sio), D₂ षष्ठ्या तदाशुगैः,
G₂ चाष्टभिराशुगैः (for षष्टिभिरा) — ^c) B₁ 8 स चैकेन
धनुश्चित्वा — ^d) T₁ 8 G M सयन्निव, T₂ हसन्नाजौ
(for ब्राजन्) K₁ महारथा, D₂ रथ

64 ^a) V₁ चाकुद्धो, S (except T₂) हार्दिक्य (for
संकुद्धो) — ^d) D₂ प्रहसन्वाक्यमब्रवीत्, S (except T₂)
संकुद्ध समपद्यत

65 ^a) D₂ नवभिर, D₃ M₁ नवतिर्, G₁ M₃ 4 नवतीं
D₁ बाणा — ^b) M₁ रुक्मपुत्रान् K₃ D₈ T₁ सुतेजस, B₂
स्वतेजसा, T₂ सुतेजितान् (for जनान्) — ^c) T₃ G समरे
(for राजेन्द्र) — ^d) S₂ D₁ 5 6 T₂ G₁ 2 तस्य, B₁ ते च

वितथांस्तान्समालक्ष्य पतिताश्च महीतले ।
 क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन कार्मुकं चिच्छिदे बली ॥ ६६
 अथैनं छिन्नधन्वानं भग्नशृङ्गमिवर्षभम् ।
 अशीत्या मार्गणैः क्रुद्धो बाह्वोरुरसि चार्दयत् ॥ ६७
 कृतवर्मा तु सकुद्धो मार्गणैः कृतविक्षतः ।

धनुरन्यत्समादाय समार्गणगण प्रभो ।
 शिखण्डिनं बाणवरैः स्कन्धदेशेऽभ्यताडयत् ॥ ६८
 स्कन्धदेशे स्थितैर्बाणैः शिखण्डी च रराज ह ।
 शाखाप्रतानैर्विमलैः सुमहान्स यथा हुमः ॥ ६९
 तावन्योन्य भृशं विद्धा रुधिरेण समुक्षितौ ।

C 8 1068
B 8 26 32
K 8 17 32

(for तेऽस्य) Ss [अ]भृश्यत्, K1 [अ]त्रश्यत्, G1 २ भृश्यत्
 (for [अ]भृश्यन्त) Dn1 D1 २ ३ वर्मणि, T2 वाजिन, M2
 वर्मणा (for वर्मण)

66 ^a) K1 वितथास्, D4 G2 विरथास्, D8 विततास्, T1
 वतथास्, T2 व्यथितास् (for वितथास्) B2 समालोक्य
 (for लक्ष्य) — ^o) G1 स तीक्ष्णेन — ^d) S सोच्छिन्द
 (for चिच्छिदे) K1 ३ V1 B D T1 M भृश, B4 m पुन,
 T2 ३ G1 ३ दृढ G2 रथ (for बली)

67 ^a) K1 भिन्नधन्वान — ^b) T2 G2 ३ भग्नदपम्,
 M2-4 भिन्नशृङ्गम् (for भग्न) M1 इवाषभम् — ^o) D2
 अशीत्या, D8 आशीत्या After अशीत्या, D8 erroneously
 reads 31^a-53^b (cf v l 31) B2 माकुलै (for
 मार्गणै) T1 क्रोधाद् (for क्रुद्धो) — ^d) K3 V1 B D
 (except D8) S चार्पयत् (for चार्द)

68 ^a) K1 ३ Dn1 D8 T2 च (for तु) T1 M सात्व
 तस्तु रणे क्रुद्धो, T2 G3 सात्वत तु सुसक्रुद्धो, G1 सात्वतस्तु
 सुस, G2 सात्वकिस्तु सुस — After 68^a, D1 repeats
 63^b — ^b) S1 २ (sup lin as in text) K1 B D
 (except D8) M1 Cop क्षतविक्षत, S2 (sup lin and
 also marg) विक्षित कृत, K3 क्षतविक्षित, K4 क्षत
 विक्षत, T1 भृशविक्षित, T2 ३ G क्षतविग्रह, M2 कृतवि
 क्षति, M3 विक्षित, C0 विक्षत (as in text) — After
 68^{ab}, K3 4 V1 B D S ins

146* ववाम रुधिर गात्रैः कुम्भवक्रादिवोदकम् ।

रुधिरेण परिक्लिन्नं कृतवर्मा त्वराजत ।

वर्षेण क्लेदितो राजन्यथा गैरिकपर्वत ।

[(L 1) K3 चकार K4 विश्वर V1 व्यक्षरद्, B2 T2
 विश्वरन्, Da1 D1 ३ ४ चक्षार, Dn1 सुखाव D2 विचरन् D8
 व्यक्षरन् (s10), T1 ३ G2 ३ M2-4 व्यसृजद् G1 विसृज, M1
 विसृजन् (for ववाम) D2 विविरे (for रुधिर) K3 B2 4
 Dn1 D5 T1 गात्राद् M1 (before corr) गात्र (for गात्रै)
 S (except T2) सुखात्कुम्भ (for कुम्भवक्राद्) — (L 2) G2
 इव (for परि) K3 तवमन्ये (for कृतवर्मा) K2 V1 D8
 व्यराजत, B2 ३ D2-4 १ त्वराजत (for व्यरोचत) — (L 3)
 Dn1 क्लवितो (for क्लेदितो) B1 D8 गैरिक (D8 का) पर्वतो
 यथा (for the posterior half)]

— ^o) K2 भानुर (for धनुर) K3 V1 B D S अथान्यद्
 नुरादाय — ^d) V1 B Da1 Dn1 D1 ३-६ १ M समार्गणगुण
 (for गण) K3 4 V1 B D T2 प्रभु, T1 ३ G M तत्
 (for प्रभो) — ^o) K3 Dn1 D8 T2 बाणशतैः, V1 B2 ३
 D2-4 ३ १ गणैः, T1 ३ G M त्रिभिर्बाणैः (for बाणवरै)
 — ^f) S (except T2) शखदेशे (for स्कन्ध) K3 4 V1
 B D व्यताडयत् T1 ह्यताडयत् (for अभ्यताड)

69 ^a) K3 V1 B D (except D8) T2 स्कन्धदेश (D1
 शा), T1 ३ शखदेश, M शखदेशे (for स्कन्धदेशे) — ^b)
 K1 ३ V1 B D T2 तु, T1 न T2 G2 ३ M स (for च) V1
 B2 4 ३ D2-4 ३ १ T2 ३ G3 यराजत T1 G2 M व्यरोचत
 (for रराज ह) G1 स शिखण्डी व्यराजत — ^o) B1-4 Da1
 D1 २ ३ विपुलै (for विमलै) K3 B5 D8 4 १ शाखाप्रशा-
 खविपुल (K3 ततो), V1 D8 वितानैर्वितत (D8 पुलै),
 Dn1 D8 प्रशाखैर्विततो, T1 ३ G M2-4 प्रशाखैर्विपुलै (T2
 G मलै), M1 प्रशाखै सुविपुलै (hypermetric)
 — ^d) T1 स महान् (for सुमहान्) B1 4 Da1 D1 ३
 च, B2 स्म, B3 तु, T1 ३ G M दै (for स) B2 हुमो
 यथा (by transp), M2-4 वनस्पति K3 Dn1 D8
 महास्कन्ध इव हुम, V1 B5 D2-4 ३ १ T2 सुमहान्पादपो यथा

70 ^a) K3 च सकुद्धौ, V1 D8 भृशं विद्धौ, T1 G1 ३ M
 रणे विद्धा (for भृशं विद्धा) — ^b) Da1 D1 ३ समुक्षित,
 T2 G2 समुक्षितौ — After 70^{ab}, S ins

147* पोष्णयमानौ हि यथा महान्तौ शोणितहृदे ।

तद्वद्विरेजतुर्वीरौ शोणितेन परिष्ठितौ ।

यथा च किंशुकौ फुल्लौ पुण्यभासेऽभ्युपागतौ ।

रुधिरोक्षितसर्वाङ्गौ रक्तचन्दनरुषितौ ।

भुजगाविव सकुद्धौ रेजतुस्तौ नरोत्तमौ । [5]

तावुभौ शरमुन्नाङ्गौ परस्परशरक्षतौ ।

[(L 1) T2 G3 पोष्णयमाना T1 शोभमानौ यथा भूमौ (for
 the prior half) G2 महात (for महा तो) T1 शोणितौ
 हृदौ — (L 3) G2 यथा हि किंशुके फुल्ले (for the prior
 half) T2 [S]भ्युपागतौ, T2 G समागते (for अभ्युपा^o)
 — (L 6) T1 भृश (for शर) T1 ३ M1 शरक्षते, M2-4
 कृतक्षतौ]

— ^o) D1 शृङ्गाभिहतौ — K3 om (? hapl) 70^a-71^b.

C 6 1069
B 6 26 33
K 6 17 34

अन्योन्यशृङ्गाभिहतौ रेजतुर्वृषभाविब ॥ ७०
अन्योन्यस्य वधे यत्न कुर्वाणौ तौ महारथौ ।
रथाभ्यां चेतुस्तत्र मण्डलानि सहस्रशः ॥ ७१
कृतवर्मा महाराज पार्षत निशितैः शरैः ।
रणे विव्याध सप्तत्या स्वर्णपुङ्खैः शिलाशितैः ॥ ७२
ततोऽस्य समरे बाणं भोजः प्रहरतां वरः ।
जीवितान्तकर घोर व्यसृजच्चरयान्वितः ॥ ७३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टादशोऽध्याय ॥ १८ ॥

स तेनाभिहतो राजन्मूर्छामाशु समाविशत् ।
ध्वजयष्टिं च सहसा शिश्रिये कश्मलावृतः ॥ ७४
अपोवाह रणात्तु सारथी रथिनां वरम् ।
हार्दिक्यशरसतप्तं निःश्वसन्तं पुनः पुनः ॥ ७५
पराजिते ततः शूरे द्रुपदस्य सुते प्रभो ।
प्राद्रवत्पाण्डवी सेना वध्यमाना समन्ततः ॥ ७६

१९

सजय उवाच ।

श्वेताश्वोऽपि महाराज व्यधमत्तावकं बलम् ।
यथा वायुः समासाद्य तूलराशिं समन्ततः ॥ १

प्रत्युद्ययुस्त्रिगर्तास्तं शिबयः कौरवैः सह ।
शाल्वाः संशप्तकाश्चैव नारायणबलं च यत् ॥ २
सत्यसेनः सत्यकीर्तिर्मित्रदेवः श्रुतंजयः ।

— ^a) Ds राजतुर (for रेजतुर) Ks वृषलाविब, Ds वृषभा इव (for भाविब)

71 Ks om 71^{ab} (cf v 1 70) — ^a) Gs अन्योन्य तु वधे यत्नौ — ^b) Ks Ds रथाना (for रथाभ्या) Ts रेजतुस्, M1 चतुरस् (sio) (for चेतुस्)

72 ^b) Ks नवमि (for निशितै) — ^a) Ks Ds शिलाशितै

73 ^a) Ks राजन्, T1 M बाणान् (for बाणं) — ^b) Gs तेन (for भोज) — ^c) Ks T1 M जीवितान्तकरान्वो-
रान् — ^d) Ks त्वरयान्वितान्

74 ^a) Ss शेते नाभिहतो, Ks स तैरभिहतो Gs राजा (for राजन्) — ^b) S (except Ts) मूर्छयामिपरिभुत — ^c) M1 सश्रयात्, Gs शिश्रिये (as in text) Ds १ कश्मलान्वित, G1 लाश्रित (for लावृत)

75 ^a) Ks Ds ३ रथात्, Ts G रणे (रणात्) V1 Bs ३ D (except Dn1 Ds) तूर्ण (for तत्तु) — ^b) Da1 D1 ३ सारथि T2 वर — Ts om 75^{ad} — ^c) Ks हार्दिक्य (for हार्दिक्य) — ^d) Ss K1 निश्चरत, some MSS. निश्चरत Bs Dn सुहृदसुहृद (for पुन पुन)

76 ^a) Ts G1 ३ तत्र (for तत) T1 सूनौ (for शूरे) — ^b) Ks सुतै, V1 Bs Ds-4 ६.१ T2 [आ]त्मजे; T1 रणे, Gs शूरे (for सुते) B ३ विभो, Ds प्रभो, Gs सुते (for प्रभो) — ^c) K1 प्राद्रवीत्, V1 Bs D1-4 Ts Gs Ms व्यद्रवत् (for प्राद्रवत्) Ks कौरवी (for पाण्डवी) — ^d)

V1 D2 ६ T2 हन्यमाना, Bs व्यध, Dn1 पीड्य (for वध्य) V1 परतप (for समन्तत)

Colophon — Adhy name T1 ३ शिखडिपराजय — Day of Karna's Generalship Ss प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or both) Ss 19, B1 ३ 4 Da D2 ३ ६ 26, D1 20, Ds 27, T1 ३ G M 17, T2 19

19

1 Before the ref, Gs reads श्रीकृष्णाय नम, Ds om the ref — ^a) Bs Ds-4 १ श्वेताश्वोथ (for श्वोऽपि) — ^b) Ks वृक्षराशि, K4 तूलराशि, Dn1 राशि (for राशि)

2 ^a) Da1 D1 ३ तु, M1 ते (for त) Gs प्रत्युद्ययुस्त्रि-
गर्तास्तान् (sio) — ^b) Ds (as in text) विशय (for शिबय) S (except Ts) transp कौरवै and सह Ds om from सह up to 3^b — ^c) Ss K1 शाल्व, Ks ३ शाल्वा Some MSS ससप्तकाश्च S (except Ts) वसातयोथ शाल्वा (T1 स्व)श्च — ^d) V1 B (except Bs) Dn Ds ३ Ts (sup len as in text) तत् (for यत्) T1 ३ G M गोपालाश्च यशस्विन

3 Ds om 3^{ab} (cf v 1 2) — ^a) Ss K1 ३ 4 V1 Dn1 Ds ६ T2 ३ G M1 सत्यदेव (for सेन) B Da1 D1 ३ १ चद्रदेवो — ^b) T1 Ms-4 मित्रसेन (for देव)

सौश्रुतिश्चित्रसेनश्च मित्रवर्मा च भारत ॥ ३
 त्रिगर्तराजः समरे आतृभिः परिवारितः ।
 पुत्रैश्चैव महेश्वासैर्नानाशस्त्रधरैर्युधि ॥ ४
 ते सृजन्तः शरव्रातान्किरन्तोऽर्जुनमाहवे ।
 अभ्यद्रवन्त समरे वार्यौघा इव सागरम् ॥ ५
 ते त्वर्जुनं समासाद्य योधाः शतसहस्रशः ।

अगच्छन्विलयं सर्वे ताक्ष्यं दृष्ट्वैव पञ्चगाः ॥ ६
 ते वध्यमानाः समरे नाजहुः पाण्डवं तदा ।
 दह्यमाना यथा राजञ्शलभा इव पावकम् ॥ ७
 सत्यसेनस्त्रिभिर्बाणैर्विव्याध युधि पाण्डवम् ।
 मित्रदेवस्त्रिषष्ट्या च चन्द्रदेवश्च सप्तभिः ॥ ८
 मित्रवर्मा त्रिसप्तत्या सौश्रुतिश्चापि पञ्चभिः ।

C 8 1084
B 8 27 9
K 8 18 9

Bs D2 4 6 7 Ts सुतजय, Ds श्रुति, T2 शत (for श्रुत) — °) K4 सौश्रुतश्च Ds सश्रुतिश्च, G2 सोशतिश्च (for सौश्रुतिश्च) V1 S चद्रदेवश्च, Dn1 चद्रसेनश्च, Ds चेंद्र (for चित्र) — °) S K2 4 V1 B1 5 Gs चित्रवर्मा, Ks मित्रवर्मा, G2 देवश्च (for वर्मा) — After 3, Dn1 ins 148* सुशर्मा च सुधर्मा च सुवर्मा चैव भारत ।

4 °) S K2 4 त्रिगर्तश्चैव, Cc त्रिगर्तराज (as in text) K1 त्रिगतुस्समरे तत्र (sic) — °) K1 परिवर्तित (for 'वारित) — °) T1 एव (for चैव) — °) Ds नानायुधधरैर T1 G1 शस्त्रधरैर, Ts Gs शस्त्रधरैर, G2 शस्त्रधरैर (for शस्त्रधरैर) V1 B4 5 D2-4 6 7 T2 नानाश(T2 शा)स्त्रविशारदै

5 °) Ks V1 विसृजत, B1 5 Ds 4 6 7 द्यसृजत B2-4 Ds T2 तेसृजत, D1 ते सृजत, D2 विसृजत, T1 M1 ते किरत, M2 4 ते क्षिपत, M8 तेक्षिपत (for ते सृजन्त) K1 शरव्राता, B4 शरशत, Dn1 Ds (before corr as in text) शरशतान्, Ts G शरान्वोरान् (for शरव्रातान्) — °) T1 क्रुद्धा ह्यर्जुनम् (for किरन्तो) Cc cites किरन्त (as in text) — °) K1 अद्य वर्तत (sic), Ks Bs Da1 Dn1 D1 अभ्यवर्षत V1 B1-4 D2-4 6 8 S वर्तत, Ds 'वर्षत (for द्रवन्त) Ks 4 B1-3 5 Dn1 D2-4 7 8 S सहसा, V1 सरिता, B4 Da1 D1 5 सहिता (for समरे) — °) S2 Ks 4 Da1 Dn1 D1 3-5 M1 वार्यौघा, K1 M4 वार्यौघ Ds G2 वार्यौघ (for वार्यौघा) D1 सागरे, G2 सागरौ (for सागरम्)

6 S1 K2 om (hapl) 6 — °) Ks Ds तेर्जुन तु — °) M1 3 4 यौघा (for योधा) K1 3 4 V1 Bs D2 6 सरित सागर यथा — °) K4 Da1 D1 आगच्छन् B4 Da1 D1 4 5 निलय (for विलय) S2 K1 3 प्रनष्टास्त(S2 दृत्)त्र दृश्यते — °) Dn1 Ds प्राप्येव, T2 G1 3 दृष्ट्वैव (for दृष्ट्वैव) S2 K1 3 वार्यौघ(K1 य)घा इव सागर (Ks रे) (=5°)

7 °) Ks V1 Bs D2-4 6 7 हन्यमाना (for वध्यमाना) — °) S K2 4 D1 नाजहुः, Ds T1 3 G1 3 M न जहु, T2 निजहु (for नाजहु) Ks M4 पाण्डवास् (for पाण्डव) V1 Bs Dn1 D2-4 6 7 T2 रणे; T1 तथा (for

तदा) G2 तजहु पाण्डुनदन — °) Ks दग्धपादा, B2 5 Ds 4 7 हन्यमाना (for दह्य) V1 Bs Ds महाराज, B1-4 तथा (Bs 4 दा) राजञ् — °) M4 शलका (for शलभा) 8 °) V1 G1 सत्यदेवस् G2 देव (for सेनस्) — After 8^{ab}, D2 reads 149* and G2, 151* — °) B2 चित्रदेवस्, Bs चित्रसेनस् (for मित्रदेवस्) V1 तु षष्ट्या (for त्रिषष्ट्या) V1 B2 5 D2-4 6 7 T2 तु (for च) — °) V1 Bs Dn1 D1-4 6 7 चद्रसेनस्तु (Dn1 D1 श्र) (for देवश्च)

9 D2 G2 M1 om (hapl) 9^{ab} — °) Ks चित्रधर्मा Ds मित्रधर्मा (for वर्मा) M4 त्रिसप्तयासौ (sic) (for त्रिसप्तत्या) — °) K4 Ts Gs सौश्रुतश्च (for सौश्रुतिश्च) V1 B Dn1 Ds-5 7 8 T2 सप्तभि, Da1 D1 सप्तति (for पञ्चभि) M4 श्रुतिश्चापि च पञ्चभि — After 9^{ab}, M2-4 ins 153*, 154* — °) V1 B1 4 Ds Ts G1 3 M1 श्रुतजयश्च, Bs घन (for शत्रु) B1 2 5 Ds 4 6 7 T2 तु (for च) G1 सप्तत्या (for विशत्या) — °) K1 स्वशर्मा, Ks T1 2 M1 सुवर्मा, V1 Ds त्रिगतौ (for सुशर्मा) B1 सप्तभि Bs चद्रदेव तथाष्टभि — S K V1 B1 2 4 D T G1 3 ins after 9 (D2, after 8^{ab})

149* स विद्धो बहुभि सरये प्रतिविन्याध ताक्षपान् ।

[T2 बहुधा (for बहुभि) S K2 4 युद्धे, Dn1 T2 बाणै, Ds शरै T1 Gs सखे (for सरये) S1 प्रतिविधत्तु S2 विध्य तु K1 विध्य स, K2 विध्यतु (sic) K4 विध्यत (for विद्याध)] S K V1 B1 2 4 D (except Ds) T2 cont

150* सौश्रुतिं सप्तभिर्विद्धा सत्यसेन त्रिभि शरै ।

[D2 सौश्रुति, Ds सौश्रुत (for सौश्रुति) K1 सप्तभिर्विद्धा, V1 Dn1 D2 T2 पञ्चविंशत्या]

On the other hand, Ds T1 3 G1 3 ins after 149* G2, after 8^{ab}

151* सौश्रुतिं पञ्चविंशत्या चन्द्रदेवं तथाष्टभि ।

[G2 सौश्रुति, Gs त Ds चद्रसेन G2 चद्रदेवश्च] Ks V1 B1 2 4 Da1 Dn1 D1-5 7 8 ins after 150*

152* शत्रुजय च विशत्या चन्द्रदेवं तथाष्टभि ।

[V1 B1 4 श्रुतजय (for शत्रु) Da1 D1 5 तु (for च) V1 Dn1 Ds चद्रसेने (for चन्द्रदेवं)]

C 8 1085
B 8 27 9
K 8 18 9

शत्रुंजयश्च विंशत्या सुशर्मा नवभिः शरैः ॥ ९
शत्रुंजयं च राजान हत्वा तत्र शिलाशितैः ।
सौश्रुतेः सशिरस्त्राण शिरः कायादपाहरत् ।
त्वरितश्चन्द्रदेवं च शरैर्निन्ये यमक्षयम् ॥ १०
अथेतरान्महाराज यतमानान्महारथान् ।
पञ्चभिः पञ्चभिर्बाणैरेकैकं प्रत्यवारयत् ॥ ११
सत्यसेनस्तु संकुद्रस्तोमर व्यसृजन्महत् ।

समुद्दिश्य रणे कृष्णं सिंहनादं ननाद च ॥ १२
स निर्भिद्य भुज सव्य माधवस्य महात्मनः ।
अयस्मयो महाचण्डो जगाम धरणी तदा ॥ १३
माधवस्य तु विद्वस्य तोमरेण महारणे ।
प्रतोदः प्रापतद्भस्त्राद्रश्मयश्च विशा पते ॥ १४
स प्रतोद पुनर्गृह्य रश्मीश्चैव महायशाः ।
बाह्यामाम तानश्चान्सत्यसेनरथ प्रति ॥ १५

Ks V1 B1 4 Da1 Dn1 D1-5 7 s cont Bs ins after 9
M2-4 ins after 9^{ab} Ds T1 8 G ins after 150*

153* मित्रदेवं शतेनैव श्रुतसेन त्रिभिः शरैः ।

[Ks मित्रवध (for देव) Ks Da1 Dn1 D1 5 8 M2 4
विश्रुतेन V1 सत्यकीर्ति Ds सत्यकीर्ति, T1 Ms मित्रसेन Ts G
सत्यदेव (for श्रुतसेन)]

Ks V1 B1 4 D T1 8 G M2-4 cont S T2 ins after
150*, M1 ins after 9

154* नवभिर्मित्रवर्माण सुशर्माण तथाष्टभिः ।

[T1 M1 अष्टभिर् G1 2 M2-4 अष्टाशिर (for नवभिर्)
Dn1 विन्याध च, T1 विवर्माण, T2 M सुवर्माण (for सुशर्माण)
S तथैव च (for तथाष्टभिः)]
Dn1 cont.

155* सुवर्माण शतेनाजौ सुशर्माण च पचभिः ।

भूयश्चैव सुशर्माण सुवर्माण तथाष्टभिः ।

10 ^a) B1 4 Ts G1 8 श्रुतजय, M1 श्रुतजयश्च (for
शत्रुजय) Ds शत्रुंजय अथेतरान्महाराजान् (s10) (for
^a) — ^b) K1 शिवानितै (s10), D1 8 शिलाशितै, T2
शिलीमुखै (for शिलाशितै) — ^c) D1 सौश्रुतै, D2
सौस्तुतै (for सौश्रुते) K1 सौश्रुति स्सशरस्त्राण (s10)
— ^c) S2 त्वरिता D1 T G त्वरित (for त्वरितश्च) V1
Dn1 चन्द्रसेन, T2 चित्रसेन (for चन्द्रदेव)

11 ^a) B2 Ds 4 8 8 Ts तथेतरान् (for अथे) — ^b)
T2 युध्यमानान् (for यत) — ^c) Dn1 om the first
पचभिर् — ^d) Dn1 प्रत्यधारयत्, Ds वाययत् (s10), T1
पीडयत्, Ts G M2-4 ताडयत्, M1 डारयत् (s10) (for
धारयत्)

12 ^a) G1 8 सत्यदेवस्य (for सेनस्य) — ^b) K4 Ds
विसृजन्महत् (Ds हान्) S (except T2) ससृजे शित
(for व्यसृजन्महत्) — ^c) K4 तमुद्दिश्य (for ससृ) —
^d) B1 ह (for च)

13 ^a) S1 K1 8 Dn1 T2 अयोमयो, S2 K4 अयोमुखो
(for अयस्मयो) S1 K1 B2 महादडो, Ks V1 B1 8-8

D हेमदडो, K4 महाचन्द्रो, S स्वर्णदडो (for महाचण्डो)
— ^d) S धरणीतल (for धरणीं तदा)

14 ^a) Bs च, Da1 तु (for तु) Ks विध्वस्य, Ds
(m as in text) विप्रस्य (for विद्वस्य) — ^b) Da1 D1 8
महाहवे, Dn1 D2 त्सना, T1 त्सन (for रणे) — ^c) Ks
प्राद्रवद् G1 न्यपतद् (for प्रापतद्) T G2 8 M प्रतोदमप-
तद्भस्त्राद् — ^d) D4 तु (for च) — Ks Dn1 D4m 7 8
ins after 14 T2 G1 after 15 Ts Gs M2 8 after 16^{ab}

156* वासुदेव विभिन्नाङ्ग इष्ट्वा पार्थो धनजय ।

क्रोधमाहारयतीन् कृष्ण चेदमुवाच ह ।

प्रापयाश्चान्महाबाहो सत्यसेन प्रति प्रभो ।

[Ts Gs M2 8 om line 1 — (L 1) = (var)
10^{ab} Ks तु निभिन्न, Ds सुनिभिन्न (for विभिन्नाङ्ग) T2
G1 विष्वक्सेन सुनिवद्ध (for the prior half) Ds मेद (for
पार्थो) — (L 2) G1 आहारयस् T2 8 Gs वाक्प्र (for कृष्ण)
— (L 3) Dn1 प्रापयासान् Ds प्रापयस् T2 8 G1 8 M2 8
चोदयाश्चान् (for प्रापया) Ks T2 8 G1 8 M2 8 सत्यसेन
रथ प्रति (for the posterior half)]

Ks Dn1 D4m 7 8 cont

157* यावदेन शरैस्तीक्ष्णैर्नयामि यमसादनम् ।

while M2 8 ins after 156*

158* तत सचोदयामास सत्यसेनरथ प्रति ।

M2 8 cont Ts Gs ins after 156*

159* अथ दिव्यास्त्रविच्छूरो जातमन्युर्धनजय ।

15 ^a) K1 8 B2 Ds स तु प्रतोद गृह्याशु, V1 Dn1
D3 4 6 7 S प्रतोद गृह्य सोन्य तु (Ds 4 6 7 T2 8 G M1 8
न्यत्तु), B1 2-5 Da1 D1 8 स प्रतोद प्रगृह्याशु, D2 प्रतोद
गृह्य सौ तथा (s10) — ^b) K1 8 B1 8-5 Da1 D1 8 8
तथा रश्मीन् (K1 Ds रश्मीर्) हायशा, V1 Dn1 D2-4 6 7
रश्मीनपि यथा पुरा, B2 रथरश्मीन्महायशा, S रश्मीन्संगृह्य
च द्रुत (M स्वय) — ^c) B1 अस्मान् (for अश्वान्) — ^d)
T2 8 G1 8 सत्यदेवरथ प्रति

विष्वक्सेनं तु निर्भिन्नं प्रेक्ष्य पार्थो धनंजयः ।
 सत्यसेन शरैस्तीक्ष्णैर्दारयित्वा महाबलः ॥ १६
 ततः सुनिशितैर्बाणै राज्ञस्तस्य महच्छिरः ।
 कुण्डलोपचित कायाचकर्त पृतनान्तरे ॥ १७
 त निहत्य शितैर्बाणैर्मित्रवर्माणमाक्षिपत् ।
 वत्सदन्तेन तीक्ष्णेन सारथिं चास्य मारिष ॥ १८
 ततः शरशतैर्भूयः सशक्तगणान्वशी ।
 पातयामास सकुद्धः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ १९
 ततो रजतपुङ्खेन राज्ञः शीर्षं महात्मनः ।

मित्रदेवस्य चिच्छेद क्षुरप्रेण महायशाः ।
 सुशर्माणं च संकुद्धो जनुदेशे समार्दयत् ॥ २०
 ततः संशप्तकाः सर्वे परिवार्य धनंजयम् ।
 शस्त्रौघैर्मृदुः क्रुद्धा नादयन्तो दिशो दश ॥ २१
 अभ्यर्दितस्तु तैर्जिष्णुः शक्रतुल्यपराक्रमः ।
 ऐन्द्रमस्त्रमेयात्मा प्रादुश्चक्रे महारथः ।
 ततः शरसहस्राणि प्रादुरासन्विशा पते ॥ २२
 ध्वजानां छिद्यमानानां कार्मुकाणां च संयुगे ।
 रथानां सपताकानां तूणीराणां शरैः सह ॥ २३

C 8 1108
B 8 27 29
K 8 18 20

16 K₁ reads 16^{ab} twice consecutively — ^a) Ś₁ K₁ 2 B₈ विश्वक्सेन, K₄ (second time) चित्तेन (sic) B₈ om from निर्भिन्न (in 16^a) up to 17^a D₂ T₁ 8 G₈ M₂-4 सुनिर्विद्ध (for तु निर्भिन्न) K₄ (first time) D_{n1} D₈ T₂ G₁ M₁ अथ दिव्यास्त्रविच्छूरो — ^b) K₄ (first time) D_{n1} D₈ जातामर्षो, V₁ प्रेक्षयन्नो, B₁ 2 5 D₂-4 7 T₁ 8 G₂ 8 M₂-4 दृष्ट्वा पार्थो, B₄ वीक्ष्य पार्थो, T₂ G₁ M₁ जातमन्युर (for प्रेक्ष्य पार्थो) — ^c) V₁ B (B₈ om) D_{n1} D₂-4 8-8 S दारयित्वा (for दार) V₁ D₂ 6 T₂ महारथ, B₁ 4 D_{a1} D₁ 5 बल, B₂ 5 D_{n1} D₈ 4 7 T₁ रथ, T₂ G₈ बली (for बल)

17 B₈ om 17 (cf v l 16) — ^a) D₈ M₂-4 स, G₁ तु (for सु-) — G₂ om (hapl.) from बाणै (in 17^a) up to शतैर् (in 19^a) K₁ om (hapl.) 17^b-18^a — ^b) D_{n1} D₈ 8 राजस्य (for राज्ञस्य) S (G₂ om) राजस्तस्य महात्मन — ^c) T G₁ 8 M₁ 8 कुण्डलोपहित Cc cites उपचित — ^d) K₈ भृशमुत्तर V₁ B₂ 5 D_{n1} D₂ 6 पृतनामुखे, D₁ पृष्ट स्तनान्तरे (sic), T₁ प्रहसन्निव T₂ 8 G₁ 8 M प्रहसन्निव (for पृतनान्तरे)

18 G₂ om 18 K₁ om 18^a (cf v l 17) — ^a) V₁ B₂ 5 D₂-4 8 7 निहत्य (for निहत्य) — ^b) Ś K चित्रवर्माणम् K₈ T₁ G₁ M आहवे, V₁ आक्षिणोत्, D₈ अक्षिणोत्, T₂ G₈ एव च, Cc आक्षिपत् (as in text) — ^c) S (G₂ om) इत्वा च (for तीक्ष्णेन) — ^d) K₈ D_{n1} मारिष

19 G₂ om तत शरशतैर् (cf v l 17) — ^a) D₈ शरैः शत (before cor. शत शरैर्) K₈ om भूय — ^b) Some MSS ससप्तक V₁ T₂ 8 G M₁ बहुन्, B D_{n1} D₂-4 7 बली (for वशी) — ^c) Ś K₁ 4 वै, D₈ तान् (for स)

20 ^a) K₁ V₁ B₂ 8 8 D₈ T G M₁ राजतपुङ्खेन — ^b)

V₁ B₈ D₂-4 7 राजन्, D_{n1} राज, D₈ शिरस्य (for राज) D₈ तस्य (for शीर्ष) B₂ महारथ (for त्मन) — ^c) B₂ 4 D_{a1} D₂-4 7 S मित्रसेनस्य, B₈ चित्रदेवस्य, B₆ चित्रसेनस्य (for मित्रदेवस्य) — ^d) B₈ D₂-4 8 7 महारथ, M₂ 4 त्मना (for यशा) — ^e) K₁ स्वशर्माण, K₈ T₂ सुवर्माण (for सुशर्माण) K₁ च सकुद्धो, V₁ B₂ 5 D₈ 4 8-8 T₂ सुसकुद्धो, D₂ तु सकुद्धो, T₁ 8 G M तत क्रुद्धो (for च सकुद्धो) — ^f) K₁ B₈ समाहरत्, K₈ V₁ B₂ 6 D T₁ M हनत्, B₄ T₂ 8 G सम(B₄ मा)पयत् (for समार्दयत्) — After 20, S ins

160* नाराचेन सुतीक्ष्णेन सुमुक्तेन महायशाः ।

21 ^a) Some MSS ससप्तका B₂ सशप्तकगणा सर्वे — ^b) K₄ धनजय (for जयम्) — ^c) D_{n1} शरौघैर्, G₂ शस्त्रौघै (for शस्त्रौघैर्) Ś K₁ 4 ममृदु, D₈ (m as in text) ममृदु, T₂ बहुभि (for ममृदु) M₄ क्रुद्धो (for क्रुद्धा)

22 ^a) K₈ अत्यर्दितस्, D₈ अभ्यर्दितैस् (for र्दितस्) B₂ 8 तज्जिष्णु (for तैर्जिष्णुः) S स तैर्भ्यर्दितो जिष्णु — ^b) K₁ D₈ G₂ पराक्रमे (D₈ मा) — ^c) T₂ इन्द्रम् (for ऐन्द्रम्) K₈ अभेद्यात्मा (for अभेयात्मा) — ^d) K₁ शत (for शर) — ^e) M₁ प्रादुरासीद् (for 'रासन्) — After 22, S ins

161* कार्मुकात्पाण्डुपुत्रस्य पार्थस्यामिततेजसः ।

23 ^a) T₁ M₂ ततस्ते, T₂ 8 G ततस्तु, M₁ 8 ततस्तेषु (for ध्वजानां) — ^b) K₁ 8 4 D_{a1} D_{n1} D₁ 8-8 कार्मुकानां V₁ B₂ 4 5 D₂-4 8 7 मारिष (for सयुगे) S ध्वजानां धनुषा तथा — K₈ om (hapl.) 23^a-24^a B₈ om 23^a — ^c) D_{a1} D₁ 5 च, D₂ सु (for स) — ^d) T₂ तूणीरानां K₁ शतै, B (B₈ om) D S युगै (for शरै)

C 8 1105
B 8 27 30
K 8 18 30

अक्षाणामथ योक्त्राणां चक्राणां रश्मिभिः सह ।
कूबराणा वरुथाना पृषत्कानां च संयुगे ॥ २४
अश्मना पतता चैव प्रासानामृष्टिभिः सह ।
गदाना परिधाणा च शक्तीना तोमरैः सह ॥ २५
शतघ्नीना सचक्राणां भुजानामूरुभिः सह ।
कण्ठसूत्राङ्गदाना च केयूराणा च मारिष ॥ २६
हाराणामथ निष्क्राणा तनुत्राणा च भारत ।
छत्राणां व्यजनाना च शिरसा मुकुटैः सह ।
अश्रूयत महाशब्दस्तत्र तत्र विशां पते ॥ २७

सकुण्डलानि स्वक्षीणि पूर्णचन्द्रनिभानि च ।
शिरास्युर्व्यामदृश्यन्त तारागण इवाम्बरे ॥ २८
सुस्रग्वीणि सुवासासि चन्दनेनोक्षितानि च ।
शरीराणि व्यदृश्यन्त हताना च महीतले ।
गन्धर्वनगराकार घोरमायोधनं तदा ॥ २९
निहतै राजपुत्रैश्च क्षत्रियैश्च महाबलैः ।
हस्तिभिः पतितैश्चैव तुरगैश्चाभवन्मही ।
अगम्यमार्गा समरे विशीर्गैरिव पर्वतैः ॥ ३०
नासीच्चक्रपथश्चैव पाण्डवस्य महात्मनः ।

24 Ks om 24 (of v 1 23) K4 om (hapl) 24^{ab} — ^a) G2 च स (for अथ) V1 B D (except Dn1 D8) S (except G2) चक्राणा (for योक्त्राणा) — ^b) V1 B D2-4 5 7 T G1 8 M योक्त्रा (B1 M2-4 कृ)णा, Da1 D1 5 युगाना (for चक्राणा) V1 M2-4 रश्मिभि (for रश्मिभि) I2 om सह G2 रश्मिभि सहसा तदा — ^c) S2 om (hapl) 24^a-25^d — ^e) Dn1 कूबराना — ^a) K1 पृषत्काना, V1 B2 T2 आकर्णागा, Dn1 आकर्णाना, D2 मार्गाना, G1 वषट्काणा G2 पृषत्काणा (for ट्काना) V1 D8 भारत, B1 संयुगे, B2 D2 सर्वेश (for संयुगे)

25 S2 om 25 (of v 1 24) — ^a) K1 अश्मान, V1 B2 रश्मीना B1 8-5 Da1 D1 8-7 T1 2 M अश्माना, D2 अश्माना, T8 G हयानां (for अश्मना) V1 पतति (for पतता) L1 8-5 Da1 D1 8-5 T2 8 G M चापि, D1 चापि, T1 चासि (for चैव) — ^b) K8 ग्रामादाम्, B8 युगानाम् (for प्रासानाम्) T1 G2 8 M2-4 अस्त्रिकर्ष (T1 मं)णै, T8 अपि कर्षणै, G1 अस्त्रिचर्मणा, M1 अस्त्रिकर्षणे (for ऋष्टिभि सह) Da1 D1 5 पाशाना च (D5 स)ट्टिभि सह, D4 गजा नासृषिभि सह — ^c) S1 K B D (except Dn1 D8) T2 8 G2 8 M2 परिधाना, T1 परिपूर्णश्च — ^d) K4 V1 B D (except Dn1 D8) शक्तितोमरपट्टिश्चै (B1 ट्टिभै) Co cites पट्टिश्चै, adding सहैत्यनुयुज्यते

26 ^a) K8 च चक्राणां, B1 8 च शस्त्राणा, Da1 D1 8 च सर्वानां, Dn1 D2 8 च चक्राणा, T2 सुचक्राणा (for सच) — ^b) K1 8 V1 B D T G M2-4 चोरुभि, M1 चारिभि (for ऊरुभि) — Ks om (hapl) 26^a-27^d — ^c) T2 8 G कर्णसूत्राङ्गदाना च Co cites अङ्गदाना — ^d) K1 D5 सकेयूराणा (hypermetric), Co केयूराणा (as in text) K4 मारिष

27 Ks om 27^{added} (of v 1 26) — ^a) S1 K1 8

Dn1 D8 निष्क्राना, V1 नि कागा (for निष्क्राणा) S हाराणा श्रोणि (T2 8 G हेम)सूत्राणा — ^b) K1 तद्वत्राणा (s10), Dn1 D8 T1 M तलत्राणा, T2 G कटकाना (for तनुत्राणा) — ^c) T2 मुकुटै D2 शिराणा कुडलै सह, T1 8 G M मुकुटाना महात्मना — ^d) K8 स्वश्रूयत (s10) (for अश्रूयत) S2 V1 B8 महाशब्दस्, D8 महाराजन् (for महाशब्दस्) K1 ततस्, D8 शब्दस् (for the first तत्र) Dn1 D8 S राशयश्चात्र (Dn1 D8 य सप्र, T1 यस्तत्र, M1 य सप्र, M2-4 य स्मात्र) दृश्यते पतिताना महीतले

28 G2 om (hapl) 28^a-29^d — ^a) K8 Da1 D5 8 सुकुण्डलानि S (G2 om) सुस्रग्वीणि (for स्वक्षीणि) — ^b) K1 2 D7 om (hapl) 28^a-29^b — ^c) V1 [ऊ]र्व्याम् (for [उ]र्व्याम्) B8 स दृश्यते (for अदृश्यन्त) — ^d) K4 V1 B1 4 5 D2-4 6 T2 ताराजालम् (for गण)

29 G2 om 29^{added}, S1 K1 2 D7 om 29^{ab} (of v 1 28) — ^a) K8 सुस्रग्वीणा (s10), K4 D2 सुस्रग्वीनि, B8 सुग्रीवाणि, Dn1 सुस्रग्वीणि, D8 सुस्रग्वीणि, S (except T2, G2 om) सुखाद्वाणि (for सुस्रग्वीणि) K8 सुवासासी, B1 सुवासानि V1 शुभ्राणि शुभवासासि — ^c) D8 न्यदृश्यत, M1 प्रद (for व्यदृ) — ^d) K8 V1 B2-5 D S (G2 om) निहताना (for हताना च) B1 निहता महीतले — ^e) S रुद्रस्याक्कीडसदृश

30 ^b) T2 महाखलै (for बलै) — After 30^{ab}, S ins

162* अर्जुनेन महाराज तत्र तत्र महारणे ।

[M महाहवे (for रणे)]

— ^c) V1 अस्तिभि (for हस्तिभि) K8 G2 पत्तिभिश्च, D8 पत्तिवैश्च (for पत्तिवैश्च) B1 रणे विचरतस्त्वय — ^d) Some MSS तुरगैश्च — ^e) V1 B5 D2-4 5 7 S अगम्यरूपा (for मार्गा) — ^f) T2 8 G2 8 विस्तीर्णैर्, G1 विस्तीर्णैर् (for विशीर्णैर्)

निव्रतः शात्रवान्महैर्हस्त्यश्च चामितं महत् ॥ ३१
 आ *तुम्बादवसीदन्ति रथचक्राणि मारिष ।
 रणे विचरतस्तस्य तस्मिँल्लोहितकर्दमे ॥ ३२
 सीदमानानि चक्राणि समूहुस्तुरगा भृशम् ।
 श्रमेण महता युक्ता मनोमारुतरहसः ॥ ३३
 वध्यमान तु तत्सैन्यं पाण्डुपुत्रेण धन्विना ।
 प्रायशो विमुखं सर्वं नावतिष्ठत सयुगे ॥ ३४
 ताञ्जित्वा समरे जिष्णुः सशप्तकगणान्वहून् ।

राज स महाराज विधूमोऽधिरिज्जलन् ॥ ३५
 युधिष्ठिर महाराज विसृजन्तं शरान्वहून् ।
 स्वयं दुर्योधनो राजा प्रत्यगृह्णादभीतवत् ॥ ३६
 तमापतन्त सहसा तव पुत्रं महाबलम् ।
 धर्मराजो द्रुत विद्धा तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥ ३७
 स च तं प्रतिविन्याध नमभिर्निशितैः शरैः ।
 सारथिं चास्य भल्लेन भृशं क्रुद्धोऽभ्यताडयत् ॥ ३८
 ततो युधिष्ठिरो राजा हेमपुङ्खाञ्जिलीमुखान् ।

C 8 1122
B 8 28 4
K 8 19 6

31 ^a) T₂ 8 आसीद् (for नासीच्च) K₈ चक्रपथाश्, V₁ रथस्, T₁ रथगतिस, T₂ 8 G M रथपथस् (for चक्र) V₁ B₄ 8 D₈ 4 7 T₂ तत्र, Dn₁ D₅ T₁ 8 G M तस्य (for चैव) D₂ नासीद्व्या च राजेद् — ^o) D₂ om निव्रत D₈ निव्रते K₄ शात्रवान् V₁ D₆ शात्रव, B₄ शीघ्रवद् (for शात्रवान्) — ^a) S₁ चासित, V₁ B₁ 2 5 D₂-4 7 चास्यतो, B₄ Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 चापि तन् (for चामित) K₈ हस्त्यश्चैर्वापि तन्मही D₈ हस्त्यश्चरथसत्तमान्, T₂ (sup in as in text) हस्त्यश्च चामितौजस

32 ^a) S₂ आ तुगाद्, K₈ तद्व्याश्च, K₄ आर्तवच्च, V₁ आतका, B₁ Da₁ D₁ 8 6 Co आ तुगाद्, B₈ मातगा, B₄ स्वातुगाद्, B₄m स्वातुत्ताद् B₅ स्वातुगा, D₇ स्वातुगा (sic) (for आ*तुम्बाद्) V₁ B₈ 5 D₇ इव (for अव) S₁ आत्त*दवसीदति, K₁ आर्तस्यादव (sic), K₂ आतु*दव, B₂ मातगाश्चापि सीदति, Dn₁ D₈ आर्तवत्तत्र (Dn₁ व तत्र) सीदति, D₂ प्रयातु न व्यवस्यति, D₄ मातगास्तत्र सीदति, D₈ अतकादेव सीदति — For 32^{ab}, S subst (G₁ ins after 32^{ab})

163* आसादितस्ततो राजत्रयचक्र विशा पते ।

[T₁ आच्छादित, G₂ आसीदितस् (for आसादितस्) T₂ अभवत्तन सीदति, M आ तुवाभ्या हि चक्रे ते (for the prior half) G₁ 2 रथचक्रे, M सीदन स (for रथचक्र)] — ^o) D₂ विषणे (sic) (for रणे) K₂ रणे विशरतस्तत्र, V₁ B₈ D₈ 4 6 7 T₂ चरतस्तस्य सग्रामे

33 ^a) S सीदमाने तु (G₂ नो स) चक्रे ते (M₁ तु) — ^b) S₂ D₄ समूहुस्, K₁ सहत्तस्, K₈ समुद्रस्, M₁ समूहुस् (for समूहुस्) B₁ 8 Da₁ D₁ 5 तथा, B₄ तदा (for भृशम्) — ^o) B₁ श्रमेण (for श्रमेण) B₄ Da₁ D₁ 5 परमायु (Da₁ मु)क्ता (for महता युक्ता) — ^a) D₂ रहसा

34 ^a) K₄ Dn₁ च (for तु) — ^b) B₈ D₂ T₈ G धीमता (for धन्विना) — ^o) K₄ D₄ 8 प्रायशो, D₂

प्रायसा (for प्रायशो) B₄m Dn₁ D₂ 6 8 [S]भिमुखे (for त्रिमुख) K₁ शर्वा G₂ सैन्य (for सर्व) K₈ प्रायश्च विमुखा [ ] सर्वे — ^a) S₁ K₂ नावतिष्ठत, K₈ B₁ 8 D₈ T₂ G₂ नावतिष्ठ (K₈ छ)ति (for नावतिष्ठत) B₈ D₂-4 6 7 भारत, D₈ सगरे (for सयुगे)

35 ^a) K₈ हत्वा, G₂ M₂ छित्वा (for नित्वा) — ^b) Some MSS ससप्त — S₁ K₁ 2 om (hapl) 35^a — 36^b — ^o) K₈ Dn₁ स महाबाहुर्, B₁ 8 4 Da₁ D₁ 5 सहसा राजन् (for स महाराज) K₄ V₁ B₈ D₂-4 6 7 विरराज तदा पार्थो, B₂ विरराज महाराज — ^a) K₈ B₁ [उ]ज्ज्वल (for जलन्) — After 35 K₈ 4 V₁ B D S ins an addl colophon [Adhy name Dn₁ ससप्त युद्ध T₁ अर्जुनपराक्रमो, T₂ सशप्तकवयो — Adhy no (figures, words on both) B₁ 2 D₈ 6 27, D₄ 28, T₁ 8 G M 18, T₂ 20]

36 S₁ K₁ 2 om 36^{ab} (of v l 30) Before 36 K₈ 4 V₁ B D 5 (G₂ preceded by श्रीकृष्णाय नमः), ins सजय उवाच — ^b) B₁ 8 4 D₈ प्रवपत्, B₂ प्रवर्षत (for विसृजत्) B₁ 4 बहून्शरान् (by transp) Da₁ D₁ 5 प्रवपत् सुहु शरान् — ^o) K₁ दुर्योधन

37 ^b) K₈ V₁ D₂-4 6 महारथ (for जलम्) — ^a) M₁ बध्वा (for विद्धा)

38 ^a) K₈ V₁ B (except B₈) D S तु (for च), K₂ गत (for च त) — ^a) V₁ T₁ व्यताडयत्, G₂ हाना (for अभ्यता)

39 ^a) K₁ दुर्योधनो (for युधिष्ठिरो) K₈ V₁ B₂ 8 D₂ 8 6 7 T₂ राजन् (for राजा) K₂ युधिष्ठिकपरो राजा (sic) — After 39^a, B₈ ins

164* प्रत्यगृह्णादभीतवत् ।

त्वरया परया युक्तो — ^b) K₈ V₁ B₂ 5 D₂-4 6 7 S स्वर्णपुङ्खान् (for हेम) B₈ D₂ T₁ 8 G₂ 8 M शिलाशितान्, D₁ शिलिमुखान्, D₈

G 8 1122
B 8 26 4
K 8 19 4

दुर्योधनाय चिक्षेप त्रयोदश शिलाशितान् ॥ ३९
चतुर्भिश्चतुरो बाहांस्तस्य हत्वा महागन्धः ।
पश्चमेन शिरः कायात्सारथेस्तु समाक्षिपत् ॥ ४०
पष्ठेन च ध्वजं राज्ञः सप्तमेन च कार्मुकम् ।
अष्टमेन तथा खड्गं पातयामास भूतले ।
पश्चभिर्नृपतिं चापि धर्मराजोऽर्दयद्भृशम् ॥ ४१
हताश्चात्तु रथात्तस्मादवप्लुत्य सुतस्तव ।
उत्तमं व्यसन प्राप्तो भूमावेव व्यतिष्ठत ॥ ४२
तं तु कृच्छ्रगतं दृष्ट्वा कर्णद्रौणिकृपादयः ।

अभ्यवर्तन्त सहिताः परीप्सन्तो नराधिपम् ॥ ४३
अथ पाण्डुसुताः सर्वे परिवार्य युधिष्ठिरम् ।
अभ्ययुः समरे राजस्ततो युद्धमवर्तत ॥ ४४
अथ तूर्यसहस्राणि प्रावाद्यन्त महामृधे ।
क्ष्वेडाः किलकिलाशब्दाः प्रादुरासन्महीपते ।
यदभ्यगच्छन्समरे पाञ्चालाः कौरवैः सह ॥ ४५
नरा नरैः समाजमुर्वारणा वरवारणैः ।
रथाश्च रथिभिः सार्धं हयाश्च हयसादिभिः ॥ ४६
द्वान्यासन्महाराज प्रेक्षणीयानि संयुगे ।

शली, G₁ शिला चितान् — B₁ om (hapl) 39^{ad}
— ^a) S₁ K₂ हेमपुखान्, S₂ K₄ हेमचित्रान् T₂ चतुर्दश
(for त्रयोदश) S₁ K₂ B₂ D₁ १ शिलाशितान्, B₂ T₂ G
M शिताञ्छरान् D₂ शिलीमुखान्, T₁ महाशरान् (for
शिलाशितान्)

40 ^b) G₂ भित्त्वा (for हत्वा) S₂ K₂ ४ महाबल (for
रथ) — ^a) V₁ B₂ D₂₋₄ १ १ च (for तु) K₁
समाक्षिपत्, T₁ समाच्छिनत् (for क्षिपत्)

41 ^a) G₂ अष्टमेन (for पष्ठेन च) K₂ V₁ B D
(except D₈) T G₁ M तु (for च) — ^b) B₂ सप्तकेन
(for सप्तमेन) K₂ B D (except D₂ ६) S तु (for च)
— ^c) K₂ तु तथा (hypermetrio), T₁ G₁ तदा (for तथा)
— ^d) B₂ चाप्य (for चापि) — ^e) D₁ [5] र्दयन् (for
र्दयद्)

42 ^a) M₁ हत्वाश्चात् (for हत्वा) B₁ तुरगात् (for
तु रथात्) — ^b) K₂ अवप्लुत्य (for क्लुत्य) T₂ ३ G₁ ३
तवात्मज, G₂ स्थितस्तव (for सुत) — ^c) D₂ उन्नम,
D₂ उत्तम (for उत्तम) B₂₋₄ D₁ ५ प्राप्य (for प्राप्तो)
— ^d) K₂ V₁ B₂₋₅ D₂₋₄ ६-८ T₁ ३ M [अ] वतिष्ठत
(M₁ त), B₁ [अ] य (for व्यति)

43 ^b) K₁ ४ द्रोणि D₂ द्रोण (for द्रौणि) G₂
कर्णद्रौणि पदातय — ^c) K₂ V₁ अभ्यधावत (for
वर्तन्त) S₂ K V₁ B₁ ५ D₂₋₄ ६-८ T₁ ३ G सहसा (for
सहिता) — ^d) D₈ परीप्सते (for प्सन्तो) K₂ V₁ D₂ ६
नरेश्वरं (D₂ र), B₂ नृप तदा, B₄ S (except T₂) जनाधिप,
D₁ नराधिप, D₄ धिप (for धिपम्)

44 ^a) S (except T₂ M₁) तत (for अथ) — ^b)
T₁ M₁ परिवन्तुर् (for वार्य) — ^c) S₁ K₂₋₄ V₁ B₂
D₂₋₄ ५ १ अन्वयुः, S₂ अनुय (sio), K₁ अन्वय (for
अभ्ययु)

45 ^a) K₂ V₁ B (except B₂ ३) D₂₋₄ १ ततस् (for
अथ) — ^b) K₁ ३ ४ T₂ M₁ प्रवाद्यत (K₂ ते) (for
प्रावा) D₂ D₁ ५ महाहवे, T₁ महीतले (for महामृधे).
— ^c) K₂ ३ D₂ क्ष्वेला, K₄ क्ष्वाडा, B D₂ D₁ ३-१ तत*,
S क्ष्वेला (M₁ ला) (for क्ष्वेडा) K₁ किलकिला शब्दा
K₂ D₂ D₁ ३ किलकिलाशब्द D₂ S किलि (T₁ ल)-
किलाशब्दा — ^d) K₂ प्रादुरास, B₂ D₁ ५ रासीन्, T₂
रासद् (for रासन्) S₂ K₁ २ ४ महीतले, K₂ V D₂ T₂ ३
G M₁ विशा पते, T₁ महाद्युते, M₂₋₄ अनेकश (for
महीपते) — ^e) K₁ यदन्यगच्छन् (sio), K₂ यदत्य, K₂
D₂ समभ्यगच्छन्, V₁ D₂ M₂₋₄ यदाभ्य, D₂ D₁ ५
तमभ्य, D₂₋₄ १ यत्राभ्य, D₂ T₂ यथाभ्य, T₂ G ये येभ्य
(for यदभ्य) — ^f) Some MSS पचाला G₁ ३ M₂₋₄
केकयै (for कौरवै) — After 45, S ins

165* ते शूरा समरे सर्वे प्राक्षीयन्त ततस्तत ।

[G₂ प्राक्षिपत M₁ प्राक्षीयत T₁ प्रेक्षयत समतत, M₂₋₄
प्राक्षीयत समतत (for the posterior half)]

46 ^a) S₂ K₁ ३ नरैर्नरा (by transp), K₄ नरैर्नरान्
G₂ समाजमुद् (for जगमुद्) — ^b) S₂ वारवारणै, B₁ ३
S वारणै सह (M₁ गैरपि), D₂ चापि वारणै (for
वारवारणै) — ^c) S (except G₁) रथिनो (for रथाश्च)
— ^d) M₁ हयाश्च V₁ D₂ सह सादिभि (for हय)
— After 46, T₂ ins 166*

47 ^a) B₂ युद्धानि (for द्वद्धानि) K₄ सहस्राणि, D₂
महाराजन् — ^b) S (except T₂) [अ] निकश (for
संयुगे) — S ins after 47^{ad} (T₂ after 46)

166* तावकानां परेषां च चित्राणि च गुरुणि च ।
— S₂ K₁ ३ ४ read 47^{ad} after 48 — ^c) K₂ V₁ D₂
D₁ ३ ३ विस्सायनानि, K₄ पन्नानि, B₁ ५ ५ D₂ ४ १ विविधा-
न्यपि; B₂ विस्सापनीयानि (hypermetrio), D₂ D₂

विस्मापनान्यचिन्त्यानि शस्त्रवन्त्युत्तमानि च ॥ ४७
 अयुध्यन्त महावेगाः परस्परवधैषिणः ।
 अन्योन्यं समरे जघ्नुर्योधव्रतमनुष्ठिताः ।
 न हि ते समर चक्रुः पृष्ठतो वै कथंचन ॥ ४८
 मुहूर्तमेव तद्युद्धमासीन्मधुरदर्शनम् ।
 तत उन्मत्तवद्राजनिर्मर्यादमवर्तत ॥ ४९

रथी नागं समासाद्य विचरन्नणमूर्धनि ।
 प्रेषयामास कालाय शरैः संनतपर्वभिः ॥ ५०
 नागा हयान्समामाद्य विक्षिपन्तो बहूनथ ।
 द्रागयामासुरत्युग्रास्तत्र तत्र तदा तदा ॥ ५१
 विद्राव्य च बहूनश्चाग्नागा राजन्बलोत्कटाः ।
 विषाणैश्चापरे जघ्नुर्मृदुश्चापरे भृशम् ॥ ५२

C 8 1139
B 8 28 21
K 8 19 25

विस्मापय (D₂ या) नि (sio), T₂ G₁ ३ विस्मापकानि (for पनानि) K₂ [अ] चित्रानि, T₁ ३ G [अ] नीकानि, T₂ M₂₋₄ [अ] नेकानि (for [अ] चिन्त्यानि) — ^a) D₂ D₁ ३ शब्द (for शस्त्र) K₁ ३ शस्त्रवद्यु (K₄ सु) उत्तमानि च (sio), S (except T₂) शस्त्रास्त्रगुरुसपदा — After 47, N T₂ ins

167* ते शूरा समरे सर्वे चित्र लघु च सुष्ठु च ।

[D₂ ततस्ते (for ते शूरा) T₂ तत्र शूरास्तत नवे (for the prior half)]

48 ^a) K₁ अयुध्यन्त (for अयु) S (except T₂) युद्धानि चक्रिरे राजन् — ^b) S (except T₂) परस्परजिगीषया — ^c) S₁ K₁ ३ ४ जघ्नुः, G₂ राजन्, M₂₋₄ यौधा (for जघ्नुः) — ^d) M यौधव्रतम् (for योध) V₁ अधिष्ठिता, T₁ M₂₋₄ अनुव्रता (for धिता) G₂ जघ्नुर्यौधा प्रतिष्ठिता — After 48^{aa} D₂ reads 50^{ab}, repeating it with v 1 in its proper place — ^e) K₁ B₁ समरे चक्रुः, T₁ ३ G₁ ३ M प्रहरति स्म G₂ प्रहरति स्म समरे — ^f) K₂ पृष्ठजोधै (sio) (for पृष्ठतो वै) S पृष्ठतो नाप्यनायुध (G₂ द्रवत्, M₂₋₄ युधान्) — After 48, S K₁ ३ ४ read 47^{aa}

49 ^a) K₂ D₂ D₂ S मुहूर्तमेव (for मेव) — ^c) K₂ उन्मत्तवत्कृतो, B₂ D₂ D₂ उन्मत्तवत्ततो (by transp), B₂ D₂ D₁ ३ उन्मत्तग (B₂ गा) गवद्

50 D₂ reads 50^{aa} (for the first time) after 48^{ab} ^a) V₁ रथिनाग, D₂ T₁ रथिनाग, D₂ (first time) ततो नाग, T₂ ३ G M₁ रथी (G₂ थ) पत्ति, M₂₋₄ रथी पत्तीन् (for रथी नाग) — ^b) K₂ B D₂ D₁ ३ ४ दा (K₂ वा) रथन्, V₁ व्यद्रवद्, D₂ D₂ T₂ व्यचरद् T₁ ३ G M समरे (for विचरन्) S K B D (except D₂ D₂ ३) T₁ ३ G M निशितै शरै (for रणमूर्धनि) — ^c) D₂ द्रावयामास (for प्रेष) V₁ D₂ D₂ T₂ प्रेषयन् (D₂ त्प) रलोकाय, T₁ ३ G M प्राहिणोत्पर (T₂ G द्यम) लोकाय — ^d) S (except T₂) कश्चि (M₁ कचि, M₂ किचि) देव पराक्रमात्

51 T₁ om 51^{ab} — ^a) K₂ B₂ D₂ T₂ नागान्द्वयान्; T₂ G M नागानन्य D₂ समादाय (for साद्य) — ^b)

V₁ रणे बहून् (for बहूनथ) K₁ रथे, B D रणे, T₂ शरान् (for अथ) T₂ G M बहुधा विकिरन्शरान् (M₁ ३ त्रणे, M₂ त्रथे) — ^c) B₁ ३ ४ D₂ D₂ ३ ४ दा (D₂ द्रा) रयामासुर (for द्राव) K₁ अभ्यग्रास्, K₂ अभ्यग्रास्, V₁ B₁ ३ D₂ ३ ४ ४ T₂ अत्युग्र (for ग्रास्) D₂ T₁ ३ G M द्राव (T₂ G₂ दार) यामास समरे — ^d) B₁ ततस् (for the first तत्र) — After 51, N T₂ ins

168* हयारोहाश्च बहव परिवार्य गजोत्तमान् ।

तलशब्दरवाश्चकु सपतन्तस्ततस्तत ।

धावमानास्ततस्तास्तु द्रवमाणान्महागजान् ।

पाश्वत् पृष्ठतश्चैव निजमुर्हयसादिन ।

[(L 1) B₁ हयारोहाश्च, D₂ ३ तयारोहाश्च (for हया) B₂ D₂ ३ ४ हयोत्तमान्, D₂ गजोत्तमान् — (L 2) V₁ तत्तु शब्दरवाश्चकु (for the prior half) S₁ K V₁ D₂ सस्पृशतस्, B₂ सपतन्तस् (for सपत तत्) D₂ D₁ ३ समतत् (for ततस्तत) — (L 3) K₁ धावमान, K₂ माणास् B₁ ३ D₂ D₂ D₁ ३ ४ वध्य (B₁ य) मानास् B₂ युगमानास् B₂ बलमानास् (sio), D₂ धावमानास् K₂ धावतानाश्रितस्तास्तु (sio) (for the prior half) S₁ K₁ ३ ४ V₁ द्रावमाणान् B₂ द्रवमाणान्, D₂ D₁ ३ ४ द्रवमाणान् (for माणास्) B₂ तथा (for महा) — (L 4) B₁ पाश्वत् D₂ पृष्ठतस् (for पृष्ठतस्) B₂ repeats from हव परिवार्य in line 1 up to पृष्ठतश्चैव in line 4 B₂ गजसादिन (for हय)]

T₂ G₂ read 54-55 after 51

52 T₁ G₁ ३ M read 52-53 after 56 — ^a) V₁ तु (for च) B₁ अस्मान् B₂ नामान्, G₂ आवान् (for अश्वान्) — ^b) B₂ G₂ नागराजा, D₂ T₂ राजा राजन्, D₂ T₂ G₂ नागा राजान् (sio), T₁ G₁ नागराजान्, M₁ नागराजन् (for नागा राजन्) V₁ B₂ D₂ ३ ४ ४ T₂ ३ G M मदोत्कटा B₁ बलोत्कटान्, T₁ मदोत्कटान् (for बलोत्कटा) K₂ नागान्युजन्बलोत्कटान् — ^c) Omitting च, V₁ D₂ अपि निर्जघ्नुः, D₂ D₁ ३ अपरे जघ्नुः, S (except T₂) अभि (T₁ ति) निर्जघ्नुः — ^d) D₂ मुष्टदुश्, G₂ ममृदुश् T₂ G₁ ३ च परस्पर, M₁ चापैर्भृश

C 8 1140
B 8 28 22
K 8 19 22

साश्वारोहांश्च तुरगान्विषाणैर्बिभिद् रणे ।
अपरांश्चिषुर्वेगात्प्रगृह्यातिबलास्तथा ॥ ५३
पादातैराहता नागा विवरेषु समन्ततः ।
चक्रुरार्तस्वर घोर व्यद्रवन्त दिशो दश ॥ ५४

53 For sequence in T₁ G₁ 2 M (cf v 1 52)
— ^a) K₁ 3 साश्वारोहांश्च, B₃ अश्वा Dn₁ साश्वारोहांस्तु
— ^b) K₁ विविदुरुषा (sic), V₁ D₈ विध्य मारिष,
B₁ 3-5 Da₁ D₁ 3-5 विध्यधू रूषा, D₂ मसृद् रणे, S
(except T₂) मसृद् रूषा (for बिभिद् रणे) — ^c) S₂ V₁
B (except B₂) Da₁ D₁ 3-7 अपरे (for अपरांश्च) D₂
M₁ वेगान् (for वेगात्) — ^d) B₃ प्रसङ्ग, D₄ विगृह्य
K₄ Dn₁ D₈ [अ]तिबलास् (for बलास्) K₁ V₁ B
D₂-4 8 7 तदा (for तथा) S (except T₂) प्रगृह्य तु (T₃
G च) दिशो दश

54 ^a) K₁ 4 D₂ 8 G₁ पदातैर् V₁ अहता, D₂ अहिता
(for आहता) — ^b) K₁ विवरेषु (sic), K₈ Dn₁ D₈ T₂
विचरत Co विवरेषु (as in text) — ^c) S (except
T₂) राजन् (for घोर) — ^d) K₈ व्यनदत, K₄ विद्रवत
V₁ B₁ 3-5 Da₁ D₁ 2 4-7 T₂ दु(B₃ प्र)दुधुश्च, B₂ Dn
व्यद्रवश्च, D₈ प्रदुधुश्च, M₂-4 द्रवति च (for व्यद्रवन्त)
T₁ G M₁ सपततस्त(G₁ चत त)तस्तत

55 ^a) K₈ V₁ Dn₁ D₈ 8 च (for तु) D₈ साहसा
(for सहसा) T₁ 8 G M पदातयश्च नागाना, T₂
पदातिनश्च सहसा — ^b) B₁ Dn₁ विद्रुताना, T₂ प्रद्रुतास्तान्,
G₂ महाराजन् (for प्रद्रुताना) B D (except D₂ 8) T₂
महाहवे (for मृधे) — ^c) K₈ B₄ Da₁ D₁ 5 M₂ 4
उत्सृज्यावरण (M₂ 4 नास्), V₁ D₈ उत्सृष्टा(D₈ ह)वरण,
Dn₁ D₈ उत्सृज्य च रण, D₈ 4 उत्सृष्टाभरण, T G M₁
उत्सृज्य वारणास् (G₁ 2 नास्) Co cites आवरण — ^d)
S₂ अवाडुत्य, K₂ अवमुत्य, K₈ परिवन्, B₃ Da₁ D₁ 3-5 7
अववन्, Dn₁ जघ्न, D₂ दुत्य, D₈ पुम्, T₂ अपससू (for
अवडुत्य) T₁ 8 G M अपससूर्भयादिता

56 5 K₁ 2 om 56 — ^a) K₈ मन्यमानास्ति (sic),
D₈ मानास्, S (except T₂) मानाश्च (for मानास्तु)
— ^b) K₄ B₃ Dn₁ D₁ 2 T G₁ 8 परिणाम्य, B₄ M₁ क्रम्य,
B₃ शाम्य, Ca o गम्य (as in text) B₃ Da₁ Dn₁ D₈
महागजान्, D₁ मते (for 'गजा') Ca cites गजान्
— ^c) K₄ बिभिदुर्जगृह्य (by transp), B₃ विव्यधुर्जगृह्य
M₁ विव्यधुश्च (for बिभिदुश्च) Co cites जगृह्य and Ca
बिभिदु — ^d) T₁ G₁ 2 चित्राणि (for चित्राणि)
— After 56, N T₃ ins

पदातीनां तु सहसा प्रद्रुतानां महामृधे ।
उत्सृज्याभरण तूर्णमवपुत्य रणाजिरे ॥ ५५
निमित्तं मन्यमानास्तु परिणम्य महागजाः ।
जगृहुर्बिभिदुश्चैव चित्राण्याभरणानि च ॥ ५६

169* तास्तु तत्र प्रसक्तान्वै परिवार्य पदातय ।
हस्त्यारोहान्निजघ्नस्ते महावेगा बलोल्लटा ।
अपरे हस्तिभिर्हस्तै ख विक्षिप्ता महामृधे ।
निपतन्तो विषाणाग्रैर्मृशं विद्धा सुशिक्षितै ।
अपरे सहसा गृह्य त्रिषाणैरेव सूदिता । [5]
सेनान्तर समासाद्य केचित्त्र महागजै ।
क्षुण्णगात्रा महाराज विक्षिप्य च पुन पुन ।
अपरे व्यजनानीव विभ्राम्य निहता मृधे ।
पुर सराश्च नागानामपरेषा विशां पते ।
शरीराण्यतिविद्धानि तत्र तत्र रणाजिरे । [10]

[L 1] D₈ च (for तु) T₂ प्रसक्तान् (for क्तावै)
— (L 2) T₂ अश्वारोहान् (for हस्त्या) K₈ विजघ्नस् (for
निजघ्नस्) B₁ 3 4 Da₁ D₁ 5 हस्त्यारोहवराजघ्नस् (for the
prior half) V₁ D₂ 8 मदोल्लटा Da₁ D₈ ल्करा, D₈
महाबला (for बलोल्लटा) — (L 3) S₁ m लब्धा, S₂ K₄
D₈ लब्धा K₂ लब्धा, B₁ लब्धा B₃ भिन्ना, Da₁ D₁ 5 लुब्धा
(for हस्तै) S₁ m 2 K B₄ Da₁ D₁ 5 ख चाक्षिप्ता, Dn₁
खे विक्षिप्ता, D₂ अवमुक्ता, D₈ विक्षिप्ताश्च, D₈ सचाक्षिप्ता (for ख
विक्षिप्ता) Co cites ख and आक्षिप्ता B₂ 5 D₈ 4 7 T₂
महाहवे (for मृधे) — (L 4) K₁ विषाणारैर् (for णाग्रैर्)
— K₁ om lines 5-7 — (L 5) S₁ K₄ अवसादिता,
K₂ 3 इव सू(K₂ सा)दिता, B₁ D₈ एव सूदिता B₃ अवसूदिता
(for एव सूदिता) — T₂ om lines 6-10 — (L 6)
K₂ सेनातुर Co सेना तर (as above) D₈ (sup ln) तव
(for तत्र) — (L 7) S₁ K₂ 4 D₈ क्षुण्ण(K₂ D₈ ण्णा)
गात्रैर् V₁ स्त्रिणा गात्रैर् Da₁ D₁ 5 क्षुरगाना, Dn₁ D₂ 4
क्षुण्णगात्रा (D₂ त्रैर्), D₈ क्षणगात्रा (for क्षुण्ण) K₈ निक्षिप्य,
Dn₁ विक्षिपुश्च (for विक्षिप्य) — (L 8) K₁ व्यजनान्वै
Dn₁ व्यजनानीव, D₂ विधूता (for व्यजना) S₁ K Dn₁ D₂ 8
विक्षिप्ता (for विभ्राम्य) S₁ K V₁ B Dn₁ D₂ 8 8 मुवि,
V₁ B₃ Da₁ D₁ 5 युधि B₃ रणे (for मृधे) — (L 9)
S K₁ 2 4 B₃ 4 Da₁ D₁ 5 पुरो(B₃ रा)नलैश्च K₈ पुरोगाये-
तु (sic) B₁ नखा नलैश्च, Dn₁ परस्पर च D₈ पुरोगमैश्च (for
पुर सराश्च) Ca o cite पुरोनलै — K₄ om line 10,
D₈ reads it on marg — (L 10) S₁ K₈ V₁ Dn D₈ 8
अप(D₈ 'पि)विद्धानि, B₄ अभि (for अति) D₂ महाजिरे,
D₈ विशा पते (for रणाजिरे)]
— After 56, T₁ G₁ 2 M read 52-53

प्रतिमानेषु कुम्भेषु दन्तवेष्टेषु चापरे ।
 निगृहीता भृशं नागाः प्रासतोमरशक्तिभिः ॥ ५७
 निगृह्य च गदाः केचित्पार्श्वस्थैर्भृशदारुणैः ।
 रथाश्वसादिभिस्तत्र संभिन्ना न्यपतन्मुवि ॥ ५८
 सरथं सादिनं तत्र अपरे तु महागजाः ।
 भूमाचमृद्वन्वेगेन सर्वमाणं पताकिनम् ॥ ५९

रथं नागाः समासाद्य धुरि गृह्य च मारिष ।
 व्याक्षिपन्सहसा तत्र घोररूपे महामृधे ॥ ६०
 नाराचैर्निहतश्चापि निपपात महागजः ।
 पर्वतखेव शिखर वज्रभयं महीतले ॥ ६१
 योधा योधान्समासाद्य मुष्टिभिर्व्यहनन्मुधि ।
 केशेष्वन्योन्यमाक्षिप्य चिच्छिदुर्विभिदुः सह ॥ ६२

C 8 1196
B 8 28 37
K 8 19 36

57 ^a) Ś1 K1 : प्रतिमानेषु, S2 पादेषु, Da1 D1 : प्र(D2 प्र)तिमानेषु, D2 नागेषु, T1 G1 : प्रतिमानेषु, Ca o प्रतिमानेषु (as in text) D1 कृतेषु (sic) (for कुम्भेषु) — ^b) D1 दन्तवेष्टेषु, Ca वेष्टेषु (as in text) — ^c) K2 D2 m विनिर्भिन्ना M1 पर नागात् (for भृशं नागा) — ^d) K2 B1 प्राश, T1 पास (for प्रास)

58 ^a) K2 D2 : विगृह्य, V1 विसृज्य (for निगृह्य) K2 गदा, V1 D2 गदान्, B Da1 D1 : गजा, D2 रथा (for गदा) S निगृहीता ह्याश्वान्ये (T2 G2 न्यै) — ^b) T1 पार्श्वस्थास् (for स्थैर) V1 भृशदारिता, Dn1 D2 दारितै, S तत्र भारत (for भृशदारुणै) — After 58^{ab}, S (except T2) ins

170* नागाश्च शतशो राजर्षिभिर्भिन्ना भूमिमाविशन् ।

[G2 M2-4 निर्भिन्ना (for निर्भिन्ना)]

G2 om 58^{ab} T G1 : M read 58^{ab} after 59 — ^a) D2 रथाश्वसादिभिः, D2 तथाश्वसादिभिः, T2 (sup in) नागाश्च (for रथाश्च) T1 : G1 M केचित्, T2 G1 : केचित् (for तत्र) — ^d) T G1 : M1 : सच्छिन्ना (for समिन्ना) K1 : V1 Da1 Dn1 D1 : T2 (before corr) न्यपतद्, B4 [अ]न्यपतद् (for न्यपतन्) — After 58, T G1 : M1 ins 171*

59 ^a) T1 सहार्थ, T2 G1 M सहय (for सरथ) V1 B2 : D2-4 : सहया (B2 सा) सादिनस्तत्र, D2 सहया सादिभि, T2 G2 सह(G2 हा)य सादिन — ^b) K2 B1 : 4 Da1 Dn1 D1 : 8 मत्ता (K2 ता) कोपान्, K4 अपरे ते, V1 B2 : D2-4 : 8 : S तोमरेण (for अपरे तु) V1 B2 : D2-4 : 8 : T2 महामृधे, T1 : G1 : महागज, M महागजी (for महागजा) — B2 om (hapl) 59^a-61^b — ^c) K1 : [अ]वमृद्वन्, D4 मृदन् (for मृद्वन्) T1 भूमौ समनुमथिते, T2 G2 भूमौ सममथीत (submetric), G2 भूमौ सममथनीत, G2 भूमौ समनुजन्यन्ते, M भूमौ समनुमथनी (M1 जी)ते — ^d) Ś2 सर्वमाणं, K2 B1 : 4 D2 : 8 : T2 G1 सचमाणं, T2 G2 : सुवमाणं K2 V1 B (B2 om) D (except D1) T2 पदातिनं, T1 : G M विशां पते (for पताकिनम्) — After 59, T G1 : M read

20

58^{ab} N (B2 om) ins after 59 T G1 : M1, after 58

171* तथा सावरणान्काश्चित्तत्र तत्र विशा पते ।

[D2 रथात् (for तथा) Ś K B1 Dn1 D2 : सावरण, B1 : 4 स्यदनगा (B1 पान्) Ś K1 : 4 कचित्, K2 Dn1 केचित्, V1 D2 किंचित् D2 कश्चित् (for काश्चित्) D2 तथा सारवलं किंचित् T G1 : तथा साश्चान् पदातां (T2 ता)श्च, M1 तथासाश्चरथ कश्चित् (for the prior half)]

60 K2 B2 om 60 (for B2, of v 1, 59) — ^a) K2 V1 B1 : D (except Dn1 D2) S रथान् B2 रथ (for रथ) B1 : D1 : 8 नाग, B1 T1 नागान् (for नागा) — ^b) Ś K1 : 4 धुरि सगृह्य, V1 B (except B1, B2 om) D (except D2) S परिगृह्य च (for धुरि गृह्य च) Co otes धुरि (as in text) D2 मारिष — ^c) B1 : 4 : D2 व्याक्षिपन् (D2 त्), D2 साक्षिपत् D2 व्याक्षिपत् — ^d) V1 B (B2 om) Dn1 D2-4 : 8-8 भयानके (for महामृधे) Da1 D1 : घोररूपभयानके, S घोररूपा भयानका

61 B2 om 61^{ab} (cf v 1 59) — ^a) Ś2 K1 : (before corr) B2 : D2-4 : 7 S निह (T1 हि)ताश्च, V1 निशिताश्च, D2 विहतश्च (for निहतश्च) — ^b) B1 महागजा (for गज) V1 न्यपतत महागजा, B2 D2-4 : 7 गजा पेतुर्महाबला, S निपतति महागजा — ^c) S गिरीणां शिखराणीव — ^d) K1 वज्रगृह्य (sic), K2 B2 D2 : भिन्नः V1 B1 : D2-4 : 7 रुण (D2 झं), Dn1 भग्ने (for भग्न) S वज्ररुणानि भूतले (T2 before corr भारत)

62 K2 om (hapl) 62^a-63^b — ^a) Ś1 योधा योधा, B2 D2 योधान्योधा (by transp), G2 M यौ (G2 यो)धा यौधान् — ^b) K2 व्यहरन्, V1 न्यपतन् (sic), Da1 D : नाहनन्, Dn1 न हन्यन् (sic), D2 व्यहनन्, D2 तेहनन्, T G M1 न्यहन्यन्, M2-4 न्यपतद् (for व्यहनन्) V1 S मुवि (for युधि) — ^d) Ś1 K2 laouna, Ś2 चिच्छिदुर, K1 निच्छिदुं (sic), K2 V1 B Da1 D1-7 T2 M2 : चिक्षिपुर्, D2 विच्छिदुर (for चिच्छिदुर) K2 बिभदुश्च, M2-4 मृदुश्च (for बिभिदु) K2 B Da1 D1 : 8-5 : 7 T1 M च ह, V1 Dn1 D2 T2 च ते, D2 च वे (for सह) T2 G चिक्षिपुश्चैव भारत

C 8 1155
B 8 23 37
K 8 19 37

उद्यम्य च भुजावन्यो निक्षिप्य च महीतले ।
पदा चोरः समाक्रम्य स्फुरतो व्यहनच्छिरः ॥ ६३
मृतमन्यो महाराज पञ्चा ताडितवास्तदा ।
जीवतश्च तथैवान्यः शस्त्र काये न्यमज्जयत् ॥ ६४
मुष्टियुद्ध महाबासीधोधाना तत्र भारत ।
तथा केशग्रहश्रोत्रो बाहुयुद्धं च केवलम् ॥ ६५
समासक्तस्य चान्येन अविज्ञातस्तथापरः ।
जहार समरे प्राणान्नानाशस्त्रैरनेकधा ॥ ६६

संसक्तेषु च योधेषु वर्तमाने च संकुले ।
कबन्धान्युत्थितानि स शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ६७
लोहितैः सिच्यमानानि शस्त्राणि कवचानि च ।
महारङ्गातुरक्तानि वस्त्राणीव चकाशिरे ॥ ६८
एवमेतन्महायुद्धं दारुणं भृशसंकुलम् ।
उन्मत्तरङ्गप्रतिमं शब्देनापूरयज्जगत् ॥ ६९
नैव स्वे न परे राजन्विज्ञायन्ते शरातुराः ।
योद्धव्यमिति युध्यन्ते राजानो जयगृद्धिनः ॥ ७०

63 Ks om 63^{ab} (cf v 1 62) — ^a) K1 उद्यम्य, Ds उत्पाद्य (for उद्यम्य) K1 B2-4 Da1 Dn1 D1 s s T2 G1 च भुजैरन्ये (Da1 D1 s G1 न्यैर), K4 V1 B1 s D2-4 ० 7 च भुजानन्ये, T1 s G2 s M तुरगैर (M2-4 'गान'न्ये (for च भुजावन्यो) — ^b) V1 नि पीड्य (for निक्षिप्य) — ^c) B1 चेह (for चोर) Ks V1 B2 Da1 D1 s M2-4 पदा चोरसि चा (B2 मा)क्रम्य, Dn1 Ds T2 पादेनोरसि चा, T1 s G2 s शिरस्युरसि चा, G1 पदा चोरसि चाक्षिप्य, M1 शिरस्युरसि निक्षिप्य — ^d) T2 स्फुरता, Co तो (as in text) Ks Ds M3 4 [S]भ्याहरत्, V1 B2 Da1 न्यहरन्, B1 s s D1 s T1 s G न्यहनत्, B2 Ds [S]पाहरत्, Dn1 D2-4 7 [S]पहरत्, T2 [S]पहरन्, M1 s [S]न्योहरत् (for व्यहनत्)

64 ^a) V1 मृतमन्ये, B1-s Da1 D1 s मृतमन्ये (B1 Da1 D1 s न्यो) (for मृतमन्यो) — ^b) T1 s G M पदा (for पञ्चा) Dn1 तथा (for तदा) — B2 Ds 4 7 subst for 64^{ab} B2 ins after 64^{ab} B1 after 64

172* पततश्चापरो राजन्विजहारासिना शिर ।

[B2 s यततश्च (for पततश्च) D4 चापरे (for चापरो)] — ^a) K1 s V1 D1 s ० जीवितश्च, B2 जीवित तु, Dn1 जीवितश्च, T2 जीवत च K4 B2 Dn1 Ds G2 तथैवान्ये (Ds G2 न्या), Ds तथैवान्य, T1 तथैवान्यान्, M1 तथा चान्य (for तथैवान्य) — ^d) V1 न्यवेशयत्, Ds न्यमज्जयन् (for जयत्) Ds अस्त्रमस्त्र व्यसर्जयत्

65 ^a) Da1 D1 s महाश, G1 2 ततश्च (for महाच्) — ^b) M1-s योधाना — ^c) K1 चोत्रं (for चोत्रो) B1 s s Da1 D1 4 ० तथा केशग्रहश्रोत्रो (D4 हश्चक्रे) — ^d) V1 B2 D2-4 ० 7 T2 भैरव; T1 s G M दारुण (for केवलम्)

66 ^a) G2 समासक्तश्च चान्योन्य — ^b) Ś2 K4 B1 T1 s विज्ञातं (T1 न), Ks अवज्ञात (sic), T2 G1 s त्वविज्ञातस्, M2 अवज्ञातं (for 'ज्ञातस्) — ^c) B2

M2-4 जग्राह (for जहार) — ^d) D2 S अनेकश (for चा). 67 ^a) Ds असक्तेषु (for सस) Ds च योद्धेषु, M तु योद्धेषु Ks ससक्तेषु वर्तमानेषु (hypermetric) — ^b) K1 वर्धमाने च, V1 M4 वर्तमाने तु, B1 s D2 s T2 वर्तमानेषु (for माने च) Ks संकुले प्रवरेषु च — ^c) B2 s s D2-4 7 उत्थितानि स्यु, T1 न्यासन् (for तानि स्य) Ks कवचान्युत्थितान्यस्य, V1 Ds उत्थितान्यगणेष्वानि — ^d) V1 Ds कवचानि (for शतशोऽथ)

68 ^a) V1 B2 D2-4 ० 7 S शोणितै (for लोहितै). — ^c) K1 महारकातुरक्तानि, Ks महारजकरगात्, K4 महारगातुरक्तानि, V1 Da1 Ds महारजनरक्तानि, B Ds 4 7 T1 s M1 महारागातुरक्तानि, Dn1 महारगेन रक्तानि; D1 s T2 G M2-4 महारा (D1 T2 G2 M2 २) जतरका (G2 ला)नि, D2 महारभातुरक्तानि Ca c oite महारजन — ^d) Ś1 2 (sup lin) K1.2 शस्त्राणीव, K4 शस्त्राणीव, T2 G2 वस्त्राणि च (for जीव)

69 ^a) T1 M एव (for एतन्) V1 B D2-4 7 T2 महद्युद्ध, T1 s G M तदा (T1 था) युद्ध (for महा^a) — ^b) K1 s V1 B D T2 शस्त्रसंकुल, K4 च भृश कुल (for भृशस) T1 M तत्राभूद्दारुण महत्, T2 G तत्राभूद्भो-महर्षण — ^c) Ś1 K1 2 4 B1 s Dn1 D1-s 8 S उन्मत्तर्ग गाप्रतिम, V1 B2-4 Da1 D2-7 Ca ग (B2 गा)गाप्रतिम. — ^d) Ś2 Ks पूरयज्, K4 [आ]पूरयज्, Dn1 [आ]पूरयज्, M1 [आ]चूरयन् (for [आ]पूरयज्) S (except T2) दिश (for जगत्)

70 ^a) T1 नैवास्मात् परान्राजन् — ^b) V1 Ds ० T2 G1 s M व्य (Ds वि)ज्ञायत, T1 विज्ञानत (sic), T2 G2 न ज्ञायत (for विज्ञायन्ते) Dn1 महारणे (for शरातुरा) Ks युद्धति (sic), Dn1 Ds T1 2 G1 M2-4 [अ]युध्यत, Ds M1 युध्यत (for युध्यन्ते) T2 G2 s योधास्ते ह्यभ्य युध्यत — ^d) Ś K2 4 जयगृद्धिन, T1 गृध्रव, G2 8 गर्धिन, M1 राजगृद्धिन (for जय)

स्वान्खे जम्मुर्महाराज परांश्चैव समागतान् ।
उभयोः सेनयोर्वीरैर्व्याकुल समपद्यत ॥ ७१
रथैर्मघैर्महाराज वारणैश्च निपातितैः ।
हयैश्च पतितैस्तत्र नरैश्च विनिपातितैः ॥ ७२
अगम्यरूपा पृथिवी मांसशोणितकर्दमा ।

क्षणेनासीन्महाराज क्षतजौघप्रवर्तिनी ॥ ७३
पाञ्चालानवधीत्कर्णस्त्रिगतांश्च धनंजयः ।
भीमसेनः कुरुत्राजन्हस्त्यनीकं च सर्वशः ॥ ७४
एवमेष क्षयो वृत्तः कुरुपाण्डवसेनयोः ।
अपराङ्गे महाराज काङ्क्षन्त्योर्विपुलं जयम् ॥ ७५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

२०

धृतराष्ट्र उवाच ।

अतितीव्राणि दुःखानि दुःसहानि बहूनि च ।
तवाहं संजयाश्रौष पुत्राणा मम संक्षयम् ॥ १

तथा तु मे कथयसे यथा युद्धं तु वर्तते ।
न सन्ति स्रत कौरव्या इति मे नैष्ठिकी मतिः ॥ २
दुर्योधनस्तु विरथः कृतस्तत्र महारणे ।

C 8 1171
B 8 29 3
K 8 20 3

71 *) Ks स्वान्खे, V1 स्वान्वै, Ds स्वा खे (s10),
M2-4 स्वे स्वान् (by transp) — *) Ds समांश्चैव (for
परांश्चैव) K1 सदागतान्, T1 समागता (for गतान्)
— *) V1 Ds 6 T2 राजन्, T1 G1 M वीरा, T2 G2 8 वीर
(for वीरैर्) — *) S (except T2) व्याकुले तु रणे सति
72 *) Ds तोमरैश्च (for वारणैश्च) Da1 D1 8 चैव
पातितै (for च निपा) — S K1 2 V1 B2 D2 8 T1 2
om (hapl) 72^{ad} — *) B1 हयाश्च Ks तेन (for
तत्र) — *) T2 G नारै (G1 नरै)श्चैव निपातितै

73 *) B2 पृथ्वी (submetric) — *) K1 मांसशो-
णितकर्दमा (s10), V1 Ds 4 6 क्षणेन समपद्यत — *) G2
क्षणेनासीन् V1 B2 D2-4 6 महीपाल (for महाराज)
— *) V1 प्रवर्तिणी, Dn1 Ds T2 G1 8 प्रवाहिनी (Ds
णी), T2 प्रवर्तनी (for प्रवर्तिनी) — After 73, S
(except T2) ins

173* शूराणा हर्षजननी भीरूणा भयवर्धिनी ।

[T1 भयवर्धिनी]

74 *) Some MSS पञ्चालान् V1 B2 8 D2-4 6 7 T2
अहनत् (for अवधीत्) — *) Ks आजौ, S (except T2)
सर्वान् (for राजन्) — *) T1 हस्त्यनीकानि, T2 नीकांश्च
(for नीक च) Ds सर्वत (for श)

75 *) G2 एवमेष, M2 4 एवमेतत् (for एवमेष)
— *) B2 8 8 D2-4 गते सूर्ये (for महाराज) V1 Ds
अपराङ्ग (Ds ह्) गते सूर्ये — *) S1 (m as in text)
K1 2 4 B Dn1 D2-4 7 काक्षतां, Ks T1 काक्षतोर्, V1
काक्षतो, Ds काक्षतो, M1 काक्षतौ (for काङ्क्षन्त्योर्) V1
B D2-4 7 S (except T2) यश (for जयम्) S2 काक्षतां

विपुले जयत् (s10)

Colophon — Adhy name Ks सकुलयुद्धे, T1 2
सकुलयुद्ध — Day of Karṇa's Generalship S2 K4
प्रथम(Ks मे)युद्धदिवसे — Adhy no (figures,
words or both) S2 20, B1 Da1 D2 6 28, B2 29,
D1 22, T1 8 G M 19 (as in text), T2 21

20

1 Before the ref, G2 ins श्रीकृष्णाय नम — M2
om the ref — *) S2 K2 8 Ds अतितीव्राणि S (except
T2) युद्धानि (for दुःखानि) — *) T1 8 G M सुमहांति
(G2 नति) (for दुःसहानि) Dn1 T2 महांति (for
बहूनि) Ds दुःखानि सुबहूनि च — *) Ks तत्तेह, K4
V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 8 T2 स्वतोह, Ds तदाह (for
तवाह) T1 8 G M तत्र (M1 त) सजय चाश्रौष — *)
Ks V1 B D T2 चैव, T2 G M ब्रह्म (for मम)

2 B2 om 2^{ab} — *) K1 8 V1 B (B2 om)
Da1 Dn1 D1 2-3 S यथा (for तथा) B1 4 8 Ds 4 7
त्वं, B2 च, Dn1 Ds T2 नु (for तु) B2 त्वं (for मे)
S कथयसि Ds तथा मे कथयेद्ये त्वं (s10) — *) B2 युक्त
(for युद्ध) V1 B2 D2-4 6 7 T2 अवर्तत (B2 ते), B1 4
Da1 D1 8 च वर्तते, B2 T1 8 G M प्रवर्तते (for तु वर्तते)
Ks Dn1 Ds त्वमिम युद्धसकुल — *) Ks सूत कौरव्यः
Dn1 कौरवा सूत — *) Ks ते (for मे) S1 2 (sup
lin as in text) K1 2 4 B2 D2-4 7 निश्चिता, G2 नैष्ठिकी
(as in text)

C 8 1171
B 8 29 3
K 8 29 3

धर्मपुत्रः कथं चक्रे तस्मिन्वा नृपतिः कथम् ॥ ३

अपराद्धे कथं युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ।

तन्ममाचक्ष्व तच्चेन कुशलो ह्यसि सजय ॥ ४

सजय उवाच ।

ससक्तेषु च सैन्येषु युध्यमानेषु भागशः ।

रथमन्य समास्थाय पुत्रस्तव विशां पते ॥ ५

क्रोधेन महताविष्टः सविषो भुजगो यथा ।

दुर्योधनस्तु दृष्ट्वा वै धर्मराज युधिष्ठिरम् ।

उवाच स्रुत त्वरितं याहि याहीति भारत ॥ ६

अत्र मा प्रापय क्षिप्रं सारथे यत्र पाण्डवः ।

प्रियमाणेन छत्रेण राजा राजति दंशितः ॥ ७

स स्रुतश्चोदितो राज्ञा राज्ञः स्यन्दनमुत्तमम् ।

युधिष्ठिरस्याभिमुखं प्रेषयामास संयुगे ॥ ८

ततो युधिष्ठिरः क्रुद्धः प्रमत्त इव सद्रवः ।

सारथिं चोदयामास याहि यत्र सुयोधनः ॥ ९

तौ समाजग्मतुर्वीरौ भ्रातरौ रथसत्तमौ ।

समेत्य च महावीर्यौ सनद्धौ युद्धदुर्मदौ ।

ततश्चतुर्महेष्वासौ शरैरन्योन्यमाहवे ॥ १०

ततो दुर्योधनो राजा धर्मशीलस्य मारिष ।

शिलाशितेन भल्लेन धनुश्चिच्छेद संयुगे ।

तं नामृष्यत संक्रुद्धो व्यवसाय युधिष्ठिरः ॥ ११

अपविश्य धनुश्छिन्नं क्रोधसरक्तलोचनः ।

3 ^a) V1 B5 D2-4 6 7 च (for तु) — ^b) V1 B5 D2-4 6 7 महारथ, D1 रथ, D2 रथै, D3 रथे (for रणे) — ^c) K3 धर्मपुत्र, B4 Da1 Dn1 D1 5 8 धर्मपुत्रे — ^d) B1 5 D2-4 6 7 तस्य (for तस्मिन्)

4 ^a) K3 4 V1 Dn1 D2-4 8 अपराद्धे — ^b) S रोमहर्षणम् (for लोम) — ^c) K4 D8 सजय

5 ^a) Da1 ससक्तेषु तु (sic), D2 T3 G संश (D2 स) सक्तेषु, M4 स संसक्तेषु (for संसक्तेषु च) B5-8 Da1 D1 5-8 M1 5 तु (for च) M2-4 यौधेय (for सैन्येषु) — ^b) V1 B5 Da1 D2-4 6 7 T1 3 G M वध्य (G2 M1 र्त्त) मानेषु (for युध्य) Da1 D1 भारत (for भागश) — ^c) G2 अन्यत् (for अन्यं)

6 ^a) K1 3 V1 B D युक्त (for [आ]विष्ट) — After 6^{ab}, S ins

174* सर्वसैन्यमुदीक्ष्यैव क्रोधादुद्धतलोचन ।

दृष्ट्वा धर्मसुतं चापि सैन्यमध्ये व्यवस्थितम् ।

श्रिया ज्वलन्त कौन्तेय यथा वज्रधर युधि ।

[(L 1) M1 सर्व (for सर्व) T3 उन्दिष्यैव — (L 2) M-4 चैव (for चापि) — (L 3) G2 चक्रतर (for वज्रधर) T1 M तथा (for युधि)]

M2-4 om 6^{ad} — ^c) V1 B D-4 6 7 T3 समालक्ष्य (for तु दृष्ट्वा वै) T1 3 G M1 [ए]व (for वै) — ^d) B4 D1 T1 3 G M1 धर्मपुत्रं (for 'राज) — ^e) V1 D2-4 6 7 T3 G2 प्रोवाच (for उवाच) K3 V1 B D S स्रुत (for स्रुत) S2 K3 4 V1 B D S त्व (M1 च) रितो (for त्वरित)

7 ^a) K3 V1 B D (except Dn1) T G तत्र (for अत्र) K1 D1 3 मा (for मां) — ^b) K3 सारथिः (for

सारथे) D5 पाण्डव — ^c) S2 श्रिय (for श्रिय-) V1 B5 D2-4 6 7 T2 धि (B1 धृ, T2 धी) यमाणात्पत्रेण, T1 3 G M छत्रेण श्रिय (T1 धीर्य) माणेन — ^d) S तिष्ठति (for राजति) K4 S (except T1) दसित, B5 दाक्षक (for दशित) Da1 D1 3 रराजातीव दशित

8 V1 om 8 — ^a) D5 स्रुतश्च (for स स्रुतश्च) K3 D8 नोदितो (for चोदितो) D5 स्रुत संदेशितो राज्ञो — ^c) S2 [अ]रिमुखे (for [अ]भि)

9 ^a) M1 क्रुद्धन् (sic) (for क्रुद्ध) — ^b) D5 सद्रव (for सद्रव) V1 B Da1 D1-7, प्रभि (Da1 D1 5 तु) — च इव कुजर, Dn1 S प्रणु (T1 तु, G1 M तु) च इव पन्नग Co otes प्रनुच — ^c) D5 नोदयामास (for चोद) — ^d) K4 सुयोधन

10 V1 om (hapl ?) 10^{bc} — ^b) K3 D3 राजानौ (for भ्रातरौ) T3 3 G राजसत्तमौ (for रथ) — ^c) S K1 2 4 B2 5 D2-4 6 7 महावीरौ — ^d) V1 B1 3-5 Da1 D1-5 7 S सरब्धौ (G1 दौ), D5 भ्रातरौ (for सनद्धौ) B3 सुसरब्धौ सुदुर्मदौ — ^e) K2 ततश्चत, V1 B5 Dn1 D2-4 6 7 S ववर्षतुर (for ततश्चतुर) G2 महावीर्यौ (for महेष्वासौ) — ^f) D5 शरैरन्योन्यमाहवे (hypermetric)

11 ^b) B1 3 4 Da1 D1 5 6 धर्मराजस्य, B2 पुत्रस्य (for शीलस्य) K3 मारिष — M4 om 11^{adef} — ^c) K4 Dn1 D5 शिलाशितेन Da1 D1 5 बाणेन (for भल्लेन) — ^d) S K2-4 Da1 Dn1 D1 4 5 M2 तन्नामृष्यत, K1 तान्नामृ (for त नामृष्यत) — ^f) K3 V1 B D T3 व्यवसाय (for व्यवसाय) Da1 युधिष्ठिर T1 M (M4 om) धनुश्छेदनाहवे, T3 G धनुश्छेद महारणे (G1 'हवे) — After 11, S (except T2, M4 om) ins

अन्यत्कार्मुकमादाय धर्मपुत्रश्चमूमुखे ॥ १२
दुर्योधनस्य चिच्छेद ध्वज कार्मुकमेव च ।
अथान्यद्वनुरादाय प्रत्यविध्यत पाण्डवम् ॥ १३
तावन्योन्यं सुसंरब्धौ शरवर्षाण्यमुञ्चताम् ।
सिंहाविव सुसंकुद्धौ परस्परजिगीषया ॥ १४
अन्योन्यं जघ्नतश्चैव नर्दमानौ वृषाविव ।
अन्योन्यं प्रेक्षमाणौ च चेरतुस्तौ महारथौ ॥ १५
ततः पूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यं सुकृतव्रणौ ।
विरेजतुर्महाराज पुष्पिताविव किंशुकौ ॥ १६

ततो राजन्प्रतिभयान्सिंहनादान्मुहुर्मुहुः ।
तलयोश्च तथा शब्दान्धनुषोश्च महाहवे ॥ १७
शङ्खशब्दरवाश्चैव चक्रतुस्तौ रथोत्तमौ ।
अन्योन्यं च महाराज पीडयाचक्रतुर्भृशम् ॥ १८
ततो युधिष्ठिरो राजा तव पुत्र त्रिभिः शरैः ।
आजघानोरसि क्रुद्धो वज्रवेगो दुरासदः ॥ १९
प्रतिविन्याध तं तूर्णं तव पुत्रो महीपतिम् ।
पञ्चभिर्निशितैर्बाणैर्हेमपुङ्खैः शिलाशितैः ॥ २०
ततो दुर्योधनो राजा शक्तिं चिक्षेप भारत ।

C 8 1190
B 8 29 22
K 8 20 23

175* दुर्योधनस्य कौरव्य तव पुत्रस्य मारिष ।

12 ^a) G₂ अपवृत्त्य, Ca अपविध्य (as in text) T₁ समुच्छिन्न (for धनुच्छिन्न) — ^b) G₂ क्रोधनो रक्त, M₂-4 क्रोधात्स (M₃ धास) रक्त — ^d) D₈ S (except T₂ M₁) धर्मराजश्च (for पुत्रश्च) T₂ च सयुगे (for चमूमुखे)

13 ^b) T₁ आहवे (for एव च) — ^d) D₈ (sup in as in text) प्रतिविध्यत (for प्रत्य) B₅ D₂-4 6 7 प्रत्य विध्यद्युधिष्ठिरं, S (except T₂) पुत्रस्ते भरतर्षभ, Bom Ed प्राविध्यत युधिष्ठिर — After 13, S (except T₂) ins

176* युधिष्ठिरस्य चिक्षेप शरान्कनकभूषणान् ।

रुक्मपुङ्खान्प्रसन्नाग्रान्सविधानिव पद्मगान् ।

[(L 1) G₂ चिच्छेद (for चिक्षेप) T₁ G₂ काचन (for कनक)]

14 ^a) K₁ सुसंरब्ध, V₁ B₁ 2 5 D₂-4 6-8 T₁ क्रुद्धौ (for रब्धौ) — D₈ om (hapl) 14⁵⁰ — ^b) K₁ 4 V₁ B D (D₈ om) S शस्त्रवर्षाणि (for शर) K₄ Dr सुचताम् (for [अ]मुञ्चताम्) — ^c) V₁ B D₁ D₁-3 5-7 सुसंरब्धौ, D₁ T₂ बलोन्मत्तौ, T₁ 8 G M बलोद्धतौ (for सुसंकुद्धौ) — ^d) B₂ यतमानौ जिगीषया

15 ^a) K₈ B₁-4 D₁ D₁ 4 5 8 तौ तु (for चैव) V₁ B₅ D₁ D₂ 3 6, T₂ जघ्नतुस्तौ रणे (D₁ तदा, T₂ तथा) न्योन्यं, T₁ 8 G M जघ्नतुश्च (T₁ निजघ्नत्) रणेन्योन्य — ^b) K₁ 2 नर्दमानौ (for नर्द) S (except T₂) नर्दतौ (T₂ G₈ दंता) वृषभाविव — ^c) S₂ (sup in) मर्दमाणौ, K₄ वार्य (for प्रेक्ष) K₈ अंतरौ मार्गमाणौ तौ, V₁ M₄ अनतरं मार्गमाणौ, B D T G M₁-8 अंतर मार्गमाणौ च (B₅ 4 D₁ D₁ D₁ 5 6 8 तु) Ca c cite अतरं, Ca c ites मार्गमाणौ also — ^d) S₂ चेरतस्तु, K₁ चेरतुस्तौ, K₈ चेरतुश्च, T₁ G₂ रेज (G₂ च) तुस्तौ — After 15, D₈ ins

177* अन्तरं नागमत्तत्र राजा नैव सुयोधन ।

16 K₈ om 16 — ^b) K₁ V₁ B D S शरैस्तौ (for अन्योन्य) V₁ B D₁ D₂-4 6 7 T₂ 8 G M₂-4 तु (B₁ च) कृतव्रणौ, D₈ (m as in text) सुकृतजणौ (sio) — ^c) S₂ K₄ D₈ विचेर (K₄ चरे) तुर् (for विरेज) — ^d) B₅ D₂-4 6 7 किंशुकाविव पुष्पितौ

17 ^a) S₂ K₁ 2 4 B₅ D₁ D₁ D₁ 5 8 G₂ M₁ 2 4 प्रति भयात्, V₁ B₁ 2 5 D₂-4 6 7 विमुचतौ (for प्रतिभयान्) — ^b) V₁ सिंहनादं — ^c) D₁ D₁ 5 डभयोश्च (for तल) S₂ K₁ 2 तथा शब्दाद्, D₁ तत शब्दान्, S महाशब्दं (T₂ ब्दान्, G₂ ब्दो) (for तथा शब्दान्) — ^d) K₄ V₁ B D (except D₈) T₂ 8 G धनुषश्च D₁ महाहव

18 ^a) D₁ D₁ 5 चापि (for चैव) K₈ शेषशब्द रवाश्चैव, V₁ B D₈ 7 शंखशब्दवराश्चैव, S शब्द (M₃ चर्क) तथा चोप्र Ca c ites शंखशब्दरवान् (as in text) — ^b) G₂ च (for तौ) K₁ शरोत्तमौ (sio), K₈ D₈ G₁ नरोत्तमौ, V₁ रणेभ्यस्तौ, B D₁ D₁ D₁-7 T G₂ 8 M नरेभ्यस्तौ (for रथोत्तमौ) — ^c) K₁ 2 V₁ B D T₂ तौ (for च) — ^d) S (except T₂) पीडयामासतुर्भृश

19 ^a) T₁ राजस् (for राजा) — ^b) K₁ 3 B (except B₄) D transp तव and पुत्र V₁ B₅ D₁ D₈ 4 6 7 transp त्रिभि and शरै — ^c) S₂ आजिगानो रसि — ^d) K₈ 4 V₁ B₁-4 D₁ D₁ D₁ 3 5-8 S वज्रवेगैर् दुरासदै (K₄ D₈ 'द'), B₅ D₂ 4 पञ्चभिर्मर्मभेदिभिः

20 ^a) G₂ तत् (for त) — ^b) K₈ B₁ 5 D₁ D₁ 3-7 T₁ M₁-8 महीपति, T₂ G महारथ (for महीप तिम) — ^c) K₂ भाणैर् (for बाणैर्) — ^d) V₁ B₁ 5 D₂-4 6 7 S स्वर्णपुङ्खै (for हेम) K₈ Dr 8 शिलाशितै

21 ^b) T₂ G मारिष (for भारत) — ^c) K₁ सव पापवर्ती, K₈ पारगवी, K₈ पारसवती (hypermetric), K₄ V₁ B (except B₄) D₂-6 7 T₂ M₁ पारसवी, D₁ D₈

C 8 1191
B 8 20 23
K 8 20 23

सर्वपारशवीं तीक्ष्णां महोल्काप्रतिमां तदा ॥ २१
तामापतन्तीं सहसा धर्मराजः शिलाशितैः ।
त्रिभिश्चिच्छेद सहसा त च विव्याध सप्तभिः ॥ २२
निपपात ततः साथ हेमदण्डा महाघना ।
निपतन्ती महोल्केव व्यराजच्छिखिसंनिभा ॥ २३
शक्तिं विनिहतां दृष्ट्वा पुत्रस्तव विशां पते ।
नवभिर्निशितैर्मल्लैर्निजघान युधिष्ठिरम् ॥ २४
सोऽतिविद्धो बलवतामग्रणीः शत्रुतापनः ।
दुर्योधनं समुद्दिश्य बाणं जग्राह सत्वरः ॥ २५
समाधत्त च तं बाणं धनुष्युग्रं महाबलः ।

चिक्षेप च ततो राजा राज्ञः क्रुद्धः पराक्रमी ॥ २६
स तु बाणः समासाद्य तव पुत्रं महारथम् ।
व्यमोहयत राजानं धरणीं च जगाम ह ॥ २७
ततो दुर्योधनः क्रुद्धो गदामुद्यम्य वेगितः ।
विधित्सुः कलहस्यान्तमभिदुद्राव पाण्डवम् ॥ २८
तमालक्ष्योद्यतगदं दण्डहस्तमिवान्तकम् ।
धर्मराजो महाशक्तिं प्राहिणोत्तव सूनवे ।
दीप्यमानां महावेगां महोल्कां ज्वलितामिव ॥ २९
रथस्थः स तया विद्धो वर्म भित्त्वा महाहवे ।
भृशं संविग्रहदयः पपात च मुमोह च ॥ ३०

पारसवी, Dn1 पारशव, D1 पारसव (s10), D8 पारस्वता,
Ca ० शर्वी (as in text) K4 Da1 D5 तीक्ष्ण, B4 धीरां,
T1 M राजन्, T2 G गुर्वी (for तीक्ष्णा) — ^a) T1 महो
ल्काप्रतिमा, D1 ५ प्रतिमं B8 हव, T2 तथा (for तदा)

22 ^a) Dn1 तामापतन्ती, D1 तमापतन्ती, D8 (by corr)
नभोपतन्ती — ^b) S1 K8 V1 B (except B2) D2-4 ५ १
T2 शितै शरै, D8 (marg) शिलाशितै (for शितै)
— ^c) D2 समरे (for सहसा) S त्रिभिः प्रहस्य (T2 G1
M1 ३ सप्त) चिच्छेद — ^d) K1 तां (for तं) K1.8 V1
B D S (except T2 G1.8) पचभि (for सप्तभि)

23 ^a) T1 तदा (for तत) Da1 D5 साथ, D1 प्रोष्य,
T1 ३ G M2-4 सा तु, T2 सा च, M1 पातु (for साथ)
— ^b) V1 B1 ५ Da1 Dn1 D2-4 ५ १ S स्वर्णदण्डा, D1 ५
हेमदण्डो (for हेमदण्डा) V1 B D (except D8) महा
घना (D2 M1 ना) (for घना) — ^c) K1 निपतन्तीं
S (except T2) दीपयती महोल्का (M1 त्का)भा — ^d)
V1 रराज, D8 विराजत् (for व्यराजत्) B1 ३ ४ सूर्यस
निभा, Dn1 शशि, Co शिखि (as in text) T1 M
राजयती विशो दश, T2 व्यराजत शशिप्रभा, T2 G राजन्
किर्दिशो दश

24 ^a) D1 विनिहता, D2 ४ विनिहिता — ^b) K4
Da1 D1 ५ S (except T2) transp पुत्र and तव — ^c)
S2 V1 बाणैर्, D2 १ तीक्ष्णैर् (for भल्लैर्) — ^d) K1
विजघान, V1 Dn1 D8 S आ (M अ)जघान (for निजघान)
D8 स्तनांतरे (for युधिष्ठिरम्)

25 ^a) K8 V1 B D S बलवता शत्रुणा (T1 कौतेय)
(for वतामग्रणी) S (except T2) शत्रुकर्शन (for
तापन) — ^c) D8 समुद्यम्य (for दिश्य) — ^d) G2
बाणाञ् (for बाणं) K8 Dn1 T1 सत्वर

26 ^a) D2 संदधे तु, D2 T2 G2 M समाधत्त, T1 समा-

दत्त, T2 धत्त, G2 सयम्य च (for समाधत्त) S2 K4
शित K1 ३ शत, Da1 D1 ५ तु त, D2 ततो, G2 स त (for
च त) — ^b) K8 V1 B D S धनुर्मध्ये (for द्युग्र)
D2 ५ महाबल — ^c) V1 B2 ५ D2-4 ५ १ T1 २ महाराज
(for ततो राजा) — ^d) V1 B2 ५ D2-4 ५ १ तत (for
राज)

27 ^a) K1 M1 बाण — ^b) V1 transp तव and पुत्र
B2 महाबल (for रथम्) — ^c) K8 D8 व्यामोहयच्च, V1
Dn1 D2-4 ५ १ T2 व्यामोहयत (for व्यमो) T1 ३ G M
व्यामोहयद्गुण राजन् — ^d) T2 तु (for च) B2 ४ (m
as in text) D2 ४ ५ १ ददार (for जगाम)

28 ^a) S K2 ४ गदामादाय (for मुद्यम्य) K8 T2
G8 वेगत — ^b) B2 विधित्सु, D2 ४ विधित्सु, D8 विविधसु
(s10), M1 विधित्सु (s10) (for विधित्सु) — ^d) M1
पाण्डव V1 B5 Dn1 D2-4 ५ १ T2 धर्मराजमुपाद्रवत्

29 ^a) S K1 ३ ४ B1 ४ आलोक्य, K8 अवेक्ष्य (for
आलक्ष्य) S K2 ४ [उ]द्यतगद, T1 कर, T2 [उ]पात्तगद
B5 D2 ४ ५ १ तमुद्यतगद दृष्ट्वा — ^b) D8 दडपाणिम् (for
हस्तम्) — ^c) S (except T2) पुत्राय प्राहिणोत्तव — ^d)
T2 G महाराज (for वेगा) — ^e) T1 ३ G1 ३ उज्ज्वलाम्,
G2 M ज्वलतीम् (for ज्वलिताम्) — After 29, S
(except T2) ins

178* यमदण्डनिभा घोरा कालरात्रिमिवापरात् ।

30 ^a) B2 अथ तस्य (for रथस्थ स) K1 Dn1 D2
तथा, T2 तदा (for तथा) — ^b) V1 B2 Da1 D1 ५ ३
मर्म भित्त्वा, S (except T2) तव पुत्र (for वर्म भित्त्वा)
K8 V1 B5 Dn1 D2-4 ५ ३ S स्तनांतरे (Dn1 D8 र),
B4 महीतले (for महाहवे) — ^c) K1 सविग्रहदय, V1
उद्दिष्ट, B8 उद्दिष्ट, D8 T1 ३ G1 सभिन्न (for सविन्न)
— ^d) B1 ३ ४ Da1 D1 ५ transp पपात and मुमोह K1

ततस्त्वरितमागत्य कृतवर्मा तवात्मजम् ।
प्रत्यपद्यत राजानं मयं वै व्यसनार्णवे ॥ ३१
भीमोऽपि महतीं गृह्य गदां हेमपरिष्कृताम् ।

अभिदुद्राव वेगेन कृतवर्माणमाहवे ।
एवं तदभवद्युद्धं त्वदीयानां परैः सह ॥ ३२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥

२१

संजय उवाच ।

ततः कर्णं पुरस्कृत्य त्वदीया युद्धदुर्मदाः ।
पुनरावृत्य संग्रामं चक्रुर्देवासुरोपमम् ॥ १
द्विरदरथनराश्वशङ्खशब्दैः
परिहृषिता विविधैश्च शस्त्रपातैः ।

द्विरदरथपदातिसार्थवाहाः

परिपतिताभिमुखाः प्रजहिरे ते ॥ २

शरपरशुवरासिपट्टिशै-

रिषुभिरनेकविधैश्च सादिताः ।

द्विरदरथहया महाहवे

C. B. 1207
B. B. 30 3
K. B. 21 3

सुमोच ह (for सुमोह च) — After 30, K₄ Dn₁ D₄ (marg) 7 s T₃ ins

179* भीमस्तमाह च ततः प्रतिज्ञामनुचिन्तयन् ।

नाय वध्यस्तव नृप इत्युक्तं स न्यवर्तत ।

[(L 1) Dn₁ नमः स्यात् D₄ नमस्तम् (सीमस्तम्) T₃ आहुनमस्याश्च ततः (for the prior half) T₃ अनुचितय — (L 2) T₃ om नृप T₃ सर्ववित्तम् (for स न्यवर्तत)]

31 * K₃ B D (except D₂) S आगत्य (for आगत्य) — * V₁ प्रत्यमुद्यत (sic), G₁ प्रत्यपद्य च (sic) (for पद्यत) — * V₁ B₂ 2 s D₂₋₄ 7 s T₃ निमग्न (for मग्न वै)

32 ^{ab} K₃ Da₁ Dn₁ D₁ 5 s हेमपरिष्कृ (D₅ स्तु) ता B₅ D₂₋₄ 7 गदामादाय भीमोपि हेमपट्टपरिष्कृ (D₂ स्कु) ता — * V₁ प्राप्ति (for अप्ति) — After 32^{ad}, T₁ ins

180* दुर्योधन समादाय पलायनपरोऽभवत् ।

— * D₂ एतत् (for एव) — After 32, K₃ Dn₁ D₈ T₃ ins

181* क्रुद्धानां पुरुषव्याघ्र निम्नतामितरेतरम् ।

[D₈ निम्नतां च परस्पर (for the posterior half)]

On the other hand, K₄ B Da₁ D₁ 2-5 7 ins after 32

182* अपराह्णे महाराज काङ्क्षता विजयं युधि ।

[Dn₁ अपराह्णे K₄ काङ्क्षिता]

Finally, V₁ D₂ 6 ins after 32

183* क्षयं नराश्वनागानां, यमराष्ट्रविवर्धनम् ।

Colophon — Adhy name T₁ M₁ युधिष्ठिरदुर्योधन

युद्ध, T₃ G₁ दुर्योधनपराजय (G₁ यं) — Day of Karṇa's Generalship S₂ प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or both) S₂ T₁ s G M 20 (as in text), B₁ s D₂ s 29, Da 39, D₄ 30, T₂ 22

21

1 T₃ G₂ s om 1-14 M₂ 4 om the ref — * G₁ प्रतीयुर् (for त्वदीया) — * Dn₁ पुनरावर्त्य K₁ 4 संग्रामे

2 T₃ G₂ s om. 2 (cf v 1 1) T₃ om (hapl) 2^{ab} — * K₁ द्विरदनराश्वशङ्खशब्दै (submetric), K₄ B Dn₁ D₂₋₄ 7 M नररथाश्वशङ्खशब्दै ; V₁ *रथरथाश्व, D₂ रथनराश्व शङ्खपट्टै, T₁ G₁ रथनराश्व (T₁ *श्व) शङ्खशब्दै — * V₁ परिष्कृता, B₂ परिष्कृषिता, Dn₁ *वृषिता (for हृषिता) T₁ योधशब्दै, G₁ शब्दपातै (for शङ्ख) — * B₂ नर- (for रथ) S₂ सार्थवाहै, K₃ B Da₁ D₁ 2-8 T₃ सादिसवा, V₁ सातिसवा ; Dn₁ D₂ सादिसहा, T₁ वाजिसवा, G₁ वाजसवा, M सादिन (for सार्थवाहा) — * K₁ प*प*ताभिमुखा, K₃ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₅ 7 s T₁ M परिकुपिताभिमुखा K₃ V₁ B₁ 3 s Da₁ Dn₁ D₁₋₅ 7 s T₁ M प्रजहिरे, B₂ प्रतिजहिरे (for प्रजहिरे) Dn₁ T₁ G₁ M om ते D₈ परिकुपिता विमुखा प्रजहुरेव

3 T₃ G₂ s om 3 (cf v 1 1) — * K₃ शितथाशुवरासिपट्टिशै (sic), V₁ Da₁ Dn₁ D₁₋₂ 3 s s T₂ G₁ शितपरशुवरासिपट्टिशै (V₁ T₃ G₁ सै) र, T₁ शितपरशु-हामिपट्टिसै, M शितपरशुवरासिपट्टिसै — * Dn₁ *धरैश्च

C ६ 1207
B ६ 30 3
K ६ 21 3

वरपुरुषैः पुरुषाश्च वाहनैः ॥ ३
कमलदिनकरेन्दुसनिभैः
सितदशनैः सुमुखाक्षिनासिकैः ।
रुचिरमुकुटकुण्डलैर्मही
पुरुषशिरोभिरवस्तृता बभौ ॥ ४
परिघमुसलशक्तितोमरै-
र्नखरभ्युण्डिगदाशतैर्द्रुताः ।
द्विरदनरहयाः सहस्रशो
रुधिरनदीप्रवहास्तदाभवन् ॥ ५
प्रहतनररथाश्चकुञ्जर

प्रतिभयदर्शनमुल्बणं तदा ।
तदहितनिहतं बभौ बलं
पितृपतिराष्ट्रमिव प्रजाक्षये ॥ ६
अथ तव नरदेव सैनिका-
स्तव च सुताः सुरस्रनुसन्निभाः ।
अमितबलपुरःसरा रणे
कुरुवृषभाः शिनिपुत्रमभ्ययुः ॥ ७
तदतिरुचिरभीममाबभौ
पुरुषवराश्वरथद्विपाकुलम् ।
लवणजलसमुद्धतस्वनं

(for विधैश्च) K1 साधिता, V1 B2 ३ : D2-4.6-8 सूदिता, T1 पातित, T2 मर्दिता, M1 सादिन (for सादिता) Co cites अवसादिता — *) B2 नरहया, T2 रथवरा (for रथहया) K1 महाहवे हे (s10), B2 च आहवे, Dn1 D2 T2 महाहवे ते (for महाहवे) — *) T1 M2-4 पुरुषवरै, G1 पुरुषहरा (for वरपुरुषै) Dn1 D1 : पुरुषाश्च, G1 पुरुषैश्च (for पुरुषाश्च) K2 चाहतै, M ते हता (for चाहनै) T2 परवपुषायुतवाहनैश्च

4 T2 G2 ३ om 4 (cf v 1 1) — *) K2 "दिनकमलेंदु (for दिनकरेन्दु) Dn1 T2 सनिभैश्चै (for सनिभै) — *) K4 D2 सितदशनै, V1 श्वत (for सित) T2 नासिकैश्च (for नासिकै) — *) T1 २ G1 M मकुट (for मुकुट) — *) K1 ३ B2 Da1 D1 ३ : हवास्तृता, K4 B2 D7 उप, B1 4 अवस्थिता, B2 Dn1 D2 T1 M1 2.4 अवास्तृता, G1 M2 अपा (for अव)

5 T2 G2 ३ om 5 (cf v 1 1) — *) S1 K2 सुसुल, S2 मसुल, K2 V1 Da1 D1 ३ : सुसुल, B (except B2) सुसुल K4 परिघशक्तिमुसलतौमरैश्च — *) S2 नखमुकुटिपराशतैश्च (s10), K1 २ नखरमुकुटिगदा, D2 मुकुटिगदा, D2 मुकुटिगदासिभिर, T1 लघुमुकुटिगदाशतैश्च, T2 नखरमुकुटिगदा, G1 मुकुटिगदा, M1 मुकुटिगदा, M2-4 मुकुटि (M2 मुकुटि) गदाशतैश्च K2 D2-4 6-8 हता, V1 भुवः, Da1 Dn1 D1 ३ हत (for द्रुता) K4 नखरमुकुटिशतैर्द्रुतास्त (s10) — *) D2 T2 द्विरदनरहया — *) K2 D1 प्रवाहास्, V1 प्रवाहसः, G1 M प्रभवास् (for प्रवाहास्) D1 तदाभवत्

6 T2 G2 ३ om 6 (cf v 1 1) — *) K1 प्रहरनररथाश्च, K4 B2 ३ D2 ४ १ T1 M1 प्रह (T1 पा) तरथा-नराश्च, D2 (marg) प्रतिहतनररथाश्च, T2 प्रहतनरवराश्च

— *) K1 partly damaged K2 D2 भृश, V1 D2 रणे, B2 व्रण, B2 T1 G1 M2-4 बभौ, T2 तथा (for तदा) S2 (sup lin) सुलवणान्ततार्प, K4 B2 ३ : D7 सुलवण-व्रण, Da1 D1 सुलवणरण, M1 सुलवते रण — *) S2 निहितं (for निहत) K1 तदहिततत बभौ बल, K2 V1 B D T1 २ हितततमाबभौ (T1 हवे) बलं, G1 तदसिहतमहाहवे बलं, M तदभिहतनर व (M1 नरमाव) भौ बल

7 T2 G2 ३ om 7 (cf v 1 1) — *) S1 K1 ३ : इति (for अथ) K2 भव, D2 T2 ते (for तव) M1 नरवरदेव (for तव नर) Dn1 D2 (marg) सैनिकास्ते (for सैनिकास) — *) K2 D2 om च — *) Dn1 T2 द्रविडबलपुरसरा, M द्रमिलबलपुरसर D2 m रणेषु (for रणे) T1 अमितबलपुरसारणे (s10) — *) G1 कुरुवृषा (for वृषभा) K2 V1 Da1 Dn1 D1 ३ : T1 २ शिनिपौत्रम् (for पुत्रम्)

8 T2 G2 ३ om 8 (cf v 1 1) — *) K1 तदिति, K2 उदति, K2 B1 4.5 D2 तदभि (for तदति) K2 V1 B2 Da1 Dn1 D1 ३ : T2 G1 M1 रुचिरभीमम् (for रुधिर) T1 तदभिरुचिरमाहवे बभौ, M2-4 तदतिरुचिर मावभौ रणे — *) S2 प्रनसमुद्धतरद्विपाकुल (s10), S2 प्रधानसमुद्धतरद्विपा, K1 प्रतिभयविषद्विपाकुल (s10), K2 प्र ***** द्विपा, K2 पुरुषवरारथाश्चद्विपा (s10) — *) K1 ३ : समुद्धतस्वनं (K2 स्वन K4 सुन), B2 समुद्रवद्धतं, T2 समुद्रनिस्वन, M समुद्रवस्वन Co as in text — *) S1 K1 ३ : B2 असुरासुरसैन्यसन्निभ, K2 Dn1 D2 अ (K2 स) मराधिपसैन्य ; V1 अवरासुरसैन्यसप्रभं, B1 2.4 Da1 D1 ३ G1 असुरामर (B2 सुरसुरा) सैन्यसन्निभः, B2 D2-4 ६ १ असुरामरसैन्यस (D2 सु) प्रभ, T2 M अमरासुर- (T2 धिप) सैन्यसप्रभं (M2 भौ)

बलममरासुरसैन्यसंनिभम् ॥ ८
 सुरपतिसमविक्रमस्तत-
 स्त्रिदशवरावरजोपमं युधि ।
 दिनकरकिरणप्रभैः पृषत्कै
 रवितनयोऽभ्यहनच्छिनिप्रवीरम् ॥ ९
 तमपि सरथवाजिसारथिं
 शिनिवृषभो विविधैः शरैस्त्वरन् ।
 भुजगविषसमप्रभै रणे
 पुरुषवर समवास्तृणोत्तदा ॥ १०
 शिनिवृषभशरप्रपीडित
 तव सुहृदो वसुषेणमभ्ययुः ।
 त्वरितमतिरथा रथर्षभं

द्विरदरथाश्चपदातिभिः सह ॥ ११
 तमुदधिनिभमाद्रवद्वली
 त्वरिततरैः समभिद्रुतं परैः ।
 द्रुपदसुतसखस्तदाकरो-
 त्पुरुषरथाश्चगजक्षय महत् ॥ १२
 अथ पुरुषपरौ कृताह्निकौ
 भवमभिपूज्य यथाविधि प्रभुम् ।
 अरिवधकृतनिश्चयौ द्रुतं
 तव बलमर्जुनकेशवौ सूतौ ॥ १३
 जलदनिनदनिखनं रथं
 पवर्जविधूतपताककेतनम् ।
 सितहयमुपयान्तमन्तिक

C 8 1216
B 8 20 14
K 8 21 14

9 Ts G2 s om 9 (cf v 1 1) — ^a) Ś K2 4 विक्रमस्तदा, Ks विक्रमद्युतिस्, T2 M1 विक्रम तव (M1 ततस्) — ^b) Ś1 K1 2 त्रि *****, Ks त्रिदश समानरज, Co वरावरजोपम (as in text) Ca cites त्रिदशवर and अवरज — Ks om from -वरजोपम up to वृषभो (in 10^b) — ^c) Ś2 K1 पृषट्टै, K4 प्रषत्कै, T1 पृषट्टी, M शरै (for पृषत्कै) — ^d) G1 तपनसुतो (for रवितनयो) Ś K1 2 4 अभ्यहनत्, Ds ह्यवधीत्, M2-4 ह्यहनत् (for अभ्यहनत्) K2 शनिप्रवीर, K4 G1 शिने प्रवीर, M शिने सुत (for शिनिप्रवीरम्)

10 Ts G2 s om 10 (cf v 1 1) Ks om up to वृषभो (cf v 1 9) — ^a) Ś1 K2 तमपि (for तमपि) Ds सरथवाजि, Ds सरथवाज, T1 रथवाजि (for सरथवाजि) — ^b) Da1 D1 5 शिनिवृषभौ (D1 भे), Ds शनिवृषभो Ś1 K4 रवितनयो (K4 य) निशितै शरैस्त्वरन्, Ś2 रवितनयो निशितै शरैस्त्वरम् (s10), K1 शिनि द्व पतविधै शरैस्त्व (s10), K2 शित ***** शरैस्त्व — ^c) T2 विषम (for विष) T1 G1 भुजगविषनिभै शरोत्तमै — ^d) V1 तदानीं (for तदा) T2 त पुरुषवर स समावृणोत्तदा

11 Ts G2 s om 11 (cf v 1 1) — ^a) Ds शनि (for शिनि) Bs Da1 Dn1 D1 2 5 8 T2 M1 -शरप्रपीडितास्, G1 -शराभिप्रपीडितास् K1 शिनिवृषभेण शतप्रपीडित (s10) — ^b) Ś2 तमु (for तव) K1 सुहृदौ, Ks सुहृद, G1 सुहृदो K1 वसुषेणम्, Ks व सुखेणम् B1 Co वसुसेनम्, T1 धनुषीणम् (for वसुषेणम्) — ^c) B1 Ds 4 पत्तिभि सह, M पदाक्सिसादिभि..

12 Ts G2 s om 12 (cf v 1 1) — ^a) Ś1 K2 4 V1 B D (except D2) S (Ts G2 s om) तद् (for तम्) G1 निभमाद्रवद् M1 निभप्रमाद्रवद् V1 B D (except D2) S (Ts G2 s om) बल (for बली) Ś2 त्वमुदधिनिभमाद्र (sup ln भद्रमाद्र)वद्वली — K1 om 12^b-13^b — ^b) Ś2 (sup ln) B2 त्वरितवरै, Ks तर, T1 G1 बलै, M2-4 नरै (for तरै) M बलै (for परै) — ^c) Ks V1 B D M द्रुपदसुतमुखैस्, T1 G1 वरस् (for सखस्) Da1 D1 5 M ततो (for तदा) V1 B D (except Dn1 Ds) T2 M [अ]भवत् (for [अ]करोत्) — G1 om 12^d-14^b — ^d) Ks Dn1 महात्, T1 महान् (for महत्) V1 B (except B2) Da1 D1 3-7 T2 M पुरुषरथाश्चगज (Da1 D1 M गजाश्चरथ)क्षयो महान्

13 Ts G om 13 (cf v 1 1, 12) K1 om 13^{ab} — ^a) Ds पुरुषतरौ Ds T2 महाबलौ, Ca कृताह्निकौ (as in text) — ^b) D1 5 प्रभु (for प्रभुम्) Ds T2 युधि सं- (T2 श)सप्तकसैन्यमुखेण — ^c) T1 ध्रुव (for द्रुतं) Dn1 (also as in text) Ds T2 प्रसभमभिनिहत्य सत्वरौ — ^d) Ks Ds गतौ, B1 Ds श्रितौ, B2 स्मृतौ, Da1 D1 5 उभौ, T1 श्रुतौ, T2 समेतौ; Co सुतौ (for सूतौ) D2 तव केशवमर्जुनौ स्थितौ

14 Ts G2 s om 14 (cf v 1 1), G1 om 14^{ab} (cf v 1 12) — ^a) Some MSS निखन, Ds निखनौ Ks Dn1 Ds T2 महत् (for रथं) Ś K1 2 4 जलदनिन (K1 रु)दनिखनीकृत (Ks र्ते) — ^b) M नर्तनं (for केतनम्) — ^c) T1 शित (for सित) Ś2 K1 4 उपयातम्, Ks यातिम् (for यान्तम्) Ks V1 Ds T2

C 8 1218
B 8 30 14
K 8 21 14

हृतमनसो ददृशुस्तदारयः ॥ १४
अथ विस्फार्य गाण्डीवं रणे नृत्यन्निवारुनः ।
शरसंवाधमकरोत्क्ष दिशः प्रदिशस्तथा ॥ १५
रथान्विमानप्रतिमानसज्जयन्नायुधध्वजान् ।
ससारथीस्तदा बाणैरभ्राणीवानिलोऽवधीत् ॥ १६
गजान्गजप्रयन्तृश्च वैजयन्त्यायुधध्वजान् ।
सादिनोऽश्वाश्च पत्नीश्च शरैर्निन्ये यमक्षयम् ॥ १७
तमन्तकमिव कुद्धमनिवार्य महारथम् ।

दुर्योधनोऽभ्ययादेको निम्नन्बाणैः पृथग्विधैः ॥ १८
तस्यार्जुनो धनुः सूत केतुमश्वांश्च सायकैः ।
हत्वा सप्तभिरेकैकं छत्रं चिच्छेद पत्रिणा ॥ १९
नवमं च समासाद्य व्यसृजत्प्रतिधातिनम् ।
दुर्योधनायेषुवर तं द्रौणिः सप्तधाच्छिनत् ॥ २०
ततो द्रौणेर्धनुश्छित्त्वा हत्वा चाश्ववराञ्चरैः ।
कृपस्यापि तथात्युग्रं धनुश्छिच्छेद पाण्डवः ॥ २१
हार्दिक्यस्य धनुश्छित्त्वा ध्वजं चाश्वं तथावधीत् ।

अतिके (for अन्तिक) — ^a) Ks वृतमनसो, K4 Ds हृत ,
V1 B (except Bs) Da1 D1-5 7 8 कृत , T1 हृद (for
हृत) T2 तदा रथा (for तदारय) — after 14, T1
G1 M ins

184* हस्तेन हस्तिपतिहस्तसमानहस्त
स्त्नीमुखादथ शरान्मुहुराददान ।
वज्रीव दानवचर्मं प्रगृहीतचापो
भीमानुजस्तव नरेन्द्र चमू जगाहे ।

[(L 1) T1 हस्तपतिहस्ति, G1 हस्तीव (submetric)
(for हस्तिपतिहस्त) — (L 2) T1 तु (for अथ) G1
बहुधादधान (for मुहुराददान)]

15 Before 15, T1 G1 2 ins सजय — ^a) Ks
विस्फट, S विस्फार्य (for विस्फार्य) K1 अथ विप्र ****
— ^b) K1 om रणे Ks B D (except D2 6) S (except
T1) रथे (for रणे) — ^c) T1 सशर बाधमकरोत् — ^d) G1
प्रदिशास् K1 T2 M1 (before corr) तदा (for तथा)

16 ^a) Ks Ds तेषा, Ds om (for रथान्) — ^b)
S2 K1 4 Ds म (Ds स) सजयन्नायुधध्वजान्, Ks सहयाश्च
महारथान्, V1 सर्जयन्नायुधध्वजान्, B D2-4 7 8 मज्ज (Ds
भञ्ज) यन्त्यायुध, T1 2 M1 3 सज (T2 सज्य, Ms सर्ज)
यन्त्यायुध, T8 G सज्जा (G2 ज्या) निर्द्वयायुध — S K1 2 4
om (hapl) 16^a-17^b — ^c) V1 D1 ससारथिस्, B1 5
सारथि, D2 सारथिस् Ds तथा (for तदा) S (except
T2) सयोधान् (G1 योव, M यौध) सारथीन्बाणैर् — ^d)
D1 [S] वसत् (for अवधीत्)

17 S K1 2 4 om 17^{ab} (of v 1 16) — ^a) V1
मज्ज (for गज) B2 4 5 Da1 D1 5 8 गजनियत् (B4
यस्तु)श्च, Dn1 S प्रणेत् (T त्या, G2 त्रा)श्च Ks Ds
गजाश्च गजयोधाश्च, D2 गजाश्चागजनियतीषु (sio) — ^b)
Ks B1 2 4 वैजयन्ती शुभा गदा (Ks ध्वजान्), Ds G2 M1
यन्तीशुभ (Ds भा) ध्वजा, T1 5 G1 8 M2-4 यती शुभ
ध्वजान् (T1 शुभा द्विजान्, M2-4 शुभान्ध्वजान्), T2 यती-

शुभध्वजान् Ca omes वैजयन्ती — ^c) K1 सच्चिरोश्वाश्च
(sio), Ks सावितोश्वाश्च Ds पत्नीश्च, T1 पत्तिश्च — ^d)
G2 बाणैर् (for शरैर्) T1 5 G1 8 M निन्ये बाणैर् (for
शरैर्निन्ये)

18 ^a) K1 तमतिकमविकुद्धम् — ^b) K4 Da1 Dn2
D1 5 8 अनिवार्य, D4 वार्य (for वार्य) — ^c) K4
[S] न्ययादेको — ^d) K2 निम्नो (for निम्न) S K2
बाणान् (for बाणै) B2 5 Ds 4 7 अजिह्वगै (for पृथग्विधै)

19 ^a) Ks ध्वज (for धनु) V1 D2 6 S (except
T2) केतु (for सूत) — ^b) K3 अश्वकेतु, V1 D2 T1 5 G
M अश्वान्सूत B Da1 Dn1 D1 5-8 T2 अश्वान्केतु (by
transp) Ks तु (for च) — ^c) K1 एकैके, V1 B1 5 5
Ds 4 6 7 T2 5 G एकेन (for एकैक) — ^d) G2 धनुश्च
(for छत्रं)

20 ^a) B2 अनतर, B4 अतर च, T1 नवन्यं च, T2 तत्-
शर, T3 G शरमन्य, M नवमन्य (for नवम च) V1 Dn1
Ds 4 7 T3 Gs M समाधाय, D2 स्थाय, Ds स सधाय, Ds
T1 2 G1 2 समादाय (for साद्य) — ^b) Dn1 विसृजत्
(for व्यसृजत्) K1 5 V1 B D S प्राण (G1 णि) धातिन
(for प्रति) — ^c) Dn1 द्रौण, Ds G1 द्रौणि Bs om.
from ससधा up to हत्वा (in 21^b) K1 [अ] छिनोत्, D4
[अ] क्षिणत् (for [अ] छिनत्)

21 Bs om up to हत्वा (of v 1 20) — ^a) Ds
तथा (for ततो) S2 द्रोण, Ks द्रौणि, K4 Dn1 G1
द्रोणैर् Ds ततो द्रौणिधनु स्थित्वा — ^b) D2 om
(hapl) from चाश्व up to ध्वजं (in 22^b) Ks [अ]-
श्वात्रणे, Bs 5 Ds 4 7 [अ]श्वरथान्, Ds [अ]स्त्र शरान्, T8
G तुरगान् (for [अ]श्वरथान्) Ks तदा, Ds रणे, T1
शुभान् (for शरै) — ^c) Ks Ds T2 G1 [अ]ध, T8 तत्,
G2 च (for [अ]पि) Ks 5 V1 B D (Ds om) तत् (V1
Ds दा) ल्युप्त, T2 नद्विष्टो, T3 G महाल्युप्त (for तथात्युग्रं)
T1 M कृपसाततमल्युप्त

दुःशासनसेषुवर छित्वा राधेयमभ्ययात् ॥ २२
अथ सात्यकिमुत्सृज्य त्वरन्कर्णोऽर्जुनं त्रिभिः ।
विद्धा विव्याध विशत्या कृष्णं पार्थ पुनस्त्रिभिः ॥ २३
अथ सात्यकिरागत्य कर्णं विद्धा शितैः शरैः ।
नवत्या नवभिश्चोग्रैः शतेन पुनरार्दयत् ॥ २४
ततः प्रवीराः पाण्डूनां सर्वे कर्णमपीडयन् ।
युधामन्युः शिखण्डी च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ॥ २५
उत्तमौजा युयुत्सुश्च यमौ पार्षत एव च ।

चेदिकारूषमत्स्यानां कैकयानां च यद्वलम् ।
चेकितानश्च बलवान्धर्मराजश्च सुव्रतः ॥ २६
एते रथाश्चद्विरदैः पत्तिभिश्चोग्रविक्रमैः ।
परिवार्य रणे कर्णं नानाशस्त्रैरवाकिरन् ।
भाषन्तो वाग्भिरुग्राभिः सर्वे कर्णवधे वृताः ॥ २७
ता शस्त्रवृष्टिं बहुधा छित्वा कर्णः शितैः शरैः ।
अपोनाह स तान्सर्वान्द्रुमान्भट्त्वेव मारुतः ॥ २८
रथिनः समहामात्रान्गजानश्चान्ससादिनः ।

C 8 1235
B 8 30 31
K 8 21 31

22 D₂ om up to ध्वज (of v 1 21) — ^a) K₁
हर्दिक्स्थ, Dn₁ कस्य — ^b) D₈ ध्वजश्च (for ध्वज)
K₈ & V₁ B D S चाश्वास (for चाश्च) V₁ B (except
B₁) Dn₁ D₂ 8 7 तदा, S (except T₂) अथ (for तथा)
K₈ [अ]ज्वीत् (for [अ]जधीत्) — ^c) K₈ & B Da₁
Dn₁ D₁-7 T₁ 2 M [इ]वसन, D₈ (m as in text) पुर
(submetric), T₈ G₁ 8 चेष्वास, G₂ च धनुश्च (for
[इ]धुवर) — ^d) S K₂ 4 हत्वा, K₁ हित्वा (for छित्वा)
K₈ G₂ अभ्यगात् (for यात्)

23 S K₁ 2 om (hapl) 23 — ^b) K₈ V₁ Da₁
Dn₁ D₁ 2 5 T₂ प्रति, D₈ शरैः (for त्रिभिः) — ^c) T₂
गत्वा (for विद्धा) K₈ B₁-4 Da₁ Dn₁ D₁ 5 T₂ सप्तत्या
(for विशत्या) D₈ विव्याध सप्तसप्तत्या — ^d) K₄ D₃ 4 7
पुन (for त्रिभिः) — K₈ & V₁ B D T₂ ins after 23
D₈ (for the second time) T₁ G₁ 2 M ins after 29

185* न ग्लानिरासीत्कर्णस्य क्षिपत सायकान्बहुन् ।

रणे विनिघ्नत शत्रून्कुदस्येव शतक्रतो ।

[(L 1) D₈ गात्राणि (for कर्णस्य) B₈ ग्लानिरासीत् कर्णस्य
(for the prior half) D₈ 8 (second time) T₁ G₁ 2
M प्रास्य(D₈ इय)त (for क्षिपत) — (L 2) Om in K₈
B₁ 8 D₈ (first time) Da₁ D₁ 5 च निघ्नत (for
विनि) D₈ 8 (second time) शत्रु (for शत्रून्) Da₁
D₁ 5 कर्णस्य (for कुदस्य)]

K₈ B₁ 8-5 Da₁ D₁ 5 8 T₂ cont (om line 1) T₁ 8
G M ins after 23

186* कर्णस्य स्फुरदत्यर्थं प्रास्यत सायकान्धनुः ।

ननाद त्रासजनन भूतानामहितान्तकम् ।

[(L 1) G₂ स्फुरदत्यर्थं T₁ अत्यत, T₈ G₈ प्रसृत (for
प्रास्यत) T₈ G₁ 8 सशर, G₂ सायकान् (for सायकान्)
— (L 2) K₈ तदभूत्, B₁ तदा तत्, B₈-5 Da₁ D₁ 5
तदति, D₈ नदतस् (for ननाद) K₈ अहितात्मक B₈-5 T₈
अहितात्मना, Da₁ D₁ 5 अकृतात्मना, D₈ अहितात्मक (for

अहितात्मकम्)]

24 ^a) B₈ 4 अभ्येत्य, T₁ G₁ M₂-4 आगम्य (for
आगत्य) — ^b) Dn₁ सितैः (for शितैः) — ^c) T₁ बाणै
(for चोग्रैः) — ^d) D₈ स तेन (for शतेन) K₈ B₁-4 D
आर्प(Dn₁ र्थ)यत्, V₁ T₂ अर्द्ध, T₁ 8 G M अर्प (for
आर्द्ध)

25 ^a) K₈ V₁ B D S पार्थानां (for पाण्डूनां) — ^b)
Dn₁ D₁ T₂ G₁ M₁ अपीडयत् — ^d) K₂ प्रभद्रका (sio)
(for प्रभ)

26 ^a) T₁ G₁ 2 उत्तमौजा — ^b) G₂ पार्षद — ^c)
K₈ कारूषमत्स्यानां, S कारूषमत्स्यानां — G₁ om 26^{ab}
— ^d) K₈ D₁ 8 4 कैकयानां, K₄ केनयानां (sio), D₇ 8
कैकयानां K₈ G₃ च तद्, B₈ & Da₁ D₁ 5 T₈ महद् (for
च यद्) — ^e) K₁ चेकितानाश्च, T₁ चेदिराजश्च — ^f)
G₁ धर्मराजस्य (for राजश्च) V₁ T₂ G₃ सुव्रत

27 ^b) T₁ चाग्र्यविक्रमैः, T₈ G M चोग्रविक्रमा — ^c)
G₁ परिचार्य Dn₁ कर्णे, D₈ कर्ण — ^d) S₁ K₁ 2 नाराचालै
(K₁ श्वैर्), S₂ K₄ नाराचैस्त्वम् (for नानाशस्त्रैर्) S₁ K₈
M₁ अवाकिरत् — ^f) K₁ G₁ कर्णवधावृ(G₁ धृ)ता,
T₈ G₈ वधावृता (for वधे वृता) S₁ (sup lin) K₄ G₂
रता, S₂ रत, V₁ D₈ तदा, B Da₁ D₂-5 7 T₂ M धृता;
D₁ वृता, T₁ वृता (for वृता)

28 ^a) G₁ 2 M₂-4 ता शस्त्रवृष्टीर्बहुधा, M₁ शस्त्रवृष्टि-
र्बहुविधा — ^b) K₈ कर्णं छित्वा, V₁ B D S कर्णंछित्वा
(by transp) B₈ transp शितैः and शरैः — ^c) K₁
[अ]खवान्सर्वान् K₈ V₁ B D S [अ]ज्वीर्येण, K₄ स
तान्सर्वान् (for स तान्सर्वान्) — ^d) K₈ पुमान्, B Da₁
D₁ 8-5 7 हुम (for हुमान्) K₈ 4 भुक्तेव, V₁ G₂
भक्तेव, G₁ भक्ते च (for भङ्क्तेव)

29 ^a) K₂ समहामात्रां, K₈ G₂ समहामात्रान्, V₁
सहसा मात्रा — ^b) K₈ राजन् (for गजान्) V₁ अश्वान्श्च
(for अश्वान्स) B₁ ससादिभिः (for दिन) — ^c) S₂

C 8 1235
B 8 30 31
K 8 21 31

शरव्रातांश्च संकुद्धो निघ्नकर्णो व्यदृश्यत ॥ २९
तद्वध्यमानं पाण्डूना बलं कर्णास्त्रतेजसा ।
विशस्त्रक्षतदेह च प्राय आसीत्पराङ्मुखम् ॥ ३०
अथ कर्णास्त्रमस्त्रेण प्रतिहत्यार्जुनः स्वयम् ।
दिशः खं चैव भूमिं च प्रावृणोच्छरवृष्टिभिः ॥ ३१
मुसलानीव निष्पेतुः परिधा इव चेषवः ।
शतघ्न इव चाप्यन्ये वज्राण्युग्राणि वापरे ॥ ३२
तैर्वध्यमानं तत्सैन्यं सपत्न्यश्चरथद्विपम् ।

निमीलिताक्षमत्यर्थमुदभ्राम्यत्समन्ततः ॥
निष्कवलयं तदा युद्धं प्रापुरश्चरद्विपाः ।
वध्यमानाः शरैरन्ये तदा भीताः प्रदुदुबुः ॥ ३४
एवं तेषां तदा युद्धे संसक्तानां जयैषिणाम् ।
गिरिमस्तं समासाद्य प्रत्यपद्यत भानुमान् ॥ ३५
तमसा च महाराज रजसा च विशेषतः ।
न किञ्चित्प्रत्यपश्याम शुभं वा यदि वाशुभम् ॥ ३६
ते त्रसन्तो महेष्वासा रात्रियुद्धस्य भारत ।

शरव्राताश्च, K1 व्राताश्च, Ks पत्तीव्राताश्च, K4 शरव्रातैश्च, V1 B D S पत्तीव्राताश्च (D8 त) (for शर) Ks Dn1 D8 T2 सु (for च) V1 व्यदृश्यते, T2 [S] व्यदृश्यत (before corr ते), G1 व्यदृश्यत, G2 [S] व्यदृश्यत, M1 [S] व्यदृश्यत — After 29, D8 T1 G1 : M read 185* (D8 for the first time after 23) (of v 1 23)

30 °) B2 त, B2-5 तु (for च) Ks Dn1 D8 विशस्त्रपत्रदेहाश्च, K4 V1 B (except B1) क्षतदेह च, D2 (marg as in text) G2 पत्रदेहास्तु, T1 विशस्त्र पत्रदेहेषु, T2 विशस्त्रपत्र देह तु Ca o cite पत्र — °) T2 G तत, M1 यत्र (s10), Co प्राय (as in text) T1 प्रत्यासीत्, T2 प्रायेणासीत् (for प्राय आसीत्) S K2 4 आसीत् (for आसीत्) B2 G2 पराङ्मुख K1 प्रायश्चोपपराङ्मुख (s10)

31 °) K3 पश्चात् (for अथ) S2 Da1 D1 : T1 कर्णास्त्रमस्त्रेण — °) S2 K2 4 Da1 D1 प्रतिहन्य (for ह्य) T1 [अ]र्जुन Da1 om स्वय Ks B Dn1 D1 2-5 7 : G M स्वयन्, D2 त्वरन् T1 स्वरन् (for स्वयम्) — °) B (except B2) D2-4 7 दिश — °) M2-4 प्राहिणोच् (for प्रावृ)

32 °) S K1 2 4 मुसलानीव, Ks मुसलानि च, B1 5 4 मुषलानीव, Dn1 D1 2 4 8 मुसलानीव, T G मुसला इव S2 निष्पेत्ति (s10), B2 D2-4 7 संपेतु — °) T2 om from चेषव up to पयुग्राणि (in °) G2 यष्टय (for चेषव) — °) V1 D2 8 शतघ्ना (D2 घ्नी, D8 घ्न), G2 शतघ्नीर् K1 चाप्यन्ते, Ks चापे तु (for चाप्यन्ये) — °) K1 3 4 V1 B (except B2) D (except Da1) चापरे T1 : G M वज्रा ब्रु (T2 G ड) प्रा इवापरे

33 °) S (except T2) वध्यमान च (for तैर्वध्यमानं) — °) Da1 D1 5 सहस्र (D1 om स्त) श्वरथध्वज, G2 सपत्न्यश्चरथं प्रति — °) Ks निमीलोभाक्षम् (s10), K4

विमीलिताक्षम् (for निमीलिताक्षम्) B1-4 D8 अत्यत (for अत्यर्थम्) — °) S2 उदभ्रामत्, Ks उदभ्राम्यत, V1 B2 4 5 Da1 Dn1 D1-7 S बभ्राम च, B1 सत्रास्यत, B2 उदभ्राम्यत्, D8 m समुद्रात् (for उदभ्राम्यत्) V1 B4m 5 Da1 Dn1 D1-7 T G M1 ननाद च, M2-4 हरोद ह (for समन्तत) D8 उदभ्राम्य तमसा तत (s10)

34 °) Co नैष्कैवल्य, Ca निष्कैवल्य (as in text) T1 G यथा, M यदा (for तदा) S (except T2) दुस्त्र (G2 पुस्त्र) (for युद्ध) Cv as in text — S K1 2 om (hapl) 34^b-35^a — °) K4 संसक्तानां जयैषिणां (= 35^b), V1 Dn1 D2 : T2 M2-4 प्रापुरश्चरद्विपा (D2 प), B2 प्राप्नुवन्सरथद्विपा, Cv as in text — °) K4 V1 B2 4 5 D2-4 5 7 T2 हन्यमाना, G2 वध्यमान Ks परैद् (for शरैर्) K4 V1 B1 4 5 Dn1 D2-4 5 7 S आतो (for अन्ये) — °) K3 T1 तथा (for तदा) D8 नीता (for भीता)

35 S K1 2 om 35^a (cf v 1 34) — °) Ks 4 V1 B D (except Dn1 D8) त्वदीयानां, T1 M1 2 4 तेषां त्वैवं (M2 व), T2 एवविधे, T2 G M2 तेषां चैव (for एवं तेषां) T1 युद्ध — °) Ks अस्ताचल, Dn1 D8 T2 अस्त गिरि (by transp) T2 अनुप्राप्य (for समासाद्य) — °) M2-4 प्रत्यदृश्यत, Co पद्यत (as in text)

36 °) K1 4 तपसा, T2 G1 3 रजसा (for तमसा) — °) T2 G1 3 तमसा (for रजसा) — °) S2 प्रतिपश्यामः V1 Dn1 D8 T1 M1 प्रत्यपश्याम, M2-4 इश्याम (M4 म)

37 °) Ks तत्र आतो, K4 V1 B2 5 D (except Da1 D1 5) T2 Gs ते त्रस्यतो, B2 T2 तत्र सतो (for ते त्रसन्तो) D8 महेष्वास, G2 महाराज (for महेष्वासा) — °) S K1 2 4 रात्रियुद्धात् (K1 स्तु) (for युद्धस्य) — °) S अप (T2 व) हार (for अपयान) — °) Ks सर्वराजभिः,

अपयानं ततश्चक्रुः सहिताः सववाजिभिः ॥ ३७
 कौरवेषु च यातेषु तदा राजन्दिनक्षये ।
 जयं सुमनसः प्राप्य पार्थाः स्वशिविरं ययुः ॥ ३८
 वादित्रशब्दैर्विविधैः सिंहनादैश्च नर्तितैः ।
 परानवहसन्तश्च स्तुवन्तश्चाच्युतार्जुनौ ॥ ३९
 कृतेऽवहारे तैर्वीरैः सैनिकाः सर्व एव ते ।

आशिषः पाण्डवेषु प्रायुज्यन्त नरेश्वराः ॥ ४०
 ततः कृतेऽवहारे च प्रहृष्टाः कुरुपाण्डवाः ।
 निशायां शिविरं गत्वा न्यविशन्त नरेश्वराः ॥ ४१
 यक्षरक्षःपिशाचाश्च श्वापदानि च संघशः ।
 जम्बुरायोधनं घोरं रुद्रस्यानर्तनोपमम् ॥ ४२

C 8 1248
B 8 30 44
K 8 21 44

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥

V₁ B Da D₁₋₇ सर्व(B₅ ह)योधिभिः, Dn₁ D₈ योधिभिः,
 S (except T₂) सर्वसैनिका (T₃ G₃ कै) (for वाजिभिः)
 38 ^a) K₃ B Dn₁ D₂₋₄ ६-३ T₂ ३ G M [अ]पयातेषु,
 V₁ T₁ प्रयातेषु, Da₁ D₁ ५ [उ]पयातेषु (for च यातेषु)
 — ^b) S (except T₂) ततो (for तदा) Ś₁ K₁ २
 दिनद्वये (for क्षये) — ^c) Ś₁ K₁ २ B₅ सुमनस G₂
 प्राप्ता (for प्राप्य) Dn₁ जय सुमन *** — ^d) K₃
 पुन (for पार्था) S₂ सु, T₂ च (for स्व) T₃ G पार्था
 शिविरमाययुः

39 ^b) K₃ V₁ B₂ च नर्तितैः, B₁ ३-५ Da₁ Dn₁ D₁ ३-३
 T₂ स(D₈ स्व)गर्जितैः, D₃ सुनादितैः, T₁ ३ G M₁ (*sup*
lun) २४ सनर्तनैः (G₂ दनैः, M₁ तनैः) (for च नर्तितैः)
 — ^c) K₃ S परानपहसतश्च, V₁ D₈ नगणयतश्च, B Da₁
 D₁₋₆ १ नुपहसतश्च — ^d) G₂ स्तुवन्तिश्च (for न्तश्च)
 Da₁ D₁ ५ केशवार्जुनौ, T₁ ३ G₂ चार्जुनाच्युतौ (for चाच्युता
 र्जुनौ)

40 ^a) K₁ कृतेवराहे (metathesis), D₄ कृतेवहारस,
 T₁ कृतोपहारस, G M₂ कृतेपहारे (for कृतेऽवहारे) K₃
 कृतेवहारितैर्वीरैः (S₁₀), V₁ D₂ ६ कृतावहारास्ते वीरा — ^b)
 D₂ T₁ हि (for ते) — ^c) Ś₂ आषित, K₁ आशिषा V₁
 B₅ D₂₋₄ ६ १ आशीर्वा(D₈ वै)च पाण्डवेषु, Dn₁ आशि*च
 पाण्डवेषु. — ^d) K₃ प्रयुज्यते, V₁ प्रायुज्यत, B₁ ३ Da₁ Dn₁
 D₁ ३-१ S प्रा(T₁ प्र)युज्यत, D₈ प्रायुज्याना K₁ नरेश्वर, B₅
 नराधिपा, S (except T₂ ३ G₃) नरेश्वर

41 K₃ om (hapl) 41 — ^a) Ś₂ कृणो (for कृते)
 K₁ कृतेवराहे (metathesis), T₁ G M₂ तेपहारे, T₂

तावहारे B₅ तु (for च) — ^b) B (except B₄) Da₁
 D₁ ३-६ १ तत्र (for कुरु) — Ś₁ K₂ ४ om 41^{om} — ^c)
 S निशिस्वशिविरं गत्वा — ^d) B₁ ३.५ D₂₋₄ १ ३ न्यवसत, B₄
 प्राविसत (for न्यविशन्त) G₂ नरेश्वर Ś₂ K₁ न्यविशन्त
 रतर्पण (K₁ भा) — After 41, S (except T₂) ins

187* रणे प्रवृत्तान्यहनि कथयन्त सुखं तथा ।

[T₁ M तदा (for तथा)]

42 ^a) B₂ यक्षो, B₅ D₂₋₄ १ S (except T₂) ततो
 (for यक्ष) K₁ रक्षा, K₃ रक्ष (for रक्ष) — ^b)
 K₃ Dn₁ D₈ T₂ श्वापदाश्चापि, B₅ D₂₋₄ ६ १ दाश्रैव (for
 दानि च) K₄ सशय, Dn₁ G₂ M₂₋₄ सर्वश (for
 संघश) V₁ B₁₋₄ Da₁ D₁ श्वापदाश्च वयांसि च (V₁
 सहस्रश) — D₈ om 42^{om} — ^c) Ś₂ अयोधनं, Ca
 अयो (as in text) — ^d) Ś₂ K₂ ४ रुद्रस्याप्ये(Ś₂ K₂
 न)तकोपम, V₁ B₅ Dn₁ D₂₋₄ ६ १ T₂ स्याक्रीडसनिभ,
 T₁ ३ G M स्याक्रीडनोपमं Ca cites रुद्रस्याक्रीड, Co
 cites आनर्तन

Colophon om in D₈ — Day of Karna's
 Generalship Ś₂ K₃ ४ B₁ ३ ४ Da₁ Dn₁ D₁ ४ ५ १
 प्रथमयुद्धदिवस — Adhy name T₁ सेनापहार, T₂
 सकुल्युद्ध T₁ ३ G M₂₋₄ कर्णस्य प्रथमाह्निकं समाप्तं
 — Adhy no (figures, words or both) Ś₂ 22, B₁ ३
 D₈ 30, Da₁ D₈ 40, D₄ 31, T₁ ३ G M 21 (as in
 text); T₂ 23

२२

C 8 1249
B 8 21 1
K 8 22 1

धृतराष्ट्र उवाच ।

खेन च्छन्देन नः सर्वाभ्रावधीव्यक्तमर्जुनः ।

न ह्यस्य समरे मुच्येतान्तकोऽप्याततायिनः ॥ १

पार्थो ह्येकोऽहरद्भद्रामेकश्चाभिमतर्पयत् ।

एकश्चेमां मही जित्वा चक्रे बलिभृतो नृपान् ॥ २

एको निवातकवचानवधीदिव्यकार्मुकः ।

एकः किरातरूपेण स्थितं शर्वमयोधयत् ॥ ३

एकोऽभ्यरक्षद्भरतानेको भवमतोषयत् ।

तेनैकेन जिताः सर्वे मदीया *उग्रतेजसः ।

ते न निन्धाः प्रशस्याश्च यत्ते चक्रुर्ब्रवीहि तत् ॥ ४

संजय उवाच ।

हतप्रहतविध्वस्ता विवर्मायुधवाहनाः ।

दीनस्वरा दूयमाना मानिनः शत्रुभिर्जिताः ॥ ५

शिविरस्थाः पुनर्मन्त्रं मन्त्रयन्ति स्म कौरवाः ।

भयदंष्ट्रा हतविषाः पदाक्रान्ता इवोरगाः ॥ ६

तानब्रवीत्ततः कर्णः क्रुद्धः सर्प इव श्वसन् ।

22

1 " Ks B4 Dn1 Ds S (except T2 s) व (for न) Ca as in text — " Ks V1 B D T1 s अवधीद् (for नाव) — " Ss K4 B Dn1 Ds-4 s S मुच्येतको, K1 च्येतार्को (sio), Ks च्येत्ताको, V1 युध्येतको, Ds मुच्येतको (for मुच्येतान्तको)

2 " For the event, of 1 211-212 B2 s Ds 4 s च (for हि) K1 हरेद्, Ks हरन् (for स हरद्) Ks सर्वान् (for भद्राम्) — " For the event, of 1 214-219 K4 [अ]भ्यम् (for [अ]भिम्) — For the event, of 2 23-29 — " K1 बलवतो, K2 4 D1 s G2 बलभृतो, T1 बलिहृतो, Co भृतो (as in text) K1 नृप; Ks महान् (for नृपान्) M1 चक्रे बलिभृतोपमान्

3 For the event, of 3 165-171 — " K1 V1 B Da1 Dn1 D1-s T2 अहन्द्, Ds अदहद् (for अवधीद्) — For 3^{ab}, S (except T2) subst

188* निवातकवचाना च तिस्र कोटीर्जघान ह ।
For the event, of 3 13-42 — " Dn1 T2 किरातरूपेण, T2 G किरातवेणेण — " S1 K V1 (before corr) B2 s 6 D2 s सर्वम्, Ca 0 शर्वम् (as in text) G2 अक्षोषयद् (for अयोधयत्)

4 Ks T2 om. (hapl) 4^{ab} — " For the event, of 3 225-243 Ss K4 [S]भ्यरक्षद्, V1 B D (except Ds) T1 G1 s ह्यरक्षद् (for [S]भ्यरक्षद्) T1 भरक्षाम्, M1 भरता — " For the event, of 3 13-42, T2 Gs 8 शर्वम्, G2 सर्वम् (for भवम्) — " Ss जिता, Ks रया (for जिता) — " B D (except Da.s) T2

महीपा (for मदीया) S K1 2 4 B Dn1 Ds 4 7 T1 G2 M1 ह्य (K1 ह्य)ग्रतेजसा, V1 उग्रतेजसा, Da1 D1 2 5 6 8 T2 s G1 s M2-4 ह्यग्रतेजस (for *उग्र) Ks मदीयायुग्र चेतस — " B (except B1) Da1 D1-s 7 न ते (by transp), Ds एते Co cites ते (as in text) S1 D1 विद्या, K2 नीषा (for निन्धा) S K1 प्रशाम्या (S2 स्य), K2 4 प्रशस्या, Da1 D1 2 5 प्रश (D2 स)स्या, G1 2 M प्रहा (G2 M1 ह)स्या (for प्रशस्या) S K V1 B2 s D2-4 6 7 ते, T1 s G1 s M1 तु (for च) T2 ते निर्जिता दुष्पसहा — " Ks यत्र (for यत्ते) S K1 2 चक्रे, Da1 सूत (for चक्रुर्) K2 ब्रवेहि, S (except T2) प्रचक्ष्व (for ब्रवीहि) S K1 2 त, Ks तान् (for तत्) — After 4, V1 B D (except Ds s) ins

189* ततो दुर्योधन सूत पश्चात्किमकरोत्तदा ।

5 " Ks तत् प्रवीरा, D2 s T2 हतप्रवीर (Ds रा) (for हतप्रहत) K1 B1 2 4 Dn1 Ds 7 विध्वस्त (for विध्वस्ता) Ca 0 as in text — " Ks विविधायुधं, K2 विवर्मा युध (sio), B4 विवर्मायुधभूषणा, Dn1 विवर्मायुधवाहव (sio), T2 विवर्मायुधवाहना (before corr मानवा), G2 विचर्माहव — " Ss V1 दीयमाना (V1 ना), G2 दीनमना (for दूयमाना) Ks दीनस्वरा रूपमावा — " V1 B D S (except M1) शत्रुनि (Ds त)जिता Ss मानिना शत्रुभिर्जित

6 " Ks स- (for स्म) — " M2 हतद्विषा — " Ss पदाक्रान्ता, K1-s B D (except D7) T2 G2 M2 4 पादा, V1 पादाक्रान्त

7 " M2-4 transp कर्ण and क्रुद्ध K1 क्रुद्धा (for क्रुद्ध) — " Ks B1 2 5 Dn1 Ds 4 6 7 T2 G1 2

कर करेणाभिपीड्य प्रेक्षमाणस्तवात्मजम् ॥ ७
यत्तो दृढश्च दक्षश्च धृतिमानर्जुनः सदा ।
स बोधयति चाप्येन प्राप्तकालमधोक्षजः ॥ ८
सहस्रास्त्रविसर्गेण वय तेनाद्य वञ्चिताः ।
श्वस्त्वह तस्य संकल्प सर्वे हन्ता महीपते ॥ ९
एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा सोऽनुजज्ञे नृपोत्तमान् ।
सुखोषितास्ते रजनीं हृष्टा युद्धाय निर्ययुः ॥ १०
तेऽपश्यन्विहित व्यूह धर्मराजेन दुर्जयम् ।

प्रयत्नात्कुरुमुख्येन बृहस्पत्युशनोमतात् ॥ ११
अथ प्रतीपकर्तार सततं विजितात्मनाम् ।
संसार वृषभस्कन्धं कर्ण दुर्योधनस्तदा ॥ १२
पुरदरसमं युद्धे मरुद्गणसम बले ।
कार्तवीर्यसमं वीर्ये कर्ण राज्ञोऽगमन्मनः ।
सूतपुत्रं महेष्वास बन्धुमात्ययिकेष्विव ॥ १३
धृतराष्ट्र उवाच ।
यद्वोऽगमन्मनो मन्दाः कर्ण वैकर्तनं तदा ।

C 8 1265
B 8 32 16
K 8 22 16

निष्पीड्य, V1 D2 सपीड्य, B4 [अ]वपीड्य, D8 [अ]नि
पीड्य, T1 8 G8 M निष्पिड्य (for [अ]भिपीड्य) — ^a)
K1 4 Da1 Dn1 D1 5-7 प्रेक्ष्य (for प्रेक्ष) D1 [आ]
त्मज

8 V1 reads 8 on marg — ^a) Ś1 K1 2 यत्ते, K8
यत्तो, K4 यता, B8 मत्तो, Ca 0 यत्तो (as in text) T1
धृतश्च (for दृढश्च) D5 दृष्टश्च (for दक्षश्च) Ca 0 cte
दृढ and दक्ष (as in text) — ^b) S (except T1)
स्मृतिमान् (for धृति) D8 T1 8 G8 M चार्जुन (for
अर्जुन) V1 B8 5 Dn1 M1 तदा, D8 T1 2 तथा (for
सदा) K8 धृतिमानसुतै सह (s10) — ^c) K2 4 B D S
सबोधयति G2 चात्मान (for चाप्येन) — ^d) V1 B
(except B2) D8 4 7 यथाकालम्, Ca 0 प्राप्त (as in text)
V1 अधोक्षजं

9 ^a) Da1 D5 सहस्रास्त्रविमर्देन, D1 सहस्रविमर्देन
(s10), S सहस्रास्त्रविसर्गेण (T1 निसर्गेण, T2 G1 विसृष्टेन,
T3 G8 निसृष्ट्या च), Ca सहस्रास्त्रप्रयोगेण Co otes
सहसा — ^b) K4 वर्यस्तेनाभ्यवर्जित (s10), S शक्या तेन
स्व वञ्चित (T1 सञ्चित, M वञ्चिता) — ^c) Da1 D1 8
सोह श्वस्, T1 विद्धाह, T2 यस्त्वह (for श्वस्त्वह) Dn1
तव (for तस्य) — ^d) Da1 सर्वे (for सर्व) Dn1 कर्ता
(for हन्ता) S (except T2) विशा पते (for महीपते)
B8 सर्वे हतास्मि भूपते

10 ^b) V1 सोनुयज्ञे K8 नृपाक्षिमान्; T1 8 G1 8 M
नृपो नृपान्, G2 नृपैर्नृप (for नृपोत्तमान्) — After 10^{ab},
K8 V1 B D S ins

190* तेऽनुजज्ञाता नृपा सर्वे स्वानि वेदमानि भेजिरे ।

[K8 Dn1 D8 S तेन (for सर्वे) S (except T2)
स्वान्निवासास (T1 G8 साश्च) भेजिरे (for the posterior half)]
— ^c) Ś1 K2 सुखोषितास, G1 सुखोषिता, G2 सुवोषितास,
M1 सुखोषिताश्च (for वित्तास) B1 4 5 Dn1 D2-4 7 8
ता, T8 G8 M च, G1 स्त (for ते) Ca सुखोपविष्टा (for

सुखोषितास्ते) — ^a) S (except T2) पुनर (for हृष्टा)

11 ^b) G2 सारामजनदुर्जय (s10) — ^{ca}) K8 प्रपन्ना, G1
प्रयत्नान् (for प्रयत्नात्) Ś1 K2 8 [उ]शनोमहान्, B1 8-8
Da1 D1 8-8 7 नोमत, B2 D2 नोमते, M नोमतात् (for
नोमतात्) V1 D8 प्रयत्नात् महाराज गुप्त भीमार्जुनादिभि
12 ^a) S तत (for अथ) T1 प्रतीपवक्ता, G2
कर्तार, Ca 0 कर्तार (as in text) B8 अभीषा प्रतिकर्तार,
D2 शस्त्रप्रदीपकर्तार Cv as in text — ^b) Cv सन्ततं
K8 प्रियमात्मन, Da1 विहितात्मना, Dn1 D8 S विदित्वा,
Cv विजयात्मन, Co विजिता (as in text) B8 D2-4 6 7
प्रवीर परवीरहा — ^c) Dn1 संसारन् (for संसार) — ^d)
K4 कर्ण (for कर्ण) Da1 D1 5 कर्ण (Da1 णं) दुर्योधन

13 ^{ab}) S वीर्ये (for युद्धे), and प्रभजन (for
मरुद्गण) — ^c) K1 कार्तिवीर्यसमी, B8 पुरदरसम Ś1m
वीर, S युद्धे, Co वीर्ये (as in text) — ^d) Ś2 राज्ञे
(for राज्ञो) G2 महात्मन (for ऽगमन्मन) — After
13^{ab}, K8 V1 B D S ins

191* सर्वेषां चैव सैन्यानां कर्णमेवागमन्मनः ।

[Dn1 M8 4 एव (for चैव) S यौ (T G1 यो) धानां (for
सैन्यानां) G1 [अ]नुगन् (for [अ]गमन्)]
— ^f) V1 D8 आत्यायिकेषु, Dn1 आत्यायिकेपि, D1 G2
आत्य (G2 न्य) धिकेषु, T1 आर्य जनेषु, Ca 0 आत्यायिकेषु
(as in text) B2 [अ]पि, Dn1 च (for [इ]व). D2
बधुमा सोदर यथा (s10) — After 13, D8 ins an addl.
colophon [Adhy no 13]

14 K8 om 14^{ab} with the ref After the ref,
D8 reads 17^{ab}, repeating it in its proper place, while
Dr repeats 189* — ^a) D1 यद्धो (s10) (for यद्धो) T1
M यद्धो मनोगमस्सुत् (T1 त, M2 त), T2 G यद्धो मनोगमस्सु
(T8 G8 त सु)त् — ^b) V1 B D प्रति, G2 सदा (for
तदा) — ^c) K8 B8 Da1 D1 8 8 T8 G1 8 M अप्य (D1
य) द्राक्षु सूत (K2 क्षुसुत्) पुत्र, V1 अद्राक्षच्च सूतपुत्रः

G 8 1266
B 8 32 17
K 8 22 17

अप्यद्राक्षत तं यूयं शीतार्ता इव भास्करम् ॥ १४
कृतेऽवहारे सैन्याना प्रवृत्ते च रणे पुनः ।
कथं वैकर्तनः कर्णस्तत्रायुध्यत सजय ।
कथं च पाण्डवाः सर्वे युयुधस्तत्र स्रतजम् ॥ १५
कर्णो ह्येको महाबाहुर्हन्यात्पार्थान्ससोमकान् ।
कर्णस्य भुजयोर्वीर्यं शक्रविष्णुसमं मतम् ।

तथास्त्राणि सुघोराणि विक्रमश्च महात्मनः ॥ १६
दुर्योधनं तदा दृष्ट्वा पाण्डवेन भृशार्दितम् ।
पराक्रान्तान्पाण्डुसुतान्दृष्ट्वा चापि महाहवे ॥ १७
कर्णमाश्रित्य संग्रामे दर्पो दुर्योधने पुनः ।
जेतुमुत्सहते पार्थान्सपुत्रान्सहकेशवान् ॥ १८
अहो बत महदुःख यत्र पाण्डुसुतात्रणे ।

B₁ 2 4 5 D₈ 4 7 अप्यपश्यत राधेय, Dn₁ अथ द्राक्ष्य सूतपुत्र,
D₂ T₁ अप्य(T₁ प्र)द्राक्षीत्सूतपुत्र, D₈ अभ्यद्रवन्सूतपुत्र, T₂
G₂ अद्राक्षीत् सूतपुत्र (G₂ त्सूतपुत्र त) Co cites अपि (as
in text) — ^a) Ś₂ K₈ 4 B Da₁ D₂-5 7 T₂ M₁ शीतार्त,
K₁ 2 शीतार्ता (K₂ त), T₈ शीतार्ता (for शीतार्ता)
Dn₁ पावक (for भास्करम्)

The sequence of stanzas 15-22 in T₁ & G
M is so complicated that it is given in a tabular
statement below

Tabular conspectus of the sequence of
stanzas 15-22 in T₁ & G M

T ₁	T ₂	G ₁ 2	G ₂ M
15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}
17	17	17	17
15 ^{ade} f	15 ^{ade} f	15 ^{ade} f	15 ^{ade} f
18	18	18	18
192*		192*	
21	21	21	21
194*	194*	194*	194*
	193*		
16	16	16	16
	192*		
19 ^{ad}	19 ^{ad}	19 ^{ad}	19 ^{ad}
	19 ^{ab}	19 ^{ab}	19 ^{ab}
22 ^{ab}	22 ^{ab}	22 ^{ab}	22 ^{ab}
20	20	20	20
22 ^{ad}	22 ^{ad}	22 ^{ad}	22 ^{ad}

15 Before 15, K₈ ins छतराष्ट्र उवाच — ^a) D₈
कृता (for कृते) T₁ & G [5]पहारे (for ऽवहारे) — ^b) G₁
प्रवृत्ते (for प्रवृत्ते) — T₂ om 15^e-16^f — ^c) Ś₂ (sup
lin.) वै हत न, D₁ वैकर्तन — ^d) V₁ D₈ G₂ युध्यत
(for [अ]युध्यत) T₈ G सयुगे (for संजय) — ^e) T₁ तु
(for च) — ^f) G₂ युयुत्सु (for युयुत्सु)

16 T₂ om. 16 (of v l 15) For sequence in
T₁ & G M, of the tabular statement, above

Before 16, K₈ ins कर्ण उवाच — ^a) S (T₂ om)
वि(T₈ स)जेव्यति (G₁ ते) रणे कर्ण — ^b) S (T₂ om)
एक (for हन्यात्) V₁ B₈ D₂-4 6 7 ससृजयान् (for
ससोमकान्) K₈ पार्थाश्च सहसोमका — ^c) K₈ पश्य
मे (for कर्णस्य) — ^d) D₁ M₁ जिष्णु (for विष्णु)
Ś₂ K₈ तत्, K₁ मृत, V₁ B₈ D (except D₈) S (T₂
om) युधि (for मतम्) — ^e) T₁ & G₁ & M च (for
सु) V₁ Dn₁ D₈ G₂ तथा श(G₂ चा)स्त्राणि घोराणि,
B₈ D₂-4 7 तस्य शस्त्राणि घो — ^f) K₈ T₈ G₁ & विक्रम
(for विक्रमश्च) D₂ महोत्सवा (for महात्मन) — After
16, B₈ & D₈ 4 7 read 18^{ab}, repeating it in its
proper place — T₈ G₂ M ins after 16 T₁ G₁ 2
after 18

192* मम चैव सदा मन्द शसते नित्यमग्रतः ।

कर्णश्च तान्महेष्वासान्पाण्डुपुत्रान्महारथान् ।

17 For sequence in T₁ & G M, of the tabular
statement in the left column — ^a) K₈ D₈ दुर्योधनस्य
K₈ D₈ तथा, B₁ 3-5 Da₁ D₁-5 7 ततो, D₈ तु त (for
तदा) B₂ ततो दुर्योधन इष्ट्वा S दुर्योधन च इष्ट्वाजौ (T₈ G
त्रे) — ^b) G₂ पार्थिवेन, Ca पाण्डवेन (as in text)
T₁ पराजित (for भृशार्दितम्) — ^c) V₁ D₈ पराक्रान्तं
पाण्डुसुत, D₈ क्रांतं महायुद्धे — ^d) K₄ सृष्ट्वा (for इष्ट्वा)
T₈ G₂ & transp च and अपि B₂-5 Da₁ D₁ 3-5 7
महारथ, Dn₁ रथान्, S रणे (for हवे) D₈ पराक्रम्य
महौजसा

18 For sequence in T₁ & G M, of the tabular
statement, in the left column — ^a) S (except T₂)
हि सदा (for संग्रामे) — ^b) V₁ B D T₂ मदो (T₂ द)
दुर्योधन पुनः, T₁ & G M मदबुद्धिं सुयोधन — K₄ om
18^e-19^b — ^c) K₈ सोमकान् (for केशवान्) Dn₁
सपुत्राश्च ससोमकान्, D₈ S सह(D₈ मम)पुत्रान्सकेशवान्
— After 18, T₁ G₁ 2 ins 192* (of v l 16)

19 D₈ om 19 For sequence in T₁ & G
M, of the tabular statement in the left column
K₁ & T₁ om 19^{ab} (for K₄, cf v l 18) T₈ G

नातरद्रभसः कर्णो दैव नूनं परायणम् ।
 अहो द्यूतस्य निष्ठेय घोरा संप्रति वर्तते ॥ १९
 अहो दुःखानि तीव्राणि दुर्योधनकृतान्यहम् ।
 सहिष्यामि सुधोराणि शल्यभूतानि संजय ॥ २०
 सौबल च तथा तात नीतिमानिति मन्यते ॥ २१
 युद्धेषु नाम दिव्येषु वर्तमानेषु संजय ।
 अश्रौषं निहतान्पुत्रान्नित्यमेव च निर्जितान् ॥ २२
 न पाण्डवाना समरे कश्चिदस्ति निवारकः ।

स्त्रीमध्यमिव गाहन्ति दैवं हि बलवत्तरम् ॥ २३
 संजय उवाच ।
 अतिक्रान्तं हि यत्कार्यं पश्चाच्चिन्तयतीति च ।
 तच्चास्य न भवेत्कार्यं चिन्तया च विनश्यति ॥ २४
 तदिदं तव कार्यं तु दूरप्राप्तं विजानता ।
 न कृतं यन्त्रया पूर्वं प्राप्ताप्राप्तविचारणे ॥ २५
 उक्तोऽसि बहुधा राजन्मा युध्यस्वेति पाण्डवैः ।
 गृहीषे न च तन्मोहात्पाण्डवेषु विशा पते ॥ २६

C 8 1281
B 8 31 31
K 8 22 5

M transp 19^{ab} and 19^{cd} — ^a) Ks महा (for महद्) — ^b) B₁ यत्तु (for यत्र) Ks सुत (for सुतान्) S (except T₂, T₁ om) प्राप्तो दैववशाद्दह — ^c) V₁ नाहनद्, B₂ नाभवद् (for नातरद्) V₁ रभस, T₁ सहसा, T₂ 3 G₂ रभसा, G₁ 2 रभसात् T₁ 3 G M सूत (G₂ त, M₁ तो) (for कर्णो) D₂ नावधीत्यरमेष्वासो — ^d) V₁ Dn₁ T₂ transp दैव and नून D₂ अत्र (for नून) — ^e) Da₁ D₁ 5 T₂ G सपरिवर्तते

20 G₂ om 20 For sequence in T₁ 3 G M, of the tabular statement on page 168 — ^a) V₁ B₂ D₂-4 6 7 T₂ transp दुःखानि and तीव्राणि — ^c) Ks सप्रक्षामि (sio), B₁ अशक्यानि, B₂ प्रसहामि, B₄ Da₁ Dn₁ D₁ 5 8 प्रज्ञा (Dn₁ D₃ स) क्ष्यामि, D₂ प्रवक्षामि (for सहिष्यामि) V₁ मोहाद्धोराणि च जय (sio), B₂ D₂ 4 6 7 सोढा घोराणि बहुधा, S (G₂ om) कथ शक्यामि ससोढु — ^d) D₂ शल्यरूपाणि

21 For sequence in T₁ 3 G M, of the tabular statement on page 168 — ^a) D₁ सौबलश्च, T₂ G य (G₂ यत्) सौबल (for सौबल च) K₂ B Da₁ D₁ 3-5 7 तदा, M₂-4 सदा (for तथा) — ^b) K₄ मति (for नीति) V₁ इव (for इति) K₄ मन्यत — N ins after 21 T₂ after 194*

193* कर्णश्च रभसो नित्य राजान चाप्यनुव्रत ।

[K₄ D₂ (m as above) कर्णस्य, B₂ कर्ण सु B Da₁ D₂ 7 राजा त (for राजान) B₂ [अ]वब्रवीत्, Da₁ Dn₁ D₁ 5 [अ]नुव्रत (Dn₁ वृत्त, Ca व्रत (as above) K₂ राजानश्चाश्चनुव्रत (sio)]

On the other hand, S ins after 21 (T₂ line 1 only)

194* कर्ण चाग्रतिम युद्धे देवैरपि दुरुत्सहम् ।

मन्यतेऽभ्यधिक पार्थोदैव चास्य हृदि स्थितम् ।

[(L 1) T₁ दुरुत्सह (for दुरुत्सहम्) — (L 5) T₁ G₁ 8 पार्थोदैव (for दैव) G₂ दिवि (for हृदि)]

22 For sequence in T₁ 3 G M, of the tabular statement on page 168 — ^{ab}) K₂ परम (hyper metric) (for नाम) B₂ D₂-4 6 7 S (except T₂) यदेव (T₁ 3 G M दह) वर्तमानेषु महायुद्धेषु संजय — G₂ om 22^c-23^b — ^c) S₂ निहितान्, K₄ निर्जितं S₂ K₁ 3 पार्थान् (for पुत्रान्) — ^d) K₂ B₂ 5 Dn₁ D₂ 3 T₁ 2 विनिर्जितान् (for च नि)

23 G₂ om 23^{ab} (cf v 1 22) — ^b) V₁ (by corr) कश्चिदास्ते K₄ [इ]ति वारक, Dn₁ न वा, S (G₂ om) हत किल (for निवारक) — ^c) Dn₁ श्रीमध्यम् T₁ M स्त्रीमध्य (for मध्यम्) K₂ V₁ B Da₁ D₁ 3-5 T G गाहते D₂ अस्त्रमध्यधिगाहते — ^d) K₁ 3 V₁ B D T G तु, M तु (for हि) D₂ बलवत्तर

24 After the ref, K₄ V₁ B (except B₂) D (except Dn₁ D₂) ins

195* राजन्पूर्वनिमित्तानि धर्मिष्ठानि विचिन्तय ।

[Co otes पूर्वनिमित्तानि and धर्मिष्ठानि]

— ^a) Dn₁ D₂ तु, G₂ स (for हि) K₂ य (for यत्) D₂ om कार्य — ^b) K₂ V₁ B D T G₁ 3 M पश्चाच्चि (B₂ च्चे)तयते नर (K₂ पुन), G₂ चिंतयत्येतरत् — ^c) B₂ न (for तच्च) M₂-4 transp तच्चास्य and न — ^d) K₂ चिंतया स, V₁ B₄ यानो (B₄ नश्च), M₄ यान (for या च) K₄ विनश्यति, B₄ च नश्यति (for विन)

25 ^a) K₂ नहित (for तदिद्) Dn₁ कार्यं च, M₂-4 यत्कार्यं (for कार्यं तु) — ^b) S₂ K₄ दूरे, B₂ दूर (for दूर) Co otes दूरप्राप्त (as in text) G₂ जय तदा, M₁ विजानत — ^c) B₁ 3 4 D₁ 5 कृता (for कृत) — ^d) S₂ K₁ 2 प्राप्ताप्राप्त, T₁ M₂ प्राप्त प्राप्त K₂ 4 V₁ B₂ 5 D₂-4 6 7 विचारण, B₁ 3 4 Da₁ D₁ 5 विचारणा T₂ G अप्राप्तं (G₂ स ताम) प्राप्तवाग्रणे

26 ^a) G₂ M₂ हि (for ऽसि) T₁ 3 G M बहुस्रो (G₂ ना) (for 'धा) — ^b) S (except T₂) मा युद्धमिति

C 8 1281
B 8 31 32
K 8 22 36

त्वया पापानि घोरानि समाचीर्णानि पाण्डुषु ।
त्वत्कृते वर्तते घोरः पार्थिवानां जनक्षयः ॥ २७
तत्त्विदानीमतिक्रम्य मा शुचो भरतर्षभ ।
शृणु सर्वं यथावृत्तं घोरं वैशसमच्युत ॥ २८
प्रभाताया रजन्या तु कर्णो राजानमभ्ययात् ।
समेत्य च महाबाहुर्दुर्योधनमभाषत ॥ २९
अद्य राजन्समेष्यामि पाण्डवेन यशस्विना ।
हनिष्यामि च तं वीरं स वा मां निहनिष्यति ॥ ३०
बहुत्वान्मम कार्याणां तथा पार्थस्य पार्थिव ।

सर्वश — °) K३ गृहीषे, K४ गृहीष्वे, D४ गृहीषि V१ रोषात्, D६ दोषात्, D८ द्रोहात् (for मोहात्) S न च (T१ हि) तत्त्वग्रहीष्टेपा (T१ मोहा, T२ न्मोहा, M द्रोहा)त् — °) V१ Dn१ D२ ६ पाडवाना, B Da१ D१ ३-५ १ वचन तु (B१ त्व, B२ तद्, B३ D३ ४ १ च) (for पाण्डवेषु) K३ वचन वै विनश्यति

27 °) D८ transp पापानि and घोरानि S कर्माणि (for घोरानि) B१ तथा प्राप्तानि घो — °) K१ समशीर्णानि, T१ G२ समाचीर्णानि D२ पाडवै (for पाण्डुषु) — °) B१ T२ घोर K३ अद्य तत्कृत्क्रियते घोर — °) S२ K३-४ V१ M२ (sup ln as in text) ३ ४ पाडवा (K३ वे)नां, D८ पाडवेभ्यो T३ G कौरवाणां (for पार्थिवानां) D२ धनजय, T१ च न क्षय, T२ G२ जनक्षय

28 °) K३ M४ त्व त्विदानीम्, B१ T१ ३ G तदिदा (for तत्विदा) K३ परिश्रुत्य, V१ B D S अतिक्रात (D१ M१ त) (for अतिक्रम्य) — °) K३ शोच — °) G२ M१ तत्त्व (for सर्व) T१ ३ G -तत्त्व, M१ सर्व (for वृत्त) — °) S२ वैशसमच्युत, K३ सन महत् B१ समच्युत, B३ समेव च, D२ वैरसमुद्भव, T२ ३ G१ ३ वैशसमुच्यते Ca cites वैशसम् G३ सर्वं चैव समुच्यते

29 °) T३ G तु शर्वर्या (for रजन्या तु) — °) G२ अभ्यगात् — °) B३ स (for च) K३ सामात्य तु महाबाहु — °) K३ V१ B३ D२-४ ६ १ S अयाव्रवीत् (for अभाषत)

30 S transp 30 and 31 Before 30, all MSS (except K३ T३ G३) ins कर्ण उवाच — °) K३ D१ ६ अद्य, T३ G३ यदि (for अद्य) — °) V१ B D S निहनिष्यामि (for हनिष्यामि च) — °) S transp वा and मा

31 S transp 30 and 31 — °) T१ कार्यस्य, Ca कार्योणां (as in text) — °) V१ B३ D२-४ ६ १ भारत, B३ लाघवात्, D३ पार्थिव (for पार्थिव) — °) D३ T३ G३ ३

नाभूत्समागमो राजन्मम चैवार्जुनस्य च ॥ ३१
इदं तु मे यथाप्रज्ञं शृणु वाक्यं विशां पते ।
अनिहत्य रणे पार्थं नाहमेष्यामि भारत ॥ ३२
हतप्रवीरे सैन्येऽस्मिन्मयि चैव स्थिते युधि ।
अभियास्यति मा पार्थः शक्रशक्त्या विनाकृतम् ॥ ३३
ततः श्रेयस्करं यत्ते तन्निबोध जनेश्वर ।
आयुधानां च यद्वीर्यं द्रव्याणामर्जुनस्य च ॥ ३४
कायस्य महतो भेदे लाघवे दूरपातने ।
सौष्ठवे चास्त्रयोगे च सव्यसाची न मत्समः ॥ ३५

M३-४ मा भूत् (for नाभूत्)

32 K१ om (hapl) 32-34 S transp 32^{ab} and 32^{cd} — °) Da१ D१ ३ इम (for इद्) K३ यथाप्रज्ञं, Dn१ T३ G१ ३ महाप्राज्ञ (G१ ज्ञ), T१ ३ यथासत्य (T२ sup ln त्व), G२ महाराज, M यथातत्त्व (M१ वृत्त) (for प्रज्ञ) — °) D३ (marg as in text) वाच (for वाक्य) T१ ३ M महारथ, T३ G नराधिप (for विशा पते) — °) T२ G२ M१ पार्थान् — °) S पार्थिव (for भारत)

33 K१ om 33 (of v 1 32) — °) G२ हतप्रवीर — °) G२ मम (for मयि) V१ चापि, Dn१ D३ चैव (for चैव) B३ ३ D२-४ ६ १ S चावस्थिते (for चैव स्थिते) B४ व्यवस्थिते (for स्थिते युधि) — °) V१ चेत्, M१ ३ ४ मा (for मा) — °) V१ B३ ३ D२-४ ६ १ शक्रशक्ति (for शक्त्या) S२ विनाशकृत् (for विनाकृतम्) S शक्रशक्ति गता हि सा

34 K१ om 34 (of v 1 32) — °) B३ ३ ४ तदा, Da१ D१ तथा, S तत्र (for तत्) B३ ३ ५ D३ ४ ६ १ यक्ष, S यत्तु (for यत्ते) — °) K४ जनेश्वर, Dn१ श्वर — °) K४ B३ ३ ५ D२-४ ६ १ S मे वीर्यं, B३ सचार्य (for यद्वीर्यं) — °) K४ V१ B (except B३) D (except D३) S दिव्या (G२ जीवा)नाम् (for द्रव्याणाम्) K३ मम तस्य (for अर्जुनस्य)

35 °) S K३ V१ B३ ३ ५ Dn१ D३ ४ १ कार्यस्य (for कायस्य) G२ महते Dn१ भेदो — °) T२ पूर (for दूर) — °) K१ ४ M३ ३ शा (K४ श)स्त्रयोगे, V१ D२ चास्त्रवीर्यं, B (except B३) D३ ४ १ चास्त्रपाते — °) K३ मे सम, B३ मत्पर, D२ मत्क्षम — After 35, K४ V१ B (except B३) D S ins

196* प्राणे शौर्यं च विज्ञाने विक्रमे चापि भारत ।

निमित्तज्ञानयोगे च सव्यसाची न मत्समः ।

[(L 1) T G१ ३ M प्राणे (T१ ३ G१ ७) शौर्यं, Ca ०

सर्वायुधमहामात्र विजय नाम तद्धनुः ।
 इन्द्रार्थमभिकामेन निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ ३६
 येन दैत्यगणात्राजञ्जितवान्वै शतक्रतुः ।
 यस्य घोषेण दैत्याना विमुह्यन्ति दिशो दश ।
 तद्भार्गवाय प्रायच्छक्रः परमसंमतम् ॥ ३७
 तद्दिव्य भार्गवो मह्यमददाद्धनुरुत्तमम् ।
 येन योत्स्ये महाबाहुमर्जुन जयतां परम् ।
 यथेन्द्रः समरे सर्गन्दैतेयान्वै समागतान् ॥ ३८
 धनुर्वीर रामदत्त गाण्डीवात्तद्विशिष्यते ।
 त्रिःसप्तकृत्वः पृथिवी धनुषा तेन निर्जिता ॥ ३९

धनुषो यस्य कर्माणि दिव्यानि प्राह भार्गवः ।
 तद्रामो ह्यददान्मह्यं येन योत्स्यामि पाण्डवम् ॥ ४०
 अद्य दुर्योधनाह त्वा नन्दयिष्ये सबान्धवम् ।
 निहत्य समरे वीरमर्जुनं जयता वरम् ॥ ४१
 सपर्वतवनद्वीपा हतद्विद्धः ससागरा ।
 पुत्रपौत्रप्रतिष्ठा ते भविष्यत्यद्य पार्थिव ॥ ४२
 नासाध्यं विद्यते मेऽद्य त्वत्प्रियार्थं विशेषतः ।
 सम्यग्धर्मानुरक्तस्य सिद्धिरात्मवतो यथा ॥ ४३
 न हि मा समरे सोढु स शक्तोऽग्निं तरुयथा ।
 अवश्य तु मया वाच्यं येन हीनोऽस्मि फल्गुनात् ॥ ४४

C 8 1301
B 8 31 51
K 8 22 55

प्राणेशौर्यै (as above) K₁ B₅ D₂₋₅ [S]₄ (for च)
 B₂ ज्ञाने च T₁ M शौर्यै च T₂ s G₁ s वीर्य च, Ca
 विज्ञाने (as above) G₂ प्राणिस्यैयैण राजा च (for the
 prior half) — (L 2) K₄ निमित्तज्ञानयोगेन M₁ ज्ञाने च
 योगे च (hypermetric) (for the prior half) D₈ (m
 as above) सव्यसाची नमस्कृत]

36 ^a) T₁ आयुधाना महामात्र, T₂ सर्वायुध महा,
 G₂ युधमहोरात्र Ca cites महामात्र — ^b) K₄ D₄ मेघनु
 B₂ यद्धनु, D₂ मेघस, T₁ G₁ s मद्धनु (for तद्धनु) G₂
 मयन्नाम महद्धनु (sic) — ^c) K₄ इदार्थम् (for इन्द्रार्थम्)
 B₁ s Dn₁ D₂₋₄ s-3 प्रियकामेन (for अभि)

37 For the event, of B 12 2-3 — ^a) S
 दैत्यानपुरा (T₂ त्यासुरा) (for दैत्यगणान्) — ^b) K₈
 क्षतवान् (for जित) — ^c) B₂ यस्य घोरेण, G₂ न
 ह्यघोषेण (for यस्य घोषेण) — ^d) K₁ विमुह्यत, V₁ B
 Dn₁ D₂₋₄ s-3 व्यामुह्यत, Da₁ D₁ s T₁ M₁ व्यमुह्यत,
 T₂ s G₂ मुह्यति च, M₂₋₄ व्यामुह्यति K₄ दिशो दिश
 — S K₁ s om 37^{af} — ^e) K₄ प्रादाच्च, M₂₋₄ प्रददौ
 (for प्रायच्छत्) — ^f) B₈ परमसपद, T₁ G₂ M₂₋₄
 समत, G₁ सत्तम

38 ^a) K₄ om तत् K₈ मेघ (for मह्यम्) — ^b)
 S₁ K_{1,2} V₁ B D अ(K₁ आ)ददद्, K₈ प्रददद् (for
 अददाद्) — ^c) B₅ D (except Dn₁ D₈) S तेन (for
 येन) G₂ योग (for योत्स्ये) Dn₁ महाबाहुर् T₂
 महत्सैन्यम्, M₂₋₄ महाबुद्धिम् — ^d) S K₁ s सैन्यान्,
 G₁ सर्वा (for सर्वां) — ^e) S₂ K₄ D₈ दैत्येयान् B₂
 ससुपागतान्, D₂ सुसमागतान् (for वै समा) — After
 38, S ins

197* विजयान तथा सर्वां ज्ञेयामि युधि पाण्डवान् ।

39 ^a) B₁ s धनुर्वीरतम दत्त — ^b) K₄ गांजीवाः, D₈

गांजीवात् V₁ B₂ s तु, D₈ वै (for तद्) K₁ विजि, G₁
 वशि (for विशि) — ^c) V₁ त्रिसप्तकृत्वा तु
 (hypermetric) (for कृत्व) V₁ B₂ D₂ s वसुधा (for
 पृथिवी) Dn₁ त्रिसप्तकृत्वा पृथिवी — ^d) D om वा
 तेन S K₁ s V₁ B (except B₁) Dn₁ D₂₋₄ s 7 T₁
 येन (for तेन) K₁ s निर्जिता, D₂ गर्जित

40 ^a) S₂ धनुषे V₁ B Dn₁ D₂₋₄ s 7 s ह्यस्य (for
 यस्य) — ^b) K₄ भार्गव — ^c) S₁ K₁-s V₁ B₁ s s
 ह्यददन्, B प्रददन् — ^d) S₂ यो न, K₁ s V₁ B
 (except B₄) D (except D₈) तेन (for येन) S ते(T₁
 M₁ ये)न योत्स्ये धनजय

41 K₈ om 41 — ^a) D₈ अद्य, T₁ अह (for अद्य)
 B₂ T₁ M₁ दुर्योधन B₂ ब्रह्म, D₂ त्वाह, T₁ M₁ वीर T₂ s
 G₁ s M₂₋₄ त्वा तु (for [अ]ह त्वा) G₂ अद्य दुर्योधनार्थं
 तु — ^d) M₁ रथिना (for जयता)

42 ^a) S₂ B₅ नव (for वन) — ^b) K₈ हतद्विष,
 B (except B₂) D₂₋₅ 7 Ca वीरा (for द्विद्ध) Dn₁
 समागम, G₁ s ससागरा (G₈ र) T₂ हतद्विदमागरावरा
 — ^d) Dn₁ T₂ मेदिनी (for पार्थिव)

43 G₂ om 43 — ^a) S₂ नामाद्य, K₁ s नासाद्य, K₈
 B₈ s Da₁ Dn₁ D₁ s s S (G₂ om) नासद्य, V₁ B₁ s s
 D₂₋₄ s 7 नाशक्य K₈ T₁ s G₁ s M₂₋₄ महा, B नोद्य
 (for मेऽद्य) — ^d) K₈ आत्मवचो

44 V₁ reads 41^{ab} on marg — ^a) S मे विक्रम
 (for मा समरे) G सोय (for सोढु) — ^b) K₁
 सांसक्तो, K₈ स शक्ता, K₄ स सक्ता, V₁ B₁ s- Da₁
 D₂ s 7 G₁ M -4 सशक्तो, B₂ D₈ शक्त सो (by transp),
 D₄ ससक्तो, T₁ s (sup in) न शक्तो T₂ s G₂ s तनुर्
 (for तद्) M₈ वृथा (for यथा) — ^c) K₄ अवाच्य
 (for अवश्य) Da₁ D₁ s हि (for तु) K₈ च मयोच्येत,

C 8 1302
B 8 31 52
K 8 22 56

ज्या तस्य धनुषो दिव्या तथाक्षय्यौ महेषुधी ।
तस्य दिव्यं धनुः श्रेष्ठ गाण्डीवमजर युधि ॥ ४५
विजयं च महदिव्यं ममापि धनुरुत्तमम् ।
तत्राहमधिकः पार्थाद्रनुषा तेन पार्थिव ॥ ४६
मया चाभ्यधिको वीरः पाण्डवस्तन्निबोध मे ।
रश्मिग्राहश्च दाशार्हः सर्वलोकनमस्कृतः ॥ ४७
अग्निदत्तश्च वै दिव्यो रथः काञ्चनभूषणः ।
अच्छेद्यः सर्वतो वीर वाजिनश्च मनोजवाः ।
ध्वजश्च दिव्यो द्युतिमान्वानरो विस्मयकरः ॥ ४८

कृष्णश्च स्रष्टा जगतो रथं तमभिरक्षति ।
एभिर्द्रव्यैरह हीनो योद्धुमिच्छामि पाण्डवम् ॥ ४९
अयं तु सदृशो वीरः शल्यः समितिशोभनः ।
सारथ्य यदि मे कुर्याद्भुवस्ते विजयो भवेत् ॥ ५०
तस्य मे सारथिः शल्यो भवत्वमुकरः परैः ।
नाराचान्गार्धपत्रांश्च शकटानि वहन्तु मे ॥ ५१
रथाश्च मुख्या राजेन्द्र युक्ता वाजिभिरुत्तमैः ।
आयान्तु पश्चात्सतत मामेव भरतर्षभ ॥ ५२
एवमभ्यधिकः पार्थाद्रविष्यामि गुणैरहम् ।

T1 हनुमायाव (for तु मया वाच्य) D8 वाक्य (for वाच्य)
— ^a) Some MSS फल्गुनात्

45 ^a) G2 दिव्यौ — ^b) K1 [अ]जय्यौ, K4 च क्षय्यौ
(hypermetric), V1 B1 5 D2-4 7 T1 2 [अ]क्षय्ये, B2 D8
[अ]क्षय्यो G2 महेषुधी — After 45^{ab}, K4 V1 B D
(except Dn1 D8) ins

198* सारथिस्तस्य गोविन्दो मम तादृङ् विद्यते ।

[K4 सारथी V1 न तादृङ् विद्यते सुवि (for the posterior half)]

— ^c) S (except T1) तच्च (for तस्य) — ^d) T2 om
अजर V1 B2 5 Dn1 D2-4 6 7 अजित (for अजर)

46 ^a) K4 तन् (for च) K3 महादिव्य — ^e) S1
K1-3 तव (for तत्र) T3 G2 8 माम् (for [अ]हम्)
D2 धनुष, T3 G2 8 अधिक S1 K2 पार्थ (for पार्थाद्)
S2 K4 तथा मदधिक पार्थो — D8 om 46^d-47^a — ^a)
D2 अधिकस् (for धनुषा) S [ए]के(G2 ते)न (for
तेन) K B1 5 5 Dn1 D1 5 S (except T2 M1) भारत
(for पार्थिव)

47 D8 om 47^a (of v 1 46) — ^a) K4 V1 B D
(D8 om) T1 2 M येन (for मया) K3 वा, T1 2 M तु
(for च) S1 K1-3 B (except B4) D (except Dn1,
D8 om) [च]प्यधिको Dn1 M2-4 वीर, D5 धीर (for
वीर) T3 G यै समभ्यधिको वीर — ^b) M2-4 पाण्डव
T2 त्व (for तन्) — ^c) K1 रश्मिग्राहेश्च, T1 M-4
ग्राहोस्, T2 8 G1 8 ग्राहोस्, G2 M1 ग्राहस् Ca c cite
रश्मिग्राह K3 शार्दूल (for दाशार्ह) — ^d) D8
सुरासुरनमस्कृत, S मम तादृङ् (G2 मन्मतोत्र न) विद्यते

48 For the event, of 1 216 8-15 — ^a) D8
(marg as in text) अग्निदिव्यश्च K4 चैव, Dn1 D1 5
तथा (for च चै) — ^b) K2 om रथ Dn1 काचनभूषित
— ^c) K4 अच्छेद्या, Dn1 D8 T1 G1 8 M2-4 अश्वेद्य (G1 8

द्या), D1 अछिद्य D8 सरथो, T1 2 G M सर्वथा (G1
दा) (for सर्वतो) K3 वीर — ^e) Dn1 D5 नित्यो (for
दिव्यो) — ^f) B3 विस्मय गत V1 B2 T2 8 G M1
वानरोपि (V1 B2 रश्च, G2 रेण) भयकर

49 ^a) V1 B2 D8 G2 तु (for च) K4 स्रष्टा, Dn1
D8 गोप्ता (for स्रष्टा) V1 B2 D2 6 T2 8 G M जगत्
स्रष्टा (by transp), D2 जगत् श्रेष्ठो, T1 जगता नाथो
— ^b) T3 G1 8 यता (for रथ) K3 समधिगच्छति, D8
तमभिरक्षति, D8 अस्याभि G2 रथयता मम त्रिभि — ^c)
S K1 2 4 B (except B3) D2-4 7 एतैर्, D8 एतद् (for
एभिर्) V1 D7 T1 दिव्यैर्, T2 8 G त्रिभिर् (for द्रव्यैर्)
T1 om हीनो

50 ^a) B2 अह तु B5 अनन्य, D8 अग्र तु (for अय
तु) K3 सयशो (for सदृशो) K1 वीरा, K3 V1 B D
T1 2 G1 M शौरे (for वीर) — ^b) D8 (before corr)
शल्ये B1 समति (for समिति) — ^c) K4 सारथि T1
न (for मे) — ^d) K3 ध्रुव मे, D8 बुधस्ते, T1 ध्रुवश्च

51 ^b) K2 [अ]सूकर, K3 [आ]सुतर, D8 [अ]
सुतर D8 [S]भवद्वाक्यकर परै — ^c) S K4
गार्धपक्षाश्च, K1 गार्धपत्राश्च, K2 गार्धपक्षाश्च, Dn1
गार्धपत्राश्च, D1 गार्धपत्राश्च, T1 गृध्रपक्षा, T3 G3
गृध्रपत्राश्च

52 ^a) Dn1 सुरयान् M1 राजेंद्रा — ^b) Dn1
युक्तान्, G2 M1 युक्त T1 G2 M1 अग्रगे, T2 8 G1 8
उग्रगे, M2-4 अग्रियै (for उत्तमै) — ^c) T1 जयस्तु (for
आयान्तु) V1 transp पश्चात् and सतत S सग्रामे (for
सतत) — ^d) V1 M2-4 ममेव, D8 T3 G मम वै, T1
ममेव, T3 मम ये, M1 ममेव (for ममेव) D8
भरतर्षभ

53 ^a) K4 एवमेभ्यधिक, Dn1 D1 5 एवमप्य K3
पार्थ — ^b) K3 सगौरव, Dn1 रणे ब्रह्म (for गुणैरहम्) — ^c)

शल्यो ह्यभ्यधिकः कृष्णादर्जुनादधिको ह्यहम् ॥ ५३
 यथाश्वहृदयं वेद दाशार्हः परवीरहा ।
 तथा शल्योऽपि जानीते हयाना वै महारथः ॥ ५४
 बाहुवीर्यं समो नास्ति मद्रराजस्य कश्चन ।
 तथास्त्रैर्मत्समो नास्ति कश्चिदेव धनुर्धरः ॥ ५५

तथा शल्यसमो नास्ति हययाने ह कश्चन ।
 सोऽयमभ्यधिकः पार्थाङ्गविष्यति रथो मम ॥ ५६
 एतत्कृत महाराज त्वयेच्छामि परतप ।
 एवं कृते कृत मद्यं सर्वकामैर्भविष्यति ॥ ५७
 ततो द्रष्टासि समरे यत्करिष्यामि भारत ।

C 8 1318
B 8 31 68
K 8 22 72

K1 ह्यभिधिक, K8 चाप्यधिक, V1 B D (except D2) [S]प्यभ्य D8 स शल्योप्यधिक कृष्णाद् — ^a) K3 अति चाप्यह, V1 B5 Da1 Dn1 D1-7 8 (marg) T1 M अपि चाप्यह B8 वा समोप्यह, B4 च तथाप्यह (for अधिको ह्यहम्) T2 8 G पार्थादर्जुनतो ह्यह (G2 य) — After 53, S reads 55^{a2}, 55^{ab}, 56^{ab}, 54 and 56^{a2}

54 For sequence in S, of v 1 53 — ^a) K1 यथा सुहृदय, K8 यथा स्वहृदया, B1 रथाश्वहृदय G2 M2-4 वीर, M1 वेद (for वेद) — ^b) D8 केशव (for दाशार्ह) — ^c) K8 [S]पि वा जाने, V1 B D (except D8) विजानीते, S वि(T1 [S]भि)जानाति (for Sपि जानीते) — ^d) V1 B2 D8 हयचित्त, B5 Dn1 D2-4 7 S हयज्ञान (G2 नान्), Da1 तज्ज्ञान वै (for हयाना वै) — After 54 T1 ins 199*

55 For sequence in S, of v 1 53 — ^a) S2 K1 बाहुवीर्य, K4 वीर्य T1 नात्मनो बाहुवीर्येण, T2 बाहुवीर्या त्सम नाह, T8 G वीर्यान्मया (G1 हा) ह्यद्य, M वीर्येत्स (M1 र्येत्स)नो नाह — B8 om (hapl) 55^{ba} — ^b) V1 मद्रराजश्च T1 8 M मन्ये तुल्य (T2 य वै) कथचन, T8 G न मे (G1 तु) तुल्य कथचन — ^c) K8 D8 8 8 T2 त (D4 य)थास्त्रे, M2-4 शस्त्रास्त्रैर् (for तथास्त्रैर्) S K1 2 8 तथास्य सदृशो नास्ति — D8 om (hapl) 55^{a2}-56^a — ^d) Da1 D1 5 एव, S अन्यो (for एव)

56 For sequence in S, of v 1 53 D8 om 56^a (of v 1 55) — ^a) S राजन् (for नास्ति) — ^b) S K2 V1 B1 2 5 Da1 Dn1 D2-4 7 हयज्ञाने S B D8 4 7 हि (for ह) S रथयाने (T2 कथ याने, M2-4 रथयोने) न विद्यते — T2 8 G M ins after 56^{ab} T1 after 54

199* वीर्यत सारतश्चैव योगत कर्मतोऽर्थत ।

[G2 [S]धिन् (for [S]त)]

— K4 reads 56^{a2} after 201* — ^a) K8 S अहम्, V1 D8 सोहम्, D8 (marg) एवम् (for सोऽयम्) K8 Da1 D1 8 अप्यधिक, D8 अत्य (for अभ्य) V1 B D2-4 8 7 कृष्णाद् (for पार्थाद्) — ^d) K8 S भविष्यामि (for व्यति) K8 D1 रथोत्तम (D1 म), V1 यथोत्तम, B4 रथे मम, T1 रथी तथा, T2 M2-4 रथी (T2 ये) तव, T8 G

न सशय, M1 रथस्त्व (for रथो मम) — S K B2 8 8 D8 ins after 56 V1 B4 Da1 Dn1 D1-8 8 7 after 201* D8 after 57

200* समुद्यातु न शक्यन्ति देवा अपि सवासवा ।

[S K2 4 D8 मामुद्यत K1 समुद्यत, V1 द्युत B2 न हि युक्ते B3 सद्यु यत, B5 समुत्थातु, Da1 D1 द्यौ न D2 मामभ्येतु D8 8 समुद्यात S1 D2 B2 न शक्यति K8 अशक्यति, B1 न शक्य हि, D8 न सजति (for न शक्यति) S K V1 त्रिदशाश्च, B2 Da1 Dn1 D1 2 8 8 त्रिदशापि (for देवा अपि) K8 सवागत (s10), V1 महारथा (for सवामवा) D8 त्रिदशा सहवासवा (for the posterior half)]

On the other hand, V1 B4 Da1 Dn1 D1-8 8 7 ins after 56 K4 after 56^{ab} B1 after 57^{ab} B2 8 after 200*

201* एव कृते रथस्थोऽह गुणैरभ्यधिकोऽर्जुनात् ।

भवे युधि जयेय च फाल्गुन कुरुसत्तम ।

[(L 1) K4 Da1 Dn1 D1 8 अप्यधिको (for अभ्य) — (L 2) V1 Cnp भवेद् (for भवे) Da1 D1 8 भवेय विजयेय च (for the prior half)]

On the other hand, S ins after 56 (of line 2 of 201*)

202* विजयेयमह सरये फल्गुन कुरुनन्दन ।

57 ^a) B8 एवं (for एतत्) S K1 2 B8 कृते, T1 कर्म (for कृत) — ^b) S K2 त्वामिच्छामि, K1 4 त्वमिच्छसि, D8 (m as in text) स्वयेच्छामि (s10) — After 57^{ab}, K4 V1 B2 4 5 D (except Dn1 D8) S ins

203* क्रियतामेष कामो मे मा व कालोऽत्यगादयम् ।

[T2 एव (for एष) V1 Da1 D1 8 सप्राप्तो L1 मे कामो (by transp), T1 कामेव G2 कामो नु V1 Da1 D1 8 मा च, T1 हत्वा T2 मात्र, T8 G 8 रात्, G1 मा त्वा, M मा त्वा (for मा व) B [S]त्यगादयत् G1 [S]तिगादय, G2 [S]भ्य Co cites काल, मा चात्यगात्]

— After 57^{ab}, B1 reads 201* — ^c) T2 transp कृते and कृत Da1 D1 8 साह, Dn1 D8 7 Co सह, D2 मन्ये (for मद्य) — ^d) K8 सर्वकामो, V1 B2 D2 8 सर्व (D8

C 8 1318
B 8 31 68
K 8 22 72

सर्वथा पाण्डवान्सर्वाङ्गेष्वाम्यद्य समागतान् ॥ ५८

दुर्योधन उवाच ।

सर्वमेतत्करिष्यामि यथा त्व कर्ण मन्यसे ।

सोपासज्जा रथाः साश्वा अनुयास्यन्ति स्रुतज ॥ ५९

नाराचान्गार्धपक्षांश्च शकटानि वहन्तु ते ।

अनुयास्याम कर्ण त्वा वयं सर्वे च पार्थिवाः ॥ ६०

संजय उवाच ।

एवमुक्त्वा महाराज तव पुत्रः प्रतापवान् ।

अभिगम्याब्रवीद्राजा मद्राजमिदं वचः ॥ ६१

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वाविंशतितमोऽध्याय ॥ २२ ॥

२३

संजय उवाच ।

पुत्रस्तव महाराज मद्राजमिदं वचः ।

विनयेनोपसगम्य प्रणयाद्वाक्यमब्रवीत् ॥ १

सत्यव्रत महाभाग द्विषतामघवर्धन ।

वै) कार्य, Ds (before corr as in text) सर्वमेव, S त्वया सर्व (for सर्वकामैर्) — After 57, Ds reads 200* (of v 1 56)

58 ^a) B1 अथ, B2 यथा, B4 Da1 D1 5 तथा (for ततो) S2 द्रष्टव्य (s10), V1 B1 2 5 Ds 4 8-8 द्रष्टव्यसि, D गच्छामि, T1 दृष्टोसि (for द्रष्टासि) B4 om समरे V1 B1 2 5 D2-7 सम्राणे (for समरे) — ^o) Ks ससैन्यान् (for सर्वथा) V1 B1 2 5 D2-4 6 7 सख्ये, G2 M सखे, G3 सखे (for सर्वान्) — ^a) V1 B1 2 5 D2-4 6 7 विजेष्ये वै (for जेष्याम्यद्य) — After 58 K4 V1 D (except Dn1 D2 3) S ins

201* न हि मे समरे शक्ता समुद्यातु सुरासुरा ।

किमु पाण्डुसुता राजपुत्रे मानुषयो नय ।

संजय उवाच ।

एवमुक्तस्तव सुत कर्णेनाहवशोभिना ।

संपूज्य सप्रहृष्टात्मा ततो राधेयमब्रवीत् ।

[(L 1) K4 सक्ता (for शक्ता) S एव युक्त न मा शक्ता (for the prior half) Ds पुर स्थातु, S अपि (M2 4 व) जेतु (for समुद्यातु) — (L 2) V1 पाण्डुसुतान् — (L 3) T 3 G om the ref — (L 4) Ds सप्र (for सप्र) S संपूज्यैः प्रहृष्टात्मा (for the prior half)]

59 M1 om 59-61 T2 3 G M2-4 om the ref — ^a) Ks V1 B D S (M1 om) एवम् (for सर्वम्) — ^b) Dn1 Ds भाषसे (for मन्यसे) — Da1 D1 5 om 59^{om} — ^o) T2 G2 3 सोपसगा K2 सोपसगरथा साश्वास — ^a) Ks त्वानुयास्यति, B1 Ds 3 7 खनु, T1 हनु, G2 अनुयास्यामि V1 B2 5 D2-4 6 7 सयुगे, B1 3.4 S (M1 om) तेनच (for स्रुतज)

60 M1 om 60 (of v 1 59) — ^a) S1 K2 गार्धपक्षाश्च, K1 गार्धपक्षाश्च, K2 गार्धपक्षाश्च, K3 V1 B Dn1 D1-4 8-8 T2 गार्धपक्षाश्च, Da1 गार्धपक्षाश्च, Ds आद्धिपक्षाश्च (s10), T2 G2 3 गृध्रपक्षाश्च, G1 गृध्रपक्षाश्च, M2-4 गार्धपक्षाश्च — ^b) Dn1 शकटानि V1 वहति S (M1 om) व (G2 र) क्ष्यति शकटानि ते (T1 3 Gs च) — G2 om 60°-61^d — ^o) K1 अनुयास्यति, D2 3 3 यास्यामि S (G2 M1 om) वयं च त्वा (T2 चाय) नुयास्याम — ^a) S (G2 M1 om) कर्ण (for वयं) B2 महारथा (for च पार्थिवा)

61 S om 61 (for G2 M1, of v 1 60, 59) — ^a) K4 Dn1 उक्ता — ^o) S2 Ks Dn1 राजन् (for राजा)

Colophon — Adhy name Dn1 T2 कर्णवाक्य — Day of Karna's Generalship S2 K3 द्वितीययुद्ध दिवसे — Adhy no (figures, words or both) S1 K2 23, S2 T1 3 G M 22 (as in text), B1 2 Ds 4 31, Ds 32, T2 24

23

1 Ds T1 2 G1 2 M1 3 om the ref — ^a) D1 दुर्योधनो (for पुत्रस्तव) — ^b) V1 B D महारथ (V1 B2 थ) (for इदं वच) — For 1^{ab}, S subst

205* एवमुक्तो महाराज तव पुत्र प्रतापवान् ।

मद्देश्वर प्रति रणे परसैन्यभयकरम् ।

सर्वं तथाकरोत्तूर्णं राधेयस्तद्यदब्रवीत् ।

मद्राजं च समरे प्रणम्य च महारथम् ।

[(L 1)=(var) 8 22 61^{ab} — (L 2)=(var)

मद्देश्वर रणे शूर परसैन्यभयंकर ॥ २
 श्रुतवानसि कर्णस्य भुवतो वदता वर ।
 यथा नृपतिसिंहानां मध्ये त्वां वरयत्ययम् ॥ ३
 तस्मात्पार्थविनाशार्थं हितार्थं मम चैव हि ।
 सारथ्यं रथिना श्रेष्ठ सुमनाः कर्तुमर्हसि ॥ ४
 अस्याभीशुग्रहो लोके नान्योऽस्ति भवता समः ।

स पातु सर्वतः कर्ण भवान्ब्रह्मेण शंकरम् ॥ ५
 पार्थस्य सचिवः कृष्णो यथाभीशुग्रहो वरः ।
 तथा त्वमपि राधेयं सर्वतः परिपालय ॥ ६
 भीष्मो द्रोणः कृपः कर्णो भवान्भोजश्च वीर्यवान् ।
 शकुनिः सौबलो द्रौणिरहमेव च नो बलम् ।
 एषामेव कृतो भागो नवधा पृतनापते ॥ ७

C 8 1333
B 8 32 10
K 8 23 11

2^{ad} T₂ G₈ मद्देश्वर (for मद्देश्वर) T₂ G₈ सुरसैन्य
 — (L 3) T₂ यद्यद्, G₈ त यद् (for तद्यद्)]
 — ^a) K₈ विनयाद् (for प्रण)
 2 ^a) T₂ (*sup lin* as in text) महाराज (for
 "भाग) D_{n1} सत्यव्रत महाभाग Ca cites सत्यव्रत (as
 in text) — ^b) K₈ D_{n1} D₈ T₂ ३ G भयवर्धन (K₈ G₁
 न, D_{n1} न), B D₈ 4-7 ताप, D₂ लोमहर्षण, M₃ 4
 अन्यवर्धन (sio) (for अघ) — After 2^{ab}, S reads 4^{ab}
 S om 2^{ad} — ^a) D₈ नर (for पर) K₁ ३ 4 भयकर
 (K₁ र) (for भयकर)
 3 ^a) K₁ अपि (for असि) — ^b) K₄ वर — ^c)
 T₁ G₁ M₂-4 तथा, T₂ ३ G₂ ३ तदा (for यथा) — ^d) K₁
 D_{a1} D₈ M त्वा (for त्वा) S₂ K₁ वारयत्य (K₁ न्य)य,
 K₈ D_{n1} D₈ S वरयाम्यह, B₂ याचयत्यय, D₂ ३ 7 वरये
 स्वय (for वरयत्ययम्) D₈ मध्ये त्व रथमध्यम — After
 3, K₄ V₁ B D_{a1} D₁ ३ 7 S ins

206* तत्त्वामप्रतिवीर्याय शत्रुपक्षक्षयावह ।

मद्देश्वर प्रयाचेऽहं शिरसा विनयेन च ।

[(L 1) B₁ T₁ 2 G₂ ३ M₁ स त्वम्, B₈ D_{a1} D₁ ३ ६ T₈
 G₁ M₂-4 स त्वाम् D₈ अप्रतिवीर्याय T₁ वीर्याय (for
 वीर्याय) B₂ मत्वा मत्प्रतिम वीर्ये (for the prior half)
 V₁ B₁-3 D_{a1} D₁ ३ क्षयाय च T₈ G भयावह M₃
 प्रतिपक्षक्षयावह (for the posterior half) — (L 2) D₈
 यथा नृप D₇ मद्देश्वर (for मद्दे) T G₈ विनयावित, G₁ ३
 M यानत (for येन च)]
 S cont (of 5^{ad})

207* त्व पाहि सर्वत कर्ण भव ब्रह्मेव सुव्रत ।

[M₁ पाति (for पाहि) G₂ सतत (for सर्वत) T₁ शर्व
 (for भव)]

4 S reads 4^{ab}, after 2^{ab} — ^a) D₈ तथा (for
 तस्मात्) D₂ पार्थविना सर्व (sio) (for विनाशार्थ) S
 मत्प्रियार्थ (T₂ प्रियार्थ च) हितार्थ च — ^b) B₂ हितार्थी
 S तथा पार्थवघाय (G₂ हिताय) च — ^c) K₄ सारथि
 — ^d) V₁ B₁ ३ ५ D_{n1} D₂-4 ६-३ प्रणयात्, B₈ D_{a1} D₁ ३
 सुमहत्, Ca सुमना (as in text) — After 4, V₁ B D

(D₈ marg sec m) S ins

208* त्वयि यन्तरि राधेयो विद्विषो मे विजेष्यते ।

अभीपूगा हि कर्णस्य ग्रहीतान्यो न विद्यते ।

[(L 1) D₈ मा (for मे) V₁ B₁ ३ D₁ ३ विजेष्यति, B₈
 जयिष्यति, D₈ विजिष्यते S विने यति ममाहितान् (for the
 posterior half) Ca cites विद्वेषो and विजेष्यते — V₁
 B₈ D₁ ३ ६ om line 2 — (L 2) B₂ अभिच्यूणा S अभी
 शूना D_{n1} D₈ G₂ ३ M₁ ३ गृहीता (M₁ ३ तो)यो]

5 S om 5 B₈ D₂-4 7 om 5^{ab} — ^a) V₁ D₁
 अस्याभिषु, B₂ ३ तस्याभीषु, D_{n1} यदभीष, D₈ अद्याभीषु
 Ca cite अभीषु (as in text) B₂ लोक — V₁ B D
 (D₈ marg sec m) ins after 5^{ab} S after 208*

209* ऋते हि त्वा महाभाग वासुदेवसम युधि ।

[V₁ D₈ S त्वत्तो D_{n1} त्वा ने D₂ तव (for हि त्वा) V₁
 D₂ T₁ 2 M वासुदेवसमो, D₈ T₈ G समाद B₁-3 4 (marg
 as in text) D_{a1} D₁ ३ ६ युधि D₂ ह्यसि (for युधि)]

— K₁ om 5^a-6^a — ^a) K₈ स याहि, B D (except
 D₈) स (D₁ त्व) पाहि D₈ ममाहि (sio) (for स पातु)
 B D_{a1} D₁ ३-5 7 सर्वथा (for सर्वत) D₈ कण — ^a) D₂
 ब्रह्मेव K₂ (before cor.) V₁ D₂ ३ सुव्रत (D₂ ३ त)
 (for शंकरम्) B D_{a1} D₁ ३-5 7 यथा ब्रह्मा मद्देश्वर

6 K₁ om 6 (of v l 5) — ^b) S K₂-4 D₈
 यथाभीशुवरग्रह — ^a) V₁ परिरक्षतु (for पालय) — V₁
 D ins after 6 B₁ ३ ५ D_{a1} D₁ ३-7 S subst for 6
 B₂ ins after 208*

210* यथा च सर्वथापत्सु वाष्णेय पाति पाण्डवम् ।

तथा मद्देश्वराद्य त्व राधेय प्रतिपालय ।

[(L 1) B₂ D₈ यथा सर्वासवस्पासु B₈ D_{a1} D₁ ३ यथा हि
 सर्वथापत्सु, S यथा हि सर्वास्वापत्सु (for the posterior half)
 — (L 2) B₂ D₈ भवानपि तथा पातु, S तथा भवानिम पातु
 (for the prior half) B₂ D₈ S कर्ण वैकनैन रणे (for the
 posterior half)]

7 ^a) S₂ D₂ T₁ G₁ ३ भीष्म, M₁ भीष्मे (for भीष्मो)
 D₂ द्रोण, G₁ ३-द्रोणौ (for द्रोण) G₂ कर्णौ K₁ स पातु
 सर्वत कर्ण (=5^a) — ^a) K₈ V₁ B D (except D₈) S

C 8 1 33
S 8 32 10
K 8 23 11

नैव भागोऽत्र भीष्मस्य द्रोणस्य च महात्मनः ।
ताभ्यामतीत्य तौ भागौ निहता मम शत्रवः ॥ ८
वृद्धौ हि तौ नरव्याघ्रौ छलेन निहतौ च तौ ।
कृत्वा नसुकर कर्म गतौ स्वर्गमितोऽनघ ॥ ९
तथान्ये पुरुषव्याघ्राः परैर्विनिहता युधि ।
अस्मदीयाश्च बहवः स्वर्गार्योपगता रणे ।

त्यक्त्वा प्राणान्यथाशक्ति चेष्टाः कृत्वा च पुष्कलाः १०
कर्णो ह्येको महाबाहुरस्मत्प्रियहिते रतः ।
भवांश्च पुरुषव्याघ्र सर्वलोकमहारथः ।
तस्मिञ्जयाशा विपुला मम मद्रजनाधिप ॥ ११
पार्थस्य समरे कृष्णो यथाभीशुवरग्रहः ।
तेन युक्तो रणे पार्थो रक्ष्यमाणश्च पार्थिव ।

एवमेष (Ks G2 व) (for एवामेव) — १) T1 न वधो
(for नवधा) S1 (sup lın as in text) K2 V1 B Da1
Dn1 D1-7 S पृथिवीपते, K3 पृतनामुखे

8 १) S K2 D8 नव, K1 4 V1 B D न च, K8 तव
(for नैव) Da1 D1 5 T1 भागोस्य — १) K2 अतीव,
Da1 D1 5 अतीतौ (for स्य) D1 भागो — २) K1 D2
निहिता K2 शत्रुत् (for शत्रव)

9 १) K3 वृद्धौ, K4 वृद्ध (s10) S K तौ हि (by
transp), D8 तौ च, S च तौ V1 D2-4 5 7 महेष्वासौ,
Dn1 महाभागौ (for नरव्याघ्रौ) — १) K3 B2 रणे, V1
B1 4 5 D2-4 7 8 युधि B2 Da1 D1 5 उभौ, D8 स्तुतौ
(for च तौ) S2 कालेन निहितौ च तौ, Dn1 छलेन निहतौ
युधि, T1 8 छलेन विनि(T1 युधि)पातितौ T2 छलेन च
निपातितौ — T1 om 9^{ad} — १) M1 कृता (for कृत्वा)
K1 न सुकरौ K2 4 D2 T2 G कृत्वाप्य(K4 D2 G2
त्वात्, T2 G1 त्वा चा)सुकर कर्म — २) S (T1 om)
स्वर्गलोकमितो गतौ

10 १) S ततो (for तथा) K1 पुरुषव्याघ्रा, Da1
D1 5 पुरुषव्याघ्रै, G2 व्याघ्र — १) Da1 D1 5 परे वि,
S (except T) परेषा (for परैर्वि) — B2 om 10^{ad}
— २) B1 4 Da1 D1 5 प्रहिता, B2 गमिता (for [उ]पगता)
S स्वर्गाय गमिता परै — १) G2 कृत्वा (for त्यक्त्वा) T2
G2 यथाशक्त्या (G2 क्त) — १) K2 V1 B1 2 4 Dn1
D-1 5-8 T1 2 M चेष्टा (K2 ष्टा) कृत्वा, B2 5 Da1 D1 5
इष्टि कृत्वा, T2 G कृत्वा चेष्टा Cc cites इष्टि V1 B
D2-4 5 m S पुष्कला — After 10, V1 B D S ins

211* तदिदं हतभूयिष्ठ बल मम नराधिप ।
पूर्वमप्यल्पकैः पार्थैर्हतं किमुत साप्रतम् ।
बलवन्तो महात्मानः कौन्तेयाः सत्यविक्रमा ।
बल शेष न हन्युर्मै यथा तत्कुरु पार्थिव ।

[(L 1) T1 मम भूयिष्ठ T1 बल मद्र, T2 G2 8 मम सैन्य
(for बल मम) V1 S जनाधिप, Dn1 नराधिप — (L 2)
T1 2 G2 पूर्वैर् (पूर्वमपि) B2 [अ]परै, G2 [अ]ल्पक B2
बहु कर्ण विना बल, T1 इत किंत्वथ विद्वत्, T2 इत किंचित्तिष्ठत

(s10), T2 G M इत किं त्वथ विद्वत् (G2 M1 छु)त (for the
posterior half) — (L 3) D1 कौन्तेय सत्यविक्रम (for
the posterior half) — (L 4) B1 2 4 Da1 Dn1 D5
S (except M1) बलशेष, B2 शेष बल (by transp) B2
तस्मात्तत्, Da1 D1 5 तथा तत्, D2 T2 G2 8 य (G2 त)यावत्;
M2 4 यथा त T1 पादव (for पार्थिव)]

V1 B2 4 D cont S K ins after 10

212* हतवीरमिदं सैन्य पाण्डवै समरे विभो ।

[B2 प्रभो (for विभो)]

11 १) D8 ह्येष D2 महाबाहोर् — १) D8 स भवान्,
G2 क्षण च S2 K1 2 D1 5 G1 पुरुषव्याघ्र — After 11^{ad},
N ins

213* शल्य कर्णोऽर्जुनेनाद्य योद्धुमिच्छति सयुगे ।

[V1 [S] जुनो नाद्य S2 इच्छति]

— १) T G1 8 M तस्मिन्स्त्वयि च मद्रेश, G2 तस्मिन्स्त्वयि
मद्रेश — १) B2 Dn1 D8 मद्रराज नराधिप, S जयाशा
विपुला मम — After 11 N ins

214* तस्याभीशुग्रहवरो नान्योऽस्ति भुवि कश्चन ।

[S K1 8 D8 तस्याभीशु]

— On the other hand, S ins after 11

215* तस्माज्जयाय मे वीर सारथ्यं कर्तुमर्हसि ।

12 12^{ab} = (var) 6^{ab} — १) K1 कृष्ण — १) S K
[अ]भीशुवरग्रह V1 B Dn1 D2-4 5 7 [अ]भीशुग्रहो वर,
D8 S [अ]भीशुग्रहो (D8 हे, T1 ही) वर — After
12^{ab}, K4 V1 B (except B2) Dn1 D2-4 5 7 S ins

216* तथा कर्णरथे राजस्त्वमभीशुग्रहो भव ।

[B2 तथा कर्णस्य समरे, B2 Dn1 D8 तथा त्वमपि कर्णस्य S
तथा कर्णस्य राजस्त्व (M1 जन्वा) (for the prior half) B2
Dn1 D8 रथेभीशुग्रहो (for त्वमभी) V1 B2 (marg as
above) D2 वर (B2 र) (for भव) T G अभीशुग्रहको
भव, M1 अभीशुग्रहवरो नृप (hypermetrio), M2-4 भवाभीशु-
ग्रहो नृप (for the posterior half)]

— २) K1 8 4 B1 2 D2-8 T2 रक्षमाणश्च B2-5 Da1
D1 5 8 T1 2 G2 M सारथि, T2 G1 8 मद्रप (for पार्थिव).

यानि कर्माणि कुरुते प्रत्यक्षाणि तथैव ते ॥ १२
पूर्वं न समरे ह्येवमवधीर्जुनो रिपून् ।
अहन्यहनि मद्रेश द्रावयन्द्ध्यते युधि ॥ १३
भागोऽवशिष्टः कर्णस्य तव चैव महाद्युते ।
त भागं सह कर्णेन युगपन्नाशयाहवे ॥ १४
सूर्यारुणौ यथा दृष्ट्वा तमो नश्यति मारिष ।
तथा नश्यन्तु कौन्तेयाः सपाञ्चालाः ससृञ्जयाः ॥ १५
रथानां प्रवरः कर्णो यन्तृणां प्रवरो भवान् ।

संनिपातः समो लोके भवतोर्नास्ति कश्चन ॥ १६
यथा सर्वास्त्रवस्थामु वाष्णेयः पाति पाण्डवम् ।
तथा भवान्परित्रातु कर्णं वैकर्तनं रणे ॥ १७
त्वया सारथिना ह्येष अप्रवृष्यो भविष्यति ।
देवतानामपि रणे सशक्राणां महीपते ।
किं पुनः पाण्डवेयानां मातिशङ्कीर्वचो मम ॥ १८
दुर्योधनवचः श्रुत्वा शल्यः क्रोधसमन्वितः ।
त्रिशिखां भ्रुकुटीं कृत्वा धुन्वन्हस्तौ पुनः पुनः ॥ १९

C 8 1354
B 8 32 30
K 8 23 33

— १) K₈ D₈ S तथै (M₁ वै) व च, B D₄ १ तथै (B₁ ३ वै) व तत्, Da₁ D₁ २ ३ ४ च (D₂ हि, D₆ [इ] ह) तानि ते, D₈ तथैव तु (for तथैव ते)

13 °) T₂ पुनर्, M₂₋₄ पूर्व V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ ५ १ G₂ न, D₂ तु, M₂₋₄ स (for न) — °) T₂ M₁ आवधीद् — After 13^{ab}, N T₂ ins

217* इदानीं विक्रमो ह्यस्य कृष्णेन सहितस्य च ।

कृष्णेन सहितं पार्थो धार्तराष्ट्रीं महाचमूम् ।

[(L 1) S K₁ २ ४ D₂ T₂ ह्येव (for ह्यस्य) D₂ सहितेन S K₁ २ D₈ हि, B₁ ३ Da₁ D₁ ५ ह, D₂ तु (for च)]

— °) S K₂ मद्रेश — °) V₁ D₂₋₄ १ प्रमथन्, B₂ अवशन् (sio), D₆ प्रथम, G₂ द्रवयन् D₈ S transp दृश्यते and युधि

14 °) B₁ [S] विशिष्ट — °) K₂ महाच्युते, K₈ रथ, D₈ द्युति — °) B₄ m D₂₋₄ १ तौ भागौ (D₂ १ ग) G₂ युधि (for सह) — °) S₁ K B₈ Da₁ D₁ २ ३ T₂ M₁ (sup in as in text) नाशयाव (B₃ T म) हे, Dn₁ D₈ याद्य हि (for याहवे) — After 14, K₈ ४ V₁ B D S ins

218* अरुणेन यथा सार्धं तम सूर्यो व्यपोहति ।

तथा कर्णेन सहितो जहि पार्थ महाहवे ।

[(L 1) D₈ यथा सार्धं K₈ D₈ सहायेन, B₂ यथा सर्व (for तम सूर्यो) B₁ निहति हि (for व्यपोहति) — (L 2) K₈ D₂ ३ ४ पार्थान् D₁ M₈ पार्थ K₄ T₈ G M महारणे, D₂ T₂ रथ (D₂ °थ), T₁ द्युते (for हवे)]

K₈ ४ V₁ B D cont S K₁ २ ins after 14

219* उद्यन्तौ च यथा सूर्यौ बालसूर्यसमप्रभौ ।

कर्णशल्यौ रणे दृष्ट्वा विद्वन्तु महारथा ।

[D₈ om line 1 — (L 1) S K D₂ उद्यन्त्रिव, D₁ १ उद्यतौ च S K Dn₁ सूर्यो, B₁ शरौ S₁ बालसूर्य (for सूर्य) Cv cites line 1 as above — (L 2) S K₂ ४ शल्यकर्णौ D₈ रथे (for रणे) Da₁ D₈ महायथा D₁ द्युते (for रथा)]

15 °) K₄ मारिष, T₃ G₈ मद्रप — °) T₁ तदा (for तथा) K₄ D₁ T G नश्य (D₁ इय) ति, B₈ नश्य च (sio) — °) V₁ B₂ पाचालाश्च, B₈ सपचाला G₂ पाचाला सहसृञ्जया

16 °) V₁ B D S रथिनां — °) B₂ योतृणा (sio), Da₁ यद्गृणा, D₈ नृणा तु — After 16^{ab}, B₂ ४ (marg) ins 220* — °) B₁ २ m ३-५ Dn₁ D₈ संनिपाते D₈ यमो (sio) (for समो) — °) Dn₁ भवत्या (for भवतोर्) S भविता नास्ति नाप्य (M₂ स्य) भूत् — B₂ ४ (marg) ins after 16^{ab} Da₁ D₁-१ subst for 16^{ab}

220* सयोगो युवयोर्लोकं नामूत्र च भविष्यति ।

[D₂ रणे तु (for सयोगो) D₈ नैव (for न च)]

— After 16, T₁ ins 221*

17 T₁ om 17 — °) D₈ पाण्डवान् (for पाण्डवम्) S₂ वाष्णेय प्रतिमडल, Dn₁ वाष्णेया सति पाण्डवान् — °) Dn₁ D₈ परित्रातु, D₁ अपि त्रातु (for परित्रातु) — °) B₈ D₂ युधि (for रणे) — T₂ ३ G ins after 17 T₁ after 16

221* सारथ्यं क्रियता तस्य युध्यमानस्य सयुगे ।

यथा च समरे कृष्णो रक्षते सर्वतोऽर्जुनम् ।

तथा स्वमपि राधेय रक्षस्व च महारणे ।

[(L 1) G₂ अस्य (for तस्य) — (L 2) G₂ हि (for च)]

18 °) G₂ [अ] प्येष — °) S₂ K₄ T₁ अप्रवृष्यो; K₈ D₈ नम्र, V₁ प्रवृष्यो न — °) K₁ देवतानाम् S देवानामपि सग्रामे — °) S न (for मा) V₁ B D विशाकीर्

19 Before 19, all MSS ins सजय उवाच — M om 19^{ab} — °) V₁ क्रोधेन मूर्छित, T₂ क्रोधवशं गत (for क्रोधसमन्वित) G₂ क्रोधामर्षसमन्वित — T G ins after 19^{ab} M after the ref

222* धार्तराष्ट्रमथोवाच सृक्किणीं परिलेलिहन् ।

एवमुक्तस्तु स क्रोधात्पदा स्पृष्ट इवोरग ।

C 8 1385
B 8 22 31
K 8 23 33

क्रोधरक्ते महानेत्रे परिवर्त्य महाभुजः ।
कुलैश्वर्यश्रुतिबलैर्दत्तः शल्योऽब्रवीदिदम् ॥ २०
अवमन्यसे मा गान्धारे ध्रुव मां परिशङ्कसे ।
यन्मा ब्रवीषि विस्रब्ध सारथ्य क्रियतामिति ॥ २१
अस्मत्तोऽभ्यधिक कर्णं मन्यमानः प्रशससि ।
न चाहं युधि राघेय गणये तुल्यमात्मना ॥ २२
आदिश्यतामभ्यधिको ममाशः पृथिवीपते ।
तमहं समरे हत्वा गमिष्यामि यथागतम् ॥ २३
अथ वाप्येक एवाह योत्स्यामि कुरुनन्दन ।

पश्य वीर्यं ममाद्य त्व संग्रामे दहतो रिपून् ॥ २४
न चाभिकामान्कौरव्य विधाय हृदये पुमान् ।
अस्मद्विधः प्रवर्तेत मा मा त्वमतिशङ्किताः ॥ २५
युधि चाप्यवमानो मे न कर्तव्यः कथंचन ।
पश्य हीमौ मम भुजौ वज्रसंहननोपमौ ॥ २६
धनुः पश्य च मे चित्रं शरांश्चाशीविषोपमान् ।
रथं पश्य च मे क्लृप्तं सदश्वैर्वातवेगितैः ।
गदा च पश्य गान्धारे हेमपट्टविभूषिताम् ॥ २७
दारयेयं मही क्रुद्धो विकिरेयं च पर्वतान् ।

[(L 1) T₂ अयोदीक्ष्य (for वाच) T₃ G₂ सङ्कणी
— (L 2) T₂ G₂ सङ्कोषात्, G₁ सङ्कुद्ध, G₂ विकोशात्]
— °) K₃ Dn₁ त्रिशखां (for त्रिशिखा) S₂ K₃ Dn₁
अ (K₃ अ) कुटीं, V₁ B Da₁ D₂ १ २ अकुटि — °) K₁
ध्रुव, T₁ G₂ M₂-4 ध्रुवन् S (except T₃) हस्त

20 D₁ om 20^{ab} — °) D₂ क्रोधरक्तो महानेत्रो
— °) B (except B₁) D₂-4 १ १ T परिवृत्य T₁
महारथ — °) K₃ V₁ B D T₂ ३ G M श्रुत (K₂ श्रुति)
बलैर् Ca otes श्रुते — After 20, S reads 30-38

21 Before 21, all MSS (except D₂ T₁ M₁) ins
शल्य उवाच — °) Hypermetric K₃ Dn₁ D₂
अवजानासि, B₁ ४ ५ D₂-4 १ १ अवमन्यसि (D₂-4 से), B₂
मावमन्यत, T₁ G₂ असन्यसे मा, M₂ अशकसे मा, M₃ ४
अतिशकसे मा (for अवमन्यसे मा) M₁ मा (for मा)
— °) K₄ ध्रुवश्च B₂ यत्कर्णं, D₂ वचनं, T₁ ध्रुवश्च
(for ध्रुव मा) K₁ ३ V₁ B₂ ५ Dn₁ D₂-4 १ २ T₂ ३
G M च, B₁ ४ Da₁ D₁ ५ वा (for मा) K₃ परिकेशवे,
B₂ कथसि, D₂ शकसि, T G M₁ [अ]प्यतिशकसे, M₂-4
[अ]प्यवमन्यसे — °) K₁ यन्मा, V₁ S यस्माद् T₁
ब्रवीषे Some MSS विस्रब्ध, D₂ विद्विष्टं, T G₁ ३ M
विस्रब्ध, G₂ सरब्ध, Ca विस्रब्ध — °) K₄ सारथि च
क्रियामिति

22 °) S₁ K₃ अस्मत्तोऽभ्यधिक, G₁ दभ्यधिक Dn₁
कर्णो — °) T G₁ ३ M मन्वानस्त (T₁ स्त्व), G₂ आरात्रस्त
(for मन्यमान) — °) M₁ चेय (for चाह) — °) K₃
Da₁ गणयेत् K₂ ३ V₁ B₂ ३ Dn₁ D₂-4 १ १ T₂ ३ G₁ ३
M₂ ३ आत्मन

23 °) D₂ सदिश्यताम् B₂ मदधिको, Da₁ D₁ ५
अप्यधिको, G₂ अभ्यधिके — °) S₂ K₁ समाश, T₁
यो मभ (for ममांश) Ca otes अंश K₄ पृथिवीपते,
G₂ मादश पते — °) K₃ तमहि (for तमह) B₁ ३

D₂ ३ (sup lin as in text) जित्वा, D₄ भित्त्वा (for
हत्वा)

24 °) D₂ हि (for [अ]पि) Da₁ D₁ एकम् (for
एक) — °) D₂ कुलनन्दन, S तव शत्रुभि — °) K₃ वैर्य
(for वीर्य) D₂ ममास्त — °) K₁ ३ दहतो, V₁
सहतो, G₂ निहतान् (for दहतो)

25 °) K₃ न वाप्यकाम, V₁ Da₁ Dn₁ D₁ ५ S न
(D₁ त) चापि कामान् (D₂ मात्), B₁ ५ D₄ ५ न
चाभिमान (D₄ नात्), B₂-4 D₂ १ यथाभिमान (D₂
मानान्) D₂ न चातिकामान्, D₂ ब्रूते न कामान् (marg न
चातिकामं) (for न चाभि) Ca otes अभिमानात् Cv
तवातिकाम कौरव्य — °) K₁ V₁ B D S विधाय — °)
V₁ B₁-4 D (except D₁) मा मा, T₂ G₂ ममा (for मा
मा) K₃ V₁ B Da₁ D₁-१ अभिशकिता (K₃ त), Dn₁
अपि शकिता, D₂ G₂ इति शकि (G₂ क) था, T₁ ३ G₁ ३ M
अति (M₃ वि) शकया, T₂ अभिशंकय (for अतिशङ्किता)

26 °) B₂ युद्धे, T₂ G₁ ३ अपि, G₂ अधि (for युधि)
K₁ V₁ B₂ D₂ ४ १ १ T₂ M₁ वा (for च) D₂ [अ]थ
मानो (for [अ]वमानो) — °) V₁ कदाचन (for
कथंचन) — °) K₃ V₁ B₂ Dn₁ D₂-4 १ १ पीनौ, D₂ S
भीमौ (for हीमौ) — °) S वज्रसहननौ इहौ

27 °) K₃ चतु (sio) (for धनु) Da₁ D₁ G₂
पश्यत (for पश्य च) K₁ om (hapl) from चित्र up to
मे (in °) B₂ मित्र, D₂ भिन्न, D₂ (marg sec m) दिव्यं
(for चित्र) — °) D₁ ५ कथ (for रथ) S₂ K₄ Dn₁ च
पश्य (by transp), Da₁ D₁ ५ पश्यत K₃ युक्त, T₂ ३
G चित्र (for क्लृप्त) — °) K₃ अतिवेगितै, D₂ वातवेगि
भि, T₂ वायुवेगितै (for वात) — °) K₃ transp च
and पश्य — °) S हेमपट्ट (T₁ दंड) परिष्कृतां

28 °) K₁ D₁ ५ दारयेय K₃ V₁ B₁ Dn₁ D₂-4 ५
क्रुद्धा (for क्रुद्धो) — °) M₁ विकिरेयश्च (sio) — °)

शोषयेयं समुद्रांश्च तेजसा स्वेन पार्थिव ॥ २८
तन्मामेवंविधं जानन्समर्थमरिनिग्रहे ।
कस्माद्युनक्षि सारथ्ये न्यूनस्याधिरथेर्नृप ॥ २९
न नाम धुरि राजेन्द्र प्रयोक्तु त्वमिहार्हसि ।
न हि पापीयसः श्रेयान्भूत्वा प्रेष्यत्वमुत्सहे ॥ ३०
यो ह्यभ्युपगतं ग्रीत्या गरीयास वशे स्थितम् ।
वशे पापीयसो धत्ते तत्पापमधरोत्तरम् ॥ ३१

ब्राह्मणा ब्रह्मणा सृष्टा मुखात्क्षत्रमथोरसः ।
ऊरुभ्यामसृजद्वैश्याञ्छूद्रान्पञ्चामिति श्रुतिः ।
तेभ्यो वर्णविशेषाश्च प्रतिलोमानुलोमजाः ॥ ३२
अथान्योन्यस्य संयोगाच्चातुर्वर्ण्यस्य भारत ।
गोप्ताः सगृहीतारो दातारः क्षत्रियाः स्मृताः ॥ ३३
याजनाध्यापनैर्विप्रा विशुद्धैश्च प्रतिग्रहैः ।
लोकस्यानुग्रहार्थाय स्थापिता ब्रह्मणा भुवि ॥ ३४

C 8 1370
B 8 32 46
K 8 23 39

Ks समुद्र — ^a) S पातयेय च भास्कर

29 ^a) K1 B1 s-s Da1 Dn1 D1-s s 7 s T1 s G1 s
M त, B2 तस्मान् (hypermetric), D4 त्व (for तन्)
M1 एवविधा K1 s V1 B S (except T1 M2) राजन् (for
जानन्) — ^b) S2 अरिनिग्रहे, K1 परिनिग्रहे, B2 पर (for
अरि) — ^c) V1 G2 s M1 तस्मात्, B1 अस्माद् V1 प्रवक्षि,
B1 s D2 युनक्षि, Dn1 D2 s 4 s 7 T2 G M युनक्षि, T1 यूनेहि
(s10), T2 नियुक्षे (for युनक्षि) — ^d) V1 B4 (m as
in text) s D2-s 4 s 7 नीचस्य, Da1 D1 s T2 s G M सूतस्य
(for न्यूनस्य) T2 s G [अ]तिरथेर् K1 स्मृत, V1
D2 s 4 s 7 रणे, B1 s Dn1 D2 T2 रथे, B2 s 4 m s Da1
D1 s s सत, T2 G M तु मा (for नृप) Ks सूतस्यापि
रथे पुन, T1 सूतस्य योक्तुमिच्छसि — After 29, S ins

223* न चापि मम राधेय कलामर्हति षोडशीम् ।

सकर्णा ये त्रयो लोका सार्जुना सजनार्दना ।

निबद्धांस्तान्रणे राजन्न मुच्येय कथंचन ।

तथापि शक्त कौरव्य विहाय हृदयेन माम् ।

न चाह प्राकृत कश्चिन्न चाप्यधिगत स्वयम् । [5]

[(L 1) G2 त (for [अ]पि) G2 नार्हति — (L 3)

T1 s M नाह गणयेय, G1 राजन्न गणेय (for राजन्न मुच्येय)
— (L 4) Om in T2 G1 शक्त, G2 M1 शक्ति T1 न
चापि शक्ति कौरव्य, M2-4 तथा हि शक्ति कौरव्य (for the prior
half) T1 G2 विहाय (for विहाय) G1 M2-4 हृदये पुमान्,
M1 हृदयोपमान् (for येन माम्) — (L 5) T1 M2-4
चासि, T2 G1 M1 चासि]

T2 Gs cont

224* अथ चाप्यवसानो मे न कर्तव्य कथंचन ।

30 S reads 30-38 after 20 — ^a) S2 Ks ना नाम
धुरि, K1 s V1 B1 s-s D न मामधुरि, Ks न मा किं धुरि,
B2 न मामिदानीं, S न मामर्हसि (for न नाम धुरि) Ca c
ante अधुरि — ^b) Ks V1 B D नियोक्तु S नियोक्तु
कर्मणीदृशे — ^c) T1 G2 पापीयसे (G2 सि) V1 श्रेयो
— ^d) Da1 D1 s कृत्वा (for सूत्वा) Ks प्रेष्यत्वम् T1 s
M प्रेष्यतां कर्तुमर्हसि (T1 M1 s. ति), T2 G प्रेष्यत्व

कर्तुमर्हति (G1 s सि)

31 For sequence in S, of v 1 30 — ^a) S
K2 [अ]भ्युपगति (s10), B4 [अ]भ्युपगत, Dn1
D2 पागत G2 पेत मा (for पगत) D2 रीत्या, D2
S मित्र (for ग्रीत्या) — ^b) T1 M1 s 4 वरीयास B2 s
रणे स्थित, S विशेषत — ^c) K1 वशी, K2 चक्रे (for
वशे) K2 T1 s दत्ते, D2 यत्ते (for धत्ते) G2 विवशे
पायसो यत्ते (s10) — ^d) T G कार्यम् (for पापम्) K4
D2 अधु (D2 घ)रोत्तम, Ca c अधरोत्तर (as in text)

32 For sequence in S, of v 1 30 — ^a) K1
ब्रह्मणा ब्रह्मण, K2 ब्राह्मणो ब्रह्मणा, V1 D2 s 4 s M2-4
ब्रह्मणा ब्राह्मणा (by transp), Dn1 ब्राह्मणो ब्रह्मण, T1 M1
ब्रह्मणो ब्राह्मणा Dn1 सृष्टो B Da1 D1 s ब्रह्मासृज-
न्मुखाद्भि (B2 s s Da1 D1 स्ते वि, D1 ख वि)प्राप् — ^b)
K2 Dn1 क्षत्रमथोरस (s10), K2 मनोरम, D2 s 4 s क्षत्रं
च बाहुत, T2 क्षत्र तथोरस (for क्षत्रमथोरस) B Da1
D1 s क्षत्रियानपि बाहुत — ^c) K2 s Dn1 D2 ऊरुभ्याम्
S अथ वैश्या (T1 इयो) वै (for असृजद्वैश्याम्) — ^d) K1
S शूद्रा (K1 T1 G2 शूद्र) B2-4 Da1 D1 s transp
शूद्रान् and पञ्चाम् B1 s s Da1 D1 s स्थिति (for
श्रुति) — ^e) K2 ताभ्या, B2 तस्माद् (for तेभ्यो) K2
वर्णविशेषाश्च, K2 Dn1 D2 विशेषाश्च Ca c ites वर्ण
विशेषा (as in text) Cv as in text — ^f) K2
लोमत, Dn1 लोमजान् Cv as in text

33 For sequence in S, of v 1 30 — ^a) S
अन्योन्यस्य च (T1 तु) संयोगाच्च — ^b) K1 चतुर्वर्ण्यस्य,
K2 s D1 T1 G1 M1 s चातुर्वर्ण्यस्य — ^c) N (except D1)
T G M1 Ca v सगृहीतारो, Ca c as in text — ^d) D2
(before corr) तथा (for स्मृता)

34 For sequence in S, of v 1 30 — ^a) K2
V1 याजनाध्यापने (V1 व्यापिनो), T2 यजनाध्यपनैर्, G2
यजनयाजनापनैर् (s10) T2 युक्ता (for विप्रा) — ^b) K2
विशुद्धिश्च, G2 शुद्धाश्च (submetric) Co विशुद्धै (as
in text) — ^d) G1 स्थावरा, G2 स्थापित्व (s10) (for

C 8 1371
B 8 32 47
K 8 23 40

कृषिश्च पाशुपाल्यं च विशां दानं च सर्वशः ।
ब्रह्मक्षत्रविशा शूद्रा विहिताः परिचारकाः ॥ ३५
ब्रह्मक्षत्रस्य विहिताः सृता वै परिचारकाः ।
न विद्मः शूद्रस्य तत्रैव शृणु वाक्यं ममानघ ॥ ३६
सोऽहं मूर्धावसिक्तः सत्राजर्षिकुलसंभवः ।
महारथः समाख्यातः सेव्यः स्तव्यश्च बन्दिनाम् ३७
सोऽहमेतादृशो भूत्वा नेहारिकुलमर्दन ।
सूतपुत्रस्य संग्रामे सारथ्यं कर्तुमुत्सहे ॥ ३८
अवमानमहं प्राप्य न योत्स्यामि कथंचन ।

आपृच्छच्च त्वाद्य गान्धारे गमिष्यामि यथागतम् ३९
एवमुक्त्वा नरव्याघ्रः शल्यः समितिशोभनः ।
उत्थाय प्रययौ तूर्णं राजमभ्यादमर्षितः ॥ ४०
प्रणयाद्बहुमानाच्च तं निगृह्य सुतस्तव ।
अब्रवीन्मधुर वाक्यं साम सर्वार्थसाधकम् ॥ ४१
यथा शल्य त्वमात्थेदमेवमेतदसंशयम् ।
अभिप्रायस्तु मे कश्चित्तं निबोध जनेश्वर ॥ ४२
न कर्णोऽभ्यधिकस्त्वत्तः शङ्के नैव कथंचन ।
न हि मद्रेश्वरो राजा कुर्याद्यदनृत भवेत् ॥ ४३

स्थापिता) Some MSS ब्राह्मणा — After 34, B₂ Da₁ D₁ : ins

225* प्रजानां रक्षणं दानं युद्धं क्षत्रस्य निर्मितम् ।

35 For sequence in S, of v 1 30 — ^a) K₄ कृष्यश्च, G₂ कृष्यश्च S₂ K₁ 4 G₁ 2 M₂-4 पाशुपाल्यं च (K₄ लश्च, G₂ ल्यश्च), T₁ पाशुपाल्यश्च — ^b) D₅ तथा, G₂ विशा (as in text) G₂ चैवात्र (for दानं च) B₂ सर्वशः, B₄ D₂-1 5 7 T₁ 8 G M धर्मत T₂ विशा धर्मश्च कीर्तित — ^c) G₁ ब्रह्मक्षत्रियविद्मः शूद्रा, M₁ क्षत्रविदा शूद्रा — ^d) Dn₁ D₄ परिवारका, D₂ T₁ चारिका

36 T₁ om 36 For sequence in S, of v 1 30 S₂ K₁-3 Dn₁ D₂ om. (hapl) 36^{ab} — ^a) D₅ तथा (for ब्रह्म) V₁ B Da₁ D₁ 5 3 तथा वै क्षत्रियाणां च — ^b) B₂ शूद्रा (for सूता) D₅ हि, T₂ 8 G च, M तु (for वै) D₄ परिवारका, T₂ वेषका — K₄ reads 36^{ab} twice (with v 1) — ^c) K₃ वक्षैव, S (T₁ om) सयोग (for तत्रैव) K₄ (first time) V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-8 न क्षत्रियो (V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 3 या) वै सूतानां — ^d) T₂ 8 G₂ M चान्यन्, G₁ चान्य, G₂ वान्य (for वाक्यं) K₄ (first time) D₅ 5 7 शृणुयाच्च (D₅ स्त्व) कथंचन, Dn₁ शृणु चेद् वचो मम

37 For sequence in S, of v 1 30 — ^a) B Da₁ D₁ 5 5 T₂ 3 G M₁ G₂ मूर्धावसिक्त (for वसिक्त) B₁ Da₁ D₁ 5 T₁ च, B₂-5 D₅ हि (for सन्) V₁ D₂ 4 5 7 महं मूर्धावसिक्तो हि (D₅ 'कोसि) — ^b) V₁ D₂-4 5 7 S राजर्षिकुलजो नृप (D₂ 4 5 7 T₁ 8 G₁ 3 ण) — ^c) S₂ D₁ T₂ G M महारथ (for महारथ) — ^d) K₃ Dn₁ T₂ G₁ M₁ 3 4 सेव्य, D₅ श्रेष्ठः S₁ K₄ शुद्धश्च, V₁ B₂ 3 Dn₁ D₂-4 5 7 स्तव्यश्च (for स्तव्यश्च) S₂ मदिनां, K₃ बन्दिनां, T₂ बन्दिन G₂ तप्यस्तप्याश्च वादिन

38 For sequence in S, of v 1 30 — ^b) S₂ G₂

नेहारिकुलमर्दन, K₁ B Da₁ D₁ 5 7 नेहा (Da₁ D₁ ता)-
रिबलसूदन (K₁ B D₅ न), K₃ V₁ Dn₁ D₂ 6 T₁ M
नेहारिबलमर्दन (V₁ D₅ M₁ न), D₅ नैवारिकुलमर्दन
— ^c) K₃ स च सूतस्य (for सूतपुत्रस्य) — ^d) S₂ सारथ
39 T₂ G₂ om 39^{ab} — ^a) S (T₂ G₂ om) अयं (G₂
कथ) चाप्यवमानो मे — ^b) S (T₂ G₂ om) कर्तव्य (for
योत्स्यामि) — ^c) K₁ 8 V₁ B D (except D₅) S आपृच्छे
K₁ त्वाधि, V₁ D₅ वाद्य, T₂ G₂ त्वद्य — ^d) B Da₁ Dn₁
D₁-5 7 8 गृहाय वै (for यथागतम्) V₁ D₅ प्रयास्यामि
गृहानित (D₅ ग्रहाणि च), S यास्यामि विषयं प्रति
— After 39, S ins

226* न चाह सूतपुत्रस्य सारथ्यमुपजग्मिवान् ।

40 Before 40, all MSS (except S₂ K₁ 2) ins
सजय (B₅ सूत) उवाच — ^a) V₁ B₂-4 D₂-4 5 7 S
महाराज (for नरव्याघ्र) — ^d) T₂ अमर्षत

41 ^a) K₁ 4 बहुमाना (K₄ न)श्च G₂ cites
बहुमानाद् (as in text) — ^b) T₁ परिगृह्य, T₂ 8 G M
स (T₂ स) नि (for त नि) — ^c) K₃ स पुनर् (for
मधुर) — ^d) V₁ B Dn₁ D₂ 4 5 7 S G₂ साम्ना, D₂ सात्व
(for साम) Da₁ D₁ 5 सात्वपूर्वार्थसाधकम्

42 ^a) G₁ यदा (for यथा) V₁ B₁ Dn₁ D₂-4 5 7
विजानीषे, B₂-5 त्वमात्थेत्थम्, M₂ त्वमाद्धेदम् (sio) (for
त्थेदम्) — ^b) T₁ एव (for एतद्) Da₁ D₁ 5 S न
सशय (M₂ य) — ^c) B₂ D₂ 5 8 च (for तु) — ^d)
K₄ जनेश्वर, T₂ नरेश्वर, G₂ ममेश्वर

43 ^b) V₁ B₁ 3-5 Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 न शङ्के (Dn₁ से)
त्वा च (B₁ 4 त्वार्य) पार्थिव, S न चान्ये चैव (T₁ तापि
[sio], T₂ G₂ नैव, G₂ वै न, M₂ वै हि) पार्थिवा — ^c) T₂
च (for हि) S (except T₂) न च मद्रेश्वर त्वां (M₁ त्व)
हि — ^d) K₃ D₅ ब्रूयाद् (for कुर्याद्) S (except T₂)
कर्णं सोढु न (T₂ G₂ 3 च) शक्यति (M₂-4 त)

ऋतमेव हि पूर्वास्ते वहन्ति पुरुषोत्तमाः ।
 तस्मादार्तायनिः प्रोक्तो भवानिति मतिर्मम ॥ ४४
 शल्यभूतश्च शत्रूणां यस्मात्त्वं भुवि मानद ।
 तस्माच्छल्येति ते नाम कथ्यते पृथिवीपते ॥ ४५
 यदेव व्याहृत पूर्वं भवता भूरिदक्षिण ।
 तदेव कुरु धर्मज्ञ मदर्थं यद्यदुच्यसे ॥ ४६
 न च त्वत्तो हि राधेयो न चाहमपि वीर्यवान् ।
 वृणीमस्त्वां हयाग्राणां यन्तारमिति संयुगे ॥ ४७
 यथा ह्यभ्यधिकं कर्णं गुणैस्तात धनजयात् ।
 वासुदेवादपि त्वां च लोकोऽयमिति मन्यते ॥ ४८
 कर्णो ह्यभ्यधिकः पार्थादस्त्रैरेव नरर्षभ ।

भवानप्यधिकः कृष्णादश्वयाने बले तथा ॥ ४९

यथाश्वहृदयं वेद वासुदेवो महामनाः ।

द्विगुणं त्वं तथा वेत्थ मद्राज न संशयः ॥ ५०

शल्य उवाच ।

यन्मा ब्रवीषि गान्धारे मध्ये सैन्यस्य कौरव ।

विशिष्टं देवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्म्यह त्वयि ॥ ५१

एष सारथ्यमातिष्ठे राधेयस्य यशस्विनः ।

युध्यतः पाण्डवाग्रेण यथा त्वं वीर मन्यसे ॥ ५२

समयश्च हि मे वीर कश्चिद्वैकर्तनं प्रति ।

उत्सृजेय यथाश्रद्धमह वाचोऽस्य संनिधौ ॥ ५३

C 8 1389
B 8 32 65
K 8 23 71

44 ^a) Ks Dn1 D1 कृतम्, D2 सत्यम्, T1 यत्तम्, G2 श्रुतम्, Ms हुतम्, Co ऋतम् (as in text) S2 B2 पूर्वं ते, K4 V1 B1 D2 T1 2 G2 M पूर्वं ते, Dn1 पूज्यास्ते, T3 G1 3 पूर्णं ते (for पूर्वास्ते) Ca c cite पूर्वा (as in text) — ^b) Ks V1 B D वदति (for वहन्ति) T G2 3 M वचः पुरुषसत्तम, G1 वर्तमानं राजर्षिसत्तम — After 44^{ab}, G2 ins 227* ऋतमेव हि पूर्वं ते वर्तमानं राजर्षिसत्तम ।

— ^c) S2 K4 आर्तायनि, Da1 आर्तायानि, T1 यन, T2 आस्तायनि, Ca c आर्ता (as in text)

45 ^a) V1 B1 3 5 Dn1 D2 4 6 7 S तु (for च) Ks शल्य सप्रेक्ष्य शत्रूणां — ^b) Dn1 यत्तम् (for यस्मात्) Ks त्वा, Ds च (for त्व) V1 B2 3 D2 4 6 7 युधि (for भुवि) K1 4 मानद — ^c) S2 B (except B2) D2 4 7 शल्यो हि, Ks शल्येन (for शल्येति) M1 मे (for ते) — ^d) V1 B D (except Ds) पृथिवीपते

46 ^a) V1 तद् (for यद्) S2 Ks V1 D2 4 6 7 T1 3 M एतद्, K4 एव (for एव) Ds यदि वा व्याकृतं पूर्वं, T3 G यत्तु सन्त्याहृतं पूर्वं — ^b) K1 4 D1 T1 G2 M1 भूरिदक्षिणा (K1 जे, K4 M1 ज) — ^c) Da1 D1 5 मदर्थे, G2 तदर्थं D2 यदि, T1 यत्तद् (for यद्यद्) K4 B1 3 5 Da1 Dn1 D1 4 6 7 S उच्यते, D2 मन्यते (for उच्यसे)

47 ^a) Dn1 न हि, Ds गुणैस् (for न च) Ds न, T1 [S]पि (for हि) — ^b) Ds [अ]यमिति (for [अ]हमपि) — ^c) Ks गृणीमस्, V1 B2 4m Dn1 D2 4 7 वृणेह, Co वृणीमस् (as in text) G1 व्रीणिमत्या (sio) M त्वा Ks D1 3 5 ह (D2 ज)याग्राणां — ^d) V1 B D2 4 6 7 S ह, Da1 D1 5 अपि (for इति)

48 ^a) Ks B Da1 D1 3 5 यथा ह्यभ्य (B1 3 च)धिकः कर्णो (Ks पार्थाद्), V1 Dn1 D2 4 6 7 मन्ये चा (D2 वा)

भ्यधिक शल्य — ^b) Dn1 सदा (for गुणैस्) V1 B4 Dn1 D2 4 6 7 कर्ण (for तात)

— ^c) B2 damaged for the portion from 8 23 48^{ad} up to 8 24 102

— ^d) T3 G1 M अति, Gs इति (for अपि) Ks Da1 D1 5 3 त्व (for त्वा) V1 D2 4 6 7 भवत वासुदेवाच्च, G2 पादाति त्व च *** — ^e) T1 अपि (for इति)

49 B2 damaged — ^a) K1 अभ्यधिक, D2 त्वभ्य, Ds ह्यभ्य (for ह्यभ्य) — ^b) T1 3 G M सर्वास्ते (G2 र्थे) पु, T2 शस्त्रास्तेषु (for अस्त्रैरेव) Ks 4 G1 नरर्षभ — ^c) K1 3 V1 B (B2 damaged) D (except Ds) S अभ्यधिक — ^d) V1 B (B2 damaged) D अश्वज्ञाने V1 बलेन च, B1 4 5 Da1 D1 5 तथा बले (by transp)

50 B2 damaged — ^a) S2 त, K4 ते, V1 T1 3 G तु, Ds तत् (for त्वं) B1 3 4 5 D2 4 7 वेत्सि, Dn1 M वेद, D1 वित्थ (for वेत्थ) — ^d) G2 मद्राजा S K V1 B2 D2 4 7 3 मद्राजेश्वरात्मज (S2 न, Ks 4 ज), Dn1 राजो धनाधिप

51 B2 damaged — ^a) K1 3 4 B (B2 damaged) D (except D1) T G1 3 M1 यन्मां, G2 तन्मां (for यन्मा) — ^b) K4 कौरव, T3 G मारिष — ^c) S अस्म्य (Gs 'प्य) तस् (for अस्म्यह) S K1 3 4 तव (for त्वयि)

52 B2 damaged — ^a) Ks एक, T2 अह (for एष) — ^b) M4 बुध्यत (for युध्यत) K1 पाण्डवाग्राणां, V1 D2 G1 वाग्रेण, T2 वेयेन, G2 वेयस्य (for 'वाग्रेण) — Ks lacuna from इयेण up to वाचो (in 53^d) — ^c) S य (G2 न)त्व मा (for यथा त्व)

53 B2 damaged. Ks lacuna (of v l. 52) — ^a) T3 G2 3 तदह, Ca c समयश्च (as in text) T1

C 8 1290
B 8 32 66
K 8 23 72

संजय उवाच ।

तथेति राजन्पुत्रस्ते सह कर्णेन भारत ।

अब्रवीन्मद्राजस्य सुतं भरतसत्तम ॥ ५४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

२४

दुर्योधन उवाच ।

भूय एव तु मद्रेश यत्ते वक्ष्यामि तच्छृणु ।
यथा पुरा वृत्तमिदं युद्धे देवासुरे विभो ॥ १
यदुक्तवान्पितुर्मह्यं मार्कण्डेयो महानृषिः ।
तदशेषेण ब्रुवतो मम राजर्षिसत्तम ।

त्वं निबोध न चाप्यत्र कर्तव्या ते विचारणा ॥ २
देवानामसुराणां च महानासीत्समागमः ।
बभूव प्रथमो राजन्संग्रामस्तारकामयः ।
निर्जिताश्च तदा दैत्या दैवतैरिति नः श्रुतम् ॥ ३
निर्जितेषु च दैत्येषु तारकस्य सुतास्त्रयः ।

G₁ M त्वयि कौरव्य, T₂ s G₂ s स्व (T₃ त्व)स्ति कौरव्य
(for च हि मे वीर) — ^b) G₂ कश्चिद् — ^c) T₁
यथाकुद्धम्, T₂ आद्यम् Ca अद्धम् (as in text) Dn₁
अश्रद्धेय भयाच्योन्या (sic) — ^d) Da₁ D₁ s वाचा
K₁ सविधौ Dn₁ अन्येनार्जुनसनिधौ

54 B₈ damaged K₈ Dn₁ T₂ om the ref
— ^a) T₂ राजपुत्रस — ^b) S transp सह and कर्णेन
B₄ T₁ M₁ मारिष, M₂-4 वीर्यवान् (for भारत) — ^c) V₁
यद्गवीन् (sic) S (except T₂) मद्राज च (for राजस्य)
— ^d) K₈ सुतो, B₁ s D₂-4 7 मत (for सुतं) K₁ D₈
भारतसत्तम S (except T₂) सुतस्ते भरतर्षभ

Colophon damaged in B₈ — Day of Karna's
Generalship S₂ द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy^a name
Dn₁ दुर्योधनवाक्य, T₁ s शल्यसारथ्या (T₁ थ्य)भ्युपगम
(T₂ म), M₁ सारथ्यभ्युपम — Adhy^{no} (figures,
words or both) S₂ T₁ s G M 23 (as in text), B₁ s
D₈ 32, D₁ 26, D₄ (sec m) s 33, T₂ 25

24

The portion of the text from st 8 24 1 up
to 8 24 102 is damaged in B₈ (of v 1 8 23 48),
the MS is mostly ignored in the sequel up to 102

1 ^a) K₁ मद्रेश (for मद्रेश) — ^b) B₁ Da₁ Dn₁
D₁ s T₁ s यत्त्वा, T₃ G₁ s M यत्त्वा, G₂ यत्त्वा (for
यत्ते) K₁ यमुवेक्ष्यामि (sic) (for यत्ते वक्ष्यामि). — ^c)
T₁ कृतम् (for वृत्तम्) — ^d) B (B₈ damaged) Dn₁
D₂ s s S प्रभो; D₈ विभो (for विभो)

2 ^a) S K₁ s मार्कण्डेयो S महातपा (for नृषि)

— ^c) Dn₁ अशेष* (for अशेषेण) Dn₁ वदतो (for ब्रुवतो)
S ब्रुवतस्तद् (T₁ स्तद्धि, G₁ स्तव)शेषेण — ^d) T₂ मया
(for मम) K₈ s राजर्षिसत्तम — ^e) K₈ B₁ s 4 तन्
(for त्व) V₁ B₈ D₂-4 6 7 S निबोध मनसा चात्र (D₈
राजन्) — ^f) V₁ B₈ D₂-4 6 7 S न ते कार्या (G₂
चेत्कार्य) विचारणा Co cites विचारणा — After 2, S ins
228* समुत्पन्ना हि राजान प्रमोह इति निश्चयः ।

कृत्वा चैव व्यवसन्ति सर्वे धर्मार्थनिश्चयान् ।

[(L 1) T₁ समुत्पन्नो T₁ राजान — (L 2) M₁ श्रुत्वा
(for कृत्वा) T₁ M न ये T₂ न चेद् (for चैव) T₁
धर्मार्थनिश्चयात्]

3 ^b) V₁ B₈ Dn₁ D₈ 4 6 7 परस्परजिगीषया, B₁ s 4
Da₁ D₁ s s परस्परजयैषिणां, S महानासीत्समुच्छ्रय (T₁
क्षय) — After 3^{ab}, S ins

229* सैहिकेयास्तदोद्धृता विबुधानवसूदयन् ।

ते निरस्ता कृता देवैर्दानवा बलगर्विता ।

[(L 1) T₁ ततो वृत्ता (for तदोद्धृता) T₂ सैहिकेयस्ततो
वृत्त (for the prior half) T₁ M विबुधानवधूनयन्, G₂
विबोध नवसूदयन् (sic) (for the posterior half)]

— For 3^a-4^a, S K subst 231* — ^c) S तन्ना
सीत् (for बभूव) B₁ s Da₁ D₁ s परमो (for प्रथमो)
— ^d) D₂ तारकामये, G₁ कायम (sic) — Dn₁ om 3^{af}
— ^e) B₈ अर्दिता, Da₁ D₁ s मर्दिता (for निर्जिता) T₁ s
तथा, T₃ G ततो (for तदा) D₈ om दैत्या — ^f) Da₁
D₁ s देवानाम् (for दैवतैर्) G₁ s M₁ न (for नः) T₃ G
श्रुति (for श्रुतम्) T₂ दैवैरिति च न श्रुत — After 3, S
ins

230* भग्नदर्पो निरस्ताहा पाताल विविशुस्तदा ।

[G₁ भग्नदर्पो]

[182]

ताराक्षः कमलाक्षश्च विद्युन्माली च पार्थिव ॥ ४
 तप उग्रं समास्थाय नियमे परमे स्थिताः ।
 तपसा कर्शयामासुर्देहान्स्वाञ्छन्नुतापन ॥ ५
 दमेन तपसा चैव नियमेन च पार्थिव ।
 तेषा पितामहः प्रीतो वरदः प्रददौ वरान् ॥ ६
 अवध्यत्वं च ते राजन्सर्वभूतेषु सर्वदा ।
 सहिता वरयामासुः सर्वलोकपितामहम् ॥ ७

तानब्रवीच्छदा देवो लोकाना प्रभुरीश्वरः ।
 नास्ति सर्वाभरत्व हि निवर्तध्वमतोऽसुराः ।
 वरमन्यं वृणीध्वं वै यादृशं संप्रोचते ॥ ८
 ततस्ते सहिता राजन्सप्रधार्यासकृद्बहु ।
 सर्वलोकेश्वर वाक्य प्रणम्यैनमथाब्रुवन् ॥ ९
 अस्माक त्वं वर देव प्रयच्छेमं पितामह ।
 वयं पुराणि त्रीण्येव समास्थाय महीमिमाम् ।

C 8 1402
B 8 33 12
K 8 24 15

4 ") Da1 D5 T3 om च M तु (for च) Da1 D1 5 सैन्येषु (for दैत्येषु) T3 G निर्जितेष्वसुरेष्वेषु — ") V1 D5 ताराक्ष कमलाक्षो, Dn1 कमलाक्षस्तारकाक्षो, S विद्युन्माली ताराक्ष — ") T G1 5 M कमलाक्षश्च (T2 क्षोथ), G2 नरकाक्षश्च (for विद्युन्माली च) T1 M वीर्यवान् (for पार्थिव) — After 4 Dn1 D2 ins S K subst 3^a-4^a

231* कश्चित्प्रजापतिर्घोरस्तेन सार्धं महात्मना ।
 युद्धमालीन्महाघोर दैवतैर्न हति श्रुति ।
 पराबभूदुरसुरा दानवै सह सयुगे ।
 देवैर्निरस्ता ब्रह्मसुरा निश्चस्यामर्षितास्तत ।

[Ks om line 1 — (L 1) Dn1 पूर्व (for कश्चित्) Cvas in text Dn1 D2 Cv दुरात्मना (for महा) — (L 2) K1 5 4 Dn1 D2 श्रुत (for श्रुति) Cv देवानामिति न श्रुत (for the posterior half) — (L 3) Dn1 D2 दैवतै (for दानवै) — (L 4) S K1 2 देवैर्निरस्तानसुरान् (for the prior half) K4 तदा (for तत) S K1 2 निश्चया मर्षितोऽय (K1 नष, K2 मय), K3 निश्चया मर्षितास्तत (for the posterior half)]

5 ") T2 त्रय (for उग्र) S K1 2 4 समादाय, D5 धाय — ") B1 4 Da1 D1 5 M2-4 परमे नियमे (by transp) S K1 2 स्थित D5 T3 G नियम परमास्थिताः — ") Some MSS कर्शयामासुर्, K4 कीर्ण — ") K2 4 देवास्ते, V1 B1 5 Da1 Dn1 D1 5 6 8 देहास्ते (for देहान्स्वान्) V1 Dn1 D5 शत्रुतापना, D5 नाशन, T1 M कर्शन, T2 G2 कर्शना T3 G1 2 कर्शिन

6 ") T2 दमेन (for दमेन) — ") V1 B4 (m as in text) D2-4 6 7 समाधिना (for च पार्थिव) — ") K2 4 V1 B2 4 D2-4 6 7 वर (for वरान्)

7 ") B2 महा, M2 च मे (for च ते) S सर्वे (for राजन्) — ") V1 B1 D2-4 6 7 सर्वभूतस्य Dn1 सर्वद — ") S1 K1 2 वर्तयामासु, S2 T3 G2 3 वारयामासु

8 ") Dn1 ततो (for तदा) — ") S सर्वलोकगुरु प्रभु (M1 ह प्रभु) — ") K2 V1 Dn1 D4 5 T2 5 G हि

(for वै) — ") K2 विवर्तध्व, G2 न वर्तध्वम् (for निवर्त) K2 V1 Dn1 D2 4 6 महासुरा, B (B3 damaged) D5 7 T2 5 G इतोसुरा (for अतोऽसुरा) — ") K1 5 V1 B1 2 4 5 D S transp वर and अन्य K1 वृणीध्वेव (s10) — ") S1 K1 2 4 Da1 Dn1 D1 5 6 8 यादृश S K2 4 B2 Dn1 D5 सप्रवर्तते (for रोचते) K2 यूयमिच्छत यादृश, S रोचते यादृशो (G2 यादृशो रोचते) हि व

9 Ks om 9 — ") T2 G2 सप्रसाद्य (for सप्रधार्य) D1 6 G2 सकृद् (for [अ]सकृद्) S1 K4 गुरु, S2 K1 2 (by corr ssc m) गुरु, K2 (before corr) वसु, B4 D2-4 7 G2 प्रभु, Da1 D1 5 वर, D5 T1 बहु (for बहु) B2 सप्रधार्य सबाधवा, D5 यं मुहुर्मुहुः Cc otes सप्रधार्य (as in text) — ") Dn1 देव (for वाक्य) V1 B1 4 D प्रणम्येदम् (for म्यैनम्) B2 यथा (for अथ) G1 [अ]ब्रवीत् (for [अ]ब्रुवन्) — After 9 S ins

232* वयमिच्छाम नगरं कर्तुं कामगमं शुभम् ।

सर्वकामसमृद्धार्थमवध्य देवदानवै ।

यक्षरक्षोरगाणैर्नानाजातिभिरेव च ।

न कृत्याभिर्न शक्यैश्च न ज्ञाप्यैर्ब्रह्मवादिनाम् ।

वध्येत त्रिपुर देव प्रसन्ने त्वयि सादरम् । [5]

[(L 1) T2 G2 वस्तुम्, M1 कचुर, M2-4 पृथग् (for वयम्). T1 M2-4 विभो (for शुभम्) — (L 2) T1 सर्व लोकसमृद्धार्थम्, M2 कामसमृद्धार्थम् — (L 3) G2 वा (for च) — (L 5) Om in G2 T2 देहेत (s10), T2 G2 अवध्य (for वध्येत) T1 वध्य पुरत्रय देव (for the prior half) T2 सामर, G1 M2 सासुर (for सादरम्)]

10 T2 Gs om 10^{ab} — ") B2 D2 4 अस्मभ्य, D5 7 M1 अस्मभ्यस् (for अस्माक) S2 तु (for त्व) D5 वीर (for देव) G2 मध्ये तत्रिपुर देव — ") K2 प्रयच्छसे, D2-4 7 सप्रयच्छ, T2 प्रयच्छैन, G1 च्छेतः, G2 च्छैतत् (for च्छेम) — ") K4 पितामह (for महीमिमाम्) — ") K2 Da1 D1 5 विचरिष्यामि S लोकेश (T2 G2 3 पु) (for लोकेशसिम्) — ") Da1 D1 5 T2 G2 स्वधसादापुरस्कृता (T2 G2 रस्थिता)

C 8 1402
B 8 23 12
K 8 24 15

विचरिष्याम लोकेऽस्मिंस्त्वत्प्रसादपुरस्कृताः ॥ १०
ततो वर्षसहस्रे तु समेष्यामः परस्परम् ।
एकीभावं गमिष्यन्ति पुराण्येतानि चानघ ॥ ११
समागतानि चैतानि यो हन्याद्भगवस्तदा ।
एकेषुणा देववरः स नो मृत्युर्भविष्यति ।
एवमस्त्विति तान्देवः प्रत्युत्तवा प्राविशद्विषम् ॥ १२
ते तु लब्धवराः प्रीताः संप्रधार्य परस्परम् ।
पुरत्रयविसृष्ट्यर्थं मय वव्रुर्महासुरम् ।
विश्वकर्माणमजर दैत्यदानवपूजितम् ॥ १३

11 ^a) T G₂ s M₁ यथा, G₁ तथा, M₂₋₄ पूर्णे (for ततो) B₂ वर्षसहस्राते, D₂ T G M₁ सहस्रेषु — ^b) K₈ समेष्याम — After 11^{ab}, S ins

233 * ब्रह्मोवाच ।

विलयं समयस्थान्ते मरणं जीवितस्य च ।
इति चिन्त्य बधोपायं कचिदेव निशामय ।

[(L 1) T₁ M₁ समयस्यातो T₂ विलयं समयस्थान्ते, G₂ विलयाज्जीवितस्याते (sio) (for the prior half) M₂₋₄ वा (for च) — (L 2) T₁ s G₁ M₂₋₄ वित्त, M₁ चैव (for चित्त) T₂ तथोपाय (for बधो) T₁ G₂ M किंचिदेव T₁ s G₁ s निशामये, G₂ मया, M₁ मय, M₂ निशाम्यतां, M₃ s निशाम्यतां (for मय)]

Before 11^a, S ins असुरा (T₂ दैत्या) — ^a) D₈ एक भाव, T₁ एकीभावं (for एकीभाव) G₂ गमिष्यामि

12 ^a) D₈ समागतानि B₁ s D₂ D₁ s चैकत्वं (for चैतानि) — ^b) S₁ K₁ s s D₂ s M₂ भगवास् (for भगवत्) S नर (for तदा) — ^c) S देवो वा (T₂ व्यो वा, T₈ G₂ s वोपि) द्विपदां श्रेष्ठ (G₁ s M₁ s छ) — ^d) K₈ V₁ B₁ s D₂ D₁ s s भवेदिति (D₁ इति) — After 12^{ab}, S ins

234* तेषां तद्वचनं श्रुत्वा दानवानां महायशाः ।

— ^a) D₂ एकम् (for एवम्) — ^b) S₂ K₁ s प्रविशद् B₂ गिरिं (for दिवम्)

13 ^a) K₁ तत्ते; D₂ ते तु, G₂ तेन (for ते तु) D₂ s छद्मवा (for लब्ध) D₁ om प्रीता K₄ पीना (for प्रीता) — ^b) T₂ पुरस् (for पुर) S₂ विसृष्टार्थः — ^c) T₁ वर (for मय) K₁ वव्रु, K₈ जम्सुर (for वव्रु) D₂ D₁ s s T₁ s (sup in) s G M₁ महासुरा; T₂ महायशा (for सुरम्) — ^d) D₈ अजयं, G₂ अजितं (for अचरं)

14 G₂ om. (hapl.) 14^a-15^b — ^a) B₁ s s D₂ s s

ततो मयः स्वतपसा चक्रे धीमान्पुराणि ह ।
ग्रीणि काञ्चनमेकं तु रौप्यं कार्णायसं तथा ॥ १४
काञ्चनं दिवि तत्रासीदन्तरिक्षे च राजतम् ।
आयसं चाभवद्भूमौ चक्रस्थ पृथिवीपते ॥ १५
एकैकं योजनशतं विस्तारायामसमितम् ।
गुहाद्वाद्वालकयुतं बृहत्प्राकारतोरणम् ॥ १६
गुणप्रसवसंवाधमसंवाधमनामयम् ।
प्रासादैर्विविधैश्चैव द्वारैश्चाप्युपशोभितम् ॥ १७
पुरेषु चाभवन्नाजन्नाजानो वै पृथक्पृथक् ।

स्वतपसा — ^b) K₁ चक्रु (sio) T₁ s G₁ M₁ s वीर, T₈ G₂ M₂ s धीर (for धीमान्) B₂ s D₂ s ५ च, D₂ s हि, S (G₂ om) [अ]थ (for ह) — ^c) V₁ B₁ s s D (except D₂ D₈) S (G₂ om) वै (for तु) — ^d) S₂ D₂ D₁ s s रौप्य (for रौप्य) D₂ कालायसं, T₁ कृष्णायस, G₁ कार्ण (for कार्णाय) T₁ तदा (for तथा)

15 G₂ om 15^{ab} (cf v 1 14) — ^a) K₈ काचनं हि विनत्रासीद् (sio) — ^b) D₁ राजते (for राजतम्) T₁ दक्षरिक्षे च राजितम् (sio) — ^c) D₂ D₁ s आयस्य (for आयसं) G₂ [अ]पतद् (for [अ]भवद्) S K₁ s s V₁ B (B₈ damaged) D (except D₈) T₁ Co भौमं (for भूमौ) — ^d) V₁ चक्रुस्तं, D₂ चक्रुस्ते, D₈ Cnp तृतीय, Ca o चक्रस्थ (as in text) V₁ D₂ D₁ D₁ s s पृथिवी तले (for पते) S (except T₁) तदा (T₂ था) तेषां परतप

16 ^b) D₈ सवृत्त (for समितम्) K₁ विस्तारय सम स्थित (sio), K₈ V₁ B₂ D₂ D₂ s s रायामत समं, B₈ र यतसंसितं; S विस्तृतं तावदायत (G₂ दानवायुत) Co cites समितं (as in text) — ^c) K₈ अद्वाद्वालकसयुक्त, V₁ B₁ s s D गुहा (D₂ D₁ s शृगा)द्वालकसयुक्त, B₈ शृगा खालकसयुक्त, S इदं चाद्वालकयुत Ca cites गुहाद्वालं; Co शृगाणि and अद्वालक — ^d) V₁ B (B₈ damaged) D₂ s s ५ बहू (for बृहत्)

17 ^a) K₄ V₁ B₂ s D S Ca गृह (D₈ गुण, G₁ बृहत्) प्रव (D₂ का)रसबाधम् Co cites गुणप्रवर — ^b) K₈ om from अनामयम् up to वै (in 18^b) K₁ s B (B₈ damaged) D₂ D₁ D₁ s s T₁ s G M असबाधमहापथ (K₁ ग), V₁ T₂ बाध महारथ, D₈ s बाध इवापर Ca cites असबाध — ^c) T₈ G विमलैश्च (for विविधैश्च) V₁ B₁ s D₂ D₂ s s T₁ चापि (for चैव) — ^d) D₁ om द्वारै T₂ om च V₁ D₂ s s ५ चैव (for चापि)

18 K₈ om up to वै (cf v 1 17) — ^a) D₂ D₈

काञ्चन तारकाक्षस्य चित्रमासीन्महात्मनः ।
 राजतं कमलाक्षस्य विद्युन्मालिन आयसम् ॥ १८
 त्रयस्ते दैत्यराजानस्त्रील्लोकानां तेजसा ।
 आक्रम्य तस्थुर्वर्षाणां पूगान्नाम प्रजापतिः ॥ १९
 तेषां दानवमुख्यानां प्रयुतान्यर्बुदानि च ।
 कौट्यश्चाप्रतिवीराणां समाजमुस्ततस्ततः ।
 महदैश्वर्यमिच्छन्तस्त्रिपुर दुर्गमाश्रिताः ॥ २०
 सर्वेषां च पुनस्तेषां सर्वयोगवहो मयः ।
 तमाश्रित्य हि ते सर्वे अवर्तन्ताकुतोभयाः ॥ २१

यो हि यं मनसा कामं दध्यौ त्रिपुरसंश्रयः ।
 तस्मै कामं मयस्तं तं विदधे मायया तदा ॥ २२
 तारकाक्षसुतश्चासीद्वरिर्नाम महाबलः ।
 तपस्तेपे परमक येनातुष्यत्पितामहः ॥ २३
 स तुष्टमवृणोद्देव वापी भवतु नः पुरे ।
 शस्त्रैर्विनिहता यत्र क्षिप्ताः स्युर्बलवत्तराः ॥ २४
 स तु लब्ध्वा वर वीस्तारकाक्षसुतो हरिः ।
 ससृजे तत्र वापीं ता मृतानां जीवनीं प्रभो ॥ २५
 येन रूपेण दैत्यस्तु येन वेषेण चैव ह ।

C 8 1420
B 8 33 30
K 8 24 34

वा (for च) S V1 B1 Da1 Dn1 D1 s [अ]भवत् (for [अ]भवत्) S त्रिपुर (T2 पुरे) तेषु चाप्यासन् — ^b) V1 Ds राजा चैव (for राजानो वै) Bs वा (for वै) Ds om one पृथक् — After 18^{ab}, S ins

235* दिव्यमाट्याम्बरधरा दैतेया राजसत्तम ।
 — ^a) S2 तारकाक्षस्य, K1 s Dn1 G2 काश्यस्य — ^a) S दिव्यम् (for चित्रम्) B4 विशां पते (for महात्मन) — ^c) K1 s Dn1 कमलाक्षस्य, G2 कनकाक्षस्य — ^f) S विद्युन्मालेस्तथायस

19 ^a) M2 त्रयश्च K1 दैत्यराजानां V1 B1 s D2-4 s 1 अस्त्र, Dn1 उग्र, Ds अपि (for आशु) — ^c) Ks Dn1 Ds S दुर्धर्षा, V1 B (Bs damaged) Da1 D1-7 ऊचुश्च (for वर्षाणां) — K4 om (hapl) 19^a-20^a — ^a) S1 K2 **नाप, K1 s V1 B (Bs damaged) Da1 D1-7 T2 s GM कश्च नाम, Ds कश्चनाभू (for पूगान्नाम) Dn1 कश्चित्तानि प्रवर्तत, T1 वरदानाः प्रजापते

20 K4 om 20^{ab} (cf v 1 19) — ^a) S तेषु (for तेषां) — ^b) S2 K1 प्रयुतान्यर्बुदानि च — ^c) S कौट्यश्चापि (T2 s G2 s आसन्) प्रवीराणां — ^d) S समतत (for ततस्तत) — After 20^{ab}, N T2 ins

236* मासाशना सुदृष्टाश्च सुरैर्विनिहृतास्तथा ।

[Ks 4 मासाशना, V1 B2 D2-4 s 1 मासाशिन B1 s Da1 D1 s *दाश्च B2 Da1 D1 s s सुदृष्टाश्च, Ds दृष्टाश्च V1 B (Bs damaged) D पुरा (for तथा)]
 — ^c) B1 s 4 Da1 D1 s इच्छति (for इच्छन्तस्) — ^f) Ks B1 Dn1 G1 s M1 आस्थिता (for आश्रिता)

21 ^a) V1 B2 D2-4 s 1 चैषा (for तेषां) — ^b) S2 सर्वयोगमहो, K1 योगवहा, B2 D2 योगमयो, G2 भोगवहो (for योगवहो) B5 सर्वयोगमहोदय *C0 महोदय इति वा पाठ । * — ^c) V1 समास्थित्य, B1 s (marg as in text) Da1 D1 s M2-4 समाश्रित्य, D2 तमाश्रित्य (for तमा

श्रित्य) Da1 D1 s सर्व (for सर्वे) — ^a) Ks B (Bs damaged) Dn1 Ds 4 7 वर्तयते (Dn1 D4 तो), Da1 D1 s s s S वर्तयति (for अवर्तन्त) K1 [अ]कुतोभय, Ca भया (as in text) V1 [S]वर्तत अकुतोभया

22 ^a) V1 B (Bs damaged) D2-4 7 G2 M2-4 यन् (for य) — ^b) V1 B4 Da1 D1 s-5 Ca दध्यात्, B5 दध्यास, (for दध्यौ) Ks समत, Ds (before corr) सश्रयात् T2 s G1 s सश्रित (for सश्रय) — ^c) K1 कामो, S त (M2 क)स्मै (for काम) B2 D2 त तु, Ds तात, T2 तत्र (for त त) — ^d) T1 तथा (for तदा)

23 ^a) B2 तारकाक्ष (for काक्ष) V1 Ds त्वासीत्, B (Bs damaged) Da1 Dn1 D1-5 7 s वीरो (for चासीद्) — ^b) Ks वदो, Da1 (before corr) हनिर्, Dn1 दुवुर (for हरिर्) Da1 D1 s T2 महासुर (for बल) — ^c) T2 तु परम (for परमक) — ^d) S तेन (for येन) S2 [अ] तृष्यत् (for [अ]तृष्यत्) K4 पितामह

24 S K1 s om (1 hapl) 24 — ^a) K4 V1 B (Bs damaged) Da1 D1-5 s s T1 G2 स, D4 त (for स) G2 दैव (for देव) — ^b) B4 मे (for न) Da1 D1 कुले, Ds पुर, G2 प्रभो (for पुरे) — ^c) Dn1 येन (for यत्र)

25 ^a) V1 त (for तु) Dn1 लब्धवरो (for लब्ध्वा वर) V1 D1 s वीर (for वीरस्) — ^b) T1 [S]सुर (for हरि) — ^c) Ds ता वापीं (by transp) — ^d) V1 Da1 D1 s S मृतसजीवनी (D1 वा, T1 G1 विनी) (for मृतानां जीवनी) S1 K3 B1 s D 7 जीविनी V1 विभो, S प्रभु (for प्रभो) — After 25, S ins

237* पूर्णा दिव्यस्य तोयस्य पीयूषप्रतिमस्य वै ।

26 ^a) S2 रूपेण, Ks वेषेण, B2 दर्पेण (for रूपेण) Ks दैत्यश्च, B4 Da1 D1 s दैत्यास्तु S यो (T2 G2 वै) दैत्यो — ^b) S K1 s 4 B1 Ds 4 वेषेण, Ks Da1 D1 s T2 G2 s रूपेण, B2 वेगेण (for वेषेण) V1 B2 Dn1 D1 s s चैव हि,

C 8 1421
B 9 33 31
K 8 24 34

मृतस्तस्यां परिक्षिप्तस्तादृशेनैव जज्ञिवान् ॥ २६
तां प्राप्य *त्रैपुरस्थास्तु सर्वल्लोकान्बवाधिरे ।
महता तपसा सिद्धाः सुराणां भयवर्धनाः ।
न तेषामभवद्राजन्क्षयो युद्धे कथंचन ॥ २७
ततस्ते लोभमोहाभ्यामभिभूता विचेतसः ।
निर्हीकाः सस्थितिं सर्वे स्थापितां समल्लुपन् ॥ २८

विद्राव्य सगणान्देवांस्तत्र तत्र तदा तदा ।
विचेरुः स्वेन कामेन वरदानेन दर्पिताः ॥ २९
देवारण्यानि सर्वाणि प्रियाणि च दिवौकसाम् ।
ऋषीणामाश्रमान्पुण्यान्युपाञ्जनपदास्तथा ।
व्यनाशयन्त मर्यादा दानरा दुष्टचारिणः ॥ ३०
ते देवाः सहिताः सर्वे पितामहमरिदम् ।

S चाप्यथ — °) Da1 D1 5 मृता त(Da1 स्त)स्या K4
परिक्षिप्तास्, Da1 D5 क्षिप्तास्, D8 विनिक्षिप्तस् (for परि)
S क्षिप्यते (T1 G2 M3 तो) निहतो (G2 ते) वाप्या — °)
§2 D5 तादृशेनैव K8 Dn1 जज्ञि (Dn1 ग्मि)वान्, B1 4 5
Da1 D1 5 जज्ञिरे, S जायते (for जज्ञिवान्) — After 26,
S ins

238* सपूर्णबलवीर्यस्तु राजन्शौर्यसमन्वित ।

एव वीर्येण सयुक्ता कृतास्तेन महात्मना ।

[(L 1) T3 G3 बलवत्स्तु and समन्विता — (L 2)
T1 8 G संयुक्त]

27 °) V1 त Dn1 D3 स, D2 ते (for ता) § K1 2 4
ते पुरस्तात्, K8 B1 ते पुरस्तात् (B1 स्ते), V1 B4 5 Da1 Dn1
D1 8-8 ते पुनस्तात् (D3 स्तात्), B2 ते पुनवापी, D2 त्रैपुर
त तु, S त्रैपुरा (T1 त्रैपुर, T3 G8 ते परा) वापीं (G2 वापि)
(for *त्रैपुरस्थास्तु) — °) K8 V1 B (B8 damaged) D
(except D2) T G M1 लोकान्सर्वान् (by transp),
K4 D8 सर्वलोकान् B2 नराधिप (for बवाधिरे) — After
27^{ab}, B2 ins

239* वरलोकेऽवसत्सोऽपि हरिः परमतेजसा ।

विधाय सर्वलोकानां हितं पथ्य विधाय च ।

ततः परमनिर्विघ्नो हितकारी तावकात्मसु ।

[(L 3) Posterior half, hypermetrio]

— °) K1 महत्सू (for महता) T3 G युक्ता; M1 सिद्धा

— °) M1 पुराणा (for सुराणा) — After 27^{ab}, S ins

240* एकस्मिन्निहते दैत्ये सृजन्ति स्म दशसुरान् ।

[G1 निहिते M दशापुरान्]

— °) S विद्यते (for अभवद्) S transp राजन् and
युद्धे K8 V1 B1 5 Dn1 D2-4 6 7 कदाचन (for कथंचन)

28 °) M4 लोह (for लोभ) — °) §2 नदीका, T2
निस्तृता, T3 G M1 निर्भीता (G1 M1 'का') (for
निर्हीका) K8 V1 B1 4 D2 8 7 सस्थिता, T2 8 G M
सहिता, Ca सञ्जिती (sic), Cc सस्थिति (as in text)
D4 (by corr) पूर्वै (for सर्वे) B2 तव प्रस्थापिता सर्वे
T1 निश्चीकाश्चासुरान्सर्वे — °) K8 V1 B1 4 D2 8 7 T2 8
G स्थापिता (K8 'ता); B2 मर्यादा, M स्थापना (for

स्थापिता) B1 समल्लुपन् (s10), D1 5 ल्लुपन्, D2 T2
ल्लुपन्, G1 ल्लुपन्, G2 सर्वल्लुपन् (for समल्लुपन्)
T1 स्थापितान्सर्वल्लुपान्

29 °) Da1 D1 5 विद्राव्य (for विद्राव्य) Da1 D1
G1 देवास् (for देवास्) — °) V1 सर्व (for स्वेन)
— °) K1 दक्षिता, K8 तर्पिता (for दर्पिता) — After
29, K4 B D (D8 marg sec m) ins 242*

30 °) V1 B1 2 Dn1 D3 4 6 7 देवोद्यानानि (for
देवारण्यानि) Dn1 S रम्याणि (G2 नि) (for सर्वाणि)
— °) D2 गुहाणि, S स्थानानि (for प्रियाणि) D1 om
च K8 दिवौकस, D8 स — °) B6 रम्यान्, Da1 D1 5
दिव्यान् (for पुण्यान्) — °) K8 V1 B1 2 4 Dn1 D2-4
T2 रम्यान्, B5 Da1 D1 5 पुण्यान् D8 T1 8 G M धर्म्यान्
(D8 T8 G2 8 मूर्त्त) (for यूपान्) K8 जनपदान्वितान्
(for पदास्तथा) Dr T1 M2-4 तदा (for तथा) — °)
K2 विनाशयत, V1 व्यनाशयश्च, Da1 D1 5 व्य (D1
व्या)नामयत, D2 8 विनाशयतो (for व्यनाशयन्त) § K4
सर्वत्र, K2 damaged, B1 4 Dn1 D8 7 मर्यादा K8 B2
D8 4 व्यनाशयन्नमर्यादा, S उत्साद (T8 G8 रपाट, G2
त्पाद)यत्यमर्यादा — °) K4 युद्धचारिण, B5 Da1 D1 5
दुष्टचेतसः — After 30, S ins

241* निस्थानाश्च कृता देवा ऋषयः पितृभिः सह ।

दैत्यैस्त्रिभिस्त्रयो लोका ह्याक्रान्तास्तैः सुरैस्तैः ।

[(L 2) M1 ते (for तै)]

S (except G8) cont K4 B (B8 damaged) D (D8
marg sec m) ins after 29

242* पीड्यमानेषु लोकेषु ततः शक्रो मरुद्भुत ।

पुराण्यायोधयाचक्रे वज्रपातैः समन्ततः ।

नाशकत्तान्यमेद्यानि यदा भेत्तु पुरदरः ।

पुराणि वरदत्तानि धान्ना तेन नराधिप ।

तदा भीतः सुरपतिर्मुक्त्वा तानि पुराण्यथ । [5]

[(L 1) Dr सर्वेषु (for लोकेषु) — (L 2) D2 पुराणां
योधनं चक्रे D8 8 8 T2 पुराण्य (D8 नि)योधया चक्रे D8
वज्रपात, S (G8 om) हस्त (for पातै) — (L 3) S
(except T2, G8 om.) नाशकोत् D1 om यदा D4 T1

अभिजग्मुस्तदाख्यातं विप्रकार सुरेतरेः ॥ ३१
 ते तत्त्व सर्वमाख्याय शिरसाभिप्रणम्य च ।
 वधोपायमपृच्छन्त भगवन्तं पितामहम् ॥ ३२
 श्रुत्वा तद्भगवान्देवो देवानिदमुवाच ह ।
 असुराश्च दुरात्मानस्ते चापि विबुधद्विषः ।
 अपराध्यन्ति सततं ये युष्मान्पीडयन्त्युत ॥ ३३

अह हि तुल्यः सर्वेषा भूतानां नात्र सशयः ।
 अधार्मिकास्तु हन्तव्या इत्यहं प्रब्रवीमि वः ॥ ३४
 ते यूयं स्थाणुमीशानं जिष्णुमक्लिष्टकारिणम् ।
 योद्धार वृणुतादित्याः स तान्हन्ता सुरेतरान् ॥ ३५
 इति तस्य वचः श्रुत्वा देवाः शक्रपुरोगमाः ।
 ब्रह्माणमग्रतः कृत्वा वृषाङ्क शरणं ययुः ॥ ३६

C 8 1436
B 8 33 46
K 8 24 51

यथा, T₂ तदा (for यदा) — (L 4) K₄ च न, D₈ तेय (sic) (for तेन) — (L 5) T₁ २ M₁ पुराण्युत (for प्यथ)]

31 G₈ om (hapl) 31 V₁ reads 31 twice (with v 1) — ^a) V₁ (first time) B₁ ४ ५ Da₁ Dn₁ D₁₋₅ १ S (G₈ om) तैरेव विबुध (Da₁ D₁ २ ५ वि) धै सार्धं, V₁ (second time) D₈ तदा देवगणा सर्वे B₂ तैर्देवा विबुधा सर्वे — ^b) V₁ (second time) Dn₁ D₂ ६ उपागमत् (V₁ D₈ गमन्, D₂ गता), B₄ अरिंदम (for अरिंदम) S (G₈ om) ब्रह्माण परमेश्वर — ^c) V₁ (first time) B₁ ४ ५ Da₁ D₁ ३-५ १ S (G₈ om) जगामाथ (for अभि जग्मुस्) K₈ समारयातु (for तदा) V₁ (second time) Dn₁ D₂ ६ आरयातु (D₂ त) विप्रकार तम् (D₂ ६ तु) Ca c cite विप्रकार — ^d) B₂ सुरस्तदा Ca सुरेतरे (as in text) V₁ (second time) Dn₁ D₂ ६ असुरेभ्य परतप

32 ^a) K₄ ततस्त, Dn₁ ते तु त, D₄ तत्त्व ते (marg ते हि त) (for ते तत्त्व) — S ते सर्वमभि (T₁ पि) विरया (T₁ २ M₂ ४ ज्ञा) प्य — ^b) V₁ B₂ D₈ प्रणिपत्य (for [अ] भिप्रणम्य) B₁ ४ ५ Da₁ Dn₁ D₁₋₅ १ २ शिरोभि सप्रणम्य च — ^{cd}) S तद्वधोपायमाचक्ष्व भगवन्निति चाब्रुवन्

33 ^a) Da₁ D₁ ५ S तु, D₈ [अ]थ (for तद्) V₁ D₂ ६ ब्रह्मा (for देवो) — After 33^{ab}, N ins

243* ममापि सोऽपराप्नोति यो युष्माकमसौम्यकृत् ।

[K₈ [अ]सि (for [अ]पि) K₁ [स]पराप्नोति K₈ ४ राधोस्ति, D₈ रा येति S K₂ ४ यो न युष्मासु सोम्यकृत्, K₁ B₅ Da₁ Dn₁ D₁ ५ यो युष्मासु न सोम्यकृत्, K₈ यो युष्मास्तु न सौम्यकृत् (for the posterior half)]

On the other hand, S ins after 33^{ab}

244* श्रूयता त्रिदशा सर्वे यथेदं वाक्यगौरवम् ।

[T₁ यथैव (for यथेदं)]

— ^a) V₁ B₁ ५ D₂₋₄ ६ १ हि, B₄ Da₁ D₁ ५ ते (for च) S दुरात्मानोसुरा नित्य (T₁ त्या) — ^a) D₈ ते वापि, M₂-४ ये हतु (for ते चापि) Co cites चापि (as in text) S विबुधा मम (for विबुधद्विष) V₁ B₁ २ D₂₋₄ ६ १ सर्व एव (D₂ वंदेव) सुरद्विष — ^a) K₄ अपराध्यत, Co

ध्यन्ति (as in text) S न शक्नुवति ये (T₁ M₁ २ ते) सर्वे — ^f) D₂ युष्माक, T₁ M युष्मान्ये (for ये युष्मान्) K₈ भीषयन्पुन (for पीडयन्त्युत) B₂ युष्मान्सभीषयत्युत, T₂ ३ G युष्मान्वै पीडयति ते (T₂ वै) Co cites उत (as in text) — After 33, D₂ ins

245* न त्वास्तु तानह मन्ये ये वै युष्मानपीडयन् ।

34 ^a) V₁ D₈ काम, B₅ अय (for अह) K₈ तुल्योस्मि, D₂ हि धाता, T₁ ३ GM समस्तु (for हि तुल्य) T₂ अह समोस्मि भूताना — ^b) V₁ D₂ ६ अहमच्युत, B₂ च प्रकाशक (for नात्र सशय) — ^c) Dn₁ D₈ अधर्मिष्ठा (D₈ का)स्तु V₁ D₂ ६ निग्राह्या (for हन्तव्या) S अविनीता निहतव्या — ^d) B₂ D₈ S इत्येव (D₈ व) (for इत्यह) B₁ ४ तद् (for प्र) V₁ D₂ ४ ६ १ इति मे व्रत माहित, D₂ इति मे वर्तते मति Co cites इति and प्रब्रवीमि (as in text) — After 34, V₁ B₁ २ ४ ५ D (except D₈) S ins

246* एकेषुणा विभेद्यानि तानि दुर्गाणि ना यथा ।

न च स्थाणुमृते शक्तो भेत्तुमेकेषुणा पुर ।

[(L 1) G₂ [अ]भिनिद्यानि M १^२ (M₁ नि) भेद्यानि (for विभे) — (L 2) V₁ B₄ Da₁ Dn D₁ ५ पर, D₂ परे (for पुर) S शक्तस्तु तानि बाणेन भेत्तु काम त्रिलोचन]

35 ^a) M₁ om ते यूयं D₁ ये (for ते) T₁ वय (for यूय) T₃ G तपसा स्थाणु (for स्थाणुमीशानं) — ^b) S₁ K₁ २ कासुंक्, Da₁ D₁ ५ कारिणा (for कारिणम्) — ^c) K₁ शृणुतादित्या, Da₁ D₁ ५ वृणुता दिव्या (sic), Dn₁ त देवा, D₈ तौदित्या, S वृणुत (T₁ म) क्षिप्र (for तादित्या) Ca c cite आदित्या (as in text) — ^d) B₂ D₁ इत्वा (for हन्ता) D₈ रणेसुरान्, T₁ सुरोपमान (for सुरेतरान्)

36 ^a) Dn₁ इत्येतस्य, D₈ तस्य चाय (for इति तस्य) — For 36^{ab}, S subst

247* ते देवास्तेन वाक्येन चोदिता प्रणता स्थिता ।

दिव्य वर्षसहस्रं वै तपस्तप्त्वा सुरर्षभा ।

शुभात्मानो महात्मानो जग्मुर्वै वृषभध्वजम् ।

[(L 3) M शुद्धात्मानो (for शुभा)]

— ^a) K₁ ४ ब्राह्मणम् — ^d) S शरण्य शरण गता-

C 8 1437
B 8 33 47
K 8 24 51

तपः पर समातस्थुर्गुणन्तो ब्रह्म शाश्वतम् ।
ऋषिभिः सह धर्मज्ञा भवं सर्वात्मना गताः ॥ ३७
तुष्टुर्वाग्भिरर्थ्याभिर्भेष्यभयकृत्तमम् ।
सर्वात्मान महात्मान येनात्तं सर्वमात्मना ॥ ३८
तपोविशेषैर्बहुभिर्योगं यो वेद चात्मनः ।
यः सांख्यमात्मनो वेद यस्य चात्मा वशे सदा ॥ ३९
ते तं ददृशुरीशानं तेजोराशिमुपापतिम् ।
अनन्यसदृशं लोके व्रतवन्तमकल्पम् ॥ ४०
एकं च भगवन्तं ते नानारूपमकल्पयन् ।

आत्मनः प्रतिरूपाणि रूपाण्यथ महात्मनि ।
परस्परस्य चापश्यन्सर्वे परमविस्मिताः ॥ ४१
सर्वभूतमयं चेशं तमजं जगतः पतिम् ।
देवा ब्रह्मर्षयश्चैव शिरोभिर्धरणी गताः ॥ ४२
तान्स्वस्तिवाक्येनाभ्यर्च्य समुत्थाप्य च शंकरः ।
ब्रूत ब्रूतेति भगवान्स्मयमानोऽभ्यभाषत ॥ ४३
त्र्यम्बकेणाभ्यनुज्ञातास्ततस्तेऽस्वस्थचेतसः ।
नमो नमस्तेऽस्तु विभो तत इत्यब्रुवन्भवम् ॥ ४४
नमो देवातिदेवाय धन्विने चातिमन्यवे ।

37 ^a) K₁ समातस्थौ, T₈ G समाजगमुर (for तस्थुर)
V₁ B₁ D₈ 4 6 7 तपो (D₁ 8 तो) नियममास्थाय, D₂ ततो
नियममासाद्य — D₄ (marg as in text) सर्व (for
सह) Co cites ऋषिभि सह (as in text) K₁ धर्मज्ञ,
Dn₁ D₈ सर्वज्ञ (for धर्मज्ञा) S अनगमथन (T₈ अनन्य
मनस, T₈ G कर्पवैरिण) सर्वे — After 37, S (except
T₂) ins

248* देवदेव पर स्थाणु वरद त्र्यम्बक शिवम् ।

शर्वमीश्वरम रुद्र शशाङ्काङ्कितमूर्ध्वजम् ।

[(L 1) T₈ G₂ 5 (G₂ व) रेशान, M₂-4 हर स्थाणु (for
पर स्थाणु) — (L 2) G₂ सर्वेश्वरम् (for शर्वमीश्वरम्)]

38 T₂ om 38^a-39^b — ^a) K₈ Dn₁ D 4 8 इष्टा
भिर, V₁ B (B₈ damaged) Da₁ D₁ 8 5-7 Co उग्राभिर, S
(T₂ om) अग्राभिर (for अर्थ्याभिर) — ^b) K₈ भयेपि
(for भयेषु) B₁ 2 4 5 Da₁ D₁ 8 5 7 [अ]भयद नृप, T₁
M भयमुत्तम, T₈ G भयमच्युत (for भयकृत्तमम्)
— ^d) T₁ M विश्वम् (for सवम्)

39 T₂ om 39^{ab} (of v 1 38) — ^a) K₈ विशेष
(for विशेषैर्) V₁ Dn₁ D₂-4 6 7 T₈ G M विविधैर्, T₁
त्रिविधैर् (for बहुभिर) — ^b) S K₁ 2 चात्मना (for
चात्मन) — ^c) K₁ असरया, T₁ यस्याशम् (for य
सारयम्) S सरयम्, K₈ 4 Da₁ D₁ 8 सरयाम्, Ca सारयम्
(as in text) V₁ B₁ 5 D₂-4 6 7 वेत्ति (for वेद)
— ^d) D₈ भवेत् (for वशे) K₁ स च, D₂ T₂ G₁ तदा
(for सदा)

40 ^a) K₄ V₁ B₁ 2 4 5 D T G₁ 8 M त ते (by
transp), G₂ ततो K₈ B₁ 2 4 Dn₁ D₈ आसीन (for
ईशान) — After 40^{ab}, S ins

249* परेण यत्नेन भवं त्रिदशा शर्वमीश्वरम् ।

— ^a) S देवं (T₁ का) (for लोके) — ^d) K₈ V₁ Dn₁
D₈ (marg 800, m) S प्रत्यतम्, K₄ B₂ D₂-4 7 भगवतम्;

B₁ 4 प्रभमतम् (s₁₀), D₈ [S]प्रतिम तम्, D₈ प्रपश्यतम्
(for व्रतवन्तम्)

41 ^a) K₈ B₂ एव (for एक) M त (for ते) T G
एकश्च भगवास्त (G₂ वान)त्र — ^b) M₂-4 नाम्ना (for नाना)
Ca cites नानारूप (as in text) D₁ T₁ 8 G₂ 8 अकल्पयन्,
D₈ अकल्पय (for अकल्पयन्) — ^c) D₂ रूपाण्यपि, G₂
प्येव V₁ महाति च, T G₂ 8 महामति, G₁ M₁ पति
M₂-4 स्मन (for स्मनि) — ^e) T₂ परस्पर तु (for रस्य)
M₂-4 [अ]प्यासन् (for [अ]पश्यन्) — ^f) K₁ सस्मिता
(for विस्मिता)

42 ^a) D₈ (marg as in text) मह (for मय) S₂
देश, K₁ ईश, K₈ V₁ B₁ 2 4 5 D S दृष्ट्वा (for चेश) — ^b)
K₈ ईश (for अज) D₈ जगता T₁ प्रभु (for पतिम्)
— ^c) K₁ ब्रह्मादयश्च, T₁ ब्रह्महया (for र्वयश्च) K₈ S
सर्वे, Dn₁ D₈ चापि (for चैव) — ^d) B₆ S अवनी (M₁-8
नि) (for धरणी)

43 ^a) K₈ वाच्येन, B₁ 2 4 5 D₂ 4 7 वादेन, Da₁
D₁ 5 T₂ वाचेन (for वाक्येन) T₁ 8 G M तान्स्वस्ति वाच्य
चाभ्यर्च्य — ^b) D₂ समुत्थाय (for त्थाप्य) — ^c)
K₄ भगवन् — ^d) K₈ स्तूयमानो (for स्मय)

44 ^a) Some MSS त्र्यम्बकेन M₂ त्र्यम्बकेशाभ्यनु-
ज्ञातास् — ^b) K₈ ते सर्वे (for ततस्ते) B₁ 2 5 सुस्थचे-
तस, Da₁ D स्वस्थतेजस, S त्रस्तचेतस — ^c) K₁ T₂
प्रभो (for विभो) K₈ V₁ B₁ 2 4 5 T₁ 8 G M नमो नमो
नमस्तेस्तु — ^d) K₁ T₂ नमो (s₁₀), K₈ V₁ B₁ 2 4 5 D
S प्रभो (D₈ भोर) (for तत) B₁ 4 D₂-4 7 वच, T₁ प्रभु
(for भवम्)

45 ^a) S₂ K₈ 4 B₂ 4 D₂ 8 8 S देवाधि (S दि)-
देवाय B₁ नमोतिदेवदेवाय Ca cites आदिदेव — ^b)
S₁ K₁ 2 Dn₁ धन्वने, Ca 0 धन्विने (as in text) V₁
Dn₁ D₁ 8 8 [अ]थ (for च) B₁ 4 5 [S]थाभिमान्यवे;

प्रजापतिमखन्नाय प्रजापतिमिरीड्यसे ॥ ४५
 नमः स्तुताय स्तुत्याय स्तूयमानाय मृत्यवे ।
 विलोहिताय रुद्राय नीलग्रीवाय शूलिने ॥ ४६
 अमोघाय मृगाक्षाय प्रवरायुधयोधिने ।
 दुर्वारणाय शुक्राय ब्रह्मणे ब्रह्मचारिणे ॥ ४७
 ईशानायाप्रमेयाय नियन्त्रे चर्मवाससे ।
 तपोनित्याय पिङ्गाय व्रतिने कृत्तिवाससे ॥ ४८

कुमारपित्रे व्यक्षाय प्रवरायुधधारिणे ।
 प्रपन्नार्तिविनाशाय ब्रह्मद्विद्वत्सधवातिने ॥ ४९
 उनस्पतीनां पतये नराणां पतये नमः ।
 गगनं च पतये नित्यं यज्ञानां पतये नमः ॥ ५०
 नमोऽस्तु ते ससैन्याय व्यम्बकायोप्रतेजसे ।
 मनोवाक्कर्मभिर्देव त्वा प्रपन्नान्भजस्व नः ॥ ५१
 ततः प्रसन्नो भगवान्स्वागतेनाभिनन्द्य तान् ।

C 8 1453
 B 8 33 63
 K 8 24 67

B₂ D₂ 4 बलशालिने, D₃ 7 वनमालिने (for चातिमन्यवे)
 Ca अति, Co अभिमन्यवे S प्रियघात्रेतिम — G₂ om
 45^{ad} Da₁ reads 45^{ad} twice — ^a) B₄ D₁ 5 ईडुवे,
 Da₁ (both times) ईडुवे, D₄ 7 ईड्यसे, S (G₂ om)
 ईडित (T₁ 8 ते, G₁ त) (for ईड्यसे) ✽ Ca ईड्यसे
 इति लेखकप्रमादात् । ✽

46 B₂ om 46^a-47^b — ^a) T₂ G₁ 2 M₁ नमस्कृताय
 (for नमः स्तु) — ^b) B₄ 5 Dn₁ D₂-4 6 7 शमवे, T₁ 2 M
 शकृते, Ca 0 मृत्यवे (as in text) — ^c) B₁ 4 5 चोत्राय,
 S धृत्वा (M₁ मा)य, Co उत्राय (for रुद्राय) Da₁ D₁ 5
 विलोहितास्त्रायोत्राय Co cites विलोहिताय (as in text)
 — ^d) K₈ नीलरुद्राय, B₄ कठाय (for ग्रीवाय) G₂
 शमवे (for शूलिने)

47 B₂ om 47^{ab} (of v 1 46) — ^a) T₃ G
 शक्राय, Co अमोघाय (as in text) D₃ T₃ G₁ 8 M
 [अ]सृगक्षाय, T₁ व्ययक्षाय (sic), T₂ [अ]सृगक्षाय,
 G₂ दगाक्षाय (for मृगाक्षाय) — ^b) S₂ प्रवरायुधयोधिने,
 K₈ (before corr) प्रवरायुध D₈ 4 7 T₁ M₁ क्षमा (M₁
 या)य क (T₁ क)थनाय च, D₃ T₃ G₁ M₂-4 क्षमाय क्रोचनाय
 च, T₂ सुक्षमाय सुधनाय च, Co प्रवरायोप्रयोधिने — SK
 V₁ B₁ 4 5 D (except D₃) ins after 47^{ab} B₂ after 45

250* अर्हाय चैव शुद्धाय क्षयाय कथनाय च ।

[S K₁ 2 4 अहे चैव शुद्धाय, Dn₁ अहाव वै वि, D₂ अर्हा ॥ वै
 मृगाक्षाय (for the prior half) For the posterior half,
 of v 1 47^b S₁ K₄ क्षपाय, S₂ K₁ 2 क्षपायै, K₈ V₁ क्षमाय,
 Co [अ]क्षयाय (for क्षयाय) Da₁ D₁ 5 कथं (for कथ)]
 — ^a) V₁ D₂-4 7 काथाय, B₁ शुद्धाय, B₅ T₂ शुद्धाय,
 Da₁ D₁ 5 शुद्धाय, Ca शुद्धाय (as in text) — ^b) V₁
 ब्रह्मवादिने, Co चारिणे (as in text)

48 ^a) K₈ ईश्वराय, Da₁ D₁ 5 कुमाराय, Co ईशानाय
 (as in text) S₂ K₁ 2 4 प्रमेयाय (for [अ]प्रमेयाय)
 — ^b) T₁ 8 G₁ M₁ 4 निहन्त्रे (M₁ ते), Co नियन्त्रे (as in
 text) K₈ (before corr as in text) धर्मवाससे, B₂ 4
 (marg as in text) 5 Da₁ D₁ 5 Co चीरवाससे; Ca चर्म

(as in text) — K₈ G₂ om 48^{ad} T₁ reads 48^{ad}
 after 51^{ab} — ^c) B₂ D₂-4 7 तपोरताय, M₁ ततो नित्याय
 (for तपोनि) B₅ Da₁ D₁ 5 T₂ M₂ लिंगाय (for
 पिङ्गाय) — ^d) B₁ कीर्ति, Ca कृत्ति (as in text)

49 ^a) K₁ 8 4 कुमा (K₁ वी)रपित्रे — ^b) Cf 47^b
 S₁ K₂ 4 विविधायुध, V₁ D₃ 4 7 S प्रव (T वी)रायुधयो
 धिने; B₁ 4 5 पाणये, B₂ पालिने, Da₁ D₁ 5 6 पाणिने,
 D₃ सर्वशापरिपूरिणे — ^c) G₂ प्रपन्नाय (for चार्ति)
 — ^d) S₂ Da₁ D₃ G₁ ब्रह्मविद्वत्सव, K₁ ब्रह्मद्विजाग, K₈
 ब्रह्मविद्वत्सधवातिने (submetric), D₃ G₂ ब्रह्मद्विद्वत्सव (G₂
 सर्व)वा, T₂ ब्रह्मविध्वस — After 49, K₄ reads 51^{ab}

50 ^b) D₃ भूताना, T G वनाना, M च (M₁ व)राणां
 (for नराणां) — S K₈ transp 50^{ad} and 51^{ad} — ^c)
 D₃ गवाश्चपतये (for गवा च प) — ^d) V₁ प्रजाना, D₃
 T₂ यज्जना, T₁ ज्ञानिना, M ज्ञानाना (for यज्ञाना)

51 K₄ reads 51^{ab} after 49 S K₂ transp 50^{ad}
 and 51^{ab} B₂ transp 51^{ab} and 51^{ad} — ^a) V₁ सह
 नेन्याय, D₂ ते सेनापत्ये (for ते ससैन्याय) Ca cites
 ससैन्याय (as in text) S नमो नमोस्तु (T₃ G मस्ते)
 सौम्याय — ^b) V₁ B₁ 2 4 D₂-4 7 व्यम्बकायामितौजसे
 Ca 0 cite व्यम्बकाय — After 51^{ab}, T₁ reads 48^{ad}
 — ^{ad}) S₂ K₁ 2 V₁ Dn₁ G₁ नमो वा (for नमोवा)
 V₁ Da₁ D₁ 5 प्रपन्ना D₃ मनोवाक्काय-रर्मादिरूपिणे परमा
 चपने

52 Before 52, T₂ ins दुर्योधन — ^a) G₁ प्रपन्नो
 — ^b) K₁ [अ]भिनिर्दिताय (sic), K₈ वाच्य तान् V₁ मय्य
 तान्, D₂ नदितान् (for नन्द्य तान्) B D₃ 4 7 च
 (for तान्) — ^c) T₂ व्येति, G₁ वेतु, G₂ M₁-3 व्येतु,
 M₂ वेतु (for व्येतु) D₂ युष्माक, T₁ वस्त्राता (for
 वस्त्रातो) — After 52, S ins

251* देवा शर्वस्व वचनं श्रुत्वा हर्षमुपागता ।

[M₂-4 हर्षमविवता]

— K₈ 4 V₁ B (B₃ damaged) D ins an addl
 colophon after 52, S after 251* [Adhy name B₄

C 8 1453
B 8 33 63
K 8 24 67

प्रोवाच व्येतु वस्त्रासो ब्रूत किं करवाणि वः ॥ ५२
पितृदेवर्षिसंघेभ्यो वरे दत्ते महात्मना ।
सत्कृत्य शंकर ग्राह ब्रह्मा लोकहितं वचः ॥ ५३
तवातिसर्गादेवेश प्राजापत्यमिदं पदम् ।
मयाधितिष्ठता दत्तो दानवेभ्यो महान्वरः ॥ ५४
बानतिक्रान्तमर्यादान्नान्यः संहर्तुमर्हति ।
त्वामृते भूतमव्येश त्वं ह्येषां प्रत्यरिर्वधे ॥ ५५

स त्वं देव प्रपन्नानां याचतां च दिवौकसाम् ।
कुरु प्रसादं देवेश दानवाञ्जहि शूलभृत् ॥ ५६
श्रीभगवानुवाच ।
हन्तव्याः शत्रवः सर्वे युष्माकमिति मे मतिः ।
न त्वेकोऽहं वधे तेषां समर्थो वै सुरद्विषाम् ॥ ५७
ते यूयं सहिताः सर्वे मदीयेनास्त्रतेजसा ।
जयध्व युधि ताञ्शत्रून्संघातो हि महाबलः ॥ ५८

त्रिपुरवध, B₅ Da₁ D₁ 5 त्रिपुरवधोपाख्यान, T₁ त्रिपुर
निर्माण, T₂ त्रिपुरदहन — *Adhy no* (figures, words
or both) B₁ 2 D₈ 33, Da₁ 43, D₄ 34, T₁ 3
G M 24, T₂ 26]

53 Before 53, MSS ins दुर्योधन उवाच — ^a)
K₁ वरदत्ते, K₃ वरदत्ते, V₁ B (B₅ damaged) Da₁ Dn₁
D₁ 3-5 7 [S]भये (V₁ B₁ य) दत्ते, D₂ चरो दत्तो S₂
K₃ महात्मन — ^c) D₂ सपूज्य (for सत्कृत्य) T₁ प्राप्य
(for ग्राह) — ^d) D₂ T₂ 3 G ब्रह्मा लोकपितामह
— After 53 S ins

252* इमान्यसुरदुर्गाणि लोकास्त्रीनाक्रमन्ति च ।
वक्ष प्रजापतिर्घोरास्त्रान्सर्वाञ्जहि माचिरम् ।
[(L 1) T₁ न (for च) — (L 2) T₁ देवदैत्यवराघोरान्
(for the prior half) T₃ G₁ 3 ता-सर्वाञ्, G₂ तानाह
(for ता-सर्वान्) G₂ स हि (for जहि) T₃ G₃ मातर (S₁₀)
(for माचिरम्)]

54 Before 54, B₂ ins ब्रह्मोवाच — ^a) B₂ 4 5
तवाति(B₅ मि)सगात्, T₁ G₂ तवा(G₂ मया)दिसर्गाद्,
T₂ वराति, G₁ तपोति, M₁ तद्वाति Ca cites अतिसर्गात्
(as in text), Co अतिसर्गात् (S₁₀) K₁ 3 4 B₂ 5 Da₁
Dn₁ D₁ 5 3 सर्वेश, K₂ सर्वे च (for देवेश) — ^b) S₂
Da₁ प्रजा K₁ इम (for इद्) K₂ Dn₁ T₂ M₁ (*sup*
lm as in text) परं, B₂ शुभ, G₂ पुर (for पदम्) — ^c)
S₂ यमाधितिष्ठता, V₁ मया विति K₃ हतो, V₁ मत्तो,
G₂ देयो (for दत्तो) — ^d) K₃ बल, T₁ नर (for वर)
— After 54, T G ins

253* नास्त्यन्यो युधि तेषा वै निहता इति न श्रुतम् ।
[T₂ निहतेतीह (for निहता इति)]

55 ^a) D₈ अपक्रांत (for अतिक्रान्त) — ^b) D₈
(*marg sec m* as in text) इच्छति (for अर्हति) — ^c)
T₂ त्वहते (for त्वामृते) K₃ न भवेदीश, D₈ भवमव्येश,
S (except T₂) सर्वभूतेश — ^d) K₄ त्वमेषा (for त्व ह्येषां)
S₂ प्रत्ययो वधे; K₃ च परायण, K₄ प्रतिनिर्वधे, B₂ प्रत्यरिर्भव,
B₄ रिमैहान्, D₈ प्रकृतिर्वधे (*marg प्रतिवेधक*) Ca.c

cite प्रत्यरि (as in text)

56 ^a) G₂ तु (for त्व) K₄ स त्व देहप्रसन्नानां-
— ^b) S₂ याचतामदिवौकस (S₁₀), G₂ आशासाना दिवौ
कसा — ^c) T₁ 3 G M₁ वरद्, M₂-4 अस्माक (for
देवेश) — ^d) S₁ K₁ 2 शूलभृत्, K₄ B (B₅ damaged)
Da₁ D₁ 5 धृक्, V₁ Dn₁ D₂-4 6 7 शकर, S (except T₂)
सयुगे (for शूलभृत्) — After 56, K₃ 4 V₁ B D
(except D₈) S ins

254* त्वत्प्रसादाज्जगत्सर्वं सुखमैधत मानद ।

शरण्यस्त्व हि लोकेश ते वय शरण गता ।

[(L 1) M₁ त्वत्प्रसाद G₂ वय सर्वे (for जगत्सर्वं)
K₃ 4 V₁ T₃ GM सुखमेधे (V₁ ध)त, B (B₅ damaged)
Da₁ D₁ 6 7 T₁ 2 मेधतु, Dn₁ मामोति D₂ मादत्त, D₈
मेधत, D₄ 5 मैधतु — (L 2) G₂ शरण्य K₃ B₂ लोकेशु,
S देवाना (for लोकेश) B₄ त्वा वय, Dn₁ वय ते (by
transp), S वय त्वा V₁ Da₁ D₁ 5 वय शरणमा (V₁ तां)
गता]

57 T₃ om the ref V₁ B₅ D₈ 4 6 7 स्थाणुस्वाच,
D₂ 3 श्री (D₂ om श्री)महादेव उवाच (for श्रीभगवानु
वाच) — ^a) S₂ K₁ D₂ हृतव्य, B₂ वध्यास्ते, G₂
अवध्या (for हन्तव्या) S₂ शान्नावा, K₁ शत्रुव, G₁
शस्त्रव Dn₁ सर्व B₄ वध्यास्ते सर्वत पापा ये युष्मान
(B₄ स्व)पराधिन (=var 60^{ab}) — ^c) S₂ K₃ 4 वै,
Da₁ D₁ 5 हि (for ऽह) V₁ D₂-4 6 7 T G M₁ 2 न त्वेक
उ (T G M₁ 2 त्वेकश्चो)सहे हतु, M₂ (*sup lm*) 3 4 न
त्वह चोत्सहे हतु — ^d) S₂ K₃ 4 [S]ह (for वै) V₁
D₂ 4 6 7 M बलस्था (M₁ लिशो, M₂-4 लिनो) हि
सुरद्विष T G बलिन-सुरविद्विष

58 ^a) D₂ वय (for यूय) Bomb Ed सहता
Dn₁ सर्व — ^b) S₂ [अ]स्त्रतेजस, K₃ T₃ G [अ]पि तेजसा,
V₁ B₁ 2 5 D T₁ 2 M [अ]र्ध (D₈ शु)तेजसा; D₈ (*marg*
sec. m) [आ]शु तेजसा B₄ मदीयार्धेन तेजसा — ^c) S₂ B₅
यदि तात्, K₃ Dn₁ D₈ T₂ सहिता (D₈ 'ताम्) (for
युधि तात्) T₁ G₁ 2 M सर्वान् (for शत्रून्) — ^d) B₂

देवा ऊचुः ।

असत्तेजोबल यावत्तावद्विगुणमेव च ।

तेषामिति ह मन्यामो दृष्टतेजोबला हि ते ॥ ५९

भगवानुवाच ।

वध्यास्ते सर्वतः पापा ये युष्मास्वपराधिनः ।

मम तेजोबलार्धेन सर्वास्तान्घत शात्रवान् ॥ ६०

देवा ऊचुः ।

बिभर्तु तेजसोऽर्थं ते न शक्ष्यामो महेश्वर ।

सर्वेषां नो बलार्थेन त्वमेव जहि शात्रवान् ॥ ६१

दुर्योधन उवाच ।

ततस्तथेति देवेशस्तैरुक्तो राजसत्तम ।

अर्धमादाय सर्वेभ्यस्तेजसाभ्यधिकोऽभवत् ॥ ६२

स तु देवो बलेनासीत्सर्वेभ्यो बलवत्तरः ।

महादेव इति ख्यातस्तदाप्रभृति शकरः ॥ ६३

ततोऽब्रवीन्महादेवो धनुर्बाणधरस्तत्रहम् ।

हनिष्यामि रथेनाजौ तान्निपून्वै दिवौकसः ॥ ६४

ते यूय मे रथं चैत्र धनुर्बाणं तथैत्र च ।

पश्यध्वं यावदद्यैतान्पातयामि महीतले ॥ ६५

C 8 1468
B 8 34 15
K 8 25 subst

सहता, B₅ D₆ सघाते, D₄ सहिता, D₇ सघतो (for सघातो)
 K₁ महायज्ञा, K₃ B₂ D₄ ६ ७ बला, D_{a1} D₁ ६ बल D₂
 सहितान्सुमहाबलान्, T₁ ६ G M₁ सघातेन महाबलान् (T₁
 G₁ M₁ ला)

59 M सुरा (for देवा) — ^b) V1 D2-4 7 M2-4
आहवे (for एव च) T1 हि, T2 G1 2 वा M1 ह (for च)
G2 तत्तावद्गुणमेव वा — ^c) Ś1 K1 2 V1 B (B2 damaged)
Dn1 D2 6 T2 इति हि (D6 तु), Da1 D1 5 8 इतीह D6
मन्यस्व (for मन्यामो) T1 3 G M तत्तेषामिति मन्यामो
— ^d) Ś2 B2 नष्ट (B2 दस) तेजोबला, Dn1 दष्ट तेजोबल
G2 भद्र तेजोबला हि ते

60 K₃ om 60 T₃ G ईश्वर (for भगवान्) — ^a) S
 सर्वथा (T₂ तो) D₆ आज्ञप्ता सर्वदा ते मे — ^b) D₆
 युष्माक ये (for ये युष्मासु) D₂ ये युष्मान्सपराधिन
 — ^c) T₁ G₁ तेजोबलार्थेन — ^a) T₃ G₃ सर्वे (for
 सर्वान्) K₄ तान्नत, V₁ B (B₃ damaged) D₂₁
 D₁₋₅ १ निन्नत, D₆ निहत, S (except T₂) मृद्व(T₁ G₁
 M₁ ३ दी)त S₂ D₈ शन्नवान्, V₁ दानवान्

61 Ks om the ref T1 M सुरा (for देवा) — ^a)
T1 विधनुं (for बिभनुं) K3 B4 Dn1 D1 2 5 6 8 S तव
तेजो (K3 जा)धं, V1 B1 2 5 Da1 D3 4 7 भवतोर्ध सु
(for तेजसोर्ध ते) — ^b) K1 3 B2 D2 4 शक्यामो (D2
मि), T3 G3 शक्याम S (except T2) सुरेश्वर — ^a)
T1 M जहि श्यबक, G2 सर्वान्मृद्नीही (for त्वमेव जहि)
— After 61, T G M1 ins

255* वय च सर्वथा देव रक्षणीयास्तथैव च ।

स नो रक्ष महादेव त्वमेव जहि शात्रवान् ।

[(L 1) T₂ तु (for च) T₁ स यथा, G₂ सर्वदा T₂
सदैव हि (for तथैव च) T₁ हि (for च) — (L 2) M₁
सर्वथा (for त्वमेव)]

— T G cont N ins after 61

256*

श्रीभगवानुवाच ।

यदि शक्तिर्न व काचिद्विभक्तुं मामक बलम्।

अहमेतान्हनिष्यामि युष्मत्तेजोर्ध्ववृद्धित ।

[T₁ इत्थर (for श्रीभगवान्) — (L 1) K₃ वा (for व)
T₁ 3 G मम तेनो न शक्ता (G₂ क) हि सर्वे धारयितु यदि
— (L 2) S K₂ 4 एव T₁ 3 G₁ 3 पनान् (for पतान्)
T₁ 3 G वधिष्यामि (for हनि) S K₁ 2 4 T₂ (*inf lun*)
तेनोयसहित K₃ V₁ Dn₁ D₇ 3 सवृत B₁ 4 (*marg*
as above) 5 Da₁ D₁ 5 6 T₁ 3 G वसयुत, T₂ धंस
मित (for धंयुहित)]

62 For 62^a-84^b, S subst a passage given in App I (No 2) S K1 2 4 D - 1 8 7 om the ref - ^b) Ks राजसत्तम - ^c) V1 B1 4 D2-1 8 7 सर्वेषा (for सर्वेभ्यस्) - ^d) Dn1 तेजसो

63 For S, cf v 1 62 K₁ om 63 — ^b) K₂ बलवत्तम — ^c) V₁ बलाबल, D₈ महाबल, C₆ देव (as in text) — ^d) K₃ B₁ 2 4 Dn₁ D₈ 4 7 8 तत्त प्र (for तदा प्र)

64 For S cf v l 62 K1 om 64^{ab} — °) D8
(before corr) धनुषाणिधरोस् V1 B1 s Dn1 D2-4 s r
हृह, B8 स्वरन्, D8 स्वय (for स्वहम्) — °) D8 रणेन
(for रथेन) — °) V1 B1 s s D3 s वो (for वै) K3
Dn1 D2 s 8 दिवौकसा

65 For S cf v 1 62 — ^a) D₂ रथे दिव्ये, D₃
(marg as in text) यथा चैव — ^b) B₁ १४ धनुर्बाणस
— ^c) D₂ भवध्व (for पश्यध्व) K₂ D₂ क्षभ्ये (D₂
च्यै) तान्, B₂ एतान्वै, D₂₁ D₂₁ D₁₅ अद्यैत्
(D₂₁ व) (for तान्) — ^d) K₂ पातयाम K₂ महीपते
(for तले)

C 8 1469
B 8 34 16
K 8 25 subst

देवा ऊचुः ।

मूर्तिसर्वस्वमादाय त्रैलोक्यस्य नतस्ततः ।

रथ ते कल्पयिष्याम देवेश्वर महौजसम् ॥ ६६

तथैव बुद्ध्या विहित विश्वकर्मकृतं शुभम् ।

ततो विबुधशार्दूलास्तं रथं समकल्पयन् ॥ ६७

बन्धुर पृथिवीं देवी विशालपुरमालिनीम् ।

66 For S, of v 1 62 — ^a) Ś1 K2 मूर्ति (for मूर्ति) K3 सर्वेश सर्वेश मया, V1 B1 2 4 D (except D3) मूर्ती सर्वा समाधा (Dn1 D3 दा)य, B3 मूर्ती सर्वा समाधाय Ca cites मूर्ती सर्वा and Co समाधाय — K4 om 66^{ab} — ^c) K1 3 V1 B (B3 damaged) Dn1 D2-4 6-8 कल्पयिष्यामो — ^d) Ś2 V1 Dn1 D2-4 6 7 सुवर्चस, K3 B3 महौजसा (B3 स), B2 महाजवं

67 For S, of v 1 62 — ^a) Ś K1 2 B4 Dn1 D1 5 तथैव — ^b) B (B3 damaged) Da1 D1 5 महत् (for शुभम्) Ś K1-3 D3 (marg as in text) विश्वकर्मन्सु (K3 D3 र्मन्सु)वर्चस — D2 om (hapl) 67^{ab} — ^d) K4 B1 ते (for त) — K4 V1 B (B3 damaged) Dn1 D2-4 6 7 ins after 67 B1 4 5 repeat lines 2 and 3, and B2 line 2, after 84^{ab} Da1 D1 5 after 84^{ab}

257* विष्णु सोम हुताश च तस्येपु समकल्पयन् ।

शृङ्गमग्निर्बभूवास्य भद्र सोमो विशा पते ।

कुञ्जालश्राभवद्विष्णुस्तस्मिन्निधुवरे तदा ।

[(L 1) B2 कविकल्पयन् (for समक) — (L 2) B (first time) महगमग्निर्बहुधा (sio) (for the prior half) B2 (first time) भद्र D2 भव (for भद्र) Cv cites line 2 as above — (L 3) K4 B1 (second time) 2 4 5 Da1 Dn1 D1 2 3 6 कुञ्जाल K4 विष्णु Cv cites line 3 as above]

68 For S, of v 1 62 B1 2 read 68^a-69^b after 258* — ^a) B1 Dn1 D3 4 6 7 रथ वसुंधरा (for व-धुर पृथिवीं) Ca cites वधुर पृथिवीं, Co वधुर V1 D1 5 पृथिवी Ś2 D1 5 देवी, D3 सर्वा (for देवी) — ^b) Ś2 K1 2 4 विशाल (Ś2 र, K1 ला)पुरशालिनी (K4 नी) — ^d) D2 चक्रे (for चक्रुर) K4 भूतधरास K3 D3 (marg) रथं, D3 घरा (for तदा)

69 For sequence in B1 2, of v 1 68 V1 om 69 — ^a) B1 D2-4 7 8 मदर (D3 र) पर्वत K1 चाभ (sio) (for चाक्ष) — ^b) K1 B1 2 3 D2 3 4 (marg as in text) 7 जघा, D1 ध्वजा Ś D3 तास्ता, K1 2 जस्ता, K3 D3 तात; D2 ओता (for तस्य) K1 4 B1 2 3 D3 4 7 महानदी; K3 धर्नी, D3 5 पगा (D3 गा) — D3 4 7 om.

सपर्वतवनद्वीपां चक्रुर्भूतधरां तदा ॥ ६८

मन्दर पर्वत चार्धं जङ्घास्तस्य महानदीः ।

दिशश्च प्रदिशश्चैव परिवार रथस्य हि ॥ ६९

अनुकर्षान्ग्रहान्दीप्तान्वरूथं चापि तारकाः ।

धर्मार्थकामसंयुक्त त्रिवेणु चापि बन्धुरम् ।

ओषधीर्विविधास्तत्र नानापुष्पफलोद्गमाः ॥ ७०

69^{ab} — ^a) D2 विदिशश्च — ^d) B1 2 D2 3 परिवारो, Ca ० वार (as in text) K3 B1 5 Da1 Dn1 D1 2 3 5 ह, B1 2 तु, D3 च (for हि) — K4 V1 B1 2 4 Dn1 D2 3 ins after 69 D3 4 7 (which om 69^{ab}) after 69^{ab}

258* ईषा नक्षत्रवशाश्च युग कृतयुगोऽभवत् ।

कूबरश्च रथस्यासीद्वासुकिर्भुजगोत्तम ।

अपस्करमधिष्ठाने हिमवान्विन्ध्यपर्वत ।

उदयास्तावधिष्ठाने गिरी चक्रुः सुरोत्तमा ।

समुद्रमक्षमसृजन्दानवालयमुत्तमम् ।

[5]

सप्तर्षिमण्डल चैव रथस्यासीत्परिष्कर ।

गङ्गा सरस्वती सिन्धुर्धुरमाकाशमेव च ।

उपस्करो रथस्यासन्नाप सर्वाश्च निम्नगा ।

अहोरात्रा कलाश्चैव काष्ठाश्च ऋतवस्तथा ।

[(L 1) K4 रेवा B2 D2 3 ईशा Dn1 युग — (L 2) K4 V1 B1 4 D3 4 7 तु (for च) K4 वासिकिर् — (L 3) K4 आपस्करम्, D3 उप, D7 अव Dn1 D3 अधिष्ठान V1 रथस्यां ध्वजपताका (hypermetric) (for the prior half) — (L 4) D2 तज्जघास्ताम् (sio) (for उदयास्तौ) D2 वक्ष (for चक्रुः) — (L 5) K4 असृजत् V1 Dn1 D2 3 अयय, B1 अर्चयन् (for उत्तमम्) — (L 6) D3 सप्तर्षि मण्डल D4 परिष्ठित (for ऋ) — (L 7) Dn1 सिन्धु D3 दूरम् (for धुरम्) — B2 om lines 8-9 — (L 8) Dn1 उपस्करो Dn1 D3 आसीद् (for आसन्)]

— After the above, B1 2 read 68^a-69^b

70 For S, of v 1 62 V1 reads 70^{ab} after 71^{ab} D2 6 transp 70^{ab} and 70^{ef} — ^a) K3 V1 B (B3 damaged) D (except Dn1) Ca ० अनु (B2 न्व)कर्ष K3 B1 4 5 Da1 D1 5 ग्रहा, D3 4 7 रथा, D3 गृहान्, Co ग्रहान् (as in text) K3 B1 4 5 Da1 D1 3-5 7 दीप्ता, V1 D2 सप्त; B2 D3 सर्वान् (for दीप्तान्) — ^b) K3 अकर्ष, Co वारुध (sio) (for वरूथ) Ca cites वरूथ D3 वापि — K1 V1 om 70^{ab} — ^c) D2 6 धर्मकामार्थसंयुक्त — ^d) K3 वा बि (sio), B1 4 5 Da1 D1 5 7 दारु, B2 Dn1 चारु, D3 क्रतु (for चापि) B2 वचन, B3 Da1 D1 3-5 7 वचन, Ca वधुरम् (as in text) Co cites दारुबंधन — ^e) K3 औषधी, Ca ० औषधी (as in text) K3 V1

सूर्याचन्द्रमसौ कृत्वा चक्रे रथवरोत्तमे ।
पक्षौ पूर्वापरौ तत्र कृते रात्र्यहनी शुभे ॥ ७१
दश नागपतीनीषा धृतराष्ट्रमुखान्ददाम् ।
द्या युग युगचर्माणि सवर्तकबलाहकान् ॥ ७२
शम्या धृतिं च मेधा च स्थितिं संनतिमेव च ।
ग्रहनक्षत्रताराभिश्चर्म चित्रं नभस्तलम् ॥ ७३

सुराम्बुप्रेतवित्ताना पतील्लोकेश्वरान्हयान् ।
सिनीवालीमनुमतिं कुहू राका च सुव्रताम् ।
योक्त्राणि चक्रुर्वाहानां रोहकाश्चापि कण्ठरुम् ॥ ७४
कर्म सत्य तपोऽर्थश्च विहितास्तत्र रश्मयः ।
अधिष्ठानं मनस्त्वासीत्परिरथ सरस्वती ॥ ७५
नानावर्णाश्च चित्राश्च पताकाः पयनेरिताः ।

C 8 1488
B 8 14 34
K 8 26 19

B1 Dn1 D2-4 8-8 वीरुधस् (for विविधास्) V1 B1
D2-4 8 7 चैव (for तत्र) — ^f) K3 Dn1 D8 घटाजाल
सुभा(Dn1 ला शुभा, D8 ल सुसा)नुमत्, V1 B1 2
D8 4 6 7 घटा पुष्पफलोपगा (B2 त्तमा), B4 5 Da1
D1 2 5 नानापुष्पफलोपगा (Da1 D1 5 पसा, D2 त्तमा)

71 For S of v 1 62 — ^a) V1 Dn1 D8 द्वे च, D8
तत्र (for कृत्वा) K3 सूर्यचन्द्रमसौ चक्रे — ^b) D8
चक्रौ ³ K2 चक्रवरोत्तमे, K1 lacuna, V1 Dn1 D2 6
चक्रुर्म(D2 तत्र म)हारथे D1 रथचक्रे वरोत्तमे — After
71^{ab} V1 reads 70^{ab} — ^c) K1 यज्ञौ, Ca 0 पक्षौ
(as in text) — ^d) ³ K2 कृतो, D8 कृतौ (for कृते)
K1 रात्र्यहने (s o) D8 तथा, D8 m उभे (for शुभे)

72 For S, cf v 1 62 — ^a) K3 नागवतीन् ³2
पृषा, K3 D8 नाह, V1 B1 4 Dn1 D8 ईशा, B2 ईशान्,
Ca ईषा (as in text) Co cites ईशा D2 ददनागायती
न्भीषान् (sio), D8 दश नागपतीना हि — ^b) D8 (marg
as in text) धृतराष्ट्रसुतान्, Ca 0 मुखान् (as in text)
³2 दद, K3 B1 4 5 Da1 D1 5 8 ददाम्, V1 Dn1 D2 6
तथा, B2 D8 4 7 तदा (for ददाम्) — After 72^{ab}, K4
reads 260* — V1 B1 2 4 Dn1 D8 4 8-8 ins after
72^{ab} K4 after 72

259* योक्त्राणि चकुर्नागाश्च नि श्वसन्तो महोरगान् ।

[B1 वाहान् (for नागाश्च)]

After the above, the sequence in Dn1 D8 is as
follows 260*, 261*, lines 1-8 of 262*, 72^a-76^a,
lines 9-11 of 262* V1 B1 D2 6 om 72^{ab} K4
reads 72^{ab} after 260* — ^c) K3 D1 5 ज्या, Dn1 D8
द्यौर, Ca द्यां (as in text) K3 D4 8 (marg sec m)
युगवर्माणि, B2 योक्त्राणि, D8 वर्माणि, Ca 0 चर्माणि
(as in text) — ^d) ³ K1 2 सवर्तकबलाहका, Ca 0 हकान्
(as in text) — K4 ins after 72^{ab} B4 Dn1 D8 4 7 8
after 72 V1 B1 D2 6 after 259*

260* कालपृष्ठोऽथ नहुषः कर्कोटकधनजयौ ।

इतरे चाभवन्नागा हयानां बालबन्धना ।

दिशश्च प्रदिशश्चैव रश्मयो रथवाजिनाम् ।

25

[(L 1) D3 4 च (for 54) B1 कर्कोटक (for कर्कोटक)
— (L 2) Dn1 वा (for च) V1 कीलवधना (for बाल)
— (L 3) Om in V1 Prior half = 69^a]
— Dn1 D8 8 cont

261* अश्वाश्च वेदाश्चत्वार पुराणान् विभूषिताः ।

73 For S of v 1 62 V1 D8 om 73-76 D2 om
73^a-74^a — ^a) K3 शम्य, K3 शय्या, K4 B1 4 5 सध्या,
B2 सत्य, Dn1 साम्य, D8 सत्या (for शम्या) K3 वृत्ति,
D8 धृतिश्च (for धृति) — ^b) ³ सनति वृत्तिम् K1 2 4
सन्नति स्थितिम् (by transp), K3 स्थितिसततिम्, B2 स्थितिं
समितिम् — ^d) Dn1 वर्म चित्र, D8 वसवश्च (for चर्म
चित्र) Ca as in text

74 For S, cf v 1 62 V1 D8 om 74 D2 om
74^{ab} (of v 1 73) — ^a) K3 सुरा सुतेन वित्ताना
(sic) — ^b) K3 पत्नीन् — ^c) K3 B1 4 D8 शिनी
वालीम्, D1 सिली, Ca 0 सिनी (as in text) Dn1 D8
अनुमतीं Ca 0 मतिं (as in text) — ^d) K3 4 D1
कुहू, D8 कुजा, Ca 0 कुहू (as in text) — ^e) ³2 K3
चक्र (for चक्रुर) — ^f) ³2 रोमकाश्च, K3 राहकाश्च, D2
राशयश्च, D8 कुहकाश्च, Co रोहकान्, Ca रोहकान् (as in
text) B1 4 5 Da1 D1 8-8 7 तत्र (for चापि) K3 4
B (B2 damaged) D (D8 om) Ca कट(D8 ड)कान्

75 For S, cf v 1 62 V1 D8 om 75 (of v 1
73) D2 om 75^a-76^b — ^a) B2 4 (marg as in text)
Dn1 D4 7 8 घर्म (for कर्म) ³2 B2 4 Da1 D1 5 तपोर्थ
— ^b) K3 हयाना चैव (for विहितास्तत्र) ³2 शर्मय, Ca
रश्मय (as in text) — ^c) K3 अधिष्ठाना, Ca हान् (as
in text) B (B2 damaged) D (D2 6 om) च (for तु)
— ^d) B (B2 damaged) D (D2 6 om) Ca परि(Dn1
D8 ति)रथ्या

76 For S, cf v 1 62 V1 D8 om 76 (of v 1 73)
D2 om 76^{ab} (of v 1 75) — ^a) Dn1 D8 विचित्राश्च
(D8 स्तु) — D2 reads 76^{ab} after line 3 of 262*
— ^c) K3 केतु; B1 वज्र, Dn1 D8 दीप्त (for नहु) D2
सिंहुदिव्यधनुर्नहु — ^d) B1 5 Da1 Dn1 D8 8 8 हयदी

C 8 1488
B 8 34 35
K 8 26 19

विद्युदिन्द्रधनुर्नद्वं रथं दीप्तं व्यदीपयत् ॥ ७६
एवं तस्मिन्महाराज कल्पिते रथसत्तमे ।
देवैर्मनुजशार्दूल द्विषतामभिमर्दने ॥ ७७
स्नान्यायुधानि मुख्यानि न्यदधाच्छंकरो रथे ।
रथयष्टिं वियत्कृष्टां स्थापयामास गोवृषम् ॥ ७८
ब्रह्मदण्डः कालदण्डो रुद्रदण्डस्तथा ज्वरः ।
परिस्कन्दा रथस्यास्य सर्वतोदिशमुद्यताः ॥ ७९

अथर्वाङ्गिरसावास्तां चक्ररक्षौ महात्मनः ।
ऋग्वेदः सामवेदश्च पुराणं च पुरःसराः ॥ ८०
इतिहासयजुर्वेदौ पृष्ठरक्षौ बभूवतुः ।
दिव्या वाचश्च विद्याश्च परिपार्श्वचराः कृताः ॥ ८१
तोत्रादयश्च राजेन्द्र वषट्कारस्तथैव च ।
ॐकारश्च मुखे राजन्नतिशोभाकरोऽभवत् ॥ ८२
विचित्रमृतुभिः षड्भिः कृत्वा संवत्सरं धनुः ।

पयन् — K₄ V₁ B₂ 4 D₂-4 7 ins after 76 Dn₁ D₈ 8, after 261*

262* वषट्कारं प्रतोदोऽभूद्वायत्री शीर्षबन्धना ।
यो यज्ञे विहित पूर्वमीशानस्य महात्मन ।
सवत्सरो धनुस्तद्वै सावित्री ज्या महात्मना ।
दिव्यं च वर्मे विहितं महाहं रत्नभूषितम् ।
अमेघ विरजस्क वै कालचक्रबहिष्कृतम् । [5]
ध्वजयष्टिरभून्मेरु श्रीमान्कनकपर्वत ।
पताकाश्चाभवन्मेघास्तडिङ्गि समलकृता ।
रेजुरध्वयुग्ममध्यस्था ज्वलन्त इव पावका ।
कृत्स्नं तु त रथं दृष्ट्वा विस्मिता देवताभवन् ।
सर्वलोकस्य तेजासि दृष्ट्वैकस्थानि मारिष । [10]
युक्तं निवेदयामासुर्देवास्तस्मै महात्मने ।

[V₁ om line 1 — (L 1) K₄ Dn₁ शीर्षबधन
— (L 2) K₄ विहित D₈m ईशानश्च — (L 3) B₄
महात्मना (for स्वना) — After line 3, D₂ reads 76⁴²
— (L 4) K₄ चर्म (for वर्मे) D₈ विमल (for विहित)
V₁ D₂ मणि(D₂ हा)रत्नभूषित (for the posterior
half) — (L 5) V₁ D₈ कालचक्र (for कालचक्र) D₈
कालचक्र विनिर्मित (for the posterior half) — (L 6)
B₂ अभवन् (for अभून्) V₁ B₄ Dn₁ D₈ 4 7 8 (before
corr) ध्वजयष्ट्यभवेरु (Dn₁ D₁ रु), D₈ ध्वजमध्यभवमेरु
— (L 8) K₄ Dn₁ अध्वर्यमध्यस्था B₂ विचेरुध्वर्यमध्यस्था
(hypermetrio) (for the prior half) D₈ पावक
— After line 8, Dn₁ D₈ read 72⁴-76⁴² — (L 9)
D₂ कल्पितं तु रथं, D₈ विस्मितं दुरथ (for कृत्स्नं तु त
रथ) D₈ [अ]कृत्स्नं (for [अ]भवन्) — Dn₁ om line 11
— (L 11) D₈ महारथ (for त्मने)]

77 For S, of v 1 62 — *) D₈ एवं तत्र महाभाग
— *) B₈ युषदाम् K₄ B₈ Dn₁ अरिमर्दने (B₈ नै), V₁
Da₁ D₁ 8 8 अघवर्धने (V₁ न), D₂ अरिवर्धन, D₈ (marg
as in text) अपि मदिन (sio)

78 For S, of v 1 62 — *) Da₁ D₁ 8 दिव्यानि
(for मुख्यानि) — *) K₁ 8 B₂ व्यदधाच्छ V₁ Da₁ Dn₁

D₁ 8 8 व्य(Da₁ D₁ 8 न्य)दधच्छ V₁ B₂ रणे (for रथे)
— V₁ D₂ om 78⁴² — *) K₈ B₁ 4 5 Da₁ Dn₁
D₁ 8-8 7 8 ध्वजयष्टिं (K₈ Dn₁ छि) (for रथ) S₁
वियत्पष्टा, K₁ कृष्टा, K₈ कृत्य, B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁
D₁ 8-8 7 8 कृत्वा (for कृष्टा) D₈ रथसृष्टि विजयकृत्
— *) Da₁ D₁ 8 गोवृष, Ca वृषम् (as in text)

79 For S, of v 1 62 — *) S₂ K₈ ब्रह्मदण्ड S₁
K₁ 2 कलादण्डो, K₈ कालदण्डौ, D₈ फलदण्डो — *) D₁ 8
वज्रदण्डस् (for रुद्र) B₂ D₈ पर, D₈ [उ]ज्वला (for
ज्वर) — *) S₂ K₂ 8 Dn₁ D₈ 8 Co परिस्कन्धा, Ca स्कन्दा
(as in text) K₈ V₁ B (B₈ damaged) D [आ]सन्
(for [अ]स्य) — *) K₈ सरतो (for सर्वतो) S₂ उद्यत

80 For S, of v 1 62 — *) K₈ अथर्वाङ्गिरसावाणा
(sio) — *) D₁ ऋग्वेदे — *) D₈ वै (for च) B₁
पुरस्वरा

81 For S, of v 1 62 — *) Dn₁ D₁ इतिहासयजु
र्वेदो (D₁ दा) Co cites इतिहास — *) K₁ दिव्यवाचश्च,
V₁ Dn₁ D₈ दिव्या (V₁ व्य) गाथाश्च, D₈ विद्यावादश्च
Ca cites दिव्या (as in text) K₈ विप्राश्च D₁ 8 (marg
as in text) वेदाश्च (for विद्याश्च) Co cites विद्या
(as in text) — *) B₂ Dn₁ परिपार्श्वं च (Dn₁ श्वं)रा
B₁ 8 D₈ 8 स्थिता, D₈ तथा (for कृता)

82 For S, of v 1 62 — *) K₁ 4 V₁ B (B₈
damaged) Dn₁ D₁-8 स्तोत्रादयश्च (for तोत्रा) Co cites
स्तोत्र — *) S₁ K₂ 4 वषट्कारास् — *) Dn₁ ॐकारस्य
D₈ मुखो — *) Dn₁ प्रतोदस्य करोज्ज्व

83 For S, of v 1 62 — After 83⁴², K₈ 4 V₁
B₁ 2 4 5 D ins

263* छायामेवात्मनश्चक्रे धनुर्ज्यामक्षया रणे ।

कालो हि भगवान्बुधस्तस्य सवत्सरो धनुः ।

[(L 1) V₁ स्वयम् (for छायाम्) D₈ धनुर्ज्या महती रणे
(sio) (for the posterior half) — (L 2) K₈ (sup
line) [S]भवत् (for धनुः)]

Dn₁ D₈ om 83⁴² — *) V₁ D₂ तस्य (for तस्मान्)

तस्मान्नृणां कालरात्रिर्ज्या कृता धनुषोऽजरा ॥ ८३
 इषुश्चाप्यभवद्विष्णुज्वलनः सोम एव च ।
 अग्नीषोमौ जगत्कृत्स्न वैष्णव चोच्यते जगत् ॥ ८४
 विष्णुश्चात्मा भगवतो भवस्यामिततेजसः ।
 तस्माद्भुज्यर्जासंस्पर्शं न विषेर्दुर्हरस्य ते ॥ ८५
 तस्मिञ्शरे तिग्ममन्युर्युमोचाविषह प्रभुः ।

भृग्वङ्गिरोमन्युभवं क्रोधाग्निमतिदुःसहम् ॥ ८६
 स नीललोहितो धूम्रः कृत्तिगासा भयकरः ।
 आदित्यायुतसंकाशस्तेजोज्ज्वलावृतो ज्वलन् ॥ ८७
 दुश्श्यावश्श्यावनो जेता हन्ता ब्रह्मद्विषा हरः ।
 नित्य त्राता च हन्ता च धर्माधर्माश्रिताज्जनान् ॥ ८८
 प्रमाथिभिर्घोररूपैर्भीमोदग्रैर्गणैर्वृतः ।

C 8 1507
 B 8 34 54
 K 8 26 om

V1 D2 [अ]रीणा, B (Bs damaged) Da1 D1 २-३ १ Co रौद्री
 (B2 द्र) (for चृणा) Da1 D1 २ १ कालरात्री, Co रात्रि
 (as in text) — ^a) K2 या कृता, D2 व्याकृतो (for
 ज्या कृता)

84 For 84^{ab} in S, of v 1 62 — ^a) B4, 5 Da1
 चास्य (for चापि) — Da1 D1 २ read 257*, B1 4 २
 read lines 2-3 and B2 line 2 of 257* (second time)
 after 84^{ab} — ^e) K2 B1 २ 4 Da1 D1 २ अग्नीषो (B1
 Da1 D1 २ सो)म, B2 अग्निषोम, D2 अग्नीसोमौ D2
 अग्नीषोममय सर्व, S अग्नीषोमात्मक कृत्स्न (T1 विश्व) — ^d)
 K2 वैष्णवो K2 व्यथते, B2 च ततो, B4 D2 रोच्यते (for
 चोच्यते) D1 वय (for जगत्) S उच्यते (G1 अच्युत)
 वैष्णव जगत् Ca o cite आत्मा

85 ^a) Da1 D2 T1 २ G आत्मा (for चात्मा) D1
 आत्मा परमात्मा भागवतो (hypermetric) — ^b) Dn1
 D2 रुद्रस्य, D2 तस्यापि (for भवस्य) S K1 २ 4 विष्णो
 रमिततेजस, V1 भविष्यत्यतितेजस — ^c) K2 धनुषा,
 M धनुर्ज्या (for धनुर्ज्या) Dn1 D2 तस्मादेकस्य संस्पर्शो
 Ca as in text — ^d) K2 S (except T2) स विषे (K2
 षा)हे, B1 न विशेषैर्, Dn1 D2 विशेषेण B1 Dn1 D2
 M भवस्य वै (B1 ते, D2 हि), T1 G1 २ शरस्य वै, T2 G2
 महेश्वर (for हरस्य ते) K2 वै, Co ते (as in text) B2
 विषह भवत्युत

*86 ^a) S1 K2 4 शर, K1 ज्वर K2 B1 २ 4 D2-4 १
 तिग्ममन्यु, V1 D2 तेजे (D2 जा), Dn1 D2 S तीक्ष्ण-
 मन्यु, Co तिग्म (as in text) — ^b) T1 २ G M2-4
 अमु (M2-4 मु)चद् (for मुमोच) B1 विसह; B2
 [अ]पि महत्, B4 २ [अ]विषह, Dn1 [अ]विषह, T1 २
 G M2 दुष (T1 स)ह, M2 4 विषह T2 G1 M1-4
 भृगु (for प्रभु) M1 अमरद्विषह प्रभु — ^c) S2 Da1
 भृगवागिरो, D2 भृगुगिरो (sio) K1 S (except T2)
 -मन्युभव, K4 -मनुभव, D2 -मन्युभवा (for -मन्युभव)
 Ca as in text — ^d) S (except T2) क्रोधाग्निर् K1
 T1 इति दुःसह, T2 G2 अपि दुःषह, G1 M2-4 अतिदुःषह,
 G2 अभिदुष्यह (for अतिदुःसहम्) Dn1 D2 सोमविष्णव

मिसभव (D2 वे) — After 86, Dn1 D2 read 92

87 ^a) D2 धूम्र Co भृत्वा लोहितमाश्वेव — ^b) K2
 कृत्तिवास, T2 वास D2 २ S भयानक (for भयकर) Co
 पुनर्नीलो [अ]भृत्तदा — Dn1 om (hapl) 87^a-88^b
 — ^c) S2 K4 D1 आदित्यायुतसंकाशे (D1 शा) — ^d) B1 २
 [S]ज्वलन्, D2 भवेत्, D2 [S]भवत्, S भव (for
 ज्वलन्)

88 D1 om 88^a-90^b G2 om 88 Dn1 om 88^{ab}
 (of v 1 87) — ^a) S1 K1 २ दुःशान्य शान्वया, S2
 दुश्श्याव्यश्यावया, K2 T2 दुर्दैत्यद्रावको, K4 V1 B5 D2 २
 दुश्श्याव श्या (V1 वश्ये, B2 D2 वच्या, D2 वश्चा)वनो,
 B1 दुःसहश्यावनो, Da1 दुश्श्याव**नो, D2 दुश्श्याव्यरया
 वनो, D2 lacuna, D2 मुरयाव्यश्वाचनो (sio), T1 २ G2
 दुश्श्या (T1 रा)च्यावको, G1 दुश्श्यावश्यावको, M व्यश्या
 (M1 श्वा)वनो (for वश्यावनो) V1 जाते, Da1 D2
 जातो, D2 हेतो (for जेता) — ^b) K1 हत्वा, D2 जता
 (for हन्ता) K1 २ D2 G1 M1 (sup ln as in text)
 वर (D2 र) (for हर) — ^c) D2 transp त्राता and
 हता T1 हर्ता (for हन्ता) K2 नित्यशतावहता च
 — ^d) D2-4 २ १ नरान् (for जनान्) V1 B1 4 Da1 D2 T1
 धर्माधर्माश्रित जन (T1 गत्) Co cites श्रित — After
 88, V1 B1 ins

264* प्रमाथिभिर्बल लेभे सवेगैर्दमने धृत ।

[B1 सर्वैर्द्रागमिभिर्वृत]

89 D1 om 89 (of v 1 88) — ^a) D2-4 २ १
 भीमबलैर् (for क्षोररूपैर्) K1 प्रमाथिर्घरो भूपै (sio), S
 प्रमथाना गणैश्चैव Ca as in text — ^b) V1 B
 (Bs damaged) Da1 D2 भीमोदग्रगणैर् K2 गुणैर् (for
 गणैर्) B1 युत, D2 वृत — S K1 २ om (hapl) 89^{ab}
 — ^c) T2 विबभो (for विभाति) — ^d) K2 V1 B2 Da1
 D2 D2 स्त्रैरेव, T1 २ G1 २ M अतीव, G2 अथित्वा (sio)
 (for तैरेव) B1 [अ]त्र गुणैर्, T1 २ G1 २ M1 [आ]त्मगणैर्;
 Co गुणैर् (as in text) T2 अजितात्मा गुणैर्वृ (before
 corr यु)त

C 8 1508
B 8 34 54
K 8 26 om

विभाति भगवान्स्थानुस्तेरेऽत्मगुणैर्वृतः ॥ ८९
तस्याङ्गानि समाश्रित्य स्थितं विश्वमिदं जगत् ।
जङ्गमाजङ्गमं राजञ्चशुभेऽद्भुतदर्शनम् ॥ ९०
दृष्ट्वा तु तं रथं दिव्यं कवची स शरासनी ।
*बाणमादत्त तं दिव्यं सोमविष्णवग्निसम्भवम् ॥ ९१
तस्य बाजास्ततो देवाः कल्पयाचक्रिरे विभोः ।
पुण्यगन्धवह राजञ्चस्य राजसत्तम ॥ ९२
तमास्थाय महादेवस्त्रासयन्दैवतान्यपि ।

आरूरोह तदा यत्तः कम्पयन्निव रोदसी ॥ ९३
स शोभमानो वरदः खड्गी बाणी शरासनी ।
हसन्निवाब्रवीद्देवो सारथिः को भविष्यति ॥ ९४
तमब्रुवन्देवगणा यं भवान्सनियोक्ष्यते ।
स भविष्यति देवेश सारथिस्ते न संशयः ॥ ९५
तानब्रवीत्पुनर्देवो मत्तः श्रेष्ठतरो हि यः ।
तं सारथिं कुरुध्वं मे स्वयं संचिन्त्य माचिरम् ॥ ९६
एतच्छ्रुत्वा ततो देवा वाक्यमुक्त महात्मना ।

90 D1 om 90^{ab} (cf v 1 88) — ^a) Ds हि सश्रित्य
(for समा) — ^b) B श्रित (for स्थित) Ms सर्वम्,
Co विश्वम् (as in text) — ^a) G2 [S]द्भुतदर्शन

91 V1 repeats 91^{ab} after 94^{ab} — ^a) Ds तु ते,
M2-4 कृत (for तु त) K1 s V1 (first time) B (Bs
damaged) D युक्त (for दिव्य) T2 रथ दृष्ट्वा कृत दिव्य
— ^b) Ks शराञ्चस्य, Ds सशरासन V1 (second
time) Dn1 Ds तैर्हयै (Ds वैद्वै)र्मन्त्रसम्भवै — Dn1 Ds
om 91^{ab} — ^c) N (Bs damaged, Dn1 Ds om)
आदाय (for आदत्त) S आददे तमिषु (T1 s G1 s सशर)
दिव्य (T2 देव) — ^d) Ks सोमविष्णवग्निसम्भव, Ds S
सोमविष्णवग्निसम्भव (Ds सन्निभ)

92 For S, of lines 103-104 of App I (No 2)
Dn1 Ds read 92 after 86 — ^a) B1 s अस्त्र (for तस्य)
Ks वार्तासु, K4 V1 B1 s s Ds 4 7 राजसु, Da1 D1
पक्ष, Dn1 Ds वार्चं, D2 वाद्यासु, Ds वार्जीसु (for वाजासु)
B1 s s Da1 D1-5 7 तदा (for ततो) — ^b) Ks Dn1
विभो, V1 B (Bs damaged) D2-4 7 s प्रभो (Ds भो)
— ^c) Ds पुण्यगन्धवहो, Ca वह (as in text) Ks
तत्र (for राजञ्च) — ^d) B1 s s Da1 D1 s-5 7 देवसत्तम
(Ds 'म'), B2 Ds राजसत्तम Ks वाजाश्च राजसत्तम,
Ds असनो विधिजोभवत्

93 ^a) B1 अवस्थाय, B2 समास्थाय, Ds समर्थयन्,
T1 s G तमादाय (for स्थाय) T2 रथ देवसु (for
महादेवसु) — ^b) Ks त्रीमया (sic) (for त्रासयन्)
D2 s S दैत्य (G2 सर्वे)दानवान्, Ds दैवतैरपि — ^c) T1
रथं, M1 यदा (for तदा) Ss यातु, K1 यत्तु (sic), Ds
यत्तु, T1 दिव्य, G2 यत्तत्, Ca यत्त (as in text) — ^d)
V1 B (Bs damaged) Da1 D1-7 मेदिनी, Ds रोदसी, T2
शोभमानः, Ca रोदसी (as in text) — After 93, N
(except Ds) ins

265* तमारुरुह देवेश तुष्टु परमर्षय ।

गन्धर्वा देवसवाश्च तथैवाप्सरसा गणा ।

[(L 1) S K1 s 4 तमारुरुह Ks तमारुरुह (sic), Bs
रुरुह — (L 2) K1 s Ds गन्धर्व (for गन्धर्वा) Da1
गुणा (for गणा)]

Ds cont D2 S ins after 93

266* महर्षिभि स्तूयमानो बन्धमानश्च बन्दिभि ।

उपनृत्तश्चाप्सरसा गणैर्नृत्तविशारदै ।

[(L 1) D2 s ब्रह्मर्षिभिस्त् (for मह) — (L 2) G1
उपनृत्तश्च (for उप) D2 s तथैवाप्सरसा वृदैर्नृत्तविशारदै
कोविदै]

94 ^a) V1 M2-4 सशोभमानो D2 s असोभत महा-
(Ds तदा) देव — ^b) T2 M1 s बाण (for बाणी) M2 s
खड्गबाणशरासनी — After 94^{ab}, V1 repeats 91^{ab}
— ^c) S1 K2 s Dn1 Ds [ए]व (for [इ]व) Ks s V1
B (Bs damaged) Da1 Dn1 D1-5 7 T1 s M देवान्, T2 G
शमु (for देवो) Ds ततो ब्रवीत्तथा देवान् — S K1 s
om (hapl) 94^a-96^a — ^d) S भवेदिति (for भवि-
ष्यति) — After 94, S ins an addl colophon [Adhy
name T1 s G1 M1 त्रिपुरदहने (T1 न) रथकल्पन — Adhy
no T1 s G M 26, T2 28]

95 S K1 s om 95 (cf v 1 94) Before 95, 4
ins दुर्योधन — ^b) Ks Ds सनियोष्य (Ds क्षय)से
— ^c) K4 G2 देवेश — ^d) Ds चान्यथा (for सशय)

96 S1 K1 s om 96^a (cf v 1 94) — ^a) S
महादेवो (for पुनर्देवो) — ^b) Ds भवेत्, G2 M1 हि स
(for हि य) Ks सत्यश्रेष्ठतरो भुवि — ^c) Ks V1 Dn1
D2 s s S वै (for मे) — ^d) Ds यूय (for स्वय)

97 ^a) S वचो (for ततो) — ^b) S सर्वे गत्वा पितामह
— ^c) B (Bs damaged) Da1 D1 s-5 7 देवा (for देव) Ks
गत्वापि त महादेव, S प्रणिपत्योत्तुरेकाग्र (G1 s M2 ग्या)
— ^d) Ks प्रणम्य, Ds प्रपद्य (for प्रसाद्य) K4 [ए]व,
V1 Dn1 Ds [ए]तद्, B1 s s Da1 D1-5 7 s [इ]द, B2 S

गत्वा पितामहं देवं प्रसाधैवं वचोऽब्रुवन् ॥ ९७
 देव त्वयेद कथित त्रिदशारिनिवर्हणम् ।
 तथा च कृतमस्माभिः प्रसन्नो वृषभध्वजः ॥ ९८
 रथश्च विहितोऽस्माभिर्विचित्रायुधसवृतः ।
 सारथिं तु न जानीमः कः स्यात्तस्मिन्नथोत्तमे ॥ ९९
 तस्माद्विधीयता कश्चित्सारथिर्देवसत्तमः ।
 सफलां तां गिर देव कर्तुमर्हसि नो विभो ॥ १००
 एवमस्मासु हि पुरा भगवन्नुक्तवानसि ।
 हित कर्तास्मि भवतामिति तत्कर्तुमर्हसि ॥ १०१
 स देव युक्तो रथसत्तमो नो
 दुरावरो द्राणः शत्रवाणाम् ।

पिनाकपाणिर्विहितोऽत्र योद्धा
 विभीषयन्दानवानुद्यतोऽसौ ॥ १०२
 तथैव वेदाश्चतुरो हयाग्रया
 धरा सशैला च रथो महात्मन् ।
 नक्षत्रवशोऽनुगतो वरूथे
 यस्मिन्योद्धा सारथिनाभिरक्ष्यः ॥ १०३
 तत्र सारथिरेष्टव्यः सर्वैरेतैर्निशेषवान् ।
 तत्प्रतिष्ठो रथो देव हया योद्धा तथैव च ।
 कवचानि च शस्त्राणि कार्मुक च पितामह ॥ १०४
 त्वामृते सारथिं तत्र नान्यं पश्यामहे वयम् ।
 त्व हि सर्वैर्गुणैर्युक्तो देवताभ्योऽधिकः प्रभो ।

G 8 1527
 B 34 73
 K 8 27 11

[९] न (for [९] व) S महर्षिभिः (for वचोऽब्रुवन्)
 98 Before 98, Ds ins देवा ऊचु — ^a) Ks [९] व,
 V1 Dn1 Ds यत् (for [९] द) B1 4 5 Da1 D1 3-5 7 S
 यथा त्व(S हया य) कथित देव (T1 पूर्व), Ds देवेश
 यत्वा कथित — ^b) Ss B1 4 5 Da1 D1 3-5 7 विनिग्रहे,
 Ks V1 B2 Dn1 Ds 8 S निग्रहे (Ks M1 2 ण) (for
 निवर्हणम्) — ^c) Ks V1 B2 Ds 8 S तत् (for च)
 — ^d) Ks V1 B (Bs damaged) D S नो (Ks Dn1
 Ds गो, V1 Ds वै, Ds S च) वृषभध्वज (for वृषभ)
 99 ^a) M1 रथ — ^b) B2 विचित्रावरसवृत, Dn1 Ds
 T1 विचित्रायुधसवृत (D2 निभ, T1 युत) — ^c) B2
 सारथिस्, Ds सारथी B1 4 5 Da1 D1 3-5 7 S (except
 T1) च (for तु) — ^d) G2 कस्मात् (for क स्यात्) T1
 अस्मिन्, G2 तस्माद् (for तस्मिन्) Ks कस्य कस्मिन्नथोत्तमे,
 T2 तस्मिन्नथवरोत्तमे
 100 ^a) G2 कामाद् (for तस्माद्) — ^b) B2 देव
 सत्तम, T1 सुरसत्तम G2 तव पुत्रस्य सत्तम — ^c) B1
 सफलिता (for सफलां ता) T1 हि (for ता) Ds चार्थित,
 T2 G2 8 स्वाशिष (for तां गिर) — ^d) Ks M2 (before
 corr) 8 4 ते (for नो) Ds 8 प्रभो (for विभो)
 101 T2 G2 8 om 101^{ab} — ^a) Ds अस्मानपि (for
 सु हि) Dn1 रिपुहा (for हि पुरा) — ^b) Ds M2-4
 भगवान् K4 वक्तुवान् (for उक्तवान्) Ss अपि (for
 अस्ति) — ^c) B2 4 Dn1 Ds 7 हित, S एव (for हित)
 102 ^a) Ks Da1 D1 5 8 रथसत्तमेन, Dn1 सत्तमश्च,
 D2 सत्तमो वो, S सत्तमो वै — ^b) Ss दुरावरो, Ks
 T1 रोहो, V1 B4 m D2 8 T2 सदो, B1 4 5 Da1 Dn1
 D1 3-5 7 8 Co धरो, B2 T2 G धर्वो, M2 परो (for
 वरो) — ^c) S पिनाकधन्वा (for पाणिर्) — ^d) B2

om (hapl) from विभीषयन् up to योद्धा (in 103^d)
 K2 मानवानुद्यतो, T1 दानवानन्दतो (for नुद्यतो)
 103 B2 om up to योद्धा (in 103^d) (cf v 1 102)
 — ^a) V1 D1 5 T2 G1 देवाश्, Ds वेदास् S च रथे
 (for चतुरो) Co oites चतुर Ds हयाग्रयान् G1 आ,
 G2 भयाग्रया — ^b) Ks V1 B1 4 5 D T G1 8 M महात्म
 (T2 स्व) न G2 धरा सशैलश्च यमो महात्मन् — ^c)
 K1 3 4 V1 B1 4 5 D S Ca नक्षत्रवशा (K4 शो) नुगतो
 (D2 7 नुरथो, D4 दुरथो) वरूथी — ^d) Ks B1 4 5 Da1
 Dn1 D1-7 हरो, Ds हारो हि (for यस्मिन्) S1 K2 4
 V1 B (Bs damaged) D T2 Gs सारथिर्ना Co ना
 पुमान् Co K3 4 B1 4 Da1 Dn1 D1-7 T2 Gs अभिलक्ष्य
 (K4 D2 Ca c क्ष), V1 अति लक्ष्य, B2 अभिलक्ष्य, Ds
 अस्ति लक्ष्य, G2 अभिरथ्या (for रथ्य)
 104 ^a) K1 तथा (for तत्र) S K2 इष्टव्य, Co पृष्टव्य
 (as in text) — ^b) V1 एव (for एतैर्) Ss B2
 विशेषयन्, Ks वत, Ca c वान् (as in text) — ^c)
 Ss K1 4 तत्प्रतिष्ठो, Ks तत्प्रतिष्ठौ, Co छो (as in text)
 V1 B2 Ds त प्रतिष्ठरथ देव, Da1 D1 5 तत्प्रतिष्ठरथं देव,
 Ds प्रतिष्ठितो रथो देव, S तं (M1 स) प्रविष्टा रथं देवा (T1
 G2 M2 च, M2 चं) — ^d) K1 हत, B2 हरो (for
 हया) Ks योधा V1 B1 4 Da1 D1 2 5 8 T2 हयान् (D2
 हया) योद्धारमेव च, T1 8 G M रथयोद्धारमेव च — ^e)
 S K2 4 समस्तानि, K1 8 B (Bs damaged) Da1 D1 3-5 7
 सशस्त्राणि (for च शस्त्राणि) — ^f) Ks पितामहं, B2 D1 महं
 105 G2 om 105^{ab} — ^b) Ks नान्य (for नान्ध)
 — ^c) S1 K2 4 V1 B (Bs damaged) Da1 D1-7 T1 8
 G2 8 सर्वैर्गुणैर् — ^d) K1 8 V1 B1 4 5 Dn1 D2-4 8 7
 देवताभ्योऽधिक, B2 देवताभ्योऽधिक, Da1 D1 8 देवताभ्यो

C 8 1527
B 8 34 73
K 8 27 om

सारथ्ये तूर्णमारोह संयच्छ परमान्हयान् ॥ १०५

इति ते शिरसा नत्वा त्रिलोकेश पितामहम् ।

देवाः प्रसादयामासुः सारथ्यायेति नः श्रुतम् ॥ १०६

ब्रह्मोवाच ।

नात्र किञ्चिन्मृषा वाक्यं यदुक्तं वो दिवौकसः ।

संयच्छामि हयानेष युध्यतो वै कपर्दिनः ॥ १०७

ततः स भगवान्देवो लोकस्रष्टा पितामहः ।

सारथ्ये कल्पितो देवैरीशानस्य महात्मनः ॥ १०८

तस्मिन्नारोहति क्षिप्रं स्यन्दनं लोकपूजिते ।

शिरोभिरगमंस्तूर्णं ते हया वातरहसः ॥ १०९

भ्यधिक', T₂ M देवताभ्यधिक' — After 105st, S (G₂ om lines 1-6, M₁ om lines 10-12) ins

267* त्व देव शक्तो लोकेऽस्मिन्नियन्तु प्रदुतानिमान् ।
वेदाश्चान्सोपनिषद् सारथिर्भव न स्वयम् ।
योद्धु बलेन सत्त्वेन वयसा विनयेन च ।
अधिक सारथि कार्यो नास्ति चायोऽधिको भवान् ।
स भवास्तारयत्वस्मान्कुरु सारथ्यमनय । [5]
भवानभ्यधिकस्त्वत्तो नान्योऽस्ति भविता त्विह ।
त्व हि देवेश सर्वैस्तु विशिष्टो वदता वर ।
त रथ त्व समारुह्य सयच्छ परमान्हयान् ।
तव प्रसादाद्ध्येयुर्देव दैवतकण्टका ।
स नो रक्ष महाबाहो दैत्येभ्यो महतो भयात् । [10]
त्व हि नो गतिरन्यत्र त्व नो गोप्ता महाव्रत ।
त्वत्प्रसादात्सुरा सर्वे पूज्यन्ते त्रिदिवे प्रभो ।

[(L 1) T₂ M₁ लोकेश (for केऽस्मिन्) — (L 2) T G₂ M₁ वेदाश्च (for वेदाश्चान्) M₂₋₄ सोपनिषदान् — (L 3) T₁ G₁ M₂₋₄ योद्धु T₂ M₁ वीर्येण सत्त्वेन M₂₋₄ सत्त्वेन वीर्येण (for सत्त्वेन वयसा) — (L 4) T₂ G₂ को वा (for कार्यो) M₂₋₄ भवेत् (for भवान्) — (L 5) T₁ तापयतु T₂ G₂ तारयित्वा (for यतु) — (L 6) G₁ भवादभ्यधिकस् T₁ M₂₋₄ [इ]ह पितामह (for भविता त्विह) — (L 7) T₁ वर — (L 8) Cf 105st M₁ त्वत् (for त्व) G₂ समवायवला हयान् (for the posterior half) — (L 9) G₁ वध्येरन् T₁ G₂ M₃ देवतकण्टका (G₂ कान्), M₁ देव कवे प्रभो — (L 10) M₂₋₄ महादेव (for बाहो) — (L 11) T₁ G₁ अव्यग्रा, M₂₋₄ अव्यग्रा (for अव्यग्र)]
— S om 105st, K₂ om 105st — *) S₁ सारथ्ये, K₁ सारथि, V₁ B (B₂ damaged) Da₁ Dn₁ D₁₋₇ स रथ, D₂ सारथ्य (for सारथ्ये) V₁ B₂ s D₂₋₄ s 7 आरुह्य (for आरोह) — After 105, N ins

268* जयाय त्रिदिवेशानां वधाय त्रिदशद्विषाम् ।

[B₁ s Da₁ D₁ s त्रिदिवेशानां (for त्रिदिवे*) K₂ D₂ त्रिदिवद्विषां]

106 *) B₂ तरसा, Co शिरसा (as in text) K₂ B₁ s D (except D₆) T₂ M गत्वा, T₂ G₂ s गच्छन्

(for नत्वा) — *) B₂ D₁ s त्रैलोक्ये (D₂ के)श, T₂ त्रिदशस्त B₁ पितामह — After 106, V₁ Da₁ D₁ s ins an addl colophon [Adhy name Da₁ D₁ s त्रिपुरवधोपाख्यान]

107 K₂ B (B₂ damaged) Da₁ D₁ s s भगवान्, Dn₁ D₂₋₄ s 7 पितामह (for ब्रह्मा) — After the ref, S ins

269* एवमेतत्सुरास्तथ्य नान्यस्त्वभ्यधिको भवान् ।
सारथित्व करिष्यामि शकरस्य महात्मन ।
सर्वथा रथिन श्रेयान्कर्तव्यो रथसारथि ।
तस्मादेतद्यथातत्त्व ज्ञात्वा युष्माश्च सगतान् ।
सगच्छामि हयानेष विबुधा कालमर्दिने । [5]

[(L 1) T₂ G₂ s तस्य (for तथ्य) T₂ M₁ भवात्, G₁ M₂₋₄ भवेत् (for भवान्)]

— *) D₂ मुषा (for मृषा) D₂ वाच्यं (for वाक्य)
— *) K₂ V₁ Da₁ Dn₁ D₁ s वै, B₁ s 4 D₂ s 6 7 त्रि (for वो) — *) Da₁ D₁ s महान् (for हयान्)
K₂ एव, Co एष (as in text) — *) D₂ Co [अ]हं (for वै) — For 107, S subst

दुर्योधन ।

270* एवमुक्त्वा जटाभार सयम्य प्रपितामह ।

परिधायाजिन गाढ सन्यस्य च कमण्डलुम् ।

प्रतोदपाणिर्भगवानारुहो रथ तदा ।

[(L 2) G₂ कमण्डलु — (L 3) T₁ G₂ तथा (for तदा)]

108 *) D₂ लोकश्रेष्ठो (for स्रष्टा) — *) V₁ [अ] कल्पयन्, T₂ G₁ s M₁ कल्पिते (M₁ ता), Co त (as in text)

109 *) S₁ रथ (for क्षिप्र) — *) S₂ V₁ B₂ s Dn₁ D₂ s 6-8 स्यदने K₂ B₁ s Da₁ D₁ s लोकपूजितं S कल्पित लोकसभृत् (T₂ वृ)त्तं — *) S पतिता (for अगमन्) V₁ B (B₂ damaged) D (except Dn₁ D₂) S भूमि (T₂ G₁ s मौ) (for तूर्ण) — *) S तुरगं वेदसभवा — V₁ B₁ s Dn₁ D₂ s ins after 109 S₁ B₂ Da₁ D₁ after 111

271* आरुह्य भगवान्देवो दीप्यमान स्वतेजसा ।

महेश्वरे त्वारुहति जानुभ्यामगमन्महीम् ॥ ११०
 अभीष्टुन्नि त्रिलोकेशः सगृह्य प्रपितामहः ।
 तानश्वाश्चोदयामास मनोमारुतरहसः ॥ १११
 ततोऽधिरूढे वरदे प्रयाते चासुरान्प्रति ।
 साधु साध्विति विश्वेशः सयमानोऽभ्यभाषत ॥ ११२
 याहि देव यतो दैत्याश्चोदयाश्चानतन्द्रितः ।

पश्य बाहोर्वलं मेऽद्य निघ्नतः शत्रवात्रणे ॥ ११३
 ततस्तांश्चोदयामास बाधुवेगसमाञ्जवे ।
 येन तन्निपुर राजन्दैत्यदानवरक्षितम् ॥ ११४
 अथाधिज्य धनुः कृत्वा शर्वः संधाय तं शरम् ।
 युक्त्वा पाशुपतास्त्रेण त्रिपुर समचिन्तयत् ॥ ११५
 तस्मिन्स्थिते तदा राजन्कुद्धे विधृतकार्मुके ।

C 8 1563
B 8 34 107
K 8 27 30

[Ds प्रारोहद् (for आरुह्य)]

B1 & D cont V1 ins after 111 B2 after 110

272* अभीष्टुन्नि प्रतोद च सजग्राह पितामहः ।

[Ds अभीष्टु (Ds गु), Ds अभिष्टु, Ca पून् (as above)
 Ds स च (for हि) Ds प्रतोदे, Ca द (as above)]

110 K1 B1 & D2-3 T G M1 om 110 V1 reads
 (in marg) 110 after 271* Dn1 reads 110-111
 after line 4 of App I (No 3) — " V1 रोहयति,
 B2 & Da1 D1 त्वारोहति — For 110, T G M1 subst

273* उभाभ्यां लोकनाथाभ्यामास्थित रथसत्तमम् ।

बोद्धु न शक्ता वेदाश्वा जानुभ्यामपतन्महीम् ।

[(L 2) T2 G2 वेदाश्वा (for आ) G2 सोद्धु न शक्ता वेदाश्वा
 (for the prior half) T1 अगमन् (for अपतन्)]

111 S2 K1 B1 & Dn1 D2-4 s 7 om (? hapl) 111
 B2 om 111^{ab} V1 reads 111 in marg Ds reads
 111 after line 4 of App I (No 3) — " K2 V1
 B2 & Da1 D1 s 8 S अभीष्टुन् S1 K4 अपि लोकेशः, K2
 त्रिदिवेशः, B2 हि त्रिलोकेश — " Ds सयम्य (for
 सगृह्य) S1 K4 तु (for प्र) — For 111, S subst

274* अभीष्टुभिस्तु भगवानुद्यम्य च हयान्विभुः ।

अस्तु वीर्यं च शौर्यं च वेदाश्चानामिति प्रभुः ।

रथ सचोदयामास देवानां प्रभुरन्यथ ।

[(L 1) T1 & G2 च, G2 स (for तु) — (L 3) G2
 वेदानां (for देवानां)]

— After 111, K4 V1 B1 & 3 D ins a passage given
 in App I (No 3)

112 " B1 M1 विरूढे (for अधिरूढे) — " T2 सन्नद्धे
 (for प्रयाते) T1 & G M रथ पशुपति (M1 ते)स्तदा — ")
 K2 Da1 D1 s 5 G2 M1 देवेश (D2 G2 M1 शा), K4
 विश्वेश, T2 G1 & M2-4 देवेश — " S2 K4 स्तूयमानो
 (for सयम्)

113 " K2 T2 दैत्यांश्च — " B1 [अ]स्मान् (for
 [अ]श्वांश्च) T1 & G अरिंदम (G1 & म); M अतद्रिय (for
 अतन्द्रित) — " K2 निघ्नत (for निघ्नत) Ds शत्रव

114 B2 resumes — " K2 V1 B D2 & 3 S

ततोश्वाश्च, D2 ततस्ते (for स्मास्) D2 & नोदयामास
 (for चोद) — " K2 V1 B D S मनोमारुत (M1
 मानस)रहस — After 114^{ab}, T2 & G1 & M ins

275* पुराण्युद्दिश्य खस्थानि दानवानां तरस्त्रिनाम् ।
 — " D2 यत् D1 त (for तत्) Da1 D1 & वै तत्पुर
 (for तन्निपुर) K2 जघ्ने (for राजन्) — " B2 Da1
 D1 & दैत्यदानवपूजित — For 114^{ab}, S (except T2)
 subst

276* ततस्ते सहसोत्पत्य वेदाप्या रथवाजिनः ।

क्षणेन तानि दैत्यानां पुराणि प्रापयन्प्रभुम् ।

[(L 1) T1 G1 & M2-4 तरसा (for सहसा) T1 & G2
 M2-4 रथमादाय वाजिन (for the posterior half) —
 (L 2) T2 M1 तेन (for तानि) T2 M1 हर (for प्रभुम्)]
 — After the above, S reads 80^{ab} (with v 1)
 — After 114, S K V1m B2 & 5 Da1 Dn1 D1 3-5 & 3
 ins

277* पिबन्निरिव चाकाशं तेह्यैर्लोकपूजितैः ।

जगाम भगवान्निक्षिप्रं जयाय त्रिदिवौकसाम् ।

[(L 1) S K1 & 4 Dn1 B2 लोकोपूजित]
 — After 277*, K2 & V1 B (except B2) D (except
 D2) T2 ins a passage given in App I (No 4)

115 " B2 अथासन्न (for धिज्य) K2 स्वधनु
 (hypermetric) (for धनु) — " B2 सर्वायस (for
 सधाय त) K2 समारोप्य च त शर — " B1 & 4 G1
 युक्त, D2 युक्त्वा, D2 T2 युक्त्वा D2 पाशुपतास्त्राणि, G2
 पदास्त्रेण — " T1 ते पुर (for त्रिपुरं) G2 स तु चिन्तयन्
 (for समचिन्तयत्)

116 " G1 अस्मिन् B2 हि ते (for स्थिते) T2 G
 ततो (for तदा) V1 B D2-4 & 7 T1 M2 महाराज (B2
 जन्) (for तदा राजन्) — " K2 V1 B D S रुद्धे (for
 कुद्धे) S K1 & विधु (S1 श्रु, S2 धृ)तकार्मुकः, K2 च
 धृतकार्मुके, Dn1 S वितत (for विधृत) — " K4 पुराणे
 V1 त्रीणि, Da1 D1 & S (except T2) तेन (for तानि)
 — " S K2 & B2-3 Dn1 D2-4 & 7 S2 K1 चै वैकर्ता;
 K1 D2 एकत्रता, B2 एकत्वती, B4m एकैकता, Da1 D1 &

C 8 1563
B 8 34 108
K 8 27 30

पुराणि तानि कालेन जग्मुरेकत्वां तदा ॥ ११६
एकीभावं गते चैव त्रिपुरे समुपागते ।
बभूव तुमुलो हर्षो दैवतानां महात्मनाम् ॥ ११७
ततो देवगणाः सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः ।
जयेति वाचो मुमुक्षुः संस्तुवन्तो मुदान्विताः ॥ ११८
ततोऽग्रतः प्रादुरभूत्रिपुर जम्बुषोऽसुरान् ।
अनिर्देश्योग्रवपुषो देवस्यासह्यतेजसः ॥ ११९

स तद्विकृष्य भगवान्दिव्यं लोकेश्वरो धनुः ।
त्रैलोक्यसार तमिषुं मुमोच त्रिपुर प्रति ।
तत्सासुरगण दग्ध्वा प्राक्षिपत्पश्चिमांशवे ॥ १२०
एवं तत्रिपुर दग्ध दानवाश्चाप्यशेषतः ।
महेश्वरेण कुद्वेन त्रैलोक्यस्य हितैषिणा ॥ १२१
स चात्मक्रोधजो वह्निर्हाहेत्युक्त्वा निवारितः ।
मा कार्षीर्भस्मसाह्यो कानिति त्र्यक्षोऽब्रवीच्च तम् ॥ १२२

Co एकामता, Ca एकत्वा (as in text) V1 D8 S
जग्मुरेकत्वमाशु वै (V1 D8 मप्यथ)

117 ^a) B1 एकीभाग (for आत्र) — ^b) K8 4 V1 B
D S त्रिपुरत्वमुपागते (D2 स्वमुपागमे, D8 एव समागते)
— ^c) Some MSS तुमलो D8 बभूव त्रिषु लोकेषु — ^d)
K V1 B3-5 Da1 Dn1 D1 2 4 S देवताना D8 हर्षो मनसि
सर्वत

118 ^a) D8 सतुष्टास्ते (for संस्तुवन्तो) K8 B Da1
Dn1 D1 3-5 7 8 S महेश्वर, V1 D2 6 मुदायुता (for
विता)

119 ^a) S K1 2 4 भव, G2 [अ]ग्रश्च (for अग्रत)
B2 ते सुरास्त्रिदिव जग्मु, D8 ततो दृष्टिपथ प्राप्त — ^b) K2
जम्बु*, K8 जग्मुषो, B2 D2-1 7 8 (marg see m) निम्नतो
(for जम्बुषो) V1 D8 पुर, B4 असुरा, Dn1 धनु, T2 पर,
G2 पुरा (for असुरान्) S1 त्रिपुर जम्बुरासुरान्, S2 K4
जम्बु(K4 त्रि)वास्त्रिपुरासुरान् (sio), B2 प्रादुरासस्तोऽग्रत
— ^c) K3 (before corr as in text) अनिर्देश्य च
धनुषो V1 S देव्याग्र(T1 च, T2 M2-4 त्र्य)वपुषो
Ca c oite अनिर्देश्य — ^d) T1 महता (for देवस्य) K4
[अ]सह्यतेजस्विता (sio), B2 [अ]मिततेजस, Dn1 [अ]
सह्यते धनु (sio), T1 [अ]सह्यतेजसा (sio) — After
119, S 1ns

278* त्रीणि दृष्ट्वैकस्थानि पुराण्यथ पिनाकधृक् ।

[T1 तृणे (for त्रीणि) T2 दृष्ट्वा च स्वस्थानि G2 दृष्ट्वैव स
(for दृष्ट्वैकस्थानि) T2 पुराण्येव (for प्यथ)]

120 ^b) G2 लोकेश्वर — ^c) D1 5 त्रिलोकसार
— After 120^{ad}, K4 V1 B Dn1 D1 3-7 T2 1ns

279* उत्सृष्टे वै महाभाग तस्मिन्निषुवरे तदा ।

महानातेश्वरो ह्यासीत्पुराणां पतता भुवि ।

[(I 1) B2 उत्सृज्य (for उत्सृष्टे) V1 D8 च (for वै)
V1 B4 5 Da1 Dn1 D1 महाभागे — (L 2) Dn1 नातो
स्त्रिरो (for आर्तेश्वरो) B1 नासीत् (for ह्या) B4 आर्तनाद
महानासीत् (for the prior half) V1 पतत (for पतता)]

T2 (om line 4) cont T1 5 G M 1ns after 120^{ad}

280* एकबाणेन तद्देवस्त्रिपुर परमेश्वर ।

निजघ्ने सासुरगण देवदेवो महेश्वर ।

बाणतेजोभिर्दग्धे तत्रविशीर्णं सहस्रधा ।

महदातेश्वर कृत्वा नावशेषमुपागतम् ।

[(L 1) T8 G8 त (for तद्) — (L 2) G2 सासुरगणान्
— (L 3) T8 G8 प्रविकीर्णं (for प्रविशीर्ण)]

— ^c) K4 V1 B1 Da1 Dn1 D1-7 T2 तान्सोसुरगणान्
(D1 गुणान्, T2 गुण), B2 तन्नासुरगण, B3 4 त सोसुरगण,
B5 ततोसुरगण V1 D8 दग्धान् (for दग्ध्वा) S K1 2
तत्सासुरगण दृष्ट्वा, T1 5 G M महेश सासुरगण — ^f) K1
प्राक्षिपन्, T1 5 G M1-3 प्रापत्, M4 प्राविशत् Da1 D1 5
(marg as in text) पश्चिमान्भुवि (for मार्णवे)

121 ^a) K3 V1 B2 8 D2-1 7 तु, B1 4 त, T1 G हि
(for तत्) T2 दग्ध्वा (for दग्ध) — ^b) Dn1 T2
दानवाश्च K3 Dn1 T2 विशेषत, B (except B2) [अ]
प्यशेषिता, Co अपोशिता (for शेषत) D8 दानवाना
दुरात्मना — ^c) Dn1 महेश्वरस्य (for श्वरेण)

122 ^a) K8 चात्मक्रो ध्वजो, V1 Dn1 D2 6 क्रोधजं
V1 D2 6 वह्नि — ^b) D8 हाहेत्युक्त्वा, D6 हा ते, S दहे
(T1 ह)त्युक्तो (for हाहेत्युक्त्वा) Ca cites हा हा (as
in text) V1 Dn1 D2 6 निवार्य च, D8 [अ]निवारित,
G2 [अ]स्ति शरत् (for निवारित) — After 122^{ad}, S
1ns

281* त्रैलोक्यमवशेषेण पुनर्दग्धुं प्रचक्रमे ।

कालाग्निमिव निर्दग्धुमुत्थितं तं पुन पुन ।

[(L 1) T8 G1 5 अविशेषेण G2 अपि नो यस्य T2 पुर, G2
ताप (for पुनर्) — (L 2) T8 कालाग्निर G2 दग्ध तम् (for
निर्दग्धुम्) T1 तु, M2-4 नत् (for त)]

— ^c) K8 G2 कार्षीद् S K2 4 लोक, D5 लोकाद् (for
लोकान्) — ^d) K3 द्रुत, B5 Da1 Dn1 D1 5 S वच (for
च तम्)

123 ^b) D4 6 T1 G1 देवलोकस्य K1 5 V1 B Da1
D1-5 7 T2 8 G2 M2-4 स्वधर्षय, D2 स्वधर्षभा, D8 महर्षय,

ततः प्रकृतिमापन्ना देवा लोकास्तथर्षयः ।
 तुष्टुर्वाग्भिरर्थाभिः स्थाणुमप्रतिमौजसम् ॥ १२३
 तेऽनुज्ञाता भगवता जग्मुः सर्वे यथागतम् ।
 कृतकामाः प्रसन्नेन प्रजापतिमुखाः सुराः ॥ १२४
 यथैव भगवान्ब्रह्मा लोकधाता पितामहः ।
 सयच्छ त्व हयानस्य राधेयस्य महात्मनः ॥ १२५

त्वं हि कृष्णाच्च कर्णाच्च फल्गुनाच्च विशेषतः ।
 विशिष्टो राजशार्दूल नास्ति तत्र विचारणा ॥ १२६
 युद्धे ह्ययं रुद्रकल्पस्त्वं च ब्रह्मसमोऽनघ ।
 तस्माच्छक्तौ युवां जेतुं मच्छ्रुस्ताविनासुरान् ॥ १२७
 यथा शल्याद्य कर्णोऽयं श्वेताश्वं कृष्णसारथिम् ।
 प्रमथ्य हन्यात्कौन्तेय तथा शीघ्रं विधीयताम् ।

C 8 1579
B 8 34 123
K 8 27 45

Ds ऋषीश्वर, M1 तथार्षय — °) K1 अष्टाभिः, Ks Ds
 इष्टाभिः, V1 Da1 D1 : उष्टाभिः, B Dn1 Ds-4 6 : S अष्टा
 (G1 प्रा)भिः (for अष्टाभिः) — °) S Ks : शशुम् (for
 स्थाणुम्) Ts G त्रिपुरवैरिण (for अप्रतिमौजसम्)

124 °) Ks तेनाहुता, V1 अनुज्ञाता (for तेऽनु)
 — °) S (except T2) transp जग्मु and सर्वे — °) B
 Da1 D1 s-s प्रयत्नेन, T2 प्रसन्नास्ते (for स्नेन) Ks कृत
 कामप्रयत्नेन — After 124, N (D1, the prior half of
 line 1 only) T2 ins

282* एव स भगवान्देवो लोकस्रष्टा महेश्वर ।

देवासुरगणाध्यक्षो लोकानां त्रिदशे शिवम् ।

[(L 1) Ss भगवन् Ss V1 लोके स्रष्टा, Ds लोककर्ता
 — (L 2) T2 देव (for देवा) Ks शिव, Co शिवम् (as
 above)]

125 D1 om 125^{ab} — °) S1 K V1 तथैव Ds
 धाता (for प्रह्ला) S (except T2) एव रुद्र (Ts ईसा)म्य
 कृतवान् — °) Ds (marg as in text) लोकब्रह्मा, T2
 हेतो (for धाता) S (except T2) सारथ्य प्र (Ts G1 s
 तु)पितामह — After 125^{ab}, Ks V1 B D (D1 om)
 T2 M ins

283* सारथ्यमकरोत्तत्र रुद्रस्य परमोऽयम् ।

तथा भवानपि क्षिप्र रुद्रस्येव पितामहः ।

[(L 1) Ks Ds (before corr) परमायय Ds (sup
 in) मायन — For line 1, M subst

284* स्वः लोकत्रयं स्रष्टा लोकानां हितकाम्यता ।

— (L 2) Ks तथापि भगवाक्षिप्र (for the prior half)
 Ks रुद्रस्येव]

— °) Ss K1 s V1 B D T. सयच्छतु हयान्, T1 s G M
 सयच्छ तुरगान्

126 °) Ss कृष्णाश्च कर्णश्च, K1 कृष्णाश्च कर्णाश्च T2
 पार्थ कृष्णो यथा पाति — °) Ks s V1 B D (except Ds)
 फाल्गुनाच्च (Ks नस्य, K1 नश्च), T2 त्व हि कर्ण T1 s G
 M गुणाधिक, Co विशेषतः (as in text) — After
 126^{ab}, S (except T2, G1 M om line 2) ins
 (of 287*)

285* बलतो रूपतो योगादस्त्रसपद एव च ।

समासक्त महीपाल कुरु मे हितमीप्सितम् ।

— S (except T2) om 126^{cd} — °) V1 Dn1 Ds T2
 मेत्र, Da1 D1 s तेत्र (for तत्र)

127 °) Ds रुद्रसमस्य V1 Dn1 Ds s T2 युद्धे रुद्रसम
 कर्ण — °) B1 नय, B2-s Da1 D1 s-s : Ts G M नये
 (for ऽनघ) — °) S K1 s : V1 B (except B1) Dn1
 Ds-4 6 : T2 शक्तो भवान्, Ds शक्तो युधा (for शक्तौ युवा)
 — °) Ds मच्छ्रु N (except Ks Ds) T2 Gs M1
 तानिव, T2 स ह्येव (for ताविव) T1 शत्रूस्ताविव चासुरान्
 G2 शत्रूश्चापिवचासुरान् (s10)

128 °) T1 s G M स यथा शल्य कर्णोयं T2 यथा शल्य
 स कर्णोयं — °) T2 शीघ्रं हन्याच्च कौन्तेय — °) S (except
 T1) नीतिर् (for शीघ्र) — After 128^{cd}, V1 B Dn1
 D2 s T2 ins

286* त्वयि मद्रेश राज्याशा जीविताशा तथैव च ।

विजयश्च तथैवाद्य कर्णसाचिन्त्यकारित ।

[(L 2) T2 विजयस्य Dn1 D2 कर्णनारथ्य (D थि)
 कारित — After line 2, T ins an addl colophon
 for which see below]

On the other hand, T1 s G M ins after 128^{cd}

287* त्वया राज्यं सुखं चैव जीवितं जयमेव च ।

समासक्त महीपाल कुरु मे हितमीप्सितम् ।

सयच्छास्य हयान्राजमत्रियान् परान् ।

Colophon

[(L 1) G1 M1 s : त्वयि (for त्वया) G1 s M जय
 (for जयम्) — (L 3) G1 परतप — (Colophon) T
 ins it after 286* — Adhy nam. T1 M1
 त्रिपुरदहन — Adhy no T1 s G M 27, T 29]

— T1 s G M om 128^{ef} — °) B2 कर्णं च, D2
 कर्णस्य, T कर्णे च — After 128, N T2 ins

288* विजयश्चैव संग्रामे सयच्छास्य हयोत्तमान् ।

[T2 विजयस्य S Ks s तव, Ds चास्य, T2 एव (for चैव)
 V1 सयस्य (for संयच्छ) Ks-4 V1 Bs s : Da1 Dn1
 D1 s s : [अ]स्य (for [अ]य)]

C 8 1578
B 8 34 124
K 8 27 46

त्वयि कर्णश्च राज्यं च यय चैव प्रतिष्ठिताः ॥ १२८
इमं चाप्यपरं भूय इतिहासं निबोध मे ।
पितुर्मम सकाशे यं ब्राह्मणः प्राह धर्मवित् ॥ १२९
श्रुत्वा चैतद्वचश्चित्रं हेतुकार्यार्थसंहितम् ।
कुरु शल्यं विनिश्चित्य मा भूदत्र विचारणा ॥ १३०
भार्गवाणां कुले जातो जमदग्निर्महातपाः ।
तस्य रामेति विख्यातः पुत्रस्तेजोगुणान्वितः ॥ १३१
स तीव्रं तप आस्थाय प्रसादयितवान्भवम् ।
अस्त्रहेतोः प्रसन्नात्मा नियतः सयतेन्द्रियः ॥ १३२
तस्य तुष्टो महादेवो भक्त्या च प्रशमेन च ।
हृदत आस्य विज्ञाय दर्शयामास शंकरः ॥ १३३
ईश्वर उवाच ।
राम तुष्टोऽसि भद्रं ते विदितं मे तवेप्सितम् ।

कुरुष्व पूतमात्मानं सर्वमेतदवाप्स्यसि ॥ १३४
दास्यामि ते तदास्त्राणि यदा पूतो भविष्यसि ।
अपात्रमसमर्थं च दहन्त्यस्त्राणि भार्गव ॥ १३५
इत्युक्तो जामदग्न्यस्तु देवदेवेन शूलिना ।
प्रत्युवाच महात्मानं शिरसावनतः प्रभुम् ॥ १३६
यदा जानासि देवेश पात्रं मामस्त्रधारणे ।
तदा शुश्रूषतेऽस्त्राणि भवान्मे दातुमर्हति ॥ १३७
दुर्योधन उवाच ।
ततः स तपसा चैव दमेन नियमेन च ।
पूजोपहारबलिभिर्होममन्त्रपुरस्कृतैः ॥ १३८
आराधयित्वाञ्शर्वं बहून्वर्षगणास्तदा ।
प्रसन्नश्च महादेवो भार्गवस्य महात्मनः ॥ १३९
अब्रवीत्तस्य बहुशो गुणान्देव्याः समीपतः ।

129 Before 129, S ins दुर्योधन उवाच — ^a) K4
Dn1 T3 G8 हृद (for इमं) D8 4 7 प्राप्य पर, D8 चापि
पर T2 अपर तु प्रवक्ष्यामि — ^b) T3 पुरातन (for निबोध
मे) — ^c) G2 सकाशेन K2 V1 B2 8 8 Dn1 D2-4 7 T2
यद्, M8 त्व (for च)

130 ^a) M4 कृत्वा (for श्रुत्वा) Dn1 D4 चैतद्, D8
[ए]तच्च (by transp) K8 वय (for वचश्च) G2 श्रुत्वा
(for चित्र) — T2 om 130^b — ^b) S (T2 om)
हेतुकार्यार्थं (G2 यं च) तत्त्ववित्, Co as in text — ^a)
S2 D2 8 तत्र, V1 D2 8 काचिद्, B2 तस्य (for अत्र)

131 ^b) K1 जामदग्निर् B2 8 D8 4 7 महायज्ञा (for
तपा) — ^c) V1 D8 तस्य राम इति ख्यात — ^d) B2
बलान्वित (for गुणा)

132 ^a) S2 स तीव्र, V1 सुतीव्र D8 व्रतम् (for तप)
— ^b) K1 भवान्, D8 प्रभु V1 D2 8 प्रसादयति शंकर,
T2 8 G1 8 सप्रसादिनाम्भव (s10) — ^c) G2 प्रसक्तानि (for
आत्मा) — ^d) M1 नियत K8 D2 8 स (K8 स) जिते
न्द्रिय, G2 समि, M1 सर्व (s10)

133 ^b) B8 भक्त्या प्रशमनेन च — ^c) T2 विचित्र
चास्य विजयं — After 133, S (except T1) ins

289* प्रत्यक्षेण महादेव स्त्वां तनु सर्वशकर ।

134 G1 2 M2-4 om the ref K8 B1 8 4 Da1 Dn1
D1-7 महेश्वर, V1 B2 8 T1 8 शंकर, D8 रुद्र, T2 देव (for
ईश्वर) — ^a) K1 नाम (for राम) — ^b) V1 च (for मे)
D8 मे तवेप्सित, T1 8 G तव चेप्सि (T3 G8 छि) त — S1 reads
134^{ad} on marg — ^c) T1 च वचो मद्र, M1 धूतपाप्मान

(for पूतमात्मान) G2 कुरुष्व मे तदात्मान (s10) — ^d)
D8 भविष्यति (for अवाप्स्यसि)

135 ^a) K2 4 T1 8 तदास्त्राणि, V1 Da1 D1 5 6 महा,
G1 ममा — ^b) T1 G2 भूतो (for पूतो) B2 Dn1 D4
भविष्यति — ^c) K8 अद्य त्वाम्, K4 अपूतम्, B2 अपारम्
(for अपात्रम्)

136 ^{ab}) V1 [अ]स्तौ, B1 च (for तु) B8 D2 6
transp जामदग्न्यस्तु and देवदेवेन — ^d) T1 वद्य तं
(for [अ]वनत) D1 प्रभु, M2-4 प्रभो (for प्रभुम्)

137 Before 137, G1 ins राम — ^a) K1 2
जानामि, B (except B2) Da1 D1 8-5 7 जानाति B1 4 7
Da1 D1 8-5 7 देवेश, B3 [अ]पात्र मा, Dn1 मा देव — ^b)
S K B2 प्राप्त, Ca 0 पात्र (as in text) D8 यम् (for
माम्) K4 T1 अस्त्रधारणे B8 शस्त्रास्त्रधारणे तदा, Dn1
प्राप्तमस्त्रविधारणे — ^c) T1 तथा (for तदा) K8 V1
B2 Dn1 D2 T1 शुश्रूषवे K4 यते, D8 न्य च, M2-4
षतो, Co षते (as in text) B8 शुश्रूषते मे शस्त्राणि
— ^d) V1 D8 भगवन्, B8 भवान्वै (for भवान्मे) K1 8 4
V1 B1 Da1 D2 8 8 T2 G2 M2-4 अर्हसि

138 S (except T2) om the ref — ^b) V1 शमेन,
T1 8 G M व्रतेन (for दमेन) T2 शमेन च दमेन च
— ^c) V1 D8 जपो (for पूजो) Ca as in text — ^d)
K2 होममन्त्रै (for होममन्त्र) K8 परिरुक्तै, B2 4
पुरस्कृत

139 ^a) K4 आराधयित्वाञ्, T8 G1 8 समाराधितवाञ्
V1 D2 8 आराधयति (D2 यति, D8 यत) देवेश, T2 आराध

भक्तिमानेष सततं मयि रामो दृढव्रतः ॥ १४०
 एवं तस्य गुणान्प्रीतो बहुशोऽकथयत्प्रभुः ।
 देवतानां पितृणां च समक्षमरिसूदनः ॥ १४१
 एतस्मिन्नेव काले तु दैत्या *आसन्महाबलाः ।
 तैस्तदा दर्पमोहान्धैरबाध्यन्त दिवौकसः ॥ १४२
 ततः सभूय विबुधास्तान्दन्तुं कृतनिश्चयाः ।
 चक्रुः शत्रुवधे यत्नं न शेकुर्जेतुमेव ते ॥ १४३
 अभिगम्य ततो देवा महेश्वरमथाब्रुवन् ।
 प्रसादयन्तस्तं भक्त्या जहि शत्रुगणानिति ॥ १४४

प्रतिज्ञाय ततो देवो देवतानां रिपुक्षयम् ।
 रामं भार्गवमाहूय सोऽभ्यभाषत शंकरः ॥ १४५
 रिपून्भार्गव देवानां जहि सर्वान्समागतान् ।
 लोकानां हितकामार्थं मत्प्रीत्यर्थं तथैव च ॥ १४६
 राम उवाच ।
 अकृतास्त्रस्य देवेश का शक्तिर्मे महेश्वर ।
 निहन्तुं दानवान्सर्वान्कृतास्त्रान्युद्धुर्मदान् ॥ १४७
 ईश्वर उवाच ।
 गच्छ त्वं मदनुध्यानाभिहनिष्यसि दानवान् ।

C 8 1602
B 8 34 144
K 8 28 20

यित्वा शर्वं हि — ^b) M₂₋₄ सवत्सरान् (for वर्षगणान्) K₈ T₂ तथा — ^c) V₁ B₃ स (for च) S K₂ 4 तदा देवो (for महादेवो)

140 ^a) K₁ च तथा (for बहुशो) S (except T₂) असकृन्नाब्रवीत्तस्य — S K₁ 2 om (hapl) 140^b-141^a — ^b) K₈ समतत, T₈ G₁ 8 सकाशत M₄ सदीपत (for समी) — ^d) K₄ मम (for मयि) V₁ वीरो (for रामो)

141 S K₁ 2 om 141^a (cf v I 140) — ^a) S (except T₂) अस्य D₈ गुणै (for गुणान्) T₁ वीरो, T₈ G₁ 8 देवो (for प्रीतो) — ^b) S₂ प्रहसन् (for बहुशो) S K₂ कथयन् T₈ G₁ विभु (for प्रभु) T₁ बहुशोक भयाद्विभु — ^d) K₁ 4 V₁ B (except B₅) D (except Dn₁ D₈) T₁ 2 G₁ M अरिसूदन

142 Before 142, T₁ 8 G₁ 8 ins दुर्योधन — ^a) K₈ च (for तु) B₃ एतत्तत्रेव तदा काले — ^b) S K V₁ B₁ 3-5 D S ह्य (S₂ हा, B₃ Dn₁ T₂ चा) सन्, B₂ ह्यन्यान् (for *आसन्) — ^c) K₈ ते (for तैस्) K₈ D₈ T₂ 8 G₁ M दर्पमोहाद्वै, B₂ D₂ मोहाद्वै (D₂ द्वै), Dn₁ T₁ मोहाभ्या, (for मोहान्धैर) D₈ तैस्तु दर्पममोहाद्वै (sio) — ^d) V₁ Dn₁ D₈ प्राबा (D₈ व) ध्यत, B₁ 2 D₈ अव ध्यत, D₂ प्रबाध्यते, D₄ अवध्यते, T₂ प्रबोध्यत (for अबा)

143 ^a) G₁ तत्र (for तत) B₂ सस्तूय (for सभूय) K₄ विबुधान्, B₂ विविधान्, G₂ बहुलास् V₁ Dn₁ D₂ 6 T₂ ततस्ते विबुधा सर्वे — ^b) B₂ हत ते (for तान्दन्तु) — ^c) S K₁ 2 4 शक्रवधे (for शत्रु) G₂ शक्र शक्रवधे यत्नं (sio) — ^d) K₁ शक्तेर् (for शेकुर्) B₂ D₈ हतुम् (for जेतुम्) K₈ V₁ B D (except D₈) तान् (for ते) S (except T₂) न च जेतुमशक्नुवन्

144 ^a) K₈ अभितन्त्र, B₂ अभ्यगच्छन् (for अभि

गम्य) — ^b) T₁ महादेवम् (for महेश्वरम्) V₁ B D (except D₈) S उमापति (for अथाब्रुवन्) — ^c) K₁ 8 B₂ 4 D₈ प्र (D₈ प्रा) सादयतस्ते, V₁ B₁ Dn₁ D₂-4 6 7 S प्र (D₂ G₁ प्रा) सादयतदा (T₂ था) B₃ 5 Da₁ D₁ 5 प्रासादयत ते (for प्रसादयन्तस्त)

145 ^a) K₁ परिज्ञाय Dn₁ तदा (for ततो) S₂ देव — ^b) B₂ रिपुक्षये T₁ देवानां रिपुसक्षयं — ^c) Dn₁ आसीन, G₂ आयाय (for आहूय) — ^d) Dn₁ T₂ प्रत्यभाषत T₁ सोऽह्य, G₂ अभ्य (for सोऽभ्य)

146 Before 146, Da₁ D₁ 5 ins रुद्र उवाच — ^b) B₂ 4 D₈ 8 शत्रून् (for सर्वान्) — ^c) T₁ M₂₋₄ हितकाम्यार्थं — ^d) V₁ न प्रीत्यर्थं, B₂ प्रीत्यर्थं च, T₁ 2 G₁ 2 M मत्प्रियार्थं — After 146, V₁ B (except B₅) Da₁ D₁-7 ins

290* एवमुक्तं प्रत्युवाच त्र्यम्बक वरद प्रभुम् ।
 While, Dn₁ T₂ ins after 146

291* एवमुक्तस्तु देवेन भार्गव सुमहायशा ।
 प्रत्युवाचाथ देवेश शकर स कृताञ्जलि ।

[(L 1) T₂ तु (for सु) — (L 2) T₂ च (for [अ]-थ)]

147 D₈ om (hapl) 147, along with the ref — ^a) S₁ K₁ 2 V₁ D₂ अकृतार्थस्य, B (except B₂) Da₁ D₁ 8-5 7 S (except T₂) का शक्तिर्मम — ^b) K₈ V₁ B₂ Dn₁ D₂ 6 T₂ मम सयुगे (for मे महेश्वर) B₁ 8 5 Da₁ D₁ 8-5 7 T₁ 8 G₁ M अ (T₁ ह्य) कृतास्त्रस्य (T₁ सत्र) सयुगे — ^c) K₁ निहन्तुं

148 D₈ om. the ref. S₁ K₁-3 V₁ B D (except D₈) महेश्वर, S₂ श्रीमहादेव, T₁ 8 M देव, T₂ शकर, G₂ भव (for ईश्वर) — ^a) M₁ गच्छन् B Da₁ D₁ 5 7 मदनुज्ञातो (for *ध्यानात्) — ^b) B₂ निहनिष्यति, Da₁

विजित्य च रिपून्सर्वान्गुणान्प्राप्स्यसि पुष्कलान् ॥
दुर्योधन उवाच ।

एतच्छ्रुत्वा च वचनं प्रतिगृह्य च सर्वशः ।
रामः कृतस्वस्त्ययनः प्रययौ दानवान्प्रति ॥ १४९
अवधीदेवशत्रूस्तान्मददर्पबलान्वितान् ।
वज्राशनिसमस्पर्शैः प्रहारैरेव भार्गवः ॥ १५०
स दानवैः क्षततनुर्जामदम्यो द्विजोत्तमः ।
संस्पृष्टः स्थाणुना सद्यो निर्व्रणः समजायत ॥ १५१
प्रीतश्च भगवान्देवः कर्मणा तेन तस्य वै ।
वरान्प्रादाद्ब्रह्मविदे भार्गवाय महात्मने ॥ १५२

उक्तश्च देवदेवेन प्रीतियुक्तेन शूलिना ।
निपातात्तत्र शस्त्राणां शरीरे याभवदुज्जा ॥ १५३
तथा ते मानुषं कर्म व्यपोढ भृगुनन्दन ।
गृहाणास्त्राणि दिव्यानि मत्सकाशाद्यथेप्सितम् ॥
ततोऽस्त्राणि समस्तानि वराश्च मनसेप्सितान् ।
लब्ध्वा बहुविधान्नामः प्रणम्य शिरसा शिवम् ॥ १५४
अनुज्ञां प्राप्य देवेशाज्जगाम स महातपाः ।
एवमेतत्पुरावृत्तं तदा कथितवानृषि ॥ १५६
भार्गवोऽप्यददात्सर्वं धनुर्वेदं महात्मने ।
कर्णाय पुरुषव्याघ्रं सुप्रीतेनान्तरात्मना ॥ १५७

D1 ५ निष्यामि Ks V1 B D S शात्रवान् (for दानवान्)
— १) K1 विजित्य T1 हि (for च) B1 पुन (for रिपून्)
— २) K4 प्राप्स्यसि, V1 आप्स्यसि (for प्राप्स्यसि)

149 § K (except Ks) V1 B D (except Ds) om
the ref — १) K1 ३ V1 B D (except Ds) T1 G1 ३ M
तु (for च) — २) B1 तु (for च) K1 वर्चस, Ks Dn1
Ds T2 सत्वर (Ks र) (for सर्वशः)

150 १) K1 V1 B D (except Ds) अवधीद् (for
अवधीद्) S (except T2) ततोवधीदेवशत्रून् — २) §1
K2 दमदर्पबलान्वितान्, §2 दददर्श (s10), Ks Dn1 Ds T2
मददर्पसमन्वितान्, D1 4 T1 मददर्थ (T1 हर्ष) बलान्वितान्
— After 150^{ab}, V1 B D (except Ds) ins

292* मम युद्धं प्रयच्छन्व दैत्या युद्धमदोक्तदा ।
प्रेषितो देवदेवेन वो विजेतु महासुरा ।
इत्युक्ता भार्गवेणैव दैत्या युद्धं प्रचक्रुः ।
स तांनिहत्य समरे दैत्यान्भार्गवमनन्दन ।

[(L 1) B1 युद्धवलोक्यदा Ds युद्धे मदो — B2 repeats
lines 2-4 followed by 8 24 151-8 25 2 after
8 25 6 — (L 2) B5 महासुरान् — (L 3) Da1
D1 बोद्धु (for युद्ध) — (L 4) B2 निजने (for निहत्य)]
— १) K1 B2 ३ Dn1 Ds ३ वज्रा (B शक्रा) शनिसमप्रचर्यै,
Ks विज्ञातानि समप्रचर्यै

151 § K1 ३ 4 om 151^{ab} — १) Da1 D1 ३ क्षततनून्,
D1 ३ कृततनून् — २) S (except T2) नृपोत्तम (for
द्विजोत्तम) — ३) K1 ३ स स्पृष्ट, Ks सस्पृष्टा, B2 सप्रष्ट
G2 सहष्ट स्थाणुमासाद्य — ४) Dn1 निर्व्रण, Ds T2
निर्व्रण, G2 निपुण (for निर्व्रण) M2-4 समपद्यत (for
जायत).

152 १) Ks प्रीत स; T2 प्रीततो (s10) K4 एव (for

देव) — २) V1 T2 transp तेन and तस्य — ३) §2
ब्रह्मविदो, K1 विदा, Ks ब्रह्मावि*, Ks V1 B D S
बहुविधान्

153 १) G2 उक्त च S (except T2) प्रीतियुक्तेन
(for देवदेवेन) — २) T1 ३ G M देवदेवेन, T2 प्रीतियुक्तेन
— ३) § K1 ३ 4 विपाका (§2 sup in ता)न्, T1
विहितात्, Ca निपातात् (as in text) §2 K4 Ds (marg
as in text) शत्रूणां, K1 शास्त्राणां D2 निपातास्त्रविशि*णा
(s10) — ४) Ks मा भवदुज्जा

154 १) Ks T2 G2 ३ तथा ते, B2 तयाति, D1 तमाते,
D2 तथा त्व, G1 मया ते § K1 ३ 4 नानुरूपस्त्र, Ca मानुष
कर्म (as in text) — २) § K1 ३ 4 T1 G2 Co व्यपोढ, Ks
व्यापाडु (s10), Da1 D1 व्यापोढ, D7 व्यपोडु Ds (marg
as in text) व्यपोढ, T2 नापोहद्, T3 G3 M1 व्यपोहे (M1
हद्), Ca व्यपोढ (as in text) — ३) K1 Dn1
यथेप्सितान्

155 Before 155, N T2 ins दुर्योधन उवाच — १)
S (except T2 G2) समन्नाणि — २) K1 समरेप्सितान्,
B5 Da1 D1 ३ मनस प्रियान् (for मनसेप्सितान्) — ३)
§2 राज (for राम) — ४) T1 बहुधा (for शिरसा) V1
B5 Dn1 D2-4 ३ १ भव (for शिवम्)

156 १) T2 देवेश — २) T2 सुमहातपा — ३) B2
एव (for एतद्) — ४) B1 पुरा, T3 G M तथा (for तदा)
Ds तदाह भगवानृषि

157 १) Ks B2 ३ Da1 Dn1 D1 ३ [अ]ददत्, T1 ३ G M
ददौ V1 B1 D2-4 ३ १ ददौ दिव्य (V1 द्या), B2
[अ]दददिव्य (for [अ]ददात्सर्व) — २) V1 महास्त्राणि (for
धनुर्वेद) — Ds om 157^c-159^a — ३) G1 M2-4
पुरुषव्याघ्र (Ms भे)

वृजिनं हि भवेत्किञ्चिद्यदि कर्णस्य पार्थिव ।
नास्मै ह्यस्त्राणि दिव्यानि प्रादास्यद्भुगुनन्दनः ॥ १५८
नापि सूतकुले जात कर्णं मन्ये कथंचन ।
देवपुत्रमहं मन्ये क्षत्रियाणां कुलोद्भवम् ॥ १५९

सकुण्डलं सकवचं दीर्घबाहु महारथम् ।
कथमादित्यसदृशं मृगी व्याघ्रं जनिष्यति ॥ १६०
पश्य ह्यस्य भुजौ पीनौ नागराजकरोपमौ ।
वक्षः पश्य विशाल च सर्वशत्रुनिबर्हणम् ॥ १६१

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

२५

दुर्योधन उवाच ।

एव स भगवान्देवः सर्वलोकपितामहः ।

सारथ्यमकरोत्तत्र यत्र रुद्रोऽभवद्रथी ॥ १

रथिनाभ्यधिको वीरः कर्तव्यो रथसारथिः ।

C 8 1621
B 8 35 2
K 8 29 2

158 Ds om 158 (of v 1 157) — ^a) Ks Ds
M1 वृजिन T₂ G₂ s M₂₋₄ न (for हि) T₁ किं वा, M1
कश्चिद् (for किञ्चिद्) — ^b) T₁ s G M1 s अस्य (for
यदि) B₄ मारिष (for पार्थिव) — ^c) V₁ D₂ s सोस्मै
(for नास्मै) — ^d) Dn1 प्रादाचेद्, Ds s ना(Ds प्र)
दास्यद् — For 158^{ad}, S (except T₂) subst

293* सूतेन वर्धितो नित्य न शूद्रो नृप एव स ।

विशुद्धयोनिं विज्ञाय दिव्यान्यस्त्राप्यदाप्रभु ।

[(L 1) G₁ M₂₋₄ विद्वा(G₁ इ)न् (for नित्य) G₁ M न
(M₁ अ)सूतो (for न शूद्रो) T₁ न सूतो नापि चाविद्वान् G₂
सूतो न विद्वा वैश्यो न (for the prior half) — (L 2) M
ज्ञात्वा तु (for विज्ञाय) T₁ G₁ 2 मृगु (for प्रभु)]

159 Ds om 159^a (of v 1 157) — ^a) K₁
सूतकुल — ^b) S (except T₂) transp कर्णं and मन्ये
— ^c) V₁ Ds देवपुत्रसम (for मह) — After 159, Ks
V₁ B D S ins

294* विशिष्टमवबोधार्थं कुलस्येति मतिर्मम ।

सर्वथा न ह्ययं शक्य कर्णं सूतकुलोद्भव ।

[(L 1) Ks B₁ 4 s D (except Ds) T₁ s G M₁ s
विसृष्टम् Ca विशिष्टम् (as above) V₁ अवबोधय B₂ क्षत्रि
याणां च Da₁ D₁ s T₂ G₁ s Co अविरो(T₂ G₁ s बो)धार्थं,
Dn1 Ds m T₂ महतो गो(T₂ गा)त्राद्, Ds च महादेवाद्, T₁ अपि
पार्थस्य G₂ अपिबोधत्व M₂₋₄ नावबोधार्थं (for अव) Dn1
Ds T₂ इति मे नैष्ठिकी मति (for the posterior half)
— (L 2) S (except T₂) हि मे (for ह्ययं) B₃ T₁ s G
transp शक्य and कर्णं Dn1 सर्वथा न ह्यसवरय (for the
prior half) Co cites सर्वथा (as above) Ks कर्ण (for
कर्ण) Ks सूतकुलोद्भव]

160 = (var) 1 127 15 — ^b) G₁ दिव्यबाहुम् (for
दीर्घ) V₁ B₁ D₂ महाबल, Ds भुज, T₂ G₁ s अरिदम्

(for महारथम्) — ^a) K₁ कर्णम् T₁ रथम् (for कथम्)
V₁ D₂ s S (except T₂) आदित्यसकाश (for सदृश)
— ^d) V₁ D₂ s प्रसूयते (D₂ ति) (for जनिष्यति) S
(except T₂) मृगी (G₂ ग) सिंह प्रसूयते Ca as in text

161 ^a) B₁ 2 4 Ds 4 7 T₂ Gs यथा (for पश्य) T₁
पश्यस्य स K₁ 2 4 यस्य, V₁ त्वस्य, G₂ ह्यस्य (for ह्यस्य)
K₁ यत्तौ, Ds दिव्यौ, T₂ G एतौ (for पीनौ) — ^c) s K₄
Ds (marg as in text) चक्षु (for वक्ष) — ^d) s₂ K₄
सर्वशत्रुनिबर्हण T₁ s G M सर्वशस्त्रसह रणे, T₂ भुवतो मम
सुप्रभो — After 161, Ks 4 V₁ B D S ins

295* न त्वेष प्राकृत कश्चित्कर्णो वैकर्तनो वृष ।

महात्मा ह्येष राजेन्द्र रामशिष्य प्रतापवान् ।

[(L 1) Da₁ D₁ s T G₁ 2 M₁₋₃ त्वेव, Ds त्वेव, Gs
त्वय M₄ त्वेह (for त्वेष) Co cites प्राकृत (as above)
B₁ 5 नृप, Da₁ D₁ 5 नृप, S वृष]

Colophon om in Ds — Adhy name s K₂ 4 B₂
त्रिपुरवध, K₁ s V₁ B₁ 4 Da₁ Dn1 D₁ 8-5 7 त्रिपुरवधोपा
ख्यान, T₂ कर्णमाहात्म्य, M₁ कर्णमाहात्म्यकथन — Adhy
no (figures words or both) s₂ 24 (as in text),
B₁ 2 Dn1 Ds 34, B₂ D₄ s 35, Da₁ 45, D₁ T₁ s G M
28, T₂ 30

25

1 Ds om 1^{ab} with the ref Bs om the ref — ^a)
M₁ भवेत् (for एव) — ^b) T₂ G ब्रह्मा (for सर्व)
— ^c) Bs ब्रह्मा (for तत्र) — ^d) K₂ B₁ s 4 Ds 4 7
ब्रह्मा (for यत्र) K₃ भवेद् (for ऽभवद्) S (except
T₁) रथे (for रथी)

2 ^a) V₁ B D T₂ s G रथिनोभ्य (Da₁ D₁ s G₂ नो

C 8 1621
B 8 35 2
K 8 29 2

तस्माच्च पुरुषव्याघ्र नियच्छ तुरगान्युधि ॥ २

संजय उवाच ।

ततः शल्यः परिष्वज्य सुतं ते वाक्यमब्रवीत् ।

दुर्योधनमभिन्नः प्रीतो मद्राधिपस्तदा ॥ ३

एवं चेन्मन्यसे राजन्गान्धारे प्रियदर्शन ।

तस्मात्ते यत्प्रियं किञ्चित्तत्सर्वं करवाण्यहम् ॥ ४

यत्रास्मि भरतश्रेष्ठ योग्यः कर्मणि कर्हिचित् ।

तत्र सर्वात्मना युक्तो वक्ष्ये कार्यधुर तव ॥ ५

यत्तु कर्णमहं ब्रूयां हितकामः प्रियाप्रियम् ।

मम तत्क्षमता सर्वं भवान्कर्णश्च सर्वशः ॥ ६

कर्ण उवाच ।

ईशानस्य यथा ब्रह्मा यथा पार्थस्य केशवः ।

तथा नित्यं हिते युक्तो मद्राज भजस्व नः ॥ ७

शल्य उवाच ।

आत्मनिन्दात्मपूजा च परनिन्दा परस्तरः ।

अनाचरितमार्याणां वृत्तमेतच्चतुर्विधम् ॥ ८

यत्तु विद्वन्प्रवक्ष्यामि प्रत्ययार्थमहं तव ।

आत्मनः स्तवसंयुक्तं तन्निबोध यथातथम् ॥ ९

अहं शक्रस्य सारथ्ये योग्यो मातलिबत्प्रभो ।

अप्रमादप्रयोगाच्च ज्ञानविद्याचिकित्सितैः ॥ १०

ह्यधिको, T₁ रथिना ह्यधिको S₁ K₈ 4 V₁ B Dn₁ D₂₋₄ 8 7 M₂₋₄ वीर, K₁ वीर, T₂ वात्र (for वीर) — ^b) K₁ कर्तव्य, T₂ तुल्यो वा (for कर्तव्यो) — V₁ B₁ 5 Dn₁ D₈ T₂ om 2nd B₂ reads 2nd after line 4 of App I (No 5) Da₁ D₁ 5 repeat 2nd at the end of App I (No 5) After 2, K₄ V₁ B D T₂ ins a passage given in App I (No 5)

3 K₁ 8 D₈ T₁ om the ref T₂ reads 3-6 for the first time after line 57 of App I (No 5) — ^{ab}) K₁ कथम् (for वाक्यम्) V₁ D₈ स शल्यः प्राजलिर्भूत्वा परिष्वज्य च पार्थिव — ^c) K₃ V₁ B D S अभिन्न (Da₁ D₁ 5 न्न) — ^d) D₄ T₁ तथा (for तदा) V₁ D₈ मद्राधिपतिरब्रवीत्

4 Before 4, N (except D₈) ins शल्य उवाच — ^a) B₂ D₈ यन् (for चेन्) S₁ K₂ उच्यसे, K₁ वक्षिमे (sic), K₄ उच्यते (for मन्यसे) — ^b) S₁ K₂ G₈ प्रियदर्शन — ^c) V₁ D₈ एष (for तस्मात्) — ^d) G₂ प्रिय (for सर्व) B₂ करवाणि वै (for वाण्यहम्)

5 ^a) K₈ D₈ यत्रास्मिन्, B₈ तत्रास्मि T₂ तत्तोस्मि, T₈ G₁ 8 तस्मिस्तु (for यत्रास्मि) Da₁ D₁ 5 भारतश्रेष्ठ — ^b) B₁ 8 4 D₈ योग्य (for योग्य) Da₁ D₁ 5 M₄ कर्मणि (for कर्मणि) K₁ कर्हिचित् (for कर्हि) — ^c) T₂ तथा (for तत्र) D₁ 5 M₁ सर्वात्मनो (for त्मना) — ^d) K₈ वक्षे, B₈ वक्ष्ये, T₁ रक्षे, G₂ वक्ष्ये, G₈ 0 वक्ष्ये (as in text) B₈ Da₁ D₁ 5 8 8 8 G₂ कार्यधुरं (D₈ ध्रुव), T₂ कार्यतर (for कार्यधुर) K₂ वक्ष्ये कार्यधुरधर, V₁ बाह्ये कार्यं वर वर, V_{1m} वक्ष्ये कार्यस्य सभवः, B₁₋₈ Dn₁ D₈ 4 4 M₁ वक्ष्ये कार्यं परतप — After 5, V₁ reads (on marg) 7th, repeating it in its proper place

6 ^a) T₁ 8 G₂ M₂₋₄ यत्तत्, T₈ G₁ 8 यद्यत्, M₁ यत् (submetric) (for यत्तु) B₁ कर्मम् (for कर्णम्) — K₁ D₁ ब्रूया D₈ यत्तु ब्रूयामह कर्मा — ^b) K₈ G₈ हितकाम, D₁ हित काम, T₂ हित काम K₄ V₁ B (except B₈ 5) Dn₁ D₈ 4 7 प्रियाप्रिये (K₄ यौ), T₈ G₂ 8 प्रियवद (G₂ द) — ^c) K₈ मे स (for मम) — Dn₁ D₈ तु (for तत्) S₂ K₄ B₈ Da₁ D₁ 4 5 T₈ G₈ क्षम्यता, T₁ क्रमता (for क्षमता) — ^d) B₁ कर्णस्य (for कर्णश्च) D₈ सर्वथा, C₈ सर्वश (as in text) — After 6 B₂ repeats lines 2-4 of 292* followed by 8 24 151-8 25 2

7 V₁ reads 7th for the first time after 5 — ^a) K₁ युक्ते, C₈ युक्तो (as in text) — ^d) K₁ मद्राजाः, M₄ मद्राज (for मद्र) V₁ B D T₁ 8 G₁ 8 M भवस्व, T₂ भरस्व, G₂ भवास्व (for भजस्व) B₈ Da₁ D₁ 5 S (except T₂) मे (for न)

8 T₁ om the ref — ^a) K₁ 8 B₄ G₁ 2 आत्मनिन्दा च (G₁ दाश्च) पूजा च (G₂ जाश्च) — ^b) S₂ K₄ परस्तुतिः, B₁ स्तप, T₁ M₁ स्तव, T₂ स्तव, T₈ G₈ [आ]त्मन स्तव C₈ oites स्तव — ^d) V₁ एव (for एतत्) V₁ Dn₁ D₈ 8 चतुष्टय (for विधम्)

9 Before 9, T₁ ins शल्य — ^a) V₁ D₂ यत्ते, B₂ बहु, B₈ वर, Da₁ D₁ 5 यस्तु, Dn₁ य तु (for यत्तु) K₈ यत्तु विद्वत्प्रवक्ष्यामि, T₂ चतुर्विधं प्रवक्ष्यामि — ^b) T₂ 8 G₁ 8 इदं (for अहं) B₁ (marg as in text) पुन (for तव) B₈ प्रयत्नाच्च महत्तर — ^c) K₄ आत्मानं, M₄ आत्मान T₂ स्तवयुक्तं त — ^d) T₂ निबोधय (for तन्निबोध)

10 ^b) K₂ योगो (for योग्यो) D₈ प्रभो — ^c) S₁ K₁ 4 अप्रयासप्रयोगाच्च (S₂ K₁ गश्च, K₄ गाश्च),

ततः पार्थेन संग्रामे युध्यमानस्य तेऽनघ ।

वाहयिष्यामि तुरगान्निज्वरो भव स्रतज ॥ ११

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

२६

दुर्योधन उवाच ।

अयं ते कर्ण सारथ्यं मद्राजः करिष्यति ।
कृष्णादभ्यधिको यन्ता देवेन्द्रस्येव मातलिः ॥ १
यथा हरिहयैर्युक्तं संगृह्णाति स मातलिः ।
शल्यस्तव तथाद्ययं संयन्ता रथवाजिनाम् ॥ २
योधे त्वयि रथस्ये च मद्राजे च सारथौ ।
रथश्रेष्ठो ध्रुवं संख्ये पार्थो नाभिभविष्यति ॥ ३

संजय उवाच ।

ततो दुर्योधनो भूयो मद्राज तरस्त्रिनम् ।
उवाच राजन्संग्रामे संयच्छन्त ह्योत्तमान् ॥ ४
त्वयाभिगुप्तो राधेयो विजेष्यति धनंजयम् ।
इत्युक्तो रथमास्थाय तथेति प्राह भारत ॥ ५
शल्येऽभ्युपगते कर्णः सारथिं सुमनोऽब्रवीत् ।
खं स्रत स्यन्दनं मह्यं कल्पयेत्यसकृत्परम् ॥ ६

C 8 1676
B 8 35 7
K 8 30 7

B₁ अग्रमत्तत्र, D₂ s T₁ s G अग्रमादात्त्र Ca o oite
अग्रमाद, and प्रयोग — ^a) K₁ V₁ ज्ञानविद्याचिकित्सनै
II ^a) K₈ Dn₁ D₈ S तस्मात्, D₈ तथा (for तत)
D₈ G₂ पार्थस्य (for पार्थेन) D₁ तत प्रार्थितसंग्रामे — ^a)
M₄ वहयिष्यामि (for वाह) G₈ वाहयिष्ये रथवर — ^a)
त्वं धीरो, M₁ निज्वरो (for निज्वरो) Dn₁ M₁ स्रतज

Colophon om in S (except T₂) — Day of Karna's
Generalship Ś₂ द्वितीययुद्धदिवसे, K₄ प्रथम — Adhy
name Dn₁ शल्यसारथ्य, T₂ शल्यसारथ्याभ्युपगम
— Adhy no (figures, words or both) Ś₂ 25 (as
in text), B₁ D₈ s 35, B₂ 65, Da₁ 46, D₁ 29,
D₄ s 36, T₂ 31

26

1 ^a) D₁ s अभ्यधिको (for अभ्य) T₁ [S]यं वा, T₂
यन्ताद् (for यन्ता) — K₈ om 1^a-3^a — ^a) K₁ V₁ B
D T₂ देवेशस्य, T₁ s G M वासवस्य (for देवेन्द्रस्य) D₂
च (for [इ]व) G₂ सारथि (for मातलि)

2 K₈ om 2 (of v 1 1) D₈ G₂ om (hapl)
2^{ab} — ^b) B₁ च (for स) T₁ G₁ s M रथ (M₁ तथा)
गृह्णाति मातलि, T₂ संगृह्णातीह मातलि — ^a) V₁ B
D S transp तव and तथा — ^a) D₈ स यता (for
संयन्ता) K₁ रथवाजिन, Dn₁ सारथि, T₁ सुत्तम (for
वाजिनाम्)

3 K₈ om 3^{ab} (of v 1 1) — ^a) D₈ योधयित्वा,
G₂ M₂-4 योधे त्वयि V₁ Ca बलस्ये (for रथस्ये) Da₁
वा (for च) T₁ योधे त्वधिरथस्ये च — ^b) T₁ s G

M₁ महारथे (M₁ थ), M₂-4 च यतरि (for च सारथौ)
— ^a) K₂ Dn₁ रथश्रेष्ठौ, T₂ G₁ s श्रेष्ठ (for श्रेष्ठो)
⊗ Co अथ श्रेष्ठ इति वा पाठ । ⊗ V₁ (marg as in text)
लेख्ये, M₁ सखौ, M₂-4 सखे (for सत्ये) — ^a) K₈ B₁ s-5
Da₁ D₁-3 5-7 पार्थानभिभविष्यति, V₁ पार्थो वै न भविष्यति,
B₂ Dn₁ D₄ s T₂ कृष्णावभिभविष्यति (Dn₁ थ, T₂
थ), M₁ पार्थोपि* भविष्यति, M₂-4 पार्थ ह्यभिभविष्यति
Co cites अभिभविष्यति (as in text)

4 K₈ om (hapl) 4^b-5^a — ^b) Dn₁ T₁ s यशस्त्रिन
(for तर) — After 4^{ab}, Ś₁ K₄ V₁ B D S ins
296* S-युषिते पर्युपस्थिते ।

कर्णस्य यच्छ संग्रामे

[Ś₁ om line 1 — (L 1) B₈-5 Da₁ Dn₁ D₁ s -युषिते,
D₂ युषि ते, D₈ मयि ते, T₂ [S]युषिते (for S-युषिते)
T₁ s G M प्रश्रि(G₂ ती)तो मधुर वच — (L 2) T₂
यच (for यच्छ)]

— ^a) K₁ V₁ B D S मद्राज (G₂ जन) (for सयच्छ
न्त) D₈ सुरोत्तमान् (for हयो) D₈ (marg sec m)
मद्रेश तुरगोत्तमान्

5 K₈ om 5^a (of v 1 4) — ^a) K₁ [अ]तिगुप्तो,
D₈ [अ]भियुक्तो, G₈ (before corr) द्वि गुप्तो (for
[अ]भि) — ^b) T₁ विशेष्यति (for विजे) — ^a) K₈
इत्युक्त्वा (for क्तो) Dn₁ D₈ T₂ आस्थातु (for आस्थाय)

6 T₈ om 6^{ab} — ^a) M₁ शल्यो (for शल्ये) K₁ s
M₁ [S]भ्युपगते, K₈ [S]भ्युपा (for [S]भ्युप) T₁ G₂
शल्यभ्युपगमे कर्ण — ^b) D₈ सारथ्य (for सारथि) K₈
V₁ B D Co सुमना (for सुमनो) S सारथ्याय त(M₁
कु)तो ब्रवीत् — ^a) Ś₁ K₈ B D त्व स्रत, V₁ S ख

C 8 1676
B 8 36 7
K 8 30 8

ततो जैत्रं रथवर गन्धर्वनगरोपमम् ।
विधिवत्कल्पितं भर्त्रे जयेत्युक्त्वा न्यवेदयत् ॥ ७
तं रथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णोऽभ्यर्च्य यथाविधि ।
संपादितं ब्रह्मविदा पूर्वमेव पुरोधसा ॥ ८
कृत्वा प्रदक्षिणं यत्नादुपस्थाय च भास्करम् ।
समीपस्थं मद्रराज समारोपयदग्रतः ॥ ९
ततः कर्णस्य दुर्धर्षं स्रन्दनप्रवर महत् ।
आरूढ महातेजाः शल्यः सिंह इवाचलम् ॥ १०
ततः शल्यास्थितं राजन्कर्णः स्वरथमुत्तमम् ।
अध्यतिष्ठद्यथाभोदं विद्युत्स्वन्तं दिवाकरः ॥ ११

तावेकरथमारूढावादित्याग्निसमत्विषौ ।
व्यभ्राजेतां यथा मेघं सूर्याग्नी सहितौ दिवि ॥ १२
संस्तूयमानौ तौ वीरौ तदास्तां द्युतिमत्तरौ ।
ऋत्विक्सदस्यैरिन्द्राग्नी हूयमानाविवाध्वरे ॥ १३
स शल्यसंगृहीताश्चे रथे कर्णः स्थितोऽभवत् ।
धनुर्विस्फारयन्वोर परिवेषीव भास्करः ॥ १४
आस्थितः स रथश्रेष्ठ कर्णः शरगभस्तिमान् ।
प्रबभौ पुरुषव्याघ्रो मन्दरस्थ इवांशुमान् ॥ १५
तं रथस्थं महावीर यान्तं चामिततेजसम् ।
दुर्योधनः स्म राधेयमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १६

(V1 T2 M3 4 स्व, G2 सु)सूत (for स्व सूत) — ^a)
K8 त्वर (for त्वरन्) K4 कल्पयाद्य सकृत्त्वरन्, D2 कल्पये
त्व सरत्वर (s10), T1 कल्पये त सकृत्त्वरन्

7 ^a) Ś2 जैत्र (s10) (for जैत्र) — ^o) K4 G1 M1
भर्त्रे, V1 B D (except Dn1 D6) M3 4 भर्त्रे (D5 8
M3 4 ऋ), T2 सर्वे (for भर्त्रे) — ^a) K1 T2 न्यवेदयन्

8 ^a) Ś2 रथिन (for रथिना) K3 4 श्रेष्ठ, V1 Da1
D1 2 5 T2 श्रेष्ठ (for श्रेष्ठ) — ^b) B2 [S]भ्येत्स्व (for
ऽभ्यर्च्य) — ^o) Ś K1 2 4 संपादितो, T2 सस्कारित, Cc
संपादित (as in text)

9 ^a) T1 यत्तो (for यत्नाद्) — ^b) T1 ह्युपस्थाय
D8 भास्करि — ^o) S2 मद्रराज, S (except T2) पति
(for राज) — ^a) D8 अग्रज (for अग्रत) V1
B D3 4 7 आरोह त्व(V1 हितु)मथाब्रवीत्, Da1 D1 5
आरोहेति तमब्रवीत्, S (except T2) समारोहेत्यथाब्रवीत्

10 ^a) K8 दुर्योध, K4 Dn1 T2 G2 दुर्धर्ष, G1 M1
दुर्धर्ष — ^b) K4 D8 G2 स्रन्दन — ^o) Ś2 महातेज
— K1 om 10^a — ^a) T2 शल्य सिंह यथाचल

11 ^a) Ś K4 D3 8 शल्यस्थित, V1 B (except B5)
D 7 शल्याभित, Dn1 D6 शल्ये स्थिते, D1 T1 2 G1 2
शल्य स्थित, D2 शल्योस्थितो, Cc शल्यास्थित (as in
text) B Da1 D1 3-5 दृष्ट्वा (for राजन्) K3 तत
कृत्वा स्थित राजन् (s10) — ^b) B D8 स्व रथम्, G2 स रथम्
(for स्व) — ^o) Ś1 K2 4 V1 B Dn1 D8 M3 अभ्य
(K4 त्व)तिष्ठद् (for अध्य) D8 (marg as in text)
यथाभोधि (for भोद) Ś2 अभितिष्ठ यथाभोदा (s10)
— ^a) Ś2 K1 Da1 D1 5 T2 G M2-4 विद्युद्वर्त, K8
विधूर्त च, B1 T1 विद्युत त (for विद्युत्स्वन्त) K1 3 G1
दिवाकर (for कर)

12 K1 damaged — ^b) D2 समत्विषै, S (except
T2) द्युती (T3 G8 त्रि) — ^o) V1 D2-4 7 अभ्राजेता
(for व्यभ्रा) K4 मेघौ, T1 G1 M1 3 4 मेघे, T3 सरये,
G2 सखे, G3 सधे (for मेघ) — ^a) T1 सहितौ चद्रभास्करौ
Ca as in text

13 ^b) Ś2 द्युतिमत्तरा, V1 उग्रमत्तरौ, B2 T1 द्युतिसत्त-
मौ, B3 5 D3 4 7 मत्तमौ (for मत्तरौ) — ^o) D2 8 T2
रि(D8 र)त्विक्सदस्यैर्, M2 ऋत्युक्सदस्यैर् (for ऋत्वि
क्स) Cc otes ऋत्विज् and सदस्या V1 ऐन्द्राग्नी T1
इन्द्राग्नि — ^a) Ś2 K8 V1 B (except B5) D 8
स्तूयमानौ (for हूय)

14 ^a) D8 संग्रहीताश्चे — ^b) B1 2 Dn1 D2 3 5 T2
G M बभौ (for ऽभजत्) V1 रथे कर्णं स्थितौ बभौ, T1 रथे
तिष्ठन्महाबल — ^o) K1 घोष (for घोर) — ^a) Ś2
K1 2 4 B1 3 5 D8 7 परिवेशीव, G1 परीवेषीव (for परि)
Cc otes परिवेषी (as in text)

15 ^a) D5 3 T1 आभित, M3 आस्थिते (for आस्थित)
D1 5 स रथ श्रेष्ठ, G2 सुरथश्रेष्ठ — ^b) Da1 D1 शरगभ
स्थिमान्, T1 चरगभस्तिमान्, T2 क्षत — V1 om (hapl)
15^{ad} — ^o) K8 प्रबलो (for प्रबभौ) M2 पुरुषव्याघ्र

16 ^a) S (except T2) प्रयात (for रथस्थ) K1
महात्मान, K8 V1 B D S बाहु (Dn1 हो) (for वीर)
— ^b) S lacuna for यान्त चा K3 V1 B2 4 5 D 8
युद्धाय (for यान्त च) D8 [अ]मिततेजसा B3 योद्धा
रमतिविभ्रम — ^o) K च, V1 B1 - D T2 तु, B2 स,
T1 3 G M [अ]थ (for स्म) — After 16, S (except
T2) ins an addl colophon [Adhy name T1
M1 शल्यरथारोहण, G1 शल्यसारथिरोहण — Adhy no
(figures, words or both) S (except T2) 29]

अकृतं द्रोणभीष्माभ्या दुष्कर कर्म संयुगे ।
 कुरुवाधिरथे वीर मिषतां सर्वधन्विनाम् ॥ १७
 मनोगतं मम ह्यासीद्भीष्मद्रोणौ महारथौ ।
 अर्जुनं भीमसेनं च निहन्ताराविति ध्रुवम् ॥ १८
 ताभ्या यदकृतं वीर वीरकर्म महामृधे ।
 तत्कर्म कुरु राधेय वज्रपाणिरिवापरः ॥ १९
 गृहाण धर्मराजं वा जहि वा त्व धनजयम् ।
 भीमसेन च राधेय माद्रीपुत्रौ यमावपि ॥ २०
 जयश्च तेऽस्तु भद्र च प्रयाहि पुरुषर्षभ ।
 पाण्डुपुत्रस्य सैन्यानि कुरु सर्वाणि भस्मसात् ॥ २१
 ततस्तूर्यसहस्राणि भेरीणामयुतानि च ।

वाद्यमानान्यरोचन्त मेघशब्दा यथा दिवि ॥ २२
 प्रतिगृह्य तु तद्वाक्यं रथस्थो रथसत्तमः ।
 अभ्यभाषत राधेयः शल्यं युद्धविशारदम् ॥ २३
 चोदयाश्चान्महाबाहो यावद्धन्मि धनंजयम् ।
 भीमसेनं यमौ चोभौ राजानं च युधिष्ठिरम् ॥ २४
 अद्य पश्यतु मे शल्य बाहुवीर्ये धनंजयः ।
 अस्ततः कङ्कपत्राणा सहस्राणि शतानि च ॥ २५
 अद्य क्षेप्याम्यहं शल्य शरान्परमतेजनान् ।
 पाण्डवानां विनाशाय दुर्योधनजयाय च ॥ २६
 शल्य उवाच ।
 स्रुतपुत्र कथं नु त्वं पाण्डवानवमन्यसे ।

C 8 1697
 B 8 36 27
 K 8 30 28

17 Before 17, S (except T₂) ins दुर्योधन — ^a)
 K₈ D₄ यत्कृत (for अकृत) V₁ भीष्मद्रोणाभ्या — ^b)
 D₈ दुष्कृत (for दुष्कर) S (except T₂) आहवे कर्म दुष्कर
 — ^c) T G [अ]तिरथे (G₂ थो) (for [आ]धि)
 18 ^a) K₈ महादासीद्, K₄ M₂₋₄ ममाद्यासीद् — ^c)
 Da₁ D₁ वा (for च) — ^a) K₈ निर्यताराव्, G₁ न हताराव्
 (for निह) Da₁ D₁ प्रभो (for ध्रुवम्)
 19 ^a) B₁ आभ्या (for ताभ्या) K₄ यद्यत्कृत, G₂
 यत्कृत (for यदकृत) — G₂ om 19^b-21^a — ^b) D₈
 धीरकर्म, T₁ कर कर्म, T₂ कुरु कर्म, T₃ G₁ कर्म कर्ण (for
 वीरकर्म) V₁ B₁ 4 Dn₁ D₂ S महाहवे (for मृधे)
 — ^c) V₁ G₁ तत्कुरुवाद्य (G₁ ल्व च) राधेय — S₁ K₁ 2
 om (hapl) 19^a-20^a — ^a) D₂ इवारिषु (for पर)
 20 G₂ om 20 (of v 1 19) S₁ K₁ 2 om
 20^{abc} (of v 1 19) — ^a) T₁ च (for वा)
 — ^b) Dn₁ त्व वा (by transp), D₈ त्व वै, T₁ 8 G₁ 8 पार्थ
 — ^c) V₁ D₂ 8 S (except T₂, G₂ om) कौतेय (D₂ M₂
 य), Dn₁ राधेय
 21 G₂ om 21^a (of v 1 19) — ^a) V₁ B₅ D₂ 8
 तु (for च) D₈ सुरेन्द्र (for स्तु भद्र) V₁ B D (except
 Dn₁) S (except T₂, G₂ om) ते (for च) — ^b) K₄
 पुरुषर्षभ, D₈ नरवर्षभ, S (except T₂) त्व नरर्षभ (for
 पुरुष) — ^c) S (except T₂) पाण्डवेयानि (for
 पाण्डुपुत्रस्य) T₃ G transp सैन्यानि and सर्वाणि
 22 ^b) V₁ अयुधानि (for तानि) — ^c) T₁ वार्यमा
 णानि T₁ 8 G M [अ]शोभत (for [अ]रोचन्त) — ^a)
 K₁ 8 V₁ B (except B₅) Dn₁ D₂₋₄ 8 M मेघशब्दो
 (for शब्दा) T₁ यथा भुवि, M₁ यथाध्वनि

23 ^a) V₁ D₈ प्रगृह्य स (for प्रतिगृह्य) — ^b) B₂
 D₈ रथिसत्तम (D₈ म) — ^a) B₂ शैल्य (for शल्यं)
 K₈ B₂ T₃ G M₁ युद्धविशारद
 24 ^a) Da₁ D₁ 8 वाहय, D₈ 8 नोदय (for चोदय)
 K₄ [अ]स्वान्, B₂ [अ]स्वान् S (except T₂) महेश्वास (for
 महाबाहो) — ^b) K₁ 8 G₂ यावद्धर्मि, T₁ द्धर्मि, G₁
 द्धन्वी (for द्धन्मि) — ^c) S₂ भीमसेनो, K₁ Dn₁ M₁
 सेन, V₁ सेनौ (for सेन) D₈ तथा, T₁ यम (for यमौ)
 D₈ चैव (for चोभौ)
 25 ^a) K₁ अद्य (for अद्य) D₈ पश्यतु — ^b) K₈
 T₁ G₂ धनजये (K₈ य), D₂ 8 परे जना — ^c) B₂
 पश्यत, D₁ अस्तत B₂ कङ्कपत्राणि (for पत्राणा)
 26 ^a) K₄ प्रेष्यामि, D₈ क्षेप्यामि (sio), D₈ क्षे
 प्यामि, T₁ जेष्यामि, T₂ क्षिपामि, T₃ क्षेप्यामि (sio) (for
 क्षेप्यामि) V₁ D₂ 8 शत्रौ, G₁ शल्य — After 26^a,
 T₁ ins
 297* पाण्डवान्सजनार्दनान् ।
 सचोक्ष्यामि रणे शल्य
 — ^b) V₁ D₂ परमतेजसान्, B₁ 8 Dn₁ तेजस, D₈
 तापनान् K₈ स शल्यामिततेजसा — ^c) Dn₁ पचालाना
 (for पाण्डवानां) M विनाशार्थ (for शाय) — ^a) D₈
 दुर्योधनहिताय च, T₂ अस्माक विजयाय च — After 26,
 S ins
 298* सजय उवाच ।
 एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य शल्य कर्ण वचोऽब्रवीत् ।
 [T₂ om the ref]
 27 S om the ref — ^a) K₈ सूर्यपुत्र (for सूत)
 K₈ Dn₁ तु, T₂ ओ (for तु) T₁ 8 G M कथं तु

C 8 1697
B 8 26 28
K 8 30 28

सर्वास्त्रज्ञान्महेष्वासान्सर्वानेव महारथान् ॥ २७
अनिवर्तिनो महाभागानजेयान्सत्यविक्रमान् ।
अपि सजनयेयुर्ये भयं साक्षाच्छतक्रतोः ॥ २८
यदा श्रोत्र्यसि निर्घोषं विस्फूर्जितमिवाशनेः ।
राधेय गाण्डिवस्याजौ तदा नैवं वदिष्यसि ॥ २९
सजय उवाच ।
अनादृत्य तु तद्वाक्यं मद्राजेन भाषितम् ।

द्रक्ष्यस्यद्येत्यवोचद्वै शल्यं कर्णो नरेश्वर ॥ ३०
दृष्ट्वा कर्णं महेष्वासं युयुत्सुं समवस्थितम् ।
चुक्रुशुः कुरवः सर्वे हृष्टरूपाः परतप ॥ ३१
ततो दुन्दुभिघोषेण मेरीणां निनदेन च ।
बाणशब्दैश्च विविधैर्गर्जितैश्च तरस्विनाम् ।
निर्ययुस्तावका युद्धे मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ३२
प्रयाते तु ततः कर्णे योधेषु मुदितेषु च ।

(T₁ s G₈ तु) तान्महावीर्यान्, Ca as in text — ^b) T₁ G₂ इति मन्यसे, M अतिमन्यते (M₁ से) — ^c) G₁ सर्वास्त्रज्ञान् K₄ महास्वासान् (sio) (for महे) B₂ सर्वानस्त्रविदा श्रेष्ठान् — ^d) B (except B₂) Da₁ D₁ 3-5 १ महाबलान् (for रथान्)

28 ^a) Hypermetric V₁ D₈ अनिवर्त्यान्, D₈ अनुवर्तिनो, T₂ अनिवर्तितान् (for वर्तिनो) — ^b) B (except B₂) D₈ 4 १ अजय्यान्, D₈ अक्षय्यान्, D₈ अजेया (for अजेयान्) D₈ सत्वविक्रमान्, D₈ सद्धा (for सत्य) — ^c) D₈ (marg sec m as in text) सजननेयुर (for नयेयुर) T₁ s G M₁ 2 4 ते (for ये) K₄ अपि सजयेयुर्युद्धेन (hypermetric), M₈ अपि सजनये युद्धे — ^d) K₄ देव (for भय) B₁ साख्यात् (for साक्षात्) S₂ शतक्रतु, K₄ क्रतु (for क्रतो)

29 ^a) S₂ K₄ यथा (for यदा) T₁ s G₁ s M श्रोतासि (for श्रोत्र्यसि) G₂ यदा श्रोता विनिर्घोष — ^b) K₄ इवासने, Da₁ D₈ शनै (for शने) — ^c) S₁ K₁ 2 4 पाण्डवस्याजौ, D₈ गाजिव, S (except T₂) पार्थिवनुष — ^d) D₈ नैव (for नैव) M₂-4 भविष्यसि (for वदि) — After 29, K₈ 4 V₁ B D T₂ s G M ins

299* यदा द्रक्ष्यसि भीमेन कुञ्जरानीकमाहवे ।
विशीर्णदन्त निहत तदा नैव वदिष्यसि ।
यदा द्रक्ष्यसि सभामे धर्मपुत्र यमौ तथा ।
शितैः पृषत्कैः कुर्वाणानभ्रच्छायामिवाम्बरे ।
अस्यत क्षिपवतश्चारीन्लघुहस्तान्दुरासदान् । [5]
पार्थिवानपि चान्यास्त्व तदा नैव वदिष्यसि ।

[B₂ transp lines 1-2 and 3-4 D₈ reads line 1 on marg sec m — (L 1) T₂ G M द्रष्टासि (for द्रक्ष्यसि) — (L 2) K₈ G₂ विशीर्णदन्त K₄ विशीर्ण तदन्त, T₂ विशीर्णतुड (for दन्त) G₁ 2 नैव (for नैव) D₈ वदिष्यसि (for वदि) — M om lines 3-6 — (L 3) K₄ द्रक्ष्यसि, D₈ पश्यसि (for द्रक्ष्यसि) T₂ सभामे धर्मपुत्र च, T₂ G यदा ज्येष्ठ पाण्डवेय (for the prior half) V₁ D₈ महाराज, T₂ भीम चापि (for धर्मपुत्र) B₂ D₈ 4 १ तदा (for

तथा) T₂ G माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ (for the posterior half) — (L 4) Om in G₁ K₈ पृषत्कै, Dn₁ पृषद्भि (for पृषत्कै) K₈ D₈ कुर्वाणौ (for गान्) Da₁ D₈ अभ्रच्छायम् B₈ D₈ इवावर, T₂ G अथायसै — (L 5) V₁ क्षिपवतश्च Da₁ D₁ 5 क्षिपुतश्च D₈ T₂ क्षिपतश्च (for क्षिपवतश्च) T₂ G द्रष्टासि लघुचित्राक्षैर् (G₁ विवस्त्रैर्) (for the prior half) Dn₁ D₈ दुराधरान् (for सदान्) K₈ लघुहस्तादुरासदात्, T₂ G₁ 2 निहतोरीसहस्रश, G₂ हतोनीकासहस्रश (for the posterior half) — (L 6) T₂ G अथ (for अपि) G₂ वा (for च) T₂ नैन (for नैव)]

30 D₈ T₂ om 30 S₂ K₂-4 om the ref — ^c) K₈ Da₁ हि (for [इ]ति) S (except T₂, T₈ om) त (for वै) B Da₁ D₁-4 १ याहीत्येवात्रवीक्ष्णो — ^d) G₂ शल्य S₂ Dn₁ कर्ण S₂ K₈ D₈ T₂ नरेश्वर, K₄ V₁ Dn₁ D₈ श्वर, G M जनेश्वर (G₁ र) Da₁ D₁-4 १ मद्राज तरस्विन — After 30, K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-7 T₂ ins an addl colophon [Adhy name K₈ कर्ण सवाद, Da₁ D₈ 4 कर्णशल्यसवाद, Dn₁ D₁ 5 शल्यसवाद, T₂ शल्यवाक्य — Adhy no (figures, words or both) B₁ 4 36, B₈ D₈ 37, Da₁ 47, D₁ 30, D₂ 27, T₂ 32]

31 Before 31, N T₂ ins सजय उवाच — ^a) S (except T₂) महावीर्य (for महेष्वास) — ^b) S₂ K₁ युयुत्स S (except T₂) समुपस्थित (for समव) — ^d) K₂ 8 हृष्टरूप, M₂-4 हृष्टरूपा K₈ B₂ T₁ s G M परतपा (K₈ प), V₁ B₁ 3-5 D T₂ समतप

32 ^a) K₈ B D (except D₈) T₂ दुन्दुभिनिर्घोषैर् (for घोषेण) — ^b) V₁ D₈ S (except T₂) शस्त्राना (G₁ नां) (for मेरीणा) B₈ D₈ T₂ G M निस्त्रनेन (for निनदेन) — ^c) Dn₁ T₂ शस्त्रशब्दैश्च (for बाण) — ^e) T₂ G सर्वे (for युद्धे) — ^f) D₈ मृत्यो कृत्वातिसत्तम, Ca as in text Co cites निवर्तनम्

33 ^a) Da₁ D₁ 5 प्रयातेषु, T₂ G ते च (for ते तु) — ^b) M योधेषु B₂ हृदितेषु, T₁ 2 विविधेषु (for

चचाल पृथिवी राजत्ररास च सुविस्वरम् ॥ ३३
 निश्चरन्तो व्यदृश्यन्त सूर्यात्सप्त महाग्रहाः ।
 उल्कापातश्च सज्जो दिशां दाहस्तथैव च ।
 तथाशन्यश्च संपेतुर्ववृताश्च दारुणाः ॥ ३४
 मृगपक्षिगणाश्चैव बहुशः पृतनां तव ।
 अपसव्य तदा चकुर्वेदयन्तो महद्भयम् ॥ ३५
 प्रस्थितस्य च कर्णस्य निपेतुस्तुरगा भुवि ।
 अस्थिवर्षं च पतितमन्तरिक्षाद्भयानकम् ॥ ३६
 जज्वलुश्चैव शस्त्राणि ध्वजाश्चैव चकम्पिरे ।

अश्रूणि च व्यमुञ्चन्त बाहनानि विशां पते ॥ ३७
 एते चान्ये च बहव उत्पातास्तत्र मारिष ।
 समुत्पेतुर्विनाशाय कौरवाणां सुदारुणाः ॥ ३८
 न च तान्गणयामासुः सर्वे ते दैवमोहिताः ।
 प्रस्थितं स्रुतपुत्र च जयेत्युचुर्नरा भुवि ।
 निर्जितान्पाण्डवाश्चैव मेनिरे तव कौरवाः ॥ ३९
 ततो रथस्थः परवीरहन्ता
 भीष्मद्रोणावात्तवीर्यौ निरीक्ष्य ।
 समज्ज्वलद्भारत पावकाभो

C 8 1715
B 8 37 11
K 0 31 12

मुदितेषु) S₂ ह (for च) — °) S₂ K₂ 4 B₈ वसुधा
 (for पृथिवी) T₈ G चचाल च मही सर्वा Ca cites
 चचाल (as in text) — °) K₁ 2 D₄ रराम, V₁ ननाद,
 B₈ ववास, Bom Ed On ववास, Cnp रराम (as in text)
 S₂ K B₁ 8 D₁ 8-8 S T₂ M₁ सुविस्वर, V₁ सुविश्रव,
 Dn₁ सुनिष्ठुर, T₈ G₂ 8 सविस्वर, G₁ विवस्वर (for सुवि)
 D₂ रराम बहुविस्वर

34 °) S₂ K₈ B₁ 8 5 D₂-5 7 8 T₁ नि स (D₈ स्त)
 रतो, T₂ विच (for (निश्च) Da₁ D₁ 5 व्यदृश्यते, G₁ 2
 [S]ज्य (G₂ ज्य) दृश्यते — °) D₈ तप्त (for सप्त) B₈
 भयावहा (for महाग्रहा) Ca cites सप्त महा (as in
 text) K₈ सूर्ये क्षत्त महाग्रजा (sio) — °) K₁ 3 B D
 S उल्का (T₁ ल्क) पाताश K₁ सज्जो, K₈ B D₂ 8 7 8
 S (except T₂) सज्जो, Da₁ D₁ 4 5 सज्जमुद् (for
 सज्जो) — °) V₁ Dn₁ दिशो (for दिशा) K₈ B
 D₂ 8 5-7 T₂ दाहास् T₁ 8 G M दिग्दाहाश्चाति (T₁
 ह्यति, T₈ G श्र सु) दारुणा — °) K₈ V₁ B Da₁ Dn₁
 D₁ 8-5 7 T₂ शुष्काश (D₄ म) न्यश, D₂ निर्वाताश, D₆
 तथा शल्यश, D₈ (marg as in text) सुधासन्यश, T₁
 शथाशन्यश (sio), G₂ अथा (for तथा) Dn₁ तु,
 D₂ [ए]र (for च) — °) Da₁ D₁ 5 सु (for च)
 K₁ 8 V₁ B D T₂ भैरवा, T₁ 8 G M भैरव (for दारुणा)

35 °) T₁ मृगपक्षिगणाश्च — °) K₁ 8 B D S पृतनां
 बहुशस् (by transp), V₁ पृतनासु शलस् K₈ V₁ B₈
 D₄ तथा (for तव) — °) K₄ तथा, S (except T₂)
 ततश्च (for तदा) — °) S₂ वेदयत, K₄ देवयतो B₈
 Da₁ D₁ 8 5 7 T₂ महाभय

36 °) B₈ D₈ 7 T₈ G₈ प्रस्थितस्य (for प्रस्थि) Dn₁
 T₁ 2 तु (for च) — °) T₂ अश्ववर्ष, G₂ अश्व (for
 अस्थि) G₂ सततस् (for पतितस्) — °) B₈ भयावहं,

T₂ भयकर (for भयानकम्)

37 °) S (except T₂) चापि (for चैव) K₁ शास्त्राणि
 K₈ जज्वलुश्चैलुरखाणि — °) D₈ च प्र, T₁ चापि, T₈
 G₁ 8 चास्य, G₂ च तु (for चैव) D₂ चकपिता, T₂
 पतति हि — °) S₁ K₂ व्यमुञ्चत विमुचति K₈
 अश्रूणि तान्यमुचत — °) K₁ बाहनाश

38 °) Dn₁ D₂ T₂ च वै, D₆ तव (for तत्र) B Da₁
 D₁ 8-5 7 दारुणा (for मारिष) — °) K₂ सुदारुण,
 B₂ च मारिष, M₂-4 सुदारुण

39 °) T₁ गणयामास — °) S₂ G₁ ते देव, K₁ 8 4
 B D (except D₆) T₂ Ca दैवेन — °) Dn₁ T₂ 8 G तु
 (for च) — °) T₁ [आ]ह (for [ऊ]चूर्) B Da₁
 D₁ 8 4 7 8 T₁ नराधिपा (T₁ प), D₅ नरा द्विपा (for
 नरा भुवि) — After 39st, S (except M₁) ins

300* शल्येन सहित दृष्ट्वा कर्णमाहवशोभिनम् ।

— °) K₈ निर्जितान्पाण्डुपुत्राश्च

40 °) K₁ 2 रथस्था (K₂ स्था), G₂ रहस्ये — °)
 K₈ B₄ Da₁ D₁ 5 अस्तवीर्यौ, K₄ B₁ 8 5 Dn₁ D₈ 4 7
 अति, V₁ निहतौ, B₂ चास्तवीर्यौ, D₂ चाति, D₆ सनिहतौ,
 T₂ G₁ M₁ आर्तवीर्यौ, G₂ अथ वीर्यौ (sio), Ca आत्तवीर्यौ
 (as in text) B₁ 8 4 Da₁ D₁ 8-5 7 S (except G₂)
 समीक्ष्य (for निरीक्ष्य) Cv भीष्मद्रोणावसुवीर्यौ निरीक्ष्य
 — °) S₂ K₁ 2 4 V₁ B (except B₄) Dn₁ D₈ 4 6 7 S
 समुज्ज्वलन् (S₂ K₂ 4 B₂ Dn₁ T₂ द्), K₈ समुज्ज्वलौ, D₂
 ससज्ज्वलद्, Co सम (as in text) K₁ 8 B₁ 8-5 D T G
 M₂-4 भास्कर (G₁ र, G₂ रि) पावकाभो (B₁ द्रौ), K₈
 भास्करपावकाभौ, K₄ भास्करपावकौर (sio), V₁ B₂
 पावकभास्कराभो, M₁ भास्करपावकोपमो — °) K₈
 विवर्तत, B₈ Dn₁ D₈ 7 वैकर्तनौ (D₅ ने), D₈ (marg as
 in text) वैवर्तनो Dn₁ D₂ नरकुजरो, T₁ G₁ रथि (for

C 8 1713
B 8 37 11
K 8 31 12

वैकर्तनोऽसौ रथकुञ्जरो वृषः ॥ ४०
स शल्यमाभाष्य जगाद वाक्य
पार्थस्य कर्माप्रतिमं च दृष्ट्वा ।
मानेन दर्पेण च दह्यमानः
क्रोधेन दीप्यन्निव निःश्वसित्वा ॥ ४१
नाहं महेन्द्रादपि वज्रपाणेः
कुद्धाद्विभेम्यात्तधनू रथस्थः ।
दृष्ट्वा तु भीष्मप्रमुखान्शयाना-
न्न त्वेव मा स्थिरता सज्जहाति ॥ ४२
महेन्द्रविष्णुप्रतिमावनिन्दितौ

रथाश्वनागप्रवरप्रमाथिनौ ।
अवध्यकल्पौ निहतौ यदा परै-
स्ततो ममाद्यापि रणेऽस्ति साध्वसम् ॥ ४३
समीक्ष्य सख्येऽतिबलान्नराधिपै-
र्नराश्वमातङ्गरथाञ्शरैर्हतान् ।
कथं न सर्वानहितात्रणेऽवधी-
न्महास्त्रविद्वाहणपुंगवो गुरुः ॥ ४४
स संस्मरन्द्रोणहवं महाहवे
ब्रवीमि सत्यं कुरवो निबोधत ।
न वो मदन्यः प्रसहेद्रणेऽर्जुन
क्रमागत मृत्युमिवोग्ररूपिणम् ॥ ४५

रथ) B Ds 4 7 नृप, Da1 D1 5 तदा, Dn1 T2 रुषा, D2
तथा; T1 8 G M वृषा (M1 वा)

41 °) B2 सैल्यम् K1 B1 आभास्य, Ts G आसाद्य
— °) Ś2 कर्म (for कर्म) B (except B2) Da1 D1 8-5 7
कर्मातिशय विचिंत्य, Ts G दृष्ट्वाप्रतिमं च कर्म — °) G2
दर्पेण, G8 (before corr) दृष्टेन, Ca दर्पेण (as in text)
B (except B2) D2-4 7 विदह्यमान (for च दह्य) — °)
K8 घक्ष्यन् (for दीप्यन्) Ś K2 4 T2 निःश्वसन्वा (K4 T2
त्वा), K1 8 D8 T1 8 G1 8 M2-4 निःश्वसित्वा, V1 B1 2 4 5
Da1 D1 8-7 नि (D8 नि) श्वसश्च B8 दीप्यश्च कोपेन च
निःश्वसश्च, D2 क्रोधेन निस्व च दीप्यमान, G2 पार्थप्रभावासह
मानचेता

42 G2 om 42^{ab} Before 42, D8 ins कर्ण उवाच
— °) K1 B2 D2-4 6 7 आयु (K1 यु) धवान् Dn1 T2
कुद्धाद्विभेम्यामि (T2 म्येव) न चक्रपाणे — °) K1 B D
(except D8) हि, K S [अ]पि (for तु) Ś1 K2
भीमप्रमुखान्, G2 भीष्मप्रतिमाश्च (for भीष्मप्रमुखान्) K8
प्रयातान्, G2 चयाना, M1 जयानान् — °) B (except B4)
Da1 D1-5, 7 अतीव सां, Dn1 नत्वेव सा V1 B Dn1
D2, 4 7 T G1 8 M ह्य (V1 T2 स, Dn1 सा, T1 सु, Ts
G1 8 M सा) स्थिरता जहाति, Da1 D1 8 5 ह्य (D1 5 सु)
स्थिरता जहाति K8 न त्वेकमह्य स्थिरता कदेति (s10),
D8 अतीव माद्य स्थिरता जहाति, D8 नत्वेवमह्य स्थिरता
जहाति, G2 नत्वेवसां सास्थिरता जहाति (s10)

43 °) K1 प्रतिमावनिर्मितौ, K2 वनिर्दितौ, K8
वनिर्दितौ, V1 वनिर्दितौ, M2-4 प्रतिमानवीर्यौ — °) Dn1
S (except T2) रथाश्वनागारि (Dn1 न्न, T1 दि, G1 नि)
वज्रप्रमाथिनौ — °) K4 अवध्यकल्पैर्; G2 अवध्यकल्पा
T1 G1 8 यथा; T2 युञ्जो (for यदा) K8 परि (for परैस्)
— °) G2 तथ्य (for ततो) K1 समसाद्यमि, K2

ममासाद्य, V1 B8-5 Da D1 5 6 ममाप्य (D5 प्या) स्ति, B1 2
D8 4 7 न मेप्यस्ति, D2 ममेद्यास्ति, D8 ममाप्यद्य, T1 8 G
M [अ]पि मे नास्ति (T1 M1-8 द्य) (for ममाद्यापि) V1
B Da1 D1 8-5 7 Ts G M4 [S]द्य, D2 T1 [S]पि, D8 न
(for स्ति) G2 सोवध (for साध्वसम्) Dn1 T2 ततो
(T2 था) ममाप्यस्ति न साध्वस रणे

44 °) Ś2 समेक्ष्य, K2 4 समेति G2 M संखे, G8
सवे (for सरये) Dn1 D8 T2 M2-4 [S]तिबलैर् (for
बलान्) B Da1 D1 8-5 7 नराधिपान् (for धिपैर्)
— °) K8 नराश्च, V1 वराश्च, B Da1 D1 8-5 7 ससूत (for
नराश्च) K8 B Da1 D1-5 7 S परैर् (for शरैर्) — °)
K8 T2 हि, Ts G8 M2-4 तु, G1 2 तु (for न) K1 सर्वौ
(for सर्वान्) K2 8 अवधीर्

45 = (var) 71* — °) K8 य सस्मरन्, B8 तत
स्मरन्, B4 ससज्जर, Da1 D5 समस्म (D5 ज्व) रन्, D1
समज्जर, D8 स च स्मरन्, G2 समस्मरन्, Ts G8 सुसस्मरन्
Ś2 K4 द्रोणरण, K1 8 B Da1 Dn1 D1 8-5 7 8 Ts G M
द्रोणमह, V1 D2 8 T1 2 वध (for हव) B8 महारणे
(for हवे) Ca तमज्जर द्रोणमह महाहवे — °) D2
ब्रवीषि Da1 D1 5 सर्वे, D8 सर्व (for सत्य) K8 Dn1
निबोधत Ca ब्रवीमि सर्वे कुरवो निबोधत — °) V1 D8
न त, D2 T2 न वै, D4 T1 G1 नरो (for न वो), G2 न
वेदमन्य (for न वो मदन्य) V1 प्रहरेद्, D8 सहते, G2
प्रसभद् (for हेद्) Ca न वा मदन्य प्रसहेद्रणेऽर्जुन — °)
Ś K1, 2 4 V1 B1-8 4 m 5 Dn1 D2-4 6 7 T2 G1 M2-4
समागत (for क्रमा) B2 मृत्युर् K8 4 om (halp)
from मृत्यु up to स चेदगान् (in 46°) B4 M2 (inf in
as in text) 4 [उ]त्तमाश्रुतान्, T1 [आ]त्तशस्त्र, Ts G
[उ]त्तमाश्रुतं (for [उ]त्तमाश्रुतम्) Ca क्रमागत मृत्युमिवो
त्तमाश्रुतम् ॥ G2 अयं श्लोकः कर्णाभिषेकात्पूर्वं कुत्रचिद्
दृश्यते ॥

शिक्षा प्रसादश्च बलं धृतिश्च
 द्रोणे महास्त्राणि च संनतिश्च ।
 स चेदगान्मृत्युवशं महात्मा
 सर्वानन्यानातुरानद्य मन्ये ॥ ४६
 नेह ध्रुवं किञ्चिदपि प्रचिन्त्यं
 विदुर्लोके कर्मणोऽनित्ययोगात् ।
 सूर्योदये को हि विमुक्तसंशयो
 गर्वं कुर्वीताद्य गुरौ निपातिते ॥ ४७
 न नूनमस्त्राणि बलं पराक्रमः
 क्रिया सुनीतं परमायुधानि वा ।

अलं मनुष्यस्य सुखाय वर्तितुं
 तथा हि युद्धे निहतः परैर्गुरुः ॥ ४८
 हुताशनादित्यसमानतेजसं
 पराक्रमे विष्णुपुरदरोपमम् ।
 नये बृहस्पत्युशनःसम सदा
 न चैनमस्त्रं तदपात्सुदुःसहम् ॥ ४९
 संप्रकुष्टे रुदितस्त्रीकुमारे
 पराभूते पौरुषे धार्तराष्ट्रे ।
 मया कृत्यमिति जानामि शल्य
 प्रयाहि तस्माद्विषतामनीकम् ॥ ५०

C 8 1727
B 8 37 21
K 8 31 22

46 Ks 4 om up to स चेदगान् (in 46°) (of v 1 45) — °) Śs शिक्षा, Ds (marg as in text) क्षय्या (for शिक्षा) Ks प्रसादाश्च, Ks Ds T2 G1 M Ca op [अ]प्रसादश्च, D1 प्रवासश्च, Ds (marg as in text) क्रमा दश्च, T1 प्रयागश्च, Ts Gs २ प्रदानं च V1 Ds transp बल and धृतिश्च Ca cites बलं and धृति (as in text) — °) D1 5 T1 सततिश्च (for संनतिश्च) Ca c cite संनति (as in text) — °) K1 देवनागान् (for चेद) Gs स चो गदा मृत्युवश महात्मन — °) Śs आतुराश्च Ca आतुरान् (as in text) Ks अर्चमाना, B4 T2 एव मन्ये Ds (marg as in text) अन्यमन्ये Gs सर्वानन्यानचिराद्य मन्ये (s10)

47 °) Ks Gs M1 नाह, D1 निरह (s10), D2 नैव, Ds नेह, Gs अहो (for नेह) Ks ध्रुव (for ध्रुव) Ks B1 8 4 Dn1 Ds T2 प्रचिन्त्य, B2 5 Da1 D1-5 7 T1 3 G M प्रचितयन् V1 Ds नैव ध्रुव च न जातु विद्यते — °) S2 विद्वन्, K1 विद्युर, Ks धिया, B Da1 Dn1 D1-5 7 8 T2 विद्या, Ts G वदामि, M विदामि (for विदुर) Śs (marg sup ln) विदुर्लोके (for लोके) Śs कर्मणो, B4 कर्मणा Ca cites कर्मणो दैवयोगात् Co नित्ययोगात् (as in text) V1 Ds निदामि नित्य कर्मणो (Ds णा) दैवयोगात्, T1 विदामि वो कर्मणि नित्ययोगात् — °) Gs अपि (for हि) Ks विमुक्तशय Dn1 ससयो, Co विमुक्तशय Cv as in text — °) K1 8 V1 B D1 8 Ca c भा (Gs ए, M1 भ)व (for गर्वं) Gs परौ (for गुरौ)

48 °) Ds (sup ln as in text) तन् (for न) Ks तेनमस्त्राणि (s10), T1 सन्नम (for नूनम्) Ca c cite नूनम् (as in text) Gs पराक्रम, Ca c म (as in text) — °) Śs V1 B2 8 8 D (except Ds 8) S (except T2) Ca क्रिया, Co क्रिया (as in text), Ks सुनीतं, V1 Ds सुवैर्य, B3 T1 सुनीता, Dn1 T1 सुनीति,

Ds स्व (sup ln च) नीति, Ts G M सुनीता (G1 त्), Ca c नीत (as in text) V1 B2 Ds 8 8 T1 Gs च, Da1 Dn1 D1 Ts om, Ds व (for वा) — °) Ks 4 सुखाय (for सुखाय) Śs Ks वर्तितुस्, Gs वचित — °) V1 B2 Dn1 Ds T2 यथा (for तथा) Ts Gs M1 [अ]पि (for हि)

49 °) K1 समानतेजसा, B4 वर्चस — °) D2 विष्णुपुरदरो यथा — °) B1 2 4 Ds 4 7 M बृहस्पत्युश्च (B2 स)नो, Da1 D1 5 शनन्, Gs शना B1 2 (before oorr) Ds 4 7 M सदा सम (by transp) K1 सम, Ds यदा, T2 तदा (for सदा) — °) B2 पश्य, Ds 8 न वा (for न च) V1 Ds [ए]तद्, T1 [ए]वम् (for [ए]नम्) Ks अस्त्रे K1 B2 5 Da1 D1-5 7 तदु (B2 द)पास्त दुःसह, Ks Ds व्यदधात्सु, V1 B1 तदवाप्य दुःसह, B2 तमाशुच दु, Ds तदध्मह (s10), T1 8 निजघान दुःसह, M न जघान दुःसह (for तदपात्सुदु) Ca (oor rupt) आवणराश्वत् Co cites अपात् (as in text) Dn1 इष्टा हत भीष्मपितामह रणे, T2 इष्टा हत भीमरणे पितामह, Gs न चैवमस्त्राणि जघान दुःसह, Cv न चैनमस्त्रं तदुपास्त दुःसह

50 °) Śs K1 2 4 B2 4 5 Da1 Dn1 D1 2 4 5 7 8 Ca संप्राकु (Ds धा)ष्टे, Ks सेत्राकुवेरा, Ds असहृष्टे, Ds m संप्राकुष्टे, T1 अह प्रहृष्टे, T2 M1 Co संप्राकुष्टे, Ts Gs समं प्रकु (Gs कु)ष्टे, G1 ससप्रहृष्टे (for संप्राकुष्टे) Ks (before oorr) रुदिति, V1 Dn1 Ds M रुदिते, Gs रुदित (for रुदित) Cv संप्राकुष्टे रुदितस्त्रीकुमारे — °) Ks पराभूते, V1 Ds पराभिभूते, S जिते (for भूते) Ks पौरुषो. Ca c as in text — °) B1 महाकृत्यम्, S (except T2) कृत्यं (G1 ति) मया (by transp) Ca मया कृत्य (as in text) Co cites कृत (s10) T1 G1 2 M1 नाह, Ts Gs Ms-4 इद्य (for इति) Dn1 जानासि — °) G1 M अनीकिनी (for अनीकम्)

C 8 1728
B 8 37 22
K 8 31 23

यत्र राजा पाण्डवः सत्यसंधो
व्यवस्थितो भीमसेनार्जुनौ च ।
वासुदेवः सृञ्जयाः सात्यकिश्च
यमौ च कस्तौ विषहेन्मदन्यः ॥ ५१
तस्मात्क्षिप्रं मद्रपते प्रयाहि
रणे पाञ्चालान्पाण्डवान्सृञ्जयांश्च ।
तान्वा हनिष्यामि समेत्य संख्ये
यास्यामि वा द्रोणमुखाय मन्ये ॥ ५२
न त्वेवाहं न गमिष्यामि मध्यं
तेषां शूराणामिति मा शल्य विद्धि ।
मित्रद्रोहो मर्षणीयो न मेऽयं

त्यक्त्वा प्राणाननुयास्यामि द्रोणम् ॥ ५३
प्राज्ञस्य मूढस्य च जीवितान्ते
प्राणप्रमोक्षोऽन्तकवक्रगस्य ।
अतो विद्वन्नभियास्या मिपार्थ
दिष्टं न शक्यं व्यतिवर्तितुं वै ॥ ५४
कल्याणवृत्तः सतत हि राज-
नैचित्रवीर्यस्य सुतो ममासीत् ।
तस्यार्थसिद्ध्यर्थमहं त्यजामि
प्रियान्भोगान्दुस्त्यजं जीवितं च ॥ ५५
वैयाघ्रचर्मणमकूजनाक्षं
हैमत्रिकोशं रजतत्रिवेणुम् ।

51 ^a) B1 सत्यसेनो M1 सधौ (for सधो) — ^b) K8 B1 2 4 Da1 Dn1 D1 7 8 T8 G M1 व्यवस्थितौ (for स्थितौ) T1 भीमसेनार्जुनश्च, G1 सेनार्जुने G1 स (for च) — ^c) V1 Da1 Dn1 D1 5 8 T2 घृ (T2 इ)ष्टयुक्ता, T8 G8 सवासुदेव K1 सजय (for सृञ्जया) K8 T1 M1 सात्यकिसृञ्जयाश्च, B D S सात्यकि सृञ्जयाश्च (by transp) — ^d) S2 K1 कस्तौ, K8 D8 कस्तद् V1 B Da1 Dn1 D1-7 S कस्तान् (for कस्तौ) K1 G2 M1 4 विषहे मदन्य, B2 विषहेमदन्य Ca cites मदन्य (as in text)

52 B8 om 52^{ab} — ^a) T2 क्षीघ्र (for क्षिप्र) — ^b) D8 T2 om रणे Some MSS पञ्चालान्, T8 G2 बालान्, G8 ज्वालान् (for पाञ्चालान्) V1 transp पाञ्चालान् and पाण्डवान् Da1 D1 5 मद्रपान्, T तान्पा ङवान् (for पाण्डवान्) — ^c) K8 हत्वा, B1 Da1 D1 5 तथा (for तान्वा) Co cites तान् (as in text) M8 हनिष्यामि (for हनि) K4 हतोद्य, V1 समवेत्य, B1 समित्य (for समेत्य) G2 M1 2 4 सखे, G8 M8 सखे (for सख्ये) — ^d) M4 योत्स्यामि (for यास्यामि) K1 B1 5 Da1 Dn1 D1 2 5 8 T2 3 G M द्रोणमुखो (B1 मुखो, Dn1 मुखे) यमाय, K8 द्रोणमुखाय मन्ये; K8 मुखोपमाय, V1 B4 भीष्मपथा (B4 मुखो) यमाय, B2 D8 4 7 द्रोणपथयमाय, B8 द्रोणपथ पणाय, D8 भीष्मपथो यमाय, T1 द्रोण गत च मार्ग (for मुखाय मन्ये) Ca c cite द्रोणमुख

53 D8 om. 53 — ^a) V1 D1-8 8 M1 नन्वेवाह (for न त्वेवाहं) K1 B5 Da1 D1 8-5 गमिष्यामि, K4 Dn1 D2 G1 नागं, B8 सग (for न ग) Ca cites न त्वेवाहं न गमिष्यामि (as in text) D2 om (hapl.) from मध्य up to अनुयास्यामि (in 53^d) B2 D4 8 T2 मध्ये (for मध्य) Co नैव शब्दो भिन्नक्रमो द्वौ नजौ विध्यर्थे । Co — ^b) S1 K2 ते, S2 त्व, K1 त (for तेषां) T1 कुरूणाम् (for शूराणाम्) B8 D8 T2 G1 M1 om मा K8 V1

B1 4 5 Da1 Dn1 D1 8-5 7 मा शल्य, B2 मा स, T1 8 G2 8 M2-4 शल्याद्य (for मा शल्य) Ca cites मा (as in text) — ^c) S2 मित्रो द्रोहो, T1 मित्रद्रोही (for द्रोहो) V1 B4 T1 2 मेघ, T8 G1 8 चाह, G2 वाह (for मेऽय) — ^d) K8 प्राणा (for प्राणान्) K8 न तु, M8 न तु (for अनु)

54 ^a) S K1 2 4 G2 जीवितान्ते (K1 त), Ca c तान्ते (as in text) — ^b) S K2 मानप्रमोक्षो, K4 B D S नास्ति प्रमोक्षो (G2 को) (for प्राणप्र) Ca c ote प्रमोक्ष Dn1 S सनिभ (G1 ह)स्य, B Da1 D1-5 7 Co स (B8 सा)कृतस्य, D8 चक्रकस्य (for वक्रगस्य) K8 V1 नास्ति प्रमोक्षातकवक्रकस्य (V1 सनिभस्य) — ^c) B1 T1 ततो, Dn1 अतो हि (for अतो) Da1 D1 5 विद्वान् S (except T2) अभियोत्स्यामि (for यास्यामि) K8 पार्थो, V1 B1 2 4 5 D (except D2) T2 पार्थान्, G1 पार्थ B8 ततो विद्वाननुयास्यामि पार्थान् — ^d) D2 om (hapl) from दिष्ट (in 54^d) up to सिद्ध्यर्थ (in 55^a) K1 दिष्टे, Co दिष्ट (as in text) K8 अतिवर्तितु, Dn1 D8 T8 G2 3 वि (G2 ह)नि, D8 त्वति, T1 व्यतिवर्तितु (corrupt), T2 व्यतिवर्तितु, G1 व्यतिवर्तित्व (for वर्तितु) S (except T2) हि, Co वै (as in text)

55 D2 om up to सिद्ध्यर्थ (in 55^a) (of v 1 54) — ^a) B8 कल्याणवृत्ति (for वृत्त) S2 वि, V1 स (for हि) K8 V1 B Dn1 D8 4 6-8 S राजा (T8 ज्ञो) (for राजन्) — ^b) S2 वैचित्तवीर्यस्य, Da1 वैचित्र्य (for वैचित्र) K1 समासौ, M2-4 समाभूत् (for ममासीत्) — ^c) B2 तस्यानुसिद्ध्यर्थमहं, T1 तस्यार्थसिद्ध्यै प्रसभ — ^d) K1 स्वस्त्यज, K8 पुष्कल, K4 सुस्त्यज

56 ^a) S K2 T1 M1 वैया (M1 वय्या)घ्रवर्माणम्, Da1 D1 5 वैयाक्षचर्मणम्, Ca c वैयाघ्र (as in text) B1 अकूजनोक्ष, B8 अभजनोक्ष, B4 अकूजनार्थ, D8 S

रथप्रबर्हं तुरगप्रबर्हं-

युक्तं प्रादान्मह्यमिदं हि रामः ॥ ५६

धनुंषि चित्राणि निरीक्ष्य शल्य

ध्वज गदां सायकांश्चोग्ररूपान् ।

असिं च दीप्तं परमायुधं च

शङ्खं च शुभ्रं स्वनवन्तमुग्रम् ॥ ५७

पताकिनं वज्रनिपातनिखनं

सिताश्वयुक्तं शुभतूणशोभितम् ।

इमं समास्थाय रथ रथर्षभं

रणे हनिष्याम्यहमर्जुनं बलात् ॥ ५८

तं चेन्मृत्युः सर्वहरोऽभिरक्षते

सदाप्रमत्तः समरे पाण्डुपुत्रम् ।

तं वा हनिष्यामि समेत्य युद्धे

यास्यामि वा भीष्ममुखो यमाय ॥ ५९

यमवरुणकुबेरवासवा वा

यदि युगपत्सगणा महाहवे ।

जुगुप्सिष्व इहैत्य पाण्डवं

किमु बहुना सह तैर्जयामि तम् ॥ ६०

इति रणरभसस्य कथयत-

स्तदुपनिशम्य वचः स मद्राट् ।

C 8 1738
B 8 37 32
K 8 31 33

अकृजिताक्ष (G₂ क्षा), D₈ जनाख्य, Ca 0 जनाक्ष (as in text) — ^b) K₁ B₂₋₅ D_{n1} D₂ 4 8 7 हेमत्रिकोश (B₄ D₄ ष), K₈ D_{a1} D₁ 5 8 T₁ 8 G₁ M₁ हैम त्रिकोष (K₈ D₈ T₁ M₁ श, T₈ G₁ ण), V₁ हेमप्रकाश, B₁ हेमाद्रिकोष, D₈ हेमत्रिकोषि, Ca 0 हेमत्रिकोश (as in text) K₁ रजतत्रिबोना (sio), V₁ रजताद्रिवेणु, D_{a1} D_{n1} D₁ 5 G₁ M₁ रजत त्रिवेणु, T₁ 2 M₄ रजि(M₄ ण)तत्रि, Ca 0 रजतत्रि (as in text) — ^c) B₃ G₂ रथप्रवाह, G₁ रथस्वबर्ह, Ca 0 प्रबर्ह (as in text) K₄ तुरगै प्रबर्हैद्, V₁ D₈ तुरगैर्हि (D₈ हिं)युक्त, B₈ तुरगप्रवाहैर्, G₁ प्रवीरैर् (for प्रबर्हैर्) — ^d) S₁ K₁ 2 4 युद्ध (for युक्त) K₈ D₈ प्रदान्, G₁ प्रादामि K₈ B₁ D_{a1} D_{n1} D₁ 3-5 7 8 T₁ 2 G₁ M₁ इम (for इद्) D_{n1} T₂ च (for हि) K₈ M₁ राम, T₁ 2 G₂ राजा (for राम) V₁ D₈ प्रा(D₈ प्र)दादसौ मह्यमि च राम

57 ^a) V₁ D₈ शस्त्राणि, D_{a1} D₅ चित्राण, S (except T₂ G₁) जैत्राणि D₇ शल्य — ^b) B₁ D_{a1} D₂₋₄ 7 8 ध्वजान्, T₈ G₁ गदा (for ध्वजं) D₁ 5 ध्वजानादा (D₅ दा) (for ध्वज गदा) K₈ D_{a1} गदा, B₁ सदा, B₂₋₅ D₂₋₄ 7 M₂₋₄ गदा; T₈ G₁ घोरा (for गदा) S₂ सायक, B₃ 4 सायकाश्, D₈ सायकश् — ^c) K₈ हस्त, D₈ दत्त (for दीप्त) S (except T₂) असींश्च दीप्तान्परमायुधाश्च (T₁ धानि) — ^d) T₈ G₁ हि (for च) D₂ om स्वनवन्तमुग्रम् K₁ स्वरवन्तम्, K₂ स्वनवर्तम्, B₃ प्ररणतम्, T₂ स्वनदन्तम् (for वन्तम्) — After 57, T₈ G₁ ins

301* अस्त्राणि दिव्यान्यददान्महास्मा

[G₁ ददान्, G₂ [अ] दहन् (for दान्)]

58 ^a) D₁ पताकिनी — ^b) B₃ 4 T₁ 2 क्षि(T₂ क्षे) ताश्वयुक्त, M₂₋₄ शुभाश्व (for सिताश्व) S₁ K₁ 2 4 शुभतूणभूषित, K₈ D₈ तूणशोभित, B₅ T₁ तूणशोभिन; T₂ रूपशोभित, T₈ G₂ वेणुशोभित (G₂ शोभ) — After 58^{ab}, T₈ G₁ ins

302*

रथप्रबर्हं पुरुषप्रबर्हं ।

[G₂ तुरगप्रबर्हं (for पुरुष)]

— ^a) V₁ इद्, T₁ रथ (for इम) D₅ समासूय (sio) (for स्थाय) K₈ रथ रथर्षी, D₁ 5 रथ नरर्षभ, T₈ G₁ रथर्षभ रणे — ^d) T₈ G₁ इड (for रणे) S₂ बल (for बलात्)

59 ^a) G₂ तच् (for त) K₈ V₁ B D T₁ 2 G₁ 2 M अभि(M₂₋₄ ति)रक्षेत्, T₈ G₃ हि रक्षेत् (for ऽभिरक्षते) — ^b) V₁ T₁ सदाप्रमत्त, G₁ 2 तदाप्रमत्त, G₃ सदाप्रवृत्त G₁ पाण्डुपुत्र (for पुत्रम्) — ^c) K₁ त वै, M₂₋₄ तथा (for त वा) T₁ जयिष्यामि, G₂ गमिष्यामि (for हति) B₁ 8 D₈ 4 7 रणे समेत्य, S (except T₂) समेत्य संरथे (G₂ M₁ 2 4 खे, G₃ वे) (for समेत्य युद्धे) — ^d) K₈ वो (for वा) V₁ D₈ S (except T₂) द्रोणमुखो (G₂ खे), B₂ भीष्मपथा (for मुखो)

60 ^a) D₈ वासवाद्या, T₁ वासवाय S₂ K₁ 4 V₁ B (except B₁) D_{n1} D₅ 7 T₂ 8 G₁ 8 M om (hapl) वा — ^b) V₁ महाहवेषु T₁ विद्युगपत्सगुणा महाहवे (sio), G₂ यदि युगपत्सहसा समाहवे — ^c) B₁ 4 जुगुप्स(B₄ प्सि)व, B₅ पिरिव, Cap 0 निषव (as in text) ✽ Ca जुगुप्स रक्षेयुरित्यर्थे छादस । ✽ B₁ 4 D_{a1} D₁ 3-5 इहैत्य (D₈ ष), B₂ 8 D_{a1} D₇ इहाद्य K₈ D_{n1} D₈ इहोपयांति ते, V₁ (marg as in text) इहेषुरस्थिर मे (sio) (for इहैत्य पाण्डव) S जुगुप्सिह समेत्य फल्गुन — ^d) K₁ V₁ B₁ 2 5 D_{n1} D₂₋₅ 7 किं, Co किमु (as in text) D_{a1} सहितैर्, D₈ सह तौ (for सह तैर्) V₁ D₈ T₂ 8 G₂ 8 [अ]ह, D_{a1} D₁ 5 [अ]ह त (for तम्)

61 Before 61, V₁ B D (except D₂ 8) ins सजय उवाच — ^a) K₄ D_{a1} कथय(D_{n1} थ)तस्, V₁ B₅ D_{a1} D₁ 8 T₁ कथि(B₅ थि)तं, D₂ कथितस्, Ca कथयतस् (as in text) ✽ Co कर्णत (sio) इति षष्ठ्यर्थे तसिद्ध । ✽ T₂ इति रणरभसस्य कथयतस् Ca.c cite रणरभसस्य (as

C 8 1738
B 8 37 32
K 8 31 39

अवहसदवमन्य वीर्यवा-

न्प्रतिषिषिधे च जगाद चोत्तरम् ॥ ६१

विरम विरम कर्ण कत्थना-

दतिरभसोऽप्यति चाप्ययुक्तवाक् ।

क्व च हि नरवरो धनंजयः

क्व पुनरिह त्वमुपारमाबुध ॥ ६२

यदुसदनमुपेन्द्रपालित

त्रिदिवमिवामरराजरक्षितम् ।

प्रसभमिह विलोक्य को हरे-

त्पुरुषवरावरजामृतेऽर्जुनात् ॥ ६३

त्रिभुवनसृजमीश्वरेश्वर

क्व इह पुमान्भवमाह्वयेद्युधि ।

मृगवधकलहे ऋतेऽर्जुना-

त्सुरपतिवीर्यसमप्रभावतः ॥ ६४

असुरसुरमहोरगान्नरा-

न्गरुडपिशाचसयक्षराक्षसान् ।

इषुभिरजयदग्निगौरवा-

त्स्वभिलषितं च हविर्ददौ जयः ॥ ६५

स्मरसि ननु यदा परैर्हृतः

स च धृतराष्ट्रसुतो विमोक्षितः ।

in text) — ^b) Ds G₁ M₁ तदुत निशम्य, T₁ तत्समुप, T₂ तमुप, G₂ तदुपरि (for तदुप) V₁ Ds वचोस्य, G₂ स वच स (for वच स) — ^c) B₂ समहसद्, Dn₁ Ds T G M₁ अप, Ca अव (as in text) K₂ इव मन्यु, S अवमत्य (for मन्यु) — ^d) Ds प्रतिषिद्धे च, T₂ M₁ सिषिधे च, G₂ निदधे च, M₂ विषेध च (for विषिधे च) Dn₁ सोत्तर (for चोत्तरम्)

62 Before 62 N T₁ ins शल्य उवाच — ^a) D₂ कर्णे D₂ कलनाद् (for कत्थ) — ^b) K₁ अभिरभसो, B₄ अतिरभसो (for अतिरभसो) S₂ K₁ D₂ २ १ T₂ G [S]पि (for ऽसि) K₂ [अ]निर्वाच्यमुक्तवान्, V₁ D₂ २ १ [अ]तिवाच्य (D₂ १ च)मुक्तवान्, B₁ [अ]भिचाप्यनुरक्तवादी, B₂ २ D₂ [अ]ति चाप्ययुक्तवादी, B₄ T₁ G₂ [अ]ति (G₂ पि) चाप्ययुक्तवान्, Dn₁ [अ]तिवाचप्रयुक्तवान्, D₂ वाचमुक्तवादी, D₂ [अ]प्यतिवाच्ययुक्तवान्, D₂ T₂ G₂ [अ]विचार्य चो (D₂ यु)क्तवान् K₄ अतिरभसोऽत्यतवाप्ययुक्तवाक् (sio), B₂ अतिरभसेनसिचाप्ययुक्तवान् (sio) T₂ अभिरसस्य***त्वयुक्तवाक्य — ^c) Dn₁ कथ (for क्व च) V₁ B₂ D₂ क्व तु (B₂ न्व-) स्मरवरो, D₂ क्व च हि नरवरो हि, G₂ क्व च*नृवरो — ^d) D₂ असि (for इह) S₂ कप्दा [?] रिह त्वमुपारम बुध, K₂ पुनरिह त्वमुपारमाद्य युद्धात्, K₄ V₁ B₁-२ ४ m २ Da₁ Dn₁ D₁ २-२ १ क्व पुनरहो (K₄ रिह, Dn₁ रसि हो) पुरुषाधमो भवान्, D₂ T₁ २ G₁ २ M क्व पुनरिह त्वमहो नराधम (D₂ M₂-४ म), D₂ m क्व च पुनरिह चमुपारमधमो भवान् (sio) T₂ G₂ क्व पुनरसि (G₂ रिह) त्वमहो वरायुध *Co अहो विगर्थे।Co

63 For the event, of 1 211-212 — ^a) B₂ सत्वतसदवम् (sio), Co यदुस (as in text) — ^b) B₂ (before corr) २ D₂ २ १ त्रिदशम् (for त्रिदिवम्) — ^c) K₁ प्रसभम् (for प्रसभम्) S₂ Dn₁ T₂ इव, K₂ एव; V₁

T₁ २ G M Co अभि, B Da₁ D₁-१ अति, D₂ अथ (for इह) K₁ २ V₁ B D (except D₂ २ २) T₂ G₁ २ M₂-४ Co विलोड्य (K₂ य), T₁ विलोभ्य, M₁ विलोप्य (for विलोक्य) T₁ [S]हरत्, Co हरेत् (as in text) — ^d) K₂ २ D₂ २ T G₁ २ M₂ ४ पुरुषवरावरजाद् (K₂ न्), G₂ वरादपराद्, Ca ० वरजाम् (as in text)

64 For the event, of 3 13-42 — ^a) B₂ त्रिभुवनसुतम्, D₂ ४ त्रिभुवन**, D₁ विशुम् (for सृजम्) — ^b) S K₁ २ भवान्पुनर, K₂ पुमान्भवम्, K₄ भव पुनर (for पुमान्भवम्) V₁ D₂ प्रसु (for युधि) — ^c) D₁ वर, Ca मृग (as in text) V₁ T₁ रिते (for ऋते) K₂ D₂ T₂ २ G [S]र्जुनाहते (by transp) — ^d) K₂ B₂ सुरपतिवीर्यसम पुत्रवत (sio) B₁ ४ D₂ सुरपतिवीर्यसम प्रभावात्, T₁ २ G समात्प्रभावत

65 For the event, of 1 214-219 — ^a) K₂ D₂ स, V₁ च, Dn₁ मृगान् (for नरान्) T G M₂-४ असुरसुरनरोरगान्मृगान्, M₁ गणान्सहोरगान् — ^b) B₁ राक्षसाश्च K₂ D₂ T₂ ग (T₂ सग) रुडयक्षपिशाचराक्षसान् — ^c) K₂ D₂ स्वभिलिखित, B₂ अभिलषित, Ca स्वभि (as in-text) K₁ हवि, Da₁ D₁ हरिद्, T₂ तदा, G₂ महद्, Ca ० हविर् (as in text) D₂ धनजय, D₂ बिडौजा, T₁ च य, T₂ जय, G₂ बलं, Ca जय (as in text)

66 For the event, of 3 225-243 — ^a) K₂ D₁ २ २ न तु (for ननु) D₂ यदा हि, D₂ यदि, T₁ यथा (for यदा) K₂ परैर्हृता, K₂ [अ]मरैर्हृती (sio), V₁ D₂ हृत परै (by transp), Dn₁ D₂ [अ]मरैर्हृत, Co परैक्षित — ^b) S (except T₂) ह (for च) S K₁ २ २ [S]पि रक्षित, V₁ B D (except Dn₁ D₂) T₂ M₁ २ २ [S]पि (D₂ च) मोक्षित (for विमो) K₂ स च

दिनकरज नरोत्तमैर्यदा

मरुषु बहून्विनिहत्य तानरीन् ॥ ६६

प्रथममपि पलायिते त्वयि

प्रियकलहा धृतराष्ट्रसूतनवः ।

अरसि ननु यदा प्रमोचिताः

खचरगणानवजित्य पाण्डवैः ॥ ६७

समुदितबलवाहनाः पुनः

पुरुषवरेण जिताः स्थ गोग्रहे ।

सगुरुगुरुसुताः समीष्मकाः

किमु न जितः स तदा त्वयार्जुनः ॥ ६८

इदमपरमुपस्थितं पुन-

स्त्व निधनाय सुयुद्धमद्य वै ।

यदि न रिपुभयात्पलायसे

समरगतोऽद्य हतोऽसि सूतज ॥ ६९

संजय उवाच ।

इति बहुपुरुष प्रभाषति

प्रमनसि मद्रपतौ रिपुस्तवम् ।

भृशमतिरुषितः पर वृषः

कुरुपृतनापतिराह मद्रपम् ॥ ७०

भवतु भवतु किं विकत्थसे

ननु मम तस्य च युद्धमुद्यतम् ।

यदि स जयति मा महाहवे

तत इदमस्तु सुकथितं तव ॥ ७१

C 8 1748
B 8 37 42
K 8 31 43

धृतराष्ट्रसुतो विमोक्षित — °) Ks Ds युधा (for यदा)
K4 दिनकरतुल्यशरोत्तमैर्यदा, V1 B Da1 D1 3-5 7
दिनकरसदृशै शरोत्तमैर्यदा, Dn1 T2 3 G M अधि(T2 3 G
ति)रथज नरोत्तमैर्युधा (M युधाम्), D2 दिनकरज न
नरोत्तमो युवा, Ds दिनकरसदृश करै शरोत्तमैर्युधा, T1
अतिरथगजनरोत्तमैर्युधान् — °) K1 3 4 V1 B Da1 Dn1
D1 3-5 7 8 T1 2 G1 M1 कुरुषु, M2-4 अरिषु (for मरुषु)
D2 3 m पुरुषवरो, Ds पुरुषेण (for मरुषु बहून्) G2
मरिषुभिर्बद्धश्रित्यतानरीन् (s10)

67 For the event, of 3 225-243 — °) K4
वलायते (s10) — °) Ks प्रेक्ष्य कलहे, B5 D2 प्रियकलहे,
T2 कलहात् (for कलहा) — °) Ks G2 न तु (for
ननु) Dn1 T1 यथा (for यदा) K3 [अ]मरैर्युधा, V1
प्रमोहिता, B2 Dn1 T1 3 G1 3 M प्रमोक्षिता (B2 त,
T1 तान्), T2 विमोक्षिता, G2 प्रविमोक्षिता (for
प्रमोक्षिता) — °) M2 om खचरगणानवजित्य Ds
खचरजनान्, S खगमगणान् (for खचर) V1 विजित्य, B2
विनि Ds अवि, T3 G अतिपात्य (for अवजित्य) V1
B2 Da1 D1 5 पाण्डवै, Dn1 T2 जिष्णुना (for पाण्डवै)
Ks सचरगणानवनित्य पाण्डवै (s10)

68 For the event, of 4 24-62 — °) K4 B2
समुद्य (B2 ति)त, T3 G M2-4 समुदित (for समुदित)
Ds पुरा (for पुन) — °) S (except T2) कुरुवृषभेण
(G2 न) (for पुरुषवरेण) Ds T2 च, T1 3 G1 3 M तु,
G2 स (for स्थ) Ds गोग्रहे, G1 गोग्रहो (s10), G2 ते
ग्रहे — °) V1 सगुरुगुरुसुता, D1 स्वगुरुगुरु G2
समीष्मको — °) V1 M1 किमुत (for किमु न) Co

otes किमु (as in text) V1 Ds [अ]र्जुनस्त्वया (by
transp)

69 °) T1 अपि समुपस्थित (अपरमुप) — °) Ds
निधनाय च Ds Ms युद्धन्, T3 G2 3 नियुद्धम् (for
सुयुद्धम्) — °) Dn1 T2 न यदि (by transp) D1
विप्रभयात् (for रिपु) G2 यदि पुनरिह यत्पलायसे — °)
Ds ननु समरगतो (for समर) V1 [S]पि (for S्य)
S2 K1 4 मृतोसि (for हतोऽसि) K4 Dn1 T1 M4 सूतज,
D2 सूतपुत्र

70 °) K4 बहुपुरुष, T1 च बहुविध S2 प्रभाषति,
Ks Co षते, Ds G1 षित (G1 त) T1 षती, T2 वच
प्रभाषति (for प्रभाषति) — °) T1 रुद्र (for मद्र)
Ds रिपु स्तुवन् (for रिपुस्तवम्) — °) Ks V1 B D
(except Da1 D1) T1 3 G M1 अभि(T3 G1 3 पि)-
रुषित (for अति) Ks V1 B D S परतप (for पर वृष)
K1 भृशमतिरुषिता परे वृष (s10) — °) S K1 4 मद्रराज
(for मद्रपम्) G2 कुरुपृतानता आह मद्राप (s10) Co
otes कुरुपृतना (as in text)

71 Before 71, S1 K B D T1 3 G1 3 ins कर्ण
उवाच — °) M1 विकत्थसे — °) D1 न तु (for
ननु) K1 V1 B1 D4 5 8 हि, D2 3 7 om (for च) Ks
वधम्, T2 योद्धुम् (for युद्धम्) Da1 D1 5 T1 2 M अद्य
तत्, D2 T3 G अद्य वै, Ds उत्थित (for उद्यतम्) Ds
ननु मत्तस्य च युद्धमद्य वै — °) Ks स हति, V1 Dn1 Ds
S जयति स (by transp) B D (except Dn1 Ds) S
इहाहवे (for महा) — °) V1 B1 तत्, G2 स, M1 सफलम्
(for तत) T G M1 विकथित (for सुक) Ks न च
इदमसुकरकथित तव, M2-4 सफलतम तु विकथन तव

C 8 1749
B 8 37 43
K 8. 31 44

एवमस्त्विति मद्रेश उक्त्वा नोत्तरमुक्तवान् ।
याहि मद्रेश चाप्येन कर्णः प्राह युयुत्सया ॥ ७२
स रथः प्रययौ शत्रूञ्चेताश्चः शल्यसारथिः ।
निघ्नन्नमित्रान्समरे तमो घ्नन्सविता यथा ॥ ७३

ततः प्रायात्प्रीतिमान्वै रथेन
वैयाघ्रेण श्वेतयुजाथ कर्णः ।
स चालोक्य ध्वजिनीं पाण्डवानां
धनजय त्वरया पर्यपृच्छत् ॥ ७४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥

२७

सजय उवाच ।

प्रयानेव तदा कर्णो हर्षयन्वाहिनीं तव ।
एकैक समरे दृष्ट्वा पाण्डवं पर्यपृच्छत ॥ १
यो ममाद्य महात्मान दर्शयेच्छेतवाहनम् ।

तस्मै दद्यामभिप्रेतं वर यं मनसेच्छति ॥ २
स चेत्तदभिमन्येत तस्मै दद्यामहं पुनः ।
शकटं रत्नसंपूर्णं यो मे ब्रूयाद्धनजयम् ॥ ३
स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

72 Before 72, N T1 s ins सजय उवाच — ^a)
Ks T2 G2 मद्रेश B2 मद्रेश (for मद्रेश) — ^c) V1 B
D S शल्येति (for मद्रेश) — ^d) D2 सुदुर्मना (for
युयुत्सया)

73 ^a) Dn1 प्रययौ (for ययौ) K1 शत्रू, Dn1 Ds
T2 त्वं (for शत्रू) — ^b) Ds श्वेताश्च, T1 निहतु, T2
G M निघ्नत (for श्वेताश्च) S2 शल्यसारथि — ^d) Ks
Dn1 T2 G M तमोघ्न (for तमो घ्नन्) D2 T2 M
सवितुर (for सविता) G1 तथा (for यथा)

74 ^a) T2 प्राह (for प्रायाद्) T1 s G1 s M
द्युतिमान्, G2 उद्यतो (for प्रीतिमान्) T1 M2 द्वैरथेन
for वै रथेन) — ^b) Da1 D1 s वै (D1 चे)याघ्रेण, M
वैयाघ्रवत्, Ca घ्रेण (as in text) S2 G1 श्वेतयुजा
(sio), Ks युजाय, V1 Ds युजा स, B2 राजात्म, T1
युजाद् (for युजाथ) Ca c oite श्वेतयुजा (as in text)
— ^c) K4 स चालोक्य, V1 Dn1 T2 अथालोक्य, Ds
अथावलोक्य, T1 s G M आलोकयन् (for स चालोक्य) S2
ध्वजन, T2 ध्वजिन (for ध्वजिनीं) — ^d) T2 G धनजय
स त्वरया अपृच्छत् Ca cites पर्य (as in text)

Colophon — Adhy name Dn1 शल्यकर्णसवाद,
T1 शल्यकर्णविवादे अर्जुनकीर्तन, T2 शल्यसवाद, M1
शल्यसवादे अर्जुनविक्रम — Day of Karṇa's General
ship S2 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy no (figures,
words or both) S2 26 (as in text), K1 27, B1 s
Ds 37, B2 Ds 38, Da1 48, D2 28, T1 s G M 30,
T2 33

27

1 ^a) S2 V1 प्रायादेव, K1 Dn1 Ds Cop प्रया(K1
या)ते च, Ks 4 B Da1 D1-s 1 प्रयाणे च, Ds तत्र, T1 s
G1 s M प्रयत्नेन, T2 प्रयातोय, G2 स प्रयत्नो (for प्रयानेव)
V1 B D तत, T2 तथा (for तदा) — ^b) T2 G तव
वाहिनीं (by transp) — ^c) S2 समर (for समरे)
— ^d) B1 s s Ds 4 1 पाण्डवान्, Ca पाण्डव (as in text)
Gs पर्यपृच्छते

2 ^a) V1 B (except B2) D (except Dn1 Ds) G1
माम् (for मम) — D1 om 2^b — ^b) T1 M पाण्डव युधि
(for श्वेतवाहनम्) T2 G पाण्डव दर्शयेद्युधि — ^c) M2-4
ददामि (for दद्याम्) S1 (by corr) K1 s अभिप्रीत, D2
प्रेत, T2 मत (for प्रेत) — ^d) B1 s-s Da1 D1 s-s 1 s
धन (for वर) K1 V1 B1 s-s D S (except T2 G1) यन्
(for य) B2 यद्गर (for वर य) Ks मनसि स्थित, D2
मनसेयसि (sio), Dsm T1 मनसेयसि (for सेच्छति)

3 ^a) K4 V1 Dn1 Ds 1 न (for स) — ^b) B2-s
Da1 D1 शकट रत्नपूर्णं च — For 3, S (except T2)
subst

303* अथ वा शकट पूर्णं रत्नानां षड्वायुतम् ।

धुरि क्षमैर्बृहद्भिश्च गोभिर्युक्तमकालिकम् ।

[(L 1) Ms शताना (for रत्नानां) — (L 2) T1
अलकृत (for अकालिकम्)]

4 B2 repeats 4 after 11 — ^a) V1 Da1 Dn1
D2 s s 1 (sup lin) T1 न (for स) Ca as in text
— ^b) G1 वपुषो (for पुरुषो) S2 [S]र्जुनदर्शिवान्, Ks

अन्यं तस्मै पुनर्दद्यां सौवर्णं हस्तिषङ्गवम् ॥ ४
तथा तस्मै पुनर्दद्यां स्त्रीणां शतमलंकृतम् ।

श्यामानां निष्ककण्ठीनां गीतवाद्यविपश्चिताम् ॥ ५
स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

C १ 1760
B १ 38 8
K १ 32 8

T₂ दर्शनात् — After 4^{ab}, Ś₂ K₄ read 6^a-8^d and V₁ B D (except Dn₁ D₂) S (except T₂) ins

304* शत दद्या गवां तस्मै नैत्यक कास्यदोहनात् ।

[Ca cites शत दद्या (as above) V₁ D₈ दद्या तस्मै शत गावो S (except T₂) दद्यामस्मै गवामेक (T₁ च गामेकां) (for the prior half) B₂ नैत्यक, Ca नैत्यका, Co नैत्यक (as above) V₁ कास्यदोहना, B₁ कास्यदोहना (for कास्य) Da₁ D₁ 5 नैत्यका कास्यदोहना, D₈ नैत्यक कुमदोहना, D₈ नीचका (marg नैत्यक्य) कामदोहना, S (except T₂) शत द्रोणदुहामह (T₁ वाहन) (for the posterior half)] V₁ B₁ 4 D₈ 4 6 7 cont

305* शत ग्रामवराश्चैव दद्यामर्जुनदर्शने ।

[V₁ अश्ववरान्, B₃ वाम, D₈ ग्रामपरान् (for वगन्) V₁ अर्जुनदर्शनात्, D₈ दर्शिवान् (for दर्शने)] V₁ B₁ 4 D₈ 4 6 7 cont B₂ 5 Da₁ D₁ 5 8 S (except T₂) ins after 304*

306* तथा तस्मै पुनर्दद्या श्वेतमश्वतरीरथम् ।

युक्तमञ्जनकेशीभिर्यो मे ब्रूयाद्धनजयम् ।

[(L 1) V₁ B₅ D₈ T₁ 8 G M अथ वा (D₈ चा)स्मै (for तथा तस्मै) T₁ श्वेतारश्चतरीरथ (sio), T₂ G₈ श्वेतैरश्चैर्युत रथ, G₂ श्वेतमश्वतर रथ (for the posterior half) Co cites अश्व (as above) — (L 2) T₁ 8 G M युक्त श्यामकर्णौ (T₁ 8 णौ)भि (for the prior half) Ca c cites अञ्जन (as above) Prior half in Cv as above M₁ ब्रूयाच्च (for मे ब्रूयाद्)] S (except T₂) cont

307* अथ वास्यै पुनर्दद्यां वरमन्यद्यथेप्सितम् ।

युक्त हयवैरैर्जैत्र कान्बोजैरभिनिष्ठितम् ।

[(L 1) T₁ वरमन्य T₂ G रथमन्य (for वरमन्यद्) — (L 2) M रथवैरैर् (for हय) T₁ 8 G₈ कान्बोजैर् G₂ अभिनिष्ठित (sio) (for निष्ठितम्)] S (except T₂) cont V₁ B₁ 4 D₈ 4 6 7 ins after 306*

308* स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

[D₈ 7 T₁ G₁ न (for स) G₂ तम् (for तद्)]

Ś₁ K₂ om 4^a-6^b, K₃ M₂ om 4^{ad}, Dn₁ D₂ 6 om 4^a-5^d — °) Ś₂ B₁ 4 Da₁ D₁ 5 T₂ अन्यत्तस्मै K₄ अन्यत्तस्मै, D₈ 4 7 अन्यं वास्यै, T₁ 8 G M (M₂ om) अन्यमस्मै (for अन्य तस्मै) V₁ T₁ 8 G M₂ 4 वर (for पुनर्) — Da₁ D₁ 5 om (hapl) 4^d-5^a — °) Ś₂ K₁ हस्तिषङ्गक, K₄ षङ्गल, T₂ G₂ हस्ति (G₂ स्त) षङ्गव, T₂

G₈ षट्शत, Ca c षङ्गवम् (as in text) Cv सौवर्णं हस्तिषङ्गवम्

5 Ś₁ K₂ Dn₁ D₂ 6 T₂ om 5 (for Ś₁ K₂ Dn₁ D₂ 6, cf v 1 4) Da₁ D₁ 5 om 5^a (of v 1 4) M₁ om 5^a-6^b — °) K₃ अन्यत्तस्मै, V₁ B D₈ 4 7 8 तथाप्यस्मै, T₁ G₂ 8 अथ वास्यै, G₁ अथास्मै च, M₂-1 अन्यमस्मै (for तथा तस्मै) — °) T₂ कन्याशतम् (for स्त्रीणां शतम्) K₄ अलघुता, D₁ 5 कृता — After 5^{ab}, M₂ ins 311* S (except T₂) om 5^{ad} — °) K₁ विटकटीना, Ca निष्क (as in text) — Ś₂ K₁ 4 V₁ B Da₁ D₁ 8-5 7 8 T₂ ins after 5 Dn₁ D₂ after 4^{ab} D₈ after 307*

309* स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

तस्मै दद्या शत नागाञ्शत ग्रामाञ्शत रथान् ।

सुवर्णस्य च सुरयस्य हयाड्याणां शत शतान् ।

ऋद्ध्या गुणै सुदान्ताश्च धुर्यवाहान्सुशिक्षितान् ।

तथा सुवर्णशृङ्गीणां गोधेनूनां चतु शतम् । [5]

दद्या तस्मै सवत्सानां यो मे ब्रूयाद्धनजयम् ।

[(L 1) Om in K₁ Dn₁ D₁ 2 K₄ B₅ D₈ 4 7 (sup lsn) न (for स) K₃ T₂ [S] अर्जुनदर्शनात् (for दर्शिवान्) B₂ यो मे ब्रूयाद्धनजय (for the posterior half) — (L 2) B₅ दद्या तस्मै (by transp), D₈ तस्मै दद्यान् Ś₂ K₁ 4 V₁ Dn₁ D₈ T₂ नागशत, K₄ शत ग्रामाञ्, D₂ 6 निष्कशत (for शत नागाञ्) K₄ नागाञ् D₈ दद्यां (for ग्रामाञ्) Ś₂ रथ (for रथान्) D₂ ग्रामाश्चैव रथोत्तमान् (for the posterior half) — (L 3) Ś₂ सौवर्णस्य K₁ सुवर्णस्य (for सु) Ś₂ मुख्यस्य Dn₁ om (for मुख्यस्य) B₃ शत शत, B₄ शताधिकान् Ś₂ अस्य कोदिरश्चशत (sio), K₁ कोदिरश्चशत शतान्, K₃ मुख्यानश्वाञ्शत समान्, V₁ B₂ Dn₁ D₈ T₂ मुख्यानश्वाञ्शत शत (B₂ D₈ शतान् T₂ रणे) (for the posterior half) Ca c cite शत शतान् (as above) — (L 4) Om in D₂ K₃ V₁ Dn₁ D₈ ऋ (K₃ ऋ)दद्यान्, T₂ सितान्, Co ऋद्ध्या (as above) K₄ D₈ सुदान्ताश्च Ś₂ K₁ ऋद्ध्या गु (K₁ ऋद्ध्या गु)णान्सुदान्ताश्च D₈ ऋद्ध्या गुणै सुदीप्ताश्च (for the prior half) B₅ धुर्यवाहान् D₈ धुर्यवाहान्, D₈ धुर्य वाहान्, T₂ धुर्यानश्वान् Co धुर्यवाहान् (as above) K₃ तु शक्षितान् (for सुशि) — (L 5) V₁ तदा (for तथा) Ś₂ K₁ Dn₁ सुवर्णशृङ्गीणां B₃ D₁ 6 शृङ्गाणां (D₈ नां) Dn₁ T₂ धेनूनां च तत (T₂ शत) शत (for the posterior half) — (L 6) K₃ B₂ तस्मै दद्यां (by transp) D₇ सवत्सानां]

6 M₂ om 6-7 Ś₁ K₂ T₂ G₈ om 6^{ab} (for Ś₁ K₂, cf v 1 4) — °) K₄ B₅ Dn₁ D₁-7 T₁ M₁ न (for स)

C 8 1764
B 8 38 12
K 8 32 11

अन्यं तस्मै वर दद्यां श्वेतान्पञ्चशतान्हयान् ॥ ६
हेमभाण्डपरिच्छन्नान्सुमृष्टमणिकुण्डलान् ।
सुदान्तानपि चैवाह दद्यामष्टशतान्परान् ॥ ७
रथ च शुभ्र सौवर्णं दद्यां तस्मै खलकृतम् ।

— ^b) K₈ T₂ [S] जुनदर्शनात् (for दर्शिवान्) — S₂ K₄ read 6^a-8^d after 4^{ab} K₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 om (hapl) 6^a-8^d Om 6^a-7^d, M₃ ins after 6^{ab}, 311* — ^c) S₂ अन्ये तस्मै, B₁ 3 4 D₃ 4 7 T₂ अन्यदस्मै, T₁ 3 G M₁ 4 अन्य मस्मै (for अन्य तस्मै) D₂ प्रादात् (for दद्या) — ^d) V₁ D₂ श्वेताश्वानां (D₂ ना च) शत, D₆ T₁ G₁ श्वेतान्प (G₁ प) चशत, D₈ श्वेतश्च च शश, T₈ G₂ श्वेतान्पचदशान् (शो) 7 K₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 M₂ 3 om 7 (of v 1 6) — ^a) K₈ हेमभाण्डो B₂ हेमदड (for भाण्ड) — ^b) V₁ प्रमृष्ट (for सु) K₈ भूषितान्, B D₂-4 6-8 भूषणान् (for कुण्डलान्) — ^c) K₂ B₂ T₂ सुदान्तानपि — ^d) V₁ पशन् (for परान्) B₁ 3-5 D₂ 4 6 7 दद्यामष्टादशा प (D₈ न्प) रान्, B₂ D₂ दद्यामष्टशत व (D₂ प) रान्, D₈ दद्यामष्टशत परान् — For 7, S (except T₂, M₂ 3 om) subst

310* अथ वास्मै विचित्राङ्गान्विचित्रमणिमण्डितान् ।

रथाङ्गालैर्हयैर्युक्तान्दद्यामष्टादशैव तान् ।

[(L 1) M₁ वा मे (for वास्मै) G₂ विचित्रासन् (for 'त्राङ्गान्) G₂ विचित्राह्यमण्डितान्, M₁ चित्रामण्डनमण्डितान्, M₄ मण्डनाभिश्च मण्डितान् (for the posterior half) — (L 2) M₁ अष्टौ शतैव (for अष्टादशैव)]

T₁ 3 G M₁ 4 cont M₂ ins after 5 M₃ after 6^{ab}

311* अन्यमस्मै वर दद्या धुर्यान्दान्ताश्चतु शतम् ।

रोहिणी रूपसपत्ना हेमशृङ्गीश्चतु शतम् ।

दद्यामस्मै पयस्विन्यो यो मे ब्रूयाद्धनजयम् ।

[(L 2) G₂ रूपवृत्ता वा, M सुत्या वा (for 'सपत्ना) T₈ G₈ हेमशृङ्गी (for हेम) M₁ चतु शता — (L 3) T₁ वा (for मे)]

8 K₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 T₁ om 8 (for K₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5, of v 1 6) — ^a) V₁ D₆ च जैत्र, B₁ च सूत्र, B₂ स्तर च; B₈ च तस्मै, D₂ राजत (for च शुभ्र) K₈ सुदद्या (for सौवर्ण) — ^b) B₈ शुभ्र, T₈ G M अस्मै (for तस्मै) K₈ तस्मै बलैरलकृत (sic) — ^c) K₄ युक्त च (hypermetric) (for युक्त) S K₂ 4 T₂ कामोजैर् (for कामोजैर्) T₈ G M हयानष्टौ च कामो (G₁ 2 M₂ 4 बो) ज्ञान् — After 8, S₁ K₂-4 V₁ B D₂-4, 6-8 T₂ ins

312* स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

युक्तं परमकाम्बोजैर्यो मे ब्रूयाद्धनजयम् ॥ ८
अन्य तस्मै वर दद्यां कुञ्जराणां शतानि षट् ।
काञ्चनैर्विविधैर्भाण्डैराच्छन्नान्हेममालिनः ।
उत्पन्नानपरान्तेषु विनीतान्हस्तिशिक्षकैः ॥ ९
स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

[K₄ D₂ 6 7 न (for स) K₈ T₂ [S] जुनदर्शनात् (for दर्शिवान्)]

9 K₈ T₂ om (hapl) 9^a-10^b — ^a) B₁ 3 D₂-4 7 अन्यदस्मै, T₁ G₁ 3 M अन्यमस्मै, T₈ दद्यामस्मै, G₂ अथ वान्य (for अन्य तस्मै) — ^b) S (T₂ om) कुञ्जरान्दश शोभनान् (T₈ G₈ शोभितान्, G₂ भोजनान्) — ^c) G₂ काचनान् (for नैर्) — ^d) B₁ अच्छिन्नान्, Da₁ D₁ सष्ठ, D₈ तुरगान् T₁ G₁ आज्ञानान् (for आच्छन्नान्) — ^e) Dn₁ उन्मत्तान् (for उत्पन्नान्) K₄ उपरांतेषु, D₆ अपरांतेषु, G₂ ८ रान्तेषु (as in text) — ^f) S₂ विनीता V₁ D₈ हस्तिशिक्षया, T₈ G₈ शिक्षितै, G₂ हस्तशिक्षकै

10 K₈ T₂ 3 G₈ om 10^{ab} (for K₈ T₂, of v 1 9) — ^a) S₁ K₂ 4 Dn₁ D₈ 7 T₁ न (for स) G₂ तम् (for तद्) — After 10^{ab}, T₁ G₁ (om lines 2-5) M₂-4 ins

313* दद्या वर्णस्य वर्णस्य हयाभ्याणां शत शतम् ।

धुर्याणां साधुदान्तानां शिक्षितानां नरोत्तमैः ।

स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

तस्मै दद्या ग्रामशत शत हस्तीन्शत हयान् ।

स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् । [5]

[(L 1) T₁ वर्णस्य (for the first वर्णस्य) — (L 2) T₁ दालानां — (L 3) T₁ न (for स) — (L 4) T₁ हस्तिशत — (L 5) T₁ न (for स)]

T₁ G₁ M₂-4 cont K₁ (om lines 1, 2, 4, 5) 4 V₁ B D T₈ G₈ M₁ ins after 10^{ab}

314* अन्य तस्मै वर दद्या वैश्याग्रामाश्चतुर्दश ।

सुरस्तीतान्बनसयुक्तान्प्रत्यासन्नवनोदकान् ।

अकुतोभयान्सुसपत्नाप्राजभोज्याश्चतुर्दश ।

दासीना निष्ककण्ठीना मागधीना शत तथा ।

प्रत्यग्रवयसा दद्या यो मे ब्रूयाद्धनजयम् । [5]

स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

[(L 1) K₄ B₈-5 D₂-5 7 8 अयद (D₈ च) स्मै, S (T₂ G₂ om) अयमस्मै (for अय तस्मै) D₁ वैश्याग्रामाश्, G₁ वैश्याग्रामाश् V₁ D₂ ६ चतु शतान्, G₂ दशान् (for चतुर्दश) — (L 2) D₈ reads line 2 on marg K₄ धनसपत्नान्, B₈ धान्याढ्यै (for सयुक्तान्) V₁ D₈ स्फी (D₈ प्री) ता धनसमायुक्तान्, T₁ 3 G₁ 3 M प्रकृष्टसीमान्सत्याढ्यान् (for

अन्य तस्मै वर दद्यां यमसौ कामयेत्स्वयम् ॥ १०
 पुत्रदारान्विहाराश्च यदन्यद्विचिन्तयति मे ।
 तच्च तस्मै पुनर्दद्या यद्यत्स मनसेच्छति ॥ ११
 हत्वा च सहितौ कृष्णौ तयोर्विचिन्तयि सर्वशः ।
 तस्मै दद्यामह यो मे प्रब्रूयात्केशवार्जुनौ ॥ १२
 एता वाचः सुबहुशः कर्ण उच्चारयन्पुथि ।
 दध्मौ सागरसभूत सुखन शङ्खमुत्तमम् ॥ १३
 ता वाचः स्रुतपुत्रस्य तथा युक्ता निशम्य तु ।
 दुर्योधनो महाराज प्रहृष्टः सानुगोऽभवत् ॥ १४

ततो दुन्दुभिनिर्घोषो मृदङ्गानां च सर्वशः ।
 सिंहनादः सवादित्रः कुञ्जराणां च निखनः ॥ १५
 प्रादुरासीत्तदा राजंस्त्वत्सैन्ये भरतर्षभ ।
 योधानां संग्रह्यमाना तथा समभयत्स्वनः ॥ १६
 तथा प्रहृष्टे सैन्ये तु प्लुतमान महारथम् ।
 विकत्थमानं समरे राधेयमरिकर्शनम् ।
 मद्रराजः प्रहस्येदं वचनं प्रत्यभाषत ॥ १७
 मा स्रुतपुत्र मानेन सौवर्णं हस्तिषङ्गवम् ।

C 8 178f
 B 8 39 1
 K 8 33. 1

the prior half) K₄ प्रत्याशन्नदशोदकान् Dn₁ D₂
 प्रत्यामन्नधनो, D₆ तैव मोदकान्, D₈ m प्रत्यासन्न ***कमान् (for
 the posterior half) — D₈ reads line 3 on marg
 — (L 3) K₄ राज्यभोज्यान्, D राजभोज्यान् V₁ D₆
 राजभोगाश्च सवशः, D₂ राजभोग्यान्सुवचस D₈ राजभोज्यानल
 कृतान् (for the posterior half) T₁ s G₁ s M आत्तो
 (T₂ G₁ s सो) दयान्पशुमत उपभोग्याज्जनायुतान् — (L 4)
 B₁ s मागधाना (for धीना) T₁ तदा (for तथा)
 — (L 6) K₄ D₆ 7 T₁ M₁ न (for स)]
 — °) S (except T₂) अस्यै (for तस्यै) G₂ दद्याद् (for
 दद्या) — After 10°, M₃ repeats from the posterior
 half of line 4 up to the end of line 6 of 314* and
 10^{ab} K₈ om (hapl) 10²-11° — °) D₁ D₁ s ये
 (D₁ य) मत्त, D₂ योसौ, T₂ मयासौ, G₂ यमौसौ (for
 यमसौ) B₂ गमयेत् (for कामयेत्)

11 K₈ om 11^{ab} (cf v 1 10) — °) V₁ D₆
 पुत्रदार, B₄ पुत्रान्दारान् (for पुत्रदारान्) T₂ s G
 विहायैव, M₂-4 विहायास्यै (for विहाराश्च) C₀ cites
 विहारान् (as in text) — °) V₁ चान्यद् (for अ)
 G₂ यदस्यद्विचिन्तयति (sic) — °) B₂ D₁ D₁ वर (for
 पुनर्) — °) K₁ B D₁ D₁-s s-s S यद्यच्च, K₈ यद्यस्य,
 V₁ D₁ यो यच्च (for यद्यत्स) D₂ G₂ [ई]प्सति, D₈
 [ई]प्सित (for [ई]च्छति) — After 11 B₂ repeats 4

12 °) D₈ प्र, M₂-4 वा (for च) — °) T₁ सर्वत

13 Before 13, § K₂-4 D₈ T₁ s G₁ s ins सजय
 उवाच — °) K₁ एता, T₂ ये ता T₂ तु बहुश (for
 सुब) — °) K₄ T₁ s G₁ स(T₁ स्व)स्वन, V₁ B₁ s
 D₈ 4 7 T₂ सु(T₂ स)स्वर

14 °) K₁ उवाच, D₈ नावाच (for ता वाच) — °)
 § K₂ 4 तथायु(§ 2 श)क्त्या, K₁ तथा युक्त्या, D₈ 4 तथा
 मुक्ता, G₁ तथा शक्त, C₀ युक्ता (as in text) Dn₁ G₂
 निशाम्य D₂ तत्, T₁ च (for तु) — °) T₁ निशम्याथ,

T₂ महाराज — °) K₁ s V₁ B D S सहृष्ट (for प्र)
 Dn₁ S सानुजो (for गो)

15 °) Dn₁ गतो (for ततो) D₈ निर्घोष — °)
 G₂ सिंहनादा K₈ B₂ D₁ सुवादित्र (K₈ त्रै), K₄ B₁
 सवादित्र, G₂ दित्रा, B₄ सुवपुष, T₁ च वादित्र — °)
 Some MSS निखन

16 K₈ D₈ om (hapl) 16 — °) D₁ प्रादुरासन्
 (for रासीत्) B₂ s महाराजन् (B₁ ज) (for तदा
 राजन्) — °) K₁ D₁ D₁ स्व(D₁ स)सैन्ये, B₂ 4 तत्सैन्ये,
 B₈ सैन्येषु (for त्वत्सैन्ये) V₁ B₂ 4 D₁ Dn₁ D₁ s
 पुरुषर्षभ (for भरत) B₁ s D₂-5 सैन्येषु पुरुषर्षभ — G₂
 om 16°-17° — °) M₂-4 यौधाना T₁ s G₁ s M₂-4 च
 प्रहृष्टाना (for सप्र) — D₁ om 16° — °) V₁ Dn₁
 D₈ T₂ G₁ s M₃ 4 तदा, B₂ सदा (for तथा)

17 G₂ om 17 (of v 1 16) — °) D₈ G₁ तदा,
 M₁ तत् (for तथा) K₈ T₁ s G₈ प्रहृष्ट (for ह्रे) D₂
 सैन्यस्य, T₂ G₈ सैन्य (for सैन्ये) T₁ त, T₂ G₈ तत् (for
 (for तु) — °) K₈ प्रवमान, Dn₁ T₂ स्तुय, D₂ लब्ध,
 D₈ पूज्य, G₁ प्लवमाना, C₀ मान (as in text) — °)
 K₈ V₁ B D S (G₂ om) च तदा (K₈ T₁ M₂-4 था)
 (for समरे) — °) § K₁ 2 4 B D₂-4 7 अरि(K₂ नि)
 कर्षण, K₈ परकर्शन, D₁ Dn₁ D₁ s अरिमर्दन, D₈ सूदन
 — °) K₈ T₁ M₃ मद्रराज (M₃ जा) Dn₁ S (except
 T₂, G₂ om) प्रहस्यैन — After 17, K₄ V₁ B D T₂
 ins an addl colophon [Adhy name Dn₁ कर्णनिर्याणे
 कर्णवाक्य, T₂ कर्णनिर्याण — Adhy no (figures,
 words or both) B₁ 2 4 D₈ 38, B₅ D₈ 39, D₁ 49,
 D₁ 32, D₁ 29]

18 Before 18, N T₁ 2 M ins शस्य उवाच — °)
 K₈ मा मैव, B D₁ D₁ s 5 7 दानेन, T₁ s G मन्येथा (T₂
 G₈ त), M माचैतत् (for मानेन) — °) § K₄ G₂ सु
 (G₂ स)वर्ण § K₁ 4 त्यज षङ्गव, B₈ Dn₁ D₁ हस्तिपुगव, T₂
 षङ्गव, T₂ G₈ षट्शत (for षङ्गवम्) — °) D₈

C 8 1761
B 8 39 1
K 8 32 1

प्रयच्छ पुरुषायाद्य द्रक्ष्यसि त्वं धनंजयम् ॥ १८
 बाल्यादिव त्वं त्यजसि वसु वैश्रवणो यथा ।
 अयत्नेनैव राधेय द्रष्टास्यद्य धनजयम् ॥ १९
 परासृजसि मिथ्या किं किं च त्वं बहु मूढवत् ।
 अपात्रदाने ये दोषास्तान्मोहान्नावबुध्यसे ॥ २०
 यत्प्रवेदयसे वित्तं बहुत्वेन खलु त्वया ।
 शक्यं बहुविधैर्यज्ञैर्यष्टुं सत यजस्व तैः ॥ २१
 यच्च प्रार्थयसे हन्तु कृष्णौ मोहान्मृषैव तत् ।
 न हि शुश्रुम संमर्दे क्रोष्टा सिंहौ निपातितौ ॥ २२

पुरुषायाद्य (for बायाद्य) S (except T₂) प्रयच्छसि
 सुधे(T₁ सुधे, G₂ सुधै)व त्व — ^a) Ś₂ द्रक्ष्यस्य त्व
 (corrupt), D₂ 8 द्रक्षसि त्व, S (except T₂) द्रक्ष्यस्यद्य
 19 M₁ om (hapl) 19 — ^a) K₈ 4 V₁ B₁ 2 4 5
 D बाल्यादिह त्व, S (M₁ om) बलेन मत्तस् T₁ सृजसे,
 T₃ G₃ त्यजति (for सि) B₈ न त्विह त्व सत्यजसि
 — ^o) D₈ प्रयत्नेनैव, G₂ जय शत्रून्हि — ^a) K₈ Dn₁ S
 (M₁ om) द्रक्ष्यसि (for द्रष्टासि)

20 ^a) K₈ T₈ G पुरा सृ(K₈ त्य)जसि, T₁ M₁
 वरान्सृजसि, Ca c परा (as in text) K₈ 4 B₁ 8-5 Dn₁
 D₂-4 7 8 T₂ य(K₈ T₂ त)द्वित्त, V₁ Da₁ D₁ 5 6 T₁ 8
 G M यच्चापि, B₂ यद्वत् (for मिथ्या किं) — ^b) K₈ B
 D₂-4 7 8 किंचित्त्व, V₁ Da₁ D₁ 5 6 T₁ 8 M वित्त त्व,
 Dn₁ T₂ किं वै त्व (for किं च त्व) K₈ बहुमूर्षवत् G
 वित्तं बहु विमूढवत् — ^o) T₃ G अपात्रदानाद् (for दाने)
 G₂ यो (for ये) — ^a) Ś₂ K₈ तन् (for तान्) K₈
 नावमुच्यसे, D₈ न च बुध्यसे T₂ नावबुध्यसि, M₂-4
 नानुबुध्यसे

21 ^a) S₁ K₈ प्रेरयस, Ś₂ K₁ प्रवेरयसे, K₈ B₁ 4, 5 D
 त्व (B₄ तु, Da₁ D₁ तत्, Dn₁ च) प्रेरयसे, V₁ त्व प्रयच्छसे,
 B₂ प्रकीर्तयसे, B₈ पुनर्जयसे, T₂ च वेदयसे, T₈ G
 प्रचोदयसे (for प्रवे) Ca c cite प्रेरयसे K₄ यद्यत्प्रयय
 स वित्त (sic) — ^b) V₁ B D₈ 6 7 S (except T₂) बहु
 तेन D₈ त्विह (for त्वया) — ^o) Ś₂ K₈ lacuna, K₄
 तस्माद् (for शक्य) G₂ यत्नैर् (for यज्ञैर्) V₁ शक्य
 बहुविधैर्यष्टु. — ^a) K₁ द्रष्टु (for यष्टु) V₁ सूतपुत्र (पुत्र
 on marg) यजस्व तै

22 ^a) K₈ वत् (sic), D₈ S (except T₂) कृष्णौ
 (for हन्तु) D₈ तच्च यत्प्रार्थय हेतु — ^b) D₈ हतु मोहार,
 S (except T₂) मोहाद्धतु (M₁ तु), D₈ कृष्ण हन्मि (for
 कृष्णौ मोहार) B D₂-4 7 वृथैव, Da₁ D₁ 5 तथैव (for
 मृषैव) T₁ तु (for तत्) — ^o) T₁ शुश्रुवु (sic) T₂

अप्रार्थितं प्रार्थयसे सुहृदो न हि सन्ति ते ।
 ये त्वां न वारयन्त्याशु प्रपतन्त हुताशने ॥ २३
 कालकार्यं न जानीषे कालपक्रोऽस्यसशयम् ।
 बह्वबद्धमकर्णीयं को हि ब्रूयाज्जिजीविषुः ॥ २४
 समुद्रतरण दोर्भ्यां कण्ठे बद्धा यथा शिलाम् ।
 गिर्यग्राद्धा निपतन तादृक्तव चिकीर्षितम् ॥ २५
 सहितः सर्वयोधैस्त्वं व्यूढानीकैः सुरक्षितः ।
 धनजयेन युध्यस्व श्रेयश्चेत्प्राप्नुमिच्छसि ॥ २६
 हितार्थं धार्तराष्ट्रस्य ब्रवीमि त्वा न हिसया ।

सक्रुद्धौ Co ससर्गे, Ca समर्दे (as in text) — ^a) K₄
 M₈ क्रोष्टा, G₂ क्रोष्टो, Co क्रोष्टा (as in text) D₈ सिंह,
 G₂ सिंहा (for सिंहौ) D₈ निपातित

23 ^a) D₈ अप्रार्थय, T₂ अप्राप्य त्व (for र्थित)
 — ^b) G₄ transp न and हि — ^o) G₂ स (for ये) V₁
 D₁ 6 8 G₁ त्वा, T₂ तु (for त्वा) Ś₁ (before corr) 2
 K B (except B₄) Da₁ D₁-7 T₁ 8 M₈ 4 नि(M₄ ना)
 वारयति, D₈ [अ]तिवार, T₂ त्वा वार (for न वार)
 K₈ [ए]ति, T₈ G [अ]द्य (for [आ]द्यु) — ^a) G₂
 विनाशन (for हुताशने)

24 ^a) K₈ V₁ B Da₁ D₁-8 S कार्यो(D₂ र्य)कार्य,
 Dn₁ कार्योकार्ये (for कालकार्य) — ^b) Ś₂ कालपक्रस्य, D₈
 दष्टोसि (for पक्रोसि) G₂ M₁ [अ]सशय K₈ काल कोत्र
 प्रभाषणे — ^o) Ś₂ K₈ Dn₁ G₁ बहुबद्धम्, D₂ बह्वमद्यम्,
 (for बद्धम्) Ca c cite अबद्धम् (as in text) Ś₂ K₈
 T₁ अकर्णय, V₁ हृद कर्ण, Dn₁ अकल्याण, D₈ m च कर्णाद्य,
 T₂ समाकर्ण्य, G₁ तु कर्णेद (for हृद कर्ण) K₄ बह्वनर्थस्यते
 कर्णात्, T₈ G₈ बह्वनर्थकर यन्मे, G₂ बह्वर्थैकतर मन्ये
 — ^a) T₁ G₁ M न हि, G₂ प्रति (for को हि) Ś₂ D₈
 जिजीविष (D₈ पु), K₁ जिगीविषु

25 Ś₂ om. 25^a-26^b — ^a) B₂ T₈ G₂ 8
 समुद्रतरणे — ^b) Da₁ Dn₁ D₁ 2 5 T₂ महाशिला, T₁ 8
 G M₂-4 शिला यथा (by transp) — ^o) D₈ तिर्यग्राहो
 (sic), T₂ निर्यग्राद्धा Dn₁ [अ]भिपतन (for निप)

26 S₂ om 26^a (cf v 1 25) — ^a) D₇ सर्वत
 (for सहित) M₂-4 यौधै T₁ 8 G तु (for त्वं)
 — ^b) Dn₁ S (except T₂) व्यूढानीक (for नीकै)
 Ś₁ K₂ सुशिक्षितै, K₁ D₂ 6 सुरक्षितै — ^o) T₁ युद्धस्य
 (for युध्यस्व) — ^a) T₈ G जय (for श्रेयस्) K₄
 प्राप्नुमिह, D₈ चेद्वातुम् (for चेत्प्राप्नुम्)

27 ^a) K₈ D₈ धार्तराष्ट्राणा (for 'राष्ट्रस्य) Cv as in

श्रद्धत्सवैतन्मया प्रोक्तं यदि तेऽस्ति जिजीविषा ॥२७

कर्ण उवाच ।

स्ववीर्येऽहं पराश्वस्य प्रार्थयाम्यर्जुनं रणे ।

त्वं तु मित्रमुखः शत्रुर्मां भीषयितुमिच्छसि ॥ २८

न मामस्मादभिप्रायात्कश्चिदद्य निवर्तयेत् ।

अपीन्द्रो वज्रमुद्यम्य किं नु मर्त्यः करिष्यति ॥२९

सजय उवाच ।

इति कर्णस्य वाक्यान्ते शल्यः प्राहोत्तर वचः ।

चुकोपयिषुरत्यर्थं कर्णं मद्रेश्वरः पुनः ॥ ३०

यदा वै त्वा फल्गुनवेगनुन्ना

ज्याचोदिता हस्तवता विसृष्टाः ।

अन्वेतारः कङ्कपत्राः शिताग्रा-

स्तदा तप्यस्यर्जुनस्याभियोगात् ॥ ३१

यदा दिव्य धनुरादाय पार्थः

प्रभासयन्पृतना सव्यसाची ।

त्वामर्दयेत् निशितैः पृषत्कै-

स्तदा पश्चात्तप्यसे सूतपुत्र ॥ ३२

बालश्चन्द्रं मातुरङ्कं शयानो

यथा कश्चित्प्रार्थयतेऽपहर्तुम् ।

तद्वन्मोहाद्यतमानो रथस्थ-

C 8 1785
B 8 29 16
K 8 33 17

text — ^b) K₂ 4 V₁ B D T G त्वा (for त्वा) S₁ सशय', D₂ कुत्सया T₂ हेलया, G₂ चेप्यया (for हिंसया) C_v ब्रवीमि त्वा न हिंसया — ^c) K₂ V₁ B D [ए]व (Dn₁ न, D₁ 8 व), T G [इ]द (for [ए]तन्) K₄ पूर्व, D₂ प्रोक्तो (for प्रोक्त) M अहधेद (M₁ य, M₂ म) मया प्रोक्त Ca c otes श्रद्धत्सव (as in text) — ^d) G₂ तेज (for तेऽस्ति) K₂ M₁ जिजीविषा (M₁ वा) — After 27, D₂ ins an addl colophon [Adhy no 40]

28 ^a) B₁ स्ववीर्येय, B₂ D₂ T₂ G र्येण, T₂ र्यं वै (for र्येऽह) K₂ पुराश्वस्य, B₂ D₂ पराक्रम्य, B₂ र्यस्य, D₂ रिपु शल्य, T₁ M पराश्वस्त, T₂ मृदय, T₂ G [अ]हमा (G₂ बत्ता)श्वस्त (for पराश्वस्त) K₄ B₂ D₂ 4 5 7 स्वबाहुवीर्यमा श्रित्य — ^b) K₂ Dn₁ D₂ T₂ धनजय (for [अ]र्जुन रणे) — ^c) K₂ मित्रमुख K₄ शत्रुर्, T₂ G₂ M₁ शत्रु (for शत्रुर) — ^d) T₁ विभीषयितुम्, M₄ मा भीष

29 ^a) G₂ न स मा (for न माम्) D₂ अस्म-दभिप्रायाद् — ^b) K₂ Dn₁ D₂ T₂ जातु, Da₁ D₁ 5 अन्यो, G₂ यदि (for अद्य) — ^c) D₂ उपेन्द्रो (for अपीन्द्रो) — ^d) K₁ 8 D₂ किं तु, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-3 5-7 S किमु (for किं तु) B (except B₂) Da₁ D₁ 3-5 7 S (except T₂) कथचन (for करिष्यति) — After 29, S (except T₂) ins an addl colophon [Adhy name T₁ M₁ कर्णशल्यविवादे कर्णश्चाधन (M₁ न), M₂ कर्णशल्यविवाद, M₄ शल्यविवाद — Adhy no (figures, words, or both) T₁ G M 31, T₂ 29]

30 ^a) Dn₁ तत् (for इति) — ^c) K₂ विक्रोप यिषुर, D₂ m चुकोपयितुम् (for यिषुर) — ^d) K₂ माहेश्वर (for मद्रेश्वर)

31 ^a) S₂ T₁ M₂-4 वै त्वा, V₁ त्व वै, Dn₁ D₂ 6 त्वा वै (by transp) K₁ 3 4 V₁ Dn₁ D₂ फाल्गुनवेगनुन्ना,

B Da₁ D₁ 3-5 7 8 फाल्गुनवेगनु (Da₁ D₁ 5 सु)क्ता, S फल्गुन (M₂ नाद्)बाहुवेगाज् (T₂ नुन्ना) (for वेगनुन्ना) — ^b) D₂ स्वर्णार्चिता, D₄ चापोदिता, D₂ ज्यानोदिता (for चोदिता) V₁ D₂ आहवे ते (D₂ वै) निसृष्टा, B₂ हस्तिवता विसृष्टा, S (except T₂) वेगव (G₁ वेगय, M₄ वेदव)तोमिकल्पा — ^c) V₁ D₂ अर्दितार, Dn₁ अथेतरा, G₂ अन्वेतार K₂ शिताग्रास्, Dn₁ शिताग्रस्, D₂ शरीरे (for शिताग्रास्) — ^d) S₂ तप्यसे, K₂ तस्य, V₁ तप्यसे, Dn₁ तिष्ठसि, T₂ [अ]वाप्यसि (for तप्यसि) K₁ 3 V₁ B₄ 5 Da₁ Dn₁ D₁-3 5-8 T₂ Ca c [अ]नुयोगात् (T₂ ग), D₄ [आ]त्म (for [अ]भि) S (except T₂) त्यक्ष्यत्येषा त्वा तदा कर्णं बुद्धि

32 ^a) D₂ यदि, T₁ यथा, G₂ यद्वा (for यदा) S K₁ 2 4 कर्ण (for पार्थ) — ^b) V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-7 S प्रतापयन् (V₁ B₂ येत्, Dn₁ M₁ वत्), D₂ सुतापयन् (for प्रभास) T₁ सव्यसाचि — ^c) K₁ त्वां मद येन, K₂ B₂ 5 Dn₁ D₂ 3 3 T₂ त्वां (Dn₁ आ) मर्दयिष्यन्, V₁ T₁ 3 G M त्वा (T₂ G₁ 3 M₁ त्वा) मर्दयिष्यति, B₁ 2 4 Da₁ D₁ 4-7 त्वा मर्दयिष्यन् (for येत्) D₂ निशिवै, S (except T₂) असुखै (for निशितै) S₂ पृषद्वैस्, K₂ Dn₁ कैस् (for त्कैस्) — ^d) K₂ तप्यसे, Dn₁ तप्यसि S तदा पृच्छा (T₁ G₂ प्राणास्) त्यक्ष्यसे पादवत्य

33 ^a) T₁ बालं — ^b) K₂ प्रार्थयसे, D₂ S (except T₂ G₂) येत् (for यते) V₁ प्रहर्तुं, Dn₁ चाप, D₁ [अ]हर्तुं, T₂ G₂ हि (G₂ वि) हर्तुं (for [S]प) — ^c) B₂ तत्त्व (for तद्गन्) S₁ K₁-3 V₁ B D S द्यो (S₁ K₁ 2 य) तमान (for यतमानो) K₂ V₁ B D S रथस्थ (for रथस्) — ^d) K₂ त, V₁ D₂ 4 5 Da₁ Dn₁ D₂-5 7 8 स (for त्व) K₂ नेतुमद्य, V₁ B D नेतुमद्य (by transp) S (except T₂) जे (M₁ जय)तु पार्थ काक्षसे सूतपुत्र — After 33, S (except G₂) ins

C D 1796
B 8 39 16
K 8 33 17

स्त्व प्रार्थयस्वर्जुनमद्य जेतुम् ॥ ३३
त्रिशूलमाश्लिष्य सुतीक्ष्णधार
सर्वाणि गात्राणि निघर्षसि त्वम् ।
सुतीक्ष्णधारोपमकर्मणा त्वं
युयुत्ससे योऽर्जुनेनाद्य कर्ण ॥ ३४
सिद्ध सिंहं केसरिणं बृहन्तं
बालो मूढः क्षुद्रमृगस्तरस्वी ।
समाह्वयेत्तद्वदेतत्तवाद्य
समाह्वानं सूतपुत्रार्जुनस्य ॥ ३५

मा सूतपुत्राह्वय राजपुत्रं
महावीर्यं केसरिणं यथैव ।
वने सुगालः पिशितस्य वृत्तो
मा पार्थमासाद्य विनङ्क्ष्यसि त्वम् ॥ ३६
ईषादन्त महानाग प्रभिन्नकरटामुखम् ।
शशकाह्वयसे युद्धे कर्ण पार्थ धनजयम् ॥ ३७
बिलस्य कृष्णसर्पं त्वं बाल्यात्काष्ठेन विध्यसि ।
महाविषं पूर्णकोशं यत्पार्थ योद्धुमिच्छसि ॥ ३८
सिंहं केसरिणं क्रुद्धमतिक्रम्याभिनर्दसि ।

315* खन्यादसि तीक्ष्णधार यथाज्ञ
सुतेजन निहित वै पृथिव्याम् ।
तथा खनस्यद्य शितान्पृषत्का
न्यः प्रार्थयस्वर्जुनेनेह युद्धम् ।

[Cf 2 59 8, Edgerton, JAOS 59 366ff
— (L 1) T₂ हन्यादस्म (for खन्यादसि) अज (for अज्ञ)
in some unused MSS — (L 2) T₂ सुतेजस (for जन)
— (L 3) T₁ 2 [अ]शितान् (for [अ]ष शितान्)
— (L 4) T₁ यत् (for य) T₃ G₃ यथाययसि (for य
प्राथयसि) T₃ योद्धु (for युद्धम्)]

34 ^a) V₁ B₁ 3 4 Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 8 आश्लिष्य, B₂
आसाद्य, B₃ उद्यम्य, T₂ आराध्य (for आश्लिष्य) S₂ K₁
M₁ सुतीक्ष्णधार (K₁ रा, M₁ र) G₂ हरेदस्म तीक्ष्णधार
यथाद्य — ^b) D₂ महार्थ (for गात्राणि) K₃ च कर्षसि,
D₃ सिद्धये, D₄ हि घर्षसि, T₃ G नि (G₁ 2 वि) कर्षसि, M
कृषस्युत, Bomb Ed विघर्षसि (for निघर्षसि) — ^c) S₁
K₂ सुतीक्ष्णधारो मम (for धारोपम) Dn₁ च (for त्व)
T₁ 3 G₁ 3 M सुतीक्ष्णधारोपमकर्मणेह (T₁ य), G₂
शस्त्रापगवर्मणेह — ^d) B₃ om from युयुत्ससे up to
समाह्वान (in 35^d) K₄ योर्जुनम्, Dn₁ युयुत्सते, S (except
T₂) फल्गुनेन (for योऽर्जुनेन) K₃ [अ]य (for [अ]द्य)
M₁ कर्ण

35 B₃ om up to समाह्वान (cf v 1 34) — ^a) K₁
सिद्धि K₃ रुद्र, K₄ V₁ B₁ 2 5 D S क्रुद्ध, B₁ सिंह (for
सिद्ध) B₄ क्रुद्ध (for सिंह) K₁ केसरिण, B₄ Dn₁ D₂ 4
Ca केस (D₂ शि) रिण, (as in text) — ^b)
S (except T₂) भूत्वा (for मूढ) V₁ D₃ तरस्विन
— ^c) V₁ B₁ एव, D₃ एन (for एतद्) K₃ तवापि,
D₃ 7 त्वयाद्य, T₂ त्वयापि (for तवाद्य) T₁ 3 G M
समाह्वयेद्दृष्ट (T₁ द्वेष्टु) सुपेत्य योद्धु — ^d) T₁ M तथा

त्वमप्याह्वयसेद्य पार्थ, T₃ G त (T₃ G₃ य) था त्वमप्याह्वयसेद्य
(G₂ ह) पार्थ

36 ^a) Da₁ D [आ]ह्वये — ^b) Da₁ D₁ महासिंह
(for वीर्य) Some MSS केसरिण S (except T₂)
यथा वै (for यथैव) — ^c) Some MSS शृगाल
K₃ 4 V₁ B₂ 5 Dn₁ D₂ 6-8 T₂ पिशितेन, T₁ 3 G M
तामि (for तस्य) K₃ B₁ 3 Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 हस,
T₂ हृष्टो (for वृत्तो) — ^d) K₁ स (for मा) T₁ 3
G M पार्थ समासाद्य (for मा पार्थमा) S₂ K₃ विन
(K₃ न) क्षसि, V₁ T₃ G विनक्ष्यसे, T₁ विनक्ष्यसि

37 ^a) K₃ ईश्वर्दित (sio), B₁ 4 ईशादत्, D₃ लौह,
D₃ ईशादत्त T₁ G₂ महाराग (for नाग) — ^b) T₁
G₂ कटकामुख, Ca करटामुखम् (as in text) — ^c)
K₁ 3 4 V₁ B₁ 3 Dn₁ D₂ 8 T₂ शशकोह्वयसे (K₃ ते)
T₁ 3 G M शशोभूवाह (G₂ सु) यस्यद्य Ca cites
शशक (as in text) — ^d) Dn₁ पार्थे (for पार्थ)
T₁ 3 G M युद्धे कर्ण (for कर्ण पार्थ)

38 ^a) S₂ बलिस्थ T₂ च (for त्व) — ^b) S₁ K₃
lacuna, S₂ K₄ दडेन, K₁ इव हि (for काष्ठेन) B₂
विध्यसे T₁ 3 G M प्र (T₃ G स) बोधयितुमिच्छसि — ^c)
S₁ (marg as in text) K₄ B₁ 2 5 Dn₁ D₁ 4 6 7 T₂ Ca c
पूर्णकोप, V₁ B₄ Da₁ D₃ कोष, B₃ क्रुभ, T₁ 3 G M
कर्ण मोहाद् (for पूर्णकोश) — ^d) Dn₁ पार्थे K₃ योद्धु
मिच्छसि सूतज, T₁ 3 G M योद्याह्वयसि फल्गुन

39 T₂ om 39^{ab} — ^a) B (except B₅) D₃ 4
केसरिण Dn₁ मत्तम् (for क्रुद्धम्) — ^b) B₁ Da₁ T₃ G
M₂-4 अभिक्रम्य, T₁ अवलिसो (for अतिक्रम्य) S₂
[अ]भिनन्यसि, K₃ 4 B Dn₁ नर्दसि, V₁ मर्दसि, B₁ 3 4
Da₁ D₁-5 7 T₂ G₁ 3 M नर्दसे, B₂ विनर्दसि, D₃ [अ]भि
मर्दसि, T₁ हि नर्दसे, G₂ [अ]भिनन्यसे K₃ आक्रातम-
भिवाचसि — ^c) Some MSS शृगाल K₃ मूर्ख त्व, V₁

सृगाल इव मूढत्वाच्चसिंहं कर्णं पाण्डवम् ॥ ३९
 सुपर्णं पतगश्रेष्ठं वैनतेयं तरस्त्रिनम् ।
 लङ्घेवाह्वयसे पाते कर्णं पार्थ धनञ्जयम् ॥ ४०
 सर्वाभ्योनिलयं भीममूर्धिमन्तं ज्ञपायुतम् ।
 चन्द्रोदये विवर्तन्तमप्लवः संतितीर्षसि ॥ ४१
 ऋषभ दुन्दुभिर्ग्रीव तीक्ष्णशृङ्ग प्रहारिणम् ।
 वत्स आह्वयसे युद्धे कर्णं पार्थ धनञ्जयम् ॥ ४२
 महाघोष महामेघ दर्दुरः प्रतिनर्दसि ।

कामतोयप्रदं लोके नरपर्जन्यमर्जुनम् ॥ ४३
 यथा च स्वगृहस्थः श्वा व्याघ्रं वनगत भवेत् ।
 तथा त्वं भवसे कर्णं नरव्याघ्र धनञ्जयम् ॥ ४४
 सृगालोऽपि वने कर्णं शशैः परिवृतो वसन् ।
 मन्यते सिंहमात्मानं यावत्सिंहं न पश्यति ॥ ४५
 तथा त्वमपि राधेय सिंहमात्मानमिच्छसि ।
 अपश्यञ्छत्रुदमनं नरव्याघ्र धनञ्जयम् ॥ ४६
 व्याघ्रं त्वं मन्यसेऽऽत्मानं यावत्कृष्णौ न पश्यसि ।
 समास्थितावेकरथे सूर्याचन्द्रमसाविव ॥ ४७

C 8. 1610
B 8 27 20
K 8 22 2

B D2-4 7 8 T2 8 G M2-4 मूढस्त्व, Da1 Dn1 D1 5 6
 T1 M1 मूढ त्व (D5 ढत्वे) (for मूढत्वान्) — ^a) G2 स
 सिंह

40 T2 om 40^{ab} — ^a) K2 सुपर्णं G2 पतग
 (for पतग) S K1 2 सुपर्णमृत (S1 K2 मृ*, K1 मृभ)
 वश्रेष्ठ — ^b) K2 तरस्त्रिना — ^c) S1 K2 ल*वाह्वयसे, S2
 केटावदाह्वयसे (s10), K1 केटावाह्वयसे (s10), K2 उरगो,
 K4 V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 भोगीवा, D6 काको वा, D8
 लाघवा, T1 8 G2 नागो वा, T2 G3 M लघ्वेवा, G1 खट्वेवा
 (for लट्वेवा) Ca cites लट्वा, Co भोगी K8 Dn1 युद्धे,
 T1 8 GM पार्थ, Co पाके (for पाते) T2 त बलाङ्घ्रियसे
 वीर — ^d) T1 पीतकर्ण, T2 G तथा कण, M2-4 पा (M4
 वा)ते कर्ण (for कर्ण पार्थ)

41 K2 D2 om (hapl) 41-42 Dn1 reads 41-42
 after 44 — ^a) B1 शशदभोनिधि, B2-5 Da1 Dn1
 D1 8-5 7 8 T2 8 G सर्वाभसा निधि, T1 सर्वभभोनिधि,
 M सर्वा (M1 भा)भोनिधिन (for निलय) Ca cites
 अभसा निधि V1 D8 शश (D6 शख)दभोनिधान च
 — K1 om 41^b-42^a — ^b) S K2 4 5 V1 B2 4 5 Dn1
 D2-8 T1 मूर्धिमन्त (for ऊर्मिमन्त) K4 Dn1 D8 रुषायुत;
 V1 शखागण, B1 8 4 ज्ञपान्वित, D8 8 S ज्ञपा (D8 जला)
 कुल (for युतम्) — ^c) V1 वर्धयत, B D (D2 om)
 S विवर्धतम् (Dn1 धेताम्) — ^d) K4 B D8-8 T3 G
 M1 2 4 स (T3 G त्व)स्तितीर्षसि (for सतिती)

42 K2 D2 om 42, K1 om 42^a (of v l 41)
 — ^a) D8 ऋषभ D8 (marg as in text) दुन्दुभिर्ग्रीव
 Ca c as in text — ^b) K4 तीक्ष्ण (for तीक्ष्ण) D8
 प्रहारिणी — ^c) V1 आह्वयते — For 42, S (except
 T2) subst

316* यथा वत्सरो भूत्वा जातस्कन्धेन शुष्मिणा ।

युद्धमिच्छेद्रोपतिना तथेच्छसि किरीटिना ।

[(L 1) M शुष्मिण — (L 2) T1 G1 योद्धुम् (for
 युद्धम्)]

43 V1 D2 8 read 43-44 after 47 — ^a) V1 BD
 S महामेघ (D2 वै) (for घोष) K2 Dn1 D2 8 8 T1 8
 GM महाघोष (D2 वैर), V1 B Da1 D1 8-5 7 T2 घोर
 (for मेघ) — ^b) K2 Dn1 दुर्दुर (Dn1 र), D2 G1 M8
 दर्दुर, Ca र (as in text) K1 8 D8 प्रतिनर्दसि, D2
 T1 8 GM नर्दसे (T1 ति) — ^c) T2 बाणतोयप्रद, Ca c
 काम (as in text) V1 B8 D8 S काले (for लोके)
 — ^d) K2 4 नै (K4 न)व प (for नरप) D8 उत्तम
 (for अर्जुनम्)

44 ^a) B8 यथावत् (for यथा च) S2 K1 B2
 सुगृहस्थ श्वा, B8 S श्वा गृहस्थस्तु (B8 T2 स्थ सन्), D8
 (marg as in text) स्वगृहस्थश्च — ^b) K2 Dn1 D6 T1
 भवेत्, K4 B1 5 Da1 D1 5 भवेत्, B2 ह्वेत् (for भवेत्)
 — ^c) K2 V1 Dn1 D2 8 T G2 M2 भावसे, Da1 D1 5
 भवसे, Ca भवसे (as in text) — After 44, Dn1
 reads 41-42

45 D8 om (hapl) 45-46 — ^a) Some MSS
 सृगालो T G M2-4 हि, M1 [S]ति (for ऽपि) D4
 कर्ण — ^b) V1 शनै, B8 शकै, Da1 D1 5 गणै, D8
 शलै, T1 शतै (for शशै) T1 [S]पि सन्, T2 M2-4
 वसेत् (for वसन्) — ^c) D1 M1 मन्यसे B2 आत्मान
 मन्यते सिंह

46 D8 om 46 (of v l 45) — ^a) T1 अस्ति (for
 अपि) — ^b) B4 Dn1 नर (Dn1 निस्व)सिंहायसेधुना
 — ^c) T2 नापश्यन् T1 शत्रुदशन, T2 दहन (for दमन)
 — ^d) S (except T2) नरसिंह रणेर्जुन

47 ^a) S K2 4 व्याघ्र तु, K2 D8 व्याघ्र त्व, G2 व्याघ्र
 च S K1 2 4 त्व स्व, T1 स्व च (for ऽऽत्मानं) Dn1
 आत्मान मन्यसे व्याघ्र — ^b) S K1-8 G2 कृष्ण, M1 कृष्णे
 (for कृष्णो) Dn1 पश्यति — ^c) S K1-8 एकरथ (for
 रथे) — ^d) M1 4 सूर्यचन्द्रमसाव् — After 47, V1 D2 8
 read 43-44

C 8 1811
B 8 39 31
K 8 33 34

यावद्गण्डीवनिर्घोषं न शृणोषि महाहवे ।
तावदेव त्वया कर्णं शक्य वक्तु यथेच्छसि ॥ ४८
रथशब्दधनुःशब्दैर्नादयन्तं दिशो दश ।
नर्दन्तमिव शार्दूलं दृष्ट्वा क्रोष्टा भविष्यसि ॥ ४९
नित्यमेव सृगालस्त्व नित्यं सिंहो धनजयः ।
वीरप्रद्वेषणान्मूढ नित्यं क्रोष्टेव लक्ष्यसे ॥ ५०
यथाखुः स्याद्विडालश्च श्वा व्याघ्रश्च बलाबले ।
यथा सृगालः सिंहश्च यथा च शशकुञ्जरौ ॥ ५१

48 ^a) Ds गाजीव Ks Da1 D1-5 7 T1 M घोष त्व,
B1 s 4 T8 G घोष च (for निर्घोष) — ^b) T1 s G
महाहवे (for हवे) — ^c) M1 s तावदेव G2 यथा (for
त्वया) — ^d) K4 शक्य कर्तुं, D2 7 शक्यमुक्त, D6 शक्तिं
वक्तु, T8 G वक्तु शक्य (by transp) B2 यथेच्छक, D6
यदिच्छसि, S (except T2) यथेष्टत (for च्छसि)

49 ^a) S (except T2) रथशखधनुःशब्दैर् — ^b) S
K1 s 4 पूरयत, B2 s नर्द, M1 नादयतो (for यन्त)
— ^c) K1 s D2 6 न (K1 न) दत्तम् — ^d) D6 यदा (for
दृष्ट्वा) G2 दृष्ट्वा क्रोष्टेव लक्ष्यसे — After 49, G2 reads
51-52

50 ^a) Some MSS शृगालस् — ^b) D2 नित्य (for
नित्य) S (except T2) कपिध्वज (for धनजय) — ^c)
S1 Ks 3 वीरप्रद्वेषणान् (Ks षणो), K1 प्रदोषणान्, B1 s
वीर्यप्रघर्षय (B8 णा)न्, D2 6 T1 वीरविद्वे (D2 द्वि)षणान्
(for प्रद्वेषणान्) Co cites वीरयुद्धेषणात् V1 G1 मूढ
— ^d) Ks V1 B D S तस्मात् (for नित्य) Ks क्रोष्ट च,
Ms क्रोष्टैव Ks लज्जसे, V1 लक्ष्यसे, Ds लप्यसे

51 ^a) Ks यथाखुः, Ds यदाखुः Ks 4 Ds विडालस्य,
T8 बिलारश्च, G1 s M बिलाल (M1 ल)श्च, G2 विडालश्च
— ^b) Ks श्वा व्याघ्रस्य, Ds व्याघ्रस्य श्वा, T1 श्वा व्याघ्राश्च,
G2 व्याघ्राधूश्च Ks यथा बल, Ds बले यथा, Ds T8 G2 s
बलाबलौ (D8 ल) (for बले) — ^c) Some MSS
शृगाल Dn1 om सिंहश्च यथा च K1 सिंहश्च, Ks 4 Ds
सिंहस्य Ds T2 यथा शशकुञ्जरौ

52 ^a) S1 तथानृत्त, T1 यथाश्रुत (for नृत्त) — ^b)
K4 वसु, D2 वत्स, D6 T1 s Ms-4 वापि (for चापि) S
K1 s 4 विशा पते (K4 ती), D2 महावृषौ (for विषामृते)
— ^c) M1 यथा (for तथा) Da1 D1 s त्वयापि, T1
त्वमसि (for त्वमपि) G2 पार्थ च K4 प्रख्यातश्च (for
"ताव्") T8 G आत्मकीर्तिभि (for कमभि) K1
प्रख्याता वत्स कर्मभि — After 52, S2 Ks 4 V1 B D S
ms. an addl colophon. — [Adhy name V1 m

यथानृतं च सत्यं च यथा चापि विषामृते ।
तथा त्वमपि पार्थश्च प्रख्यातावात्मकर्मभिः ॥ ५२
सजय उवाच ।
अधिक्षिप्तस्तु राधेयः शल्येनामिततेजसा ।
शल्यमाह सुसकुद्धो वाक्शल्यमवधारयन् ॥ ५३
गुणान्गुणवतः शल्यं गुणवान्वेति नागुणः ।
त्वं तु नित्यं गुणैर्हीनः किं ज्ञास्यस्यगुणो गुणान् ॥ ५४
अर्जुनस्य महास्त्राणि क्रोधं वीर्यं धनुः शरान् ।

कर्णतेजोवधे, B4 शल्यकर्णसवादे, Dn1 कर्णशल्यसवादे शल्य
वाक्य, Ds 4 7 कर्णशल्यसवादे, T1 कर्णाधिक्षेपो, T2 कर्णाजुन
निंदाप्रशसा, M1 शल्यविवादे कर्णाधिक्षेपो — Day of
Karna's Generalship S2 द्वितीययुद्धदिवसे, Ks द्वितीये
— Adhy no (figures, words or both) V1 m B1
Ds 39, B2 40, Da1 50, D1 33, D2 30, D6 41, T1 s
G M 32, T2 35]

53 ^a) V1 अवक्षिप्तस्, G1 अभि (for अधि) Dn1
च (for तु) — ^b) K4 [अ]मिततेजसा — ^c) K2
स्वसुकुद्धो, Ks स स S (except T2) प्रत्यब्रवीन्महाराज
— ^d) Ks T2 अभि (T2 थ)धारयन्, T1 s G M
अविचारयन्

54 Before 54, N1 ms कर्ण उवाच — ^a) V1 B D
(except D6) S गुणवतां (for वत) — ^b) Dn1 नागुणी
— ^c) T1 हि (for तु) B Ds 4 7 s शल्य, Da1 D1 s
सर्वैर्, Ds m सर्व (for नित्य) — ^d) Ks V1 B2 s D2
S (except T2) गुणा (V1 णो) गुणान्, B1-s Da1 D1-5 s
गुणागुण, D6 [अ]र्जुने गुणान् (for [अ]गुणो गुणान्)

55 ^b) G2 कार्यं (for क्रोध) Ks धैर्यं (for वीर्यं)
— ^c) V1 तम् (for शल्य) B6 Ms विजानामि (for
[अ]भि) T8 G1 s M1-s (all second time, see below)
पादवस्याभिजानामि — Ks 4 B D T2 ms after 55°
T8 G1 s M1-s, after a repetition of 55° (of 56)

317*

विक्रमं च महात्मन ।

तथा कृष्णस्य माहात्म्यमृषभस्य महीक्षिताम् ।

यथाह शल्यं जानामि

[(L 1) D4 महामना (for त्मन) — (L 2) K4 Da1
D1 s यथा (for तथा) T2 वृषभस्य, Co कृष (as above)
V1 समीक्षित, T8 G1 s M1-s महात्मन (for महीक्षिताम्)
— (L 3) K4 Ms s अह शल्यं वि (K4 ल्याभि)जानामि]
— ^d) T2 त्वं न (by transp) Ks तत्तदा, Dn1 Ds 4 7
T1 M1 (first time) त तथा, G2 Ms s (Ms s both

अहं शल्याभिजानामि न त्वं जानासि तत्तथा ॥ ५५
 एवमेवात्मनो वीर्यमह वीर्यं च पाण्डवे ।
 जानन्नेवाह्वये युद्धे शल्य नाग्निं पतंगवत् ॥ ५६
 अस्ति चायमिषुः शल्य सुपुङ्खो रक्तभोजनः ।
 एकतूणीशयः पत्री सुधौतः समलंकृतः ॥ ५७
 शेते चन्दनपूर्णेन पूजितो बहुलाः समाः ।
 आहेयो विषवानुग्रो नराश्वद्विपसंघहा ॥ ५८
 एकवीरो महारौद्रस्तनुत्रास्थिविदारणः ।
 निर्भिन्धा येन रुष्टोऽहमपि मेरु महागिरिम् ॥ ५९

तमहं जातु नास्त्रेयमन्यस्मिन्फलगुनाद्वे ।
 कृष्णाद्वा देवकीपुत्रात्सत्यं चात्र शृणुष्व मे ॥ ६०
 तेनाहमिषुणा शल्य वासुदेवधनंजयौ ।
 योत्स्ये परमसकुद्रस्तत्कर्म सदृशं मम ॥ ६१
 सर्वेषां वासुदेवानां कृष्णे लक्ष्मीः प्रतिष्ठिता ।
 सर्वेषां पाण्डुपुत्राणां जयः पार्थे प्रतिष्ठितः ।
 उभयं तत्समासाद्य कोऽतिवर्तितुमर्हति ॥ ६२
 तावेतौ पुरुषव्याघ्रौ समेतौ स्यन्दने स्थितौ ।
 मामेकमभिसयातौ सुजात शल्य पश्य मे ॥ ६३

C 8 1828
B 8 14 13
K 8 34 12

times) ४ तत्त्वत् (for तत्तथा) T₃ G₁ s M₁ (all second time) मूढ शल्य न जानसे

56 ^a) T₃ G₁ s M₁ (all second time) अहम् (for एवम्) — ^b) T₂ महावीर्यं, T₃ G₁ s M₂ s (all first time) महद्वैर (G₈ र्यं), T₃ G₈ M₂ s (all second time) महद्वैर्यं T₃ (second time) G₂ (first time) s (second time) M₁ (first time) २ s (both second time) महद्वैर्यं (for अह वीर्यं) T₁ कृष्णयो, T₃ G₁ s M₂ s (all first time) पाण्डवे (for वे) D₂ s बीभत्सोर्वीर्यमे व च (D₈ माहवे) — After 56^{ab}, T₃ G₁ s M₁-s repeat 55^a followed by 317* and repeat after that 55^a-56^b — ^a) B₁ इव, S (except T₂) तौ (for एव) K₈ शल्य पते (for युद्धे शल्य) G₁ नाग्निं (for नाग्निं) B₁ s D₂-4 ७ शल्य गाढीवधारिण, Dn₁ शल्याग्निं पतंगो यथा, T₂ शल्याभिपतंग यथा (for ^a)

57 ^a) V₁ D₄ s वायम्, Dn₁ D₇ चापम् (for यम्) K₈ आस्त्रेयमीषु शल्य (s₁₀) — ^b) K₈ सपुङ्खो, V₁ B₈-5 Da₁ D₁ s S (except T₂) सुमुखो (for सुपुङ्खो) — ^c) V₁ T₂ s G एकतूणीशय, Da₁ D₁ s एकतूणीमय, D₈ रथ (for शय) — ^d) D₈ सधौत

58 ^a) T₂ श्वेत- (for शेते) S₂ K₁ ४ चन्दनपूर्णोपि, K₈ T₂ G₂ चूर्णेन, V₁ B D (except D₂) T₁ M चू (B₁ D₈ M₁ पू)र्णेषु (for पूर्णेन) — K₁ om 58^a-59^a — ^c) K₈ अहो यो, D₂ T₂ s G M₁ आहवे, Ca आहेयो (as in text) Dn₁ विषवात्युग्रो, T₂ विषमो ह्युग्रो, G₂ यानुग्रो (for वानुग्रो) — ^d) K₈ नराश्व द्विपसकुलान्, V₁ B₂ s D₂ नराश्वद्विपसहहा (B₂ ता)

59 K₁ om 59 (of v 1 58) — ^a) K₈ एको बाणो, B (except B₂) Da₁ D₁-s ७ घोररूपो, S एकरूपो (for वीरो) Da₁ D₁ s S महानुग्रस (for रौद्रस्) — ^b) T₂ तनुस्थास्थि (for तनुत्रास्थि) D₈ विदारक,

D₈ प्रदारण, M₁ विदारण — ^c) S₂ K₄ V₁ T₁ २ M₁ निर्भि (V₁ रिं)द्या, Dn₁ निर्भिदे K₈ वै कृष्य, V₁ Dn₁ D₂ क्रुद्धोहम् D₈ T₁ तुष्टोहम्, D₂ s हृष्टोहम् (for रुष्टोहम्) D₈ सकुद्धो येन निर्भिन्धा — ^d) K₂ ह्यपि (for अपि) S₁ (marg as in text) K₂ ४ विंध्य, B₅ मेरु (for मेरु)

60 ^a) K₈ सुचयेय, K₄ V₁ B₁ नास्त्रेहम्, Dn₁ मद्रेश, D₈ नास्त्रेहम् Ca नास्त्रेयम् (as in text) — ^b) K₈ Dn₁ नान्यस्मिन् (for अन्य) Some M₂S फाल्गुनाद् — ^d) D₈ सत्या वाच, G₂ सत्यमात्र (for सत्य चात्र) B₁ २ s Da₁ D₈ ४ ७ चापि, Dn₁ T₂ एतत् T₃ G₁ s अत्र M₂ अस्य (for चात्र)

61 ^a) B₁ येना (for तेना) K₄ शल्य — ^c) K₈ Dn₁ योस्ते T₁ s G₂ s सरङ्घौ (T₁ ङघे, G₂ ङघ), G₁ M सकुद्धौ (for सकुद्धस्) — ^d) S (except T₂) त (T₁ स)त्कर्तु (for तत्कर्म)

62 ^a) K₁ D₈ सर्वेषां च हि (D₈ एव) देवानां, K₈ V₁ B Da₁ D₁-7 S (except M₁) सर्वेषां वृष्णिवीराणां Ca oites वासु (as in text) — ^b) S₂ K₁ s Dn₁ D₈ G₂ लक्ष्मी — ^c) B₁ ४ D₂-s ७ तु, Dn₁ M₁ त (for तत्) — ^f) K₁ s ४ V₁ B Dn₁ D₁-4 s ७ T₁ s M को नि (Dn₁ वि)वर्तितुम् (for कोऽति) D₈ को निवर्तयितु क्षम

63 ^b) K₈S (except T₂) समाने (K₈ नौ) (for समेतौ) Dn₁ स्यदिने स्थितौ, M₁ स्यदनास्थितौ — ^c) G₁ ताव्, Ca माम् (as in text) D₄ अभिसजातौ, T₁ s G M₁ अभि (T₈ G पि)सयुक्तौ, Ca सयातौ (as in text) — ^d) B₅ सुयात, Ca c सुजात (as in text) S₂ (sup in) शल्य मन्य, K₄ शल्यमद्य, K₈ B (except B₁) Da₁ D₁ २ ४ ५ ६ T₈ G पश्य शल्य (by transp), D₈ ग्रस्य शल्य, T₁ M बत शल्य

C 8 1929
B 8 40 13
K 8 34 12

पितृष्वसामातुलजौ भ्रातरावपराजितौ ।

मणी सूत्र इव प्रोतौ द्रष्टासि निहतौ मया ॥ ६४

अर्जुने गाण्डिव, कृष्णे चक्र ताक्ष्यकपिध्वजौ ।

भीरूणा त्रासजननौ, शल्य हर्षकरौ मम ॥ ६५

त्वं तु दुष्प्रकृतिर्मूढो महायुद्धेष्वकोविदः ।

भयावतीर्णः सत्रासादमृद्ध बहु भाषसे ॥ ६६

सस्तौषि त्व तु केनापि हेतुना तौ कुदेशज ।

तौ हत्वा समरे हन्ता त्वामद्धा सहवान्धवम् ॥ ६७

64 ^{a)} Ś₂ B₁ पितृस्वसा; B₂ पितु स्वजा (for पितृस्वसा) K₃ मातुलेयौ, G₂ मातुलजा — ^{c)} V₁ T₁ s G₁ 2 मणिसूत्र Ś₂ प्रोता, K₁ प्रोतो, K₄ प्रेतौ Ca 0 प्रोतौ (as in text) D₆ भूमणी सूत्र इव तौ — ^{d)} T₁ द्रष्टासे (for द्रष्टासि) Ś₂ निहितौ

65 ^{a)} B₄ Da₁ Dn₁ D₁ s अर्जुनो, D₃ G₁ 2 M₁ अर्जुन B₄ Da₁ Dn₁ D₁ s s G₁ 2 कृष्णसू (G₁ 2 ण) (for कृष्णे) K₃ गाडीव चार्जुन कृष्ण, D₂ सगाडीवोर्जुन कृष्णो (for ^{a)} M₁ चक्रे (for चक्र) B₁ ताक्ष्यकपिध्वजे, B₃ Da₁ D₁ S ताक्ष्य (Da₁ D₁ क्ष) कपी ध्वजौ B₂ कृष्णार्जुनौ च गाडीवचक्रौ ताक्ष्यकपिध्वजौ — ^{c)} V₁ D₆ त्रासकरणौ, B (except B₂) Da₁ D₁ s-5 7 Co जनन (for -जननौ) — ^{d)} B₆ शल्य (for शल्य) B (except B₂) Da₁ D₁ s-5 7 s हर्षकर (for करौ) K₁ मम हर्षकराजुभौ

66 ^{a)} V₁ D₂ चात्र दुर्मते (D₂ ति), D₆ चातिदुर्मतिर (for तु दुष्प्रकृतिर) K₃ मूर्धौ (for मूढो) B₂ त्व तु दुष्प्रकृतद्वेषी — ^{b)} K₄ V₁ अकोविद, B₁ कोविद D₆ महायुद्धेष्वकोविद — ^{c)} K₁ s V₁ B D M₂-4 भयाव (K₃ त) दीर्ण, T₁ भयावतीर्ण, T₂ भयादुदीर्ण, G₂ द्वितीक्ष्ण, M₁ भावतीर्ण (submetric) (for भयाव) K₃ स त्रस्तो, T₂ सत्रासो (for सत्रासाद्) — ^{d)} T₂ ह्यवद्ध, Ca अवद्ध (as in text) K₁ वन्दि (sio) (for बहु) K₃ विरुद्ध बहु भाषण

67 ^{a)} D₁ त सस्तौषि T₂ असस्तौषीस K₃ V₁ B₁- s D S तौ (for त्व) K₁ सस्तौषिष (sio) D₃ न, T₁ त्व (for तु) Ś₁ K₃ तु केनासि, K₃ कुरुनपि (for तु के) K₁ सस्तौषिष तु केनापि, B₄ तपजप्तोसि केनाद्य — ^{b)} K₃ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-7 T₂ s G M त्व, D₃ T₁ तु (for तौ) K₃ D₁ कुदेशज (D₁ त), G₂ कुचेतस — ^{c)} K₃ हत्ता (for हत्वा) K₂ हर्ता, K₃ खात्वा, D₆ शल्य (for हन्ता) D₃ त कुदेशज तौ हत्वा — ^{d)} K₃ प्रमथ्य, V₁ B Da₁ D₁-3 त्वामद्य, Dn₁ T₂ त्वामह (for त्वामद्धा) K₃ सहवान्धवौ, T₁ s G M त्वामप्यद्य सबाधव

पापदेशज दुर्बुद्धे क्षुद्र क्षत्रियपासन ।

सुहृद्भूत्वा रिपुः किं मां कृष्णाभ्या भीषयन्नसि ॥ ६८

तौ वा ममाद्य हन्तारौ हन्तासि समरे स्थितौ ।

नाहं बिभेमि कृष्णाभ्यां विजानन्नात्मनो बलम् ॥ ६९

वासुदेवसहस्रं वा फल्गुनाना शतानि च ।

अहमेको हनिष्यामि जोषमास्व कुदेशज ॥ ७०

स्त्रियो बालाश्च वृद्धाश्च प्रायः क्रीडागता जनाः ।

या गाथाः संप्रगायन्ति कुर्वन्तोऽभ्ययन यथा ।

68 ^{a)} G₂ देश च (for देशज) — ^{b)} K₃ क्षत्रिय पासन, B₁ s D₄ पाशन, D₆ पाशुल (for पासन) — ^{c)} K₃ सुहृद्भूत्वा (sio), Dn₁ D₆ T s G M₂-4 दूपो, T₁ सुहृदापि, M₁ सुहृद्विपो (for सुहृद्भूत्वा) B₄ काम (for किं मां) — ^{d)} K₂ कृष्णा त्वा K₁ om (hapl) from भीषयन्नसि (in 68^d) up to कृष्णाभ्या (in 69^a) K₃ V₁ B₁-4 Da₁ Dn₁ D₁ s-5 7 s S भीषयिष्यसि, D₂ s यस्यल

69 K₁ om up to कृष्णाभ्या (in 69^a) (of v 1 68) — ^{a)} M₁ ते (for तौ) D₃ च (for वा) K₂ मामद्य, V₁ B Da₁ D₁-7 G₁ मामद्य, Dn₁ D₃ [अ]हमद्य, T₁ माप्र* (for ममाद्य) Ś₁ K₃ **तौ, B₂ Dn₁ D₃ वा मा (B₁ मा) तौ (for हन्तारौ) — ^{b)} V₁ m B₁ s-5 Da₁ D₁ s-5 7 हनिष्ये वापि तावह B₂ अवधिष्टाबलक्षितौ, Dn₁ D₃ अवधिष्टां रणे स्थितौ, D₂ हन्या वा तावह रणे, D₆ हनिष्ये तावह रणे, T₁ s G M हनिष्ये तौ न (T₁ ताव, G₂ ते न) सत्राय, T₂ हनिष्ये वा रणे स्थितौ — ^{c)} Dn₁ बिभेम, G₁ भवेमि — ^{d)} K₂ विजनन् V₁ D₆ विजानामि

70 ^{a)} B₂ च (for वा) Da₁ D₁ s वासुदेवाना सहस्र वा (hypermetric) — ^{b)} Some MSS फल्गुनाना V₁ B₄ s Da₁ Dn₁ D₃ 4 7 s S (except T₃) वा (for च) — ^{d)} V₁ Co जोषमास्थ, Da₁ D मास्थ, Dn₁ T₂ चोदयाश्चान्, D₆ G₂ जोषमास (G₂ ध्व), T₃ G₁ s तूष्णीमास्व (for जोष) Ca cites जोष (as in text) G₂ [अ]ज्ञदेशज (for कु)

71 ^{a)} D₃ स्त्रियो वा बालवृद्धाश्च — ^{b)} V₁ पीडागता, T₂ क्रीडा, Co क्रीडा (as in text) Co क्रमशे (sio) गता इति वा पाठ — ^{c)} Dn₁ T₂ या गाथा, T₁ या गता (for या गाथा) — ^{d)} S K₃ V₁ B₂ 4 Dn₁ D₂- 7 s T₂ कुर्वन्तो D₁ [S]भ्यापन, T₃ [S]भ्ययन (for Sभ्य) Ś₂ K₃ Dn₁ D₃ T₂ तथा, D₂ द्विजा (for यथा) — ^{e)} Dn₁ T₂ ता गाथा, D om (for ता गाथा) B₄ वै (for

ता गाथाः शृणु मे शल्य मद्रकेषु दुरात्मसु ॥ ७१ ॥
 ब्राह्मणैः कथिताः पूर्वं यथावद्राजसनिधौ ।
 श्रुत्वा चैकमना मूढ क्षम वा ब्रूहि वोत्तरम् ॥ ७२ ॥
 मित्रधुञ्जद्रको नित्य यो नो द्रेष्टि स मद्रकः ।
 मद्रके संगतं नास्ति क्षुद्रवाक्ये नराधमे ॥ ७३ ॥
 दुरात्मा मद्रको नित्यं नित्यं चानृतिकोऽनृजः ।
 यावदन्त हि दौरात्म्यं मद्रकेऽपि नः श्रुतम् ॥ ७४ ॥
 पिता माता च पुत्रश्च श्वश्रुश्चशुरमातुलाः ।

जामाता दुहिता भ्राता नप्ता ते ते च बान्धवाः ॥ ७५ ॥
 वयस्याभ्यागताश्चान्ये दासीदासं च संगतम् ।
 पुंभिर्विमिश्रा नार्यश्च ज्ञाताज्ञाताः स्वयेच्छया ॥ ७६ ॥
 येषां गृहेषु शिष्टानां सक्तुमन्थाशिनां सदा ।
 पीत्वा सीधु सगोमासं नर्दन्ति च हसन्ति च ॥ ७७ ॥
 यानि चैवाप्यवद्वानि प्रवर्तन्ते च कामतः ।
 कामप्रलापिनोऽन्योन्य तेषु धर्मः कथं भवेत् ॥ ७८ ॥
 मद्रकेषु विलुप्तैः प्रख्याताशुभकर्मसु ।

C 8 1844
B 8 40 29
K 8 34 29

मे) — ^f) D₆ दुरात्मना (for त्मसु)

72 ^a) K₁ कथित, K₅ D₆ कथिता, T कथित — ^b) K₈ यथा यद् (for यथावद्) — ^c) D_{n1} [अ]थ विमना, D₁ वैकमना (for चैक) K₈ T₈ G M₁ 2 4 मूर्ख (for मूढ) — ^d) T₁ मम (for क्षम) K₈ D₆ T₂ क्षमा (K₈ म)वान्, B₅ क्षमस्व, T₃ G मम वा (for क्षम वा) T₁ प्रब्रूहि (for वा ब्रूहि) S₂ K₁ 3 4 V₁ B₁₋₃ D (except D_{a1}) S चोत्तर

73 ^a) D₈ M₁ मित्रह (M₁ दु)द्, G₁ 2 मित्र (G₂ त्र)दुद् (for धुद्) K₈ मित्रहा, G₂ मनिको (for मद्रको) — K₈ om (hapl) 73^b-74^a — ^b) B₄ यो मा, D_{n1} यान्यो, D₆ यो मे, D₈ ये नो (for यो नो) D₁ समद्रका, G₂ स मद्रक Ca as in text — ^c) V₁ D₆ संगतिद्, T₁ शपद, G₂ शपथ Co संगत (as in text) — ^d) G₂ क्षुद्रसत्वे, Co क्षौद्रे वाक्ये S₂ K₂ 4 नराधम

74 K₈ om 74^a (cf v 1 73) — ^b) K₁ चानृतिको, K₄ चानृतको, V₁ BDS चानृतिको (for चानृ) Ca c oites चानृतिक K₈ नित्यमात्यतिकौ तुज (sio) — ^c) K₈ V₁ B₁ 5 D_{a1} D_{n1} D₁₋₅ 7 यावदत्य हि, D₆ प्रवदत हि, T₁ 3 G M यच्चान्यदपि, T₂ यावदत्यत (for दन्त हि) Ca c oites यावदत (as in text), Co यावदत्य — ^d) S₂ मद्रकेऽपि नित्य श्रुत (sio)

75 ^a) K₈ V₁ B (except B₄) D T₂ transp माता and पुत्र S₂ त्राता, K₁ 4 भ्राता, T₁ 3 G₁ 3 M पुत्राश् — ^b) Some MSS स्वसुर D₂ सुषाश्चश्रूश्च मातुला — ^c) T₃ G भगिनी (for जामाता) S₂ K₁ 4 पुत्रो, M₁ माता (for भ्राता) — ^d) K₈ नृसा (for नप्ता) D_{n1} नप्तारो ये (for नप्ता ते ते) K₄ T₂ येन्ये, B₁ चैते, B₂ चै ते, B₃ damaged, D₁ ते न, D₂ 4 [अ]न्ये ते, D₆ नैके, D₈ [अ]न्ये ये, T₁ 3 G M चान्ये (for ते ते) T₂ [S]पि (for च) S₂ K₁ 3 बाधव, M₁ पाडवा

76 ^a) T₁ चान्या (for चान्ये) K₁ वयस्याभ्यागता श्रान्ये, T₂ वयश्चाभ्या — ^b) K₁ दामी दासी च, D₂ 1 S

(except T₂) दासा (D₇ G₂ स)श्च, D₃ दासदासीव D₆ स्व (for च) B₅ D₂ T₁ 3 G₁ 3 M संगता, G₂ बाधवा (for संगतम्) — ^c) B₅ D_{a1} D₁ 5 तु (for च) B₂ S पुंभिर्वि (G₂ श्र)मिश्रिता नार्यो Co c oites पुंभि, Ca c oite विमिश्रा (as in text) — ^d) K₈ भ्राता ज्ञाता, D₈ ज्ञातो, T₁ ज्ञाताज्ञा वै, Co ज्ञाताज्ञाता (as in text) V₁ D₈ T₂ च स्वे (D₈ ये)च्छया, B₂ D₂ यथे D₆ स्वपेक्षया (for स्वयेच्छया) Ca c oites स्वया (as in text)

77 ^a) B₅ तेषा, T₁ G₂ एषां (for येषा) S₁ K₁ 3 V₁ B (except B₂) D_{n1} D₂₋₅ 7 8 S Co [अ]शिष्टाना — ^b) S₂ K₂ स (K₂ श)क्तुमथाशिना, K₁ B D_{a1} D_{n1} D₁ 2-5 8 Co सक्तु (B₂ शक्त, B₄ D₈ शक्तु, D₁ 5 शलक) मत्स्याशिना, K₈ शक्रमथासिन, K₄ V₁ शक्तुमत्स्या सिना (V₁ शिन), D₂ सक्तुमासाशिना, D₆ शक्तुमिच्छसि न, D₇ (before corr) सक्तुमत्स्याशिना T₁ 3 G M सक्तु (T₁ का)मथाशि (M₁ जि)ना, T₂ वस्तुमथामिष B D_{a1} D_{n1} D₁ 2-5 7 T₂ तथा (for सदा) — ^c) K₁ सीध्व, K₂ T₃ G M सीधु, K₈ B D (except D₆ 8) सीधु, K₄ शीघ्र (for सीधु) T₂ मधूनि (for सीधु स) Cv as in text — ^d) K₁ 2 4 नदति, K₈ क्रदति, V₁ B₁ 3-5 D₂₋₇ S (except T₂) क्रदति, B₂ कुर्वति, D_{a1} D₁ 3 कु (D₈ कृ)र्दति (for नर्दन्ति) D₈ प्रहसति, G₂ च समति (for च हसन्ति) Cv क्रन्दन्ति च हसन्ति च

78 ^a) K₈ V₁ B D T₂ गायति चा (D_{n1} वा)पि, T₁ G₂ गायति च हि (G₂ चैव), T₁ G₃ M गाति चैव हि (M वापि) (for यानि चैवापि) Ca c oites गायति G₂ बद्धानि — ^b) M₃ प्रवर्धते T₁ कामित — ^c) D₁ काम प्रलापितो, D₈ कामप्रलपिनो S₁ [S]न्योन्ये, K₁ [S]न्योन्ये — ^d) D₁ नृषु; T₃ G एष (G₁ पु) (for तेषु)

79 ^a) K₈ V₁ B D S Ca [अ]व (K₈ वि)लिखेपु (for विलु) — ^b) K₄ पुत्र्यातासर्वकर्मसु (sio), M₄

C 8 1844
B 8 40 29
K 8 34 23

नापि वैरं न सौहार्दं मद्रकेषु समाचरेत् ॥ ७९
मद्रके संगतं नास्ति मद्रको हि सचापलः ।
मद्रकेषु च दुःस्पर्शं शौचं गान्धारकेषु च ॥ ८०
राजयाजकयाज्येन नष्टं दत्तं हविर्भवेत् ॥ ८१
शूद्रसंस्कारको विप्रो यथा याति पराभवम् ।
तथा ब्रह्मद्विषो नित्यं गच्छन्तीह पराभवम् ॥ ८२
मद्रके संगतं नास्ति हतं वृश्चिकतो विषम् ।

प्रख्याताशुभ्र — °) T1 नापि शौचं, G2 नातिवैरा (for नापि वैरं) M3 नापि वैरणसौहार्दं — °) S1 K1 2 B3 D4 T2 M1 3 मद्रकेण, S2 K3 4 D3 5 7 M2 4 के न, V1 के च (for केषु)

80 °) V1 सगतिर् — °) K3 D8 मद्रका (D8 के) हि, Dn1 D6 T2 स (D6 मा) मद्रकेषु (for को हि) K1 3 V1 B D T2 3 G M सदा मल (K3 ला, V1 B4 D6 T2 ल), K4 सुचापल, T1 सदा चल (for सचापल) — °) T1 न (for च) S1 K2 सस्पर्श, K3 सस्तेषो, V1 B D T1 2 ससु (T1 द) द, T3 G सन्न (G1 नृ, G2 ह) द, M1 Ca सस्पृष्ट, M2-4 सधु (M2 धृ) द (for दुस्पर्श) — °) K3 शौर्यं, G2 शोचन् (for शौच) K3 4 Dn1 D8 गन्धारकेषु

81 °) K2 राजयाजनयाज्येन, V1 B2 Da1 Dn1 D1 M1 Ca याजकयाज्येषु, B1 3-5 D2-3 या (D2 रा) जकयाज्ये च, T1 3 G1 3 M2-4 याजकया (T1 रा) ज्ये हि, T2 शूद्रयाजनयाज्ये च, G2 राजयाजनयाज्याभ्या — °) S (except T2) यथा (for नष्ट) K3 भुवि, G2 अह (for हविर्) B2 Da1 D1 3 यथा, T1 मुखै, T3 G M नशेत् (for भवेत्)

82 °) T1 G2 M2-4 शूद्रसंस्कारको, Co स्कारको (as in text) — After 82^{ab}, T3 G3 read (for the first time) 319* repeating it after 82 T2 G2 om (hapl) 82^{cd} — °) S K B Da1 D1-3 3 3 T3 G1 3 यथा (for तथा) S K1 2 ब्रह्मद्विषो (for द्विषो) T1 G1 M [S] त्यत (for नित्य) — °) Dn1 गच्छन्ती हि, T1 गच्छति हि — After 82, K4 V1 B Da1 Dn1 D1 3-5 7 ins

318* तथैव संगतं कृत्वा नर पतति मद्रकै ।

[B1 D1 3-5 यथैव Dn1 सन्नक (for संगत)]

On the other hand, T1 G1 3 M ins after 82 T3 G3 (repeating after 82), after 82^{ab}

319* न तथा संगतं चापि मद्रकेष्विह विद्यते ।

[T3 (first time) G1 3 (first time) तत् (for न) G3 संगतश्च M2-4 अपि (for इह) G3 दुरात्मसु (for [इ] ह विद्यते)]

आथर्वणेन मन्त्रेण सर्वा शान्तिः कृता भवेत् ॥ ८३
इति वृश्चिकदष्टस्य नानाविषहतस्य च ।
कुर्वन्ति भेषजं प्राज्ञाः सत्यं तच्चापि दृश्यते ।
एवं विद्वज्जोषमास्व शृणु चात्रोत्तरं वचः ॥ ८४
वासास्युत्सृज्य नृत्यन्ति स्त्रियो या मद्यमोहिताः ।
मिथुनेऽसयताश्चापि यथाकामचराश्च ताः ।

83 °) Dn1 Ca मद्रकै, D2 मद्रके T1 3 G M1 बालेष्वपि सदा न स्य (M1 तदा तस्माद्), M2-4 बालेष्वपि (M3 त्विव) च दष्टेषु, Co as in text — °) T1 3 G धन, M1 हतो, M2-4 वन्ने (for हत) K3 V1 (before corr) B4 3 Da1 Dn1 D1-5 3 Ca वृश्चिक ते Cv हतवृश्चिकते विषम् — °) V1 B2 Da1 D6 7 T3 G2 3 अथर्वणेन, Co आथ (as in text) Cv as in text — °) S K V1 B (except B5) Dn1 D2-4 7 3 T2 यथा शान्तिः, D6 T1 3 G सर्वशान्ति (T1 शान्ति) D2 कृतो S K1-3 V1 B Da1 D1 3-7 S (except T2) मया (for भवेत्) Cv यथा शान्ति कृता मया

84 °) S2 K3 वृश्चिकदष्ट (K3 द्र) स्य Cv as in text — °) B2 D3 4 7 Cv विषवेगहतस्य (for नानाविष) — °) K4 कुर्वन्त B2 3 Da1 D1 3 3 भेषज, Ca 0 भेषज (as in text) Cv कुर्वन्ति भेषज्य प्राज्ञा — °) S2 सत्यतश्चापि, T1 3 G2 3 M सद्यस्त (T1 स) चापि, G1 समस्तश्चापि, Cv सत्यं त (as in text) D3 लक्ष्यते, Cv दृश्यते (as in text) Cv as in text — °) M1 भाव (for एव) G2 विद्वान् B2 आशु तोष B3 आत्मदोष, B4 Da1 D1 3 T1 M आस्व जोष (by transp), D6 जोषमान Dn1 T2 एव विदित्वा स (T2 स्व) दोष D3 एवविधेन स्ते जोष (810) T3 G1 3 भूयस्त्व शृणु मे वाचो — °) T1 शृणुष्व (for शृणु च) K3 B1 3 वाचोत्तर, K4 वै चोत्तर, B4 रात्रोत्तर (810), T2 चैवो D3 शृणु चोत्तरमत्र च, T3 G1 3 ब्रूहि तत्रोत्तरं वच

85 °) K4 सवाससि (hypermetric) D3 नर्तते (for नृत्यन्ति) — °) Dn1 [S] पि, T2 वा, M2 य (for या) K3 स्त्रियो मद्याद्विमोहिता, D2 स्त्रियो मद्येन मो, D6 या स्त्रियो मद्यमोहिता, D8 स्त्रियो वापि प्रमो, T1 3 G स्त्रियो मद्यविमो — °) K1 3 V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 3 S मैथुने (B5 G1 न) S K1-3 सयुताश्च, B. Dn1 T2 संगताश्च, D3 [अ] ससुताश्च, Co असयता (as in text) V1 चैव D6 मैथुनासयताश्चापि, T1 3 G M मिथुने संगताया (T1 सा) च — °) K4 (marg as in text) B1 D1 3 यथाकामचराश्च, S (except T2) कराश्च (for चराश्च) B3 तथा, B4 D6 च

तासां पुत्रः कथं धर्मं मद्रको वक्तुमर्हति ॥ ८५
यास्तिष्ठन्त्यः प्रमेहन्ति यथैवोद्गीदशेरके ।
तासां विभ्रष्टलज्जानां निर्लज्जानां ततस्ततः ।
त्वं पुत्रस्तादृशीनां हि धर्मं वक्तुमिहेच्छसि ॥ ८६
सुवीरकं याच्यमाना मद्रका कषति स्फिजौ ।
अदातुकामा वचनमिदं वदति दारुणम् ॥ ८७

मा मा सुवीरकं कश्चिद्वाचता दयितो मम ।
पुत्रं दद्या प्रतिपदं न तु दद्यां सुवीरकम् ॥ ८८
नार्यो बृहत्यो निर्हीका मद्रकाः कम्बलावृताः ।
घस्मरा नष्टशौचाश्च प्राय इत्यनुशुश्रुम ॥ ८९
एवमादि मयान्यैर्वा शक्य वक्तुं भवेद्बहु ।

C 8 1856
B 8 40 41
K 8 34 40

या T1 2 G M च ह (T2 हि) (for च ता) V1 यथाकाम
वराश्रया — °) K4 पुत्र — °) K4 मद्रको, T2 G2 8
अत्र नो T1 M2-4 वेत्तुम्, T2 G बोद्धुम् (for वक्तुम्)
K3 4 B1 D2 7 अर्हसि

86 °) T1 प्रमोहति, Co प्रमे (as in text) Cv as
in text — °) S K2 D2 यथैवोद्गी (K2 छ्यो) दशेरके,
K1 वोद्गी दशेरकी K3 4 V1 B1 2 4 5 Da1 Dn1 D1 4 5 7
M1 यथैवोद्गी (K3 वाद्यो, K4 वोद्द्या V1 कोद्द्या Dn1
वाद्, M1 वाद्यादेशरका, B2 वो**केरव, D2 वोद्दशे
रिके, D2 वोद्दशोरक, D2 पथिष्वेव हि शेरते T1 यथैवोद्गी
यथा खरा, T2 वोद्दे यथा मृगा, T2 G M2-4 यथैवोद्गी यथैल
(M2-4 योरु) Co otes दशेरका Cv यथैवोद्गीदाशे
रकी — °) K1 V1 B1-4 D2-7 T1 8 G2 8 M विभ्र(T1
G2 सु)ष्टधर्माणा, K3 विभ्रदशौचाना, Dn1 D2 T2 विभ्र
(D2 सु)ष्टशौचाना, G1 एवोद्दधर्माणा (for विभ्रष्टलज्जाना)
— °) G2 निमज्जतस्, Ca निर्लज्जाना (as in text) G2 तव
(for the second तत) Co otes ततस्तत (as in text)
— °) T2 G2 M1 तादृशाना Dn1 T2 च (for हि) — °) f)
Dn1 यथा, D2 T2 तथा (for धर्म) K3 ल्यक्तुम् (for
वक्तुम्) D2 यथावद्वक्तुमर्हसि, T1 धर्मं किं वेत्तुमर्हसि

87 °) B2 Dn1 D2 8 8 Co सुवीरक, Ca सुवी (as in
text) S1 K2 याच्यमानौ, T1 G1 2 माना (G1 न), M1
मानानां (hypermetric) K3 शौवीर याच्यमाना च Cv
as in text — °) S2 K1 8 B Da1 D1-5 7 M2-4 Ca
मद्रिका, Dn1 मद्रकी, T1 मद्रका S2 K1 8 V1 B D T1 M
Ca 0 कर्षति, T2 G1 कषती K1 B Da1 Dn1 D1 8-5 7
(before corr) Ca 0 स्फिजौ K3 स्फजौ, K4 स्फिटौ,
V1 स्फचौ, D2 स्त्रजौ, D2 [ई]प्सित, T1 स्त्रिजै, T2
शुचा, G1 स्त्रजौ (for स्फिजौ) T2 G2 8 मद्रका (G2 क)
कष्टमीप्सित Cv मद्रिका प्रातिवेदिमकै, Cvp मद्रिका
कृषती स्फिजौ — °) S1 अदातुकाम, S2 अदातुकामा,
K1 2 4 अदातुकाम (K1 सो), K3 B2 D2 8 T1 2 आदातु
कामा, V1 प्रदातु (for अदातु) — °) D2 इम (for
इद) D2 वचन (for वदति) S (except T2) इदमाह
(T2 G2 हु) सुदारुण

88 °) K3 V1 B Dn1 D2-8 T1 Ca मा मा, G1 न मा,

G2 इम (for मा मा) K1 4 Dn1 D2 S सौ (K4 शु)
वीरक K4 कश्चिद् Cv as in text — °) S (except
T2) याचे (M1 च्ये)त (for याचता) K3 V1 B Da1
Dn1 D1 8-8 T G1 8 M दयित D2 याचेदप्रीतज गम (s10),
G2 याचेतावो मतिर्मम (s10) — °) K3 V1 BDS (M2
damaged) पति दद्या (for प्रतिपद) — °) K3 D2 न तु,
T2 G2 न तद्, G2 नैव (for न तु) T1 न तु सौवीरक
कश्चित्

89 °) K1 8 V1 B D T2 G1 8 M गौर्यो, T1 गौवा,
T2 चौर्यो (for नार्यो) Dn1 D1 8 T1 M1 बृहत्यो, M2-4
महत्यो Da1 D1 8 दुर्हिका, T2 निर्हीका, T2 G2 माग्रस्ता,
Ca निर्हीका (as in text) G2 गौर्यो ब्रह्महत्याकामा
(s10) — °) N म (D2 मा)द्रिका S2 कमुलावृता, K1
हस्त्रलावृता, Co कम्बलावृता (as in text) T2 G1 8 मत्ता
कबलवासस — °) D2 T1 M1 सस्मरा, T2 कस्मरा, G2
विस्मरा, Ca 0 घस्मरा (as in text) — °) Dn1 प्रायवति
(for प्राय इति) K3 4 B Dn1 D1 2 8 8 T G2 8 M1
[अ]नुशुश्रुम — After 89, S ins

320* प्रमेहित्वा स्फिजा भूमिं कर्षन्त्यो हीनशोधना ।

स्पृष्ट्वा वाग्भिर्न मृद्भिश्च निलोच्छिष्टा भवन्ति हि ।

[(L 1) Of 86^a and 87^b T2 G2 प्रमेहित्वा (G2 ता)
(for प्रमे) T1 2 G2 क्षियो, T2 G2 [अ]न्तु वा G1
प्तिजौ (for स्फिजा) G2 भूति M1 भूमि T2 G1 8 वर्षलो,
M1 कर्षतो T1 न तु शोधना M भिन्नशोधना (for हीन)
G2 वर्षयलो विषोधना (for the posterior half) — (L 2)
T1 स्पृष्टाश्च T2 स्पृष्टाश्च, G1 स्पृष्टा G2 स्पृष्टा, M2-4 स्पृष्टा (for
स्पृष्टा) T1 चाग्भिर्, T2 पद्भिर् T2 त्वद्भिर्, G2 सद्भिर्, G2
त्वग्भिर् M1 वा भिन्न (for वाग्भिर्) T1 अमृद्भिश्च G1
मृदद्भिश्च; G2 नमद्भिश्च (for न मृ) T2 G1 M2 4 निलोच्छिष्टा
(for छिष्टा) T1 पिशाचिका M1 [अ]पचारका M2-4
[अ]वचारिका (for भवति हि)]

90 °) T2 तु या (for मया) K3 नैव, K4 यैर्वा,
M2-4 [अ]न्ये ता (for [अ]न्यैर्वा) — °) M2-4
शक्या K3 युक्त (for वक्तु) K3 बहु — °) K3 T
G2 8 M आकेशातान् (for शामान्) S1 K2-4 T1 नखाग्रै
(K3 T1 प्रा)श्च (for प्राच्च) G1 आकाशादानखप्राच्च

C ४ १८५७
B ४ ४० ४२
K ४ २४ ४२

आ केशाग्रान्खाग्राच्च वक्तव्येषु कुवर्त्मसु ॥ ९०
मद्रकाः सिन्धुसौवीरा धर्मं विद्युः कथं त्विह ।
पापदेशोद्भवा म्लेच्छा धर्माणामविचक्षणाः ॥ ९१
एष मुख्यतमो धर्मः क्षत्रियस्येति नः श्रुतम् ।
यदाजौ निहतः शेते सद्भिः समभिपूजितः ॥ ९२
आयुधानां सपराये यन्मुच्येयमहं ततः ।
न मे स प्रथमः कल्पो निधने स्वर्गमिच्छतः ॥ ९३
सोऽहं प्रियः सखा चास्मि धार्तराष्ट्रस्य धीमतः ।
तदर्थे हि मम प्राणा यच्च मे विद्यते वसु ॥ ९४

व्यक्त त्वमप्युपहितः पाण्डवैः पापदेशज ।
यथा ह्यमित्रवत्सर्वं त्वमस्मासु प्रवर्तसे ॥ ९५
कामं न खलु शक्योऽहं त्वद्विधाना शतैरपि ।
संग्रामाद्विमुखः कर्तुं धर्मज्ञ इव नास्तिकैः ॥ ९६
सारङ्ग इव धर्मातिः कामं विलप शुष्य च ।
नाहं भीषयितुं शक्यः क्षत्रवृत्ते व्यवस्थितः ॥ ९७
तनुत्यजां नृसिंहानामाहवेष्पनिवर्तिनाम् ।
या गतिर्गुरुणा प्राञ्जे प्रोक्ता रामेण तां स्मर ॥ ९८
स्वेषां त्राणार्थमुद्युक्तं वधाय द्विषतामपि ।

— ^a) T₂ कर्तव्येषु, C₀ वक्तव्येषु (as in text) K₁ कुवर्त्मसु, V₁ B₁ 4 5 D_{n1} D₂ 8 कुवर्त्मसु, B₂ 8 M₁ च (B₂ सु) कर्मसु, D_{a1} D₁ 5 C₀प कुजन्मसु, G₂ सुवर्त्मसु, M₂ विवर्त्मसु (for कु) K₂ 4 वक्तव्ये मुक्तवर्त्मसु * C₀ आकेशाग्रादि अभिव्यासा । *

91 ^a) K₂ मुद्रका K₈ वर्त्मयुग्म (s₁₀) (for मद्रका) — ^b) S₂ K₁ धर्मं विद्युः, K₈ धमे विष्णु (s₁₀), T₂ धमचित्ता (for धर्मं विद्युः) T₈ G₂ 8 धर्मरत्नकथयति हि — ^c) D₈ देशोद्भवान्, D₈ देशमवा (for देशोद्भवा) D₈ म्लेच्छान् — ^d) D_{n1} कर्मलोपविचक्षणा

92 ^a) K₃ T₂ 8 G₂ 8 एव (for एष) — ^c) T₁ 8 G₈ यथाजौ

93 ^a) Some MSS सांपराये, K₃ पराधेय (s₁₀), B₈ संप्रहारे, D₈ साराधेय, C₀ सपराये (as in text) — ^b) K₄ यत्स्वपेयम्, V₁ यन्मुच्येयम्, D_{n1} यान्युच्येयम्, D₂ य मन्थेह, T₂ विमुच्येयम्, G₁ मन्मुच्येयम् G₂ न मुच्येयम् (for यन्मुच्येयम्) B₄ T₃ G₁ 8 अहं तनु (T₃ G₈ तु), D₂ महत्तम, G₂ अहं तव (for अहं तत) — ^c) V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁ 8-7 ममैष, D₂ एष मे, T G M₁ य एष, M₂-4 एष वै (for न मे स) — ^d) T₁ M प्रधान (T₁ न) स्वर्गवासिना, T₂ प्रदान स्वर्गवासिना, T₃ G स एव स्वर्गवासिना

94 ^a) D_{a1} D₈ 8 T₂ सोय K₈ G₂ प्रियसखा, V₁ विप्रसखश्च, D₈ प्रिय सखश्च V₁ D₈ S (except T₂) चैव (for चास्मि) — ^c) V₁ D₂ 8 T₃ G M तदर्थ, B₂ D₁ 8 T₁ 2 तदर्थ (for धै) T₁ च (for हि) T₁ महाप्राणा (for मम प्राणा)

95 ^a) S₁ K₂ वक्तु (for व्यक्त) K₈ त्वमप्युपहित, B₁ व्युपहृता, T₁ त्वयापि सहित, T₂ 8 G त्व (G₂ स्म) मप्युपहित, M₁ त्वमपि सहित, M₂ त्व हि म्युपहित, M₃ 4 एवामिसहित (for त्वमप्युप) C₀ c ote उप (as in

text) — ^b) K₃ 4 T₃ G₈ पापदेशज — ^c) K V₁ B₂ D₈ S (except T₂) तथा (for यथा) K₁ G₂ हि मित्रवत्, K₃ D_{a1} D₁ 5 त्वमित्र, B₁ 8 4 D_{n1} D₈ 4 7 T₈ G₈ चामित्र (for ह्यमित्र) D₂ सख्ये (for सर्व) — ^d) V₁ अस्मासु त्व (by transp), B₈ त्वमप्यासु G₂ (inf l₂) प्रवर्तते

96 ^a) G₂ खलु न (by transp), M₈ नु खलु — ^b) K₈ त्वद्विधैश्च, M₁ तद्विधाना (for त्वद्वि) M₂ शरैरपि (for शतै) — ^c) G₂ समरे (for संग्रामाद्) B₂ S विमुखी (B₂ T₁ ख) — ^d) T₁ G₂ 8 M₂-4 स (T₁ स्व) धर्म, T₃ 8 G₁ M₁ सद्धर्म (for धर्मज्ञ) K₄ G₃ इति (for इव)

97 ^a) K₄ V₁ B₁ 4 5 शारंग (V₁ ग), C₀ सारंगा, C₀ ग (as in text) K₂-4 D₈ T₂ G₂ धर्माति (K₂ त, K₄ तै), D_{n1} वर्माति (for धर्माति) C₇ सारङ्ग इव धर्मान्ते — ^b) D_{a1} D₈ विलप्य B₈ शुष्मिवान्, D_{n1} मुख्य च, T₂ इष्यसि, M₈ तुल्य च, C₀ शुष्य च (as in text) B₁ 4 वा (for च) T₁ काम विलपसि ब्रुवन् — ^c) B₁ नाय — ^d) K₂ क्षत्रवृत्ते K₃ दक्षे, B₈ D₈ T₂ G धर्मे, T₁ 2 वृत्तौ (for वृत्ते)

98 ^a) B₁ अनुत्यजा (for तनु) — ^b) D₈ [अ]-पलायिनां, G₁ [अ]नुवर्तिना S₂ महादेवेषु वर्तिना (s₁₀) — ^c) K₈ प्राप्ता, V₁ B D (except D₈) T₂ 8 G प्रोक्ता, T₁ M प्रेम्णा (for प्राञ्जे) — ^d) V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁-5 7 पुरा, D₈ तदा, T₂ 8 G प्रेम्णा (for प्रोक्ता) B₈ तत्, D₈ M₁ स् (for ता) K₈ T₁ स्मरेत् V₁ D₂ स्मरन्, B D_{a1} D_{n1} D₁ 8-3 T₂ 8 G M स् (G₁ च) रे (for स्मर)

99 ^a) S K₁ 2 4 B (except B₂) D₂-4 7 8 T G₂ ते (G₂ वे)षां (for स्वेषा) K₄ बाणार्थम्, V₁ त्राणाय, T₂ सुखार्थम् (for त्राणा) S₂ अत्युक्त, K₈ उमुक्षु (s₁₀), V₁ यद्युक्त, B₁-8 D (except D₈ 8) उद्यत, B₈ अत्युक्त

विद्धि मामास्थितं वृत्तं पौरुषवसमुत्तमम् ॥ ९९
 न तद्भूतं प्रपद्यामि त्रिषु लोकेषु मद्रक ।
 यो मामस्मादभिप्रायाद्वारयेदिति मे मतिः ॥ १००
 एवं विद्वज्जोषमास्त्र त्रासार्त्तिकं बहु भाषसे ।
 मात्वा हत्वा प्रदास्यामि क्रव्याज्जो मद्रकाधम ॥ १०१
 मित्रप्रतीक्षया शल्य धार्तराष्ट्रस्य चोभयोः ।
 अपवादतितिक्षाभिस्त्रिभिरेतैर्हि जीगसि ॥ १०२

पुनश्चेदीदृशं वाक्यं मद्रराज वदिष्यसि ।
 शिरस्ते पातयिष्यामि गदया वज्रकल्पया ॥ १०३
 श्रोतारस्त्विदमद्येह द्रष्टारो वा कुदेशज ।
 कर्णं वा जघ्नतुः कृष्णौ कर्णौ वापि जघान तौ ॥ १०४
 एवमुक्त्वा तु राधेयः पुनरेव विशां पते ।
 अब्रवीन्मद्रराजानं याहि याहीत्यसंभ्रमम् ॥ १०५

C 8 1872
B 8 40 56
K 8 34 57

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥

(for उद्युक्त) — ^a) K₁ s V₁ BDS वधार्थं (for वधाय)
 — ^a) S₂ विद्धि, G₁ वृद्धि (for विद्धि) B₈ स्वमास्थित,
 D₈ मावस्थित (for मामा) B₁ s D₇ s वृत्ते D₂
 विद्धिनारासन वृत्त (sic) — ^a) B₈ पौरुषेणास***, D₂
 पौरुष वा समुद्भव, D₈ पौरवशसमुद्भव, D₈ पुरुरवसमुत्तम,
 T₁ पौरुषवससत्तम Ca c ote पौरुषवसम् (as in text)

100 ^a) V₁ तद्भूतं (by transp), D₈ s न तद्भूत
 (D₈ य), S (except T₂) नत भू(G₂ श्रु)त Ca otes
 भूत (as in text) — ^b) K₁ मद्रह, B D (except
 D₂ s) S मद्रप — ^a) V₁ वारयेष्व मतिर्मम

101 T₂ om 101^{ab} — ^a) S₁ K₂ Da₁ D₁ s s
 T₁ s G Ca विद्वान्, K₄ विद्धिञ् (sic) B₁ जोषमास्थ,
 Da₁ D₁ जोषमास्थ, D₈ मास, T₃ G M₂₋₄ आस्त्र जोष
 (by transp) — ^b) D₈ पुन किं, S (T₂ om) किं
 त्रासाद् (by transp) Dn₁ इह (for बहु) — ^a) S₂
 मत्वा, K₄ B₁ s-s Da₁ D₁ s मात्वा, B₂ Dn₁ D₂₋₄ 7 न
 स्वा, T₁ हत्वा (for मात्वा) K₃ त्वा हत्वाद्य प्रदास्यामि,
 V₁ त्वा हत्वा न प्र, D₈ साध्वह त्वा प्र, D₈ हत्वाह त्वा प्र
 — ^a) K₁ क्रव्याज्जा, K₃ क्रव्येभ्यो, G₁ क्रव्यादे (for
 क्रव्याज्जो) D₈ T₂ s G मद्रकाधिप M₂₋₄ क्रव्यादेभ्यो
 नराधम

102 ^a) D₈ मम (for मित्र) G₂ समन्निवृत्तिषां शल्य
 (sic) Cv as in text — ^b) S₁ K₂ ***राष्ट्रस्य, S₂ K₄
 तथा राष्ट्रस्य, K₁ B₁ s D₈ 4 7 T₁ s G₁ s M Ca धृतराष्ट्रस्य,
 B₈ Da₁ D₁ s s धार्तराष्ट्रस्य (D₈ धृतराष्ट्रस्य) Cv as in
 text — ^a) D₈ तितिक्षाया, D₈ T₂ Cv तितिक्षा (T₂ 'ती')

आभ्या (for तितिक्षाभिस्) T₁ G₂ अपराध तितिक्षामि
 Ca as in text — ^a) V₁ B₈ Da₁ D₁ तु, D₈ च (for
 हि) V₁ जीवति G₂ त्रिभिरेव जिजीवसि Ca c ote
 त्रिभिरेतैर् (as in text) Cv as in text

103 S K₁ s om (hapl) 103^{ab} — ^a) T₁ ते
 दिदृशुर् (sic) (for चेदीदृश) — ^b) D₁ चरिष्यसि, T₁
 वधि (for वदि) — ^a) D₁ शिरसा (for स्ते) D₈
 शातयिष्यामि, G₁ पाद, M₂₋₄ पोथ (for पात)

104 ^a) B₄ त्वेवमद्येह, B₈ त्विदमन्येह, Dn₁ D₁ मन्ये
 (Dn₁ मन्ये) ह, D₈ त्विदमन्येपि, T₁ त्वेथमन्ये ह (sic), T₂
 G₁ 2 त्विति (G₁ द) मन्ये हि, T₃ G₈ त्विति मन्येह (for
 त्विदमन्येह) D₂ श्रोतारमिदमन्ये वै Cv as in text
 — ^b) B₈ वा कुदेशज, D₈ बहुदेशज, G₂ वाज्रदेशज
 — ^a) S K₂ 4 वीरौ (for कृष्णौ) — ^a) K₃ V₁ BDS
 नि(M₂₋₄ [अ]भि)जघान (for [अ]पि ज)

105 ^a) T₁ राज त (for राजान) — ^a) S K₂
 सभ्रम, K₃ [अ]सशय, D₂ [अ]सभ्रमात्, T₁ s G सभ्रमात्,
 T₂ [अ]सभ्रम, M₂₋₄ [अ]सभ्रमन् (for अभ्रम)

Colophon — Adhy name S₂ शल्यविवाद, B₈
 कर्णवाक्य, Da₁ शल्यकर्णसवाद, Dn₁ D₈ कर्णशल्यसवाद,
 D₁ शल्यसवाद, D₈ 7 मद्राधिपसवाद, T₁ शल्यविवादे मद्र
 कुत्सकथन T₂ शल्यदूषक, M₁ कर्णशल्यसवादे मद्रकुत्सन
 — Adhy no (figures, words or both) S₂ 27 (as in
 text), B₁ s D₈ 7 40, B₈ 41 D₈ 42, T₁ s C M 33
 T₂ 36

२८

C 8 1673
B 8 41 1
K 8 35 1

सजय उवाच ।

मारिषाधिरथेः श्रुत्वा वचो युद्धाभिनन्दिनः ।
शूलयोऽब्रवीत्पुनः कर्णं निदर्शनमुदाहरन् ॥ १
यथैव मत्तो मद्येन त्व तथा न च वा तथा ।
तथाह न्या प्रमाद्यन्तं चिकित्सामि सुहृत्तया ॥ २
इमा काकोपरमां कर्णं प्रोच्यमाना निबोध मे ।
श्रुत्वा यथेष्टं कुर्यास्त्वं विहीन कुलपासन ॥ ३

नाहमात्मनि किञ्चिद्वै किल्बिषं कर्णं संस्मरे ।
येन त्व मा महाबाहो हन्तुमिच्छस्यनागसम् ॥ ४
अवश्यं तु मया वाच्यं बुध्यता यदि ते हितम् ।
विशेषतो रथस्थेन राज्ञश्चैव हितैषिणा ॥ ५
समं च विषम चैव रथिनश्च बलाबलम् ।
श्रमः खेदश्च सततं हयाना रथिना सह ॥ ६
आयुधस्य परिज्ञानं रुत च मृगपक्षिणाम् ।

28

1 ^a) K₁ D₁ ६ मारिषाधिरथे, K₈ V₁ धिपते, T G
तिरथे — ^b) K₈ B D (except Da₁ D₁) T₂ वाचो
K₈ युद्धाभिमर्दिन — ^c) S (except T₂) कर्णमिदं (for
पुन कर्ण) — S₂ reads 1^a-3^b on marg — ^d) Dn₁
D₂-4 ६ १ इदं वच, D₁ T₈ G₂ ३ M₂-4 उदा (G₂ पा)हरत्
— V₁ B (except B₈) D (D₈ marg) ins after 1
K₈ after 2

321* जातोऽहं यज्वना वशे सप्रामेधनिवर्तिनाम् ।

राज्ञा मूर्धाभिषिक्तानां स्वयं धर्मपरायण ।

[Before line 1, B₄ ins शूल उवाच — (L 1) K₈
D₈ बलिना, B₁ यदुना Da₁ D₁ ६ यज्वना (for यज्वना)
Dn₁ सप्रामेध निवर्तिना (for the posterior half)
— (L 2) K₈ मूर्धाभिषिक्तानां D₈ वसिक्ताना, Co मिषिक्ताना
(as above)]

2 ^a) B- यथैक S₂ मत्त, K₄ मत्तौ, B₈ मत्तौ, T₁
G₁ ३ मुक्तो (for मत्तो) G₂ मद्यत्वे (for मद्येन) — ^b)
K₈ D₈ त्व तथा वा न चान्यथा, V₁ B₁ २ ४ D₈ ६ १ त्व तथा
ल (B₈ २) द्यसे वृष, B₈ त्व तथा लक्ष्यसे नृप, B₈ Da₁ Dn₁
D₁ ४ ६ त्व (Dn₁ त्वा) तथा लक्ष्यसे वृष, D₂ तथैव त्व
नराधम, T₁ व तथा वा नरो यथा, T₂ त्व तथैव च नान्यथा,
T₃ G₁ ३ M₂-4 त्व तथा पानपो यथा, G₂ तथा वै पवनो यथा,
M₁ त्व तथा वा न वा तथा ☞ Co वृषेति बलीवर्दाभिप्रायेण । ☞
— K₈ reads 2nd twice — ^c) K₈ B₈ ३ Da₁ Dn₁
D₁ २ ३ T₈ G₁ ३ तथापि, V₁ D₈ ३ ततोह, B₁ २ ४ D₈ ४ १
तथापि, T₁ तमह, T₂ यथापि (for तथाह) Ca cites तथा
(as in text) S₂ K₄ G₂ M₁ त्वा, T₂ ता (sio) (for
त्वा) Dn₁ प्रमुह्यत, T₂ प्रमाद्यत — ^d) K₈ विविस्तेह,

V₁ B D S चिकित्सेय (D₈ विचिकित्से) (for चिकित्सामि).
— After 2, K₈ reads 321*

3 ^a) T₂ M₁ एको (for काको) K₈ तूर्ण (for कर्ण)
— ^b) K₈ कुर्यास्त्वा, T₁ कुर्यात्स्व — ^c) K₈ विहने, K₄
B D नि (Dn₁ न, D₈ ही) हीन, T₁ विहीन (for विहीन)
B₈ पाशन, M₄ पासने

4 ^a) T₁ वा (for वै) — ^b) K₄ किल्बिषै, T₁
कलमष Dn₁ समनुसरे, D₈ T₁ कर्म संसरे, G₂ कर्ण
संसरेत् — ^c) T₁ एक मा त्व (sio) (for येन त्व मा)
B (except B₈) Da₁ D₈ ४ १ T₈ G M मा त्व (by
transp), T₂ त्वा मा — ^d) D₈ [अ]नागत (for गत्)

5 ^a) T₁ अपश्यात् (sio) (for अवश्य) D₂ वाक्य-
— ^b) K₈ V₁ B₁ ३ ४ Da₁ D₁ ३ ५ १ ३ बुध्यता, K₄
बुध्यता, D₂ बुद्धिता (for बुध्यता) K₈ विदितार्हितं
(sio), V₁ B₁ ३-५ Da₁ D₁-५ १ ३ त्वद्विताहित (for यदि ते
हितम्) B₂ बुध्यते दुतितार्हित (sio), D₈ बुध्यतस्ते
हितार्हित, T₁ ३ G M बुद्ध्या त्व हितार्हित, T₂ उक्तेनाप्यहित
त्वया — ^c) K₈ चैव, B₂ तस्य (for चैव) S (except
T₂) राज्ञश्चापि हितार्थिना

6 ^a) M₁ समश् Ca cites सम च विषम (as in
text) — ^b) K₁ शम खेदश्च, K₈ श्रमखेद च, K₄ श्रम-
खेदस्य, B₈ (also as in text) श्रमखेदौ च, T₁ श्रम खेदश्च,
G₂ श्रमखेद च ☞ Ca श्रमखेदौ क्रियाबाहुल्यात् । ☞ — ^c)
K₁ २ ४ G₂ रथिना, D₈ रथिन

7 ^a) S आयुधाना V₁ D₈ T₁ ३ G₁ ३ M परीमाण,
T₂ G₈ परी (T₈ रि)णाह, Co प्रतिज्ञान (for परिज्ञान) Ca
as in text — ^b) K₈ हत च, D₄ रुतस्य, D₈ T₂ कृत च
(for रुतं च) Ca as in text — ^c) B₈
भावश्चाप्यतिवरश्च (sio), D₈ भारश्चाप्रतिभारश्च, T₁ ३ G M

भारश्चाप्यतिभारश्च शल्याना च प्रतिक्रिया ॥ ७
 अस्त्रयोगश्च युद्धं च निमित्तानि तथैव च ।
 सर्वमेतन्मया ज्ञेयं रथस्यास्य कुटुम्बिना ।
 अतस्त्वां कथये कर्णं निदर्शनमिदं पुनः ॥ ८
 वैश्यः किल समुद्रान्ते प्रभूतधनधान्यवान् ।
 यज्वा दानपतिः क्षान्तः स्वकर्मस्थोऽभवच्छुचिः ॥ ९
 बहुपुत्रः प्रियापत्यः सर्वभूतानुकम्पकः ।
 राज्ञो धर्मप्रधानस्य राष्ट्रे वसति निर्भयः ॥ १०
 पुत्राणां तस्य बालानां कुमारानां यशस्विनाम् ।

काको बहूनामभवदुच्छिष्टकृतभोजनः ॥ ११
 तस्मै सदा प्रयच्छन्ति वैश्यपुत्राः कुमारकाः ।
 मांसोदनं दधि क्षीरं पायसं मधुसर्पिषी ॥ १२
 स चोच्छिष्टभृतः काको वैश्यपुत्रैः कुमारकैः ।
 सदृशान्पक्षिणो ह्यस्य श्रेयसश्चावमन्यते ॥ १३
 अथ हसाः समुद्रान्ते कदाचिदभिपातिनः ।
 गरुडस्य गतौ तुल्याश्चक्राङ्गा हृष्टचेतसः ॥ १४
 कुमारकास्ततो हंसान्दृष्ट्वा कारुमथाब्रुवन् ।
 भवानेव विशिष्टो हि पतत्रिभ्यो विहंगमः ॥ १५

C 8 1889
B 8 41 17
K 8 35 16

सारं चैवाप्यसारं च, T₂ भार चाप्यतिभारं च Ca oites
 भार and अतिभार (as in text) — ^a) Ś K₂ 4 शल्याना
 (for शल्याना) Dn₁ T₁ प्रतिक्रिया (T₁ या)

8 ^a) K₂ 4 B₁ 8 D₂ T₂ G M₁ अस्त्रयोग, Ca योग
 B₄ तु, D₂ वा (for च) — ^b) B₄ तु (for च) — ^c) K₁
 ज्ञेया — ^d) K₂ 4 B₁ D₁ 8 कुटुम्बिना, T₂ कुटुम्बिनी, G₂
 विता, M₂₋₄ कुटुम्बिना, Ca कुटु (as in text) — ^e)
 V₁ B₁ D₂ 6 T₂ अत्र, B₂ Da₁ D₁ 8 ततस् (for अतस्)
 Ś K₁ 2 M स्वा, V₁ B₁ D₂ 4 6 8 T₂ ते (for स्वा) T₂
 कथयिष्यामि, G₂ दर्शये कर्ण — ^f) S (except T₂)
 दर्शयामि पुन पुन

9 ^a) D₁ 4 वैश्य — ^b) K₂ धान्यवत् — ^c) K₂
 क्रांत, K₂ T₂ 8 G ज्ञात, Dn₁ श्रात (for क्षान्त) — ^d)
 K₂ स्वधर्मज्ञो (for कर्मस्थो) Dn₁ [S]वसच्छुचि, D₂
 [S]भवच्छुचि T₂ 8 G स्वधर्मनिरत शुचि

10 ^a) G₁ बहुपुत्र K₂ प्रियापत्य, D₂ प्रियाप्रत्यु
 — ^b) D₁ सर्वभूतानुकम्पकै, D₂ कामक, T G कपन
 — ^c) S (except T₂) राष्ट्रे (T₁ इ) (for राज्ञो)
 — ^d) K₂ राज्ये, S (except T₂) राज्ञो (for राष्ट्रे) T₁
 वदसि (for वसति) G₂ नित्यश (for निर्भय)

11 ^a) B₂ अपि (for तस्य) — ^b) Dn₁ यशस्विना,
 S (except T₂) तु (T₁ च) धीमत (for यशस्विनाम्)

12 ^a) D₂ G₂ M₂ तदा (for सदा) — ^b) Da₁ D₁ 8
 वैश्यपुत्र- Ś₂ कुमारक, K₁ कै — K₁ om (hapl)
 12^a-13^b — ^c) K₂ Da₁ D₂-8 8 (before corr)
 मांसोदन; T₂ मांसोदन — ^d) K₂ D₂ 8 8 ह (D₂ म)
 धिसर्पिषी (D₂ ह), K₂ Dn₁ मधुसर्पिषि, T₁ 8 G M
 सर्पिषा (G₂ का) सह, T₂ मधुसर्पिषा

13 K₁ om. 13^b (of v 1 12) — ^a) K₂
 चोच्छिष्टभृतं, K₄ सदोच्छिष्टभृतं, V₁ D₂ स चोच्छिष्टभृतं,

B₂ पृष्टोच्छिष्टभृतं, T₁ 8 G M ततो (G₁ थो, G₂ जो)
 चिष्टभृतं (for स चो) — ^b) Ś₂ कुमारक — ^c) K₁
 सदृश K₂ दक्षिणो, V₁ पक्षिणो (hypermetric) (for
 पक्षिणो) K₂ B₂ D₂ 6 इष्टा, T₂ भर्तु, G₂ हर्तु (for हस)
 Dn₁ सदृशान्पक्षिणोदय — ^d) Ś₁ K₂ चान्वमन्यत, Ś₂ K₁
 B₂ 4 चावमन्यत, K₄ स्वान्वमन्यत (sic), B₁ Dn₁ D₂ 7 8
 चाधिचिक्षिपे, B₂ चाभ्यमन्यत, T₂ चापमन्यते, G₁ 2
 चावमन्यसे D₂ सेयसो नाभ्यमन्यत

14 ^a) V₁ सदा (for हसा) T₂ G₁ 8 समुद्रात
 — ^b) T₁ 8 G M प्रजग्मुर् (for कदाचिद्) K₄ T₂
 अभिपातिता, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 T₁ 8 G M
 अतिपातिन (Dn₁ ना, D₁ त G₂ ता), D₂ दूर
 — ^c) G₂ ततस् (for गतौ) Cv as in text — ^d) Ś₁
 K₂ 4 D₂ (sup in as in text) M₂₋₄ वक्राङ्गा, T₁
 शुभ्रगा, Ca 0 चक्राङ्गा (as in text) Da₁ D₂ कृष्टचेतस
 Dn₁ हृष्टमानसा, D₂ तेजस B₂ त देश समुपागमन्, Cv
 as in text

15 ^a) Dn₁ ते ततो (hypermetric), D₂-5, तदा (for
 ततो) D₁ हसा, T₂ G हृष्टा (for हसान्) — ^b) D₂ ऋष्टा,
 T₂ G हसान् (for हृष्टा) G₁ कामस् (for काकम्) — ^c)
 K₄ इह (for एव) Ś₂ विविष्टो, K₁ विशिष्ट T₁ 8 G M₁
 [S]सि, T₂ न (for हि) — ^d) Ś K₂ 4 T₂ G पत्रिभ्योपि
 (Ś₂ K₄ भ्यो हि), Co पत्रिभ्यो (as in text) K₂ Dn₁
 D₁ 2 8 M₁ 2 4 विहंगम — After 15, S ins

322* एते निपातिन पश्य सहितान्वियदाश्रितान् ।

एभिस्त्वमभिशक्नोषि कस्यान्न प्रापितस्त्वया ।

[(L 1) T₂ G₂ [S]तिपातिन (for ति) T₂ G विहंगान्
 (for सहितान्) — (L 2) T₂ M₁ असि, G M₂₋₄ अपि
 (for अभि-) T₂ 8 G शक्नो हि (for शक्नोषि) T₂ G
 पतित, M₁ प्रापितस् (for प्रापि) M₁ तदा (for त्वया)]

C. 2 1229
B 3 41 17
K 3 5 18

प्रतार्यमाणस्तु स तैरल्पबुद्धिभिरण्डजः ।
तद्वचः सत्यमित्येव मौख्यादर्पाच्च मन्यते ॥ १६
तान्सोऽभिपत्य जिज्ञासुः क एषां श्रेष्ठभागिति ।
उच्छिष्टदर्पितः काको बहूनां दूरपातिनाम् ॥ १७
तेषां य प्रवर मेने हंसानां दूरपातिनाम् ।
तमाह्वयत दुर्बुद्धिः पताम इति पक्षिणम् ॥ १८
तच्छ्रुत्वा प्राहसन्हंसा ये तत्रासन्समागताः ।
भाषतो बहु काकस्य बलिनः पतता वराः ।

इदमूचुश्च चक्राङ्गा वचः काकं विहंगमाः ॥ १९
वयं हंसाश्चरामेमां पृथिवी मानसौकसः ।
पक्षिणां च वयं नित्यं दूरपातेन पूजिताः ॥ २०
कथं नु हंसं बलिनं वज्राङ्गं दूरपातिनम् ।
काको भूत्वा निपतने समाह्वयसि दुर्मते ।
कथं त्वं पतनं काक सहास्यभिर्ब्रवीषि तत् ॥ २१
अथ हसवचो मूढः कुत्सयित्वा पुनः पुनः ।
प्रजगादोत्तर काकः कथनो जातिलाघवात् ॥ २२

16 ^a) T₂ M₁ प्रसार्य, G₂ प्रातार्य, C₀ प्रतार्य (as in text) B₁ 3 4 Dn₁ D₂ 4 7 तै सर्वैर्, B₂ तु शतैर्, D₂ [अ]पि स तैर् (for तु स तैर्) S₁ 2 (sup lin as in text) K₄ भाष्य (S₁ पत्य)माणस्तु स च तैर्, K₂ *यमाणस्तु स च तैर् K₂ Da₁ D₁ 5 प्रतार्यमाणस्तु स तैर्, V₁ D₂ 6 स तै प्रशस्यमाणस्तु, B₅ स तै प्रतार्यमाणस्तु T₂ प्रशस्यमाणस्तु स तैर् — ^b) M₁ अध (for अल्प) G₁ 2 अण्डज (G₂ जा) V₁ D T₂ मद (T अल्प)बुद्धिरथाण्डज, D₂ तान्प्रोवाच रथाण्डज — ^c) K₃ एवासौ, B₂ M₂-4 इत्येव (for इत्येव) — ^d) T₁ 3 G₂ 3 मौख्याद् (for मौख्याद्) B₁ दर्पाच्च, Dn₁ दर्पाच्च, T₁ गर्वाच्च, G₂ 3 दर्पाश्च D₁ मन्यसे, T₁ जग्मिवान्, T₃ G M जज्ञिवान् (for मन्यते)

17 ^a) S (except T₂ M₁) [S]तिपत्य (for ऽभि) D₂ तान्सोऽभ्येत्य विजिज्ञासु — K₁ om 17^b-18^c — ^b) G₂ ख (for क) D₂ एष S₁ K₄ श्रेष्ठभागिति, K श्रेष्ठ, G₂ श्रेष्ठभागिने C₀ oites श्रेष्ठभाक् (as in text) — ^c) S₂ उच्छिष्टदर्पित, K उच्छिष्ट*त, T₂ उच्छिष्टदर्पित, G₂ उत्तष्टदर्पित (10) — ^d) K₂ बाहूना S (except T₂) एकपातिना

18 K₁ om 18^{abc} (cf v 1 17) S₁ K₂ 3 D₂ T₂ om (hapl) 18^{ab} — ^a) T₁ M₄ य (for य) K₄ मन्ये (for मेने) — ^c) K₂ समाह्वयते, B₂ तमाह्वयत्सु, B Da₁ D₁ 3 तमाह्वयति, T₂ तानाह्वयति K₄ दुर्बुद्धि — ^d) B₂ पतावर्हति (s10) K₃ पतने, V₁ B₁ 4 5 D T₃ G M — C₀ पताव (D₂ य), B₂ प्रतार, T₁ प्रताप, M₁ प्रपात (for पताम) K₄ T₁ 3 M₂ 4 पक्षिण, B₁ 3 Dn₁ D₁ 3 M₁ गा

19 ^a) B₅ D₂ तु ततो D₂ प्रसहन्, T₁ त्वहसन्, G₂ प्रहसन् (for प्राहसन्) V₁ एतच्छ्रुत्वा ततो हसा — ^b) M₁ समागतान् — ^c) K₂ भाषतो, B₁ D₂ M₁ भाषतो, G₁ भाषते, M₂-4 भषतो — ^d) T₃ G M बालिश्या (G₂ शा)व

(for बलिन) D₂ पतिता स्वर (s10), D₂ पतिता वरा T₁ बालस्योत्पतता वर — ^c) V₁ स, B₁ 4 Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 T₂ स्स, B₂ D₂ 3 सु, T₁ 3 G M तु (for च) S₁ K₁ 2 4 D₂ (sup lin as in text) M₂ 4 वक्राङ्गा, B₂ चक्राङ्गी T₁ शुक्लागा — ^f) V₁ T₂ G₁ 3 M₁ वाच

20 Before 20, N ins हसा ऊचु — ^a) K₂ चरामेत्थ, D₂ चरामो गा, T₂ चरामैता — ^b) S₂ K₄ D₁ पृथिवी, K₂ पृथिन्या T₁ पृथ्वी च — ^c) Dn₁ D₂ बल (for वय) — ^d) T₁ दूरापातेन, C₀ दूर (as in text) D₂ पूजित

21 ^a) K₂ ख, D₂ 3-3 T₁ 3 G₂ तु, T₂ न (for तु). B₂ T₂ G transp हस and बलिन B₂ हस कथ नु बलिन — S (except T₂) transp 21^b and 21^d — ^b) S₂ K₄ D₂ M₂ वक्राङ्गा, K₁ 3 V₁ B D (D₂ sup lin) T₁ 3 G₁ M₁ 2 4 चक्राङ्गा (for वज्राङ्गा) T₂ G₂ चक्राङ्गान्दूरपातिन, G₂ कामगा दूरपातिन — ^c) G₂ हि त्वा (for भूत्वा). K₁ निपातेन, K₂ निपाताय, K₄ निपतते, G₂ निपतिते — ^d) K₄ समह्वयसि (s10) D₁ दुर्मते — ^e) K₂ V₁ B D T₂ Ca 0 पतिता, S (except T₂) पतसे (for पतन). S₂ काका, Dn₁ D₂ G₁ काक Cv कथ ख पतिता काक — ^f) V₁ B D T₂ ब्रवीहि, T₁ 3 G M प्रचक्ष्व (for ब्रवीषि) K₁ त (for तत्)

22 ^a) D₂ कथ (for अथ) K₂ मूर्ख (for मूढ). — ^b) Dn₁ कुत्सयित्वा — ^c) S (except T₂) प्राहोत्तर वच काक (G₂ तात) — ^d) K₁ ककुनो, K₂ कथो न, K₂ कुच्छनो, B₂ कथने, Dn₁ T₁ M₂-4 कथन, T₂ G₂ कथन, Ca 0 कथनो (as in text) K₁ D₂ जातिलाघव (D₂ व), B₂ D₁ नाति, T₁ सोपि वायस, T₂ 3 G M₂-4 सोतिलाघवात् B₁ स्वनो यातिश्च लाघवात् (s10), B₂ स्वच्छदगतिला

शतमेकं च पातानां पतितासि न संशयः ।
 शतयोजनमेकैकं विचित्र विविध तथा ॥ २३
 उड्डीनमवडीन च प्रडीनं डीनमेव च ।
 निडीनमथ सडीनं तिर्यक्कातिगतानि च ॥ २४

विडीनं परिडीन च पराडीनं सुडीनकम् ।
 अतिडीनं महाडीनं निडीन परिडीनकम् ॥ २५
 गतागतप्रतिगता बह्वीश्च निकुडीनिकाः ।

C 8 1902
 B 8 41 29
 K 8 35 29

23 Before 23, N T M1 ins काक (Ks कर्ण) उवाच
 — " K1 शतमेके Cv as in text — " B2 पतता
 च, D2 G2 पतितोसि Co otes पतिता (as in text)
 Cv as in text — " D2 विविधानय (sic), Ds
 ध तव, T1 ध यथा Ts G1 ध तदा

24 " Da1 Dn1 उडीनम्, T1 ओडीनम् (for उ)
 Ks उड्डीनमवडीन च, D1 उड्डीनपवडीन च, D2 उड्डीनववडीन
 च Ca c ote उड्डीनम् and अवडीनम् (as in text) Cv
 as in text Ks प्रडीन, Ds (sup lin as in text)
 अडीन (for प्र) G2 प्रडीनडीनमेव च Ca c ote
 प्रडीनम् and डीनम् (as in text) T1 om (hapl)
 24°-25^d Ts om (hapl) 24° — " K1 नडीन, Ks
 M2-4 निडीन, Ca c निडीन (as in text) D1 सनीडीन
 (sic), Ca c सडीन (as in text) T2 निडीनमवसडीन
 — " Ks तिर्यक्काभिगतानि च, V1 Dn1 D2 T2 G M
 तिरश्चीन(Dn1 श्रोति, D2 श्रानि, Ds श्रान)गतानि च,
 B1 डीनडीन, B2 Ds 1 7 तिर्यग्डीनगतानि च B4 तिर्य-
 डीन तथैव च, Da1 D1 5 तिर्यक्डी(Ds दी)नातिडीनि च
 Ca c ote तिर्यग्डीन, Ca (also) otes तिडीन

25 Ds T1 om 25 (for T1, cf v l 24) — " Ks
 विडीन, Ts G1 s M आडीन, G2 आसीन, Ca विडीन
 (as in text) Ks परिडीन, Ds Ts G2 s परडीन, Ca
 परि (as in text) — " T2 पराडीन, Ca पराडीन
 K1 सुडीनक, Ks उडी, K4 सडी (for सुडी) — T2
 om 25° — " S K1 V1 B4 Da1 Dn1 D1 2 s M2
 Ca अभिडीन (Dn1 न) (for अति) Ks महाडीन,
 B2 सुडीन च, Ca महाडीन (as in text) — " K1
 निडीन, Ks निडीन, K4 नेडीन, V1 B2 Ts G M वि(M1
 वि)डीन, B1 5 निडीन, Dn1 Ds 4 8 7 खडीन (D4 8 न),
 Ca निडीन (as in text) B5 प्लवडीनक, D4 अतिडी,
 Ds च प्रडी, Ts G M उपडी (for परिडी) S K1 2 4
 Ds 3 Ts ins after 25 Ks V1 B1 s-5 Da1 Dn1 D1-5 7
 after 325* B2 after 324*

323* सपात समुदीष च ततोऽन्यदतिरिक्तम् ।

[V1 संपतो B1 समुदीन, B2 Dn1 दीर्ण, B3 दार्ढ्य B5
 दीर्णा, Ds दीय D4 दाय, D7 सतदीष (for समु) S
 K1 2 4 समातिममडीन च Ks समुपात समुदीष्ट च (hyper-
 metric), Ds सपातायनुडीन च, Ds संपते मनुडीन च, T2

सयातायनुडीन च (for the prior half) S K1 2 4
 ततोऽन्यदतिरिक्तम्, Ks ततोऽन्यदतिरिक्तम्, V1 ततोऽन्यदतिरिक्तम्
 Da1 D1 5 ततोऽन्यदतिरेचक Ds ततो विप्रातिरिक्तम् T2 ततोऽन्य
 व्यति (for the posterior half)]

Ks V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 Ts G M ins after 25

324* अवडीन प्रडीन च सडीन डीनडीनकम् ।

[Ts G M प्रतिडीन (for अव) Ks प्रडीन D प्रलीन
 Ts च डीन G1 अडीन G2 s M निडीन (for प्रडीन) K³
 om च D1 प्रडीन (for सडीन) Ks V1 Ds डीनमेव च,
 D4 डीनडीनक (for डीनडी) Ts G2 s [अ]प्यनु(G न)डीन
 कुडीनक, G1 M अनुडीन कुडीनक (for the post half)
 — After the above, B2 ins 325*]

Ks V1 B (except B2) Da1 Dn1 D1-5 cont

325* संडीनोड्डीनडीन च पुनर्डीनविडीनकम् ।

[Ks Dn1 D1 संडीनोड्डीनडीन च, V1 Ds 7 विडानोड्डीन
 सडीन, B4m विडीनोड्डीनडीन च (for the prior half) Ks
 B1 s-5 Da1 Dn1 D1 पुनर्डीनाव(Bs वि Dn1 प्र)डीनक,
 V1 विडडीन विडीनक D 7 पुनर्डान वि (for the post
 half) — This is followed by 323*]

26 " K1 4 Ds गतागत(K4 ति)प्रतिगता, Ks D1
 गति गता(D1 ती)बह्वीश्च, V1 B1-3 D4 7 T2 गत प्रतिगत
 (V1 गतीर्), B4 गत त्वतिगता Da1 Dn1 Ds 5 G2 Ms
 गतप्रतिगतैर् (Dn1 ती, D G2 त Ms ता), G1
 गतगतप्रतिगता Ca c ote प्रतिगत — " S K2 निकु*
 धिका, S2 K1 [अ]निकुलीनिका, Ks V1 निकुलीकृता,
 K4 निकुरविका, B1 2 D2-4 8 7 नि(Ds न)कुनका, Da1 Ds
 निकुचीनका, Dn1 निकुलानिका B3 बह्वीश्च निर्गमीनकान्,
 D1 चानिर्गम्य कुचीगका, S बह्वीश्चैव (G1 श्रान, M1-3 श्र
 न, M4 नश्च) कुली(T2 3 G1 3 डी)नका — " Ds
 चाद्य (for वोऽद्य) — " B1 यतो, S (except T2) नून
 (for ततो) S K B1 द्रव्यत (K1 ति) — After 26
 N Ts ins

326* तेषामन्यतमेनाह पतिष्यामि विहायसम् ।

प्रदिशध्व यथान्याय केन हसा पतान्यहम् ।

[(L 1) S K B2 पषा, B3 दिता (for तेषाम्) B1
 [इ]ह (for [अ]ह) Ks Dn1 Ds T2 विहायसा (Ks ति)
 — (L 2) S K2 Ds प्रतिष्ठध्व, K1 प्रतिष्यध्व, Ks प्रदिश्यध्व,
 K4 प्रतिष्ठ त्वा, V1 D (sup lin as above) प्रतिष्यध्व
 S K2 4 B2 यथा न्याय्य S K1 2 4 Dn1 येन, V1 तेन (for
 केन) S2 हस, Da1 D1 5 हसान् Ks पतान्यहम्]

C 8 1903
B 8 41 30
K 8 25 29

कर्तास्मि मिषता वोऽद्य ततो द्रक्ष्यथ मे बलम् ॥ २६

एवमुक्ते तु रुकेन प्रहस्यैको विहगमः ।

उवाच हसस्त काक वचन तन्निबोध मे ॥ २७

शतमेक च पातानां त्व काक पतिता ध्रुवम् ।

एकमेव तु ये पात विदुः सर्वे विहगमाः ॥ २८

तमह पतिता काक नान्य जानामि कचन ।

पत त्वमपि रक्ताक्ष येन ना तेन मन्यसे ॥ २९

अथ काकाः प्रजहसुर्ये तत्रासन्समागताः ।

कथमेकेन पातेन हंसः पातशतं जयेत् ॥ ३०

एकेनैव शतस्यैकं पातेनाभिभविष्यति ।

हसस्य पतित काको बलवानाशुविक्रमः ॥ ३१

प्रपेततुः स्पर्धयाथ ततस्तौ हसवायसौ ।

K4 V1 B (except B3) D (except D3) cont T1 s
G M ins after 26

327* ते वै ध्रुव विनिश्चित्य पतध्व न मया सह ।

पातैरेभि खलु खगा पतितु खे निराश्रये ।

[(L 1) V1 Da1 D1 s 6 त, B5 T1 s G M तत् (for ते) D6 वै ध्रुवन्, T1 त्ववश्य, T3 G धावध्व, M त्वरध्व (for वै ध्रुव) B5 विनिश्चित्य Da1 D1 s पतस्व (for पतध्व) V1 D6 च, B5 नु B5 om, Da1 D1 s त्व, Dn1 D4 तु (for न) Onp संपतध्वम् (for पतध्व न) T1 s G M कुरुध्व स (M1 स)हिता खगा (for the posterior half) — (L 2) V1 B1 4 s Da1 D1 s 6 T1 s G M एतै (for एभि) T1 s G M सह मया (for खलु खगा) K4 पतिते, B5 पतता, G1 पतित (for पतितु) K4 वै (for खे) B4 D2 चराश्रये (for निरा) V1 खे पततु निराश्रये (for the posterior half)]

27 * B5 G2 उक्तस्तु, D2 T2 उक्तेन, D6 उक्तोथ (for उक्ते तु) — * B5 D2 s S (except T2) तेषाम् (for प्रहस्य) — * S1 काक, K1 काक K2 उवाच हस***, K3 V1 B Da1 Dn1 D1 s-s 7 s T2 उवाच काक राधेय, D2 s S (except T2) प्रहसन्नब्रवीत्काक — * D2 s S (except T2) इद राधेय तच्छृणु

28 Before 28, S K V1 B Da1 Dn1 D1 s-s ins हस उवाच, D2 हसा ऊतु — * Da1 D1 s तु, D2 नि (for च) — * D2 S (except T2) transp त्व and काक T1 पंडिता (for पतिता) K3 त्व कथ पतिताध्रुव (sic), D6 काक ख प्रतिता ध्रुव — * K3 एवम्, C6 एकम् (as in text) V1 B5 Dn1 D6 T2 हि (for तु) K1 B1 4 Da1 D1 s-s 7 s य पात, K3 य पाप, K4 ये यात, V1 B5 Dn1 मे नित्य, B2 s D6 सपात, D2 पाताना, T2 नो नित्य (for ये पात) T1 s G M एकमेव पतति स्त C7 एक एव तु य पात — * B2 सार्वे (for सर्वे) V1 B5 Dn1 T2 पतित ज्ञातयो विदुः, D6 विदुः सर्वेपि पक्षिण, T1 s G M2-4 पात सर्वे (T3 G वै)पतत्रिण, M1 पात सर्वत्र पक्षिण

29 * D2 s M तेनाह (for तमह) S2 पतितं V1 B5 येन काक पति (B5 गमि)ष्यामि, Dn1 येन काकि गमि**,

T1 s G एकेनाह पते काक — * M1 नाद्य (for नान्य) K3 V1 B2 s s D2 s T1 s G1 s M1 किंचन, D1 कचन (for कचन) — Before 29st, T1 s G3 ins काक — * S1 s (sup lin as in text) K2 4 निपतत्य (K4 त्व)पि, B2 D6 पत त्वमपि, T2 एकत्वमपि D6 4 7 तान्नाक्ष, D2 एकाक्ष, S (except T2) तत्राशु (for रक्ताक्ष) — * K1 s V1 B D5 पातेन (for वा तेन)

30 Before 30, B5 ins शल्य उवाच D2 om 30*-31* — * V1 B5 D6 तत (for अथ) V1 B5 D6 transp काका and प्रजहसु Dn1 T1 s G M1 काक — * G2 ते (for ये) V1 D6 च ये (D6 वै) तत्र समागता — * D6 M1 काकम् (for कथम्) V1 B5 चैकेन C6 एकेन (as in text) — * K1 हसा V1 B5 D6 T1 s G1 s M जयेत (B5 यस्त्व, D6 यसे, T1 s G1 s येम) शतपातिन (T1 न) T2 G2 शतयोजनपातन (G2 तित)

31 D2 om 31st (of v l 30) — * K1 B4 Da1 D1 s s समस्यैक (D1 क), K3 शतैकैक, V1 B5 Dn1 D6 च हस त्व, B1 D7 s शतस्यैव (for स्यैक) B2 एकेनैकसम चैक, B5 एकेनैचैव च स्यैक (sic), T1 नैवानुदास्येन, T2 न वरयात्वेन (sic), T3 G3 नापि स यात्वै (G3 त्वे)न, G1 न वा स यात्वैर्न, G2 न वायसास्त्वेन, M1 न वायस ह्येन, M2-4 नैव तु यात्वैर्न, C7 नैव सताप्येष — * B2 शतेन (for पातेन) V1 केनेह प्रपतिष्यसि, B4 Da1 D1 s-s 7 C7 पातेनाभिपतिष्यसि, B5 Dn1 पातेनेह पतिष्यसि, D6 पाते निष्पतिष्यास्यति (sic), T3 पातेनाभिभविष्यसि, G2 नापि भविष्यति — After 31st, T2 ins

328*

काक ।

अहमेकेन पातेन हस पातशत जये ।

एकेनैव च हस त्व पातेनेह पतिष्यसि ।

— Before 31st, T3 G ins शल्य — * S2 K4 D4 पतिते (D4 तो) V1 B5 D2 s T2 हसे चोत्प (T2 त्पा)तिते काक, T1 s G M हसश्चोत्प (G2 त्पा)तित काको, C7 हसस्य पतित काका — * V1 B5 D2 s T2 उत्पपाताशुविक्रम

32 * K3 B2-4 D2 4 7 s स्पर्धया च, V1 B5 D2 s

एकपाती च चक्राङ्गः काकः पातशतेन च ॥ ३२
पेतिवानथ चक्राङ्गः पेतिवानथ वायसः ।
विसिस्मापयिषुः पातैराचक्षाणोऽऽत्मनः क्रियाम् ३३
अथ काकस्य चित्राणि पतितानीतराणि च ।
दृष्ट्वा प्रमुदिताः काका विनेदुरथ तैः स्वरैः ॥ ३४

हंसाश्चावहसन्ति स्म प्रावदन्नप्रियाणि च ।
उत्पत्योत्पत्य च प्रादुर्मुहूर्तमिति चेति च ॥ ३५
वृक्षाग्रेभ्यः स्थलेभ्यश्च निपतन्त्युत्पतन्ति च ।
कुर्वाणा विविधान्नावानाशंसन्तस्तदा जयम् ॥ ३६
हंसस्तु मृदुकेनैव विक्रान्तमुपचक्रमे ।

C 8 1916
B 8 41 42
K 8 35 38

स्पर्धमानौ, S (except T₂) तथेयुक्त्वा (for स्पर्धयाथ)
— ^b) B पततौ, D₈ नमस्तौ (sic), S (except T₂)
तावुभौ (for ततस्तौ) — After 32^{ab}, S (except M₁)
reads 39^{ab}, repeating it in its proper place — ^c)
K₈ Dn₁ D₈ 3 T₂ एकपातेन (for पाती च) S K₂ 4 D₁ 8
चक्राङ्ग T₁ 8 G M हसस्त्वे (M स ए) केन पातेन
— Da₁ D₁ 8 om (hapl) 32^a—33^a — ^a) T₈
पातगतेन, G₁ पाते शतेन — After 32 S (except T₂)
ins

329* स्पर्धिनौ सहितौ तूर्णं खमास्थाय तरस्विनौ ।
[T₁ G₂ स्पर्धिना T₁ पतितौ (for सहितौ) G₂ कर्ण (for तूर्ण)]
After the above, S (except T₂) reads (repeating
it in its proper place) 37^{ab}, followed by

330* पूर्वमेव तु वै काकस्तूर्णं गन्तु प्रचक्रमे ।
[M₂—4 ने (for वै) M₂—4 तूर्णात् (for तूर्ण) T₁ 8
G₂ 8 M₂—4 तूर्ण (for गन्तु)]

Thereafter, S reads 37^{ab}, followed by

331* काकोऽथ हस चापल्याच्छीघ्रता प्रतिदर्शयन् ।

धोनातीत्य तरसा पुनरेति मुहुर्मुहु ।

मुण्डेनाभ्यहनञ्चैत कुर्वन्नामापसव्यत ।

रोरुयञ्जित चाप्येत समाह्वयति वै मुहु ।

[(L 1) T₂ 8 G₂ 8 [S]पि (for [S]थ) T G₈ हस
T₁ प्रवि, T₈ G₈ च प्र, M₂—4 हि प्र (for प्रति) — (L 3)
T₁ [ए]का (for [ए]न) T₁ विनेदुरधिवै स्वरै, G₂ उख्य
मानस्य सव्यत (for the posterior half) — T₂ om the
post half of line 3 and the prior half of line 4
T₁ om line 4 — (L 4) G₁ 2 इव (for इति) T₈ G₈
रोरुयञ्जितवाप्येत (for the prior half)]

33 Da₁ D₁ 8 om 33^a (of v l 32) T₁ om
33—34 T₈ G M₁ 8 om 33^{ab} — ^a) K₈ पतितान्,
B₁ 8 4 D₂—4 M₂ 4 पतिता वा, B₂ पेतिता वा, D₈
पेतितान्, D₈ पतिवान्, (for पेतिवान्) S K₂ 4 D₈
चक्राङ्ग Dn₁ T₂ मृदुपाती च (T₂ तेन) चक्राङ्ग — ^b)
K₁ प्रीतिवानाथ (sic), K₈ पतितानथ, V₁ पतिष्यन्नपि,
B₁ 8 4 D₈ 4 7 M₂ 4 पतिता वाथ, B₂ D₁ 8 पेतिता वाथ,
B₈ पेतिसश्चापि (sic), Dn₁ पातनश्चापि, D₂ T₂ पतितश्चापि
D₈ पतवायेन वायस (sic) — ^c) B₈ विशिस्मापयिषु,

B₈ 4 T₂ 8 G₂ 8 M₁ विसिस्मा, Dn₁ विसस्मा D₈
विसिस्मा, D₈ विशिस्मापयितु Cv as in text — ^a)
K₈ Da₁ D₁ 8 आचक्षाणा B₁ 8 क्षाणा, T₈ 8 G M दर्शयन्
(for आचक्षाणो) S K (except K₈) निज, B₁ 8—5 D₂
स्वकां (D₂ का), D₈ [S]थन (for [आ]त्मन) K₈ B₂
Da₁ D₁— 7 8 T₂ क्रिया (K₈ या)

34 T₁ om 34 (of v l 33) — ^a) G अथ तानि
विचित्राणि — ^b) B₁ 8 4 Da₁ D₁ — 5 7 मुहुर्मुहु (for
[इ]तराणि च) — K₁ 8 om (hapl) 34^a—35^b — ^a)
S K₂ 4 निनेदुर (for वि) V₁ B D S (T₁ om) अधिवै
(B₂ Dn₁ क G₂ क) (for अथ तै) D om स्वरै

35 K₁ 8 om 35^{ab} (of v l 34) — ^a) S K₂
Dn₁ T₈ G₈ हसाश्च (for हसाश्च) Da₁ D₁ [अ]वाहसति,
B₈ D₈ विह, S (except M₁ 8) [अ]पहसति (for [अ]
वह) — ^b) S K₂ 4 प्रा (S₂ प्र) द्रवत (K₄ त) प्रियाणि
च B₂ प्राप्नुवन्नपि, B₈ प्रावदन्नुपि Da₁ D₁ 8 प्राहु
वन्नपि, D₈ प्रावदतापि, S प्र (M₈ प्रा) वदतोपि — After
35^{ab} V₁ (marg) D₈ T₁ G₁ 8 M read 36^{cd} repeating
it in its proper place V₁ repeats on marg 35^{cd}
D₂ reads 35^{cd} after 36 — ^c) S₂ B D₈ मुहुर् (for
प्राहुर्) K₈ B₈ अपि B₂ अति (for इति) B₈ चैव
G₂ वेति (for चेति) Cv cites मुहूर्तमिति च (as in
text) B₈ तु (for च)

36 V₁ m D₈ T₁ G₁ 8 M read 36^{cd} for the first
time after 35^{ab} — ^c) Da₁ D₁ 8 8 (first time) T₂
नादान्, G₂ (second time) रूपान् (for रावान्) K₈
कुर्वाणा विविधोडीना, T₁ (both times) गान्वितथा ज्ञात्वा
— ^a) K₈ (marg) प्रशसतस्, Da₁ D₁ घोषयतस् (D₁
त) (for आशसन्तस्) K₈ B₁ 2 4 D₁. तथा जय Da₁
ततो जय, D₈ 4 7 जय तथा (for तदा जयम्) V₁ B₈ Dn₁
D₂ 8 T₂ आशसन्ना (Dn₁ ता, D₂ त्या)त्मनो जय, D₈
प्रशसत्यात्मनो जय (second time च), T₁ (both times) 8
G M (G₁ 8 M both times) इ (T₁ [अ]नि) च्छतो जयमात्मन
— After 36, D₂ reads 35^{cd}

37 D₂ reads 37^{ab} twice — ^a) Da₁ हसस्, T₁ हसस्
K₈ 4 V₁ B D S मृदुनैके (Dn₁ वै) न Cv मृदुनैकेन हसस्तु
— ^b) Da₁ D₁ 8 विक्रातम् G₂ अपचक्रमे — After the

C 8 1916
B 8 41 43
K 8 35 39

प्रत्यहीयत काकाच्च मुहूर्तमिव मारिष ॥ ३७
अवमन्य रय हंसानिदं वचनमब्रवीत् ।
योऽसावुत्पतितो हंसः मोऽसावेव ब्रहीयते ॥ ३८
अथ हंसः स तच्छ्रुत्वा प्रापतत्पश्चिमां दिशम् ।
उपर्युपरि वेगेन सागर वरुणालयम् ॥ ३९
ततो भीः प्राविशत्कार्कं तदा तत्र विचेतसम् ।

first occurrence of 37^{ab} after 329*, S (except T₂)
ins 330*, followed by 37^{ad} and 331* — °)
V₁ B₅ D₂ 4 पर्यहीयत, T₂ प्राक्षीयत च, T₃ G₁ 8 M₂ 4
नाल्यहीयत, G₂ न ह्यही, M₁ न न्यही, M₃ नाद्यही S₂
K₁ 2 4 Dn₁ D₈ S काकश्च (T₂ स्तु), K₂ V₁ B₅ D₂ 6
हसस्तु (V₁ D₂ 6 श्र) — °) Dn₁ D₈ मुहूर्ताद् K₁
अपि (for इव) S (except T₂) सूतज (for मारिष)

38 °) K₁ अवमन्य च त हस, K₂ B₂ 4 Da₁ Dn₁
D₈-8 M मन्य (M ल्य) च हसास्तान्, V₁ मन्य च हसास्तु,
B₁ 8 5 D₁ 2 मन्य च (B₂ मन्य तु, D₂ मन्यत) हसास्तान्,
T G₂ 8 मत्य च हस त, G₁ मत्य तु हसास्तान् — °) K₂
D₂ काको, V₁ Dn₁ काक, B₄ 5 D₆ काका (for इव) V₁
B₁ 2-5 Dn₁ D₂-4 6 7 अब्रुवन् (for अब्रवीत्) T₁ G₁ M₂
इव काको वचोब्रवीत्, T₂ 8 G₂ 8 इव काकोब्रवीद्वच,
M₁ 8 4 इव काका वचोब्रुवन् — °) Da₁ D₅ [उ]त्पतिता
— °) K₂ V₁ B D (except Dn₁ D₂) एव, G₂ अथ
(for एव)

39 °) K₂ हसस्य, V₁ T₁ 8 G M हसस्तु (for हस' स)
Dn₁ D₈ T₂ वच (for स तच्) — After 39*, T₁ 8
G M ins

332* भाषित पतता वर ।

विगाह्य हसो विक्षोभ्य

[(L 2) G₁ विक्रम्य (for विक्षोभ्य)]

— °) K₁ प्रपतत्, B₂ प्रापयन्, D₆ प्रायशः, T₂ प्रयात
(for प्रापयत्) — S (except M₁) reads 39^{ad} for the
first time after 32^{ab} — °) C_v उपर्युपरि योगेन — °)
D₄ सागर, G₂ (first time) M₂-4 समुद्र (for सागर)
V₁ B₂ 8 5 D₂-4 6 7 S (except T₂) मकरालय (for
वरुणा) — T₁ G₁ 8 M ins after 39 T₃ G₂ after
40^{ab}

333* बहुसत्त्वसमाकीर्णं बीचीभिर्भीमदर्शनम् ।

अथाचिरेण राधेय काको वेगादहीयत ।

ततोऽस्तीव परिश्रान्त कथचिद्धंसमन्वगात् ।

[(L 1) G₂ सता बहु (for बहुसत्त्व) T₁ 8 G₂ बीचिभिर्,
M₁ विभीद् T₁ M भयदर्शनम् (for भीम) — (L 2)
G₂ हसो (for काको) — (L 3) T₁ M तदा दीन (for

द्वीपद्रुमानपश्यन्तं निपतन्तं श्रमान्वितम् ।

निपतेयं क नु श्रान्त इति तस्मिञ्जलार्णवे ॥ ४०

अविषह्यः समुद्रो हि बहुसत्त्वगणालयः ।

महाभूतशतोद्भासी नभसोऽपि विशिष्यते ॥ ४१

गाम्भीर्याद्धि समुद्रस्य न विशेषः कुलाधम ।

दिगम्बराम्भसा कर्ण समुद्रस्था हि दुर्जयाः ।

ततोऽस्तीव T₂ अभ्ययात्, M₁ अन्वयात्, M₂-4 अन्वियात् (for
अन्वगात्) T₁ किञ्चिद्धंस समन्वयात् (for the posterior
half)]

40 °) B₂ अतो, T₂ ततो हि (hypermetric) (for
ततो) K₂ त च प्रवेशयत्काक, B₅ T₁ 8 G M भीक्ष्वेन (B₂
त)माविशत्तीव्रा, D₂ ततो भीत्याविशत्काक — °) K₂
तत्र तत्र, B₅ S (except T₂) काक कर्ण (for तदा
तत्र) — After 40^{ab}, T₃ G₂ ins 333* — °)
द्वीप द्रुमानपश्यत, T₁ M₂-4 द्वीपान्द्रुमान्वा नापश्यद्,
T₂ द्वीपद्रुमान्धि पश्यत, T₃ द्वीपान्द्रुमान्वितान्पश्यन्, G₁
M₁ द्वीपान्द्रुमान्वनान्पश्यन्, G₂ द्वीपान्द्रुमान्वतान्पश्यन्, G₃
द्वीपान्द्रुमान्वितान्पश्यन् — °) K₂ V₁ B Da₁ D₁ 8-8 T₂
निपातार्थं (B₁ 8-5 Da₁ D₁ 8-5 7 र्थे, D₆ र्थे), Dn₁
सनिपान, T₁ 8 G M विश्रमार्थं (for निपतन्त) Da₁ D₁ 8
G₁ 8 M श्रमान्वित, T₁ 8 G₂ तुर D₂ निजपातसमन्वित
— After 40^{ad}, D₆ ins

334* अवेक्षमाणस्त काक विह्वल त मुहुर्मुहु ।

— °) B₂ निपातेय K₂ क च श्रात, B₂ कन्वश्रात (sio),
D₂ त्वनुकात (sio), D₆ क हसाश्च, T₁ क नु कात, G₂
क निश्रात, C_v क नु शात — °) B₂ पतितोऽस्तिन् (for
इति तस्मिन्) K₂ Dn₁ महार्णवे (for जला) C_v इति
तस्मिन्महार्णवे

41 °) D₂ असाध्यह्य (sio), D₃ अविगाह्य, T₂ गाह्य,
G₂ अवगाह्य (for अविषह्य) K₁ सपुत्रो (for समुद्रो)
K₂ [S]य, Dn₁ ह (for हि) C_v अविषह्य इत्यादि
शस्त्रवचनम् । C_v — °) K₂ B₁ T₂ M₁ गुणालय, V₁
गणाकुल, G₂ गणालय — T₁ om 41^e-42^f — °) K₂
महासूतशतोद्भासी, B₁ 2 Dn₁ D₁ 4 7 सत्त्वशतो, D₂
भूतशतोद्भासी, T₂ चयोद्भासी, T₃ G₁ 8 महान्भूतशतो,
G₂ महोद्भूत — °) T₃ G₂ 8 तु (for [अ]पि)

42 T₁ om 42 (of v l 41) — °) T₂ न विशेष
(for गाम्भीर्याद्धि) C_v cites गाम्भीर्यात् (as in text)
C_v न विशेष हि सूतज B₂ तु (for हि) — °) K₂ 4 V₁
B Da₁ Dn₁ D₁ 8 5 7 8 T₂ 8 G न विशेष (K₂ ष), D₆
नाविशेष्य K₂ D₂-5 7 8 हि सूतज, B₁ 5 G₂ कुलाधम
(B₅ मे) — °) S₂ K₁ 4 V₁ B₂ D₂ 8 8 T₂ C_v

विदूरपाताचोयस्य किं पुनः कर्णं वायसः ॥ ४२
 अथ हंसोऽभ्यतिक्रम्य मुहूर्तमिति चेति च ।
 अवेक्षमाणस्तं काकं नाशकौघपसर्पितुम् ।
 अतिक्रम्य च चक्राङ्गः काकं तं समुदैक्षत ॥ ४३
 तं तथा ह्रीयमानं च हंसो दृष्ट्वा ब्रवीदिदम् ।
 उज्जिहीर्षुर्निमज्जन्तं स्मरन्सत्पुरुषव्रतम् ॥ ४४

बहूनि पतनानि त्वमाचक्षाणो मुहुर्मुहुः ।
 पतस्यव्याहरश्चेद न नो गुह्यं प्रभाषसे ॥ ४५
 किं नाम पतनं काकं यत्तं पतसि सांप्रतम् ।
 जलं स्पृशसि पक्षाभ्यां तुण्डेन च पुनः पुनः ॥ ४६
 स पक्षाभ्यां स्पृशन्नार्तस्तुण्डेन जलमर्णवे ।
 काको दृढं परिश्रान्तः सहसा निपपात ह ॥ ४७

C 8 1939
B 8 41 59
K 8 35 58

दिग्वराभस' (K₄ C_v सा, B₈ स), M दिशश्च नाभसा
 — ^a) V₁ D_{n1} D₂ 4 6 8 (marg as in text) T₂
 समुद्रस्य, M₈ द्रस्थ K₈ V₁ B D T₂ 8 G M विदुर्जना
 (for हि दुर्जना) — ^e) V₁ B₈ D_{n1} D₁ 2 5 6 T₂ 8
 G₁ 8 M विपश्चितोप्यपा (D_{n1} D₂ पि सा, T₂ प्यसा)
 रत्वात् (M₁ त्व), G₂ विपश्चितोप्यस्मरत्वात् — ^f) D₈
 क (for किं)

43 ^a) V₁ D₂ [S]प्युपक्रम्य, B D_{n1} D₁ 3-7 M₁ 2
 [S]प्यतिक्रम्य, D_{n1} ह्यपक्रम्य, D₈ T₁ M₈ 4 ह्यतिक्रम्य,
 T₂ 8 G [S]प्यतिक्रमन् (for ऽभ्यतिक्रम्य) — ^b) B₂
 समुद्र (for मुहूर्त) S इव (for the first इति) S K₂ 4
 चेति मे, K₁ चेतसि, S दूरत (for चेति च) C_v cites
 मुहूर्तमिति च (as in text) — After 43^{ab}, S reads
 43^{ef}, followed by 336* — ^e) K₁ 8 V₁ D_{n1} D₁ 5 8
 C_o v अवेक्षमाणस्, B₂ D₂ अन्वीक्ष, D₈ अनीक्ष्य (for
 अवेक्ष) B₈ काको — ^a) S₂ K₈ V₁ B₁ 4 5 D T₂ नाश
 कद् (for नाशकनोद्) D_{n1} व्यवसर्पितु, T₂ व्यपसर्पितु, C_v
 'सर्पितु (as in text) B₈ नाशकनूपसर्पितु, T₁ प्रत्यागल्य
 हसन्निव (s10), T₂ G M प्रत्यागस्य (G₂ M ल्य) हसन्निव
 — ^e) K₈ अपक्रम्य, D₈ प्रतिक्रम्य K₈ स (for च) S
 K₂ 4 D₈ M₂-4 चक्राग, B₂ चक्रागी — ^f) B₂ समुदीक्ष्य
 च, D₂ दीक्षत, D₈ दीक्ष्यत — After 43 N ins

335* यावद्भवा पतलेष काको मामिति चिन्तयन् ।

तत् काको भृश श्रान्तो हसमभ्यागमत्तदा ।

[(L 1) S₁ अभ्यापत्तु, S₂ K अभ्या (K₁ ला)पतति, B₈
 न वा प, B₈ न नृपते हि D₂ अन्वपतति D₈ 4 न त्वाप D₈
 अन्वागतो हि, D₈ अवापतति (for गत्वा प) C_o cites न त्वा
 and आपतति K₈ V₁ [प]व (for [प]व) D_{n1} D₁ 5
 यावन्नद्धा पतलेष, D_{n1} यावद्भवा पतलेष (for the prior half)
 S₂ K₈ चिन्तयत्, B₁ 8 4 D_{n1} D₁ 5 6 8 [अ]चितयत् (B₈ 4
 D₁ 5 6 यन्) — (L 2) K₈ D₈ नैव (for तत्) D₁
 शान्तो D₂ आतौ (for श्रान्तो) S K अभ्यापत्तु (for गमत्)]
 On the other hand, S ins after 43

336* शनकैः परिहीयन्तं परिश्रान्तमचेतसम् ।

तं प्रहस्य च चक्राङ्गं काकं मन्दगतिं तदा ।

[(L 1) T₈ G परिहीन त — T₂ om line 2
 — (L 2) M₂-4 वक्राग T₁ तथा (for तदा)]

31

44 ^a) K₈ ततश्च (for त तथा) K₈ B₂ त, V₁
 B₁ 8-5 D T₂ तु (for च) T₁ 8 G M ह्रीयमानमथो (T₁
 न ततो) इष्ट्वा — ^b) S (except T₂) हस प्राह यथार्थवत्
 C_o अन्वीक्षति द्विरुक्ति । C_o — ^e) T₁ उज्जि
 हीषुर S K₁ 2 4 निमज्ज त (for निमज्जन्त) — ^a)
 K₁ D_{n1} स (for सत्) G₂ निरस्यन्सत्पुरुहस'
 (s10)

45 Before 45, N T₂ G₁ ins हस उवाच D₂
 om 45^{ab} — ^a) K₁ 8 V₁ B D_{n1} D₁ 8-7 S पतितानि त्व
 (T₁ निश्च), D₈ पतितं पातम् C_v बहूनि पतितानि त्वम्
 — ^e) S K₁ 2 4 B₁-4 D₈-5 7 पातस्य, V₁ ततस्तु, D_{n1}
 शतं च, D₈ पतता, T₂ प्रपात (for पतसि) S₂ D_{n1} D₁
 [आ]व्याहरश्चेद, D_{n1} व्याहरश्चेद, D₂ [आ]व्याहरश्चेव, D₈
 T₈ G₂ 8 M [अ]व्या (M₁ प्या)हरन्श्चेद (M₂-4 दात्),
 T₁ [अ]माहरन्श्चेद (s10), T₂ व्याहरस्येक K₈ पतस्वपाहर
 श्चेद — ^a) K₂ D_{n1} मनो, K₈ न तु, B₁-3 D_{n1} नाना,
 D₈ न च, T₂ न मे, T₈ G M ततो (for न नो) K₁ प्रशस
 मे, V₁ तु भाषसे (for प्रभाषसे) T₁ ततस्तु त्व प्रभाषसे

46 ^{ab}) D₈ न मे (for नाम) S₁ K₈ V₁ B D
 (except D_{n1}) S पतित (for पतन) K₈ तत्त्व, B₁ 8 4
 D_{n1} D₁ 5 यथा, D₈ 7 य त्व (for यत्त्व) K₈ पतति, D_{n1}
 D₁ 5 मज्जसि, M₈ 4 पयसि (for पतसि) V₁ D₂-4 6 7
 सप्रति, T₂ मा प्रति (for सांप्रतम्) Cap किं नाम यमिम त्व
 यत्पतसि क्षिपसीति च — S₂ om (hapl) 46^a-47^a — ^a)
 D₂ om च — After 46, K₄ V₁ B D (D₈ marg) S
 ins

337* प्रब्रूहि कतमे तत्र पाते वर्तसि वायस ।

एष्ट्वेहि काकं शीघ्रं त्वमेष त्वा प्रतिपालये ।

[(L 1) D₂ स ब्रूहि (for प्रब्रूहि) V₁ B₁ 4 5 D_{n1}
 D₂ 8 8 S कतमो (D₂ मा, D₈ म) K₄ तन्मे V₁ B₁ 4 5
 D_{n1} D₁ 5 6 8 यत् S [S]र ते (M₁ यत्ते) (for तत्र) K₄
 यत्ते, D₈ पाते, S पातो (for पाते) T₁ वर्तत, T₂ 8 G₃ M₁
 वर्तति, G₂ वर्त्तेसि (for वर्तसि) G₃ सांप्रत (for वायस)
 — After line 1, V₁ reads st 47 on marg, repeat-
 ing it in its proper place — (L 2) B₂ 8 transp
 काक and शीघ्र K₄ प्रतिष्ठा, G₂ M₂-4 एष त्वा (for एष
 त्वा) K₄ प्रतिपालय T G परिपालये]

[. 241]

C 8 1935
B 8 41 61
K 8 38 60

हंस उवाच ।

शतमेकं च पातानां यत्प्रभाषसि वायस ।

नानाविधानीह पुरा तच्चानृतमिहाद्य ते ॥ ४८

47 Śa om 47^a (cf v 1 46) Ds om 47^{ab}
Before 47, Ks 4 V1 B D (except D2, Ds om) T2
ins शस्य उवाच — ^a) Dn1 आर्त — ^b) B2 तुष्टेन (for
तुष्टेन) Ś K2 4 जलपर्वते (K4 त), K1 मेवते, V1 B2
D2 च महार्णवे, B1 3-5 Da1 D1 3-5 7 S च जल तदा
(M2-4 था), Dn1 च जलागव (for जलमर्णवे) — Ś K
V1 B1 2 4 5 Ds 4 7 8 T2 ins after 47^{ab} Dn1, after
line 2 of 342* Ds (om lines 1-3) ins after
342*

338* दृष्टो हसेन दुष्टात्मनिद हस ततोऽब्रवीत् ।

अपश्यन्नभस पार निपतश्च श्रमान्वित ।

पातवेगप्रमथितो हस काकोऽब्रवीदिदम् ।

वय काका कुतो नाम चराम काकपातिकां ।

हस प्राणै प्रपद्ये त्वा द्वीपान्त प्रापयस्व माम् । [5]

[V1 Ds om lines 1-3 — (L 1) Ś K Dn1 Ds T2
दुष्टात्मा Ś B2 Dn1 Ds मैव, Ks मैव, K4 स च T2 त्वेव
(for इद) Ks B5 हसस् Dn1 हस B5 तदा (for ततो)
Ds तमब्रवीत् — (L 2) Ks अभसा Ś K2-4 Dn1
निपात वा (Dn1 च) (for निपतश्च) K1 श्रमान्वित
— (L 3) S K1 2 4 वातमेवप्रमथितो, Ks वेगप्रमथितो (for
the prior half) Dn1 हस — V1 reads lines 4-5
after the ref in 49 — (L 4) Ś K1 2
केनाकृता (Ś2 K1 कृत) K4 कोकाकृत, Ds काकाकृतो T2
काककृता (for काका कुतो) V1 कृता Ks D4 7 8 क्षितौ,
B1 4 5 कृतो (for कुतो) Ks D4 चराम Ś K1 2 4 काक
वातिका (K4 का) Ks वचिका, V1 B1 2 4 5 D7 वाशिका,
Ds तावया T2 पातिका, Cv काकवाचका — (L 5) Ś2
स्व (for त्वा) Ks द्वीपान्त V1 B1 4 5 Ds 7 उदकात्
नयस्व मा (for the posterior half)]
— After the above, Dn1 reads 48 and D2 6 cont
with 343*

B1 4 5 Ds 4 7 cont Ds ins after 47^{ab}

339* स पक्षाभ्या स्पृशन्नार्तस्तुष्टेन च महार्णवम् ।

[Before the above, Ds ins शस्य उवाच D4 महार्णवे]
— Ś K1 2 B2 Ds T2 om 47^{ab} Ks om 47^a-48^a T1
om 47^a-48^a — ^a) K4 V1 B1 4 5 D2-7 इह (for इह)
— ^a) Dn1 निष्पपात (for निपपात) — After 47, K4
B (except B2) D (except Dn1 Ds) T2 G M ins

340* सागराभसि त इष्ठा पतित दीनचेतसम् ।

त्रियमाणमिदं काक हसो वाक्यमुवाच ह ।

काक उवाच ।

उच्छिष्टदर्पितो हंस मन्येऽऽत्मानं सुपर्णवत् ।

अवमन्य बहूंश्चाह काकानन्याश्च पक्षिणः ।

[(L 2) V1 सृत्यमाणम् M2-4 हीयमानम् (for त्रिय-
माणम्) D2 6 T2 G M transp कारु and वाक्य]

48 Ks om 48, T1 om 48^{ab} (cf v 1 47)
B1 3-5 Da1 D1-7 T2 8 G M om the ref Dn1 reads
48 after 338* — ^a) G1 चैक (for एक) Cv as in
text — ^b) K4 B1 3-5 Ds 4 7 पाताम्यहमनु (B5 मिति)
स्सर (K4 रन्), Da1 Dn1 D1 2 5 6 T2 G M पताम्यहमिति
स्वय (T2 G M स्स ह) — B1 3 4 Da1 Dn1 D1 3-5 7
T1 8 G M ins after 48^{ab} K4 B5 after 48

341* श्लाघमानस्त्वमात्मानं काक भाषितवानसि ।

[K4 श्लाघमानस् Da1 D1 5 T1 8 G M श्लाघन्नात्मानमद्य त्व
(for the prior half) G2 कारु हि तनवानसि (s10) (for
the posterior half)]

— B1 3 4 Da1 Dn1 D1 3-5 7 T1 8 G M om 48^{ab}
K4 reads 48^{ab} after 342* — ^a) K1 V1 B2 5
D2 6 8 T2 [ह] ति (for [ह] ह) — ^a) V1 T2 इहोच्यते
(for इहाद्य ते) — K4 B1 3 4 Da1 Dn1 D1 3-5 7 S (ex-
cept T2) cont after 341* V1 B5 D2 6 ins after 48

342* स त्वमेकशत पात पतन्नभ्यधिको मया ।

कथमेव परिश्रान्त पतितोऽसि महार्णव ।

प्रत्युवाच तत काक सीदमान इद वच ।

उपरिष्ठ तदा हसमभिवीक्ष्य प्रसादयन् ।

[(L 1) K4 सत्यम् (for स त्वम्) Da1 om पात V1
पतन्नभ्यधिक Dn1 D2 पातस्यभ्यधिको (s10) — (L 2) D2
कष्टम् (for कथम्) K4 D2 T1 एव, G2 एक (for एव)
— After line 2, Da1 ins 338* and D2 reads st 48
— (L 3) K4 पुन D2 स त Ds इद (for तत) K4
कारु, D2 6 हस T1 काक (for कारु) K4 V1 D2 सीदमानम्
— (L 4) K4 उपविष्ट, B5 Da1 D1 2 5 6 T1 8 G M
उपरिस्व Ds 4 विष्ट (for रिष्ट) K4 यदा, T1 तथा (for
तदा) T1 8 G M प्रमसीक्ष्य (for अभिबीक्ष्य)]

— After the above, K4 reads 48^{ab} and Ds reads
lines 4-5 of 338*

49 Ds 6 T1 8 G M 1 8 om the ref After the
ref, V1 reads lines 4 and 5 of 338* D2 om 49,
Ds om 49^{ab} — ^a) Ks उच्छिष्टदयितो — ^b) K1
मन्यात्मानं, Ds मान्या — ^a) V1 B4 T2 अवमन्ये,
Da1 D1 5 चापि (for चाह) — ^a) V1 काकाश्चान्याश्च.
Da1 D1 5 पक्षिणः — ^a) Da1 D1 5 हस (for हस)]

प्राणैर्हस प्रपद्ये त्वां द्वीपान्तं प्रापयस्व माम् ॥ ४९
 यद्यह स्वस्तिमान्हस स्वदेश प्राप्नुया पुनः ।
 न कचिदवमन्येयमापदो मा समुद्धर ॥ ५०
 तमेवंवादिन दीन विलपन्तमचेतनम् ।
 काक काकेति वाशन्तं निमज्जन्तं महार्णवे ॥ ५१
 तथैत्य वायसं हसो जलक्लिन्न सुदुर्दशम् ।

पञ्चाशुत्क्षिप्य वेपन्तं पृष्ठमारोपयच्छनैः ॥ ५२
 आरोप्य पृष्ठं काकं तं हंसः कर्णं विचेतसम् ।
 आजगाम पुनर्द्वीपं स्पर्धया पेत तुर्यतः ॥ ५३
 सस्थाप्य तं चापि पुनः समाश्वास्य च खेचरम् ।
 गतो यथेप्सितं देशं हंसो मन इवाशुगः ॥ ५४
 उच्छिष्टभोजनात्काको यथा वैश्यकुले तु सः ।

C 8 1948
B 8 41 71
K 8 35 71

and त्व (for त्वा) — 7) Ks द्वीप तु (for द्वीपान्त)
 Ds पुनर्द्वीप नयस्व मा — For 49 S (except T2)
 subst B ins after 49^{ab} D2 s cont after 338*

343* उच्छिष्टाग्नेन पुष्टोऽहं दर्पोत्सिक्त कुवायस ।

सुपर्ण इति चात्मानं ज्ञातवान्बुद्धिलाघवात् ।

धारणं त्वा प्रपन्नोऽहमुदकान्तमवामुयाम् ।

[(L 1) Ds Ts Gs च वायस, T1 G1 M कुमत्वक (G1 M1 s त) G2 कृतस्त (for कुवायस) — (L 2) Bs D2 सुपर्णमिव, Ds G1 सुपर्ण इव, G2 गर्भवम् G2 आत्मान (for चा) — Bs Ds om line 3 — (L 3) G2 उदकात् रमाप्नुयाम्, G1 M1 मवाप्नुयात् (for the posterior half)]
 T1 G1 2 M cont

344* हसेदानीं परिश्रान्तमापदो मा समुद्धर ।

[T1 आपन्नो (for आपदो)]

50 ^a) Ks [अ]पि (for [अ]हं) D2 अद्य (for हस)
 — ^b) B Da1 Ds 4 7 स्व देश S1 (before corr) Ks
 B1 s 5 Da1 D1-3 s 7 G1 विभो, K2 विना V1 B2 4
 Dn1 D4 s 8 प्रभो (for पुन) — ^c) S2 कथचिद्
 (hypermetric), Ks B2 5 Da1 D1 5 T2 किचिद् (for
 कंचिद्) V1 B D T2 अवमन्येह (D2 त) Gc cites
 अवमन्ये — For 50, S (except T2) subst

345* यदि नाम पुनर्जीविनाच्छेद्य स्व निवेशनम् ।

नैव पुनर्हीनमपि क्षेपताह खेविचारिणम् ।

[(L 2) T1 s Gs M1 खेविचारण]

51 ^a) T1 एव, M2-4 पुन (for एव) K1 वादिनि,
 V1 B2 D2 S (except T2) करुण (for वादिन) — ^b) B2
 Dn1 Ds T2 M1 अचेतस, T1 विचेतन (for अचे) — ^c)
 B4 M काका, Dn1 काक (for काक) M1 काकेति (for
 काकेति) V1 भाषत, T Gs M1 वाश्यत, G1 क्रोशत,
 G2 वाक्यं त, Gc वासत (for वाशन्त) Ks काकजाके
 निवास त (sic) — After 51, S (except T2) ins

346* कृपयाभिपरीतो वै कृपा चक्रे दुरात्मनि ।

[T1 Gs M1 कृपया हि (M1 याति) G2 हि (for वै)]

52 ^a) Ks उत्पत्य, K4 तथैति, V1 तथोक्त्वा, B
 Da1 D1 s अनुक्त्वा, Dn1 Ds 8 T2 तथोक्ते (Ds क्त) (for
 तथैत्य) Dn1 वायसे D2-4 7 कृपयादाय हसस्य S
 (except T2) अथ त पतित हसो (G दीन) — ^b) S2

Ks 4 Dn1 सुदुर्दश, B4 Da1 D1 5 सु (D1 स)
 दुर्दश, T1 s G2 s M1 s 4 अचेतस, G1 M2 अचेतन
 (for सुदुर्दशम्) — ^c) G2 आरोप्य (for उत्क्षिप्य) S1
 K1 s 4 वेगेन, S2 वेशेन, T1 वेदत, T2 वेगात्त (for वेपन्त)
 — ^d) T1 s G तदा (for शनै)

53 ^a) Ks V1 B2 Dn1 D2 6 पृष्ठे T1 M transp
 आरोप्य and पृष्ठ Ks V1 B D T1 2 M हसस्त (B1 स्तु)
 (for काक त) Ts G स हस पृष्ठमारोप्य — ^b) Ks V1
 B D S काक (G2 पाप) (for हस) B (except B2)
 Ds-5 7 तूर्ण (for कर्ण) B3 Da1 D1 s 5 7 8 विचेतन
 — After 53^{ab} S (except T2) ins

347* अविस्मयस्तदा कर्णं पुनरेन समानयत् ।

[G2 अविस्मयत् M2 एव (for एन) M1 समापयत्]

— ^c) S (except T2) तमेव देश तरसा (G2 श त हस)
 — ^d) G2 यथा, Ca c यत (as in text) Ds स्पधयो
 त्पातितौ यत — After 53, S (except M3) ins

348* उत्सृजश्चाब्रवीन्मैव पुन कार्यं त्रयेति ह ।

[Ts G1 s उत्सृज्य G1 त्वब्रवीन् T1 नैव (for मैव)
 M2 4 [अ]नय (for [ह]ति ह)]

54 Ms om 54 — ^a) K1 4 स (K4 स)स्थापि (for
 सस्थाप्य) B4 चैव स Dn1 त चापि, D2 चैन स, Ds त
 पुनश्च, T2 तच्चापि (for त चापि) Ds चापि (for पुन)
 T1 s G M (Ms om) स्थाप्य चैन पुनर्द्वीपे — ^b) B2
 समाश्वास्य B1 खेचर, Ts G M विह्वल (for खेचरम्) — ^c)
 Dn1 ततो, D2 ययौ (for गतो) — ^d) B3 स्थूण, T1 मान
 (for मन) G1 [अ]शुग (for [आ]शुग) — B2 s Dn1
 D2-4 s 7 S ins after 54 K4, after 55^{ab}

349* एवमुच्छिष्टपुष्टं स काको हसपराजित ।

बलवीर्यं महत्कर्णं त्यक्त्वा क्षान्तिमुपागत ।

[(L 1) Dn1 च, G1 सन् (for स) Dn1 हन (for
 हस) K4 परायते (for पराजित) — (L 2) B2 D4 7
 बलवीय Bs T1 मदात्क (T1 द क)र्ण (for महत्कर्ण) Dn1
 D2 6 बलवीर्यमदात्कर्ण, Ts G M1 बलवीर्यमद (G1 मिद, G2
 मह, M1 पद) कर्ण, M2-4 बलवीर्यमद त्यक्त्वा (for the prior
 half) M2-4 कर्ण (for त्यक्त्वा) Ts G उपागमत् (for
 गत) K4 शान्ति (for क्षान्तिम्)]

55 ^a) S भोजनान्, Ks V1 B D Ts G2 8 भोजन

C 8 1946
B. 8 41 72
K 8 35 71

एवं त्वमुच्छिष्टभृतो धार्तराष्ट्रैर्न सशयः ।
सदृशाञ्श्रेयसश्चापि सर्वान्कर्णातिमन्यसे ॥ ५५
द्रोणद्रौणिकृपैर्गुप्तो भीष्मेणान्यैश्च कौरवैः ।
विराटनगरे पार्थमेक किं नावधीस्तदा ॥ ५६
यत्र व्यस्ताः समस्ताश्च निर्जिताः स्थ किरीटिना ।
सृगाला इव सिंहेन कृते वीर्यमभूत्तदा ॥ ५७
भ्रातर च हतं दृष्ट्वा निर्जितः सव्यसाचिना ।
पश्यतां कुरुवीराणां प्रथमं त्वं पलायथाः ॥ ५८
तथा द्वैतवने कर्णं गन्धर्वैः समभिद्रुतः ।

(Dn1 G2 न) — ^b) S2 वैशकुले S1 (marg) [S] व
सत्, D2-4 6 7 S (except T2) पुरा (for तु स)
— After 55^{ab}, K4 ins 349* — ^c) T2 तथा
(for एव) D6 उच्छिष्टभुजो — ^d) T1 धार्तराष्ट्रे
— ^e) T1 जाधिकाश्च (for श्रेयसश्च) Co cites श्रेयस (as
in text) — ^f) T1 सदा (for सर्वान्) V1 B Dn1
D1 3 4 6-8 TG M2-4 Ca [अ]वमन्यसे, Da1 [अ]भिवम
(hypermetric), D2 Ca [अ]भिमन्यसे (for [अ]ति)
D6 सर्वान्कर्णं भिवमन्यसे, M1 सर्वान्कर्णं मावमन्यसे (both
hypermetric)

56 ^a) S1 K2 द्रष्टे S2 (sup lin as in text)
द्रष्टो, K4 दूरै (for गुप्तो) — ^b) T2 सकौरवै (for च
कौरवै) — ^d) K8 D2 8 नावधीत् S K2 4 तथा, T1
पुरा (for तदा)

57 ^a) G2 समस्ताश्च Ca c cites समस्ता (as in
text) — ^b) S2 K1 4 D8 G1 M1 निर्जिताश्च, V1 B2 T2
'तास्तु Dn1 T1 ता स्त, D4 ता स्थ — ^c) Some
MSS सृगाला, V1 D1 सृगाल, TG M1 सृगा (G2 का) ल
(for सृगाला) — ^d) K8 दृते (for कृते) B4 D2
वीर्यमगात्तदा, S (except T2) कृते (T2 कृते, G2 तव) वीर्यं
तदा गत

58 ^a) S2 चाहत, K1 D2-4 7 S निहतं (for च हत)
— ^b) B1 4 5 D2-4 6 7 S (except T2) समरे (for
निर्जित) — ^c) D8 सर्ववीराणां (for कुरु) — ^d) S1
K1 2 Dn1 D8 T1 M1 पलायिथा, K8 V1 B Da1 D2-7 T2
G2 यित, D1 प्रपलित (for यथा)

59 K8 B5 D8 om (hapl) 59 G2 om 59^{ab} — ^a)
V1 यथा, Dn1 M1 तदा (for तथा) — ^b) S (except
T2, G2 om) समभिद्रुतान् — ^c) S (except T2)
सदारां (for समग्रान्) V1 कुरुसर्वान्समुत्सृज्य. — ^d)
V1 B2 D2 6 S (except T2) स्वमेवाग्रे (for प्रथमं त्वं) S

कुरुसमग्रान्समुत्सृज्य प्रथमं त्वं पलायथाः ॥ ५९
हत्वा जित्वा च गन्धर्वाश्चित्रसेनमुखात्रणे ।
कर्णं दुर्योधनं पार्थः सभार्यं समोचयत् ॥ ६०
पुनः प्रभावः पार्थस्य पुराणः केशवस्य च ।
कथितः कर्णं रामेण सभायां राजसंसदि ॥ ६१
सततं च तदश्रौषीर्वचनं द्रोणभीष्मयोः ।
अवध्यौ वदतोः कृष्णौ संनिधौ वै महीक्षिताम् ॥ ६२
कियन्तं तत्र वक्ष्यामि येन येन धनंजयः ।
त्वत्तोऽतिरिक्तः सर्वेभ्यो भूतेभ्यो ब्राह्मणो यथा ॥ ६३
इदानीमेव द्रष्टासि प्रधने स्यन्दने स्थितौ ।

K1 2 4 T1 3 G8 M1 पलायिथा, V1 B1-4 D (D8 om)
T2 G2 यित

60 ^a) S1 K2 [अ]थ (for च) — ^b) K8 पुरोगमान्,
T2 सुतात्रणे (for मुखा) — ^c) Dn1 कर्णे (for कर्ण)
K4 कर्ण (for पार्थ) — ^d) K8 V1 B Da1 Dn1 D1-5 7
समोक्षयत् D8 तदा सर्वानमोक्षयत्, T1 3 GM सभ्रातृक-
मोचयत्, T2 सभायां समोचयत्

61 ^a) K8 D1 पुरा (for पुन) — ^b) S K1 2 4
B2-5 D2 3 6-8 पौराण (D8 णे), Dn1 T2 पुराणे T1 ह
(for च) — ^d) K2 सभायां S (except T2) कुरु (for
राज)

62 ^a) D8 G2 त (sic) (for च) S2 K4 तदाश्रौषीः
V1 B D S त्वम (for तद) — ^b) V1 भीष्मद्रोणयो (by
transp) — K1 om 62^a-63^b — ^c) K9 M3 4 वदतौ,
K4 B Da1 Dn1 D1-5 7 T2 M1 वदत — ^d) S (except
T2) संनिधाने (for संनिधौ वै) V1 B (except B2) Da2
D1-5 7 च (for वै)

63 K1 om 63^{ab} (cf v l 62) — ^a) T8 G8
कियता, Co कियन्त (as in text) K8 कियत्तव प्रवक्ष्यामि,
V1 B1 D7 कियत् तत्र, B2 कियत्तस्य, B3-5 Da1 D1-8 8
कियत्तस्य (D8 त्र प्र), T2 कियत् तव च, M2-4 कियद्दे यत्र
च — ^b) Da1 om येन K4 धनजय — ^c) S K1 2
तथा (for त्वत्तो) K8 विशिष्ट, K4 [अ]तिरिक्त T1 3
G transp सर्वेभ्यो and भूतेभ्यो

64 ^a) S (except T2) द्रष्टव्यसि त्वमिदानीं तौ — ^b)
S2 प्रधान, K8 प्राधान्ये, V1 B D S (except T2) प्रधाने
V1 यथा (for स्थितौ) S1 K1 2 प्रधानस्यदनस्थितौ Ca
cites स्यन्दने (as in text) — After 64^{ab}, T8 G8 ins
354* G2 om 64^a-65^b — ^c) K1 वासुदेवस्य — ^d)
K8 4 V1 B D S (G2 om) कुंतीपुत्र (for पाण्डव च) K4
B1 3 4 Da1 Dn1 D1 3-5 7 8 S (G2 om) च पाण्डव, V1

शुत्रं च वसुदेवस्य पाण्डव च धनंजयम् ॥ ६४
देनासुरमनुष्येषु प्रख्यातौ यौ नरर्षभौ ।
प्रकाशेनाभिविख्यातौ त्वं तु खद्योतवद्भृषु ॥ ६५

एव विद्वान्मावमस्थाः सूतपुत्राच्युतार्जुनौ ।
नृसिंहौ तौ नरश्चा त्वं जोषमास्व विकत्थन ॥ ६६

C O 1961
B B 41 87
K C 35 85

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टाविंशोऽध्याय ॥ २८ ॥

B₂ s D₂ ६ च फा(D_० फ)लुगुन (for धनजयम्) — K₄
V₁ B D ins after 64 T G₁ s M cont after 352*

350* यथाश्रयत चक्राङ्ग वायसो बुद्धिमास्थित ।

तथाश्रयस्व वाष्णेय पाण्डव च धनजयम् ।

[(L 1) K₄ [आ]श्रयत, V₁ B₁-s s Da₁ D₁ s T₂ M₁
[अ]क्षिण(V₁ ष्य, B₁ s s M₁ क्षि)त, T₃ G₁ s M₂-4
क्षिणति Dn₁ [आ]क्षिण, D₂ [आ]क्षिण्यत D_० s (marg)
[आ]क्षिणत, D_३ [आ]श्रयत, T₁ [आ]सिद्धि (for
[आ]श्रयत) V₁ B₁ s s चक्रागाद् D_३ M₂-4 चक्राग K₄
वायसि, G₁ वायसे B_३ D₁ T₁ s G_३ M_३ आश्रित G₁
M₁ s 4 आश्रित (for आश्रित) — (L 2) K₄ त श्रयस्य च
(sio), V₁ B_३ s Da₁ D₁ T₁ s G₁ s M तद्वच्छिप(V₁ ष्य)
स्व Dn₁ D_३ s तद्वच्छिप(D_३ ष्य)सि (D_३ स्व), T₁
तद्वच्छिप्यसि, T_२ तद्वच्छिष्ट स (for तथाश्रयस्व) B_३ पाण्डवाच्च
अनजयात् (for the posterior half)]

K₄ B₂ s D (except D_३) cont K_३ ins after 64

351* यदा त्व युधि विक्रान्तौ वासुदेवधनजयौ ।

द्रष्टास्येकरथे कर्णं तदा नैव वदिष्यति ।

यदा शरशतैः पार्थो र्ध्वं तव वदिष्यति ।

तदा त्वमन्तर द्रष्टा आत्मनश्चार्जुनस्य च ।

[(L 1) B_३ यसात् (for यदा) — (L 2) K_३ द्रक्षसि,
(for द्रष्टासि) B_२ कर्ण K_३ D₁ वदिष्यति — (L 3) K₄
यथा (for यदा) K_३ शितै शरै, D_३ शतशरै (for शरशतै)
D_२ र्ध्वं (for र्ध्वं) K_३ ते नाशयिष्यति, K₄ तव हनिष्यति
B_२ s D_२ ते नाशयि, Da₁ D₁ s ते वारयि, D_३ ते पातयि (for
तव वधि) — (L 4) Ca oites अन्तर (as above) K_३ s
B_३ D_३ दृष्टा, B_३ द्रष्टासि (for द्रष्टा) Da₁ D₁ s आत्मनोश्च
(for नश्च)]

T₁ s G₁ s M ins after 64

352* त्व श्रीममेव वाष्णेय पाण्डव च धनजयम् ।

After 352*, T₁ s G₁ s M cont with 350*

65 G_२ om 65^{ab} (of v l 64) — ^b) V₁ B_२
विख्यातौ (for प्रख्यातौ) V₁ B₁ s s Dn₁ D_२-r T_२ s
G_१ s M नरोत्तमौ (for नरर्षभौ) — K_३ V₁ B D T_२ s
G_३ ins after 65^{ab} T₁ G₁ s M after 65

353* तौ मावमस्था मौरयौत्वं खद्योत इव रोचनौ ।

[Dn₁ नावमस्था (for माव) T₁ s G M₁ मौख्यात् M_२-4
मूढ त्व (M_३ स्त्व) G_२ खद्योतम् V₁ B_२ खेचरौ D_३
(marg as in text) निखनौ, T₁ G₁ M लोचने, T_३ G_३ वै
वने G_२ चेव न, Cop खे चरन् Ca o रोचनौ (as above)]
K_३ V₁ B D T_२ cont T₁ G₁ s M ins after 65^{ab} —
T_३ G_३ after 64^{ab}

354* सूर्याचन्द्रमसौ यद्वत्तद्वदुर्जनेशवौ ।

[B₁ T₁ सूर्यचन्द्र Ca स्या (as above) D₁ यत्तत्, D_३
युद्धे (for यद्वत्) K_३ B_३ s Da₁ Dn₁ D₁ s s अच्युतपादवौ
(for अर्जुनकेशवौ)]

— ^a) K_३ V₁ B Da₁ D₁-s प्राकाश्येन, Dn₁ प्रकाश्यात्, T_२
प्रकाशौ च (for प्रकाशेन) K_३ V₁ B_३ Da₁ D₁ s
[अ]तिविरयातौ, T₁ s G M₁ [अ]द्य रि — ^d) K_३ त्व च,
V₁ नून (for त्व तु) V₁ खद्योतयद्भृषु Da₁ D₁ s
तवद्रिपु

66 ^a) K₁ s V₁ B D G_२ M_२ s Ca विद्वन् M₁
मातिमस्था (for माव) — ^b) S_२ K₄ V₁ T₁ M₁
सूतपुत्रार्जुनाच्युतौ — ^c) T_३ G_३ नरसिंहौ, G_२ तौ नृसिंहौ
(by transp) V₁ B Dn₁ D_२-4 ० १ T_२ महात्मानौ, G_२
नराश्वाना (for नरश्चा त्व) T₁ नृसिंहौ तरसा हिवा, G₁ हौ
नरशिवा त्व तु (sio) — ^d) V₁ जोषमास्तु, Da₁ D₁ s
जोषमास्व (D_३ स), G_२ ततो मा त्व (for जोषमास्व)
K_३ s V₁ B_२-s Da₁ D₁ s-१ T_२ M विकत्थने (D_३ स्थिर्न),
B₁ D_३ T₁ त्वसे, Dn₁ त्वन, D_२ त्वन, G_२ त्वथा, Ca
त्वन (as in text)

Colophon — Adhy name K₄ B₁ s Da₁ D₁ s s
हसकाकीय (K₄ य), V₁ हसकाकोपाख्यान, B_३ कर्णशल्य-
सवादे हसकाकीय, Dn₁ D_३ T_२ हसकाकीयो (D_३ T_२ काको)
पारख्यान, D_३ s १ कर्णशल्यसवादे हसकाकीयोपाख्यान, T_१
कर्णशल्यविवादे हसकाकसवाद, M₁ शल्यविवादे हसकाकीय
— Adhy no (figures, words or both) S_२ 28
(as in text), K₁ 39, B₁ 45, Da₁ 52, D₁ 35, D₄
32, D_३ 43, T₁ s G M 34, T_२ 37

ट. ३. १९६२
अ. ४. ४२. १
क. ४. ३६. १

२९

संजय उवाच ।
मद्राधिपस्याधिरथिस्तदैवं
वचो निशम्याप्रियमप्रतीतः ।
उवाच शल्यं विदित ममैन-
द्यथाविधावर्जुनवासुदेवौ ॥ १
शौरे रथं वाहयतोऽर्जुनस्य
बलं महास्त्राणि च पाण्डवस्य ।
अहं विजानामि यथावदथ

परोक्षभूतं तव तत्तु शल्य ॥ २
तौ चाप्रवृष्यौ शस्त्रभृता वरिष्ठौ
व्यपेतभीर्योऽधियुष्यामि कृष्णौ ।
संतापयत्यभ्यधिकं तु रामा-
च्छापोऽद्य मा ब्राह्मणसत्तमाच ॥ ३
अवात्सं वै ब्राह्मणच्छब्दनाहं
रामे पुरा दिव्यमस्त्र चिकीर्षुः ।
तत्रापि मे देवराजेन विप्रो

29

1 °) T1 [आ]धिरथेर, T2 s G1 s [अ]तिरथिर, G2 [अ]धिपतिर (for रथिस्) S तथैव, S2 (sup in) तथोक्त्वा, K1 तथोक्त, K2 lacuna, K3 V1 B D S महात्मा (for तदैव) — °) K3 प्रियम् (for [अ]प्रियम्) V1 B5 Da1 D1 s s अप्रतीत, D2 अत्रवीत्तत Co अप्रमीत, G2 तीत (as in text) — °) D1 शल्य — °) G1 यथातथाव (for विधाव) B1 s 4 Da1 Dn1 D1 s s T2 वासुदेवार्जुनौ तौ

2 °) Dn1 D8 शौरी, T2 शौरौ (for शौरे) S2 K4 शौरेरह (for शौरे रथ) S2 वाहयतो, Dn1 D8 वाहयते M1 वाहनतो (for यतो) — °) T2 वरो (for बल) — °) K3 T1 अस्य (for अद्य) — °) M1 परोक्षभूतस्य B5 भवतस्तु Dn1 T1 s M तव तत्र (Dn1 च) (for तव तत्तु) G1 शल्य — After 2, Ds ins 355*

3 For the narrative in this chapter, Cf 12 2-3 — Ds om 3^{ab} — °) K1 तौ चाप्रवृष्यौ, K2 तौ चाप्रवृष्यौ V1 B1 s 4 s D (Ds om) T1 s G M Co तौ चा(B5 M1 वा)प्यह, B5 तावप्यह, T2 तथाप्यथ (for तौ चाप्रवृष्यौ) *Co अप्रवृष्यावापीत्यन्वय । * — °) K3 यौ धर्षयिष्यामि (for योधयिष्यामि) — After 3^{ab}, K3 ins 355* — °) Da1 D1 s T2 [अ]भ्यधिकस् S1 K1 s D2-4 s तु, B1 D1 न, S हि (for तु) — °) K3 G2 मा K3 ब्राह्मणसत्तमाश्च, T2 पुरावाच — S ins after 3, K3 after 3^{ab} Ds after 2

355* पुरा महेन्द्राद्रिवरे समृद्धे
तपस्विन राममुपेत्य शल्य ।
अस्त्रार्थिन माद्य-क्षिप्तं गृहाणे-

त्यथाब्रुव ब्राह्मणच्छब्दना च ।

तत्रावस ब्राह्मण इत्यविप्रो [5]

ब्रह्मास्त्रलोभादनुतेन चाहम् ।

तज्जामदभ्येन पर महास्त्र

समन्वयुक्त विहित ममासीत् ।

अस्त्र यदा तद्विदित ममासी

तदाब्रवीद्ब्राह्मणो मा महर्षि ।

आपद्रुतेनास्त्रमिदं प्रयोज्य [10]

त्वया रणे गच्छता साधयेति ।

[(L 1) K3 महेंद्रप्रवरे, Ds G1 द्वेद्विवरे Ds समृद्धे (for समृद्धे) — K3 Ds om lines 3-4 — (L 3) T2 शस्त्रार्थिन G2 अद्य (for माद्य) T1 क्षिप्ते — (L 4) T2 M3 [अ]ब्रुवन्, M1 s 4 [अ]ब्रुव (M1 वन्) (for [अ]ब्रुव). G2 ब्राह्मणवर्त्मना (for च्छब्दना) T2 [अ]ह (for च). — (L 5) T1 सतापस (s10) (for तत्रावस) K3 अशस्त्रहेतोर्भवस छब्दनाह D8 अस्त्रस्य हेतोर्भवस छलेन — (L 6) K3 ब्रह्मास्त्रलोभाय च रामपार्श्वे, Ds लोभाय जितारिसध — (L 7) K3 Ds तज्जामदभ्य प्रददौ M4 वर (for पर) — (L 8) T1 s G2 विदित (for विहित) T2 मया (for मम) K3 Ds समन्वयुक्त मम सप्रयोग — (L 9) K3 Ds G1 तदा, T2 मयः (for यदा) T2 G1 यद्विदित T3 G3 तद्विदित (for तद्विदित) — (L 10) K3 यदाहि, Ds यद् (for तदा) — (L 2) K3 Ds नान्यथा T2 M2 s 4 गच्छ च (for गच्छता) K3 Ds वै (Ds [ए]व) कदाचित् (for साधयेति)]

4 T1 s G M om 4^{ab} — °) S K1 s अथ मा वै, K3 V1 B5 s D अवस (Ds सन्) वै, K4 अथ वा मा, B5 गृहे वसन्, T2 अटन्स वै (for अवात्स वै as in B1 only) Co ब्राह्मणसत्तमा (for छब्दना) S K1 s 4 Co वै (for

हितार्थिना फल्गुनस्यैव शल्य ॥ ४
 *कृतोऽवभेदेन ममोरुमेत्य
 प्रविश्य कीटस्य तनु विरूपाम् ।
 गुरोर्भयाच्चापि न चेलिवानहं
 तच्चावबुद्धो ददृशे स विप्रः ॥ ५
 पृष्टश्चाह तमवोचं महर्षि

सूतोऽहमस्मीति स मा शशाप ।
 सूतोपधावासमिदं त्वयास्त्र
 न कर्मकाले प्रतिभास्यति त्वाम् ॥ ६
 अन्यत्र यस्मात्तव मृत्युकाला-
 दब्राह्मणे ब्रह्म न हि ध्रुवं स्यात् ।
 तदद्य पर्याप्तमतीव शस्त्र-

C 8 1970
B 8 42 9
K 8 36 12

[अ]ह) ॐ Co वैशब्दौ स्वरणपूरणार्थौ । ॐ — ^b) B₂ पुरा
 रामो (for रामे पुरा) D₂ दिष्टम् (for दिव्यम्) K₄
 चिकीर्षुं, V₁ B₂ (marg as in text) ॐ चिकीर्षन् — ^c)
 D₂ तत्रापि देवराजो निदिष्ट्वा — ^d) Some MSS
 फाल्गुनस्य D₂ T₂ ३ G₂ ३ [ह]व (for [ए]व) G₂
 यस्य (for शल्य)

5 ^a) K₂ कृतेन भेदेन, V₁ B₁ ३-५ Dn₁ D₂-4 १ ३ T
 G₁ ३ M₁ कृतो विभेदेन (B₂ दैव), Da₁ D₁ ५ कृतो विभि
 दैव, M₂-4 कृतो विभेदैव (for *कृतोऽवभेदेन) Da₁
 D₁ ३ ५ ममोरुमेत्य, T₂ रुणात्र ३ K₁ २ ४ कृतोऽवभेदैवच
 सोरु (K₁ स तु)पेय (s₁₀), B₂ कृत्वा बिल देवगुहादुपेय,
 D₂ कृत्य गृह देवगुहादुपेय, G₂ कृतो विभेदो ममाश्रममेत्य
 — ^b) K₁ D₄ विरूप, K₂ विरूपी — After 5^{ab}, K₃ 4
 V₁ B (except B₂) D (except D₂) ins

356* ममोरुमेत्य प्रविभेद कीट

सुप्ते गुरौ तत्र शिरो निधाय ।

ऊरुप्रभेदाच्च महान्बभूव

शरीरतो मे घनशोणितौघ ।

[V₁ reads lines 1-2 on marg — (L 1) K₂ 4
 प्रतिभि(K₄ मे)य, V₁ प्रतिभेद (for प्रति^a) — (L 3) K₂
 D₂ ऊर्ध्व(D₂ रो)श्च भेदाच् (for उरुप्रभेदाच्)]

— ^c) M₂-4 चैव (for चापि) ३ K₂ 4 D₂ चालिवानह
 (K₂ हन), K₂ चोचि, G₂ चेष्ट, M₁ बालि, M₂ चेदि,
 ॐ चेलि (as in text) T₁ २ गुरोर्भयाच्चापि(T₂ द्विचलि)
 त्वाहं चाहं — ^d) K₂ न चापि दुखा, K₄ उवाच बुद्धो,
 V₁ B₁ ५ D₂-4 ६ १ ततो विबु(D₂ रु)द्धो, B₂ तच्चावबुद्धो,
 T₁ ३ G₁ M तच्चैव बुद्धो, T₂ स च प्र (for तच्चाव) B₁ 4
 [S]थ (for स) T₂ धैर्य (for विप्र) — After 5, K₄
 V₁ (marg) B (except B₂) D (except D₂) S ins

357* स धैर्ययुक्त प्रसमीक्ष्य मा वै

न त्व विप्र कोऽसि सत्य वदेति ।

तस्मै तदात्मानमह यथाव

दाख्यातवान्मृतवदेत्य शल्य ।

[(L 2) Dn₁ D₂ ६ द्विज (for विप्र) B₂ सत्य प्रव्रीहि
 (s₁₀), Dn₁ D₂ ६ वदेति सत्य (by transp) — After
 line 2, D₂ reads 6^{ab}, B₁ 4 T₂ om lines 3-4

— (L 3) T₁ तस्मात् (for तस्मै) G₁ महात्मानम् (for
 तदा) — (L 4) K₄ सूत वदेत्, B₂ सूत इतीह, Dn₁
 सीनवदेत्, S (T₂ om) सूत इत्येव (for सूतवदेत्)]

After the above, K₄ V₁ (marg) D₂ cont with 358*

6 B₂ om 6^{ab} — ^a) K₂ तमवोचे K₂ महर्षि
 — ^b) K₂ भूतोहम् (for सूतो) K₂ च (for स)
 — For 6^{ab}, B₂ Dn₁ D₂-4 १ S (except T₂) subst
 K₄ V₁ (marg) D₂ cont after 357*

358* स मा निशम्याथ महातपस्वी

सशस्त्रवान्रोषपरीतचेता ।

[(L 1) M मा — (L 2) K Dn₁ सप्ततवान् B₂
 रामपरातुचेता (s₁₀)]

— ^c) K₂ सूतोपधासमिदम्, D₂ सूतोपधानासम्, D₂ सूतो
 यथावासम्, T₁ ३ G₂ सूतोपधाचासम्, T₂ सूतोपायादासम्,
 G₁ २ सूतोपि (G₂ प) याचासम्, M₂-4 वधाचासम्, Ca c
 पधावासम् (as in text) K₂ त्वयास्त्रम्, V₁ B (except
 B₂) D (except Dn₁ D₂) T₂ G₂ त्वास्त्र T₁ G₁ २ M
 महास्त्र (for त्वयास्त्र) — ^d) S K₁ २ ४ स्त्र (for न)
 B₂ D₂ प्रतिभास्य(D₂ स्य)ते, G₂ प्रीतिहास्यनि (s₁₀),
 Ca प्रतिभास्यति (as in text) ३ K₁ २ त्वा, B₂ ते,
 T₁ २ G₁ M [ह]ति, T₂ स्त्र

7 ^a) G₂ अन्ये (for अन्यत्र) K₁ V₁ B Dn₁
 D₂-4 ६-८ T₁ २ M तस्मात्, T₂ G तु स्यात् (for यस्मात्)
 T₁ अप (for तव) C_v अन्यत्र तस्मात्तव मृत्युकालात् — ^b)
 T₂ अब्राह्मणो Dn₁ ब्रह्ममिति, D₂ T₁ ब्राह्मण हि (for ब्रह्म
 न हि) Co cites ब्रह्म (as in text) C_v as in text
 — ^c) B₁ त्वमद्य, Da₁ D₁ ५ तदत्र, Dn₁ तवान्, G₂ तदस्त्र
 (for तदद्य) K₂ पर्याप्तमतीव (s₁₀), T₁ M₂-4 पर्याप्ततीव
 (for समतीव) Co cites पर्याप्तम् (as in text) K₄
 V₁ B₁-4 Da₁ D₁ ५ १ ३ चास्त्रम् B₂ Dn₁ D₂ T₂ ३ G₁ M
 मेस्त्रम् T₁ मत्रम् (for शस्त्रम्) — ^d) V₁ B₂ D₂ समग्रे
 (for समामे) K₂ तुमले Ca c तुमुले (as in text) K₂
 नातिभीमे, V₁ B₂ तु भीमे, B₁-4 Da₁ Dn₁ D₁ ३-५ १
 [अ]तीव भीमे D₂ ६ विमर्दे (for तात भीमे) ॐ Ca
 विमर्दो युद्ध ॐ T₁ ३ G₁ M उपस्थितेस्मिस्तुमुले विमर्दे — ३

C १ 1970
B १ 42 9
K १ 36 12

मस्मिन्संग्रामे तुमुले तात भीमे ॥ ७

अपा पतिर्वेगवानग्रमेयो

K B Dn1 Ds 4 7 8 T2 ins after 7 V1 (marg) Da1
D1 s after 360* Ds after line 2 of 366*

359* योऽस्य शल्य भरतेषूपपन्न

प्रकर्षण सर्वहरोऽतिभीम ।

सोऽभिमन्ये क्षत्रियाणा प्रवीरा

प्रतापिता बलवान्वै विमर्द ।

[(L 1) Ks सोय T2 शक्यो, Ca शल्य (as above)
Ks Ds भारतेषु — (L 2) V1 D1 प्रहर्षण, T2 प्रवर्ष, Ca
प्रतर्दन, Co प्रकर्षण (as above) S K1 2 4 B2 Dn1 Ds
T2 तुमुले (B2 मुल Ds मलो) घोरकल्प, Ks B1 3 4 Da1
D1 5 6 तुमुले (Ks मलो, B2 मुल) घोररूप (for सर्वहरोऽति
भीम) — (L 3) Da1 D1 5 योऽभिमन्ये Ds सोति T2
सोय मये (for सोऽभि) V1 T2 प्रवीरा, Dn1 प्रवीर, Ds
प्रतापी (for प्रवीरान्) — (L 4) S K1 2 4 सतापयिता Ks
प्रतापितान्, B2 प्रवाधिता, Co प्रतापिता (as above) V1 B2
T2 बलवतो (for वावै) K2 विमर्द V1 B2 Dn1 T2 विमर्द
Ds प्रतापिता बलवतोऽतिभीम]

K4 B2 4 Dn1 Ds 4 6 7 cont V1 (marg) Da1 D1 2 5
ins after 7 T1 s G, after 362* M, after 363*

360* शल्योऽग्रधन्वानमह वरिष्ठ

तरस्विनं भीममसहवीर्यम् ।

सत्यप्रतिज्ञ युधि पाण्डवेय

धनजय मृत्युमुख नयिष्ये ।

[(L 1) G2 प्रवीर (for वरिष्ठ) — (L 2) G2
असहवीरं — (L 3) Da1 D1 2 6 सत्यप्रतिज्ञो — (L 4)
B2 4 Ds T1 s G M मृत्युवश, Da1 D1 5 पथ (for मुख)
— After the above, V1 (marg) Da1 Da1 5 ins 359* 1
K4 V1 B2 4 Da1 Dn1 D1 3-7 cont S K1-3 B1 3 5
Ds T2 ins after 359*

361* अस्मि हि मे तत्प्रतिपन्नमद्य

येन क्षेप्ये समरे शत्रुपूगान् ।

प्रतापिन बलवन्त कृतास्त्र

तमुग्रधन्वानममितौजस च ।

कूर शूर रौद्रममित्रसाह

धनजय सयुगेऽहं हनिष्ये ।

[(L 1) Ks चैतत्, Ds मे सत् (for मे तत्) — (L 2)
Ks [आ]क्षिप्ये (s10), Dn1 प्रक्षेप्ये, Ds जेष्ये T2 क्षेप्येह
(for क्षेप्ये) — (L 3) Ks V1 प्रतापित — (L 4) S
Ks 4 गांढीवधन्वानम् (for तमुग्र) K4 अतिमौजसं च B2
अमित्रतापन, T2 अमित्रघातिन (for अमितौजसं च) — (L 5)
V1 कूर च; B2 शूर (for कूर) B2 रौद्र सर्वम्, Ds T2 रौद्र शूर

निमज्जयिष्यन्निवहान्प्रजानाम् ।

महानगं यः कुरुते समुद्र

(by transp) S1 K1 2 4 अमित्रमो (K1 म) ह, B2 साधनः
Co साह (as above) — (L 6) K1 सयुचे B2 त (for
सह) S1 K1 2 4 सहिष्ये, S2 [S] ह Da1 D1 5 [S] ह
नयिष्ये (for सह हनिष्ये)]
On the other hand, T1 s G M ins after 7

362* ध्रुव कुरुणामयमन्तकालो

महाभय शोणितौघप्रवाही ।

ध्रुव क्षय क्षत्रियपुगवाना

महाभयोऽयं समुपस्थितोऽहम् ।

अस्मि हि मे न प्रतिभासुपैति

येन क्षय शत्रुगणान्नयिष्ये ।

तस्मात्तमासादय मदराज

दिव्य धनुर्यस्य महेश्वरम् ।

अस्त्राणि दिव्यानि च सन्ति यस्मि

स्तस्मिन्नथ प्रापय शीघ्रमद्य ।

श्रोत्र्यन्तीम कथ्यमान विचित्र

यावद्भूमौ भवितारो मनुष्या ।

[(L 2) T2 G2 महाहव (for भय) — (L 3) T2
ध्रुव — (L 4) T2 G2 महाभयौघ (for भयोऽयं) M1 यत्
(for स्य) T1 M तत् (for न) G2 प्रतिभम् (for
प्रतिभाम्) — (L 7) T2 G2 स तद् (for तम्) — (L 9)
G2 वदति (for च सन्ति) — (L 10) T1 रथ वर (for तस्मि-
न्नथ) G2 शीघ्रमस्य — (L 11) G2 श्रोत्र्यन्ति मा कथ्यमान]
M cont

363* कर्ण कृष्णौ जघ्निवन्तकवीर

कृष्णौ कर्ण जघ्निवन्तावथापि ।

[(L 2) M1 कर्ण वा तौ जघ्नतुल्लोकवीरौ]

— After 7, Ds reads lines 1-2 of 366*

8 a) Ks अप्यायति (for अपा पतिर्) — b) Ks
निवह, Ks V1 B D S बहुला (T1 ला, M1 ला) (for
निवहान्) Ks V1 B Da1 Dn1 D1 3-5 7 8 T1 2 प्रजाश्च;
D2 प्रजाश्चेत्, Ds T2 G प्रजा इव, M1 प्रजा यत्, M2-4 इमाः
प्रजा (for प्रजानाम्) — c) Ks B D T2 M2 4 महावेगः
V1 बल, T1 G1 वर, T2 Gs Ms रत्न, G2 रवी, M1 रथ
(for नग) S K B Da1 Dn1 Ds 7 T2 G2 M1 यं
(for य) V1 कौतेय, D2 6 भीमतर, Ds 4 Ms 4 सकुरुते
(for यः कु) Ks B D (except Ds 6) S समुद्रो (Gs
द्रे) — d) S K1 2 4 V1 D2 T1 s G M वेलेव त, Ks
वेलाबल, B1 Dn1 वेला वै त, B2 4 Dn1 D4 7 8 वेला
(Dn1 'ले) चैन, B2 Ds वेलेवैत (Ds म), D1 Ds वेलावेतः
Ds वेला चैत, T2 बलाचैन (for वेलेव त) Ca c cte वेला-

वेलैव तं वारयत्यप्रमेयम् ॥ ८
 प्रमुञ्चन्तं बाणसघानमोघा
 न्मर्मच्छिदो वीरहणः सपत्रान् ।
 कृन्तीपुत्रं प्रतियोत्स्यामि युद्धे
 ज्याकर्षिणामुत्तममद्य लोके ॥ ९
 एवं बलेनातिबल महास्त्र
 समुद्रकल्पं सुदुरापमुग्रम् ।
 शरौधिणं पार्थिवान्मज्जयन्त
 वेलैव पार्थमिषुभिः ससहिष्ये ॥ १०
 अद्याहवे यस्य न तुल्यमन्य
 मन्ये मनुष्यं धनुराददानम् ।

सुरासुरान्वै युधि यो जयेत
 तेनाद्य मे पश्य युद्धं सुघोरम् ॥ ११
 अतिमानी पाण्डवो युद्धकामो
 *अमानुषैरेष्यति मे महास्त्रैः ।
 तस्यास्त्रमस्त्रैरभिहत्य सख्ये
 शरोत्तमैः पातयिष्यामि पार्थम् ॥ १२
 दिवाकरेणापि सम तपन्त
 समाप्सरश्मि यशसा ज्वलन्तम् ।
 तमोनुद मेघ इवातिमात्रो
 वनंजय छादयिष्यामि बाणैः ॥ १३

C 8 1980
B 8 42 19
K 8 36 20

Ks B1 8 4 D1 8 4 7 धारयति, V1 धारयिष्ये, Bs D2 8 वारयिष्ये, Dn1 करवापि (s10), S वारयामि (for यति) T2 8 G2 [अ] प्रमेय

9 "a) Ks प्रमुचन्, Ds अमुचत T2 प्रमुचन्वै S2 बाणसंघान्, T1 सरयान् (for सघान्) Ks अनेकान्, Da1 D1 8 सुघोरान्, Ds 4 7 अमेयान् (for अमोघान्) — "b) Da1 D1 8 मर्मच्छिदा K2 वीरहाण, K4 "हरान्, D2 हन्या (s10) S (except T2) प्रवरान्ककपत्रान् (for वीरहण सपत्रान्) Ks Da1 D1 8 सु (Ks स) पुत्रान्, V1 B (except B1) Dn1 D2-4 8-8 सुपत्रान् — "c) B1 8-8 D2-8 1 यत्र (for प्रति) — "d) V1 B1 4 8 Dn1 D2-4 8 7 T2 G2 8 ज्या (D2 ह्या, V1 T2 G2 8 ज्या) कर्षताम्, T2 ज्याकर्षणाम् S1 *उत्तममध्यलोके, S2 K2 4 उत्तम मध्यलोके K1 ममेव लोके, T1 ममत्र लोके, G1 2 म मर्त्यलोके (for *ममद्य लोके) Bs ज्याकर्षतो सुसुहुर्माक्षलोका (s10)

10 "a) B1 एत (for एव) — "b) V1 समुद्रकल्पै (for *कल्प) Ks सुदुरासद च, T1 समरापमुग्र (for सुदुरा) G2 समुद्रकल्पस्य दुरापमुग्र — "c) T2 damaged S K2 4 शरौधिण, K1 शरोधाना, G2 ईशप्रिय V1 मज्जयान, Bs संजयंत (for मज्ज) — "d) B2 बलेन (for वेलैव) B1 पार्थिवम् (for पार्थम्) T1 चेष्टुभि S2 K1 4 B1 2 4 सहनिष्ये, Ks V1 Bs सहिष्ये, Dn1 Ds स्त्रभयिष्ये, D2 8 T1 8 G M वा (D2 धा) रयिष्ये (for ससहि) T2 पार्थ सोहमिषुभि सप्रतीष्ये — After 10, T1 8 G M ins (with v 1) lines 1-2 of 366* for the first time

11 T1 8 G M1 8 om 11^{ab} — With 11^{ab}, of 17^{ab} — "a) Ds यथा, Ds अथ (for अद्य) T2 तुल्यसत्त्वम् (for *मन्यम्) — "b) S K1 2 4 D2 आदधान (D2 "न) T2 अन्यमन्ये मुष्ट्या धनुरादधानं — "c) S2 सुरासुरै

S1 V1 B1 2 5 D2-4 7 8 G1 2 M1 युधि वै यो (by transp), Ks Bs 4 Dn1 T G2 M2-4 युधि यो वै (by transp) — "d) B1 om मे Ds सुयुद्धमुग्रम् (for युद्ध सुघोरम्)

12 "a) K1 अद्य मानी, Ks Ds T1 8 G M अभि (G1 M1 भीर) मानी, V1 B1 8-8 Da1 Dn1 D1-7 T2 अतीव मानी, B2 अय मानी (for अतिमानी) Ks पाडवान्, V1 पाडवेयो M2 योद्धुकामो — "b) N T1 2 M ह्यमानुषैर (Ks 4 ष्यैर, T1 घोर), T2 G1 8 योमानुषैर, G2 यो मनुष्यैर T1 8 G M अस्मति, Cc एष्यति (as in text) Ks V1 B2 Da1 Dn1 D1 8 T1 8 G M मा (for मे) T2 ह्यमानुषैरद्य यायान्महास्त्रै — "c) S K1 2 4 त ह्यस्त्रम् (for तस्यास्त्रम्), K1 2 अभिहन्य, Ks V1 B Da1 Dn1 D1-8 7 8 T2 प्रतिहत्य, T1 8 G M अभिभूय (for हत्य) G2 8 M2 सखे, M1 2 4 सखे (for सरये) Ds तान्बाणपूगान्प्रणिहत्य सख्ये — "d) Ks V1 B D S बाणोत्तमै (for शरो) G2 पश्य हत हि (for पातयिष्यामि)

13 S2 om 13 — "a) B2 5 दिवाकरेण Ks V1 Bs 5 Da1 Dn1 D1 2 5 8 T2 [अ]भि (for [अ]पि) S1 K4 वसत, K1 ज्वलत, K2 *वत, Ks V1 B2 Da1 Dn1 D1 2 5 T2 Cc पतत (for तपन्त) — For 13^{ab}, Ds 4 8 7 T1 8 G M subst

364* सहस्त्ररश्मिप्रतिम ज्वलन्त

दिशश्च सर्वा प्रतपन्तमुग्रम् ।

[(L 2) Om in Ms 4 T1 प्रपततम् G2 प्रतिमतम् (for प्रतपन्तम्)]

Ms 4 om (hapl) 13^c-14^a — "c) B2 तपोनुद, G2 ततो-नुद B2 मेघम् V1 B (except B2) Dn1 Ds 4 8 7 T2 [अ]तिमात्र — "d) After धनजय, T2 reads सयुगेहं हनिष्ये अद्याहवे (of 16^a and 17^a)

C 8 1980
B 8 42 19
K 8 36 21

वैश्वानर धूमशिख ज्वलन्तं
तेजस्विन लोकमिमं दहन्तम् ।
मेघो भूत्वा शरवर्षैर्यथाग्निं
तथा पार्थ शमयिष्यामि युद्धे ॥ १४
प्रमाथिनं बलवन्तं प्रहारिणं
प्रभञ्जनं मातरिश्वानमुग्रम् ।
युद्धे सहिष्ये हिमवानिवाचलो
धनजयं क्रुद्धममृष्यमाणम् ॥ १५
विशारद रथमार्गेष्यसक्तं

14 Ms 4 om 14^a (cf v 1 13) — ^a) T1 s G M1 s धूमकेतु (for शिख) — ^b) T1 s G M1-s नरवीरान् (Ts Gs Ms १) (for लोकमिम) S1 महात (for दहन्तम्) — ^c) Ds 4 १ S (except T2) पर्जन्यभूत (for मेघो भूत्वा) V1 Bs Da1 D1 s यथा (for भूत्वा) V1 Bs Da1 D1 s तथाह, Ds ह्वाग्निं (for यथाग्निं) — ^d) V1 Bs Da1 D1 s कुतीपुत्र (for तथा पार्थ) D2 s बाणै (for युद्धे) T1 M निवार (T1 M1 चार्प) यिष्यामि रणेद्य पार्थ, Ts G निर्वा (G2 नवा) पयिष्यामि रणे हि पार्थ — B2 s Da1 Dn1 D1 s S (except T2) ins after 14 B1 after 15

365* आशीविष दुर्धरमप्रमेय
सुतीक्ष्णदङ्ग ज्वलनप्रभावम् ।
क्रोधप्रदीप्त त्वहित महान्त
कुन्तीपुत्र शमयिष्यामि भल्लै ।

[(L 1) Bs अविषह (for आशीविष) B1 s s Da1 D1 s दुधर वै सुधोर S (except T2) दृष्टिविष (M1 हण) सुधोर (for दुर्धरमप्रमेय) — (L 3) B1 s s Da1 D1 s अहित दह (B2 तुद) त (for त्वहित महान्त) S (except T2) क्रोधात्प्रदीप्तान लवद्दत — (L 4) B1 s S (except T2) कुतीपुत्र, Dn1 पुत्रो B2 पातयिष्यामि (for शम)]

15 T2 om 15^a — ^a) S (T2 om) प्रवाहिणं (G1 त) बलवत महौजस — ^b) B2 प्रमाथिना, Ca ० प्रभञ्जन (as in text) — ^c) G2 हिमवानिलाचल V1 युद्धे सहिष्यामि महानिवाचलो — ^d) S क्रोधो (G2 डो) दूत पार्थम् (for धनजय क्रुद्धम्) B4 Dn1 युद्धम्, Ds क्रुध्यम्, T2 बोधम् (for क्रुद्धम्) Ds अमृष्टमान, T1 G1 s मृष्यमाण

16 ^a) S1 K2 4 राजमार्गेषु (for रथमार्गेषु) S2 V1 B1-s 5 D (except Ds) शक्त, K1 s B4 T2 G1 M1 सक्त, K4 [अ]शक्त, Ts Gs [अ]निज्य, Co युक्त (for [अ]सक्त) K1 विशारद रथमार्गे य सक्त (sic) — ^b) S2 अय, D1 १

धुर्यं नित्यं समरेषु प्रवीरम् ।
लोके वर सर्वधनुर्धराणा
धनजय संयुगे ससहिष्ये ॥ १६
अद्याहवे यस्य न तुल्यमन्यं
मध्येमनुष्य धनुराददानम् ।
सर्वामिमा यः पृथिवी सहेत
तथा विद्वान्योत्समानोऽस्मि तेन ॥ १७
यः सर्वभूतानि सदेवकानि
प्रस्थेऽजयत्स्वाण्डवे सव्यसाची ।

धुर्यं, Co धुर्यं (for धुर्यं) Ds लित (for नित्यं) Ks वा समे (for समरे) D1 [अ]प्रवीर — ^a) Ks लोकेवर, B2 लोके वर (for लोके वर) — ^d) Da1 D1 s S (except T2) समरे (for संयुगे) Ks B2 Ds सहनिष्ये; B2 शोषयिष्ये, B4 s Dn1 D7 S [S]ह हनिष्ये, D2 ससयिष्ये, Ds सहरिष्ये (for ससहिष्ये)

17 Cf 11^{ab} — ^a) B2 प्रत्याहवे (for अद्या) D2 अन्ये, G1 अद्य (for अन्य) S1 K2 अद्याहरेयमूर्ध्व***तुल्य, S2 अद्याहरेयमूर्ध्वरते सुतुल्य, S2 (sup lin) अद्याहरेयमूर्ध्वरते अद्यैवमन्ये (sic), K1 अद्यैवमन्येन हि तुल्यमस्य — ^b) K2 4 V1 B D S मन्ये (for मध्ये) S K1 2 4 आदधान — ^c) Ts सर्वान् Ks transp य and पृथिवी Ks सहत्, V1 B2 Dn1 T2 जयेत् B2 s Da1 D1 s-s १ विजिग्ये, G2 समेत (for सहेत) — ^d) V1 तथा विद्वन्, B2 विद्वान्स्याह, Dn1 तथापि विद्वन्, D2 ० तथाविध, Ds तथाविधान् Co cites तथा (as in text) S2 योत्समाने (corrupt), D2 यात्समानो, Co योत्स्य (as in text) Da1 D1 s-s १ तेन प्रयोद्धास्मि समेत सरये, T1 s G M तथापि ते (M1 विधे) नाद्य रणे समेन्ये, T2 तथाविधेनाद्य जयामि तेन

18 ^a) Ks सर्वाणि (for य सर्वं) Ks सुरासुराणि, V1 Dn1 Ds S (except M1) सदै (T1 दे) वतानि, B1 s D2-4 १ सदैवकानि — ^b) Ks एको जयस्वी (for प्रस्थेऽजयत्) Ca c cite प्रस्थे (as in text) K2 खड्गे, Ks Da1 Dn1 D1 T2 G2 १ पाण्डवे (Ks वो), Ca खाण्डवे (as in text) — ^c) T2 वो जोवीर्य (sic) (for को जीवित) S2 Ks 4 B Da1 Ds १ T2 रक्ष्यमाणो Ks [अ]पि हि (for हि) — ^d) Ks V1 B D T2 युयुत्से- (V1 त्ये, Da1 D1 s त्ये) द्वै, T1 s G M युयुत्सते (T2 वो) खैर (for युयुत्सते) K1 सहेत मानुष्यो, B1 s 4 Da2 D1-4 १-३ Ts Gs M2-4 मानुषो मानुते (by transp),

को जीवितं रक्षमाणो हि तेन
युयुत्सते मामृते मानुषोऽन्यः ॥ १८
अह तस्य पौरुष पाण्डवस्य
ब्रूया हृष्टः समितौ क्षत्रियाणाम् ।
किं त्व मूर्खः प्रभषन्मूढचेता
मामवोचः पौरुषमर्जुनस्य ॥ १९

अप्रियो यः परुषो निष्ठुरो हि
क्षुद्रः क्षेप्ता क्षमिणश्चाक्षमावान् ।
हन्यामहं तादृशानां शतानि
क्षमामि त्वा क्षमया कालयोगात् ॥ २०
अवोचस्त्व पाण्डवार्थेऽप्रियाणि
प्रधर्षयन्मां मूढवत्पापकर्मन् ।

C 8 1990
B 8 42 29
K 8 36 31

Dn1 D5 G1 2 मानुषैर् (Dn1 D5 वा) मामृते M1
युयुत्सतेक्षैर्मानुषेभ्यो मनुष्य — After 18, K4 V1 B Da1
D1-7 S ins

366* मानी कृतास्त्र कृतहस्तयोगो
दिव्यास्त्रविच्छेदहय प्रमाथी ।
तस्याहमद्यातिरथस्य काया
च्छिरो हरिष्यामि शितैः पृषत्कैः ।
योस्त्याम्येन शल्य धनजय वै
मृत्यु पुरस्कृत्य रणे जय वा ।
अन्यो हि न ह्येकरथेन मर्त्यो
युध्येत य पाण्डवमिन्द्रकल्पम् ।

[5]

[D4 om lines 1-2 D6 reads lines 1-2 after st
7, T1 8 G M read them for the first time after 10
— (L 1) T1 (first time) 8 G1 2 (both first time) 8
M (first time) कृती (G2 तो) (for मानी) B5 Da1
D1 2 5 T1 G1 2 M (last seven second time) दृढास्त्र
(for कृता) T1 8 G1 2 (first time) 8 (both times) M
(first time) दृढ (for कृत) S (T1 8 G M both times)
योषी (for योगो) — (L 2) Da1 D1 5 दृढास्त्रविद्
(for दिव्या) B2 श्वेतहया हि यस्य (for हय प्रमाथी)
— After line 2, D6 reads 359* D6 om
lines 3-6 — (L 3) V1 तस्याद्यमद्य, T1 तस्यामवद्य
— (L 4) K4 B1 8 G8 हनिष्यामि (for हरि) — (L 5)
B8 5 S [अ]ह (for [ए]न) V1 B5 S (except M2)
धनजयेन (for जय वै) — (L 6) B5 रणे जयाय, D2
धनजयेन (for रणे जय वा) — D2 om lines 7-8
— (L 7) B1 8-5 Da1 D1 T2 G2 M2-4 नास्त्रैक (B1 8 5
'व')रथेन, T2 G1 2 नास्त्रै (G2 वास्यै)करथो न (for न ह्येकरथेन)
B2 4 5 Da1 D1 T2 8 G M Co मर्त्यो (for मर्त्यो) T1 अन्यो
हि नास्त्रैकरथेन मर्त्यो — (L 8) B2 मृत्युकल्प, T2 G2 इद्रपुत्र
(for कल्पम्)]

19 " V1 B5 Dn1 D2 4 7 S तस्याहवे (for अह
तस्य) — " K3 ब्रूयाद्, D2 ध्रुव (for ब्रूयां) K3 दृष्टा,
B5 जुष्ट, T1 वृद्ध, G1 पृष्ट, G2 हृष्ट (for हृष्ट) S K1 2
समितौ (S ति), Dn1 समितौ, T1 सवितौ, T2 G2 समिते,

G2 समिते (for समितौ) D2 5 क्षत्रियाणां तु मध्ये (for
समितौ क्षत्रियाणाम्) — " T1 तु त्व (for त्व) S K1 2
मूर्खम्, K3 4 V1 B5 T2 8 G2 M2-4 मूर्ख, B2 मृत्यु, B3 4
D5 मूढ, D5 मद्र (for मूर्ख) S K1 2 4 ऋषभ, K3 V1
B2 5 Da1 D1 5 G1 M प्रभवन्, B1 8 4 D2-4 6 7 प्रसभं,
T1 G2 प्र (G2 प्रा)हसन्, T2 प्रभवो, T3 G2 प्राहस (for
प्रभवन्) G2 मूढचेत (for चेता) — " S2 K3
मामेवोच (K3 च), K4 V1 B1 8-5 D2-4 7 8 समा, B2
Dn1 T2 समा (Dn1 मे, T2 मा)वोच, Da1 D1 5 मामा,
T1 8 G M आर्यासि (M1 हि) मे (for मामवोच)
B1 8 4 D3 4 7 फाल्गुनस्य, D5 चार्जुनस्य

20 " B1 हि य S2 K1 8 V1 BD (except Da1)
पुरुषो, K3 पौरुषो (for परुषो) D5 हि निष्ठुरो
(by transp), T2 निष्ठुरो वै Co otes निष्ठुरो T1 8
G अत्यप्रियो य पुरुषो नीचकमा, M किमप्रिय पौरुष
नीचकर्मा (M4 मर्न्) — " D1 5 Co क्रुद्ध (for क्षुद्र)
K3 Dn1 S (except T2) क्षमिणा (M1 जो) Dn1
चाक्षमावान्, S (except T2) अ (M मे)क्षमा (for चा)
— " B2 हन्यामि त (for मह) S1 K1 2 तादृशानां, V1
B1 5 D2-4 6 7 S त्वादृशानां — " S2 क्षमामि य, K3
क्षमितु त्वा, B1 4 5 D2 7 क्षमाम्यह, B2 रक्षाम्यह, D5
क्षमामि ते, T2 G मि च, M1 यितु, M2-4 मि तु (for
मि त्वा) T1 8 G M क्षमिणा (T1 M3 मितु, M1 2
मया, M4 मता) काल एष (for क्षमया कालयोगात्) Co
otes क्षमामि

21 " Da1 D1 5 प्रा (Da1 प्र)वोचस् (for अवो)
K4 पार्थ पार्थे (for पाण्डवार्थे) — " G1 प्रथक्षयत् (sio)
(for प्रधर्षयन्) S K2 मा T1 M om मा T2 मूढ
विपाप (for मूढवत्पाप) K3 B1 8-5 Da1 Dn1 D1 5 8
T2 G2 पापकर्मा, K4 T1 G2 कम, B2 चेता (for कर्मन्)
— " S2 K1 4 D1 2 4-8 मयार्जवे K3 मर्या, B2
मर्यार्जव चैव, Dn1 मयार्जवे, D6 मर्यार्जव (for मर्यार्जवे)
Co otes आर्जवे K3 B1 8-5 Dn1 D2 8 8 7 S (except
T2 G2) जिह्वमतिर, B2 गति (for गतिर) V1 द्रुतस्,
B2 गतस्, G1 ह्यतस्, G2 सतस्, (for हतस्) Co otes

C 8 1991
B 8 42 30
K 8 36 31

मय्यार्जवे जिह्मगतिर्हस्तस्त्वं
मित्रद्रोही सप्तपदं हि मित्रम् ॥ २१
कालस्त्वय मृत्युमयोऽतिदारुणो
दुर्योधनो युद्धमुपागमद्यत् ।
तस्यार्थसिद्धिमभिकाक्षमाण-
स्तमभ्येष्ये यत्र नैकान्त्यमस्ति ॥ २२

मित्र मिदेर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा
सन्त्रायतेर्मानद मोदतेर्वा ।
ब्रवीति तच्चापुत विप्रपूर्वा-
त्तच्चापि सर्वं मम दुर्योधनेऽस्ति ॥ २३
शत्रुः शदेः शासतेः शायतेर्वा
शृणातेर्वा श्रयतेर्वापि सर्गे ।

हुत (as in text) — ^d) D₂ मित्रद्रोहो, T₂ द्रोहात्
(for द्रोही) S₂ K₁ ३ ४ B Dn₁ D₃ ४ ६ ७ T₃ G M
साप्तपद, C₀ सप्त (as in text) K₃ च (for हि)
B₁ ३-५ D₂-४ ७ M₁ मैत्र

22 ^a) K₃ कालस्त्वा, G₁ काल स्वय (for लस्त्वय)
K₁ मृत्युदुर्योधनार्थ, K₃ V₁ B D S प्रत्यु(V₁ पर्यु)पयाति
दारुणो (for मृत्युमयोऽति) Ca cites प्रत्युपयाति, C₀
अत्यपयाति — ^b) K₃ दुर्योधनाद् (for धनो) K₄
योद्धुम् (for युद्धम्) K₃ उपागमेतत्, K₄ गमद्यत्, B₂
गमत्सुत, B₃ गमच्च, T₁ गमन्मुदा (for गमद्यत्) — ^c)
V₁ B₂-४ ५ D₃ ७ अस्या(B₃ न्या)थैसिद्धिम् S₂ lacuna
for सिद्धिमभि K₄ अभिकाक्षमाण, BD T₃ G₃ त्व(D₃
त्वा)भिकाक्षमाणस, G₂ महती क्षमाणस (s₁₀) C_v as in
text C₀ cites अभिकाक्षमाण (as in text) — ^d)
K₄ न मन्यसे, V₁ B₁ ३ D₂-४ ७ तन्मन्यसे, B₂ तमन्योन्यो,
B₄ T G तमन्वेष्ये (G₁ द्व्ये), B₅ त मर्दयिष्ये Da₁ D₁ ५
तमन्विष्ये Dn₁ D₆ तमाभाष्य (D₆ व्ये) (for तमभ्येष्ये)
S₂ K₁ ३ ४ B₂ ३ Da₁ D₁ ५ नैकातम्, K₃ M₂-४ चैकाल्यम्,
Dn₁ चैकातम्, T₁ ३ G M₁ चैकातम्, T₂ वै कार्यम् (for
नैकान्त्यम्) T₁ अस्ति (for अस्ति) D₃ तमभ्येत्य यत्र ते
नास्ति मित्र, D₃m तमन्विष्ये यत्र नैकाल्यमस्ति C_v त्व
मन्यसे यत्र नैकान्त्यमस्ति — After 22, T₁ ३ G ins

367* तथाप्यह पाण्डववासुदेवौ

योत्स्ये रणे मद्विषयैव कर्म ।

न प्राकृत सज्जते वै कदाचि-

द्य प्रत्युदीयात्कृष्णधनजयौ तौ ।

[(L 2) G₁ अस्ते (for योत्स्ये) T₁ मद्विषयस्यैव धर्म (for
मद्विषयैव कर्म) — (L 3) T₁ प्राकृत T₁ सज्जय, G₂ स
च ते (for सज्जते) — (L 4) T₁ प्रत्युदीयात्]

23 ^a) K₃ B₂ D₆ T₂ G₂ मित्रैर्, V₁ विंतेर्, B₁ ४ ५
Dn₁ D₂ ४ ७ मिंदेर्, B₃ नदेर्, Da₁ D₁ ५ निंदेर्, T₁ महेर्;
T₃ G₃ मित्रेर्, G₁ मितेर्, M₁ मिहेर्, Ca₀ मिदेर् (as in
text) K₂ ३ V₁ Dn₁ D₆ ३ T₂ G₂ C₀ नदते, K₄ न दत्तै
(s₁₀), B₂ नदयते, Nlp मदतेर्, T₁ om (for नन्दतेर्)
Ca cites नन्दतेर् (as in text) K₃ V₁ D₁ ५ ६ ७ T₁ ३
G₂ C₀ प्रीयते, B₂ प्रियेतेर्, B₃ मदतेर्, Ca प्रीयतेर् (as in

text) C_v मित्र मित्रे वै नन्दते प्रीयते वा — ^b) K₂
सन्त्रायतेन् (s₁₀), V₁ B₅ T₁ सन्त्रायतेर्, B₂ om, D₁
सन्त्रा, M₄ सन्त्रासतेर् Ca cites सन्त्रायते (as in text)
K₁ त मान् (s₁₀), K₃ मानद्, V₁ मानतो, B₁ ४ ५ Dn₁
D₂ ४ ७ M मिनुतेर्, B₂ तुष्यते B₃ मित्रतेर्, Da₁ D₁ ५
C₀ मोदते, T₁ ३ G मन्य(T₁ नु)तेर् (for मानद्) S₂
मोदयेर्, K₃ B₂ D₂ ६ T₁ २ G₂ मोदते, V₁ मंन्यते, Da₁
D₁ ५ मोर्चते (for मोदतेर्) — M₂-४ ins after 23^{ab}
T₁ ३ G, after 23

368* प्रमीयते भजतेर्यच्च मित्र

तच्चापि सर्वं मम दुर्योधनेऽस्ति ।

[(L 1) T₃ G₃ भजते, M₂-४ भजते M₂-४ पूर्वं (for
मित्र) — (L 2) = 23^d Om in M₂-४]

M₂-४ cont (of 23^{ab})

369* मित्र मित्रैर्नन्दते प्रीयते वा

सन्त्रायते मानद् मोदते वा ।

— B₁ om (hapl) 23^c-24^b — ^c) K₃ ४ V₁ B
(B₁ om) D T₁ ३ G M₂-४ ब्रवीमि, K₂ प्रपीति (for
ब्रवीति) T₂ अन्यप्रीत्यै (for ब्रवीति तच्) K₁ ३ तच्
(corrupt), K₄ V₁ B (B₁ om) D T₁ ३ G ते (for तच्)
K₃ ४ B (B₁ om) D T₂ ३ G M₂-४ सर्वमिदं ममास्ति, T₁
सत्यमिदं ममास्ते (for चापुत विप्रपूर्वात्) M₁ प्रमीतिन-
श्चानुमतेष्व पूर्वं — D₂ om from 23^d up to यन्म (in
33^c) — ^d) M₁ ततश्च (for तच्चापि) K₃ ४ V₁
B₂-४ D S (except M₁) वेत्ति राजा

24 D₂ T₁ om 24 (for D₂, of v l 23) B₁ om.
24^{ab} (of v l 23) — ^a) B₂ शत्रु, T₃ G₁ ३ M₂-४
शाते (M₃ दे), M₁ शाते, Ca₀ शत्रु (as in text)
K₃ B₅ D₄ C₀ सदे (K₃ दे), B₂ शक्र, B₃ स्वदे, Dn₁
शाते, D₆ क्षमे, D₃ साद्, T₂ शातै, T₃ G₁ ३ M शत्रु
(for शदे) S₂ K₃ D₃ T₂ शासते, V₁ शास्यते, B₂
सीदते, B₃ D₆ शास्यतेर् (D₆ ते) (for शासते) K₁
वाच्यतेर्, K₃ D₃ T₂ शीर्यते, K₄ शावतेर्, V₁ निवार्यते;
B₂ Dn₁ D₁ शास्य(B₃ स)तेर्, B₂-५ Da₁ D₃-५ ७ वा
श्यतेर्, D₆ वार्यते, T₃ G₁ ३ M₁ वा सदे (M₁ ते)र्, M₂-४
वा शदेर्, Ca₀ शीयतेर् (for शायतेर्) V₁ सन् (for

उपसर्गाद्बहुधा सूदतेश्च

प्रायेण सर्वं त्वयि तच्च मह्यम् ॥ २४

दुर्योधनार्थं तव चाप्रियार्थं

यशोर्थमात्मार्थमपीश्वरार्थम् ।

तस्मादहं पाण्डववासुदेवौ

योत्स्ये यत्नात्कर्म तत्पश्य मेऽद्य ॥ २५

अस्त्राणि पश्याद्य ममोत्तमानि

ब्राह्माणि दिव्यान्यथ मानुषाणि ।

आसादयिष्याम्यहमुग्रवीर्यं

द्विपोत्तम मत्तमिवाभिमत्तः ॥ २६

अत्र ब्राह्म मनसा तद्व्यजय्य

क्षेप्त्ये पार्थायाप्रतिम जयाय ।

C 8 1998
B 8 42 35
K 8 36 28

धा) G₂ शातै शत्रु शास्तेर्वा सुदे वा, C^v शत्रु सदा शातते शासते च — ^b) Ś K₂-4 V₁ B₄ D₈ 6-8 T₈ G₂ s M शृणोतेर्, D₁ शृण्वतेर् T₂ शृणाति (for शृणातेर्) Ca cates शृणोते D₈ अथ (for वा) K₈ शसतेर्, K₄ B₄ s Da₁ Dn₁ D₁ s-5 7 T₂ s G₁ s M Ca श्रसतेर् (Da₁ D₁ T₂ s G₂ ते), B₂ शासतेर्, B₈ प्रसतेर्, D₈ वसतेर् (for श्रसतेर्) K₈ T₂ वापि शल्य, B₂ वापि सूत, B₈-5 Da₁ Dn₁ D₈-5 7 सीदतेर्वा D₁ T₈ G₁ s M स्य (D₁ T₈ G₂ स्य) दतेर्वा (for वापि सर्वे) V₁ शृणोति सर्वा श्रसते विभूति D₈ शृणोति सर्वा श्रसतो विभूती, G₂ गृणाते आ श्रसन्तस्यन्दतेव (s₁₀), C^v शृणोति वा शसते वापि शल्य — ^c) Ś₂ उपमानाद्, M₁ मम स्वर्गाद् Ca c उपसर्गाद् (as in text) K₈ D₂ D₈ सीदतेश्च, B₈ सूदतेर्वा, T₂ निंदते च (for सूदतेश्च) V₁ D₈ उपसर्गान्बहुविधान्सूदतेश्च (D₈ न्वीक्षते च), T₈ G₁ s M₂-4 शमे (G₁ श्रमे, M₂-4 श्रम) शुचो बहुश सूदतेश्च — ^d) T₂ मह्य (for सर्व) Ś K₂ त्वमितश्च (Ś₁ च), K₄ त्वसितश्च, V₁ B₈ Dn₁ D₈ तव तच्च, B₂ त्वयि त चापि, B₈ त्वयि तच्च (for त्वयि तच्च) K₈ सत्य, Dn₁ D₈ शल्य, T₂ सर्व, Ca c मह्यम् (as in text) — After 24, T₁ ins

370* शान्ते शत्रौ शासते कौरवेन्द्रो

भूमिं सर्वा सर्वसपत्नसृष्टाम् ।

प्रायेण त्व वेत्सि शल्य प्रभाव

दुर्योधनार्थं युध्यतो मे नरेन्द्र ।

यशोर्थमर्थार्थमथेत्यर्थार्थ

तस्मादहं पाण्डववासुदेवौ ।

[5]

25 D₂ om 25 (cf v 1 23) — ^a) K₈ transp खव and च D₈ मम (for तव) Ś₂ K₁ 4 B₁-4 Da₁ Dn₁ D₁ s-5 7 T₂ s G₂ s च प्रियार्थं, D₈ विप्रियार्थं V₁ B₈ सदावदात मम दुर्योधनार्थं — ^b) V₁ आत्मानम्, T₁ G₁ s M अर्थार्थम्, Co आत्मानम् (as in text) S (except T₂) अथ (for अपि) K₈ Ca [ई]श्वरार्थं, V₁ [ई]श्वरस्य, B₁ [ई]श्वराणां, T₂ [इ]ह शल्य B₈ यशोद्यनात्सार्थमनीश्वरस्य (s₁₀) — ^c) M₂-4 तस्मादहं प्रतियोत्स्यामि पार्थ — ^d) K₈ यस्मात्, T₂ चाह (for यत्नात्) T₁ मे, T₈ G₂ M₁ च

(for तत्) T₂ पश्य त्वम् (for तत्पश्य मे) T₁ शल्य (for मेऽद्य) M₂-4 ज्याकृषिणामुत्तममद्य लोके (= 9^d) — After 25, T₁ ins

371* याहि तत्त्व सगत पाण्डवेन

धनजय मृत्युलोक नयित्वे ।

तथा चाह मृत्युलोक गमिष्ये

यस्मादुपात्त भार्गवादस्त्वृन्दम् ।

तस्मादस्त्र शत्रुसत्वे प्रमामि [?]

[5]

— After the above, T₁ reads 27 (repeating it in its proper place) and cont T₈ G₂ ins after 26 G₁ s M, after 25

372* शल्याद्याह सगत पाण्डवेन

मुच्येय चेज्जीवमान कथञ्चित् ।

शश्वन्मृत्यो स्यामनाष्टव्यरूपो

व्यक्त तस्मात्सयुगाद्विप्रमुक्त ।

[(L 3) G₂ स्वात्मनाष्टव्यरूपो — (L 4) T₁ सगताद् (for सयुगाद्)]

26 D₂ om 26 (cf v 1 23) — ^a) M₂ अस्त्रेण TG M₁ विध्वा (for पश्य) Ś₂ K₄ [अ]द्य ममोत्तराणि, K₈ प्रथमोत्तमानि, T₁ s G M₁ समरे गतानि, T₂ सममुत्तमानि (for [अ]द्य ममोत्तमानि) — ^b) Ś₂ K₂ s T₂ ब्रह्माणि (T₂ नि), D₈ T₁ G₁ s ब्राह्म्याणि, M₂-4 ब्रह्मादि V₁ D₈ [अ]ति (for [अ]द्य) Da₁ मानुष्याणि, D₈ मानुषानि, T₁ मानुषाणा (for षाणि) — ^c) K₈ उपतीर्थं (for वीर्यं) — ^d) K₁ 4 V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s-7 T₂ द्विपो द्विप, D₈ तमर्जुन (for द्विपोत्तम) V₁ D₈ मत्त (for मत्तम्) Ś₁ K₁ B₁ s 4 D₈-5 7 [अ]तिमत्त, V₁ B₈ D₈ [अ]ति (D₈ मि)मत्तं (for [अ]तिमत्त) S (except T₁) ना (M₁ न) गोत्तम नाग इव प्रभि (G₁ प)-ञ्च — After 26, S (except T₂) ins an addl colophon [Adhy name T₁ G₁ M₁ शल्यविवादे (T₁ द) — Adhy no (figures, words or both) S (except T₂) 35]

27 D₂ om 27 (cf v 1 23) Before 27, S (except T₂) ins कर्ण उवाच T₁ reads 27, for the first time after 371* — ^a) K₈ Dn₁ D₈ T₂

C 8 1997
B 8 42 35
K 8 36 38

तेनापि मे नैव मुच्येत युद्धे
न चेत्पतेद्विषमे मेऽद्य चक्रम् ॥ २७
वैवस्वतादण्डहस्ताद्रुणाद्वापि पाशिनः ।
सगदाद्वा धनपतेः सवज्राद्वापि वासवात् ॥ २८
नान्यस्मादपि कस्माच्चिद्विभिमो ह्याततायिनः ।

(second time) ब्राह्म्य, T₁ (first time) बाह्य S
K₁ २ ४ T₂ यद्यजेय, K₃ नैव जय, V₁ यद्यजय, B₂
तद्यजेह (sio), B₅ तद्यजेय, Dn₁ यद्यजय D₆ तत्त्वजय,
D₈ तद्विजय T₁ (first time) य जपित्री, T₁ (second
time) यजपन्वै, T₂ G₁ २ ध्यायतो वै, G₂ M स (M₁ य)
जपन्वै Bom ed यद्यजेय (for तद्यजेय) — ^b) K₃
जाह्य क्षेप्ये प्राह (marg प्राण) (sio) T₂ यास्या पार्थ च
(for क्षेप्ये पार्थय) K₁ ३ V₁ B D (D₂ om) T₂ Cc
[अ] प्रमेय (for [अ] प्रतिम) T₁ (first time) G₈ यदास्यते
(T₁ शस्यते) क्रोधित सव्यसाची T₁ (second time) G₁ २
M यदा (T₁ द) स्यते (M₂-४ ति) क्रोधित सव्यसाची
— ^c) K₁ सदापि, T₁ (both times) M₃ ४ तथापि, T₂ G
M₂ तदापि, M₁ तदाति, Cc तेनापि (as in text) K₁
तेनैव (for मे नैव) S₂ also reads स चापि तेनैव (for
तेनापि मे नैव) S₁ K₂ म** S₂ K₁ D₈ मुच्यते,
K₄ विमुच्य, T₁ (first time) युध्येत (for मुच्येत)
T₁ (both times) ३ G M पार्थो (for युद्धे) — ^d) K₃
पातद् S₁ K₂ ४ विषम, D₆ विपद्, Cc विषमे (as in
text) S₂ मेत्य, G₂ देव (for मेऽद्य) T₂ शस्त्र, Cc
चक्रम् (as in text) T₁ (first time) प्रमाण चेद्भागधेय
च मेद्य, Cv as in text

28 D₂ om 28 (cf v 1 23) Before 28 S
(except T₂) ins कर्ण — ^a) K₃ विवस्वताद्, K₄
वैवस्वता (for स्वताद्) — ^b) T₁ चैव पाशिन, T₂ वापि
वासिन, G₂ वा विवासिन — ^c) Dn₁ T₂ [अ] पि धनदात्
(for धनपते) — ^d) T₁ ३ G₁ ३ M₂-४ च सुराधिपात्,
G₂ च सुरेश्वरात् (for वापि वासवात्)

29 D₂ om 29 (cf v 1 23) B₈ D₈ T₁ om 29^{ab}
— ^a) K₄ नान्य स्याद्, V₁ B₈ Dn₁ D₈ अन्यस्माद् (for
नान्य) S₁ K₂ lacuna, S₂ वाद्वै, K₁ वीराद्वै, B₂
कस्मादेव (for चिद्) S (T₁ om) तथान्यस्मादपि सु
(T₂ G₈ व, M₁ न) राद् — ^b) K₁ ३ विभेमि K₄ V₁
B (B₈ om) D (D₂ ३ om) S (T₁ om) अमित्रा
दाततायिन Co cites आततायिन — ^d) K₃ तथा
(for यथा) S K₁ २ B₂ नान्याद्, B₁ नान्या, B₈ वान्य,
T G₂ ३ M [अ] हन (by transp) G₁ तक्ष S₁ K₁ ३
B₂ ऋते क्षिते (B₂ तै), K₂ ४ Dn₁ D₈ ४ ६-३ T₂ G₂
विभेम्य (G₂ स्य) त, B₁ हते क्षिते, B₈ हत क्षितो (sio),
T₁ ३ G₁ ३ M विभेम्यु (G₁ ल्यु) त (for स्यभी) B₂

इति शल्य विजानीहि यथा नाहं विभेम्यभीः ॥ २९
तस्माद्भय न मे पार्थान्नापि चैव जनार्दनात् ।
अद्य युद्ध हि ताभ्या मे संपराये भविष्यति ॥ ३०
श्वभ्रे ते पततां चक्रमिति मे ब्राह्मणोऽवदत् ।
युध्यमानस्य संग्रामे प्राप्तस्यैकायने भयम् ॥ ३१

विभेमीह यथा जिते

30 D₂ om 30 (cf v 1 23) — ^a) S₂ भये (for
भय) K₃ V₁ B₁ २ ४ ५ D (D₂ om) S transp भय
and न मे B₈ भय तस्मान्न मे पार्थान् — ^b) Da₁ D₁ ५
अपि चैव, S नैव चापि (for नापि चैव) — ^c) K₃ Dn₁
D₈ T₂ बाण (T₂ ण) युद्ध V₁ B₁ ३-५ Da₁ D₁ ३-४ T₁ ३
G M सह युद्ध (T₁ द्वे), B₂ बालयुद्ध (for अद्य युद्ध),
V₁ ममैताभ्या, B₁ २ ४ D (D₂ om) T₂ ३ G₁ ३ M₁ हि मे
ताभ्या, B₈ किमेताभ्या, B₅ G₂ समेताभ्या, T₁ न मे ताभ्या,
M₂-४ इहैताभ्या (for हि ताभ्या मे) — ^d) V₁ B D
(D₂ om, D₃ m as in text) सापराये (T₁ यो), Cc
साप्रचाये (sio) (for सपराये) B₄ भविष्यति — After 30,
K₄ V₁ B D (except D₈, D₂ om) T₂ ins

373* कदाचिद्विजयस्याहमखहेतोरट्टमृप ।

अज्ञानाद्धि क्षिपन्बाणान्धोररूपान्भयानकान् ।

[(L 1) V₁ विजयस्याह D₆ तु द्विज, T₂ द्विजसुरयस्य (for
विजयस्याहम्) Cc cites विजयस्य (as above) V₁ योत्स्ये
हेतोर् B₈ D₆ पार्थहेतोर्, Da₁ Dn₁ D₁ ५ योग्या (Dn₁ न्य)-
हेतोर् (for अज्ञ) Da₁ D₁ अदन् (for अट्टम्) T₂
ह्याश्रमोपान्तमागमं (for the posterior half) — (L 2)
K₄ V₁ B₂ ४ Da₁ Dn₁ D₁ ६ वै, T₂ वि (for हि) D₂
क्षपन् B₈ भक्षमापन्नान् (for हि क्षिपन्बाणान्) K₄ भयकरान्,
D₆ दुरासदा (for भयानकान्) V₁ B₂ ४ D₄ m ब्राह्म (V₁
प्राय) णस्यामितौजस (for the posterior half)]
— After the above, V₁ B D (except D₈, D₂ om)
read 33 followed by 376*

31 D₂ om 31 (cf v 1 23) T₂ transp 31^{ab}
and 31^{cd} — ^a) K₁ श्वभ्रे ते, K₄ श्वभ्रे ते, V₁ D₈ श्वभ्रे वै,
B₁ श्वभ्रे ते, B₂ सुभ्रे ते, B₅ श्वभ्रे वै, Dn₁ युद्धे ते, D₄ स्वभ्रे
ते, M₁ ध्वसते, M₂ ३ स्वसते M₄ त्रसेते (for श्वभ्रे ते) D₈
T₂ ३ G M पतिता (for पतता) K₃ T₁ श्वभ्रे निपतिता
चक्रम् Cv as in text — After 31^a, T₂ ins 378*
and 380* — ^b) K₃ B₁-३ Da₁ Dn₁ D₁ ३-५ १ ३ T
G₁ ३ मा, G₂ M मा (for मे) K₃ B₁-३ Da₁ Dn₁
D₁ ३-५ १ ३ S [S] ब्रवीत् (for [S] वदत्) V₁ B₄ ५ D₆
तस्मात्तव रथस्य ह (B₄ ५ च) — ^c) T₂ युध्यमानस्तु
— ^d) B₄ Cc प्राप्तासि, T₂ प्राप्स्यसि K₃ V₁ B Da₁ Dn₁
D₁ ३-५ १ ३ T G [ऐ] कायन; D₈ [अ] क्षुताद्, Cc [ए]-
कायन M [ए] क भवेदिद (for [ऐ] कायने भयम्)

तस्माद्विभेमि बलवद्ब्राह्मणव्याहृतादहम् ।
एते हि सोमराजान ईश्वराः सुखदुःखयोः ॥ ३२
होमधेन्वा वत्समस्य प्रमत्त इषुणाहनम् ।

चरन्तमजने शल्य ब्राह्मणात्तपसो निधेः ॥ ३३
ईषादन्तान्सप्तशतान्दासीदासशतानि च ।
ददतो द्विजमुख्याय प्रसाद न चकार मे ॥ ३४

C 8 2007
B 8 42 44
K 8 26 53

32 D₂ om 32 (of v 1 23) — “ V₁ तथा (for तस्माद्) D_{a1} बलयद् T₂ तस्मादह वै विभेमि — “) B₁ s M₂ ब्राह्मणस्याहताद् (for व्याहृताद्) T₂ अल (for अहम्) — “) K₂ भूमिराजान, V₁ सर्वे, B₂ भौम, D₂ भौमा***, T₁ सोमसूर्याद्या, M₁ मम राजान, C_a c सोम (as in text) C_v as in text — “) S₂ ईश्वर, D₂ launa, D₂ ईशते, C_a c ईश्वरा (as in text) C_v as in text — V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁ s-7 T₂ ins after 32 K₂ D₂ after 33

374* अदा तस्मै गोसहस्र बलीवर्दाश्च षट्शतान् ।
प्रसाद न लभे शल्य ब्राह्मणान्मद्रक्षेत्र ।

[(L 1) B₂ D_{n1} अदात्, T₂ अह K₂ B₂ D_{a1} D₁ s षट्शत — (L 2) V₁ B₂ T₂ तस्मै विप्राय न च (T₂ च न) ने (for the prior half) K₂ ब्राह्मणोत्तमसोनिधे (sio), V₁ B₂ T₂ प्रसाद कृतवानसौ, D_{n1} D₂ ब्राह्मणाद्येतु ते ज्वर, D₁ ब्राह्मणात्तपसो निधे (= 33^d) (for the posterior half)] While, T₁ s G M ins after 32

375* कदाचिद्ब्राह्मणस्याथ होमधेनोरह नृप ।
अजानक्षक्षिप बाण घोररूप भयानकम् ।

[Cf 373* — (L 1) G₂ होमहेतोर्, M योग्यहेतोर् (for होमधेनोर्) — (L 2) T₁ व्यक्षिप, G₁ निक्षिप M₁ व्याक्षिपन्, M₂-4 अक्षिपन् (for य) T₂ G₂ s भयावह (for नकम्)]

33 V₁ B D (except D₂, D₂ om) read 33 after 373* D₂ om 33 (of v 1 23) — “) T₁ होमधेनोस्, T₂ G M धेन्वास् S₁ K₂ वत्स**, B₂ वर वत्स T G M₁ s 4 ततो वत्स (G₁ M₁ त्स), M₂ वत्स** (for वत्समस्य) — “) S₂ मायात्, K₁ मया तम्, K₂ **त्तम्, K₂ C_a प्रमत्तम् (K₂ ते) K₄ प्रमत्तेनेषुणा S K D₁ s हत, T₁ s G M हत (for [अ]हनम्) — “) S (except T₂ चरन्वै (for चरन्तम्) K₂ निर्जने, V₁ B D (except D₂, D₂ om) S विजने (for अजने) — “) S₂ K₄ निधि (for निधे) K₂ V₁ B D (D₂ om) S ततो लु(B₂ [s]सौ)-व्याजहार मा(T₁ ह, T₂ G M स) — After, 33, K₂ D₂ ins 374* and K₄ V₁ B D (except D₂, D₂ om) ins ,

376* यस्मात्त्वया प्रमत्तेन होमधेन्वा हत सुत ।

[B₂ तस्मात् D₂ श्रुत (for सुत)]

While, S ins after 33

377* यस्माद्वत्स त्वया चात्र होमधेन्वा हत सुत ।

तस्मात्तपि राधेय वाक्शल्य महदाप्नुहि ।

श्वश्रे ते पतिता चक्रे

[(L 1) T₁ होमधेनोर् (for धे-वा) T G M₁ नृप, M₂-4 मम (for सुत) — After line 1, T₁ repeats 32^{ab} — (L 2) T₁ वाक्छल — (L 3) T₁ कुच्छे (for श्वश्रे) G₂ पतित]

T₁ s G M cont T₂ ins after 31^a

378* युध्यमानस्य शत्रुणा ।

प्राप्त एकायने काले मृत्युसाधारणे त्वयि ।

स्पर्धसे येन सग्रामे यदर्थं घटसेऽनिशम् ।

तत एव ध्रुव मृत्यु सूत प्राप्स्यसि सयुगे ।

[(L 1) G₂ सशयिते (for एकायने) T₁ मृत्यु शीघ्र मवाप्स्यसि (for the posterior half) — (L 3) G₂ वर्धसे (for स्पर्धसे) — (L 4) M₁ मिथ्य (for मृत्यु) T₁ M₁ त्व सूताप्स्यसि सयुगे G₂ ध्रुव प्राप्स्यसि स] T₁ s G M cont

379* अह प्रसादयाचक्रे ब्राह्मण सशितव्रतम् ।

गवां दशशत वित्त बलीवर्दाश्च षट्शतम् ।

प्रयच्छन्नलभ काम ब्राह्मणात्तमह तदा ।

दासीशत निष्ककण्ठ शतमश्वतरिरथान् ।

कन्याना निष्ककण्ठीना सहस्र समलकृतम् ।

[(L 1) T₁ M₂-4 तमह (hypermetric) (for अह). — (L 2) T₁ शततम (for दशशत) T₁ बलीवर्दे — (L 3) T₁ प्रायच्छन्]

On the other hand, T₂ cont after 378*

380* शल्यमुद्धर्तुमायान्तं

34 D₂ om 34 (of v 1 23) — “) K₂ D₂ ईशादतान्, D₂ ईषो हतान् (sio), T₁ ईषादतान्, G₂ ईषादतान् (for ईषा) C_a otes ईशादता T₂ G₂ s नागशतान्, M सप्तशत — After 34^a, T₁ ins

381* कुञ्जराण्यष्टिहायनान् ।

अश्वाना च सहस्रे द्वे

— “) D₂ दासीदासान् (for दास) D₂ वा (for च) T₂ G दासीर्दश(G₂ दास)शतानि च — “) K₂ B (except B₂) D_{a1} D₁ s-5 7 8 T₁ s G द्विजमुख्यो मे (G₂ वै) (for मुख्याय) — “) K₂ B₁ s 4 D_{a1} D_{n1} D₂ s 7 8 M₂-4 स, D₁ s सा, T₁ ह, T₂ G वै (for मे) B₂ प्रसादाच्चकार स

C B 2007
B B 42 45
K B 26 54

कृष्णानां श्वेतवत्सानां सहस्राणि चतुर्दश ।

आहरन् लभे तस्मात्प्रसादं द्विजसत्तमात् ॥ ३५

ऋद्धं गेह सर्वकामैर्यच्च मे वसु किञ्चन ।

तत्सर्वमस्मै सत्कृत्य प्रयच्छामि न चेच्छति ॥ ३६

ततोऽब्रवीन्मा याचन्तमपराद्ध प्रयत्नतः ।

35 D₂ om 35 (cf v 1 23) — ^a) K₁ वृष्टीना, C₀ गृष्टाना (sio) (for कृष्णाना) K₄ श्वेतवत्साना, B₂ वर्णाना, T₁ त्वेववत्साना, M₁ श्वेतवत्साना (for वत्साना) — ^b) S K₁ ३ ४ सहस्राणां, S (except G₁) शोशतानि — ^c) Ś₁ K₂ आह्रा*, Ś₂ आहार, K₁ ३ Dn₁ D₁ ४ ३ ३ आहर, D₈ (sup ln) आहर, M₂-४ ददद्वै (for आहरन्) K₈ लभेत् B₂ लभेय तत् (for लभे तस्मात्) V₁ D₈ न लेभिवांनह तस्मात्, B₈ न लेभे चाहरस्तस्मात्, T₁ ३ G₁ ३ M₁ ददन्न लेभे तस्माच्च, G₂ ददन्न च लभेदस्मात् — ^d) Dn₁ प्रसादे K₄ द्विजसत्तमान्

36 D₂ om 36 (cf v 1 23) — ^a) Ś K₂ ४ भद्र, K₈ D₁ रुद्ध, B₈ युक्त, C₀ ऋद्धा, G₂ ऋद्ध (as in text) Ś K₂ देह, K₄ देहे V₁ B D₂ Dn₁ D₈-१ गृह, D₈ ग्रह (for गृह) K₄ सर्वकाम, D₈ साकैर्, D₈ यच्च कामैर् (for सर्व) — ^b) K₂ यश्च K₈ वस्तु (for वसु) — ^c) V₁ B₈ Dn₁ D₈ T₂ सत्कृत्य सर्वं प्रायच्छ (Dn₁ च्छन्) K₈ चेच्छति V₁ B₈ D₈ T₂ न चासावग्रहीद्विज (T₂ द्विज), Dn₁ न त्वसावगृहीद्विज — For 36, T₁ ३ G M subst

382* याक्किचि मामक वित्त त्वदधीन करोमि तत् ।

इति मा याचमान वै ब्राह्मण प्रत्यवारयत् ।

क्रोधदीप्तेक्षण. शल्य निर्दहाच्चिव चक्षुषा ।

[(L 2) G₂ मा — (L 3) T₁ शल्य]

37 D₂ om up to यन्म (in 37*) (cf v 1 23) S (except T₂) om 37^{ab} — ^a) K₁ ब्रवीमि (for अब्रवीन्) Ś₁ K₂ मया व*, Ś₂ K₁ मया वृत्तम् (for मा याचन्तम्) D₈ ततो मामब्रवीन्मां त (sio) — ^b) K₁ ३ ४ V₁ B D₁ ३-३ १ अपराध — ^c) S (except T₂) transp व्याहृत and यन्मया V₁ Dn₁ D₈ T₂ पूर्व (for सूत) — ^d) V₁ शया तन्न (for तत्तथा न)

38 ^a) B₄ D₂ D₁ ४ ३ Ca प्रजा, T₁ तथा, C₀ प्रजा (as

व्याहृतं यन्मया सूत तत्तथा न तदन्यथा ॥ ३७

अनृतोक्तं प्रजा हन्यात्ततः पापमवाप्नुयात् ।

तस्माद्धर्माभिरक्षार्थं नानृत वक्तुमुत्सहे ॥ ३८

मा त्वं ब्रह्मगतिं हिंस्याः प्रायश्चित्तं कृत त्वया ।

मद्राक्ष्य नानृत लोके कश्चित्कुर्यात्समाप्नुहि ॥ ३९

in text) — ^b) D₈ तत्तत् (for तत) K₈ B₂ ४ ३ D₂-३ १ ३ T₂ ३ G M₁ अवा(G₂ पा)मुया, V₁ D₈ समाप्नुयात् (for अवा) — ^c) K₈ धर्मार्थसिद्ध्यर्थं (sio) (for भिरक्षार्थ) — ^d) D₁ उत्सह

39 ^a) K₄ मा त्वा, B₈ यत्त्व, T₂ अन्न, M₁ न त्व (for मा त्व) K₁ ब्रह्मगत, B₈ द्रुह, D₂ वज्रगति Ca c o n t e ब्रह्मगति T₁ G₁ M₈ ब्रा(M₈ ब्र)ह्मणगर्हं स्या, T G₂ ब्राह्मणगर्भं(G₂ गाह्य)स्य, T₈ G₈ M₁ ३ ४ ब्राह्मणगर्हं स्या (for ब्रह्मगतिं हिंस्या) K₁ हिंस्यात्, K₄ हिंसा C_v as in text Dn₁ मया (for त्वया) — T₁ ३ G M ins. after 39^{ab} T₂ (om lines 1, 2, 4, 7) after 39

383* नैतद्व्याहृत कुर्यात्सर्वलोकोऽपि सूतज ।

यन्मयोक्त सरोषेण गच्छ सूतज मा चिरम् ।

इति मामसकृच्छ्रुत् स उवाच द्विजोत्तम ।

एते हि सोमराजान ईश्वरा सुखदुःखयो ।

नाह बिभेमि बीभत्सोर्न शल्य मधुसूदनात् । [5]

तस्माद्विभेयह शापात्तेन सत्येन ते शपे ।

सह युद्ध समेताभ्यामघेद समुपस्थितम् ।

युद्धेऽस्मिञ्जीवित मेऽय शल्य सशयमागतम् ।

शक्रोऽप्यमरराट् ताभ्यामुपगम्याहव सह ।

सशय परम गच्छेत्क्व वा मन्यते भवान् । [10]

[(L 1) T₈ G₁ ३ तदनृत, G₂ तेव्याहृत (for अव्या) G₂ कुर्या T₁ G₁ M₁ सर्वलोकेपि, G₂ सममेकोपि — (L 2) T₈ G₂ ३ सरोषेण — (L 3) T₁ प्रोवाच (for उवाच), — (L 4) = 32^{ab} T₁ सोमराजानम् — (L 6) T₁ बिभेयह विप्रशापात् (for the prior half) G₂ तेन वै (for ते शपे) — (L 7) T₁ म येह (for अघेद) — (L 9) T₁ ३ G₈ शक्रो ह्यमरराट्, G₂ शक्रो समरराट्] — S (except T₂) om 39^{ab} — ^a) K₄ कश्चित् Ś K₂ ४ D₂ D₁ शमाप्नुहि, K₈ त्वमा, C₂ ० समा (as in text)

इत्येतत्ते मया प्रोक्तं क्षित्तेनापि सुहृत्तया ।

जानामि त्वाधिक्षिपन्तं जोषमास्वोत्तर शृणु ॥ ४०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनत्रिंशोऽध्याय ॥ २९ ॥

३०

संजय उवाच ।

ततः पुनर्महाराज मद्रराजमरिंदमम् ।

अभ्यभाषत राधेयः सनिवार्योत्तर वचः ॥ १

यत्त्व निदर्शनार्थं मां शल्य जल्पितवानसि ।

नाहं शक्यस्त्वया वाचा विभीषयितुमाहवे ॥ २

यदि मा देवताः सर्वा योधयेयुः सवासवाः ।

तथापि मे भय न स्यात्किमु पार्थात्सकेशवात् ॥ ३

नाहं भीषयितुं शक्यो वाङ्मात्रेण कथंचन ।

अन्यं जानीहि यः शक्यस्त्वया भीषयितुं रणे ॥ ४

नीचस्य बलमेतावत्पारुष्यं यत्त्वमात्थ माम् ।

अशक्तोऽस्मद्गुणान्प्राप्तुं बलसे बहु दुर्मते ॥ ५

न हि कर्णः समुद्भूतो भयार्थमिह मारिष ।

C 8 2019
B 8 43 6
K 8 37 6

40 ^a) S [ए]व (for [ए]तत्) S (except T₂)
[आ]ख्यात (for प्रोक्त) — ^b) V₁ T₁ s G₁ s M क्षित्तेन
च (T₁ s G₈ न न, M₁ ७ हि), D₈ हितेन च, G₂ शस तेन
G₁ बहुत्तया (sic), M₁ [अ]सुहृत्तया — ^c) Ś₁ K₈ V₁
B Da₁ D₁₋₃ T₂ त्वा (Ś₁ त्वा) विक्षिपत, K₂ त्वाधिक्षिपतु,
Dn₁ त्वामविक्षिप, G₂ त्वाधिक्षिप च (for क्षिपन्त) — ^d)
K₈ T₂ जोषमाश्चो (T₂ सो)त्तर, V₁ योषमास्वो, B₂
जोषमानुत्तर, D₈ जोषमासोत्तर, T₁ G₁ २ दोषमात्म (G₂
मस्स)गत, T₈ G₈ जोषमात्मगत (for मास्वोत्तर)

Colophon — *Adhy name* B₁ D₂ मद्राधिपसवाद,
Da₁ D₁ ७ कर्णशल्यसवाद, Dn₁ कर्णशल्यसवादे कर्णवाक्य,
D₈ कर्णमद्राधिपसवाद, D₈ शल्यसवाद; T₁ शल्यविवादे
कर्णशापकथन, T₂ कर्णवाक्य, G₁ शापकथन, M₁ शल्यविवादे
शापकथन — *Adhy no* (figures, words or both)
Ś₂ 29 (as in text), B₁ २ 42, B₂ 43, Da₁ 53, D₁ T₁ s
G M 36, D₄ 33, D₆ 44, T₂ 38

30

1 ^b) Ś K D₈ अरिंदम, B₈ 4 D₈ 4 6 ७ T₈ G₈ अरिंदम
— ^c) K₈ राधेय

2 ^a) D₈ निदर्शनार्थं, Ca निदर्शं (as in text) Ś₂
D₈ मे, K₈ Dn₁ वै (for मां) S (except T₂) निदर्शनार्थं
यत्तु त्वं (T₈ G शल्य त्व, M₈ ४ यत्तत्त्व) — ^b) T₁ शब्द;
T₈ G₁ २ यत्तु, G₂ कथ (for शल्य) — ^c) T₁ वा ह (for
वाचा) — ^d) T₂ विभीषयितुम्

3 M₈ om 3^a-4^b — ^a) K₈ D₂ M₁ सर्वे — ^b) B₈
D₂ T₁ s G M₂ २ समा (M₂ आ)गता (for सवासवा)
— After 3^a, B₂ ins (=var 8 29 29^a)

33

[257]

384* नान्यस्मादपि कस्माच्चिदमितादाततायिन ।

— ^a) S (except T₂, M₈ om) ततो (for तथा) — ^d)
T₁ किमु पाडवकेशवौ

4 K₈ M₈ om 4^a (for M₈ of v 1 3) — ^a) T₈
G नैव (for नाहं) — ^b) T₂ ब्रह्मास्त्रेण T₁ शुद्ध कर्म
महाहवे T₈ G M₁ २ ४ शु (M₁ यु)द्धकर्मा महा (G₁ मां
हमा)हवे — ^c) T₁ s G अस्मि (for अन्य) K₈
यच्छल्यस्, D₂ य शक्य, T₁ शक्य ते, T₂ G₂ शल्य त्व, T₈
G₁ २ शक्तस्त्वम् (for य शक्यस्) — ^d) D₂ तथा, T₁ s G
अ (T₁ ह्य)न्य (for त्वया) — After 4, V₁ Da₁ D₁ s 9
ins

385* दन्दद्वयमानास्तीक्ष्णेन नीचा परयशोभिना ।

अशक्तास्तत्पद गन्तु ततो निन्दा प्रचक्रिरे ।

[(L 2) D₈ तत्पद (for तत्पद)]

5 T₁ om 5^a — ^a) G₂ निश्चस्य, Ca नीचस्य (as in
text) — ^b) Dn₁ T₂ s G प (Dn₁ G₂ पु)रुष K₈ यस्,
M₁ स (for यत्) G₂ यत्प्रमुत्थित (for यत्त्वमात्थ माम्)
D₈ ह (for माम्) — ^c) K₄ [S]स्मद्गुणा, B₁₋₄ Da₁ Dn₁
D₁ s २ मद्गुणान्, S (except T₂, T₁ om) हि गुणान् (for
[S]स्मद्गुणान्) K₁ प्राप्तु, K₄ व्याप्तुं, V₁ आप्तुं, B₁ s ४
D₂₋₄ १ वक्तु (for प्राप्तु) — ^d) V₁ बलसे, C₈ सि (for
बलसे)

6 ^b) Da₁ D₁ s G₂ इति (for इह) V₁ माद्रिक, B₂
D₈ ४ ६ ७ मद्रिक, T₁ भाषत (for मारिष) — ^c) G₁
विकृतार्थम्, G₂ वित्तमात्म्यम् (sic) (for विक्रमार्थम्) D₂
जाने (for जातो) — ^d) K₈ प्राप्यार्थं (for यशोर्थं) V₁ तु
(for the first च) Ś₁ K₂ तथैव ह, BD (except D₂ ६)
T₂ तथात्मन; T₁ s G M तथैव हि (for वक्तु) — After
6, K₄ V₁ BD (except D₈) S ins

C 8 2019
B 8 43 6
K 8 37 6

विक्रमार्थमहं जातो यशोर्थं च तथैव च ॥ ६
इदं तु मे त्वमेकाग्रः शृणु मद्रजनाधिप ।
संनिधौ धृतराष्ट्रस्य प्रोच्यमान मया श्रुतम् ॥ ७

386* सखिभावेन सौहार्दान्मित्रभावेन चैव हि ।
कारणैस्त्रिभिरेतैस्त्व शल्य जीवसि साप्रतम् ।
राज्ञश्च धार्तराष्ट्रस्य कार्यं सुमहदुद्यतम् ।
मयि तच्चाहित शल्य तेन जीवसि मे क्षणम् ।
कृतश्च समयं पूर्वं क्षन्तव्यं विप्रियं तव । [5]
समयं परिपाल्यो मे तेन जीवसि मद्रक ।
ऋते शल्यसहस्रेण विजयेयमहं परान् ।
मित्रद्रोहस्तु पापीयानिति जीवसि साप्रतम् ।
Colophon

शल्य उवाच ।

ननु प्रलापा कर्णैते यान्त्रवीषि परान्प्रति ।
ऋते कर्णसहस्रेण शक्या जेतु परे युधि । [10]
सजय उवाच ।

तथा ब्रुवन्त परुष कर्णो मद्राधिप तदा ।
परुष द्विगुण भूय प्रोवाचाप्रियदर्शनम् ।

[(L 1) V1 B1 s Da1 Dn1 D1 s सहिष्णुत्वेन B8 मित्र भावेन, T1 सखि (for सखि) B8 सातुभावेन (for मित्र) D8 चैव (for चैव) M2-4 ह (for हि) V1 B5 Dn1 D8 मित्रकार्यव्यपेक्षया (for the posterior half) — M1 om lines 3-5 — (L 3) D2 G2 वै, T2 G2 तु (for च) K4 B8-5 D1 7 धृत (for धार्तराष्ट्र) S (except T2, M1 om) हि (for सु) D2 सुमहदुत्तर (sic) (for दुद्यतम्) — Dn1 reads lines 4-7 after line 10 — (L 4) K4 V1 B4 D2 6 त्वयि, T1 अथ (for मयि) D2 6 [आ]हित Co अहित (as above) D2 तेन (for शल्य) D2 T1 न त्वं (for तेन) Dn1 तेन जानासि मे त्रयम् (for the posterior half) — (L 5) G2 उक्तश्च (for कृतश्च) G2 समये (for समय) B2 सर्वं (for पूर्वं) G2 यत्तव्य M2-4 क्षतव्यो (for क्षन्तव्य) Dn1 वाप्रिय, D2 चाप्रियो, T2 G2 8 विप्रिये M2-4 विप्रिय (for विप्रिय) V1 B5 Dn1 D2 वच (for तव) — M1 om line 6 — (L 6) B4 D8 वै (for मे) B2 मद्रप, S (M1 om) साप्रत (for मद्रक) — B2 reads line 7 twice — (L 7) Dn1 शत D2 अपि D8 काम T2 G2 वृद्धे, G1 त्रिये (for ऋते) V1 B5 Da1 Dn1 D1 2 5 6 सहस्र तु B2 (second time) महास्रेण, T1 सहायेन (for सहस्रेण) V1 B Dn1 D2 6 transp अह and परान् — (L 8) B1 मित्रद्रोह तु V1 पापीयस् (for यान्) V1 तेन (for इति) V1 Dn1 D2 6 S मद्रक (D2 ज, T1 प, G2 'का'; M2 क) (for साप्रतम्) — After line 8, B Da1 D1 3-5 7 ins an addl colophon [Adhy name

देशांश्च विविधाश्चिन्तान्पूर्ववृत्ताश्च पार्थिवान् ।
ब्राह्मणाः कथयन्तः स्म धृतराष्ट्रमुपासते ॥ ८
तत्र वृद्धः पुरावृत्ताः कथाः काश्चिद्विजोत्तमः ।

B1 4 Da1 D1 3-5 7 कर्ण (B1 om कर्ण) शल्यमवाद — Adhy no (figures, words or both) B1 2 43, B4 45, B5 44, D1 37, D4 34] — (L 9) V1 Dn1 D8 S आतप्रलापान् (V1 प M2-4 पा) (for ननु प्रलापा) Co cites प्रलापा (as above) V1 D8 कर्णाद्य Dn1 कलहाद् TG M1 त्व कर्ण, M2-4 ते (M2 ता) कर्ण (for कर्णैते) V1 Dn1 यद् (for यान्) K4 ब्रवीमि, M8 ब्रवीहि (for ब्रवीषि) Dn1 अपि (for प्रति) — (L 10) V1 D4 T2 G1 3 M न ते B2 Dn1 D2 6 T1 तेन, T2 G2 नेमे (for ऋते) V1 कर्तुं (for कर्ण) Da1 Dn1 D1 5 शक्य (for शक्या) K4 B2 D8 4 6 7 T2 परा, V1 B5 Da1 D1 5 परान्, Dn1 परै (for परे) V1 Dn1 D8 इह (for युधि) D2 युद्धे य हि समाहित (sic), Cv posterior half as above — D2 6 S (except T2) om the ref — (L 11) K4 Dn1 D1 पुरुष, D2 M2 पारुष्य (for परुष) V1 B5 Dn1 D2 6 S शल्य (G2 कणा) वैकल्येन (D2 M2 4 न) (for कर्णो मद्राधिप) D4 T2 तथा (for तदा) — (L 12) Dn1 D2 प्रभाव, T2 G2 परवाद् (for परुष) K4 प्रियदर्शन, V1 [अ]प्रियमाषिण, B2 5 D2 T1 G2 M [अ]प्रियवादिन, D8 प्रियवादिन, G2 [अ]कृतदशन (for [अ]प्रिय)]

7 Before 7, K4 V1 B (except B5) Da1 Dn1 D1 3-7 ins कर्ण उवाच — *) D8 च T2 तु (for तु) B5 ते (for मे) S1 K2 lacuna for तु मे त्वमेकाग्र K8 5 त्वमेकाग्र V1 B8 D8 T1 G1 2 M इह त्वमे (B8 वै) काग्रमना, B1 Da1 D1 इह वचनमेकाग्र — *) B8 मद्रबलाधिप, D2 T2 G जनेश्वर, M1 जनाधिप S4 K1 2 4 मद्रराज जनाधिप — *) V1 B5 यन्मया (for संनिधौ) K1 धार्तराष्ट्रस्य — *) S2 प्रोच्यमानो, K1 प्रोचमान V1 तदा, B1 T2 यथा, B8 तथा (for मया)

8 B8 om 8 — *) D8 देवाश्च — *) B8 पार्थिव — *) K8 B1 2 4 D (except Dn1) S कथ (G2 ह्य) यति Dn1 च (for स्म) — *) K1 उपानाते, B1 Da1 D1 5 गता (for सते) B5 D8 4 6 7 धृतराष्ट्रनिवेशने, S (except T2) समीपत

9 *) B8 तत्रावृत्त (for तत्र वृद्ध) K4 वृद्धा K2 परावृत्ता, G2 पुरावृत्त — *) S2 K8 V1 BD (except Da1 D1 5) S (except T2 M1) कश्चिद् (for काश्चिद्) K2 द्विजोत्तम — *) K8 Dn1 D1 6 T G1 3 M2-4 बाह्यीक (D1 हीक) देशान्, V1 B1 2 4 5 Da1 D2 5 7 (before corr) 3 बाह्यीकदेश (V1 B5 शान्), M1 बाह्यीक (for

बाह्लीकदेश मद्रांश्च कुत्सयन्वाक्यमब्रवीत् ॥ ९
 बहिष्कृता हिमवता गङ्गाया च तिरस्कृताः ।
 सरस्वत्या यमुनया कुरुक्षेत्रेण चापि ये ॥ १०
 पञ्चाना सिन्धुषष्ठानां नदीनां येऽन्तराश्रिताः ।
 तान्धर्मबाह्यानशुचीन्बाह्लीकान्परिवर्जयेत् ॥ ११
 गोवर्धनो नाम वटः सुभाण्ड नाम चत्वरम् ।
 एतद्राजकुलद्वारमाकुमारः सराम्यहम् ॥ १२

कार्येणात्यर्थगाढेन बाह्लीकेषूपितं मया ।
 तत एषां समाचारः संवासाद्विदितो मम ॥ १३
 शाकलं नाम नगरमापगा नाम निम्नगा ।
 जर्तिका नाम बाह्लीकास्तेषा वृत्त सुनिन्दितम् ॥ १४
 धानागौडासवे पीत्वा गोमासं लशुनैः सह ।
 अपूपमासवाद्यानामाशिनः शीलजर्जिताः ॥ १५
 हसन्ति गान्ति नृत्यन्ति स्त्रीभिर्मत्ता विवाससः ।

C 8 2035
B 8 44 12
K 8 37 22

बाह्लीक) D8 मद्राक्ष (for मद्राश्च) B8 बाह्लीकान्दश
 मात्राश्च, G2 बाह्लीकदेशगमद्राश्च — ^a) K4 कुत्सयद् S2
 वन्यम् (for वाक्यम्)

10 ^b) K1 गगाया, D2 डमया B2 5 D8 6 7 बहिष्कृता
 (for तिरस्कृता) Da1 D1 5 गगायाभितिरस्कृता, Dn1
 गगायाततिर — ^a) K4 चाप्यये, B5 चापि वा, D8 वापि
 ते, T2 G2 वापि ये (for चापि ये)

11 ^a) G2 सिन्धुषष्ठाना — ^b) B2 8 Da1 D1 5 T2
 येन्तराश्रिता, D8 येनु चाश्रिता, T1 8 G M अन्तराश्रिता
 (T2 G1 8 राश्रिता, G2 राश्रित) (for येऽन्तराश्रिता)
 — ^c) B2 धर्मराज्यान्, G2 बाहून् (for बाह्यान) K8 T1
 अशुचि (for चीन्) — ^a) K1 बाह्लीका K8 स्माहकान्
 (810), V1 B8-8 Da1 D1-8 5 7 (before corr) बाह्लीकान्,
 B1 2 D8 बाह्लीकान्, D4 G2 बाह्लीकान् (for बाह्ली) D8
 अपि वर्जयेत् (for परिव)

12 ^a) T1 G1 2 M गोवर्धन, Ca 0 न (as in text)
 S2 तट, K8 नग, B2 वच, T1 पुर, G1 8 M वट, G2
 पुट (for वट) — ^b) K8 सुभट, K4 D2 सुभट, Dn1 Co
 सभाण्ड (for सुभाण्ड) K4 चत्वर, T1 8 G1 8 पट्टणम्,
 G2 पत्तन, M2-4 वै वन, Co चत्वरम् (as in text) M1
 सुराभाण्डपरिष्कृत — ^a) K4 राजा, Da1 D1 5 राजन् (for
 राज) T1 एतद्राजन्कतिद्वार, T2 द्वाजकुल राजन्, Co as
 in text K8 V1 B1 4 5 D2-4 6 7 G1 2 M2-4 आ
 कुमारात् (D7 रान्), Dn1 आकुमारा, T1 damaged, T2 8
 G8 आकुमार (for मार) T1 च मद्यप (for सराम्यहम्)
 B2 8 Da1 D1 5 एतद्राजकुलद्वारमार्गमारास्सराम्यह

13 ^a) V1 T1 अत्यत (for अत्यर्थ) B8 5 D2-4 7 T2
 -गु (B8 मू)देन — ^b) S K1 2 बाह्लीकेषु, K8 बाहि, K4
 बाह्नि, B Da1 D1-5 7 T2 बाही, G2 बाह्नि (for बाह्ली)
 T1 बाह्लीकेषुपित, G2 बाह्लीके मूषित V1 स्थित, Dn1
 श्रुत (for उषित) — ^c) D8 अत (for तत) K8 B2 5
 तेषा, T1 G2 एष (for एषां) V1 समाचारा — ^a) T1
 G1 2 M समासाद् (for सवा) V1 विदिता B2 8 5 D8

S (except M1) मया (for मम)

14 ^a) V1 शकल, D8 शाकल्य T1 8 G2 शागल, G1
 कालश, G2 शकल (for शाकल) G2 नाहार (for
 नगरम्) — ^b) K1 अपगा S1 K1 2 4 Dn1 G2 M
 निम्नगा (M8 हा) — ^c) K1 2 4 जर्तिका, B1 5 आर्तिका,
 B2 D8 T2 र्ति (T2 र्त्त)का, Dn1 जातिका, D8 कार्तिकी,
 T1 8 G (G8 damaged) M चडाला (for जर्तिका) S
 K1 2 4 D4 बाह्लीकास्, K8 बाह्नि, V1 B Da1 D1-8 5 7 8
 बाही, D8 बाह्लीक्यस् — ^a) D8 वृत्ति, G1 वित्त, Co
 वृत्त (as in text) V1 D8 तु, G2 हि (for सु) K1
 सुनिर्मित, D8 सुनिदिता

15 ^a) B2 धारा, Dn1 सुरा, D2 8 धान्य, D8 T2
 सुरा, T1 8 GM पान, Co धानान्, Ca धाना (as in
 text) K1 8 4 V1 D B T2 Ca गौडा (K8 ड्या)सव,
 T1 गुडास्व (submetric), T2 GM गुळा (G2 डा)सव (for
 गौडासवे) — ^c) S2 अपूपमासवाद्यानाम्, K8 Dn1
 D2 8 अपूपमासमद्यानाम्, K4 मासवान्यानाम्, V1 मत्स्या
 वाद्यानाम्, B8 शक्तुवाद्यानाम्, D2 मासवाद्यानाम्, D8
 सक्तुवाद्यानाम्, D7 मासमद्यानाम्, T1 G2 सक्तुमद्यानाम्,
 T2 सक्तुमद्याना, T3 G8 सक्तुमद्यानाम्, G1 M1 अपूप
 (M1 प) सक्तुमद्यानाम्, M2-4 अपूपसक्तुमद्यादीन् — ^a)
 S K1 2 आशिला, K8 अशिता, B2 Da1 D1 5 T1 8
 G2 8 आशिता, Dn1 D8 T2 मद्रका, D2 M अशित्वा,
 Ca आशिन (as in text) D2 आशिन शीलविवर्जिता
 (hypermetric)

16 ^a) B4 D2 G2 गायति (hypermetric), Ca 0
 गान्ति (as in text) V1 सह गायति नृत्यति, B1 8 हसति
 नित्य गायति, B2 स्त्रीभिर्गायति नृत्यति, B5 D8 4 7 गायत्यथ
 च नृत्यति, Dn1 हसन्गायति नृत्यती, D8 हसति सह नृत्यति,
 T2 सति गायति नृत्यति — ^b) B5 D2-4 7 Cop स्त्रियो, Co
 स्त्रीभिर् (as in text) B2 हसति च (for स्त्रीभिर्मत्ता)
 — ^c) B8 नगरानागवप्रेषु, D4 नगरारास, D8 नगरागार
 मुखेषु, T1 8 M8 पण (T2 पान)देशेषु, T3 G M1 2 4

C 78 2035
B 8 44 12
K 8 37 22

नगरागारवप्रेषु बहिर्माल्यानुलेपनाः ॥ १६

मत्तावगीतैर्विविधैः खरोष्ट्रनिनदोपमैः ।

आहुरन्योन्यमुक्तानि प्रब्रुवाणा मदोत्कटाः ॥ १७

हा हते हा हतेत्येव स्वामिभर्तृहतेति च ।

आक्रोशन्त्यः प्रनृत्यन्ति मन्दाः पर्वस्वसंयताः ॥ १८

तेषां किलावलिप्ताना निवसन्कुरुजाङ्गले ।

पणवेशेषु Ca cites वप्र, Co वप्रेषु

17 ^a) Ks गायनैर्विविधैर्गीतैः, V1 B1 5 Da1 Dn1 D1 5 6 8 मत्तावगीतैर्विविधैः, B2 बहिर्गीतैश्च विविधैः D2 गातारो विविधैर्गीतैः, T1 मत्ता प्रहीणविरुतैः, T2 partly damaged, Ts G1 8 मत्तावगीतिविरुतैः, G2 मत्तावैरिविरुतैः (sio), M मत्तावगीतिविरुतैः Ca cites अवगीतैः (as in text) — After 17^{ab} K4 V1 B (except B2) Dn1 D2 4 6 7 ins

387* अनावृता मैथुने ता कामचाराश्च सर्वश ।

[Co cites अनावृता (as above) B1 मैथुनिन्य Dn1 'नेषु (for ने ता)]

— ^a) K1 अन्योन्यमुक्तानि K2 4 B2 4 शु(K4 शु) क्तानि, V1 B1 8 5 Dn1 D2 4 7 सूक्तानि, T2 सयुक्ता T1 8 G M सुरामैरेय(G1 व)पुष्टाश्च Ca cites युक्तानि, Co युक्तानि — ^a) T1 8 G M सर्वे न(M1 8 म)न्ना, T2 प्रब्रुवाणा, Ca प्रब्रुवाणा (as in text)

18 D2 om 18^{ab} — ^a) Ks V1 B Da1 D1 8-8 S (except T1) हे (for हा both times) B1 तात, T1 हता (for हते) V1 B Da1 D2-8 S (except M2) एव (for एव) Dn1 गोद्विजाड्यान्हतेत्येव Cv हे हते हे हते त्येव ☞ Ca हे हते हे हते इति श्रीडारमण ।, Co हे हते हे हतेति हर्षे द्वित्व । यद्वा हता कुत्सिता हताश्चेष्टा यस्य । ☞ — ^b) D1 स्वामी (for स्वामि) Ca cites स्वामी भर्ता ☞ Co तेषु न स्वामीश्वरा । आर्ष एष सधि । ☞ M1 [अ]पि (for [इ]ति) V1 स्वामिभर्त्रिहतेति च, D2 आतर्हतेति च — ^c) B2 आक्रोशति, D2 8 G1 2 शत, M2 4 शं च, Co शन्त्य (as in text) — ^d) K1 मंद, K2 D2 (sup in) स्त्रिय, V1 वक्रा, B1 2 4 5 D2 4 7 M2 बाल्या, Dn1 मदात्, D2 पर्दा (sio) (for मन्दा) Da1 D1 5 पर्वपर्वसु (for मन्दा पर्वसु) K2 [अ]संवृता, B2 Da1 D1 8-5 संयता, Co [अ]स (as in text) B2 चान्या सर्वे स्वसयता D2 स्त्रिय सर्वा स्वसयता, D2 दोषादोषेष्वस, T1 सर्वा सर्वे मदोत्कटा, T2 सर्वा सर्वान्स्वय युता, T2 G M1 8 4 सर्वे (G1 व, M1 8 4 वा) सर्वमदोत्कटा

19 ^a) V1 येषां, B1 8 5 D2 4 7 M2 तासा, Co तेषां (as in text) G1 मदावलिप्ताना, G2 बलाव (for

कश्चिद्बाह्यीकमुख्यानां नातिहृष्टमना जगौ ॥ १९

सा नून बृहती गौरी सूक्ष्मकम्बलवासिनी ।

मामनुस्मरती शेते बाह्यीकं कुरुवासिनम् ॥ २०

शतद्रुकनदी तीर्त्वा ता च रम्यामिरावतीम् ।

गत्वा स्वदेशं द्रक्ष्यामि स्थूलशङ्खाः शुभाः स्त्रियः ॥ २१

मनःशिलोज्ज्वलापाङ्गा गौर्यस्त्रिकुदाञ्जनाः ।

किलाव) T2 एषा शीलादलितानां — ^b) Ks वसति, V1 निवसे, D2 निवास, D2 विवसन्, T1 नास्तिषत् (sio) (for निवसन्) S2 कुरुजाङ्गले, K1 Da1 D2 8 7 जगले — ^c) T1 काचिद् S K1 बाह्यीकमुख्याना, K2 4 बाह्यीकमुष्टाना, V1 B D2-4 7 बाह्यी(B1 8 D2 हि)कमुष्टानां Da1 D1 5 बाह्यीकवाद्याना, Dn1 बाह्यीकपत्तीनां, D2 दीपकवाक्यानि, D2 बाह्यीकवर्दाना, T1 8 G M बाह्यी(T1 हि)कमत्तानां, T2 पत्नीको Cv कश्चिद्बाह्यीकमुष्टानां Co cites बाह्यीकमुष्टा — ^d) B2 D2 नातिप्रितमना, T1 अतिहृष्ट, G2 नारीहृत Cv नातिहृष्ट (as in text)

20 ^a) T1 M रक्तकम्बलवासिनी, T2 सूक्ष्मकम्बलधारिणी, T2 G मत्ता कम्बलवासिनी — ^b) K B2 M1 8 अनुस्मरते (Ks ति) B2 किं वा, B2 [इ]त्याह (for शेते) — ^c) T2 बाह्यीका, T2 G बाह्यीकी B2 D1 G2 कुरुवासिनी, D2 7 जगले Ks बाह्यीकेषु सवासिन

21 ^a) K2 शतद्रुकनदी, V1 B2 4 5 Da1 Dn1 D1-7 T2 द्रुकां (Dn1 का) नदी, B1 8 द्रुक नदी, D2 द्रुकनदीः T1 दुमापगा T2 G द्रुतरसा, M द्रुतुक(M1 त)दा (for द्रुकनदी) D2 तीव्रा, G2 [अ]तीव्य (for तीर्त्वा) K2 शतद्रुकनदीनी (sio) — ^b) D2 [अ]तीव्य (for तां च) D2 रम्यामिरावती K2 त्वा चरिण्यामिरावती, T2 G1 8 चंद्रभागामि — ^c) S2 सुदेश, T1 तं देश (for स्वदेश) K1 D2 वक्ष्यामि — ^d) S K1 स्थूलशङ्ख शुभा, V1 खा निका, B2 मुखा नखा, B2 शखाश्च ता, B2 D2 8 शखाला(D2 लि)का Dn1 शखनखा, S जघा (G2 वा) शुभा Ca o v cites स्थूलशङ्खा (as in text) ☞ Co का इति पाठे स्थूलशब्दोऽलोकेष्वपि सबध्यते । ☞

22 ^a) K2 तत शिलोज्ज्वलापाङ्गा, V1 B Da1 D1-7 मन शिलो(M1 ला)ज्ज्वलापाङ्गो, Dn1 शिलोज्ज्वलायोग्या — ^b) S1 8 (also as in text) K2 शौर्यस् (for गौर्यस्) D1 8 त्रि ककुदाञ्जना, Cv त्रिककु (as in text) K2 गौर्योद्वाजितलोचना (sio) B2 4 गौर्यस्त्रिककुदाञ्जना, Dn1 गौर्यं सोकाकुला, D2 गौर्यस्त्रिककुभोजना (sio), D2 4 7 ककुदोज्जना, D2 गौर्यं अर्थाशिलोचन, T1 स्ता काकर्पिजला, T2 स्त्वेककुदाञ्जना, T2 G स्ता काकर्पिजला (G1 8 रा), M

केवलाजिनसंवीताः कूर्दन्त्यः प्रियदर्शनाः ॥ २२
 मृदङ्गानकशङ्खानां मर्दलानां च निखनैः ।
 खरोष्ट्राश्चतरैश्चैव मत्ता यास्यामहे सुखम् ॥ २३
 शमीपीलुकरीराणां वनेषु सुखवर्त्मसु ।
 अपूपान्सक्तुपिण्डीश्च खादन्तो मथितान्विताः ॥ २४
 पथिषु प्रबला भूत्वा कदासमृदितेऽध्वनि ।

खलोपहार कुर्वाणास्ताडयिष्याम भूयसः ॥ २५
 एवं हीनेषु ब्राह्मिणेषु बाह्लीकेषु दुरात्मसु ।
 कश्चेतयानो निवसेन्मुहूर्तमपि मानवः ॥ २६
 ईदृशा ब्राह्मणेनोक्ता बाह्लीका मोघचारिणः ।
 येषां षड्भागहर्ता त्वमुभयोः शुभपापयोः ॥ २७
 इत्युक्त्वा ब्राह्मणः साधुरुत्तर पुनरुक्तवान् ।

C 8 2047
B 8 44 24
K 8 37 34

स्तारगुडा (M1 ड) जना ॥ C० त्रिषु कूर्देषु चांजन येषां ॥
 — K1 om 22^a-23^b — ^a) K३ ४ V1 B D (except
 D३) S Ca कं (B३ का) बलाजिनसंवीता — ^a) S K३ B३ ४
 D३ ३ T३ कदत्य, K३ क्रीडत्य, K४ कदत्या, B३ ३ Da1
 D1 ३ ७ Ca कुर्वत्य, B३ Dn1 D३ ३ ३ कूर्दत्य, S (except
 T३) रुदत्य, C० कूर्दत्य (as in text) V1 क्रदत्योऽप्रियद
 र्शना Ca cites प्रिय (as in text)

23 K1 om 23^a (of v 1 22) — ^a) S K३
 मृदङ्गानकशङ्खानां, B३ मृदङ्गानां सकपानां, D३ ४ नकशङ्खानां,
 D३ नेकशङ्खानां, T1 नकशङ्खानां, G३ गनागशङ्खानां
 Ca cites आनक, C० मृदङ्गा and आनका — ^b)
 S मर्दु (S३ मु) काना, K३ B३ D३ म (K३ म) डुकाना,
 K३ V1 Dn1 D३ ३ S पट्टहानां, K४ मडुलानां, B३ ३
 मर्दना (B३ ता) ना, D३ महलानां, C० मर्दलानां (as in
 text) Ca cites मडूक Da1 D1 निखना — ^c) K४
 खरोष्ट्राश्चतरैश्चैव, T1 श्वरथाश्चैव, T३ G श्वतरीयानै — B३
 om 23^d — ^d) K1 मत्ता, D३ मत्तान्, S (except T३)
 कथ (for मत्ता) D३ पद्यामहे B३ M३ वय (for
 सुखम्)

24 ^a) Da1 Dn1 शमीपा (Dn1 प) लुकरीराणां, T३
 G३ ३ पीलुकरीराणां — ^b) S३ K३ नरेषु, S३ नरेषु (for
 वनेषु) B३ खलवर्त्मसु (sic), T३ ३ G३ ३ [अ] शुभवर्त्मसु, G1
 M३ ४ शुभ, M1 (sup lin as in text) शुभकर्मसु
 — ^c) K३ दुःशपान्, T1 G३ M३ आपू (for अपू) K1 ३
 B1 ३-३ Da1 Dn1 D1-४ ३ ३ T G३ ३ M सक्तुपिण्डीश्च, V1
 बाह्याश्च, D३ युक्ताश्च — K1 om. 24^d-25^e — ^d)
 S३ K३ ध्वा **, S३ (also as in text) ध्वादतो K३
 मथितान्विता Ca cites मथित K३ प्राप्तीता पथि
 तान्नान्, K४ प्राप्तो मथितान्विता, V1 Dn1 प्राप्तो (Dn1
 लो) मथित पिबन्, B Da1 D1-३ ३ ३ प्राप्तो (B३
 D३ ४ ३ ३ शतो, B३ ३ शतो) मथितान्वितान् (B३ D३
 ता), D३ प्राप्तो मथित तथा, T G३ ३ प्राप्तो (T३ शलो)
 मदिरान्वितान् G३ प्राप्तीतोन्मथितान्वितान् M1 प्राप्तीतोन्म
 थित पिबन्, M३ ४ प्राप्तो (M३ लो) मथिता (M३
 तं) पिबन्

25 K1 om 25^a (of v 1 24) — ^a) B३ D३ ४ ७
 पथि सुप्रबला (for पथिषु प्र) Da1 प्रबला, G३ प्रबलो,
 Ca प्रबला (as in text) — ^b) K३ तदा सपततोऽध्वनि,
 V1 B1 ३-३ Da1 D1-३ ७ T G M३ ४ कदा (T३ G३ ३ तदा, G३
 तथा) सपततो (B३ गो) ध्वगान् (D३ गात्), B३ सपतत कदा
 ध्वनि, Dn1 D३ सपतत्य (D३ त) कदा ध्वगान्, D३ कदा
 सपततो द्विजान्, M1 मैथुन कुर्वतेऽधिक Ca c o i t e सपतत
 — ^c) S३ खलोपरमे (sic), K३ V1 B1 ३ ४ Dn1 D३ ४ ३-३
 S चे (K३ Dn1 D३ ३) चेलापहार, B३ बलाप, B३ कात्याप,
 Da1 D1 ३ चेलाप्र (for खलोप) — ^d) K३ तारयंतीव
 B३ T1 M३ ४ ताडयिष्यामि, G३ संभविष्याम (for ताडयि)
 B1 ३ ४ D३ ४ ३ ३ T३ ३ G३ ३ M३ ३ भूयश, B३ भूरिश,
 G३ भूयसा

26 ^a) K1 एवविधेषु, K३ V1 B D T३ ३ G एवशी (K३
 D३ शा) लेषु (for एव हीनेषु) K३ जालेषु, B३ ३ Da1
 D1 वृत्तेषु, Dn1 I३ मृदेषु, D३ damaged, D३ प्राप्तेषु,
 Ca ब्राह्मि (as in text) T1 एव च शीलवृत्तेषु, M
 एव त्वशीलवृत्तेषु — K३ om (hapl) 26^b-27^a — ^b)
 S K1 ३ ४ बाह्लीकेषु, V1 B Da D1-३ ३ ३ वाही, Dn1
 बाह्लि — ^c) S K1 ३ ४ कश्चि (K३ चि) तथा नो निवसेन्,
 B३ कश्चेतनावा हि वसन्, Dn1 कश्चेतमानो निवसेन्, D३ कश्चे
 तनावा निवसेन्

K३ om 27^a (of v 1 26) — ^a) S K1 ३ ४
 D३ वाह्लीका, V1 B Da1 D1-३ ३ ३ वाहीका, G३ बाह्लीका
 B३ T३ (sup lin as in text) मोघचारिण T३ ३ G३ ३
 M३ मोहचा, G३ मेघचा, Ca मोघ (as in text) — ^b)
 K३ T३ तेषां, K४ T३ G३ M३ ४ एषां K३ ३ षड्भागहता,
 M३ कर्ता — ^c) V1 B३ ३ D३ पापपुण्ययो, Dn1 S
 पुण्यपापयो (for शुभ)

28 ^a) S K1 ३ D३ वाह्लीकेषु, K३ B३ वाहि, V1
 Da D1-३ ३ ३ M३ वाही, D३ G३ M३ ४ वाह्लि S३ K३
 Da1 (marg) D1 ३ विनीतेषु, K३ [अ] विनीकेषु (sic), B३
 विहीनेषु, G३ स नीचेषु, M1 [अ] वनीतेषु (for [अ] विनी)
 Da1 D३ बाह्लीकेषु (also शु) विनीतेषु — ^d) K३ V1
 B1 ३ Da1 Dn1 D1 ३-३ ३ ३ S (except G३) निबोध तद,

C 8 2048
B 8 44 25
K 8 37 34

बाह्यिकेष्विनीतेषु प्रोच्यमानं निबोधत ॥ २८
तत्र स राक्षसी गाति सदा कृष्णचतुर्दशीम् ।
नगरे शाकले स्फीते आहत्य निशि दुन्दुभिम् ॥ २९
कदा वा घोषिका गाथाः पुनर्गायन्ति शाकले ।
गव्यस्य तृप्ता मासस्य पीत्वा गौड महासवम् ॥ ३०
गौरीभिः सह नारीभिर्वृहतीभिः खलकृताः ।

D₂ निबोध मे

29 ^{ab}) K₁ तत्र स, K₈ D₅ (also as in text) s
तत्रस्था (for तत्र स) Co cites अत्र, Ca तत्र (as in
text) T₁ राक्षसा K₈ T₁ Co गाति, B₁ गाभि B₂
वैति, B₈ D₁ D₈ याति, T₂ G भाति, Ca गाति (as in
text) K₈ कृष्णा चतुर्दशी T₈ G₂ s राक्षसी गायति
सदा कृष्णपक्षचतुर्दशी — °) V₁ D₅ नागरे D₈ साकल्ये
नगरे, T₁ G₁ शाकले नगरे (by transp), T₈ G₂ s M₁ 2 4
समृद्धे नगरे, M₈ समूलेनहरे (s₁₀) B₁ साकल, D₄ शाकरे
(for शाकले) K₁ स्फीत — °) K₈ अहनि, D₁
आवाय, T₂ वाद्यते Co आहत्य (as in text) K₈ B₈
D₁ निशि दुन्दुभी (K₈ D₁ मि) D₁ दिव्यदुन्दुभि,
D₈ निसुदुन्दुभि (s₁₀), T₂ दिवि दु (for निशि दुन्दु)
G₂ आहत्याशनदुन्दुभि

30 K₈ om 30^{ab} — °) B₈ कथा, D₁ s (also
as in text) गदा, T₁ s G कथ, M₂ तदा, M₈ 4 तथा
(for कदा) K₁ वाचोधिका, K₄ वा घोषका, V₁ स्वाहे
यिका, B₁ 2 4 s D वाहेयि (D₄ हेयि, D₈ हेलि, D₈
हयि) का, B₈ बाह्यिकिका, T₁ यास्तादशा, T₈ G₂ s वस्तादशा,
G₁ वा तादशा, M गेहगता (for वा घोषिका), T₂ कदा
वै बाह्यिका गाथा, C₇ कदा चाहैलिका गाथा Co cites
बाह्यिका — °) V₁ B D₁ (marg) D₂ 4 6-8 T G₈
M₁ गायामि, D₁ D₁ s G₁ 2 दा (G₂ गौ) खामि, D₁
D₈ यास्यामि, M₂-4 गायति (for गायन्ति) — °)
T₁ G₂ तृ (G₂ इ) स- (for तृप्ता) D₈ मासेन — °)
(sup in as in text) गौड; B₈ गौडा, T₁ गाड, G₂ M
गौडी (M₁ डि) (for गौड) K₈ B₂ s सु (K₈ स) वासव,
V₁ B₁ s 4 D₁ D₁-5 7 s Ca सुरासव, D₈ T₁ G₁ M
वरासव, T₂ G₂ तथासव, T₈ G₈ वसा, Co मुखसुर (s₁₀)
(for महा)

31 °) B₁ बृहतीभिश्च, D₈ सहचारीभिः (for सह
ना) — °) B₁ सखीभिश्च, G₂ वसतीभिः (for बृह)
D₁ D₈ T₂ M₂ अलकृता — °) K₁ D₂ पलाङ्ग
गङ्गयुतान्, K₈ G₂ M₁ पलाङ्गगङ्गयुता, T₁ पलास्तु गङ्ग-
युतान्, T₈ G₁ s M₂-4 पलाङ्गगङ्गयुतान् (M₄ ता)
☞ Ca पलाङ्गवाल्गुनभेदेन। गङ्गो मुखपूर। ☞ Co पलाङ्गमुख

पलाङ्गगङ्गयुतान्खादन्ते चैडकान्बहून् ॥ ३१
वाराहं कौकुटं मासं गव्यं गार्दभमौष्ट्रकम् ।
ऐडं च ये न खादन्ति तेषां जन्म निरर्थकम् ॥ ३२
इति गायन्ति ये मत्ताः शीघुना शाकलावतः ।
सबालवृद्धाः कूर्दन्तस्तेषु वृत्तं कथं भवेत् ॥ ३३
इति शल्य विजानीहि हन्त भूयो ब्रवीमि ते ।

पूरण — °) K₈ खदते, K₈ V₁ B₂-5 D₁ D₁ 8-5 5 7 8
खादती (B₈ ति), D₈ खादत्यो, T G₁ s M₂-4 खादतश्च
S K₁ 2 4 चाडकान्, V₁ वै जनान्, B₂ चैडकान्, D₁
वैडकान्, D₈ झडकान्, T₂ चोष्ट्रकान्, G₁ चेलिकान् (for
चैडकान्) Co cites एडकान् (as in text) B₁ D₁
M₁ खादयत्येड (B₁ ति ड, D₁ ती ब) कान्बहून्, D₈
खादयत्यो झजैडकान्बहून् (hypermetric), G₂ कश्चित्खाद
तश्चैलकान्बहून् (hypermetric)

32 °) V₁ B₂ D₈ T₁ s G₈ वराह, Ca वा (as in
text) D₂ कौच्छक, T₂ काकुट, C₀ कौकुर, Ca कौकुटं
(as in text) — °) G₂ गर्दभ S₂ औष्ट्रव, V₁ B
(except B₈) D (except D₁ D₈) M₂-4 औष्ट्रिक — °)
K₈ एव च, K₄ एड च, V₁ ऐल च, B₂ ऐडक, B₈ औष्ट्र
च, D₈ ऐडश्च, D₈ ऐव च, T₁ पान च, T₂ श्वान च, T₈
G₁ s धानाश्च, G₂ यान च, M धानाश्च (M₁ न च) (for
ऐड च) Ca cite ऐड (as in text)

33 °) S (except T₂ एव) (for इति) K₈ ते (for
ये) G₂ मर्त्या (for मत्ता) — °) K₈ शीघुना, T₁ सेधुना
(for शीघुना) K₁ शाकला च ते, K₈ शाकले वने, V₁ B₂ 5
D₂ 6 8 विह्व (V₁ बहु, B₂ विहु, D₈ विक) लीकृता, B₁ s 4
D₁ D₁ D₁ 8-5 7 शाकलाश्च ये (D₁ ते), S पीलुकाव-
(G₂ य) ने (for शाकलावत) Co cites शाकले — °)
K₁ सबालवृद्धान्, B₁ बाला वृद्धा * S₁ K₁ 2 B₈ D₂-4 7
T₈ G₈ M₁ क्रदतस्, S₂ क्रदत, K₄ T₁ 2 क्रदति, V₁ D₈
कुर्वति, B₁ 2 D₁ D₁ 5 कुर्वत्यस्, B₄ कुर्वत्यस्, B₅ D₁ D₈
कुर्वति, G₁ क्रीडतस्, G₂ कृतत्यस्, M₂-4 नर्दतस् (for
कूर्दन्तस्) Ca cites क्रदत — °) T₂ G₂ तेषा (for
तेषु) V₁ B D S धर्म (for वृत्त) — After 33, T₂
G₁ ins

388* यत्र लोकेश्वर कृष्णो देवदेवो जनार्दन ।

विस्मृत पुरुषैरग्रैस्तेषां धर्मं कथं भवेत् ।

[(L 1) G₂ योगीश्वर (for लोके) G₁ दीनदेवो, G₂
वास्तु (for देव) — (L 2) G₂ विस्मृता (for विस्मृत)]

34 °) K₈ तत्र, V₁ D₁ D₈ अतः, B₈ D₁ D₁ 5
हत, B₄ D₄ हत, B₅ हत, M₁ उत्त (for इति) — °)

यदन्योऽप्युक्तवानस्मान्ब्राह्मणः कुरुससदि ॥ ३४
 पञ्च नद्यो वहन्त्येता यत्र पीलुवनान्यपि ।
 शतद्रुश्च विपाशा च तृतीयैरावती तथा ।
 चन्द्रभागा वितस्ता च सिन्धुषष्ठा बहिर्गताः ॥ ३५
 आरड्वा नाम ते देशा नष्टधर्मान् तान्त्रजे त् ।
 ब्राह्मणा दासमीयाना विदेहानामयज्वनाम् ॥ ३६
 न देवाः प्रतिगृह्णन्ति पितरो ब्राह्मणास्तथा ।
 तेषां प्रनष्टधर्माणां बाह्लीकानामिति श्रुतिः ॥ ३७

ब्राह्मणेन तथा प्रोक्तं विदुषा साधुससदि ।
 काष्ठकुण्डेषु बाह्लीका मृगमयेषु च भुञ्जते ।
 सक्तुवाद्यावल्लिसेषु श्वादिलीढेषु निर्धृणाः ॥ ३८
 आविकं चौष्ट्रिकं चैव क्षीर गार्दभमेव च ।
 तद्विकाराश्च बाह्लीकाः खादन्ति च पिबन्ति च ॥ ३९
 पुत्रसकरिणो जाल्माः सर्वान्क्षीरभोजनाः ।
 आरड्वा नाम बाह्लीका वर्जनीया विपश्चिता ॥ ४०
 उत शल्य विजानीहि हन्त भूयो ब्रवीमि ते ।

C 8 2061
B 8 44 8
K 8 37 49

Da1 D1 5 हत, G2 हित (for हन्त) T2 हत
 भूयोपि मे शृणु ✽ C0 हतेति वाक्यारम्भे । ✽ — T1 8
 G2 8 M 1ns after 34^{ab} and G1 after 34, an
 addl colophon [Adhy name बाह्लीककुत्सन, M1
 कर्णशल्यविवादे बाह्लीककुत्सन — Adhy no (figures,
 words or both) T1 8 G M 37] — Before
 34^a, T2 G2 8 M 1ns कर्ण — ^a) K2 V1 यदन्यो,
 M2 तदन्यो (for यदन्यो) B2 ब्राह्मण, M1 व्यक्तवास्
 [S]प्युक्तवान् B2 कश्चित्, S (except T2) तत्र (for
 अस्मान्) — ^d) B2 उक्तवान् (for ब्राह्मण)

35 ^b) V1 B2 5 D2 पीलुवनाद् (B2 व)धि, B2 D2 4 7
 T1 8 G1 8 M नान्युत, G2 नान्यता Cv as in text
 Co cites अधि (for अपि) — ^c) S2 K4 शतद्रुश्च, Da1
 D1 5 8 T1 G1 द्रुश्च, Dn1 M2-4 दू च (for द्रुश्च) K1
 G1 2 विपाशाश्च Da1 D2 om the second च — ^d) S
 K V1 B (except B2) D (except Dn1 D1 8) T2 8 G
 M1 तृतीयैरावती तथा — ^e) S1 K2 वितस्ता, G2 वितस्ता
 T1 M तु (for च) — ^f) S2 (sup in) सनेर्गता (s10),
 K4 महामिरे, V1 बहि कृता, B2-4 Da1 Dn1 D1 8-5 7 8
 बहिर्गते, D2 वहति ता, S महानदी (T2 दा) (for
 बहिर्गता) B1 सिन्धुषष्ठावर्हिता, B2 सिन्धुषष्ठाद्वहिर्गता

36 ^a) K2 अरिष्टा, K4 Da1 Dn1 D2 आरडा, B2
 आरडा D2 ते देशे, S (except T2) बाह्लीका (for ते देशा)
 — ^b) S K1 2 V1 B1 8-5 D2-4 7 नष्टधर्मा (V1 मं)न,
 B2 नष्टधर्मार्थं S2 व्रजीत् D2 नष्टदेशा न वान्त्रजेत् (s10),
 S (except T2) एतेष्वार्यो हि ना (G नो)वसेत् — ^c) S
 K B Da1 Dn1 D1-5 7 8 T2 G1 8 M Co दा (D1 G1
 द)शमीयाना, T1 2 G2 दाशनीयाना V1 D2 प्रत्यनतरदेशा
 (D2 दा)हि Cv as in text — ^d) B1 8-5 Da1
 D1 8-5 7 वैदे (D1 दा)हानाम्, Dn1 T2 बाह्लीकानाम्, D2 8
 बाह्लीकानाम्, G2 विदेहायाम् K2 अयज्जिना, Dn1 ज्वना
 (for ज्वनाम्) B2 विदेहानामगता (s10) Co cites
 वैदेहिका

37 ^a) M2-4 ब्राह्मणा पितरस् (by transp) K4 Da1

D1 5 ब्राह्मणास् (for गास्) T1 तदा (for तथा)
 — After 37^{ab} K4 1ns

389* श्राद्धतर्पणकर्मेषु ते विप्रा यत्र सस्थिता ।
 तत्सर्वं विफलीभूतमिति सत्यवती श्रुतिः ।

— ^a) Some MSS प्रणष्टधर्माणा, T1 प्रनष्टधर्माणा — ^d)
 S K1 2 4 D2 बाह्लीकानाम्, K2 B2 वाहि, V1 B1 8-5
 Da1 D1-8 5 7 8 वाही, G1 2 बाहि

38 ^a) T2 G यथा, M तदा (for तथा) K4 चोक
 — ^b) Dn1 विदुषा D2 कुरुससदि, M साधुसमत (M1
 ता) — ^c) K2 काष्ठीकुण्डेषु, T1 काष्ठकुण्डेषु, G2 काष्ठीकुण्डेषु,
 Co काष्ठ (as in text) S K1 2 4 Dn1 बाह्लीका, K2 V1
 B1 8-5 Da1 D1-8 5 7 8 वाहीका, B2 बाह्लिका, T1 बाह्लिका
 — ^d) Some MSS मृगमयेषु K1 मुगनेषु (s10), Dn1 मृता
 येषु Da1 Dn1 D2 om, D2 [अ]पि (for च) — ^e) K1-8
 V1 Da1 D1 5 6 सक्तुवाद्याव (K1 ज्याव, K2 व्यावि)लिसेषु,
 K2 शक्तुवाद्याव, B1 शक्तुवाद्याव, B2 8 D2 शक्तुवाद्या (B2
 व्या, D2 व्या)व, Dn1 D2 4 7 T2 8 G M Ca सक्तुम-
 द्याव, T1 सक्ता मद्याव D2 सक्तुनाष्ठ (m च)वलीढेषु
 — ^f) K2 4 V1 B D S श्वा (G2 शा)वलीढेषु T2 निर्धृणा,
 Co निर्धृणा (as in text)

39 ^a) K1 आविक, K4 आविष्क (for आविक) K4
 चौष्ट्रि (T2 द्र)क, V1 B2 T1 G चौष्ट्रक, D1 om (for
 चौष्ट्रिक) B2 वापि, S (except T2) वापि (for चैव)
 — ^b) M1 पीत्वा (for क्षीर) — ^c) S K1 2 बाह्लीका,
 K2 V1 B D1-8 5 7 8 वाहीका

40 ^a) K2 4 Da1 D1 5 Ca पुत्रसत्कारिणो, K2 सर्वस
 करिणो, D2 पुत्रासत्कारिणो, S पात्रस (M1 सत्)करिणो S2
 जल्दा (s10), K2 जल्मा, K2 जाल्मा, D1 जाल्मा, D2 जल्मा,
 Ca 0 जाल्मा (as in text) — ^b) S1 सर्वाक्षीरभोजन, B2
 सर्वासु क्षीरभोजना, D2 सर्वास्ता क्षीर Co as in text
 — ^c) K2 आरडा, K2 Da1 Dn1 D1 5 आ (K2 अ)रदा, B2
 D2 अरडा, B2 आरड्या S K1 2 Dn1 बाह्लीका, K2 V1 B
 Da1 D1-8 5 7 वाहीका — ^d) B1 विपश्चित, T2 G M1-8
 विपश्चिता (for श्रिता)

41 ^a) K2 V1 तत, B1 2 D2 4 7 हत, B2-8 Da1 D2

C ८ 2067
B ८ 44 29
K ८ 37 49

यदन्योऽप्युक्तवान्सभ्यो ब्राह्मणः कुरुसंसदि ॥ ४१
युगंधरे पयः पीत्वा प्रोष्य चाप्यच्युतस्थले ।
तद्वद्भूतिलये स्नात्वा कथं स्वर्गं गमिष्यति ॥ ४२
पञ्च नद्यो वहन्त्येता यत्र निःसृत्य पर्वतात् ।
आरड्वा नाम बाह्लीका न तेष्वार्यो ब्रह्म वसेत् ॥ ४३
बहिश्च नाम *ह्रीकश्च विपाशाया पिशाचकौ ।

इत, Dn1 S (except M1) इति, Ds अत (for उत्त)
D1 हतराज्य (for उत्त शल्य) — °) Dn1 यदा S2
K1 4 सत्यो, Ks B2 2 Da1 D1 2 5 सत्य, B1 4 Ds 4 7
मह, Bs शल्य Dn1 Ds 3 S वाक्य (for सभ्यो) V1
यदन्यलोक्तवान्शल्य — °) Ds ब्राह्मण

42 °) K4 पगधरे, T1 युगातरे, T2 युगचरे — °)
S1 (sup ltn) उष्य, G2 प्रोच्य (for प्रोष्य) S2 K1 4
Dn1 G1 वा (for च) K1 om अपि Ks उष्य वाय
व्यवस्थले, V1 प्रोष्य चाप्याविक, Ds प्रोष्य चावयुत, T2
प्रोष्य चाप्यनुचि, T3 Gs प्रोष्य चाप्युच्छ्रित Co cites
अविस्थले — °) B2 तत्तद्भूतमये, B3 यदुद्भूतिलये, D2
तद्वद्भूमि, Ds M4 भूतलये, T2 भूतिलये, T3 G M1 2
तद्वद्भू(G1 2 भू)तिपथे Co cites भूतिलये (as in text)
V1 स्थित्वा (for स्नात्वा) Cv as in text — °) Ks
B1 3 Da1 D1 4 5 7 8 गमिष्यति Co as text

43 °) T2 यतो (for यत्र) T1 विसृज्य, T2 नि सार्य
S2 D2 T1 G2 पर्वतान् — °) K2 आरट्, Ks Da1 Dn1
D1 5 आ(Ks अ)रदा, B2 अरट्, D2 आरट्वा (for आरट्)
S K1 2 4 V1 T2 वा(S2 व)ह्लीका, Ks B Da1 D1-5 7 M2 4
वाहीका — °) S2 K4 [S]न्वह वसेत्, V1 त्र्यह व, T3
G M [S]तिवष्टे (M1 ति) (for ब्रह्म वसेत्) Co cites
ब्रह्म (as in text) Ks न तेषा यो ब्रह्म वसेत्, T1 तेष्वार्यो
नोपतिष्ठते

44 T2 om 44 — °) K4 बहीश्च, T3 बही च,
G1 2 बाह्लीका (for बहिश्च) S1 K2 4 नामा, T3 नामा
(for नाम) S K1 2 4 B2 4 D2 4 5 ह्रीकश्च, B1 वाहीको,
B4 m ल्यातौ तौ, Dn1 ह्रीकश्च, D2 वाहीक 3 T2 बाहिश्च,
G1 2 भीकश्च (for *ह्रीकश्च) Ks वहिनामावलीकश्च, V1
B2 4 Da1 D1 5 वहि(V1 वही D1 बहि)श्चैव व(B2
वा)ह्रीकश्च, Ds वहिश्चरा बाह्लिकाश्च, T1 बाह्लीका नाव ह्रीकश्च
(s10), G3 बाह्ली नाम च हिमकश्च, M1 वाही च वाहकश्चैव,
M2 4 बह्निर्नाम वलीकश्च — °) B2 बिख्यावौ च (s10),
G2 पिशाचाया (for विपाशाया) G1 3 पिशाची च
पिशाचक, M1 द्वौ पिशाचौ बभूवतु — °) S K1 2 4
वाह्लीका, Ks V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 वाहीका — °)
M1 नैषा Ks नैका सृष्टि प्रजापते (s10) — After 44,
V1 B D (except Ds) S (except T2) ins

390* ते कथं विविधान्धर्मान्ज्ञास्यन्ते हीनयोनयः ।

तयोरपत्य बाह्लीका नैषा सृष्टिः प्रजापतेः ॥ ४४
कारस्करान्महिषकान्कलिङ्गान्*कीकटाटवीन् ।
कर्कोटकान्वीरकांश्च दुर्धर्मांश्च विवर्जयेत् ॥ ४५
इति तीर्थानुसर्तार राक्षसी काचिदब्रवीत् ।
एकरात्रा शमीगेहे महोल्लखलमेखला ॥ ४६
आरड्वा नाम ते देशा बाह्लीका नाम ते जनाः ।

[Da1 D1 तै V1 Da1 D1 5 6 विहितान् G2 विपुलान् (for
विविधान्) V1 Ds कमान् B2 3 भावान् B5 शस्यति]

45 Da1 D1 5 om from 45^a up to line 1, of 391*
— °) S K2 4 करिष्करान्, B5 कारस्करा, Ds T1 स्कारान्
S1 K1 2 महिषकान्, V1 M2 माहिषी(M2 'षि)कान्,
K4 महीष, B5 आहिष, T1 महिषि B2 कारक्षकान्
हिषकान् — °) S2 V1 B1 2 4 5 Dn1 D2-4 6 7
कालिङ्गान्, B5 कुलिङ्गान्, T1 करभीन् T3 G M2-4 करभान्,
M1 कुरडान् (for कलिङ्गान्) S K1 2 4 कीटकाटवीन्, Ks
ऊढ(or वट)कालयान्, V1 B1 4 5 Ds 4 6 7 केर(Ds कोस)
लासथा B2 कीडकीडकान्, B3 कीटकोटरान् Dn1 T1
M2-4 कीटकालि(Dn1 ल)कान्, D2 काटवीन्, Ds M1
काटवीन्, T2 कटकालयान्, T3 G3 किटिलाकिलान्, G1
कीकटाटवीकान्, G2 करटालिकान् (for *कीकटाटवीन्)
— S K1 2 4 om 45^a-46^b — °) Ks केरलान्की
रकावष्टान्, V1 कर्कोटकाञ्चीनकावष्टान् B2 न्वीरकान्धृष्टान्,
B3 कर्कोटकग्रीवकांश्चस्थान् (s10), B4 कर्कोटकान्वीरकांश्च
रष्टान् (s10), B5 कोकिलान्वीरकावाष्टान् (s10), Dn1 केरला
न्कीकटावष्टान्, D2 कर्कोटकान्वीरकान्धृष्टान्, Ds कर्कोटवीरकां-
वष्टान्, Ds T2 केरलान्क(T2 न्व)रकावष्टान्, T1 कर्कोटान्वी-
तकमांस्तान्, T3 Gs ककराक्षिरकान्धृष्टान्, G1 अर्करान्वी-
रकाश्चयान्, G2 कर्करान्धिरकिंचाकान्, M1 कर्करान्वीरकांश्च
स्थान्, M2-4 कर्करान्वी(Ms शी)रकाश्चयान् — °) Ks
T2 दुर्धर्मांश्च, V1 B2 Dn1 Ds 3 दुर्धर्मांश्च, B5 दुर्धर्मांश्च,
D2 दुर्धर्मांश्च, T1 सृन्मार्गांश्च, T3 G M उन्मार्गांश्च (for
दुर्धर्मांश्च) Dn1 वर्जयेत् (submetric), T1 विसर्जयेत्

46 S K1 2 4 om 46^{ab}, Da1 D1 5 om 46
(of v l 45) — °) Ks तीर्थान्यनुचरन्, Dn1
न्सचरन्वै, Ds T2 G1 नुसचारान्, T1 G2 M नुसंचारी,
Ca सर्तार (as in text) — °) Ks Ds T3 G वाक्य
(for काचिद्) — °) K1 शमीगेह, K4 शमीयाना (for
गेहे) S एकरात्रशमीगेहे, Ks त्र समीगेहे, V1 B1 2 4 5
Dn1 D2-4 6 7 रात्रशयी (B2 य, B5 या) गेहे, B5
एतेनानुशयी देशे, T G एकरात्रमुषित्वेह, M1 ओषिता गेहे,
M2-4 त्रग(M2 क्ष)मी गेहे — °) S1 महोल्लखल, Ds
ततोल्लखल, M1 महाल्लखल (for महोल्लखल) S2 K4
महोल्लख(K4 च)लमेखले, K1 2 महोल्लखलमेखले, V1
मत्तोदुषणमेखला (s10), T G महोल्लखलमेखला (T2 लां)

47 Da1 D1 5 om 47^{ab} (of v l 45) — °) K

वसातिसिन्धुसौवीरा इति प्रायो विकुत्सिताः ॥ ४७
उत शल्य विजानीहि हन्त भूयो ब्रवीमि ते ।
उच्यमान मया सम्यक्तदेकाग्रमनाः शृणु ॥ ४८
ब्राह्मणः शिल्पिनो गेहमभ्यगच्छत्पुरातिथिः ।
आचार तत्र सप्रेक्ष्य ग्रीतः शिल्पिनमब्रवीत् ॥ ४९

मया हिमवतः शृङ्गमेकेनाभ्युषित चिरम् ।
दृष्टाश्च बहवो देशा नानाधर्मसमाकुलाः ॥ ५०
न च केन च धर्मेण विरुध्यन्ते प्रजा इमाः ।
सर्वे हि तेऽब्रुवन्धर्मं यथोक्त वेदपारगैः ॥ ५१
अटता तु सदा देशान्नानाधर्मसमाकुलान् ।

C 8 2075
B 8 45 5
K 8 8 5

B₂ अरटा (B₂ ट्टा), K₄ Dn₁ आरदा, B₈ आरट्या (for आरट्टा) M आरट्टानामसौ देशो — ^b) K₃ T₃ G M बाह्लीक (G₂ ह्लिका), B D₈ 4 7 8 वाहीक (B₈-5 का), T₁ बाह्लीका, G₂ बाहीका B₂ नामतो जन (for नाम ते जना) B₁ 8 D₈ 7 तज्जल, B₅ ते गता, D₈ S तद्वन (for ते जना) — After 47^{ab}, N T₂ ins

391* ब्राह्मणापसदा यत्र तुल्यकाला प्रजापते ।

वेदा न तेषा वेद्य च यज्ञा यजनमेव च ।

ब्राह्मणा दाशमीयानामग्न देवा न भुञ्जते ।

प्रस्थला मद्रगान्धारा आरट्टा नामत खशा ।

[Da₁ D₁ 5 om line 1 (of v 1 45) — (L 1) T₂ ब्राह्मणा पशवो (for णापसदा) D₂ तत्र (for यत्र) B₈ तुल्यकाल K₁ 4 D₄ प्रजापते, K₃ T₃ यते D₂ 6 8 (marg) जायते चाधमाकुलात्, G₂ as above (for the posterior half) — (L 2) D₈ देवा, T₂ वेदो (for वेदा) B₅ नैषा च (for न तेषा) V₁ वेद्याश्च, D₂ वेद्य य, D₈ वेदाश्च, T₂ विद्या च (for वेद्य च) Dn₁ D₈ T₂ यज्ञो K₃ T₂ याजन, V₁ B₅ Da₁ D₁ 5 6 यतन — (L 3) MSS दासमीयाना T₂ दाशनी D₈ न विद्यते दुरात्मना (for the post half) — (L 4) B₈ अतना (for प्रस्थला) S K₁ 2 4 प्रस्थलापत्यगाधारा, D₈ प्रस्थला नाम गधारा (for the prior half) S K₁ 2 4 तरत्वा, K₃ अरटा, Da₁ Dn₁ D₁ 5 आरदा (for आरट्टा) K₃ 4 B₂ 5 D₄ 8 नायत खसा, V₁ B₅ Da₁ D₁ 5 6 नाम (B₈ ग) तस्करा, B₁ T₂ नामत खला (for त खशा)]

— ^a) B₅ Da₁ D₁ 5 वसातिसिन्धु, V₁ वासतिसिन्धु, T₃ G₈ वसति सिन्धु, M वसातिसिन्धुसौवीरान् — ^a) S₂ K₁ विकुत्सित, K₃ स्यु कुत्सिता, D₂ विगर्हिता, D₈ 4 7 T₃ G₈ [S]ति(T₃ G₈ मि)कुत्सिता, T₁ 2 G₂ हि कुत्सिता G₁ इति प्रायेण कुत्सिता, M योनिं प्राप्नोति कुत्सिता — After 47, K₃ 4 V₁ B D ins an addl colophon [Adhy name K₃ Dn₁ T₂ कर्णवाक्य — Adhy no (figures, words or both) B₂ 44, B₅ 45, Da₁ D₅ 55, D₁ 38, D₄ 35, T₂ 39]

48 Before 48, N (except S K₁ 2) ins कर्ण उवाच — 48^{ab} = 41^{ab} — ^a) K₃ D₈ तत, V₁ Dn₁ D₈ S इति, B₁ 2 5 D₁ 8 4 7 हत, B₂ 4 Da₁ D₅ हत, D₂ त्व

च (for उत) — ^a) K₃ एकप्रेममना, V₁ D₈ एकाग्रो विमना, B₂ 5 M₂-4 स्वमेकाग्रमना, D₂ एकाग्रभि, T₁ 8 G M₁ त्व ह्येकाग्रमना

49 ^a) K₃ V₁ B D S किल नो (for शिल्पिनो) D₂ गेहे — ^b) S₂ B₁ G₂ अभ्यगच्छत् K₃ V₁ B₅ Dn₁ D₈ T₁ G₁ अभ्या K₃ त्वरातिथि, Da₁ पुरातिथे, D₂ प्रिवातिथि — ^a) M₁ सक्षिप्य (for सप्रेक्ष्य) — ^a) K₃ V₁ B D S वचनम् (for शिल्पिनम्)

50 ^a) S₂ हिमवत K₁ T₂ शृणे — ^b) G₂ एकदा S₂ [अ]भ्युषित, K₁ व्युषित, T₁ [अ]व्युषित M₈ [अ]भ्यु V₁ B₅ D₂ 6 G₂ पुरा (for चिरम्) — ^a) K₁ D₄ दृष्ट्वा D₈ हि (for च) D₂ देहा (for देशा) T₁ M transp बहवो and देशा — ^a) K₃ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-7 T G₁ 8 M नानाधर्मसमावृ(B₁ श्रि)ता, D₂ वर्णसमाश्रिता, D₈ G₂ देशसमावृता (G₂ कुला)

51 G₂ om (hapl) 51^a-52^b In B₈ the sequence of stanzas 51-52 (with repetitions) is as follows — 51, 52^{ab} (r), 51 (r) 52^{ad} 51^{ad} (r), 52 (r) — ^a) S₁ (marg as in text) K₁ 3 Dn₁ D₈ 4 M₁ के चन, D₅ क न च (for केन च) V₁ Cnp न केनचिद्धर्मेण — ^b) B₈ (both times) T₁ 8 G₁ 8 M₁ 8 विरुध्यत B₈ (both times) D₂ 8 S (G₂ om) transp प्रजा and इमा ॥ C₀ इमा अनुभूतपूर्वा प्रजाश्च धर्मे सह न विरुध्यते इत्यन्वयः ॥ — ^a) K₃ V₁ B (B₈ all times) D (except D₈ 8) T₂ सर्व K₃ मेब्रुव, B₈ (first time as in text) ते ध्रुव, Da₁ D₁ 5 प्रब्रुवन् T₂ तैर्ध्रुव (for तेऽब्रुवन्) T₁ M₁ सर्वे चाप्य(M₁ भ्य)वदन्धर्मं, T₃ G₁ 8 सर्वाश्चाप्यच (G₁ प्याव)रन्धर्मं — ^a) K₃ V₁ B (B₈ both times) D (except D₈) T₂ यदुक्त (for यथोक्त)

52 For sequence in B₈ of v 1 51 G₂ om 52^{ab} (of v 1 51) — ^a) K₃ अटवास, D₁ अटता Dn₁ च (for तु) K₃ V₁ B (B₈ first time) D T₁ M₂-4 ततो, B₈ (second and third time) M₁ तदा; T₂ 8 G₁ 8 मया (for सदा) — ^b) V₁ नानादेश, B₈ (second and third time) नानाधर्मसमावृता — After 52^{ab}, B₈ repeats 51 — ^a) S मया राजन् (for महाराज)

C 8 2075
F 8. 45 5
K 8 32

आगच्छता महाराज बाह्लीकेषु निशामितम् ॥ ५२
तत्रैव ब्राह्मणो भूत्वा ततो भवति क्षत्रियः ।
वैश्यः शूद्रश्च बाह्लीकस्ततो भवति नापितः ॥ ५३
नापितश्च ततो भूत्वा पुनर्भवति ब्राह्मणः ।
द्विजो भूत्वा च तत्रैव पुनर्दासोऽपि जायते ॥ ५४
भवत्येकः कुले विप्रः शिष्टान्ये कामचारिणः ।
गान्धारा मद्रकाश्चैव बाह्लीकाः केऽप्यचेतसः ॥ ५५

— ^a) S K Dn1 बाह्लीकेषु, V1 B Da1 D1-5 7 8 वाही, G1 2 बाह्लि B2 T2 निशामिता, D2 परिश्रुत, G2 M2 निशामित C7 निशामित (as in text)

53 ^a) K2 BD T2 8 G2 तत्र वै (for तत्रैव) — ^b) K4 V1 Dn1 D2 8 S पुनर् (for ततो) K1 4 M2 om (hapl) from क्षत्रिय up to भवति (in 54^b) — ^c) G2 [अ]पि, M1 तु (for च) S1 साहीकस्, B2 K2 शाही, K2 Dn1 D2 बाह्ली, V1 B2-5 Da D1- 7 वाही B1 वैश्य शूद्रस्ततो भूत्वा

54 K1 4 M2 om 54^{ab} (of v 1 53) — ^a) B4 M2-4 तु (for च) K2 V1 B1 8 4 Da1 D1 पुनर् (for ततो) — ^b) K2 B1 8 4 Da1 D1 8 8 ततो (for पुनर्) B2 ततो भवति ब्राह्मणा — ^c) K2 B2-4 Da1 Dn1 D1 8-5 7 8 [अ]थ, V1 B1 8 D2 तु, T2 8 G हि (for च) — ^d) K2 V1 B D T1 8 G1 8 M [S]भि, T2 G2 हि (for [S]पि)

55 ^a) K2 [ए]क कुले, K4 Da1 Dn1 D1 8 [ए]ककुले K2 विप्र B D2-4 8 7 S (except T2) भव(B2 व) ल्येक(G1 also व)कुले विप्रा — ^b) S1 शिष्यान्ये K1 सवेन्ये (s10), K2 शेषान्ये, V1 B2 D2 T1 G1 2 M शिष्टा ये, B1 8-5 D2 4 7 प्रसू(B1 ह)ष्टा, Dn1 D2 T2 शिष्टोन्ये, G2 शिष्टाय (for शिष्टान्ये) T1 कर्म T2 G ब्रह्म K2 शिष्यान्ये कामचकारिण (s10), K4 शिष्याने कामचारिण (s10) — ^c) K2 गंधारा मद्रकाश्चापि, B1 2 Dn1 D2 7 गंधारमद्रका(B1 क)श्चैव, S (except T2) गंधारका मद्रका(G1 पा)श्च — ^d) S K1 2 4 Dn1 बाह्लीका, V1 B D2-5 7 8 वाही, D1 वाहि, G2 बाह्लि V1 D2 चाप्यनेकश, B1 8 4 Dn1 D2 4 7 चापचेतस, B2 5 D2 T2 8 G2 8 M चापचेतस, D1 8 8 चाप(D2 प्य)तेजस, T1 पापचेतसा, G1 चाप्यशेषत (for केऽप्यचेतस.) K2 एवंभूता विचेतस, Da1 वाही चापकाश्चापतेजस (s10)

56 ^a) B2 D2 T2 एव (for एतन्) — ^b) G1 कर्मसंकरकारिणां — ^c) S K बाह्लीकेषु, V1 B Da1

एतन्मया श्रुतं तत्र धर्मसंकरकारकम् ।

कृत्स्नमादित्वा पृथिवी बाह्लीकेषु विपर्ययः ॥ ५६
उत शल्य विजानीहि हन्त भूयो ब्रवीमि ते ।
यदप्यन्योऽब्रवीद्वाक्यं बाह्लीकाना विकुत्सितम् ॥ ५७
सती पुरा हता काचिदारुद्रा किल दस्युभिः ।
अधर्मतश्चोपयाता सा तानभ्यशपत्ततः ॥ ५८
बालां बन्धुमती यन्मामधर्मेणोपगच्छथ ।

D1-5 7 8 वाही, F1 G2 बाह्लि V1 विपर्यय, G2 र्यत, Co यय (as in text)

57 57^{ab} = 41^{ab} 48^{ab} — ^a) S2 K2 V1 B2 Dn1 D2 8 S इति, S2 (sup in) L1 तत्र, B1 हत, B2 4 5 Da1 D2 हत, D1-4 7 हत (for उत) — ^b) B2 हत — ^c) K2 यदायन्यो (s10) V1 D2 G1 M2-4 transp अपि and अन्य B2 यदन्योपब्रवीद्वाक्य, M1 यत्तदन्यो ब्रवीद्वाक्य — ^d) S K बाह्लीकाना, V1 B Da D1-5 7 8 वाही, T1 G2 बाह्लि, M2 बाह्लीकार्थ K2 B (except B2) Da1 D1-5 7 8 च कुत्सित, Dn1 T2 M विकुत्सन

58 ^a) B2 पुरा सती (by transp), Dn1 अतपुरा D1 हतो (for हता) V1 B2 D2 आनीता ब्राह्मणी काचिद्, D2 अतपुरा हता का, T1 आनीत्येह क्षता का, T2 8 G M आनीये(M2-4 ते)हाक्ष(G1 क्षि)ता का — ^b) K2 D2 m आरुद्रा, K2 दारुद्रै, K4 Da1 D2 8 आरुद्रा, V1 D2 विरक्ता, B D2-4 7 M1 Ca आरुद्रात् Dn1 D1 दारि(D1 र)का D4 (marg) T1 M2-4 आरुद्रै, T2 G आरुद्रै (for द्वा) — ^c) S K2 4 अधर्मजा (for मंत) S K2 4 चोपजापात् Da1 (before corr as in text) चोपजाता, D2 चोपजाया (for तापात्) Ca otes उपजाता K1 अधर्मजालाश्च पतापात् (s10), V1 धर्मतश्चापं जाता सा, G2 अधर्मांचोपयाता सा — ^d) G1 स [D2 T1 तदा (for तत) V1 G2 तानप्यभ्यशपत्तत

59 ^a) K2 बाला K2 D2 बन्धुमती B2 ये मा D2 T2 यस्माद् (for यन्मास्) — ^b) K1 B2 Dn1 T2 G2 M1 [उ]पगच्छत (B4 M1 त), B2 यच्छथ (B2 त), G2 भुजथ (for गच्छथ) D2 अधर्मेणोप मारिष (s10), T2 अधर्मेण प्रयच्छथ — ^c) B2 भवति स्म (for भविष्यन्ति) S तस्मात्कुमार्य (T1 मत्स्य M1 मार) स्वरिण्यो — ^d) K2 बहुक्यो, K4 बहुक्यो, Ca बध (as in text) D2 न (for द्वै) B1 8-5 Da1 D1 8-5 7 कुलस्य K2 4 B2 4 Dn1 D1 T2 च (for व) B2 बहुक्योधिकुलेषु व, T1 8 G M भविष्यति कु C7 as in text — ^e) B2 न चेत्तस्मात्, B2 न चैव मा, T1 8 G M नैव तस्माद् (for न

तस्मान्नायों भविष्यन्ति बन्धक्यो वै कुलेषु वः ।
 न चैवास्मात्प्रमोक्ष्यध्व घोरात्पापाभराधमाः ॥ ५९
 कुर्वः सहपाञ्चालाः शाल्वा मत्स्याः सनैमिषाः ।
 कोसलाः काशयोऽङ्गाश्च कलिङ्गा मगधास्तथा ॥ ६०
 चेदयश्च महाभागा धर्मं जानन्ति शाश्वतम् ।
 नानादेशेषु सन्तश्च प्रायो बाह्या लयादृते ॥ ६१
 आ मत्स्येभ्यः कुरुपाञ्चालदेश्या
 आ नैमिषाच्चेदयो ये विशिष्टाः ।
 धर्मं पुराणमुपजीवन्ति सन्तो

मद्रानृते पञ्चनदाश्च जिह्मान् ॥ ६२
 एव विद्वन्धर्मकथाश्च राज-
 स्तूष्णीभूतो जडवच्छल्य भूयाः ।
 त्व तस्य गोप्ता च जनस्य राजा
 षड्भागहर्ता शुभदुष्कृतस्य ॥ ६३
 अथ वा दुष्कृतस्य त्व हर्ता तेषामरक्षिता ।
 रक्षिता पुण्यभाग्राजा प्रजाना त्व त्वपुण्यभाक् ॥ ६४
 पूज्यमाने पुरा धर्मे सर्वदेशेषु शाश्वते ।
 धर्मं पाञ्चनद दृष्ट्वा धिगित्याह पितामहः ॥ ६५

C 8 2039
B 8 45 19
K 8 38 19

चैवास्मात्) Ks T1 s GM विमोक्षध्व, V1 BD प्रमोक्षध्व
 — 7) V1 घोरात्पातान् B घोरा पातान्, Ds मोहात्पातान्,
 S घोराच्छापात्, Co घोरापातात् (for घोरात्पातान्) B2 G2
 नराधम (G2 म) — After 59, Ks 4 V1 BDS ins

392* तस्मात्तेषां भागहारा भागिनेया न सूनव ।

[G1 एषा Ks भागहारा, B2 S (except T2) हर, B5
 हरा, Co हरा (as above) Ca c cites न सूनव (as
 above) S (except T2) कथं धर्मा वदिष्यति (T1 से) (for
 the post half)]

60 a) V1 सहपञ्चाला — b) K4 शाला (for
 शाल्वा) V1 B1 सात्वमत्स्या S2 मत्स्यात् K4 स
 नैषका, D2 सशैमिका, Ds ससैनिका, T1 s G M1 s च
 नैमिषा (for सनैमिषा) Ks शाल्वा मत्स्यसनैमिषे, M2
 सात्वमत्स्या नैमिषा (submetric), M4 सात्वमत्स्याश्च
 नैमिषा — c) Ks कौशला, Ts G कौशला Ks 4 D1 s
 का (K4 क) काशयोगाश्च, Dn1 D2 s पौंड्राश्च, S काश (G2
 कौश, M1 काम) यश्च (for योऽङ्गाश्च) — d) Ks B D
 (except Da1 Ds) T2 s G1 s M2 4 कालिङ्गा (for कलिङ्गा)
 Ks V1 BDS (except T1) मगधाश्च

61 a) Ds महाभाग — b) V1 जानाति — c) Ks
 नानादेशाश्च Bomb ed नानादेशेष्वसत्तश्च — d) K4 बाल्या-
 लयाद्, Dn1 वास्त्रालयाद्, B2 4 D2 बाह्यन, Bs राजन, Ds
 वै बाष्कलाद्, G1 बाह्यालयाद्, G2 M बाह्या (G2 ल्या) लयात्
 Ds प्रायो बाह्यालयादने, T1 प्रायशो बाह्यिकादृते, Cv as in
 text ☞ Ca प्रायो बाह्या यथोक्तदेशवहिर्भूता । लयात्
 मद्रदेशात् ☞ Ca c cite कृते (as in text)

62 a) Ks मत्स्येभ्यान्, Ks Da1 T1 मत्स्येभ्यः Ks S
 कुरुपाञ्चालदेशा (G2 सात्व) — b) Ts G1 s ते (for
 आ) S2 नैमिष्याच्, K1 2 4 B1 s 4 D1 षास्, B2 Ds
 नैमिष्याच्, S नैमिष्याच् (T2 शाच्) (for षाच्) M4
 चैदयो G1 यो निविष्टा (for ये वि) Co cites

विशिष्टा (as in text) — c) Ks पुराणा जीवति (for
 पुराणमुपजी) Co cites पुराणम् (as in text) V1 Dn1
 अनुजीवति (for उप) — d) K1 s V1 B (except B2)
 D (except Da1 D1) मद्रादृते (for नृते) Ks 1 Ds
 पचनदींश्च, K4 नद्याश्च, V1 B1 s Da1 Dn1 D1-7 T1 s
 G1 s M2-4 पाचनदाश्च, Bs पाचननाश्च

63 a) Ks B5 Dn1 D1 s विद्वान् S जानन् (G1 s
 जान) (for विद्वन्) K1 धर्मकथा स, K2 कथा स,
 Ks कथास्तु V1 B4 Da1 Dn1 D1 s s S कथासु,
 B5 कर्मासु T1 s G M नित्य (for राजस्) K4 एव
 विद्वन्धर्मकथा सराणा B1-3 D2-4 7 एवविधध (D4 क)
 र्मकथासु (B5 तु) राजन् — b) V1 Ds तूष्णीं भूयात्, Da1
 D1 s तूष्णीभूते, Co तूष्णीं भूतो (as in text) K4 V1
 D2 s s भूय (for भूया) Ks तूष्णीभूतशल्यवासल्यरूप
 (sio), T1 s G2 s M2-4 भूत शल्य भवेत्स (Ts Gs त्,
 M4 स्) दा त्व T2 तूष्णीभूयो जड शल्याद्य भूय, G1 M1
 तूष्णीभूत शल्य भवे स (M1 वत्स) दा त्व — c) V1 B5
 Ds T2 राजन् (for राजा) — d) K1 s षड्भागहता Ds
 षड्भागहर्ता हि कृतानृतस्य

64 a) Ks om वा Ts G दुष्कृतानि — b) K1 s 4
 हता, Da1 D1 s हत्वा (Da1 वा) G2 भर्ता (for हर्ता) B5
 अरक्षिता (for अरक्षिता) — c) Ks transp रक्षिता and
 पुण्यभाग M1 s पापपुण्याना (for पुण्यभाग्राजा) — d)
 K1 तु पुण्यभाक्, Ks 4 न पुण्य, V1 B (except B2) D
 द्वा (Ds अ) पुण्य, S (except T2) तु पाप (M4 द) भाक्,

65 a) B5 रक्ष्यमाणे (for पूज्य) V1 Ds सदा, S
 (except T2) तथा (M2-4 दा) (for पुरा) B5 पूज्य
 मानेषु वा धर्मे — b) Ks 4 सर्वदेशेषु — c) S2 K4
 पचानद, B2 पाचा, G1 पच B5 श्रुत्वा, Dn1 Ds S
 श्रुत्वा (for दृष्ट्वा) Cv as in text — d) Cv as in
 text — After 65, B2 reads 66^{ef}

C 8 2090
B 8 45 20
K 8 38 20

ब्रात्यानां दाशमीयाना कृतेऽप्यशुभकर्मणाम् ।
इति पाञ्चनद धर्ममवमेने पितामहः ।
स्वधर्मस्थेषु वर्णेषु सोऽप्येतं नाभिपूजयेत् ॥ ६६
उत शल्य विजानीहि हन्त भूयो ब्रवीमि ते ।
कल्माषपादः सरसि निमज्जन्नाक्षसोऽब्रवीत् ॥ ६७
क्षत्रियस्य मलं भैक्ष ब्राह्मणस्यानृतं मलम् ।

मलं पृथिव्या बाह्वीकाः स्त्रीणां मद्रस्त्रियो मलम् ॥ ६८
निमज्जमानमुद्धृत्य कश्चिद्राजा निशाचरम् ।
अपृच्छतेन चारुयातं प्रोक्तवान्यन्निबोध तत् ॥ ६९
मानुषाणां मलं म्लेच्छा म्लेच्छानां मौष्टिका मलम् ।
मौष्टिकानां मलं शण्डाः शण्डानां राजयाजकाः ॥ ७०
राजयाजकयाज्यानां मद्रकाणां च यन्मलम् ।

66 Ś1 K1 2 om (hapl) 66^{ab} — ^a) Ś2 च शमीयाना,
K8 वाससीयाना V1 B D8 4 8-8 दासमी, Da1 D1 5 दश
मीयाते (Da1 ने), T1 वीर्याणा, G1 2 दर्शनीयाना — ^b) D8
T8 G8 कृत्ये, Ca c कृते (as in text) Ś2 [अ]शुभकर्मणाम्,
K4 शुभकर्मणा, G1 2 [अ]शुभकारिणा T2 ब्रूतेत्यशुभ
कर्मणा, Cv कृतेऽप्यशुभकारिणाम् — After 66^{ab}, K8
reads 67^{ab}, repeating it in its proper place while
K4 V1 B D (except D2 8) S ins after 66^{ab}

393* ब्रह्मणा निन्दिते धर्मे स त्व लोके किमब्रवी ।

[K4 ब्रह्मणे, D1 ब्राह्मणा B1 D8 4 7 निर्मिते (for निन्दिते)
Dn1 धर्म T1 ब्राह्मणो निदिताधर्मान्, T8 G ब्राह्मणो निन्दय
(G1 गहिता, G2 निदिता) सर्वान्, M ब्र(M1 ब्रा)ह्मणा निदिता
सर्वे (for the prior half) V1 Dn1 D8 कस् (for स)
Da1 त (for त्व) K4 V1 B5 Dn1 D8 Cc अब्रवीत् B1-4
Da1 D1 8-5 7 कस्ताधिक्कुरु (Da1 D1 8 किं वक्तु)महति, T1 8
G M कश्चि(G2 कश्चि)स्तिद्वात्म(T8 G1 8 धै, M1 क्षितात्म)
कोब्रवीत्, T2 कस्त्वा लौकिकमब्रवीत् (for the posterior half)]
— B2 om 66^{cd} D2 om 66^{cd} D8 reads 66^{cd} on
marg — ^c) D8 इम T1 G1 2 M इति पाचनदान्धर्मान्
— ^d) Da1 D1 8 8 अवमन्ये — After 66^{cd}, D8 reads
67^{ab}, repeating it in its proper place B2 reads
66^{ef} after 65 — ^e) S2 धर्मेषु, K4 वीरेषु, V1 B5 Dn1
T2 लोकेषु (for वर्णेषु) K8 B2 D8 स्वधर्मेषु च धर्मे(B2
रणे, D8 लोके)षु, T1 स्वधर्मस्थेषु सर्वेषु, T8 G1 8 स्वधर्मेषु
स्व(G1 स)वर्णेषु, Cv as in text — ^f) Ś1 K2 सा*तन्,
Ś2 मुक्ततन् K1 T2 कोप्येतन्, K8 V1 B1 8-5 Da1 D1 8-8
M1 Cc सोप्येतान्, Dn1 सोपि तान्, T1 8 G M2-4 सोप्ये
नान् (for सोऽप्येत) K8 [अ]भ्यपूरयेत्, V1 [अ]भ्यपूज,
B1 8-5 D T1 8 G2 8 M Cc [अ]भ्य(Da1 D1 G2 त्य,
T1 प्य)पूजयत् T2 [अ]नुपू (for [अ]भिपू) K4 न हि
तन्नाभिपूजयेत्, B2 सोपि तानभ्यपूजयत्

67 K8 reads 67^{ab} for the first time after 66^{ab},
and D8 after 66^{cd} — ^a) K1 तन्न, V1 Dn1 T2 तत्, B
Da1 D1 8 हत्, D8 4 7 हत्, D8 अत्, T1 8 G M2-4 इति
(for उत) — ^b) T2 तत् (for हन्त) — ^c) K8
कल्माषपादा Da1 D8 T1 *पाद, Dn1 D8 पाद K4

कल्माष सरसि गत्वा — ^a) K8 G2 निमज्जद् Dn1 D8
T2 ब्राह्मणो (for राक्षसो)

68 ^a) Ś K1-3 V1 B Dn1 D8 4 8-8 T8 G8 भैक्ष्य, Cc
भैक्ष (as in text) — ^b) Ś1 (by corr as in text) K2
[अ]वृत्त K8 4 V1 B D T1 M [अ]व्रत्, T8 G [अ]श्रुत
(for [अ]नृत) — Ś1 K2 om (hapl) 68^{cd} B5
repeats 68^{cd} after 70 — ^c) Ś2 K1 B5 T2 8 G8 M1
पृथिव्या Ś2 मूर्खस्त्व K1 मूर्खास्तु — ^d) Dn1 S कौतूहल
(for मद्रस्त्रियो) Ś2 K1 ततो वध्या स्त्रि(S2 ध्या त्र)यो
मल

69 Dn1 transp 69^b and 69^{cd} — ^a) D8
निबध्यमानम्, T1 निमज्ज्य D8 उद्यम्य — ^b) M1
सरोजात M2-4 स राजान (for कश्चिद्राजा) M2-4
निशाचर — ^c) K1 4 Da1 D1 5 अपश्यत्, K8 B
D8 4 6 7 T8 G8 आपृच्छत् K2 चारयत्, K8 व्याख्यात,
G2 तस् (for त) M1 अपृच्छतेन त यत्तत् — ^d) B8
प्रोत्तर (for प्रोक्तवान्) B1-3 5 D8 4 7 तन्निबोध मे K8
V1 B4 Da1 Dn1 D1 8 8 8 S यत्तच्छृणु (T1 G1 2 M
तच्छृणुष्व) नराधिप (K8 D8 धम)

70 ^a) D8 om म्लेच्छा — ^b) Ś K1 2 4 मौष्टिक,
B1 8-5 D2-4 7 Ca c औष्टिका, B2 शौष्टिका, Da1 D1,
मौष्टिका, Dn1 उष्टिको, D8 औष्टिका, D8 ओष्टिका, S
मुष्टिका K8 मला V1 तेषां सौराष्ट्रिका मल, Cv
म्लेच्छानामौष्ट्रिका मलम् — ^c) B1 8-5 D2-4 7 औष्ट्रिकाणा,
B2 शौष्ट्रिकाणा, Da1 D1 मौष्ट्रिकाणा, Dn1 उष्ट्रिकाणा, D8
S मुष्ट्रिकाना (for मौष्टि) K1 4 शडा, K2 शडा, K8 V1
B1-3 Da1 Dn1 D1-4 7 3 T 8 M षडा, B4 D8 G षडा
B5 शड्डा, D8 om, T1 षड्, Ca c शण्डा (as in text)
— ^d) K1 4 शडाना, K8 V1 B1-3 Da1 Dn1 D1-5
T2 8 M षडाना, B4 D8 7 T1 G षडाना, B5 शड्डाना
S1(marg) 2 K2 4 राजयाचका (K4 क), Dn1 याजक,
D1 राज**का — After 70, B8 repeats 68^{cd}

71 D8 om 71-72 — ^a) Ś K1 2 4 G1 राजयाचक-
(for याजक) K8 षडाना, D8 T2 याज्यस्य, M1
याजानां Cv as in text — ^b) D8 यो मल K8

तद्भवेद्वै तव मलं यद्यस्मान् विमुञ्चसि ॥ ७१
इति रक्षोपसृष्टेषु विषवीर्यहतेषु च ।
राक्षसं भेषजं प्रोक्तं संसिद्धं वचनोत्तरम् ॥ ७२
ब्राह्मं पाञ्चाला कौरवेयाः स्वधर्मः
सत्यं मत्स्याः शूरसेनाश्च यज्ञः ।

प्राच्या दासा वृषला दाक्षिणात्याः
स्तेना बाह्लीकाः संकरा वै सुराष्ट्राः ॥ ७३
कृतघ्नता परविच्चापहारः
सुरापान गुरुदारावमर्शः ।
येषां धर्मस्तान्प्रति नास्त्यधर्म

C 8 2100
B 8 45 30
K 8 38 30

मद्रकाना च*मल* Ca cites यत् (as in text) — °) B om वै Ks Ds स भवेद्वै, Da1 D1 5 तत्तावद्वै (for तद्भवेद्वै) Ca cites तत् (as in text) Ks Ds तव मलो, B2 विषमल — °) B2 तु B5 त्व (for न) M1 यद्यन्मा (for यद्यस्मान्) V1 विमुचते B2 चति, B5 न मुचसि, Ds विमुच्यसे Ca as in text

72 Ds om 72 (of v 1 71) — °) Ds अथ (for इति) K1 रक्षोपसृष्टेषु, Ks राज्ञोप, G1 रक्षोपसृष्टेषु, Ca रक्षोभि, Co रसोप B2 यदिद् दोषसृष्टेषु, Cv इति रक्षोविसृष्टेषु — °) B2 सर्व, Ca v विष (as in text) — °) Ks Ds रक्षसा, V1 B5 Dn1 Ds S विद्वद्भिर्, Co राक्षस (as in text) S K1 2 4 B5 4 Ds 6-8 T2 भैषज, B5 वचन, Da1 D1 5 भैषण, Ca भेषज (as in text) S (except T2) दृष्ट, Ca प्रोक्त (as in text) Cv रक्षसा भैषज प्रोक्त — °) V1 B1 3-5 Dn1 D2 4 6 7 T2 G2 3 ससिद्ध, B2 शसि त्व, T1 ससिद्धिर्, M1 स विद्ध (for ससिद्ध) Da1 D1 5 T2 3 Gs ससिद्धवचनोत्तम, Ds छ च वनोत्तर, Ca as in text, Cv सद्विध च न चोत्तर

73 Before 73, K4 ins कर्ण उवाच — °) K4 ब्रह्म, Dn1 ब्राह्मणाया, Ds ब्राह्म्य, Ds ब्राह्मण्य, T1 ब्रह्मा, G2 ब्राह्मणा, M2-4 ब्राह्मा Ca c ब्राह्म (as in text) Da1 D1 5 पञ्चाला Cv cites ब्राह्म पाञ्चाला S1 K2 केकया, S2 (sup lin) K4 केकया, B2 कैकेया, D1 कौरवेया (for कौर°) S K2 4 स्व(S2 सु)धर्मा, K1 B4 Da1 D1 5 8 स्व(Ds स)धर्म, V1 B1-8 Ds 7 तु धर्म, B5 Ds 4 तु धर्म्य, T1 G2 M च धर्म्या (M1 र्म्य) (for स्वधर्म) Ks ब्राह्म च कौरवेयास्तु धर्म, D2 आपाचाला कौरवेया स्वधर्म, T2 ब्राह्मण पाञ्चाला वै कौरवेयाश्च धर्मा, T3 G1 8 ब्रह्मा (G1 ब्राह्मन्) सपाचाला कौरवेयाश्च धर्म्या Ca cites धर्म — °) T2 3 G M सत्या (for सत्य) T3 G1 8 मात्स्या G1 शूरसेनास् Dn1 T2 3 G1 3 M तु (for च) S1 Da1 D1 5 M1 यज्ञा, K1 3 V1 B D2-4 6-8 यज्ञ, T2 3 G M2-4 याज्या Cv शूरसेनाश्च यज्ञम् T1 मत्स्या सत्या शूरसेनास्तु याज्या (sic) — °) K1 प्राश्य, Ds प्राग्वा, T2 प्रायो, Ca प्राच्या (as in text) S K2 4 दास्या, V2 देशा, B2 दाषा, B5 Ds 3 Onp दाशा Co दासा (as in

text) — °) T1 ते, Co स्तेना (as in text) S1 K1 lacuna for बाह्लीका सकरा वै S2 K1 3 Dn1 बाह्लीका, K4 V1 B Da D1-5 7 8 वाही, T1 बाह्लि B5 सहकौरश्च राष्ट्रा Dn1 सङ्करो Ds सकर, Ca c रा (as in text) B2 स्वराष्ट्रा, Dn1 Ds सुराष्ट्र (Ds द्रा)

74 T2 om 74^{ab} — °) Dn1 कृतघ्नका, S (T2 om) कृतघ्ना वै Dn1 S (T2 om) परविच्चापहारा — °) Ks B1 3 5 Da1 D1-3 मद्यपान, V1 मदिरा, B4 मद्यस्य पान, Dn1 मद्रका नित्य, S (T2 om) मत्ता पाने (T3 G1 3 नै) (for सुरापान) S K1 2 4 B5 4 गुरुदारावमर्श, Ks मर्श, V1 B5 Da1 D1 3-5 7 मर्द, B1 मार्ग, Dn1 S (T2 om) मर्दा, D2 भिमर्श B2 मद्य पीत्वा गुरापमर्द (sic) — After 74^{ab} K4 V1 B D (except D2 3) ins

394* वाक्पारुष्य गोवधो रात्रिचर्या

बहिर्गेह परवस्त्रोपभोग ।

[(L 1) Ds नो वधो (for गोवधो) — (L 2) B2 बहिर्देश, Dn1 गेहे, Ds योग Co गेह (as above) K4 परवस्त्रोपभोग, B2 स्वपरस्त्रोपभोग B5 Dn1 Ds परवस्त्रो(Bs स्त्रु)पयोग]

— N repeats 74^{ad} after 399* and Ms repeats 74°-75° after शिष्टान् (in 75^d) — °) B5 Dn1 (second time) तेषा, T1 G1 3 एषा (for येषा) V1 Dn1 (second time) Ds T1 G1 धर्मास्, T2 धर्मात्, T3 Gs अधर्मास् T2 तत्त्वतो (for तान्प्रति) V1 (second time) [अ]धर्मा, K1 Ds (first time) [अ]धर्मे, T1 नित्य T2 3 G1 3 M धर्म (for [अ]धर्म) Dn1 येषा धर्मश्चापतितो ह्यधर्मो, G2 एषा धर्म्या प्रति नास्ति धर्म — °) S K1 B5-5 Da1 D1 3 (all first time) T2 ह्यारद्वकान्, S K1 2 4 B4 Da1 D1 5 (all second time) 3 (first time) T3 Gs ह्यारद्वजान्, K2 V1 B1 Dn1 D2-4 7 (all first time) Ms (second time) ह्यारद्वाना, K2 V1 B1-3 Dn1 D2-4 3 7 (all second time) T1 G1 M ह्यारद्वजान्, K4 ह्यारद्वकान् Ds 3 ह्या(Ds second time आ)रद्वकान्, G2 ह्यारद्वाना S1 (both times) 2 (second time) K (both times, but K2 first time) B (both times, but B2 second time) D (both times, but Da1 D1 5 second time and Dn1 first time) T2 M1 3

C ३ 2100
B ३ 45 30
K ३ 3 30

आरुद्रकान्वाञ्चनदान्धिगस्तु ॥ ७४
आ पाञ्चालेभ्यः कुरवो नैमिषाश्च
मत्स्याश्चैवाप्यथ जानन्ति धर्मम् ।
कलिङ्गकाश्चाङ्गका मागधाश्च
शिष्टान्धर्मानुपजीवन्ति वृद्धाः ॥ ७५
प्राची दिशं श्रिता देवा जातवेदःपुरोगमाः ।
दक्षिणां पितरो गुप्तां यमेन शुभकर्मणा ॥ ७६

प्रतीची वरुणः पाति पालयन्नसुरान्बली ।
उदीची भगवान्सोमो ब्रह्मण्यो ब्राह्मणैः सह ॥ ७७
रक्षःपिशाचान्हिमवान्गुह्यकान्गन्धमादनः ।
ध्रुवः सर्वाणि भूतानि विष्णुर्लोकान्नार्दनः ॥ ७८
इक्षितज्ञाश्च मगधाः प्रेक्षितज्ञाश्च कोसलाः ।
अर्धोक्ताः कुरुपाञ्चालाः शाल्वाः कृत्स्नानुशासनाः ।
पार्वतीयाश्च विषमा यथैव गिरयस्तथा ॥ ७९

(second time) पचनदान्, G₂ जानपदान् C_v आरुदे-
जान्पाचनदान्धिगस्तु

75 ^a) B₅ om आ Some MSS पचालेभ्यः,
B₁ s-5 D₁ s 7 प(B₁ s 5 पा)चालेभ्यः, D₂ जागला,
S पांचाला (M₁ लान्) (for पाञ्चालेभ्यः) D₈ कौरवो
K₈ D₈ नैमिषेया, S शाश्च — ^b) V₁ B₁ s-5 Da₁ Dn₁
D₁-7 T₂ M₃ [ए]तेप्यथ B₂ [ए]ते प्रति, D₈ वैतेप्यथ,
G₁ M [ए]वाप्यनु, G₂ [ए]वानु (for [ए]वाप्यथ) S₁
K₂ मत्स्याश्चैव * * * * *, S₂ मत्स्याश्चैके पुत्र जानति धर्मं,
K₁ मत्स्याश्चैकेप्यत्र जा, K₈ 4 मत्स्याश्चैतेष्वथ जा, D₈
मत्स्याद्वैतेप्यथ जा T₁ मत्स्याश्च वै ह्यनुजा — ^c) K₈ V₁
B Da₁ Dn₁ D₁-7 T₁ s G M अ(B₁ त)थोदीच्याश्च, K₄
कलिङ्गकाश्च K₈ झगका, B₅ श्रोगणा, Da₁ D₁ s चागदा,
Dn₁ चागक, T₁ s G M चेदयो (for चाङ्गका) D₈
अधा(wf l:n थ)दीच्या मागधाश्चागकाश्च, T₂ अतो
दिव्यास्त्वागकमागधाश्च — ^d) After शिष्टान्, M₃
(wrongly) repeats 74^a-75^a S₁ K₂ शिष्टास्त्वधर्मान्,
K₈ शिष्टानध, D₈ शिष्टा धर्मान् (for न्धर्मान्) Ca cites
शिष्टान् (as in text), Co शिष्टा K₈ T₂ Ca वृद्धान्, M₁
गृद्धान्, Co वृद्धा (as in text) K₄ शिष्टास्त्वधर्मानुपजीवति
वृद्धा Ca cites उप (as in text)

76 ^a) K₄ D₈ प्राची, B₂ प्रतीची (hypermetric),
Co प्राचीम् (as in text) D₈ प्राचीसमाश्रिता T₁ श्रुता,
G₂ सता, Co श्रिता (as in text) T₈ G₂ s [आ]दित्या
(for देवा) — ^b) B₂ जातवेगा (for वेद) — ^c)
Dn₁ पितृभिर्, Co पितर (as in text) S दक्षिणा (G₂
णा) पितृभिर्गुं (G₂ भि क्ल)सा — ^d) D₁ (also as in
text) शुभेन D₇ शुभकर्मणा

77 ^a) T₁ पृथिवीं वारुण T₂ पाशी (for पाति)
— ^b) Dn₁ पौलोमान् (for पालयन्) D₈ वसुधा, D₈
असुराद् (for रान्) S (except T₂) बहून् (for बली)
K₈ V₁ B Da₁ D₁-5 7 पालयान् सुरान्बली — ^d) K₄
ब्राह्मण्यो, B₅ ब्रह्मणो, D₂ ण्या, D₈ ण्यै, S ब्रह्मा च (for
ब्रह्मण्यो) B₁ s 4 D₁ s 4 7 ब्राह्मणै सह रक्षति (D₁ पालय),
Dn₁ ब्रह्मणो सह * * *

78 ^a) S₂ K₂ रक्षा पिशाचान् M₁ यश्च पिशा S₂
हिमवन् — ^b) K₁ D₂ गुह्यका K₂ गुह्यकानां धमादन
(sic) — For 78^{ab}, B₁-4 Da₁ Dn₁ D₁ s-5 7 T₂ subst

395* तथा रक्ष पिशाचाश्च हिमवन्त नगोत्तमम् ।

गुह्यकाश्च महाराज पर्वत गन्धमादनम् ।

[(L 1) B₂ D₁ रक्षा (D₁ क्ष) Dn₁ हि, T₂ वै (for
च)]

— ^c) K₄ D₂ T₁ G₁ 2 M ध्रुव, Co ध्रुव (as in text)

— ^d) K₈ श्रील्लोकान् (submetric), V₁ B Da₁ D₁ s-7
T₁ s G M विष्णु पाति, Dn₁ विष्णुलोक, D₂ लोकान् T₂
लोक पाति (for विष्णुर्लोकान्) K₈ सनातन, V₁
सुनिश्चित, B₅ D₈ ह्यनिदित, S (except T₂) सुरोत्तम
(T₁ मान्) (for जनार्दन) — After 78, M₂-4 ins

396* नैव पाञ्चनदान्पापान्समदान्पाति कश्चन ।

M₂-4 ins after 396*, T₁ s G M₁ after 78, an
addl colophon [Adhy name T₁ M₂-4 शस्यविवाद
— Adhy no (figures, words or both) T₁ s G M
38]

79 Before 79 S ins कर्ण उवाच — ^a) K₂
इक्षितज्ञश्च Ca o cite इक्षितज्ञा (as in text) T G₁ s
M तु (for च) D₈ मगधी, M₂ मागधा V₁ B₂ s Dn₁
D₈ मा(B₂ Dn₁ म)गधा इक्षितज्ञाश्च, G₂ भावज्ञा मगधा
प्रोक्ता C_v पार्वतीयाश्च विषमा — ^b) K₂ प्रेक्षितज्ञश्च, V₁
D₈ प्रेक्षितज्ञाश्च G₂ इक्षितज्ञाश्च (for प्रेक्षितज्ञाश्च) S तु
(for च) K₈ 4 V₁ B₁-s 5 Da₁ D₁-5 कोश(B₁ ष)ला
D₈ कौशला, G₁ कौसला — ^c) S₂ अर्धोत्थ, G₁ अर्धोक्ता
S₂ B₂ s D₇ कुरुपचाला — ^d) S₁ K शाल्वा (K₁ ल्वा),
D₈ शल्या S K₄ कृष्णा(S₁ ल्वा)नुशासिन, K₂ s Da₁
D₁ s 8 Ca कृष्णानुशासना(K₂ सिन), Dn₁ कृत्स्नानुशा
सनात्, D₈ शासिन Co कृत्स्नानुशासना (as in text) S
सर्वोक्ता (T₁ तया) द(G₂ दा)क्षिणापथा — ^e) B₂
पापतीयास् T₁ G₁ 2 M तु (for च) T₁ विज्ञेया (for
विषमा) — ^f) B₅ तथैव, T₁ यथा च (for यथैव) S
K₁ 2 2 T₂ निरयस् (K₄ यास्), V₁ D₈ 4 7 शिबयस् (for
निरयस्)

सर्वज्ञा यवना राजञ्जराश्चैव विशेषतः ।

म्लेच्छाः स्वसंज्ञानियता नानुक्त इतरो जनः ॥८०

प्रतिरब्धास्तु बाह्लीका न च केचन मद्रकाः ।

स त्वमेतादृशः शल्य नोत्तर वक्तुमर्हसि ॥ ८१

एतज्ज्ञात्वा जोषमास्व प्रतीपं मा स वै कृथाः ।

स त्वा पूर्वमहं हत्वा हनिष्ये केशवार्जुनौ ॥ ८२

शल्य उवाच ।

आतुराणां परित्यागः स्वदारसुतविक्रयः ।

अङ्गेषु वर्तते कर्णं येषामधिपतिर्भवान् ॥ ८३

रथातिरथसख्याया यत्त्वा भीष्मस्तदाब्रवीत् ।

तान्विदित्वात्मनो दोषान्निर्मन्युर्भव मा क्रुधः ॥८४

सर्वत्र ब्राह्मणाः सन्ति मन्ति सर्वत्र क्षत्रियाः ।

वैश्याः शूद्रास्तथा कर्णं स्त्रियः साध्व्यश्च सुव्रताः ॥८५

C 8 2114
B 8 45 42
K 8 38 40

80 °) D₈ (m as in text) याजिवा (for यवना)
— °) B₁ म्लेच्छान् K₂ B₅ Dn₁ D₂ 6 T₁ 8 G M
स्वसंज्ञानिर(K₂ य)ता B₄ म्लेच्छाश्च सज्ञानियता, T₂
म्लेच्छा स्वयं ज्ञानरता Ca c oite सज्ञा — °) S K₄
विरक्त, S₂ (sup lin) K₁ अनुक्त, K₂ * * रक्त (for
नानुक्त) K₈ V₁ B D₁ Dn₁ D₁-7 T₁ 8 G M नानुक्तमि
(K₈ B₅ Dn₁ नुक्त इ, M₈ रक्तमि)तरे जना T₂ ननु
त्वमितरे जना Ca c otes नानुक्तम् and इतरे

81 °) K₁ आप्रतिद्यास्, K₄ प्रतिरब्धास्, B₁ 2 4 D₈ 4 7
रथास्, B₈ 5 Dn₁ D₂ ब(D₂ न)द्धास्, D₈ बुद्धास्, S
लब्धास्, Ca रब्धास्, (as in text) K₈ B₂ Dn₁ D₂ 3
T₂ च (for तु) S K₁ 2 4 Dn₁ बाह्लीका, K₈ V₁ B D₁
D₁ 2 4 5 7 वाही Cv प्रतिरब्धास्तु बाह्लीका (as in text)
— °) K₄ B₈ केन च, D₁ D₁ 5 8 केवल (for केचन)
— °) M₁ तत् (for स) D₈ T₁ M₁ एतादृश S₂ D₄
शल्य, B₂ शल्य — °) T₁ M मा प्रब्रूयास्त्वमुत्तर, T₈ G
मा ब्रूयाच् (G₂ द्वा)व्यमुत्तर — After 81, S K₂-4 V₁
BD T₂ ins

397* पृथिव्या सवदेशाना मद्रको मलमुच्यते ।

[V₁ पृथिव्या S K₁ 2 D₁ D₁ 5 मद्रका K₈ B₅
D₂ 6-8 मल (for मलम्) K₄ मद्रकौशलमुच्यते (for the
posterior half)]

K₄ BD cont

398* तथा स्त्रीणा च सर्वासा मदिका मल उच्यते ।

[D₈ तथैव स्त्रीणा सर्वासा (for the prior half) B₁
मल]

K₄ B D cont S K₂ 3 V₁ ins after 397* K₁ after
81

399* सीधो पानं गुस्तल्पावमर्शौ

अणुहत्या परवित्तापहारः ।

[(L 1) K₈ B₅ D₁ Dn₁ D₁ 5 6 8 सीधुपान, V₁
सीधु K₈ Dn₁ D₂ 6 गुस्तल्पावमर्शौ (K₈ शौ) — (L 2)
S K₁ 2 4 अणुहत्या K₄ परवित्तापहार, Dn₁ D₂ 6 ब्राह्मणस्ता
(Dn₁ स्यात्)]

— After the above, N repeats 74^{ab}

82 °) K₈ Dn₁ T₂ एव (for एतज्) B₄ श्रुत्वा (for
ज्ञात्वा) V₁ जोषमाश्रु, Dn₁ जोषमास्थ, Ca जोषमास्व
D₈ तज्ज्ञात्वा जोषमास्व (submetric) — °) K₈ प्रतीप मा
स वक्तव्या, T₂ मा स चैवोत्तर वद Ca c oite प्रतीप (as
in text) — °) K₈ मत्वा, V₁ B Dn₁ D₂-4 7 8 मा त्वा,
K₁ D₈ मा त्वा, D₁ D₁ 5 मा त्वा, T₂ त्वा तु (for स त्वा)
— °) S₂ न द्विष्ये (sio) — For 82 S (except T₂)
subst

400* एव ज्ञात्वा जोषमास्व प्रतीप

मा स कुप्य पापभृता वरिष्ठ ।

पूर्वं हत्वा त्वा सपुत्र बलैश्च

पश्चादस्यै वासुदेवार्जुनौ च ।

[(L 1) T₁ मत्वा (for ज्ञात्वा) T₈ G₈ प्रतीपे, G₂ पो
— (L 2) T₁ मासान् (for मास) T₁ कुप्य, T₈ G M₁
कुप्य, M₂-4 कुप्य (for कुप्य) T₁ पापभारे G₁ M₂-4
वरिष्ठ, M₁ ष — (L 4) G₁ 2 पश्चादस्यै (G₂ स्ये)]

83 S (except T₂) transp 83 and 84 G₁ om
83^{ab} After the ref, B₂ reads 8 36 14°-21^b
— °) S₂ (S₂ sup lin as in text) K₂ 4 उत्तराणा T₈
G₈ परित्याग — °) K₁ 2 सुदारसुतविक्रय, K₄ D₈
स्वदारासुत, S (except T, G₁ om) स्वदाराणा च विक्रय
(T₈ G₈ य) — °) S K₁ 2 4 अङ्गेषु विद्यते, V₁ B₁ 2 4
D₈ 4 7 अङ्गे प्रवर्तते, D₁ पु वर्तत (sio) — °) T₁ 2 एषाम्
(for येषाम्) T₁ अथ (for अधि)

84 For the incident of 5 165 3-6 S
(except T₂) transp 83 and 84 — °) G₁
सख्याना — °) K₈ यत्त्वा, V₁ B D (except Dn₁)
T₂ 3 G₈ यत्त्वा, G₂ स तु, M₁ यतो (for यत्त्वा) T₁
तथा (for तदा) S (except T₂) [ऊ]चिवान् (for
[अ]ब्रवीत्) — °) V₁ तद् (for तान्) — °) D₈ कुप्य
मा, D₈ G₁ मा क्रुधा (D₈ च), T₁ मा क्रुथा (for मा
क्रुध) D₂ निर्मन्युर्भवता ध्रुव

85 °) K₈ V₁ B D₁ D₁-3 S (except T₂) क्षत्रिया
सन्ति सर्वत्र (V₁ D₁ D₁ 2 5 8 T₈ G श) Dn₁ सर्वत्रैव
हि क्षत्रिया — °) D₈ वैश्य — °) T₁ सत्यत्र, T₈ G M
स (M₁ स)त्यश्च (for साध्व्यश्च)

C 8 2115
B 8 45 43
K 8 38 41

रमन्ते चोपहासेन पुरुषाः पुरुषैः सह ।
अन्योन्यमवतक्षन्तो देशे देशे समैथुनाः ॥ ८६
परवाच्येषु निपुणः सर्वो भवति सर्वदा ।
आत्मवाच्यं न जानीते जानन्नपि विमुह्यति ॥ ८७

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिंशत्तमोऽध्याय ॥ ३० ॥

संजय उवाच ।

कर्णोऽपि नोत्तरं प्राह शल्योऽप्यभिमुखः परान् ।
पुनः प्रहस्य राधेयः पुनर्याहीत्यचोदयत् ॥ ८८

86 G₂ om 86-87 — ^a) B₂ रमति, G₁ रण ते (for रमन्ते) K₁ सोपहासेन, D₈ योप, T₁ चोपहाश्चैव, T₈ G₁ s M हास्येन (M₁ स्नेन) — ^b) D₂ s m सगता T₁ पुरुषान् — ^c) K₈ अवतक्षतो, V₁ Dn₁ D₈ T₂ अभिभूतं (T₂ त्व्यं)तो B₁ s s अवरक्षतो, B₂ अतिभक्षतो, D₈ अवतक्षते (sic), C₆ तक्षन्त (as in text) D₁ (marg) 2 अन्योन्य (D₂ न्य) सर्वत क्षा (D₂ क्ष)ता, T₁ s G₁ s अन्योन्येन मदक्षी (T₈ G₈ ह्नी)वा, M अन्यो-येन मता क्षाता — ^d) K₄ समैथुन B₂ s समैथुन (B₅ न), Dn₁ D₂ s S (G₂ om) च मैथुने (D₂ ना, M₁ न) C_v as in text

87 G₂ om 87 (of v 1 86) — ^a) B₂ D₈ परवाच्येषु, C₆ o वाच्येषु (as in text) — ^b) B₂ Dn₁ D₂ आत्मवाच्य, B₅ वाचा S (G₂ om) जानाति — ^c) K₁ न स्वह्यति (sic), K₈ विमुच्यति, V₁ Dn₁ D₈ न बुध्यति, B Da₁ D₁ s- 7 T₁ च मुह्य (Da₁ D₁ s च्य)ति, T₂ न वाच्यते, T₈ G M₂-4 च (T₈ G₈ न) मुह्यते G₁ विमुह्यते M₁ *मुह्यते C₆ oites मुह्यति — After 87, K₄ V₁ B (except B₈) Da₁ Dn₁ D₁ s (lines 1-6 on marg) s-7 S (T₂ om lines 1-4 and 7) ins

401* सर्वत्र सन्ति राजान् स्व स्व धर्ममनुवता ।
दुर्मनुष्यान्निगृह्णन्ति सन्ति सर्वत्र धार्मिका ।
न कर्णं देशसामान्यात्सर्वं पापं निषेवते ।
यादृशा स्वस्वभावेन देवा अपि न तादृशा ।
संजय उवाच ।

ततो दुर्योधनो राजा कर्णशल्याववारयत् । [5]
सखिभावेन राधेय शल्यं स्वाञ्जल्यकेन च ।
ततो निवारित कर्णो धार्तराष्ट्रेण मारिष ।

[(L 1) Om in G₂ B₂ s सर्वे वसति (B₅ ते) (for सर्वत्र सन्ति) — (L 2) Om in T₁ Da₁ D₁ s दुर्मनुष्य V₁ न गृह्णति, T₈ G M निगृह्णत Da₁ D₁ s न हि (for सन्ति) — (L 3) B₂ स (for न) M₁ देशा (for देश) K₄ सामान्यान्, Da₁ D₁ s समयात् M₁ मामा-या D₁ सर्वे, D₈ M₁ सव T₁ G₂ सर्वे (for सर्व) L₅ पापैर् (for पाप) B₂ निषिच्यते B₅ निषेयते, D₈ निषेधते T₁ तु कुर्वते (for निषेवते) — (L 4) V₁ तु स्वभावेन, B₅ स्वप्रभा Da₁ D₁ s च स्वभा, S (T₂ om) स स्वभा (for स्वस्वभा) B₁ देशा, Dn₁ ते वा (for देवा) D₈ च (for न) T₁ s G₁ s M देवास्तादृशांश्चि (M₁ शा वि)दु, G₂ ते देवास्तादृशांश्चिदु (for the post half) — V₁ B₁ s om संजय उवाच B₁ om lines 5-7 — (L 5) T₂ कर्णं शल्यं च वारयत् (for the posterior half) — (L 6) G₂ कर्णं (for शल्य) K₄ T G M₁ सौजन्यकेन, V₁ B₂ s Da₁ D₈-7 स्वाजन्य (B₂ ल)केन, M₂-4 स्वाभिजनेन D₁ s शल्य स्वाजन्य केशव (D₄

चन) (for the posterior half)]

88 S (except T₂) om 88^{ab} — ^a) D₁ om [S]पि V₁ प्रादात् (for प्राह) — ^b) K₈ D₄ [अ]भिमुखा (D₄ ख), V₁ सुमुख D₈ [अ]भवत् (for परान्) — ^c) V₁ BD T₂ तत (for पुन) K₈ राधेय T₁ s G M प्रहस्य (G₂ सहा) तत्र राजेंद्र — ^d) K₈ [अ]नोदयत् D₄ [अ]चोदयत्, D₈ T₂ [अ]वोचत् T₁ s G M याहि शल्येत्यचोदयत् (M₈ स्ववोचत्) — After 88, K₄ V₁ B₁ s Da₁ D₁ s s ins

402* इदं तव मयाख्यातं क्षिप्तेन न त्वसौहृदात् ।

[V₁ Da₁ D₁ s क्षात (for [आ]ख्यात) B₁ प्रक्षिप्तेन (for क्षिप्तेन न) K₄ तव (for न तु)]

— On the other hand T₁ G₁ s M ins after 88 T₈ G₈ after 411*

403* ततः प्रयान्तं राधेयं मद्राजं स्यान्नृप ।

अवस्फूर्ज्य इदं वाक्यमब्रवीत्कुलसन्निधौ ।

चमू तवेमा विपुला समृद्धा

मसख्येयामश्वनराकुला च ।

तथा प्रवेष्टा समरे धनजय

[5]

कक्षं दहन्दीस इवाश्रयाशी ।

रथे स्थितौ वीर रणे वरेण्यौ

सिंहस्कन्धौ लोहितपद्मेनौ ।

द्रष्टा भवानद्यं विना प्रयत्ना

तथा हि मे शकुना वेदयन्ति ।

[10]

[(L 2) T₁ अथभूय (sic), T₈ G₂-4 अवधूय (for स्फूर्ज्य) — Lines 3-6 = lines 1-4 of 415* — (L 3) T₁ M₂-4 चमूत् — (L 4) G₁ अश्वतराकुला (for नरा) M₂-4 संरथे गजैरश्वनराकुलं च — (L 5) M यदा (for तथा) — (L 6) T₈ G₈ कथ (for कक्ष) T₁ M₂-4 इवाश्रयाशय, T₈ G₈ अयाशी, G₂ शयोषि (for अयाशी) — T₂ reads lines 7-10 after 415* — (L 7) M₁ रणे (for रथे) G₁ स्थिते T₈ G₂ s वीरवरौ (for वीर रणे) T₈ रथे वीरवक्रावरेणौ (sic) — (L 9) T₁ प्रयत्न, G₂ प्रयुक्ता (for प्रयत्नात्) — (L 10) G₂ इमे (for हि मे) T₈ G₈ चोदयति (for वेद)]

— After the above, T₂ read 8 31 53-54, T₈ G₈ read 8 31 53, G₁ M₁ 8 31 53^a-55^b, all these MSS repeating the portion in its proper place

Colophon om in B₅ T₁ s G M — Adhy name B₂ Dn₁ D₈ शल्यसवाद, B₄ Da₁ D₁ s 7 कर्णशल्यसवाद, T₂ शल्यसवादविराम — Adhy no (figures, words or both) S₂ 30 (as in text), K₈ B₁ 45, Da₁ D₅ 56, D₄ 36, D₆ 46, T₂ 40

३१

संजय उवाच ।

ततः परानीकमिदं व्यूहमप्रतिम परैः ।

समीक्ष्य कर्णः पार्थानां धृष्टद्युम्नाभिरक्षितम् ॥ १

प्रययौ रथघोषेण सिंहनादरवेण च ।

वादित्राणां च निनदैः कम्पयन्निम मेदिनीम् ॥ २

C 8 2123
B 8 46 2
K 8 41 2

The sequence of stanzas in this Adhy in S (except T₂) is so complicated that it is given here in a tabular form for the guidance of the reader

T ₁	T ₂ G ₂	G ₁	G ₂	M ₁	M ₂₋₄
53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b
55 ^{ca}	55 ^{ca}		55 ^{ca}		55 ^{ca}
40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b
417*	417*	417*	417*		
				43 ^{ca}	43 ^{ca}
44-51	44-51	44-51	44-51	44-51	44-51
39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b
39 ^{ca}	39 ^{ca}	39 ^{ca}	39 ^{ca}	39 ^{ca}	39 ^{ca}
419*	419*	419*	419*	419*	419*
52	52	52	52	52	52
56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b
	67 ^{ca}	67 ^{ca}	67 ^{ca}	67 ^{ca}	67 ^{ca}
423*	423*	423*	423*		
68	68	68	68	68	68
Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon
App I	App I	App I	App I		
(No 14, 15)	(No 14, 15)	(No 14, 15)	(No 14, 15)		
1-4	1-4	1-4	1-4	1-4	1-4
App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)
	22 ^{ca}	22 ^{ca}	22 ^{ca}	22 ^{ca}	22 ^{ca}
	405*	405*	405*	405*	
	22 ^{cf}	22 ^{cf}	22 ^{cf}	22 ^{cf}	22 ^{cf}
24 ^{ca} only	24	24	24	24	24
406*	406*	406*	406*	406*	406*
5-36	5-36	5-36	5-36	5-36	5-36
411*	411*	411*	411*	411*	411*
Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon

31

1 °) Dn₁ om ततः Ś₂ K₁ 8 4 B₅ Dn₁ D₈
T₂ G₁ 3 परानीकमिदं, B₁₋₄ D₁ D₁₋₇ सह, T₁ मभि, T₂
जित (for मिद्) — °) D₈ (by corr) व्यूह, T₂ G₂

35

रूप (for व्यूह) B D₁ D₁ 8-5 7 कृत, S (except
T₂) सहत् (for परै) — °) T₁ पांडविना (sic) (for
पार्थाना)

2 °) T₁ शखवादित्रघोषेण

[.273]

C 8 2124
B 8 46 3
K. 8 41 3

वेपमान इव क्रोधाद्युद्धशौण्डः परतपः ।
प्रतिव्यूह महातेजा यथावद्भरतर्षभ ॥ ३
व्यधमत्पाण्डवी सेनामासुरी मघवानिव ।
युधिष्ठिर चाभिभवन्नसपत्न्यं चकार ह ॥ ४
धृतराष्ट्र उवाच ।

कथं संजय राधेयः प्रत्यव्यूहत पाण्डवान् ।
धृष्टद्युम्नमुखान्वीरान्भीमसेनाभिरक्षितान् ॥ ५
के च प्रपक्षौ पक्षौ वा मम सैन्यस्य सजय ।
प्रविभज्य यथान्याय कथं वा समवस्थिताः ॥ ६

कथं पाण्डुसुताश्चापि प्रत्यव्यूहन्त मामकान् ।
कथं चैतन्महायुद्धं प्रावर्तत सुदारुणम् ॥ ७
क च बीभत्सुरभवद्यत्कर्णोऽयाद्युधिष्ठिरम् ।
को हर्जुनस्य सानिध्ये शक्तोऽभ्येतुं युधिष्ठिरम् ॥ ८
सर्वभूतानि यो ह्येकः खाण्डवे जितवान्पुरा ।
कस्तमन्यत्र राधेयात्प्रतियुध्येज्जिजीविषुः ॥ ९

सजय उवाच ।

शृणु व्यूहस्य रचनामर्जुनश्च यथा गतः ।
परिदाय नृपं तेभ्यः संग्रामश्चाभवद्यथा ॥ १०

3 ^a) T₈ G₁ ३ वेपमानभुज (for न इव) — ^b) Dn₁ युद्धशौण्डे (s₁₀), C₆ शौण्ड (as in text) Ca cites शौण्ड Dn₁ ३ प्रतापवान् (for परतप) — ^c) K₁ T₁ M₁ प्रतिव्यूह (M₁ ह) B₂ महाराजा (for तेजा) — ^d) K₁-३ भरतर्षभ

4 ^a) D₂ विधिमत् (for व्यध) S₂ सुनाम् (for सेनाम्) — ^b) T₂ चासुरी — ^c) K₄ वा (for च) V₁ Da₁ D₁ ३ [अ]भ्यपत्तद्, B D₈ ४ ६ ७ [अ]भ्य(B₁ व्य, B₂ थ)हनद्, D₂ [अ]भिवनद् (s₁₀), D₈ [अ]भ्यभवन्, T₁ M₁ [अ]प्यवदन् T₂ [अ]भ्यधावन्, G₁ [अ]भिहवन् — ^d) B₂ D₆ अपसव्या, G₁ शपसव्या (s₁₀) — After 4 S (except T₂) ins a passage given in App I (No 6)

5 G₂ repeats 406* and st 5-24 after 24 — ^a) K₃ राधेय Ca as in text — ^b) G₂ प्रतिव्यूहत, M₁ २ प्रत्यव्यूहत — ^c) D₈ (before corr) धृष्टद्युम्नसुतान् V₁ B₅ Da₁ Dn₁ D₁ ३ ६ T G₂ (second time) सरथे, B₁ २ ४ D₂-४ ७ सर्वान्, G₁ २ (first time) ३ M सखे (for वीरान्) — ^d) S₂ रक्षतान् — After 5, K₄ V₁ B₂ ३ D (except D₂ ४ ३) ins

404* सर्वानेव महेष्वासानजयानमरैरपि ।

[K₄ सर्वान्येव B₂ अजनिष्यान् (s₁₀) (for अजय्यान्)]

6 ^a) V₁ B₅ Da₁ Dn₁ D₁ ३ ३ transp प्रपक्षौ and पक्षौ B₅ D₆ च (for वा) Dn₁ T₁ ३ G (G₂ both times) M के वा (Dn₁ च) पक्षे प्रपक्षे वा (T₈ G [G₂ first time] च), T₂ के पक्षे प्रतिपक्षे वा — ^b) K₁ ३ समसैन्यस्य, D₄ भीमसेनस्य (for मम सैन्यस्य) K₂ Dn₁ सजय — ^c) K₃ स विभज्य, D₆ प्रविभज्य (for भज्य) S K₂ यथान्याय — ^d) K₃ सा (for वा) D₆ समुपस्थिता, D₈ [आ]त्ममुपस्थिता T₁ G₁ ३ (both times) M अवतस्थु सुदक्षिता, T₂ तन्ममाचक्ष्व सजय

7 ^a) S₂ पाण्डुसुतश्च, Da₁ Dn₁ D₆ सुतांश्च V₁ Dn₁

T₂ वा (for च) — ^b) S₂ D₁ M प्रत्यव्यूह (M ह) त, G₂ (both times) प्रतिव्यूहत D₂ मामक D₆ कौरवान् (for मामकान्) — ^c) B Da₁ D₁ ३-५ ७ चैव, D₆ T₁ वैतन्, G₂ (second time) च तन् (for चैतन्) K₃ B Da₁ D₁-५ ७ ३ T₈ G (G₂ both times) M महद्युद्ध, T₁ ममायुद्ध

8 ^a) K₂ ३ T₁ भी (K₃ वि) भत्सुर् — ^b) K₁ कर्णोऽयाद्युधिष्ठिर, K₃ य कर्णोऽयाद्यु (corrupt), B₂ Dn₁ D₈ यत्कर्णोऽयाद्यु, B₈ कर्णोऽयाद्याद्यु, T₁ M₂-४ कर्णोऽयासी युधिष्ठिर, T₈ G₂ (first time) ३ कर्णो यत्र युधि स्थित (G₂ [second time] विष्ठिर), G₁ २ (second time) M₁ कर्णे (G₁ २ र्णो) वासीयुधिष्ठिर Ca cites यत् (as in text) — ^d) K₁ Da₁ शक्तोऽभ्येतु (Da₁ त), K₃ शक्तोऽभ्येतु च, T₁ २ G₁ २ (both times) शक्तो जेतु

9 ^b) G₂ पाण्डवो (for खाण्डवे) — ^c) G₁ कथम् (for कस्तम्) V₁ B Da₁ D₁-७ T₈ G₁ ३ अन्यस्तु (for अन्यत्र) T₁ राधेया, G₂ (second time) राधेयो — ^d) Dn₁ प्रतिशयात् (s₁₀), D₆ M विध्येत्, T₂ यायात्, G₂ (second time) विध्यज् (for युध्येज्)

10 ^a) D₅ रचनम् — ^b) K₃ B₁-३ D₄ ३ (sup in as in text) T₈ G (G₂ both times) M अर्जुनस्य, Dn₁ T₂ अर्जुनेन K₃ तथा, T₂ मया (for यथा) K₃ [आ]त्मन, Dn₁ [आ]हवे, T₂ श्रुत, T₈ G (G₂ both times) गत (for गत) — ^c) K₃ V₁ Dn₁ D₆ परिहाय (Dn₁ र्य), K₄ परदाय, B Da₁ D₂-४ ७ S (G₂ both times) परिवार्य, C₆ दाय (as in text) S (except T₂, G₂ both times) नृपान् K₁ C₆ स्वेभ्य, K₃ D₈ येभ्य, B Da₁ D₁ ३-५ ७ स्व स्व, S (except T₂, G₂ both times) सर्वान् (for तेभ्यः) C₆ परिवार्य नृप स्व स्व — ^d) T₂ संग्राम K₃ ४ भवद् G₂ (second time) transp भवत् and यथा B₄ तदा (for यथा) B₈ यथा युद्धमवर्तत

कृपः शारद्वतो राजन्मागधश्च तरस्त्रिनः ।
 सात्वतः कृतवर्मा च दक्षिणं पक्षमाश्रिताः ॥ ११
 तेषां प्रपक्षे शकुनिरुलूकश्च महारथः ।
 सादिभिर्विमलप्रासैस्तवानीकमरक्षताम् ॥ १२
 गान्धारिभिरसभ्रान्तैः पार्वतीयैश्च दुर्जयैः ।
 शलभानामिव ब्रातैः पिशाचैरिव दुर्दशैः ॥ १३
 चतुर्विंशत्सहस्राणि रथानामनिवर्तिनाम् ।
 सशसका युद्धशौण्डा वाम पार्श्वमपालयन् ॥ १४
 समुचितास्तव सुतैः कृष्णार्जुनजिघासवः ।

तेषां प्रपक्षः काम्बोजाः शकाश्च यवनैः सह ॥ १५
 निदेशात्सुतपुत्रस्य सरथाः साश्वपत्तयः ।
 आह्वयन्तोऽर्जुनं तस्थुः केशवं च महाबलम् ॥ १६
 मध्येसेनामुख कर्णो व्यवतिष्ठत दक्षितः ।
 चित्रवर्माङ्गदः स्रग्वी पालयन्ध्वजिनीमुखम् ॥ १७
 रक्ष्यमाणः सुसरब्धैः पुत्रैः शस्त्रभृता वरः ।
 वाहिनीप्रमुख वीरः सप्रकर्षन्नशोभत ॥ १८
 अयोरतिर्महाबाहुः सूर्यवैश्वानरद्युतिः ।
 महाद्विपस्कन्धगतः पिङ्गलः प्रियदर्शनः ।

C 8 2141
B 8 46 19
K 8 41 32

11 ^b) Ś1 (by corr) K1 4 D7 मागधाश्च, K8 Da1
 मगधाश्च — ^c) Dn1 om सात्वत Ca cites सात्वत
 — ^d) Dn1 दक्षिणो, D2 दक्षिणे B2 पथम्, T2 पार्श्वम्
 (for पक्षम्) B1 D2 आश्रिता

12 ^a) B5 प्रपक्षौ T2 शकुनिम् — ^b) T2 G (G2
 first time) महाबल (for रथ) — ^c) D2 विमल
 पार्श्वम्, T2 विपुलप्रासैस्, M1 विपुल प्रा — ^d) V1 T1
 G2 (second time) M2-4 तदानीकम्, B2 5 T2 M1 तद् ,
 D2 स्त्र चा (for तवानीकम्) K1 Dn1 D2 M1 अरक्षत
 (Dn1 त, M1 ता), D8 अरक्षिता, T1 अरक्षितान् T3
 G (G2 first time) तदानीमभ्यरक्षता

13 ^a) B5 असभ्रात V1 D2 6 गाधारैरति (D8 मि)
 सभ्रातै Da1 D1 5 रैरप्य (Da1 थ)स, T3 G (G2 both
 times) रैश्चाप्यस — ^b) Ś K1 2 4 पार्वतीयैश्च G2
 (second time) तु (for च) B5 च दुर्जनैः, Dn1 T2
 सुदुर्जयै — G2 (first time) om 13^{ad} — ^c) K3 4
 Dn1 D1 3 T2 M4 दुर्दशैः, T1 दुर्जयै G2 (second time)
 विशालैरिव दुर्दशै

14 ^a) V1 B (except B2) D (except D8) T1 3 G
 (G2 both times) M चतुर्विंशत्सहस्राणि, T2 चतुर्विंशत्सह
 — ^b) Ś2 आनिवर्तिना, B2 अनुव — ^c) Some MSS
 सससका — ^d) V1 B5 Dn1 D8 T1 2 M1 वामपार्श्वम्,
 D8 T3 G (G2 first time) वाम पक्षम्

15 ^a) K1 समुच्चितास, K8 D2 स्थितास, K4 V1
 B D3 4 7 G2 (second time) Ca समन्वितास, Da1 D1 3
 समास्थितास, Dn1 समुत्तास, D6 G2 (first time)
 समर्चितास, D8 M1 समुच्छितास, T1 सशसकास, T2 सर
 क्षितास, T3 G1 3 समुद्धितास (for समुचितास) Ś1 K2
 *व*तै, K1 स विकृता (for तव सुतै) — ^b) Dn1 T2
 कृष्णार्जुनजिघासया, D8 हृष्टार्जुनजिघासव — ^c) Ś2 K4
 B5 Da1 D1 5 M2-4 प्रपक्षे, K3 V1 B1-4 D2-4 6 7 T G

(G2 both times) प्रपक्षा Ś1 K2-4 T1 G2 (second
 time) काम्बोजा, Ś2 काम्बोज, V1 कम्बोजा, M1 कम्बोजे
 — ^d) Ś2 V1 M1 शकैश्च, B2 शकाम्बा G2 (second
 time) शकश्च Dn1 स हि (for सह)

16 ^a) K3 V1 D3 T2 G1 निर्देशात्, M1 निर्देशा D8
 तव पुत्रस्य (for सुतपु) — ^b) T G (G2 both times)
 M2-4 सरथाश्चेभ, M1 सरमाश्चेत (sic) — ^c) T1
 केशवाश्च S (except T2, G2 both times) जिघासव
 (for महाबलम्)

17 ^a) K3 V1 B Da1 D1-3 मुखे (for मुख) Dn1
 सेनामुखस्य मध्ये तु, T1 3 G (G2 both times) M तत्
 सेनामुखे (T1 M1 खो) कर्णो, T2 सेनामुखे तत् कर्णो
 — ^b) K3 B1 3 4 Da1 D1-3 T1 3 G (G2 both times) M
 व्यव (B4 D2 पा) तिष्ठत, V1 B2 5 [अ]प्यवातिष्ठत K2
 दक्षिता Dn1 कर्णो तिष्ठत्सुदक्षित, T2 नृपातिष्ठत्स द
 — ^c) Dn1 D8 T2 धन्वी (for स्रग्वी) T1 हेमवर्णा
 गदस्त्रश्च — ^d) K3 ध्वजिनीमुखे, B D3 4 वाहिनीमुख

18 ^a) K3 V1 B1 2 5 Da1 Dn1 D2-4 6 8 G1 रक्षमाण
 (B2 5 जै) K3 तु सरब्ध, K4 सुसरब्धै (sic) — ^b)
 Dn1 अस्त्र (for शस्त्र) V1 B5 Dn1 D6 S (G2 both
 times) वरै (for वर) — ^c) V1 B1 3-5 D (except
 D8) T1 2 वाहिनी (B1 5 Da1 D2 4 5 T1 3 नीं) प्रमुखे Ś2
 वीरा, K3 वीर — ^d) T2 सप्रहर्षन् K4 D1 अशोभत,
 Dn1 T2 व्यरोचत

19 ^a) Ś2 (sup *in* as in text) अभ्यरतिर, K1
 Ca अत्यरति, K4 B1-4 D3 4 7 अभ्यवर्तन्, V1 D6 महा
 सत्त्वो D2 अधोवर्तिन्, T1 अनुजस्तु, T2 आयोधने, T3
 G1 2 (second time) 3 अशोकस्तु, G2 (first time) अशो
 भत B2 महाराज (for बाहु) — ^b) V1 B5 D6 G2
 (first time) चद्रवैश्वानरप्रभ, B1-4 Da1 D1 3-5 7 सूर्य-
 वैश्वानरप्रभ, Dn1 T1 2 वैश्वानरसमद्युति, T3 G (G2

C 8 2142
B 8 46 20
K 8 41 32

दुःशासनो वृतः सैन्यैः स्थितो व्यूहस्य पृष्ठतः ॥ १९
तमन्वयान्महाराज स्वयं दुर्योधनो नृपः ।
चित्राश्वैश्चित्रसनाहैः सोदरैरभिरक्षितः ॥ २०
रक्ष्यमाणो महावीर्यैः सहितैर्मद्रकेक्यैः ।
अशोभत महाराज देवैरिव शतक्रतुः ॥ २१
अश्वत्थामा कुरूणा च ये प्रवीरा महारथाः ।
नित्यमत्ताश्च मातङ्गाः शूरैर्मलेच्छैरधिष्ठिताः ।

second time) M चद्रवैश्वानरद्युति — ^a) B (B2 lacuna) Da1 D1 3-5 7 पिगाक्ष (for पिङ्गल) — ^e) K4 वृत्त, D6 महा (for वृत) — ^f) G2 (second time) तिष्ठत

20 K1 om 20 — ^a) K4 तमन्वयान्, T3 G (G2 (first time) तन्मध्ये स (for तमन्वयान्) K8 S (except T2, G2 first time) महाबाहु, Da1 D1 5 राज — ^b) G2 (first time) स्थितो (for स्वयं) M1 नृप — ^c) K8 B Da1 D1 3-5 M1 चित्राश्वैश्च (K8 श्वैः), T2 चित्रश्च (for चित्राश्वैश्च) V1 सेनाहै, G2 (second time) सनाह (for सनाहै — ^d) V1 B5 Dn1 D6 सोदरैर्, T2 सदारैर्

21 ^a) K3 Dn1 D2 6 रक्ष्यमाणो, G2 (first time) M रक्ष्यमाणैर् Dn1 D1 5 महावीर्यै — ^b) T2 M2-4 सहितो K8 Dn1 D1 5 मद्रकेक्यै, B5 मद्रकै सह G2 (both times) कै रथ (for केक्यै) — ^c) K3 महाराजा, V1 G2 (first time) बाहु (for राज)

22 ^b) B2 4 transp ये and प्रवीरा Da1 D1 5 च वीरा (for प्रवीरा) — S (except T1 2) read 22^{def} and 24 for the first time after App I (No 6) — ^c) V1 Dn1 T1 नित्य मत्ताश्च, G2 (first time) ये प्रमत्ताश्च B2 मातङ्गी, Ca गा (as in text) — ^d) T1 मुख्यैर्, G (G2 first and second time) M1 (first time) 2 (both times) 3 (first time) 4 (both times) मत्तैर्, M2 (second time) मुक्तैर् (for मलेच्छैर्) K8 B D2 4 7 8 T3 G2 M2-4 (all S MSS first time) समन्विता, V1 Da1 D1 5 8 समास्थिता (V1 गता, D1 हिता) (for अधिष्ठिता) — After the first occurrence of 22^{def}, T3 G M1 ins

405* आरोहणैर्महामात्रैस्तोमराङ्गशपाणिभिः ।

[T3 G2 आरोहकैर् G2 शरिभिः (for पाणिभिः)]
— ^a) S2 अनुयुस, Ca अन्वयुस (as in text) B5 तद्रथानीक, G2 (second time) ते दृढानीक T2 अथा न्वयुस्तथानीक. — ^f) K8 V1 Da1 D1 5 G2 (second time) रक्षत, T1 गर्जत (for क्षरन्त)

23 ^a) K1 2 V3 D2 G1 2 (first time) तैर्, T1 के

अन्वयुस्तद्रथानीक क्षरन्त इव तोयदाः ॥ २२
ते ध्वजैर्वैजयन्तीभिर्ज्वलद्भिः परमायुधैः ।
सादिभिश्चास्थिता रेजुर्द्रुमवन्त इवाचलाः ॥ २३
तेषां पदातिनागानां पादरक्षाः सहस्रशः ।
पट्टिशासिधराः शूरा बभूवुरनिर्वर्तिनः ॥ २४
सादिभिः स्यन्दनैर्नागैरधिकं समलंकृतैः ।
स व्यूहराजो विबभौ देवासुरचमूपमः ॥ २५ ।

(for ते) B8 D2 विजयतीभिर् — ^b) M वर्मिता (for ज्वलद्भिः) — ^c) T1 हार्दिभिश्च (for सादिभिश्च) Ca c oite सादिभिः (as in text) B4 छादिता (for आस्थिता) K2 रेणुर्, K8 रुजु (sio), T1 नागा (for रेजुर्) — ^d) T3 G1 2 (second time) धूमयाना, G2 (first time) M धूमयत (for द्रुमवन्त)

24 T1 3 G M read 24 (T1 24^{def} only) for the first time after the first occurrence of 22^{def}, G2 consequently reading the same thrice (cf v 1 5) — ^a) V1 Dn1 T1 2 (both second time) G1 (both times) 2 (second and third time) 3 (both times) M2-4 (second time) पदाता (Dn1 ती) नागाना, D2 रथाश्च — ^b) V1 पदरक्षा T3 G1 (both first time) 2 (all times) 3 (first time) M2-4 (all second time) समतत (for सहस्रश) — ^c) K8 पारदासीधरा, D5 पादिशालि, T1 (first time) पट्टिशासिधरा, T1 (second time) पट्टिशासीधरा, T2 पट्टै सासि, T3 G1 (both times) 2 (all times) 3 (both times) M2-4 (all second time) पट्टिशासि K8 सर्वै, Dn1 शूरा (for शूरा) — ^d) B2 4 Da1 D5 अनिवर्तिना T1 3 G1 (all first time) 2 (all times) 3 M (all first time) चापबाणमुसुठिन (G1 M2-4 भि) — T1 3 G M ins after the first occurrence of 24 G2 repeats after the second occurrence of 24

406* भिण्डिपालधराश्वैश्च शूलहस्ता सुचक्रिण ।

तेषां समागमो घोरो देवासुररणोपमः ।

[(L 1) T1 रथा (for धरा) T3 G2 कुल, M2-4 स्थूल (for शूल) T1 च, T3 G2 (both times) 3 स (for सु) — (L 2) G2 (second time) एषा (for तेषां)]

25 ^b) V1 Dn1 D6 T2 अश्वैश्च (for अधिक) S (except T2) पत्तिभिश्चाप्यलंकृतै — ^c) Dn1 सव्यूह राजा, T2 स व्यूह राजन् — ^d) S2 Dn1 D2 देवासुर-चमूपम, T2 M2-4 चमूपम, G2 देवराजचमूपम

बार्हस्पत्यः सुविहितो नायकेन विपश्चिता ।
 नृत्यतीव महाव्यूहः परेषामादधद्भयम् ॥ २६
 तस्य पक्षप्रपक्षेभ्यो निष्पतन्ति युयुत्सवः ।
 पत्यश्चरथमातङ्गाः प्रावृषीव बलाहकाः ॥ २७
 ततः सेनामुखे कर्णं दृष्ट्वा राजा युधिष्ठिरः ।
 धनजयममित्रघ्नेमेकवीरमुवाच ह ॥ २८
 पश्यार्जुन महाव्यूहं कर्णेन विहितं रणे ।
 युक्त पक्षैः प्रपक्षैश्च सेनानीकं प्रकाशते ॥ २९
 तदेतद्वै समालोक्य प्रत्यमित्र महद्बलम् ।
 यथा नाभिभवत्यस्मात्तथा नीतिर्विधीयताम् ॥ ३०
 एवमुक्तोऽर्जुनो राज्ञा प्राञ्जलिर्नृपमब्रवीत् ।
 यथा भवानाह तथा तत्सर्वं न तदन्यथा ॥ ३१

यस्त्वस्य विहितो घातस्तं करिष्यामि भारत ।
 प्रधानवध एवास्य विनाशस्तं करोम्यहम् ॥ ३२
 युधिष्ठिर उवाच ।
 तस्माच्चमेव राधेयं भीमसेनः सुयोधनम् ।
 वृषसेनं च नकुलः सहदेवोऽपि सौबलम् ॥ ३३
 दुःशासन शतानीको हार्दिक्य शिनिपुगवः ।
 धृष्टद्युम्नस्तथा द्रौणि स्वयं यास्याम्यहं कृपम् ॥ ३४
 द्रौपदेया धार्तराष्ट्राञ्छिष्टान्सह शिखण्डिना ।
 ते ते च तास्तानहितानस्माकं म्रन्तु मामकाः ॥ ३५
 सजय उवाच ।
 इत्युक्तो धर्मराजेन तथेत्युक्त्वा धनंजयः ।

C 8 2159
B 8 46 37
K 8 41 49

26 ^a) K₁ बार्हस्पत्य, D₂ पत्य, C₀ स्पत्य (as in text) M₄ स (for सु) — ^a) T₁ तदा च स, G₁ नृत्यन्निव (for नृत्यतीव) — ^a) S₂ K₄ B₅ D₂ ६ आददद्, T₁ आददाद्, T₃ G₁ ६ आदधाद् B₁₋₄ D₈ ४ transp आदधत् and भय
 27 ^a) D_{n1} पक्षा, M₁ पक्ष (for पक्ष) — ^b) K₃ D_{n1} निष्पततो, T₃ G₁ ६ निस्सरति (for निष्पतन्ति) — D_{n1} om 27^a-28^a — ^a) B (except B₄ D₂₋₄ ६ १ हस्त्यश्च (for पत्यश्च)

28 D_{n1} om 28 (of v 1 27) — ^a) D_{a1} D₁ ६ कर्ण K₃ सेनामुखे तदा कर्ण — ^b) T₂ राजन् — ^a) K₃ एक वीर, C₀ एक (as in text)

29 ^b) T₁ निहत (for विहित) — ^a) B₂ उक्त T₂ युक्त — ^a) K₃ सुरानीक, V₁ D_{a1} D₁ ६ साध्वनीक, B₁ २-६ D₈ ४ १ T₂ C_v परानीक, B₂ सह, D₂ ३ T₃ G₁ ६ M सारा, D₈ रथा T₁ वीरा, G₂ एका (for सेना)

30 ^a) D₂ त (for तत्) S₁ K₂ तदेतद्वेषमालोक्य, V₁ B₅ D_{n1} D₆ S त (B₅ D₆ त्व)स्समीपगत (B₅ जन) छेतत् — ^b) S₂ K₁ प्रतिमित्र, D₂ प्रतिमूढा, T₁ प्रत्यमित्र, T₂ नीक, C₀ मित्र (as in text) B₂ T₂ महाबल — ^a) K₄ [अ]स्मात् B₂ यथाशोभ भवत्यस्मिन् — ^a) T₁ [अ]नीके (for नीतिर्) G₂ तथा कुरु महाबल

31 Before 31, T₃ G₁ ६ ins सजय — ^a) G₁ अर्जुन D_{a1} D₁ ६ राजा, D_{n1} T₃ G₈ राजन् (for राज्ञा) — ^b) K₃ D₈ वाक्यमब्रवीत् V₁ नृपतिं ब्र, T₁ ३ G M भूय अ (T₁ यम, M₂ ४ य आ)ब्रवीत् — ^a) S (except T₂) यथा यथा भवानाह — ^a) T₁ G₂ तथा, G₁ सत्य (for सर्व)

32 ^a) B₅ यस्तत्र, D_{n1} यत्त्वया, D₂ यस्तस्य, T₁

यस्त्वस्य, T₃ G₂ ६ यत्तस्य K₃ विहितो, D_{n1} [अ]विहितो, T₁ ३ G₂ ३ विहित, M₁ निहतस् (for विहितो) D_{n1} [अ]द्याह, T₁ M तात (M₁ तस्), T₃ G₈ युक्त, G₂ त तु (for घातस्) T₂ यस्त्व व्यवहितो यातस्, G₁ अयुक्तस्य विहित युक्त (sic) — ^b) K₂ D_{n1} T G M₁ तत् (for त) T₁ सुव्रत (for भारत) — ^a) T₁ तथावमधिप चैव, T₃ G M प्रधानमथ (G₂ पि) चैवास् — ^a) T₁ ३ G M₁ विनाश च (T₁ M₁ त)

33 ^a) K₁ अपि, T₁ ३ G M जहि T₂ अध (for एव) D₂ भवान्प्रयातु राधेय — ^b) K₁ स्वयोधन

34 ^a) S₁ K₁ २ ४ B₁₋₄ D₂₋₄ १ पाड्यो द्रोणसुत यातु (B₂ यत्ते), D_{a1} D₁ ६ धृष्टद्युम्ना द्रोणसुत — ^a) V₁ B D_{n1} D₈ ४ ६ १ S योत्स्यामि (for यास्यामि)

35 ^a) D₂ द्रौपद्या धार्तराष्ट्रेण — ^b) S शेषान् (T₂ शिष्टा), C_a शिष्टान् (as in text) D₂ M₄ शिखण्डिन — ^a) D₅ ततो (for ते ते) T₂ रोचत (for ते च तास्) B₂ ३ ६ स (B₂ नि)हितान् K₃ D₈ (by corr) ते च ते वाहितास्त्रास्तान्, D₂ ते ते च सहितान्स्त्रान्, T₁ ३ G M तत्तस्त्रानहितान्छीघ्र — ^a) M₁ ह्यस्माक M₁ हतु (for म्रन्तु) D₂ सोमका (for मामका)

36 ^b) B₄ [अ]र्जुनस्तदा (for धनजय) — ^a) S K₁ २ ४ D_{n1} आदिदेश V₁ सदि (for व्यादि) D_{n1} T₁ M च (M स) (for स्व) — ^a) B₂ अयाच्, D_{n1} T₂ प्रायाच्, T₁ ३ G M आगाच् (for चागाच्) M₁ क्षशीषते (sic), D₂ चमूमुखे (for मुख) — After 36, D_{n1} ins

407* अर्कवैश्वानरप्रख्य समुच्छ्रितपताकिनम् ।

D_{n1} cont S K₂₋₄ B D_{a1} D₁₋₃ T₂ ins after 36

408* अग्निवैश्वानर पूर्वो ब्रह्मेन्दु ससिता गत ।

तस्माच्च प्रथमं जातस्त देवा ब्राह्मणा विदुः ।

C 8 2159
B 8 46 37
K 8 41 49

व्यादिदेश स्वसैन्यानि स्वयं चागाच्चमूमुखम् ॥ ३६

अथ तं रथमायान्त दृष्ट्वात्यद्भुतदर्शनम् ।

उवाचाधिरथिं शल्यः पुनस्तं युद्धदुर्मदम् ॥ ३७

अयं स रथ आयाति श्वेताश्वः कृष्णसारथिः ।

[(L 1) B₂ वैश्वानर Ca v अश्विवैश्व (as above) S₂ K₃ 4 V₁ B₂-5 Da₁ Dn₁ D₁ 6 Co पूव D₃ T₂ अर्क वैश्वानरप्रस्थ (for the prior half) S₂ K₃ 4 B₄ 5 Da₁ D₁ 3 4 ब्रह्मद (S₂ B₄ Da₁ व) D₃ ब्रह्मण, Cnp ब्रह्मद, Ca ब्रह्मदु (as above) S₂ K₂ D₂ सप्तता, K₃ सप्तथा, K₄ समिता, V₁ सप्तम D₄ सक्ता Ca v सप्तिता (as above) Dn₁ ब्रह्मदस्य सप्तागत (sic), D₃ T₂ समुच्चित पताकिन (for the posterior half) — (L 2) B₄ तमत्साश (sic), D₃ T₂ तमाद्य B₁ 2 Dn₁ D₃ 4 7 प्रथमो D₃ T₂ सृष्ट (for जातस्य) S₂ K₂ 4 B₁ 4 Dn₁ D₂-4 य K₃ यद् V₁ तद्, D₃ पायत (sic) (for त) S₂ K₂-4 V₁ B₁ D₂ 6 ब्रह्मणे (K₄ ण), Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 ब्राह्मण S₂ चदु (sic), K₂ V₁ B₄ 5 D₂ 6 ददु (for विदु)] Dn₁ cont

409* तमाद्य प्रथम सृष्ट ब्रह्मणा लोककर्तुणा ।

Finally, Dn₁ cont K₁ ins after 36 S₂ K₂-4 BD T₂ after 408*

410* ब्रह्मशानेन्द्रवरुणान्कमशो योऽवहत्पुरा ।

तमाद्य रथमास्थाय प्रयातौ केशवार्जुनौ ।

[(L 1) Dn₁ योमवत्, B₂ नाहवयत् (sic) (for योऽवहत्) — (L 2) K₃ Da₁ D₁ 6 आद्यौ (K₃ य) T₂ ययतु (for प्रयातौ)]

On the other hand S₁ ins after 36

411* धनजयो महाराज दक्षिण पक्षमास्थित ।

भीमसेनो महाबाहुर्वाम पक्षमुपाश्रित ।

साल्यकिद्रौपदेयाश्च स्वयं राजा च पाण्डव ।

व्यूहस्य प्रमुखे तस्थु स्वेनानीकेन सवृता ।

स्वबलेनारिसैन्यं तत्प्रत्यवस्थाप्य पाण्डव । [5]

प्रत्यव्यूहत्पुरस्कृत्य दृष्टुञ्जशिखण्डिनौ ।

तत्सादिनागकलिल पदातिरथसकुलम् ।

दृष्टुञ्जमुख व्यूहमशोभत महाबलम् ।

Colophon

[(L 1) G₂ पक्षमाश्रित — M om line 2 — (L 2) T₁ वाम — (L 4) G₂ तस्थौ T₁ सारानीकेन, T₂ M सारानीकेषु, T₃ G₂ सेनानीकेन (for स्वेना) T₂ सयुता (for सवृता) G₂ स्वसै-येनाभिसवृत — (L 8) T₂ दृष्टुञ्जकृत शोरम् (for the prior half) — Colophon om in T₂ — Day of Karṇa's Generalship T₁ M द्वितीयेति (T₁

निम्नन्निम्नान्कौन्तेयो यं यं त्वं परिपृच्छसि ॥ ३८

श्रूयते तुमुलः शब्दो रथनेमिस्वनो महान् ।

एष रेणुः समुद्भूतो दिवमावृत्य तिष्ठति ॥ ३९

चक्रनेमिप्रणुना च कम्पते कर्ण मेदिनी ।

प्रवात्येष महावायुरभितस्तव वाहिनीम् ।

येहि) — Adhy name T₁ M व्यूहकरण — Adhy no T₁ M 40, T₂ G 41]

— After the above T₂ G₂ ins 403*

37 S (except T₂) om 37-38 — *) S₂ K₂ 4 आस्थाय, K₁ आस्था यात (sic) B₂ ततो दृष्ट्वा तु तत्सैन्य — *) K₁ दृष्ट्वाभ्यस्तुतदर्शन (sic), B₂ अत्यतान्भुत Dn₁ T₂ दृष्ट्वा चान्भुत — K₃ om 37-38* — *) K₁ D₁ 3 [आ]धिरथ, B₁ [अ]तिरथ, D₃ सारथि, T₂ [अ]तिरथि — After 37, Dn₁ T₂ ins

412* अवस्थितमिदं वाक्यं मद्राज सयन्निव ।

38 S (except T₂) om 38, K₃ om 38^{ab} (of v 1 37) — *) Bomb ed and Cal ed आयात — After 38^{ab}, K₄ Dn₁ D₁ ins

413* दुर्वारं सर्वसैन्यानां विपाकं कर्मणामिव ।

— *) S₁ K₂ 4 कौन्तेय, Dn₁ T₂ समरे (T₂ र) (for कौन्तेयो) — *) K₃ V₁ B D य कर्ण, T₂ कर्ण य (for य य त्व) T₂ पर्यपृच्छसि

39 — *) K₃ D₃ तुमल V₁ B₅ घोष (for शब्दो) T₁ 3 G M श्रूयते मेघसदृशो (T₂ सकाशो) — *) K₃ B₅ य (B₅ त)था नेमिस्वनो, B₁-4 Da₁ D₁-5 7 8 यथा मेघ (for रथनेमि) T₁ यथा, T₂ G M तथा (for महान्) — After 39^{ab}, N T₂ ins

414* ध्रुवमेतौ महात्मानौ वासुदेवधनजयौ ।

While T₁ 3 G M read 418* after 39^{ab}

40 *) K₁ चक्रनेमि, Dn₁ S गजवाजि B₅ -प्रणु-ज्ञाव, D₃ प्रणुज्ञेव, T₂ प्रकीणा च (for प्रणुज्ञा च) B₁ 3 4 D₄ 7 [इ]व (for च) — *) V₁ B₅ D₂ 6 कपतीव वसुधरा, T₁ M कर्ण कप (T₁ ण कप)ति मेदिनी — After 40^{ab}, K₄ Dn₁ T₂ ins

415* चमू तवेमा विपुला समृद्धा

मसरयेयामश्चकुलाकुला च ।

ध्रुव प्रवेक्ष्यजितो धनजय

कथं दहन्दीस इवाश्रयाश ।

अमी हयाश्चन्द्रमरीचिवर्णा

कृष्णप्रतोदेन प्रतुद्यमाना ।

वहन्ति बीभत्सुमुदारस्त्वा

सितप्रभा स्वभ्रमिवाभ्रसघा ।

[5]

क्रव्यादा व्याहरन्त्येते मृगाः कुर्वन्ति भैरवम् ॥ ४०
 पश्य कर्ण महाघोर भयदं लोमहर्षणम् ॥
 कबन्ध मेघसंकाश भानुमावृत्य संस्थितम् ॥ ४१
 पश्य युर्यैर्बहुविधैर्मृगाणां सर्वतोदिशम् ।
 बलिभिर्दंशार्दूलैरादित्योऽभिनिरीक्ष्यते ॥ ४२
 पश्य कङ्काश्च गृध्रांश्च समवेतान्सहस्रशः ।
 स्थितानभिमु खान्धोरानन्योन्यमभिभाषतः ॥ ४३
 सिताश्वाश्वाः समायुक्तास्तव कर्ण महारथे ।

प्रदराः प्रज्वलन्त्येते भजश्चैव प्रकम्पते ॥ ४४
 उदीर्यतो हयान्पश्य महाकायान्महाजवान् ।
 सुवमानान्दर्शनीयानाकाशे गरुडानिव ॥ ४५
 ध्रुवमेषु निमित्तेषु भूमिमावृत्य पार्थिवाः ।
 खप्स्यन्ति निहताः कर्ण शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ४६
 शङ्खानां तुमुलः शब्दः श्रूयते लोमहर्षणः ।
 आनकानां च राधेय मृदङ्गानां च सर्वशः ॥ ४७
 बाणशब्दान्बहुविधान्नराश्वरथनिखनान् ।

C 8 2174
B 8 46 52
K 8 39 17

[Lines 1-4 = Lines 3-6 of 403* — (L 1) K4
 Dn1 तवेमा (for तवेमा) — (L 2) K4 असख्यया K4
 दृष्टतराश्चानागा, Dn1 कर्ण रथाश्चानागा — (L 3) K4 प्रवते
 चरण, Dn1 प्रवक्षे चरणे (for प्रवक्ष्यजितो) — (L 4)
 K4 इवामितश्री, Dn1 मिताक्षि (for श्रयाश) — (L 6)
 Dn1 प्रवृथमाना, T2 वितुथ — (L 7) Dn1 बहति नीर
 समुदार — (L 8) T2 प्रतिप्रभास्त्वत्वमिवास्तुसधा (sic)]

— After the above, K4 Dn1 read 53-54 repeating
 them in their proper place, while T2 reads lines
 7-10 of 403* followed by 53-55 — °) § K1 2 4
 प्रयात्येव, Dn1 D8 M प्रयात्येष, G1 अवात्येष K8 Da1
 D1 5 8 8 महान् (for महा) — °) T1 अहितस् (for
 अभितस्) D1 वाहिनी — °) § 2 K4 M1 व्याहरते च (M1
 ते) — °) B1-4 D8 4 रुदति (for कुर्वन्ति) V1 B5 Dn1
 D8 T2 वेदयतो महजय (D8 जुत)

41 °) T1 8 G M भय (M1 य) वै (for भयद) §
 K1 2 4 S (except T2) रोमहर्षण — °) S (except T2)
 अर्कं (T8 G2 8 M1 कं) जीमूतसकाश (G1 काश, G2
 घात) — °) K8 आश्रित्य (for आवृत्य) K8 D2 8
 (before corr) तिष्ठति (for संस्थितम्) S (except T2)
 कबधोवार्यं (G2 परि) तिष्ठति

42 °) V1 Da1 D1 5 8 बहुशतैर् (for विधैर्) S
 (except T2) पश्य यूथ (T1 ध्रुव) बहु (T8 G2 8 मृगा)
 शत — °) B2 सर्वतो दिश — °) B1 4 नृप, Dn1 दीप्त,
 D4 7 कर्ण, T2 द्वीपि (for दृप्त) — °) K8 निरीक्षते
 — For 42^{ad}, T1 8 G M subst

416* ररास दीसलाङ्गुलमादित्यमभित स्थितम् ।

[G1 रराज, M8 रोरसद् (for ररास) T8 G2 8 आदित्यम
 भितस्थित (for the posterior half)]

43 °) B1 8 4 Da1 D1 4 5 7 T8 G M1 काकाश्च, D6
 केकाश्च (for कङ्काश्च) — °) B2 समवेताश्च सर्वश
 — After 43^{ad}, T1 8 G ins

417* आदित्यमभिवीक्षन्ते ह्यशिवा कर्ण सत्वर ।

[T1 विस्वरा, G1 laouna, G2 सत्तरा]

— T1 8 G om 43^{ad} — °) Dn1 M अशिवा-घोरसनादान्
 T2 अशिवा घोरसनाद् — °) K1 D1 5 M1 अभिभाषत,
 K8 भाषतान्, B8 समभिभाषत (hypermetrio), Dn1
 अभिभाषिण, T2 भाषते

44 °) K8 शिवाश्वासन्, D2 जुज्येत्यश्वा (sic), D8
 राजताश्वा (for सिताश्वाश्वा) V1 B1 5 राजसा च समायुक्ते,
 B2 राजसाश्वा समायुक्तास्, B8 4 D8 4 7 रजिताश्चामरायुक्ता,
 Da1 D1 5 रजसा (D1 सा) तमसा युद्धे (D8 के), Dn1
 व्रज्यश्चसमायुक्ते, D8 राजसा तमसा युद्ध, S श्वेतवाजिसमायुक्ते
 — °) Dn1 त्वयि (for तव) § K1 2 महाहवे, B8 महारथ
 — °) D8 om प्रदरा K8 4 B1-4 D2-4 6 7 T8 G8 प्रवरा,
 Dn1 प्रवला, D8 सुदरा, T1 2 G1 2 M2-4 पताका Co
 प्रदरा (as in text) V1 D4 प्रज्वलते ते, Dn1 D2
 प्रस्वलत्येते, T1 G1 2 प्रज्वलत्येता, T2 प्रज्वलत्येषा, T8 G8
 प्रलयत्येता, M2-4 प्रज्वलत्येव — °) V1 B5 Dn1 D2 6 S
 (except T8 G8) ध्वज (T2 रथ)श्चातीव कपते

45 °) K8 B (except B5) Da1 D1-5 7 8 T1 G1
 सवेपथून्, G2 उदीर्यतो (for उदीर्यतो) — °) Dn1 T2
 महाबलान्, M2-4 मनोजवान् (for महा) — °) Dn1
 T2 महावेगान्, T1 8 G M महावीर्यान् (for दर्शनीयान्)
 K8 दशनीयान्महाकाशे — °) K8 महाराज (hyper
 metrio) (for आकाशे)

46 °) D8 om ध्रुवम् V1 D8 एवम् (for ध्रुवम्)
 — °) B (except B5) Da1 Dn1 D1 8 5 7 आश्रित्य (for
 आवृत्य) K1 पार्थिव — °) K8 पश्यति, Da1 स्वपति
 (for खप्स्यन्ति) D2 निहिता

47 °) K8 D8 तुमुल — °) § K2 4 Dn1 S
 रोमहर्षण — Da1 D1 5 om 47^{ad} — °) K8 अनेकानां
 (for आनकानां) — °) B2 निखना, S (except T2)
 हन्यता (for सर्वश)

48 °) K4 बाणाशब्दान्, T1 G1 शृणु श, G2 वाहश,

C 8 2175
B 8 46 53
* 8 39 17

ज्यातलत्रेषुशब्दांश्च शृणु कर्ण महात्मनाम् ॥ ४८
हेमरूप्यप्रमृष्टाना वाससां शिल्पनिर्मिताः ।
नानावर्णा रथे भान्ति श्वसनेन प्रकम्पिताः ॥ ४९
सहेमचन्द्रतारार्काः पताकाः किङ्किणीयुताः ।
पश्य कर्णार्जुनस्यैताः सौदामिन्य इवाम्बुदे ॥ ५०
ध्वजाः कणकणायन्ते वातेनाभिसमीरिताः ।

Co बाणश (as in text) Dn1 च विविधान् (for बहुवि)
— ^b) B1 4 रवाश्च गजवाजिना, B2 S (except T2)
नराश्वर्यदति (T2 G2 8 वाजि)ना, B2 D2 4 7 नराश्वगजवा
जिना, B2 गजनिश्चनान् D1 वराश्वर्य, D2 नराश्वरथिना
स्व — ^c) Cnp कर्णाश्च (for शब्दाश्च) B2 T1
ज्यातलत्रेषुशब्दाश्च (T1 शब्दस्य), T2 ज्यातलात्रेषुशब्दाश्च
— ^d) B2 महास्वना (for महात्मनाम्)

49 ^a) K1 B1 4 D2 7 हेमरूप्य, Dn1 हेमरौप्य, D2
कुप्य, M1 रूप (for रूप्य) S2 B1 8-5 Da1 Dn1
D1-5 7 8 T2 Co -प्रमृष्टाना, B2 -प्रमृष्टाना, D2 -प्रमृष्टाना
(for प्रमृष्टाना) Co प्रसिष्टाना (S10) निर्मिताना । Co — ^b)
K1 वासस D2 4 वाससि K1 शिल्पनिर्मिता, Dn1 M1 4
शिल्पनिर्मिता, T1 मि कृता — B2 om 49^a-51^b D2
S transp 49^{ad} and 50^{ab} — ^c) V1 नानावर्ण K2
(before corr as in text) रथा, D2 रथ, T1 M रणे (for
रथे) — ^d) B2 समीरिता, Da1 D1 5 प्रकम्पिता (for
प्रकम्पिता)

50 B2 om 50 (cf v 1 49) D2 S transp 49^{ad}
and 50^{ab} — ^a) T1 महेंद्र- (for सहेम) B2 नक्षत्रा
D2 तारार्क, T G ताराभा (for तारार्क) — ^b) M1
ककिणीयुता — ^c) G1 [ए]व, G2 [ए]तौ (for [ए]ता)
— ^d) Some MSS सौदामिन्य S2 [अ]बुधे, K1
[आ]त्मना, B2 [अ]बुदा, D2 [अ]बरे, G2 [अ]बुद (for
[अ]म्बुदे)

51 B2 om 51^{ab} (cf v 1 49) — ^a) G2 ध्वज
V1 (marg as in text) कथकशायते, Da1 D1 5
कणकणायते, D2 कर्ण कणायते — ^b) T M वातेनाति (T1
पि)समीरिता, B2 नाभिप्रकपिता — After 51^{ab}, K4
V1 B D (except D2) ins

418* विभ्राजन्ति रणे कर्ण विमाने देवता यथा ।

[Da1 D1 5 रथे (for रणे) V1 विमानैर् B2 D2 दैवते]
— ^a) V1 D2 6 G1 सपताक, B2 पताकाश्च S2 D1 रथश्चापि,
V1 B2 D2 6 रथाना वै (for रथाश्चापि) S1 K2 8 B1-4
Da1 Dn1 D1 8-5 7 चैते, S2 K1 चैव (for चापि) — ^d)
Some MSS पचालाना D2 महारथे (for महात्मनाम्)

सपताका रथाश्चापि पाञ्चालानां महात्मनाम् ॥ ५१
नागाश्वरथपर्यौघास्तावकान्समभिघ्नतः ।
ध्वजाग्रं दृश्यते त्वस्य ज्याशब्दश्चापि श्रूयते ॥ ५२
अद्य द्रष्टासि त वीर श्वेताश्वं कृष्णसारथिम् ।
निघ्नन्त शत्रवान्संख्ये यं कर्ण परिपृच्छसि ॥ ५३
अद्य तौ पुरुषव्याघ्रौ लोहिताक्षौ परतपो ।

— K4 V1 B D T2 ins after 51 T1 3 G M after
39^{ab}

419* पश्य कुन्तीसुत वीर बीभत्सुमपराजितम् ।

प्रधर्षयितुमायान्त कपिप्रवरकेतनम् ।

[(L 2) B2 8 5 Da1 D1 2 5 प्रध (D2 क)र्षयतमायांत, Dn1
D2 S प्रहरिष्यतमा (for the prior half) Co oites
प्रधर्षयत]

— K4 V1 B D ins a passage given in App I (No
7) after 419*, S K1-3 ins it after 51, T2 after
52^{ab} repeating 52^{ab} after the passage

52 ^a) S2 K1 4 नराश्व, Dn1 T2 (second time)
नानाश्व, T (T2 first time) G1 8 M गजाश्व, G2 रथाश्व
(for नागाश्व) — After 52^a M2 reads 56^a — ^b)
D2 समभिद्रुवान्, T1 3 G M1 2 4 युधि निघ्नत, T2 (first
time) युधि घातिनम् (for समभिघ्नत) — N reads 57^{ad}
after 52^{ab}, (K4 V1 B Da1 Dn1 D1 8-5 7 repeating
it in its proper place) T2 after the repetition of
52^{ab} and repeating it in its proper place K2
om (?hapl) 52^{ad} — ^c) K1 T2 ध्वजाग्रे B2 5 T2 G
त्वस्य, Dn1 D2 T2 चास्य, T1 यत्र, M ह्यस्य (for त्वस्य)
— ^d) S K1-3 ज्याश्वनिश्च, K4 ज्याश्वनश्च S K Dn1 S
चैव (for चापि)

53 K4 Dn1 read 53-54 for the first time after
415* (cf v 1 40) T2 reads 53-55, T2 G2
read 53 G1 M1 read 53^a-55^b for the first
time after 403* — ^a) K1 3 D2 दृष्टासि, B1 5
Dn1 दृक्ष्यसि (for द्रष्टासि) T2 द्रष्टास्यद्य महेष्वास
— ^c) K1 Dn1 शत्रवान्, Da1 D1 5 तावकान्, T2 समरे
(for शत्रवान्) S K1 4 भलैर्, Da1 D1 5 युद्धे, T2
शत्रून्, G2 M सखे (for सरये) B2 ज्ञत शरानसख्येय
— ^d) B1 यौ (for य)

54 For sequence in T2, cf v 1 53 — ^a) S
K2 4 पश्य (for अद्य) — ^d) K2 D2 दृष्टासि T1
G1 2 M [अ]मितविक्रमौ, T2 [अ]त्यततेजसौ, (for
[ए]करथस्थितौ) — After 54, T2 ins

वासुदेवार्जुनौ कर्णं द्रष्टास्येकरथस्थितौ ॥ ५४
 सारथिर्यस्य वार्ष्णेयो गाण्डीवं यस्य कार्मुकम् ।
 तं चेद्धन्तासि राधेय त्वं नो राजा भविष्यसि ॥ ५५
 एष संशप्तकाहूतस्तानेवाभिमुखो गतः ।
 करोति कदनं चैषा सग्रामे द्विषता बली ।
 इति ब्रुवाण मद्रेशं कर्णः ग्राहातिमन्युमान् ॥ ५६
 पश्य सशप्तकैः क्रुद्धैः सर्वतः समभिद्रुतः ।
 एष सूर्य इवाम्भोदैश्छन्नः पार्थो न दृश्यते ।
 एतदन्तोऽर्जुनः शल्य निमग्नः शोकसागरे ॥ ५७

शल्य उवाच ।

वरुणं कोऽम्भसा हन्यादिन्धनेन च पावकम् ।

को वानिल निगृहीयात्पिबेद्वा को महार्णवम् ॥ ५८
 ईदृग्रूपमहं मन्ये पार्थस्य युधि निग्रहम् ।
 न हि शक्योऽर्जुनो जेतुं सेन्द्रैः सर्वैः सुरासुरैः ॥ ५९
 अथैवं परितोषस्ते वाचोक्त्वा सुमना भव ।
 न स शक्यो युधा जेतुमन्यं कुरु मनोरथम् ॥ ६०
 बाहुभ्यामुद्धरेद्भूमिं दहेत्कुद्ध इमाः प्रजाः ।
 पातयेन्निदिवादेवान्योऽर्जुन समरे जयेत् ॥ ६१
 पश्य कुन्तीसुत वीर भीममह्विष्टकारिणम् ।
 प्रभासन्त महाबाहु स्थितं मेरुमिवाचलम् ॥ ६२
 अमर्षी नित्यसरब्धश्चिर वैरमनुसरन् ।
 एष भीमो जयप्रेप्सुर्युधि तिष्ठति वीर्यवान् ॥ ६३

C 8 2203
B 8 46 81
K 8 39 32

420* यत्र कृष्णो जगन्नाथो यत्र राजा युधिष्ठिर ।

यत्र गाण्डीवधृक्पार्थो कथं त्वं हसि तद्वलम् ।

55 For sequence in T₂, cf v 1 53 — ^a)
 K₈ यत्र (for यस्य) T₂ G₁ २ गोविदो (for वार्ष्णेयो)
 — ^b) D₈ गाजीव (for गाण्डीव) T₂ वै धनु (for
 कार्मुकम्) — G₁ M₁ om 55^{ad} — ^c) K₈ त्वं (for त)
 K₄ धर्त्तासि, T₁ यतासि, T₂ हतासि (sio) (for हन्तासि)
 K₄ राधेय, T₂ वै कर्ण (for राधेय) — ^d) B₂ G₁
 भविष्यति — After 55, T₂ ins

421* रथनेमिस्त्रन सरथे मेघस्येवाभिगर्जित ।

श्रूयते वै यथा व्यक्तमेतौ कृष्णधनजयौ ।

56 M₈ om 56^{ab} — ^a) K₈ एक (for एष)
 Some MSS ससप्तका D_{n1} हत्वा (for [अ]हृतस्)
 T₁ ३ G₂ ३ एष सशप्तकानीका (T₂ G₂ ३ कान्धूयस्) — ^b)
 D_{n1} त्वाम् (for तान्) V₁ मुख गत, T₂ मुखागत
 — ^c) K₈ तेषा, T₂ G₁ ३ चैष G₂ चैव (for चैषा) — ^d)
 T₁ बले — Before 56^{ef} G₂ ins सजय — ^e) D₈
 भद्रेश (for मद्रेश) — ^f) K₈ कर्ण B₁ D₈ ४ १
 [अ]तिमन्युना, D_{n1} D₈ T₂ स मन्युमान् (for [अ]तिम)
 T₂ G₁ कर्ण प्रोवाच मन्युमान्

57 § K₁ ३ D₂ ३ om 57^{ab} — ^a) Some MSS
 ससप्तकै M₂₋₄ पश्य सशप्तकगणै — ^b) K₈ D_{n1} D₈ S
 समतात् (for सर्वत) K₈ समभिहत, D_{n1} S द्रुत
 — § K₁₋₈ D₂ ३ ३ read 57^{ad} after 52^{ab} K₄ V₁ B
 D_{n1} D_{n1} D₁ ३ ३ १ read it for the first time after
 52^{ab} and T₂ after the repetition of 52^{ab} — ^c) T₁
 [अ]भौघैश्च — ^d) D₈ (second time) छद्मै T₂
 (second time) transp छद्म and पार्थ — ^e) T₂ G₁ ३
 M एष दातो (for एतदन्तो) — ^f) V₁ B₂₋₈ D_{n1} D₁ ३ ३

T₂ योधसागरे B₁ घोर (for शोक)

58 T₂ om the ref — ^b) K₈ विधत्तेन (for
 इन्धनेन) T₂ तु (for च) V₁ B₈ D_{n1} D₈ ३ S को
 (T₂ वा)नल (for पावक) — ^c) G₂ M₂₋₄ वानल B₈
 अनिल को विगृहीयात् Co cites निगृ (as in text)
 — ^d) § 1 ३ (sup in as in text) K₂ ४ विशेद्वा को,
 K₈ निस्सरेद्वा, V₁ T₂ पिबेत्को वा (for पिबेद्वा को)

59 ^b) B₂ ३ D₈ १ विग्रह, T₁ G₁ ३ M निर्जय (for
 निग्रहम्) — ^c) B₂ शक्तो रणे (for शक्योऽर्जुनो) — ^d)
 K₈ B₁₋₄ D₂₋₄ १ ३ युधि सेन्द्रै, V₁ B₈ D_{n1} D₁ ३ ३
 T₂ सेंद्रैरपि (for सेन्द्रै सर्वै) D₂ सवासवै (for
 सुरासुरै) T₁ ३ G₁ M युधि देवासुरैरपि

60 ^a) K₈ T₂ अथैन B₁ ३ ४ D₂₋₄ १ अथ वा (for
 अथैव) B₂ परिदोषस् — ^b) S (except T₂) वानिमस्त्व
 (for वाचोक्त्वा) K₁ सुमनो, Co सुमना (as in text)
 B₁ वाचमुक्त्वा सुखी भव — ^c) G₁ ३ हि (for स) D₈
 [अ]र्जुनो (for युधा) — ^d) K₁ मन्ये, D₄ अन्यत् (for
 अन्य)

61 ^c) B₈ पातये K₄ त्रिदिवा, T₁ त्रितयत् (sio)
 (for त्रिदिवात्)

62 ^{ab}) V₁ D_{n1} D₁ ३ ३ G₁ ३ transp वीर and
 भीमम् D_{n1} कारण — ^c) K₈ भजन त B₁ D_{n1}
 D₁ ३ ३ १ प्रभाषत T₂ G₈ प्रवसत, G₂ प्रवर त (for
 प्रभासन्त) — ^d) § 2 मेन, T₁ उच्च, M₁ मेह (for मेहम्)
 B₁₋₄ D_{n1} D₁ ३ ३ १ [अ]पर (for [अ]चलम्)

63 ^a) G₂ अमर्षात् (for अमर्षी) S (except T₂)
 पुरुषव्याघ्रश्च (for नित्यसरब्धश्च) — ^b) K₈ B₈ चिर,
 V₁ चिराद्, S (except T₂) सदा (for चिर) G₂ चैन (for
 चैर) K₈ अनुसारे — ^c) V₁ जये प्रैप्सु, T₂ रणप्रेप्सु

C 8 2204
B 8 46 82
K 8 39 33

एष धर्मभृतां श्रेष्ठो धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
तिष्ठत्यसुकरः संख्ये परैः परपुरजयः ॥ ६४
एतौ च पुरुषव्याघ्रावश्विनाविव सोदरौ ।
नकुलः सहदेवश्च तिष्ठतो युधि दुर्जयौ ॥ ६५
दृश्यन्त एते कार्णोयाः पञ्च पञ्चाचला इव ।

व्यवस्थिता योत्स्यमानाः सर्वेऽर्जुनसमा युधि ॥ ६६
एते द्रुपदपुत्राश्च धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ।
हीनाः सत्यजिता वीरास्तिष्ठन्ति परमौजसः ॥ ६७
इति सवदतोरेव तयोः पुरुषसिंहयोः ।
ते सेने समसज्जेता गङ्गायमुनवद्भृशम् ॥ ६८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥

३२

धृतराष्ट्र उवाच ।
तथा व्यूढेष्वनीकेषु संसक्तेषु च सजय ।

सशक्तान्कथ पार्थो गतः कर्णश्च पाण्डवान् ॥ १
एतद्विस्तरतो युद्धं प्रब्रूहि कुशलो ह्यसि ।

64 ^a) B₅ धर्मसृजा (for भृता) — ^b) D_{a1} D₁ ५
धर्मराजा — ^c) S₁ K₁ २ ४ [अ]सुकरै, K₈ M₁ कर,
Ca ० कर (as in text) K₁ सरयै, K₈ मन्वे, G₂ M₂-4
सखे (for सरये) — ^d) K₈ परि, B₁ शरै (for परै)
K₄ परपुरजय

65 D_{n1} यमौ (for एतौ) — ^b) D_{n1} D₈ T₂ दुर्जयौ
(for सोदरौ) T₁ ३ G₁ ३ M आ (M₁ अ)श्विनेयौ महारथौ
(T₂ G₂ बलौ), G₂ अश्विनेयौ महौजसौ — ^d) D_{n1} तिष्ठतौ,
D₁ तिष्ठतो D₂ G₂ दुर्मदौ, D₈ सोदरौ (for दुर्जयौ)

66 ^a) D₂ पश्यत, D₈ दृश्यत K₂ ४ B₂ ३ ५ D₂ ३
कार्णोया (K₂ य, D₂ य) K₈ कौतेया Co v कार्णोया
(as in text) B₁ D_{n1} D₈ ४ १ ३ T₂ अमी स्थिता
द्रौपदेया, T₁ ३ G₁ M एते तिष्ठति कार्णोया — ^b) D_{n1}
पञ्च पञ्चाचला, D₂ पञ्च पञ्चाचला D₈ पाचाला युद्धदुर्मदा,
Co as in text — ^c) K₈ विवित्तिता (for व्यवस्थिता)
S₁ K₈ B₂ योत्स (S₁ ध्य)माना V₁ B₁ ४ ५ D_{a1} D₁ ३-१
योद्धुकामा (for योत्स्यमाना) D_{n1} D₈ ३ योत्स्यमाना
महावीर्या (D₈ रा) — ^d) D_{n1} D₈ ३ भीमार्जुन (for
सर्वे) V₁ D_{a1} D₁ ३ ३ रणे (for युधि)

67 ^a) K₈ तथा (for एते) D_{n1} D₈ T₂ द्रुपदस्या
त्मजाश्रमी (T₂ श्रेमे) — T₁ om 67^{ad} — ^c) V₁ B
D₈ ३ १ स्फीता, D₂ सर्वे D_{n1} D₈ ३ (marg as in text)
हीना (for हीना) V₁ B D_{n1} D₈ ३ १ सत्यजितो, M₁
सत्यजिता — ^d) D_{n1} तिष्ठत — After 67, K₄ V₁
B₁ २ ४ ५ D T₂ ins

422* असाविन्द्र इवासह्य सात्यकि सात्वता वर ।
युयुत्सुरूपयात्यस्मान्कुड्दान्तकसम पुर ।

[(L 1) D_{a1} D₁ ३ सत्वता (for सात्वता) B₂ पुर
(for वर) — (L 2) D₈ युयुधमानो यात्यस्मान् B₂ प्रम,
D₈ पुन (for पुर) D_{n1} D₈ T₂ कालांतकयमोपम]

T₂ cont T₁ ins after 67^{ab} T₂ G ins after 67

423* यत्र कृष्णार्जुनौ वीरौ यत्र राजा युधिष्ठिर ।

तत्र धर्मश्च सत्य च यतो धर्मस्ततो जय ।

[(L 2) T₂ यत्र (for तत्र) G₂ transp धर्म and सत्य]

68 ^a) D_{n1} G₂ एव, T₁ M राजन् (for एव) — ^c)
D₈ तव सज्जेता, M समसज्जेते — ^d) D_{n1} D₂ गगा
यमुनसनिभे — After 68, K₄ ins

424* तदास्थितमनाज्ञाय प्रत्यमित्रमहद्वलम् ।

अव्यूहतार्जुनो व्यूह पुत्रस्य तव दुर्जयम् ।

[=(Var) 8 32 3]

Colophon — Day of Karna's Generalship S₂
K₁ ४ द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name D_{n1} शल्य
चाक्य, T₁ शल्यविवादसमाप्ति, T₂ कर्णशल्यसवाद, M₁
कर्णशल्यविवादे — Adhy no (figures, words, or
both) S₁ K₁ 32, S₂ 31 (as in text), B₁ 46, B₂
D₈ 47, D_{a1} D₈ 57, D₁ T₂ 41, D₄ 37, T₁ ३ G₁ M 39

After the colophon of 8 31, T₂ G read two pass
ages given in App I (No 14 and No 15)

32

1 ^a) K₁ व्यूहेषु Ca as in text — ^b) K₈ B₂
सस (B₂ श)सेषु, D₄ सयुक्तेषु, Co सस (as in text)
B₂ ३ D_{n1} च सजय, D_{a1} D₁ ३ धनजय (for च सजय)
— ^c) Some MSS सससकान्, B₂ S (except T₂)
सशसका (B₂ क) V₁ B₂ गत (for कथ) D_{n1} प्राप्त,
S (except T₂) पार्थ (for पार्थो) — ^d) V₁ B₂ D_{a1}
D_{n1} D₁ ३ ३ S कथ (for गत) D_{n1} D₁ T₂ G कर्ण
D_{n1} पाण्डव, T₂ G₂ पाण्डवा

2 ^a) K₈ विचरतो, B D₂ ४ १ विस्तरतो D₈ ब्रूहि
(for युद्ध) — ^b) D₈ युद्ध त्व (for प्रब्रूहि) — ^c) K₈

न हि तृप्यामि वीराणां शृण्वानो विक्रमात्रणे ॥ २

संजय उवाच ।

तत्स्थाने समवस्थाप्य प्रत्यमित्रं महाबलम् ।

अव्यूहताञ्जनो व्यूहं पुत्रस्य तव दुर्नये ॥ ३

तत्सादिनागकलिलं पदातिरथसकुलम् ।

घृष्टद्युम्नमुखैर्व्यूढमशोभत महद्बलम् ॥ ४

पारावतसवर्णाश्चन्द्रादित्यसमद्युतिः ।

पार्षतः प्रबभौ धन्वी कालो विग्रहवानिव ॥ ५

पार्षतं त्वमि संतस्थुर्द्रौपदेया युयुत्सवः ।

सानुगा भीमवपुषश्चन्द्रं तारागणा इव ॥ ६

अथ व्यूढेष्वाङ्गीकेषु प्रेक्ष्य सशसकात्रणे ।

कुद्रोऽर्जुनोऽभिदुद्राव व्याक्षिपन्गाण्डिव धनुः ॥ ७

अथ सशसकाः पार्थमभ्यधावन्वधैषिणः ।

विजये कृतसकल्पा मृत्यु कृत्वा निवर्तनम् ॥ ८

तदश्वसधबहुलं मत्तनागरथाकुलम् ।

पत्तिमच्छरवीरैर्वैर्दुर्मर्जुनमाद्रवत् ॥ ९

C 8 2219
B 8 47 10
K 8 42 11

Dn1 T2 शूराणा (for वीराणा) — ^a) Ks शस मे, Ds शृण्वतो (for शृण्वानो) V1 B5 Dn1 Ds 8 युधि विक्रमान्, S (except T2) युधि विक्रम (for विक्रमान्णे)

3 ^a) Ks D2 8 सर्व (for स्थाने) V1 B5 Da1 Dn1 D1 5 8 S तत्स्थितमथो (D6 धो) दृष्ट्वा, B1-4 Ds 4 7 तदास्थितमवज्ञाय — ^b) Śs Ks V1 B5 Ds 8 T2 8 G1 8 M1 2 महद् (for महा) B1-4 Da1 Dn1 D1 8-5 7 प्रत्यमित्रबल महत् — ^c) K Da1 Ds G2 M2 4 om 3^{ad} D2 reads 3^{ad} after 5 — ^{ad}) B5 प्रतिव्यूढस्तदा राजन्, Dn1 प्रतिव्यूढ महाराज (for ^a) B5 दुर्नये, Ds दुष्कृतै (for दुर्नये) D2 T G1 8 M1 8 प्रत्य(D2 M1 ति) व्यूढ(M1 ह)त्तत (D2 दा) कर्णो हितार्थं तनयस्य ते

4 G2 om 4 Ś K1 8 4 Dn1 D2 8 transp 4 and 5 — ^a) Ks तत्सादिनाग, T1 तत्सादीन *कलिल Ca cites सादिन — ^b) K1 गण (for रथ) — ^c) Ks B D2 4 7 T2 8 G1 8 M घृष्टद्युम्नमुख, Ds रथै, T1 मुखा Ks D2-4 7 व्यूढ, D1 व्यूहे, Ds गुप्त, S (G2 om) घोर (for व्यूढ) — ^a) M2-4 महाबल

5 Ś K1 8 4 Dn1 D2 8 transp 4 and 5 — ^a) Ks B D1 M2 पारावतसवर्णा(Ks र्णांश्च, K4 सपर्याश्च — ^b) T2 G चद्रसूर्यसमद्युति — ^c) K1 2 पार्षता, B2 8 पार्षत K4 प्रबभौ V1 प्रवरो (for प्रबभौ) Ks क्षत्री (for धन्वी) S (except T2) स पार्ष(M1 या)तो बभौ धन्वी — ^a) Ds निग्रहवान् *Co कालोपम विग्रहवान् । * — After 5, D2 reads 3^{ad}

6 ^a) B2 8 पार्षत (Bs तस्), G2 पार्षता, M1 तस् Śs K4 च (for तु) K1 त्वनु(also मि)सतस्थुर, Bs त्वरितास्त, B5 त्वमतस्त Ds 4 7 जुगुपु सर्वे, Ds त्वामितस्त स्थुर, T1 G2 त्वमित (for त्वमित) *Ca घृष्टद्युम्नम मिलक्ष्य स्थितवत् । * — ^b) Ds सद्बल (for युयुत्सव) — After 6^{ad}, N T2 ins

425* दिव्यवर्मायुधभृत शार्दूलसमविक्रमा ।

Śs दिवि (for दिव) B1 8 4 Ds 4 6 7 धरा (for

भृत) B2 Da1 दिव्यचमायुधधरा (Da1 भृत) (for the prior half)]

— ^a) Ks सायुधा (for सानुगा) V1 B1 8 D (except Ds) S दीप्तवपुषस् (T1 वमाणस्) (for भीम) — ^a) Ks B5 Ds T1 चद्र (for चन्द्र)

7 ^a) Dn1 T2 तथा (for अथ) Ds T1 व्यूहेषु — ^b) Śs K2 प्रेक्ष्य Śs प्रेक्ष Some MSS सससकान् — ^c) Ds [S]पि (for Sभि) — ^a) B5 विस्फारयन् (hypermetrio), Da1 D1 8 7 व्याक्षिपत्, S (except T1 M1) विक्षिपन् Ds गाजिव (for गाण्डिव)

8 ^a) Some MSS सससका — ^a) B5 विजया Ks V1 B D (except Dn1) T1 8 Gs M धृतसकल्पा (M1 व्पान), G1 घृत G2 ध्रुव — ^a) K1 2 V1 D4 Gs निवर्तिन, D1 निवर्तन

9 ^a) K1 तदश्वसकुबहुल, B (except B5) Da1 D2-4 7 तन्नराशौचबहुल (B2 कलिल), Dn1 त्व पत्तिनरस कीर्ण, D1 8 तन्नरौघाश्वबहुल, T1 तत् स्वसध, T2 तदश्वनर सकीर्ण, M2-4 सदश्वसधबहुल — ^b) K1 Ds मत्तनाग D1 मत्तनागसमाकुल, S (except T2) पत्तिनागरथाकुल — T1 8 G M1 8 ins after 9^{ad} T2 after 9

426* उदीर्यमाण सरब्ध धनजयमभिद्रवत् ।

तदुद्यत महत्सैन्य सागरौघसम जवे ।

पार्थवेला समासाद्य विष्ठित समद्वयत् ।

[T2 om line 1 — (L 2) T1 8 Gs तमुद्य(T1 य)त, G2 तदापतत्, M1 तदुद्यत (for यत) T2 उपस्थित तु तत्सैन्य (for the prior half)]

— ^a) Ks पत्तीमच, D1 मति, Ds पति, T1 M मत्तं तच्च (for पत्तिमच) K1 शरवीरौघैर्, B (except B5) D (except Dn1 Ds) T2 शरवीरौघ (D2 घा) T2 G मृद्गत शरवर्षौघैर् (G2 वर्षेण) — ^a) T1 2 घृतम्, G1 2 बलम् T2 अर्जुनमर्दने V1 Dn1 Ds T1 8 G M अदयत् (V1 न्), B Da1 D1 8-5 7 आर्दयत्

C 8 2219
B 8 47 10
K 8 42 12

स सप्रहारस्तुमुलस्तेषामासीत्किरीटिना ।
तस्यैव नः श्रुतो यादृद्विवातकवचैः सह ॥ १०
रथानश्चान्ध्वजान्नागान्पत्नीत्रयपतीनपि ।
इष्टून्धनूषि खड्गाश्च चक्राणि च परश्वधान् ॥ ११
सायुधानुद्यतान्बाहूनुद्यतान्यायुधानि च ।
चिच्छेद द्विषता पार्थः शिरासि च सहस्रशः ॥ १२
तस्मिन्सैन्ये महावर्ते पातालावर्तसनिभे ।
निमग्न त रथं मत्वा नेदुः सशप्तका मुदा ॥ १३
स पुरस्तादरीन्हत्वा पश्चार्धेनोत्तरेण च ।

10 ^a) Ds तुमलस — ^o) Ks Ds तथा (for तस्य)
Ks तत्, B₁ Da₁ D₁ 5 6 G₁ न, T₂ तु (for न) T₁
कृतो B₈ तस्यैवस्य पुरा यादृङ्, T₈ G₂ 8 तस्यैव तु यथा
राजन्, M₁ तस्यैतच्छ्रूयते यादृङ् Ca otes तस्यैव (as in
text) — ^a) Ca as in text

11 ^a) B₂ transp अश्वान् and नागान् T₁ 8 G M
रथिनोश्वान् (for रथानश्वान्) S₂ G₂ गजान् M₂-4 रथान्
(for ध्वजान्) T₁ 8 G M पत्नीन् (for नागान्) Dn₁
T₂ तथा हस्तिनूवीराणा — ^b) S₁ K₂ नरपतीन्, V₁ B₁-4
Da₁ D₁-7 रणगतान्, B₅ ध्वजगतान् (for रथपतीन्) Dn₁
T₂ पत्नीना च महारथै (T₂ थ), T₁ 8 G₁ 8 M गजान्गजग
तानपि, G₂ ध्वजान्ध्वजगतानपि — ^o) D₂ इषु, T₁ इमा,
T₈ G₈ रथान् (for इषून्) B₅ शक्तीश्च (for खड्गाश्च)
— ^a) V₁ B₅ पट्टिशाश्च (for चक्राणि च) K₈ D₈
सचक्रान्सपरश्वधान्, Dn₁ T₂ चक्राश्च स, T₁ 8 G M स
गदा (G₂ जा)न्स

12 ^a) K₈ उद्धतान् (for उद्य) — ^b) K₈ V₁ B D S
वि (V₁ व्या)विधानि (M₁ धान्) (for उद्यतानि) K₈
[अ]पि (for च) — ^o) B₈ समरे (for द्विषता)

13 ^a) K₈ V₁ B (except B₂) Da₁ Dn₁ D₁ 4 5 7 8
S (except T₁ G₂) सैन्य — ^b) M₄ om पातालावर्त
B₁ 8 4 D₂-4 7 पातालतलसनिभे B₂ पातालार्णव — ^o)
S₂ निमग्नते (S₁₀), K₄ ज्ञे त, B₂ ज्ञ तु, B₈ विनिमग्न, Dn₁
विवर्त*, D₂ 6 निमग्नत (for ज्ञ त) B₂ T₈ G इष्ट्वा, T₁
हत्वा (for मत्वा) — ^a) Some MSS ससप्तका K₈ D₈
रणे, K₄ मदात्, V₁ B₅ Dn₁ D₁ 2 5 तदा, B₁ Da₁ D₈ 4 7
तथा (for मुदा)

14 ^a) B₈ न (for स) V₁ B₁ 5 T₁ पुरस्तान्, B₈
D₂-4 7 T₂ पुनस्तान् (for पुरस्ताद्) S₂ कृत्वा, V₁ मत्वा
(for हत्वा) — ^b) S₂ पश्चार्धेन (for पश्चार्धेन) K₈ V₁
B Da₁ Dn₁ D₁ 3-8 S पुनरुत्त (G₂ वैच) रतोवधीन्, D₂

दक्षिणेन च बीभत्सुः क्रुद्धो रुद्रः पशूनिव ॥ १४
अथ पाञ्चालचेदीना सुञ्जयाना च मारिष ।
त्वदीयैः सह सग्राम आसीत्परमदारुणः ॥ १५
कृपश्च कृतवर्मा च शकुनिश्चापि सौबलः ।
हृष्टसेनाः सुसरब्धा रथानीकैः प्रहारिणः ॥ १६
कोसलैः काशिमत्स्यैश्च कारुषैः केकयैरपि ।
शूरसेनैः शूरवीरैर्युधुयुद्धदुर्मदाः ॥ १७
तेषामन्तकर युद्धं देहपाप्मप्रणाशनम् ।
शूद्रविद्वक्षत्रवीराणा धर्म्यं स्वर्ग्यं यशस्करम् ॥ १८

पश्चाधनातरेण च — ^o) Dn₁ तु (for च) V₁ B Da₁
Dn₁ D₁-7 T₁ 8 G M पश्चाच्च, T₂ पश्चाच्च (for बीभत्सु)
K₈ D₈ पश्चादक्षिणतश्चैव

15 ^a) Some MSS पचाल — ^b) Dn₁ S पाडवाना
(for सुञ्जयाना) S (except T₂) सर्वश (for मारिष)
— ^a) V₁ B₅ Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 T₂ बभूवतिसु (T₂ तीव)
दारुण, T₁ 8 G M बभूव भुवि दारुण

16 ^b) B₂ एव (for अपि) — ^o) K₈ हृष्टा सेना, B₂
कृष्णसेना, Dn₁ हृष्ट सेना, D₂ वृषसेना, D₈ T₂ हृष्टा सेना
(T₂ ना), T₁ वृष्ट सेना — ^a) K₁ यथानीकै, B₁ 8-5
D₂-4 7 रथानीक, B₂ Dn₁ नीका V₁ Da₁ D₁ 5 S
(except T₂) प्रहारिभि

17 ^a) K₁ कोमलै, B₁ D₂ 7 कौशल्यै, B₈ D₈ कौशलै
T₁ G₂ कौशलै K₈ काशिमत्स्यैश्च, Dn₁ D₈ S काशि (D₈
सि)भिमत्स्यै, D₈ 4 7 काश्यमत्स्यैश्च — ^b) D₈ कारुषै,
T₁ 2 G₁ करुषै, T₈ G₂ 8 कारुषै Some MSS केकयैर्,
S₂ काकयैर् B₁ इव (for अपि) — ^a) B₁ 4 D₂-4 7 8
शूरवरैर्, B₅ Da₁ D₁ 5 6 M₁ वीरैर्, T₂ च सौवीरैर् (for
शूरवीरैर्) Dn₁ T₂ M युद्धदुर्मदै T₁ 8 G शूरा शूरैर्भृश
जगसु (T₁ G₁ ह्य) सग्रामे रोमहर्षणे

18 ^a) S (except T₂) तद् (M₁ म)भवत् (for
अन्तकर) — ^b) S₁ K₁ 2 देहे S₂ K₄ देहे पापप्रणाशन,
K₈ B₁-4 Da₁ D₁ 8 4 7 8 देहपाप्मासुनाशन (D₁ नै) V₁
D₂ देहपाप्माप्रणाशन, B₅ D₈ T₈ G M₂-4 देहपाप्मा (D₈
प्म)वि (B₂ D₈ M₂-4 सु)नाशन, Dn₁ T₂ देहप्राण
विनाशन, T₁ सर्वदेहविनाशन, M₁ देहसर्वासु — D₁
repeats 18^{ab} after 19 — ^o) K₈ शूर (for शूद्र)
T₁ 8 G शूद्रविद्वक्षत्रविप्राणा, M₁ धर्माणा, M₂-4 सधाना
V₁ B D (except D₂) T₂ क्षत्रविद्वक्षत्रवीराणा — ^a) K₄
G₂ स्वर्ग, D₈ उग्र (for स्वर्ग्य)

दुर्योधनोऽपि सहितो भ्रातृभिर्भरतर्षभ ।
 गुप्तः कुरुप्रवीरैश्च मद्राणां च महारथैः ॥ १९
 पाण्डवैः सहपाञ्चालैश्चेदिभिः सात्यकेन च ।
 युध्यमान रणे कर्णं कुरुवीरोऽभ्यपालयत् ॥ २०
 कर्णोऽपि निशितैर्बाणैर्विनिहत्य महाचमूम् ।
 प्रमृद्य च रथश्रेष्ठान्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २१
 विपत्रायुधदेहास्रन्कृत्वा शत्रुसहस्रशः ।
 युक्त्वा स्वर्गयशोभ्या च स्वेभ्यो मुदमुदावहत् ॥ २२

19 ^a) B Ds 4 7 [S]थ (for सपि) — ^b) Ks 4 Dn1 D1 भरतर्षभ B4 कुरुनदन — ^c) S2 कुरुप्रवीरश्च — After 19 D1 repeats 18^{ab}

20 ^a) V1 B2 Da1 Dn1 D1 2 5 8 सर्व, T3 G च स (for सह) S2 Ks पञ्चालैस् — ^b) Ds चैदिभि S1 सत्यकेन च, Dn1 S के (Dn1 के)कथै सह, D2 सात्वतेन च (for सात्यकेन च) — ^c) T1 रथे (for रणे) — ^d) Ks Da1 D1 5 8 8 T1 ह्यपालयत् (for [अ]भ्य)

21 ^a) B2 Ds विविधैर् (for निशितै) — ^b) S (except T1) विनिपात्य (for हत्य) Gs विनाचमू (for मद्रा) — ^c) K4 प्रमद्य, Da1 D1 5 T1 प्रमृज्य, D2 प्रगुह्य (for प्रमृद्य) Ks रथान्प्रेष्ठान्, Da1 D1 5 8 नरश्रे, T1 8 G M2-4 युधि श्रे (for रथश्रे) B2 समृज्य च रथाश्चाश्वान्, M1 प्रमृद्यत युधि श्रेष्ठा

22 ^a) Ks विपत्रायुधदेहाश्च, V1 Dn1 विचर्मा, B1 8 Ds 4 7 M1 विवस्त्रा, B2 विधर्मा, B4 Da1 D1 5 8 T2 विचर्मा, G2 विपत्रायुधदेहास्त्रीन् ☞ Ca पत्र वाहन । ☞ — ^b) Ks ज्ञात्वा (for कृत्वा) Da1 Dn1 D1 5 S यो (M यौ)धान् (for शत्रून्) — ^c) Da1 Dn1 Ds युक्ता, Ds (marg) S (except T2) युक्तान् Ca युक्त्वा (as in text) M1 स्वर्गयशोभ्या — ^d) S K2 सभ्यो, K1 सत्यो, K4 सद्यो (for स्वेभ्यो) D2 M1 उदावहन्, T1 G1 हरत् — Ks 4 V1 B D ins after 22 S after App I (No 8)

427* एव मारिष समामो नरवाजिगजक्षय ।

कुरुणा सृजयाना च देवासुरसमोऽभवत् ।

Colophon

[(L 1) K4 राजन्स, V1 B2 Da1 Dn1 D1 5 8 S भारत (for मारिष) Ds M समामे K4 Dn1 T2 नरवाजिरथ (K4 जग)क्षय T1 M गजवाजिरथ (T1 M1 जन)क्षय (for the posterior half) — (L 2) Dn1 T2 पांडवानां (for

धृतराष्ट्र उवाच ।

यत्तत्प्रविश्य पार्थानां सेना कुर्वन्नक्षयम् ।
 कर्णो राजानमभ्यर्च्छत्तन्ममाचक्ष्व सजय ॥ २३
 के च प्रवीराः पार्थानां युधि कर्णमवारयन् ।
 काश्च प्रमथ्याधिरथिर्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २४
 संजय उवाच ।

धृष्टद्युम्नमुखान्पार्थान्दृष्ट्वा कर्णो व्यवस्थितान् ।

समभ्यधावच्चरितः पाञ्चालाञ्शत्रुकर्षणः ॥ २५

C 8 2236
B 8 48 3
K 8 43 3

सृजयाना) — Colophon om in Ks Bs Ds — Day of Karna's Generalship T1 द्वितीयेहि — Adhy name D1 सकुल्युदे, M1 युद्धप्रवर्तेन — Adhy no (figures, words or both) B1 M 41, B2 Ds 48, Da1 Ds 58, D1 T1 8 G 42, D4 38, T2 43]

On the other hand, S ins after 22 a passage given in App I (No 8) followed by 427*

23 Bs om 23 — ^a) K4 एतत्, T1 8 M युक्ता, G1 युक्त, G2 यत्ता (for यत्तत्) T1 प्रवीर्य (for प्रविश्य) G1 भूपाना (for पार्थाना) — ^b) Ks कर्ण, B1 Dn1 Ds T2 सैन्य (for सेना) T2 कृत्वा (for कुर्वन्) V1 जनक्षय, Dn1 Ds T2 8 G M बलक्षय B5 कुर्वन्बलपरिक्षय, T1 कुरुवशबलक्षय — ^c) S1 अभ्यैच्छन् S2 K2 अभ्ये (K2 भ्यै)च्छत्, K1 अभ्यैश्च (s10), K4 अभ्यैक्षुत् (s10), B2 4 अभ्यच्य, Dn1 D2 7 T2 अभ्येत्य, D4 अभ्याच्छत्, T1 8 G2 8 M2 आसा (M2 छा)द्य, G1 आयच्छत्, M1 अभ्यच्छत् M3 आर्छद्यत्, M4 आर्छद्वै (for अभ्यच्छत्) — ^d) Ms om. तत् K1 तुम माचक्ष्व, D4 तत्समा (for मन्ममा) K4 T1 सजय

24 ^a) Ks Bs ये, Ds ते (for के) Bs प्रविश्य (for प्रवीरा) — ^b) D2 8 M2 अपीडयन् (for अवारयन्) — ^c) Ds 8 काश्चित् (for काश्च) T3 G3 प्रविश्य, G1 2 M2-4 प्रमृद्य K4 अधिपतिर्, T2 8 G अतिरथि (for आधि) Ks काश्च पृथिव्याधिरथिर् — ^d) V1 Ds अयोधयत्, B2 अताड, B5 अपोध (for अपीड)

25 ^{ab}) S2 दृष्ट (for धृष्ट) B2 दृष्टद्युम्नमुखा पार्था दृष्ट्वा कर्णं व्यवस्थिता — ^c) Bs समभ्यधावत्, B4 भ्यचरत् Ds G1 त्वरित — ^d) S K1 2 4 V1 B2 8 5 D2 6 शत्रुकर्षण (Bs णा), B1 4 Ds 4 7 कर्षिण (Ds णा)

C 8 2237
B 8 48 4
K 8 43 4

तं तूर्णमभिधावन्त पाञ्चाला जितकाशिनः ।
प्रत्युद्ययुर्महाराज हसा इव महार्णवम् ॥ २६
ततः शङ्खसहस्राणा निखनो हृदयगमः ।
प्रादुरासीदुभयतो मेरीशब्दश्च दारुणः ॥ २७
नानावादित्रनादश्च द्विपाश्वरथनिखनः ।
सिंहनादश्च वीराणामभवद्दारुणस्तदा ॥ २८
साद्रिद्रुमार्णवा भूमिः सवाताम्बुदमम्बरम् ।
सार्केन्दुग्रहनक्षत्रा द्यौश्च व्यक्त व्यधूर्णत ॥ २९
अति भूतानि त शब्द मेनिरेऽति च विव्यथुः ।
यानि चाप्लवमत्त्वानि प्रायस्तानि मृतानि च ॥ ३०

26 Ks om (hapl) 25^{ab} — ^a) Ds ततस्
(hypermetric), M1 तत् (for त) Gs कर्ण (for तूर्ण)
— ^b) Bs पाचालो, Dn1 M1 पचाला — ^c) B
(except Bs) Ds 4 7 महात्मान, Gs महाराजा — ^d) S
(except T2) हसा सर (T1 हससार) इवोष्णगे

27 ^b) Bs नि शब्दो, Da1 D1 8 निनदो — ^d) V1
भीम (for मेरी) Bs पुष्कल (for दारुण)

28 ^a) Ks नानावादित्रवादश्च, B1 8 Ds 4 7 T1 8
G M बाणनिपात (D1 ता, T3 G M नाद)श्च, D2 8
वादित्रनाद च (D8 दाश्च), T2 Gs शब्दश्च — ^b) Ks 4
B Da1 Dn1 D1 8 8 T3 Gs M1 द्विपाश्च, T2 Gs द्विपाश्च
— Ds om (hapl) from रथनिखन (in 28^b) up to
द्यौश्च (in 29^d) Bs रथनिखना, D1 रथिन खन — ^c)
Dn1 T2 शूराणा T3 G सिंहनाद श्च (T3 Gs दो वी)राणा
— ^d) T1 8 G1 8 M1 दारुणे V1 T2 M2-4 तथा, T1 रणे
(for तदा)

29 Ds om up to द्यौश्च (of v l 28) — ^a) T2
Gs सादि (for साद्रि) T1 साद्रिद्रुमात् वा भूमि (sic)
— ^b) Bs सताराबुद, T1 2 M सव (T1 ख)ना, T3 Gs 8
सघना, G1 सघोना (sic) (for सवाताम्बुदम्) M1 अर्णव
(for अम्बरम्) — ^c) T3 Gs नक्षत्र — ^d) Ks V1 B
Da1 Dn1 D1-7 T2 8 G M वि (V1 नि, G1 व्य)धूर्णिता,
Ds धूर्णिता, T1 विधूर्णत

30 ^a) S K1 2 4 V1 B D (except Ds) S इति (for
अति) B2 दूतामित (for भूतानि त) V1 सशब्द, T1
शब्द त (by transp) Ks अतर्भूतामित वाब्द (sic)
— ^b) Ss K1 4 चाति (by transp), Ks Dn1 Ds
(sup ln) T2 [S]तीव, B Da1 D1 8-7 ते च D2
श्रुत्वा विव्यथिरे तदा, T1 8 G M मेनिरे विव्यथु (T1 दु)स्तदा
— ^c) Ss चाम्बल, K1 V1 B Dn1 Ds 4 8-8 T2 8 G M

अथ कर्णो भृशं क्रुद्धः शीघ्रमस्रमुदीरयन् ।
जघान पाण्डवी सेनामासुरी मघवानिव ॥ ३१
स पाण्डवरथास्तूर्णं प्रविश्य विसृज्यशरान् ।
प्रभद्रकाणा प्रवरानहनत्सप्तसप्ततिम् ॥ ३२
ततः सुपुङ्खैर्निशितै रथश्रेष्ठो रथेषुभिः ।
अवधीत्पञ्चविंशत्या पाञ्चालान्पञ्चविंशतिम् ॥ ३३
सुवर्णपुङ्खैर्नाराचैः परकायविदारणैः ।
चेदिकानवधीद्वीरः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ३४
तं तथा समरे कर्म कुर्वाणमतिमानुषम् ।

चाप्यल्प, Ks चाप्ल*, Ks चाप्यन्य*, Da1 D1 8 चाप्यल्प,
T1 कान्यल्प (for चाप्लव) — Ds पतितान्यल्पसत्त्वानि
— ^d) Ds प्रभवस्तानि (for प्राय) Ds (sup ln as in
text) मृतानि (for मृतानि) V1 Bs Dn1 D1 8 S द्वे
(for च)

31 ^a) Dn1 [S]तिसक्रुद्ध, T2 [S]तिसरब्ध (for
भृश क्रुद्ध)

32 ^a) Ks पाण्डवरथात्, V1 B Ds 4 7 बल, S चम्
Ks कर्ण, V1 B D S कर्ण (for तूर्ण) — ^b) Ks प्रविष्टो,
T1 प्रहृत्य (for प्रविश्य) V1 व्यसृज्य, T2 विकिरज् T1 8
G M विविधै शरै (for विसृज्यशरान्) — ^c) Ks
अवधीत्, T3 Gs 8 न्यहनत् (for अह) Ks M1
सप्तसप्तति (M1 ति), V1 B2 Da1 Ds 8 8 T2 विंशति,
B4 Dn1 D1 8 विंशति, T1 8 G सप्तभि

33 ^a) D1 सुवर्णपुङ्खैर् (for तत सु) Ss निशितै,
Dn1 T3 G1 8 विशिलै — ^b) Dn1 Ds S रथश्रेष्ठान्
K1 [अ]प्यथेषुभि, Ds तथे, T1 नवे, T2 Gs अथे, Ca
रथे (as in text) — ^c) S (except T2) अहनत् (for
अवधीत्) Ks अवधीत्ता च वि, V1 न्यवधीत्पचवि
— ^d) K1 om (hapl) from पञ्चविंशति up to पाञ्चालाना
(in 35^d) Da1 D1 8 पचालान् Ks V1 D1 8 M2
पचविंशति (Ds M2 ति), Bs चैकविंशति B2 पाचालाना
च विंशति, Dn1 नेकविंशति

34 K1 om 34 (of v l 33) — ^a) T3 G इषुभि
(for नाराचै) Ds सौवर्णपुङ्खैर्विशिलै — ^b) V1 Ds T2
परकायावदारणै — ^c) Ks चेकितान्, B2 चेदिपान् Ds
धीर, T2 कर्ण (for वीर)

35 K1 om up to पाञ्चालाना (of v l 33)
— ^a) Ks शतधा, T3 G तथा च (G2 तु) (for त तथा)

परिवर्तुर्महाराज पाञ्चालाना रथव्रजाः ॥ ३५
ततः सधाय विशिखान्पञ्च भारत दुःसहान् ।
पाञ्चालानवधीत्पञ्च कर्णो वैकर्तनो वृषः ॥ ३६
भानुदेव चित्रसेन सेनाविन्दु च भारत ।
तपन शूरसेनं च पाञ्चालानवधीद्रेणे ॥ ३७
पाञ्चालेषु च शूरेषु वध्यमानेषु सायकैः ।
हाहाकारो महानासीत्पाञ्चालाना महाहवे ॥ ३८
तेषां सकीर्यमाणाना हाहाकारकृता दिशः ।
पुनरेव च तान्कर्णो जघानाशु पतत्रिभिः ॥ ३९
चक्ररक्षौ तु कर्णस्य पुत्रौ मारिष दुर्जयौ ।

सुषेणः मत्स्यसेनश्च त्यक्त्वा प्राणानयुध्यताम् ॥ ४०
पृष्ठगोपस्तु कर्णस्य ज्येष्ठः पुत्रो महारथः ।
वृषसेनः स्वयं कर्णं पृष्ठतः पर्यपालयत् ॥ ४१
धृष्टद्युम्नः सात्यकिश्च द्रौपदेया वृकोदरः ।
जनमेजयः शिखण्डी च प्रवीराश्च प्रभद्रकाः ॥ ४२
चेदिकेक्यपाञ्चाला यमौ मत्स्याश्च दक्षिताः ।
समभ्यधावन्नाधेय जिघासन्तः प्रहारिणः ॥ ४३
त एन विविधैः शस्त्रैः शरधाराभिरेव च ।
अभ्यवर्षन्विमृद्नन्तः प्रावृषीवाम्बुदा गिरिम् ॥ ४४
पितर तु परीप्सन्तः कर्णपुत्राः प्रहारिणः ।

C 8 2256
B 8 48 23
K 8 43 23

Ks B (except B1) Da1 D1 2 5 कर्ण (for कर्म) — ^b)
Ks अनिवारण (hypermetric) (for कुवाण) B4m
अमितौजस, Dn1 S अपराजित (for अतिमानुषम्) — ^c)
Ks परिपेतुर — ^d) B2 4 D3 4 7 (before corr)
पञ्चालाना Da1 D1 5 महारथा (for रथव्रजा)

36 ^b) Ts G M2-4 दुषहान् Dn1 सुभारसहदुःसहान्
— ^{ad}) Some MSS पञ्चालान् V1 सर्वान् (for पञ्च)
Dn1 D3 T2 transp पञ्च and कर्णो K2 वैकर्तनो (for
वैक) D5 वृष, T1 रुषा, T2 G M वृषा, Ca वृष (as in
text)

37 ^a) S K1 2 4 मित्रदेव, D3 त्रिसेन च (for चित्रसेन)
— ^b) K1 2 सेनाविधु — ^c) S K1 2 4 तापन, B3 भयन,
G1 पतन, M2-4 तपत (for तपन) D2 सूतसेन — ^d)
Some MSS पञ्चालान् Ks V1 B (except B3) D
(except D2) S (except G2) अहन्त (for अवधीत्)

38 ^a) Some MSS पञ्चालेषु Ks D3 हि, T1 M2-4
तु, G1 [ए]षु (for च) B2 S (except T2) वीरेषु (for
शूरेषु) — ^b) Ts G3 मध्यमानेषु — ^d) Some MSS
पञ्चालाना D3 महारणे — After 38, V1 (marg)
B1 3 4 D3 4 7 ins

428* परिवर्तुर्महाराज पाञ्चालाना रथा दश ।

39 B1 3 4 D3 4 7 om 38^{ab} — ^a) Ts G तेषा
सक्रीडमानाना — ^b) V1 हाहाकारीकृता S (except
T2) हाहाकार प्रकुर्वता — ^d) Ks निजघान, T2 जघान
स (for जघानाशु) D3 पत्रिभि (submetric) (for
पतत्रिभि)

40 ^a) D3 च (for तु) Ks भवत्कर्ण (for तु कर्णस्य)
— ^b) M2-4 भारत (for मारिष) — ^c) Ks V1
सत्यसंधस, D3 वेणस, D3 चित्रसेनस K1 सुषूणा सत्यषूणा
च (s10) — ^d) B1 अवध्यता (for अयुध्यताम्)

41 ^a) S1 K1-3 V1 B D (except D3) T2 G1
पृष्ठगोप्ता Da1 D1 5 च (for तु) — ^b) V1 D3 T1 2
ज्येष्ठ (for ज्येष्ठ) S K1 2 4 B2 3 D2 वृषसेनो (for
ज्येष्ठ पुत्रो) B2 Da1 D1 2 5 महाबल (for रथ) — K1
repeats 41^{ad} (with var) — ^c) V1 M1 [अ]भ्ययात्,
B4 5 Da1 Dn1 D1 5 6 T G M2-4 [अ]न्वयात् (for स्वयं)
K1 (second time) पुनरेव च ता कर्ण — ^d) S K1 2 4
पर्यवारयत् (K1 second time यन्) V1 B5 Da1 D1 5 6
S परिपालयन् (B5 D1 यत्), D2 समपालयत्

42 ^a) T2 दृष्टद्युम्न B3 4 सत्यकश्च — ^b) Ks
प्रभद्रका, Dn1 T2 सहोहरा, G2 वृकोदरा — After
41^{ab}, B2-4 ins

429* नकुल सहदेवश्च सात्यकिश्च महारथ ।

— Ks om 42^{ad} — ^c) Hypermetric — ^d) G2
द्रौपदेया (for प्रवीराश्च)

43 ^a) Some MSS चेदिकेक्य, Dn1 कैकेय B2
पञ्चाला — ^b) Ks मत्स्यस्य M1 दक्षितौ — ^c) K1
अभ्यधावश्च, T1 तमभ्यधावन् (for समभ्य) — ^d) Ks
सत, B3 5 Da1 D1 5 T1 2 M2-4 सत (for सन्त)
V1 B D3 4 7 प्रहारिष (B1 णा), M2-4 जिघासव (for
प्रहारिण)

44 Ks om (hapl) 44^a-45^b — ^a) B5 Da1
D1 5 6 ते तु त, Dn1 T2 ततस्ते, D2 ते तु वै, T1 M तदा त,
Ts G तथा त (for त एन) — ^b) T2 शत — ^c) S1 K2
D2 विमृद् (D2 मृद्)त, V1 B1 3-5 Dn1 D3 4 7 T2 विमर्दत
(Dn1 T2 त), B2 निर्देहत, Da1 D1 5 विकुर्वत, D3 T1 M
वि (M नि)नर्दत, D3 विसर्जत (for विमृद्नन्त) Ts G
समभ्यवर्षन्निर्दत — ^d) Da1 D1 5 अबुदावि (D1 नि)व,
Dn1 दा गिरी

45 Ks om 45^{ab} (cf v l 44) — ^a) M1 पितरस्
Da1 D1 5 तं, S (except T2) च (for तु) — ^b) Ks

C 8 2256
B 8 48 23
K 8 43 23

लदीयाश्वापरे राजन्वीरा वीरानवारयन् ॥ ४५
सुषेणो भीमसेनस्य छित्वा भस्त्रेण कार्मुकम् ।
नाराचैः सप्तभिर्विद्धा हृदि भीम ननाद ह ॥ ४६
अथान्यद्वनुरादाय सुहृद भीमविक्रमः ।
सज्यं वृकोदरः कृत्वा सुषेणस्याच्छिनद्वनुः ॥ ४७
विव्याध चैन नवभिः क्रुद्धो नृत्यन्निवेषुभिः ।
कर्णं च तूर्णं विव्याध त्रिसप्तत्या शितैः शरैः ॥ ४८
सत्यसेन च दशभिः साश्वसूतध्वजायुधम् ।
पश्यता सुहृदा मध्ये कर्णपुत्रमपातयत् ॥ ४९

Gs कर्णपुत्र — °) Ks लदीयास् Dn1 च पर, T2 s
G1 s च परे (for चा) S (except T2) वीरा (for
राजन्) — °) T1 s G M पर, G2 वीर (for वीरा) B2
वीर (for वीरान्)

46 G1 om 46-47 — °) Ks (sup lin as in
text) भीमसेनश्च — °) K4 भित्त्वा, D1 स्थित्वा (for
छित्वा) — °) Ks V1 भित्त्वा, D6 हत्वा (for विद्धा)
— °) T1 युधि (for हृदि) B2 D1 s s T2 G2 s च (for
ह)

47 G1 om 47 (cf v l 46) — °) K4 D1
अथान्य, T1 अन्यथा (for अथान्यद्) T1 आधेय (for
आदाय) — °) T2 सहृद B2 भीमविक्रम Ks Ds हृद
भीमपराक्रम, Ds T1 s G2 s M बलवद्वे (M2-4 वान्वे) गवत्तर
— °) B1 सद्य (for सज्य)

48 °) B (except B5) D2-4 7 S (except T2)
दशभिः (for नवभिः) — °) B3 नित्य, B4 (marg as
in text) युध्यन्, B5 नर्तन्, S राजन् (for नृत्यन्) Ks
शितेषुभिः, V1 B5 Da1 D1 s s इवाहवे, B3 निजेषुभिः, S
महे (Ms दशेषुभिः (for इवे) — °) B3 transp कर्ण
and तूर्ण M1 कर्णस् (for कर्ण) — °) Da1 D5
त्रिसप्तत्या T2 त्यास् Dn1 T2 शिलीमुखै (for शितै
शरै) B5 सप्तत्या निशिते शरै

49 °) S1 K2 वृषसेन च, K1 सुसेन चैव, K4 सुखेण
चैव, V1 Da1 D1 s s भानुषेण च, B Ds 4 7 भानुसेन
(B2 मत) च, Dn1 भानुदेव च, D2 सुसुखेण च (for
सत्यसेन च) Ks भानुषेणाश्चदशभिः (sic) — °) S2 Ks
V1 B D (except Dn1) S (except T2) साश्वसूता (G2
यूथा) युध (T2 त) ध्वज — °) S2 (marg) पश्यता S2
om from सुहृदा to the end of 50 T1 सुकृता (for
सुहृदा)

50 S2 om 50 (ol. v l. 49) — °) S1 K2 s D2

क्षुरप्रणुन्नं तत्तस्य शिरश्चन्द्रनिभाननम् ।
शुभदर्शनमेवासीन्नालभ्रष्टमिवाम्बुजम् ॥ ५०
हत्वा कर्णसुत भीमस्तावकान्पुनरार्दयत् ।
कृपहार्दिक्ययोश्छित्त्वा चापे तावप्यथार्दयत् ॥ ५१
दुःशासन त्रिभिर्विद्धा शकुनिं षड्विरायसैः ।
उल्लूक च पतत्रिं च चकार विरथावुभौ ॥ ५२
हे सुषेण हतोऽसीति ब्रुवन्नादत्त सायकम् ।
तमस्य कर्णश्चिच्छेद त्रिभिश्चैनमताडयत् ॥ ५३
अथान्यमपि जग्राह सुपर्वाण सुतेजनम् ।

क्षुरप्रणुन्न, S कृत्त (for णुन्न) G2 त तस्य (for तत्तस्य)
— °) M1 शर (for शिरश्) K1 om 50^a — °) K4
नात्ताभ्रष्ट, B2 नालभ्रष्ट, Da1 नालाभ्रष्ट, G2 नावसृष्टम्
(for नालभ्र) D2 [अ]बुद

51 °) T1 कीर्ण (for कर्ण) K1 भीम — °) Ds
दुःशासनमथ (for तावकान्पुनर) Ks B1 s s Dn1 Ds S
(except G1) अर्दयत् (T2 Gs न्) V1 तावकान्प्रमर्दयत्
— Ks Ds om (hapl) 51^{ed} — °) T2 G M transp
छित्त्वा and चापे Dn1 T2 चापि, D6 स्थित्वा, T1 चासौ
(for छित्त्वा) V1 B Da1 D1 s s चापौ (for चापे)
S2 D2 चाप्ये ताव (for चापे ताव) D6 [अ]ताडयत्, T1 s
G1 s M [अ]मर्दयत्, T2 Gs [अ]पातयत् (for अथार्दयत्)

52 Ms om (hapl) 52-53 — °) V1 भित्त्वा
(for विद्धा) — °) Da1 D1 s त्रिभिर् (for षड्विर)
— °) V1 B2 s Da1 Dn1 D1 s s (both times) s
(sup lin as in text) T2 च त्रिभिर्विद्धा (V1 भूत्वा)
T1 उल्लूक पचविशत्या — Ds reads 52^{be} twice — °)
V1 B5 Da1 D1 s s विमुखाव, Dn1 T2 विमुखान्, D2
विरथास् (for विरथाव) Dn1 बहून्, D2 तदा T2 [अ]रीन्
(for [उ]भौ)

53 Ms om 53 (cf v l 52) — °) B1 Dn1
Ds 4 7 हा (for हे) V1 Ds भानुषेण, B2 सुषेण स्व, B3
वसुसेन, Bom ed सुषेण च (for हे सुषेण) D2 हते सुषेणे
चिच्छेद — °) B2 धनुष्यादत्त, Ds वदन्ना (for ब्रुवन्ना)
Dn1 आदाय (for आदत्त) B4 कार्मुक D2 वृषसेनस्य
कार्मुक — °) Ks तमस्य, V1 Dn1 Ds T2 भीमस्य, T1
त तस्य (for तमस्य) D2 हयाश्चतुर्भिर्विव्याध — °) K2
Da1 D1 s चैवम्, D6 पुनम् (for चैनम्) Ks अपीडयत्
(for अताड)

54 D2 om 54-55 — °) S2 K2 अन्यद्, B5 अश्व
(for अन्यम्) B Ds 4 7 परिजग्राह (for अपि ज) V1

सुषेणायासृजद्भीमस्तमप्यस्याच्छिनद्बुधः ॥ ५४
 पुनः कर्णस्त्रिसप्तत्या भीमसेनं रथेषुभिः ।
 पुत्रं परीप्सन्विध्याध क्रूर क्रूरैर्जिघासया ॥ ५५
 सुषेणस्तु धनुर्गृह्य भारसाधनमुत्तमम् ।
 नकुल पञ्चभिर्बाणैर्बाहोरुरसि चार्दयत् ॥ ५६
 नकुलस्त तु विंशत्या विद्धा भारसहैर्ददौः ।
 ननाद बलवन्नादं कर्णस्य भयमादधत् ॥ ५७
 त सुषेणो महाराज विद्धा दशभिराशुगैः ।

चिच्छेद च धनुः शीघ्रं क्षुरप्रेण महारथः ॥ ५८
 अथान्यद्वनुरादाय नकुलः क्रोधमूर्च्छितः ।
 सुषेण बहुभिर्बाणैर्वारयामास संयुगे ॥ ५९
 स तु बाणैर्दिशो राजन्नाच्छाद्य परवीरहा ।
 आजग्रे सारथि चास्य सुषेण च तत्स्त्रिभिः ।
 चिच्छेद चास्य सुदृढ धनुर्भैस्त्रिभिस्त्रिधा ॥ ६०
 अथान्यद्वनुरादाय सुषेणः क्रोधमूर्च्छितः ।
 अविध्यन्नकुल पृथ्वा सहदेव च सप्तभिः ॥ ६१
 तद्युद्धं सुमहद्वोरमासीद्देवासुरोपमम् ।

C 8 2273
B 8 48 40
K 8 43 40

अथ सप्र*गृह्यान्वत्, Da1 Dn1 D1 5 5 8 S अथ
 प्रगृह्यान्वदपि (Da1 D1 5 मिषु, T1 2 M मपि) — ^b)
 K1 2 V1 B2 5 Da1 D1 5 8 T G सुतेजस (K2 र) — ^c)
 B8 सुसेनाय — ^d) Dn1 तद् (for त) T1 अभ्यस्य,
 T2 8 G2 8 अस्यापि (for अप्यस्य) S K2 4 [अ]सृजद्
 (for [अ]च्छिनद्) D8 घृषा, T G2 8 रुषा, M2-4 वृषा
 (for वृष) G1 तमस्याभ्यच्छिनद्बुधा

55 D2 om 55 (cf v 1 54) — ^a) K8 त
 (submetric) (for पुन) — ^b) V1 B D (D2 om)
 S अथ (for रथे) — ^c) T2 पुत्रान् T1 परिध (sio)
 (for परीप्सन्) — ^d) V1 क्रुद्ध क्रुद्धो, B4 5 Da1 D8 8
 क्रुद्ध (B4 इ) क्रूरैर्, Dn1 D8 T2 क्षुरै क्रुद्धो, T1 क्रुद्धस्तस्य,
 T8 G क्रुद्ध शत्रु (G1 त्रु), M क्रुद्ध क्रुद्ध

56 ^{ab}) K4 B2 च, D8 (sup lin as in text) सु
 (for तु) V1 भारसाधनमुत्तम (for ^b) S (except T2)
 चित्र धनुरथादाय सुषेण क्रोधमूर्च्छित — ^d) K8 B D
 (except D8) S चार्पयत् (for चार्द)

57 D2 om 57-66 — ^a) B2 तत्र (for त तु)
 — ^b) V1 [अ]वधीद्, B2 T2 भित्वा (for विद्धा) Dn1
 भारसहदै, S भा (G2 भ) रत संयुगे (for सहैर्ददौ) — ^c)
 K8 V1 B2 8 D8 4 8 8 T2 G1 2 M बलवान् G2 राजन्
 (for नाद) — ^d) S2 K1 4 B1 T1 2 आददत् (T2 दन्),
 Da1 D1 5 आरुधत् (for आदधत्)

58 D2 om 58 (cf v 1 57) — ^a) B1 सुषेण — ^b)
 M1 बहुभिर् (for दशभिर्) V1 Dn1 D8 8 S आयसै (for
 आशुगै) — ^c) V1 Dn1 D8 8 S धनुरस्याच्छिनच्छीघ्र
 — ^d) D8 महारथ

59 D2 om 59 (cf v 1 57) B8 om (hapl)
 59^a-61^b — ^c) B (B8 om) Dn1 D8 4 7 नवभिर्,
 T2 दशभिर् (for बहुभिर्) — ^d) B8 दारयामास, T2
 अर्द

60 B8 D2 om 60 (cf v 1 59 and 57) — ^a)
 V1 Da1 D1 5 8 S तस्य, B8 सप्त (for स तु) — M8 om
 60^a-61^b — ^c) B2 आच्छाद्य (for आजग्रे) T1 सारथि
 D8 चाशु, T G M1 क्रुद्ध (for चास्य) — ^d) M1 सुषेणस्य
 (for ण च) T1 सुषेण पचभि शरै T8 G M1 2 4 ण
 च पतत्रिभि — ^e) B2 चास्याशुभृश, D1 चास्य सदृढ, T1
 साध्यसु G2 चाप्यस्य दृढ (for चास्य सु) — ^f) S2
 त्रिभि, D8 त्रिभि, T1 G2 तदा, T2 8 G1 8 M2 4 तथा
 (for त्रिधा)

61 B8 M8 om 61^{ab} (cf v 1 59 and 60) D2
 om 61 (cf v 1 57) — ^a) S2 आधाय (for आदाय)
 — ^b) T1 8 G M1 2 4 परवीरहा (for क्रोधमूर्च्छित) — ^c)
 B1 2 8 Dn1 D8 T2 आविध्यन् T1 G2 अविध्य (for
 अविध्यन्) B8 नकुल

62 D2 om 62 (cf v 1 57) D1 om (hapl)
 62^a-63^d — ^a) V1 B2 Da1 Dn1 D8 सुमहा, S
 (except T8 G8) अभवद् (for सुमहद्) T1 तेन (for
 घोर) — ^b) T1 घोर (for आसीद्) — After 62^a, M1
 reads 66^d-67^a, repeating it in its proper place
 — ^d) B2 च संयुगे, T8 G8 रथ प्रति (for वध प्रति)
 — After 62, S ins

430* सालकिर्वृषसेन तु विद्धा सप्तभिराशुगैः ।

पुनर्विध्याध सप्तत्या सारथि च त्रिभि शरै ।

वृषसेनस्तु शैनेय शरेण नतपर्वणा ।

आजधान महाराज शङ्खदेशे महारथम् ।

शैनेयो वृषसेनेन पत्रिणा परिपीडित । [5]

क्रोध चक्रे महाराज क्रुद्धो वेग च दारुणम् ।

जग्राहेषुवरान्नीर शीघ्रं स दश पञ्च च ।

[(L 1) S (except T2) आयसै (for आशुगै) — G1
 om line 2 — (L 2) T8 G8 क्षितै (for शरै)
 — (L 3) G2 अथ (for तु) T2 क्षितेन (for शरेण) T1

C 4 2274
B 8 48 41
K 8 49 40

निघ्नतां सायकैस्तूर्णमन्योन्यस्य वध प्रति ॥ ६२
सात्यकिर्वृषसेनस्य हत्वा स्रुत त्रिभिः शरैः ।
धनुश्चिच्छेद भस्त्रेण जघानाश्वांश्च सप्तभिः ।
ध्वजमेकेषुणोन्मथ्य त्रिभिस्त हृद्यताडयत् ॥ ६३
अथावसन्नः स्वरथे मुहूर्तात्पुनरुत्थितः ।
अथो जिघासुः शैनेयं खड्गचर्मभृदभ्ययात् ॥ ६४
तस्य चापुवत् शीघ्रं वृषसेनस्य सात्यकिः ।
वराहकर्णैर्दशभिरविध्यदसिचर्मणी ॥ ६५

Ms [अ]नतपवणा — (L 4) G1 महारथ — (L 5) T1
M भृश (for परि) — (L 6) T3 G कोप (for क्रोध)
— (L 7) T1 s Gs M1 वै दश, G1 s M2-4 दश च (for
स दश) G1 s सप्त (for पञ्च)]

63 D1 om 63^{abd} (cf v 1 62) D2 om 63
(of v 1 57) — ^b) Ś1 V1 B1 s Da1 Dn1 Ds-7 S
transp हत्वा and स्रुत — ^c) Ś2 K2 T1 s G M1 s चैकेन
(for भस्त्रेण) — ^e) B2 छिन्वा, T3 तेन, G3 विध्वा (for
[उ]न्मथ्य) — ^f) D4 [अ]ताडयन्

64 D2 om 64 (of v 1 57) — ^a) Ds
असावसन्न, T1 s Gs M अथापतच्च (T2 त्स), T3 G1 s
अथा(G1 ये)पतस्तु Ks Dn1 Ds स रथे — ^b) T1
मुहूर्तान् — After 64^{ab}, N (D2 om) T2 ins

431* स रणे युयुधानेन विसृताश्चरथध्वज ।

[T2 सुषेणो (for स रणे) Ś1 K1 s युद्धदानेन, Ś2 युयुदा
Ds शरेण युयुधे तेन (for the prior half) Ś K1 s
V1 Ds s विसृताश्चरथध्वज, Dn1 T2 व्यस्रुत (for the
posterior half)]

— ^c) Ś K B D (D2 om) T2 कृतो, V1 कृते, T3 G ततो
(for अथो) T1 शैनेय — ^d) K1 खड्गचर्मभृदभ्ययात्,
Ks धरोभ्ययात्, K4 B1 s Ds 4 T8 धृग, V1 भृदभ्ययात्,
Dr भृगभ्ययात्, G1 धृदो, Gs धृगभ्ययात्

65 D2 om 65 (of v 1 57) — ^a) K1 च प्लुवत्,
Ks T1 s G M चाद्र, V1 B1 Dn1 Ds T2 चाप(T2 प)
तत, Ds चास्रवत् Ds चामु — ^b) B2 सायकै (for
सात्यकि) — ^c) Dn1 Dr वाराहकर्णैर् (Dn1 गौ) — ^d)
Ks दशचर्मणि (for असिचर्मणी) T1 M विदुधावासि
चर्मणी, T2 आच्छिन्नचा, T3 G विद्याधास्यासिचर्मणी (Gs
णि)

66 D2 om 66 (of v 1 57) — ^a) Da1 D1 s च
(for तु) G1 s तत् क्षिप्र (for तु त दृष्ट्वा) — ^b) T1
पितरं (for विरथ) G2 विरथस्यायुध (for विरथ
व्यायुध) Ks कृप, T1 G1 s M तथा, T3 Gs तदा

दुःशासनस्तु त दृष्ट्वा विरथ व्यायुधं कृतम् ।
आरोप्य स्वरथे तूर्णमपोवाह रथान्तरम् ॥ ६६
अथान्य रथमास्थाय वृषसेनो महारथः ।
कर्णस्य युधि दुर्धर्षः पुनः पृष्ठमपालयत् ॥ ६७
दुःशासनं तु शैनेयो नवैर्नवभिराशुगैः ।
विसृताश्चरथ कृत्वा ललाटे त्रिभिरारपयत् ॥ ६८
स त्वन्यं रथमास्थाय विधिवत्कल्पित पुनः ।

(for कृतम्) — ^a) Ś K1 s 4 [अ]थ, T2 स्त्रे
(for स्त्र) B Da1 Dn1 D1 s-7 S स्वरथ — M1 reads
66^d-67^a for the first time after 62^a — ^d) Ks B2
अपोवाहद् B1 रणातर Dn1 रथातरे, Ds 4 7 रणातर, Ds
रणार्णवात्

67 ^a) Ks तत स्त्र, Dn1 अथान्य (for न्य) — ^b)
D2 s Gs महाबल (for रथ) — After 67^{ab}, Ś K1 s 4
V1 (marg) B D (except Dn1 Ds, Ds marg) ins

432* द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्या युयुधान च पञ्चभि ।

भीमसेन चतु षष्ठ्या सहदेव च पञ्चभि ।

नकुल त्रिंशता बाणै शतानीक च सप्तभि ।

शिखण्डिन च दशभिर्धर्मराज शतेन च ।

एताश्चान्याश्च राजेन्द्र प्रवीरान्जयगृद्धिन । [5]

अभ्यर्दयन्महेष्वास कर्णपुत्रो विशा पते ।

[(L 1) D2 सप्तभि — B1 Ds om line 2 B2
om lines 2-3 — (L 2) Ś K1 s 4 V1 B2 सप्तभि
— (L 3) B2 त्रिंशतै, Ds ति Ds तु (for च)
— (L 4) K1 शिखण्डिने — (L 5) B2 om the first च
Ś2 K2 s प्रवरान् Ś1 K2 जयगृद्धिण, Ś2 K1 s क्षिण, Ds
भिन — (L 6) Da1 D1 s अभ्यर्दयन् Ś1 K2 महेष्वासात्]
— Ś Ks om 67^c-71^d D2 om 67^{ed} — ^d) K1 सुत,
K4 स तु, B Da1 D1 s-5 7 तत (for पुन) B4 अरक्षत
(for अपालयत्)

68 Ś Ks om 68 (of v 1 67) — ^a) Ks 4 B
Da1 D1-s 7 s च (for तु) Ds दुःशासन त्रिभिर्महै, S
(except T2) युयुधान तु राधेयो — ^b) Dn1 T2 विध्वा
(for नवैर्) T3 G बहुभिर् (for नवभिर्) K1 s 4
B1 s 4 Ds-4 6 7 S (except T2) आयसै (for आशुगै)
— ^c) B2 विसृताश्चरथ, S (except T2) विसृताश्चायुध
(for चरथ) — ^d) Dn1 T1 s G M अपयत्, D2 s T2
अर्द (for आपर्)

69 Ś Ks om 69 (of v 1 67). — ^a) Ds T1 G1 s
M स चान्य, T3 Gs अथान्य (for स त्वन्यं) Da1 D1
[अ]न्यरथ — ^b) Ds lacuna for विधिवत्कल्पि — ^c)

युयुधे पाण्डुभिः सार्धं कर्णस्याप्याययन्बलम् ॥ ६९
 धृष्टद्युम्नस्ततः कर्णमविध्यदशभिः शरैः ।
 द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्या युयुधानस्तु सप्तभिः ॥ ७०
 भीमसेनश्चतुःषष्ट्या सहदेवश्च पञ्चभिः ।
 नकुलस्त्रिंशता बाणैः शतानीकश्च सप्तभिः ।
 शिखण्डी दशभिर्वीरो धर्मराजः शतेन तु ॥ ७१

एते चान्ये च राजेन्द्र प्रवीरा जयगृद्धिनः ।
 अभ्यर्दयन्महेष्वासं सुतपुत्र महामृधे ॥ ७२
 तान्सूतपुत्रो विशिखैर्दशभिर्दशभिः शितैः ।
 रथे चारु चरन्वीरः प्रत्यविध्यदर्दिमः ॥ ७३
 तत्रास्त्रवीर्यं कर्णस्य लाघव च महात्मनः ।
 अपश्याम महाराज तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ७४
 न ह्याददान ददशुः सदधानं च सायकान् ।

C 8 2290
B 8 48 58
K 8 43 53

T₂ प्रयुध्यन् (for युयुधे) V₁ B₂ s Da₁ D₁ s T₁ s G
 पाडवै Dn₁ om (hapl) from सार्धं (in 69^a) to the
 end of 70 — ^a) K₁ अप्याययौ, K₈ B₁ पयद् (B₁
 याद्), V₁ आरोपयन्, B₂ आययन्, Da₁ D₁ s आपालयन्,
 D₂ आप्याययद्, T₁ s G M₂₋₄ इय (G₁ 2 वि) धमत्, T₂
 आगमयद्, M प्याययन् (for [आ]प्याय)

70 S K₂ Dn₁ om 70 (of v 1 67 and 69)
 — ^a) K₄ धृष्टद्युम्नस्तु कर्ण — ^b) T₂ विव्याध (for
 अविध्यद्) — K₁ om (hapl) 70^a-71^a — ^c) D₂ s
 तु (for त्रि) — ^d) B₂ युयुधान K₈ द्वि, B₂ T₁ G₁ 2
 M च, D₄ त्रि (for तु) V₁ B₅ Da₁ D₁ 2 s T₂
 पचभि (for सप्तभि)

71 S K₂ om 71 (cf v 1 67) K₁ om 71^{abod}
 (of v 1 70) K₈ D₈ om (hapl) 71^{ab} — ^b) K₄ V₁
 B D (D₈ om) T₂ s G M₂ 4 सप्तभि (for पञ्चभि)
 — ^d) K₄ B₁ s D₂₋₄ 7 S तु (for च) V₁ T₂ पचभि
 (for सप्तभि) — ^e) K₈ T₈ G बाणैर्, B₈ 4 विष्वा (for
 वीरो) — ^f) K₈ 4 B (except B₁) Dn₁ D₈ s S च
 (for तु)

72 Cf lines 5-6 of 432* — ^b) K₄ जयगृद्धिण,
 D₈ कृद्धिन, D₈ ग्रन्धिन, T₁ गृध्व — ^c) T₈ G₂ s
 अभ्यर्दयन् Dn₁ D₈ T₁ 2 महेष्वासा — ^d) V₁ Da₁
 Dn₁ D₁ s S विशा पते (for महामृधे)

73 ^a) K₈ D₈ निशितै, V₁ B₅ विव्याध (for विशि
 खैर्) — ^b) Dn₁ om the first दशभि V₁ B₅
 विशिखैर्, B₈ विव्याध (for the first दशभिर्) K₁
 त्रिधा, K₈ 4 B (except B₅) D₂₋₄ 6-8 T₁ s G M₁ शरै,
 V₁ शतै — ^c) K₈ Da₁ Dn₁ D₈ रथेनानुचरन्, B₂ रथे
 चाव्य, D₁ रथिनानु, D₂ तथैनानुचरान्, D₄ 7 T₂ रथे
 चानुचरन्, D₈ रथेन तु चरद् K₈ चारु (for वीर) T₁
 रथप्रचारान्विचत (sio), T₈ G रथप्रचारान्प्रचरन्, M₁ निवृ
 लान्, M₂₋₄ रथप्रचार विचरन् — ^d) S₂ प्रतिविध्यद्,
 K₁ प्रत्यविध्यम् D₈ अरिंदम — After 73, T₈ G ins

433* सात्यकिं भीमसेन च धृष्टद्युम्न शिखण्डिनम् ।

द्रौपदेयाश्च सरब्धान्यतमानान्महारथान् ।

पश्यता सर्वसैन्यानामथैतान्सूतनन्दन ।

विरथात्रथिन श्रेष्ठान्निमेषार्धचकार ह ।

अमोघत्वाच्च बाणाना भूतसघा विसिन्मिथु । [5]

[(L 1) T₁ 2 धृष्टद्युम्नशिखण्डिनौ (for the posterior
 half) — (L 3) T₈ G₈ अथैनान् G₁ 2 अय तान्
 — (L 4) T₁ श्रेष्ठ T₈ G₈ श्रेष्ठा]

74 ^a) K₈ [अ]तिवीर्यं T₁ [अ]स्य वीर्य — ^c) D₄
 न पश्याम, D₈ अपश्यन्स (for अपश्याम) B₁ D₇ महाभाग
 (for राज)

75 ^a) T₁ [अ]पि (for द्वि) S K₁ 2 4 [आ]दधान
 — ^b) K₈ सायकै D₈ सायक — ^c) B₈ विधमत (for
 विमुञ्चन्त) D₈ 8 शरान्राजन् (for च सरम्भाद्) — ^d)
 V₁ B₁ Da₁ D₁ 7 अपश्यत्, B₈ ***ते, Dn₁ अपश्याम, T₂
 अपश्यस्ते (for ददशुस्ते) K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-7 T₂
 हतान (T₂ न्ह) रीन् (for महारथम्) D₈ ददशुर्निहतानरीन्,
 T₁ s G M अपश्यन्ते (M₂ 4 ज्ञे) व त जना — T₁ s G M
 ins after 75 T₂ after 78

434* प्रतीच्या दिशि त इष्टा प्राच्या पश्याम लाघवात् ।

न तु पश्याम राजेन्द्र क नु कर्णो व्यतिष्ठत ।

इषूनेव स पश्यामो विकिरन्त समन्तत ।

छादयन्तो दिशो राजन्शलभानामिव ब्रजान् ।

तस्य तैरिषुभिस्तीक्ष्णैः सप्ततन्नि सहस्रश । [5]

मरीचिभिरिवोष्णाशो शितैः सनतपर्वभि ।

व्याप्ता सर्वा दिशो राजन्योधाश्च ददशुस्तदा ।

शरैः सट्टतमाकाश तत्राभ्रमिव चाभवत् ।

[(L 1) T₂ तिष्ठत (for त दृष्टा) M₁ प्राच्य (for
 प्राच्या) — (L 2) T G₈ M च (for तु) M₂₋₄
 [अ]पश्याम T₁ s G₈ M₁ [S]च तिष्ठति, M₂₋₄ [S]अय (M₈
 भि) तिष्ठति — T₂ om lines 3-7 — (L 3) T₁ s G₁ s
 एवास्व (for एव स) T₁ s G₁ s विनिकीर्णान् (T₈ G₁ र्णा),
 M₁ 4 विकरत — (L 4) T₁ s G₁ s छादयानान् G₁
 शलभाश्च (for साना) M₁ 2 4 ब्रजा M₈ ब्रजा (for
 ब्रजान्) — (L 6) T₁ M₁ शरै (for शितै)
 — (L 7) T₁ व्याप्ति T₁ M₈ 4 योधा न (T₁ धाना), M₁
 योधाना T₁ तथा (for तदा) — After line 7, T₁

C 8 2291
B 8 48 58
K 8 43 63

विमुञ्चन्त च संरम्भाद्दृष्टुस्ते महारथम् ॥ ७५
द्यौर्वियद्भृदिशश्चाशु प्रणुन्ना निशितैः शरैः ।
अरुणाभ्रावृताकार तस्मिन्दे शे बभौ, वियत् ॥ ७६
नृत्यन्निव हि राधेयश्चापहस्तः प्रतापवान् ।
यैर्विद्वः प्रत्यविध्यत्तानेकैकं त्रिगुणैः शरैः ॥ ७७
दशभिर्दशभिश्चैनान्पुनर्विद्धा ननाद ह ।
साश्वसूतध्वजच्छत्रास्ततस्ते विवर ददुः ॥ ७८

repeats line 5 — (L 8) Om in M T₁ शितै
(for शरै) T₁ G₁ तत्राञ्चैर् (for अ) T₂ तदाद्भुतमिवाभवत्
(for the posterior half)]

— After the above, T₂ ins 436*

76 B₈ om 76^{ab} — ^a) V₁ द्यौर्भूर्वियद्, T₂
वियद्भृमिर, (for द्यौर्वियद्भृ) Cc cites द्यौ K₈ D₄ s
चापि V₁ B (B₈ om) D₄₁ D₁ s s 7 S चैव, D₂
तासु (for चाशु) — ^b) V₁ B (B₈ om) D₄₁ D₁ s s 7
प्रपूर्णा, T₈ G M₂₋₄ प्रच्छन्ना — ^c K₈ om (hapl)
76^c-77^d — ^e) K₁ अरुणाभन्यताकार (sic), B₈
भ्रावृताकाश, D₄₁ भ्रावृताकारास् T₁ आ जटावारास्, T₈
G₂ s तमोमणीवृ (G₂ कृ) ताकार, G₁ तमोवातावृताकार
— ^d) K₁ s B₈ D₂ s s T₂ [अ] भवज्जगत्, B₈ नभो बभौ,
D₄₁ D₁ s [अ] भवद्वियत्, D₄₁ [अ] भवत्रणे, T₁ s G M
[अ] भवत् (T₁ वस्त) दा (for बभौ वियत्) — After 76,
S (except T₂) ins

435* तत पुनरमेयात्मा कर्णो राजन्महारथ ।

न्यहनस्समरे योधान्यौधव्रतमनुष्ठित ।

[(L 2) M योधान् T₁ G₁ s योधव्रतम्, M₂ योधव्रतम्
T₈ G₈ अनुष्ठिता, M₂₋₄ व्रतम्]

77 ^c K₂ om 77 (of v 1 76) — ^a) K₄ D₈ च
for हि) — ^b) S (except T₂) रणाजिरे (for
प्रतापवान्) — ^d) M₂ एकैक K₁ दशभिर्दिगुणै शरै

78 ^a) B₁ s D₈ s 7 शतैश्च, B₈ शरैश्च (for the first
दशभिर्) K₁ s B₁ s s D₁ s s 7 s T₂ चैतान्, V₁ D₄₁
D₈ T₁ s G M चैव, D₄₁ चान्यान्, D₂ चैन — ^b) N
(except D₄₁ D₈) च (for ह) S (except T₂)
पुनर्विध्याथ नानदन् (T₁ M₁ s दत्) — ^c) K₈ V₁ B₈
D₁ s s -रथच्छत्रास्, K₄ -ध्वजच्छत्रास्, B₁ D₄₁ D₇
-रथच्छत्रास्, B₂ D₈ -रथच्छत्रा, B₈ D₈ T₂ -रथोच्छत्रास्
(D₈ त्रां), D₄₁ -रथ हत्वा, D₈ -ध्वजच्छत्रास्, T₁ M
-ध्वजच्छत्र (M₁ त्रान्) K₁ साध्वसूतध्वजच्छत्रास् (sic),
D₂ अश्वसूतध्वज छत्र — ^d) D₈ हत्वास् (for ततस्)
G₁ विदुरं, M₁ विकिरं, Cc विवरम् (as in text) K₁ दुधु

तान्प्रमृद्वन्महेष्वासात्राधेयः शरवृष्टिभिः ।
राजानीकमसबाध प्राविशच्छत्रुर्कशनः ॥ ७९
स रथांस्त्रिशतान्हत्वा चेदीनामनिवर्तिनाम् ।
राधेयो निशितैर्बाणैस्ततोऽभ्याच्छेद्युधिष्ठिरम् ॥ ८०
ततस्ते पाण्डवा राजञ्जिखण्डी च ससात्यकिः ।
राधेयात्परिरक्षन्तो राजान पर्यवारयन् ॥ ८१
तथैव तावकाः सर्वे कर्णं दुर्वारणं रणे ।
यत्ताः सेनामहेष्वासाः पर्यरक्षन्त सर्वशः ॥ ८२

— T₁ s G ins after 78 T₂ ins 434* (of v 1 75)
after 78 and cont

436* ते हन्यमाना कर्णेन पलायन्ते दिशो दश ।

नादयन्तो दिश सर्वा कर्णव्रस्ता विचेतस ।

[(L 1) T₁ पालयति T₂ पालयत, G₁ पालयतो
— (L 2) T₁ विचेतन]

79 ^a) D₄₁ यान् (for तान्) K₈ B₂ D₄₁ D₄₁
D₈-s s T₈ G₈ M प्रमृद्य (K₈ ज्य), K₄ D₂ प्रमद्य, V₁ B₈
D₇ T₁ s प्रमध्य, B₁ s प्रसृत्त, B₂ प्रस्यूद्य, D₈ प्रमर्द्य,
G₁ s समृद्य (G₂ त्य) — B₂ om 79^{ad} — ^c) ^c K₂
B₁ s s D₂-4 7 गजानीक, D₄₁ D₈ T₂ रथा — ^d) D₄₁
प्राविध्यच् ^c K₁ s s B₁ शत्रुर्कषण (K₄ ण), K₈ दर्शन,
V₁ B₈ D₄₁ D₄₁ D₁ s s s T₂ तापन

80 ^a) B₂ सर्वत (for स रथांस्) K₁ D₄₁ M₂
त्रिशत, K₈ निशितैर्, K₄ D₈ त्रिदशान्, V₁ B D₁-s s
T₁ s G M₂₋₄ त्रिशत (B₂ तो), D₈ त्रिशतान् T₂ स
रथाना शत हत्वा — ^b) V₁ G₈ अति (G₈ तु) रतिना, D₈
अनिवर्तिन — ^d) ^c K₄ V₁ B₈ D₄₁ D₄₁ D₁ s s s
M [S] भ्यच्छेद्, K₈ [S] भ्ययुद् (sic), B₂ T₁ s [S] गच्छद्,
D₂ s [S] भ्यायात्, T₈ G [S] भ्यागात् — After 80, T₈ G
ins

437* ततस्ते विरथा शूरा रथानन्यान्समास्थिता ।

परिवर्तुर्महाराज धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ।

[(L 1) G₁ विविधा (for विरथा)]

81 ^a) T₁ G₁ s M तु परे, T₈ G₈ च परे (for पाण्डवा)
— ^b) K₂ ससाभ्यधि (sic), B₂ त्यके — ^d) K₈
पर्यपालयन् — After 81, T₈ G ins

438* मुञ्चन्तो विविधान्बाणान्स्वर्णपुङ्खांश्चालाशितान् ।

[G₂ निशितान् (for विविधान्)]

82 ^a) B₂ पाण्डवा, D₄₁ D₈ तावकान् — ^b) B₂
om रणे — ^c) T₈ G₂ यत्र, G₁ s M₂₋₄ यत्त, M₁ यत्त-
(for यत्ता) K₈ B D₄₁ D₁-s शूरा, V₁ D₄₁ सेना, T₁
सर्वे (for सेना) T₂ बलिनस्ते महेष्वासा

नानावादित्रयोषाश्च प्रादुरासन्विशा पते ।
सिंहनादश्च संजज्ञे शूराणामनिवर्तिनाम् ॥ ८३

ततः पुनः समाजगुरभीताः कुरुपाण्डवाः ।
युधिष्ठिरमुखाः पार्थाः सूतपुत्रमुखा वयम् ॥ ८४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥

३३

संजय उवाच ।

विदार्य कर्णस्तां सेना धर्मराजमुपाद्रवत् ।
रथहस्त्यश्चपत्तीनां सहस्रैः परिवारितः ॥ १
नानायुधसहस्राणि प्रेषितान्यरिभिर्वृषः ।
छित्त्वा बाणशतैरुग्रैस्तानविध्यदसभ्रमः ॥ २

निचकर्त शिरांस्त्रेषा बाहूनून्श्च सर्वशः ।
ते हता वसुधा पेतुर्भस्मान्श्चान्ये विदुर्बुधः ॥ ३
द्रविडान्ध्रनिषादास्तु पुनः सात्यकिचोदिताः ।
अभ्यर्दयञ्जिघासन्तः पत्तयः कर्णमाहवे ॥ ४
ते विबाहुशिरस्त्राणाः प्रहताः कर्णसायकैः ।

C 8 2305
B 8 49 5
K 8 44 5

83 ^a) Da1 D5 नानावादित्रयोषाश्च, Dn1 T2 शब्दाश्च, T1 8 G M नादो (G1 M1 ना) वादित्रयोषाणा — ^b) S (except T2) प्रादुरासीत्समतत — ^c) S (except T2) सिंहनादा (M1 द)श्च संजज्ञे — ^d) S2 अनिवर्तिन, K8 V1 B1 8-5 Da1 Dn1 D2-4 7 8 T2 अभि (V1 Da1 ति) गजैता B2 D1 5 अतिगर्जिता, D8 अविगर्जिता (by corr जै) ता

84 ^a) B2 सर्वे (for पुन) Da1 D1 5 समाजगुर — ^b) K8 Dn1 अभित (for अभीता) D8 कुरुपुगा, S (except T2) सृजया — ^c) D4 पार्थान् — ^d) K8 तव (for सूत) S2 सूतपुत्रमुखाव्यय (s10), K1 त्रमुखावह, D8 युधिष्ठिरमुखा वय, T1 सूतपुत्रमवारयन्, T2 त्रमुखावह

Colophon — Day of Karna's Generalship S2 K4 द्वितीये (K4 य) युद्धदिवसे, T1 द्वितीयेद्धि — Adhy name V1 सप्तसकयुद्धे, T1 M1 कर्णपुत्रवधो नाम — Adhy no (figures, words or both) S2 32 (as in text), K1 33, B1 M 42, B4 47, B5 D8 48, Da1 59, D1 T1 8 G 43, D4 39, T2 44

33

1 T8 om the ref — ^a) M1 तान् (for ता) D1 सेना, M1 सेनाम् — ^b) T1 धर्मपुत्रम् S1 (marg) B1 8 D2 4 7 8 युधिष्ठिरम् (for धर्मराजम्) S K B1 8 D2-4 6-8 अथाद्रवत्, G2 अभि (for उपा) — ^c) D4 G1 2 हस्त्यश्चरथपत्तीना, M8 रथपत्त्यश्चपत्तीनां — ^d) Da1 D8 साहस्रै

2 ^a) Dn1 T2 बहूनि तु, M2-4 नानाबाण (for

नानायुध) — ^b) V1 प्रहितानि, B1 5 D2-4 7 प्रेरितानि K1 S वृषा, B8 D8 वृत्त — ^c) B5 कृत्वा, D8 स्थित्वा, T1 8 G हृत्वा T1 8 G M2-4 बाणगणैर् (for शतैर्) T8 G उग्रस् — ^d) G2 अवध्यत् B D8 4 7 T2 G1 असभ्रमात्, Da1 D1 5 M4 भ्रम, M2 8 भ्रमन्

3 ^a) V1 B5 S (except T2) उच्चकर्त, Da1 D1 5 तच्च, D2 विच B2 [उ]ग्रा, S (except T2) [उ]ग्रो (for [ए]व) — ^b) K8 V1 B2-5 D T1 2 M सूतज (for सर्वश) — After 3^{ab}, Dn1 T2 ins

439* प्रहर्तुकामानपरान्सधितेषूत्थथापरान् ।

प्रगृहीतायुधान्बाहूनन्येषा च प्रधावताम् ।

निजघान रणे कर्णो नानाशस्त्रनिषेवितान् ।

[(L 1) T2 सहतेष्व (for सधिते) — (L 3) T2 मनसास्त्रनिषेवितान् (for the posterior half)]

— ^a) K1 हृत्वा Dn1 S भूतले (for वसुधा) — ^d) D2 भयाच् (for भस्माश्च) Dn1 T2 M1 प्रहृता (M1 ता) श्च दिशो दश, T1 8 G M2-4 प्रहृताश्चापरे दिश

4 ^a) S K1 2 S (except T2) द्रमिडाध्र, V1 B1-4 D2-4 7 द्राविडा (B2 डा)स्तु (for द्रविडान्ध्र) B4 D8 T2 च (for तु) B2 D8 T2 निषादान् B5 द्राविडाध्रनिषादस्तु, Da1 Dn1 D1 5 6 द्रविडाश्च निषादाश्च — ^b) Dn1 ययु (for पुन) K8 D2 8 सात्यकिनो (D2 ना)दिता, V1 B5 सात्वतचोदिता, ^c) G1 सत्यकि — ^e) V1 B1 2 5 Dn1 D2-4 7 8 अभ्य (T1 भ्यु)द्रवन्, Da1 D1 5 अभ्यर्दयत् K8 जिघासत

5 ^a) K8 बाहुशिरस्त्राणा, B2 T2 G1 8 M वि (M1 [अ]पि) बाहुशिरस्त्राणा, D8 विबाहुविशस्त्राश्च, G2 विबाहु शिरस्त्रस्ता (s10) — ^b) T1 8 G M सहसा, T2 प्रहता

८ ४ 2305
B 8 49 5
K 8 44 5

पेतुः पृथिव्या युगपच्छिन्नं शालवनं यथा ॥ ५
एव योधशतान्याजौ सहस्राण्ययुतानि च ।
हतानीयुर्महीं देहैर्यशसापूरयन्दिशः ॥ ६
अथ वैकर्तनं कर्णं रणे क्रुद्धमिवान्तर्कम् ।
रुधुः पाण्डुपाञ्चाला व्याधिं मन्त्रौषधैरिव ॥ ७
स तान्प्रमृद्याभ्यपतत्पुनरेव युधिष्ठिरम् ।
मन्त्रौषधिक्रियातीतो व्याधिरत्युल्बणो यथा ॥ ८
स राजगृद्धिमी रुद्धः पाण्डुपाञ्चालकेरुयैः ।
नाशकत्तानतिक्रान्तु मृत्युर्ब्रह्मविदो यथा ॥ ९

(for प्रहता) — °) S (except T2) निपेतुरुर्व्या (for पेतुः पृथिव्या) — °) D8 छिन्न, T2 स्फीत, G2 च्छिन्नात् S1 K1 2 4 V1 D8 शालवन, K8 शालिवन, B4 Dn1 S ता (G2 ना) लवन (for शाल)

6 °) D8 योधशतान्, T8 G यूथशतानि, M योध (for योध) — °) K4 युतानि, D2 8 [अ]हुदानि, T8 G शतानि, (for [अ]युतानि) — °) K8 हतान्यायुर, T1 हतानि च, T8 G M हतान्यगुर (for हतानीयुर) Ca cites ह्युर (as in text) D1 देहे, T8 G देवी T2 हतानिति सुरै सिद्धे — °) G2 शिरसा (for यशसा) V1 B4 5 Da1 D1 5 [आ]पूर्य रोदसी (B4 Da1 सी), T2 पूर्यते मही T8 G [आ]पूर्य वै दिश (for [अ]पूरयन्दिश) B2 यश आपूर्य रोदसी Ca cites रोदसी

7 °) S K2 4 रथे, K1 रणात् (for रणे) D4 (sup in as in text) युद्धम् (for क्रुद्धम्) — °) B2 विव्याधु, Dn1 रुद्ध, T1 रुद्धु (for रुधु) S2 K1 4 पाण्डु पाञ्चाला, D8 सर्वपाञ्चाला — °) K8 व्याधी, D8 व्याधीन् K8 मन्त्रौषधीर् B1 षधिर्, T1 8 G1 8 षधा, G2 धाम् (for मन्त्रौषधैर्) B8 मन्त्रौषधानि

8 °) K8 प्रसूज्य, D1 5 प्रसूत्य, T1 2 प्रमथ्य (for प्रमथ्य) G1 अभ्यतपत् B1 शतान्विमृद्यश्चपतत् (s10), B8 स तान्प्रसूत्यापतत्, D2 8 स तान (D8 म)तिक्रम्य ततो — °) G1 2 पुनर्वैत (for पुनरेव) D2 8 युधिष्ठिर मुपाद्रवत् — °) मन्त्रौषधी क्रियातीते, Dn1 D2 4 8 मन्त्रौषधि (D2 ध)क्रियाहीनो (D4 तीता), B8 मन्त्रौषधि क्रियाभीतो, T G1 8 M मन्त्रौषध (T1 M1 धि)क्रियाव्याधि (T1 धीन्, T8 G8 M2 8 धि), G2 मन्त्रौषधव्याध्याधि — °) B2 अत्युग्रशो (for अत्युल्बणो) S विधिहीना कृता (T1 नान्क्रिया, T8 G M8 नक्रिया) इव

9 °) V1 Dn1 T2 राज्य S2 K4 गृद्धिमी, B8 गृद्धिमी, T1 गृध्नुमी, T8 G8 गृद्धिभिर्, Cc गृद्धीभि, Ca गृद्धिमी (as in text) K1 रुद्ध, Dn1 T2 शूरै, T8 G8

ततो युधिष्ठिरः कर्णमदूरस्थं निवारितम् ।
अब्रवीत्परवीरघ्नः क्रोधसरक्तलोचनः ॥ १०
कर्णं कर्णं वृथादृष्टे सतपुत्र वचः शृणु ।
सदा स्पर्धसि सग्रामे फल्गुनेन यशस्विना ।
तथास्मान्बाधसे नित्यं धार्तराष्ट्रमते स्थितः ॥ ११
यद्वलं यच्च ते वीर्यं प्रद्वेषो यश्च पाण्डुषु ।
तत्सर्वं दर्शयस्वाद्य पौरुषं महादायितः ।
युद्धश्रद्धा स तेऽद्याहं विनेष्यामि महाहवे ॥ १२
एवमुक्त्वा महाराज कर्णं पाण्डुसुतस्तदा ।

युध्यन् G2 युक्तान् (for रुद्ध) — °) K8 पञ्चाल (for पाञ्चाल) S K1 2 4 सृजयै, B1 Da1 Dn1 D1 4-8 8 कैकयै — °) K1 D8 अभिकातु, G1 अतिकात — °) S1 K2 V1 G1 मृत्यु K8 ब्रह्मविदा, Cc विद (as in text)

10 °) Da1 D1 5 नादूरस्थ, Dn1 अदूरस्थ T1 निवारित — After 10^{ab}, S (except T2) in 8

440* तैर्यौधे प्रमुखे वीर इष्टा विव्याध सायकै ।

कर्णं पार्थशरैर्विद्धस्तोत्रादित इव द्विप ।

प्रमथ्य सदितान्वीरान्युधिष्ठिरमपीडयत् ।

ततो युधिष्ठिर कर्णमासाद्य जयता वरम् ।

[(L 1) G1 2 योध, M8 योधे T1 प्रमुख T2 G1 2 M1 प्रमुखे G2 इष्टा स तान् (for वीर इष्टा) — (L 2) G1 पाण्डुशरैर् (for पार्थ) G1 तोत्रपित] — °) K8 परवीरघ्न, B1 3-5 Dn1 D2-4 7 S (except T8 G8) रघ्न

11 °) T1 वृथा दुक्ष, T2 वृथादुष्ट, Cc वृष्टे, Ca दृष्टे (as in text) — °) M1 स्पर्धति — °) Some MSS फाल्गुनेन V1 B1 4 5 Da1 D1-5 7 तरस्विना (for यशस्विना) — °) B5 S (except T2) यथा K8 बाधते, Da1 Dn1 D1 5 8 T G M2-4 द्विषसे, M1 द्विषते (for बाधसे) — °) K1 धार्तराष्ट्रसुते स्थित, B2 राष्ट्रमस्थित (s10), Dn1 राष्ट्रेष्ववस्थित, S (except T2) राष्ट्रमुत्त

12 S K1 2 om 12 — °) Dn1 om ते K8 वीर्यं च (for ते वीर्यं) — °) K8 यस्य, K4 B2 D2 G1 2 यच्च, B5 D8 7 यस्तु (for यश्च) B8 युद्धे कोपश्च पाण्डुषु, D8 युद्धे छाया च पाण्डुषु — °) D2 8 दर्शयास्माक (for यस्माद्य) Cc cites पौरुष (as in text) — S om 12^{ef} — °) K युद्धमद्धा K8 V1 B D S च (for स) D8 हरिष्यामि, Cc विनेष्याम — °) Dn1 S (except T2) महारणे (for हवे)

13 °) B2 धर्मसुतस् B5 5 तथा, T8 G8 M तत्, G1 2 [अ]ग्रज (for तदा) — °) D8 अयोमुखै K1

सुवर्णपुङ्खैर्दशभिर्विव्याधायस्मैः शितैः ॥ १३
 तं सूतपुत्रो नवभिः प्रत्यविध्यदर्दिमः ।
 वत्सदन्तैर्महेष्वासः प्रहसन्निव भारत ॥ १४
 ततः क्षुराभ्या पाश्चात्यौ चक्ररक्षौ महात्मनः ।
 जघान समरे शूरः शूरैः संनतपर्वभिः ॥ १५
 तावुभौ धर्मराजस्य प्रवीरौ परिपार्श्वतः ।
 रथाभ्यां चकाशेते चन्द्रस्येव पुनर्वसु ॥ १६
 युधिष्ठिरः पुनः कर्णमविध्यत्रिंशता शूरैः ।
 सुषेण सत्यसेनं च त्रिभिस्त्रिभिरताडयत् ॥ १७

शल्य नयत्या विव्याध त्रिसप्तत्या च सूतजम् ।
 तांश्चास्य गोमृन्विव्याध त्रिभिस्त्रिभिरजिह्वैः ॥ १८
 ततः प्रहस्याधिरथिर्विधुन्वानः स कार्मुकम् ।
 भित्त्वा भल्लेन राजानं विद्ध्वा षष्ठ्या नदन्मुदा ॥ १९
 ततः प्रवीराः पाण्डूनामभ्यधावन्युधिष्ठिरम् ।
 सूतपुत्रात्परीप्सन्तः कर्णमभ्यर्दयञ्चशूरैः ॥ २०
 सात्यकिश्चेकितानश्च युयुत्सुः पाण्ड्य एव च ।
 धृष्टद्युम्नः शिखण्डी च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ॥ २१
 यमौ च भीमसेनश्च शिशुपालस्य चात्मजः ।

C 8 2384
B 8 49 34
K 8 44 36

चितै, B₁ s 4 D₇ S शूरै (for शितै) B₂ विव्याधायसै
 शूरैश्च (s₁₀), B₅ प्रत्यविध्यदर्दिम, G₁ विव्याधाथ त्रिभि
 शूरै, G₂ शरीरातकरै शूरै

14 ^a) V₁ B D (except D₈) S दशभि (for
 नवभि) — ^b) Da₁ D₁ s अरिंदम — ^c) S₂ K₄
 महेष्वासै — After 14, K₈ s V₁ B D S ins a passage
 given in App I (No 9)

15 ^a) B₂ D₂ क्षुराभ्या M₄ पचात्यौ — ^b) V₁
 महाबलौ, B₅ बल (for स्मन) — ^{cd}) K₈ s Da₁ Dn₁
 D₁ s s 7 S जघान चन्द्रदेव च द (T₂ च) डधार च सयुगे
 (T₁ s G M वैशले)

16 ^b) Da₁ D₁ s पार्श्वत स्थितौ, Dn₁ T₂ युधि पार्श्वत,
 T₁ s G M युधि भारत (for परिपार्श्वत) — ^c) K₈ Dn₁
 चकासेता, D₈ प्रकाशेते (for चकाशेते) — ^d) G₂ चद्रस्येव
 (for स्येव) K₁ s 4 Dn₁ D₂ पुनर्वसु (K₈ D₂ सु)
 * Co पुनर्वसुसबधिन्यौ । *

17 ^b) T₁ आपोध्यत् (s₁₀) (for अविध्यत्) S₂ K₈
 M₁ त्रिंशता (K₈ तै), K₄ त्रिंशतै, Dn₁ D₈ T₂ निशितै,
 G₁ दशभि (for त्रिंशता) — T₁ om 17^{cd} — ^c) S₂
 K₁ s 4 G₁ वृषसेन, D₈ वसुनेत्र (for सत्यसेन) D₂
 वसुखेण सुनेत्र च

18 ^b) B₂ s G₁ M₂₋₄ [अ]थ (for च) — ^c) B₁ s 5
 D₄ 7 तास्तस्य, T₁ त्वाश्चास्य (s₁₀), T₂ ताश्चक्र, G₂
 ताश्चात्र K₈ गोप्तान्, T₈ G₈ गोप्तान्, M₁ गोप्तान् — ^d)
 K₁ D₈ अताडयन् (for अजिह्वै)

19 ^a) D₂ अधिरथ, T₁ s G₁ s M₂₋₄ अतिरथिर्
 — ^b) S K B₂ s Da₁ D₁ s s 3 विधुन्वानस्य कार्मुकम्, B₄
 विधुन्वानोस्य का, Dn₁ विधुन्वान स्वका, D₂ चक्ररक्षस्य
 कार्मुकम्, T₁ s G M षष्ठ्या राजन्शितै शूरै, T₂ विधुन्वस्तस्य
 कार्मुकम् * Co कार्मुकमिति काकाक्षिन्यायादुभयत्र । *
 — ^c) K V₁ B₂ Dn₁ D₂ s s T₂ छित्त्वा, Da₁ D₁ s छित्त्वा

(for भित्त्वा) T₁ s G M विद्ध्वा युधिष्ठिर सखे (T₁ ख्ये,
 G₈ वे) — ^a) K₂ न दुर्मदा, B Da₁ D₁ s 4 7
 [अ]नदत्तदा, Dn₁ D₂ s T₂ ननाद ह (D₂ च) D₈ om
 मुदा T₁ s G M ननादाति (M धि)रथिस्तदा (T₁ G₁
 था)

20 ^b) K₂ अभ्याधावन् S₂ युधिष्ठिर, V₁ B₁ s Dn₁
 D₂₋₄ 7 T₂ s G M अमर्षिता (for युधिष्ठिरम्) T₁
 अभ्यधावत मर्षिता — ^c) S K₁ s 4 B₈ s सूतपुत्र, V₁
 B₁ s Dn₁ D₂₋₄ 7 S युधिष्ठिर, D₈ सूतपुत्रा (for पुत्रात्)
 — ^d) T₁ G₂ कर्ण चाभ्यर्दयञ्चशूरै, T₈ G₁ s M कर्ण
 चाभ्यर्दयञ्चशूरै

21 T₈ G₁ s repeat 21^{ab} after 441* — ^a) K₈
 सुषेण सत्यसेन च, T₈ G₁ s (all both times) सात्यकिं
 चेकितान च — ^b) T₈ G₁ s (all first time) युयुत्सु
 T₁ s (second time) G₁ (second time) s s (second
 time) M पार्थिवश्च (G₂ व स) ह, T₂ पाण्डवै सह, T₈
 (first time) पाण्डवास्तदा, G₁ (first time) पाण्डवास्तथा,
 पाण्ड्यमेव च Co cites पाण्ड्य (as in text) K₈
 त्रिभिस्त्रिभिरताडयत् — After 21^{ab}, T₈ G₁ s ins

441* चोल च चेरक चैव सिंहलद्वीपवासिनम् ।

कर्णो विव्याध सकृद्धो दाक्षिणात्यान्समन्तत ।

[(L 1) G₈ केरल (for चेरक) G₁ वासिना, G₈ वासिन
 — (L 2) G₁ कणैर् G₈ सहस्रश (for समन्तत)]

22 ^b) D₁ शिशुपालश्च, D₂ T₂ चेदिराजस्य D₁
 चात्मन, D₈ चात्मजा — ^c) T₁ s G M करुषा (for
 कारुषा) B₈ s करुष (B₄ वा) मत्स्यशूराश्च, Dn₁ T₂
 कारुष (T₂ श) मत्स्यभोजाश्च, D₈ कारुषा मत्स्यसेनाश्च — ^d)
 K₈ कौरुया (s₁₀), K₄ Dn₁ D₄ s 3 कैकया G₁ कौसला
 (for को) — ^e) G₁ s त एते (for एते च) Dn₁
 T₂ s G₈ M तु (for च) S₂ त्वारिता, Dn₁ T₂
 [अ]तिरथा (for त्वारिता) B₈ एते चान्ये च त्वारिता — ^f)
 K₈ V₁ सुषेण, Co वसुषेणम् (as in text) Da₁ D₁ s s

८ 8 2294
९ 8 49 34
१० 8 44 36

कारुपा मत्स्यशेषाश्च केकयाः काशिकोसलाः ।
एते च त्वरिता वीरा वसुषेणमवारयन् ॥ २२
जनमेजयश्च पाञ्चाल्यः कर्णं विव्याध सायकैः ।
वराहकर्णेनोराचैर्नालीकैर्निशितैः शरैः ।
वत्सदन्तैर्विपाठैश्च क्षुरप्रैश्चटकामुखैः ॥ २३
नानाप्रहरणैश्चोभ्रै रथहस्त्यश्वसादिनः ।

सर्वतोऽभ्याद्रवन्कर्णं परिवार्य जिघासया ॥ २४
स पाण्डवाना प्रवरैः सर्वतः समभिद्रुतः ।
उदैरयद्वाह्मस्रं शरैः संपूरयन्दिशः ॥ २५
ततः शरमहाज्वालो वीर्योष्मा कर्णपावकः ।
निर्दहन्पाण्डववनं चारु पर्यचरद्रणे ॥ २६
स संवार्य महास्त्राणि महेष्वासो महात्मनाम् ।

अताडयत् (D₈-s न्), D₈ अबाधयन् K₈ सुषेणमवताडयत्,
सुषेणमवधावयन्, T₁ कर्णमभ्यद्रवन्नणे, C_v वसुषेणमताडयत्
23 ^a) Hypermetric S₁ पाचाद्यौ, K₈ पाचाद्य,
G₁ पाचाल S₂ K₁ २ ४ जनमेजयपाचाद्यौ (S₂ पचालौ)
— ^b) S₁ K₁ २ कर्णौ, Dn₁ कर्णे K₈ पत्रिभि, T₈ G₈
सत्वर (for सायकै) — ^c) B₁-4 D₂-4 ६ १ व (D₂ वा)
राहकर्ण, D₈ वाराहकर्णे Dn₁ S व (Dn₁ M₁ वा) राहकर्ण
(Dn₁ णि) नालीकैर् — ^d) K₈ D₈ ८ नालीकैर्, V₁ D₂
D₁ ८ नाडीकैर्, Dn₁ S नाराचैर् (for नालीकैर्) V₁ T₈
G विविधै, Dn₁ M विशिखै (for निशितै) D₂ D₁
अपि, D₈ M क्षुरै, G₁ शिरै (for शरै) — ^e) G₁ २
वत्सदन्त- K₈ विपाठैश्च — ^f) K₈ क्षुरप्रैश्च, S (except
T₂) क्षुरप्रैश्च (for क्षुरप्रैश्च) S₁ K₁ २ ४ शकटामुखै, K₈
D₈ चडकामुखै, D₂ कडकामुखै, D₄ T₁ चकटामुखै, T₂
कटकामुखै M₂-4 च शिलीमुखै

24 ^a) G₂ नानाप्रहरकै D₈ घोरेरै, T₁ तीक्ष्णैर् (for
चोप्रैर्) — ^b) B D₂ D₁ ८-९ १ रथहस्त्यश्वसादिभि, D₈
रथाश्वराजसादिन, S हस्त्यश्वरथसादिन — ^c) K₈ V₁ B
D₂ D₁ ८-९ १ ८ S [S]भ्यद्रवन् Dn₁ [S]भ्यहनत् D₈
व्यधमन् T₈ G तूर्ण (for कर्ण) — ^d) D₁ परीवार्य, D₂
पराजय, T₂ परिवन्नुर् (for परिवार्य) Dn₁ M₁ जिघासव
25 ^a) D₈ प्रवरान् — ^b) T₁ सर्वैश्च (for सर्वतः)
— After 25^{ab}, S 1ns

442* छाद्यमानै शितैर्बाणै स्वस्त्रनामाङ्कितैस्तदा ।
न चचाल रणे कर्णो महेन्द्रो दानवैरिव ।

[(L 1) T₈ G₈ छाद्यमान T₁ ८ M शरैर्घोर (for
शितैर्बाणै) T₁ G₁ २ M₁ शरै, T₈ G₈ M₂-4 शितै (for
तदा)]
— ^c) K₈ V₁ B D (except D₈) S (except G₁)
उदीरयन् — ^d) K₈ V₁ B D S आपूरयन् (for संपू)
D₂ ८ जगत् (for दिश) — After 25, S 1ns

443* निजघान महेष्वासान्पाञ्चालानेकविंशतिम् ।
Colophon

संजय ।

तत पुनरमेयात्मा चेदीना प्रवरान्दश ।

न्यहनद्भरतश्रेष्ठ कर्णो वैकर्तनस्तदा ।

तस्य बाणसहस्राणि सप्रपन्नानि मारिष ।

इत्यन्ते दिक्षु सर्वासु शलभानामिव व्रजा । [5]

कर्णनामाङ्किता बाणा स्वर्णपुङ्खा सुतेजना ।

नराश्वकायास्त्रिभिश्च पेतुर्गुर्या समन्तत ।

कर्णेनैकेन समरे चेदीना प्रवरा रथा ।

सृज्याना च सर्वेषा शतशो निहता रणे ।

कर्णस्य शरसंछन्न बभूव विपुल तम । [10]

नाज्ञायत तत किञ्चित्परेषामात्मनोऽपि वा ।

तस्मिंस्तमसि भूते च क्षत्रियाणा भयकरे ।

विचचार महाबाहुर्निर्दहन्क्षत्रियान्बहून् ।

[(L 1) T₈ G₈ पाचाद्यान् — Colophon Adhy name
M₁ कर्णमोहन — Adhy no (figures, words or both)
T₁ ८ G M 44, T₂ 45 — T₈ om lines 2-7 — (L 2)
T₂ बहून्, G₁ दिश (for दश) — (L 3) G₈ भरतश्रेष्ठ
— (L 4) T₂ सुप्रसन्नानि, G₂ सप्रणुन्नानि, M₂-4 सप्रकीणानि
— (L 8) T₁ G हता (for रथा) — (L 10) G₁
शिरसंछिन्न (s10), M₁ रथ M₂-4 शरसंछन्न G₁ बभूव
T₂ M₈ विपुल T₂ नभ (for तम) — (L 11) M₁ न
(for ना) G₁ च (for वा) — (L 12) T₁ २ G₁ २
M तस्मिंस्तमसि M₂-4 सभूते (for भूते च) — (L 13) T₁
महाबाहु T₁ ८ G₈ निर्दहन्, G₁ २ अदहन् (G₂ त्)]

26 ^a) B₈ शरमहान्कालो (s10) — ^b) B₂ वीरार्या,
Dn₁ वीर्यवान्, S वीर्यार्थि (for वीर्योष्मा) B₁ कर्ण
पावकम् — ^c) K₈ निर्दहन्, B₂ निर्दयन्, D₈ निर्दहत् S₂
K₁ ४ B₄ T₁ पाण्डवचम्, V₁ D₂ D₁ ८ पाण्डवबल, B₈ T₂
पाण्डवी सेना, G₁ पाण्डवानीक, G₂ पाण्डववर — ^d) B
(except B₂) D₈ ४ १ वीर (for चारु) — After 26, S
1ns

444* ततस्तेषा महाराज पाण्डवाना महारथा ।

सृज्याना च सर्वेषा शतशोऽथ सहस्रश ।

अस्रै कर्ण महेष्वास समन्तात्पर्यवारयन् ।

[(L 3) T₁ शरै (for अस्रै)]

27 ^a) B₁ ८ ४ D₂ D₁ ८-९ १ सघाय, B₂ सवाह्य, T₁
निवार्य (for सवार्य) B₂ ८ सहस्राणि (for महास्त्राणि)

ग्रहस्य पुरुषेन्द्रस्य शरैश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥ २७
 ततः सधाय नवर्ति निमेषान्नतपर्वणाम् ।
 बिभेद कवच राज्ञो रणे कर्णः शितैः शरैः ॥ २८
 तद्वर्म हेमविकृत रराज निपतत्तदा । ✓
 सविद्युदभ्रं सवितुः शिष्ट वातहतं यथा ॥ २९
 तदङ्ग पुरुषेन्द्रस्य अष्टवर्म व्यरोचत ।
 रत्नैरलंकृतं दिव्यैर्व्यभ्र निशि यथा नभः ॥ ३०

स विवर्मा शरैः पार्थो रुधिरेण समुक्षितः ।
 क्रुद्धः सर्वायसीं शक्तिं चिक्षेपाधिरथिं प्रति ॥ ३१
 तां ज्वलन्तीमिवकाशे शरैश्चिच्छेद सप्तभिः ।
 सा छिन्ना भूमिमपतन्महेष्वासस्य सायकैः ॥ ३२
 ततो बाह्वोर्ललाटे च हृदि चैव युधिष्ठिरः ।
 चतुर्भिस्तोमैः कर्णं ताडयित्वा मुदानदत् ॥ ३३
 उद्भिन्नरुधिरः कर्णः क्रुद्धः सर्प इव श्वसन् ।

C 8 2347
 B 8 49 47
 K 8 44 59

— ^b) B (except B₂) Da₁ D₁₋₅ 7 महामना — ^a) S
 कर्णश्च (for शरैश्च) K₈ सायकम्, D₂ पाडव (for
 कार्मुकम्)

28 ^a) Da₁ D₁₋₅ T₁ M₂₋₄ नवभिर् T₂ तत
 सधायमान तु — ^b) V₁ B₁ D₁ D₂₋₄ 7 G₁₋₂ नतपर्वण,
 T₁ M₂₋₄ पर्वणि B₈ 4 Da₁ D₁₋₅ निमेषान्नतपर्वण
 — ^c) K₈ राजन् (for राज्ञो) — ^d) S K D₈ 8 तत (for
 रणे) D₈ शितै (for शितै)

29 ^a) D₁ चर्म (for वर्म) — ^b) K₈ V₁ T G₁₋₈
 M रत्नचित्र पतद्भौ, B Da₁ D₁₋₅ 7 रत्नचित्र बभौ पतत्,
 D₁ D₈ G₂ रत्नचित्र पतद्भुवि, D₂₋₈ रत्नचित्र पतत्तदा
 — ^a) Da₁ D₁₋₅ स विभु, T₁ सवितु, M₂₋₄
 सुक्षिष्ट (for सवितु) V₁ B Da₁ D₁₋₈ T₁ छिष्ट, D₁
 T₂ छिष्ट, T₃ G₁₋₈ बिब, M₂₋₄ शैलाद् (for शिष्ट) V₁
 D₈ T₁ M वाताहत

30 ^a) V₁ B₁₋₂₋₄ D₈ 4 7 T₈ G तदगात्, B₈ 8
 तदगात्, Da₁ D₁₋₅ तदगे, D₈ तदय (marg दिद) (for
 तदङ्ग) — ^b) Da₁ D₁₋₅ 7 T₈ G₁₋₂ अष्ट (for अष्ट)
 K₈ व्यभोचत, T₈ G₁₋₈ M₂₋₄ व्यभोभत G₂ व्यपोहत
 — ^c) K₄ रत्न, B₁₋₈ D₄ शरैर् (for रत्नैर्) K₈ B Da₁
 D₁₋₅ 7 8 चित्रैर्, V₁ D₁ T₈ सुरयैर्, D₈ चैव, T₁₋₈ G M
 पुण्यैर् (for दिव्यैर्) — ^d) B₄ transp यथा and नभ
 V₁ B₈ D₁ D₂₋₈ 8 S [अ]वर (for नभ) K₈ व्यथित
 निशितैर्यथा

31 ^a) K₈ V₁ B Da₁ D₁₋₈ T₁₋₈ M₂ छिन्नवमा, D₁
 T₈ G M₁₋₈ 4 भिन्नव (G₂ श) मां (for स विवर्मा) — ^b)
 D₂₋₈ 8 सम (D₂ सु) क्षित, T₁₋₈ G M परिक्षित (for
 समुक्षित) — After 31^{ab}, T G ins

445* बभासे पुरुषश्रेष्ठ उद्यन्निव दिवाकर ।

स शरार्पितसर्वाङ्गश्छिन्नवर्माथ सयुगे ।

क्षत्रधर्म समास्थाय सिंहनादमथाकरोत् ।

नदित्वा च चिर काल पाण्डवो रभसो रणे ।

38

[(L 1) G₁ पुरुषेन्द्रश्च — (L 3) G₁ क्षत्रधर्मार्थ सस्याय
 (for the prior half) G₂ अकुर्वत (for अथाकरोत्)
 — (L 4) T₁ स नदित्वा T₁ रभसाद्]

— ^a) B₁₋₂ D₈ 4 7 तत (for क्रुद्ध) D₈ स आयसीं
 (for सर्वा) D₂ अधिरथ T G शक्तिं चिक्षेप वेगेन
 प्रदीप्तमशनीमिव (T₁ G₂ जी यथा)

32 ^b) S शक्तिं सप्तभिराशुनै (M₂₋₄ यसै) — ^a)
 S₂ K₈ V₁ B D अगमन् (for अपतन्) S भल्लैश्चिच्छेद
 राधेय (M₁ य) सा त्वशी (T₁ व्यशी, M₁ त्वकी) र्यत वै रणे
 (T₁ भुवि)

33 ^a) T G₈ M हृदि, G₁₋₂ युधि (for ततो) B₂
 राज्ञोर् (for बाह्वोर्) D₈ om च — ^b) S क्षिप्रकारी
 (for हृदि चैव) Da₁ D₁₋₅ एव (for एव) B₂ 8
 युधिष्ठिर — B₂ 8 om (hapl) 33^a-34^a — ^a) K₈ V₁
 B₁₋₄ D S [अ]नदन्मुदा (by transp), V₁ [अ]नदन्मुद,
 B₈ [अ]नदन्मुद

34 B₂ 8 om 34^a (cf v l 33) — ^a) D₁₋₂ 8 8
 T₂ उ (D₈ त) न्निन्नहृदय (for रुधिर) S₂ कर्णै, B₈
 क्रुद्ध (for कर्ण) — ^b) B₈ कर्ण (for क्रुद्ध) — After
 34^{ab}, S ins

446* जघान सूत पार्थस्य पाणिं च नवभि शरै ।

[T₈ G₈ पाणिं, G₂ पाणिं]

— ^c) K₁₋₂ बल्लेन, S (except T₂) नृपते (for भल्लेन)

— ^a) T₁ G₁₋₂ M चैव त, T₈ G₈ त शरै (for पाण्डवम्)

— After 34^{ab}, K₈ D₈ ins

447* हत्वा सूत च पार्थस्य पृष्ठगोप च सायकै ।

— ^c) B₈ G₂ ह्युर्वीश, T₁ ह्युर्वि K₈ D₈ ह्युधी चातपत्र
 च — ^f) T₈ G₁₋₈ चवज (for रथ) T₁ [S]भिनत् (for
 उच्छिनत्) K₈ D₈ चिच्छेद परवीरहा — N ins
 after 34 T₂ after App I (No 10)

448* कालवालास्तु ये पार्थ दन्तवर्णावहन्ध्या ।

तैर्युक्त रथमास्थाय प्रायाद्राजा पराङ्मुख ।

[(L 1) S₂ K₄ कालवाल तु, V₁ कालस्तु D₂₋₈ 8 च

C 8 2347
S 8 48 47
K 8 44 60

भवजं चिच्छेद भलेन त्रिभिर्विव्याध पाण्डवम् ।
इषुधी चास्य चिच्छेद रथं च तिलशोऽच्छिनत् ॥ ३४
एव पार्थो व्यपायात्स निहतपार्थिसारथिः ।
अशक्नुवन्प्रमुखतः स्थातुं कर्णस्य दुर्मनाः ॥ ३५
तमभिद्रुत्य राधेयः स्कन्ध सस्पृश्य पाणिना ।
अब्रवीत्प्रहसन्नाजन्कुत्सयन्निव पाण्डवम् ॥ ३६

(for तु) T₂ श्वेतवालस्तु ते पाथ (for the prior half)
Da₁ D₁ ३ अवह पाडुरा हया (for the posterior half)
— (L 2) K₈ D₈ ता स्वय वाहय सख्ये (for the prior half)] — After 34, S ins a passage given in App I (No 10)

35 ^a) S (except T₂) तत (for एव) K₈ Dn₁ [S]प्यपायात्स V₁ B₁₋₄ D₂₋₄ १ [S]भ्युपायात्स, B₈ [S]पयात्सरथे, D₈ व्यपासर्पन्, S व्य (G₁ २ [S]प्य G₈ M₁ ह्य)पायासीद् (for व्यपायात्स) — ^b) १ K₂ ३ B निहत पार्थिसारथि, V₁ निहत पृष्ठसा, T₁ धुरसा हतसा (s₁₀), T₂ M धुर्याभ्या हतसा T₈ G₈ हताश्वो हतसा, G₁ द्वा द्वै हतसा, G₂ रथा द्वै हतसा — ^c) B₈ अशक्नुवन्, Dn₁ नाशक्नुवत्, D₁ अशक्नुवत्, T₂ M₁ नाशक्नुवन् T₁ ३ G M₁ मुखे स्थातु (for प्रमुखतः) M₂₋₄ नाशकत्प्रमुखे स्थातु — ^d) T₁ G₁ २ M तदा T₈ G₈ तत (for स्थातु)

36 ^a) K₈ तमभिद्रुत्य, B D₂₋₈ १ अभिद्रुत्य तु, T₂ तमनुद्रुत्य (for तमभिद्रुत्य) — ^b) K₈ V₁ B Da₁ D₁₋₄ ६-८ स्कन्धे Dn₁ S पाडुपुत्र युधिष्ठिर (T₂ महारथ) — After 36^{ab} Dn₁ T₂ ins

449* वज्रच्छत्राङ्कुशैर्मत्स्यैर्ध्वजकूर्मान्बुजादिभिः ।
लक्षणैरुपपन्नेन पाणिना पाण्डुनन्दनम् ।
पवित्रीकर्तुमात्मानं स्कन्धोपरि समस्पृशत् ।
ग्रहीतुमिच्छन्स बलात्कुन्तीवाक्यं च सोऽस्मरत् ।
त शक्यं ग्राह मा कर्णं गृहीथा पार्थिवोत्तमम् ।
गृहीतमात्रो हत्वा त्वा मा करिष्यति भस्मसात् ।
[(L 6) T₂ करिष्यतु (for ति)]

— ^c) K₈ असहन् D₂ T₂ कर्णं (for राजन्) — ^d) D₈ विकुत्सन् (for कुत्सयन्)

37 ^a) D₁ मम (for नाम) — ^b) K₄ क्षत्रधर्मं, B₂ D₈₋₈ १ धर्म — ^c) K₈ जघान, G₁ प्रसह्या (for प्रजह्यात्) B₁ ३-५ Da₁ D₁ ३-५ १ समर भीत (B₈ ४ रु) (for समरे शत्रून्) K₈ D₈ शत्रु, D₂ सर्वान् (for शत्रून्) — ^d) D₂ ३ महामृधे (for हवे)

38 ^a) K₄ स भवान्, T₈ G₈ न हि त्व (for न भवान्)

कथं नाम कुले जातः क्षत्रधर्मे व्यवस्थितः ।
प्रजह्यात्समरे शत्रून्प्राणात्रक्षन्महाहवे ॥ ३७
न भवान्क्षत्रधर्मेण कुशलोऽसीति मे मतिः ।
ब्राह्मे बले भवान्युक्तः स्वाध्याये यज्ञकर्मणि ॥ ३८
मा स युध्यस्व कौन्तेय मा च वीरान्समासदः ।
मा चैनानप्रियं ब्रूहि मा च ब्रज महारणम् ॥ ३९

K₈ क्षत्रधर्मेण, T₁ धर्मे तु — ^b) K₈ B₁ ३-५ D₁ ३ ४ १ G₁ २ M कुशलो हीति, V₁ D₈ कुशलोसीति, T₁ कुलशोद्धिति (s₁₀) (for कुशलोऽसीति) — V₁ reads 38^{ed} on marg — ^c) K₈ ब्राह्मबले, M₂ ब्राह्मे कुले १२ युक्ते — ^d) K₈ B₂ स्वाध्याययज्ञकर्मणि (B₂ सु)

39 ^a) V₁ मासान् (for मा स) — ^b) K₄ B Da₁ D₁₋₅ १ T₁ ३ G M मा स, Dn₁ मा च, T₂ न च (for मा च) D₈ (before corr) समानद्, T₁ G₁ २ सत (for सद) K₈ माचासन ममासद (s₁₀) — ^c) K₈ मा, B₂ न (for मा) K₁ B Dn₁ D₈ ४ १ चैतान्, Da₁ D₁ ५ वैतान्, D₈ वैनाम् (for चैतान्) D₈ ब्रूया T G M₂₋₄ मा चै (G₂ मै)व (T₂ व) विप्रिय ब्रूहि, M₁ मा चैव धीप्रिय ब्रूहि (s₁₀) — ^d) B Da₁ D₁₋₅ १ ३ वै (for च) D₈ महाहव K₈ मा च प्रज*हाहवम् Dn₁ S मा च त्व भज (Dn₁ ब्रज) सयुग — After 39, Bom ed and S ins

450* वक्तव्या मारिषान्ये तु न वक्त यास्तु मादशा ।

मादशान्हि ब्रुवन्पुद्गे एतदन्यच्च लप्स्यसे ।

स्वगृह गच्छ कौन्तेय यत्र वा केशवाजुनौ ।

न हि त्वा समरे राजन्हन्यान्कर्णं कथंचन ।

Colophon

[(L 1) G₂ वक्तव्यास्त्वादशायेषु (for the prior half) T₂ च (for तु) — (L 2) T₂ वि (for हि) T₂ एतदन्यत्र लप्स्यसि (for the posterior half) — (L 3) Bom ed तौ (for वा) — (L 4) G₁ २ M त्वा (for त्वा) and transp राजन् and कर्णं T₂ om the colophon — Adhy name T₁ M₁ युधिष्ठिरपराजय — Adhy no (figures, words or both) T₁ ३ G 45, M 44]

T₁ ३ G M cont

451*

सजय ।

वरप्रदानं कुन्त्यास्तु कर्णं स्मृत्वा महारथ ।

वधप्राप्तं तु कौन्तेय नावधीत्पुरुषोत्तमम् ।

[(L 1) T₈ वरप्रदानात् G₈ मत्वा (for स्मृत्वा) — (L 2) M₂₋₄ हि (for तु) T₈ G₈ M₈ पुरुषोत्तम]

एवमुक्त्वा ततः पार्थ विसृज्य च महाबलः ।
 न्यहनत्पाण्डवी सेना वज्रहस्त इवासुरीम् ।
 ततः प्रायाद्भुतं राजन्वीडन्निव जनेश्वरः ॥ ४०
 अथ प्रयान्तं राजानमन्वयुस्ते तदाच्युतम् ।
 चेदिपाण्डवपाञ्चालाः सात्यकिश्च महारथः ।
 द्रौपदेयास्तथा शूरा माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ॥ ४१
 ततो युधिष्ठिरानीक दृष्ट्वा कर्णः पराङ्मुखम् ।
 कुरुभिः सहितो वीरैः पृष्ठगैः पृष्ठमन्वयात् ॥ ४२
 शङ्खमेरीनादैश्च कार्मुकाणां च निखनैः ।
 बभूव धार्तराष्ट्राणां सिंहनादरवस्तदा ॥ ४३

युधिष्ठिरस्तु कौरव्य रथमारुह्य सत्वरः ।
 श्रुतकीर्तेर्महाराज दृष्टवान्कर्णविक्रमम् ॥ ४४
 काल्यमान बल दृष्ट्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
 तान्योधानब्रवीत्कुद्वो हतैनं वै सहस्रशः ॥ ४५
 ततो राज्ञाभ्यनुज्ञाताः पाण्डवानां महारथाः ।
 भीमसेनमुखाः सर्वे पुत्रास्ते प्रत्युपाद्रवन् ॥ ४६
 अभवत्तुमुलः शब्दो योधाना तत्र भारत ।
 हस्त्यश्वरथपत्तीनां शस्त्राणां च ततस्ततः ॥ ४७
 उत्तिष्ठत प्रहरत प्रैताभिपततेति च ।

C 8 2366
B 8 49 68
K 8 44 88

40 ^b) K₈ विसृज्य, B₂ 8 विसृज्य B₁₋₄ महाबल,
 D₁ T₂ मना, T₁ G M₂₋₄ रथ (for बल) — ^c) B₂
 ग्राहन्त, Da₁ D₁ 4 5 न्यहनत्, D₂ अहनत् D₈ अब्रवीत्,
 G₂ न्यहनन् — B₈ om 40^{af} — ^e) K₈ V₁ B₁ 2 4 5
 D₁ ततो K₄ प्रयाद्, V₁ D₈ 8 G₁ M [S]पयाद्, B₂
 [S]पय, B₁ 4 5 D₁ D₁ 4-7 T G₂ 8 [S]पयाद् K₂ 4
 S (except T₂) राजा (for राजन्) — ^f) V₁ B₁ 5 Da₁
 D₁ 8-5 7 T₂ नरेश्वर, G₂ शनैश्चर

41 ^a) K₈ V₁ B₂ अथोपयात्, B₁ 8-5 Da₁ D₁-8
 अथोपयात् (D₈ 8 या)त D₁ S अपयात् (D₁ G₈ M पया,
 G₁ 2 पाया)त च राजान — ^b) K₂ सत्त्वशामि पुरयुत
 (sio), V₁ अन्वयु पुनरव्यय, B₁ अनुजगमुस्तमुच्यता, B₂
 अन्वयु श्लिष्टमच्युत, B₈-5 D₈ 4 7 मत्वान्वीयुस्तमच्युत,
 Da₁ D₁ 5 6 अनुजगमु परतपा, D₁ अवपूरयसत्तमा (sio),
 D₂ T₁ 8 G M अन्वयासिधुरच्युत (G₁ त), D₈ T₂ अन्वयू
 रथसत्तमा — ^c) D₈ पचाला — ^d) S K₁ 2 4
 महाबल, B₂ रथा (for रथ) — ^e) D₈ T₈ G तत,
 T₁ तदा (for तथा) T₈ G₈ वीरा (for शूरा)

42 ^b) D₁ पराङ्मुख — ^c) K₈ वीर, V₁ B D
 (except D₈) S वीर — ^d) V₁ B Da₁ D₁ D₁ 8-5 7
 S प्रहृष्ट, D₈ पृष्ठतो (for पृष्ठगै) K₈ D₂ 4 6 अन्वगात्
 V₁ B Da₁ D₁ D₁ 8-5 7 T G M₂₋₄ पृष्ठतोन्वगात् (Da₁
 न्वागात्, D₁ न्वयात्), D₈ हवितोन्वयात्, M₁
 प्रयतो, (for पृष्ठम)

43 ^a) B₂ 5 Da₁ D₁ 5 मेरीशखनिनादैश्च (B₂ 5
 दाश्च), V₁ D₁ D₈ S शखमेरीनिनादश्च (T G₁ 8 दाश्च,
 M₁ दाश्च), B₁ 8 4 D₈ 4 7 मेरीशखसृद्गाना — ^b) V₁
 B₂ 4 T₂ 8 G₁ 8 M₂₋₄ निखना, B₆ D₁ D₈ 4 6 7 T₁ G₂
 M₁ निखन K₈ कार्मुकारावनिखनै — ^c) V₁ S
 (except T₂) बभूवुर्धार्ते (T₁ धृत)राष्ट्राणा — ^d) K₂
 B₂ 8 सिंहनादवरस, D₂ T₂ रवास, T₁ 8 G M रवैस् K₈

B Da₁ D₁ D₂-4 6 7 तथा, S (except T₂) सह (for
 तदा)

44 ^a) S (except T₂) च (for तु) D₁ D₈ S
 (except T₂) कौरव्यो — ^b) D₁ आस्थाय (for आरुह्य)
 B₁ 5 D₂-4 6 7 सत्वरम् S (except T₂) मारिष (for
 सत्वर) — B₂ om 44^a-45^b — ^c) S K₁-8 D₁
 श्रुतकीर्तिर् T₁ श्रुतिकीर्तिर्, G₁ महाराजा — ^d) D₁ दृष्ट्वा
 वा (for दृष्टवान्) S₁ किल (for कर्ण) D₁ T₂ दृष्ट्वा
 कणस्य विक्रम, T₈ G₈ दृष्ट्वा तत्कर्मविक्रम

45 B₂ om 45^{ab} (cf v l 44) — ^a) D₁ काल्य
 मान — ^b) S सूतपुत्रेण पाडव (T₈ G₈ मारिष) — ^c)
 B Da₁ D₁ 8-5 7 स्वान्, M₁ 2 यौधान् K₁ अवधीत् (for
 अब्रवीत्) — ^d) S₁ हतानेव, K₁ शस्त्रैरेव, K₂ हतनीव,
 K₈ D₂ 8 ब्रतैन वै, V₁ हतेलेव, S निघ्नतैना (G₂ ता)न्
 (for हतेन वै) D₈ वा (for वै) K₄ B₁ 4 5 D₈ 4 7
 निघ्नतैता (D₈ ना)न्किमासत, B₂ Da₁ D₁ 5 निघ्नतैता
 निमासत, B₈ निघ्नतैतान्किमानसौ

46 S K₁ 2 D₂ om 46^{ab} — ^a) G₂ राजा (for
 राज्ञा) T₈ G₈ [अ]भ्यनुज्ञाता M₁ [अ]भ्यनुज्ञातान् — ^d)
 K₈ तान् T₂ 8 G₁ 8 प्रत्यवारयन् (for प्रत्युपाद्रवन्)

47 B₈ om 47 — ^a) K₈ D₈ तुमुल, M₁ तुमुल
 — ^b) M यौधाना D₁ भारत — K₈ om 47^a-48^b
 — ^c) V₁ B₁ 2 5 Da₁ D₁-8 T₁ M₂₋₄ रथहस्त्यश्वपत्तीना,
 D₁ T₂ रथहस्त्यश्वसुरयाना, T₈ G₈ रथपत्त्यश्वनागाना, G₁ 2
 अथ हस्त्यश्वपत्तीना — ^d) D₁ T₂ पत्तीना च समतत,
 T₁ 8 G₂ 8 M₁ द्रवता निनदो महान्, M₂₋₄ द्रवता निखनो
 महान् — After 47, S (except T₂) ins

452* उद्धत प्रतिस्ठाना शस्त्राणा च ततस्ततः ।

[T G₂ 8 M उद्धत (for उद्धत) T G M₁ प्रतिविद्याना
 T₈ G₈ वृष्टिरवरे (for च ततस्ततः)]

48 K₈ om 48^{ab} (cf v l 47) — ^a) T G₁ 8 M

C 8 2367
B 8 49 69
K 8 44 88

इति ब्रुवाणा अन्योन्यं जघ्नुर्योधा रणाजिरे ॥ ४८
अभ्रच्छायेव तत्रासीच्छरवृष्टिभिरम्बरे ।
समावृत्तैर्नरवरैर्निघ्नञ्जिरितरेतरम् ॥ ४९
विपताकाध्वजच्छत्रा व्यश्वसूतायुधा रणे ।
व्यङ्गाङ्गावयवाः पेतुः क्षितौ क्षीणा हतेश्वराः ॥ ५०
प्रवराणीव शैलानां शिखराणि द्विपोत्तमाः ।
सारोहा निहताः पेतुर्वज्रभिन्ना इवाद्रयः ॥ ५१

आगच्छत, G₂ त गच्छत (for उत्तिष्ठत) — ^b) K₁ Da₁ D₁ s C₀ हत, D₁ प्रत (for प्रेत) V₁ हतेति प्रहतेति च, B₂-s हतेति प्रय (B₂ पत)तेति च, Dn₁ निघ्नताभिपतेति च, D₈ प्रेताभिपततो नत, S (except T₂) क्षिप्र वि (G₂ वै) परिधावत C₀ cites पतत — ^c) K₈ D₈ ब्रुवाणास, M₁ ब्रुवाणान् ¹ K₁ s V₁ B D S ह्य (K₈ D₈ ते)न्योन्य — ^d) ² K₁ s 4 जग्मुर्, M यौधा ³ K₁ s 4 महाहवे, B (except B₅) Da₁ D₁ s-s 7 T₈ G₈ महारणे D₈ महामृधे (for रणाजिरे)

49 ^a) K₈ अत्र छायेव — ^b) K₈ D₂ s s T₁ s G M शस्त्रवृष्टिभिर, D₈ अस्त्र D₂ s अवरम् S₂ K₄ V₁ B₈ s शरवृष्टिरिवाबरे (B₈ रात्), Dn₁ शस्त्रवृष्टिस्तदाबरे T₈ G₈ शस्त्रवृष्टिरथाबरे — ^c) K₄ V₁ B Dn₁ D₈ s 7 T₈ G M₂ s समावृत्तैर्, Da₁ D₁ s अनावृत्ते, M₁ s समावृत्ते

50 ^a) K₈ V₁ B D₂-4 s 7 T₂ s G₈ M₈ विपताक ध्वजच्छत्रा, Da₁ D₈ का ध्वजाच्छत्रा, D₈ कध्वजच्छत्रा — ^b) T₁ s G₁ M₈ व्यश्वसूतायुधा रथा, T₈ G₈ व्यश्वसूता रथायुधा, G₂ ह्यश्वसूतायुधा रथा, M₁ [अ]प्यश्व सूतायुधा रथा — T₈ G₈ om 50^{ad} — ^c) K₄ व्यगागा बहव, T₁ व्यगागा घरा (s₁₀), G₁ s यथार्हावयवा, M₂-4 विशीर्णावयवा — ^d) V₁ B Da₁ D₁ s-s 7 क्षितेश्वरा (for हते)

51 ^a) K₈ श्रवणानीव, V₁ प्रणुत्तानीव B₁ s D₈ s 7 प्रवणादिव, B₂ Dn₁ D₈ T G₁ s M शिखराणीव, B₄ प्रवणानीव, Da₁ D₁ s प्रचलानीव, D₂ s अवरदिव, G₂ शिरोमणीव (for प्रवराणीव) C_v प्रवणादिव शैलानि — ^b) V₁ गजोत्तमा, D₄ द्विजोत्तमा, C₀ द्विपोत्तमा (as in text) B₂ Dn₁ D₈ S वज्रभिन्नानि मारिष — After 51^{ab}, B₂ ins

453* प्रलुत्वा वीर शैलानां शिखराणि द्विपोत्तमा ।
— D₂ om (hapl) 51^d-52^a — ^c) K₈ T₂ s G₈ तुरगा (for निहता) — ^d) B₄ अचला (for अद्रय) K₁ s B₈ हतवीरा सहस्रश, Dn₁ D₈ T₂ बाणैर्मिन्ना महीतले

छिन्नभिन्नविपर्यस्तैर्वर्मालंकारविग्रहैः ।

सारोहास्तुरगाः पेतुर्हतवीराः सहस्रशः ॥ ५२

विप्रविद्धायुधाङ्गाश्च द्विरदाश्वरथैर्हताः ।

प्रतिवीरैश्च समर्दे पत्तिसघाः सहस्रशः ॥ ५३

विशालायतताम्राक्षैः पद्मेन्दुसदृशाननैः ।

शिरोभिर्युद्धशौण्डानां सर्वतः संस्तृता मही ॥ ५४

तथा तु वितते व्योम्नि निखन शुश्रुवुर्जनाः ।

T₁ s G M द्विपा मि (M₁ पाद्मि, G₂ M₈ धास्मि)क्ता महीतले

52 D₂ om 52^{ab} (of v l 51) K₁ om 52-53 K₈ B₈ om 52 — ^a) ² K₂ s 4 छिन्नछिन्नविपर्यस्तैर्, D₈ प्रभिन्नच्छविपर्यस्तैर्, S छिन्नभिन्नविपर्यस्त (G₂ स्त) — ^b) B Da₁ D₈ s s 7 वर्मालंकारभूषणै, D₈ चर्मालंकारविग्रहै, D₈ नानालंकार, T₁ s G वर्मालंकारविग्रहा C₀ cites सालंकारभूषणै — ^d) M₂-4 हता वीरै G₂ शुश्रुवु (s₁₀) (for सहस्रश) B₁*त* *क्ता इवाचला

53 K₁ om 53 (of v l 52) ¹ K₈ om (hapl) 53 — ^a) B₁-s Da₁ D₁-s 7 विप्रविद्धायुधाश्चैव, B₄ s T₈ G₈ युधागाश्च Dn₁ युधानैश्च, M₁ युधागा च M₂-4 युधा गापि G₁ s विप्रविद्ध (G₂ त्)रथागाश्च — ^b) B₁-s D₈ s 7 विरथाश्च रथैर्हता, Da₁ विरथाश्चरथै, D₈ विरथा श्वहयै T₁ विरथ रथिभिर्हत, T₂ s G M द्विरदा (T₂ था) रथिभि — ^c) K₈ प्रतिवारैश्च, V₁ प्रतिवारैश्च (s₁₀), D₈ पत्तिवारैश्च, M₁ प्रतिवीराश्च C₀ cites प्रतिवीरै (as in text) B₂ s D₁ समर्दे, Dn₁ D₈ T₂ सप्रामे, G₁ s सरस्यै — ^d) K₈ सति सघा, K₄ पत्तिसघा

54 K₁ om (?hapl) from आक्षै (in 54^a) up to वितते (in 55^a) — ^b) V₁ T₈ G M पद्मेन्दुप्रतिमाननै, B₂ पूर्वेन्दुसदृशा, T₁ पूर्वेन्दुप्रतिमा — G₁ om 54^a-56^b — ^c) ¹ S₁ (marg) बहुभिर्, K₂ s वीराणा (for शिरोभिर्) — ^d) D₈ शिरोभि (for सर्वत) ² K₂ s Da₁ D₁ s समृता, K₈ सस्कृता, V₁ B D₂-4 s T₂ सवृता, D₈ ससृता (for सस्तृता) T₁ s G₂ s M युद्धशौडै (T₂ डा) स्तृता (G₂ तथा) मही

55 K₁ om तथा तु वितते (of v l 54) G₁ om 55 (of v l 54) — ^a) K₈ V₁ B D S (G₁ om) यथा भुवि (V₁ भूमौ) तथा (D₈ ते) व्योम्नि B₂ transp निखन and शुश्रुवु — ^b) Some MSS निखन, K₁ द्विखन ¹ K₁ s 4 दह्युर्, K₈ शुश्रुभुर्, G₂ बभ्रुमुर् (for शुश्रुभुर्) — ^c) D₈ सर्वैर् (for सर्वैर्) K₈ विमानै रथरथै सर्वै

विमानैरप्सरःसंघैर्गीतवादित्रनिखनैः ॥ ५५
 हतान्कृतानभिमुखान्वीरान्वीरैः सहस्रशः ।
 आरोप्यारोप्य गच्छन्ति विमानेष्वप्सरोगणाः ॥ ५६
 तद्दृष्ट्वा महदाश्चर्यं प्रत्यक्ष स्वर्गलिप्तया ।
 प्रहृष्टमनसः शूराः क्षिप्रं जग्मुः परस्परम् ॥ ५७
 रथिनो रथिभिः सार्धं चित्र युयुधुराहवे ।
 पत्तयः पत्तिभिर्नागा नागैः सह हयैर्हयाः ॥ ५८
 एव प्रवृत्ते सग्रामे गजवाजिजनक्षये ।

सैन्ये च रजसा व्याप्ते स्वे स्वाङ्गमुः परे परान् ॥ ५९
 कचाकचि बभौ युद्ध दन्तादन्ति नखानखि ।
 मुष्टियुद्धं नियुद्ध च देहपाप्मविनाशनम् ॥ ६०
 तथा वर्तति संग्रामे गजवाजिजनक्षये ।
 नराश्वगजदेहेभ्यः प्रसृता लोहितापगा ।
 नराश्वगजदेहान्सा व्युवाह पतितान्बहून् ॥ ६१
 नराश्वगजसबाधे नराश्वगजसादिनाम् ।
 लोहितोदा महाधोरा नदी लोहितकर्दमा ।

C a 2380
 B s 49 83
 K s 44 102

(s10), S (G1 om) विमाना(T2 M2-4 ने)प्सरसा सधैर
 — ^a) Some MSS निखनै, T2 G2 s M नादितै (for
 निखनै)

56 G1 om 56^{ab} (cf v l 54) — ^a) S K2 s
 कृतान्, Ks D2 s s हतान् (for कृतान्) V1 B2 Da1 D1 s
 T1 s G2 s M अभिमुखान्वी(M1 स्वे वी)रैर् B1 s-5 Dn1
 D2 s 4 7 T2 अभिमुखान्वीरान् (for कृतानभिमुखान्) — ^b)
 Ks (marg) वीरान्छतसहस्रश, V1 Da1 D1 s योधान्योधै
 सह, B D2 s 4 7 वीरै (B2 वीरान्, B5 योधै) शतसह,
 Dn1 T2 वीरैश्चैव सहस्रश, T1 s G2 s M शतशोथ सह
 — ^c) G1 s आरोप्य समगच्छत — ^d) Dn1 D2 s T2
 विमानैश्च, D4 विमानेन (for नेषु) D2 अप्सरोगणै V1
 विमानैरप्सरसा गणा, B2 विमानैरप्सरसो गणा Co cites
 विमानै — After 56, Dn1 ins

454* तवाय न तवैवाय ममायमिति वल्लभ ।

Dn1 cont T2 ins after 56

455* परिष्वक्तो विजानाति नारीभिरुपरिस्थित ।

इति बाहुलतापाशपाशिनो दिव्यरूपिण ।

समाधायप्सर सधा नानायानैर्दिव ययु ।

[(L 1) Dn1 नारद्वपुपरिस्थित (for the posterior
 half) — (L 2) Dn1 पाशिता (for पाशिनो)]

57 ^a) K2 ते K4 Dn1 T1 G1 s M त (for तद्)
 — ^b) D2 प्रत्यक्षस्वर्ग — ^c) S1 K2 V1 B1 s 4 D
 (except D7) T2 M2-4 जग्मु

58 Ds om 58-59 — ^b) Da1 D1 s एव (for
 चित्र) G1 s युध्यद्विर् (for युयुधुर) — ^c) G1 s बहव
 (for पत्तय) D2 T2 G2 पत्तिभि पत्तयो (by transp)
 T2 सार्धं, G1 s नागैर् — ^d) B (except B5) Da1 Dn1
 D1 s-5 7 T1 M1 s 4 सहनागैर् (by transp), T2
 नागा नागैर्, T2 G2 M2 सह नागा, G1 s हता (G2
 तैर्) नागा B2 हयैर्हता, S (except T2) हया हयै
 (by transp)

59 Ds om 59 (of v l 58) — ^b) Ks V1 B
 (except B2) Dn1 D2-4 7 T2 गजवाजिनरक्षये, T1 s G M

नरवाजिगज(T2 G2 जन)क्षये — Ds om (hapl) 59^a-61^b
 — ^c) Ks D2 s T1 s G M सैन्येन (T1 G1 s न्ये तु), B2
 अधेव (for सैन्ये च) B1 D2 s 4 7 वृत्ते (for व्याप्ते) — ^d)
 B2 स्वान्स्वे (by transp), D2 स्लेशान्, M1 स्वे स्व s
 K2 s 4 जग्मु (for जग्मु) T1 परस्परम् (for परे परान्)

60 Ds om 60 (of v l 59) — ^a) Ks Dn1 D2
 T G1 s M कचाकच युद्धमासीद्, V1 B D1-5 7 कचाकचि
 (V1 चिर्)युद्धमासीद्, Da1 युद्ध कचाकचि ह्यासीत्, G2
 कचाकच रण ह्यासीत् Co cites कचाकचि (as in text)
 — ^b) Ks दत्ता दत्तै, T2 दत्ता दत्ती, T2 G2 s M दत्तादत्त
 T2 नखानखी, T2 G2 s M नख (for नखि) — ^c) D2
 नखयुद्ध, T2 G2 सुयुद्ध च (for नियुद्ध च) Co cites
 नियुद्ध (as in text) — ^d) Ks देहे पाप्मविनाशन, K4
 देहपाप, V1 देहपाप्माप्रणाशन B Da1 Dn1 D1-5 7 M
 देहपाप्मासुनाशन, D2 देहपाप्मानुशासन, T1 देहसर्वविनाशन;
 T2 देहप्राणवि, G1 देहपाप विनाशन

61 Ds om 61^{ab} (cf v l 59) — ^a) D1 वर्त्मनि, Co
 वर्तति (as in text) Ks Dn1 D2 S वर्तमाने तथा (T1 G1 s
 दा) युद्धे — ^b) Ks V1 B (except B2) Da1 D1 s-5 7
 गजवाजिनरक्षये, Dn1 D2 T2 नरवाजिगज, T1 s G1 s M
 जगतो रोमहर्षणे — D2 om (hapl) 61^{adef} — ^c) B1 s 4
 D2 s 4 नागदेहेभ्य, B2 गजदेहेषु — ^d) B2 s M2 s 4
 प्रसृता, Da1 D1 s 4 5 T2 G1 s प्रसृता, Dn1 प्रश्रुता (for
 प्रसृता) K1 s Dn1 D1 s 4 6 7 T1 G1 s लोहितापगा (K1
 रा) (for गा) Co प्रसृता लोहितापगा — T1 s om
 (hapl) 61^{ef} — ^e) Ks नराश्व गजदेहाश्च, B1 s D2 s 4 7
 गजाश्वनरदेहान्सा (D4 सा), B2 D2 नागदेहान्सा,
 Dn1 नरदेहाश्च, G1 s नराश्वगजदेहान्सा, M1
 नराश्वगजदेहा सा — K1 om (hapl) 61^f-62^a — ^f)
 D2 ववाह, G1 ऊहुश्च, G2 रथिना, M1 [अ]प्युवाह, Co
 व्युवाह (as in text) Ks नराश्वगजदेहिना, B2
 प्राबादय नितान्बहून् (sic), Dn1 व्यगाहत तदा बहून्, D2
 वाहयति हतान्बहून्

62 K1 om 62^{abode} (cf v l 61) Ks s om (hapl)

C. 8 2381
B. 8 49 84
K. 8 44 102

नराश्वगजदेहान्सा वहन्ती भीरुभीषणी ॥ ६२
तस्याः परमपार च व्रजन्ति विजयैषिणः ।
गाधेन च प्लवन्तश्च निमज्ज्योन्मज्ज्य चापरे ॥ ६३
ते तु लोहितदिग्धाङ्गा रक्तवर्मायुधाम्बराः ।
सन्नुस्तस्या पपुश्चासृङ्गम्लुश्च भरतर्षभ ॥ ६४
रथानश्चान्नराङ्गानायुधामरणानि च ।
वसनान्यथ वर्माणि हन्यमानान्हतानपि ।
भूमिं खं द्या दिशश्चैव प्रायः पश्याम लोहितम् ॥ ६५

62^{abod} — ^a) B₂ नराश्वगजसरोधे, B₃ सबाधा, B₄ D₈ 7 नरसबाधे, Da₁ D₁ 5 नराश्वरथ, Dn₁ गजसबाधे, T₁ G₂ M गजसपाते — ^b) V₁ नराश्वरथसादिना, B₁ 5 गजसादिन, B₂ D₈ गजवाजिना, B₃ T₁ 8 G₈ M गजयोधिना, Da₁ D₁ 5 नराश्वराधसादिना, G₁ 2 गजाश्वनरयोधिना — ^c) V₁ लोहितोद, G₁ लोहितोदा Da₁ D₅ मही घोरा B₅ लोहितौघवहा घोरा — ^d) B (except B₅) Da₁ D₁ 8-5 7 मासशोणितकर्मदा, D₂ 6 नदी शोणित — ^e) K₁ B₁ 4 5 D₈ 4 7 नराश्वगजदेहाना, V₁ Da₁ D₁ 5 रथदेहान्सा, B₂ Dn₁ T₁ 8 G₂ M गजदेहान्वै, D₂ 6 गजदेहाश्च — ^f) K₂ भीरुभेषणी, K₈ 4 V₁ B D T₂ 8 G₈ भीषणा (K₈ णा), G₂ भीषिणी

63 ^a) K₁ V₁ B D T₂ पार(Dn₁ परा)मपार, K₈ परमपारे K₈ तु (for च) T₁ 8 G₂ M तस्या नद्या पर पार C₀ cites अपार (as in text) — ^b) T₃ G₈ गच्छति (for व्रजन्ति) S₁ K₂ व्रजति*वधैषिण, S₂ K₄ व्रजतस्ते (K₄ त)वधैषिण, K₁ व्रजति ते वधैषिण, M₁ जयति विजयैषिण — ^c) B₃ अगाधे (for गाधेन) C₀ cites गाधे K₁ B₁ 8 4 D₂ 8 8 चाप्लवतश्च V₁ B₅ च प्लवति स्म, Da₁ D₁ 5 चाप्लवति च, Dn₁ चोप्लवतोन्धे, D₄ 6 7 वा प्लवतश्च K₄ गाधे प्लवे प्लवतश्च, T₁ नागैरवप्लवते च, T₂ गाधेनान्ये प्लवतोन्धे T₃ G₂ M नागेन च प्लवतो वै C₀ cites प्लवत (as in text) — ^d) Dn₁ वा (for च) V₁ [आ]हवे (for [अ]परे) D₈ निमज्ज्यत चापरे

64 ^a) Dn₁ ता (for ते) B₂ M₁ लोहितदिग्धागो — ^b) K₈ D₇ रक्तवर्मा, T₁ G₁ M₂-4 रक्तवर्मायुधायुधा C₀ cites अवर — ^c) B₄ क्षस्तास् (for सन्नुस्) K₈ D₈ [अ]न्ये, Da₁ D₁ 5 [अ]सून्, Dn₁ D₈ 4 7 [अ]स्त्या, T₂ G₂ 8 M₂-4 [अ]क्ष B₂ तस्थुश्चास्या पपुश्चास्या — ^d) B₂ सन्नुश्च (s₁₀), B₄ भस्माश्च, D₈ T₁ M मसुश्च, T₂ मसुदुर, G₁ ममाश्च (s₁₀), G₂ मद्राश्च (for मम्लुश्च) K₈ परमर्षभा, D₂ भरतर्षभा V₁ सन्नुर्मम्लुश्च भारत Da₁ D₁ 5 मम्लु सन्नुश्च भारत

लोहितस्य तु गन्धेन स्पर्शेन च रसेन च ।
रूपेण चातिरिक्तेन शब्देन च विसर्पता ।
विषादः सुमहानासीत्प्रायः सैन्यस्य भारत ॥ ६६
तत्तु विग्रहत सैन्यं भीमसेनमुखैस्तव ।
भूयः समाद्रवन्वीराः सात्यकिप्रमुखा रथाः ॥ ६७
तेषामापतता वेगमविषह्य महात्मनाम् ।
पुत्राणां ते महत्सैन्यमासीद्राजन्पराञ्छुखम् ॥ ६८

65 ^a) T₁ G₁ 2 M₄ नरा नागा (for नराङ्गानां) — B₈ om 65^{ad} — ^c) K₈ B₈ Dn₁ चर्माणि (for वर्माणि) T₁ 8 G₂ M वर्माणि चाप्यपश्याम (G₁ 2 M₂ 4 म), T₂ वर्माणि च वपु श्याम — T₂ 8 G₈ om 65^{ad} — ^d) K₈ V₁ B (B₈ om) Da₁ D₁-8 वध्यमानान् (for हन्य) ^e) K₈ हुतान्यपि Dn₁ T₁ G₁ 2 M पतितानि सहस्रश C₀ मध्यमानैराहतानि त्यक्तानि । C₀ — ^f) B₈ om ख D₈ च (for द्या) K₈ भूमिपालान्दिशश्चैव, V₁ B₅ Da₁ Dn₁ D₁ 5 T₁ G₁ 2 M ख द्या भूमि (M₂-4 मिर्) दिशश्चापि (Da₁ D₁ श्रैव) — ^g) K₈ पश्यामि K₈ D₂ T₂ लोहितान्, V₁ B₂ 8 5 D₈ T₁ G₁ 2 M₈ लोहिता, M₁ 2 4 लोहिता D₈ प्रापश्य श्यामलोहिता, T₈ G₈ पतितानि च लोहिते

66 ^a) K₈ V₁ B₅ Da₁ D₁ 2 5 6 T G M₁ च, Dn₁ [अ]नु (for तु) — ^b) K₁ स्पर्शने च, Dn₁ स्पर्शनेन (for स्पर्शेन च) G₂ रथेन (for रसेन) — ^c) S₁ K₂-4 B₁ 8-5 Dn₁ D₁-5 7 8 S (except T₈ G₈) [अ]ति रक्तेन (for रिक्तेन) — ^d) G₁ सर्पेन (for शब्देन) T₈ G₈ [अ]ति (for च) K₁ Dn₁ D₄ G₁ 2 विसर्पिता (Dn₁ ता), B₁ 8 D₁ विसर्पता (D₁ ता) — ^e) Dn₁ T₂ तु (for सु) — ^f) Dn₁ T₂ सैन्येषु B₈ S (except T₂) मारिष (for भारत)

67 ^a) K₁ Dn₁ G₁ 2 त तु, D₈ तच्च, D₈ ते तु (for तत्तु) B₂ विग्रहित, T₃ G₈ विग्रद्भुत, C₀ विग्रहत (as in text) K₈ तनुर्भवग्रहत सैन्य (s₁₀) — B₈ om (hapl) 67^b-70^a — ^b) Da₁ D₁ 5 तथा, D₂ 6 तदा (for तव) B₁ 5 D₈ 4 7 भीमसेनमुखास्तदा G₁ 2 मुखेन वै — ^d) S₁ B₁ 4 D₂-4 7 तदा, B₅ D₈ T₂ रणे, M₁ नरा (for रथा)

68 B₈ om 68 (of v l 67) — ^a) Da₁ D₁ 5 शङ्गस्, Dn₁ वीरम् (s₁₀), C₀ वेगम् (as in text) — ^b) S₁ K V₁ B (B₈ om) D₂-4 6-8 S अविषह्य (K₈ षज्य) V₁ B₂ 4 5 Da₁ D₁ 8 5 6 T₁ 8 G₂ M निरीक्ष्य च (T₁ 8 G₂ M वै), Dn₁ T₂ समीक्ष्य वै (for महात्मना) — ^c) K₈ B₁ D₂ महा (for महत्) — ^d) V₁ सर्व (for राजन्)

तत्प्रकीर्णरथाश्वेभं नरवाजिसमाकुलम् ।
विध्वस्तचर्मकवचं प्रविद्धायुधकार्मुकम् ॥ ६९

व्यद्रवत्तावकं सैन्यं लोड्यमानं समन्ततः ।
सिंहार्दितं महारण्ये यथा गजकुलं तथा ॥ ७०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥

३४

संजय उवाच ।

तानभिद्रवतो दृष्ट्वा पाण्डवास्तावकं बलम् ।
क्रोशतस्तव पुत्रस्य न स्म राजन्यवर्तत ॥ १

ततः पश्चात्प्रपक्षाच्च प्रपक्षैश्चापि दक्षिणात् ।

*उदस्तशस्त्राः कुरवो भीममभ्यद्रवत्रणे ॥ २

कर्णोऽपि दृष्ट्वा द्रवतो धार्तराष्ट्रान्पराङ्मुखान् ।

C 8 2394
B 8 50 4
K 8 45 4

69 K1 B8 om 69 (for B8, cf v 1 67) — ^a) D8 तत्प्रकीर्णं Dn1 T2 तत्प्रकीर्णं (T2 णं) रथाश्च च, T1 तद्विकीर्णमहाश्वेभं, T8 G8 तद्विदीर्णनराश्वेभं, G1 2 M2-4 तद्विदीर्ण(G2 M8 ती)र्णरथाश्वेभं (M2-4 भं), M1 इति कर्णं नराश्वेभं — ^b) Dn1 गजवाजिनराकुलं, D8 नरवाजिरथा, T1 M1 रथावाजिसमा, I2 गजवाजिरथा, T8 G8 रथसघसमा, M2-4 नरप्रवरस — ^c) V1 B2 Da1 Dn1 D1 2 4 5 8 T2 8 G2 8 M विध्वस्तचर्म(Da1 D1 8 मं)कवचं, T1 विविधध्वजसङ्घं — ^d) Ś1 K2 B2 D8 4 7 प्रविद्धायुधकार्मुकं, K4 प्रविद्धायुधं, D2 प्रविद्धायुधं, T1 विध्वस्तायुधं

70 B8 om 70^a (cf v 1 67) — ^a) Ś K1 2 4 व्याद्रवत्, D8 प्राद्रवत् — ^c) K1 महापुण्ये, K8 V1 B D (except D8) T8 G8 M ह्वारण्ये (for महा) — ^d) B1 यथा (for तथा) Dn1 T2 यथा गजमहाकुलं

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś2 K1 4 द्वितीय(K4 ये)युद्धदिवसे — Adhy name K8 कुरुसैन्यपराजयं, T1 कुरुणा पराजयं, M1 कुरुबलपलायन — Adhy no (figures, words or both) Ś1 K1 2 34, Ś2 33 (as in text), B1 49, B4 51, B8 D8 50, Da1 D8 60, D1 44, T G 46, M 45 — Śloka no Dn1 94

34

1 D8 om the ref — ^b) K8 D4 6 7 T8 G8 M1 पाण्डवास् — After 1^{ab}, K4 V1 B Da1 Dn1 D1 8-5 7 ins

456* दुर्योधनो महाराज वारयामास सर्वश ।

योधाश्च खबलं चैव समन्ताद्भरतर्षभ ।

[(L 2) B8 Dn1 D8 7 योधाश्च B8 om च K4 भरतर्षभ]

— ^c) T1 8 G M2-4 सूतपुत्रस्य, M1 पाण्डु — ^d) K8 तस्मिन् (for न स्म) V1 निवर्तते (for न्यवर्तत)

2 ^a) K8 तस्य (for तत) Ś1 K8 B2 D2 पक्षा, V1 B1 8-5 Da1 D1 8-5 7 T1 8 G M2-4 पक्ष (for पक्षात्) K4 प्रपक्षात्पक्षात् (by transp), Dn1 T2 पक्षप्रपक्षस्था Ś K1 8 B2 D2 6 प्रपक्षाश्च, V1 B1 8-5 Da1 D1 8-5 7 क्षश्च T1 8 G M2-4 क्षस्था (for क्षाच्च) M1 ततः प्रपक्षं प्रपक्षस्थ (hypermetric) — ^b) Ś1 (sup lin as in text) K2 प्रकुक्षैश्च K8 प्रकुक्षाश्च V1 B1 8-5 Da1 D1 8-5 7 शकुनिश्च, B2 प्रकुक्षिश्च, D2 सपक्षैश्च, D8 प्रपक्षे, D8 प्रकुक्षे (for प्रपक्षैश्च) B8 चैव, D8 वापि, D8 अपि (for चापि) V1 B2 8 Da1 D1 8 6 दक्षिण (D8 जे), B1 8 4 D8 4 7 सौबल (for दक्षिणात्) Dn1 S प्रकु(T8 G8 प्राकु)क्षिस्थाश्च भारत (Dn1 मारिष) — K1 om 2^a-3^b — ^c) Ś1 तदस्य-शस्त्रा, K2 उदस्य शस्त्रान्, K8 तदा स*त्रा, B1-4 D2-4 6-8 तदा सशस्त्रा, T1 8 G M उदात्तशस्त्रा (for *उदस्त) Ś2 K4 तदस्य कुरव शस्त्रान्, V1 B8 Da1 Dn1 D1 8 T2 कुरु न्विदीर्य- (Dn1 T2 द्रव, D1 दाव)तो दृष्ट्वा — ^d) K8 V1 Da1 D1 8 T2 M1 अभ्यद्रवद्, T8 G8 दयन् (for द्रवन्) K8 D8 8 रणा (for रणे)

3 K1 om 3^{ab} (cf v 1 2) — ^a) V1 B8 Da1 D1 8 transp दृष्ट्वा and द्रवतो G1 द्रावयतो (hypermetric) (for द्रवतो) — ^b) B D8 4 7 सराजकान् D2 रथाश्चनरकुजरान् — After 3^{ab} K4 V1 B Da1 Dn1 D1-7 T2 ins

457* मद्राजमुवाचेद् याहि भीमरथं प्रति ।

एवमुक्तश्च कर्णेन शल्यो मद्राधिपस्तदा ।

[(L 1) D4 वीररथ (for भीम) — Dn1 D2 T2 om line 2 — (L 2) K4 उक्तास् K4 V1 B8 5 Da1 D1 8 तु (for च)]

— ^c) Ś1 K2 हसकर्णान् (for वर्णान्) K8 हयान्प्राप्ते,

C 8- 2395
B 8 50 5
K 8 45 5

हसवर्णान्हयाऽयास्तान्प्रैषीद्यत्र वृकोदरः ॥ ३
ते प्रेषिता महाराज शल्येनाहवशोभिना ।
भीमसेनरथ प्राप्य समसज्जन्त वाजिनः ॥ ४
दृष्ट्वा कर्णं समायान्त भीमः क्रोधसर्मन्वितः ।
मतिं दध्रे विनाशाय कर्णस्य भरतर्षभ ॥ ५
सोऽब्रवीत्सात्यकि वीर धृष्टद्युम्न च पार्षतम् ।
एन रक्षत राजान धर्मात्मान युधिष्ठिरम् ।
संशयान्महतो मुक्त कथचित्प्रेक्षतो मम ॥ ६
अग्रतो मे कृतो राजा छिन्नसर्वपरिच्छदः ।
दुर्योधनस्य ग्रीत्यर्थं राधेयेन दुरात्मना ॥ ७

V1 B8 हयान्मुरयान्, B1 2 4 5 D (except D8 8) T1 3 G
M हयान्मया (M1 न्या)न्, T2 हयान्मयान् (for मयास्तान्)
— ^a) K8 प्रपीड्यत्र Dn1 S प्रेषयद्य (Dn1 न्य)त्र पाडव,
D8 अप्रैषीच्च वृकोदर

4 ^a) B1 2 4 D8 4 7 प्रेरिता — ^a) S1 K1 2
समासज्जत, B8 प्रसमासत, G2 समसज्जत

5 ^a) K8 4 Dn1 समायत — ^b) D2 6 भीमसेन स
सयुगे — ^c) D2 6 मनो B (except B5) Da1 Dn1
D1 2-5 7 T2 चक्रे, D2 दध्रे (for दध्रे) — ^d) K2 3
D8 भरतर्षभ, Dn1 तोत्तमा, T2 तोत्तम

6 ^a) D8 (marg as in text) अवजत् M4 सात्यकीं
V1 वक्तु, B5 तूर्ण D8 वीरो, T2 G8 चैव (for वीर) — S
K1 2 om 6^{ab} — ^c) K4 B2 4 D8 4 7 यूय, V1 (marg
as in text) एत, B5 शूर (for एन) — ^d) K8 4 D8 8
G1 धर्मराज, D2 धर्मपुत्र (for धर्मात्मान) — ^e) K8 D1
युक्त, T2 3 G8 मुक्त — ^f) D8 कथ च, D8 कदाचित् (for
कथ) S K1 2 4 प्रेक्षितो, K8 D2 6 T2 G1 प्रेषितो, D8
प्रेक्ष्यतो (for प्रेक्षतो) B8 D2 मया, T2 गृह (for मम)

7 ^a) S1 K2 4 अग्रतोसि K1 अजोतो* S1 K2 कृतो
राज (K2 ज्ञा), M8 महाराजा S2 अग्रतोऽन्यहतो राजश्च
(s10) — ^b) Dn1 छिन्न, T8 G8 भिन्न (for छिन्न)
K8 छिन्नसर्वपरिच्छद, D8 छिन्नसर्वपरिग्रह, T2 G1 2 M
भिन्नवर्मपरिच्छद — ^d) D8 (sup *lm* as in text)
राधेयस्य (for येन) K8 दुरासता, D2 महात्मना (for
दुरा)

8 ^a) S2 अतमध्य, K1 अद्य सद्य (s10), V1 Da1 D1 5
G1 2 अहमत, B5 अतमत (for मद्य) V1 m प्रपद्यामि,
B (except B5) Da1 Dn1 D1 8-5 7 S गमिष्यामि (for
करि) — ^b) T1 अस्य (for तस्य) S2 K4 भारत, K1
मार्जन्, K8 V1 B2 पार्षत, S मारिष (M8 ष) — ^c) K4

अन्तमद्य करिष्यामि तस्य दुःखस्य पार्षत ।
हन्ता वास्मि रणे कर्णं स वा मा निहनिष्यति ।
सग्रामेण सुघोरेण सत्यमेतद्ब्रवीमि वः ॥ ८
राजानमद्य भवता न्यासभूतं ददामि वै ।
अस्य सरक्षणे सर्वे यतध्वं विगतज्वराः ॥ ९
एवमुक्त्वा महाबाहुः प्रायादाधिरथिं प्रति ।
सिंहनादेन महता सर्वाः सनादयन्दिशः ॥ १०
दृष्ट्वा त्वरितमायान्त भीमं युद्धाभिनन्दिनम् ।
स्रतपुत्रमथोवाच मद्राणामीश्वरो विभुः ॥ ११
पश्य कर्ण महाबाहुं क्रुद्धं पाण्डवनन्दनम् ।
दीर्घकालार्जित क्रोधं मोक्तुकाम त्वयि ध्रुवम् ॥ १२

हता, D2 अतो (for हन्ता) S2 (sup *lm*) K1
[अ]वास्मि, K8 B5 Da1 D1 5 8 8 चास्मि, B1-4 D8 4 7
[अ]स्म्यद्य, M1 वा स्म (for वास्मि) T1 निहतास्मि V1
सोब्रवीत्सात्यकि कर्ण — ^a) S2 मा, B4 मा (for स)
K8 Dn1 T2 3 G मा वा (by transp), V1 D1 वा मा, B4
वा स, M1 मा वा Dn1 [अ]निहनिष्यति (for निहनि)
— ^c) K8 सक्रमेण, S सग्रामेद्य K2 सुघोरेण, S रेक्षिन्
(for रेण) Dn1 सग्रामे पशुघोरेक्षिन् — ^f) K8 V1
B D (except D8) S (except T8 G8) ते (for व)

9 ^b) S1 K1 B1 2 4 Da1 D1 8 5 7 ददानि, G2 ददाम
K8 V1 B8 D8 ते, K4 च (for वै) — ^c) S K1 2 4 B
D8 4 7 G1 तस्य, G2 अद्य (for अस्य) S K1 2 4 मे रक्षणे
(for सर) D8 यत्न (for सर्वे) — ^d) D8 त्वरध्व (for
यतध्व)

10 ^b) S2 K8 V1 अधिरथि (K8 थ), T2 G2 अतिरथि
(G2 थ), T8 G1 8 आतिरथि (G1 थ) (for आधि)
— ^c) K1 महत — ^d) K8 सभावयन् (for सनाद)

11 ^a) G1 स्फुरितम्, G2 स्फुटितम् (for त्वरितम्)
— ^b) D1 भीमे K1 युद्धाभिनन्दिन, K8 नन्दन, V1
नदित, B2 8 युद्धाभिनन्दिन, D1 6 युद्धाभिकाक्षिण (for
नन्दिनम्) — D8 (hapl) om 11^a-12^a — ^c) D2 6
उवाचेद (for अथोवाच) — ^d) G2 मन्त्रीणाम् (for मद्रा)
Dn1 S प्रभु, D2 6 बली (for विभु)

12 D8 om 12^{ab} (of v l 11) Before 12, N T8
G ins शस्य उवाच — ^a) Dn1 कर्ता (for कर्ण) V1
D8 महाबाहो, D1 बाहु T2 वीर — ^b) V1 B D
(except D8, D8 om) S सक्रुद्ध पाण्डवनन्दन — ^c) K1 दीर्घ,
G1 2 चिर (for दीर्घ) K2 4 T2 दीर्घकालार्जित (T2 चित)
क्रोध — ^d) G1 2 M2-4 मोक्तुकामस्य (for काम) M2-4
त्वयि (for त्वयि)

ईदृश नास्य रूपं मे दृष्टपूर्वं कदाचन ।
 अभिमन्यौ हते कर्णं राक्षसे वा घटोत्कचे ॥ १३
 त्रैलोक्यस्य समस्तस्य शक्तः क्रुद्धो निवारणे ।
 विभर्ति यादृश रूपं कालाग्निसदृशं शुभम् ॥ १४
 इति ब्रुवति राधेयं मद्राणामीश्वरे नृप ।
 अभ्यवर्तत वै कर्णं क्रोधदीप्तो वृकोदरः ॥ १५
 तथागतं तु संप्रेक्ष्य भीमं युद्धाभिनन्दिनम् ।
 अब्रवीद्वचनं शल्यं राधेयः प्रहसन्निव ॥ १६
 यदुक्तं वचनं मेऽद्य त्वया मद्रजनेश्वर ।
 भीमसेनं प्रति विभो तत्सत्यं नात्र संशयः ॥ १७
 एष शूरश्च वीरश्च क्रोधनश्च वृकोदरः ।

निरपेक्षः शरीरे च प्राणतश्च बलाधिकः ॥ १८
 अज्ञातवासं वसता विराटनगरे तदा ।
 द्रौपद्याः प्रियकामेन केवलं बाहुसश्रयात् ।
 गूढभाव समाश्रित्य कीचकः सगणो हतः ॥ १९
 सोऽद्य संग्रामशिरसि संनद्धः क्रोधमूर्च्छितः ।
 किकरोद्यतदण्डेन मृत्युनापि ब्रजेद्रणम् ॥ २०
 चिरकालाभिलषितो ममाय तु मनोरथः ।
 अर्जुनं समरे हन्या मां वा हन्याद्वनजयः ।
 स मे कदाचिदद्यैव भवेज्जीमसमागमात् ॥ २१
 निहते भीमसेने तु यदि वा विरथीकृते ।
 अभियास्यति मा पार्थस्तन्मे साधु भविष्यति ।

C 8 2416
B 8 50 26
K 8 45 26

13 ^a) T1 नेदृश Dn1 नव, D2 नास्ति, T1 तस्य, T2 न स्व, G1 न स्य (for नास्य) Da1 D1 5 रूपस्य (for रूप मे) D6 ते, T2 वै (for मे) — ^b) D2 6 T2 G1 3 M कथंचन — ^c) Da1 D1 5 हते कर्णे, Dn1 T2 हते चापि, T1 अनिहते, T2 G2 M1 अभिहते, G1 2 M2-4 अपि हते (for हते कर्ण) — ^d) Dn1 राक्षस, T2 राक्षसौ K3 B D2 3 6-8 T1 G2 च (for वा)

14 ^a) Dn1 S (except T2) समग्रस्य (for स्वस्य) — ^b) Da1 शक्र क्रुद्धो, T2 G2 क्रुद्ध शक्तो (by transp) D2 [S]निवारणे (for निवा) — ^c) B D2 4 7 सदृश, M2-4 तादृश — ^d) K1 गुरु, D2 6 भृश (for शुभम्) K3 D8 T2 कालाग्निसमवर्चस, V1 B Da1 D1 3-5 7 युगाताग्निसमग्र, Dn1 कालाग्निरिव वर्चस, T1 3 G2 M कालाग्नयन (M2-4 नि)लवर्चस, G1 2 नलसवर्चस

15 Before 15, K4 V1 B Da1 D1 3-5 7 T2 3 G2 ins सजय उवाच — ^a) V1 B2 Da1 Dn1 D1 5 S (except T2) एव (for इति) G2 राधेयो — ^b) D6 अधिपो S1 K1 2 4 D6 नृप, V1 नृप — ^c) K3 D6 3 वै कर्ण (D6 र्ण), T1 G1 2 M राधेय (for वै कर्ण) — ^d) K3 D2 3 8 क्रोधदीप्त, G2 क्रोधादीप्ती K3 D6 3 वृकोदर

16 ^a) B1 2 D2 7 M3 अथागत, B4 समा, D6 रथा (for तथा) T2 G2 च (for तु) D4 त प्रेक्ष्य (for संप्रेक्ष्य) — ^b) K3 क्रुद्ध (for भीम) Dn1 नन्दन (for नन्दिनम्) T2 G2 भीमसेनमर्दिदम् — ^c) T2 मद्राजान (for वचन शल्य)

17 ^a) K4 यदुक्तं T1 मन्ये (for मेऽद्य) — ^b) K4 मद्रजनेश्वर K3 गच्छाम्यद्य जनेश्वर — G2 om (? hapl) 17^a-18^b — ^d) S2 सैन्य, D2 (marg as in text) सर्व (for सत्य)

18 G2 om 18^{ab} (of v 1 17) — ^a) K3 वीरश्च, S (except M4, G2 om) क्रूरश्च (for शूरश्च) K3 शूरश्च, D6 T2 M3 धीरश्च, M2 शूरश्च M4 क्रूरश्च (for वीरश्च) — ^b) T2 क्रोधितश्च (for क्रोधनश्च) — ^c) K3 निरपेक्ष B2 प्रागतश्च G2 cites प्राणत (as in text) Ca शरीरे निरपेक्षत्वाप्राणमात्राद्वलाधिक

19 ^a) K4 वहता, G1 वसते, G2 वसतो — ^b) K2 विरगानगरे (for विराट) V1 D2 T1 2 तथा (for तदा) — ^d) K2 बाहुसश्रयात्, B2 बाहुसश्रया, Dn1 सश्रमात् (for सश्रयात्) — ^e) K1 सूदभाव, B4 (marg as in text) गूढजात, Da1 गूढ भाव, T2 दृढभाव, Ca 6 गूढ (as in text) V1 समास्य T1 3 G2 M प्रसह्य विक्रमेणाजौ — ^f) D2 transp कीचक and सगणो

20 ^a) K3 कोद्य, Da1 (before corr) D1 5 कोद्य (Da1 by corr काद्य) (for सोऽद्य) S2 (sup *lm* as in text) संग्रामशिरसा — ^b) S2 संनद्धा G2 साध*क्रोध सच्छित (sic) — G2 om 20^{ad} — ^c) K1 किकरोदित दणेन, B2 किमद्य तत, T2 किं न नोद्यत, Ca 6 as in text — ^d) M1 मृत्युना (for मृत्युना) Ca cites मृत्युनापि (as in text) K3 Dn1 रणे

21 Before 21, K3 ins कर्ण उवाच — ^a) K4 चिरकालोभिलषितो — ^b) B2 समाया, D6 मयाय, S मम यस् (for ममाय) — ^d) T2 G2 transp वा and हन्याद् — G2 om 21^{ef} — ^e) G1 न (for स) K3 (marg *sec m* as in text) अप्यैव — ^f) S भीमसेन (M न) (for भवेज्जीम) Dn1 भीमसमागमे T1 3 G2 समागमात्; T2 समागत (for समागमात्) — After 21, Dn1 T2 ins

458* सशय सुमहात्म्यस्य प्राप्य भीममर्दिदम् ।

22 ^a) V1 B (except B5) D2 4 7 भीमसेने वा, T2

C 8 2417
B 8 50 27
K 8 45 26

अत्र यन्मन्यसे प्राप्तं तच्छीघ्रं संप्रधारय ॥ २२
एतच्छ्रुत्वा तु वचनं राधेयस्य महात्मनः ।
उवाच वचनं शल्यः स्रुतपुत्रं तथाग्रतम् ॥ २३
अभियासि महाबाहो भीमसेनं महाबलम् ।
निरस्य भीमसेनं तु ततः प्राप्स्यसि फल्गुनम् ॥ २४
यस्ते कामोऽभिलषितश्चिरात्प्रभृति हृद्गतः ।
स वै संपत्स्यते कर्णं सत्यमेतद्भवीमि ते ॥ २५
एवमुक्ते ततः कर्णः शल्यं पुनरभाषत ।
हन्ताहमर्जुनं सख्ये मा वा हन्ता धनंजयः ।

युद्धे मनः समाधाय याहि याहीत्यचोदयत् ॥ २६
ततः प्रायाद्रथेनाशु शल्यस्तत्र विशा पते ।
यत्र भीमो महेष्वासो व्यद्रावयत वाहिनीम् ॥ २७
ततस्तूर्यनिनादश्च मेरीणा च महास्वनः ।
उदतिष्ठत राजेन्द्र कर्णभीमसमागमे ॥ २८
भीमसेनोऽथ सकुद्धस्तव सैन्यं दुरासदम् ।
नाराचैर्विमलैस्तीक्ष्णैर्दिशः प्राद्रावयद्वली ॥ २९
स संनिपातस्तुमुलो भीमरूपो विशा पते ।
आसीद्रौद्रो महाराज कर्णपाण्डवयोर्मृधे ।

M₄ (also as in text) सेनेन (for सेने तु) — ^b) Ś₂ T₁ विरथे कृते — ^c) M₁ मा — ^d) K₁ Da₁ D₅ साधुः M₁ करिष्यति (for भवि) B₈ तन्मे साधुतर भवेत् — ^e) K₈ B₂ अथ, B₈ अद्य, D₄ T₂ तत्र, G₁ २ यत्र (for अत्र) T₁ य (for यन्) K₄ D₈ G₂ पार्थ, C₀ प्राप्त (as in text) — ^f) T₁ त (for तत्) B₁ सप्रवारय, Dn₁ T₂ चक्ष्व मे (for धारय) — After 22, K₄ Dn₁ T₂ (om lines 3-6) ins

459* भीमसेन समासाद्य मया शक्यं निवर्तितुम् ।

सूर्विमन्तमहं मन्ये मारुतिं मरुतां पतिम् ।

युधिष्ठिर भीममिहाथ शक्रुया

यमौ तथा दण्डधरं यमप्रभम् ।

तैरेव न सुखकरमाहवोऽस्तु

व्रजामि बीभत्सुमहं गदाधरम् ।

[5]

[(L 1) Dn₁ T₂ न भीमसेनमासाद्य (for the prior half) — (L 3) Dn₁ अद्य (for अथ) — (L 4) Dn₁ यम प्रभु — (L 5) Dn₁ सुखमावाहोस्तु (for करमाह वोऽस्तु)]

23 Before 23, K₄ Dn₁ T₂ 8 G₁ ins सजय उवाच — ^a) K₈ V₁ B D S [अ]मितौजस (for महात्मन) — ^c) K₈ शल्य

24 ^a) Ś₂ T₈ G₈ अभियामि, K₈ B D T₁ 2 G₁ 2 M याहि, V₁ उपयाहि (for अभियासि) — ^c) Dn₁ व्यद्रावय (for निरस्य) Dn₁ T₂ च (for तु) — ^d) फल्गुन — For 24^{ad}, S (except T₂) subst

640* निरपेक्षश्च युध्यस्व शक्तिं स्वा संप्रदर्शयन् ।

[G₂ स्वशक्ति (for शक्तिं स्वा) T₈ G₈ स्वशक्तिं स्वा संप्रदर्शयन् (hypermetrion) (for the posterior half)]

25 ^a) Ś₂ K₄ यस्ते — ^b) G₂ यद्गत (for हृद्गत) — ^c) B₈ Dn₁ D₈ S ते (for वै) K₈ सपश्यते K₈ कर्ण

26 ^a) D₈ उक्त V₁ B₈ Da₁ D₁ 5 S एवमुक्तस्तु राधेय — ^b) Dn₁ S उवाच ह (for अभाषत) — ^c) V₁ B₈ एन (B₈ व) सरथ, Da₁ D₁ 5 T₁ 8 G₁ M एन सरथ (T₁ M ऋधो), Dn₁ T₂ एन समरे (for अर्जुन सरथे) D₈ हता भीम च समरे — ^d) K₄ हता, B (except B₈) D₂-4 7 हन्याद् (for हन्ता) V₁ B₈ Da₁ Dn₁ D₁ 5 8 S वृकोदर (for धनजय) — After 26^{ad}, T₈ G₈ M ins .

461* एवमुक्त्वा ततो राजन्नाधेयो रथिना वर ।

[T₈ G₈ महाराज (for ततो राजन्) T₂ कर्णोथ (for राधेयो)]

— ^c) K₈ पुन (for मन) Ś₂ K₁ 2 4 समादाय — ^f) D₈ [अ]नोदयत् B (except B₈) Da₁ D₁-7 याहि यत्र वृकोदर

27 Before 27 N (except V₁ Dn₁) ins सजय उवाच — ^b) G₂ शल्य शस्त्रविदा पते — ^c) K₈ तत्र, T₈ G₁ M ततो (for यत्र) — ^d) K₈ व्यद्रवेयत्तु (sio), B₈ व्यद्रवत्तव, D₈ T₈ G₁ वि(T₈ G₈ व्य)द्रावयति, M₂-4 द्रावयत (for व्यद्रा)

28 ^a) S (except T₂ M₁) तू(G₁ सू)र्यनिनादाश्च — ^b) B₈ महस्वन, S (except T₂) महास्वना — ^c) B D₂-4 7 उदतिष्ठत् (B₄ तु), S (except T₂) तिष्ठत

29 ^a) T₁ G₁ 2 [अ]पि, T₈ G₈ हि (for ऽथ) V₁ भीमसेनो रथं कुद्ध — ^b) V₁ B₁ D₈ तस्य, D₂ तत्र (for तव) — ^c) D₂ M₁ विविधैस् (for विमलैस्) — ^d) Ś₂ प्राद्रावहद्, K₁ V₁ Dn₁ प्राद्रावयद्, K₈ 4 प्राद्र, B₈ प्राच्छाद, D₈ विद्रा (D₈ m व्यद्रा) (for प्राद्रा) T₁ क्षिप्रमभ्यद्रवद्वली

30 ^a) Ś₂ K₈ तुमलो — ^b) K₈ V₁ B D S घोररूपो (for भीम) — ^c) K₈ आसीद्भीम (sio), K₄ अतिरौद्रोः D₁ आसीद्रौद्रौ — B₂ om 30^{ad} — ^e) D₁ सुहूर्त, T₂ सुहूर्त — After 30^{ad}, S (except T₂) ins

ततो मुहूर्ताद्राजेन्द्र पाण्डवः कर्णमाद्रवत् ॥ ३०
 तमापतन्तं संप्रेक्ष्य कर्णो वैकर्तनो वृषः ।
 आजघानोरसि क्रुद्धो नाराचेन स्तनान्तरे ।
 पुनश्चैनममेयात्मा शरवर्षैरवाकिरत् ॥ ३१
 स विद्धः सूतपुत्रेण छादयामास पत्रिभिः ।
 विव्याध निशितैः कर्णं नवभिर्नतपर्वभिः ॥ ३२
 तस्य कर्णो धनुर्मध्ये द्विधा चिच्छेद पत्रिणा ।
 अथ त छिन्नधन्वानमभ्यविध्यत्स्तनान्तरे ।
 नाराचेन सुतीक्ष्णेन सर्वावरणभेदिना ॥ ३३
 सोऽन्यत्कार्मुकमादाय सूतपुत्रं वृकोदरः ।
 राजन्मर्मसु मर्मज्ञो विद्धा सुनिशितैः शरैः ।

ननाद बलवन्नादं कम्पयन्निव रोदसी ॥ ३४
 तं कर्णः पञ्चविंशत्या नाराचानां समार्दयत् ।
 मदोत्कटं वने द्रुमुल्काभिरिव कुञ्जरम् ॥ ३५
 ततः सायकभिन्नाङ्गः पाण्डवः क्रोधमूर्च्छितः ।
 सरम्भामर्षताम्राक्षः सूतपुत्रवधेच्छया ॥ ३६
 स कार्मुके महावेगं भारसाधनमुत्तमम् ।
 गिरीणामपि भेत्तार सायक समयोजयत् ॥ ३७
 विकृष्य बलवच्चापमा कर्णादतिमारुतिः ।
 तं मुमोच महेष्वासः क्रुद्धः कर्णजिघांसया ॥ ३८
 स विसृष्टो बलवता बाणो वज्राशनिस्त्रनः ।
 अदारयद्रणे कर्णं वज्रवेग इवाचलम् ॥ ३९

C ३ 2436
B ३ 50 46
K ३ 45 46

462*

नातिकृच्छ्रादसन्निव ।

भीमसेनो महाबाहु

— १) B₂ अद्रवत् S (except T₂) कर्णं (M₂₋₄ णं)
 प्रेप्सुरभिद्रवत्

31 ^a) V₁ B₅ तमाद्रवत्, B₄ D₈ समापतत् (for
 तमा) — ^b) S (except G₁) वृषा — ^c) V₁ B
 (except B₂) D₈ ४ १ सुसक्रुद्धो (for [उ]रसि क्रुद्धो)
 — ^d) D_{n1} स्तनान्तर, S (except T₂) परतप (T₁ प)
 — ^e) G₁ २ कर्णश्च (for पुनश्च) B₂ चैव (for चैनम्)

32 ^b) T₃ G ताडयामास (for छाद) — ^c) K₃ D₈
 T₁ च शरै, D_{n1} D₈ T₂ ३ G M₁ च शितै K₄ D₁
 कर्ण, D_{n1} T₂ M₂₋₄ बाणै — ^d) D_{n1} T₂ M₂₋₄ कर्ण
 नवभिरायसै (D_{n1} T₂ श्रुगै)

33 ^a) M₈ कर्ण M₂₋₄ द्विधा (for धनुर्) — ^b)
 M₂₋₄ धनुश्च (for द्विधा) V₁ B₁ ३ D₈ ४ १ पत्रिभि
 — ^c) D₂ ६ तथा (for अथ) K₃ V₁ B D_{a1} D_{n1}
 D₁₋₅ १ ३ S [ए]न, D₈ [ए]व (for त) — ^d) K₃
 अभिविध्यत्, V₁ B D_{a1} D_{n1} D₈₋₅ १ ३ S प्रत्य, D₁
 प्रविध्यत् (for अभ्यविध्यत्) — ^f) K₃ विद्धा च
 रणभेदिना

34 ^a) K₃ धर्मज्ञो, B₂ सर्वांगो (for मर्मज्ञो) — ^d)
 V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁₋₅ १ ३ T₂ ३ G विव्याध निशितै, D₈
 विद्धाशु निशितै — ^e) V₁ D_{a1} D₁ ५ ३ ३ T₁ G₂ M₂₋₄
 बलवान्, G₁ च बलान् — ^f) K₃ B₅ D₂ भेदिनी, V₁
 रोदसी, G₀ रोदसी (as in text)

35 ^b) B (except B₁) D_{a1} D₈ ४ १ नाराचेन (for

चाना) K₃ B D_{a1} D_{n1} D₁₋₅ १ समार्पयत्, V₁ D₈ ३ S
 समर्पयत् (for समार्द) — ^c) T₃ G M रणे (for वने)
 — T₂ om 35^d-40^a — ^d) D₂ उल्लदक्षिव (for
 उल्काभिरिव)

36 T₂ om 36 (of v 1 35) — ^a) D_{n1} स कर्ण
 बा****, S (T₂ om) स कर्णबाणाभि(T₁ णानि)हत
 — ^b) D_{n1} om from पाण्डव up to नि (in 37^e)
 — ^c) ^d) ^e) ^f) ^g) ^h) ⁱ) ^j) ^k) ^l) ^m) ⁿ) ^o) ^p) ^q) ^r) ^s) ^t) ^u) ^v) ^w) ^x) ^y) ^z)
¹) ²) ³) ⁴) ⁵) ⁶) ⁷) ⁸) ⁹) ¹⁰) ¹¹) ¹²) ¹³) ¹⁴) ¹⁵) ¹⁶) ¹⁷) ¹⁸) ¹⁹) ²⁰)
²¹) ²²) ²³) ²⁴) ²⁵) ²⁶) ²⁷) ²⁸) ²⁹) ³⁰) ³¹) ³²) ³³) ³⁴) ³⁵) ³⁶) ³⁷) ³⁸) ³⁹) ⁴⁰)
⁴¹) ⁴²) ⁴³) ⁴⁴) ⁴⁵) ⁴⁶) ⁴⁷) ⁴⁸) ⁴⁹) ⁵⁰) ⁵¹) ⁵²) ⁵³) ⁵⁴) ⁵⁵) ⁵⁶) ⁵⁷) ⁵⁸) ⁵⁹) ⁶⁰)
⁶¹) ⁶²) ⁶³) ⁶⁴) ⁶⁵) ⁶⁶) ⁶⁷) ⁶⁸) ⁶⁹) ⁷⁰) ⁷¹) ⁷²) ⁷³) ⁷⁴) ⁷⁵) ⁷⁶) ⁷⁷) ⁷⁸) ⁷⁹) ⁸⁰)
⁸¹) ⁸²) ⁸³) ⁸⁴) ⁸⁵) ⁸⁶) ⁸⁷) ⁸⁸) ⁸⁹) ⁹⁰) ⁹¹) ⁹²) ⁹³) ⁹⁴) ⁹⁵) ⁹⁶) ⁹⁷) ⁹⁸) ⁹⁹) ¹⁰⁰)

37 T₂ om 37 (of v 1 35) D_{n1} om up to नि
 (in 37^e) (of v 1 36) — ^a) ^b) ^c) ^d) ^e) ^f) ^g) ^h) ⁱ) ^j) ^k) ^l) ^m) ⁿ) ^o) ^p) ^q) ^r) ^s) ^t) ^u) ^v) ^w) ^x) ^y) ^z)
¹) ²) ³) ⁴) ⁵) ⁶) ⁷) ⁸) ⁹) ¹⁰) ¹¹) ¹²) ¹³) ¹⁴) ¹⁵) ¹⁶) ¹⁷) ¹⁸) ¹⁹) ²⁰)
²¹) ²²) ²³) ²⁴) ²⁵) ²⁶) ²⁷) ²⁸) ²⁹) ³⁰) ³¹) ³²) ³³) ³⁴) ³⁵) ³⁶) ³⁷) ³⁸) ³⁹) ⁴⁰)
⁴¹) ⁴²) ⁴³) ⁴⁴) ⁴⁵) ⁴⁶) ⁴⁷) ⁴⁸) ⁴⁹) ⁵⁰) ⁵¹) ⁵²) ⁵³) ⁵⁴) ⁵⁵) ⁵⁶) ⁵⁷) ⁵⁸) ⁵⁹) ⁶⁰)
⁶¹) ⁶²) ⁶³) ⁶⁴) ⁶⁵) ⁶⁶) ⁶⁷) ⁶⁸) ⁶⁹) ⁷⁰) ⁷¹) ⁷²) ⁷³) ⁷⁴) ⁷⁵) ⁷⁶) ⁷⁷) ⁷⁸) ⁷⁹) ⁸⁰)
⁸¹) ⁸²) ⁸³) ⁸⁴) ⁸⁵) ⁸⁶) ⁸⁷) ⁸⁸) ⁸⁹) ⁹⁰) ⁹¹) ⁹²) ⁹³) ⁹⁴) ⁹⁵) ⁹⁶) ⁹⁷) ⁹⁸) ⁹⁹) ¹⁰⁰)

38 T₂ om 38 (of v 1 35) — ^a) T₃ G M₂₋₄
 आकृष्य — ^b) ^c) ^d) ^e) ^f) ^g) ^h) ⁱ) ^j) ^k) ^l) ^m) ⁿ) ^o) ^p) ^q) ^r) ^s) ^t) ^u) ^v) ^w) ^x) ^y) ^z)
¹) ²) ³) ⁴) ⁵) ⁶) ⁷) ⁸) ⁹) ¹⁰) ¹¹) ¹²) ¹³) ¹⁴) ¹⁵) ¹⁶) ¹⁷) ¹⁸) ¹⁹) ²⁰)
²¹) ²²) ²³) ²⁴) ²⁵) ²⁶) ²⁷) ²⁸) ²⁹) ³⁰) ³¹) ³²) ³³) ³⁴) ³⁵) ³⁶) ³⁷) ³⁸) ³⁹) ⁴⁰)
⁴¹) ⁴²) ⁴³) ⁴⁴) ⁴⁵) ⁴⁶) ⁴⁷) ⁴⁸) ⁴⁹) ⁵⁰) ⁵¹) ⁵²) ⁵³) ⁵⁴) ⁵⁵) ⁵⁶) ⁵⁷) ⁵⁸) ⁵⁹) ⁶⁰)
⁶¹) ⁶²) ⁶³) ⁶⁴) ⁶⁵) ⁶⁶) ⁶⁷) ⁶⁸) ⁶⁹) ⁷⁰) ⁷¹) ⁷²) ⁷³) ⁷⁴) ⁷⁵) ⁷⁶) ⁷⁷) ⁷⁸) ⁷⁹) ⁸⁰)
⁸¹) ⁸²) ⁸³) ⁸⁴) ⁸⁵) ⁸⁶) ⁸⁷) ⁸⁸) ⁸⁹) ⁹⁰) ⁹¹) ⁹²) ⁹³) ⁹⁴) ⁹⁵) ⁹⁶) ⁹⁷) ⁹⁸) ⁹⁹) ¹⁰⁰)

39 T₂ om 39 (of v 1 35) — ^b) B₂ वज्रसमस्त्रन,
 T₁ वज्राशनिप्रभ — ^c) ^d) ^e) ^f) ^g) ^h) ⁱ) ^j) ^k) ^l) ^m) ⁿ) ^o) ^p) ^q) ^r) ^s) ^t) ^u) ^v) ^w) ^x) ^y) ^z)
¹) ²) ³) ⁴) ⁵) ⁶) ⁷) ⁸) ⁹) ¹⁰) ¹¹) ¹²) ¹³) ¹⁴) ¹⁵) ¹⁶) ¹⁷) ¹⁸) ¹⁹) ²⁰)
²¹) ²²) ²³) ²⁴) ²⁵) ²⁶) ²⁷) ²⁸) ²⁹) ³⁰) ³¹) ³²) ³³) ³⁴) ³⁵) ³⁶) ³⁷) ³⁸) ³⁹) ⁴⁰)
⁴¹) ⁴²) ⁴³) ⁴⁴) ⁴⁵) ⁴⁶) ⁴⁷) ⁴⁸) ⁴⁹) ⁵⁰) ⁵¹) ⁵²) ⁵³) ⁵⁴) ⁵⁵) ⁵⁶) ⁵⁷) ⁵⁸) ⁵⁹) ⁶⁰)
⁶¹) ⁶²) ⁶³) ⁶⁴) ⁶⁵) ⁶⁶) ⁶⁷) ⁶⁸) ⁶⁹) ⁷⁰) ⁷¹) ⁷²) ⁷³) ⁷⁴) ⁷⁵) ⁷⁶) ⁷⁷) ⁷⁸) ⁷⁹) ⁸⁰)
⁸¹) ⁸²) ⁸³) ⁸⁴) ⁸⁵) ⁸⁶) ⁸⁷) ⁸⁸) ⁸⁹) ⁹⁰) ⁹¹) ⁹²) ⁹³) ⁹⁴) ⁹⁵) ⁹⁶) ⁹⁷) ⁹⁸) ⁹⁹) ¹⁰⁰)

C 8 2437
B 8 50 47
K 8 45 47

स भीमसेनाभिहतो सूतपुत्रः कुरुद्रह ।
निषसाद रथोपस्थे विसंज्ञः पृतनापतिः ॥ ४०
ततो मद्राधिपो दृष्ट्वा विसंज्ञं सूतनन्दनम् ।

अपोवाह रथेनाजौ कर्णमाहवशोभिनम् ॥ ४१
ततः पराजिते कर्णे धार्तराष्ट्रीं महाचमूम् ।
व्यद्रावयद्भीमसेनो यथेन्द्रो दानवीं चमूम् ॥ ४२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥

३५

धृतराष्ट्र उवाच ।
सुदुष्करमिदं कर्म कृतं भीमेन संजय ।
येन कर्णो महाबाहू रथोपस्थे निपातितः ॥ १
कर्णो ह्येको रणे हन्ता सृञ्जयान्पाण्डवैः सह ।
इति दुर्योधनः सूतं प्राब्रवीन्मा सुहृर्मुहुः ॥ २

पराजितं तु राधेय दृष्ट्वा भीमेन संयुगे ।
ततः परं किमकरोत्पुत्रो दुर्योधनो मम ॥ ३
सजय उवाच ।
विभ्रान्तं प्रेक्ष्य राधेयं सूतपुत्रं महाहवे ।
महत्या सेनया राजन्सोदर्यान्समभाषत ॥ ४

40 T₂ om 40^a (of v 1 35) — ^a) V₁ G₂ भीमसेनेनाभिहत — ^b) B₁ om from पुत्र up to सूत (in 41^b) S₁ K₂ भीमसेन (for सूतपुत्र) S₁ K₁—
कुरुद्रह V₁ B₅ Dn₁ T₂ कुरुत्तम (Dn₁ म), T₂ G
[अ]प्यरिंदम K₄ वीर प्रहरता वर, T₁ M न(T₁ ह)-
तासुवदरिंदम (T₁ M₁ म) — ^a) K₈ D₈ नि(D₈
नि)सज्ञ Dn₁ T₂ त्यक्तकार्मुक, G₁ २ पृथिवीपति (for
पृतना) — After 40, T₂ s G ins

463* रुधिरैणावसिक्ताङ्गो गतासुवदरिंदम ।

— After the above, S ins a passage given in App I (No 11)

41 B₁ om up to सूत in (41^b) (cf v 1 40)
Before 41, T₂ s G₁ s ins सजय उवाच — ^a) T₁ G₁ २
M एव (for ततो) T₂ G₂ एव मद्राधिप (G₂ प) श्रुत्वा
— ^b) D₁ s M₄ सूतनन्दन — ^c) K₁ (before corr)
अपोवाह (K₁ by corr य) (for अपोवाह) G₂ रथे
राजन् (for नाजौ)

42 ^a) Dn₁ S पराजिते तत (by transp) K₈
— ^b) T₁ G₂ s M₁ धार्तराष्ट्र, K₄ राष्ट्र K₁ T₁ s G₁ २
M₁—३ महाचमू (K₁ मू) — B₂ om (hapl) 42^{ed}
— ^c) Dn₁ T₂ अमेयात्मा (for भीमसेनो) T₁ s G M
व्यपा (G₁ २ अपा, M₁ व्यप) यात्सर्वतो भग्ना — ^a) D₂
T₂ महेन्द्रो (for यथेन्द्रो) B₁ s 4 D₈ १ दानवान्पुरा (B₁
न) (for दानवीं चमूम्) T₁ s G M हाहाभूता (G₁ M₁
ता) समतत

Colophon — Day of Karna's Generalship S₂
K₁ 4 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name S₁ T₂ M₁

कर्णपराजय (S₁ भव), Dn₁ कर्णभीमसेनयोर्युद्धे कर्णपरा
जय, T₁ कर्णमोहन — Adhy no (figures, words or
both) S₂ 34 (as in text), K₁ 35, B₁ 50, B₄ M
46, D₁ 45, D₄ 31, D₈ 51, T G 47

35

1 ^a) D₈ M₁ कर्ण (for कर्म) — ^b) T₂ G भीमसेनेन
सजय — ^c) S महेष्वासो (for महाबाहू)

2 ^a) K₄ कर्णो हेको K₄ हर्ता (for हन्ता) — ^b)
B₁—4 Dn₁ D₈ 4 १ s S transp सृञ्जयान् and पाण्डवै
— ^c) D₈ सूत — ^a) B₅ अब्रवीत्, Da₁ D₁ s S (T₂
damaged) प्रोक्तवान् (for प्राब्रवीन्) S₁ K₁ २ 4 वै, B₅
च, Da₁ D₁ s हि, G₁ २ मे (for मा) Da₁ D₁ s पुन पुन
(for सुहृर्मुहुः)

3 ^a) S₁ K₂ पराजिते S (except T₂) च (for
तु) — K₈ om (hapl) 3^b—4^a — ^c) B₅ अत (for
तत) G₁ om पर

4 K₈ om 4^a (cf v 1 3) — ^a) V₁ B Da₁ Dn₁
D₁ s—१ s S विमुख (G₂ क), D₂ विद्रुत (for विभ्रान्त)
T₁ M दृश्य, G₂ पश्य (for प्रेक्ष्य) — ^b) D₈ महामृधे,
M₁ रथ (for हवे) — ^c) K₈ B₅ Dn₁ D₂ s ३ T G₂ s
M सार्ध, Da₁ D₁ s राजा, G₁ पार्थ (for राजन्) V₁
दुर्योधनो महाराजन्, B₁—4 D₈ 4 १ पुत्रस्तव महाराज — ^a)
K₈ सौदर्याम्, T₂ सोदरान् (for सोदर्यान्) B₅ अन्व-
भाषत, S इदमब्रवीत् (for समभाषत)

शीघ्रं गच्छत भद्रं वो राधेयं परिरक्षत ।
भीमसेनभयागाधे मज्जन्तं व्यसनार्णवे ॥ ५
ते तु राज्ञा समादिष्टा भीमसेनजिघासवः ।
अभ्यवर्तन्त सकुद्धाः पतगा इव पावकम् ॥ ६
श्रुतायुर्दुर्धरः क्राथो विवित्सुर्विकटः समः ।
निषङ्गी कवची पाशी तथा नन्दोपनन्दकौ ॥ ७
दुष्प्रधर्षः सुबाहुश्च वातवेगसुवर्चसौ ।
धनुर्ग्राहो दुर्मदश्च तथा *सत्त्वसमः सहः ॥ ८

एते रथैः परिवृता वीर्यवन्तो महाबलाः ।
भीमसेनं समासाद्य समन्तात्पर्यवारयन् ।
ते व्यमुञ्चन् शरव्रातान्नानालिङ्गान्समन्ततः ॥ ९
स तैरभ्यर्घ्यमानस्तु भीमसेनो महाबलः ।
तेषामापतता क्षिप्रं सुतानां ते नराधिप ।
रथैः पञ्चाशता सार्धं पञ्चाशन्ग्रहणद्रथान् ॥ १०
विवित्सोस्तु ततः क्रुद्धो भङ्गेनापाहरच्छिरः ।
सकुण्डलशिरस्त्राण पूर्णचन्द्रोपम तदा ।

C 8 2452
B 8 51 13
K 8 46 13

5 Before 5 Ks (marg) ins सजय — ^a) Ks गच्छस्व $\text{\$}_2$ वै (for वो) — ^b) Dn1 T1 रक्षथ, Ds रक्षितु — T3 om 5^a-8^a — ^c) D2 भीमसेन Da1 D1 2 5 भीमसेनमहागाधे, T1 2 G M भये घोरे — ^d) K4 मज्जते

6 T3 om 6 (of v 1 5) — ^b) Ks V1 B Da1 Ds-5 7 8 भीमसेन Dn1 S (T3 om) जिघासया — Ks om (hapl) 6^a-10^b — ^c) S (except T2, T3 om) सहसा (for सकुद्धा) — ^d) B (except B5) Ds 4 7 पतगा पावक यथा

7 Ks T3 om 7 (of v 1 6, 5) — ^a) $\text{\$}_1$ (sup lın) श्रुतेश, K1 श्रुते च, K2 श्रुतः, V1 B D T2 G1 8 M श्रुतर्वा (Dn1 वा, Ds वान्), T1 सुवर्वा (for श्रुतायुर्) T1 दुधर Dn1 क्राथिर् D2 T1 2 G M क्रीधी (D2 T2 धो) (for क्राथो) — ^b) $\text{\$}_1$ K2 G2 विवित्सुर्, K1 विभित्सुर्, Ds विविशुर् (for विवित्सुर्) — ^c) Dn1 Da1 D1 5 प्रासी, T1 चापि, G1 2 खङ्गी (for पाशी) — ^d) Gs नदोपनन्दनौ

8 Ks T3 om 8 (of v 1 6, 5) — ^a) Ds दुष्प्रधर्ष (for धर्ष) $\text{\$}_2$ सुराहुश्, Ds सुबायुश् (for सुबाहुश्) $\text{\$}_1$ Ks वा (for च) — ^b) $\text{\$}_1$ K2 **योग, B2 बाहुवेग (for वातवेग) — ^c) K2 धनुर्ग्राहो, B2 Dn1 ग्रहो, D2 धरो, T2 ग्रहो (for ग्रहो) Dn1 दुर्मदश्, D2 दुर्मदश्, Ds दुर्मदश् (for दुर्मदश्) T1 G M दुर्धनो (T1 Gs धरो, G1 2 कर्णो) दुर्मदश्चैव — ^d) $\text{\$}_1$ K1 2 4 Dn1 सत्त्व सम, T2 सत्यसम (for *सत्त्वसम) V1 जरासध सम सह, B1 4 जरासधि श(B4 स)ल सह, B2 8 5 Da1 D1 8-5 7 जरा(B2 5 D1 ल)सध शल सह, D2 तथा सत्त्वसुदुसह, Ds तथा सत्य सुदु सह, Ds तथा सत्त्वसह सम, T1 तथा सधि समागम, G1 तथानदरम सह, G2 तथा ****, Gs तथा सध सम शम, M1 तथा सध शम सह, M2-4 तथा सध सह श(Ms स)म

9 Ks om 9 (of v 1 6) — ^a) M4 एतै — ^b)

Da1 D1 5 महारथा, S (except T2) बला (G2 धरा)न्विता (for महाबला) D2 6 परिवर्तुकोदर — ^c) T3 (damaged) V1 समासाद्य भीमसेन — ^e) B1 ते विमुचन्, B2 तेभ्यो मुचन्, S ते किरत (for ते व्यमुञ्चन्) — ^f) Dn1 Ds T2 8 Gs नानारूपान्, Ca लिङ्गान् (as in text) T3 Gs M2-4 समभ्ययु (for समन्तत)

10 ^a) B2 T3 Gs शरै (for स तैर्) K1 T2 अभ्यर्घ्यमानस्, M1 अभ्युद्य (for अभ्यर्घ्य) — ^b) M4 महाबलै T2 भीमसेन महाबल — ^c) B2 Dn1 Ds S शीघ्र, Ds चित्र (for क्षिप्र) — ^d) V1 Da1 Dn1 D1 5 S पुत्राणा (for सुताना) Ks V1 B Da1 Dn1 D1 8-5 7 8 S (except T1) जनाधिप (Dn1 प) D2 6 वृकोदर (for नराधिप) — ^e) G1 2 शरै (for रथै) S K2 T2 पञ्चाशता, K1 पाचाशत, Ks B2 4 D7 पचदशै, K4 B1 8 5 Da1 Dn1 D1-8 8 T1 8 G M पच(K4 Ds G1 चा)शतै (for पञ्चाशता) — ^d) $\text{\$}_1$ Ks V1 B Da1 D1 8-5 7 M2-4 अहन(Da1 D1 5 र)द्, Dn1 T1 व्यहर(T1 न)द् Ds अवधीद् (for न्यहनद्) $\text{\$}_2$ K1 2 पचाशतसहस्र(K1 2 त्र)थान् (sio), K4 शतमहारथान्, D2 शीखवधीद्रथान्

11 ^a) V1 विवित्सोश्, D2 विवित्सुस्, Ds विविशोस्, Ds विविशोस्त्वा (sio) V1 Da1 Dn1 D1 8 8 G1 2 च (for तु) — ^b) G1 फल्लेन K1 Dn1 Ds 8 S (except M1) अपहरन् — Ks 4 V1 B D S transp 11^{ad} and 11^{af}, K4 reading 11^{af} twice — ^c) B1 Dn1 D7 सकुण्डल शिरस्त्राण, G2 सकुद्ध सशिरस्त्राण — ^d) B2 चद्रोसम V1 B1-3 Ds 4 7 तथा (for तदा) B2 Da1 Dn1 D1 5 T2 पूर्णचन्द्रनिभ तदा, T1 8 G M निभानन — After 11^{ad}, S (except T2) ins

464* अशोभत महाराज पूर्णचन्द्र इवाम्बरे ।

— ^c) Ks 4 V1 B D S भीमसेनो — ^f) Ks 4 (first time) उत्पपात, V1 B Da1 D1 8-5 7 T1 8 G M1 तप, Ds सत्य (for स पपात) Ks महद्, K4 (both

C 8, 2451
B 8, 51 12
K 8 46 12

भीमेन च महाराज स पपात हतो भुवि ॥ ११
तं दृष्ट्वा निहत शूर आतरः सर्वतः प्रभो ।
अभ्यद्रवन्त समरे भीम भीमपराक्रमम् ॥ १२
ततोऽपराभ्यां भल्लाभ्या पुत्रयोस्ते महाहवे ।
जहार समरे प्राणान्भीमो भीमपराक्रमः ॥ १३
तौ धरामन्वपद्येता वातरुणाविव द्रुमौ ।
विकटश्च समश्चोभौ देवगर्भसमौ नृप ॥ १४
ततस्तु त्वरितो भीमः क्राथं निन्ये यमक्षयम् ।
नाराचेन सुतीक्ष्णेन स हतो न्यपतद्भुवि ॥ १५
हाहाकारस्ततस्तीव्रः सबभूव जनेश्वर ।
वध्यमानेषु ते राजस्तदा पुत्रेषु धन्विषु ॥ १६

times) B₁ 2 4 5 Da₁ D₁ 3-5 7 हत, B₃ D₃ T₃ G M₁
ततो, T₁ शिरो (for हतो) B₃ विभु, D₂ 8 युधि (for
भुवि)

12 ^a) G₂ निहता G₁ 2 सर्वे (for शूर) — ^b) B₂
T₃ G₃ आतर, T₂ सत्वर (for सर्वत) K₃ S (except
T₂) तदा (T₁ तथा), Dn₁ सह (for प्रभो) B₅ आतर
सर्व एव ते — ^c) T₁ 3 G M वर्तत, T₂ द्रवत

13 ^a) G₁ फल्लाभ्या (for भल्लाभ्या) — ^b) Dn₁ त
(for ते) D₂ 6 महाहवे S (except T₂) जनाधिप (for
महाहवे) — ^c) Ś K₁ 2 4 हेमपुखै शिलीमुखै, V₁ B₅
Da₁ D₁ 5 सुसरब्धो महाबल, Dn₁ शराभ्यां पाण्डनदन, S
शिताभ्या पाण्डनदन (M₃ न)

14 ^a) T₁ तौ रथौ, G₁ तौ शूर (for तौ धराम्) D₂ 6
समपद्येता, D₃ अनु (for अन्व) — ^b) V₁ B₅ D₂ 4 5 8
भगा, Da₁ रुगला, D₆ भुगा (for रुणा) — D₁
om 14^{ab} — ^c) Ś₂ B (except B₅) Da₁ D₃-5 7 सहश्र
(for समश्र) T₁ विकटश्चोभौ महाराज (hypermetric)
— ^d) K₃ D₆ 8 S देवपुत्रसमौ, K₄ वेदगर्भ, V₁ B Da₁
D₂-5 7 देवपुत्रोपमौ

15 ^a) D₃ त्वरित — ^b) K₃ T₁ 3 G M₂-4 क्रोध (T₁
धि, T₃ G₃ धात्, G₁ धिन्), K₄ क्राथ, V₁ क्राथि (for
क्राथ)

16 ^a) T₁ तत्र (for तीव्र) — ^b) K₃ सबभूव K₄
जनेश्वर — ^c) B₅ Da₁ D₁ 5 हन्य (for वध्य) K₃ V₁
B D (except D₆) S वी (T₂ धी) रिषु (for ते राजस्)
— ^d) K₃ V₁ B D (except D₆) तव (for तदा) D₁
तेषां सु- (for पुत्रेषु) G₁ [अ]धन्विषु

17 ^a) Dn₁ तत (for तेषां) Ś₁ K₁ 2 4 सदलिते, Ś₂

तेषां संलुलिते सैन्ये भीमसेनो महाबलः ।
नन्दोपनन्दौ समरे प्रापयद्यमसादनम् ॥ १७
ततस्ते प्राद्रवन्भीताः पुत्रास्ते विह्वलीकृताः ।
भीमसेनं रणे दृष्ट्वा कालान्तकयमोपमम् ॥ १८
पुत्रास्ते निहतान्दृष्ट्वा स्रुतपुत्रो महामनाः ।
हंसवर्णान्ह्यान्भूयः प्राहिणोद्यत्र पाण्डवः ॥ १९
ते प्रेषिता महाराज मद्राजेन वाजिनः ।
भीमसेनरथं प्राप्य समसज्जन्त वेगिताः ॥ २०
स सनिपातस्तुमुलो घोररूपो विशां पते ।
आसीद्रौद्रो महाराज कर्णपाण्डवयोर्मृधे ॥ २१
दृष्ट्वा मम महाराज तौ समेतौ महारथौ ।

सचलिते, K₃ D₁ G₁ सुलुलिते, B₂ ससकुले, B₃ चतुस्रुते
(sio), D₂ 6 सकुलिते (for सलुलिते) T₁ तेषा सैन्य क्षय
निन्ये — ^b) K₃ V₁ B D S पुनर्भीमो (for भीमसेनो)
D₅ महाबल — ^c) B (except B₅) Da₁ D₁-7 त्रै (D₆ 7
त्रे) षयद्, S (except T₂) प्राहिणोद् (for प्रापयद्)

18 ^a) B₅ Dn₁ स (for ते) — After 18, Dn₁
D₄ 8 T₂ ins an addl colophon [Adhy name Dn₁
T₂ धतराष्ट्रपुत्रवध — Adhy no (figures, words or
both) T₂ 48]

19 Before 19, Dn₁ D₃ T₂ ins सजय उवाच — ^a)
T₃ G₃ च G₁ 2 तान् (for ते) — ^b) K₃ V₁ B₁ 3-5 Da₁
Dn₁ D₁ 3 4 6-8 T₂ सुदुर्मना, K₄ महाबल, B₂ D₂
बृहन्मना (for महा) D₆ T₁ 3 G M कर्ण क्रोध (D₅
कोप) समन्वित — ^c) Ś₂ K₁ 2 4 हेम (for हस) — ^d)
B (except B₅) Dn₁ D₃ 4 7 त्रै (T₁ 2 G₁ 2 M₁ 2 4 त्रै)
षयद् (for प्राहिणोद्)

20 ^a) Dn₁ T₂ transp ते and प्रेषिता K₄ प्रेरिता,
M₃ मर्षिता (for प्रेषिता) — ^b) D₂ 6 मनोमास्तरहस
— ^c) M₃ भीमसेन समासाद्य — ^d) G₁ 2 समसज्यत

21 ^a) B₅ Dn₁ सप्रहारस् (for सनिपातस्) K₃ D₃
तुमलो — ^d) T₁ तथा (for मृधे)

22 D₃ om 22^{ab} — ^a) Ś₂ B₂ Dn₁ D₇ T₂ सम (Ś₂
B₂ म), D₆ तत्र, G₁ तु त (for मम) — ^b) B₅ महासृधे,
T₃ G₃ बलौ (for रथौ) — ^c) V₁ B (except B₅)
Da₁ Dn₁ D₁-5 7 8 T₂ युद्ध, T₁ स्याते (sio), T₃ G₃ 8
M नु स्यात् G₁ चास्मि (for नून) — ^d) G₂ एतदन्यद्
(for एतदद्य) — After 22, K₄ V₁ B D (except D₂) S
ins a passage given in app I (No 12) — After
the above passage, K₄ Dn₁ D₄ 6 7 ins

आसीदुद्धिः कथं नूनमेतदद्य भविष्यति ॥ २२
ततो मुहूर्ताद्राजेन्द्र नातिकृच्छ्राद्वसन्निव ।
विरथं भीमकर्माणं भीम कर्णश्चकार ह ॥ २३
विरथो भरतश्रेष्ठः प्रहसन्ननिलोपमः ।
गदाहस्तो महाबाहुरपतत्स्यन्दनोत्तमात् ॥ २४
नागान्सप्तशतान्नागान्नागान्सारोहायुधकेतनान् ।

व्यधमत्सहसा भीमः क्रुद्धरूपः परतपः ॥ २५
दन्तवेष्टेषु नेत्रेषु कुम्भेषु स कटेषु च ।
मर्मस्वपि च मर्मज्ञो निनदन्व्यधमद्भृशम् ॥ २६
ततस्ते प्राद्रवन्भीताः प्रतीप प्रहिताः पुनः ।
महामात्रैस्तमावब्रुर्मेषा इव दिवाकरम् ॥ २७
तान्स सप्तशतान्नागान्सारोहायुधकेतनान् ।

C 8 2487
B 8 51 48
K 8 46 48

465* आजग्रे बहुभिर्बाणैर्ध्वजमेकेषुणाहनत् ।

सारथिं चास्य भञ्जेन प्रेषयामास मृत्यवे ।

K4 Dn1 D2 6 7 cont V1 B Da1 D1 8 8 8 S ins
after App I (No 12)

466* छित्त्वा च कार्मुकं तूर्णं पाण्डवस्याशु पत्रिणा ।

[S (except T2) विच्छेद (for छित्त्वा च) D1 6 6 चित्र
(for तूर्ण) K4 [अ]तिपत्रिणा, V1 स्वप, T1 8 G M
महात्मन, T2 [उ]रुपत्रिणा (for [आ]शु प) D2 6 भीमसेनस्य
पत्रिणा (for the posterior half)]

23 B1-4 D2 8 8 om 23^{ab} In Da1, portion from
23^a up to 42^b is lost on a missing folio — ^b) D2
भीमसेनाद् (for नातिकृच्छ्राद्) — B1 reads 23^c-33^d
[preceded by lines 11-32 of App I (No 12) and
466*] after 54 — ^a) S (except T2) भीम चक्रे
नराधिप

24 Da1 missing (cf v 1 23) — ^a) K1 8 V1 B
D1-5 7 भरतश्रेष्ठ, K2 आतरश्रेष्ठ (sio) — ^b) K3 प्रहस्य
(for प्रहसन्) D2 6 बलवत्तर, D1 अचलोपम, Ca c
अनिलोपम (as in text) B2 प्रहस्यातिवलो युधि — For,
24^{ab} Dn1 D8 S subst

467* ततोऽमर्षी महातेजा विरथो रथिना वर ।

[D8 निमेषान् (hypermetric), T1 8 G भीमी (for
ऽमर्षी) T1 महाराज (for तेजा)]

— ^c) K8 V1 B D1-7 S गदा गृह्य (for गदाहस्तो)
Dn1 D8 वेगेनाकृष्य (D8 नोऽकृष्य) सहसा — ^d) Dn1 D8
आपतत्, Co अपत (as in text) — S K V1 B
D1 8-5 7 8 ins after 24 D2 6 ins after 471*

468* अवहृत्य च वेगेन तव सैन्यं विशा पते ।

व्यधमद्भृशया भीम शरन्मेषानिवानिल ।

[(L 1) V1 तु (for च) — (L 2) K4 D8 शर(D8
रा)-मेषमिव S2 अलिन (sio), B4 अनल, D5 अचल (for
अनिल)]

D8 cont Dn1 S ins after 24

469* गदया च महाराज कर्णस्य रथकूबरम् ।

पोथयामास सकुब्धं समरे शत्रुतापन ।

[(L 2) T1 8 क्तो(T1 यो)थयामास T2 om the
posterior half Dn1 D8 पाडुपुत्र प्रतापवान्]

S cont

470* स क्रोधवशमापन्न पाण्डुपुत्र प्रतापवान् ।

विद्राव्य गदया वीरस्तव पुत्रान्महाहवे ।

[T2 om the prior half of line 1 — (L 2) T2
महाराजान्, T3 G1 8 दशाहवे (for महा)]

On the other hand, D2 6 ins after 24

471* कर्णं शल्यं च युगपद्भृशया प्रहसन्निव ।

अपातयद्रथोपस्थे निहत्य विननाद ह ।

25 Da1 missing (cf v 1 23) — ^a) G2 सप्त-
दशान् (for शतान्) — ^b) T1 G1 2 M निषादाना (for
ईषादन्तान्) G1 2 M1 प्रहारिणा D2 6 अवधीत्तत्र पाडव
— ^{cd}) K1 क्रुद्धरूपान् B5 समतत (for परतप) Dn1
D8 S व्यधमद्(T1 यन्ना)दया भीमो दडपाणिरिवातक

26 Da1 missing (cf v 1 23) — ^{ab}) D2 मात्रेषु
(sio) (for नेत्रेषु) Dn1 T2 M2-4 transp नेत्रेषु and
कुम्भेषु Co cites कुम्भेषु (as in text) S2 K1 8 V1 BD
(Da1 missing) S च (for स) K4 शकटेषु (for सक)
S2 (sup lvn) कटेषु, Dn1 S मुखेषु, Co कटेषु (as in
text) — ^c) K4 वर्म (for मर्म) D8 T2 धर्मज्ञो (for
मर्मज्ञो) — ^d) K3 नानदन्, K4 विन, D2 8 नानदद्
(for निनदन्) V1 ते नागा व्यनदन्भृश, B1-8 5 तान्ना-
गानहनद्वली (B5 दृश), B4 D1 8-5 7 तान्नागानवधी(D1 8
न्यधम)द्वली, Dn1 S सोर्दया(M2-4 अर्दया)मास सयुगे,
D8 नागास्तान्यधमद्भृश — After 26, Dn1 S ins

472* तेऽभ्यर्दिता मारुतिना विनदन्तो भृशानुरा ।

[T2 मारुतेन T3 G अर्दिता भीमसेनेन (for the prior
half) T2 विनदन्तो, T3 नदो (sio) Dn1 नदत सुभृश रवान्,
T2 नदत सुभृशानुरा (for the posterior half)]

27 Da1 missing (cf v 1 23) — ^b) K1 प्रेहिता,
K2 प्रहित, K4 प्रहता, D2 त्वरितो (for प्रहिता) D2
भृश (for पुन) Dn1 प्रहिताश्च पुनर्गजा, D8 प्रतीपप्र
हिता पुन S प्रह(M2-4 हि)ताश्च पुन पुन — ^c) T1 2
G1 2 मात्रास्, T3 G3 मात्रास् S K1 2 4 V1 B2 T2
तदावद्भृश, B5 T3 G तथा, T1 यथा, M4 समा (for तमा)
— ^d) B2 दिवाकर

28 Da1 missing (cf v 1 23) — ^a) K8 तत,

C 6 2487
B 8 51 48
K 8 46 48

भूमिष्ठो गदया जघ्ने शरन्मेघानिवानिलः ॥ २८
ततः सुबलपुत्रस्य नागानतिबलान्पुनः ।
पोथयामास कौन्तेयो द्वापञ्चाशतमाहवे ॥ २९
तथा रथशतं साग्र पत्नीश्च शतशोऽपरान् ।
न्यहनत्पाण्डवो युद्धे तापयंस्तव बाहिनीम् ॥ ३०
प्रताप्यमान सूर्येण भीमेन च महात्मना ।
तव सैन्यं संचुकोच चर्म वह्निगतं यथा ॥ ३१
ते भीमभयसंत्रस्तास्तावका भरतर्षभ ।

V1 D1 2 5 6 स तान् (by transp), B5 शतान्, Dn1 मत्ता (for तान्स) T1 2 G1 2 M1 तान्ससशत (G2 दश) नागैर्द्वान्, T3 ***शसनार्गेद्वान्, G8 तान्स *शतनार्गेद्वान्, M2-4 तान्स ससशतनार्गेद्वान् (hypermetric) — ^b) B2 सारोहायुधकौतुकान्, B5 सारोहाश्च सकेतनान् — ^c) B2 D2 भूमिष्ठान् (D2 छ) D8 भूमिष्ठ, D8 T1 2 M भूमिष्ठो T1 8 G2 8 M1 8 [अ]भ्यघ्नत् (for जघ्ने) — ^d) K8 शरान्मेघैर्, B2 परमेघान्, D8 शरान्मेघान्, T1 न्मेघान् (for न्मेघान्) V1 B1 2-5 Dn1 D2 4 7 T2 G1 M2 4 वज्रेणैर्द्रुवा (V1 जेव महा)चलान् D2 शरमेवा द्रुवानिल

29 Da1 missing (of v 1 23) — ^a) D1 तत सुबलस्य पुत्रस्य (hypermetric) — ^b) K8 बहु (for पुन) Dn1 S हया (T2 नागा, M2-4 हता)नतिजवान्पुन (T2 युधि) — ^c) B5 D8 योधयामास, D8 पात (for पोथ) G1 2 माहति पोथयामास — ^d) S2 K4 द्विपचाशतमाहवे, K8 युद्धायागादरिंदम, V1 B D1-7 द्वि (B2-5 D5 द्वा)पचाशदरिंदम, Dn1 D8 S त्रिसा (D8 T स)हृत्तानरिंदम

30 Da1 missing (of v 1 23) — ^a) S रथाना च शत (for तथा रथशत) Dn1 साग्र, D8 साग्रा, G8 साग्र (as in text) — ^b) T8 G8 पत्नीना G1 [S]परा (for ऽपरान्) — ^c) V1 B2 D5 अ (D5 न्य)हनत्, D8 अघधीत् (for न्यहनत्) — ^d) Dn1 D8 T1 2 G1 द्राव (T1 G1 पात)यस (for तापयस)

31 Da1 missing (of v 1 23) — ^a) G2 प्रताप्यमान V1 D2 6 शूरेण (for भीमेन) T2 transp सूर्येण and भीमेन D2 6 तु, T2 [इ]व (for च) T2 महाबल — ^c) D8 तदा (for तव) K4 V1 D8 G2 संचुकोप — ^d) B D1 2-5 7 चर्माभावाहित यथा, Dn1 S चर्मवाधौ (T1 चर्म वाधौ, G2 घर्मे वाधौ) समाहित, D2 वर्म चर्मधर तथा, D8 चर्मवद्भूत यथा

32 Da1 missing (of v 1 23) — ^a) V1 B2 सेन

विहाय समरे भीमं दुद्रुवुर्वै दिशो दश ॥ ३२
रथाः पञ्चशताश्चान्ये हादिनश्चर्मवर्मिणः ।
भीममभ्यद्रवस्तूर्णं शरपूगैः समन्ततः ॥ ३३
तान्ससूतरथान्सर्वान्सपताकाध्वजायुधान् ।
पोथयामास गदया भीमो विष्णुरिवासुरान् ॥ ३४
ततः शकुनिनिर्दिष्टाः सादिनः शूरसमताः ।
त्रिसाहस्रा ययुर्भीमं शक्त्यष्टिप्रासपाणयः ॥ ३५
तान्प्रत्युद्गम्य यवनानश्चारोहान्वरारिहा ।

(for भय) — ^b) Dn1 भयकर्षिता, T2 भयदर्शिता (for भरतर्षभ) — ^c) S K4 विगाह्य, K2 विवाह्य (for विहाय) T8 G8 कर्ण (for भीम) — ^d) K8 Dn1 च, T2 ते (for वै) T1 8 G M विप्रकीर्णं दिशो दश

33 Da1 missing (of v 1 23) — ^a) V1 D1 पचाशत (D1 तश्च), D5 पचशतश्च, S (except T2) दशै (for पञ्चशताश्च) Dn1 T2 हि (for च) T1 8 G M रथा पचदशैवान्ये (for ^a) K8 सादिनश्च (for ह्रादि) B1 चर्मिणस्तथा, Dn1 D8 S शरवर्षिण, D2 चर्मधर्मभि (for वर्मिण) D8 रथवर्मपिनद्धाश्च गदाचर्मसिखिर्मिण — ^c) K1-8 V1 B D (Da1 missing) S घ्नत्, K2 lacuna (for तूर्ण) — ^d) V1 T1 G2 शरसवै, B5 यूथै, Dn1 T2 8 G1 8 ववै (Dn1 व), D2 6 शिरो धुन्वन्, M शरपुजै (for पूगै) D8 सहस्रश (for समन्तत)

34 Da1 missing (of v 1 23) B1 om 34 — ^a) V1 चैतान्, B2 5 वीरान्, D8 साश्चान् (for सर्वान्) K8 D2 4 तान्सपचशतान्वीरान्, B3 4 D1 8 5 7 तान्स (D1 8 om न्स)ससशतान्वीरान्, Dn1 तान्ससूतरथाश्च, D8 T1 8 G M तान्ससूतरथाश्चेभान्, T2 तान्ससूतरथाश्चाभ्यान् — ^b) K8 4 V1 B3 4 D1-8 T1 M1 सपताकाध्वजायुधान्, B2 पताकायुधसध्वजान्, Dn1 T2 8 G8 सपताकायुधध्वजान् G1 काध्वजायुतान् — ^c) K1 पोथयामास S (except T2) समरे (for गदया)

35 Da1 missing (of v 1 23) — ^b) G1 2 रथिन (for सादिन) — ^c) K1 त्रिसहस्रा K8 B1-8 5 Dn1 D2-4 7 8 त्रिसाहस्राभ्ययुर्भीम, D8 त्रिसाहस्रान्ययुर्भीम, S त्रिसा (T8 G8 स)हृत्ताण्यभिययु — ^d) K4 Dn1 D8 शक्त्यष्टि (K4 छि)प्रासपाणय, B2 शक्त्यष्टिपाश (s10), D4 S शरशक्त्यष्टि (s10)

36 Da1 missing (of v 1 23) — ^a) K4 प्रत्युद्गम्य, G1 प्रत्युद्गत K8 D8 जवनान् (for यव) V1 B1 5 D8-5 7 प्रत्युद्गम्य जवेनाशु, Dn1 T2 ततस्तानागतान्द्व्या,

विचरन्विधान्मार्गान्वातयामास पोथयन् ॥ ३६
तेषामासीन्महाञ्छब्दस्ताडिताना च सर्वशः ।
अग्निभिश्छिद्यमानानां नडानामिव भारत ॥ ३७
एव सुबलपुत्रस्य त्रिसाहस्रान्हयोत्तमान् ।
हत्वान्यं रथमास्थाय क्रुद्धो राधेयमभ्ययात् ॥ ३८
कर्णोऽपि समरे राजन्धर्मपुत्रमरिंदमम् ।
शरैः प्रच्छादयामास सारथिं चाप्यपातयत् ॥ ३९

ततः संप्रद्रुतं संख्ये रथ दृष्ट्वा महारथः ।
अन्वधावत्किरन्बाणैः कङ्कपत्रैरजिह्वगैः ॥ ४०
राजानमभि धावन्तं शरैरावृत्य रोदसी ।
क्रुद्धः प्रच्छादयामास शरजालेन मारुतिः ॥ ४१
संनिवृत्तस्ततस्तूर्णं राधेयः शत्रुकर्षणम् ।
भीमं प्रच्छादयामास समन्तान्निशितैः शरैः ॥ ४२
भीमसेनरथव्यग्रं कर्णं भारत सात्यकिः ।

C 8 2502
B 8 31 63
K 8 46 63

Ds तान्प्रत्युपगतान्वीरान् — ^b) V1 B1 5 D1 8-5 7
तदारिहा, B2 वरान्हयान्, D2 विरारिहा, T1 वरानिह, T2 8
G M परारिहा (T2 G1 ह) (for वरा) B2 प्ररोहान्सवरा
रिह — ^c) V1 विहरन्, G1 निचरन् (for विच) — ^d)
K1 8 गद्यामास योध(K2 पोथ)यत् (sio), V1 B D
(Daa missing) S गद्या सम(V1 तान्, T1 मा स्म)-
योधयन्

37 Daa missing (cf v 1 23) — ^a) T1 अस्मिन्
(for आसीन्) S1 K1 2 4 B2 T1 महाशब्दस् — ^b) K1 2
स, V1 स्म, T1 8 G M1 तु (for च) D2 समस्त (for
च सर्वश) D2 भारत (for सर्वश) — ^c) K3 V1
B D (Daa missing) T2 अस्मिन्, T1 8 G M1 अग्निभिर्
M2-4 अग्निना (for अग्निभिर्) K3 Dn1 D2 मिद्यमा
नाना, V1 B2 हन्य, B1 8 D3-5 वय B2 4 D1 2 7 8
T2 विध्य D2 ताडिताना तु, T1 8 G M दह्यमानाना (for
छिद्य) — ^d) K2 V1 B (B4 marg as in text) D1-5 7
न(V1 D1 ना)गाना, Dn1 बालाना, D2 T2 G2 तालाना,
D2 घटाना, T1 G1 2 M न(T1 G2 ना)लाना, T2 भाडाना
(for नडानाम्)

38 Daa missing (cf v 1 23) — ^a) S2 सब
लपुत्रस्य — ^b) D2 G2 त्रिसहस्रान् T1 G1 2 रथोत्तमान्
(for हयो) — ^c) D1 [अ]न्य च (hypermetric) (for
[अ]न्य) — ^d) K2 B2 अभ्यगात् V1 राधेय पुनरभ्ययात्

39 Daa missing (cf v 1 23) — ^a) D2 स
महाराजन् (sio) (for समरे राजन्) — ^b) Dn1 T2
G2 धमराजम् (for पुत्रम्) K3 अरिंदम — ^c) B1 8
D2 4 7 स शरैश्छादयामास — ^d) V1 T1 8 G च न्यपा
तयत्, B1 चाप्यपातयत्, B4 D2 M1 2 चाप्यपात, M2
चाप्यचोदयत्, M4 भमर्दे ह (for चाप्यपातयत्) — After
39, S (except T2) ins an addl colophon [Adhy
name M1 धर्तराष्ट्रवध — Adhy no (figures, words
or both) T1 8 G 48, M 47]

40 Daa missing (cf v 1 23) — Before 40,
T1 G2 8 M ins सजय D2 om 40^{ab} — ^a) S2
B1 8 D2 6 7 T2 स प्रद्रुत B2 स्म प्रद्रुत, B4 प्रविद्रुत
D2 प्रहत (submetric) (for संप्रद्रुत) Dn1 T1 G1 2 M
तस्य, T2 8 G2 सैन्य (for संख्ये) — ^b) T2 8 G2 दृष्ट्वा (for
रथ) Dn1 S कर्णो (for दृष्ट्वा) — ^c) K2 4 D1 अन्व
(K4 भ्य)धावन् V1 Dn1 D2 T1 अभ्यधावत् B1
अधावत्स किरन्बाणे

41 Daa missing (cf v 1 23) — ^a) Dn1 S
(except M2) अनु (for अभि) — ^b) Dn1 T2 सूतपुत्र
महामृधे — S1 K2 om (hapl) and S2 K4 read on
marg 41^d-42^e

42 Daa missing up to 42^{ab} (cf v 1 23) S1 K2
om 42^{ab} (cf v 1 41) — ^a) K2 स तिष्ठत्स, V1
स निवर्त्य, Dn1 D1 संनिवृत्त्य, D2 स निवृत्त्य (for संनि
वृत्तस्य) S2 कर्ण, K1 कर्णो — ^b) S2 K1 4 B1-8 Dn1
शत्रुकर्षण, V1 B2 D2 8 तापन, B4 परवीरहा (for शत्रु
कर्षण) — ^d) B2 स गर्जन (for समन्तान्)

43 V1 B4 8 Dn1 D1 5 T1 G2 8 M2-4 repeat
43^{ab} after 43^{ed} — ^a) K4 B2 रथ व्यग्र, V1 (both
times) B2 (first time) रथस्याग्रे B4 8 Dn1 (all
second time) रथ प्राप्य, Dn1 (first time) T2 रथ
प्राप्त, D2 8 रथ दिव्य, T1 8 G2 8 M2-4 (all first time)
रथप्रेप्सु, T1(second time) 8 G2 8 (both second
time) M (M2-4 second time) रथप्रेप्सु, G1 रथ प्रेप्सु
— ^b) B4 8 Dn1 D1 5 T1 G2 8 (all second time)
M1 कर्णो M1 सात्यकि D 8 कर्ण परबलार्दन M2-4
(all second time) कर्णो भारत सात्यकि — G1 M1 om
(hapl) 43^{ed} V1 reads 43^{ed} on marg — ^c) Dn1
S (except G1 M1) अभ्यद्रवद् — ^d) D2 8 पार्थस्त चापि
मारिष, T2 पार्णिप्रहणसाधनात् — ^e) V1 B4 8 Dn1
D1 8 S शैनेय (for कर्णस्त) B1 8 D2 तु (for तम्) D2

C 8 2502
B 8 51 63
K 8 46 63

अभ्यर्दयदमेयात्मा पार्णिग्रहणकारणात् ।
अभ्यवर्तत कर्णस्तमर्दितोऽपि शरैर्भृशम् ॥ ४३
तावन्योन्य समासाद्य वृषभौ सर्वधन्विनाम् ।
विसृजन्तौ शराश्चित्रान्विभ्राजेतां मनस्विनौ ॥ ४४
ताभ्यां वियति राजेन्द्र विततं भीमदर्शनम् ।
क्रौञ्चपृष्ठारुण रौद्र बाणजालं व्यदृश्यत ॥ ४५
नैव सूर्यप्रभा ख वा न दिशः प्रदिशः कुतः ।
प्राज्ञासिष्म वय ताभ्या शरैर्मुक्तैः सहस्रशः ॥ ४६
मध्याह्ने तपतो राजन्भास्करस्य महाप्रभाः ।
हृताः सर्वाः शरौघैस्तैः कर्णमाधवयोस्तदा ॥ ४७

अभ्यर्दमान पार्थस्तु — ^f) V1 B4 5 Dn1 D1 5 वेलेव
मकरालय, S अर्दयन्करवृष्टिभि

44 ^a) D2 शरवातान् (for शराश्चित्रान्) K8 B1 2
D8 4 7 दीप्तान्, B4 तीक्ष्णान्, S(except T2) तत्र (for
चित्रान्) — ^a) S K1 2 4 D2 6 8 विभ्राजतौ, V1 जेतै,
Dn1 T G8 M व्यभ्राजेता (for विभ्राजेतां) V1 तरस्विनौ,
S(except T2) परस्पर (for मनस्विनौ)

45 ^a) V1 B1 तयोर् (for ताभ्या) S2 राजेन्द्र — ^b)
K4 विचित्र, D8 द्रवित (for वितत) Dn1 भीमदर्शन
— ^c) V1 Da1 D1 5 T2 क्रौञ्चपक्षा, Dn1 पत्रा, D2
पिष्ट्या (for पृष्टा) — ^d) V1 B8 5 Da1 Dn1 D1 5
S(except T2) व्यदृश्यत

46 ^a) K8 D2 6 8 M2-4 सूर्यप्रभा ख वा, K4 B1-4
D4 T1 भा (K4 B2 4 भा) ख च, V1 B5 Da1 Dn1 D1 5
T2 भा (Dn1 भा) राजन्, D8 भासश्च, D7 भास ख, T8
G8 सूर्यस्य भा ख वा, G1 सूर्यप्रभा चैव, G2 भाश्चैव — ^b)
S दिशो वा (T2 शश्च) (for न दिश) V1 B D (except
D8) S तथा (for कुत) D2 6 प्राज्ञासिष्यामहे वय (s10)
— ^c) K4 V1 T8 G M प्र (T8 G आ, M अ) प्राज्ञासिष्म,
B2 प्राज्ञासिष, Dn1 D1 प्राज्ञासिष्मो (D1 व्य), T1
आज्ञासिष्म (s10) (for प्राज्ञासिष्म) K8 V1 B Dn1
D1 2-5 7 8 ते वा, T1 G1 2 M तौ वा (G1 च), T2 सर्वे
(also नैव) (for ताभ्या) D2 6 परस्व चा (D6 वा) पि
राजेन्द्र — ^d) Dn1 युक्ता, T1 रुक्मै (for मुक्तै)
S(except M1) समतत (for सहस्रश)

47 ^b) S1 K1 2 4 D5 T1 महाप्रभा, S2 प्रभ, D6
प्रभा, D8 M1 प्रभा — ^c) S K1 2 4 हृष्टा, B2-4 D6 7
हृता, Da1 Dn1 D1 4 5 कृता, T8 G2 8 कृता, M1 भृता
(for हृता) S K1 2 4 D6 T2 सर्वे, T1 सत्वा (for सर्वा)
S1 K1 D8 शरौघैस्तैः, K4 घास्ते, Da1 D1 5 घातैः, D8
शरौघैरै — ^d) S2 कर्णमाधवयोस् (s10), K1 V1 B D
T2 G1 2 कर्ण (D6 र्ण) पाण्डवयोस् (for कर्णमाधवयोस्) V1

सौबल कृतवर्माणं द्रौणिमाधिरथि कृपम् ।
ससक्तान्पाण्डवैर्दृष्ट्वा निवृत्ताः कुरवः पुनः ॥ ४८
तेषामापततां शब्दस्तीव्र आसीद्विश पते ।
उद्धूताना यथा वृष्ट्या सागराणा भयावहः ॥ ४९
ते सेने भृशसंविघ्ने दृष्ट्वान्योन्य महारणे ।
हर्षेण महता युक्ते परिगृह्य परस्परम् ॥ ५०
ततः प्रवृत्ते युद्ध मध्य प्राप्ते दिवाकरे ।
यादृशं न कदाचिद्धि दृष्टपूर्वं न च श्रुतम् ॥ ५१
बलौघस्तु समासाद्य बलौघं सहसा रणे ।
उपासर्पत वेगेन जलौघ इव सागरम् ॥ ५२

Da1 D1 5 मृधे, B4 Dn1 D4 7 T1 तथा, B5 युधि (for
तदा) ^a

48 ^b) T2 8 G अतिरथि B2 नृप (for कृप) — ^c)
Da1 D1 5 पाडवो, Dn1 D8 पाडवान् — ^d) K1 विवृता,
T1 8 G8 निवृत्तान् (T1 ता) S1 K1 2 4 कौरवा (for
कुरव) D2 6 तदा (for पुन)

49 ^a) K1 अत्यतता (for आप) K8 Dn1 D8 8
S वेगस्, Da1 शब्दास् (for शब्दस्) — ^b) V1 B5 T2 तीव्रो
ह्यासीद् — ^c) S2 V1 B Da1 D1-5 7 T2 उद्धूताना,
D8 उद्धूताना, T1 उद्धूताना, G2 उद्धूताना (for उद्धूताना)
K8 Dn1 D2 4 दृष्ट्वा (for वृष्ट्या) — ^d) G1 2 भयावह

50 ^a) S2 K4 भृशसंविघ्ने, V1 भृशमुद्विघ्ने, B
(except B6) Da1 D1-5 7 भृशससक्ते — ^b) S2 B Dn1
D8 4 8 T1 8 G1 2 M महाहवे, D2 6 मृधे, T2 G2 भयावहे
(for महारणे) — ^c) K1 महतो D1 युक्ते, T1 युक्तौ
— ^d) V1 B6 Da1 D1 5 विगृहीते S प्रत्युपेत्य (for
परिगृह्य)

51 ^a) K2 प्रावृत्ते, Dn1 प्रवृत्त तद्, G2 प्रवृद्धे (for
प्रवृत्ते) B2 transp मध्य and प्राप्ते — ^c) S2 तादृशं
V1 Dn1 B5 S नैवमस्माभि (V1 Dn1 T2 व चास्माक)
(for न कदाचिद्धि) S K1 2 4 च (for हि) K8 यदी
दृश कदाचिद्धि — ^d) M1 दृष्ट पूर्व

52 ^a) D4 T2 बाणौघस्, T1 8 G M ब (G2 ज) लौघास्
T8 G8 ते (for तु) — ^b) Dn1 T2 बाणौघ, D6 बलौघै,
T1 8 G M बलौघान् (for बलौघ) T8 G8 सुमहामृधे
(for सहसा रणे) D6 रण, T1 G1 2 M मृधे (for रणे)
D1 बलौघाना सहस्रश — D1 om 52^a-53^b — ^c) B1
उपातर्पेत, T1 8 G M अभ्यवर्तत (M1 रेत), T2 उपसर्पति
(for उपासर्पत) S2 योगेन, G2 सहसा (for वेगेन)
— ^d) K8 B D2-4 7 8 वार्योघ, Da1 D5 S (except T2)
वार्योघा, Dn1 जलौघा (for जलौघ) V1 सगमे, B5
सागर, T2 सागरे

आसीन्निनादः सुमहान्बलौघानां परस्परम् ।
 गर्जता सागरौघाणां यथा स्यान्निस्वनो महान् ॥ ५३
 ते तु सेने समासाद्य वेगवत्यौ परस्परम् ।
 एकीभावमनुप्राप्ते नद्याविव समागमे ॥ ५४
 ततः प्रवृत्ते युद्धं घोररूपं विशां पते ।
 कुरूणां पाण्डवानां च लिप्सतां सुमहद्यशः ॥ ५५
 कुरूणां गर्जता तत्र अविच्छेदकृता गिरः ।
 श्रूयन्ते विविधा राजन्नामान्युद्दिश्य भारत ॥ ५६

यस्य यद्धि रणे न्यङ्गं पितृतो मातृतोऽपि वा ।
 कर्मतः शीलतो वापि स तच्छ्रावयते युधि ॥ ५७
 तान्दृष्ट्वा समरे शूरांस्तर्जयानान्परस्परम् ।
 अभवन्मे मती राजन्नैषामस्तीति जीवितम् ॥ ५८
 तेषां दृष्ट्वा तु क्रुद्धानां वपूष्यमिततेजसाम् ।
 अभवन्मे भयं तीव्रं कथमेतद्विविष्यति ॥ ५९
 ततस्ते पाण्डवा राजन्कौरवाश्च महारथाः ।
 ततश्चुः सायकैस्तीक्ष्णैर्निघ्नन्तो हि परस्परम् ॥ ६०

C 9 2519
B 8 51 81
K 8 46 81

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥

53 D1 om 53^{ab} (of v l 52) B2 om (hapl)
 53^a-54^b T1 om 53-54 — ^a) K1 निनाद — ^b) Ś1
 B1 s 4 D2 4 7 बाणौघाना (for बलौ) Da1 D2 सहस्रश
 (for परस्परम्) T2 G M त (G1 2 ग)र्जतामितरेतर — ^c)
 T2 G M कल्पाते (for गर्जता) — ^d) Some MSS
 निस्वनो, D2 T2 G M निनदो (for निस्वनो) M2 यथा
 (for महान्)

54 B2 om 54^{ab}, T2 om 54 (of v l 53) — ^a)
 D2 सैन्ये (for सेने) — ^b) D2 बलौघै सहस्रा रण, D2
 अन्योन्येन नराधिप — After 54^{ab}, D2 ins

473* उपासर्पत वेगेन अन्योन्येन नराधिप ।

[Prior half=52°]]

— ^c) K2 एकीभावसुसप्राप्ते, T2 मनुप्राप्तौ — ^d) B1 3-5
 Da1 Dn1 D2 4 समागते D2 8 नद्योरिव समागम, T2
 G2 नद्यौघाविव सगतौ, G1 2 नद्यौघा इव सागर, M नद्यौ
 घावि (M1 3 इ)व सगमे

55 ^a) Dn1 D2 T2 प्र (Dn1 प्रा)वर्तित (for प्रवृत्ते)
 — ^b) V1 B2 Da1 D1 5 भयानक (for विशां पते)
 — After 55^{ab}, T1 s G ins

474* हर्षेण महता युक्तै कुरुपाण्डवसैनिकै ।
 — ^a) Ś2 लिप्सिता, D2 S (except T2) लिप्सूना M1
 च (for सु)

56 ^a) K2 B D S शूराणा (for कुरूणा) — ^b)
 Ś1 K1 3 V1 B Da1 D1-8 ह्यविच्छेदकृता गिर, Ś2 ह्यावि
 च्छेद, K4 स्वविच्छेद, Dn1 T2 भाषता च परस्पर, T1
 G1 अधिक्षेप (G1 अविच्छेद)करा गिर, T2 G2 8 M2-4
 साधिक्षेप (G2 पा)कृता गिर Co otes अविच्छेदकृता
 (as in text) — M1 om 56^a-58^b — ^c) V1 B2
 तत्र, Da1 D1 5 तात (for राजन्) Dn1 S (M1 om)
 अ (Dn1 T2 व्य)श्रूयत महाराजन् — ^d) T1 व्यययानि,
 T2 G M2-4 न्यकानि (for नामानि) K2 भारत, V1 B2
 Da1 D1 5 सर्वत, Dn1 D2 T2 सर्वश (for भारत)

57 M1 om 57 (of v l 56) — ^a) Dn1 परस्पर*,
 T G M2-4 यस्य यद्धि (T2 द्य) (for यस्य यद्धि) Ś K1 2
 लिंग, K2 B1 2 5 Dn1 D2 4 7 व्यग, K4 युद्ध, B2 त्यक्त,
 D2 शक (sio), D2 स्वगे, D2 कर्म, T2 नाम, T2 G2 8
 M2-4 न्यक, Co द्यग (for न्यङ्ग) Ca otes अग B4 Da1
 D1 5 च (for वा) — ^c) V1 धर्मत (for कर्मत) — ^d)
 V1 तुल्यस्योच्चारयन्युधि, Da1 D1 5 तत्तस्याश्रावयन् (Da1
 न्यु)धि, Dn1 T2 ते तथा (T2 तदा)श्रावयन्युधि, D2 8 स
 त (D2 तत्) प्राह नरो युधि, T1 8 G M2-4 श्रावयामासु
 राहवे

58 M1 om 58^{ab} (of v l 56) — ^a) Ś K1 2 4
 स महाशूरास् (for समरे शूरास्) — ^b) K2 V1 B1 3-5 Da1
 Dn1 D1-5 7 S (M1 om) तर्ज (T2 G2 ज्य)मानान्, B2
 यस्तान् (for यानान्) — ^c) S (except T2) बभूव (for
 अभवन्) B2 येन ता, G2 मेदिनी (for मे मती) — ^d)
 Ś2 K1 B2 अस्तीह, M1 अस्ति नि (for अस्तीति) Dn1 T G
 न तेषामस्ति जीवित

59 ^a) T2 transp दृष्ट्वा and तु G1 क्रुद्धाना (for
 क्रुद्धाना) — ^b) V1 चक्षूषि, D2 बल तु (for वपूषि)
 K1 2 D2 [अ]मिततेजस Dn1 वपूष्यमिततेजसा (sio)
 — ^c) D2 8 घोर (for तीव्र) V1 B2 Da1 Dn1 D1 5 T1
 भय तीव्रमभून्मह्य (T1 द्राजन्), T2 8 G M भय तीव्र
 ममाभू (M1 मासी)द्वै

60 ^a) D2 पाण्डवान् — ^b) M2 कौरवाश्च — ^c) T1
 अतश्चन्, M1 तत रुद्र (sio) (for ततश्चु) S (except
 T2) तूर्ण (for तीक्ष्णैर्) — ^d) V1 Da1 D1 5 योधयत, Dn1
 T2 तर्जमाना T1 8 G M अन्योन्य विजयैषिण (M1
 गा)

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś2
 K4 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name M1 कर्णसाय
 कियुद्ध — Adhy no (figures, words, or both) B1
 51, B2 50, B2 D2 52, Da1 62, T1 8 G 49, M 48

C 8. 2320
B 8 52 1
K 8. 47 1

३६

संजय उवाच ।

क्षत्रियास्ते महाराज परस्परवधैषिणः ।

अन्योन्यं समरे जघ्नुः कृतवैराः परस्परम् ॥ १

रथौघाश्च हयौघाश्च नरौघाश्च समन्ततः ।

गजौघाश्च महाराज संसक्ताः स्म परस्परम् ॥ २

गदानां परिघाणां च कणपाना च सर्पताम् ।

प्रासाना भिण्डपालाना भुशुण्डीनां च सर्वशः ॥ ३

सपातं चान्वपश्याम सग्रामे भृशदारुणे ।

शलभा इव सपेतुः समन्ताच्छरवृष्टयः ॥ ४

नागा नागान्समासाद्य व्यधमन्त परस्परम् ।

हया हयाश्च समरे रथिनो रथिनस्तथा ।

पत्तयः पत्तिसंघैश्च हयसंघैर्हयास्तथा ॥ ५

पत्तयो रथमातङ्गात्रथा हस्त्यश्चमेव च ।

नागाश्च समरे त्र्यङ्ग ममृदुः शीघ्रगा नृप ॥ ६

36

1 T₂ om 1-2 — ^a) Dn₁ तत्तस्ते क्षत्रिया राजन् — ^b) V₁ परस्परजयैषिण, D₈ (also as in text) ससक्ताश्च वधैषिण — ^c) Ś₂ K₄ जघ्नु (for जघ्नु) — ^d) D₈ कृतवैरा, G₂ वैर Dn₁S (T₂ om) महौजस (for परस्परम्) D₂ परस्परवधैषिण

2 T₂ om 2 (cf v 1 1) B₂ transp 2^{ab} and 2^{ad} — ^a) Da₁ D₁ s G₈ रथौघाश्च Ś₂ हयौघाश्च, B₂ नरौघाश्च, Da₁ D₅ हयौघाश्च, D₁ नरौघाश्च, D₈ om, T₁ गजौघाश्च, G₁ मयौ (sio) (for हयौघाश्च) — ^b) B₂ हयौघाश्च, D₁ युद्धमाना, M₁ सादिनश्च (for नरौघाश्च) B₂ परस्पर, M₁ हयास्तदा (for समन्तत) — T₁ s G₈ om (hapl) 2^{ad} M₁ om (hapl) 2^e-5^d — ^a) V₁ B₅ Da₁ D₁ s व्यधमत, G₁ सयत्ताश्च (for ससक्ता स्म) K₈ B₁ 2 4 D₂-4 s 7 च, B₂ Dn₁ वै (for स्म)

3 M₁ om 3 (cf v 1 2) B₂ om (hapl) 3^{ba} — ^b) D₈ कृपापाना, T₂ कणायाना (for कणपाना) K₈ B (B₂ om) D T₂ क्षिप्यता (for सर्पताम्) V₁ परशो कणपस्य च, T₁ s G M (M₁ om) शक्तीना च परस्पर — ^c) D₈ पाशाना (for प्रासाना) Some MSS भिण्डपालाना, D₈ भिण्डमालानां — ^a) Ś₁ K₁ 2 4 भुशुडीना, K₈ भुशुडीना, D₂ 6 नाराचाना, D₈ मुखडीना, T₁ M₈ सुसुडीना, T₂ s G₈ सुसुडीना, G₁ सुसुडीना, G₂ सुसुलाना, M₂ 4 सुसुडीना (for भुशुण्डीना) Ś₂ स, D₈ हि (for च)

4 M₁ om 4 (cf v 1 2) — ^a) D₁ सपातु, T₂ सराव, M₂-4 सबाध K₈ चात्र पश्याम, B₂ चारु पश्याम, B₈-5 Da₁ D₁-8 चानुपश्याम (D₈ s म), Dn₁ T₂ s G M₂-4 समपश्याम (G₂ M₂ 4 म), T₁ सग्र (for चान्व) V₁ सपातांस्त्वनुपश्याम — ^b) Ś₂ D₈ T₂ भृशदारुणे — ^a) K₂ शतवृष्टय (for शर) K₈ B₁ 4 D₁ 8-5 7 8 T₁ s G M₂-4 शर (T₁ G₁ 2 M₂-4 शस्त्र, T₂ G₈ अस्त्र)वृष्टय (B₁ छी, T₁ छ्या) समतत, V₁ B₅

Dn₁ T₂ शरवृष्टय (T₂ वाता) सुदारुणा

5 M₁ om 5^{abba} (cf v 1 2) — ^a) D₂ s T₂ नागा न्नागा (by transp), B₂ शराणा च G₂ नानानागान् — ^b) K₁ वृधमत, T₂ G₁ व्यधमत S (except T₂, M₁ om) समतत (for परस्परम्) — ^c) D₈ रथैश्च (for रथिनो) T₁ रथिभिस् (for रथिनस्) K₄ D₂ s G₈ (by corr) तदा (for तथा) — D₁ om (hapl) 5^e-7^d — ^e) K₁ V₁ B₁ s s D₈ 4 7 S (M₁ om) पत्तिसवा (K₁ च, T₁ 2 G₁ 2 चा)श्च, D₂ सहैश्च (for सवैश्च) — ^f) Ś₂ सहसवैद्, V₁ B₁ s s Dn₁ D₈ 4 7 T₂ हयसवाश्च, D₂ सहैश्च (for सवैद्) K₁ हयैस्तथा, K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₂-5 7 8 T₂ च पत्तय D₂ 6 च वाजिन (for हयास्तथा) K₄ समासाद्य परस्पर, T₁ सादिनश्च गजाश्रयान्, T₈ G सादिनश्च गजाश्रयान् (G₁ णे), M₂-4 सादिनश्च हयास्तथा

6 D₁ om 6 (cf v 1 5) — ^a) V₁ B₂ हयाश्च, M पत्तिनो (for पत्तयो) Ś K₁ 2 4 रथमातगा — ^b) B₂-4 Da₁ D₅ रथान्, D₈ 8 मरथ (for रथा) V₁ रथिनस्तुगमेव च, Dn₁ T₂ रथिनो रथिनस्तथा, T₁ s G M रथिन (M₁ भि) पत्तिसादिन — After 6^{ab}, T₁ s G ins

475* हस्तिनोऽश्वात्रथाश्चैव

— T₁ s G transp 6^e and 6^d — ^c) Dn₁ T₂ नागाश्च K₄ नाग, B₂ क्रुद्ध Da₁ D₅ व्यज, Dn₁ D₈ T₂ जघ्नुद्, D₂ 6 नागान् (for व्यङ्ग) — M₁ om 6^d — ^a) B₁ D₁ 6 8 शीघ्रगान् V₁ इव, Dn₁ नृप, D₈ नृपान् — T₁ s G₁ 8 M₂-4 ins after 6 M₁ after 6^{ab}

476*

हयाख्यङ्ग च मारिष ।

[G₁ 2 भारत (for मारिष)]T₁ s G₁ s cont T₂ ins after 6

477* नराश्च ममृदुख्यङ्ग रथाख्यङ्ग च मारिष ।

[T₁ ममृद्ये (for ममृदुख्य) T₂ शीघ्र (for व्यङ्ग) T₂ om the second व्यङ्ग]

Finally, T G₁ s cont M ins after 476*

478* शरतोमरनाराचैर्गदाशक्तिपरश्वधै ।

[316 -]

पततां तत्र शूराणां क्रोशतां च परस्परम् ।
घोरमायोधनं जज्ञे पशूनां वैशसं यथा ॥ ७
रुधिरेण समास्तीर्णा भाति भारत मेदिनी ।
शक्रगोपगणाकीर्णा प्रावृषीव यथा धरा ॥ ८
यथा वा वाससी शुक्ले महारजनरञ्जिते ।
बिभृयाद्युवतिः श्यामा तद्वदासीद्वसुधरा ।
मासशोणितचित्रेव शतकौम्भमयीव च ॥ ९

छिन्नानां चोत्तमाङ्गानां बाहूनां चोरुभिः सह ।
कुण्डलानां प्रविद्धानां भूषणानां च भारत ॥ १०
निष्काणामधिसूत्राणां शरीराणां च धन्विनाम् ।
वर्मणा सपताकानां संघास्तत्रापतन्भुवि ॥ ११
गजान्गजाः समासाद्य विषाणाग्रैरदारयन् ।
विषाणाभिहतास्ते च आजन्ते द्विरदा यथा ॥ १२
रुधिरेणावसिक्ताङ्गा गैरिकप्रसवा इव ।

C 8 2538
B 8 52 14
K 8 47 14

7 D1 om 7 (of v 1 5) — ^a) Ks V1 B D (D1 om) T Gs s M वध्य (V1 ध्य)ता, G1 पश्यता (for पतता) — ^o) K4 V1 Ds यज्ञे (for जज्ञे) — ^d) D4 शूराणा (for पशूनां) S घातने (for वैशस) K4 तथा (for यथा)

8 ^a) Śs K1 V1 Bs Da1 D1 s s समाकीर्णा, Dn1 परिकीर्ण, S समुत्सिक्ता (for समास्तीर्णा) — Ś K1 s om (hapl) 8³⁰ — ^b) Dn1 द्विभौ, S बभौ (for भाति) Bs सर्वत (for मेदिनी) — ^c) Bs Dn1 S शक्रगो (T2 s G "को)पसमाकीर्णा — ^d) B (except B2) Da1 D1 s s S वसुधरा (for यथा धरा)

9 ^a) Dn1 अथ वा, Ds T2 s Gs s यथा च (for यथा वा) B1 S (except T2) शुक्ले — ^b) Śs K1-s Ds T2 Gs M1 s महाराजन (Ks T2 Gs M1 s त) र (Ms रा) जिते, K4 V1 B Da1 Ds s s (before corr) महारज (K4 V1 Da1 Ds रजन, Ds m रगेन) रजिते Ca cites महारजन, Co महारजन — ^c) S बिभ्रती Ks B (except Bs) D S युवती — T2 s Gs s M ins after 9^{ed} T1 G1 after 9

479* बद्धचूडामणिवरै शिरोभिश्चात्कुण्डलै ।

उज्जितैर्वृषभाक्षणा आजते स्म वसुधरा ।

[(L 1) T2 बद्धचूडामणिवरै (for the prior half) — (L 2) T1 उज्जितैर्, M1 उत्तितैर् (for उज्जितैर्) G2 सा (for स्म)]

— ^a) V1 B4 Ds M1 शश (for मास) Śs K1 मासशोणितचित्रैव, T G M2-4 शशशोणितदिग्धे (M2 छित्ते) व — ^c) Ks B1 Dn1 T2 शतकु (Dn1 कौ) भमयेन च, V1 B2 s s Da1 D1 s s T1 s G M कुभमयी (Ds ये) व च, B4 कुभमयी तथा, D2 "कौभमयैव च — After 9, T2 Gs M ins

480* भूर्बभौ भरतश्रेष्ठ शान्तार्चिर्भिरिवाम्निभि ।

[T2 Gs [अ]नले (for [अ]ग्निभि)]

10 T2 om 10^{ed} — ^a) Śs Dn1 M1 भिन्नाना, K1 छिन्ना, Ks छन्ना (for छिन्ना) T1 s G M om च — ^b) Ds चायुधै, M1 चारुभि (for चोरुभि) — ^c)

Ś K1 s 4 प्रवृद्धाना, Ks प्रव, Dn1 च वि, T2 Gs विन (for प्रवि) — ^d) D2 व्यरोचत (for च भारत)

11 ^a) K1 अधिभूताणा, Ks Bs-s Ds अथ सूत्राणा, V1 B1 s D2-4 s 7 अथ शूराणा, S हेमसूत्राणा, Ca अधि (as in text) Co cites सूत्राणां Dn1 सनिष्काणां शरीराणा — ^b) G1 भारत (for धन्विनाम्) Dn1 धन्विनां चर्मणा तथा — ^c) K1 चर्मणा, Ks B1-s D2-4 चर्मणा, K4 चर्मण, B4 Ds चर्मिणा, D7 s T1 s Gs M1 s च (D7 च)र्मणा (for चर्मणा) Ms सपताकाना V1 Bs Da1 D1 s चर्मि (V1 Bs चर्म)णा चापि तन्नासीद्, Dn1 सपताकाध्वजाना च — ^d) Śs सघस् Śs Ks [अ]पतद् T2 युधि (for भुवि) V1 Bs Da1 D1 s पतता नि (V1 Bs नि)स्वनो महान्, S (except T2) तूणीराणा तथैव च — After 11, S ins

481* अगम्यकल्पा पृथिवी सर्वतो भृशदुर्गमा ।

[T1 G2 अगम्यरूपा (for कल्पा) T2 भृशकर्ममा (for दुर्गमा) M सघातै सर्वतो वृता (for the posterior half)]

12 ^a) K1 s V1 B D (except Ds) T1 s G1 M गजान् (by transp), T2 Gs s गजो गजान् — ^b) Ks V1 B Da1 D1-s 7 s विषाणैरादयन्नृप (V1 जिव, D1 नृप, Ds न्युधि) Dn1 T2 गैर्दारयद्युधि (T2 न्मुश), Ds गैर्दैयन्नृप, T1 s G M गैर्दैयन्मु (T2 Gs s M1 नृ)श — ^c) Śs विषाणाभिहतस्, Ks विषाणाभिहतास्, Ds विषाणैर्विहितास् S विषाणाग्रहता (for मिहता) Ks V1 B1-4 D2-4 7 तत्र, Bs Dn1 Ds ते तु, S केचित् (for ते च) — ^d) M1 आजते T1 s G M स्म गजोत्तमा (T2 मान्) (for द्विरदा यथा) Ks B Da1 D1-s 7 s तथा, V1 Da1 Dn1 Ds तदा (for यथा)

13 Gs M4 om 13^a-15^b — ^a) Bs [अ]भिषिकागा (for [अ]वसि) — ^b) Śs गैरिकप्रसवा, K4 B2 T2 प्रसवा, Ds (marg as in text) प्रस्तरा, M1 प्रस्तुता (for "प्रसवा) — M2 s om 13^{ed} — ^c) V1 Da1 D1 s हि राजन्, Bs राजति (for आजन्ति) Śs सिंदता, K4 स्वदत्,

C 8 2533
B 8 52 14
K 8 47 15

यथा आजन्ति स्यन्दन्तः पर्वता धातुमण्डिताः ॥१३
तोमराङ्गजिभिर्मुक्तान्प्रतीपानास्थितान्बहून् ।
हस्तैर्विचेरुस्ते नागा बभञ्जुश्चापरे तथा ॥ १४
नाराचैश्छिन्नवर्माणो आजन्ते स्म गजोत्तमाः ।
हिमागमे महाराज व्यभ्रा इव महीधराः ॥ १५
शरैः कनकपुङ्खैस्तु चिता रेजुर्गजोत्तमाः ।
उल्काभिः सप्रदीप्ताग्राः पर्वता इव मारिष ॥ १६

Ds राजेद्र (for स्यन्दन्त) Dn1 स्यदनाश्च तथा भाति, T1 M1
स्यदमाना यथा आते (M1 भाति), T2 s G1 s स्यदमाना यथा
(T2 इवा) भाति — ^a) B2 धातुमण्डित — After 13,
T1 s G1 s M1 ins

482* तथा रेजु रणे नागा रुधिरं समाधुता ।

[T2 G2 रथा (for तथा)]

14 G2 M4 om 14 (cf v 1 13) — ^a) Ks 4 V1
B2 Da1 Dn1 D1 s 4-s S (G2 M4 om) सादि (Ks 4
D4 गज, Ds रथि)भिर्मुक्तान् B1 s-s Ds 7 ग (D7 भु)जनि-
मुक्तान् — ^b) S2 K4 प्रतीपानास्थिता, B1 प्रतिप्राणान्स्थि-
तान्, T1 s G2 प्रथिमानस्थि (T1 क्षि)तान्, G1 M1-s प्रति-
माना (M2 s न) (प्रतीपा) Dn1 T2 कुभलप्राबहून्निद्र (T2
न्बहून्निद्र)पा — B2 (wrongly) reads 14^a-21^b after the
ref in 8 30 83 — ^c) V1 नागा हस्तैर्विचेरुर्हि, Dn1
हस्तैरुहधरे तूर्ण, D2 s s हस्तैर्विचिच्छिपुर्नागा, S (G2 M4
om) हस्तैरुहृत् तान्नागा Cc cites विचेरु (sic) — ^d)
V1 च तथा परे (for चापरे तथा) S (G2 M4 om) रणे
(for तथो) D2 s युयुधुश्च परस्पर

15 G2 M4 om 15^{ab} (cf v 1 13) — ^a) Da1
D1 s S (except T2, G2 M4 om) भिन्नव (Da1 D1 s
म)र्मणो (for छिन्न) — T2 om 15^{ab} — ^b) V1
Da1 Dn1 D1 s व्यभ्रा (V1 रा)जत, B1 s s D2-s 7
आजति स्म, T1 राजतेद्य — ^c) S (T2 om) प्रावृट्कले
(for हिमागमे) Ks B (except B5) D2-4 7 S (except
G2, T2 om) यथा राजन् (for महाराज) — ^d) S2 वृभ्रा
(sic), B1 व्यभ्रा, B2 व्याभ्रा (for व्यभ्रा) Ds महीधर
S (except T2) मेघा इव सविद्युत

16 ^a) Ks 4 V1 B D (except D2 s s) S च (for
तु) — ^b) Ks 4 V1 B Da1 Ds-s 7 चित्रा, D1 चित्रो
(for चिता) D2 s राजते च, G2 चित्तरज्जुर् (for चिता
रेजुर्) G1 द्विपोत्तमा (for गजो) — Ds om 16^a-18^a
— ^c) Ks Ds सप्रदीप्ताग्रा, V1 T1 s G M साभि, D2 s
चोमरूपाभि Dn1 T2 क्षोषधीभि प्रदीप्ताग्रा (T2 आ)

केचिदभ्याहता नागा नागैर्नगनिभा भुवि ।
निपेतुः समरे तस्मिन्पक्षवन्त इवाद्रयः ॥ १७
अपरे प्राद्रवन्नागाः शल्यार्ता व्रणपीडिताः ।
प्रतिमानैश्च कुम्भैश्च पेतुरुर्व्या महाहवे ॥ १८
निषेदुः सिंहवच्चान्ये नदन्तो भैरवान्नवान् ।
मम्बुश्च बहवो राजंश्चुकुशुश्चापरे तथा ॥ १९
हयाश्च निहता बाणैः स्वर्णभाण्डपरिच्छदाः ।

— ^a) Ks B1 s D4 7 भारत (for मारिष) D2 s दृष्ट्वा
चै (D2 दृष्ट्वाश्चै)व परस्पर

17 Ds om 17 (cf v 1 16) — ^{ab}) M1 अभ्यागतैर्
(for हता) G1 नागैर् (for नागा) Ks B D2 4 s-s T1 s
G2 s M transp नागा and नागैर् V1 नागान् (for
नागैर्) Ks B1-4 D2 4 7 T2 G2 न (B1 ना)गनिभोपमा, V1
Bs Da1 D1 s निमैस्तदा, Dn1 T1 s G1 s M नगनिभो (T1
वरो)पमै, Ds वज्रहता इव (for नगनिभा भुवि) Cc cites
नगनिभोपमान् G1 नानानगनिभोपमै (for ^b) — ^c)
Ks B1-s D4 7 s G2 विनेशु, V1 B4 s Da1 D1 s विचेरु,
Dn1 नेशुवै (for निपेतु) Dn1 राजन् (for तस्मिन्) S न
चेरु समरात्तस्मात् (T2 समरे राजन्) — ^d) K2 पक्षवर्त,
Da1 D1 s प्रक्षरत, S छि (T2 मि)क्षपक्षा (for पक्षवन्त)

18 Ds om 18^a (cf v 1 16) — ^a) S (except
T2) प्रदुता (for प्राद्रवन्) — ^b) Dn1 S शरार्ता, D2
शरार्ता (for शल्यार्ता) V1 Bs s S (except T2) व्रणता
पिता (V1 न), B2 Ds प्रा (B2 बा)णपीडिता (for व्रण)
— ^c) S1 K2 प्रतिपानैश्च, Ds नागैश्च, T1 s प्रथि (T2
दि)मानैश्च, G1 पत C2 प्रति (as in text) — ^d) D2 s
नागा (for उर्व्या) V1 महारवा B2 महीपते, Dn1 T2 s
Gs महामृधे (for हवे)

19 G2 om 19^{ab} — ^a) V1 B1 s 4 Ds 4 7 विनेदु,
Ds Ts G2 विषेदु (for निषेदु) Ds सहताश्च (for सिंह-
वच) — ^b) K1 नदते, K4 नदतो Ks भैरवान्स्त्रवान्,
D2 s चैव दुद्रु (for भैरवान्नवान्) — V1 reads 19^{ab}
twice — ^c) Ks B1 s 4 Ds 4 7 बभ्रमुर्, V1 मम्बिले, B2
बभ्रुश्च, Da1 D1 s T1 s G M मम्बुश्च, Dn1 वज्रिरे, T2
वसुश्च (मम्बुश्च) Ds मम्बुश्चैव च जीवासो (sic) — ^d)
K2 s V1 B Dn1 D2-4 7 s S चुकुशुश्च, K4 चुकुशुश्च (for
चुकुशुश्च) Dn1 चापर V1 (first time) B1 s 4 Ds 4 7
गजा, Da1 D1 s रथा (for तथा) B2 चुकुशुश्च तथापरे
— After 19, K2 repeats 19^a

20 ^b) V1 Bs स्वर्णजालपरिच्छदा, B1 हेमभाड, Dn1
T2 रक्मभाड, Ds 4 7 हेमभाडविभूषिता, G2 स्वर्णभाडप-

निषेदुश्चैव मम्बुश्च बभ्रमुश्च दिशो दश ॥ २०
 अपरे कृष्यमाणाश्च विवेष्टन्तो महीतले ।
 भावान्बहुविधांश्चकुस्ताडिताः शरतोमरैः ॥ २१
 नरास्तु निहता भूमौ कूजन्तस्तत्र मारिष ।
 दृष्ट्वा च बान्धवानन्ये पितृनन्ये पितामहान् ॥ २२
 धावमानान्परांश्चैव दृष्ट्वान्ये तत्र भारत ।
 गोत्रनामानि ख्यातानि शशंसुरितरेतरम् ॥ २३
 तेषां छिन्ना महाराज भुजाः कनकभूषणाः ।
 उद्वेष्टन्ते विवेष्टन्ते पतन्ते चोत्पतन्ति च ॥ २४
 निपतन्ति तथा भूमौ स्फुरन्ति च सहस्रशः ।

वेगांश्चान्ये रणे चक्रुः स्फुरन्त इव पन्नगाः ॥ २५
 ते भुजा भोगिभोगाभाश्चन्दनाक्ता विशा पते ।
 लोहितार्द्रा भृशं रेजुस्तपनीयध्वजा इव ॥ २६
 वर्तमाने तथा घोरे सकुले सर्वतोदिशम् ।
 अविज्ञाताः स युध्यन्ते विनिघ्नन्तः परस्परम् ॥ २७
 भौमेन रजसा कीर्णे शस्त्रसंपातसकुले ।
 नैव स्वे न परे राजन्व्यज्ञायन्त तमोवृते ॥ २८
 तथा तदभवद्युद्धं घोररूपं भयानकम् ।
 शोणितोदा महानद्यः प्रससृस्तत्र चासकृत् ॥ २९
 शीर्षपाषाणसंछन्नाः केशशैवलशाद्वलाः ।

C 8 2550
B 8 52 31
K 8 47 32

रिच्छदै Ca otes भाडा — °) Dn1 विनेदुश्च (for निषेदुश्च) S पेतुश्च (for मम्बुश्च) D2 ससादिभि, D3 चैव सादिभि (for दिशो दश)

21 °) Ks कृष्यमाणाश्च, V1 Bs S कृष्यमानाश्च, B2 कृष्यमाणाश्च (for कृष्य) V1 Da1 D1 5 तु (for च) — °) S2 विवेष्टते, K1 5 V1 B D विवेष्टतो, S (except T2) व्यवेष्टत — °) Ks Ds G1 रावान्, T1 हयान्, T2 Gs रवान्, G2 वरान्, Ca भावान् (as in text)

22 °) B2 Da1 D1 5 T1 2 G2 M नराश्च T2 Gs नाराच, G1 नचाश्च (sic) (for नरास्तु) T2 [अ]भिहता (for निहता) — °) K4 कुजतस (sic), D1 कुजरास् (sic) — °) G2 पाडवान् (for बान्धवान्) — °) Da1 Ds पितृनन्यो, D1 अन्ये चापि

23 °) Ds बाधमानान् (for धाव) V1 पराश्च, B2 चराश्च Ks V1 B1 D2-4 7 चान्ये, B2-5 Da1 Dn1 D1 5 8 8 T2 चान्यान्, T1 5 G M चापि (for चैव) — °) G1 मारिष (for भारत) — °) Ks गोत्रमाणां नि ख्यातानि, Ks Da1 D1 5 8 रयातानि गोत्रनामानि (by transp), V1 Bs Dn1 S ख्या (M1 खा)तानि नामगोत्राणि — °) Ks शसत (for शशसुर)

24 °) T2 भिन्ना, G2 छिन्नो — °) T2 कनकभूषणै — D1 reads 24°-25° twice — °) Dn1 Ds उद्वेष्टता (Dn1 ति), Ca c छन्ते (as in text) K1 5 4 V1 B Dn1 D1-8 T2 Gs Ca विवेष्टते, Dn1 अमति स — °) B2 पतति, T1 5 G M अ (G2 आ)मति, T2 अमते (for पतन्ते) S ह्यु (G1 2 व्यु)त्पतति (for चोत्पतन्ति) Dn1 व्युत्पतति पतति च Ca c ote उत्पतन्ति (as in text)

25 °) Ks V1 स (V1 वि)पतति, Ds निष्प, M1 न प Ca c निष्प (as in text) B (except Bs) Ds 4 7 तथैवान्ये, G1 2 महाबाहो (for तथा भूमौ) — °) G1 2 तथा भूमौ स्फुरति च Ca otes स्फुरन्ति (as in text)

— °) Ds वेगानन्ये (for वेगांश्चान्ये) — °) K1 5 V1 B D S पचास्या (for स्फुरन्त)

26 °) Bs भोगिभोगाभिश्च, D1 नो भागाश्च (for भोगाभाश्च) Ca otes भोगिभोगाभाश्च (as in text) — °) T1 चदनाका (for नाक्ता) — °) V1 Bs Dn1 Ds T1 लोहिताक्ता V1 तथा (for भृश) — °) K1 S (except T2) ता (K1 त)पनीया (for तपनीय) S2 ध्वजो इव, Dn1 T2 विभूषणा, T1 G1 इव द्वि (G1 प्र)जा, T2 G2 8 M इव ध्वजा (by transp)

27 °) Dn1 T2 महाघोरे (for तथा घोरे) — °) S (except T2) सग्रामे (for सकुले) — °) T2 च (for स) B2 दृश्यते, T1 युध्यत

28 °) T1 राजा (for राजन्) — °) B2 Da1 D1 5 T2 प्राज्ञायत, Ds न ज्ञायत T1 नैव ज्ञान, T2 G M1 विज्ञायते (for व्यज्ञायन्त) V1 B1 2 4 Dn1 Ds 4 तमोवृता (Dn1 तौ, Ds त), Bs परस्पर, S (except T2) तमो (T1 तो)न्विता (for वृते)

29 °) T2 तदा (for तथा) Bs समभवद्, Ds तत्रा (for तद) T1 5 G M तथा तु वर्तमाने तु (M1 om the last तु) — °) D1 युद्ध घोरभयानक, S (except T2) घोररूपे भयानके — °) S2 V1 Dn1 D2-5 7 लोहितोदा, Ks B (except B1) Ds 5 S शोणितोदा (for तोदा) — °) B2 Co सुसुबुस्, D2 प्रश्रुतस, Ds प्रसुश्रुस्, S (except T2) प्रसु (G1 2 M2-4 सु)तास (for प्रससृस्) G1 M तस्य (for तत्र) K4 वासकृत्, Bs भारत V1 सद्य सुसुबुस्तत्र च (sic)

30 °) S2 K1 4 शीर्षपाषाणसंछिन्ना — °) S K1 2 T2 केशशैव (T2 वा)लशाद्वला, T2 5 G केशशैवाल — °) Ks Ds M1 ह (M1 अ)स्त्रिसंघातसकीर्ण, B (except Bs) Ds 4 7 अस्थिमीनसमाकीर्ण, D1 असघात सुसकीर्ण, T G M2-4 हस्ति (G1 M2-4 अस्थि G2 अस्ति)

C 8 2550
B 8 52 31
K 8 47 32

अस्थिसंघातसंकीर्णा धनुःशरवरोत्तमाः ॥ ३०
मांसकर्मपङ्काश्च शोणितौघाः सुदारुणाः ।
नदीः प्रवर्तयामासुर्यमुराष्ट्रविवर्धनीः ॥ ३१
ता नद्यो घोररूपाश्च नयन्त्यो यमसादनम् ।
अवगाढा मज्जयन्त्यः क्षत्रस्याजनयन्भयम् ॥ ३२
क्रव्यादाना नरव्याघ्र नर्दता तत्र तत्र ह ।
घोरमायोधन जज्ञे प्रेतराजपुरोपमम् ॥ ३३

उत्थितान्यगणेष्वपि कबन्धानि समन्ततः ।
नृत्यन्ति वै भूतगणाः संतुप्ता मांसशोणितैः ॥ ३४
पीत्वा च शोणितं तत्र वसा पीत्वा च भारत ।
मेदोमज्जावसातृप्तास्तुप्ता मांसस्य चैव हि ।
धावमानाश्च दृश्यन्ते काकगृध्रबलास्तथा ॥ ३५
शूरास्तु समरे राजन्भयं त्यक्त्वा सुदुस्त्यजम् ।
योधव्रतसमाख्याताश्चक्रुः कर्माण्यभीतवत् ॥ ३६

सघाटसंकीर्णा — ^a) K₈ धनुःशरवरोत्तमाः, V₁ गदा
द्विपा, B₁ 2 Da₁ D₁ 5 वरोद्ध (B₂ शु)पा, B₈ रथोद्धपा,
B₄ 5 D₈ 4 7 गदोद्धपा, Dn₁ धनुर्मत्स्याशरोद्धपा, D₂ 6
धनुःशरमदो (D₆ हो)कटा, D₈ धनुःसुखिरोद्धपा, S
धनुष्का (T₁ ष्को, T₂ रा)शा गजोद्धपा

31 ^a) ¹ मांसकर्मपङ्कश्च, K₈ V₁ B₂ 5 Da₁ D₁ 2 5
कर्मपङ्कान्यो (D₂ कप्य), B₁ 3 4 Dn₁ D₈ 4 7 8 T₁ 8
G M मांस (T₁ M पासु)शोणितपङ्कान्यो (Dn₁ ण्यो), T₂
मांसशोणितसंकीर्णा — ^b) K₈ B D₈ 4 7 8 घोररूपा,
V₁ Da₁ D₁ 2 5 6 शोणिताम, Dn₁ S हस्तिग्राहा (for
शोणितौघा) — G₁ om 31^a-33^b M₂-4 om 31^a — ^c)
B₈ नद्य D₈ 4 5 7 G₂ M₁ प्रावर्तयामासु — ^d) ¹ K₈
B₂ Dn₁ D₂ 6 T₂ G₂ M₁ यमराष्ट्रविवर्धनी (¹ B₂ धिनी,
D₆ धेना, T₂ धिना, G₂ धेनी), K₄ शोणितस्य विवर्धनी,
V₁ शोणितौघैः प्रवर्धनी, B₁ 8 D₈ 4 7 शोणितौघविवर्धनी
(B₁ धिनी, B₈ धिना), B₄ 5 शोणितौघप्रवर्तिनी
— After 31, K₄ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 M₁ ins

483* भीरुवित्रासकारिण्य शूराणां हर्षवर्धना ।

[K₄ भीरुवित्रासकारिणी B₄ नकरा Da₁ D₁ 5 जननी
(for the prior half) B₁ 2 Da₁ Dn₁ D₁ 5 हर्षवर्धनी
(Dn₁ नी) K₄ यमराजविवर्धनी (for the posterior
half)]

32 G₁ om 32 (of v 1 31) — ^a) Dn₁ ता, M₁
सा (for ता) V₁ Da₁ D₁ 5 T₂ G₂ M₂-4 नदीर्, Dn₁
नदी, T₁ M₁ नदी (for नद्यो) Dn₁ घोररूपा K₈
V₁ B (except B₈) D S (G₁ om) तु (for च) — ^b)
¹ K₄ B₂ नयतो, V₁ Da₁ D₁ 5 T₂ G₂ M₂-4 नय (M₄
य)तीर् Dn₁ M₁ नयती, T₁ 2 G₂ नयति T₁ यमसागर
(for सादनम्) — ^c) ¹ B₂ अवगाढ, K₈ B₁ 2-5
D₂-4 6-8 गाढान् (for गाढा) T₂ निमज्जत (for
मज्जयन्त्य) V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 अवगाढावमज्जत, T₁ 8
G₂ 8 M अवगाढा न्यमज्जत — ^d) V₁ Da₁ D₁ 5 शूरास्ते
(for क्षत्रस्य) Dn₁ S (G₁ om) क्षत्रिया जयगृह्णिन
(Dn₁ गृह्णी, T₁ गृह्णव, G₂ 8 गृह्णिन.)

33 G₁ om 33^a (of v 1 31) — ^a) ¹ नर व्याघ्र,
Dn₁ गणा राजन्, S (G₁ om) महाराज — ^b) Dn₁
T₂ दारुणास् (for नर्दता) S (except T₂, G₁ om) च
समन्तत (for तत्र तत्र ह) K₄ हि, V₁ तु, B₁ तत् (for
ह) D₂ 6 नर्दता तत्र भीषण — ^c) Dn₁ चक्रु (for
जज्ञे) — ^d) V₁ D₈ प्रेतराजपुरोगम Dn₁ T₁ 2 G₁ M
पुर य (M₄ त)था T₂ G₂ पुरे यथा, G₂ पुर प्रति

34 ^a) B₄ [अ]गणीयानि, Dn₁ [अ]प्रसरयानि D₆
व्यरोचत, T₂ बहूनि स्म D₂ उत्थितानथ रोचते — ^b) ¹ नृत्यत
— ^c) ¹ K₈ V₁ B₈-5 Da₁ D₁-5 7 8 सु (D₁ स)-
वृत्ता, B₁ सुदृष्टा, B₂ समत्ता, Dn₁ S वितृप्ता, D₆ ते वृत्ता
(for संवृत्ता)

35 ^a) D₂ ते तु, G₂ वृत्ता (for तत्र) — ^b) B₄ Da₁
D₁ 5 वपा (for वसा) Co cites वसा S भुक्त्वा (for
पीत्वा) D₂ 6 दृष्ट (D₆ दृष्टा) एव व (D₆ न)दति ते — ^c)
K₈ V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ D₁-8 मेदोमज्जावसामत्ता B₈ T₁ मेदो
मज्जा (T₁ ता)वसोन्मत्ता, Dn₁ T₂ मेदोमत्ता वसामज्जा (T₂
ता), D₈ मेदोमज्जाभिसपन्ना, T₂ G₂ मेदोन्मत्ता वसामत्ता,
G₁ 2 M म (M₁ मे)दोन्मत्ता वसोन्मत्ता — ^d) K₄ वृत्ता, G₁
वृत्ता V₁ Dn₁ मासेन (for मासस्य) K₈ B₁ 2 4 Da₁
Dn₁ D₁ 8 5-7 T₁ G₁ 2 4 M₁ 2 4 ह (for हि) B₈ वृत्ताश्च
मांसशोणितैः — ^e) K₈ B₂ 4 D (except D₈) स्म
(for च) V₁ व्यदृश्यत, B₈ स्म दृश्यत (for च दृश्यन्ते)
— ^f) ¹ K₂ 4 वटास्, K₈ D₈ बडास्, V₁ B₁-3 D₂ 8 5 7
वकास् (for बलास्) Dn₁ ककगृध्रबलास्तथा, T₁ 8 G M
काकककबलास्तथा; T₂ ककगृध्रबलास्तथा Ca cites विडा,
Co बला

36 ^a) ¹ K₁ 8 D₄ च (for तु) — ^b) Dn₁
क्षत्रियाश्च भयकरा — ^c) V₁ B₁ 2 5 Da₁ D₁ 5 योधव्रतं
समास्थाय (B₈ साद्य), Dn₁ S सप्रहृष्टा महाराज, D₈
योधव्रतसमाकीर्ण, D₈ योधव्रता समाख्याताश्च Ca cites
समाख्याता — ^d) ¹ K₁ 2 4 [अ]दीनवत्, B₈ भारत (for
[अ]भीतवत्) D₆ न जघ्नुर्भीतवत्तदा